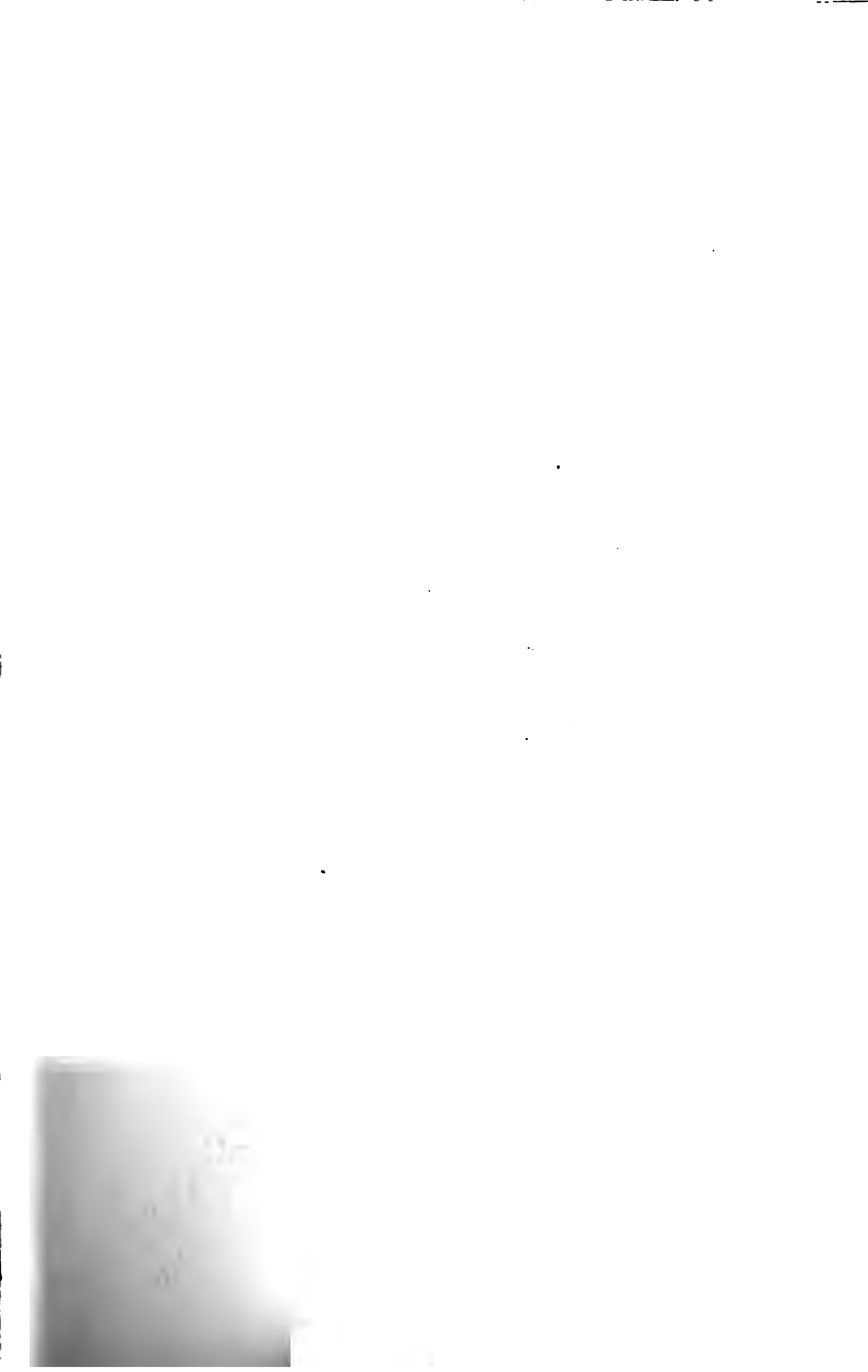

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETITÉSE MELLETT,

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1885-diki ÉVFOLYAM

BUDAPEST, 1885.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

Budapest, 1885. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

TARTALOM.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A nagy-eőri levéltárból:

Kassa város levéltárából:

VEGYES KÖZLÉSEK.

ADALÉKOK

AZ 1644—1645. ÉVI FELKELÉS

TÖRTÉNETÉHEZ.

Az úgynevezett nép története igen érdekes, miután azonban még nem találkozott, ki e történetet megírta volna, a levéltárak porát kell felturni, ha a nép multjáról és viszontagságairól valamit megakarunk tudni. Erre vonatkozólag a kutató még talál adatokat: példáúl Rozsnyó város levéltára számos okmányt őriz, melyek az 1644—1645. évi hadjárat idejében keltek és úgy e hadjárat menetére, mint a város akkori sorsára világot vetnek.

Igaz ugyan, hogy a hősöket, kik az 1644—1645. évi felkelésben szerepeltek, már meglehetősen ismerjük, tudjuk, hogy a bécsi udvar alkotmányellenes eljárása 1638-ban már a loyalis nádort (Esterházy Miklóst) is kihozta sodrából, hogy Rákóczy György fejedelem 1643. sept. 26-án Gyulafehérváron a franczia király és a svéd Torstenson követeivel frigyre lépett és a lábbal tiport polgári- és vallásszabadság visszaállítása végett fegyvert fogott, hogy a felkelés nagy lassan és későn (csak az 1644. év elején) megindult, és hogy a harcz egyrészről Kemény, Bornemisza és Bakos, másrészről Homonnay, Puchaim, Vesselényi és Csáky vezérlete alatt változó szerencsével folyt, míg 1645. deczember 16-án megköttetett a híres linczi béke, mely úgy, mint a bécsi, írott malaszt maradt A viszony, melyben a két ellenséges tábor fő emberei egymással állottak, már kevésbé ismeretes, úgyszintén a modor is, melyben egymással érintkeztek; de arról: mily arányban vala részese e felkelésnek a nép? mennyiben vétetett igénybe a hadak ellátását, a betegek és sebesültek gondozását és a hadászat egyik főmozzanatát a hírszerzést tekintve — igen kevés adatot ismerünk. Igy állván a dolog, az alábbi levelek kétségkivül méltók arra, hogy a történetírás tárházában helyet kapjanak, mert eltekintve, hogy zamatos magyarságuk az akkori kor hű tükre, hogy a történelmi alakok egyéniségeit egy eddigelé kevés figyelemre méltatott oldalról, t. i. a néppel való érintkezés-

ben mutatják és hogy magára a hadjáratra vonatkozólag is sok adatot tartalmaznak, — már azért is érdekesek és figyelemre méltók, mert híven rajzolják Rozsnyó város súlyos helyzetét, melybe ezen felkelés sodorta, és mely akkoriban az egész környék közös sorsa volt. Ha e leveleket nehány, a helyi viszonyokkal indokolt jegyzettel kisérjük: kész a hű korrajz, mely már azért is érdekes, mert a szereplő személyek azt őszintén és diplomatiai máz nélkül, magok írták meg.

1644.

Rozsnyó 1643-ban is bányaváros volt, mely az esztergomi érsek, mint földesura, védnöksége alatt állott, kinek 500 frtnyi évi bért (censust), a protestáns egyház kezébe jutott dézmáért évi 45 frtot (pactatát) és a bányák jövedelme után szintén bizonyos, már akkor csekély, összeget fizetett. A tisztujítás minden év elején (január 9—21. napjai közt) ejtetett meg és az 1644. évre Kalmár Mihály uram választatott főbíróvá, ki megválasztásakor alig sejtette mily tövises székbe ülteté őt a közbizalom. Egyébiránt derék magyar ember volt, ki azonban az erdélyi fejedelem által indított mozgalommal nem igen rokonszenvezett, de azért magát ezzel nyilt ellentétbe sem helyezte. Első alkalmatlankodott neki az esztergomi érsek jószágigazgatója Hölgy Gáspár, ki Nagy-Szombatból több levélben figyelmeztette, hogy az érseknek járó adót idejében és pontosan küldje meg; egyszersmind több megbízással, példáúl ló- és bor vétellel is terhelte. De ez a rozsnyai főbírák megszokott kellemetességei közé tartozott, e felett nem kellett búsulni, kár is lett volna vele nagyon sietni, hiszen adótermészetű terhet csak akkor ró le az ember, mikor már okvetlenűl szükséges. Kalmár Mihály uram ennélfogva Hölgy Gáspár leveleit egyszerűen tudomásúl vette.

De csakhamar megindult a hadjárat és a mi készülőben volt, annak biztos hírét hozta a városi ügyész Aszalay István következő levele:

»Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek, mint jó akaró uramnak, gazdámnak, istentől Kegyelmednek asszonyommal együtt ez új esztendőnek minden részeiben jó egésséges életet kívánok.

Az mostani felfordult időhöz képest kelletett Kegyelmedet nagy bizodalmasan levelem által requirálnom, kérvén Kegyelmedet nagy szeretettel, hogyha az mostani felháborodott üdő úgy hozná (kit isten szent fiáért távoztasson), feleségemet, gyermekemet házamtúl ilyen téli idön ki kellene költöztetnem, reánk szállván az sereg, házat adna házánál, egy kevés korig szállást nékiek, minthogy mások is innen az nemes uraim közzül, ha az szükség úgy hozza, oda akarják küldeni feleségeket, gyermekeket, én is

azokkal együtt nagyobb bátorságért oda küldeném. Ha Kegyelmed megcselekeszi, én is az mire elégséges leszek Kegyelmednek szeretettel szolgálok. Ezen levelem vivő jó akaró komám uram által Kegyelmedtül jó választ várok. Isten éltesse Kegyelmedet. Raptim in Zendrő die 10. Febr. anno 1644.

Kegyelmednek

jó akarója szolgál Kegyelmednek

Aszalay István m. p.

Külczím: »Prudenti ac circumspecto viro Michaeli Kalmar iudici primario oppidi Rosnobanya etc. domino mihi multum confidentissimo.«

Kalmár Mihály kétségkívül magyar vendégszeretettel fogadta a menekülőket. — Ugyanekkor az esztergami érsek is írt levelet, mely így szólt:

»Prudentes et circumspecti nobis honorandi.

Mivel szokott esztendőbeli adótok beszolgáltatásának ideje elközelget, egyébaránt is mostanság szükségünk lévén az pénzre, hagyjuk és parancsoljuk, hogy okvetetlen minden haladék nélkül azon censusokat fölhozzátok az pactatával együtt, ha jövendőben is meg nem akartok károsodnyi. E mellett az minemő nyolcz hordó bort rendelt számunkra Csáky István úram Szepesben, azokért szekereket hites emberekkel egyött küldjetek, az kik által boraink kár és késedelem nélkül ide fölhozattassanak. Az minemő hat lovaink vannak gondviseléstek alatt, azokat is küldjétek fel. Isten veletek. Posonii 9. Februar. 1644.

benevolus

Georgius Lippay m. p.

electus archiepiscopus Strigoniensis.

Külczím: Prudentibus et circumspectis iudici et iuratis civibus oppidi nostri Rosnyobanya nobis honorandis.«

Kalmár Mihály a »szokott esztendőbeli adó« behajtásához látott, midőn egyszerre megváltoztak a dolgok és pedig úgy, hogy azok, kik »nagyobb bátorságért« Rozsnyóra menekültek, akár vissza is térhettek volna oda, honnan jöttek, mert az erdélyi fejedelem híve és hadvezére osgyáni Bakos Gábor már 4 nappal a fentebbi levél kelte után azt írta a városnak:

»Szolgálok Kegyelmeteknek, adjon isten jó egészséget Kegyelmeteknek.

Kegyelmeteket csak azért kelleték levelem által megtalálnom, mivel isten segítségébül derekasan Kassa felé nyomakodunk az hadakkal: azért Kegyelmetek én számomra egy jó vasas társzekeret készíttessen, az verös legyen, és jó hat erős lovat hozzája minden szerszámval és kocsisával együtt. Ezt pedig kegyelmetek

el ne hallgassa, hanem készen találtassék, hogy mihelyt izenek felőle Kegyelmeteknek, Kegyelmetek mindjárt oda küldhesse, az hová kívántatik. Ebben pedig Kegyelmetek egyebet ne cselekedjék, ha barátságomat akarja venni és kárát nem akarja vallani; egyébaránt mindenben jó szerrel kedveskedem Kegyelmeteknek. Isten tartsa jó egészségben Kegyelmeteket. Datum Tarczal 13. Febr. anno 1644.

Kegyelmeteknek szolgál

Bakos Gábor m. p.«

Külczím : **Nemes és böcsületes rosnai bírónak és az egész tanácsnak az községgel egyetemben jó akaró szomszéd uraimnak adassék ez levelem hamarossággal.«**

Akarta-e Rozsnyó városa Bakos Gábor uram barátságát vagy sem? könnyű eldönteni, ha figyelembe vesszük, hogy a háborús hírek érkeztével az élelmes főbíró ott keresett oltalmat, hol azt elődei, kivált Pázmán Péter idejében mindig készen találták, t. i. követeket küldött az esztergomi érsekhez, kiknek a körültekintés is kötelességűl tétetett, és kik épen ott voltak még, midőn Bakos uram fennebbi levele megérkezett. Ezen levél Kalmár Mihály főbírónak sok gondot okozott, mert ez által tiszta valóságnak bizonyult, a mi eddig kósza hírnek tartatott, tudniillik, hogy a hadak Rozsnyó közelébe is fognak jönni. A kivánt társzekér igen lassan készűlt, talán azért is, mert az esztergomi érsekhez küldött követektől még akkor hír nem érkezett, pedig Bakos Gábor uram nagy fontosságot tulajdonított a dolognak, amennyiben kivánságát csetneki tiszttartójával is tudatta, ki sietett az ügyet megsürgetni:

»Amplissimi ac circumspecti domini mihi observandi salutem et servitiorum stb.

Uram ő kegyelme úgymint nemzetes osdgyáni Bakos Gábor uram Tarczalról ír egy levelet, kiben iniungálja, hogy Kegyelmeteket írásom által találjam meg és értésére adjam Kegyelmeteknek az ő kegyelme szavávát (!) ilyen dolog felől: Kegyelmetek perpendálván uramnak ő kegyelmének elejétől fogva Kegyelmetekhez való jó akaratját és propensióját, gondolkodván ez mostani háboru és visszafordult üdőben az maga békeségesen való megmaradásáról, ezekre az dolgokra való nézve kivánja ő kegyelme a Kegyelmetek becsűletes várasátúl ez mostani tábori szükségére hat lovó társzekeret, melyet mindenkor készen tartván, valamikor ő kegyelme érette küld, azonnal előadhassa Kegyelmetek; mely dolgokat ha Kegyelmetek az ő kegyelme ily méltó requisitiójára jó kedvvel praestálni igyekezik, Kegyelmetek kárt nem vall véle, sőt az ő kegyelme jó ajánlása szerint minden jó akaratját, mások ellen való oltalmát várja, kit minden kétség nélkűl effectuálja is

ő kegyelme. Kegyelmetektől választ várok, tudjam mi választ kell adnom ő kegyelmének, az mint megparancsolta énnékem. Az úristen Kegyelmeteket jó egészségben éltesse. Datum Czitnek 17. Febr. 1644.

Prudentis ac circumspectae Dominationis Vestrae
servitor paratissimus
Nicolaus Miro m .p.
bonorum Csitnikiensium antelati domini
curator.

P. S. Egy Csizmadia György nevő mesterember vagyon az ki az főasszonyoknak szokott csizmákat varrni. Asszonyom ő kegyelme kéreti Kegyelmedet édes bíró uram azon mesterembert küldené, hogy ide egy kicsiny(t jönnne?) valami csizmákot magának és kisasszonyoknak csináltatni akarja ő kegyelme; nem lészen heában fáradsága, csak nézze meg, kinek mint kell szabni.

Külczím: Amplissimis ac circumspectis dominis, domino N. N. iudici, iuratis assessoribus universaeque communitati oppidi Rosno dominis mihi observandissimis.«

Bakos Gábor úramnak parancsolatjából neküűnk írt levél Nicolaus Miro által az társzekér 6 kocsis lovak és kocsisok végett 17. die Febr. anno 1644. vesperi.

Ez utóbbit valószínűleg Kalmár Mihály írta a levélre, ki már most ugyancsak zavarban lehetett arra nézve, hogy kinek tegyen eleget: az érsekprimásnak-e? kitől hírt sem vett, avagy Bakos Gábornak, ki ugyancsak ütötte a meleg vasat. No de másnap (febr. 18-án) a következőkben megjött az értesítés Szent-Keresztből, a prímás emberétől:

»Szolgálok Kegyelmeteknek stb.

Jóllehet az Kegyelmetek böcsületes követi és atyafiai, kik által az hat gyermeklovat érsekuramnak ő nagyságának felküldött Kegyelmetek, nálam voltanak, tudom is bizonyosan, hogy még Pozsonyban lesznek, de mivel uram ő nagysága parancsolta, hogy ez leveleket késedelem nélkűl elküldjem Kegyelmeteknek, azért az ő kegyelmek visszajövetelére nem várakozhattam, attól is tartottam, hogy ő kegyelmek nem tudom ha jönnek-é erre vissza, avagy más útat veszen ő kegyelmek eleiben. Értettem, mivel császár urunk ő felsége Bécsben hívatta uramot ő nagyságát. Hadaink itten nincsenek, hanem Magyarország határán Hamburgban vagyon tizezer. Morvában is császár urunk ő felsége hada annyi számú, az is csak vigyázatban vagyon. A magyar urak nem örömest hoznák be az szegénységnek megemésztésére és hazánk pusztulására, csak magunk édes nemzete ne adjon okot hozzá; minekünk csak az szent békesség kelletik, melyet adjon isten ő szent

felsége minden híveinek. Éltesse isten sokáig jó szerencse és egészségben Kegyelmeteket. In S. Cruce die 15. Februarii anno 1644.

Mindenkoron szeretettel szolgál

Szeöleössy János m. p.

Külczím : Egregiis prudentibus« stb.

Exhibitae et praesentatae 18. die Febr. anno 1644. in Rosnobanya.

Szőllősy János uram leveléből megtudták Rozsnyón, hogy az esztergomi érsek oltalmára egyelőre nem számithatnak. Ekkor már Bakos Gábor egy tekintélyes had élén közel volt. Nem sokára már az »erdélyi fejedelem egy hadnagya« is beköszöntött:

»Szolgálok Kegyelmednek, mint jó akaró bíró uramnak, kívánom sok jókkal áldja meg isten Kegyelmeteket.

Jó akaró bíró uram kérem Kigyelmedet az én jövendőbeli barátságomért, hivasson szíjgyártót magához és pénzemért mentől olcsóbban lehet, vegyen nekem két nyeregben való szerszámot. Én is, ha isten éltet s az hadakkal ha erre fordulok én is barátsággal leszek mind Kigyelmednek, mind az városnak, és annál inkább ha az város jó akaratját mutatja hozzám. Éltesse isten Kigyelmeteket. Datum in Czitnik die 22. Februarii anno 1644.

Kigyelmetek barátja

mostan urunk erdéli fejedelem hadnagya

Keresztes András m. p.

Írja meg Kigyelmed, min vötte Kigyelmed az szerszámot, hogy hát tudjam az árát.

Külczím : Ez levelem adassék mostan rozsnai föbírónak, Mihály diáknak nekem jó akaró barátomnak adassék ez levelem.«

Az szijszerszámot fl. 3. négy kengyelvasért fl. 1. így meggondolhatja Kigyelmed mennyivel toldtuk meg.

Kalmár Mihály, kit Keresztes András uram a »diák« azaz »tanult« czímével tisztel meg, megadta magát, akarva nem akarva teljesítette, mit tőle a felkelés táborából kívántak és szoros megtartásúl vette Bakos Gábor következő sorait:

»Köszönetem után jó atyámfiai adjon isten minden jót.

Rosnai bírák és polgárok ezt akarám értéstekre adnom, az minemü annualis census vagyon ott kezeteknél, ez levelem vévén, mindjárt Csetnekre az atyámfia kezéhez szolgáltassátok; az mint Tannhaeuser[1]) referálta előttem, tészen hung. flor. 500. — Ez mellett az mint régi usus szerint minden háztól foglaltatok per flor. 1. Item fél helytül per d. 50. Azért is nagy szorgalmatossággal kiszedvén, engemet informáljatok, mennyire

[1]) Rozsnyai család ivadéka és Bakos Gábor tiszte.

extendaltatik és az atyámfia kezéhez szolgáltassátok, minden egyéb pertinentiák is, az kik ott találtatnának, az papok részére az ki volt volna, hitetek szerint jól végére menvén én számomra foglaltassátok és tartsátok. Az társzekeret úgy készíttessétek el, hogy fogyatkozás ne legyen és lovak is jók legyenek benne, egyébaránt búsulástokra következik. Bíró uram Kegyelmed úgy alkalmaztassa dolgait, holnap minden bizonynyal itt legyen vagy harmad magával emberséges emberekkel, kedden Enyiczkére az én kegyelmes uram eleibe menvén, Kegyelmedet is magammal együtt akarom ő nagysága előtt praesentaltatni. Tannhaeuser Jánostúl szóval bővebben üzentem, ahhoz alkalmaztassa magát Kegyelmetek. Éltesse isten Kegyelmeteket jó egészségben. Datum in oppido Szepsii die 28. Februarii anno 1644.

Kegyelmeteknek

jó akaró barátja
Bakos Gábor m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis« stb.

A mi Bakos Gábor és Miró Miklós irataiban csak a sorok közt olvasható, hogy t. i. Bakos Gábor az esztergomi érsek gömöri javait, a többi között a rozsnyói jövedelmet is maga és hadai számára foglalta le, ezt Bornemisza Mária, Bakos Gábor hitvese következő levelében már világosan megmondja:

»Az úristentől minden jókat és jó egészséget kívánok megadatni Kegyelmednek.

Ennekelőtte is írtam vala Kegyelmednek két süveg nádméz felől, és tiz bokor csizma felől, kire Kegyelmedtől semmi válaszom nem lévén; azért Kegyelmed minden haladék nélkül mindjárt bizonyos embertől küldje meg. Ez mellett uram ő kegyelme számára egy főzőtokot, mentől szebbet vegyen, és azt is megküldje az árát megirván. Az két falubeli[1]) bíráknak, ha módja lészen Kegyelmednek, az kik oda alá vannak izenjen Kegyelmed az adópénz felől, mert azokat is ide adták Kegyelmetekkel együtt uramnak ő kegyelmének. Isten tartsa Kegyelmedet jó egészségben. Datum in Csetnek 24. Martii 1644.

Kegyelmednek

jó akarója
Bornemisza Mária m. p.

Külczím: Nemes és böcsületes Kalmár Mihály uramnak rosnobányai biránknak adassék.«

---

[1]) Valamint Nadabula és Csucsom, úgy Velkenye és Sajópüspöki község is az esztergomi érsek rozsnyói uradalmához tartozott; ezen községek adóját a rozsnyói biró szedte és küldötte be. Bornemisza Mária itt az utóbbi két községet érti.

Márczius havában Rozsnyó városa és környéke már egy nagy tábor vala, és a császáriakhoz szító Kalmár Mihály ugyancsak kényes helyzetben lehetett, de úgy látszik elég ügyesen vitte az ügyeket, mert semmi nyoma, hogy a város szerfelett megkárosult volna; történtek ugyan surlódások, kijutott a szemrehányásokból, áldozni kellett itt is ott is, de valami nagy baj nem esett. Hogy az áldozatok nem voltak csekélyek, igazolja a következő nyugta:

»Anno 1644. die 16. Martii rosnobányai bíró uramtúl percipiáltam csizmákat párt N° 25. Egy társzekérre való veres posztó burítékot, patkószeget N° 3000, kétszer egy nehány forint polturak pénzt, két aba nyerget, melyekről quietáltam ő kegyelmét. Item hat sing remek posztót. Item percipiáltam 48 pár csizmát, nadrágokat, abát és morvait is N° 15.

Tanhauzer János m. p.«

A táborozás a következő 5 levélben van leírva, mely levelek mind megannyi érdekes epizódról beszélnek:

a) »Szolgálatomnak ajánlása után stb.

Megadák uram az Kegyelmed levelét, melyet Kegyelmedtől böcsülettel vettem; az Korodi András uram megfogása felől is mit írjon maga mentségéről megértettem. Úgy vagyon uram, hogy engemet másképen informáltak volt az dologról, de az Kegyelmed írása szerint veszem eszemben, hogy nem mind úgy volt. Ne adja uram az isten azt, hogy ilyen jó akaró ismeretlen urammal ok nélkűl gyűlölközzem. Mindazonáltal, ha isten engedi vagy holnap, vagy azután magam is be akarok menni, akkor Kegyelmeddel bővebben is beszélgetek felőle. Hogy pedig Kegyelmed magát erre igíri, ez itt lakos szegény embereket tovább ott nem szenvedi[1]), azt is Kegyelmedtűl kedvesen veszem, mivel az katonarend igen fogyatkozott állapottal vagyon miájuk. Ezek után isten sok esztendőig jó egészségben tartsa meg Kegyelmedet. Datum ex Jólész die 21. mensis Martii anno domini 1644.

Kegyelmednek

jó akarattal szolgál

Komáromy István m. p.

P. S. Itt uram igen sovány vad helyen vagyok, ételünkre valót az mit kaphatnánk is, de korczomát itt nem árúlnak, az szekerek is igen hátra vadnak. Ha Kegyelmednek meg-

---

[1]) Mint látni fogjuk, Rozsnyó városa Kornis Zsigmondnak és csapatjának volt szállásúl kijelölve, de az élelmes főbíró kieszközölte, hogy a hadak a közeli helységekbe Jólészre és Berzétére szálltak, hol a lakosság szegénysége miatt igen rosz ellátásban részesültek. Erre czéloz itt Komáromy István, mint a Jólészen állomásozott hadtest parancsnoka.

bántódása nem lenne, Kegyelmed küldene egy korsó jó ízű bort, megszolgálnám Kegyelmednek; az papirosat is Kegyelmednek megszolgálom mint jó akaró uramnak.

Külczím: Az böcsületes Kalmár Mihálynak« stb.

b) »Isten minden jókat adjon Kegyelmeteknek.

Kegyelmetek maga is ajánlá, hogy az mit lehet gazdálkodtok, s még eddig az mint látom semmi sem tölt benne, én pedig azért nem szállék oda be az városba, gondolván azt, az magatok ajánlásához képest, hogy különb gondviseléstek lészen reánk. Akarám azért Kegyelmeteknek értésére adni, hogy mindgyárást vagy két szekér abrakot, kenyeret is azonképpen vagy két szekérrel, s szénát is egynehány szekérrel s egyebet is, az mi szükséges, küldjön Kegyelmetek. Ezzel penig semmit se késsenek, hiszen tudja azt Kegyelmetek, hogy urunk ő nagysága is nekem rendelte quartírúl azt a várost s akarván kedvezni Kegyelmeteknek, azért nem szállítottam hadat reátok, hogy annyival inkább elérkezhessetek az gazdálkodásra. Isten legyen Kegyelmetekkel. Datum ex Berzéte die 25. Martii 1644.

Kegyelmetek jó akarója Kornis Sigmond m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis viris dominis« stb.

c) »Minden időbeli hűséges szolgálatomat ajánlom stb.

Ez elmúlt napokban csináltattam vala Erdélyben igen erős nyerget; valóban is búsultam jó nyereg nélkül; hallván jó nyergesnek lenni Nyerges Sámuelt, ő kegyelmével készíttettem el számomra egyet. Mivel az úr ő nagysága meg fog indulni, ez levelem praesentáló jámbor szolgámat érte küldöttem az Kegyelmetek böcsületes városában. Kegyelmeteket azért, mint én nékem kedves régi jó akaró uraimot bizodalmasan kérem, ilyen régi Kegyelmetek igaz szolgájához censurálná annyi jó akaratját, hogy annak az nyeregnek taxáját felvállna (!) az böcsületes város magára; én is, ha isten éltet, bizony ezbeli hozzám megmutatandó kedveskedéséért az városnak tiz annyi szolgálattal akarok lenni, az minthogy hajdanában az böcsületes városnak nem szántam szolgálni. His feliciter valere diuque vivere animitus exopto circumspectas Dominationes Vestras. Datum ex Pelsőczii die 28. mensis Martii anno domini 1644.

Circumspectarum Dominationum Vestrarum
servitor paratissimus
Stephanus Nagy-Gyöngyössi, dux illustrissimi domini domini Sigismundi Rakoczÿ de Felsővadász etc trium sedium Siculicalium Udvarhely, Szepsi, Kezdi, Orbai supremi capitanei ac universorum Siculorum generalis aulicorum militum m. p.

Külczím : Circumspectis dominis iudici primario puta Michaeli Kalmar ceterisque iuratis civibus civitatis Rosnyaiensis dominis mihi observandissimis.«

d) »Szolgálatomat ajánlom Kegyelmeteknek stb.

Kelleték Kegyelmeteket nagy bizodalmasan ez mostani állapotunkhoz képest ilyen dologról megtanálnom, Kegyelmetek jó akaratjához való bizodalmamból, mivel quartirom az igen nagy havasok között Szomolnokon lévén, az útnak nehézségéhez képest akarom szekerimet az seregemnek onnan való kiindulások előtt kimozdítani, hogy lassan-lassan, marháimnak s lovaimnak kevesebb fáradságokkal hozathassam s haljtathassam is ki onnan őket, ide penig az sok rendbeli hadaknak járások miatt ez az föld minemű megromlott s puszta állapattal legyen mind egyből s mind másból, főképen széna dolgából, Kegyelmeteknél nyilván lehet, úgy annyira, hogy noha generalis urammal ő nagyságával kevesed magammal hun itt, úgy mint csak lészen úgy vagy tizenhat lóval, de azoknak is tartásokra adatott quartirombúl csak egy szekér szénát sem hozhatunk, annál inkább oda hátra szekereim előtt lévő lovaimnak s marháimnak csak fél napig való tartásokra sincs alkalmatosságom. Kegyelmeteket mint jó akaró uraimat s barátimat kérem nagy szeretettel, ilyen állapotomban jó akaratját hozzám mutatná meg, nevezett szekereim előtt lévő marháimat s lovaimat bár csak két napig városokban befogadni s valamivel nekik gazdálkodni ne nehezteljék; mely Kegyelmeteknek hozzám megmutatandó jó akaratjáért én is Kegyelmeteknek más dologban való atyafiságos jó akarattal örömest kedveskedni s szolgálni igérem magamat. Ez levelem Kegyelmeteknek megadó szolgámtól szóval is izentem. Tartsa meg isten jó egésségben Kegyelmeteket. Datum ex Pelsőcz a. 1644. 27. Mart.

Kegyelmeteknek

minden időben szeretettel szolgál

Barcsaÿ Sigmond m. p.

Külczím : Prudentibus et circumspectis viris« stb.

e) »Adjon isten minden jókat Kegyelmednek.

Az ifjú Rákóczi Sigmond urunk ő nagysága konyhájára Kegyelmed bíró uram mindjárt szörözzen ott az városban vagy három kila petrezselmet, az mellett verös hagymát is az mennyire lehet és mindjárt által küldje Kegyelmed Pelsőczre, élésmester uram kezébe szolgáltassa, mert igen megszűkölt abból az ő nagysága konyhája. Ebben Kegyelmed úgy fáradozzon, hogy fogyatko-

zás ne legyen, mert itt is kerestek nálam. Az csizmákat is hozzák el. Isten velünk. Datum in Czetnek, Vízbenhányó hétfőn 1644.

Kegyelmednek

jó akarója
Bornemisza Mária m. p.

Még ma Pelsőczön legyen, vagy holnap jó idejé[n].

Külczím: Nemes és böcsületes Kalmár Mihály uramnak rosnobányai biránknak adassék hamarsággal.«

1. April. Asszonyunk ö kegyelme kívánságára ez levele által küldött biró uram 10 bokor csizmát, egy kék drabanttúl, úgymint Szegedi Jánostól.

Martius utolsó napjaiban elvonultak a hadak, velök ment a város költségén kiállított és eltartott két önkénytes is, kik mint a következő írás mutatja, idejekorán követelték zsoldjukat:

»Az úristentől minden kívánsági szerint való jókat jó egésséges életet kívánunk Kegyelmednek.

Kegyelmedet csak effelől kelletik megtalálnunk bíró urunk, mivel lábunkbeli nincsen, kérünk Kegyelmedet, küldjön Kegyelmed utánunk Osdgyánba. Annak felette egynehány pénzt is küldjön Kegyelmed, mert ha annál is feljebb megyünk, nem lészen módja Kegyelmednek az elküldésben, hanem most míg közel vagyunk Kegyelmetekhez, küldjön Kegyelmetek vagy flor. 6. Ezek után isten éltesse Kegyelmeteket. Datum in campo versus Tiszocz, die 27. Mart. anno 1644.

Kegyelmetek

szegény szolgái
Biridlya György m. p.
Mais Balás m. p.

P. S. Nadabuljai biró is küldjön annak az embörnek az ki velünk vagyon fl. 2.

Külczím: Ez levelünk adassék rozsnyai bírónak hamarsággal.«

A die Martii anno 1644. Kültünk erre az levélre Borszahi Pétertül fl. 4 és két csizmát.

A visszamaradt és a város gondjaira bízott betegek és sebesültek helyzetéről és egyszersmind arról is tanuságot tehet a következő levél, mennyire szivére kötötték azok ápolását és gyógykezelését a parancsnokok a városi főbírónak:

a) »Isten minden jókat adjon Kegyelmeteknek.

Nemes atyánkfia Turcsay Imre igen nyomorult betegségben fekszik ott az Kegyelmetek városában, kinek nyavalyás állapotján bizony mi is nem keveset szánakodunk, de nem tehetünk róla, az

felséges istennek akaratja ellen csak nem is szólhatunk. Kegyelmeteket azért intem szeretettel, sőt az mi kegyelmes urunk ő nagysága nevével ugyan parancsolom is Kegyelmeteknek, rendeljen oly embert melléje, az ki becsületesen forgolódjék mellette s viselje gondját mindenekben, az míg az úristen valamely felé elválasztja dolgát szegénynek, mivel magunkkal el nem víhetjük, hanem ott kelletik hadnunk az Kegyelmetek városában; úgy vagyon, hogy most is jó asszony-ember forgolódik környülötte, de ugyan nem árt, ha egyéb gondviselése is lészen Kegyelmeteknek nyavalyáson az míg vagy meg nem gyógyúl, vagy valamint elválik állapotja. Ha penig az úristen ugyan kiszólítja ez világbúl, Kegyelmeteket szeretettel kérem, mint barátimat, tisztességesen takartassa el Kegyelmetek szegénynek testét, én magamra veszem, hogy valamit reá költ Kegyelmetek, becsülettel mgadjuk Kegyelmeteknek s tudom az mi kegyelmes urunk ő nagysága is Kegyelmesen veszi Kegyelmetektől s mi is jó néven veszszük, mert ő szegény mi közöttünk becsületes főember volt. A hol pedig az úristen egészségre fordítja állapotját nyavalyásnak, tudom bizonynyal, hogy nem lészen hálaadatlan az Kegyelmeteknek véle való dajkálkodásaért. Éltesse isten Kegyelmeteket jó egészségben. Datum in Berzéte die 28. Martii anno 1644.

Kegyelmeteknek

jó akarója

Kornis Sigmond m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis viris« stb.

b) »Szolgálatomat ajánlom stb.

Kegyelmedet kelleték megtalálnom, seregüukben betegedett meg négy emberséges nemes emberek, melyet nem tudom vitetni tovább, hanem az Kegyelmetek városában küldtem, kérem kegyelmedet, adasson egy szállást nekik, hadd gyógyithassák magokat. Istentűl is érdemét veszi Kegyelmed, én is megszolgálom Kegyelmednek. Isten Kegyelmedet minden jókkal áldja meg. Datum ex Somoldok (!) die 29. Martii 1644.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor

Nicolaus Kádár

vicecomes cottus Solnok mediocris m. p.

Külczím: Rozno városának föbírájának nekem jó akaró uramnak adassék.«

Sepös György és Sepes András (ezek lehettek a betegek).

Kalmár Mihály uram kénytelen kelletlen szolgálta a felkelés ügyét. Alig hogy a hadak elhagyták a város környékét, már találkozott, ki nyiltan a császáriakhoz szegödött, és Bakos

Gábor is méltán panaszkodhatott, hogy Rozsnyó városa nem teljesíté tartozó kötelességét. Képzelhető milyen hangulatban lehetett Bakos, midőn a következő levelet írta:

»Köszönetem után adjon isten minden jókat Kegyelmeteknek. Értem rosnai bírák uraim, mely szófogadatlanúl viseli Kegyelmetek magát, holott e napokban csak arra kérettem Kegyelmeteket, hogy az almási pinczémből egynehány hordó bort vitetett volna csetneki házamhoz, de csak azt sem obtineálhattam, praetendalván azt Kegyelmetek, hogy én netalántán valamint igasságában meg akarom háborítani, de isten ne adja, hogy én csak letküsebb dologban meg akarom háborítani Kegyelmeteket, a ki szabadsága s privilegiumjai ellen volna Kegyelmeteknek; de hiszen kész voltam volna az szekér bérét megfizetni, a ki elhozta volna boraimot. Gothard Jánosnak[1]) a bestye fertelmes kurva fiának ugyancsak megmondja Kegyelmetek, ha isten megtart s e napokban felmegyek Csetnekre, hogy bizony soha el nem mégyen véle, hanem tréfát ejtek rajta; megtanítom én a bestye fertelmes áruló kurvafiát, mint köll másokhoz confugiálni, mert ha az fejedelem jobbágya volna is, megtudnám tanítani s föl nem akasztanak engem érette, de azt csak nyilvánsággal elhigyje, hogy tréfa esik rajta, azt ugyancsak megmondja Kegyelmetek nékie. Isten éltesse Kegyelmeteket. Datum Osdgyán die 10. April anno 1644.

Kegyelmeteknek

jó akaró ura
Bakos Gábor m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis viris« stb.

A következő levél Szepsi város bírájának szól, amennyiben azonban a rozsnyai levéltárban találtam, valószinü, hogy az emberséges lengyel, kinek érdekében íratott, Kalmár Mihálynak kézbesítette és ez okból én is ide iktatom:

»Szolgálok Kigyelmednek stb.

Kigyelmed megbocsásson édes bíró uram, mivel kapitány uram Kún György uramnak urunk ő nagysága után kellett mennie ő nagysága parancsolatjából, én reám bízta ő kigyelme, hogy viseljek gondot itt addig míg megérkezik ő kegyelme; itt mostan csak két lovasa sincsen ő nagyságának az kit elküldhetnék, az hová kivántatnék; ím mostan is ő nagyságához akarna menni ez emberséges lengyel, ő nagysága dolgában jár és hamar is kivántatnék ő nagyságához sietni, az utat nem tudja, hanem egy gyalogot adtam innen kisérőt, az ki az utat Szepsiig mutassa meg nékie. Azért kérem Kigyelmedet, hogy vagy két lovassal kisértesse el Kigyelmed vagy három mélföldig, hogy fogyatkozás ne legyen dógában, és

[1]) Rozsnyói család ivadéka.

Kigyelmedre is harag ne legyen miatta. Valami kevés gazdálkodással is legyen Kigyelmed nékie, kit kapitány uram is vehessen jó néven Kigyelmedtűl. Isten jó egésségben tartsa meg Kigyelmedet. Datum Cassoviae die 16. Aprilis anno 1644.

Urunk ő nagysága kassai főporkolábja szolgál
Kigyelmednek

Szegedi Gergely m. p.

Külczím : Adassék az nemes és vitézlő Győri Istvánnak Szepsi városának főbírájának nekem jó akaró szomszéd uramnak kezében. Szepsi.«

Természetes dolog, hogy a felkelő hadak és Bakos Gábor távollétében a különben is jóformán kizsákmányolt város fizetési kötelezettségének eleget nem tett; még természetesebbnek fogjuk e dolgot találni, ha figyelembe vesszük, hogy Kalmár Mihály főbíró e tekintetben nem nagy erélyt fejthetett ki, mivel a felkelés hidegen hagyta. Kitűnik ez a következő felszólításból is:

»Az úristentől minden jókat kívánok megadatni. Ez minap is írtam vala Kegyelmednek és szóval is izentem az hátramaradott adópénz végett. Azért Kegyelmed bíró uram semmi úttal el ne hallgassa, hanem mindjárt valamint s valahogy szerit tegye és még ma bizonyos emberek által ide küldje Kegyelmed, mert hertelen kívántatik; ebben semmi fogyatkozás ne legyen. Isten velünk. Datum in Csetnek 8. Mai 1644.

Kegyelmednek

jó akarója
Bornemisza Mária m. p.

Külczím : Nemes és böcsöletes Kalmár Mihály uramnak rosnyóbányai bíránknak adassék hamarsággal.«

Junius hó elején már rosszabbúl állottak azerdélyi fejedelem és a felkelés ügyei. Ekkor már ilyen felszólítás érkezett a császári hadak közzé szorult városhoz:

»Prudentes ac circumspecti nobis benevoli. Salutem et officiorum promptitudinem. Ide érkezvén isten akaratjábúl az mint ajánlottuk volt magunkat Kegyelmeteknek, instáltunk palatinus uramnál ő nagyságánál és az generalis uraknál, hogy az Kegyelmetek várasának megmaradására lennének kegyes providentiával ő nagyságok, declarálván ez mellett az Kegyelmetek hivséges és készséges mind annonábúl, mind penig egyéb minden tehetségekkel való szolgálatjokra, s azért is serénkedtünk az dologban, látván hogy az zsákmányosok igen felesen és nagy erővel excurrálnak naponként s megemésztvén az Hegyaljáig mindent, majd kéntelenségbűl is oda Kegyelmetek felé szegnek, ha in tempore más gondviseléssel magok securitásárúl nem provideálnak. Javallom azért, hogy Kegyelmetek mennél több profonttal siessen ide jünni és

cum bona assecuratione mind salva guardiát, mind pedig valahány őrzőket magokkal vinni; jobb az ő felsége szolgálatjára minden értékeket is egyébaránt való megmaradásokért fordétani, hogysem mint tűbűl egész várostúl elveszni. Mi talán az salva gvardiát megküldhetjük vala Kegyelmeteknek, de elsietének az odavaló emberek s jobb is az eleven salvagvardia, kit magok assecuratiója nélkűl ki nem adnak et periculum in mora. Jó akaratunkbúl ajánlásunk szerént ezt kivánók intimálnunk Kegyelmeteknek. Isten áldja Kegyelmeteket. Datum in castris ad Cassoviám prositis die 11. Iunii anno 1644.

Earundem Dominationum Vestrarum

benevolus

comes Ladislaus Chiaky m. p.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis dominis« stb.

Lehetséges, hogy az ajánlat és a zsákmányolókkal való ijesztés csak fogás volt, de elhinném azt is, hogy Rozsnyó városa az »ajánlást« közvetlenűl kieszközölte, mert mint már említém és a fentebbi levelekből is kivehető, Bakos Gábor uram Kalmár Mihály főbíró szemében csak a város megrontására és a városi kiváltságok hatályon kivűl tételére törekedett, eltekintve attól, hogy a felkelés sikeréhez akkor már nem nagy volt és lehetett a bizalom. — Nem sokára Vesselényi Ferencz már Murány várából ejtette félelembe a közeli távoli környéket és Rozsnyó is tartván attól, hogy ezen erélyes csapatvezértől és a táborában volt német zsoldosoktól könnyen baj érhetné, követeket menesztett Murányba, kik ilyen válaszszal tértek vissza:

»Prudentes ac circumspecti domini vicini honorandi.

Az Kegyelmetek levelét elvévén mit írjon az salva gvardia felől, értem. Holnapután melytől több borral, serrel, kenyérrel jőjön Kegyelmetek előmbe Rimaszombatba, akkor minden kegyelmességgel leszek. Isten kegyelmetekkel. Datum Muranii 25. Aug. 1644.

Earum

vicinus benevolus

H. Vesselény m. p.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis« stb.

Exhibita est 26. Aug. anno 1644. Veselényi ő nagysága levele, melyben mit írjon ő nagysága az proviant miatt.

Ezen utóbbi két sort bizonyára Kalmár Mihály uram írta a levél czíme alá és ebből is kitűnik, hogy a város sietett Vesselényi kedvét megnyerni és pártfogását újabb áldozattal kiérdemelni. Ezentúl Rozsnyó városa a császáriak pártját szolgálta, az 1644. év végéig legalább semmi nyoma, hogy az erdélyi fejedelem

vagy Bakos Gábor érdekében valamit tett volna, míg az ellenkezőről még ez évben kelt 4 okmány áll rendelkezésünkre. Ezek közzül legérdekesebb Görgey János »Szád várában ma pénteken estve 1644« kelt levele, mely a rozsnyói főbíró összeköttetését a császáriakkal igazolja és a felkelés állásáról is felvilágosítást nyujt; különben így hangzik:

»Szolgálatomat ajánlom stb.

Palatinus uram ő nagysága tegnap száz lovat és hat szekeres lovast küldött egri püspök uram ő nagyságáért ide, és ugyan tegnap bementünk Szendrőben; mihelyt beértünk, mindjárast palatinus uram ő nagyságához mentünk újra az hintóból le-leszállván az úr nagysága, és egész éfélig mind együtt voltanak az urak palatinus uramnál ő nagyságánál. Az erdélyi fejedelem követi is ott voltanak: Lónyay Zsigmond és Kemény János uram. Azelőtt is volt már az erdélyi fejedelem követe palatinus uramnál. Igen járnák az békességet, de ma igen szép módjával az seregeket elrendelék az szendrei mezőn és ugyan az követek által megüzenték, hogy várja el az fejedelem és megütköznek velek, harmad vagy negyed nap alatt elválik, az ütközetet ki nyeri. Az lengyel követ is ott volt palatinus uram ő nagyságánál, nem sokad magával, csak mintegy, ha fő, ötöd magával vagyon, a kik(et) palatinus úr ő nagysága és az lengyel király, császár urunk ő felsége küld és úgy dirigálták útját: holnap ide Szádvár alá jő ebédre; innét azt remélem, az Kegyelmetek orosá(ba) megyen által. Egri püspök uram parancsolá, hogy Kegyelmednek megírjam: holnap úgymint szombaton jó reg(gel) jőjjön által ide Kegyelmed harmad magával, mivel az lengyel követek kiséréséről beszélget...... Kegyelmetekkel. Azon is kérte az úr ő nagysága Kegyelmedet, valami szép fris kalácscsal kedveskednék és hallal is, mivel itt az szegénység mind elfutott az falukról és halnak szerit nem tehetjük. Az öreg Borbély Jánost[1]) is ide és üllejt (?) hozza el Kegyelmed magával. Hozza isten jó egészségben Kegyelmeteket. Írtam Szádvárában ma pénteken estve anno 1644.

Kegyelmednek

szeretettel szolgál
Gergeÿ János m. p.

Külczím: Adassék az nemes és böcsületes Kalmár Mihály uramnak Rozsnóbánya városa főbírójának nekem régi jó akaró uramnak ez levelem.«

[1]) Rozsnyai orvos volt, kiről az esztergomi érsek jószágigazgatója Hölgy Gáspár 1644. február 9-én Posonyban kelt levelében azt írja: »az borbély állapatja felől officiáltam urunknál ő nagyságánál, hogy írjon mellette Lichtenstein uramnak.«

Hogy a szegénység mind elfutott ez időtájban a falukról, nem csuda, hiszen a személy- és vagyonbátorság akkor gyenge lábon állott. A zsákmányosok mindent megemésztettek, mint gr. Csáky László írja, és a nép értékes holmiját »lyukakba rakta« azaz elásta, mint a következő levél is mutatja;

»Szolgálok Kegyelmednek stb.

Szombaton az fiam emlékezett volt 18 hordó borom felől Kegyelmednek, Kegyelmed ajánlotta magát, hogy, ha az böcsületes tanácsnak kedve lészen hozzá, nem tart ellent benne, hanem elviteti Kegyelmed; ha Kegyelmeteknek jó akaratja lészen, ne késsék Kegyelmed véle, hanem megkóstoltatván, vitesse el Kegyelmed, mert ha hamar el nem viteti Kegyelmetek, lyukakban kell raknom őket, ha már eddig megőriztem istennek kegyes gondviseléséből, örömest nem veszteném el mód nélkül, az szőlő sem terem most, bár ne fusson Kegyelmetek tőle. Az fiam drágán bizony nem hatta Kegyelmeteknek 15 forinton hordaját s az hordóját visszakívánom, minthogy az egyébiránt is Kegyelmedet illetné; bizony elkérték régen azon, de nem adtam. Az árán is elvárom Kegyelmeteket, bátor csak husz forintot adjon most Kegyelmetek. Ha az félelem rajtunk nem volna, bizony nem adnám 18 forinton is, mert látom az szőlő termését mint mutatkozik: egyébiránt is tiszta borok az én boraim. Kegyelmed régtől fogván ajánlja magát, most tehet az iránt barátságot Kegyelmed velem. Ugyanazon emberemtől választ várok Kegyelmedtől. Tartsa isten kedves jó egésségben Kegyelmedet. Datum in possessione Almás die 29. Maii anno 1644.

Kegyelmednek

jó akarattal szolgáló igaz atyafia

Almássy B. István m. p.

P. S. Szerecsenyi János még az boraimnak nagyságokat pedig nem is látta, melyeknek hata vagy hete ugyan öreg hordókban vannak.

Külczím: Nemes vitézlő Kalmár Mihály uramnak az böcsületes Rosnyóbánya városának főbírájának nékem jó akaró meghitt régi bizodalmas uramnak atyámfiának adassék.«

Az 1644. év végéig, mint mondám, Vesselényi volt a város »pártfogója«, ki a Murány, Szádvár, Szendrő és Fülek közt elterülő vidéket hatalmában tartotta és a császári hadak számára ugyancsak kiszivattyúzta. Miután pedig közben-közben az erdélyi fejedelem hadai is keresztül vonultak, vagy ellátogattak és ezek ellátásáról is kellett gondoskodni: Kalmár Mihály főbíró uram akarva nem akarva megtanulta, hogyan kell egyszerre több úrnak szolgálni? Megtörtént néha az is, hogy az egyik fél által kivetett

adót a másik szedte be, a mint pl. Vesselényi Ferencz is »a fejedelem számára limitált élést« a maga és császár hadai számára rendelte behajtatni. Egyébiránt arról: mi módon járt el Vesselényi Ferencz Rozsnyó városával szemben? igen érdekes dolgokat tartalmaznak következő levelei:

1. »Isten megáldja Kegyelmeteket. Móré István uram ő kegyelme jelenté panaszolkodván, hogy a midőn följött volna hozzám Murányba, Krasznahorka alól egy lovas szolgáját az szőlőben az szedőkhöz küldvén, Kegyelmetek az Csesik János tolvajt reá támasztván, szolgájának mind paripáját, fegyverét, egyéb nála lévő portékáját elvonatta, a mely dolog semmiképen hozzá nem illik az hűséghez. Azért ha Kegyelmetek valami bútúl s kártól akarja praecaveálni magát semmi lett okon el ne mulassa, hanem mind az lovát, mind az fegyverét, a kit elvonatott Kegyelmetek, mindjárást kerestesse ki és adassa meg Móré uram kárvallott szolgájának, avagy ha az lovát és fegyverét Kegyelmetek ki nem tanáltathatná, valamire az legény mer esküdni, hogy az lova és fegyvere megért volna, Kegyelmetek mingyárást annyiból contentálja. Ennek felette parancsoltam vala, hogy az ötszáz forintot Kegyelmetek mingyárast administrálja az szendrei német kapitány kezében, egy holnapra való contributióval együtt. Minek okáért, ha még bé nem szolgáltatta volna Kegyelmetek, semmit ne késedelmeskedjék véle, hanem mind az ötszáz forintot, mind pedig az egy holnapra való contributiót mindgyárást szolgáltassa bé, hogy annyira is valamint meg ne búsúljon. Ezek után istennek ajánlom Kegyelmeteket. Datum ex arce Balogh die 15. Octobris anno 1644.

Kegyelmetek

jó akarója
H. Vesselényi m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dominis« stb.

Egykorú feljegyzés a levélben: Ebben is Vesselényi urat ő nagyságát az katona lovának elvonyásából minket hamisan vádoltak, mert minekünk (egy mélföldön lévén városunktól más úr jószágában és határában) sem hirünk, sem tanácsunk nem volt. *Kivül:* 16. Octobris exhibita est Balog várábúl az ló felöl, melyet elvontanak az utról az Szoroskőn [1]) és az 500 forintról, melyet rajtunk kivánják az szendrei kapitánynak.

---

[1]) A Szoroskő nevü hegy már Tornamegye területén Hárskút és Almás község közt van, tehát bízvást feltehető, hogy Rozsnyó városa a kérdéses lólopásnál teljesen ártatlan volt, mulasztás sem terhelhette. Az is érdekes, hogy az 500 frtnyi censust elébb az esztergomi érsek, aztán Bakos Gábor és most a szendrei német kapitány követeli.

2. »Köszönetem után, stb.

Mingyárást egy nyerget minden készségével szerszámostúl készéttessen, kingyelvasastúl fogyatkozás nélkül, hozzák utánam holnap viradtig egy jó kantárral együtt, el ne mulaszsza semmiképen Kegyelmetek. Tartsa isten jó egésségben Kegyelmeteket. Datum in Haupquartilii Taplocza die 6 Decembris anno domini 1644.

Kegyelmetek

jó akarója
gróf H. Vesselényi Ferencz m. p.

Külczím: Rosnai bírák uraméknak adassék hamarsággal Rosno.

Vesselényi F. saját írása: Egy jó börü csizmát is sarkantyukkal s mindeneket az secretáriusom kezében küldje Kegyelmetek s az árát megadatom.«

Egykorú feljegyzés hátán: Anno 1644. 6. Dec. exhibita 6 hora vespertina Vesseléuyi ő nagyságától.

Samson Jánostúl vettem, tészen az ára mind sarkantyúval fl. 1. d. 50.

3. »Prudentes ac circumspecti stb. Salutem ac benevolam commendationem. Akarom Kegyelmetek értésére adni, hogy az minemü szénát, zabot az fejedelem számára limitált volt Kegyelmetek, mingyárást hagyom és parancsolom valamint életét fejét szereti Kegyelmetek, az Kegyelmetekre limitált éléssel együtt szolgáltassa Murány alá, el ne mulaszsza Kegyelmetek, mert az mely hadakat itt Murány táján az völgyeken szállítottam meg, viszsza kell Kegyelmetekre szállítanom és több kárt fog vallani, ha nem praestálja Kegyelmetek. Az ellenség felől az mint szóval is mondottam, éjjet nappal tudósítson, hogy mingyárást mehessek eleiben ezekkel az hadakkal. Valami nyereg felől írtam vala Kegyelmeteknek, csak süketségre vevé, mingyárást szerszámostúl költön küldje meg. Tartsa isten jó egésségben Kegyelmeteket. Datum in arce Murany die 8. Decembris anno domini 1644.

Prudentium ac circumspectarum Dominationum Vestrarum
amicus vicinus benevolus
comes F. Vesselenyi m. p.

Külczím: Prudenti ac circumspecto« stb.

Anno 1644. die 10 Dec. exhibitae sunt Murány várábúl, melyben mit írjon ö nagysága az élés felöl és az nyereg felöl és az kantár felöl.

1645.

Az 1645-ik év ujabb bonyodalmakkal köszöntött be Magyarországon. I. Rákóczy előhaladása a bányavárosok felé az addig III. Ferdinándhoz szitó városok érzületében kétségkivül

változást idézett elő. Ha addig buzgón pártolták a császárt most meghajolva a kényszerűség előtt, hódoltak a fejedelemnek. Nem igen rettentette meg őket Móré István fenyegetése, ki Vesselényi számára szüntelen követelésekkel sanyargatja őket.

Más ok is tanácsolta a felvidékieknek, hogy Rákóczyhoz hajoljanak. A svédekkel megkezdett alkudozás az együttműködést illetőleg befejezéséhez közeledett. Most várta a fejedelem a francia követet, ki közvetitőként szerepelt; s az igy létrejött szövetség határozott fölényben leendett a vereségekben sokat szenvedett császár felett. E körülményt alig hagyhatták figyelmen kívül. Talán ez eredményezte, hogy az 1645. év Rozsnyó bírói székébe is az erdélyi fejedelem mozgalmaival rokonszenvező egyént talált.

Kalmár Mihály bizonyára pontosan tudósította Vesselényit »az ellenség felől« és nem rajta múlt, hogy az 1645. év elején az erdélyi fejedelem hadai voltak ismét a helyzet urai úgy Rozsnyón, mint környékén. A város sorsa 1645-ben gonoszabb volt mint az előtt, Bakos Gábor ismét megkövetelte a magáét és Vesselényi Ferencz ugyancsak nyuzta a szegény várost. Különben Kalmár Mihály helyét akkor már Veiszer Márton foglalta el, ki kevésbé körmönfont ember és a felkelésnek őszintébb híve volt, e miatt mint látni fogjuk majdnem bajba is keveredett. Ezek előrebocsátása után lássuk már most az érkezett leveleket időrendben:

1. »Isten minden üdvösséges jókkal áldja meg Kegyelmeteket. Mivel az Kalmár Máté lovait elvettem magammal, azért Kegyelmetek bírák uraim az adópénzbül fizessen meg érette, az mi illendő és az mit ér, hiszem ösmerik az ott való emberséges emberek; az több adópénzt Kegyelmetek elkészítse, ez esztendőre valót, hogy ha isten visszatérit Kassára, hogyha érette küldök az pénzért, Kegyelmetek mindjárt kézhez szolgáltassa, mivel az költségre nagy szükségem lészen. Vigyázatban is legyen pediglen Kegyelmetek, hogy ha mi hírt hall és ezt éjjel nappal tudósítson, Kegyelmetek egyebet ez dologban nem cselekedvén, hogy jövendőben is búsulása ne következnék Kegyelmeteknek. Isten tartsa és éltesse jó egésségben Kegyelmeteket. Datum Kapusztafalva 23. Ianuar. 1645.

Kegyelmeteknek

jó akarója
Bakos Gábor m. p.

Külczím: Rosnai bírák uraimnak.«

2. »Szolgálok Kegyelmeteknek.

Kegyelmeteknek csak azt akarám értésekre adni, mivelhogy az mi kegyelmes urunk hadaival Csitnekre kell szállanom úgymint ezer lovassal, hanem az mely élést gróf Vesselényi uram ő nagysága azon végre rendelt az limitatio szerént, tehát

azon élést mingyárt Kegyelmetek Csitnekre hozassa s Kegyelmetek is egész várostúl, mert ha hónap ott nem lészen úgy mint hétfőn, tehát bizony mingyárt Kegyelmetekre szállok. Konyhára való élést is hozzon Kegyelmetek. Az egyszer hogy penig hozton hozza az élést. Ezzel istennek ajánlom Kegyelmeteket. In Jósva die 12. Martii anno 1645.

Kegyelmeteknek szolgál

Móré István m. p.

P. S. Valami .... nyerget, ha kész, hozza által Kegyelmetek hónap.

Külczím: **Adassék ez levél az rozsnyai bírónak és polgároknak nekem jó akaró uraimnak.«**

Anno 1645. die 13. **Martii exhibita est prima hora post meridianam Jolsvárúl More István uramtúl az élés felől, melyet mingyárást vitten vigyünk Csetnekre.**

3. »Az úristen minden jókkal áldja meg Kegyelmeteket. Az 25 kapát és 25 metszőkést meghozták, Kegyelmed igen jól cselekedte, mert szintén kívántatott, az mi penig az árát illeti az Kegyelmed írása szerint tizenkét forintról és 75 pénzről az mint megvette Kegyelmed, ez levelem által Kegyelmeteket quietálom, jövendőbeli bizonyságáért megtartván Kegyelmed ez levelemet Szánakozom az Kegyelmetek nyomoruságán, de hiszem isten nem sokára megkönnyebbíti ő szent felsége terhét Kegyelmeteknek. Ha mi oly hérei lesznek Kegyelmednek, mindazonáltal mégis tudósítson Kegyelmed mindenekről. Isten kegyelmeddel. Datum Cassovia 13. Martii 1645.

Kegyelmednek

jó akarója
Bornemisza Mária m. p.

Külczím: Nemes és böcsületes Vaiszer Márton úrnak rosnai bírónak adassék ez levelem.«

4. »Szolgálok Kegyelmeteknek stb.

Akarván értésére Kegyelmeteknek adnom, mivelhogy gróf uram ő nagysága az ő felsége armadiájában ment és nekem parancsolván ő nagysága, hogy mindenfelől szolgáltassam késedelem nélkűl az élést, mivel immár ő felsége hadai mindenfelől elérkeznek, nekünk is oda kelletik mennünk. Kegyelmetek azért se órát, se napot nem várván, hanem mingyárt kültön küldje ide az élést Murány alá minden felől, mert ha nem s fogyatkozás lészen az élés dolgábúl, elhigyje Kegyelmetek bizony meg fog búsulni érette.

Isten jó egésségben éltesse Kegyelmeteket. Datum in arce Murany die 15. Martii anno domini 1645.

Kegyelmeteknek

jó akarója szolgál
Móré István m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis« stb.

Bornemiszsza Mária bizony nem ok nélkül szánakozott a szegény város nyomoruságán. Veiszer Márton főbíró különösen szánalomra méltó volt, mert ő, ki a felkeléssel élénken rokonszenvezett, Bakos Gáborral és nejével folyton folyvást levelezésben állott és bizonyára nem jó szemmel nézte, mint foglaltak a császáriak több és több tért, kénytelen vala a Rozsnyóra és környékére kivetett élést beszedni és beszolgáltatni, mert ellenesetben »*tűbűl* és egész varostúl elveszett« volna Rozsnyó.

5. »Az úristen minden jókkal és jó egésséggel áldja *meg* Kegyelmeteket. Hogy Kegyelmed uram parancsolatjára az almási szöleinknek munkásira adott husz forintot, azt igen jó cselekedte, hogy abban nem esett fogyatkozás. Némely hérekről is tudósit Kegyelmed, jó néven vettem Kegyelmedtől s jövendőben is nem lészen kárára Kegyelmeteknek, ennekutána is, ha mit hall s ért Kegyelmed, mind uramat ő kegyelmét azzal feltalálják s mind penig engemet mindenekről tudósítani ne praetermittálja. Isten Kegyelmeddel. Datum Cassoviae ... Martii 1645.

Kegyelmednek

jó akarója
Bornemisza Mária m. p.

Külczím: Nemes és böcsületes Weiszer Márton úrnak rosnyóbányai biránknak adassék ez levél.«

Anno 1645. die 19. Martii exhibitae sunt Kassárúl Bakos Gáborné asszonyunktúl az mely fl. 20 adtunk az almási szölö munkájára, melyet jövendöben az adóra beveszen ö kegyelme.

6. »Köszönetem után istentől kivánok Kegyelmeteknek minden jókat megadatni. Én csudálkozom Kegyelmeteken, hogy micsoda vitte Kegyelmedet reá, hogy Hegedüs Gáspárt csaplárossá csinálta Kegyelmed. Azért valamint böcsületedet szereted, mingyárt levegyétek róla az csaplárságot. Módot találjatok benne, hogy az virginással együtt soká elküldjed, mert ha elhallgatod

meg fogsz búsulni érette, ebben egyebet ne merészeljél cselekedni. Az mely száz kila zab ott vagyon, az kiről az minap is írtam, ha eddig el nem küldötted Bódo(g)kőben mingyárast elvitessed, mert immár ideje vagyon az vetésnek. Isten éltesse Kegyelmedet. Datum ex Tarnócz die 29. Martii anno 1645.

Kegyelmednek

jó akarója
Bakos Gábor m. p.

Külczím : Vaiszer Mártonnak mostan Rosnyó várasának főbírájának nekem jó akarónak adassék.«

7. »Szolgálok Kegyelmednek. Isten sok jókkal, jó egésséggel áldja meg Kegyelmedet kévánom. Nyilván lehet Kegyelmednél ez jövendő hétfőn úgymint pro die 19. praesentis mensis Iunii generális congregátiója lészen az nemes vármegyének, Kegyelmed emberséges nemes embereket expediáljon. Ez mellett Kegyelmed el ne mulaszsza adja ad notitiam Jelitnik Pál uramnak: azon nemes atyafiaival együtt bejüjjön az nemes vármegye gyülésében sub poena fl. 100; ha ő kegyelme el meri hallgatni, én gondom az többi. Isten éltesse Kegyelmedet sokáig jó egésségben. Datum in Pelsőcz die 12. mensis Iunii anno 1645.

Kegyelmednek

szeretettel szolgál
Tibay György m. p.

Külczím : Prudenti ac circumspecto viro domino Martino Vaiszer iudici primario oppidi Rosnyóbánya domino amico observandissimo.«

Tibay György szolgabiró volt, ki bizonyára sulyos viszonyok között írta itt közlött hivatalos levelét, mely a többi között már azért is érdekes, mert bizonyítékúl szolgál arra, hogy Rozsnyó városa ez időben is részt vett a megyei közgyülésekben, képviselőitől azonban megkivántatott, hogy »emberséges nemes emberek« legyenek.

8. »Susanna Lorantfi dei gratia principissa Transylvaniae partium regni Hungariae domina et Siculorum comitissa.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis grati, salutem et gratiam nostram. Vitézlő Messa Gergely küldött két sebes katonát az Hűségtek városába; parancsoljuk azért kegyelmesen Hűségteknek, viseltessen szorgalmatos gondot az meggyógyíttatásokra s illendő gazdálkodással is legyen nekik. Secus non facturi. Datum in arce nostra Sárospatak die 24. mensis Iulii 1645.

Susanna Lorantfi m. p.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis dominis« stb.

9. »Szolgálok Kegyelmeteknek. Vöttem az Kegyelmetek levelét s mit írjon értem. De az limitalt élés egy általjában meglegyen s a kit Pucham úr ő nagysága parancsolt is, mert bizonyosan elhigyjétek, hogy megbúsultok miatta. Az itt való katonák lovait s egyetmását mingyárást minden fogyatkozás nélkül kikerestetvén megküldjétek, kiváltképen penig Trombitás Miklós lovát s köntösét bíró uram megküldd, mert dupláson adod meg az árát. Tartson meg isten Kegyelmeteket jó egészségben. Raptim in oppido Jolsva 10. Augusti 1645.

Kegyelmetek

barátja

Móré István m. p.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis dominis N. N. iudici primario ceterisque iuratis civibus oppidi Rosnobánya amicis honorandis.«[1])

10. »Szolgálok Kegyelmeteknek. Hírűl vagyon azt hiszem Kegyelmeteknek, hogy az ő felsége armadiája azon mai napon ide Rimaszombathoz szállott, de Kegyelmed meg ne futamodjon, hanem házadnál legyen, noha vétett ő felségének, de én assecurálom Kegyelmeteket, hogy semmi bántása nem lészen, csak valami élést készítsen, hogy az hová kívántatik oda szolgáltassa az mikor parancsoljuk. Isten éltesse Kegyelmeteket. Murány 17. Aug. 1645.

Kegyelmeteknek

szolgál

Móré István m. p.

P. S. Kegyelmetek sert készittessen bőven, mivel most az nyári időben kívántatik az ital inkább mint az étel. Higyje Kegyelmetek, hogy semmi bántása nem lészen Kegyelmeteknek.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis dominis stb.«

Volt-e Veiszer Mártonnak és Rozsnyó városának még valami különös vétke? nem tudom. Annyi bizonyos, hogy a császári tábor a mindenéből kimerült várostól sokat követelt és bizonyos az is, hogy e város, különösen pedig főbírája inkább az erdélyi fejedelemhez hajolt. Móré István feltevése, hogy a lakosság a császári hadak közeledése folytán el fog futni, tehát igen indokolt lehetett. Hogy pedig a követelt élés nem volt csekély, igazolja a következő már másnapon (augustus 18-án) kelt levél:

---

[1]) Trombitás Miklós és bajtársai talán Rozsnyón vagy környékén fosztattak meg lovaiktól és egyéb holmijoktól hogy Móré István a főbirót teszi azért felelőssé. Lehetséges különben az is, hogy Veiszer Márton uram valamiképen pl. híradás által elősegítette a veszteséget, mely nyilt csetepatéban is érbette Trombitás Miklóst.

11. »Adjon isten minden jót Kegyelmeteknek.

Mivelhogy isten segítségébűl az ő felsége armadiája ezön mai napon Baloghoz száll, se órát, se napot ne mulassatok ti Rozsnya-völgy városi falusi bírák, polgárok, hanem e levelem vévén mingyárást háromszáz köbl (!) búzát, száz köböl zabot, kétszáz akó sert és száz akó bort szörezzetek, azt minden halogatás nélkűl szekerekre rakjátok s oly készen tartsátok Rozsnyón, hogy ezön holnapi napon valahová kivántatik oda vihessétek; ebben fogyatkozást ne tegyetek, mert isten s világ előtt protestálok, hogy ha mi rajtatok esik, én oka ne legyek, hanem szófogadatlanságtoknak tulajdonitsátok. Országunk szolgálatja igy kivántatik. Isten Kegyelmetekkel. Raptim ex Muran 18. Aug. 1645.

Kegyelmeteknek

jó akarója

Stephanus More m. p.

Külczím: Rozsnyó-völgy városi falusi biráknak, polgároknak adassék igen sietséggel.«

12. »Szolgálok Kegyelmeteknek.

Az Kegyelmetekre limitált élés még mostan is oda hátra vagyon; ha azért kárt nem akar vallani, mingyárást ide Murány várában szolgáltassa, mert egyébként megbúsul miatta. Ennek csak meg köll lenni. Isten éltesse Kegyelmeteket. Murány 25. Aug. 1645.

Kegyelmeteknek

szolgál

Móré István m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dominis N. N. iudici primario ceterisque iuratis civibus oppidi Rosnyobanya dominis amicis honorandis.«

Rozsnyó városa belátta, hogy Vesselényivel nem daczolhat és a legnagyobb erőfeszítéssel beszerezni igyekezett a mit tőle követeltek. Bizonyára szegénységén és nem rosz akaratán múlt, ha ez neki teljesen nem sikerűlt. Szerencse, hogy nem sokára megszűnt az ellenségeskedés és megköttetett a béke, mert különben Rozsnyó városa végképen elpusztult és elszegényedett volna.

Ezek lennének ama kevés kivétellel sajátkezűleg írt levelek, melyek 1644—1645-ben keltek és jó részben teljesen ép pecsétjeikkel Rozsnyó város levéltárában őríztetnek.

Bakos Gábor ezen levelek szerint is nyugodt és humánus ember, ki hatalmát nem szokta éreztetni, azzal vissza nem élt és mindenkor istenben bízik. Bornemisza Mária leveleiből is kilátszik a mívelt istenfélő nő, ki alárendeltjeivel szépen bánik, minden

szivességet elismeréssel viszonoz és embertársai nyomoruságán érző szívvel szánakozik. Vesselényi Ferencz ellenben kérlelhetetlen, számító és hatalmas úr, ki ellenmondást nem tűr, mintha szive sem volna és jól esnék lelkének, hogy fenyegetése nem üres szó. Jellemző, hogy a felkelő hadak parancsnokai Rozsnyó városával szemben a legnagyobb kimélettel és méltányossággal jártak el és a betegekről atyailag gondoskodtak, míg a császáriak a mindent megemésztő zsákmányosokra mutattak és azzal fenyegetőztek, hogy zsákmányra bocsátják hadaikat. — Szerencse volt, hogy az intéző körök egymás irányában valami nagy gyülölséget nem tápláltak, egymással simán bántak és aztán az egyik kézből a másikba átment várossal és lakossággal sem éreztették nagyon hatalmukat, a megfenyítésre és meglakoltatásra nem is gondoltak; különben még többet szenvedett volna a szegény lakosság és véresebb lett volna a polgárháború útja. Isten a megmondhatója úgy is, mily siralmas vala akkor a lakosság sorsa, hány sebből vérzett a közjólét és mennyire sülyedt a közerkölcs. Mint Almási István példája mutatja, a jómódu ember rettegett, hogy javaival életét is elveszti, a szegény embert pedig a földi javak bizonytalansága henyélésre, majd elvetemültségre kárhoztatta, a bánya- és vasipar szünetelt és a Szoroskőn haramiák tanyáztak; évek hosszú sora, az esztergomi érsek által bőkezűen nyujtott többszöri és tekintélyes kölcsön kellett aztán, míg a kimerült város kissé magához tért és az 1644--1645-ben úgy szólván teljesen megszünt bányászatot ismét föléleszte.

Közli: MIKULIK JÓZSEF.

A SZEPESSÉGI SZÁSZ BEVÁNDORLÓK

MEGSZŰNT EGYLETEIRŐL.

Midőn II. Géza alatt 1141—1161. a szászok a Szepességen letelepedtek, mint keresztyének vallásos, s egyéb szokásaikat magokkal hozták, melyek évszázadokon keresztűl bizonyos egyletek által nyertek kifejezést. Ezek a szokások és egyesületek csak az ujabb korban enyésztek el, részint az újkor szelleménél, részint azon körülménynél fogva, miszerint a szász törzs különlegességéből mindinkább kilépett és más, magyar, de a helyi [1]) viszonyoknál fogva leginkább tót nemzetiségű elemekkel keveredett össze.

Egyes okmányokból és régibb könyvekből kiolvasható, milyen sajátságos egyesületek virágoztak valaha a szepességi szászok között, kik nagy részben épen azok nyomán kiváló szerepet játszottak a mivelődés terén. Ily egyesületek emlékét feleleveníteni és a feledés veszélyétől megmenteni: czélja a következő soroknak.

A bevándorlók már keresztyének lévén, az V. Istvántól 1271-ben nyert kiváltság értelmében szabadon választották papjaikat[2]) Ezek számára 1280-ban Lőcsén Ilyés gróf alatt kiállított okmány szerint, egészen szabad akaratból tizedet fizettek. Ezt az okmányt Erzsébet királyné, III. András és Zsigmond király újból megerősítették, illetőleg kibővítették.[3]) A kellőképen fizetett papok a 24 városban már 1248-ban egyesületet képeztek, mely 1298-ban újra szerveztetett.[4]) Ezen »fraternitás« jelszava a szeretet és testvériség vala. A papok mint testvérek az úrban, egy

---

[1]) A Szepesség Sáros, Gömör-, Liptó-megyék és a lengyel határtót lakosságától környeztetik, melynek egyes tagjai gyakran a németek közt letelepedvén, családot alapítnak és már most igen nagy számot tesznek. Az 1880-dik évi népszámlálás szeriut 28% német 55% tót között lakik.

[2]) Wagner, Analecta Scepusii I., 189.

[3]) Wagner, Analecta Scepusii I., 264. 273.

[4]) Wagner, Analecta Scepusii I., 266.

évben kétszer jöttek össze, t. i. az első nyári vasárnapon és a sz. Mihály utáni vasárnapon. Az egyesület élén állott az esperes, ki minden évben újra választatott és kinél a testvérek ládája őriztetett, melyben az okmányok, a pecsét, a pénz és az egyházi edények tartattak. Az összejövetel alkalmával ünnepélyes istenitisztelet volt, melyen egymást szeretetre, buzgó és példás életre intették és közös ügyeik felett tanácskoztak. Egy lelkész rendesen 8 denárt fizetett a ládába. A komolyabb tárgyak bevégzése után egy közös lakoma következett, mely alatt a legfiatalabbik pap az egyleti alapszabályokat felolvasta és az esperes áldásáért könyörgött. Az esperes akkor így szólott: »az egyszülött fiú minket segéljen és áldjon meg, te uram könyörülj rajtunk«! Ezen fraternitás az ev. papok között még a reformátio után is fentartotta magát oly hozzáadással, hogy a jótétemények és ajándékok kiosztását is feladatáúl tűzte ki magának. 1602. sept. 11-kén a lublói lengyel parancsnok Lubomirszky Szaniszló leánya férjhez ment. A lelkészek összejöttek és elhatározták, hogy ők is nászajándékot fognak küldeni, nagyobb egyházakból egyesek 2, kisebbekből 1 aranynyal járultak az ajándékhoz. A szép egyesület nyoma a XVII-ik század közepe táján, az ellenreformátio kezdete alkalmával elenyészik.

A lelkészek ily vonzó példája után, a hivek is megfelelő egyesületekben valósították meg a szeretet és tettleges segélyezés intéseit.

Ilyen egylettel találkozunk Lőcsén már 1402-ben »Bruderschafft des heiligen Leichnams Christi« név alatt.[1]) Az egylet tagjai időnként áldozatot hoztak a templomnak, misére jártak, békében éltek, gyóntak, a holtat temetőbe kisérték, a szerencsétlent s szegényt pénzzel segítették.

Lőcse példája után indultak a többi városok is. Bélán 1637-ben hasonló jelentőségű egyesületet találunk,[2]) Az egyesület czíme volt »Bruderschafft des Heiligen Geistes«, ily jelszó alatt: »Bruderliebe Φιλαδελφία seu fraternus amor.« A tagok kötelességéhez tartozott: Pünkösd hétfőjén áldozatot vinni, a betegeket látogatni és ha meghalnak temetésökön megjelenni; ha egy tagnak idegen helyen valami baja történik, az egyesület két tagja kiküldetik segélyezésére. Az isteni tisztelet szorgalmas látogatása, és a sz. vacsora használata szintén az egyleti tagok kötelességéhez tartoztak. A ki a fennálló szabályok ellen vétett, egy font viasz lefizetésére köteleztetett.

Ha a felnőttek ily egyesületekben a valódi keresztyénség

[1]) A szószerinti alapszabályok feltalálhatók: Wagner... I., 100.

[2]) Az eredeti, de már csonka alapszabály az itteni lövészegylet ládájában feltalálható.

tényleges erényeit gyakorolták, a fiatalok is a confirmátió után kénytelenek voltak a «Burschenshafft» nevű egyesületbe belépni, mely a mulatságok között a jó rendet fentartotta, a kegyesség és erény gyakorlására felvigyázott, és a kicsapongásokat megbüntette. Az egyesület élén állott az elnök és pedig »Altknecht« név alatt. Az utóbbi több tiszttársaival felvigyázott a fonóházakban, a tánczvigalmak alkalmával, melyek a sátoros ünnepek másodikán és sz. János napján tartattak, végre isteni tiszteletre és gyónásra vezette a tagokat. Az alapszabályok megsértői megbüntettettek. A kilépés az egyletből megnősülés, vagy halál, vagy az által is történhetett, ha egy tag a férfikort elérte a nélkül, hogy megnősült volna. Ezen egyesület Bélán 1805-ben junius 28-kán egy városi határozat folytán oszlattatott fel.[1])

Ha az eddigelé elősorolt egyletek az egyházias életet ápolták az erényt gyakorolták és eszerint a társadalom szilárd vallás-erkölcsi alapját megvetették, úgy a következő egyesületek különösen az iparra fordították a figyelmet, és az iparos életviszonyokat fejlesztették.

Itt mindjárt megemlékezünk az iparos egyesületekről, a czéhekről, melyek a Szepességen a németek között igen régiek, és oly fejlődésüek, milyennel másutt igen ritkán találkozunk. Nem szándékom azok kimerítő történetét leírni, sem érdekes alapszabályait elősorolni, csak jelezni akarom, hogy milyen irányban hatottak a mesterség és ipar fejlesztésére.[2]) A tanoncz köteleztetett mesterségét három év alatt megtanulni:

»Wenn sich zutrüge, dass eines ehrlichen Mannes Sohn bei ihnen das Handwerk zu lernen angenommen wurde, der soll nach Handwerks Gevohnheit bey dem angenommen Meister und nach derselbigen für die Brüderschaft auf 3 Jahre aufdingen.«[3])

A mesterség megtanulása után köteles volt 3 évig mint legény magának ügyességet és tapasztalást szerezni. Haza jövén, csak akkor vétetett be a czéhbe, ha az elkészített »Meisterstück« nyomán a mesterektől képesnek itéltetett az illető mesterség űzésére. A mester qualificatiójára tehát a legnagyobb suly fektettetett. Az itteni szabók az új mesterre különös verset csináltak, mely rendesen tett utazásaira vonatkozott és évszázadokon keresztül a jegyzőkönyvbe foglaltatott. A versek p. o. igy hangzanak:

---

[1]) Városi jegyzőkönyv 1805. junius 28.

[2]) A czéhek feloszlatásával igen sok becses történeti okmány veszett el. 10 krért csomagokként lehetett azokat venni. Nekem sikerült az itteni czéhek alapszabályait és egyéb fontos okmányait lemásolni, és igy az enyészettől megmenteni.

[3]) Schumacher-Regel 1599.

Johannes Jachmann.
»Dass Nieder Ungern Kond ihn nicht
Die Beel bringen aus dem Gesicht.
Ob es ihm gleich wohl und gut ging,
Sein Herz ihm allzeit an Zipsz hing.
Modern die Stadt, wand gnug fleisz dran,
Ihm zu verhindern weg und bahn,
Man kundt es ihm ausreden nicht,
Wie er uns selbst hat bericht,
Nur in die Beel war sein Datum,
Zu erlangen den Meister Ruhm.
Welches geschehen Anno 1696. Dominica Exaudi.«

Tilos volt másnak munkáját gáncsolni vagy háttérbe szorítani: »Wenn einer dem andern die Arbeit, wie sie immer Namen habe, abwendig machte, soll er zur Straf gezogen werden....«[1]) — Még a családi életre is jó befolyással voltak. Az itteni szűcsek alapszabálya 1620-dik évről rendeli, hogy minden fiatal nőtlen mester minden évben egy arany fizetésére köteleztessék addig, mig meg nem nősűl. A ki az isteni tiszteletet elmulasztotta, 1 font viaszszal büntettetett meg.[2])

A sörfőzés par excellence német ipar és szokás volt. A bevándorlók ez ipart magukkal hozták és itt sikerrel űzték. Még a papok lakásaiban is gyakran sörfőződe találtatott. 1543-ban a szepesi vár kapitányja Bornemisza Miklós a szepesi lelkészeket kényszerítette, hogy mindegyikök egy-egy hordó sört küldjön a várba, különben huszárait küldi a curiákba.[3]) Hasonlóképen a prépost számára ugyanazon évben kényteleníttettek sört küldeni a dunajeczi várba.[4])

Mily nagy mennyiségben főzetett a sör a Szepességen, abból a körülményből is kitűnik, hogy még 1761-ben p. o. itt Bélán a maláta készítők-egyletével találkozunk. Egy másik egyletet a sörfőzők magok képeztek, kik itt helyben $2^1/_2$ ezer lakos között még 1761-ben 40 taggal, azaz mesterrel rendelkeztek ez ipar űzésére. Az inasok és legények még azonkivűl éppen oly nagy számot tehettek ki.[5])

Nagyon természetes, hogy ily körülmények között a sör olyan olcsó volt, hogy az utolsó napszámos egésséges és tápláló

---

1) Schumacher-Regel 1599.
2) Schumacher-Regel 1599.
3) Matricula Moleriana pag. 318.
4) Matricula Moleriana pag. 318.
5) Városi jegyzőkönyv 1761-ről.

italát képezhette. Hogy a jó és erős sör iczéje csak 1, akkori váltókrajczárba került, következő hatósági rendeletből láthatjuk:

»1770. 23. April, Sollen sich die Herrn Bürger befleisigen das Bier viel besser und stärker zu braunen, welches alsdann sowohl durch die Herrn Officiers und den Magistrat gekostet, und nachdem es für gut befunden werden wird, die Halbe um einen Kreuzer verkauft werden soll.«[1])

A mint láttuk, ezek a megszűnt egyesületek a vallásosság ápolására, a társas erények kifejtésére és az ipar erősbítésére szolgáltak. Ha az egyesületi élet is a mivelődés fokmérőjének tekinthető, a Szepesség, hol ily egyesületek léteztek és virágoztak. Arány lag magas miveltségi fokon állott a középkorban.

WEBER SAMU.

[1]) Városi jegyzőkönyv 1770. april. 23.

ADATOK
I. RÁKÓCZY GYÖRGY KORA TÖRTÉNETÉHEZ.

Az alább közlendő levelek nemcsak politikai, hanem kortörténeti szempontból is nevezetesek. Adatokat szolgáltatnak I. Rákóczy uralkodásának belső történetéhez, s e tekintetben oly részletekkel ismertetnek meg, melyekről eddig nem volt tudomásunk.

Az I. sz. alatti postáknak adott utasítás, kik az uralkodó és közegei közt a közlekedést tarták fenn, s kiket Rákóczy szigorúan tudott fegyelmezni.

A II. sz. alatti Rákóczynak magyarországi praefectusával, Debreczenivel folytatott alkudozását adja elő. Debreczeni már Bethlen alatt kezdett szolgálni, s Rákóczynak is nemcsak uradalmait kormányozta, hanem politikai ügynöke is volt.

A III. sz. alatti Rákóczy s a lengyel urak közti viszonyhoz szolgáltat adatot.

A IV. sz. alatti Törös Jánossal való viszonyát mutatja. Törös azelőtti évben, hogy a 35 új aranyat kapta, 1639. aug. havában volt Erdélyben.

Az V. sz. alatti Zólyomi Erzsébettel való conflictus adatait adja elő. Kivált Zólyomi Erzsébetnek sajátkezű levelei fölötte érdekesek.

A VI. sz. alatti Kemény és Bornemisza leveleit közli, kik a fejedelem asszonyt magyarországi útjában követték.

A VII. sz. a. Csáky Istvánnak 1644-iki lengyelországi fondorlataihoz szolgáltat adatokat.

A VIII. sz. a. az elzálogosított szepesi városoknak Rákóczyhoz való viszonyát illustrálja.

De térjünk át a levelekre.

I.

1634. januar 1.

I. Rákóczy György utasítása postái számára.

Instructio Georgii Rakoczi primi pro veredariis (posta) suis.

1. Sohul a postának szekér alája ne adassék maga személye alá, ha terhet nem hoz vagy nem viszen magunk számára.

2. Télben három órát szabad legyen nyugodni, nyárban másfél órát, ha ki több üdeig akarna, tartozzék jószága és tisztsége vesztés alatt az bíró kiigazítani az faluból, városból; nappal nyárban ebédre, vacsorára ha megszáll, ott is csak egy egy órát mulasson az két helyen, télben nappal két órát.

3. Ebédre, vacsorára egy eitel bornál többet ne adjanak, kenyeret és azalékat is csak annyit, kivel egy ember megérheti, ha maga lován menne postán, annak is egy abrakot, szénát.

4. Maga lovát az posta az szászságon, se másutt mások jószágán arra való speciális parancsolatunk nélkül ne tartsa, holott itt is kifogja szénáját, abrakát.

5. Ha mely posta akár város, falu postalovát nála tartaná, vagy elvégezvén reá bizott utját, imide amoda hurczolná, elsőben pálczával verjék meg, ha másodszor cselekedné, felakasztassék érette, ha penig elvesztené vagy megölné, az árát is tartozzék megadni.

6. Semmi adással, vevéssel akármi úton módon és szin alatt az posták közzül meg ne merészelje az szegénységet bántani, sem valami czigány fortélyával vagy akármi praetextus alatt sem bort, buzát, czipót, zabot, kendert, lent, túrót, vajat, mézet, lábos marhát, akármifélét, kész pénzt, vadbőrt egy summában semmit el ne vigye, mert valakire az megbizonyosodik hogy azt cselekedte, meghal érette.

7. Valamely posta maga vagy mások dolgán hirünk, engedelmünk nélkül czimerünkkel vagy levelünkkel csak félmértföldre menne is, meghal érette.

8. Minden úton, helyben itt és egyébütt is, reggel megmutatván magunknak magokat, vagy hopmesterünknek, az szállásokra mehetnek, de kettő mindenkor itt fenn legyen, éjjel is, úton is csatlósink között háljon bennek magunk szállásán. Az ki ezt elmulatná, megpálczáztatik érette, azután nagyobb is esik rajta. Nemes ember lovát vagy annak szolgáját, szabadosokat útban találván, postaságra ne vigye, se azokat insolentiával ne illesse, mert meg kell érette halni.

9. Fizetésért, adományért posta lovat útjából vissza ne bocsásson, de tovább az határnál ne vigye az posta lovat, hanem

az meddig helye vagyon, mert ha különben cselekeszik, megpálczáztatik érette, s mit vött az visszabocsátott lóért vagy az fáradt lónak távúl való viteleért, fizetésiből elégítjük meg.

10. Mind messze s közel való útjában valamely posta czimerünkkel, levelünkkel jár s megrészegeskedik csak egyszer is, az prengérbe veretjük meg s kivettetjük udvarunkbúl, mert ők derekas levelet is hordozván, oly kárt tehetnek részegségek miatt, ki életeknél is drágább volna. Utját elvégezvén tisztessége vesztése alatt tartozik czimerünket, levelünket mindjárt beadni.

11. Tartozzanak arra is életök vesztése alatt vigyázni, ha jártokban akárki szolgáját, vagy czimerünkkel vagy levelünkkel, avagy akár mi úton mi nevünkkel járna, vagy tartaná magát, nem is lévén jó bizonysága, megfogni, előnkbe hozni, ha magok nem birnának vele, tartozzék város, falu sub amissione honoris et capitis mellettek fogni, eltávoztatván mindazáltal minden úton az emberhalált.

12. Értjük ilyen dolgot is némely postáink felől, hogy ide Fejérvárra, vagy ha másutt vagyunk is, útjából megjövén, hogy az szegény ember posta lovát meg szokta tartani és némelyet is veszteni, ha ki azért ilyen fogna találtatni, bár csak három óráig vagy legfeljebb fél nap is meg fogná tartani, vagy praefectusunknak, udvarbíránknak, vagy az itt való postamesternek kezében, vagy úton folnagy vagy város, falu bírája kezében jó bizonyság előtt nem adná, három pálczával verettessék meg elsőben, ha másszor többszer cselekedné, mindentől megfosztassék, azután kivettessék udvarunkból.

13. Valahová küldjük őket, de onnét mindenkor, akár úrhoz, akár főrendhez, város, falu bírájához, praefectusunkhoz, egy szóval akár hová, de testimoniálist hozzon, vehessük eszünkben, ha sietve ment s nem csavargott-é, hozzánk hamar hozta-é az választ meg. Valakinél ilyen bizonyság-levél nem találtatik, megpálczáztatik érette, ha pedig álnok bizonyság-levél producálásában találtatik, meghal érette.

14. Ha mely posta czimerünket, levelünket elvesztené és annak elegendő bizonyságát nem adhatná, hogy tolvajok vagy egyéb hatalmasok vötték el tőle, meg kell érette halni.

15. Valamely posta itt udvarunkban nem laknék, hírünk, engedelmünk nélkül imitt-amott fárságlona vagy elszöknék, vagy bucsúvétlen ment el, meg kell érette halni.

16. Az mely városokban, falukban az kiadott edictumunkhoz nem kezdené magát postáink közzűl valamely tartani, életére, tisztségére parancsoljuk bírónak, folnagynak és minden tisztviselőnek, fogják meg s kötözve hozzák előnkben. Ezent cselekedvén háromszéki, csiki postáinkkal is. Ha penig ebben el nem járna

az bíró, folnagy és egyéb város, falukbéli tisztviselők, ha kárt vall az posták miatt, mi reánk ne vesse.

17. Ezek lévén azért postáinknak elejekben adott instructiónk, parancsoljuk és életek vesztések alatt ahoz tartsák magokat mindenekben. Postamesterünk is ez instructiónkat pecsétünk, kezünk írása alatt (sic) megbüntetni, az ki ez kiadott instructiók ellen vét, az specificált büntetések szerént.

Datum Albae Juliae, die 1. mensis Januarii anno 1634.

G. Rakoci m. p.

Erd. muz. (Jos. com. Kemény App. Ep. ad Hist. Trans. Tom. VII.)

II.

1634. marcz. 12.

Debreczeni Thamásnak magyarországi uradalmi igazgatójává lett kineveztése alkalmával Rákóczy által engedélyezett feltételek.

Memoriale sive postulata generosi dni Thomae Debreczeni praefecti suae celsitudinis bonorum in Hungaria existentium ad illustrissimum dnum principem Transylvaniae dnum dnum nostrum clementissimum porrecta per me Samuelem Pathai m. p.

1. Conventióm kivitele.

2. Az háromezer kősó ha megadatik ez esztendőben.

3. Kővárból tavaszszal egy kemencze meszet, ujat, kiből 50 bányai hordó jöjjön ki, s az fűven Pálfalvára szállítsák, az tavalyinak is felét ha ez etc.

4. Az templum épöleti és az toronyé.

5. Munkácsról Patakra százezer sindelt.

6. Az munkácsi jószággal egy holnap alatt mikor alkalmatos ideje lenne, Balling uram itt az vendégfogadót megcsináltathatná az én rendelésem szerént, ha ő nagyságának kegyelmes akaratja.

7. Az itt való kaszáló rétek minthogy merő gazok, és naponkint arra jutnak, pénzért szakványosokkal megtisztittathatom-e, mert az jószág egyéb épölettől nem érkezik reá, széna árából, mert adhatok szénát ötszáz forinton csak az szögből is.

8. Az téglási hajduk között az én, ő nagyságának adott jobbágyim közől vagyon 10, kik csak az ő nagysága bemenetele után lettek hajdukká; az Patakhoz tartozó téglási jobbágyokból is hárman vannak, mit parancsol ő nagysága felőlek, jobbágyokká tegyem-e, vagy ne?

9. Téglásnak az korcsomáját, Büdnek is az korcsomáját, minthogy ezelőtt arra nem volt gondviselés, magoknak occupálták az hajduk, mit kell abból is cselekednem?

10. Az én téglási portiómat az hatházi hajduk és az vídit az nánásiak veszik vala meg, ő nagyságának értésére adám és azt parancsolá, ne adjam, hanem ő nagysága is megadatja az én inscriptiómat az f. 3000, sőt ugyan azt írá ő nagysága, akar készpénz proventusából, akar borábúl végyem ki, de én még semmit nem vettem, noha ő nagysága kezében eresztettem még juniusban az portiókat; ha ő nagysága meg akarja adatni, committálja az számtartónak, adja meg.

11. Szegény Báthori István Vencsellő és Timár nevű faluk inscriptióját, ha az conservatoriumban ott találhatni.

12. Mikor az praefectusságra mentem, akkor ő nagysága tiz gyalogot rendelt volt az ajtóm előtt hogy tartsak, kikkel az ő nagysága dolgait alkolmatosban vihetném véghez, mind pallérkodásban s mind szélylyel való küldezésben. Eddig egyet sem tartottam, hanem lovas legényim és egyéb szolgáim, sőt csak az inasom is, mikor az szükség kivánta, vittek véghez minden pallérkodást, futkozást: azt ha ő nagysága megengedi tartanom, én azzal minden szükségemet beérem, hogy igy az két kapun való 100 drabantot ne kellessék szélylyel küldözni az kapukról.

Resolutio suae celsitudinis.

Ad primum. Az conventiót úgy küldtük ki, az mint ő kegyelme kivánta.

Ad 2-dum. Megadtuk annuatim valamint igértök volt.

Ad 3-tium. Azt is megadatjuk s oda is küldjök.

Ad 4-tum. Nem tartunk ellent benne, sőt igen is akarjuk, csakhogy úgy kellene, lenne az templum erősségére az városnak is; az torony is penig ugyan lenne úgy, emlékezetönk maradna meg abban is: az torony lenne faragott kűből, kivűl megszínelve, az mostaninál jóval is magasabb, olyan formára, mint az fejérvári újabb torony. Az templum boltozatja is lenne oly erős és mesterséggel csinálva, szükségnek idején lövő szerszámot is vonyhatnának reá, kiről azután, ha ő kegyelme kivánja, censuránkat ebben jobban érteni adjuk ő kegyelmeknek.

Ad 5-tum. Megparancsoltuk régen, ismég megparancsoljuk.

Ad 6-tum. Azt is megcselekeszszök, csak tempestive certificáljon ő kegyelme róla, mikor legyen.

Ad 7-tum. Nem bánjuk, ha pénzzel tisztittatja is.

Ad 8-tum. Sehol az hajduság szaporodásával jobbágyunkat kevesölni ne hagyja s az kik hajduk lettek akarmikor is közőlek, meg ugyan jobbágygyá tegye ő kegyelme őket. Az hol pedig az hajduk magunk jobbágyit is befogadnák, minthogy mi őket nem kárunkra, hanem inkább hasznunkra telepítettök jószágunkra, megintvén őket, attúl supersedeáljanak s ha ugyan nem akarnák fogadni, az mi kegyelmes hírünkkel, annuentiánkkal nem kell

azokat is nekik adott szabadságban megtartani: söt mivel úgy halljuk most, Téglásról sokan holtak el az hajdukban, azok helyében se engedjen másokat odaszállani, hanem inkább azon industriálkodjék ő kegyelme, hogy jobbágyinkat szaporíthassa.

Ad 9-um. Szent Mihály naptúl fogva mind Tégláson, Büdön, egyebött is, az hol hajduk telepíttettek meg jószágunkban, karácsonig legyen jobbágyé, hajdué az korcsoma, azután mienk; minthogy penig Pocsajon is az mi jobbágyink vannak s meg az hajduság is ő kegyelme praefectussága alatt vagyon, ott is korcsomát is árultathat, és ezen helyben is azt observálhatja, a mit ad octavum replicáltunk.

Ad 10-mum. Úgy látjuk, ő kegyelme authoritásának s böcsöletinek sérelmivel lenne, hogy annak committálnánk, az ki ő kegyelme alá vettetett. Emlékezönk reá, ezelőtt is annak kivételét megengedtök volt, most is az szerént kivánjuk mi is; ő kegyelme arról az jószágról való leveleket kezönkben adja; ha penig ő kegyelme ugyan azt fogja kivánni, hogy parancsoljunk az számtartónak, megcselekedjük mi azt is.

Ad 11-mum. Nincsen, mi bizonynyal tudjuk, de úgy hallottuk, mind két falu sincs feljebb háromezer forintnál inscriptióban, magától Bessenyei Boldizsártúl.

Ad 12-mum. Most is annuálunk annak, hogy úgy tartsa maga mellett ő kegyelme s bár evvel tartassék száz gyalog Patakon, úgy, hogy az belső várkapuján legyen 35 jó gyalog, az város kapuján 55 jó gyalog, ő kegyelme mellett tiz jó gyalog. Datum in Nagy-Sink 12. Martii anno 1634.

(A m. k. kamarai levéltárban.)

III.

1639. sept. 10.

Balling János munkácsi kapitány két lengyel ifjut ajánl Rákóczynak udvari népe közé.

Illustrissime princeps, domine domine mihi semper clementissime, servitiorum meorum humilimam oblationem.

Az úristen Nagyságodat minden dolgaiban szerencsésen áldja meg. Két lengyel iffiu legények érkezének ki Lengyelországbúl, főember gyermeki, kivánkozván az Nagyságod udvarában, feltött czéljok az volna, hogy három esztendeig szolgálnák Nagyságodat. Kassoczki András uram ír énnékem is felőlök, hogy én is írnék Nagyságodnak mellettek egy commendatoriát. Az az Kassoczki András igen emberséges úrfi, mely az szegény fejedelemnél lakik vala, azt remélem, az Nagyságod udvarában lehetnek oly emberek, az kik esmérték, igen emberséges és böcsületesen viselte ott magát, és tisztességesen is bocsátotta vala el az idvö-

zült fejedelem ő felsége, mostan penig nagyobb méltóságra ment, igen nagy úr leányát vötte el, az commendálja. Én az ő állapatjokhoz képest böcsülettel fogadtam őket és késérőket rendelvén melléjek Nagyságodhoz bebocsátottam. Immár mint viselik magokat, az magok viselése mutatja meg, és ha Nagyságod szolgálatjokat veszi, az Nagyságod kegyelmes jó akaratja. Az Kassoczki András uram tekintetiért én is alázatosan könyörgök Nagyságodnak, kegyelmes tekinteti lévén reájok, vegye szolgálatjokat, Nagyságodnak én is alázatosan megszolgálom mint kegyelmes uramnak. In reliquo Illustritatem Vestram quam diutissime bene ac feliciter valere desidero. Datum ex arce Munkács die 10. Septembris anno 1639.

Illustritatis Vestrae

frater et fidelis, humilimus
Johannes Balling m. p.

Külcím : Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczy dei gratia regni Transylvaniae principi, partium regni Hungariae domino, et Siculorum comiti, domino domino mihi semper clementissimo. P. H.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

IV.

1640. jun. 10.

Törös János a pozsonyi kamara tanácsosa megköszöni a Rákóczy által küldött aranyokat.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine gratiosissime. Humilium servitiorum etc.

Látogassa ; isten Ngodat mindennemű bőséges áldásival kedvesével és szép fiaival egyetemben. — *(Rákóczy erre a levél szélén ezt feleli :* — Igen kegyelmesen vöttük az ő kglme jó kívánságát. mi is istentől jókat kivánunk ő kglmének.)

Nagod die 9-a Maii Fejérvárról írt levelét énnekem megadta Janosovich uram, abban includált 31. az Nagod fejedelmi méltóságos személyére új aranyokkal, kiket megtartok az Nagod emlékezetével, valamig utolsó szükségem nem kénszerít azoknak elköltésére. *Rákóczy oldal jegyzése :* (Mi azon leszünk ezután is, ő keglmének az mi fejedelmi igéretünk lehessen meg neki.)

Ezután is keglmes uram szerencsémnek fogom tartani, ha miben Nagodnak és az Nagod böcsületes szolgáinak az én vékony értékem szerént szolgálhatok. — *Rákóczy megjegyzése :* (Még onnét azt az igért levelet még nekünk nem küldte ki kegyelme.)

Hogy pedig Nagod alatta valókkal együtt külső és belsőképpen békességben vagyon és az fejedelemasszony is egésségben jobbul, — nagy örömmel értem, kérvén az úristent, hogy Nagtokat azon szép csendes állapotban megtartván, állapítsa ő nagát is előbbi teljes jó egésségben. *Rákóczy megjegyzése:* (Istennek hála, mi mostan is békességben és tűrhető állapotban vagyunk, s az úristen áldásábúl az gazdasszony is alkalmasint épült.)

Vagyon értésére eddig, azt hiszem Nagodnak, császár urunk ő felsége indulatja az imperiumba. — Talán a szent isten megkönyörül az keresztyénységnek ilyen iszonyú nagy romlásán, és az Nagod istenes kivánsága szerént is, békességre fordítja azt az sok esztendőtül fogva tartó veszedelmes nagy háborúságot. *Rákóczy megjegyzése:* (Az békességre, bizony dolog, volna az keresztyénségnek szüksége, de ha úgy lött, az mint nekünk Lengyelországból ezelőtt öt nappal írták és assecurálnak vele, bizony kételkedünk benne, lehet-e, nem-e?

Ezzel az Nagod fejedelmi gratiájában magamat alázatosan ajánlván, az úristent kérem méltatlan imádságimmal, hogy Nagtokat sok esztendeig tartsa és éltesse jó egésségben. — Posonii 10. Junii 1640.

Illr. cels. Vrae.

humillimus servitor
Joannes Törös m. p.

P. S. Én nekem keglmes uram, azt írják az kassai administratorok, hogy az ott való archivumban Banyácska nevű faluról feltalált írásokat Debreczeny uramnak küldötték Patakra. — *Rákóczy megjegyzése:* (Hallottuk; ebbeli jó indulatját is ő kegelmének kedvesen vöttük.

Jegyzet. A Rákóczy által említett levelet kiadta dr. Ötvös Ágoston *Rejtelmes levelek I. Rákóczy György korából* VI. szám alatt.

(Eredetije Gy.-Fehérvártt Batthyány könyvtár Nro 5. IV. 237.)

V.

1622—1640.

Zólyomi Erzsébet conflictusa.

a) 1622. aug. 29.

Nos requisitores literarum et literalium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Waradiensis repositarum et locatorum, ac aliarum quarumlibet iudiciariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum principalium executores memoriae commendamus per praesentes, quod egregius Mattheus

Pathay de Varad, tanquam plenipotentiarius curator magnificae dnae Elizabethae Zoliomi, primum Michaelis Imrefÿ de Zerdahely, deinde nunc Gabrielis Mogyla vaivodae spectabilium magnificorum dominorum consortis, antea per eandem dominam coram nobis constitutus ac pronunciatus nostram personaliter veniendo in praesentiam, in omnibus eiusdem causis et earum articulis tam per ipsam contra alios, quam per alios quospiam contra ipsam in quibuslibet terminis et octavalibus coram quovis iudice et iusticiariis regni ecclesiastico videlicet et seculari motis vel movendis, a data praesentium per anni circulum computando, egregios et nobiles Jacobum Literatum de Colosvar alias de Pesthes, arcis Soliomkü provisorem, Paulum Balaithi de Lompert, Isacum Chianadi de Ghencz, Casparum Trombitas de Thelegd, et alios universos fecit, constituit et ordinavit eiusdem veros et legitimos procuratores, ratum atque firmum se promittendo habiturum, quisquid per praedictos suos procuratores simul vel divisum constitutos exhibitorum videlicet, seu exhibitarum praesentium actum, dictum, factum et procuratum fuerit in causis eiusdem universis. Datum feria quinta proxima post festum beati Bartholomei apostoli, anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo.

Correcta eadem manu requisitoris.

(Ered. a gróf Erdődyek vörösvári levéltárában.)

b) Anno 1631.

Transactio inter mag^cam^ Elisabetham Zolyomy principis Valachiae Transalpinae Gabrielis Mogila conthoralem; item magn. Davidem Zolyomÿ de Albes et Georgium Apaffy de Apanagyfalva ratione bonorum: Székelyhid, Dioszeg, Jankafalva, Miske, Palota et Kereki in comitatu Bihariensi, necnon Tasnád in Szolnok-mediocri existentium eorundemque universarum appertinentiarum.

(Bécs, kamarai lt. Hung.fasc. 14,482.)

c) 1637. maj. 25.

Az én árva és szomorú állapotomban való szolgálatomat ajánlom Kgldnek, mint nekem jóakaró szerelmes bátyám uramnak. Isten Kgldet áldja meg stb.

Édes bátyám uram. Nem tudom mire vélni, hogy Kgld ilyen feledékenségben lőn én, rólam szegény jó akaró atyafiáról, hogy Kgld az én gyámoltalan keserves állapatomban sem levele által, sem maga személyében enni üdőtől fogva meg nem látogata.

Bizony nem tagadhatom édes bátyám uram, hogy nagy fájdalmomban vagyok, hogy enni becsületes atyámfiai között árva állapatban jutottam és idegenségre, mert sohul semmi gyámolom nincs az egy istennél több. Édes bátyám uram, én is szinte az Susanna példájára jutottam, ha lehetne, egy kalán vizben elvesztenének; bizony sok hamis bírák támadtanak ellenem, kik ellen csak az egy isten reménségem; kérem azért Kgldet az istenért édes bátyám uram, ne szánja Kgld fáradságát, jőjjön fel Kgld hozzám késedelem nélkül, hadd beszélhessek Kgddel minden dolgaim felől, mert isten után Kldhez bizom az én árva állapatomban, mivelhogy megnyugodtam az Kgld jó lelkiismeretiben. Édes bátyám uram, most is nagy bizodalommal bízván az Kgld atyafiságához, azért küldtem az Kgld gondviselése alá valami ezüstmívet és az leveles ládámat két emberséges nemes szolgám által, az magam hopmesterem és udvarbírám által, kérem azért az istenért édes szerelmes bátyám uram, én számomra viselje Kgld igaz atyafiképpen gondját mind ennek, mind penig ennekutánna az kit küldhetek, mert itt édes bátyám ilyen állapat vagyon, az kinek tudják valami kevés hogy vagyon, ha asszonyember, nem jámbor, ha férfi, áruló. Melyről most többet nem írok édes szerelmes bátyám uram, ha isten Kglddel szembe juttot, többet beszélek felőle. Édes szerelmes bátyám uram, ha szintén Kgld ide nem jöhetne is, bárcsak Piskótra jőjjön Kegyelmed és adja Kegyelmed ödején-karán értésemre, hadd érkezhessem én is oda Kegyelmedhez.

Édes szerelmes bátyám uram, ha Kgld most atyafiságát mutatja hozzám, énnekem sem fiam, sem leányom nincs, az Kgld gyermeki lesznek az én gyermekim.

Édes bátyám uram, azt is adák értésemre, hogy Czegődöt az ki bírta, meghalt és most csak valami szolgái bírják, azért Kgldet kérem, hogy Kgld forgolódjék azon, hogy pénzem után juthassak hozzá magam számomra. Kgld édes bátyám uram tudósitson az summája felől, én mindjárást megküldöm, csak Kgld váltsa ki én számomra, és több jószágot is, az kikhez vérek volnánk, zálogban az kik volnának, mintegy huszezer forintig váltanák; Kgldet kérem édes bátyám uram, Kgldnek legyen szorgalmatos gondja reá. Isten tartsa meg Kgldet stb. Datum ex nostra Élesd, 25. Maii, 1637.

Kgldnek tiszta szívvel

szolgál az Kgld jóakaró aty
fia, az tekintetes
és nagys. Gábriel vajda
uram megmaradott özvegye,
árva Zólyomi Erzsébet m. p.

P. S. Édes bátyám uram, Kgld mondja az édes szerelmes néném asszonnak éltemig' való szolgálatomat. Az két öregbik öcsémasszonnak küldtem két fátyolgallért, viseljék ő kgmek jó egésségben.

Külczím: Generoso dno Petro Kökeniesdy de Vetés stb.

Hátán más kézzel: Borucmiszáné asszonyom írása sub dato 25. Maii 1637.

(Eredeti, a gróf Erdödyek vörösvári ltárában.)

d) 1637. sept. 10.

Az én árva állapotom szerint való igaz atyafiságos szolgálatomat ajánlom Kgdnek, mint nekem igazságában megnyugott kedves atyámfiának s szerelmes bátyám uramnak. Az úristennek mindenféle szent áldásit kivánom Kgdnek bőségesen elnyerni.

Édes szerelmes bátyám uram. Megjöve jámbor szolgám Kuon Mihál uram, az Kgd becsülettel írt levelit megadá, melyben értem az Kgd én hozzám megmuotatandó igaz atyafiságát, melyet igen kedvesen vettem Kgdtől, mint igaz lelköesmerető igaz atyámfiátuól, kit ha az isten éltet, én is nem leszek Kgdnek és az Kgdtek gyermekinek háládatlan atyafia. Azírt szerelmes bátyám uram, im megis elköldtem mind az két jámbor szolgámot Jakab diákot s Kuon Mihál uramot Kgdhez kevés jovaimnak meghozására, azért kérem Kgdet édes szerelmes bátyám uramot, hogy az két szepette (*így*) az kiben az rouhák vadnak s az ezöst marhás szepettet, s az fekete bőrös ládát és az gyémántokat s az fegyvereket adja kezekben, hadd hozzák meg, mert immár bizony nem merem tovább édes bátyám uram ott tartani, mivel immár oda is az az darab föld mind rakva vele, hogy én menni kazdakságont (*így*) köldtem Kgdhez, itt is immár minden ember tudja, s igazán írom Kgdnek szerelmes bátyám uram, hogy igen félek az fejedelem tiranosságátuol, mert egyszer az mi megesett rítam az törvientelenségek, másszor is megcselekedheti ő nagysága; azért elhigyje Kgd, hogyha valamit tanálhatott volna hozzám bárcsak egy szikránit is, soha ilyen békével meg nem maradtam vóna tőle, mert immáron kétszer requiráltatott riám (*így*), s maga is csudálkozott, hogy semmit nem tanáltatott hozzám. Édes bátyám uram, ne gondolja Kgd azt, hogy én azt magamnak vagy másnak tartsam Kgden kővöly, hanem csak most hozzák haza, hogy legyen az neve, hogy mindent meghoztatak (*így*); esmét más alkalmatosságot kell keresnönk ez kevés egyetmásnak Kgdhez való igtatásban. Azért ha Kgtek késedelem néköly venne egy házat Bányán én számomra az én pénzemen, hát oda igen jó módom volna az oda való köldésben, mert gyakorta köldök oda

eladni majorságomban való egyetmásat s nem lenne semmi híre, de most immár úgy kiterölyt, hogy bizon csak az markomban tartom az lelkemet, úgy tetszik, mert én immár úgy félek az fejedelemtöly, hogy talám az istentől is nem félek jobban, mert irgalmas az isten, de ő nga igen későre könyöröly meg az embereken; mégis kérem Kgdet édes bátyám uram, immár ezek most ne járjanak hiában, mert bizonyos legyen Kgd benne, hogy énnekem nem leszen könnyen dolgom, s az isten is szánná azt, ha én az enyémirt szenvedném. Tuodom szerelmes bátyám uram, hogy Kgtek is oly istenfélő jó lélekiesmeretio, hogy nem azírt az ki kevés énnekem Kgteknél vagyon, de többírt is nem kivánja nyomorúoságomat és káromat; talán az magájébuol is megváltaná kgtek annyén, az mi nekem ott vagyon, mert az igen sokat nem ér, mert az igaz atyafi igaz atyafiáirt sokat sem szánna fizetni. Az mi egyéb egyetmást illeti édes bátyám uram, az szőnyeges szepet, és az öreg szőnyegek s az nergek ott maradjon, de ha Kgtek jó áron őket eladhatja édes bátyám uram, adja el Kgtek, jobb, pézé tegye ember, kevesebb here(=helyre) eltér.

Mind az nergeket s mind szőnyegeket, az két ezöstes nerget kérték szegín üdvözölt uramtuoly kétszáz talléron, az varrot bárson nerget kéreté Cziáki László uram száz talléron, de nem adta szegín édes uram, de nekem nem kell, ha megveszik, adja el Kgd édes bátyám uram, megszolgálom Kgdnek. Bizon most sokat költék, igen megfogyatkoztam, adós is vagyok sokkal, mert az meggyik szegény szerelmes uram megkezdett betenni (*így*) s miolta esmét eltittik (*így*) bizon költöttem könnyen kölcsön ezer forintot rejá, azt én, látja isten mind kőcsön kértem, immár jószágomat fogják el, ha meg nem adhatom, s ha jószágomat elfogják, miböly élek, mert senki nem keres nekem csak egy pénzt is. Az két selem ruotuo öreke (*így*) divánszőnyeget ha Kgd eladhatja négyszáz talléron vagya (*így*) negyedfél százon, eladja Kgd őket, mert szegén üdvözölyt uram is úgy vette volt, talán valami városokon sokadalomban köldené Kgd édes bátyám uram, olyan helen eladhatnák őket. Édes bátyám uram, az mint Kgtek nekem igaz atyafiságát ígérte, én igen megnyuogodtam benne, s ezután is Kgtek abban maradjon meg, kiért isten sok jókkal áldja meg, Kgtek én bennem sem tanál másat, az mit megmondtam sokszor, kit el is hitetek Kgtekkel rövid ödő muolva. Édes bátyám uram, azelőtti egyetmásat úgymint az az ezöst kuotat vagya vedernek kell mondan[i], két kis vedrével s az szablyákat hegyes tőrrel és pallossal együtt, azt is adja Kgd Jakab diák kezjében, s mind az kiki (*így*) felöly írtam Kgdnek. Isten tartsa meg Kgdet stb. Irtam Élesden 10. die Sept. 1637.

Kgd igaz szolgáló atyafia
Z. E. m. p.

Pe se (*így*). Édes bátyám uram, bocsássa el Kgd az édes asszonyom nénémet az egyetmással, mégis inkább nem vetik s bátorságosabb is leszen.

(Eredeti a gr. Erdődiek vörösvári ltárában.)

e) 1639. jun. 7.

Szolgálatomat ajánlom Kgdnek stb.

Ez mi (*így*) napon, úgymint juoniusnak 7. napján hozák meg az Kgd levelét, melyben írja Kgd, hogy Kgdnél letött jovaimot épen kiadja, azt mint nekem igaz atyámfiátuoly kedvesen vevém, mivel mostani ödőre nézve ember még az magáénak is nehezen viselheti gondját, s mivel halandó az ember, jobb életében mások gondját letenni, hogysem maradékira szálljon. Azért édes bátyám uram im most is elküldtem jámbor meghitt szolgámot Jakab diákot, noha bizon nehéz nekem igen sokszor ez félemes (*így*) ödőben szolgáimot fárasztanom, de nem tehetek ruola; azért immár többször kérém Kgdet, ne fáraszszon az odavaló küldözéssel, mivel magamnak is mindjárt be kell mennem Kolozsvárra, mert uramot ő kgmit az fejdelem ő nga s az országiak az portára választották főkövetnek s igen siettetik az indulással ő kgmit, mely miatt minemű buosolással vagyok, csak isten tudja. Az szepetek kuolcsát kéreti Kgd édes bátyám uram, de látja isten, hogy én nálam nincsen, mert uram ő kgme bekérette minden ládám imi (*így*) kuocsát, mert egy szolgám ottben egy boltházat felrontott s sok egyetmását vitt volt el, s az okírt köldtem be az kuolcsokot, de hiszen édes bátyám uram, az Kgd becsöleti hiszem nagyuobb annál, isten oltalmazzon engem attuoly, hogy én Kgmetek felőly olyan ítéletben volnik, hanem ha Kgd jó akaratja, köldjön Kgd egy meghitt emberit ide az marhákkal, én mindeneket előtte kirakok az legistorom szerint, s azután és mindenekrőly kivétálom, az ugyan levelet adok, ha oly embert köldene Kgd, az kire bízhatnám. Öcsém uramnak köldenék egy szablyát avagya egy palosot s egy tisztességes nerget, s azonkővől is mint megmondottam. Ha veszi Kgtek, én Kgtek atyafia leszek és vagyok. Azt bánom édes bátyám uram, hogy Kgd miért emlékezik az szoknya felőly, az kit az öcsémasszonynak adtam volt, hogy azt írja Kgd, hogy az szokna néköly mindent megad Kgd. Hiszem, ha isten éltet bennönket, magok (*így*) nem az lenne utolsó adásom ő kgmének. Az gyalokok felöly édes bátyám uram értem, mit írjon Kgd; arról is immár nem buositom Kgdet, értem az alkalmatosságot. Ennekután az úristen stb. Írtam Élesden, 7. Iuonii, 1639.

Kgdnek szeretettel szolgál az Kgd atya[fia]

Z. E. m. p.

Külczím: Gen. d. Petro Keökeniesdy vicecomiti comitatus Zathmar stb.

Kirűl ismeretlen kéztől: Bornemisszáné maga kezével írott levele sub dato 7. Iunnii, 1639.

(Eredeti a gr. Erdődyek vörösvári ltárában.)

f) 1639. aug. 20.

In anno 1639. die 20. Aug. Albae Iuliae Szilágyi Ferencz nevű ifjú legény szolgája Kökényesdy Péter uramnak ez dolgot hiti szerént így referálta, hogy:

Ez az elmúlt télen, ezen esztendőben Élesden levén magok házában Bornemisza László föleségével együtt beszélgetvén hozták elé azt, hogy az fejedelem igen sokat vadász, mely hozzá nem illenék s mely könnyű volna olyankor meglőni, minthogy maga is szintén úgy beáll az erdőn, mint egy az puskások közűl; és közben kérdette az feleségétől Bornemisza László, hogy ha volnának-é valami jó puskások az jószágban; mondotta az felesége, hogy vadnak jók. Arra mond Bornemisza László, ha találkoznék oly közzűlök, kihez ember bízhatnék, felvállalná és az fejedelem puskási közzé állana, fizetést venne fel, egy ideig ott laknék és egykor keresne módot benne az vadászás közben, mikor beállanak, esnék közel az fejedelemhez és lőne úgy, hogy érné meg vele, mintha csak vadhoz lőne, az állásból meg se futamodnék, soha sem tudnák, ki dolga, azután jönne haza, bizony megadnám (úgymond) annak az egy lövés pornak az árát, úgy hogy életéig megérné vele.

Ezen legény vallja azt is, hogy midőn Sólyomkőben fejedelem praesidiumját akarták volna bevinni, és azt nem engedte volna az asszony, mert végtére arra az dolog, hogy az maga várbeli gyalogi közzűl legyenek hitesek nehányan, az asszony így defraudálta az fejedelem oda küldött commissariusát, az ki Bonczidai fogott lenni, hogy valami hitván virasztókat és jószágbeli oláhokat öltöztetett fel s egy halászt is az drabantok ruhájában, az porkoláb helyett penig egy tizedest eskettek meg, kit Eghri Pálnak hínak; azokat pedig elbútatta és így az hitván oláhokat eskették meg fejedelem számára, nem tudván az csalárdságot; mihelt onnét elment Bonczidai az megeskett embereket kiküldötte az asszony az várból és amazokat hadta helyben, az kiket elbújtatott volt, ezt mondván: nem lakom bizony egy várban oly emberrel, az ki fejedelemnek is hites legyen.

Vallja ezt is ez legény, hogy az asszony Bornemisza Lászlóné az Zólyomi Dávid szolgáját Moldvai Lászlót Törökországban laktában pénzzel tartotta volna, és ő tőle is egykor küldött pénzt neki egy török követ által, melyet Váradról kiindulván az követ, adta az török kezében. Ezen Moldvai Lászlót jószágában is lappangtatta sok ideig.

Ezeket látta s tudja.

Többítik mostan mindketten Balogh Gergelylyel az praesidium felől való dolgot, hogy midőn Egri Pál már hütös lött volna urunk ő nga hűségére, az commissariusnak onnan való elmenetele után találta mondani, hogy ő már az fejedelem ő nga hűségére hüttel lévén köteles, ő neki az fejedelem szolgáit vagy éjjel, vagy nappal kivántatik, be kell az várban bocsátani, mely dolog Bornemiszánénak hírével esvén, eleiben hívatta, kérdezvén, ha ő mondása volna-é az, amaz meg sem tagadván, mindjárt rútúl szidalmazván, megragadtatta s az tömlöczre vettette, annakutánna kiadott az várból rajta s azután osztán nem lehetvén szolgálatja nélkűl Eghri Pálnak, megint az élesdi udvarházhoz állatta bé, de az várban nem.

In anno 1639. 20. Aug. Fejérváratt Kuun László uram szolgája Hétfalusi András referálja:

Szabó Péter nevű szakmári embernek felesége lévén Nagybányán az sokadalomban in mense Iunio, valami emberek vásárolván tőle, (kiket nem esmert, kik legyenek, nem lévén arra gondja) az pénz között tanáltak egy czédulát kitölteni, melyet ott felejtettek az vásárlat után. Az asszony olvastatni kezdette az czédulát egy szakmári deák gyermekkel, Kásáné nevű özvegy asszony fiával; mond az gyermek: ebben asszonyom oly dolog vagyon írva, ha én ezt Erdélyben vihetném, megadnák az jutalmát.

Ez közben érkezik szakmári polgár ember Kőrösi Mihály, elkapván az czédulát, elolvasta, de ugyan az asszonnál hadta. Ez czédulát Farkas István uram is látta, az mint Kún László uramnak mondotta. Kőrösi Mihály hasonlóképen beszélette Kún László uramnak. Az mint reá emlékeznek, tenora az czédulának ez volt Zolyominak írva:

Eskedjék meg Ngd arra, hogy az magyar nemzetségnek romlására nem igyekezik és kösse szennyes kezkenőjében az levelet s midőn asztalhoz viszik Ngodat, vesse én nekem, hogy megmosassam, én megtanálom abban az czédulát, legyen az szegletiben kötve a kezkenőnek — és így megpróbálván Ngd magát, ha erejéhez bízhatik és az lyukon kitér, ereszkedjék ki, olykor az mikor erős fergeteges idő lészen, énnekem leszen arra gondom,

hogy az várból Ngdat kiiktatom, semmit se féljen, csak ereszkedhessék ki az lyukon Ngd.

Kívül: Bornemisza László és felesége ellen való dolgok anno 1639. 11. die Sept. Albae Iuliae.

De negotio Elizabatae Zoliomi etc.

(Egykorú, Kemény János írása, a vörösvári levéltárban caps. 21. fasc. 2, nr. 5.)

g) 1639. aug. 20.

Keökényesdi Péter uramnak Szilágÿ Ferencz nevű ifjú legény szolgája, hiti szerént így referál 20, Aug. A. Iuliae 1639.

Jegyzet. Csekély stylaris változással ugyanazon vallomások egy a fejedelmi cancellariában készült feljegyzése, mint fennebb a Kemény János által feljegyzett. Új pontok a következők: az első kikezdés («... hogy életéig megérné vele») után:

«11. Sept. Balog Gergely ugyan Kökényesdi uram szolgája ezt mind így vallja, de ő az mezőn hallotta, hogy ez szerént tractálták feleségestől az dolgot, mivel hintón mentek volt ki s ő az csatlót tartotta s oly alkalmatossággal hozták elő ebbeli discursusokat, hogy az hallatott volt: urunknak ő ngának az vadászás közben által találták volna fejében süvegét lőni, kinek applaudálván az asszony, mondotta: Ádta volna isten, bárcsak egy vakaraszszal találták volna alább lőni.»

A vallomások után ezen a példányon még ez a pont áll:

Notandum. Élesden Fazakas Mihályt meg kell ragadni. Ez majorbírája, igen intro embere, gyanakodnak az puskások megszerzése dolgában, ez által talán munkálkodtatott is.

Ezzel a kezességet is belehagyatta az asszony, mivel ezen vallók kétszáz forintig voltak kezesek érette Kökényesdi uramnak.

Az feljűl való dolgokat tudhatják:

Az porkoláb Szabó Péter, kit az asszony elbújtatott volt.

Élesdi Horváth Miklós nemes ember.

Lugasi oláh papné, özvegy, kinél sokáig volt Módvai.

Ez oláh asszony boszorkányos, maga mellett tartja.

Kún Mihály, székelhídi nemes ember, nem régen hatta el.

László Mátyás kisjenei, igen intro volt az asszonynyal, most Rédei Ferencz szolgája.

Czipelle Péter, nemes ember, szolgálja, Barod mellett Beznyen lakik.

Kolosvári Szarka István, szolgálja.

Eörvendi Kovács Ambrús, igen intro nálok.

Thopai György és Péter, igen tartnak oda.
Váradon Thoroczkai János.
Váradi várbeli gyalog hadnagy, László deák.
Kis-Baradon Fruska Péter.
Theleghden Csanádi István, Lónai uram praefectusa.
Ugyan Teleghden Ballajti János, Kis Balog János.
Élesden Sztankóczi István az anyjával együtt.
Coram nobis

Joanne Szalárdi m. p. et Francisco Pásztohi m. p.

(Egykorú másolat a vörösvári ltrban caps. 21. fasc. 2. nr. 5.)

h) 1639. dec. 7.

Humilima replicatio.

(1. Mivel ő nga conditionaliter igéri hozzánk való kegyelmességét, t. i. ő ngához, az magunk külső viselete szerént könyörgünk ő ngának, külső magunk viselése felől mit kévánjon tőlünk, kglsen jelentse meg, mivel minket az mi lelkünkismereti eddig is semmiben nem vádol, hogy csak mi kicsinben is ő ngának tartozó kötelességünk ellen jártunk, vagy impingáltunk volna.

2. Az mi az Thwteös és Eösi kiváltását illeti, ha ő nga azokat másoktúl kiváltaná, azoknak is le kellene ő ngának az árát tenni. Ne difficultálja tehát ő nga az 25000 frthoz nekünk is superaddálni, az két falunak az árát, u. m. 3100 frtot, a mennyiben ki kell váltanunk és így Solyomkő maradna 28,100 frtban holtunk után maradékainknál és legatariusinknál.) [1]

Az Bratkai és Krainikfalva állapotja felől annakelőtte való postulatomimban is úgy emlékeztem volt, hogy azoknak kiváltásánál az egy-egy emberekért lenne Ngd contentus, és úgy Kereki maradna nálam. Ha peniglen Ngd semmilöttképpen contentus nem lenne vele, tehát mintegy kételenségből szállagúl adom Ngdnak az egy-egy jobbágyokért Kiskerekit, mindaddig, a meddig Ngd avagy Ngd maradéki a sólyomkövi jószágot a summával maradékinktól, avagy legatariusinktól kiváltaná. És hogy annakutánna Kiskereki a mi maradékinkra redeáljon pénz nélkűl. Mostan is azon könyörgök Ngdnak, Bratkának és Krainykfalvának kiváltásával elégedjék meg Ngd, maradhasson nálam Kiskereki, mivel majorkodásnak való földem nekem annál többe nincs. Ha peniglen Kiskerekihez volna Nagdnak nagyobb kedve

---

[1]) A zárjelben levő 1. 2. pont át van húzva.

az feljűl megírt mód szerént, Bratkának és Krainikfalvának kiváltása maradjon nekem.[1])

[4. Ő nga kglsen meg ne bántódjék vele, a mint annakelőtte is megtaláltam volt ő ngát, hogy más fejedelmek ellen az elébbi igazságom fenmaradjon, ne kellessék újabb költséggel arról való újabb leveleket extrahálnom, és azoknak statutióit peragálnom, mivel szűkön vagyon az költség nálam.]

5. [2]) Ezek végben menvén, ő nga kglsen méltóztassék nova inscriptióval corroborálni ezt az transactiót, úgy hogy életünkig magunktól ki nem váltja ő nga sem az ő nga maradéki, holtunk után peniglen maradékinktól avagy legatariusinktól 25000 frton kész pénzűl kiváltván adipiscálhassák ő nga és maradéki; praemoneálván maradékinkat vagy legatariusinkat [félesztendővel az kiváltás előtt.] [3])

6. Könyörgünk e mellett ő ngának, mint kglmes urunknak s fejedelmünknek alázatosan, mivel immáron az jószágunk így megelegyedik, parancsoljon udvarbirájának ő nga, hogyha a mi jobbágyink ótalomnak okáért az ő nga jószágában búdosnának, minden perpatvar nélkűl az mienket restituálja, ne kellessék minden jobbágyért vagy ő nagyságát búsítanunk, vagy peniglen vármegyén törvénkeznünk, mivel az mi jószágunknak is az tulajdonsága ő ngánál leszen.[4])

7. Partiumbeli director uramnak is méltóztassék ő nga parancsolni, hogy ha az szomszédságban valakitől avagy határvéghez, vagy Solyomkő várához tartozó régi jövedelmek végett háborittatnánk s infestáltatnánk, mint fiscusnak jövendő kárának eltávoztatásáért legyen segétséggel, ótalommal és gondviseléssel mellettünk és egyéb háborgatók ellen is.[5])

8. Az szegény réviekhez is mutassa Ngd kglsségét az postálkodás dolgából, mivel in rei veritate Bethlen István idejéig, annakelőtte soha szekeres postálkodással nem tartoztanak. Fazokasok és vargák levén, nem is suppetálhatják az szekérrel való postálkodást, marhájok nem lévén, mert két szekérbeli marhánál több az faluban nincsen.[6])

---

[1]) *Más kézzel beszúrva:* Az Jad az mely falu határán foly, abban egy puszta ház helt engednék, Czarnóházán.

Rákóczy sajátkezü oldaljegyzése e ponthoz: Az mint már resolváltuk magunkat, abban maradjon, ezt adván hozájája *(így)*, hogy ha maradékja maradna, Kiskereki visszaszálljon maradékira, különben nem.

[2]) *E ponthoz Rák. oldalt jegyzette:* Ő töle úgy, mint az asszontól.

[3]) *Rákóczy kihúzta helyette irván:* három holnappal előtte.

[4]) *Rákóczy oldaljegyzete:* Az kik ezután mennek.

[5]) *Rákóczy oldaljegyzete:* méltó.

[6]) *Oldaljegyzet:* Mutattuk.

9. Kökényesdi Péternél való depositumunknak megvételében is hogy ő nga igaz híveihez fejedelmi kglségét, segétségét és oltalmát mutassa hozzánk, alázatosan könyörgünk.[1])

10. Az mely levelet az mi veszedelmünkre Ngodnak az végekre küldött, hogy annak erejével az mi nála való depositomunkat magának megmaradhatása, azt is hogy Ngd jövendő magunk ő ellene való ótalmunkra in specie, avagy in paribus authentice itélőmester uram pecséti alatt, nekünk igaz híveinek méltóztassék kiadni. Könyörgünk azon is alázatoson Ngdnak, kit teljes életünkben való igaz hűségünkkel szolgálhassunk meg Ngdnak.[2])

11. Hogy peniglen ő nga eddig ellenünk concipiált indignatióját, nehézségét szívéből kivessen, ellenünk való pereket mind letegyen, és mint egyéb híveit kedvesben vegyen, azon is ő ngának mint kgls urunknak alázatoson könyörgünk. Kit fejünk fennállásáig való igaz tökéletes hűséggel szolgálhassunk meg ő ngának.[3])

Rákóczy kezével a következők : 7. Decembris Kolozsvár 1639.

Azt elfelejtettük volt, hogy ha az szükség ugy kévánná, változó üdőben több praesidiummal is megerősíthetnék az várat, s békességre fordulván az állapat, csak azon elöbbeni állapat szerént legyen; ha félne kirekesztéstől, mi nem kötnök magunkat, hogy bár az contractusnak semmi ereje(?) ugy ne legyen.

Ide megkivántatnak az első s tegnapi resolutiónk.

i) Kivonatok 1639. dec. 7—9.

Kéri Z. E., hogy a fejedelem ne írassa a végezésbe, hogy ha valamely conditióját megsérti Z. E., jószága elvesszen, ő abba nem egyezhet, mert ő bár szentűl meg akarja tartani, de mégis eshetnék valami vétek »az szolgák v. tisztek tudatlansága v. a drabantok elszökése miá.«

(Egy tenyérnyi lapon.)

Az Solyomkői dolog felől kivánságok ő kegyelmeknek:

1. »Tötös és Ősi nevű falukat válthassa Bornemisza u. ki, Baratkát és krajnikfalvi portiot urunk ő nga válthassa ki.«

»2. Az successióért való emberek helyén ő nga az feljebb nevezett kiváltandó falukbeli portiókkal legyen contentus kglsen ő nga.«

---

1) *Rákóczy oldaljegyzete :* Az mennire nem használ nekünk.

2) *Rákóczy oldaljegyzete :* Magyarúl is kiadhatjuk.

3) *Rák. oldaljegyzete :* Választ adtunk, csak ők ne adjanak okot reá.

»3. Mivel az két falunak kiváltása pénzekben fog állani ő kgmeknek, nevekedjék az 25,000 summa 32,000 frtig.«

A Rhédei Fer. solyomkői jószága nincs 25,000 frtban, hanem 14,000-ben.

Vegye kegyelmébe a fejedelem és a leveleket adja át, vagy égettesse meg.

(1639. dec. 7. Kolosvár.)

Haller István levele a fejedelemhez Z. E. dolgában.

Kiskereki nem Székelyhidhoz való jószág, hanem Imreffi Jánosé, ő vette Lugasi Jánostól, a ki előtt Kereki Jánosé volt, és ennek notája alkalmával adták Lugasi Jánosnak. Resolutióját várja a fejedelemnek, Z. E. kívánsága szerint visszamaradhat-e Kiskereki az asszony legatariusainak, mikor a solyomkői jószág azoktól kiváltatik.

Kér választ az asszony arra is, hogy a fej. maga 25,000 frtért váltsa ki Z. E. halála után, más fejedelmek pedig »az elébbeni derék summának depositiójával válthassák ki.«

Rákóczy oldaljegyzete: Ha mi, vagy maradékunk ki nem váltanák, más fejedelem.... 50,000 frtért válthassa ki.

7. dec. Kolosvár. 1639.

(Haller eredeti levele, Rákóczy s. k. oldaljegyzetével.)

Ao dni 1639. dec. 9. Kolozsvárt.

A fejedelem Varsolci és Virginas István által úgy resolválta magát, »hogy a porkolábot egyenlő akaratból s tetszésből fogadjuk«.... Az drabantokban ha elszöknek, az helyett állassanak mást.«

(Külön lapon.)

(Az öeszes kivonatok levelei a vörösvári levéltárban caps. 21. fasc. 2. Nr. 8. sz. a. vannak.)

j) 1639. dec. 24.

Puncta transactionis factae inter illustrissimum dominum principem et magnificam Elizabetam Zolomi consortem generosi Ladiszlai Bornemisza.[1])

Az mi kgs urunk előtt vádoltatott vuolt Bornemiszáné asszonyom, kiért ő nga törvénynyel akarván keresni, folyamodott az asszony az ő nga kgsségéhez, és az asszony atyafiainak T. et

[1]) *Oldalt Rákóczi kezével:* 8. Febr. Kolosvár 1639.

T. törekedésekre ő nga az törvénynek útát hátra hagyván, ilyen conditiókra ment mind az mi kgs urunk s mind Bornemisza Lászlóné asszonyom.

1. Mind Bornemisza László uram s mind az asszony hit alatt való reversalisokkal assecurálják az mi kgs urunkat igaz és tökéletes életekig való hűségekről.

2. Az mi kgs urunk ő nga assecurálja ő kmeket, hogy az asszonnak életében ki nem váltja az solyomkői jószágot, se várat, hanem nála hagyja; holta után pedig az asszonnak vagy maradékitól vagy legatariussitól huszonötezer forint summával váltja ki vagy ő nga, vagy ő nga heressi.

Ha pedég ő nga vagy ő nga heressi ki nem váltanák, jövendőbeli fejedelmek ötvenezer forint summával válthassák ki.

3. Minthogy az solyomkői jószágban sok el vagyon zálogositva azokban az jószágokban, Bornemisza Lászlóné asszonyom válthassa ki Tötös és Eősi nevű falukat, az több zálogos jószágokat mind urunk ő nga válthassa ki.

4. Pro successivis testimonio Kiskereki nevű portióját most mindjárt kezében bocsátja urunknak ő ngának Bornemiszáné asszonyom ea tamen conditione, hogy ha az asszonnak holta után vagy urunk ő nga, vagy ő nga heressi kiváltanák az solyomkei jószágot az Bornemiszáné asszonyom heressitől vagy legatariussitól, in eo casu is az Kiskereki portio minden pénz fizetés nékűl vissza szálljon az Bornemiszáné asszonyom heressire, de nem legatariussira; ez idei ősz vetése pedég az asszonnak maradjon maga számára, ki helyében mást annit ha ad ő nga, contenta legyen az asszony.

5. Czarnoházán is egy házhelt ereszt mostan kezében pro successione urunknak ő ngának Bornemiszáné asszonyom.

6. Az várban tartson magyar drabantokat az asszony, kik hitesek legyenek urunknak ő ngának is; ha pedig magok nem tarthatnának magyar drabantokat, urunk ő nga tarthasson hat magyar drabantot az várban, az asszon is anni jószágból álló drabantot, úgy hogy az urunk ő nga drabanti is hitesek legyenek az asszonnak, mint az várnak possessorának; és hasonlóképpen az asszony drabanti is hitesek legyenek urunknak ő ngának.

7. Urunk ő nga birodalmában lakó nemes embert tartsanak olyat, ki ő ngának is tetszik, porkolábnak, és az hites legyen mint urunknak ő ngának s mind az asszonnak.

7. (*így*) Urunk ő nga donatiót ád az asszonnak solyomkői jószágnak és várnak, kiket most birnak és az mely két falut kezekhez váltanak, huszonötezer forintban való inscriptiójáról, hogy azzal magát, posteritássát és legatariussit iktathassa az jószágban.

8. Az mikor az solyomkei inscriptionalis summát le akarja tenni vagy urunk ő nga, vagy ő nga heressi, akár pedig jövendőbeli fejedelmek, annak előtte három holnappal certificáltassanak az Bornemiszáné asszonyom heressi vagy legatariussi.

9. Ha az solyomkei jószágból ez transactio után az urunk ő nga földére mennének jobbágyok, ő nga parancsolja meg udvarbiráinak, adják meg azokat az búdosó jobbágyokat.

12. *(így)*[1]) Az jószágról való leveleket káptalanban transsumáltatván az asszony, adja urunk ő nga kezében, hogy azokkal ótalmazhassa ő nga az solyomkői jószágot Bocskai István és mások ellen is, és az zálagos jószágokat hogy kezéhez válthassa ő nagysága.

10. Az partiumbeli directornak is ő nga kglmesen parancsol, hogy ótalmazza az solyomkői jószágot azok ellen, ha kik az szomszédságban vagy határ végett, vagy az városhoz tartozó jövedelem végett törvénynyel háborgatnák ő kglket.

11. Az réviek dolgát is ő nga könyebiti kglsségéből az postálkodás dolgából.

12. Temporibus disturbiorum urunk ő nga az szükséges képest több drabantokat is küldhessen be Solyomkőben, kiket ő nga ismég kihozhasson békességes üdőben, csak az drabantot hagyván az várban az fen megírt mód szerint. És ő nga is obligálja arra magát, hogy ő nga ezeket az mostan igért conditiókat observálja; ha nem observálná ő nga, az előbbi jussa maradjon fen az asszonnak Solyomkő várhoz és jószághoz. Ha asszony is violálná ezt az transactiót, eo facto ammittálja az solyomkei jószágot és várat etc.

Anno dni 1639. feria quinta in festo conceptionis b. Mariae virginis praemissa etiam decima tertia obligatio et oblatio in omnibus suis punctis per mag. d. Elizabetham Zolyomi sponte et viva voce sua facta celebrataque est coram nobis requisitoribus Colosmonostoriensibus.[2])

(Minuta a gróf Erdődyek ltárában Vörösvártt.)

k) 1640. febr. 9.

Mi Bornemisza László és Zolyomy Erzsébet asszony esküszünk az élő istenre, mennek, földnek teremtőjére, hogy az mi kgls urunknak fejedelmünknek Rákóczi Györgynek, isten kegyelmességéből erdéli fejedelemnek igaz hívei leszünk, barátjának baráti, ellenségének ellenségei: készek lévén az ő nga hívsége

---

[1]) E pont s az ezt követő megjegyzés egy darabka papiron ide beszúrva.

[2]) E jegyzés más kézzel.

mellett életünket és minden marhánkat elfogyatni. Valamit pediglen ő ngának ártalmára valót bizonyosan érthetünk, akármi úton módon értésére adjuk ő ngának, senkivel az ő nga méltóságos fejedelemsége ellen nem practicálunk, hírrel senkit nem tartunk, semminemű rebellióban magunkat ő nga ellen nem elegyítjük, senkivel is az ilyenben egyet nem értünk minden jószágunk, fejünk vesztése alatt. Isten minket úgy segéljen.

Datum Claudiopoli die 9. Febr. anno 1640.

Bornemisza László m. p. (p. h.) Zoliomi Erzsébeth m. p. (p. h.)

Kívül Rákóczi írásával: Bornemisza László s felesége hitlevele.

(Eredetije a vörösvári ltban caps. 51. fasc. 2. Nr. 15.)

VI.

1640. aug. 30.—oct. 13.

Jelentések Lorántfy Zs. 1640. utazásáról.

a) 1640. aug. 30.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak stb.

Noha az ládák eleiben mindjárt küldöttem vala kegyelmes uram, de mégis csak vasárnap estve érkezének meg vélek, kihez képest hétfőn indulhattam Fogarasból; az rút tempestásokban kedden estvére vontattam nehezen Békösre, maga bizony íczakával is toldottam; tegnap estvére jöttem esmét Bogárról ide; holnap megindulok, kegyelmes uram, és az mennyire lehet az Nagyságod szolgálatjára menni, nem késem, szombaton estve, vagy igen reggel vasárnap jelen leszek; az minémű dolgokról pedig Nagyságod director uramnak parancsolt volt, arról beszélgetvén, mi lött az censura, Nagyságodnak megírta, kit nem akarván késlelni, megküldtem Nagyságodnak. — Az egy diván szőnyeget, kinél többet aprót nem tanáltam, és asszonyunk ő nagysága palástját magammal viszem. Pokróczokat az ő nagysága kegyelmes parancsolatja szerént viszek; az hálókért mindjárt küldtem sietséggel Fogarasban, de az mint ezelőtt is írtam vala Nagyságodnak, nem remélem, hogy ott legyen, meghagytam mind Porumbákon, Kománán megkeressék. Tartsa isten stb. In Gerend, 30. Aug. 1640.

Nagyságodnak

alázatos és méltatlan szolgája
Kemény János, m. p.

Kulczím: Illustrissimo principi ac duo dno Georgio Rakoczi stb. dno dno mihi clementissimo.

(Az egész levél K. J. írása.)
(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

b) 1640. sept. 5.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Ide jókor és istennek hála, békével érkezénk, ő nagyságok egészségben vannak. Károlyné asszonyom háromszori hivatalja után asszonyunkat Nagyságtok birodalmában annyiban nem szinte illendőképen excipiálá, hogy ő nagysága eleiben ki nem jüve; kire képest én is úgy rendeltem, hogy szinte ki ne vessék, ha mivel gazdálkodik és oda viszik az ő nagysága konyhájára, avagy főemberek szállására, de egyébiránt kérve senki semmit nem kér, az excipiálást talám onnan is vövék, hogy Lisztiusné tegnap nem jöve ki, noha ott nagyságával együtt volt. Az catalogust az gazdálkodásról ki köllött adnom az udvarbirónak, de mivel belől is ugyan gazdálkodnak, azért az udvarháztól és az utról is Gyulafiné asszonyom gazdálkodásából hoztak el, ahhoz képest meghagytam az udvarbirónak, hogy ha az gazdálkodásról való regestrumot, kinek mit adott, itt nem subscribáltatja mi velünk, nem acceptáltatik, melyre reá is kell vigyázni. Ujlaki György jütt ide, hívá ő nagyságokat, de az választételnek Váraljára kelle haladni nehány okokért, többi közt Sárköz is előttünk vagyon; de ha meg kell is lenni az Ujlakon való szállásnak, talán kinn fogjuk inkább javallani, mivel ez az ember sem hév, sem hideg mind religiójában s mind egyébként, az kiért is vala kedvekben az pápistáknak, kiváltképen Sennyei uramnak. Az mai reggeli sonus nem lövés volt hanem menydörgés, volt is nagy eső Váralja felé, sőt csak itt is, noha ott nem lőn, az hol valánk. Holnap ebédet Sikálló nevű faluban fogunk enni, hálni ugyan Váraljára, mert az mint itt is informálnak, három mélyföld leszen ide Váralja. Tartsa meg isten stb. In Magasfalva 5. Septembris 1640.

Nagyságod ha Haller uramnak nem mondott valamit az asszonyunkkal ő nagyságával való lételét és annak okát, mi módon Nagyságtok maga méltóságáért rendelte, talám nem árt írni vagy két szóval, ha miben kévántatik, ő kegyelme is mint Nagyságodnak egyik tanács hive, mind ő nagyságát s mind minket consuláljon kedvetlenség nekűl.

Nagyságodnak alázatos szolgája
Kemény János m. p.

Külczím: Az én kegyelmes uramnak fejedelmemnek adassék.

(A levél Kemény J. sajátkezü írása.)
(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

c) 1640. sept. 8.

Generose domine mihi stb.

Jó egészséges szerencsés állapattal áldja meg az úristen Kegyelmedet. Az Kegyelmed commissiója szerént az aranyat (az melyről Bárdi uramtól aranyváltásra pénzt fölvöttem volt) administráltam ő kegyelme kezéhez épen. Pénz ő kegyelménél nincsen, hogy ismét adhasson aranyváltásra, mert Ubrézi uram leváltа, a mi pénz ő kegyelménél volt, el is végezte immár abbeli ez idei administratióját, sem ő kegyelmétől pénzt nem várhatok. azt mondja, hanem ez okon kénszeréttetem az pénz állapatja felől csak igen hirtelen Kegyelmedet certificálnom, hogy valahonnét itt közel Fejérvárhoz aranyváltásra való pénzt deportáljon Kegyelmed tempestive, nehogy a miatt fogyatkozás az aranyváltásban ne következnék. Kegyelmednek mint uramnak patronusomnak alázatosan megszolgálom. Albae Juliae die 8. Septembris, anno domini 1640.

Eiusdem G. D. Vrae

ad servienda humiliter subjectus
Thomas Adamosi m. p.

Külczím: Generoso domino Joanni Kemény stb.

Jegyzet. Mellékelve Kemény sept. 25-iki leveléhez.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

d) 1640. sept. 12.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Románfalváról 7. írt Nagyságod levelével kővári szolga 10. déltájban érkezék; Váriból Nagyságodnak nem írtunk, mivel azon nap az Tisza partról írt asszonyunk ő nagysága, mostan is Nagyságodnak egyebet nem írhatok, hanem úgy emlékezem reá, 8. majd vékony egészsége volt ő nagyságának asszonyunknak, noha nekem nem mondotta ő nagysága, nem is tettette, s kinn is ött ez ideig mind ebédet, vacsorát, mindazáltal akkor vöttem eszembe alteratiót egészségében, és másunnan is megtudakoztam; de istennek hála, azon kivűl ő nagyságának jó egészsége volt s vagyon mostan is, itt pedig ő nagysága az szőlőkben ugyan sokat is gyaloglott három rendben. Bereg vármegye ő nagyságát böcsülettel köszönteté négy emberséges főemberek által, az kiket ő nagysága igen jól meg is vendégeltete maga asztalánál, és mindeniket egy-egy illendő kupával meg is ajándékoztatá, minthogy az több két vármegyékről senki azt az emberséget nem cselekedé, kik között eljüttünk. Mi is kegyelmes uram még békével vagyunk, noha az Bacchus háborgat bennünket, csaknem Lesach (*így*) emberekké

váltunk, noha most az jég miatt az szőlő nem igen termett, mindazáltal mi valóban lakozunk, ki tavalyi, ki harmadévi bort kévánu, azt töltik, csak válogatunk benne, hopmester uram bátor csak süvegét tarthatná, Kapronczai uram azt mondja: ő kegyelme hirét hallotta azelőtt János pap országának, de már az széliben bele kapott. Haller uram természeti kivül az tegnapelőttitől tegnap mind nyugodott, noha másszor nem volt szokása; Bornemisza uram könnyebben ugyan, de mégis köszvényes állapottal vagyon nagy irigységben reánk. Tartsa isten stb. In Beregszász, 12. Septembris 1640.

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Kemény János m. p.

Külczím: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb.

Kívül (I. Rákóczi Gy. kezével): 17. die Septembris 1640. Kisoroszfali Gergely, 12 órakor délest.

(A levél Kemény J. írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

e) 1640. sept. 25.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Nagyságodnak kegyelmes uram én mostan is jónál egyebet nem irok, mert istennek legyen hála, ő nagyságok jó egészségben vannak s eddig kár nekül is vagyunk; minapiban itt létünkben az urnak kezdett vala az egészsége megbontakozni, de istennek hála, az is helyre állott. Im most indulunk istennek segitségéből, utunkról Nagyságodat esmét tudósítjuk, tegnap Homonnai uram küldötte vala asszonyunk ő nagysága köszöntésére Tibót Gáspár és Putnaki János uramékat, maga nyomorék beteges állapattal vagyon. Az mint értjük, Ung és Zemplén vármegyék is, gyülések lévén, concludálták, hogy asszonyunk ő nagysága köszöntésére küldjenek, pohárokból félek, hogy meg ne fogyatkozzunk, noha vannak asszonyunknál is, ha kévántatik; katonáknak, gyalognak és egyéb rendbeli itt való szolgáknak az Nagyságod jegyzési szerént megfizettettem, Bojtiéknak valamivel későbben 17. Septembris, magok sem sollicitálták elébb, az három zászló aljának épen fizettettem, noha az két százat csak igen kevéssel haladta meg az szám és azok itt nem voltak, mindazáltal nem akarván megszakadoztatni fizetéseket, azoknak is kiadattam, valahogy otthon is ki ne találják adni, Nagyságod méltóztassék Ubressiék-

nek felőle parancsolni. Az Boér György öcscsének Szombatban vagy Pozsonyban volt menő szándéka tanulás kedvéért, én megtartóztattam vala, az bátyja lőn kezes érette, nem megyen kegyelmes uram egyfelé is, nem kell arról gondolkodni. Az auri campfort pénz nekül Nagyságod meg ne fogyatkoztassa kegyelmes uram. Deczei Bálint és Huszti Menyhárték közt is méltóztassék Nagyságod helyben hagyni az dolgot, az kolozsváriaknak harminczadlások felől Nagyságodat is fogta volt megtanálni Deczei Bálint, nekem is írt volt felőle, ugyanis illetlenség volna, ő viselvén az ott való tisztnek baját és másutt harminczadolnának. Tartsa isten stb. Költ Munkács várában, 25. Septembris 1640.
Nagyságodnak

alázatos méltatlan szolgája
Kemény János m. p.

Külczím: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb.

Kívül Rákóczi Gy. kezével: 27. Septembris 1640. Monostor, estve 7 óra előtt.

(A levél Kemény J. írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

f) 1640. sept. 29.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak stb.

Munkácsról mikor és mint indultunk legyen, arról Nagyságodat alázatosan tudósítottuk, az utból esmét asszonyunk ő nagysága írt vala Nagyságodnak, megszálló helyeink és ide be való érkezésünk felől is akarók mégis Nagyságodat alázatoson tudósitani. Kedden indulván meg Munkácsról, délest jöttönk Szerenyére; az ungvármegyei követek, az viceispán negyedmagával igen nagy böcsülettel köszönték ő nagyságokat mind izenetek s mind pediglen levelek által. Vacsorán az úr vendéglé, szeredán ebéden Balling György uram házánál Dobó-Ruszkán volt ő nagysága, hálni Kaposra jöttünk. Az leleszi prépost jövén ő nagyságához, emberségesen hívá más napra ebédre. Az mi religiónkon levő predikátoroknak is szintén akkor levén gyülések ugyanott, azok is köszöntötték ő nagyságokat; Csütörtökön ebéden Leleszt voltunk, Barkóczi uram is még Szerenyére küldvén előnkben, mind ott s mind pediglen Kaposon igen hívatta ő nagyságokat palóczi házához, de az dispositio meg nem változhatván, mind feleségestől Leleszre jöve ő nagyságához, Rákóczi András uram is hasonlóképen. Zemlyén vármegye is Bocska[i] uramat az viceispán-

nal Barkóczi Ferencz urammal negyed magokkal expediálván, ugyanott köszöntötték ő nagyságát, onnét hálni Helmeczre jöttünk, pénteken ebédre Bocskai uram hítta ő nagyságát, onnét ez estve istennek hála ő nagyságokkal együtt jó egészségben és békével érkeztünk itt való Nagyságtok házához, mind innét az részről az excipiálásban minden rendektől s mind pediglen az lövések dolgából szép rend observáltatván, az mi részünkről is szép frequentiával comitivával lévén ő nagyságok, mert mind Forgács uram, Barkóczi uram, Bocskai uram, Rákóczi András uram, Barkóczi Ferencz uram Lelesztől fogva mind eddig késérték ő nagyságokat. Nagyságtoknak mind ott benn levő s mind itt kinn levő lovas s mind egyéb rendekből álló szolgái ugyan felesen voltunk és az jövetelben oly dispositióval, hogy akárki bizvást megtekénthette; a gondviselés még eddig istennek hála úgy volt, hogy sohunnan semmi panasz nem jött, ezután is azon igyekezünk kegyelmes urunk. Ma az billikumat meg fogják innia Forgács és Barkóczi uramék; 24 praesentis költ Nagyságod levelével tegnap délben az Bocskai uram házánál érkeztek vala, azelőtt valóval, mely költ 22, 26. Kaposon tanáltak, s ugyan onnét írt asszonyunk is ő nagysága Nagyságodnak. Csiszár Gergely pediglen ide Patakra azt mondja, hogy 11 óra tájban érkezett be, de mikor ő nagysága eleiben jöve az mezőben 4 óra tájban vala az dolog, egyébkorihoz képest most ugyan megbecsülte volt magát. Ezek után stb. Datum in Patak, die 29. Septembris, anno 1640.

Nagyságodnak

alázatos szolgái
Bornemisza Pál m. p.
Kemény János m. p.

(*Kemény J. kezével*) : *P. S.* Hogy Nagyságod hirekkel bennünket részeltetni méltóztatott, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk; communicálta praefectus uram is az levelek mását velünk. Hirünk olyan-vagyon, Bornemisza János uram is ide ha fogja magát vetni (*így*), vár csak palatinus uramtól választ, oda fogott írni felőle. Az asszonyunk indulása felől egyáltaljában Nagyságodnak mi semmit írni nem tudunk egyebet, hanem hogy abból Nagyságodtól várunk; egyébiránt az elébbi ott benn való dispositióhoz fogja ő nagysága magát tartani, mely úgy ítéljük, lenne circa 10. avagy 11. Octobris. Az Tiszán való költözést is mi ahhoz alkalmaztatjuk annakutána, csak elsőben értsük Nagyságtok kegyelmes parancsolatját az indulás felől; Nagyságodat is szorgalmatosan tudósítjuk mind az költözésnek s mind az szállásoknak helyei felől, idő előtt nem is akarjuk promulgálni. Az öreg deákok is jüttek vala valami nyolczvan számuan meg többen gyermekeken kivül, az urat deákul köszönték, extempore ugy

felele nekik, kit bizony mi csudáltunk, szép deák szókkal, Forgács és Barkóczi uramék s többeken is (*így*) ugyan sokan hallgatták, mivel lovon jött ő nagysága be. Az vármegyék követeit ő nagysága mind igen böcsülettel látta, vendéglette s meg is ajándékozta, mert igen nagy böcsülettel is írtak s izentek.

(*Külön papíron ugyancsak Kemény kezével*) *:* Apaffiné asszonyom könyörög kegyelmes uram Nagyságodnak mégis alázatoson, az mely hitvány jobbágyi voltak fogva valami gyilkosságért Segesvárott, mivel már megbékélettek az sérelmes emberekkel, azok reá nem állanak, felveszik az pénzt, méltóztassék Nagyságod is kegyelmesen megengedni, sőt parancsolni, ha szabad magok jó akaratjából felveszik, bocsássák el is őket; ugyanis nincsen mód benne az ország törvénye szerint is, hogy bánthassák, ha az engedelem meglött az sérelmesektől.

Külczím : Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb.

Kívül Rákóczi Gy. kezével : 2. die Octobris 1640. reggel, Gyalu felől az fenesi szőlők végén 10 óra után, czímeres posta.

(A levél eleje Bornemisza P. írása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

g) 1640. oct. 6.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk stb.

30. Septembris Monostorról nekünk írt nagyságod levelét 4. praesentis, viszont az 3. Octobris írottat ma reggel alázatoson vöttük; Nagyságod egészségben való lételét örüljök. Nagyságodnak írhatjuk mi is, istennek hála, asszonyunknak ő nagyságának egészsége mind eddig való utunkban is szenvedhetőképen volt, azon kivül, az mint ezelőtt írtuk vala Nagyságodnak még Vári táján mikor voltunk, mind is egy vacsorán vöttük vala eszünkben hogy gyengébben kezdett vala ehetni ő nagysága, de másnap esmét mindjárt jól volt, úgy azulta is; hanem tegnap és tegnapelőtt csak vacsora korban látók, hogy kezdett egészségében valami kis alteratió lenni, de azért úgyan mind fenn volt, s ebédet vacsorát ött ő nagysága, szokása szerént nem is örömest tettette volna, máig vártuk, beszélgetvén mind Apaffiné asszonyommal, mivel mostan ő kegyelme vagyon continue ő nagysága mellett, mind pedig az urral ő nagyságával, ma istennek hála jobbadon vagyon mindazáltal nem akartuk elmulatni, hogy Nagyságodnak meg ne írjuk. El is higyje Nagyságod kegyelmes urunk, bizonyoson nincsen semmi oly derekas nyavalyája ő nagyságának. Im mostan is

az mogyorós kertben akarunk ő nagyságával kimenni. Mivel pedig ő nagysága szokta igen titkolni nyavalyáját, Nagyságodtól is, ha írja mostani levelében Nagyságodnak, hogy abban is Nagyságod meg ne ütközzék és derekasb nyavalyáját ő nagyságának ne vélje, akarók okát megirni; ő nagysága, nemhogy maga megirta volna, de netalám tőlünk is nem vötte volna jó neven, hanem egymással sokat beszélgetvén, ugyan meg kellett arról ő nagyságát intenünk, hogy nyavalyáját se ne titkolja, se ereje felett magát fel ne verje s megmondottuk azt is, hogy nekünk egyáltaljában meg kell írnunk; így ő nagysága mondá, hogy ellenkezőt ő nagysága sem írhat az mi levelünkkel, mindazáltal nyavalyája felől bizonyoson (mivel szorgalmatoson tudakoztuk) azt mondá, hogy az elébbi nyavalyáját nem érzette, hanem harmadnapban borzogatta az hideg már kétszer ő nagyságát; ennél különben az dolog nincsen, kit isten távoztasson, ha vennők eszünkben egyéb derekasb nyavalyáját, éjjel-nappal Nagyságodat tudósitjuk. Az ő nagysága indulása és az megszálló helyek mikor és mint lesznek, Nagyságodnak ím jegyzésben küldtük, várván azontúl az Nagyságod kegyelmes dispositiójától. Az öreg Csákiné asszonyom itt nem késék, mivel az misézés nem lőn itt szabados, ma elmene. Bornemisza János még el nem érkezék. Az Nagy Mihályak, László, Ferencz jöttek vala ő nagyságát salutálni, Kellemesi uram is az szerént. Az német fejedelemasszonynak tegnapra viradólag fogott leánya lenni, bizonyos hírért vagyon oda emberünk, asszonyunk is köszöntette. Bakos uram ma mene el, az fl. 500 megadattuk ő kegyelmének. Csak emberit fogja felküldeni palatinus uramhoz dolgai végett, maga ne menjen, úgy concludálánk véle, ha meg nem változik. Az ónodiak az törökkel és Vácz alá mentekben Wesselényiék is mint jártak legyen, arról Nagyságodat mások, elhittük, elégségesen tudósitották. Az úr praefectus urammal és ő kegyelme is velünk az hírek állapotját communiálták, Nagyságodnak alázatosa megszolgáljuk. Tartsa isten stb. In Saros-Patak, 6. Octobris, hora 3. 1640.

Nagyságodnak

alázatos szolgái.
Bornemisza Pál m. p.
Kemény János m. p.

Az levelet még hat órakor írtuk meg, azonban ő nagysága, kikévánkozván, el nem küldhettük, hanem ez éjjel indúl az katona, most estve adtuk kezében. Ezalatt ő nagyságával kimenvén az mogyorós kertben, ott ő nagyságának szép mulatsága lőn; egynehány volt az nyúl benne, ő nagysága előtt hajtogatták, fogtak is el bennek. Ugyanott a kert mellett rekesztve tartott praefectus uram egy darab szandékot, ott halásztatott ő nagysága, sok szép

halakat, kiválképen csukát fogtanak nagyokat és istennek hála ő nagyságának k(edvé)ben való létét vesszük eszünkben.

Külczím: Illustrissimo principi ac domino dno Georgio Rakoczi stb.

Kivül Rákóczi György kezével: 9. die Octobris reggel 7 óra után az . . . innét Várad felől 3 . . . .

(A levél Kemény J. irása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

h) 1640. oct. 12.

Alázatos szolgálatunkat stb.

Baracskáról 9. praesentis írt Nagyságod levelével tegnap délest érkezék Koncz Pál az Tiszapartra; örölönk, értvén az Nagyságod egészségét. Mi is Nagyságodnak írhatjuk, istennek neve dicsírtessék, asszonyunkat ő nagyságát kedden, szerdán, csütörtökön az hideg nem lelte, mostan ő nagysága sokkal jobbadon vagyon, mintsem ezelőtt kezdett vala lenni, tegnap békével és minden kár nélkűl költözénk által az Tiszán, ma ebédet Királyteleken eszik ő nagysága, hálni Fejértóra, onnan holnap estvére Debreczenben megyünk, várván interim az Nagyságod kegyelmes dispositióját azon túl való útunk felől. Az mely főrendek ő nagyságának látogatására jüttenek, ő nagysága és ő nagysága után mi is az mint illendőbb becsülettel lehetett, úgy igyekeztük látni Nagyságtok méltóságos nevével. Bakos uram, ha meg nem változtatja, úgy beszélettünk és végeztünk vala vele, maga fel ne menjen. Csatárinéval nagy illetlenséget cselekedtenek, ilyen állapotjában, ötödnapi beteg levén, csak ki kelleték indulni Tokajból kedden, leánykáját is halva vitte el. Vácz alá az vitézek mint jártak, mi úgy reménylettük, Nagyságodat mások tudósitották; elein esméretesek és barátságosak levén egymással, mint describálja Wesselényi uram levelében, Nagyságodnak in specie küldtük, mely levelet meg is kell tartani. Fejértóról Nagyságodnak esmét írunk. Adja isten stb. In Gáva, die 12. Octobris 1640.

Nagyságod

alázatos szolgái
Bornemisza Pál m. p.
Kemény János m. p.

(Bornemisza kezével): Váradra Nagyságod magával beviszi-e az katonákat, arról is örömest értenénk kegyelmes urunk; mivel ott benn alkalmatlan szállások fogna lenni.

Külczím: Illustrissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczi stb.

Kivül Rákóczi Gy. kezével: Commissariusok éjjel 3 órakor 1640. 13. die Octobris Váradon Diószegi.

(A levél Kemény J. irása.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

i) 1640. oct. 13.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk stb.

Ma három és négy óra között érkezénk kegyelmes uram ide be; istennek legyen hála, ma is asszonyunk ő nagysága szenvedhető egészségben volt. Az indulás felől ő nagyságának is tetszése az, jókor indulván hétfőn, ebédre Hosszú-Páliban menjünk; oda mi az Nagyságod írására képest innen nem provideálunk. Debreczeni uramnak mindjárt írtunk postától az török állapotja felől való Nagyságod írása szerént, asszonyunknak tetszése az volna, szükséges is most igen ott vigyázni, hogy Nagyságod Bellléni uramat Ónodba bocsátaná, noha Kovács Gergely ott vagyon, de már ő igen nehéz legény. Páliból Székelyhidra, avagy Diószegre való menethez legyen kedve asszonyunknak, az Nagyságod parancsolatja szerént ő nagyságától értekeztünk, de az mint Nagyságodnak fog tetszeni, ő nagysága csak attól vár; nekünk mindazáltal bizonyos okokra nézve az tetszik, hogy jobb Székelyhidra menni Nagyságtoknak. Adja isten stb. In Debreczen, 13. estve nyolcz és kilencz óra közt. 1640.

Nagyságod

alázatos szolgái
Bornemisza Pál m p.
Kemény János m p.

Hétfőn az udvari mezei katonákat hova kellessék szállittanunk s az gyalognak is egy részét, Nagyságod ordinantiájátúl várunk.

Külczím: Illustrissimo regni Transylvaniae principi etc. stb.

Kivül Rákóczi Gy. kezével: 14. Octobris 1640, Koncz Pál, Diószeg.

(A levél Kemény J. írása).

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

VII.

1644. junius 2.

Gróf Csáky István lengyelországi utja történetéhez.

1) 1644. junius 2.

Édes sógor uram, ajánlom szűbeli szolgálatomot Kegyelmednek, áldja meg isten Kegyelmedet kivánatos jókkal.

Egynehány rendbeli atyafiságosan írt leveleit Kegyelmednek mennél kedvesben és bizodalmasban láttam s olvastam s consideráltam, annál nagyobb szomorúságommal gondolkodtam arrúl, hogy mind Kegyelmeteknek s mind magamnak kivánságom s ohajtásom szerént nem szolgálhattam ez ideig, de úgy hiszem megértette eddig Kegyelmed édes jó akaró sógor uram okait várakozásomnak, mely miatt én úgy törődöm, mint Putnoki az félelem miatt, (ki felől úgy értem már meg is bolondúlt), és noha nagy költségben is vagyok édes sógor uram, mert közel 150 lovat tartok, s meg annyi személylyel lakozom itt az jó világban, de az veszteglétemnek kínja ezennel tiszta fejérbe öltözteti mind fejemet, mint államot.

Ez az jó király penig nem csak ártatlan minden felőle gondolható panasz felől, de ugyan dicséretre méltó jó voltáért, mert csak az nem mivelve, az mi lehetetlen, de mi az késedelmes requisitio miatt halálosképen vétkeztünk, s ez az kinos várakozást is az szerzette.

Az vajdával csak nem minden héten együtt vagyok, s nem szünnénk higyje Kegyelmed az köveket mozgatni, s már 15 nappal előbb is fog Krakkóban érkezni az király, hogysem az rendelés volt, kinek ez az jó úr vajda eleibe fog két napi járó földre menni, és ha az fejedelem confoederatusitól vagy az éhségtűl félelem nem volna, jovallanám az temporizálását usque ad terminum funeris, alioquin semmi morát ne csinàljanak, jobb ennek az itt való oblatiónak semmibe múlni, hogysem az ármádát éheztetni, Kassát penig, a kitől minden vármegyék és városok várnak, derekasson obsideálni, hogysem a fejedelmet de loco ad locum kergetni, ha leszen módja benne megsegiti Kassát, és ott alkalmas vége leszen Rákóczinak, mihelyt valami harczot áll, azonban én is el nem mulatom, úgy segéljen az isten, valamit megcselekedhetem és profundamento tartom szivemben, hogy inkább választom a szegénységet az felvett közjónak segétéséért, hogysem annak fogyatkozásával akármely nagy méltóságot. Elvárom immár palatinus uramtól ő nagyságától utóbbi levelemre való válaszomot, interim kézzel, lábbal, pénzzel, emberséggel azon adlaborálok hogy mennél hamarébb praesentálhassam az jó ur palatinus uram mellé készitendő hadaimot, mert azokat, az kikről Kegyelmednek írtam vala, én nálam nélkűl el nem bocsáthatják, kit tegnapelőtt az anyám hallottára aperiála az vajda cum sinceritate et palpabili ratione, mely nem pennára való. Palatinus uramnak ő nagyságának azt hagyta, hogy megírnám, az vajda minden dolgai előtt Kassához fogjon ő nagysága, mihelyt azt kezéhez veszi, jam consequetur dominus palatinus vota omnium, et deiiciet animos adversariorum confoederatorum, constat autem mihi quod eo respiciant residui Sveci, in Moravia et Silesia munitionibus inclusi,

haec ex voluntate serenissimi regis nri significo Vestrae Dominationi Illustrissimae. Kérem Kegyelmedet édes sógor uram, adja értésére palatinus uramnak ő nagyságának ezeket, és ha lehetséges volna, maga is lenne mellette, mert el fog fáradni az számtalan nyughatatlanságban, Kegyelmed penig bizonyosan tudom sokat segithetne, s jó szivvel is venné Kegyelmedtől. Ha Kegyelmednek édes sógor uram pénze volna, bárcsak 200, vagy 300 lovasra való pénzt küldene be, assecurálom Kegyelmedet, hogy számot adok róla cum satisfactione, csak hogy cantorra kell őket fogadnunk, egy lovasnak taller 15 ad summum.

Én bizonyára non obstante eo hogy igen nagy költségben úszok és vajúszom, ezeret fogadtatok annyival inkább, ha érsek uramtól ő nagyságától meghozatik válaszom, mert ha usque ad perniciem nem persequáltatik Rákóczi, hanem tracták, mely tractának hire semmissé tötte amaz én nálam levő assecuratoriáját ő felségének, kit tud Palatinus uram ő nagysága, után végeződnék el ez az nagy alkalmatosság, nem esnék helyesen én számomra ez az én duplás munkám és expensám. Vajha palatinus uram is ő nagysága bár csak ezer lovasrúl való fogadásra küldene jó és helyes assecuratoriát az vajdának, úgy hogy abban az assecuratoriában ne lenne semmi kétségre való dolog, felette jól esnék, így bezzeg reménytelen dolog nem eshetnék rajtunk, ha nem succedálna is az resolutio valami meggondolhatatlan non putatomból, annyi mint tizenhatezer tallérig való assecuratoria kivántatnék ad summum, ezer embernek egy cantorra megfizettetnék annyival, az tisztviselőknek hasonlóképen, bár azt is reám bizná palatinus uram ő nagysága, úgy hogy héjába való helyre csak egy tallérát sem adnám, s meg is válogatnám azokat, az kik az mi fizetésünkre állanának, s oly conditiókkal is venném őket kezemhez, hogy meg nem búsúlnánk miattok. Palatinus uramnak ő nagyságának mind addig sem írok, miglen utolsó levelemre való válaszomat el nem veszem ő nagyságától, interim igen jovallom, ha ez levelem ő nagysága kezéhez mehet. Éltesse isten kedves sógor uramot Kegyelmedet. In Szlatkonicza 2. Iunii, hora meridiana 1644.

Kegyelmed szolgája míg él

G. Chyaki István.

Az vajdához holnap menten megyek, az ő nagysága levelét is praesentálom, de ugyan csak méltó mindjárt ez levelemet megolvasni és jól megérteni ő nagyságának.

2) 1644. jun. 2.

Áldja meg isten Kegyelmedet minden jókkal. Elvettem az Kegyelmed levelét jó akaró Móré uram, s el is higyje Kegyelmed, semmi jó dolog el nem múlik rajtam, kiről egri püspök uramtól érthet Kegyelmed bővebben. Data occasione írjon Kegyelmed az

mi Zákányunk felől, mivel sokszor jutnak eszemben az ő én hozzám viselt dolgai és az mostani világban való cselekedeti is. Ilyen volt s leszen is örökké az calvinista lélek. Az áruló Török Ferenczről is írjon Kegyelmed s Korlát felől is. Valeat. In Zlatkonicza 2. Iunii 1644.

Kegyelmed jó akarója

G. Csáki István s. k.

(Egykorú, Rákóczy irodájában készült hivatalos másolat a m. k. orsz. levéltárban, irva Móró Istvánnak, murányi tiszttartónak, az 1-ső sz.-val egy lapra másolva, mely Wesselényinek szól.)

3) 1644. junius 6.

Szerelmes édes fiam.

Az úristen jó egészséggel, kivánatos sok jókkal áldjon meg isten szerelmes fiam mindnyájotokat, szíből kivánom s kérem istentől. Szerelmes fiam 24. Maii írt leveledet, kit C. Istvánnak írtál Bécsből, én is olvastam, hála istennek, hogy jól vagytok, az, hogy lakása leányom asszonynak sokkal jobb, hogysem otthon laknék, a doktorok kedvéért is, s hogy most az pestis miatt az otthon való lakás nem lehet, annyival nehezebb, mert tudom éléssel is nehéz gazdálkodni. Az úristen ebben is kegyelmességét mutatja, testi lelki orvosság közt rendeli állapatunkat; az magad lejövése édes fiam igen szükséges volt, Csáky György uram halála is igen keserithetett volna, így immár annyival könnyebb, immár nyavalyást becsületesen el kellene temetni, azután az osztozáshoz nyúlni, de félek rajta édes fiam, harmadfelé ne ment volna immár takarítva az az osztály, s im hallom az békességnek csak késésit, a kit csak én is egy vén asszony levén, csudálom igen ennek még gondolatját is, ki ha úgy leszen, nyilván jószágtúl egyszersmind elváljatok, csudálom új relige *(így)* miatta való esztendőket így elfelejte. Az jó isten vezérelje az nagy emberek szivét, oh édes fiam az több írásidról, hogy ne írjak semmit, immár távol tőlem az gonoszság, látjuk s intjük mások cselekedetit s magunk jó alkalmatosságát halasztjuk, adja isten jó végit. Ezelőtt is írtam volt levelet jó fiam, nem tudom, ha megadták, azt vélem, az temetés után kimegyen az fiam is, én penig itt maradok, mi hasznom volna most egyfelé, másfelé is sétálnom, várván itt az istennek további való szent akaratját, magatokat is megmentvén mostani magam terhétől; azért édes fiam kérlek, magad is nyugodjál meg ebben, távol létemben inkább ajánlhatom istennek minden állapototokat, de nem Zebedeus anyjakint, csak maradjatok meg isten kedvében, nagy kegyelmű istennek, kit méltó nagy hálaadással vennünk. Szemlátomást naprúl-napra szegényűl az ellenség, vajha még talpra állhat, bizony többet poróbál kevesebb készületi után.

Erdélynek kevés haszna volna ebben az istentől vött nyereségben, rajta maradván az régi iga, az nagy emberek szivét rendeli az jó isten szent akaratja szerint, mind vigyék. Én édes fiam ha ez levelemet Megyeri Ferencz uram fogja megadni, szóval is mondhat, ha penig más alkalmatossággal fog megadatni, elég mondások az naponként való példák. Az szegény úr Prépostvári jovai s veled való tractái, ne adja isten, az erdélyi igazságra jöjjenek, tudom, isten reá segit az jámbor istenes palatinus által, az ki azelőtt is értette igazságodat, most leszen ideje, azt vigye végbe maga is most jelenlétébe. Mivel nem tudom édes fiam, hol talál ez írásom, kérnélek azon, para[ncsol]nád az én lovaimat, ha oda fel vannak, csak Tepliczig vinni, onnét Lengyelországban az öcsém uram lovaival behozhatnák, ha penig magaddal vannak, talám szükségesek lesznek magadnak is, mivel 2 hintóm vagyon s egy lovam sincsen csak kettővel is megérném, de oda feljártomba meguntatod az 2 lovat is velem, elég volt az szegény Prépostvári uramnak, de tudom eddig sok felé oszlott, az ménesében is volt én számomra egy nehány. Ám isten neki, csak az boraim ára térhetne meg, mivel igaz keresmény volt, azért nem tartanám elveszettnek. Szerelmes fiam, több írással nem fárasztlak, adja isten, hallhassam egészségedet s igazságodnak előmenetelit.

Írtam Szlawkocziczán 6 Iunii 1644

szerelmes anyád még él
árva Weselényi Anna.

(Alább más írással:)

P. S. Alázatosan köszönöm s megszolgálni is igyekezem, hogy Nagyságod gróf uramnak írt levelébe én rólam kis káplánjáról sem feletkezett el. Én mindenkor Nagyságtok szolgája maradok, adná isten bár most Nagyságodhoz közelebb szolgálhatnék. Irigylem P. Jászberinyi és P. Hölgyi uraméknak a jó szerencsét, a nyereségből pedig részt várok ő kegyelmektől, hiszem én azonba ad sarcinas maradtam.

(Az egész levél Wesselényi Anna írása:)

Külczím: Az én szerelmes édes fiamnak az nagyságos Csáky Lászlónak adassék ez levelem.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

4) 1644. junius 20.

Ferdinandus etc.

Spectabilis et mag[ce] fidelis nobis dilecte. Termino, ad quem de subsidiis Polonicis certa spes dabatur, imminente, atque praesentium rerum statu id exposcente ser[mum] regem Poloniae denuo fraterne requisivimus, ut ea occasione inde auxilia in regnum nostrum Hungariae expedirentur. Quocirca fidelitatem tuam

clementer hortamur mandantes, quatenus in praesenti senatorum ac procerum conventu negotium hocce omni adhibita diligentia, prout bono publico et servitio nostro magis expedire iudicaveris pro cognita dexteritate tua et studio agere et tractare, obtentisque eiusmodi auxiliis, habita cum fideli nostro regni palatino mutua intelligentia versus Munkach, vel prout commodius videbitur, in partes illas regni nostri irrumpere ad distrahendas principis copias, aut si res moram pateretur etiam propriis sumptibus aliquam militum manum ad assecurationem nostram conducere, eandemque in praemissum finem applicare et conoertere velis ac studeas. Dedimus porro in mandatis etiam residenti nostro, ut in praemissis cum fidelitate tua correspondere et negotia ubi opus fore videbitur una cum simul promovere ac in effectum benignae intentionis nrae cooperari non intermittat. Gratia nra caes. et regia tibi in reliquo etc. Datum in civitate nra Vienna Austriae, die 20. mensis Iunii 1644.

Hátirat: **Par literarum suae mtis ad comitem Stephanum Chiaki datarum.**

(Eredeti. Actorum palatini. IV. kötet Vörösvártt.)

5) 1644. julius 26.

Serenissime rex etc.

Literas Serenitatis Vrae negotium interpositionis ad effectum pacis cum principe Transylvaniae ineundae concernentes, accepi, ex quibus fraterni in me affectus et benevolentiae significationes ac syncera in publicam regni Hungariae quietem et tranquillitatem studia ac desiderium uberius intellexi, quae etiam a Ser[te] Vra grato animo accipio. Et quidem eam haud latere arbitror, quantum ab initio huius motus desideraverim, eos placidioribus potius mediis, quam armorum vi complanari, exercitusque regno eductos alio converti, in quorum finem omnia etiam hactenus opportuna remedia adhibere non praetermisi, atque id peto, ut Rakocius regno alieni iuris excederet, ad sua se reciperet, atque occupata restitueret, negotium vero religionis et gravamina in comitiis tractari solita ad ea relegarentur. Quibus vero ambagibus Rakocius usus sit et adhuc utatur, imo quod asseruerit vi contracti foederis cum corona Sueciae tractatus hosce non huc, sed ad ipsos universales spectare, haud dubie ablegatus Ser[tis] Vrae eidem fuse retulerit, atque etiam inde ipsa intellexerit, quo in pacem animo feratur, prout certe non in eum finem petitae sunt ab illo induciae, ut tractatus eo magis promoverentur, sed ut nostros, quos armis non posset, aëris intemperie, et omnium rerum penuria sensim opprimeret; videtur nunc ad interpositionem Ser[tis] Vrae confugere et vel hoc ipso, quantum ad pacis consilia propendeat, testari velle: Atqui ponderet Ser[tas]

Vra, quod postea, quam huic interpositioni locus detur, Rakocius hoc quamprimum in lucro ponat, quod stante hac interpositione nihil sibi a subsidiis Ser[tis] Vrae mihi ferendis et milite Polonico amplius imminere polliceri queat, ego vero et Ser[tas] Vra palam nihil promittere nobis possimus, quod maiori synceritate, postquam ante acceptatam interpositionem, et dum anxius haereret, ne et regni Poloniae vires in se concitaret, pacis consilia amplexurus sit. Nolim plane Ser[tem] Vram dubitare, quantum candori et affectui suo in me augustamque domum nram tribuam, hoc ipso persuadeor Ser[tem] Vram nolle nec sibi nec regno Poloniae viam ac rationes praecludere ulteriores Rakocii tergiversationes armis compescendi, atque ita a communi periculo non tam regnum Hungariae, quam Poloniae liberandi, memor, quid in simili necessitate et Ser[tas] Vra et regnum Poloniae a glorioso quondam patre et praedecessore meo luculenter experta sit. Quocirca Ser[tem] Vram fraterne requiro, ut cum praefatus princeps nullam iustam belli causam habeat, velit ipsum iterum serio commonere ac urgere, ut depositis armis, ad sua redeat, copiasque dimittat, et occupata in regno restituat, difficultatesque regnicolarum in comitiis complanari permittat, cum ibi sit locus cum iisdem agendi, et gravamina ipsorum, si quae habeant, tollendi. De cetero Ser[ti] Vrae etc. Ex castro Eberstorff die 26. mensis Iulii anno 1644.

Hátirat: Regi Poloniae.

(Minuta. Actorum palatini. IV. kötet Vörösvártt.)

6)

Az lengyel király ő fge interpositiója elmulásának okai, melyeket az vajdához küldtem.

Nem kételkedett a magyar nemzet a lengyel királynak ő fgnek és az nemes lengyel nemzetnek hozzá való mindenkori jó szomszédságában, és kiválképpen való gratiájában, jó akaratjában, melyeket sokképen experiált mind szerencsés s mind szerencsétlen állapatjában, és kiválképpen az mostani veszedelmesen felháborodott nemzetünknek ügyében. Melynek békességes leszállítására, a mi kglmes urunk ő flge, az királylyal való kedves vérsége is arra indítván, kész volt interponálni magát ő flge a király Rákóczi fejedelemmel való tracta által, melyet a magyar nemzetnek igenis kellett volna kivánni, kérni is, nemhogy elmulatni, hogyha bizonyos és nagy okoktól nem viseltetett volna mind az mi kglmes urunkkal együtt.

Mely okokat im feljegyzettem, hogy valaki másra ne vélje, ne is tulajdonitsa vagy diffidentiájának képzelje urunknak és nemzetünknek ő fghez a királyhoz és a nemes lengyel nemzethez, hanem inkább a mostani visszafordult állapatnak és régtől fogva bevött ezen magyar nemzet törvényének.

1. Nem kevés esztendőktől fogva lévén dolgaink Rákóczival, végére mentünk mind telhetetlenségének s mind álnokságinak, nevezet szerint pedig ez mostani rebelliójában, mely nem syncere futotta legyen ő fgét a lengyel királt és a respublicát az interpositio végett, arra czélozván tudniillik, hogy színesbbé tegye felvett ügyét ellenünk s hirdesse, és ha lehet, elhitesse a külső nemzetek előtt is, kiválképen az nemes lengyel nemzet előtt (kinek szomszéd erejétől, catholicusságától, kglmes urunkkal való szövetségétől leginkább tartott), hogy ő a magyar nemzet szabadságát s nem a catholica religio romlását intendálja, azért confugeált catholicus, és maga szabadságát szerető nemzethez s annak királyához.

De nilván kitetszett azután külömb igyekezete, hogysem valóságosan vette volna interpositiójokat, bölcs és istenes arbitratiójokra akarta volna bízni ügyét. Melynek sok közzül egyik jele lehet, kit szemével látott a nemes lengyel nemzet, tudniillik, hogy mihelt látta Rákóczi visszamenni Kassától az ő fge armadáját s ugyanakkor az király ő fge izenetit vette, melyből az interpositio dolgában reménséget concipiálhatott, eszében vévén azt is, hogy a lengyel korona nem rendelt volna segitséget ellene, azonnal félbe hagyatta az interpositióról való instantiáját, és mintegy lopva hivatta vissza Krakóból követeit, úgy is mentek el, melyet nem kellett volna cselekedni, ha syncere kivánta volna az interpositiót.

Tudta azt is Rákóczi, hogy ő fge az mi kglmes urunk confidenter értésére fogja adni a királynak, hogy nincs szüksége afféle interpositióra, melylyel a magyari szabadságnak és statutomoknak ellene is cselekednék, a mint alább nilvábban meg vagyon írva, s azért is mint lehetetlen dolgot bátrabban mert sollicitálni.

2. Az is evidenter kitetszik, hogy Rákóczi a végre kivánta a király és a respublica interpositióját, hogy azonban nem lévén suspensio armorum, sokáig vontatván az tractát, kifogyatná a magyar urakot hadi költségekből, a német hadat is sok difficultásokban involválná, elpusztítván éltető helyeket, és a gonosz üdőkben juttatván, holott a lengyel nemzet is már királyostól mediator lévén, mindaddig segítő felünk nem lehetett volna semmiképen, mig az tractának végi nem szakadott volna. Az mely akkori cselekedete és igyekezete az fejedelemnek ám nilván vagyon mostani példájából, tudniillik hogy minekutánna a nagyszombati tractán eligazították volna minden beadott difficultásit a vármegyéknek mind a religio s mind az ország szabadsága dolgában, már jó véget is várnánk, azon Rákóczi fejedelem ujonnan csak maga javára néző méltatlan és lehetetlen conditiókat adott be. Mely cselekedetiből átalérthetni az elébbenieket is és hogy min-

den tractálása csak arra czélozott, hogy bátorságosban előmehessen gonosz ügyekezetiben.

3. Az is kitetszik világosan, hogy Rákóczi oly reménséggel futotta a király ő fge interpositióját, hogy azonban reá birhatja s várhatja is mind az svecusokat s mind az törököt, hogy assistáljonak neki fegyverekkel, mely meglévén, se az becstelenség miatt, se a lengyel koronának offensájától s haragjától meg nem tartóztatván, csak benne hadgya őket is, újabb s képtelen conditiókat támasztván, melynek példája a mostani nagyszombati tractán nagy gyalázatjával is kifakasztott practicája, mert látván valami successusát és Csehországra jövését az svédeknek, vévén az portának is biztatását, és szegény hazánkra sűrűn naponkint bocsátott rablóit, az szerint, az mint feljebb jelentém, képtelen kivánságival haszontalanná tevé az tractát. És noha már eszekben vették az hozzá pártolt vármegyék is és városok, hogy nem az ő szabadságokat keresi, hanem maga hasznát s maga telhetetlenségétől és az svecusokkal való gonosz confoederatiójától viseltetik, de nyakokon levén azon fejedelem, nem tudnak mit mívelni.

4. Nem is méltó abból offendáltatni, hogy az mi keglmes urunk és utánna való magyar urak a király ő fge interpositióját elmulatták, s az vármegyék commissáriusinak tractát engedtek, mivel a vármegyék mint ő fgétől koronás királyoktól elhajlott, és megtérő subditusi alázatos könyörgésekkel találták meg ő fgét, hogy kegyelmesen meghallgassa és eligazitsa difficultásokat, s amnystiát adván nekik cselekedetekről, elébbi gratiájában fogadja, a mint kitetszik beadott írásokból sub titulo: Humillima postulata dn^{rum} magnatum et nobilium, 14 comitatuum et 6 liberarum civitatum regni Hungariae sacrae caes. regiaeque mti dno ipsorum clem^{mo} demisse praesentanda in libera regiaque civitate Tyrnaviensi in praesentia commissariorum suae mattis plenipotentiariorum. Melyet ő flge atyai kegyelmességéből és szegény nemzetünknek utolsó romlását is megszánván, meg nem vethetett, noha vette eszében azonban az fejedelemnek is álnok practicáit, és tartóztatása lévén ő fgének itt is dolgaiban az imperium és több országi distractiói miatt, nem is látszott praeiudicálni azon vármegyék könyörgése admittálása se ő fge authoritásának, se országos szabadságának, se statutominak, a mint látszott volna praeiudicálni a király ő fge interpositiója.

5. Mivel az ország statutomja és bevett szokása ellen nem cselekszik akármibe is ő fge a mi kglmes urunk, úgy ebbe is az interpositio dolgából nem akart különbet követni. Mivel azért statutomunk vagyon arról, hogy ne más, hanem a magyarországi palatinus legyen mediator az ország és koronás királyunk között efféle differentiákban (a mint kitetszik az elébbi szent királyok üdejében is), most is külömbet salvis legibus nem cselekedhetett

ő fge, és noha emlékezünk róla, miképpen az elmult üdőkben első Ferdinánd és Zápolya János királink közt dicséretes interpositióval mediált első Sigmond lengyel király, békességet is szerzett, Krieski András gneznai érsek levén commissarius. De külömb állapatu volt az, ugymint két királyink közt, hova nem illett s nem is volt elégséges a palatinus mediaturája. Más példát s hasonlóbbat hozhatunk elő az mostani állapathoz: midőn Bocskai István erdéli fejedelem némely adhaerensivel rebellált volna Rudolph császár királyunk ellen, ő is követséget bocsáta harmadik Sigmond lengyel királyhoz, azon instálván, hogy interponálja magát és megbékéltesse Rudolphfal. Melyet értvén Rudolph császár és utánna való hivei magyar urak, informálták Sigmond királyt Bocskai ravaszságáról és hogy nem volna helyes abbeli kivánsága Bocskainak, követségét is könnyen bocsátotta vissza; Rudolph császár és királyunk intimatióját is jóvá hagyta, és igy ugyan akkori palatinusunk Illésházi István, ex officio, szerzé meg a békességet.

(Egykorú példány. Actorum palatini. IV. kötet Vörösvártt.)

VIII.

1647. mart. 18. — apr. 25.

A szepesi városok kiváltságai történetéhez.

a) 1647. mart. 18.

Celsissime atque excellentissime princeps, domine domine clementissime.

Non latebit Celsitudinem Vestram, qualiter paucis abhinc retractis mensibus ratione tricesimae, in hoc regno, praesertim in provinciis ac comitatibus Celsitudini Vestrae subiectis, per libellum supplicem Celsitudinem Vestram requisiverimus, ad eundemque hanc resolutionem gratissimam accepimus, quod prius Celsitudo Vestra coram consiliariis et camerariis suis hac de re agere atque ab iisdem, qualiter temporibus illustrissimi quondam principis Bethleni nobiscum sit actum, plenius informare velit. Quia vero nulli dubitamus Celsitudinem Vestram sufficienter per dominum dominum dominum (?) commissarium hoc de re informatam fore: ea propter denuo ad Celsitudinem Vestram, tanquam ad strennuum libertatis nostrae defensorem ac vindicem confugimus, supplices orantes, quo Celsitudo Vestra pro sua innata clementia tricesimarum exactione iuxta privilegia a divis quondam regni Hungariae regibus benigne nobis XIII oppidanis concessa, perque illustrissimum principem Bethlenium gratiose approbata nobis parceret,

et ut eadem privilegia nostra, in vigore suo permaneant, clementissime annuere dignetur. Cuius clementiae nobis praestitae non immemores, eandem apud serenissimum regem Poloniae, ut et illustrissimum palatinum Cracoviensem dominos dominos nostros clementissos de meliori recommendare, necnon erga Celsitudinem Vestram eiusdemque aulae familiaris capitaneos et exercitus, sicut hactenus semper a nobis praestitutorum omni servitiorum studio pro meritis omnibus conabimur viribus; de caetero responsum exoptatum expectamus Celsitudinem Vestram una cum inclyta familia foelicissime valere, in omnibusque conatibus prospere frui successum animitus precamur. Datum Leubicii, die 18 Martii, anno 1647.

Celsitudinis Vestrae

ad servitia paratissimi clientes supplices
N. N. comes et iudices XIII
oppidorum Scepusiensium.

Külczím: Ad celsissimum et excellentissimum principem ac dominum dominum Georgium Rakoczy, Transilvaniae principem et partium regni Hungariae dominum etc. etc. humilima supplicatio.

Kivül. Resolutio suae celsitudinis:

Az kamora informáljon erről. 6. Aprilis, A. Juliae 1647.

(Egykorú másolat a m. k. kamarai levéltárban.)

b) 1647. apr. 10.

Georgius Rakoczi, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Egregii et nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Minemű dologrúl találtanak légyen meg bennünket az tizenhárom városbeliek, supplicatiójukat pariáltatván, mását ez levelünkben includálván kiküldöttük. Minekokáért hűségteknek kegyelmesen és serio parancsoljuk, minél hamarébb az dolognak valóságárúl voltaképen bennünket tudósitani el ne mulasson. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 10 mensis Aprilis, anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Egregiis, Joanni Raisz, exactori rationum et conservatori archivi, ac Petro Udvarhely, perceptori proventuum camerae nostrae Cassoviensis etc. fidelibus nobis dilectis.

Kivül. Praesentata 28 Apr. A. 1647. De supplicatione tredecim oppidorum Scepusiensium ratione tricesimae.

Ehez van még csatolva a következő két darab:

c) 1647. apr. 25.

Generose domine mihi plurime confidentissime. Promtitudinem servitiorum meorum. Isten Kegyelmedet jó egészséges hosszú élettel látogassa és áldja.

Patakon létemben vevém a mi kegyelmes urunk fejedelmünk paracsolatját, miről parancsol ő nagysága, ím in specie Kegyelmednek kezéhez küldettem, Kegyelmed az én absentiámban is informálhatja ő nagyságát: minthogy úgy elszakadtak az országtól a 13 várasbeliek, nem érdemesek arra az immunitásra simpliciter. Bethlen fejedelem is úgy tudom, durante beneplacito engedte, de alioquin is ha ő felsége idejében abban meg nem tartattak, a mi kegyelmes urunk inkább nem köteles arra; meg kell írni, hogy most is erőhatalommal és banderiummal csak elviteti a lyublyai sztaroszta a borokat harminczad nélkül s által készteti Lengyelországban s mégis indultumot sollicitálnak. Én az úrral kevés dolgokról beszélhettem a kivül, a miért hívatott, hanem per litteras kell véghez vinnem, most is szintén Borsiba fáradtam volt ő nagysága után s ő nagysága is másuva sietett onnét. His eandem diu feliciter valere exoptans. Datum Thokaj, die 25 Aprilis, anno domini 1647.

Generositatis Vestrae

servitor paratissimus
Petrus Udvarhely, m. p.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

OKIRATOK

ERDÉLY TÖRTÉNETÉHEZ A XVII-ik SZÁZAD ELEJÉN.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

1596. augustus 31.

Sigismundus dei gratia Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae, et sacri Romani imperii princeps, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Vniuersis et singulis generosis ac egregiis nobilibus vicecomitibus, iudlium, caeterisque nobilibus domi relictis, ac quibuslibet capitaneis, officialibus, provisoribusque in quibuscunque arcibus, castris, castellis, curiis tam nostris, quam aliorum quorumlibet constitutis, nec non prudentibus et circumspectis, magistris civium, iudicibus villicis, et iuratis civibus, ac vniversae communitati civitatum, oppidorum, villarum et possessionum quarumlibet in comitatu Dobocensi sitarum non minus nostris subditis, quam aliorum nobilium et aliorum possessionatorum hominum colonis, praesentes visuris, salutem et gram nostram. Bocsátók Harinniaÿ Miklóst mi dobokavármegyei főispányunkot, mind az mi magunk az urak és nemesség és az szászság jószágában való dobokavármegyebeli falunkra, és az városokra, hogy mindenönnen mingyárást az mi táborunk után mindenféle eligedendő élést inditsanak és szolgáltassanak táborunk szükségére. Hadgyuk ti nektek, hogy mindenött engedelmesek legyetek, és az mi magunk jószágában is mind várakhoz, városokhoz, udvarházakhoz tartozókban bebocsássátok, és az llés dolgából szavát fogadgyátok és az minemő és menni élést mond, olyant és annit szerezzetek mingyárást, fogyatkozás nélkül, elegedendő élést szolgáltasson és rendelhessen az mi táborunk után, mert ha azt nem cselekeditek, hatalmat attunk neki reá, hogy azféle helyeket, az kik contumacia ducti nem akarnak engedni, megböntesse. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Albae Iuliae, die vltima mensis

Augusti, anno domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

Sigismundus princeps m. p.

(P. H.)

Stephanus Josica, m. p.
Bernardffy, m. p.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1598. dec. 11.

Sigismundus dei gratia Transsilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae et sacri Romani imperii princeps, partium regni Hungariae dominus, aurei velleris eques et Siculorum comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Chier(m)ényi Mihály lugasi szolgánk talált meg minket könyörgése által, jelentvén, hogy az mi szerelmes házastársunk ő felsége az commissarius urak idejében rendelte volna az Lészai Ferencz személyére való fizetését neki, kihez zászlót is adatott volna ő felsége, és mind ez ideig ő viselte volna gondját, de ez ideig sem fizettél volna meg neki; ez okon az ü maga fizetését sem vötte volna fel tőled, miólta az vezértől megjött volna; könyörgött, hogy megelégittetnök általad. Hagyjuk azért az dolog igy lévén, hogy mind az Lészai Ferencznek minemő fizetése járt s mind az ü maga fizetését add meg neki fogyatkozás nélkül. Secus non facturus. Datam Albae, Iuliae die 11. Decembris, 1598.

Sigismundus princeps, m. p.

Jo. Jacobinus m. p.

Kivül az irnok kezétől széljegyzetben: Chiermenÿ.

Külczím: Egregio Ioanni Gyeröfi de Gyerövásárhely, magistro stipendiorum nostrorum etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1599. jul. 6.

Andreas divina miseratione sacrae Romanae ecclesiae cardinalis Bathoreus, Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes, et episcopatus Varmiensis perpetuus administrator.

Egregii fideles nobis sincere dilecti. Salutem et gratiam nostram. Az mely másfélezer forintot minekünk ez mostani hadi szükségünkre Veselényi Gaspár adott, azt deputáltuk neki megfizetni ez jövendő első gyülésben legelső felvetendő adóból. Azért hagyjuk és parancsoljuk, hogy Kegyelmetek azon jövendő gyü-

lésben első felvetendő adóból az másfél ezer forintot fogyatkozás nélkül fizesse meg neki minden deputatióknak előtte. Secus non facturi. Datum Claudiopoli, 6. Iulii, 1599.

Andreas cardinalis Bathoreus
princeps Transilvaniae m. p.
Io. Iacobinus m. p.

Külczím : Egregiis Nicolao Farkas de Harinia, et Francisco Toldalagi comitibus, vicecomitibusque et iudlium comitatus Dobocensis, fidelibus nobis sincere dilectis.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1599. aug. 26.

Anno 1599, 26. die Augusti e manibus domini Ioannis Gyerőfi magistri stipendiorum regni Transilvaniae, ad solutionem stipendiariorum in arce Lippensi constitutorum pro duobus mensibus, videlicet Iulio et Augusto levavi in paratis octo milia octingentos septuaginta unum et d. 58.; item a Iunio reportatos percepi f. septingentos triginta novem, et d. 8. In tota summa constituunt f. 9610/66.

Stephanus Gyöngyösi m. p.
(P. H.)

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1599. november 16.

Michael Valachiae transalpinae vaivoda, sacr. caesareae regiaeque mattis consiliarius, per Tranniam locumtenens, eiusdemque Cis-Tranniam, et partium ei subiectarum fines exercitus generalis capitaneus etc. Nobilibus, agilibus, primoribus, potioribus primipilis, peditibusque nris pixidariis ac vniversitati libertinorum Siculorum in sede siculicali Aranias existentium, et commorantium, salutem et fauorem. Bocsátottuk oda közitökben Maróthy Albertot, kinek az köztetök való kapitánságot, és királybiróságot conferáltuk és attuk teljes authoritással, kiről mi tűlönk bizonyos tanusága is vagyon. Azért hadgyuk és parancsoljuk tinektek fejenként kicsintűl fogva nagyig, hogy ő tőle hallgassatok, úgy mint kapitántoktúl királybirátoktúl, és mindenben engedelmesek legyetek neki, mind az törvénytétel dolgából, mind egyéb dolgokból; mert mi hatalmat attunk neki, hogy köztetök törvént tehessen, hadnagyokat, tizedeseket emelhessen, és tisztiben aszerént procedálhasson, a mint mi tűlönk tanusága vagyon róla. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Albae Iuliae, decima sexta die mensis Novembris, anno domini millesimo quinguentesimo nonagesimo nono.

Michael vaivoda m. p.
(P. H.)
Io. Iacobinus m. p. secretar.

(Dózsa Dániel gyűjteményéből.)

1600. marcz. 1.

Nos requisitores literarum et literalium instrumentorum in sacristia siue conservatorio conuentus monasterii Beatae Mariae virginis de Colosmonostra, repositarum et locatorum ac quarumlibet iudiciariarum deliberationum legitimorumque mandatorum executores, memoriae commendamus per praesentes, quod nobilis Gregorius Zaz de Keobeolkuth, nostri personaliter veniens in praesentiam, per modum solennis protestationis, contradictionis et inhibitionis, nobis significauit, qualiter anno praesenti millesimo sexcentesimo circa Dominicam Reminiscere, generosus Moises Zekelÿ generalis capitaneus exercitus Trannici, vigore donationis illmi principis, dni Michaelis vaivodae Transalpinensis etc. in totalem et integram possessionem Keobeolkuth praedictam et pertinentias eiusdem medio egregiorum Francisci et Stephani Horvath de Komlod, se introduci et statui curasset. Cum tamen ipse protestans in eadem possessione Keobeolkuth propriam domum et curiam nobilitarem haereditatesque ad eandem pertinentes possideret, et iam a multis transactis annis pacifice possedisset, vigore donationis et inscriptionis magnificae quondam dnae Iudith Kerecheni de Kaniafeolde, et magnifici dni Francisci Dobo de Ruzka, dni et mariti eiusdem dnae ipsi protestanti pro fidelibus suis servitiis collatam et inscriptam in summam ducentorum quinquaginta florenorum. Ideoque facta huiusmodi protestatione idem Gregorius Zaz inhibet praenominatum Moisem Zekelÿ ab occupatione et detentione praedictae domus protestantis et pertinentiarum eiusdem, item a statutione et sibiipsi statui factione, appropriatione, usuum fructuumque perceptione et percipi factione, illmum etiam dominum principem Michaelem vaivodam a donatione et collatione quadamcunque iam factis vel fiendis, inhibuit contradicendo, et contradixit inhibendo ac reclamando publice et manifeste, coram nobis, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. — Datae feria quinta proxima post Dominicam Reminiscere, anno dni sexcentesimo supra millesimum.

(Dózsa Dániel gyűjteményéből.)

1600. septemb. 2.

Prudentes et circumspecti dni et amici honorandi; post salutem servitii nri commendationem. Isten Kegteknek adgyon minden kivánta sok jókat.

Nilván vagyon Kegteknél mind fejenként, hogy mitől fogva Mihály vajda ez országban jütt, attól fogva mind régi szabadságinkban, s mind törvényünkben miképpen rontott legyen hite és kötelessége ellen, azonképpen szokatlan exactiókkal és terehviselésekkel mint fogyatott legyen egész országúl bennünket. De az mi ezeknél nagyabb, érthette azt is Kegtek, minemü iszonyú és rettenetes végezése volt ellenünk, hogy az egész nemességet kicsintől fogva nagyig mind levágattassa, azonképpen az magyar fizetett szolgáit is, az városokbeli fő népekkel is az szerint akart cselekedni, mely ellenünk való álnok végezését az úristen kiváltképpen való gondviseléséből miérthogy kinilatkoztatta; s azt is bizonyosan megértettük, hogy az római császár ő felsége hivsége mellől el akart szakadni. Mi ő felgének igaz hivei Kegtekkel együtt, az ő rettenetes szándokának idején ellene akarunk állani, ahozképest mind lovaginkkal s mind gyaloginkkal itt Thordánál az Keresztes-mezején gyültünk táborban. Az vajda magyar lovas hadának is jó része hozzánk jü; az székelységnek alkalmas része mellettünk leszen, főképpen az aranyasszékiek, az több székelyek felől is jó reménségünk vagyon; császárnak ő felségének is értésére attuk ez dolgot, az ő felge kassai generalissa nagy haddal érkezett ide az határban; miérthogy azért ennekelőtte való üdőkben is ez szegíny országnak javára és megmaradására nézendő dolgokat Kegetekkel egy értelemből és egyenlő tetszésből dirigáltuk, ez rettenetes romlás és pusztitás pedig Kegteknek is szinte olyan sulyos, mint nekünk: Kegteket szeretettel kérjük, hogy mostani veszedelmes állapat idején Kegtek is mind hadhoz való népével, s mind hadakozó szerszámival mingyárást késedelem nélkül oly készen legyen, hogy azokat mingyárást indithassa mellénk minden halogatás nélkül ilyen ellenünk való dolognak reprimálására, hogy az által isten velünk lévén szabadulhassunk meg országúl ez rettenetes iga, és elviselhetetlen tereh alól. Ha pedig az vajda Keteket vagy hadra való nép felől, azvagy hadakozó szerszám adás felől ez üdő alatt megtaláltatná, Kegtek az féléből semmi segitséggel ne legyen neki, sőt az közönséges jóért valami ártalommal Kegtek lehet ellene, minden tehetséggel azon legyen. Isten tartsa meg Kegket jó egésségben. Datum ex castris ad oppidum Thorda positis, die 2. Septembris anno 1600.

D. Vrarum

amici, proceres, et vniversa nobilitas regni Tranniae.

Külczím : Prudentibus et circumspectis, iudici primario caeterisque iuratis civibus ac toti senatui oppidi Dees etc. dnis et amicis honorandis.

(Hat pecséttel.)

E levél bepecsétlése után egy darabka papirra a következők irattak : Valamit pedig mi szónkkal az egész ország nevével ez levél vivő atyánkfia Kegteknek eleiben ad, Kegtek meghigyje és az szerint cselekedgyék.

(Deés város levéltárából.)

1600. septemb. 7.

Prudentes et circumspecti dni, et amici honorandi; post salutem servitiorum nrorum commendationem. Isten Kegteknek adgyon minden kivánta sok jókat.

Az Kegtek levelét megadták. Kegtektől igen jó néven vöttük, hogy az ország mellett készek feltámadni. Értjük, hogy Aga Lékára is az paraszt népek reá támattak volt, kit Ujvárban szoritottanak; akarja Kegtek tőlünk érteni, ha ide jüjjön-e, vagy pedig ő reá vigyázzon. Azért nekünk úgy tetszett, egy része Kegteknek jó szerrel ide jüjjön, azonképpen az földnépének is; egy része ismég ott maradjon Kegteknek, mind penig az földnépének, hogy mind Aga Lékára vigyázzon, mind penig magokra. Az kiket Kegtek ide küld, az minden késedelem nélkül legyen, hogy ide az táborunkba érkezhessenek, hogy az nagy inséget és igát rólunk elvethessünk. Az egész marosszéki had is mellénk jütt; ő felségének római császárnak is nagy hada érkezik mellénk. Az beszterczei birónak az ő felge commissarussi irtanak levelet az tanácscsal együtt, Kegtek külgye meg nekiek. Isten tartsa meg Kegteket. Datum ex castris ad oppidum Thorda positis, die 7. mensis Septembr. 1600.

Mengyárt endullon Kegtek, az java puskássát válogassa Kegtek az népnek.

amicus
St. Chiakÿ m. p.

(Az aláirással együtt egy kéz irása.)

Külczím : Prudentibus et circumspectis iudici primario caeterisque iuratis civibus, ac toti senatui oppidi Dees etc. dnis et amicis nobis honorandis.

(P. H.)

(Deés város levéltárából.)

1600. Septemb. 11.

Prudens et circumspecte dne dne et amici nobis honorande. Salutem et amicitiae nrae commendationem.

Az keovári dologról a mit Kegmed írt, megértettük, és Kegmedtől jó néven vöttük az Kegd szorgalmatosságát. Im az comissarius uraknak, és az generalisnak irtunk felőle, kik bizo-

nyos embert küldenek oda Kővárba. Kegmed is penig irjon az várbelieknek, hogy jól cselekedtek, hogy Herbesteint belé bocsátották az várban, és mivelhogy immár mind ők s mind mi császár ü felge hívsége alatt vagyunk, ők is ahoz tartsák magokat; a mely embert az comissarius urak és az generalis oda küldenek, bocsássák annak kezébe és gondviselése alá bocsássák. Bene valeat. Datum ex castris ad oppidum Thorda positis; die 11. Septembris, anno domini 1600.

D[i] V[ae]

Proceres, magnates, caeterique status et ordines universitatis nobilium Transylvan.

Külczím: Prudenti et circumspecto dno iudici primario oppidi Dees etc. dno et amico nobis honorando.

(Deés város levéltárából.)

1600. sept.

Salutem, et mei benevolam commendationem. Adgyon isten minden jókat Kegteknek.

Megértettem én mindeneket. Im Olasz Boldisárt teljes tanusággal bocsátottam, Keged beszíljen vele, és az mit mond én szómmal, meghidgye, s cselekedgyed úgy Kegd, hogy én is jövendőben vehessem jó néven Kgdtől; talám jobb Kegdk énnekem kedvemet keresni. Valami azért ott leszen, Kgd mindeneket hit szerént kerestessen elő, ha mi oly fő marha leszen, tartsa Kegd azt én számomra, és adgya az én emberem kezében. Az kivül ha mi aprólék találtatik, azt is én az Kegd itílitire támasztom. Az mi az rettegi dolgot illeti, a hol az aranynak az derekára találtak volt, arra Kegd úgy viseljen gondot, hogy tékozlás ne legyen, hanem beszolgáltassa Kegd én kezemben. Az gyalogokot Kegd eloszlani ne hadgya, mert mihelt Kővárat és Ujvárat kézben adgyák, alá kell jőni mind az Kegtek gyalogjának, s mind egyebünnet valóknak.

Amicus
St. Cheakÿ m. p.

Külczím: Prudenti ac circumspecto domino iudici primario oppidi Dees etc. domino amico obsmo.

(Évszám nélkül, Deés város levéltárából.)

1601. apr. 4.

Az szilágyiaknak és egyéb helyeken lakóknak, az kik az mi előbbi bódog emlékezetü fejedelmi eleinktől mi reánk maradtak, admonitiójokra írt levél, hogy ennek utánna is az hűségben hozzánk maradjanak meg etc.

Itéljük azt, hogy minekelőtte az mi levelünk Kegyelmetekhez érkezik, érthetitek, minemü istennek szent és nagy irgalmasságából sok kilembféle nehézségeket szerencsének forgandó voltát meggyőzvén, szerelmes hazánkba jó akaró hiveink és barátink közibe országunk*) (. . . . .) szerencsésen bejöttünk az végre, hogy mind az istennek sz(. . . . . . dics)éretit, mind az magyar nemzetségnek megmaradását és . . . . hazánknak javát, kinek mind életünkkel-halálunkkal (. . . . . . . a)z isten segitségével előttünk viseljük. Sokféle hirek (hor)doztatnak Kegyelmetek felől, az melyek noha az Kegyelmetek tökéletességétől igen kilömböznek, itéletektől idegenek, mindazáltal az mostani időnek állapotjához képest, nem úgy az én szívemben, mint némely embereknek szívekben Kegyelmetek felől újabb-újabb gondolkodást szereznek. Azért, ha valaki oly vagyon közöttetek, itéljük penég, hogy mind olyanok vattok, az kik megtudjátok gondolni, és az régi vén eleitektől is, kinek maradéki vattok, hallhattátok, tü magatok penég láthatjátok és érzitek, kitől és mi módon mind az magyari nemzet megrontatott, szép hazátok semmié lött, és magatok kikhez való reménségben nyomorodtatok meg — előttetek viseljétek. Itéljük azt, hogy ennek az időnek állapotjában is úgy viseljétek magatokat, mely csülekedetekkel hazátoknak nagyubb romlást, magatoknak nagyubb nyomorúságot ne hozzatok. Mi nem egyébért, hanem hazánknak megmaradásaért, az szomszéd országoknak csendességeért, az megnyomorodott szegény magyar nemzetnek megmaradásaért ez végre jöttünk hazánkba, hogy tehetségünk szerint minden csendességnek és békességnek szerzői és cselekedői legyünk. De ha Kegyelmetek idegenkedik tőlünk és az magatok megmaradását kevésbé böcsülitek, hogysemmint némely magagondolásban felfualkodott embereknek tanácsát, az istennek színe előtt állván protestálunk, hogy mi kételenek vagyunk azzal, hogy magunk megmaradásaért mindent próbáljunk és semmi nyavalyátoknak, sem semmi romlástoknak akaratunk szerént okai nem vagyuuk, noha semmi kétségünk benne nincsen, értvén az Kegyelmetek hozzánk hívségéből való jó akaratját is, hogy Kegyelmetek minket bosszuállásra cselekedetével nem kénszerit. Az mely dolgokba hogy isten vezérelje Kegyelmetek elméjét, ő szent felségének Kegyelmeteket ajánljuk és Kegyelmeteknek minden kegyelmességünket igérjük. Datum Claudiopoli, die 4. Aprilis, 1601.

Ad status et ordines universos coronae Hungariae.

Sigismundus dei gratia Transilvaniae et sacri Romani imperii princeps, partium regni Hungariae dominus, aurei vel-

*) *Jegyz.* A zárjel közé fogott szók ki vannak szakadva.

leris eques, et Siculorum comes etc. Universis et singulis regni Hungariae proceribus illustrissimis, reverendissimis, illustribus, spectabilibus, magnificis, generosis, nobilibus, prudentibus, circumspectis ac cuiusvis ordinis et conditionis hominibus, dominis et amicis nobis honorandis prosperum rerum successum precamur, atque officia et studia nostra offerimus.

Nagyságos u(ra)im s barátim és Kegyelmetek minden rendek, kik az szegíny megnyo(morodot)t és megromlott magyar nemzetnek maradéki vattok az (úristen á)ldjon meg, tartson meg és öregbitsen, és jó szerencsésen (....... Kegyelm)eteket. Én az ki nemcsak magyar nemzetnek megma(radá)sát kévántam s kévánom is, hanem ugyan magyar nemzetségb(ől) és vérből való vagyok, Kegyelmeteknek hasznosan és szeretettel s egész magyari koronának szolgáltam, ezután is penéglen isten segitségével édes hazámmal együtt minden lehetséges dolgokba arra igyekezem, Kegyelmetekhez minden rendekhez levelemet azért akarom kildenem, hogy Kegyelmeteknek megjelentsem az istennek szent és mélységesen rólam való gondviselését. Az mely istennek szent áldásából sok kilömb-kilömbféle időknek forgandó voltát és szerencsének állhatatlanságát, gonosz akaróinknak igyekezeteket és fogságot is meggyőzvén, nyomorúságokon általmenvén édes hazánkba jó szerencsésen jöttünk így, hogy mind az istennek ő sz. felségének velem való csudálatos sok jótételét előttem viselvén ő szent felségének neve dicséretit kövessem, az keresztyéneknek javát előttem viseljem hazámnak megmaradásaért, az magyar nemzetnek és az szomszéd országoknak csendes békességet szerezzek. Mely szent és jó igyekezetbe hogy én megmaradhassak nemcsak én rajtam, hanem Kegyelmeteken is mindeneken mind fejenként áll. Az mely Kegyelmetek hozzám való jó akaratjában noha semmi kétségem nincsen, de mindazonáltal sok kilömb-kilömbféle hirek hordoztatnak, az melyek annál hihetőbbek, az mennél inkább Kegyelmeteknek készületit confirmálják, sok embereknek Kegyelmetek mi felőllünk és hazánk felől való idegen gondolatját szivekben erősiték; mely Kegyelmetek hozzánk és hazánkhoz idegen magokviselése férjen-e mind Kegyelmeteknek s mind magyari nemzetnek jó hiréhez, nevéhez?; illik-e hálaadó voltotokhoz?; hasznos-e megmaradástokra?: Kegyelmetek megitélheti. De ki legnagyubb, viszi-e Kegyelmeteket az istenes lelkiesmeret reá?, holott noha minket és az mi országunkat sok kilömb-kilömbféle vádlásokkal kárhoztatnak, mindazonáltal azokra csak azt felelem, hogy minket egész hazánkkal együtt az keresztyénségnek való szolgálatunknak megmutatásában inkább viselt az megnyomorodott kevés magyar nemzetnek java, hogysem mint ő felségétől császártól való félelmünk. Az mely időkben minemű szorgos vala azért mind ő felségének az magyari nemzet-

tel együtt állapatja, mind penéglen az magyari nemzetség és ő felsége szerencséjéhez magok kötelezőknek ritka volta: megemlékezhetik Kegyelmetek reá; holott nem jó, hanem gonosz szerencséteknek voltunk követői, midőn mind az szegény magyar nemzetnek kevesebb reménysége hazánk és magunk hüséges szolgálatjával megöregbedék, mind német császár ő felsége (h)adának bátorságos szű adaték, mely hüséges szolgálatunk (........)et azután következett időkben is nemcsak látta (hanem megitél)heti is Kegyelmetek. Azon hüségben mind én s mind szegény h(...... m)aradván igyekeztünk hüségünket cselekedete(kkel i)s megmutatni ugyannyéra, hogy mind én magam tulajdon sz(e)mélyemnek idegeny országokban ő felsége kegyelmes gondviselése alá való vitelével szegény hazámnak kegyelmes kezében való ajánlásával comprobáltuk, de bizonyos conditiók által, kik extálnak. Az mely magunknak és országos hazánknak mi érdeme lőn ő felségétől, és mint s mi módon, mikor és miképpen teljesittettek meg ő felségétől igért és obligált conditiók: azt pápának ő szentségének és római császárnak ő felségének istenes és igaz lelkiismeret szerént való conscientiájokra hattam. De az nyilván vagyon az egész világnál, hogy futva kellett mind éltünket megtartanunk, mind pedig hazánkba jőnünk. Azután való üdőkben penég látván szegény hazámnak állapatját, hallván régi emberektől is sok kilömb-kilömbféle conditióknak meg nem tartását, magamon történt és esett tanolásomra való sok kárvallásimat és az tractatusokban való conditióknak meg nem állásának fogyatkozásit mind több sok pé(ld)ánkkon s mind magam tanólván: noha ő felsége római császár kegyelmessége alá személy szerint nem foghattam fejemet, de mindazonáltal megtartottam hűségemet és oly módokat találtam vala benne, kiben hazámat ő felségétől el nem idegenítettem, hazám is pediglen az ő felsége kegyelmességét fejedelmével együtt szeretettel és engedelmességgel várta. Ő felsége az tractatusokat elkezdette, hát így el nem idegenítettem az én hazámat ő felségétől az római császártól; de ennek is megismerheti Kegyelmetek, mi haszna volt és szánja az űristen az kevés maradott és megnyomorodott magyar nemzetséget, hogy noha az gazdagból szegénynyé, urból szolgává, fejedelemből elvetetté, örökösbűl elbudosóvá hazámnak megmaradásaért ő felségéhez való szeretemből töttem magamat: mindazáltal az én szegény atyámfiának Báthori Andrásnak és egész hazámnak ő felségéhez való kötelességért nemhogy ótalma, hanem veszedelme történék; ő felségével tractatusoknak ideje alatt istentelenűl Mihál vajda bejöve és pogánn(ál is) pogányabb dolgokat cselekedék, szép hazánkat m(.........)é, nemességet fogyatkoztatá, várasinkat, tartom(ányinkat) semmié tevé. Ez penéglen ő felsége római

császár aka(ratá)ból esett-e vagy nem, én nem tudom; de bizony dolog, hogy (Mi)hál vajda ő felsége generalissának és locumtenensének i(r)atta magát; ez is nyilván vagyon, hogy ő felsége mind pénzzel s mind hadakozó szerszámmal segitette; ez is nyilván vagyon, hogy minden dolgában ő felségéhez folyamodott, az ország dolgai felől ő felségével tractált; bizon dolog az is, hogy ő felsége Kornis Gáspár által ugyan neki atta volt az országot, serenissimus titulust igérvén neki. Ezek így levén, itélheti minden ember azt, hogy ha Mihály vajdának ilyen istentelen cselekedeti ő felségének ellene löttek volna, sem pénzzel, sem hadakozó szerszámmal nem segitette volna, sem szolgáinak böcsületes tractatusok nem lött volna, sem penéglen ő felsége Erdélt neki nem atta volna, sem most is az országból kiverettetvén, ő felségéhez nem fogott volna; de bizott ő felségéhez, mint szolga urához, ő felsége is ily cselekedetiért böcsölettel látta, mindenütt lőttek eleiben s böcsülettel fogatták. Én peniglen idegen országokba ő felsége hüsége (m)ellett búdosván is, sohun nem nyughattam; mind levelével mind követivel mindenütt ő felsége üzetett, kergettetett; senki nem volt, az ki ő felsége tekintetiért akármely aláváló állapatban is megtartott volna, istenért ha valaki valami kevés ideig házában befogadott; búdostam szélyel el; életemet s kevés véremet bizontalanúl minden órában tartottam csak markomban istennek színe előtt; végre az ő felsége mindenütt való rajtam nehézsége szinte ide be hazámba kergete, annálinkább, hogy édes hazámnak ugyanezen idő alatt igaz és egyenlő törvényi szerint való szabad választásból fejedelemmé választattam. És így engemet mind az kételenség, mind peniglen hazámnak reám való gondviselését *(így)* országomba behozott. Ebből Kegyelmetek közől minden rendek megitélhetik, ha én adtam-e okot tehetségem szerént az ő felsége reám való boszuságának felindulására és az magyari nemzetnek vagyon-e igaz oka tulajdon maga nemzetségére és vérére feltámadni; holott sem az én szolgálatomat *(így)*, kit az egész magyar nemzetnek (s Kegye)lmeteknek fejenként hiven s igazán szolgáltam, nem érd(emelte, sem) penéglen hü(sé)g(e)m (.....................) Kegyelmetek (...............) ellen való vétkemmel meg nem rútitottam (........)az, az igaz hálaadáshoz és az igaz magyari v(érhez): megitélheti Kegyelmetek; söt régtől fogván való üdőkne(k fo)rgását, régi jámbor atyátoktól vött dolgokat magat(ok)on próbált mind jókat s mind gonoszokat vegyétek eszetekben és itéljétek meg, mi volt az magyar nemzetnek eleitől fogván való romlása, ha nem magokra magok támadván, természetnek törvénye ellen magok tagaira kegyetlenkettek és magokat fogyatták; mibe veszett el amaz szép és böcsületes magyari koronának *(így)*, ki minden nemzeteknél méltóságos és félelmes hirü-nevü vala, ha nemcsak

az idegeny nemzetségektől közitekbe behozott practikák által; de az ki immár legsiralmasb, kik magyarok vattok, nemde az magyar nemzetségnek csak nevét birjátok-es az régi szép szabadságtoknak nemcsak hirét halljátok-e, holott kilömb-külömbféle nemzetségekkel megegyeledvén mind törvénytek s mind penég szakástok megváltozott, nemzetségtek megegyeledett? Itéljétek .....mind az istennek szent törvénye, mind peniglen ez világi jámbor embereknek igaz magokviselések és törvények, mind az igaz haladás mit kivánjon közönségesen Kegyelmetektől; és minemü nagy istenostora lenne az, kit isten eltávoztasson, mikoron az nemzetség nemzetségre, az atyafi atyjafiára, vér vérre, kit az kegyetlen fenevadak is, oktalanok levén az kikben valami utálatos és elvetett ocsmány természet nincsen, egymáson nem cselekesznek feltámadva. Tudom azt, hogy az idegeny nemzetségeknek, kik efféle visszavonásoknak talám örülnek is és talám okot is keresnek benne, könynyebb volna az magyar nemzetnek maga vérére való dihösködése, hogysem mint az magyaroknak ő magoknak magok elfogyatása. És így Kegyelmeteknek minden rendeknek, kik magyarok vattok, azért akarám levelem által akaratomat értésekre adni, hogy én szegény hazámba mint igaz választott fejedelem jöttem, tudom, mivel mind istennek, mind (ha)zámnak s mind peniglen közönségesen az egész magyar nemzetn(ek tar)tozom, előttem viselem mely böcsületesen ő felségének (az római csá)szárnak és az egész magyari nemzetnek szolgáltam ....hit(em) szerént meg nem (ak)aro(m mo)st is változtatni. Azért (Kegyelmetek? vé)lem csak azért legyen, hogy ha a sok kilömb-kilömbféle h(irekhe)z képest vagyon Nagyságtokba és tü Kegyelmetekbe mi felőlünk val(amifél)e itélet, hazánk felől van idegen gondolat, hisszük azt ma(gu)nkba, hogy Kegyelmetek úgy viseli ebben magát, hogy mind az istennek szent törvényét, mind az igasságot, mind az igaz tartozásból való háladást előttetek viselitek, és többre az közönséges megmaradást böcsülje Kegyelmetek, hogysem mi(n)t hirtelen való gondolatból olyat cselekedjék Kegyelmetek, kiből az közönséges békesség megháborit[tat]ván több gonosz következhetnék. Holott az szent istennek szent színe előtt állván, protestálunk az mennyei szent seregek előtt és egész világ előtt, hogy mi sem ő felsége római császár ellen, sem Kegyelmetek ellen tehetségünk szerint nem akarunk véteni, az mi igasságunk és igaz praetensiónk minden időben, minden dologba helyén maradván. De ha ő felsége római császár magokba felfúalkodott embereknek hertelen és boszuállásra való tanácsát követvén, fejedelmi kegyelmességéről elfelejtkezvén, hazámmal együtt jámbor és hasznos szolgálatomat megvetvén, az ő felsége bölcs elméjét kegyelmességre nem forditja és Kegyelmetek is elfeletkezvén

nemzetség (*) . . . .
. . . .) olyakra, kik mind vérek hullásával s mind romlásokkal szolgáltak az magyari nemzetnek: az erős seregeknek ura istene előtt ismét protestálunk, hogy mi kételenség alatt kénszerittettünk magunk megmaradásaért cselekedni; az mely dologba minemű jó módaink lehetnek s vadnak is, nem szükség megírnunk, Kegyelmetek jó ítéletek szerént megítélheti. Datum Claudiopoli 4. Aprilis, 1601.

Nagyságodnak mindenkor szolgál csak érthesse a Nagyságod parancsolatját. **)

D. György.

(Az eredeti s némely helyt javitott fogalmazvány gyüjteményemben.)

1601. nov. 3.

Én Csáki István, adom mindeneknek, az kiknek illik tuttokra, hogy noha urunktól ő felségétől az brassai uraimnak meg volt engedve, hogy az mostani expeditiókor több gyalogot ne adjanak azokon kivűl, az kiket ő felsége mellé attak, mindazáltal látván az előttünk álló szükséget, én is kétszáz gyalogot kévántam ő kegyelmektől urunknak ő felségének és hazánknak mostani szükségére, kiket meg is szerzettenek ő kegyelmek, de így, hogy a mit ő kegyelmek azoknak fizet addig, mig az ő felsége hadában lesznek, ő felségénél véghezvigyem, hogy azt ő felsége számbavéteti ő kegyelmektől, melyre én is az szükséghez képest reá feleltem ő kegyelmeknek praesentium vigore et testimonio literarum. Datum Brassoviae, die tertia Novembris, anno domini millesimo sexcentesimo primo.

Stephanus Csáki m. p. (P. H.)

Kivűl Csáki kezétől: Vegye számban Petki uram.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1602. jan. 11.

Sigismundus dei gratia Transsilvaniae et sacri Romani imperii princeps, partium regni Hungariae dominus, aurei velleris eques et Siculorum comes ect.

Generose fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Minthogy Kegyelmetek ide való jöveteli szükséges, hagyjuk és parancsoljuk, hogy Kegyelmed mindjárást ez mi levelünk látván jöttön-jöjön hozzánk oly készülettel, hogy Ke-

---

*) Egy egész sor kiszakadva.

**) E két sor az aláíró hüségnyilatkozasának látszik.

gyelmednek úta leszen, a hova menten-mehessen Kegyelmed. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Medgyes, die 11. mensis Ianuarii, anno domini 1602.

Sigismundus princeps m. p.

Külczím : Generoso Ioanni Petki de Ders, thesaurario nostro etc. fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1602. márcz. 29.

Sigismundus dei gratia sat. egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Beli Nagy Gergelynek rendeltünk harminczkét lóra fizetést és személyére husz forintot hórúl-hóra. Hagyjuk azért és parancsoljuk, hogy az mikor az több jenei szolgáinknak fizetéseket megadod, neki es akkor az harminczkét lóra való fizetést és személyére hórúl-hóra husz-husz forintot mindenkoron fogyatkozás nélkül megadjad. Secus non facturus. Datum Coronae, die 29. mensis Martii, anno domini 1602.

Sigismundus princeps m. p.

Petki kezétöl: Huszár Péter uram Kegyelmed Gergely uramnak ez ő felsége levele continentiája szerént fizettessen, és ez levelet tartsa magánál menedékül, onnat Isten segitségéből visszatérvén adja ismét én kezemben Kegyelmed ugyanezen levelet.

I. Petki m. p.

Külczím: Generoso Ioanni Petki de Ders, praefecto aerari (*igy*) nostri etc. fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1602. márcz. 30.

Az brassai uraimtól vásárlottam kétezer forint árát, melyet urunk ő felsége az adajokban deputált. Kegyelmed uram vegye számban. Irtam Brassóban, ultima Martii anno 1602.

amicus
Stephanus Csáki m. p.

Külczim : Petki János uramnak adassék.

(Az egész Csáki kezeirása. Eredetije gyüjteményemben.)

1602. apr. 14.

Attanak volt az ő felsége pohárnoki én kezemben ilyen ezüst marhát, melyet most Petki János uram kezéhez attam, anno 1602. die 14. Aprilis :

Két mosdó korsó medenczéstűl. Tizenegy apró egybejáró poharok. (*Petki kezétől mellé jegyezve:* az pohárnokok kezébe attam die 14. Aprilis Fejérvárott ezeket.)

Négy öreg ezüst tálak.

Tizenhat közép ezüst tálak (*Petki kezétöl mellé jegyezve:* Egyike mind eltöredezett ennek.)

Tizenkét ezüst tálnyérok.

Ezeken kivől az mi volt, pohárnak uraim tudják, de én kezemhez csak ezt atták.

Georgius Balásfi m. p.

Kivűl Petki kezétől: Ezüst münek száma, melyet György deák hozott meg Kolozsvárról.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1602. jun. 25.

Generose domine, amice mihi observande. Salutem et officiorum meorum sedulam commendationem.

Ad mandatum suae serenitatis quatuor moles plumbeas administravimus, in singulis continentur centenarii 41 et librae 53., centenario uno per f. 14 · ., ut summa et pretium huius plumbi f. 580 · . constituat. Rogo Dominationem Vestram, literas quietantionales desuper extradare velit, quod iterum de Dominatione Vestra demereri diligentissime studebo. Si quid rerum novarum habetur; me quoque certiorem faciat, rogo. Papyrum integram Dominationi Vestrae una mitto. Posthac etiam servitia mea Dominationi Vestrae quovis tempore defero. eandemque quam felicissime valere cupio. Datum Coronae, die 25. Iunii, anno domini 1602.

Generosae Dominationis Vestrae

amicus paratissimus
Valentinus Hersely
iudex civitatis Coronensis m. p.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki, thesaurario serenissimi principis etc. domino et amico observando.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1602. jun. 28.

Szolgálatom után isten Kegyelmednek adjon minden jókat.

János dejákot Kegyelmetekhez kültem, a minemü vásárlásim ott voltanak, annak eligazitására. Urunk ü felsége két ezer

forintot tudott és deputált az adóban, Kegyelmeteknek ne legyen nehéz; az mi pénzem volt, ü felségének attam az hazának megmaradásáért; bizonyos legyen Kegyelmetek, Brassónak s Kegyelmednek nagy és kedves dolgaiban szolgálni akarok. Szóval izentem Kegyelmednek János dejáktúl, higyje meg Kegyelmed szovát. Éltesse isten Kegyelmedet jó egésségben. Írtam Segesvárott, 28. Ianuarii, anno 1602.

amicus
Stephanus Csáki m. p.

Külczím: Az vitézlü Hersely Bálint uramnak, brassai fübirónak, nekem jó akaró barátomnak adassék.

(Az egész Csáki kezeirása. Eredetije gyüjteményemben.)

Petki János fejedelmi kincstárnok számadásaihoz tartozó iratok egy szelet papiron, mely a számadáshoz tartozó iratok boritékát képezte:

Ratio pecuniarum in rationem et usum Sigismundi principis per me expensarum, anno domini 1602.

Az iratok a következők:

a) Az ü felsége parancsolatja szerint küldünk

10 font sáfránt 1 p. f. 4 d. 75	f	47 50
200 heringet 100 p. f. 3	f.	6 —
25 font faolajt 1 p. d. 50	f.	12 50
40 font riskását p.	f.	5 70

Kérem Kegyelmedet, adjon quietantiát róla.

(Valószinüleg Hersely János számlája.)

b) Az számvetés után attam ő felsége szükségire

6 1/2 sing kammokát 1 p. f. 2 1/2 teszen	f.	16 25
2 sing atlaczot 1 p. f. 2	f	4 —
Szabó Jergy (György) vött biró uramtól 9 sing fajlondist 1 p. f. 3 50	f.	31 50
Én tölem is 9 singet 1 p. f. 3 50	f.	31 50
1 szőr pokróczat 1 p.	f.	1 25
Az mit az olasz ruhájához attom, teszen	f.	16 51
Ő felségének attom 6 czüstes szablyát egyet p. f. 29 :, egyet p. f. 50 , egyet p. f. 36 : hármat negyvennegyven forinton, teszen az 6 szablya	f.	235 —
Az öreg lovakhoz a mit attom teszen az jegyzés szerent .	f.	34 32
Útra való szükségek egyik jegyzésben no. A. teszen egy levele felől	f.	155 2
Az második jegyzésbe no. B. teszen	f.	46 65
Az kerrekes és kovácsnak fizettem szekér foldozgatásért .	f.	7 74
Urunk számára 1 karmasint	f.	2 —
Az kocsikhoz hájot	f.	2 —

Az kétszáz gyalog fizetése teszen két hóra való . .	f.	1248 —
Az Csáki uram vásárlása teszen	f.	2000 —
Egy pinczetok	f.	8
Egy mosdó tok	f.	10 90
Egy kalmáristok		
Petki kezétől: Summa	f.	3851 64

(*Az egész Hersely János kezeirása.*)

c) Füszerszám.

80 font borsot 1 p. f. 1 5 teszen	f.	84 —
10 font safrant 1 p. f. 5 teszen	f.	50 —
40 font gyembert 1 p. d. 65 teszen	f.	26 —
10 font szegfüet 1 p. f. 3	f.	30 —
10 font fahéjat 1 p. f. 2 25	f.	22 50
50 font nádmézet 1 p. f. 1 —	f.	50 —
4 font szerecsendiúvirágot 1 p. f 6	f.	24 —
50 font mandola 1 p. d. 50	f.	24 —
40 font malosaszölö 1 p. d. 25	f.	10 —
50 font riskása 1 p. d. 20	f.	10 —
75 font faolaj 1 p. d. 60	f.	45 —
50 font vizát 1 p. d. 12	f.	6 —
1 barilát	f.	6 —
Az zsákokért	f.	— 72
10 sorút az kocsis és lovászoknak	f.	14 —
Az utra sört	f.	6 —
Summa tt	f.	409 22

Hersely János m. p. I. Petki m. p.

(*Az egész Hersely kezeirása.*)

d) Anno domini 1602, die ultima Martii az számvetés után ki azelött ugyan itt Brassóba lött vala, urunk sokféle fogyatkozásira, utra való indulásában ő felségének, ismét újalag mindeneket computalván ment sok külömb szükségekre és vásárlásokra az Csáki uram summájával és drabantok fizetésével együtt f. 3851 64.

I. Petki thesaurarius m. p.

Ugyanakkor füszerszámra attak az brassaiak f. 409 22.

Azelött való nap, tudniillik 1. Aprilis hogy elindultunk, adtak az brassaiak, Demjén Ferencz kézfogására költvén, és az utra malosát urunk számára tizezer éveg tálnérral, viasz gyertyákkal együtt f. 182 61.

(*Az egész Petki kezeirása.*)

e) Két zsákba vagyon arany forint num. 4300, mely teszen két-két forintjával . . . . f. 8600

Ezen kíűl egy lippai és jenei katonának attam aranyat num. 100 mely teszen . . . . f. 200

Tallér vagyon egy bőr zsákban num. 900, mely husz pénz féllel teszen . . . . f. 1080

Summa teszen f. 9880

Kellene lenni in summa . . . . f. 10000

de számpénzt tartottam meg . . . . f. 100

Azon kíűl Déváról is vittek volt Jenőbe éppen . . . f 2000

melynek az számpénze teszen (melyet ezen summából tartottam ki) f. 20

Ez százhusz forintot hozzá computálván teszen in summa . f. 10000

(P. H.) Ioannes Petki m. p.

(*Egészen Petki kezeírása.*)

f) Pro egregio Demetrio Barbély Albensi ad Serenitatem Vestram.

Kegyelmes uram. Ez háboru időben Krakkai Márton deák hozott vala én hozzám egy ládát, melyben azt mondá, hogy Felségod marhái vadnak, de hogy el kell vala futnonk innét mondtam neki, hogy gondját viselje az Felséged marhájának; semmiképpen házamtól el nem vivé, hanem hogy ugyan el kelle innét futnonk ládástól el nem vihetém, minthogy paripán voltam s az láda nagy volt; az ládát felnyitván egy kevés pénzt találtam benne, az pénznek sommája háromszáz hatvanöt forint volt. Azután, hogy isten Felségedet ide hozá közinkbe, Márton deák ide jöve és azt (a) pénzt kéri vala ezt mondván, hogy Kolozsvári György deáké volt, nem Felségedé; mondék, hogy miért hoztad hát ő felsége szavával én hozzám az pénzt, én annak úgy viseltem gondját mint ő felsége marhájának; ö azt mondá, hogy csak azért atta Felséged szavával, hogy inkább gondját viseljem. De minthogy engemet Barbély György uram úgy bocsáta el, hogy ha Fejérvárba beszállhatok beszálljak s ha ellenségem lenne megsegitene; én eljővén itt az németekkel megharczolván az helybe isten akaratjából beszállottam vala; látván az fogyatkozást, abból az pénzből drabantoknak fizettem és szolgákat is fogadtam mellém, kivel ez helyben szolgáltam Felségednek; abban az pénzben költöttem reájok száshetvenöt forintot, az többinek szerét tevén, Felségednek beadom.

Könyörgök Felségednek mint kegyelmes uramnak, Felséged azt az elköltött pénzt relaxálja, miérthogy Felségednek és az országnak megmaradásáért költöttem és fizettem el. Felséged komornik uramnak parancsoljon, ezután engemet meg ne háborgatna felőle.

Felségedtol kegyelmes valaszt várok.

Báthory keze?: Comprobet sufficientibus testimoniis, ha oda fizette s Barbely György hagyásából fizette, akkor meglássuk, mit kellessék cselekedni.

g) In causa fisci contra Demetrium Barbély Albensem ratione pecuniae apud eum depositae deliberatum.

Miért hogy Kalkai Márton deák a depositumot ötszáz ötvenöt forintnak mondotta volt, mostan penig megvallja, hogy száz forintját kivötte és arra is inclinál szavával, hogy a Barbély Demeter mondása szerint háromszáz hatvanöt forint maradt volna nála: tetszik azért a törvénynek, hogy ha Barbeli Demeter megeskeszik másod magával nemes személlel, tartozzék a megvallott summát, f. 365 Barbely Demeter az fiscusnak refundálni, mert a hol arra fogott, hogy az ország szökségére gyalogot fogadott volna, az commissio nem constal, gyalognak való fizetést sem bizonyithat két legínnél többet, kiknek egy-egy hópínzt adott, kikkel magának szolgáltatott, nem az országnak.

Kívül Petki kezeírása: Restantia examinanda tempore convenienti 1602.

h) Memoriale.

Az adószedöktöl számot kell venni, kik semmi uton az számadásra nem akarnak az exactorok eleibe jőni.

Az karansebesiek és lugosiak az adót most mint administrálták és ki kezébe, végére kell menni.

Nagy Bálinttól, Makótól az segesvári pénz felöl tudakozni kell, hova tötték, ki(t) az földbe találtak.

Az György deák atyjafiaitól számot kell venni az ötszáz 55 forintról, mely tárházbeli pénz volt, kiért az Márton deák marháját most megtartóztatták Kolozsvárott. Azonkíül is urunk marháját nálok fel kell keresni, melyeket György deák Vécsből hozott volt el.

Tót Miklóstól, Gerlyestei Jánostól számot kell venni.

Kívül: Az udvarnál való gyalognak egy hóra való fizetése teszen f. 744.

(*Egészen Petki kezeírása.* Mind a nyolcz darab eredetije gyüjteményemben)

1603. junius 18.

Moyses Zekely de Semienffalva, vaivoda Transsylvaniae, et Siculorum comes etc.

Prudentes, et circumspecti nobis dilecti. Salutem et favorem Hadgyuk, hogy víve ez mi levelünket, mingyárást mentől több kénkőnek, és kénessőnek szerit tehetitek, tegyétek szerit, és minden késedelem nélkől külgyétek táborunkba ide. A mint pedég ennek előtte is megírtuk, szüntelen bizonyos kímeket bocsássatok oda ki, kik, ha vagyon valahol, az Basta táborát megkémeljék,

és minden bizonyos hirt hozzanak, mely hireket minekünk fogyatkozás nélkül értésünkre adgyon késedelem nélkől. Valamit pedég mostan efféle kémekre és egyéb mostani szükségre költ, mindeneket felregestrálva kamoraispánt, és harminczadost bocsátunk oda, és azoknak jövedelméből Kegmeteket megelégittetjük. Ebben Kegmetek egyebet ne cselekedgyék. Datum ex castris nris ad possessionem Bessenieo positis, die 18. Iunii 1603.

Moyses Zekely m. p.

Külczím : Prudentibus, et circumspectis iudici primario, ceterisque civibus oppidi nri Dees etc. nobis dilectis.

(Déés város levéltárából.)

1603. decemb. 27.

Georgius Basta comes in Huszt, liber baro, dominus à Sult, sac. caes. regiaeque mattis, ac catholici regis Hispaniarum consiliarius bellicus, eiusdemque sac. caes. regiaeque mattis exercitus, et regni Transylvaniae generalis capitaneus etc. iudici primario, coeterisque iuratis civibus oppidi Dees, salutem et benevolam nri commendationem. Cum ex matura deliberatione, ac sententia quorundam fidelium sac. caes. regiaeque mattis nobis cum existentium regnicolis trium nationum regni huius Transylvaniae, et partium ei subiectarum ad diem conversionis diui Pauli apostoli, hoc est, vigesimum quintum Ianuarii hic Claudiopoli congregationem generalem celebrare decreuerimus, quo tempore ea, quae e re omnium erunt, et ad communem patriae salutem pertinebunt, in medium proferamus, ac de iis, una cum aliis dnis regnicolis statuemus, et deliberabimus. Proinde vos hortamur, imo etiam nomine sac. caes. mattis harum serie committimus, et mandamus eisdem, quatenus ex illo oppido vestro octo ex fratribus suis viros graves, et usu rerum, atque authoritate pollentes deligere, ac una cum iudice vestro ad diem et locum praescriptum ubi nos quoque deo bene iuvante personaliter aderimus, cum plenis mandatis rerum inibi tractandarum et concludendorum negociorum gratia transmittere modis omnibus debeant, et teneantur. Hoc non praetermisso, quod cum ex vobis curatorum proventuum regalium quidam extiterint, a quibus exigi adhuc ratio non potuit, ii quoque cum suis regestris in personis adesse, ac plenariam, et omnimodam superiude rationem reddere, et se se expedire sint obligati. Secus non facturi, praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in civitate Colosvar,

vigesima septima die mensis Decembris, anno domini millesimo, sexcentesimo tertio.

Basta m. p.

(P. H.)

(Deés város levéltárából.)

1604. január 4.

Georgius Basta [comes] in Huzt, liber baro, dominus à Sult, sac. caes. regiaeque mattis ac catholici regis Hispaniarum consiliarius bellicus, eiusdemque sac. caes. regiaeque mattis exercitus, et regni Transylvaniae generalis capitaneus etc. iudici primario, caeterisque iuratis civibus oppidi Dees, salutem et benevolam nostri commendationem. Quamvis comitiorum diem festum conversionis diui Pauli apostoli, hoc est vigesimum quintum Ianuarii proxime affuturi, fore constituerimus: tamen cum a sac. caes. matte, et literae, et peculiaria mandata ad status, et ordines huius provinciae Transylvanicae sint allata, ut iis de rebus eos certiores faceremus, antequam praenotatus futurae congregationis dies praesto esset, statuimus ex quolibet oppido fratrum vestrorum certos quosdam viros Meggiessinum ad duodecimum diem praetacti huius mensis Ianuarii convocare, quatenus voluntatem antedictae caes. mattis sacrmae intelligerent, atque exciperent. Ideo vobis auctoritate a praefata sac. caes. matte nobis concessa, committimus, et mandamus harum serie, ut ex illo oppido vestro iudicem primarium cum duobus fratribus vestris, ad diem, et locum declaratum, citra omnem excusationis moram expedire modis omnibus debeatis, et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in civitate Colosvar, quarta die mensis Ianuarii, anno domini millesimo sexcentesimo quarto.

Basta m. p.

(P. H.)

(Deés város levéltárából.)

1604. apr. 22.

Generose domine et amice mihi honorande. Servitiorum meorum paratissimam semper commendationem. Áldja meg isten Kegyelmedet minden kévánsága szerint való sok jókkal.

Kegyelmednek uram mostan bő beszéddel nem irhatok, mivelhogy Basta uram ő nagysága szintén mostan induló félben vagyon s ő nagyságát kell kisérnem. Azért é(n) Demien Vizter urammal eleget beszélettem, melyet Kegyelmednek ő kegyelme

megmond. Azért énnekem az Kegyelmetek dolgára szorgalmatos gondom leszen és meg is irom Kegyelmednek, melyet Konkolyi Péter uramnak küldök, hogy Kegyelmednek megküldje. De caetero generosam Dominationem Vestram bene et feliciter valere cupio. Datum Claudiopoli, die 22. Aprilis, anno 1604.

Generosae Dominationis Vestrae servitor

Sennyey Pongrácz m. p.

Külczím : Generoso domino Petro Nápolyi, secretario illustratissimi domini Ieremiae Mogila vaivodae Moldaviensis etc, domino amico mihi honorando.

(Eredetije gyüjteményemben.)

Közli: TORMA KÁROLY.

BRANDENBURGI KATALIN ÉS BETHLEN ISTVÁN
ÖSSZEKÖTTETÉSE A PORTÁVAL.

(Gróf Teleki Miksáné levéltárából.)

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

1. 1630. aprilis 3.

Tekintetes és nagyságos vezér stb.

Az Nagyságod böcsületes fő ember szolgája az vitézlő Bekir aga megadá az Nagyságod böcsülettel írott levelét, kit illendő böcsülettel és igen kedvesen vevén, abból bőségesen megértettem az mi kegyelmes asszonyunkhoz ő felségéhez, országához és hozzám is, ő felsége után jó akaró szolgájához jó maga ajánlásit, kiért az úristen Nagyságodnak egy napját tegye ezerré. Bizonyára nagyságos uram nem kevés örömünk is volt azon, értvén azt, hogy hatalmas császárunk ilyen böcsületes, eszes, látott, hallott úrembernek adta ezt az méltóságos tisztet, mert ugyanis Nagyságod bölcsen megítélheti, hogy hatalmas császárunknak itt való országának megmaradására való vigyázás és gondviselés nagyrészint Budáról függ, kire minden budai fővezéreknek nem sokkal kevesebb gondjoknak és vigyázásoknak kellett lenni, mint Budára. Holott valamikor az német nemzet férkezhetett Erdélyországban, mindenkor sok búsulásának és kárának kellett lenni hatalmas császárnak szomszéd országinak, kiváltképpen holott az két Oláhország is ottan mindjárt elesnék hatalmas császártúl együtt Erdélylyel. De értvén azt, hogy az úristen Nagyságodat észszel, értékkel és nagy dolgokban való forgásával látogatta, minket is ez igen megörvendeztetett, elhivén bizonynyal azt, hogy Nagyságod mindenekben hatalmas császárunk birodalminak javát s megmaradását keresi, nem úgy, mint némelyeket tudunk, az kiket az adomány megvakított és inkább kévánták magok hasznát keresni, hogynem hatalmas császár országának megmaradását, az mint elég példákat tudnánk erre Nagyságodnak írni.

Ezekről penig és több efféle szükséges dolgokról az mi kegyelmes asszonyunk ő felsége után én is az nemzetes és vitézlő Keresztesi Pál uramtól ő felsége tanácsából bőségesen izentünk, kinek szavának hogy Nagyságod hitelt adjon és ezekről bőségesen

beszéljen, szeretettel kérem Nagyságodat. Mert haszontalan és heában való dolgoknak hallgatásával nem akarjuk Nagyságodnak fejét fájlalni, hanem valamelyek hatalmas császárunk országának jövendő javára és megmaradására nézendők, azokat idejekorán akarjuk hatalmas császárunkhoz való hűségünk és kötelességünk szerént Nagyságodnak értésére adni, hogy Nagyságod is minden dolgokat fundamentumból idején értvén, tudhassa magát azokhoz lakalmaztatni. Ideki most az minemű híreink és állapatok legyenek, azokat Keresztesi Pál uramtól bőségesen megértheti Nagyságod. Nagyságodat azért még is kérem szeretettel, hogy hatalmas császárunknak itt való országára is legyen szorgalmatos vigyázása s gondviselése. Mi is pedig úgy igyekezünk isten segítségéből gondot viselni, hogy az ő hatalmassága hűségében egész országúl fejünk fennállásáig tökéletesen híven megmaradjunk. Ezek után kivánom az úristentől, hogy az Nagyságod mostani méltóságos tisztiben kijövetele legyen böcsületire, előmenetelire hatalmas császárunk országinak, többi között ez mi szegény hazánknak is épületire s megmaradására, és hogy az úristen Nagyságodat sok jó egésséges örvendetes állapatban tartsa meg. Írattam Fejérvárott 3. napján Szent-György havának 1630. esztendőben.

Nagyságodnak jó szívvel szolgál

Erdélyországának gubernatora.

Kivül: Bekir aga hozta levélre való resolutio.

2. 1630. julius (17).

Tekintetes és nagyságos vezir stb.

Az Nagyságod levelét az vitézlő Musztafa bég uram ennékem megadá, melyet szeretettel és illendő böcsülettel is vöttem, kiben az minemű dolgokról Nagyságod énnekem ír, azt minden részeiben megértettem, mely dolgokról ez elmúlt napokbeli országos gyűlésünk után én Nagyságodat tudósítottam s mind pedig az vitézlő Zöldfikar aga.

Noha pedig bizonyos és szükséges okokra nézve kelletett volt az gyűlésnek lenni, kinek okait, azt hiszem, az vitézlő Zöldfikar aga uram leveléből Nagyságod megértette, de istennek hála jó egyesség és csendesség által igazíttattanak el minden dolgok. Az mi pedig az Nagyságod intését illeti, abban Nagyságod megnyugodjék, hogy mindenekben az Nagyságod jó intéséhez akarom magamat alkalmaztatni és az mi kegyelmes asszonyunkat, mint fejedelmünket úgy akarjuk böcsülleni, hatalmas császár országának békességére és megmaradására is igyekezünk az tanácsuraimmal együtt gondot viselni, és hidje el Nagyságod, hogy mi okot

semmi háborúra nem akarunk adni. Csakhogy Nagyságodat is kérem felette igen, Nagyságod is úgy vigyázzon hatalmas császár országára és úgy adjon hitelt az szép szónak, hogy hirtelen való romlására az ő hatalmassága országának ne következzék, hanem mentől hamarébb Nagyságodnak legyen feles hada mellette, mert ez bizonyos, hogy az más részről igen készülnek és immár táborban is akarnak szállani, a kit tudom, Nagyságod hamar való nap meghall. Azt Nagyságod nem mondhatja, hogy az hadnak készenlételéről én Nagyságodnak egynehány úttal nem írtam volna. Ezt pedig nem az végre írom Nagyságodnak, hogy ezzel az két hatalmas császár közt való békességet bontogatnám, hanem hogy készületlen ne találtassunk, ha az szükség kévánja, mert az mint feljebb is írám, mi okot semmi háborúra nem akarunk adni. Nagyságodnak szóval is itt való állapatunkat meg tudja mondani az vitézlő Musztafa bég uram. Tartsa stb.

Kivül: Musztafa bég hozta levélre való resolutio. 1630. mense Iulio.

(A budai basának írva.)

3. 1630. k. n.

Az szent Jézus hitin levő nagy uraknak méltóságossa és az Messiás vallásán való nemzetségnek dicséretesse, az keresztyénségnek békességes gondviselője, ki előtt minden térdek meghajolnak, magyar királyné és erdélyi fejedelem Brandenburgi Katharina, isten szerencséteket nevelje hatalmas győzhetetlen császárunkhoz való tökéletes alázatosságtokból származandó jóakaratotokhoz képest.

Atyafiságosan jelentjük, ennek előtte való napokban az végek felől felőlletek némely hírek írattattanak; de mivel tőletek levél jövén, minden igazságtokat jelentették, mely felől fölötte nagy hitelünk volt, mi is mindjárást azonban nektek szeretettel teljes levelet küldöttünk, minden gondviseléstek felől elégségesképen írtunk; ennek előtte is titeket az ellenség ....ván, hogy másoknak segítsége nélkül szükölködt(etek)........jó akarótoknak értésére vagyon. Mostanság Buda..........földe felől jövő emberek beszélik, hogy némely gonosz akaróitokon boszszuállásért magatok mesterségéből az magyar palatinus Erdélyre igyekezvén, noha mi ez dolgoknak hitelt nem advân csak hallgatással mulattuk el azért, hogy hatalmas császárunknak felőletek minden gondviselése vagyon; hogy penig Erdélyben idegen láb hágjon bé, arra ő hatalmasságának akaratja nincsen; olyatén ellenségteken való boszszuállásért az négy részről összegyűlt kész hadak, az izlami nemzet nektek segitségtekre megyen, ellenségteken boszszut állani és magatokat megoltalmazni lehetsé-

ges; hogy penig az némettől és palatinustól kértek segitséget, felőletek azt nem gondoltuk volna, úgy hogy az német részről valaki Erdélyországában lábát betegye és ott megnyughassék. Ha ez zürzavaros állapat hatalmas császárunknak fülében esik, akár ti, akár penig mi micsoda választ adhatunk? Az flandriai követ felőletek minden módon nagy hitelt adván, erre képest hatalmas császárunknak felőletek kegyelmes gondviselése vagyon, az ellenségtől mindenképen meg akar oltalmazni; hogy penig ti mástól kértek segitséget, hozzátok nem illik. Bizonyos, hogy ez zürzavarnak némely német párton valók az okai, kik titeket mindenkoron hitegettenek, azok az istennek szinje előtt számot adnak, esküszöm az nagy istenre, hogy azoknak az zürzavarnak ízi szájokban leszen. Csak azon vannak, hogy helyetekből kitudjanak, minden dolgok hogy csalárdság, világosan kitetszik. Mi titeket mindenkoron jó akarónknak hittünk, felőletek gondot viselvén; ti az ellenségnek segitségére és jövetelére miért consentiáltatok és az országba jőni miért engedteték? mi szükség volt? Ettől magatokat meg vonjátok, az igazságon........djatok; tehetségünk szerént titeket mindenek ellen megoltalmazunk, bizonyos.

Ennek előtte szolgálatotokban lévén Scultetus Begzade, hogy az fényes portára érkezett, mindjárt magunk eleiben hozattuk, az országnak állapatját hogy tőle tudakoztuk volna. Az ország népe felől, ti felőletek, hogy az fényes portának igazi vagytok, rendszerént mindeneket proponálván, felette mint örvendeztünk. Ilyen okos, tudós embert, ha ki keresne is, nem mindenkor, mikor szükség volna, feltalálhatnak, szolgálatotokból miért bocsátottátok el? az igaznak és jó szolgának ellensége sok vagyon; avagy azt.....akartátok-é, hogy sok ellensége legyen-é? Minket felőletek való (gondv)iselésben lenni elhidjetek, ilyen jó emberre szert tevén ...... venni nem tudván, az ellenségnek szavára hogy magatoktól távol taszitsátok, arra akaratunk nincsen. Ha azért az mi kedvünket akarjátok tenni, neki biztató levelet küldjetek és mellétek vitessétek, ismég előbbeni tisztiben bevévén, vele szolgáltassatok és böcsöletben tartsátok; még eddig ilyen igaz és méltóságtokat előtte viselő és oltalmazó embereteket nem láttam, ezt el ne hallgassátok. Mi úgy tudjuk, hogy mind az flandriai követ jó akarótok s mind penig az Begzade igaz kivánótok. Az fondorlóknak szándékok mindenkor ilyen, hogy az igaz szolgálatban lévőket elidegenítsék és eltávoztassák, mely dolgok napról napra világosan megbizonyosodik. Reméljük, hogy rövid nap minden fondorlóknak orczájok megfeketedik, az igazaknak penig böcsületek nevekedik. Felőletek való nagy gondviselésünkért az megnevezett Begzadét bevegyétek, azonban gondolkodván mellétek vitessétek. Ez levelünket az országnak urai és fő rendei előtt elolvastassátok, ennek válaszával együtt minden dolgokat meg

irván, értésünkre adjátok, hogy mostani szomoru bánatunk azzal inkább elmúlhassék. Köszönetünk és áldásunk veletek. Iratott Konstantinápolban.

Kivül: Kaimekam Reczep pasa levele az méltóságos Brandenburgi Kathariuához ö felségéhez.

4. 1630. augusztus 17.

Alázatos szolgálatomat ajánlom stb.

Az Nagyságod méltóságos levelit, mely költ Vizaknán praesenti anno 19. die Iulii, neköm megadák, melyben Nagyságod nekem alázatos szolgájának mit írjon, megértettem, kin szívem szerént örültem. Legyen az úristennek nagy hála, hogy az Nagyságod gondviselése által az állapot megcsendesedett, mert immár itt az portán az erdélyi hírek, az melyek folyamottak vala asszonyunk ő felsége és Csáki István uram dolgai felől, igen nagy suspitióban ment vala. Én is nagyságos uram elég búsulásban voltam, mert az vezér ő nagysága gyakorta harag szóval tudakozta tőlem, micsoda állapot lehet az királyné asszonytúl afféle indulat; de én csak az egy igaz hűségét állattam ő felségének, mert bizonyos legyen Nagyságod abban, soha pápista és németpártos fejedelmet nem patiálnak Erdélyben, azt mondja az vezér. Most immár az Nagyságod és az ő felsége Zülfikar aga írásával együtt jött levelin mind az vezérnek ő nagyságának, mind az fényes portának kedve megnyúgutt, és az mint azelőtt is Szabó Andrástól az Nagyságod jámbor szolgájától megírtam, mind az hatalmas császár és mind az fényes porta Nagyságodat az erdélyországi gondviselésre méltóztatta és confirmálta, és ezután, ha az szükség kévánja és az üdő hozza, nagyobb kegyelmességét is várhatja Nagyságod az fényes portának, kit az úristen engedjen Nagyságodnak; az miben penig confirmálta, meg is akarja abba Nagyságodat oltalmazni. Csakhogy Nagyságodnak arra legyen szorgalmatos gondja, az adót tisztességes ajándékokkal együtt az régi szokás szerént jó idein korán administráltassa be, az vezérek ajándéka feljebb legyen most egyszer. Nagyságod semmit ne búsuljon, mert itt bizony az egész Porta Nagyságodnak igen jó akarója, csak otthon valóktól oltalmazza Nagyságod magát; sőt sok embertől hallottam az divánba, hogy az fejedelemnek mivel maradékja nem maradt, az fejedelemség Nagyságodat illette volna de iure, ezután is jó az isten, nem rövidült meg az ő keze.

Az mely ide jött kémek felől Nagyságodnak írtam, addig nyomoztuk Juszuf agával, az vezérnek hírré adván, megfogattuk; Csáki uram szolgái voltak. Egyik törökké lött, az másik erős kezesség alatt vagyon, de semmi hitele nincsen szavának.

Itt most semmi bizonyos új hírek nincsenek az pasák állapotja felől. Az rendelt élés itt nagyságos uram bizony igen elveszett, én semmit ki nem vájhatok egyebet az rosz juhnál és riskásánál; fűszerszám, vaj, méz és egyéb ezekhez való szerszám semmi nincsen. Az kenyérpénz is odavagyon négyezerhatszáz oszpora, én semmi úton az eméngektől ki nem vájhatom. Eleget parancsol az vezér, de semmit nem adnak rajta. Én ezekkel adós vagyok az korcsomárosoknak és kenyérsütőknek. Noha két vider bor volna rendelve napjában, de én három oka bornál többet asztalomra egyszer sem hozattam; de mégis az sok idő alatt felnevelkedett az adósság. Tudom, ha ki nem vehetjük az eméngektől, mikor ki akarunk az konstantinápolyi kapun menni, engemet az kapun megtartóztatnak az jancsárok, mely országunknak gyalázatjára esnék. Most is eleget mondják: csak kuldusok az erdélyi kapitihaják. Hanem Nagyságod az követ úrnak adasson arra való költséget, hogy fizethessem meg adósságomat; ha penig adósságomat az eméngektől kivehetjük, nem szükség leszen oda adni, az pénzt visszavihetni.

Nagyságos uram, más kapitihája is úgy igyekezik szolgálni, ha reájok gondviselés leszen. Én csudálom, hogy Nagyságod az erdélyi postákat kímíli, oláh posták hozzák ide az ő felsége és az Nagyságod levelit, és énnekem sem mutatják, hirré sem teszik, ő magok adták bé az vezérnek. Semmi dologban tudós nem vagyok, mit ír Nagyságod, mit nem, és így semmit nem tudok sollicitálni; ő nagyságától nekem sem adtak semmi levelet, mindenestől az vezérnek adták. Hiszen ha az hitván Oláhország elgyőzi a postákat tartani, Erdélyország inkább reá érkezik. Az leveleket Nagyságod ezután bizonyos emböröktül és postáktúl küldje, mert sok fraus leszön az idegen postáktúl. Nagyságodat az úristen tartsa meg jó egésségben. Datum ex Constantinopoli 17. die Augusti anno domini 1630.

Nagyságodnak alázatos jóakarattal való szolgája örömest szolgál Nagyságodnak

Házy János m. p.

P. S. Azelőtt is írtam volt Nagyságodnak az szegény ... sidó József felől, hogy Nagyságod rendelt fizetésit küldené meg, mivel eleitől fogva jámborúl szolgált ide az erdélyi házhoz minden követeknek és kapitihájnak, ennekutánna is nem lehetni szolgálatja nélkül, hogy ő is jobb kedvvel szolgálhasson; eddig még egy követ sem adta meg. Az istenben üdvözült kegyelmes urunktól conventiója vagyon annuatim 50 forint. Nagyságod mutassa kegyelmességit bejövő követtől hozzá.

Külczím: Illustrissimo comiti domino Stephano Bethlen de Iktar, comitatuum Huniadiensis et Maramarosiensis supremo comiti, serenissimae

principis Transsylvaniae intimo consiliario, necnon regni Transsylvaniae gubernatori etc. domino domino mihi semper gratiosissimo.

(*Rájegyezve*: Accepi in Szamos-Ujvar a Ioanne Hazi circa 6. Sep. 1630.)

5. 1630. szeptember 14.

a)

Tekintetes és nagyságos vezír stb.

Az Nagyságod böcsületes fő ember követe az vitézlő és böcsületre méltó Achmed aga uram az Nagyságod levelét énnekem megadá mind az Nagyságod küldte lóval együtt, melyet illendő böcsülettel és kedvesen vévém; adja isten, hogy hatalmas császárunk szerencséjével szolgálhassak azon a lovon is ő hatalmasságának és országának. Az minemű dolgokról pedig Nagyságod az felséges fejedelemasszonynak s énnekem is írt és izent, azokat bőségesen megértettük mind az írásból, de főképpen az Nagyságod fő ember követitől. Az holott pedig akarja Nagyságod érteni. micsoda ellenség ellen kivántuk, hogy hatalmas császár hadait készen tartsa? kicsoda ellenségünk? és ha szükség-é az hadat mégis tovább fenntartani? erre Nagyságodnak ezt írhatom: Az minemű híreink akkor voltanak, és az minemű ellenünk való igyekezeteket értettük, ahoz képest kellett Nagyságodat szorgalmaztatnunk az hadaknak készenlétele felől, kit ha elmulattunk volna, és ez alatt ha valami hertelen való ellenkező állapat történt volna, úgy is Nagyságod méltán mi reánk vethetett volna. Jóllehet úgy emlékezem reá, hogy mi mindenkor az hadaknak helyben való készenlételére kértük Nagyságodat, nem az megindítására. Az mint pedig mostan akarja Nagyságod érteni, kicsoda ellenségünk, és ha kelletik-é az hadakat tovább fenntartani? erre Nagyságodnak írhatom: Nagyságod tudhatja s értheti jobban az oda fel való állapatokat, kire nézve az Nagyságod bölcs ítiletin álljon, miképen ítili szükségesebbnek hatalmas császár országára az hadakkal való vigyázást. Tudom nyilván vagyon Nagyságodnál az is, hogy ez elmúlt napokban az kassai vicegeneralis, Bornemisza János az Tiszán általjövén, és mintegy háromezer emberrel összegyülekezvén, lövő szerszámok is levén velek, ezt megértvén az én fiam, az váradi kapitán, nem tudhatta semmi jóra vélni igyekezeteket, és igy megindulván az váradi sereggel és biharvármegyei hajdusággal úgy ment ki vigyázásnak okáért, s az mint értjük, az kassai vicegeneralisnak is viszsza kelletett térni Tokaj felé. Oda fel is, mi nálunknál jobban tudja Nagyságod, miben legyen az állapat a végbeliekkel. Mindezekre nézve Nagyságod megítilheti, kicsoda ellenségünk, azért az mint feljebb is írám,

álljon az Nagyságod jó itíletin, szükséges-é az hadakkal való vigyázás, avagy nem? Adja isten nagyságos vezír, hogy bár minden mostani ellenkező állapatok mind oda fel s mind itt alatt lecsendesedjenek is, de legkiváltképpen télire kelve szinte úgy kívántatik az vigyázás a német hadak ellen mint nyárban, holott az német nemzetség télben is szintén úgy hadakozik, mint szintén nyárban. Kire nézve ha Nagyságod a végekben feles gyalogot hozhatna télire, én igen szükségesnek ítélném, mivel az gyalog hadak kevesebb költséggel élnének, mindazáltal álljanak mindenek az Nagyságod bölcs itiletin.

Akarom Nagyságodnak ezt is értésére adni, hogy az mostani hírekre és indulásokra nézve mi is országúl az fejedelemasszony akaratjával táborban akarunk szállani és hatalmas császár országára magunkra akarunk vigyázni s gondot viselni, hogy valami véletlen szerencsétlenség ne essék az országon. Nagyságodat is kérjük, mint eddig, úgy ezután is legyen szorgalmatos vigyázása s gondviselése reánk, és valami hírei Nagyságodnak onnan feljül lesznek, minket Nagyságod tudósítson, mi is a miket érthetünk, Nagyságodnak értésére adjuk. Ezekután tartsa meg isten Nagyságodat sok jó esztendeig jó egésséges állapatban. In arce Szamos-Ujvár 14. Septembris 1630.

b)

Tekintetes etc.

Nagyságod levelébõl értem, miképen panaszolkodjanak Nagyságodnak a végbeli vitézek, hogy a marhákkal kereskedő emberek régenten az váczi harminczadra tartoztanak volna menni, de mostan az tokajira járnának, ki miatt az ő hatalmassága jövedelmének nem kevés kisebbedése volna. Int is Nagyságod arra, hogy megtiltanók mindenütt az erdélyi birodalomban, hogy ennekutánna minden kereskedő ember az váczi harminczadra és ne a tokajira menjen, sőt a kik eddig a tokajira mentek, azokkal is megfizettetnők, kiváltképpen Bercsényi Imre nevű fő emberrel az harminczadnak az árrát. Kire Nagyságodnak írhatom: isten minket attól oltalmazzon, hogy mi hatalmas császár jövedelmét kisebbíteni akarnók, sőt az ő hatalmassága javára s hasznára igyekeznénk inkább tehetségünk szerént. De valaki tudósította igy Nagyságodnak az dolgot, mert magunk is az mennyi időt immár említünk s mind régi öreg emberektől az mint bizonyosan végére mentünk, soha az nem volt megtiltva Erdély birodalmában lakó emberektől, hogy az tokaji révre ne legyen szabad hajtani az marhát, sőt a ki hol akarta, csak az igaz harminczadot fizette legyen meg az erdélyi fejedelmeknek, mihelt az erdélyi birodalomból kiment, az ki ková akarta, arra hajthatta. Most is pedig abban módunk nincsen, az országnak régi szabadsága és jó rend-

tartása ellen, hogy arra erőltethessük, hanem a mint volt a feles marháknak a váczi harminczadra való hajtása régen hogy az föld ép volt, a marha sok volt és az baromélés kedvéért inkább hajtották arra az tágas bő élő földre, hogy sem mint imez szük földre Tokaj felől. Nagyságodat azért kérem, hogy ez méltó igaz mentségünknek adjon több hitelt, mert mi az dologról az igasságnak mivolta szerént akarjuk tudósítani Nagyságodat.

c)

Vitézlő barátom Habib aga uram, isten Kegyelmednek életét jó egésséges és jó szerencsés boldog hosszú élettel hosszabbítsa, hatalmas császárunknak hasznosan való szolgálatjára.

Kegyelmed levelét megadá énnekem az vitézlő Gáspár Miklós uram, kiben minémű dolgokról írjon énnékem, megértettem. A holott pedig írja Kegyelmed, hogy az vezér ő nagysága az fő embereket és fő tisztviselőket bégyűjtvén s tanácsot kérdvén, az készenlételről való leveleket elküldözte. Im értem az ő nagysága írásából is s mind azt. hogy azon tudakozik ő nagysága, hogy kicsoda ellenségünk s kell-é fentartani a hadat avagy nem? Kire minemű választ írtam, az ő nagyságának írt levelemből tudom Kegyelmed megérti. Írja Kegyelmed azt is, hogy az palatinusnak sehult csak ötszáz emberét is nem értette lenni. Mi is küldtünk volt udvarában palatinus uramnak, azok is úgy hozták, csakhogy a mint maga mondotta a mi embereinknek, még az étekfogóit is mind vitéz játék tanulni küldte volt alá. Melyet Kegyelmetek. közelebb lévén, jobban érthet minálunknál.

A mint pedig Kegyelmed írja, nem tudja kell-e elhinni, vagy nem, hogy Mantuát megvötte volna az római császár hada. Az igaz dolog, hogy megvötte az római császárnak Conte Colato nevű generalisa. Írja Kegyelmed azt is, úgy értette volna, hogy az római császár oda fel való ellenségi igen forgolódnának. Afféle hallunk mi is, de ki igaz benne s ki nem. A mi azt nézi, a sveciai király felől hallottuk, hogy immár kiérkezett volna és immár ő is dolgaihoz látna. Abaza pasa magaviseletét is értem az Kegyelmed írásából. De a mint az nagyságos tömösvári pasa írá, talám az mi szorgalmaztatásunk nélkül is jött az portáról szorgalmaztató parancsolatja ő hatalmasságának is, kire nézve az mi szorgalmaztatásunk nélkül is talám Abaza pasa meg fog indulni. A több végbeli száncságbékekre is az vitézlő Zulfikár effendi mind kihozta volt az parancsolatokat. A mi pedig az generalis uram levele dolgát illeti, arról énnékem nem szükség most talám semmit is írnom, mivel azoknak állapatjok miben legyen, mostan azt hiszem Kegyelmed érti. Kegyelmedet kérem, ezután is Kegyelmed, mikor az alkalmatosság engedi, engem tudósítson az oda való

állapatok felől s engem tartson minden időben jó akarójának. Tartsa meg isten etc. 14. Septembris 1630.

Ad wezirium Budensem 14. Septembris in arce Szamos-Ujvár 1630. datae.

6. 1630. szeptember 26.

Budai vezér Hassan pasa levele.

a.)

Az szent Jézus hitin való nagy uraknak méltóságossa stb. Szolgálatunkhoz sok külömb külömbféle igasságunkat és szeretetünknek folyásából való jó akaratunkat szeretetből jelentjük. Böcsületes meghitt fő emberink közzül ennekelőtte budai székünknek foglalója lévén Ahmeth agát hozzátok kedves leányunkhoz küldöttük volt. Mostanság megérkezvén, tőletek küldött leveleteket megadta; értelmében valamit írtatok és szóval izentetek legyen minden állapatakat rendszerint megértettünk bőségesen. Méltóságos leányunk, Erdélyországnak gonosz gondolói és kárára igyekező hamis fondorló ellenségteknek és feltámadói ellen hadaitokat készen tartjátok, mindenkoron azon oltalommal és gondviselésben hogy lesztek, leveletekben jelentettétek. Kedves leányunk, mostanság ezernél több lovas hadat bocsátottam sietséggel Szolnokban, ott készen és jelen vannak, négy-ötezer vigyázó hadakkal tömösvári beglerbéget is Gyulához hozattam, ott készen vagyon. Budai birodalomban és kanizsai beglerbégségben levő hadakon kivűl harminczezer kész haddal Budánál készen talpon vagyok, tizenötezer bosznai haddal az bosznai beglerbég Mehmet pasát Eszék mezejére hozattam. Mihelyt Erdélyországában az ellenség megindúl csak arra vigyázok, kinyilt szemmel négy felé vigyázunk, veletek együtt szorgalmatossan mi mindenfelé nagy vigyázásban vagyunk. Azért szükség, hogy ti is birodalmatokban jó készülettel vigyázásban legyetek és hogy birodalmatokban magát más elegyítse, arra senkinek szabadságot ne engedjetek, minden állapatokat, a melyek nálatok vannak, akárminemüek legyenek, megírván nekünk értésünkre adjatok. Hatalmas császárunknak fényes méltóságos idejében az szükségnek kévánsága szerént, erőnk szerint minden szükséges dolgaitokban fáradoznunk bizonyosan elhidjétek, hogy igyekezünk, melyben semmit ne is kételkedjetek; mi felőlünk erős hitetek legyen, mindenkoron jó akaróink örvendjenek, ellenséginк pedig szándékokban meggátoltassanak. Iratott Sepher havának 26. napján, Budán 1039. esztendőben Mahumet születésétől fogva.

Az messiás vallásán való uraknak tekintetesse etc. mostani Erdélyországának kaimekamja böcsületes szomszédunk gubernator Bethlen István, isten szerencséteket öregbítse.

Jó akaratunkhoz illendő köszönetünknek utánna jelentjük: ez elmúlt napokban hozzátok küldött székünknek elfoglalóját Ahmet agát, azután emberetektől küldött két ízben való leveletek hozzánk jüvén megadattak; valamit írtatok legyen, mindeneket megértettünk, hogy Erdélyországának gonosz kévánói és gonoszra igyekezői ellen hadaitok készen vannak és hogy mindenkoron nagy vigyázásban vagytok, jelentettétek. Erdélyországa hatalmas győzhetetlen császárunknak egyéb országihoz képest legkedvesebbik országa, annak oltalmazását fényes parancsolatja szerint reánk bízta. Hatalmas császárunknak parancsolatja szerint minden hadakat elkészítvén, készen vannak. Ezer lovas hadat jó vitézekkel Szolnokhoz küldöttünk, ott készen vannak és négy vagy ötezer hadakkal tömösvári beglerbég Ibrahim pasával Gyulához küldöttük, ott ő is készen vagyon; egri pasát minden hadával oda rendeltük. Boszniai vezér Mehmet pasát 15 ezer boszniai hadakkal Eszékhez hozattuk, budai, kanizsai és egyéb hadakon kivül 30 ezer hadakkal magam Budánál készen vagyok. Négy részről négy szemmel országtokra, fejedelmetekre és magatokra, az ellenségre vigyázunk; ha az ellenség megindúl és határotokban beérkeznék, immár mi készen vagyunk az parancsolat szerint, az ellenség mihelyt nyilván felkelend, ottan mindjárt segítségtekre hadat küldünk. Szükség azért, hogy ti is nagy vigyázásban és gondviselésben legyetek. Az hajduság kapitányinak kaphtánokat és biztató leveleket küldöttünk; ti is az fiatoknak és az vőtöknek Zólyomi Dávidnak levelet írjatok, hogy az hajdusággal egyértelemben és szép egyezségben legyenek. De nekik erősen megparancsoljátok, minekelőtte az ellenség erdélyi határban be nem jön, addig ők az ellenség országára ne menjenek, hogy az békesség felbontására okot ők ne adjanak, magoktól az békesség ellen semmi gondolattal ne viseltessenek, mások szavának ne hidjenek, valami állapatok lesznek, nekünk értésünkre adják, hogy azután magatok busulása ne következzék. Jól meggondoljad, az Erdélynek birása csak egyedül hatalmas győzhetetlen császárunknak méltóságos akaratjával lött; ehezképest szükség, hogy az mit cselekesztek, jól meggondoljátok, felette nagy vigyázásban légy, summa szerint abban az országban más részről idegen lábnak behágására hatalmas császárunknak akaratja nincsen, úgy legyen értésetekre; mindenkoron jó akaróink vigadjanak, ellenségeink pedig megfogyatkozzanak. Iratott Budán Sepher havának 26. napján 1039.

Kivül: Az budai vezér levele pariaja 1630. die 9. Octobr.

7. 1630. oktober 8.

Palatinus Eszterházi Miklós az vezérnek őnagyságának küldött levelének pariája.

Az Nagyságod levelét, melyet levelünkre válaszúl írt, elvettük, s mit írjon legyen, megértettük.

Elhagyván azért most a többit, akarjuk Nagyságodtól érteni, hogyha az hajduvárosokat mind Erdélyhez tartja-é és úgy akarja-é azokat oltalmazni, mint Erdélyhez tartozókat, holott nem tudjuk, ha érti-é Nagyságod avagy nem, de az hajduság kétfelé, tudniillik egy része Erdélyhez való, az más része penig ide Magyarországhoz való s az magyar koronához tartoztanak és tartoznak is s mind Bocskay idejétűl fogvást is az mi kegyelmes urunk az hatalmas római császárhoz levén hüttel kötelesek és országában lakván, ide szolgáltanak ő felségének.

Ez mellett Nagyságod azt is írta minekünk ezelőtt, hogy az erdéli fejedelemasszonyt az fejedelemségben, az kiben az hatalmas török császár is megerősítette, semmi úttal meg nem engedi bántani, s most penig Zólyomi Dávid és ifjabbik Bethlen István hadat és fegyvert vévén kezekben s hihető mások biztatásából és tanácsából más embert akarnak bevinni az erdéli fejedelemségre az hatalmas római császár mi kegyelmes urunk országábúl, az fejedelemasszonyt ki igyekezvén tenni az fejedelemségből; ki ez is mint lehessen, okát nem látjuk, az mi kegyelmes urunk római császárunk híre és engedelme nélkűl, hogy valaki országa lakosi közűl fejedelemségre menjen, és az hatalmas török császár confirmatiójával és az Nagyságod írásával is mint férhessen össze?

Továbbá látjuk és halljuk bizonyoson azt is, hogy Nagyságod az török hadakat igen gyűjti, kit Budához, kit máshova, noha egyébaránt mind levelei s mind csauszi által úgy jelentette meg magát Nagyságod, hogy nem akarna bontója lenni az két hatalmas császárok között való szent békességnek, hanem inkább őrzője és megerősítője; kit ezaránt is mire kellessék magyaráznunk, nem tudjuk, mert noha minekünk volt volna okunk az Nagyságtok ellen való fegyverfogásra, de meg akarván tartani az szent békességet, holmi kárunkat is elfelejtettük s még eddig fegyverhez nem nyultunk, az minthogy ekedig affélét Nagyságtok az mi részünkről nem látott.

Végezetre az esztergami mostani bék is nem tudhatjuk mi okokbúl és ki akaratjábúl indéttatott reája, im olyan falukot kéván levelében beholdulni, az kik Fülek, Nógrád, Palánk, Szécsén és az ott való több végházaknak az török kézből visszavitele után soha csak egy nap sem holdultanak az töröknek, az zitvatoroki végezísben is nilván való emlékezet vagyon felőlek.

Hogy annakokáírt mindezekről mi is holmi gondolkodásokra ne menjünk, Nagyságodat kérjük szomszédságoson és barátságoson, hogy mindezekről mint gondolkodjék, tudósítson s jelentse meg magát, hogy ha az Erdélyhez tartozandó hajduvárosokat akarja-é csak oltalmazni, avagy az magyar koronához valókat is, holott mi azt csak hallani sem akarjuk, nemhogy javallásunkat adnók rejá Nagyságodnak, s ha az két hatalmas császárok között való szent békességnek javallója és az szegénységnek pusztulásának gyülölője és az magok hasznának is szeretője és ilyetén ez hasonló szent békességnek megsértő okait eltávoztassa mind maga Nagyságod s mind alattavalóival eltávoztassa, mert egyébképen mi tudomást teszünk róla, hogy ha mi következik az két hatalmas császárok között való szent békességnek javallója és az szegénységnek pusztulásának gyülölője és az magok hasznának is szeretője és ilyetén ez hasonló szent békességnek megsértő okait eltávoztassa mind maga Nagyságod s mind alattavalóival eltávoztassa, mert egyébképen mi tudománt teszünk róla, hogy ha mi következik az két hatalmas császár között való szent békességnek az Nagyságtok részéről való meg nem tartásából semminek okai nem akarunk lenni. Mindezekről azért Nagyságtokat, az mint feljebb is iránk, kérjük barátságosan és szomszédságosan, hogy haladék nélkül tudósítson. Tartsa meg isten Nagyságodat jó egésségben. Költ Poson városában die 8. Octobris 1630.

Nagyságodnak jó akaró szomszéd úr barátja

Gróf E. Miklós.

8. 1630. október 19.

Tekintetes és nagyságos vezir stb.

Az Nagyságod levelét az vtézlő Ali csaus minekünk az mai napon adá meg, melyet illendő böcsülettel vevén, értjük abból hogy mostanság az én fiam az váradi kapitán, ifjú gróf Bethlen István, és az nagyságos Rákóczi György, magyarországi úr, küldötték volna Nagyságodhoz leveleiket, melyben tudósították volna Nagyságodat arról, hogy az fejedelemasszony fejedelemségét elhagyta, és hogy én, ki ezelőtt hatalmas császár országának gubernatora voltam, az pápista valláson valóknak izgatásából és biztatásokból Erdélyországnak fejedelmévé tétettettem volna, annak felette, hogy Nagyságodnak oly leveleket és híreket küldöttenek volna, melyben Nagyságodat úgy tudósították, hogy mi erős hitet és fogadást töttünk volna, hogy őtet Erdélyországának fejedelmévé tennők, mely dolgokról Nagyságodat tiszta igazsággal így tudósíthatjuk:

Ez elmúlt időben mikoron az kassai vicegeneralis Bornemisza János bizonyos számú haddal és törő szerszámmal által

jött volt a Tiszán, ki ellen az én fiaim felülvén és általindítván, az úton magokban gondolkodván arról, hogy az fejedelemasszonynak az német császár részéről való urakkal egyező titkos értelmekből hatalmas császárunknak itt való országára semmi jó dolog nem közetkezik, hanem egykor csak valami hertelen való romlás és veszedelem: gondolkodtak úgy magokban, hogy az nagyságos Rákóczi György nevű urat híják és hozzák bé ők fejedelemségre, kiről ugyan hitet is adtak volt az fiaim az megnevezett úrnak. Mely dolgot az fejedelemasszony értvén, elbucsuzék az országtól és mindeneknek hütét, kötelességét felszabadítá.

Mikor pedig az ország azt megértette volna, hogy Rákóczi György haddal, fegyverrel akarná az fejedelemséget magának tulajdonítani, a kik jó akarói löttek volna is, de jó akaratjokat megváltoztaták, megemlékezvén az jó emlékezetü szultán Szoliman idejétől fogva neki adattatott szabadságokról, melynek summája ez volt: hogy soha Erdélyországára szabad akaratjok ellen fejedelmet erőszakkal nem vet, hanem a kit az ország maga szabadakaratjából akar választani, hatalmas császár is azt erősíti meg athnamejával, bottal, zászlóval; soha pedig ez országbeli nemzeten kivül más országból valót ne is választhassanak. Kiről való athname levél ez mai nap is kezünknél vagyon, melyben mind ez ideig szultan Szuliman idejétől fogva minden hatalmas császárok megtartottanak bennünket. Most is azért nem akarván az ország az ő régi szabadsága mellől elállani, azért nem akart német császár birodalmából való oly fejedelmet magának választani, a ki fegyverrel akarja az országnak szabadsága ellen az fejedelemséget magának venni és úgy választának minket fejekké s fejedelmekké. Mi pedig híjuk bizonyságúl az szent istent, a ki minden sziveknek titkait látja, hogy soha életünkben csak egy embert is sem adományunkkal, sem ígíretünkkel, sem egyébképen soha nem kértünk sem kényszerítettünk arra egy szóval is, sőt istenünket is ezért való könyörgésünkkel nem búsítottuk, hanem minket sok emberek kérve kértenek, hogy felvegyük azt a gondos hivatalt. Eleget is mentettük magunkat, de az egész ország egyenlő akaratból fejenként, valakik ez országnak derekas gyülésében jelen voltanak, az ő régi szabadságok szerént választottanak, egy ellenmondónk nem volt. De ha az nagyságos Rákóczi Györgyre egyetlen egy ember tetszését nem mondotta, mi vétkünk nekünk benne?

Az holott pedig Nagyságodnak azt írták, hogy én az én hütlevelemre híttam volna az fejedelemségre, erre Nagyságodnak ezt írhatom: Kértenek igen engemet levelekben az én fiaim, hogy hütlevelemet küldjem neki, kire én ezt a választ adtam: Ha az országbeli fő népek szabad akaratjok szerént választják, én hitemre s tisztességemre meg nem gátolom, sem ellenzem; de

hogy én lévén fő gondviselője ez országnak, kiknek szabadságoknak oltalmazására hittel vagyok köteles, az én böcsületemhez és tisztemhez az nem illik, hogy én hitlevelet küldjek az ország szabadsága ellen. Ha pedig csak egy újjnyi hitlevelet is én küldtem az jó úrnak, soha Nagyságod előtt egy igaz szóm ne legyen. Akármit mondjanak és írjanak Nagyságodnak, de ez nincs külömben, az mint mi írjuk Nagyságodnak, kit az ország leveléből Nagyságod megértett, melyet az vitézlő Barcsai Sándor Nagyságodnak vitt az mi levelünkkel együtt.

Hogy pedig az mi fiaink mostan ellenünk, atyjok ellen, vagynak az idegen úr mellett, tudom Nagyságod is csudálhatja s nekem is bizonyosan elég keserves, kinek oka ez, hogy immár ők az ő hitleveleket az nagyságos Rákóczi György nek kezében adták volt és hütöknek immár meg kell felelniek kételenség alatt. Mi pedig azért nem tudósítottuk Nagyságodat fejedelemségre való választásunk előtt erről az dologról, mert soha ebben nem is igyekeztünk, hanem az isten hirtelenséggel indítá ennyi sokaságnak szivét erre az dologra. Annakokáért ezeket Nagyságod így értvén, elhittük kétség nélkül, hogy Nagyságodnak is az országnak boldog emlékezetű szultán Szuliman idejétől fogván való régi megrögzött szabadságára leszen nagyobb tekinteti, hogy nem mint két vagy három személyre. Mert ugyanis azért ragaszkodott ez a szegény ország hatalmas császár köntöséhez s azért szenvedett annyi sok kárt, hogy ő hatalmassága is igasságában oltalmazza meg. Azt hisszük, hogy Nagyságod is hatalmas császárunknak hitlevele ellen nem igyekezik cselekedni. Annakokáért Nagyságodat mi is kérjük szeretettel, hogy hazánknak régi szabadságát inkább oltalmazza, hogysem mint azt rontaná. Kiért mi is országúl Nagyságodnak minden időbeli kedveskedő jó akaratunkat ajánljuk s hálátlanok sem akarunk lenni az Nagyságod jó akaratjáért.

Ad vezirium Budensem 19. Octobris 1630. In castris ad Colosvar positis datae.

9. 1630. okt. 30.

a)

Az szent Jézus hitin való uraknak dicséretesse és az Messiás vallásán levő nemzetségnek méltóságossa, az keresztyénségnek békességes gondviselője, igazságnak és hűségnek jegye, Erdélynek gubernatora, Bethlen István, isten minden dolgaitokban szerencséltessen.

Hatalmas császárunknak fényes portájához való tökéletes igazságtok és alázatos hűségteknek elől számlálása után fényes

köszönetünkkel jó akarattal jelentjük: Hozzánk leveletek megérkezett, értelmében írjátok, hogy palatinus Erdélre szándékozván, készülne; az hozzátok tartozó hajduság adván nektek értéstekre, jelentitek, igazságos gondviseléstek szerént odafelé hadakat küldöttetek jó móddal való készületekkel, hogy ellene állotok és megoltalmazzátok, úgy adtátok értésünkre. Azért az ti igazságos tökéletességtek az fényes portához sokképen megbizonyosodott, az mint magunk jól tudjuk. Sokáig éljetek. Felette örvendeztünk. Ez szeretettel teljes levelünk oda érkezvén reméljük, hogy ezután is ilyen állapatokat értésünkre adni igyekeztek; az reátok bizatott kaimmekam tisztinek szolgálatjában hátramaradást ne mutassatok. Reménségtek fölött az országnak parancsolt oltalmazásában igyekezünk. Erdélországban az külső részről senkinek lába béhágására engedelmetek és akaratotok ne legyen, mindenképpen megoltalmazzátok, minden szükséges dolgokat hozzánk megírnia el ne mulaszszátok, hogy inkább gondot viselhessünk. etc.

Kaimmekam Reczep pasa levele.

b)

Az szent Jézus hitin való nagy uraknak dicsiretesse és az Messiás vallásán levő nemzetségnek örvendetesse, az egész keresztyénségnek békességes gondviselője, ki előtt minden térdek meghajolnak, az vitézlő........... tüköre, méltóságos mag[yar] királyné és erdélyi fejedelem Bran[denburgi] Katharina, isten sz[eren]cséteket nevelje.

Hatalmas császárunknak, ki ez világnak fo[lya]modó széke és annak fényes portájához alázatos hűségtekne[k] indulatjából származandó igazságtokért köszönetünk után atyafiságosképen jelentjük: Mostanság igazsággal teljes leveletek hozzánk érkezett, értelmében tökéletes igazságtokat és teljes hűségteknek ajánlása után, hogy az magyar palatinus Erdélre szándékozván készülni, hozzátok való hajduság nektek értéstekre adván, ti is gondviseléstek és gyűléstek szerént, hogy azt eltávoztassátok, abban forgolódtatok hadaitokat eleiben küldvén, az szent istennek kegyelmességéből várasit pusztíttatván és készületeket elbontván. Ezen fölötte örültünk írástokra képest; orczátok fejér legyen; az királné méltóságnak tekéntetit most vittétek végben. Ennek előtte is ilyen dolgokat hírünkké kellett volna adnotok, eddig is sem ti, sem pedig mi ilyen sokat nem búsúltunk volna, mert hatalmas császár részéről annak gondviselő oltalmazása megmutatódott volna. Azért szükség, hogy mindenkoron jó gondviselésben legyetek, minden dolgokat idején korán értésünkre adjatok és szeretettel teljes levelünk oda érkezvén, reméljük, hogy az fényes portához való alázatos hűségtek és hozzánk jó akarotokhoz való

szeretetek szerént az országnak oltalmazásában hátramaradást ne mutassatok, minden dolgokra idején viselvén gondot, az szükségnek kivánsága szerént nekünk is értésünkre adni meg ne szünjetek, Erdélországában senkinek idegen láb behágását ne engedjétek, az igazságot ember módra világosan megmutassátok, az oda való állapatokat szüntelen tudósitsátok és az jövendő követtől is minden szükségteket megizenjétek és tudósitsatok, hogy hitelünk annál is nagyobb lehessen.

Kaimmekam Reczep pasa levele.

c)

Böcsületes méltóságos gubernator, Nagyságodnak alázatos köszönetem után méltóságos kezeinek csókolására igyekezvén, tiszta szűbeli köszönetemnek bő áldási után, reméljük hogy kedveltetnek.

Nagyságos uram, itt semmi titokban nincsen, hogy az fejedelemasszony ő felsége maga jóakaratjá............. hadni az fejedelemséget. Nyilván vagyon Nagyságodnál, hogy az kaimmekammal ő nagyságával olyan végezésünk vagyon, hogy ha abból az országból negyven, ötven pecsétes levél jőne is, annak hitel nem adatik mindaddig, mig hatalmas, győzhetetlen császárunk embere oda nem megyen és az országnak főrendivel nem tanácskozik. Azért nagyságos uram ha az ország magatokat avagy váradi kapitánt Bethlen Istvánt avagy penig vőtököt Zólyomi Dávidot, hármatok közől valamelyiket fejedelemnek választják, az mint ide írás szerént megjelentitek és megírjátok, kedveltetik és jóváhagyatik, mert az kaimekamnak és az egész vezéreknek effelől nagy hitelt adtunk. Azért az fényes portáról oda ember menvén, hogy minden dolgoknak bizonyosan végére mehessen az országnak fő és alacson renditől, azért ha ez hallott hirek igazak, hamarsággal ide tudósitsatok. Jó volna, ha az fejedelemaszszonynak maga akaratjából lett volna az dolog. Ha azért maga jó akaratjával nem hagyta el az fejedelemséget, itt azon dolog felől sok veszekedés és versengés lészen, úgy legyen értésére Nagyságodnak, effelől sok tanácskozás kivántatik.

Hadzi Jussuff Muteferrika.

Hát: Ao 1630. die 30. Octobris in Kolosvár.

10. 1630. nov. 18.

Tekintetes és nagyságos vitéz úr stb.

Az Nagyságod levelét megadá minekünk az Nagyságod követe, kiben írja, hogy sok időktől fogva Nagyságod semmit nem értett volna állapatunk felől, kin csudálkozik is, hogy Nagyságo-

dat nem tudósítanók. Az mellett írja Nagyságod azt is, hogy tudósítanók Nagyságodat arról is, ha immáron volna-é mód az Nagyságod tiszti alatt való hadaknak eloszlatásában s leszállításában. Kire Nagyságodnak írhatjuk:

Ez elmúlt napokban mihelt Rákóczi György urammal szemben löttünk közhelyen és az minemü végezésünk ott lött, mindjárást Nagyságodnak bizonyos folyó követünk által értésére adtuk volt, mely követünk hová lött, hogy Nagyságodhoz nem érkezett, álmélkodva csudálkozunk rajta s búsulunk is igen gondolkodván arról, hogy csak valami szerencsétlenség ne találta volna az útban. Valamint azért attól Nagyságodnak megírtuk, most is az szerént tudósíthatjuk Nagyságodat. Mikor ez elmúlt napokban Rákóczi György uram bejött volna haddal, noha minekünk hadunk elegendő volt mind lovagunk, gyalogunk, oly pedig, kinél jobbat magyar nemzetből ember nem kivánhatna; de meggondolva azt,. hogy ha egyig mind levághatnók őket is, de ugyancsak magunk nemzetét rontanók, akarván eltávoztatni az magyar vérontást, hat hétig való frigyet csináltunk volt, hogy ezalatt az jó egyességet és csendességet egymás közt végben vihessük, kiben azoltától fogva eleget is fáradtunk. Most immár ezután egy héttel az országnak derekas gyűlést is hirdettünk, sőt mi erre mentünk nagyobb igazságért, a mint hogy minket az nemes ország nem fegyver alatt, sem nem adományért választott fejedelmének, hanem magok szabad jó akaratjokból, kinek csak egy ember is annyi sokaság közzül ellene nem mondott. Igy most is mi az országnak szabad akaratjára akarjuk hagyni, és ha az országnak az lészen akaratja, hogy Rákóczi uramat válaszszák, isten áldomásával én sem ellenzem, csak az jó egyesség lehessen meg közöttünk és az magyar vérontást távoztathassuk el. Ha pedig az nemes ország nem fogná választani Rákóczi uramat, az ellen én nem tehetek, mert az istenen áll és az országon. Mely gyűlésünknek micsoda leszen vége, mind az nagyságos budai vezért s mind Nagyságodat, tudósítani akarjuk késedelem nélkűl.

Ez elmúlt napokban érkezvén meg az portáról folyó követink, kelletett volt az nagyságos budai vezérnek értésére adnunk, mi válaszunk jött az fényes portáról, tudniillik hogy az hatalmas császár megemlékezvén az boldog emlékezetü szultan Szulejman császárnak athnamejáról, melyben ez találtatott megírva, hogy valakit ez országbeli hazafiai közzűl az nemes ország egyenlő választással fejedelmének választ, azt tartozzék az fényes porta is megerősíteni fejedelemségében. Melyre most is az egész fényes porta felette nagy divant ülvén, úgy tetszett az dolog, hogy az országnak szabad választására legyen most is hatalmas császárunknak tekinteti, és az Naszupp pasa fiát is rendelték az kapucsi

pasák közzül, hogy az athnamet, botot, zászlót énnekem meghozza. Mindazáltal ha ez három nemzetből álló országunk akaratja az lészen, hogy Rákóczi uramat bevegyék, semmi ellent benne nem tartunk, sőt magunk is törekedünk benne a végre, hogy az magyar vérontást eltávoztathassuk. De ha az nemesország be nem akarja venni semmiképpen, mind az nagyságos budai vezért s mind Nagyságodat arra kérjük, a mint hogy az fényes portáról is meg vagyon parancsolva, hogy az szerént írjon ő nagysága az hajduvárosokra, hogy hatalmas császár országának rontására s pusztítására fegyverrel ne merészeljenek bejőni, mert mindez lakóhelyeket porrá, hamuvá teszi.

Az mi pedig az hadaknak eloszlatását illeti, mi az mi hadainkat, minthogy közel vannak, haza bocsátottuk volt, megparancsolván erős fenyiték alatt, oly készen legyenek, hogy mihelt második parancsolatunk érkezik, mindjárt felülhessenek mind lovagjokkal, gyalogjokkal.

Az holott pedig Nagyságod panaszolkodik azon, minemű sanyarusággal kelletett táborban lenni ennyi sok idő alatt, bizony dolog, hogy magunk is búsulunk rajta, szánjuk is a vitézeknek ennyi sanyaruságokat; de ha mostan az mi gyűlésünknek végét táborban készen nem várják, s azonban hatalmas császár országára ismét pusztító hadak indulnak s azok ellen velünk együtt nem akarja hatalmas császár országát oltalmazni, minden ekkediglen való fenlételének és sanyaruságának csak annyi haszna leszen, mintha a vitézek fejenként mind házoknál ültek volna annyi időtől fogva. Azért Nagyságodat mi azon kérjük, hogy a jövendő gyűlésnek végéig immár tartsa készen a vitézeket s addig ne oszlassa el. Mi Nagyságodat mindjárást tudósítjuk az gyűlésből, mihez kellessék magokat a vitézeknek tartani, ez mindenestől fogva is mától fogva három hétig elválik. Nagyságodat azért igy tudósíthatjuk az igasságnak kivánsága szerént minden állapatunkról. Nagyságodhoz pedig fő követünket hamarsággal emberséggel akarjuk bocsátani. Az Nagyságod számára való kocsit is most készíttetjük Brassóban. Sót is elegedendőt szállíttatunk Nagyságod szükségére az Nagyságod kivánsága szerént. Zulfikar agának az Nagyságod levelét megküldöttük.

Kivül: Ad passam Tömösvariensem 18. Novembris 1630. Claud. datae.

11. 1630. december.

Köszönetünket, szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak mint jóakaró barátunknak.

Köszönetünk után barátságoson írásunk Nagyságodnak, ennekelőtte Erdélyországának fejedelme, Brandenburgi Katha-

rina idejében sok háboruságok, sokféle beszédek kik voltak, Nagyságod mihozzánk levele által megküldötte. Az Erdélyországában lakozó német hitü pápista uraknak megesketését, hogy tudniillik Nagyságodat megeskettették volt, akkor Nagyságod megírta, hogy Nagyságod nem szólhat sem nem írhat nekünk, mert mind kezi s mind szája megkötve vagyon. Valamely dolognak meg kell lenni, Nagyságod írta, hogy az Nagyságod fiának az váradi kapitánnak és vejének Zólyomi Dávidnak Nagyságod meghagyta, s én azoktól értsek; valamit azok mondanak, az Nagyságod beszédét mondják s én ahoz tartsam magamat. Egy nihányszor ezen dolog felől Nagyságod pecsétes levele énhozzám jött, azután ezen dolog felől Nagyságod az tömösvári pasának pecsétes levelét küldte, Muharin pasának is ez szerént pecsétes levelét küldötte Nagyságod. Fiadot ő nagyságát Bethlen Istvánt és Nagyságod vejit Zólyomi Dávidot az bátyád Bethlen Gábor fejedelemsége idejében Rákóczi Györgyhöz való fővezírhez elküldötte Nagyságod. Mostanság Nagyságod esküvésével azok elmentek és Rákóczi Györgyöt helyéből elindították az erdélyi fejedelemségre. Azt mondták, hogy hatalmas, győzhetetlen császártól az erdélyi fejedelemséget könyörgésekkel Nagyságod akaratjából neki szerezzék, és az országnak fő várait, Váradot és Déva s Ecsed várát kezében adták Rákóczi Györgynek. Ezt azért cselekedték, hogy ő nagysága meghidje, hogy mellette fogják, és így helyéről elindítottátok Nagyságod akaratjából és huszezer hajdu vitézeknek fizetéseket megadták. Az német pártról eljött és hatalmas császár köntöséhez ragaszkodott. Azután egymással szemben lévén Nagyságtok, egymásnak hütöt adott Nagyságtok és minden dolgokról beszélgetett, hogy Rákóczi Györgyöt Nagyságod akaratja szerént fejedelemmé teszi, hat hétig határt vetett, hogy az fejedelemséget leteszi és az erdélyi három nemzetnek hiteket felszabadítja, hogy ő magok szabad akaratjok szerént Rákóczi Györgyöt az erdélyi fejedelemségre behozzák. Hatalmas császár hírével az erdélyi fejedelemséget pecsétes levelével neki adta Nagyságod; most azt a levelet fiad a váradi kapitán, gróf Bethlen István ide én hozzám hozta, minden dolgot azon levélből megtudtam. Ez végváraknak és Erdélyországának ura, hatalmas, győzhetetlen császárunk, az Erdélyországának fejedelemségét és minden válaszát, minthogy én vagyok most szerdar, énnekem parancsolta, minden dolgokról czimeres levelet küldött hatalmas császár, hogy az én kezem alatt való békeket, basaságokat, kik én velem itt vigyázásban vagynak, összegyüjtöttem. Boszniai pasa vezír Abaza Mehemet pasa volt első, Aklizi pasa vezír, Baytan pasa, tömösvári beglerbég Ibraim pasa, kanizsai beglerbék Bekir pasa, egri beglerbég Murad pasa, Esztergomban lakozó Mehemet pasa, Szolnokban lakozó Muharin pasa, az én birodalmom alatt való tengeren innen való minden

végekben való fő embereket összegyűjtöttem ide az budai divanban, mindeniktől ezen dologról szót kivántam. A vezérek, a pasák, a bégek és minden rendbeli vitézek azt mondották egy szóval, hogy Rákóczi Györgynek illik az erdélyi fejedelemség és neki kell adni, hatalmas győzhetetlen császárnak köntöséhez ragaszkodott, erdélyi három fő várakot kezébe adták, annélkűl az hajdu vitézek is ő hozzá állottak, az némethez is semmi közi nincs, hatalmas császárnak híve, az erdélyi fejedelemséget neki kell adni. Annyi sok vitézeknek szava után a kadiak Rákóczit választották s annyi sok vitézeknek szavokat a kadiaval megírattam; Nagyságod is ilyen hitlevelet adott kezébe. Az én birodalmam alatt való vezíreknek, pasáknak, bégeknek, mindeneknek akaratja, hogy a Rákóczi György erdélyi fejedelem legyen; hatalmas, győzhetetlen császárunknak is czimeres levele az én kezemben vagyon. Mostan Nagyságod az pápista uraknak szavokat az ő gonosz szándékokban meghitte, azon jár Nagyságod, hogy olyan dolgot cselekedjék Nagyságod hatalmas császár vitézi ellen, hozzám küldött leveléből megértettem. Nagyságodnak s az három nemzetnek kapocsi pasa által levelet küldöttem, hogy ennek a dolognak végéről nagy mélyen gondolkodjék, hogy az országban háboruság ne legyen. Erdélyországa hatalmas, győzhetetlen császár egy országa, az szegénység között semmi háboru ne legyen, mert mitőlünk semmi háborura való ok nincsen s nem akarjuk. Ha eddig valaki ebben a dologban ellent tartott is, Rákóczi Györgynek megírtuk, hogy minden embernek hitlevelet adjon, senkit meg ne háborítson, hanem minden ember az ő dolgában legyen. Nagyságod is hatalmas császár akaratja szerént az erdélyi fejedelemségben engedje s az mint ennekelőtte, ezután is gubernator legyen Nagyságod, mint a bátyád idejében. Egy kezedbe fiadat, másikba az vődet vegye Nagyságod s úgy oltalmazzátok az országot négyen; Erdélyországát szépen csendességben tartsátok, hogy hatalmas császárunknak szava is helyen legyen. Ez mostani írásunkra jó választ adjatok kapocsi pasámtól levelet küldjetek s meg ne késlelkedjetek s mindenképen értésemre adjátok, miképpen engedtétek az fejedelemséget. Isten tartson jó egésségben etc.

Kívül: 1630. die Decemb. Bekir agától küldetett. Budai vezír Hassan passa levelének fordítása.

Közli: Gergely Samu.

BERÉNYI GYÖRGY NAPLÓJA

AZ 1634/5-IK SOPRONI ÉS AZ 1637/8-IK ÉVI POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSEKRŐL.

Acta Diaetalia

sub generali, statuum regni Hungariae et provinciarum ei annexarum, congregatione Sopronii pro festo Andreae apostoli in anno 1634. habita consignata.

Sub vesperam diei decimae octavae Decembris ingressus est Sopronium imperator cum rege Ferdinando III-io et archiduce Leopoldo, quibuscum advenit imperatoriae maiestatis coniunx.

Die 19. eiusdem, rex Neostadium est reversus ob puerperium consortis, quod tum instabat.

Die 22. Gyültek össze magán az statusok s magán az urak, az urak Lisztius János és Pongrátz János uraiméktól az statusoknak üzenték, hogy az urak közé menjenek ők is, az honnan osztán együtt az urakkal ő felségéhez mentek az statusok, és ő felségét az misére kisérték és onnan ismég vissza az szállására. Ott kevés idő mulva ő felsége tronusában leülvén, elsőben cancellarius Sennjey István urammal perorált atott magyarúl, azután újabban maga is, minemü affectióval legyen az magyar nemzethez, deákúl declarált és cancellarius uram által tolmácsoltatta, az propositiókat kiadta és az statusokkal kezet fogott.

Megtérvén ő felségétől az urak, gyülyő helyére ment az ország és az propositiókat Ferencztivel megolvastatták, és azután eloszlának, végezvén azt, hogy másnap úgymint 23. Decembris ad calamum dictáltassanak azon propositiók.

Minekelőtte elintézték volna, kik legyenek az deputatus személyek, ujobb[an] az propositiókot megolvastatták.

Deputatae pro computandis gravaminibus die 29. Decembris per regnicolas fuerant subsequentes personae: Beoythe, Senkviczi uraimék, leleszi praepost Telekesi István.

Ezaránt kérdés támadt volt; kévánták azt az urak, hogy írásban adja be az ország, kik legyenek az deputatusok, talám

arra nézett az kévánság, hogy az urak avagy másokat akartak választani némelyek helyett, avagy hogy többíteni azt az deputatusok számát. De az ország ugyan ennehány követség által is nem ment reá, hanem csak azonok marattak az deputatusok, az melyeket az ország denominált.

Ugyanakkor kévánták az urak azt is, hogy azok közé az deputatusok közé, az kiket az ország deputált, az urak közűl is bevegyen az ország deputatusokat, de erre sem ment az ország.

Die subsequenti, h. e. trigesima Decembris, öszvegyülvén és hozzá akarván kezdeni az gravaminákhoz, az romano catholicus statusnak maiori ex parte akarattya az volt, hogy az horvátországi gravaminákat proponálják az oda való követek, de az más statusok nem accedaltak reá, instructiójokat állatván, a kikben primum et ante omnia etc. hanem az tizenkét conditiót s az bécsi pacificatiónak az religióról való articulussát és az 1608. esztendőbeli arról való articulosokat olvastatták meg elsőben, és azután kévánták azt, hogy gravaminákban vegyék azt, az miképpen azon articulus és végezések ellen egy némely urak az alattok valóktól az templomokat elvették, úgymint az Thurzó urak, Bottyáni Ádám uram, Rákóczi Pál uram és Forgách Sigmondné asszonyom. Erről citro, ultroque sok beszélgetések lévén, az nap re infecta eloszlottak.

Subsequabatur postmodum annus 1635. novus, cuius die prima praeterita mox sequenti, hoc est

Ianuarii 2-do Magán összegyülvén az urak s magán az ország, kettőt magok közzűl az urak az ország közé küldöttenek, melyek azzal jövének az követséggel, hogy ő fölsége egy cseh urat Wolstein Ádámot, mely prágai porkoláb volt, commendál az országnak az végre, hogy fiaival együtt az statusok közé bevegyék, azon meg nem indulván, hogy egyébha az gyülésnek az vége felé volt az olyan extraneusokat szokás bevenni, mivel az morvai octavára, az hol praesideálni kellett neki, sietett.

Az egyik izenet ez volt, az másik penig arra való volt, hogy az negotium religionis seponáltassék ab utraque parte, noha az mint ők beszélették, ő nekik volnának olyak és nagyobb gravameni is ugyan azon dologról; de pro publico tranquilitate jobb volna seponalni. És ez mellett kévánták azt, hogy az ország ő ugsához mennyen. — Az minthogy oda menvén, palatinus uram nagy hosszú beszéddel újabban proponálta az ország előtt mind az két rendbeli dolgot.

Melyekről az ország consulálkodni akarván, onnan eljüttek, és az Wolstein bevételére nagy nehezen reá menének, szokatlannak mondván az gyülés elein az illen dolgot.

Az negotium religionist pedig más napra halasztották pro ulteriori consultatione és az magok gyülő helyéről ismég az urak

közé visszamentek, az hol Wolstein minnyájok előtt nagy erős hitre megesküitt. Ez az nap ebben maradott.

Ianuarii die tertia, az evangelicus status annak bizonyos okait atta, az miért az religio dolgát nem seponálhatják, mert 1. az bécsi pacificatio, 2. azonról írt ország articulusi, 3. az ő felsége diplomája az 17. conditióról való, nem tudhatni mire valók, hogyha azok ellen lett gravamenek nem tollaltatnak, 4. az 1625. és 1630. esztendőbeli gyűlésekben az végre seponáltatott erről való gravameneknek complanatiója, hogy volt reménség felőle, hogy az következendő esztendőkben országgyűlése lévén, jobb alkalmatossággal componáltatik az dolog; interim penig nemhogy megszüntek volna az offensiók, de az idő alatt sok templomok foglaltattak el, praedicatorok üzettettek ki helyekből. Melyhez képest, hogy továbbra haladjon ezeknek complanatiója, nincsen mód. 5. Járult ezek mellé az is, hogy azon gyűlésnek eloszlatásában, az mikor az mult bőjtben az Wolstein pártütése miatt eloszlatta volt ő felsége az országot, mind követi által s mind penig levele által azzal ajánlotta magát, hogy ugyanazon esztendőben gyűlést szolgáltatván, cum plenaria satisfactione tollálja az gravaminákot, ki immár előttök lévén, nem recedálhatnak mellőle. 6. Utólban proponálták azt is, hogy ő nekik erről való kemény instructiojok lévén, a mellől semmiképen elmenni nem merészelnek.

Mindezeket personalis uram és több követek által az uraknak megizenték ugyanazon nap, az melyre az urak igy resolválták magokat: az mi az három első izenetet illeti, úgymint az bécsi pacificatiót, articulusokat és conditiókat, hogy az pápista statusok az ellen semmit sem vétettek, hogy az templomokat elfoglalták, az abból lett, hogy ők a dominus terrestrisek, övék az ius patronatus, melyet az jobbágyságnak nem engedhetik.

Az mi penig az mult gyűlések állapatját illeti, kívánták azt az urak, hogy az minémü tekintetre nézve cselekették az akkori követek azt, hogy bizonyos ratiókból seponálták akkor az religióról való gravamenek disputatióját, úgymint propter mutuae caritatis ultiores radices in cordibus regnicolarum agendas, most is az mostani követek ugyanazon ratiókra tekintve, seponálják.

Az mi az ő felsége tavalyi ajánlását nézi, most is kész ő felsége arra, hogy az országnak minden gravamenit tollálja, de az olyanokat, az melyeken mind az egész statusok megegyeznek, nemine contradicente.

Az követek instructióját penig az mi nézi, contentusok lehetnek vele, hogy ők studiose urgeálták, de minthogy se az urak, se penig az catholicus statusok reá nem accedáltak, ők erővel semmit sem vehettenek, hanem inkább heában nem mulatván az időt, fogjanak valóban hozzá, és avagy az, hogy seponálják, avagy az, hogy az religióról és az ius patronatusságról való arti-

culusokat s bécsi pacificatiot ő felségére bizzák, hogy declarálja, mint kellessék érteni, avagy hogy voxra menjen az dolog, avagy hogy penig re infecta eloszoljanak, kiből mi következhetik, lássák azután.

Az mely dolgot mélyebb consideratióban akarván venni eloszlottak.

És ugyanazon estve az Bossáni Mihály uram szállására gyülekezvén, azt végezték, hogy egyáltaljában inhaereáljanak az magok előbbi kévánságának, holott se voxra, se declaratiójára ő felségének nem bocsátják, sem penig mód nélkül eloszolni nem akarnak, hanem ha salvis articulis de religione sancitis, salva conscientia, salva instructione sua, oly mediumot talál az pápista status, az mely mediummal seponálhatják az religio dolgát bene sane. Hol peniglen nem, engedjék meg, hogy az evangelicus urakkal consulálkodhassanak felőle.

Die 4. Ianuarii. Ezen végezéseket az uraknak örömest megizenték volna, de az clerus közül senki ebben követtársúl az urakhoz nem akart lenni. Mely dolog nagy sokáig vonódván abban maradott. Hanem az urak nagy solemnis legatiót, melyben az cancellarius, Bánfi, Bottyáni, Szécsi, Osztrosit, Wesseléni, Barkóczi, Listius uraimék voltak, bocsátottak az országhoz, az hol cancellarius uram hosszu oratióval persvadeálta azt, hogy noha ő nekiek nagyobb panaszok lehetne, hogy semmint az evangelicusoknak, de pro communi bono sokkal jobb utrinque seponálni.

Az evangelicus követek penig ugyancsak azon estve végezéseket urgeáltak, melyet ugyanazon követ uraktól az több uraknak meg is üzentek.

Onnan ismég Sennyei Sándor és Forgács Péter uraimék jüvén, azt hozták követségül, hogy az nap consulálkodvan az dolgok felől az kikkel az evangelicus urak közül akarnak, másnap mindnyájan az urak szállására gyüljenek.

Die 5. Ian. Reggeli 5 órakor az evangelicus statusok Bossáni Mihály uram szállására gyülvén, az holott Osztrosith István, Poghráni István, Pongrátz János és Listius János uraimék is jelen voltak együtt az erdélyi fejedelem követével, azt végezték: hogy, minthogy nem tutum se voxra bocsátani az religio dolgát, se az ő felsége declaratiójára, se penig re infecta csak úgy eloszlani (nem lévén az követek közül egyikén is az instructiójában írva, hogy csak protestatióra is vegyék az dolgot) az több nem jó közül arra condescendáltak, hogy az mint az 1625. esztendőbeli az religióról való articulus extál, azon igékkel irattassék most is az religióról való articulus.

Az gravaminákban penig az szerint, azon igékkel inseráltassék az religio felől való differentiák végett az a paragraphus, az mint akkor inseráltatott volt 1625. esztendőben, hogy tudni-

illik, propter commodum publicae tranquilitatis az religio végett való gravaminák utrinque pronunc seponáltassanak.

Ezt, összegyülvén az ország gyülekezetiben, az personalis és ország előtt referálták, melynek noha láttatott volna az elől ülő clerus contraveniálni és kévánták azt, hogy sem az articulusok között, sem penig az gravamenek között csak emlékezet se légyen ezekről: de azon egyeztek meg azonban, hogy personalis urammal együtt bizonyos követek menjenek az urakhoz, és proponálják mind az két fél akaratját. Az honnan megtérvén personalis uram, olyan választot hozott az uraktól, hogy ő nekik csak gondolatjokban sem volt, hogy valamit csak gondoljanak is, nemhogy cselekedjenek az ország statutumi ellen, melyek vannak az religióról írva, hanem az ő elméjek az ius patronatusságra nézett. Azért consentiáltak örömest annak, hogy az articulus is olyan légyen, mint az 1625. esztendőbeli és az gravamenek közé is az 1625. esztendőbeli paragrafushoz hasonló paragraphust tegyenek most is. Melyet referálván az követek, azonban eloszlottanak.

[Paragraphus ratione religionis anno 1625. gravaminibus insertus fuerat verbis subsequentibus:

Differentiae, quae in negotio religionis utrinque moveri potuerint, ad ultiores in cordibus statuum et ordinum mutuae charitatis radices agendas pro hoc tempore seponuntur, conditione 6. et articulis novissime super negotio religionis passim editis in suo vigore manentibus.]

Die 8. Ianuarii. Összegyülvén az deputatusok, ennehány rendbeli supplicatiókat attak be az suplicánsok, de azokat hátra hagyván, az tizenkét conditiót vették elő és azokat kezdették examinálni, az okon, hogyha valamely ellen valami gravaminak estenek volna.

Az következendő napokon az conditiók examenjében fáradozván, midőn azokat elvégezték volna, az 1630. esztendőbeli articulusokat vették elő, hogy ha azok effectuáltattak-e? kik közül ha valamely nem effectuáltatott, abból is gravaminákat csináltunk.

Annakutánna az követeknek, az kiknek instructiójokban valami panasza avagy gravamenje volt, azt vették elé, és ha méltó kévánsága volt, az is beiratott.

Végtére az supplicánsoknak supplicatiójokat examinálták, melyek közül az kik publicum szabások voltak, kit gravamenek közé beirtak, kiket penig az articulusokra halasztottak, némelyeknek penig csakugyan holmit, az minemü materiájuk voltak, az félét irtanak az hátokra.

És így 18. Ianuarii elvégezvén az gravamenek compilatióját, az uraknak praesentálták be őket ugyanazon nap. 19. Ianuarii usque ad 22. eiusdem censurálták az urak az gravaminákot, az

idő alatt peniglen az ország csakugyan egész majd harmad napig mind az szombati cálvinista statusoknak supplicatióján vetekedett az okon, hogy az templomot, mely ekkoráig csak fa épület volt, nem engedték kőből megépíteni az pápista rendek és végtére is csakugyan olyanképpen ment az dolog végben, hogy se magosságára, se szélességére, se hosszuságára ne építtessék kőből is nagyobbá, az mint most az faépület vagyon.

(*Későbbi írással:*) Azután más végzés volt felőle az magasságáról.

22. Ianuarii. Az urak szállására ment az ország is, az hol az cardinál és palatinus declarálták, minémü consideratiójok volt az uraknak az ország gravameni felől, melyet az ország meghallgatván, nem replicáltak azokra mindjárt ott, hanem az magok gyülekező helyére mentek, és minthogy elment volt az nagya az napnak, akkor csak abban maradott az dolog.

Ugyanazon nap együtt lévén az ország az urakkal, az urak szállásán, eskütt meg Rottal András uram az ország előtt, melyet közönségesen minden rendek nagy kedvvel vettek be magok közé. Éltesse az úristen sokáig ő kegyelmét az ország szolgálatjára (*más kézzel*) és szaporítására.

23. Ianuarii. Reggeltől fogva egész délután való négy óráig personalis uram járván csak maga közben az urak és az ország között, egyeztek meg sok vetekedések után az urakkal az ország az gravaminákon. — —

24. Ianuarii. Elsőben magán összegyülvén az ország, s magán az urak, leíratván azelőtt való éjjel az gravaminákot két puriában, úgy választottak követeket, az melyek az gravaminákot beadták ő felségének. De az urak az ország ott nem létében, az ország is az magok gyülekező helyén választották el az követeket. És igy az egyik pariát ő felségének adták be, az másikat penig megtartották, melyből ad calamum dictáltak azon nap délest és szent Pál napján is praedicatiók után.

30. Ianuarii. Adta ki ő felsége az ország gravaminái felől való resolutióját, melyet együtt levén az ország az urakkal, Ferenczffi elolvasott. Déllest ad calamum dictálták.

Ultima Ianuarii. Összegyülvén az ország, sok vetekedés volt a felől, hogy ha replicáljanak-é az ő felsége replicatióira, az personalis és az clerus azt állatá, hogy az articulusokhoz kezdjenek és ha mi difficultas támadhatna az gravaminák replicatióiban, azt is articulusokban irják.

Más felől az több követek akaratja az volt, hogy iteratis vicibus volt azelőtt való gyülésekben, az ő felsége replicáira az országbeli statusoktól replica, azért most is úgy legyen, ne láttassék az, hogy az ő felsége replicája ellen nem volt volna szabad

soha replicálni az országnak. 1618, 1625. esztendőkben szintén háromszor voltak citro ultroque replicák.

1630. esztendőbeli gyülésben hogy nem replicált az ő felsége resolutiójára az ország, oka az volt, hogy pro voto regnicolarum resolválta volt ő felsége in omnibus magát.

Azonban követeket küldtek az urak, és azon egyeztünk meg, hogy egy némely gravamenek felől, melyekre nem kedves resolutio lett és nem is articulusokhoz valók, hogy csak verbaliter, és nem in scriptis küldjenek ő felségéhez követséget. Egy némely részét penig non obstante eo, hogy ő felsége nem pro voto replicált reájok, mindazonáltal az articulosokban írják cautione tamen ea adhibita, hogy az articulusok praefatiójában emlékezetet tegyenek arról, hogy ennyire vonódván az idő, és ő felsége is beteges-kedvén, pro hoc tempore scriptotenus nem replicál az ország az ő felsége resolutiójára.

Ezen követséggel az volt akaratja az uraknak, hogy az articulusok compilatiójára az urak közűl is legyenek deputatusok, de az ország nem ment reá, nem különben mint szintén az gravaminok compilatiójakor.

Az mely punctumokat kellett volna ő felségének mintegy replica gyanánt verbaliter megizenni, ezek voltak:

1. S. m. legationem Ottomannicam communicet cum statibus. 2. Hirs architricesimator amoveatur ab officio. 3. Croatiae et Sclavoniae statibus ratione capitanealium magis clementer se s. m. resolvere dignetur et commissio eo ablegenda sit medio Hungarorum. 4. Auctio confiniariorum militum. 5. Báthori ecaptivetur, quia non inscriptitius miles. 6. Roskovani et Orle amoveantur. 7. Szentgyörgy et Bozin gaudeant suis privilegiis. 8. Loco militis Germani penes coronam constituti, conducatur alius, qui iuramento sit regno obligatus et dependeat a conservatoribus coronae. 9. Familiae Kallay et Sibrik contententur.

Melyeket personalis uram által megizenvén az uraknak, mindenikére ezek közől replicáltanak, az okon, hogy egy némelyike felől ő felségét nem kell búsitani, mert a nélkűl is végben mehetnek, úgymint az portai követség, Báthori dolga, az korona mellett való németek állapotja etc.

De az Roskováni és Orle dolgában azt izenték, hogy semmiképen arra nem mennek, hogy semoveáltassanak tisztektől.

Melyen meg nem nyugván az ország, más napra haladott az dolog. oly okon, hogy az deputatusok az articulusok csinálásához kezdjenek és az mellett követeket választottak ujabban az urakhoz ama ennehány punctum felől.

Die prima Februarii. Kezdének az deputatusok az articulusok csinálásához, melyekben usque ad diem 8. eiusdem fáradoztanak, kezdvén elsőben is az dolgot az propositiókon, azokon

által menvén az gravaminákon, végtére azok közül egy némely dolgokon, kiket azelőtt, tempore compilationis gravaminum, immediate az articulusokra hattanak volt.

Ez idő alatt palatinus uramot ujabban requirálták a deputatusok ama ennéhány punctum végett, úgymint az Roskovani, Hirs és baziniak s szentgyörgyiek dolga felől, melyeket palatinus uram cancellarius uram által jóllehet ő felségének megjelente, de ő felsége az gravamenekre való resolutióiban inhaereálván, az dolog csak abban maradott.

Die 9. Februarii. Attuk be az articulusokat az uraknak, az előtt való éjjel ad purum leírván; minthogy ő felsége cancellarius uram által fölötte az mint sietteté az dolgot, ennehány izben küldvén cancellarius uramot közünkben, és azt izente, hogy nem parancsolja, hanem kéri az országot, és az istenért is kéri, hogy ő felségét (mivel mind maga s mind az felesége rosz egésséggel volnának) ne tartóztatnák tovább.

Azon nap és 10. Febr. mind estig munkálkodtanak az urak az articulusok ruminálásában. Estve felé szombaton megizenték osztán, hogy mi is eloszolhatunk és másnap úgymint vasárnap, az isteni szolgálat után mindjárt tiz órakor össze gyűljünk.

11. Februarii. Összegyülvén, az egri püspököt Lósit, a cancellariust, Lippai püspököt és Draskowith püspököt, Osztrosithot, Lónyait, Eszterhas Dánielt, Barkóczit küldték közinkbe az urak olyan intentióval, hogy az minémü censurájok volt az articulusok felől, nemcsak eleinkben addják, hanem ugyan meg is disputálják velünk. De az országbeli statusok nem accedáltak reá, hanem csak renddel elé számlálván cancellarius uram tetszéseket, elbocsátottuk őket, az okon, hogy ugyanazon nap, valamely készen lehet, de abbeli tetszésünket mi is megküldjük cancellarius uraméknak, — fáradozván azért egész mind estig az nap, úgymint vasárnap sok considerratióink voltak, az urak censurái közül (az dicáról, fugitivus nemességről, defectus seminisről etc.), melyeket punctatim mind irásban vevén, cancellarius uramnak megküldöttük.

Die 12. Febr. Összegyülvén magán az urak s magán az ország, ujabban holmi ennéhány czikkelekről ugyanazon uraktól ismég izentek közinkben az urak, most is azon szándékkal jüvén, hogy megdisputálják az dolgot. De visszabocsátván őket, azokra ismég resumáltunk és az magunk követinktől izentünk nekik, melyek felől azonban citro ultroque egyfelől is, másfelől is engedvén egymásnak, megalkuttunk és eloszlottunk, azon fél nap és az következött éjjel ad purum leírván az articulusokat.

Die 13. Febr. Mind együvé gyülvén az urakkal, comportálták az articulusokat és az egyik párt, bizonyos minden rendekből és statusokból arra rendelt követektől ő felségének beattuk, az

más rendbeli párból penig ad calamum kezdettek azon nap dictálni és másnap elvégezték.

Die 14. Febr. Összegyüjtvén personalis uram az országot, cancellarius és Ferenczffi uramék által ő felsége vissza küldötte az articulusokat, mindenben conventiálván benne az végbeli kapitányok dolga kivül, az aránt, hogy notán ne maradjanak, hogy ha interturbálják az véghazakban leendő executiókot.

Die 15. Febr. Haza indultunk, az reménséggel, hogy ő fölsége is....

Itt vége szakad a naplónak, mert Berényi leveles könyvéből a következő lap hiányzik, de az országgyülés lefolyásáról mégis teljes képet nyerünk, mivel a rendek 1635. februar 15-én eloszlottak, hogy e rövid országgyülés eredményeiről számot adhassanak küldőiknek.

II. Ferdinand már ez ülés folyama alatt is betegeskedvén, két év mulva 1637. februárban meghalt. A Pozsonyba 1637. september 21-én hirdetett országgyülésre Nyitravármegye ismét Berényi Györgyöt küldötte. — Ez alkalommal is naplót vezetett, mely sok tekintetben becsesebb az előbbinél. Tagja volt azon országos küldöttségnek, mely III. Ferdinándot, mint trónra lépő királyt egy nappal Pozsonyba érkezte előtt Hamburgban üdvözölte s mint szemtanu érdekesen irja le Mária Anna királynénak 1639. febr. 14-én történt megkoronáztatását.

De halljuk magát a naplót.

Acta Diaetalia

sub generali statuum Hungariae congregatione pro festo divi Martini in anno Posonii 1637. habita consignata.

Die 23. Novembris. Gyült elsőben össze az ország magán, et post invocationem divini nominis az urak kévánságára ő nsgok közé mentünk mindnyájan, az hol palatinus uram szép rendes beszéddel okait adta, miért késik ő felsége az bejüvetellel, causálván az urak késedelmességét. Beszélett tovább ő nsga arról, hogy három rendbeli quardia lészen, az melyek vigyázni fognak mindenekre, hogy veszekedések, üstök vonyások eltávoztassanak. Az egyik rendbeli vigyázók ő felségeé, az másik ő nsgáé, az harmadik rendbeliek az várasé lesznek. Hogy ha az ő felsége szolgái közül való lészen, az mely valamiben tapasztaltatik, az ő felsége quardiája keziben adatik. Ha külső magyar találtatik, és nem városi ember, az ő nsga quardiaja közé viszik. Ha hol penig várasi ember lészen, az váras őrzői kezében vitetik. Ha tüz támad, senki, se magyar, se német hozzá ne nyuljon, lesznek az városnak arra rendelt oltói, tartván attól....... Végezetre ő nsga azt hozá elő, minemü renddel és pompával fogadhassák az statusok ő fölségét legböcsületesebben, minthogy ő felsége mint regnáló

soha sem volt még hazánkban. Asszonyunk pedig egyébaránt is soha sem látta Magyarországot. És ez végre kiadandó ordinantiát halasztotta ő nsga ad 26. currentis Novembris.

Die 26. Novembris. Mind az urak, mind az ország összegyülvén, azt rendelték, hogy győri püspök Pálfi János uraimék az úri rend közül, Nittra, Abaujvár és Vas vármegyék követi, Posony és Kassa követi menjenek ő felsége eleiben Hainburgig s ott excipiálják egy nappal ide bejüvetele előtt. Az Dunáról, az mikor másnap kiszáll, az egyik generalis legyen jelen. Az mikor penig Magyarország határába gyün, akkor az esztergomi érsek excipiálja, üdvözölje, rendelt seregekkel várván ő felségét minden rendek ott az tájon.

Die 29. Novembris. Pruckból megindulván ő felsége, mind feleségével öcscsével együtt érkezett az köpcséni mezőre, jövén Poson felöl, az holott az magyarországi statusok szép ennehány sereggel várták ő felségeket. Lósi esztergomi érsek uram üdvözlette ő felségét az statusok képében. Az előtt penig Köpcsényen túl szép egy sereg sziny néppel ment volt eleiben Bottyáni uram ő nsga, ott az tájon üdvözölvén ő fölségét. Azután ő felsége mind az öcscsével együtt lóra ülvén, úgy gyütt be velünk. Az kopjás seregek kinn maradtak, csak az szin magyar nép gyütt előtte be nagy seregben, azok után az magyar és német urak elvegy ő fölségek előtt. Beérkezvén az városban, az szent Mártonban ment azonnal, ott az Te Deum laudamust elvégezvén, úgy ment az szállására.

Die 30. Ő felsége az barátok templomában elvégezvén az isteni szolgálatot, azon nap csakugyan megnyugodott.

Die 1. Decemb. Öszve gyülvén mind az ország, mind az urak, elsőben ő felségét szent Mártonban kisértették, s onnan ismég vissza az ő felsége szállására gyüttek, az hol egy kevés idő vártatva ő felsége thronusába ülvén, cancellarius urammal perorálttatott magyarúl és az propositiókot kiadta. Azután penig igen okos ennehány szóval deákul maga is perorált, minden kegyelmességét, atyai gondviselését ajánlván ő felsége az statusoknak, és az kik az előtt ő felségének kezét nem fogták volt, azokkal kezet fogott. Onnan az ő felsége szállásáról, viszontag az palatinus uram és az propositiókat Ferenczfi . . . . . . palatinus uram personalis uramnak adta, és az ország az maga gyülés helyére ment, azt végezvén, hogy két óra tájban ad calamum dictálják az propositiókat.

Ugyanezen nap nem szenvették az statusok benn ülni az statusok között az directort.

Die 2. Dec. Öszve gyülvén az ország, compilatorokat deputált, melyek N° circiter negyven számmal voltak, és azoknak neveket leírván, az uraknak megküldötték. Noha volt kivánsága az az

uraknak, hogy az püspök és úri rend közül is legyenek compilatorok, de ez a kivánság csak abban marada.

Die 3. Decembris. Össze gyülvén az deputatus compilatorok, elsőben is mindjárt az religio dolgát kezdették forgatni az evangelicus status, állatván azt, hogy ő nekik az vagyon primum et ante omnia instructiójokban, hogy semmihez az mellől elmenvén, ne kezdgyenek. És így mintegy két óráig az reggeli 7 órától fogva citro ultroque beszélgetvén, azt találók, hogy eloszoljunk és déllest az hontvármegyei követ szállására öszvegyülvén, minémü gravaminák lehetnek az religio dolgában, azokat consignáljuk.

Die 4. Decembr. Ismég az hontvármegyei követ uraimék szállására gyültek, holott Illésházi, Osztrosith, Nyári Lajos és Bernát, Balassa Simon és András, Zay János uraimék is jelen voltak, az hol az ide alá megírt gravaminákat öszve szedvén, azt végezték, hogy palatinus uramot ajánlatához képest megtalálják és kérjék, hogy azon ajánlása szerint, interpositióját ne szánja, hanem legyen azon, hogy ezen negotium religionis placidis modis mehessen végben. Mely gravaminákat, bizonyos személyeket választván magok közzül, ő nsgának ad partem be is adták. És ugyanazon nap az evangelicus követ uraimék közül mintegy huszig magához hivatván palatinus uram, nagy hosszú beszéddel azt akarta az evangelicusoknak persuadeálni, hogy difficultatem negotii considerantes, az melyet se tüz, se fegyver, se semminemü tracta semmi időben végben nem vihetett, békét hagyjanak most is neki, és az több követeknek is, emezek az kik nála voltak, megmondják.

Die 5. Dec. Ostrosit uram által palatinus uram az pápista statusok képében resolválta magát az evangelicusoknak. hogy ők semmi uttal arra nem mennek, hogy az elfoglalt templomokat visszaadják, készebb inkább ő felségek re infecta vissza menni és az papok is az országtól számkivetést szenvedni. Egyébiránt azt megcselekeszik, hogy az szombati calvinisták templomot épithessenek magoknak, az szakolczaiaknak temetőjük lehessen és senki azután szegény embert birsággal avagy erővel ne erőltesse az pápista vallásra.

Die 6, 7, 8. Decembris. Ratiókat compiláltak, miért urgeálják annyira az religio felől való gravaminákat és azon gravaminákat scriptumban is vették.

Die 9. Decembris. Öszve gyüjtetvén az compilatorok, csak disputatiok voltak az pápista és evangelicusok között, de sepositione gravaminum in negotio religionis. de semmiképen az evangelicus status az religio dolgát félre tenni és ad ulteriora procedálni nem akart.

Die 10. Decembris. Ismég ujobban össze gyültek az compilatorok, de re infecta viszont eloszlottak.

Az palatinus uram penig, az minemű scriptumot attak volt be ő nsgának, melyben summa szerint comprehendáltattak az gravaminák, arra resolutiot adott. — Az scriptumbeli punctumok ezek voltak:

1. Templorum a subditis ablatio. 2. Templorum a compatronis et compossessoribus ablatio. 3. Violenta subditorum ad amplectendam religionem papistam coactio. 4. Bonorum, terrarum scilicet silvarum, pratorum etc. ad ecclesias antiquitus collatorum occupatio. 5. Prohibitio aedificationis in nonnullis lib. civitatibus templorum. 6. Sedecimarum occupatio a nostratibus plebanis. 7. Violenta attractio nostratuum concionatorum ad sedem spiritualem. Melyekre ő nsga illen formán adott feleletet:

Hogy az első punctumot az pápista rendek semmi uttal nem acceptalhatják, mert az ius patronatus ellen való. — Az második punctumot acceptalják. Az harmadikat az szerint. Az negyedik punctum, minthogy az földek az templomokhoz valók, és az templomokat iure patronatus az földes urak elvehetik, quia res cum onere vadit, azokot is méltán. Az ötödik punctumot acceptalják. Az hatodikra semmi resolutio nem lett. Az hetediket semmiképen acceptalni nem akarják.

Ezen ő nsga feleletit megolvasván, ismég vissza küldötték ő nsgának, és az reá való feleletet más napra halasztották.

Die 11. Csak megüzenték ő nsgának, hogy nem contentusok az ő nsga resolutiojával, hanem inherealnak annak, hogy ugyan pro publicis gravaminibus adattassanak be az religio dolgában való disconvenientiák.

Die 12. Követségek jüttek s mentek az palatinus uram és az evangelicus statusok között, hogy de sepositione gravaminum voxolás legyen, melyre az evangelicusok lépni semmi módon nem akartak.

Die 13. Öszvegyülvén az evangelicusok együtt az uri evangelicus statussal Bakó uram szállásán, egyátaljában elvégezték, hogy audientiát kérvén ő fölségétől, beadgyák az magok gravamenit, és ugyanazon nap Nyári Lajos uram audientiát is kért. Ő fölsége is consultatiot tartván felőle harmad napra 10 órakort audientiát igirt.

Die 15. Az evangelicus urak, vármegyék, várasok, jelen nem lévő urak követi Osztrosit uramon kivül, Illyésházi uram szállására öszvegyültek nagy sereggel, mintegy kilencz óra tájban közikben küldetik palatinus uramtól, Eszterhasi Dániel uram, és dehortálja őköt, hogy az propositumban supersedealjanak, sok ratiokkal. De frustra, mert azonnal ugyan felesen az ő fölsége szállására menvén, hetet magok közül ugymint Illyésházi, Zay Zsigmond, Csernel György, Fáncsi György, Boghádi András, Farkas István és Dévény István uraimékot elválasztván (az többi az

palotában maradván) ő fölségéhez behivattattak. De minekelőtte szemben lettek volna, ő fölsége *(így)* az pápista statusok nyolcz követeinek volt audientiajok, az melyek kévánták azt ő fölségétől, hogy in praeiudicium Romani religionis az evangelicusok kévánságának ő fölsége ne annuáljon, és az minemő kévánságok leszen, azt ő fölsége ő velek is közölje. Mind az kettőre ő fölsége ajánlván magát, azután az evangelicusok követit hivatta magához.

Illyésházi uram vitte be az gravament maga. Boghádi uram penig peroralt.

Az oratio continentiája ez volt.

Sacratiss. atque august. imperator domine domine clementissime. Maiestatis Vestrae sacr. innata clementia, affectuque plusquam paterno invitati fidelitate insuper debita, qua Maiestati V. s. devincti et obligati sumus, excitati in conspectum eiusdem augustissimum, sincerissima cum humilitáte demisse accedimus. Matti V. s. breve scriptum licet querulosum, attamen nihil praeter quam Mattis V. s. gratiosum, erga fideles suos subditos favorem, et pientissimam commiserationem efflagitamur, patriae quoque salutem unico deposcens demississimam animorum submissionem exhibituri, supplicantes M. V. s., dignetur id ipsum clementer acceptare, acceptatum benigne inspicere, inspectumque imperiali ac regia authoritate sensitare, laesis nobis succurrere atque ita regio diademati convenientem satisfactionem clementissime elargiri. Quam Maiestatis V. s. benignitatem et clementiam omnes status euangelici, tam hic, quam domi existentes perpetua fidelitate demissisque obsequiis humillime promereri contendent, clementissimum ac gratiosum a M. V. s. expectando responsum.

Az resolutio ím ez.

Scriptum per vos exhibendum libenter acceptaturi sumus, lludque inspiciemus et ruminabimus, responsumque benignum vobis daturi sumus, de caetero quoque vobis benigne propensi manentes.

Az scriptumot azután azonnal béadta Illyésházi uram, és kijüvén az ő fölsége szállásáról viszont Illyésházi uram szállására mentenek seregestől, s onnan oszlottak el.

Die 16. Decembris. Öszvegyülvén az ország, mind az personalis uram s mind az több pápisták váltig persvadealtak (s palatinus uram szállá sáról is olyan intentióval való követek is érkeztek), hogy béadván immár az gravaminakat továbbra progrediáljunk. De semmi uttal reá az evangelicusok menni nem akartanak, valamig ő fölsége resolutioja ki nem jün.

Die 17. Decembris. Öszvegyülvén minnyájan, elsőben az ország consistoriumjában, onnan az palatinus uram szállására mentünk, az hol elsőben cancellarius uram, azután az palatinus uram bő

szóval declarálták, minemő decretumot adott ki ő fölsége, az mely decretum pariáját, az szállásra, ugymint az ország consistoriumjában menvén, az statusok kévánták, de nem obtineálhatták, azért hogy causaltatott csak cancellarius uramnak szólni.

Die 18. Ujobban öszvegyülvén nagy altercatiókkal megdisputálták az két fél statusok, hogy az evangelicusok panasza praecise az catholicusok ellen lévén, opiniót az catholicusok az evangelicusok ellen, mivel pars adversus partem, semmi uton nem adhatnak ő fölségének.

Die 19. Öszvegyülvén az ország cancellarius uram ennehány urakkal jüve közinkben, annak végére menni, hogy ha az catholicus közöttünk lévő statusok azon opinioban vannak-é az urakkal együtt, hogy novitas ez, az mit az evangelicusok cselekettek, hogy ő fölségének ad partem beadták az gravameneket. Az catholicusok consentialtak. Emezek penig contradicaltak annak, hogy az catholicusok az evangelicusok ellen, mint az kik ellen az panasz vagyon, suffragiumot nem mondhatnak.

De minthogy potior parsnak praetendalták az pápisták lenni magokat, ő fölségének nomine suo, velut potioris regni partis megizenték, hogy az evangelicusok cselekedeti igen novitas et inusitatum quid.

Die 20. et 21. Ünnep lévén csak abban mult.

Die 22. Az palatinus uram szállására öszvegyülvén, más decretumot hoztak ki ő fölségétől, melyet Ferenczffivel megolvastatván, az volt benne, hogy félre tévén az ilyen novitásokat az gravamenek compilatiójához kezdgyenek. (Meg vagyon pariája az másik decretum mellett.)

Az decretum elolvasása után, nagy kemény szókkal, és hosszu beszéddel, fenyegetőzésekkel végtére palatinusságabeli authoritásával azt parancsolja az palatinus, hogy ehez az decretumhoz alkalmaztassák magokat, és az több gravamenekhez kezdgyünk, mert más compilatorokat rendel helyettünk és egyébaránt is suis modis az articulusok continentiája szerint procedal ellene az embereknek.

Ezután az ország consistoriumában mentünk és pariáit kévántuk az decretumoknak, azokat megígérték, ea sub cautela, hogy ha az gravaminak compilatiójához kezdünk. Melyre nem akarván emezek menni, ottan közinkbe érkezék Jakusit püspök ennehány más urakkal, és sok vetekedés után azt jelenti, hogy valaki az decretumhoz akarja magát alkalmaztatni, az ugyan mingyárt vele együtt menjen az palatinus szállására. Az personalis és az pápista rend azonnal követi, emezek az personalist kérik, hogy azt ne cselekedgye, de non obstante eo, mentest megyen. Kevés idő mulva emezek is azt cselekeszik. Jelen lévén azért az palatinus szállásán minnyájan, az előbbeni beszédnél

nagyobb és keményebb szókkal nagy hosszu oratiot mond el az palatinus, sok elvegy fenyegetőzésekkel, háromszori protestatioival. — Az hol Szemere Pál némely részeiben declaralta az evangelicus status sérelmit ugyan, de az nap csak abban maradott az dolog.

Die 23. Decembris. Öszvegyülvén az hontvármegyei követ szállásán, consultatiók voltak, hogy ha az előbbeni propositumnak inhaerealjanak-e? És noha sokaknak az volt tetszések, de végre azon nyugottak meg, hogy követeket küldvén magok közül palatinus uramhoz, megjelentsék mintegy protestatioképpen azt, hogy ők az magok principalisitól az országgyülésében úgy küldettek volt, mint szabad személyek, szabad személyektől, szabad országgyülésében szabadon discuralni, szabadon tractalni, az mint ekkoráig azok mindenkoron megtartattanak. De minden reménségek kivül látván azt, hogy más különben vagyon az dolog, hogy kínszeritésből jó akaratjok ellen imponaltatik és parancsoltatik nekik az, a mit nem akarnak, kénkételen reá mennek az compilatiora, de oly okon és ez cautela alatt, hogy ők az beadott gravamenekre ő fölségétől az resolutiot ugyan megvárják, és sollicitalni akarják. Ez conditiót az palatinus nem örömest hallotta. Azután az egész ország bejüvén mindnyájok jelenlétében ott is proponaltatott az dolog ujabban, és ott hagyván az többi compilatorokat eloszlottanak.

Az compilatorok száma: personalis, vice iudex curiae Hadritius Lippai, Gazdagh, senkviczi praepost Mosdosi Imre, Trsztianszki, Kerekes, Usz János, Bühegyi, Perneszi, Sándor László, Csernel, Bogháni, Csrenkoczi, Petriczovicz, Telekesi praepost, Mauoristius(!) praepost, Kopcsáni praepost, Czeghlédi egri vicarius, Rohonczi praepost, Fansi György, Farkas István, Dévéni Barna, Kacsándi Mihály, Mariási János, Beréni György, Mednyánszki János, Basó Mátyás, Szobonya Pál, Zákány András, Szemere Pál, Kerchi János, Huszár Péter, Szeleczki, Langfelder, Divéki András, Koniczki János és Menyhárt, Fejérpataki, Szakmárdi Darás és Czapári.

Ugyanazon nap dictalták az két decretumot is délest.

Az mikor az gravaminak felől való első supplicatiot az evangelicus status ő fölségének beküldötte, Nyári Bernárd, Kercsi János és Bakó Ferencz uramék által, Nyári Bernárd uram igy idvezlette ő fölségét:

Sacratissimae imperatoriae regiaeque Maiestatis Vestrae, fideles status et ordines istius regni evangelici, domino domino eorumdem clementissimo, felix recentis anni auspicium, cum prosperrimo progressu, auspicatissimoque recursu, ad pacatissimam fidelium suorum regnicolarum quietem, augustissimique imperii aeque ac afflicti regni sui Hungariae dilatationem et

incrementum demisse precantes, humillima ipsorum fidelia servitia omni devotionum subiectione deferunt, ac medio nostri praesentem supplicem instantiam demisse representari faciunt.

Az ő fölsége feleleti.

Adventum vestrum grato animo suscipimus, praecationem vestram reprecamur, ut hic novus annus vobis in omnibus actibus felix, faustusque refulgeat.

Instantiam vestram nobis exhibitam, perlecturi et diligenter perpensuri sumus, insistemusque in eo omnimode, ut gratum responsum a nobis reportare possitis.

Annus 1638. subsequebatur, qui ut felicibus auspiciis procedat, quam humillime apud divinam maiestatem, ardentibus votis instamus.

Meg vagyon felől írva, hogy ő fölsége az második decretumjában az evangelicus statusnak gravameni felől továbbra való instantiáit mintegy abscindalta volna. Az Romanus status resolutiojára nézve, az mely ugymint maior és potior parsnak tartván magát, úgy resolválta volt magát ad partem, az evangelicus statuson kivűl ő fölségének, hogy épen mind novitas az, mit az evangelicus status követ. De non obstante eo ismeg ujabb supplicatiot küldött volt be ő fölségének azon evangelicus status die 6. Ianuarii. Nyári Bernárd, Bakó Ferencz és Kercsi János uramiék által, az mely supplicatio is supra extal ad verbum várván mégis az ő fölsége resolutioját.

Azonban az több gravamenek compilatiojában progredialván, kérdés támadott vala, (*Oldaljegyzet:* Occasione sextae conditionis az hol az volt az instantia, hogy emlékezet legyen az publicum gravamenek között az beadott evangelicus status gravameniről) super denominatione statuum, csaknem fortuito: micsoda névvel tudniillik hivattassanak az helveticusok és augustanusok? nem consentialván az pápista rend annak, hogy iuxta artic. 3-tium anni 1608. ante coronationem editum, evangelicusoknak neveztessenek. Az melyből ujabb nagy és fervens animorum distractio, az penig sokáig tartó következött.

Találtatott interim holmi medium, az mely által az viszálkodó szívek megegyezhessenek, az penig ennehány napokig tartott.

16. Ian. Gróf Trautmansdorfot, udvari főpraefectusát és valami Pryklmayert udvari vicecancellariusát küldötte azonban ő fölsége az ország közé, intvén ő fölsége az statusokat, hogy az gyűlésbeli tractatusokat accelerálják, holott ő fölségének más oly dolgai vannak, az melyek miatt közöttünk sokáig nem késhetik.

Ekkor is az pápista rendek denuncialták azt ő fölségének, hogy ők az ő fölsége parancsolatjához accommodalják magokat. Az evangelicus status penig ezaránt modo infrascripto resolvalta magát.

Mivel az elmult szombaton az mi kegyelmes urunk verbaliter ilyen formán méltóztatta magát declaralni, hogy az mint mindeneket meg akar az magok szabadságában tartani, úgy semmi novitast nem admittalhat. Ahozképest, mivel az evangelicus status sem kéván semmi novitast, könyörög ő fölségének csak azon, hogy az ő in scripta lege fondaltatott gravameneket, iuxta secundam conditionem super sublatione gravaminum tollalja, és scriptotenus resolválja magát.

Az mely kérdés penig támadott az denominatio felől az alatt, arról articulus írattassék in hunc sensum: Art. .... in negotio religionis editi con. 2. et 6. et art. 3. ante coron. anni 1608. una cum denominatione, quoad distinctionem religionum ibidem expressa, observentur.

Ianuar. 18. Palatinus urunk egy illen scriptumot adott ki a végre, hogy ha valamiként az religio dolga végett accordalhatnának az statusok:

1. Tyrnaviense auditorium in concessa forma iuxta compositionem Sopronii subsequutam aedificetur. 2. Lewense auditorium ligneum in ea, qua est forma, restauretur. 3. Patroni in propriis sepeliantur templis. 4. Szakolczensibus locus sepulturae assignetur. 5. Birsagia praetextu religionis ne fiant. 6. In negotio religionis art. 1. ant. coron. et art 3. itidem ante cor. in secundo 1608. editi quoad omnia in iis contenta in suo vigore maneant.

Scriptum evangelici status.

Quantum ad status regni, magnates videlicet et nobiles ac civitates liberas confiniaque fuit sublatio gravaminum effectiva, iuxta relationem ipsorum et supplicationem in iisdem gravaminibus expressa sub hac ipsa dieta.

Quantum ad oppida et villas, quaecunque ex eis in libero exercitio religionis, proventuumque ablatione et distractione turbatae sunt, medio commissariorum utriusque religionis pari numero per suam mattem vel eadem sua matte a regno remotius absente per d. com. palatinum ad instantiam comitatuum vel interessatorum, ac laesorum destinandorum in integrum restituantur ad futuram dietam iuxta normam hactenus per palatinum regni obstervatam.

Caveatur etiam severo statuto regni, ne a modo imposterum símiles occupationes praeiudiciosae birsagiaque et coactiones subditorum fiant, sub poena speciali articulo exprimenda.

Denominatio.

Ianuar. 22. Nyári Lajos uram által adott ki palatinus uram egy illen kemény scriptumot.

Ad extrema ment az dolog. Meszsze néző suspiciók vannak fön, ha ki nem mongyák is, káros vég lészen hónap az dologban; az articulust az mint kiattuk igen generaliter vagyon s mindenek

comprehendalván bennek s méltatlan ily extremumra menni specificatioért annak; a ki generalitással az specificatiót is kijelenti, specifice levén az 3 articulusban az evangelica confessio nevezve.

Az mi az panaszokban effectuatiora valók, azt leírtuk bona fide. Igazitásban is vesszük sub ipsa dieta. Az többiben impossibilitas vagyon s patvar; úgy tetszik, hogy az beszterczei kamora háztól megválva se az bánya városokon, se Kassán kivűl az egész oda alá való szabad városokon, semminemű liberum exercitium catholicum nincsen, s mégis eltürjük. Az egy Szakolcza, kinek sok tekinteti vannak, az aránt premaltassék minnyájan contemtusával valahány semmi emberek auditoriumjáért.

Az commissios igazitás nem az mi vérrel szerzett szabadságunkat illeti, mert ha pórommal nem volna dolgom is, commissióra szabadságom ellen nem bocsátanom dolgomat s annyival inkább, hogy vádlóm legyen ellenem az pór, vagy más valaki pórom képében s úgy álljak törvényt póromnak valahány commissarius előtt. Melyet ki ne lásson, mely nagy indignitas legyen, s micsoda sequelakat is hozhasson magának. Eddig morgó társunk volt az magyar jobbágy, de ezután pörös urunk lenne, s az nemes vármegyék penig köteles szolgák lennének az földes urak ellen, és így uj tribunalnak erectiojával végnélkűl neveljük az gyülölséget egymás közt, kire én sem megyek, sem javallásomat nem adom. Ezeken ha meg nem nyugszik kegyelmetek, nem az religiot, hanem mást vélnek alatta lenni, kinek kimeneteléről könnyü gondolkodni. Ezeket ex superabundanti, satolja kegyelmetek ki tőlünk.

23. Ianuarii. Jütt ki az ő fölsége harmadik decretoma, az mely felől meg vagyon írva.

24. Ianuarii. Az evangelicus status Nyári Lajos, Boghádi András, Batik Gergely, Palugyai Pongrácz és Leszenei Mihály Trencsin városa követe által adott be ő fölségének illen supplicatiot.

(Következik a supplicatio.)

Ez supplicatiora nézve netalán adott be az clerus egy protestatiot ő fölségének, az melynek az pariája felűl meg vagyon írva.

Interim az míg az supplicatio oda be volt ő fölségénél, addig palatinus uram ismég ujabban tractálta az dolgot, és die Ian. 28. adott ki illen scriptumot. *(Itt következik a nádor irata, és erre az evangelicusok replicája.)*

Febr. 3-tia die. Öszvegyülvén az egész ország elsőben az palatinus uram szállásán, azután az ország consistoriumában olvastatott el az ő fölsége pecsétes resolutioja az evangelicus status gravameni felől, melynek oda felől megvagyon az pariája.

Febr. die 4. Az evangelicus status öszvegyülvén az Hontvármegye szállásán, azt végezték, hogy az több gravamenek com-

[illegible] holni kellyenek, az mint egy az [illegible] is kezdték, de azelőtt mind az palatinusnak s mind az personalisnak denuncziálták, hogy nem continuálják az ő fölsége resolutiójával, hanem azt újabban urgeálni akarják.

Die 5. 6. Febr. Az gravamenek compilatiójában fáradoztanak.

Die 7. Febr. úgymint vasárnap az palatinus uram szállásán összegyűlvén az egész status, azt proponálta palatinus uram, hogy ő fölsége ő nekiek azt insinuálta volna, hogy az előbbeni mód szerint decorálni az nemes ország az ő fölsége házastársát is azzal, az mivel volt ennekelőtte is az magyar nemzet az ő koronás királyi házastársaihoz, az mely mint hogy semmi praejudiciumára az országnak nincsen, úgy persvadeálta ő maga az nemes országnak, hogy ő fölségéneknek ezzel kedveskedjenek. Az ország is sine renitentia megcselekedte, és követeket is ugyan mingyárt bocsátottanak ő fölségéhez.

Die 8. végben vitték az gravamenek compilatióját.

Die 9. összegyűlvén az compilatorokkal együtt az több statusok, az melyek az ország consistoriumában szoktanak összegyűlni, elolvasták az gravameneket.

Ugyanazon nap reggeli tíz órakor küldött be ismét újabb supplicatiót az evangelicus status ő fölségének, az religio dolgából való gravamenek felől.

Die 10. Febr. Az compilált gravameneket az urakhoz vitték, magunk penig az egész ország együtt lévén és ennehány supplicatiókat megolvasván, tizenkét óra után eloszoltunk.

Die 11. Febr. Az urak az gravamenek elolvasásában munkálkodtanak, az ország penig holmi supplicatiókat olvastatott.

Die 12. Febr. Nagy solemnitással legatusokat küldenek az urak közzülen, cancellárius, győri és veszprémi praelatusok, Lónyai, Csáki László, Draskovith János, Osztrosith, Rákóczi uraimék voltak azok, az melyek declarálni akarván az urak censuráját közöttünk, arra intendáltak, hogy ugyan minden czikkelit az gravaminiknak ott közöttünk meg disputálnák, de egy elsőben az ország nem akart semmihez szólani az ő jelenlétekben, hanem kívánta azt tőlök, hogy csak rend szerint mind által menjenek, az minemű gondolkodások vagyon az uraknak az gravaminák felől. Azután penig, hogy arra az gravamenre jutott cancellarius uram, hogy: *[illegible]*, és megjelentette volna azt, hogy az úri rend absolute tollálni kívánja azt az gravament, nagy vehementiával, fervorral felzendüle az egész ország, unanimiter, nem úgy, mint azelőtt, hogy mindenha találkozott contrarietas, és semmiképen tovább az urak censuráját az követ uraktól meghallgatni nem akarták, hanem azon gravamenen megállapodván vissza-

bocsáták az követeket. Azután két ízben is küldöttek más követeket közinkben, de az ország principalis praerogativának tartván azt, hogy coram competenti iudice in competenti foro álljon az nemes ember törvényt, semmi uttal tovább progrediálni nem akartanak, hanem re infecta csak eloszlánk.

Az mint ide föl meg vagyon irva, hogy az evangelicus status esmég ujabban instált és supplicált ő fölségénél az religio felől való gravamenek véget, die 9. currentis; azon supplicationak az tenorja ez volt. *(Következik a supplicatio és a beadásakor tartott beszéd.)*

Die 13. Febr. Hozták alá az várból az koronát és helyheztették az posoni Szentmárton sekrestyéjében, és atták ki az koronázat felől való ordinantiát.

Die 14. Febr. Bekísérvén ő fölségeket az posoni Szentmártonban, ő fölségek elsőben is az sekrestyébe mentek, és ott az császár, császári koronájában, öltözetiben felöltözködvén, az szerint az császárné is maga szerint való koronát vevén az fejében az sekrestyéből kigyüttenek, nagy pompával, előttök az püspökök, azután az heroldok, azután egy mezitelen pallosos ur, azután más sceptromos német ur menvén, azután ő fölsége, azután az magyar urak, az magyarországi sceptrommal, kereszttel, koronával, almával, azokat az császárné fia czimerestől követték és úgy ültek a sanctuariumban fölkészitett majestásokban. Következett azonban az koronázat, nagy lövésekkel, kiáltásokkal. Elvégeződvén az mise és az több czeremoniák, ő fölségeket az szállásokra késértették minden rendek. Az császár lovon jütt vissza, előtte lovon az udvari marsallk hajadon fővel egy meztelen pallost hozott, az császárné penig igen-igen szép aranyos hintóban. Azután vendéglette meg ő fölsége mind az urakot, s mind penig az országbeli statusokat; az ő fölsége asztalára az magyarországi ifjabb urak fogtak étket. Az országnak penig az városházánál az németek gazdálkottanak, csakhogy igen kevesen voltak az statusokból jelen. Az spanyor követ az maga szállása előtt való piaczon, és szállása ablakain szövétneket égetett in signum laetitiae.

Die 15. Febr. Az császár az maga koronáit, sceptromát, pallosát, arany almáját és egy igen szép metallumát az palatinus uram szállására küldötte látni, melyeket, valakinek kedve volt hozzá, megláthatott minden. Azután penig az szentegyházbeli sekrestyében az magyarországi koronát is, az több eszközökkel, úgymint sz. István k. pallosával, sceptromával, köntösével, czipellősével láthatta, a ki hozzá férkezhetett.

Ez nap vendéglette meg az spanyor követ az magyar urakot, pénzt hányván ugyan felesen minden ablakokról az piaczra, az köznép közé.

Die 16. Febr. semmi.

Die 17. Febr. Reggeltől fogva egész estveli három óráig, és azután is majd fél óráig, mind csak az felől megirt gravamenen, úgymint: *De sede dominorum terrestrium,* üzengetések által való veszekedések és villongások voltak.

18. 19. 20. 21. 22. Ugyancsak azon materián, sokképpen való villongások, és gyülölségek forgottak az urak és az ország között. Az mely miatt az ország azon nyugott vala meg, hogy ő fölségét találják meg az dolog végett.

Februarii die 23. Ő fölsége az urak informatioja után Pryklmayr nevü udvari vicecancellariussát küldötte közinkben, az melyet palatinus uram szállásán meghallgatván, illen követséget hozott volt: Minemü nagy kedvvel, tudni illik és késséggel ez hazába jüvén ő fölsége kedves hívei közé, akarta volna, hogy olyan formát követtek volna az statusok is, és egyező értelemmel az közönséges jóban munkálkodtanak volna; de igen kedvetlenűl érti és érzi ő fölsége az különb-különbféle sok viszálkodásokat, az mint az jelenvalót is, az mely az uri rend és nemesség között fent vagyon. Inti annak okáért kedves híveit (minthogy más dolgai azonkivűl is avocálják innen ő fölségét) hogy ezt az altercatiot az jüvendő gyülésre seponálják, az okon, azért hogy ő fölsége mindaz két féle praetensióját ezzel nem akarja meghatározni Az nap mindgyárt az magunk consistoriumjában menvén, sok panasz és vetekedések után azon nyugottak meg, hogy scriptumban vegyék az dolgot, és ő fölségének bizonyos követek által beadják.

Die 24. 9 órakor az ország házához öszvegyülvén az scriptumot megolvasták és mind az audientia kérésre bizonyos személyeket s mind az scriptum beadására követeket deputálnak.

Die 25. 8 órakor audientiájok lévén az követeknek az következendőképpen perorált Chrenkóczi Gábor az követek előtte járója. Következik ezután az beadott scriptum tenorja is.

Oratio Gabrielis Chrenkoczi coram imperatore die Febr. 25. habita.

Fideles nobilium, liberarumque civitatum regni Hungariae status et ordines, et nonnullorum dominorum magnatum absentium nuntii, M. V. s. uti domino ipsorum clementissimo perpetuam fidelitatem, cum omni fidelium obsequiorum promtitudine, imo etiam re ita urgente sangvinis profusione devotissime offerunt, et sicuti sub felici ipsius in Hungariam moderno ingressu, M. V. s. diuturnum ac felix, cum aliorum regnorum suorum, tam dulcissimae patriae ipsorum inclyti huius regni Hungariae regimen, super aemulis hostibus, christianique nominis Turca victorias triumphosque demisse voverunt, ita etiam iam votis omnibus comprecantur.

Quae fideles totius regni Hungariae regnorumque eidem annexorum status et ordines ad huc in anno 1625. in M. V. s. dum eandem a domino condam imperatore Ferdinando secundo genitore et praedecessore Maiestatis V. s. desideratissimo, in legitimum ipsorum regem et dominum supplices postulassent, ex Maiestatis V. s. singulari eximiaque mansvetudine sapientia, regiaque indole adverterant regiae benignitatis indicia: ea iam dicti nobilium status et ordines dum Maiestatem V. s in nupero felicissimo ipsius huc adventu clementissime, paterneque, benignitatem regiam et paternum erga fideles suos affectum declarantem, cum gratissimis animorum applausibus audivissent, palpabiliter persentiscunt.

Quam Maiestatis V. s. paternam declarationem demisso recolentes animo ita humiliter vel in hoc primo Maiestatis V. s. in regimen Hungaricum ingressu promereri habebant propositum, ut nihil nisi devotissimorum subditorum debitae subiectionis et obedientiae studia experta fuisset.

Verum cum certae questionis vel potius animorum dissensionis materia, abusiva cuiusdam dominorum magnatum tribunalis introductio, tantam dictis nobilium statibus et ordinibus, ubi iidem domini magnates legitimis ex iure decerptis rationibus cedere nolunt, peperit difficultatem, ut eo admisso omnium fere libertatum suarum, se se periculum, quam primum expecturos persentiant: necessarium erat, ut pro asserendis nobilitatis libertatibus, praedecessorum nostrorum vita sanguinisque profusione partis et longiorem moram, non sine Maiestatis V. s. displicentia contraheremus. Et ubi iidem domini magnates, iustissimae causae subscribere noluissent collectis in libellum pro asserenda libertate nostra rationibus easdem Maiestati V. s. humillime repraesentamus. Supplicantes demisse Maiestati V. s., ut tam ex paterne oblationis suae, argumentis, quam in supplici libello nostro declaratis rationibus, amoto adinvento dominorum magnatum tribunali, libertates nostras iuxta etiam benignum assecuratorium diploma suum, ita benigne asserere velit, ut easdem sub felici Maiestatis V. s. regimine, non labefactatas, sed refloruisse, iure et demisse gratulemur. Confidimus autem humillime, ubi Maiestas V. s. legitimas rationes nostras, benignissimo oculo perlustraverit eandem intentioni nostrae benigne subscripturam et allegatam temporis extractionem, nobis non imputaturam Maiestatis V. s. benignitatem omni occasione perpetua fidelitate, promereri contendemus.

Resolutio suae maiestatis erat talis:

Pro ista salutatione et comprecatione vestra, gratias ago; postulata vestra, quae pluribus vestris representastis, scripto etiam uberiori declarastis in eodem scripto intellecturus sum, eaque

altius considerabo, et clementem resolutionem meam dabo. De caetero quoque vobis clementia et benignitate mea propensus maneo.

Die 26. Febr. Az ország az minemü scriptumot adott volt be ő fölségének, az ellen in contrarium más scriptumot attak bé az urak ő fölségének, az mely scriptumot die 27. cancellarius uram által közünkben küldött ő fölsége, intvén az statusokat, hogy az dolognak nagy mivoltát, az időnek elmulását szemünk előtt viselvén, seponáljuk ad futuram diaetam.

Die 28. Februarii et 1. Martii Trautmansdorf uram az ő fölsége nevével tractált az uri és nemes rendek között de sepositione.

Die 2. Martii. Cancellarius uram az ő fölsége szavával közünkbe jüvén, ujobban intette az statusokat is, és scriptumot is hozott volt magával a végre, hogy in ea forma irattassék articulus az fent lévő controversia felől. De az statusok nem akarván ezt acceptalni, inhaerealtak annak, az melyet azelőtt való napon gróf Trautmansdorfnak attak volt be. És így csaknem re infecta nemcsak azt az napot vesztőnk, de kevésbe mult, hogy az gyülés is el nem oszlott.

Die 3. Martii. Egy kicsinyt más különben hozván közünkben viszont cancellarius uram az előbbeni scriptumot, és csaknem pro voto nobilitatis esvén az dolog, megalkovánk rajta.

Die 4. Attuk be ő fölségének az gravameneket.

Die 5. Végezték el az gravamenek dictálását.

Die 6., die 7. martii, die 8. Martii. Voltak benn ő fölségénél a gravaminák. Interim az idő alatt holmi controversiak complanatiójában fáradoztanak némely deputatusok, melyeket az ország a végre rendelt.

Die 9. Martii. Öszvegyülvén elsőben az magunk consistoriumában onnan az palatinus uram szállására menénk, az holott az előbbeni nem szokás szerint, azon követeket választotta az ország ő fölségéhez az gravamenekre való replicájért, az melyek az gravaminákat bépraesentalták volt ő fölségének. Mely replicát ő fölségétől kihozván ugyan ott publice az palatinus uram szállásán megolvasván, azután ad calamum dictalták.

Die 10. Martii. Sok vetekedések után, hogyha kelletik-é az ő fölsége resolutiója ellen replicalni avagy nem, azt találta az ország, akkor mind együtt lévén, hogy igen is replicáljunk ex eo, quia vetus consvetudo, et quia sua maiestas in primo ingressu lévén, nem volna jó desvetudoban venni azt, hogy ne replicálhasson az ország. Ezt, hogy meglegyen az replica elvégezvén, az ország eloszlott, és az compilatorok bennmaradván, az replicat compilalták. Die 11. Referalták az compilatorok az ország előtt az replicát, melyen az urakkal meg egyezvén, az egyik páriát ő

fölségének beküldöttük, az másik pariából délest ad calamum dictáltak.

Die 12. Ő fölsége titok-tanácsa előtt ventiláltatott az replica.

Die 13. Azon szerint. Ez 13 nap találták meg az evangelicus status Trautmansdorfot az religio dolgából.

Die 14. Jütt ki ő fölségétől az replicara való resolutio, és ugyanazon napon azt is ad calamum dictalták.

Die 15. Martii. Arról volt az kérdés, hogy ha ismég replicaljanak az replica ellen avagy nem. Sok emberek tetszése után az lőn, hogy ne scriptotenus, hanem csak verbaliter légyen az ennéhány punctumokról való replica, és ugyanazon nap az győri püspök által proponáltatott is ő fölsége előtt.

Die 16. Martii. Az palatinus uram szállásán együtt lévén, a cancellarius uram az ő fölsége replicaját csak oretenus proponálta. Az többiben mind jó resolutiók adatván ki, csak az egy Thurzó urak törvénye felől inhaerealván ő felsége annak, hogy iuxta 25. articulum ann. 1635. akarja, hogy revidealtassék. Melyből palatinus uram offendáltatván, igen keservesen panaszolkodott, és az palatinusságot is letette. Imigy amugy, hozzá kezdénk az articulusok compilatiójához ugyan ezen nap. És azon palatinus uram authoritása, birósága, és az Thurzó leány-ág dolgából, az esztergomi érsek uram által ujabb instantiát tett mind maga palatinus uram maga szerint, s mind penig az ország magán.

Die 17. Martii. Az articulusok condalasában progredialtak az compilatorok. — Die 18. Mart. azon szerint. Die 19. Mart. hasonlóképpen. Die 20. Mart. az szerint.

Die 21. Mart. azon szerint, és azonban öszvegyülvén az ország is, relatiot tettek az compilatorok az egész ország előtt elolvastatván az compilált articulusokat előttök.

Die 22. Ismég ujabban elolvasták az articulusokat az ország előtt, és az kinek valami consideratiója lehetett, rendben hozták. És die 23. az uraknak oda küldöttük, az melyeket azon nap igen perfunctorie által olvasván, ismég vissza küldötték közinkben, holmi consideratiojokat cancellarius, győri püspök, Lónyai és Balogh István uraimék által közölvén velünk. Az ország azoknak az consideratióknak discussioját más napra halasztotta.

Die 24. Martii. Ennéhány üzengetések után, megalkott az ország az urakkal az articulusokon. És igen igen malo exemplo minekelőtte beadták volna ő fölségének az articulusokat ad calamum dictalták azokat az egyik párból, az másik párt penig ő fölségének küldötték be.

Die 25. Martii. Minden statusok ultronea oblatiot tettek az végházakra, occasione fortificationis Érsekujvár, az palatinus uram szállásán együtt lévén mind az urak s mind az ország.

Azonban ugyanazon nap circiter hora 10. antemeridiana közinkben jüvén cancellarius uram, kihozta az articulusokat ő fölségétől, három avagy négy consideratioját jelentvén ő fölségének cancellarius uram. Az melyek felől nem lévén contentatusok az statusok, viszont cancellarius uram által ő fölségének üzentek. Az nap öt német esküvék meg, hogy igaz magyarok lesznek, gróf Puchamb urunk komornikja az pap öcscsével együtt, Questenberg, von Welsz és Horeczki. Die 26. Mart. Megegyezvén imigy amugy ennehány czikkeleken, igen nagy kedvetlenül eloszlék az ország, az császár is délest 2 óra korban kiment innen.

Függelék.

Coronatio imperatricis Mariae consortis Ferdinandi III. imperat ris ao. 1638.

Febr. 14. Fit concursus et magnatum et aliorum stauum qvartirio palatini hora 7-^{ma} matutina. — Hora 8. omnes accedunt aulam s. Mattis unde universi comitantes imperatorem et imperat icem ad templum cathedrale ?. Regnicolae consident in locis in templo pro iisdem aptatis. Caesar cum consorte et primoribus ingrediuntur in sacristiam. Unde primum progrediuntur minoris ordinis magnates Hungari. Hos sequitur director consilii comes Trautmansdorf, quem alii imperatoris aulici, heroldi vocati investiti vestitu ad id antiquitus ordinato. Post hos alii magnates Germani deferentes clenodia imperialia: sceptrum, pomum, ensem. Hos sequitur imperator insignitus corona imperiali, cui a latere Agriensis et Zagrabiensis episcopi. S. Mattem sequitur episcopus Varadiensis cum baculo pacis vocato. Hunc St. Palfi cum aurea cruce. Hunc Cristophor. Banfi cum aureo pomo. Istum Johan. Homonnay cum sceptro, quem Eszterhazi palatinus cum corona clenodiis Hungaricis. Palatinum sequuta est imperatrix corona imperiali domestica insignita, eam subsequentes pedisequae, quas harcsirii et alii praetoriani. Caesar cum consorte, occupant(!) maiestates praeordinatas. Clenodia Hungarica apponuntur altari, fit missa. Medio tempore a tergo altaris in loco ad id praeparato imperatrix confitetur. Absoluta confessione procumbit ad genua coram altari, et ab archiepiscopo in sella sedente humerotenus coronatur, cui coronam eo palatinus administraverat, fitque concertus: Te deum laudamus etc. tormentorumque et acclamationum sonitus. Peracta coronatione redit imperatrix ad tronum sibi ante praeparatum et peracta alia missa participat sacramentum ab archiepiscopo. His actis ordine, qua supra, revertuntur in sacristiam, ubi depositis ornamentis, comitantur ab universis ordinibus in quartirium imperator et Leopoldus equo, curru

imperatrix vecta domestica corona insignita. Prandio assident caesar cum imperatrice, Leopoldus, nuntius Apostolicus, legatus Hispanicus, palatinus, archiepiscopus, corona coram imperatricem in mensa locata. — Caesari aquam palatinus, mantile administrat archiepiscopus. Pocillatorem agit iudex curiae, imperatrici aquam Homonnai mantile cancellarius. Pocillator Ioan. Pallfi. Leopoldo aquam Bottyáni, mantile episcop. Iauriensis. Pocillator idem Bottyani. Nuncio aquam Szunyogh mantile Erdődi György. Pocillator idem. Hispano aquam Erdődi Gábor, mantile Forgách Ádám. Pocillator idem. Archiepiscopo aquam Wolfgangus Esterhas, mantile comes Stephanus Esterhas. Pocillator idem. Palatino aquam Balogh István, mantile Wesseléni. Poculator idem. Dapiferi magnates Hungari. Regnicolis panhetum.

(Eredetije a nemzeti muzeum könyvtárában örzött gróf Berényi család levéltárában.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

LEVELEK

A KRASZNAHORKAI ANDRÁSSY-AKHOZ.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Ime egy fogás, negyven missilis levélből álló, többnyire báró Andrássy Miklós jász-kun kapitány és gömörmegyei főispánhoz és részben ennek György és Péter fiaihoz intézve.

Nem üres szavak halmaza ez; hanem nagy érdekü történelmi adatok mozaik gyüjteménye. Fontos adalék a XVII. század második felének politikai történetéhez; tükördarabok az elégedetlenség forrongó jeleneteihez; mozzanatok a fölkelés küzdelmeinek, sikereinek, nyomorainak idejéből; emléktöredékek a Tökölyi-féle kuruczkor, törökhódoltság és Rákóczy-féle szabadságharcz napjaiból; fényképek a családi élet, erkölcs- és szokástörténet ezerféle viszonyairól és fejlettségéről; sugarak az országos és magánérdekek hullámzatából, és apró-cseprő tüneteinek lezajlásából.

A történelemnek — az élet mesterének — minden szakbeli müvelője és tisztelője érdekest és tanulságost találhat ezen levelekben; azért nem tartom szükségesnek, hogy e bévezetés részletesen és megelőzőleg mutasson rá akár a szereplő egyéniségekre, akár az egyes mozzanatokra, melyek a levelek tartalmában előttünk felélednek és tanulságot tesznek a multnak egykor elevenségéről, és annak lefolyásáról.

Csak a levelek hitelessége tekintetéből kell megjegyeznem, hogy azok még a hatvanas évek elején néhai Walter Imre által velem közölt eredetiekből másoltattak le általam híven úgy, mint következnek.

I. 1670. aug. 17.

Tisztösséges és alázatos szolgálatunk ajánlásának utánna stb.

Nemzetös vitézlő kapitány és tiszttartó urunk. Ilyen dolog felől találánk meg Uraságodat, hogy Körösmellékiné háza megásása és portékája s ruhája elvitele felől töttünk volt panaszt Uraságodnak.

Hogy itten az Uraságod székin láttassuk meg az jászberényi Borbély Jánost is törvényre idézvén, hozzá készülvén az feljövetelhöz, az török iszpáiánk nem eresztött el, azt mondja, hogy ő az ő jobbágyát magyar törvényre nem ereszti, azért el nem mertünk jönni, hanem immár Budára köll törvényre mönnünk. Ha mi törvényünk megleszön az idegen uraink székin, azt is Uraságodnak minden voltaképen hírt adunk Uraságodnak. Annakokáért Uraságod reánk meg ne haragudjék, mivel mi a török földében lakunk és az hová ők parancsolják, oda kell mönnünk, és azt kell cseleködnünk.

Ezek után legyen az sz. isten oltalmában Uraságod, szivessen kivánjuk. Datum Szabadszállásini 17. die Augusti anno domini 1670. Az Uraságod alázatos kunai. Az szabadszállási főbiró Szőcsy Mihály esküdt tanácsival szolgál Uraságodnak m. p. és Körösmellékiné Kálmány Erzsébet.

Külczím: Az mi jó akaró kapitány és tiszttartó kegyelmes urunknak Krasznahorkának örökös uráuak Szentkirályi Andrási Miklós urunknak adassék ez levelünk ő uraságának tulajdon kezében.

II. Kelet nélkül.

Alázatosan szolgálok mint uramnak Nagyságodnak.

Megérkezvén a méltóságos fejedelemtől [1]) Dobóczi uram ő kegyelme, jelenti szörnyü haragját ő nagyságának ezen vármegyére annyira, hogy ellenségesen akart velünk bánni, hanem Dobóczi uram egyet is mást is az ő nagysága körül lévő főrendeket hozzá kérvén, már az iránt megengesztelődött. Ő kegyelme Szalókon hagyta ő nagyságát. A mint beszéli, a tizenhárom várossal megalkudt ő nagysága. Tovább megyen-e Lőcse alá, vagy sem, azt ő kegyelme nem tudhatja mondani. Valóban félünk attól, hogy az egész tatársággal erre ne legyen kijöveteli a Szepességről.

Minémü limitatiót hozott ő kegyelme reánk, azt in verissimis paribus praesentibus accludálva, küldöttem Nagyságodnak. Maga tudja Nagyságod, mennyire fogyott s pusztult a szegénység s naponkint valóban is fogy; ő tőlük én lehetetlenségnek mondom, hogy telhessen mind egy s mind más, kiváltképen abrak, mert azt valóban huzzák most tőlök. Hanem némely napokban Gyöngyösi uram által izente vala Nagyságod, hogy a personalis pénz helyett valamely zabot adna Nagyságod; most azzal ezen limitatión szintén jól segitené Nagyságod a nemes vármegyét. Ugyan is más módját én nem láthatom a szegénységnek pusztulása miatt. Ha pedig nem cselekszük, a mit meg cselekedhetünk, annál nagyobb haragban ejtik vármegyénket, s félek igen, hogy most egyszer végső

[1]) Tökölyi Imre.

pusztulásra ne jussunk kitől isten oltalmazzon. Nagyságod ebbeli jó akaratját ne vonja meg ily közönséges szükségnek idején. E mellett akarám azt is értésére adnom Nagyságodnak: én e jővő hétfőre Pelsűczre hirdettem gyülést e nemes vármegyének, Nagyságod se sajnállaná beküldeni egyik jábor szolgáját mind ezen limitatio végett s mind megmaradásunk iránt is, a mit jobbat feltalálhatnánk, ne hagynánk el teljességgel vesztébe magunkat. Ezzel maradok Nagyságodnak mint uramnak

kész köteles szolgája
Dobos Márton. [1])

Külczím: Tekintetes, nagyságos Szentkirályi Andrássy Miklós uramnak, Krasznahorka vára örökös urának tekintetes nemes Gömörvármegye méltóságos főispánjának etc. nekem uramnak ő nagyságának alázatosan irám.

Melléklet:

Gömörvármegyére felvetett élésnek száma.

Vágót	No.	40
Borjút		20
Tyúkot		100
Ludat		40
Vajat	itczét	200
Mézet	itczét	40
Fehér lisztet cb.		20
Rozs lisztet cb.		40
Sóskövet		10
Eczetet egy hordóval		
Abrak cb.		200
Bort		15
Gyümölcs mentűl több lehet		
Szalonnát		10

Méltóságos magyarországi fejedelem urunk ő nagysága és egész hadainak főquartély mestere

Madács Péter m. p. [L. S.]

III. 1671. mart. 9.

Az úristen ő szent felsége stb.

Ez alázatos supplicátiónknak rendiben kelleték Uraságodat megtalálnunk mi kún-sz.-miklósiak, a többi közt mi is, a kik az Uraságod és Nagyságod istenes védelmezése, inspectiója alatt

[1]) 1682—1685. év közt Gömörmegyei alispán Bartholomaeides szerint.

lakunk. valóban panaszképen jelenthetjük Uraságodnak az sok tolvajok miatt való nyomorúságos ügyünket. Ha kezdjük Uraságod előtt számlálni, kiváltképen azok a végbeliek úgymint füleki, lévai, korponai, putnoki, ónodi etc. uraimék közül sokan igen mód nélkűl cselekesznek velünk, az sok ajándék kéréssel felettébb háborgatnak bennünket, ha pedig nem adhatunk, marháinknak elhajtásával fenyegetnek bennünket, úgy annyira, hogy az bérlett pusztáinkon is nem igen merészeljük jártatni marháinkat, mert a sok vég aba, kalpag, czafrang, sebesi pokrócz, karmazsin csizma, pár papucs, vég patyolatnak és egyébb efféléknek kérését teljeségesen elúntuk. Sőt az szomszéd faluinknak házaikat dúlták, mi rajtunk szintén ez nem történt, de az mint szokták mondani, nagyságos uram: mikor az szomszéd háza ég, másnak is gondja érkezik akkor, effelől bizony felette igen tartunk, ha Uraságod ezeket meg nem zabolázza, nincs kihez egyébhez folyamodnunk Uraságodnál. Uraságod azért ügyünket megtekintvén, orvosolja meg ezt, izenvén az végbeli elöljáróknak, hogy ilyen mód nélkűl ne hatalmaskodjanak, mert mi bizony elpusztúlunk, ha mind igy húznak bennünket. Annak felette az füleki tisztartó uraink palánkkarót kivánnak tőlünk, és minden ökrös embertől egy-egy forintot. Erről mindazáltal parancsolatot hoztunk az nemes és királyi kameráról Pozsonyból; ő nagyságok miben hagytak bennünket, talán nem értették az füleki uraimék, melyet az Nagyságod kezéhez méltattunk volt. Azért arra is kérjük Uraságodat alázatosan, hogy Uraságod irjon nekik, mihez tartsák magukat, mert még most is követik rajtunk az egy-egy forintot minden házas embertől, és ha mi oly választ izent füleki uraiméknak, Uraságod nekünk is hírünkkel adja, melyet megszolgálni igyekezzük Uraságodnak; ez felküldött embereink által minden jó választ várunk Uraságodtól, a miben hagy bennünket. Ezek után az felséges úristen vigyázván Uraságodra, sokáig éltesse és tartsa jó egészségben Uraságodat minden kedvezésivel vigasz...... szivesen kivánjuk.

Datae K.-Sz.-Miklósini die 9. Martii, anno domini 1671.

Mi szegény k.-sz.-miklósi jobbágyok, főbiró Horváth Mihály, mellette levő esküdtével együtt Uraságodnak szolgálunk.

P. S. Uraságodat mégis alázatosan kérjük, hogy annak az levélnek párját irassa, melyet az n. kamarától hoztunk, Uraságodnak felküldöttük az füleki uraimék dolgáról és ezen emberünk által méltassa kezünkbe, mert igen búsitnak az fülekiek bennünket. etc. Isten velünk.

Külczím: Az tekintetes és nagyságos Andrássi Miklós uramnak stb.

IV. 1671. jun. 11.

Az felséges mindenható istentől stb.

Nagyságos urunk ez alázatos supplicátionknak rendiben mostan is ezért kelleték Uraságodat busitanunk, panaszunkat letevén ez levelünkben, Uraságodat követjük mint urunkat a sokszor való busitásról, de kénytelenek vagyunk vele. Nagyságos urunk elhidje Uraságod, olyan rendetlen dolgokat cselekesznek itt rajtunk a fel s alá járó csavargó katonák, hogy már teljességesen eluntuk, mert ha falunkba jőnek, nem elégesznek, hogy elegendőképen gazdálkodunk nekiek, hanem ha csak a falu alatt vagy falunkban találnak valamely lovainkat, mindjárt felfogják és maguktól ki nem adják ajándék nélkűl, hanem vagy nadrágnak való abát, vagy kalpagot, s egyebet kell érte adnunk s annak felette minden nap rajtunk hatalmaskodnak, rajtunk élnek, ha ajándékot nem adhatunk mind a marháinknak levágásával fenyegetnek s kit gyakran meg is cselekesznek. Ez idén is ilyen törvénytelenképen cselekedtenek nagyságos uram a felföldi sellyei katonák, hogy igazán bérlett Dabas nevü pusztánkról megindították marháinkat, hogy elhajtsák, azonban kezeknél a pusztán addig tartóztatták, hogy a törökök elölök elvették, melyeket nagy fizetségen kellett kiváltanunk, Komáromban lakó Balassa Ferencz nem igaz levelet adván ki azon katonáknak azon pusztáról, holott jámborúl a mi járt árenda megadtuk neki. Annak felette nagyságos uram ilyen nyomorúságokat látunk az ilyen csavargó katonák miatt, hogy az marháinkhoz sokan ki sem merünk menni, mert mindjárt ajándék kéréssel reánk esnek, ha nem adhatunk fenyegetnek mind veréssel s mind kártételnek elkövetésével. Némelyikünket bekergeti a pusztáról, minden okvetetlen halálra keresi, igy cselekesznek nagyságos uram ezek mi rajtunk. Annak felette úgy elfogták utainkat, a melyek közűlünk valami kereskedésre adnák magukat is, hogy akármely aprólékos vádaskodások miatt húznak s vonnak bennünket, fosztogatnak minden okvetetlen, melyeket teljességesen eluntunk; mi ugyanezen dolgot elsőben is Uraságodnak meg akartuk írni, hogy ez ilyen mód nélkűl sartzoltatásokat, zsarolásokat eluntuk, mert ha ez fenntartatik, ez ilyen miatt el kell pusztulnunk. Kérjük azért Uraságodat mint urunkat, hogy az ilyen rendetlen csavargó katonáknak elöljáróinak parancsoljon, ezen dolgot Uraságod remedealjon. Azért akartuk Uraságodnak elsőben is hírt tenni, hogy mi a n. kameri praefectus urainknak is, ha ez fenntartatik megírjuk az ilyen rendetlenségeket a végbelieknek, kik nehánykor az szekereinkből a magunk földén is kifogják ökreinket, elhajtják, oda vesztik. Korponán lakó Lantai István két ökrünket a szekérből kifogta, ez nap is oda vagyon. Annak felette a többinek is neveket a csavar-

góknak letesszük. Ezekhez hasonlók (Nagy Pál,[1]) Konya Pál, Budai Gergely), kik (Korponán és Füleken laknak) ehez hasonló Kis György, ki Bozogban lakik (Szőke Mihály Korponán) és azoknak társai, de kérjük azért Uraságodat, hogy ezeket orvosolja Uraságod a mint lehet, mert bizony elpusztulunk, ha ez fenn fog tartatni, mint szintén a Tiszán túl a Nagy-Kunság elpusztult teljességesen, az ilyen rendetlenség és erőszaktétel miatt félő, hogy mi is úgy ne járjunk a zabolátlan fegyveresek miatt, mert a mit amint megíratta vicegeneralis urunk ő nagysága, hogy elfogják magokat efféle húzó vonó csavargók, mely ő nagysága levelét eljárattuk ugyan mi mindenütt, de ezzel semmit nem gondolván ugyan az elébbeni istentelenségeket rajtunk elkövetnek. De jövendőben ezért isten a kik ennek okai lesznek megitéli, mi immár csak Uraságtokra és Kegyelmetekre biztuk magunkat isten után, és ezen levelünkre is Uraságodtól jó választ várunk. És Uraságodnak minden jókat kivánván szerencséltesse jó egészséggel sokáig kivánunk.

Datum in Kun-Sz.-Miklós die 15. Iunii a. 1671. Uraságodnak és Kegyelmednek szegény jóakaró szolgái kun-sz.-miklósi esküdt birák több társaival együtt szolgálnak Uraságodnak.

Kívül: Tekintetes és nagyságos Andrási Miklós urunknak stb.

V. 1671. jul. 17.

Kgdnek mint kedves sógor uramnak ajánlom igaz atyafiságos szeretettel való szolgálatomat.

Az Kgd 10. Iulii költ levelét becsülettel vettem örülvén jó egészségét, bánom, hogy az módját fel nem találhatjuk, hogy leveleink igazában járnának. Innen mostanság Kgk épen semmi hírekkel nem kedveskedhetem, hanem hogy general Spankau még most is Szatmárt vagyon, mi jót végez ottan s mi válosza lett az nagybányaiakról, még most is oda lévén szolgám semmi bizonyost nem írhatok, hanem az secretariusom Sankon lévén írja, hogy ujonnan jött volna Szatmárra egy török követ, mi végett, rövid nap hírivel adom Kgk. Egyébiránt most elég csendességben vagyunk, semmi rosz hireket nem hallván, kihez képest a portéka kötözését egy kevéssé differálom. E napokban Sankra menvén, ha tudnám Kgd hollétét kivánsága szerint szolgámat küldeném az Kgd szolgálatjára, melyet magamnak is tudom, hogy el kellett volna idáig követnem s meg is cselekedtem volna, hogyha az németek jövetele várakozása nem akadályozta volna, melynek, ha

[1]) A zárjel közt lévő nevek mindenütt kitörülve.

végét érem azon leszek, hogy annyi időt vehessek magamnak s Kegyelmed szolgálatjára compareálhassak.

Apám uram ő nagysága levelét nem régen vettem. de semmi ujságot nem ír, hanem mások írják, hogy Sentéhöz egy mértföldnyire szállott volna az török ásóval és kapával, mire nézve, még nem tudhatni. Csudálkozik az többi között apám uram, hogy Zichy Pál uram felől semmi hírt nem hallhat. Kgdet kérem tudósítson ha felérkezett-e már, bizony bánnám, ha még valami nyavalyája történt volna útban. Én azonban még hirét hallhatom ajánlom magamat az Kgd kedves jóakaratjában s kérem tovább is maga jó egészségéről s öcsécskéim létéről tudósitani ne neheztelljen, kikről mindenkoron örvendetes hírt kivánván hallanom, maradok az ki voltam s vagyok

Klmeteknek igaz atyafiságos szeretettel való

köteles szolgája
iffjabbik Zichy István m. k.

Maikám (így) ajánlja Kgk szeretettel való szolgálatját, köszönvén becsülettel, hogy Kgd szolgálatjáról el nem felejtkezik, én pedig Bakó uramnak ajánlom szolgálatomat.

Várda 17. Iulii. 1671.

Külcím: Az én kedves sógor uramnak az nemes és nemzetes Andrássy Miklós uramnak etc. ö kegyelmének adassék. Krasznahorka.

VI. 1671. octob. 17.

Mint kedves bátyám uramnak stb.

Kegyelmedet mint kedves bátyám uramat nagy confidentiával kellett praesentibus megtaláltatnom, mivel az ő felsége német praesidiuma ide Nyalábvárába beszállván, minden házaimból s ha......lyomból kiszoritottak, elannyira se magamnak, se feleségemnek s cselédimnek, se pedig kevés javaimnak, boraimnak s egyéb portékáimnak semmi helyek nincsen, azonban ha szintén valami változás találna is bennünket, nem tudnánk hová magunkat venni. Kegyelmedet azért mint kedves bátyám uramat kérem, mutassa Kgld annyi jóakaratját hozzám, Kgd jóakaratjában vetett bizodalmam szerint, rendeljen Kgd Krasznahorka várában mind magamnak s feleségemnek, cselédimnek s kevés egyetmásomnak, boraimnak, buzáimnak oly alkalmatos helyet és szállást, hogy a mikoron úgy kivántatik, lehessen bizodalmas és alkalmatos kész szállásom ott az Kgd krasznahorkai várában, melyről való Kgd jó válaszát, hozzám megmutatandó jó akaratját Kgdnek megszolgálni el nem mulatom. Kgd bizonyos jó válaszát vévén, én mindjárt minden egyetmás kevés javai-

mat oda költöztetném. Isten éltesse Kgdet. In Királyháza, die 17. Octobris 1671.

Kgld jóakaró szolgáló atyafia öcscse

Perényi György m. k.

Kgdnek ezen levelem praesentaló szolgám által is izentem szóval.

Kivűl: Tekéntetes nemzetes vitézlő Andrássy Miklós uramnak etc. nekem kedves és bizodalmas jóakaró bátyám uramnak ő kegyelmének irám.

VII. 1671. octob. 25.

Kgdnek mint uramnak alázatos kötelességgel való szolgálatomat ajánlom.

Vettem az Kgd 25. Septembris Krasznahorkáról költ levelét, nagy böcsülettel megszolgálom Kgld hozzám való gratiáját, hogy szegény szolgáiról el nem feledkezett, kérvén alázatosan megbocsásson Kgd, hogy eddig levelemmel nem udvarlottam Kgdnek. Kőszeghy István felhozta uramnak ő nagyságának azon lovát, kit Fáy István uram küldött, Szabó György ült rajta, nem igen dicséri, azt mondja botlik, nem tudom uramnak ő ngnak mint fog tetszeni, ő nga Bécsbe lévén még nem látta. Én uramnak ő nagyságának ott fenn Bécsbe megmutattam az Kgld levelét; ő nga nem bánja, hogy az Kerőtő nevű lovat Csáky Pál urunk ő nagyságának adta Kglmed, csakhogy mostan olyan tudós gyermek lova nincsen, kit küldhetne Kgdnek, ötödfüvek és negyedfüvek vannak, de vadak még, volna még hatos daru, de nem paripának való, magam is láttam, olyat hatot szekérbe valót akar szerezni mind maga méneséből ő nga. Az nap mindjárt megírta oda alá Szent-Miklósra ő nga, hogy az két kanczát vemhejével együtt és egy monyost negyedfű csődörrel kerestesse az kustos, hogy ha Kőszeghi István uram elviheti csak elvigye, a — még egy vércse gyermeklovat csak az idén herélték, nem igen rút lovacska; gondolnám szép paripa lenne belőle. Még Kőszeghi István nram nem tért Komáromból, már nem tudom, elviszi vagy nem az megnevezett kanczákat. Innen mostanában semmi hírt nem tudok írni, hanem hogy ott fenn valék Bécsbe az elmult héten, akkor kijött az decretum, kit nehezen vártak szegény magyarok, ottan kitették, kinek gratiát ad kinek alkudni kell az nemes kamarával, kit pedig absolváltak. Barkóczy uraimék is felmentek Bécsbe szabadon fölhivták, levén grátiájok. Nagy Ferencz V. Szente Bálint és Hedvéghinek miben legyen dolgok, még nem tudhatni, talán elválik nem sokáig. Itt vannak még Pozsonyba sokan árestomba. Isten szabadítsa őket. Rottal uram ő nagysága igen betegeskedett. Czérocz uram is még ott fenn lakik Bécsbe, min-

den nap készül, mikor mehet el ő klme, tudta talán nem sokáig haza megy immár, ő kegyelme is épen megunta az Bécset. Péter úrfi istennek hála jó egészségben vagyon, immár lovaglani tanul, vakátiókor fel is ülő lovat. Ezzel Kglmed gratiaban ajánlván magát szerencsés hosszú életét kivánja Kgdnek maradván végig

Kgdnek

Raptim Posonii die 25.Octobris anno 1671.

alázatos köteles szolgája
Szénkovacski Valicza György.

P. S. Szabó György uram ajánlja Kgdnek holtig való szolgálatját; ő Kglmében sem úrban ő nagyságában meg nem fogyatkozik Kegyelmed.

Kivül: Generoso domino Nicolao Andrassy stb.

VIII. 1672. febr. 12.

Mint uramnak ajánlom stb.

Isten kivánatos sok jókkal stb.

Ugy gondolom mindkét rendbeli levelemet elvette Kglmed, egészségem istennek neve dicsértessék az Kglmed szolgálatjára türhető, melyet Kglmednek is megadatni istentől kivánok. Az mint értem Boros uramnak viszont Szentbenedekben kelletik maradni, ki nem kedve szerént lenne, még is ő kegyelme, ha csak kölcsön is valami könyveket szerezne, kikkel magamat conformiter ad scripta adiuválnám, mert az professorok dictatiói könyvek olvasása nélkül nem sokat használ; mindazonáltal a tyrokat valamennyire illuminálná ugyan, csakhogy egyéb exercitium nincsen az egy privata lectionál, sed deo dante ad praxim remittendum, ha mostan könyveim volnának annyival is inkább expertusabb volnék a könyveknek olvasásában. Itten is a templomokat elvették, a lutheránusokét a Benedictinusoknak, az kálvinistákét pedig a Paulinusoknak resignálták, az prédicátoroknak harmadnap mulva ki kellett menni. Itt közel Modor nevű városban egy ember negyedmagaval felakasztotta búsultában, hogy az templomokat el akarják, elsőben két gyermekét akasztotta fel, annakutanna feleségét és utannok magát akasztotta fel: az pozsonyiak is insurgáltak, de mindezekről tudom Kegyelmedtek bővebben fognak irni.

Karanvai uram ajánlja Kegyelmeteknek köteles szolgálatját s maga irt volna Kegyelmeteknek, de hogy szintén csak most költ fel a kosvenyből, ha megkönnyebbül ő kegyelme fog irni Kegyelmeteknek, kéri ő Kegyelmeteket, hogy ugyan ő kegyelmének az [illegible], én minden héten legalább egyszer elmegyek ő kegyelméhez, de semmit sem [illegible]. Ha az, hogy szépen [illegible]. Pater Kecskeméti uramnak ajánlom köteles szolgála-

tomat; más alkalmatossággal írok ő kegyelmének is. De reliquo isten kegyelmébe ajánlom mint uramat Kegyelmedet. Raptim Tyrnaviae die 12. Febr. 1672.

Kegyelmednek alázatos szolgája

Bégány György m. k.

Külczím: Generoso domino Nicolao Andrássy stb.

IX. 1672. apr. 6.

Kegyelmednek mint uramnak ajánlom igaz köteles szolgálatimat.

Eperjesről 16. presentis nekem írott Kegyelmed böcsületes levelébűl szívem vigasztalásával értettem az Kegyelmed maga és kedvesinek jó egészségben való lételit, kiben hogy isten tovább is állandóúl tartsa meg és éltesse Kegyelmeteket, szivbűl kivánom.

Itt a mi tájunkon semmi más hírek nem folynak, hanem azok, a kik a Kegyelmetek földérűl jönnek, kirűl nem szükséges Kegyelmednek írnom, mivel onnend származnak és nálunknál jobban tudja, de bár ne tudnája Kegyelmetek. A francia jövetelét continualják Bécsben, az mint hallom, ott a táján rémültebb állapottal vannak az emberek, hogy sem mi, a kik mindenféle ellenséginkhez legközelyebb vagyunk. A reformatio igen megcsikkent, talán isten megszállja szivét kegyelmes urunknak, a repartitiotúl is privál bennünket, fülhegygyel hallottam, hogy nem sokáig cessálni fog. . zásunk. Zichy Pál uram ő nagysága levelébűl értettem: az innepekre feljönnek ő nagyságok; uram ő nagysága is csak az innepekre jön Oroszvárrúl Szent-Miklósra, egy ideig ott fog lakni ő nagysága; most akar vala megnyugodni szegény uram súlyos állapoti után, de a hírekre nézve, úgy látom, nem sok kedve telhetik ő nagyságának abban is. Csak illyen uram ez a rosz világ, ha lehetne, még is igyikünk a másikának az szemeit sem szánná kivájni, abban jutánk ezekre az üdőkre. Ezek után, ha mi tudásra méltó occurentiáim lesznek, megírom és végig maradok

Kegyelmednek

Győrött, 31. Martii 1672. igaz köteles szolgája

Király János.

Kívül: Generoso domino dno Nicolao Andrási de Sz.-Király, perpetuo ac haereditario domino in arce Krasznahorka, equiti aurato, utriusque districtus Cumanorum et Iazygum capitaneo etc. domino mihi colendissimo. (P. H.)

Posonio. Somos. Krasznahorka.

8. Aprilis allatae. — Dni Ioannis Király etc.

Közli: Nagy Iván.

AZ RÁBA RECTIFICATIÓJÁRÓL

VALÓ DETERMINATIÓ. *)

— 1699 —

Nos Comes Franciscus de Nádasd, Perpetuus Terrae Fogaras et Arcis Superioris Lendvae, Eques Auratus, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius, Camerarius; Andreas Matusek, electus Episcopus Scepusiensis, Venerabilis Capituli Ecclesiae Jaurinensis Praepositus Major, necnon Serenissimi Principis Episcopi Jaurinensis in spiritualibus Vicarius, Custos Albensis, S. C. Regiaeque Mattis Consiliarius; Comes Georgius Szechény, Perpetuus in Egervár, itidem eiusdem S. Mattis Consiliarius; et Magister Stephanus Nagy de Fölső-Bükk, Officij Judicatus Curiae Regiae Prothonotarius, Cottuum Sopronensis V.-Comes et Castri ferrei Juratus Notarius. Memoriae commendamus, significantes per praesentes, quibus expedit universis. Quod cum alte recensita Sua S. C. Regiaque Mattas Dnus Dnus noster Clementissimus, intuitu demissae instantis Universitatis attacti Cottus Sopronensis, compassione digna notabilis eiusdem Cottus Partis totius, videlicet Districtus Fluvij Rába statui, pro paterna Sua in eundem Cottum Clementia et Favore benigne providere, vehementemque dicti Fluvij Rába aquarum emptionem, quae iisdem per insinuatam Districtum longe lateque se effundentibus, prata et terrae Incolarum dicti Districtus arabiles, inutiles redderentur, segetes earundem enecarentur, sylvae glandiferae evanescerent, ac denique tales inundationis tempore major eiusdem Districtus Pars aquis repleretur, ita ut multi Pagi et loca plane inaccessibilia redderentur, ac proinde non contemnendae eiusdem Districtus Partis manifestum desolationis periculum [illegible] Sacratissimae Suae Mattis

*) [illegible] a [illegible] kurucz [illegible] az ő ága [illegible] I. K.

Sacrmae Mandato, de dato in Civitate Vienna, Austriae, die VI. Mensis Julij. Anno 1699. emanati, Celsissimo S. R. I. Principi ac Dno Dno Paulo Eszterhás de Galántha, Perpetuo Comiti in Fraknó, Regni Hungariae Palatino, Judici Cumanorum, Aurei Velleris Equiti, Partium Regni Hungariae Antemontanarum Supremo-Generali-Capitaneo, Cottuum Sopronieusis, Pest-Pilis et Soldt Supremo-Comiti, ejusdemque Suae Mattis Sacrmae Intimo Consiliario, Camerario et per dictum Regnum Hungariae Locumtenenti, clementissime commisisset, quatenus Sua Celsitudo Palatinalis certos Jurisperitos Justitiaeque amantes Commissarios dissinteressatos, molendinaque (quorum causa aquagium ejusdem fluvÿ Rába nimis elevatum perhibebatur) minus possidentes, in remotioribus quoque Cottibus degentes deputare et exmittere velit, qui certificatis superinde Partibus interessatis, ijsdemque plene et sufficienter auditis, quoslibet defectus, impedimentia, obstructiones circa alveum praesciti fluvij Rába existentes et reperibilia, oculata revisione mediante investigare el examinare ac tandem necessarios, sive in hoc Sopronieusi, sive alijs vicinioribus Cottibus aggeres et fossata erigi, damnosasque obstructiones tolli, elevationes quoque aquarum (si e re visum fuerit) etiam cum sublatione nocivorum molendinorum, in suum solitum ac proportionatum cursum redigi facere, omnes denique defectus corrigere, quaestionesque hacce in materia qualitercunque emergentes decernere, ac fidelem inde praetitulatae Suae Celsitudini Palatinali relationem expost per eandem Suae Majestati quoque Sacrmae transmittendam facere teneantur. Ac proinde toties memorata Sua Celsitudo Palatinalis, Provinciam executionis ejusdem Clementissimi Suae Mattis Sacrmae Mandati nobis alijsque nonnullis ex vicinioribus Castriferrei, videlicet Veszprémiensis et Jaurinensis Cottibus convocatis jurisperitis viris gratiose commisisset, quatenus unius vel alterius praementionatorum absentia minus obstante, benigne praerecensitae Suae Mattis Sacrmae ordinationi satisfaceremus. Nos itaque pro exigentia homagialis obligationis nostrae benignae Suae Mattis Sacrmae, sic et gratiosae Suae Celsitudinis Palatinalis commissioni omnino satisfacere cupientes, ad exequendam eorundem modofatorum Clementessimam Dispositionem, devoto promptitudinis zelo, obsequendique studio processimus, ac pro die 29. Mensis 8-bris proxime evoluti, cerficatis primum Inclytis Castriferrei, Veszprémiensis et Jaurinensis Cottibus, nomine quorum ex determinatione eorundem Cottuum, Jaurinensis quidem Egregius Michael Farkas S. C. Regiaeque Mattis postarum Jaurinensium Magister comparuisset quidem ex parte vero Castriferrei Generosus Dnus Joannes Hevenyesi Personalis Praesentiae Regiae in Judicijs Locumtenentis et Consiliarÿ Prothonotarius, ejusdem Cottus Vice-Comes,

tanquam per praedictum Cottum Castriferrei denominatus se per literas suas compariturum insinuasset quidem, sed ob iter suum, quo nunc ob publica Regni negotia ad modernam Commissionem Viennam proficisci deberet, se excusasset, adeoque nec ipse, neque ullus ex Veszprémiensi Cottu comparuisset; comparentibus tandem, primum quidem ex parte praetitulati Celsissimi Principis Palatini Generosis Dnis Georgio Niczky et Adamo Meskó cum literis credentionalibus, necnon Illustrissimis Dnis Comitibus Adamo Draskovicz de Trakostyán, ac Daniele Eszterházy, ita et Spectabili ac Magnifico Domino Ladislao Cziráky de Dienesfa, Admodum Reverendis Dnis Francisco Liptay, Venerabilis Capituli Ecclesiae Jaurinensis Canonico ac etiam Priore Pápócziensis, Generosis item ac Egregijs Daniele Tholnay, Jaurinensi Notario, Judliumque processualibus antelati Cottus Soproniensis, Daniele item Rátky et Valentino Szegedy, Georgio Kisfaludy et Joanne Niczky, ac compluribus Nobilibus ejusdem Districtus fluvij Rába convenientibus, cum et alioquin gratiosa Suae Celsitudinis Palatinalis commissio, non obstante unius vel alterius convocatorum absentia, nobis procedendum indigitasset, cujus quidem benignissimae Suae Mattis Sacrmae commissionis talis erat tenor: Leopoldus Dei Gratia electus Romanorum Imperator Semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque Rex. — Illustris S. R. I. Princeps! Cognate nobis dilecte! Demisse repraesentaverunt Matti nostrae fideles nostri Universitas Cottus Soproniensis. Qualiter notabilis ejusdem Cottus Pars, totus videlicet Districtus fluvij Rába, ex pagis seu posessionibus circiter 26 constans, ob crebras easque nimium damnosas praescripti fiuvij Rába exundationes, potissimum per obstructionem et elevationem aquarum in beneficium molendinorum super eodem fluvio exstructorum, cum extrema ejusdem Districtus ruina practicari solitum, in tantum, ut campis et foenilibus in ijsdemque enatis segetibus et graminibus, unde videlicet vitae suae sustentandae media miseri Incolae sperare potuissent, destructis pessum ire coguntur; et quia de communi aequitate nemo cum damno et injuria alterius locupletari deberet, fluviusque praescitus intra consuetas suas ripas et terminos non secus quam erectione certorum quorundam fossatorum, seu aggerum, etiam in vicinis Cottibus fienda et sublatione nonnullorum molendinorum contineri queat; negotiumque hoc veluti vicinos quoque, utpote Castriferrei, Veszprémiensis et Jaurinensis Cottus respiciens, per antelatum solum Cottum Soproniensis remederi haud posset. Proinde ijdem exponentes humillime Matti nostrae supplicarunt, quatenus ijsdem circa praemissa clementer providere, Dilectionique Vestrae superinde modalitate infra declaranda committere et mandare benigne dignaremur, nec pateremur

eosdem eatenus improvise destitui. Cum autem justa petenti non sit denegandus assensus, et alioquin etiam ejusmodi aggerum, fossatorum et repleturarum necessariarum erectio, nocivarum vero disjectio et destiuctio ad mentem positivorum Regni Legum, signanter vero Articulorum 87. Partis 1-mae et 4-tae, Partis 2-dae Operis Decreti Tripartiti ex similitudine quoque Articulorum 32, 1630. et 63, 1635. Annorum medio certorum per Dilectionem Vestram deputandorum jurisperitorum virorum commode institui peragique valeret. Pro eo Dilectioni Vestrae harum serie firmiter praecipientes committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et rebus sic, ut praefertur stantibus seque habentibus, certos jurisperitos justitiaeque amantes Commissarios dissinteressatos, molendinaque in eodem fluvio minus possidentes, in remotioribus quoque degentes et commorantes deputare et exmittere velit ac studeat eadem Dilectio Vestra, qui certificatis superinde suo modo Partibus interessatis, ijsdemque plene et sufficienter auditis, compertaque in praemissis rei veritate, primum quidem quaelibet defectus, impedimenta et et obstructiones circa alveum praeinsinuati fluvij Rába existentes et reperibilia, exundationemque et decursum aquarum in partes annotati Districtus quoquomodo causare et derivare queuntes, oculata inspectione mediante revidere, investigare et examinare ac tandem necessarios sive in hoc Soproniensis, sive aliorum praespecificatorum Cottuum quoslibet aggeres et fossata erigi, dammosas obstructiones tolli, elevationesque aquarum, si e re visum fuerit, etiam cum sublatione nocivorum molendinorum in solitum et proportionatum cursum redigi facere, omnes denique defectus corrigere, quaestionesque hacce in materia qualitercunque emergentes decernere, fidelemque superinde Dilectioni Vestrae relationem expost eandem nobis transmittendam facere, modis omnibus debeant et teneantur. In reliquo Dilectionem Vestram gratia et benignitate nostra Caesarea Regia jugiter complemur. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae, die 6. Mensis Julij Anno 1699. Leopoldus m. p. L. S. Ladislaus Matyasovszky Eppus Nitriensis m. p. Franciscus Somogyi m. p.

Quae quidem revisio adhuc die praesentis inchoata, deinde die subsequenti 30. Mensis 8-bris, ad trajectum vulgo Ujhíd profectum est, directeque per aggerem alveum illum cingentem ascendendo, versus divisionem duorum alveorum dicti fluvij Rába repertus est certus circuitus alvei ejusdem superioris rami, certum pomarium in territorio possessionis Lak Cottu Castriferrei adjacente habita, ambuens et fere circumfluens, huic Districtui ob aquagij defluentis retardationem valde nocivus aggeribusque conservandis nimium contrarius; circa quem determinatum est eundem alveum recta linea in concursu praeallegati circuitus trans-

fodiendum esse, pomario pro moderno possessore permanente, praetioque spatij illius, quo transfodietur et aqua sibi meatum accipiet, per saepefatum Districtum erga condignam aestimationem possessori persolvendo. — Illinc ulterius ascendendo, repertus et alter circuitus ad certam repleturam vulgo Hólyod nuncupatam, qui circuitus cingit aliud pomarium in territorio praedictae possessionis Lak habitum, pariter nocivus, eaque qua prior modalitate, solutisque solvendis, ad concursum erecti alvei directa linea transfodiendus; ulterius proficiscendo, tertius quoque circuitus inventus est similiter nocivus, parique modalitate transscindendus ac persolvendus. — Quartus quoque penes eandem ripam ascendendo, in territorio possessionis Niczk, itidem Cottu Castriferrei habitae, praescripta modalitate, solutisque solvendis, corrigendus. Unde altius ascendendo, deventum est ad alveum majorem in duos, praescriptorum nimiram superiorem et inferiorem annotatum Districtum Rábaköz alluentes ramos se effundentem, ubi siquidem in deflexione rami superioris certus angulus per modum ....*) aquae cursum retardans se ostendit, qui angulus iuxta nosigna in arboribus ibidem situatis securi data transfodiendus judicatus est, et quidem in latitudine duarum orgiarum, in ramo vero inferiori statim penes divisionem praeinsertorum ramorum, magna et oblonga ac fere inexpurgabilis inventa est repletura vulgo Nagy-Holod dicta fluxum aquae similiter impediens. — Ut igitur aquagium ad notumque ramum aequaliter descendat, nec alterius rami alveus plus aequo aquis oneretur: determinatum est, ut in ripa ejusdem alvei inferioris, citeriori ex parte nempe Cottus Sproniensis, penes praescriptam repleturam novus alveus, pari qua in superiori ramo latitudine ac profunditate fodiatur. Ita tamen, ut praescriptas utriusque rami apertiones, sive horum duorum alveorum effusiones, non prius, quam totum aquagium sive ambo alvei purgati fuerint, et modalitate praescripta correcti extiterint, eodem utraque tempore simulque fiant. Ulterius per ripam seu aggerem inferioris alvei citeriorem orientem versus habitum descendendo occurrit agger Karós-Östörfi nuncupatus in territorio possessionis Keczöl Cottu et Districtu in praefatis habitus pridie revisus, seu magna illa eruptio per quam hac aestate suisque temporibus aquae majorem huius Districtus partem perfuderunt; cujus causa inventa est loci profunditas, ob quam aggeris conservatio difficilis evadit, inti alvei elevatio humilietur per molendini Kecskédiensis, non procul inde distantis, rectificationem seu humiliationem, diversorum alvei circuituum per rectam lineam transfossionem et diversarum repleturarum expurgationem.

---

*) Itt egy szó helye betöltetlenül áll.

— Non procul illinc paulisper descendendo, apparet quintus quoque circuitus, qui certum pratum Berta-rétje nuncupatum, in territorio possessionis Pápócz Cottu Castriferrei habitum cingit, penes quem fuit vehemens Anni praeteriti contra praedictum aggerem Karós-Ösztörű aquarum emptio et super eundem aggerem recta per certum stagnum in alveum Linhó ad partem septentrionalem effusio; transeundoque aggerem illum, meridiem versus deventum est ad angulum attacti circuitus, quem quidem incolae praescripti Districtus ex commissione Dominorum Deputatorum eiusdem Cottus Soproniensis ante Annum transfoderant, sed incolae praeinsinuatae possessionis Pápócz in orificio repleverant, ac proinde magna fuisse causa aquarum in Districtum effusionis fertur, cum praesertim proxime praeterita inundatione aperto per Pápóczienzes eodem alveo, aqua per dictum aggerem haud emperit, ac proinde magnum huic Districtui ostenderit emolumentum. — Ideo consentientibus tum Dno Priore Pápócziensis, tum etiam Venerabilis Capituli Iaurinensis Plenipotente Admodom Reverendo Dno Francisco Liptay, eiusdem Capituli Canonico, quorum territorio praescriptus circuitus situaretur, idem fossatum renovandum statutum est; ita nihilominus, ut terra effodienda ad ripam meridionalem territorium nempe Pápócziensis ejiciatur, prato pro moderno possessore pari qua in prioribus modalitate remanente, praetioque illius terrae, quo alveus situabitur, erga condignam aestimationem possessori deponendo. Arbores in alveum utrumque quoquomodo incidentes extrahantur, et ne aliquis inposterum aliquam arborem injiciat et insecet, sub poena statuti Comitatensis fl. 12. cautum sit. — Illinc deventum est ad molendinum Illustrissimi Dni Comitis Adami Drasskovics de Trakostyán in territorio possessionis Kecskéd Cottu Castriferrei, ad ripam exteriorem extructum, cuius aquagij elevatione dimensum, caput molendini inventum est elevatum super aquam stagnantem digitis architectonicis 8, aquagij vero super caput molendini elevatio digitorum 28. Item damnosa duarum rotarum molarium in uno canali collocatio. Magis descendendo in possessione Vágh, duo molendina fere sibi contigua, in proxime divisis duobus ejusdem alvei ramis, unum in uno, alterum in alio exstructum, et quidem primum in ramo exteriori Dnae Relictae Egregii olim Pauli Szemenyey, cuius caput est demissius aqua stagnante sive sub molendino consistente, digitis 7. elevatio aquagij super caput digitorum 21. et medij, alterum Dni Sigismundi Polányi, cujus caput inventum est haerere in aqua consistente digitis 6$^1/_2$. Elevatio aquae supra caput currentis digitorum 22. Ibidem reperta est alia quoque mola non pridem in alia ripa eiusdem alvei e diametrio loco canalis vulgo Zúgó dicti exstructa, capite nimium elevato, tempore elevationis posses-

sori utilis aquagij cursum impediens. Deinde descensum est in possessionem Sebes, inque molendinum Dni Prioris Pápócziensis, cujus caput inventum est aquae stagnanti subesse digito uno. — Unde deventum est ad molendinum Episcopatus Iaurinensis ad Arcem Kesző spectans, in Cottu Castriferrei habitum, cujus caput supra aquam consistentem, repertum est elevatum digitis 12. aquagium rotas vertens super caput altitudinis digitorum 25. Habetur super illud molendinum certum quoddam antiquum fossatum vulgo Asvány dictum, quo olim aquae superfluae ex dicto alveo in fluvium Marczal, illinc non procul praeterlabens, se effuderat. Quod denuo aperiendum et in fluvium Marczal derivandum determinatum est.

In possessione Sobor molendinum Generosi Domini Stephani Teörök de Telekes, cujus caput apparebat in aquis demersum digitis 6. aquagium rotas vertens, supra caput altitudinis digitorum 24. In Árpás molendini Sancti Monialium Conventus Tÿrnaviensis, capitis elevatio supra aquam consistentem digiti unius, aquagij supra caput digitorum 27. In Móriczhida in Comitatu Jaurinensis molendini Communitatis ejusdem loci capitis elevatio supra aquam stagnantem digitorum 6., aquagij rotas vertentis digitorum $16^1/_2$. Reperitur in dicta possessione Móriczhida certus alveus Máthé fördője dictus, in alveum fluvij Rába influens, in capite quo ex alveo externo eandem possessionem alluente effunditur, occludendus. In Malomsok, Comitatu Jaurinensis molendinum Spectabilis ac Magnifici Domini Adami Amade, cujus capitis supra aquam stagnantem alevatio reperta est digitorum 5., elevatio aquagij supra caput digitorum 26. In Szent-Mihály, Comitatu Jaurinensis, molendini Incolarum ejusdem loci caput in aqua stagnante demersum infra aquam digitis $10^1/_2$, aquagij supra caput altitudo digitorum 30. In Csécsény, Comitatu similiter Jaurinensis, caput molendini in aqua demersum digitis $10^1/_2$, aquagij supra caput altitudo digitorum 24. Illinc reversum est ad superiorem alveum, dimensaque sunt molendina super eodem alveo extructa, et primo quidem caput molendini Suae Celsitudinis Palatinalis, in territorio possessionis Vitnyéd habiti, inventum est caput ejusdem aqua subtus jacens altius digitis 5., aquagium supra caput defluens altum digitis 19. In Kapuvár caput molendini ejusdem Suae Celsitudinis elevatum super aquam consistens digitis 14., altitudo aquigij supra caput digitorum 15. In territorio possessionis Babóth duae molae in uno alveo ac capite sibi contiguae, una ad occidentem Suae Celsitudinis Palatinalis, altera Spectabilis ac Magnifici Domini Ladislai Ebergényi, quorum caput elevatum supra aquam stagnantem digitis $11^1/_2$, aqua rotas vertens ejusdem altitudinis existente. Tertium ibidem molendinum in ramo minori vicino ad

occidentem decurrente, itidem Suae Celsitudinis; cujus caput elevatum super aquam consistentem digitis 8. cum quadrante, habet aquam supra caput elevatam digitis 9. cum dimidio. In Kisfalud primum Külsőmalom dictum, habet caput elevatum digitis 7. cum tribus quadrantibus, aquam superfluentem digitorum 16.; alterum itidem in praescripto occidentali ramo extructum, Belsőmalom vocatum, utrumque Familiae Kisfaludyanae, habet caput elevatum digitis 5, aquam superfluentem digitorum 16¹ ₂. In possessione Vicza Magnifici Adami Viczay, habens caput elevatum digitis 26¹ ₂, aquam desuper decurrentem digitorum 18. In possessione Beled molendinum Generosi Domini Valentini Szegedy, habens caput elevatum digitis 24., elevationem aquagij molendinum vertentis digitorum 18. Demum in territorio possessionis antelatae Beled duo molendina, unum Spectabilis ac Magnifici Domini Ladislai Cziráky *et Sororis ejusdem, Consortis Illustrissimi Domini Comitis Danielis Esterházy*, *) alterum Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Praepositi Csornensis, in uno capite extructum; quorum caput elevatum est super aquam stagnantem digitis 20., aqua super caput defluens digitorum 18. Qua quidem praespecificatorum molendinorum revisione modalitate praenarrata rite peracta. – Nos tandem habita inter nos matura et exacta consultatione, opinionibus quoque praeinsinuatorum Dominorum comparentium ac Magistrorum Molitorum statum aquagij intelligentium, sub stricto recenter deposito eorundem juramento examinatorum, investigatis, praescriptos duos alveos Districtum hunc alluentes, aequaliter in utrumque alveum sive aquam in ijsdem decurrentem dividendam ac tandem statum elevationis molendini Kecskédiensis veluti reliquorum infra extructorum, capitis in suo moderno statu elevationis nempe octo digitorum supra aquam stagnantem reliquendum, ob nimiam vero meatus constrictionem aperturam et Canalem vulgo Zúgó in forma capitis molendinarij capite molendini 4. digitis altiorem, in latitudine vero 3. orgiarum praeter clausuram vulgo gát dictam rippa fluvij 6. digitis humiliorem conficiendam, sic et praenotatam 3-tiam rotam in tertium Canalem transloc andam. Ex adverso vero alterum primum in superiori alveo situatum Czyrákyanum et Praepositurae molendinorum caput, ob respectum alterius majoris alvei ex ejusdem alveo effluentis Nagy Balázs ere nuncupati, octo digitis humiliandum esse deliberatum est, ac praeterea praeter praescriptam capitis humiliationem, Canalem vulgo Zúgó duarum orgiarum latum, duobus digitis capite altius erigendum esse. Praenarratum Kecskédiense molendinum sequuntur duo

*) E malom révén volt érdekelt Esterházy Dániel a tervezett Rábaszabályozásban, és így került a jelen irat az ő levéltárába.

Vágiensia, et primo quidem praetactae Dominae Szemennyeyanae, cujus caput duobus digitis elevandum ac praeterea novus Canalis seu Zúgó unius orgiae latitudine 4. digitorum capite altius extruendus est; alterius vero capite in eodem quo prioris aequilibrio relicto, novum molendinum pro exundatione confectum demolietur, et novus Canalis praescriptae altitudinis duarum orgiarum longus extruetur. Molendini Sebesiensis caput in statu prioris altitudinis relictum est, erigeturque novus Canalis Zúgó trium orgiarum longus. Molendinum Episcopus Jaurinensis humiliabitur digitis 12., ponetur eidem Canalis trium orgiarum latus, quatuor digitis capite altius. In Malomsok caput molendini humiliabitur digitis 10. Canalis pariter trium orgiarum praescriptae altitudinis conficiendus. Molendinum in Sobor Domini Stephani Teörök humiliabitur digitis duobus, hinc quoque Canalis trium orgiarum latitudinis, observataeque hactenus altitudinis erigatur. Árpásiensis similiter 2. digitis humiliabitur. In Móriczida aequali dimensione comproportionabitur eidem. Haec duo molendina unum Canalem superfluum Zúgó dictum, quatuor nempe orgiarum latitudinis, altitudinis vero praerecensitae habebunt. Caput molendinorum Szent-Mihályiensium et Csécsényiensium humiliabuntur digitis $4^{1}{}_{2}$ unum quodque, ac cuivis conficietur Canalis 3. orgiarum, priori altitudine observata. In superiori alveo post molendinum Czirákynum, molendini Domini Valentini Szegedy caput humiliandum digitis 14. Canalis aperiendus orgiarum duarum, capite molendini ut supra 4. digitis altius. Viczaiensis caput humiliabitur digitis $18^{1}{}_{2}$. Canalis faciendus orgiarum duarum. Mihályiensis humilianda digitis 11., Canalis similiter duarum orgiarum extruendus. Duae in Kisfalud, prima Belső-malom humiliabitur digitis 3-bus, cum tribus itidem quadrantibus, altera Külső-malom uno digito; Canalis exterioris molae duarum orgiarum conficiendus, altera manebit in suo statu. In Babót Domini Ebergényi sic et vicinum Suae Celsitudinis, humiliabitur digitis $9^{1}{}_{2}$. Alterum in vicino minori alveo erectum digitis $6^{1}{}_{4}$, prioribus duobus molendinis Canalis duarum orgiarum in meditulio conficiendus. Kapuváriensis humiliabitur digitis 14. Canalis conficiendus latitudine duarum orgiarum, altitudinis vero uti priores 4. digitorum capite molari. Vittnyédiensis reliquendum in moderno statu, cui similiter Canalis 3. orgiarum conficiendus. Praerecensita autem molendinorum rectificatio, ubi alveus infrascriptus Nagy Bala-sere expurgatus et rectificatus fuerit, tunc primum executioni demandanda censetur, ne per molendinorum humiliationem alveus aquis enervetur. — Postremo deventum est ad molam Generosi Dni Michaelis Ori in territorio praetactae possessionis Nick habitam, supra quam reperiuntur tres vastae molis et levi opera transfodibiles [illegible], qui cursum

aquae fere medio milliari circumferunt et retardant, ob quod se aquae tempore exundationis in externos Canales, alias Herpenyő nuncupatos effundunt, et iterum fluvium Rába e regione supra recensitae Karós-Ösztörű cum vehementi impetu irruunt, passim autem in fluvium Kőrös ad septemtrionem habitam se exonerant, et sic alterum superiorem Rábae alveum se intrudunt. Infra molam pariter 3. circuitus similiter nocivi, quos quidem pari ratione et modalitate qua superiores, transfodiendos, arboresque injectas extrahendas esse; et quia transfossio illa citra praementionati molendini Niczkiensis fieri non potest, cum et alias mola illa in loco valde nocivo et incommodo sita, neque multum importans reperta sit, eandem quoque in locum commodiorem translocandam, proportione elevationis aquagij ita observanda: ne ob eandem cuipiam aliquid damni eveniat; unde ut aquam in alveum Herpenyő dictum meatus occludatur, sufficientes aggeres exstruendos decrevimus et commisimus per praesentes. Molendinorum itaque negotio taliter deciso et pro exequendo sicut et alias decisiones praespecificatas nostras Universitatibus praescriptorum Cottuum Soproniensis, Casriferrei et Jaurinensis modalitate infraspecificanda commisso, aquagium quoque tertij Canalis ex alveo rami superioris supra molendinum praespecificatum Czirákyanum, ad exteriorem partem Districtus decurrens, vulgo Nagy Balázsere sic et alius ex eodem elabens Békás-ér nuncupatus, in quo fluvij Kőris et Répcze se conjungerent, inferiorique ejusdem Cottus Processui magna damna ob complures alveorum jam pene repletas divisiones causarent, in parte revisus est, in toto autem tum ob temporis pluviosi incommoditate, tum ob loci stagnantem situm revideri non potuit, nec curruli nec navali occasione accessibilis. Quae cum omnia in dicto Cottu Soproniensis habeantur, ob hoc per praesentes Universitati ejusdem Cottus Soproniensis tum circa id, tum etiam circa orificium memoratum fluvij Rába, quo paludes Han vocatas ingrederetur, sic et reliquis praerecensitis Cottibus, cuilibet in suo ambitu, eam dedimus et concessimus vigore praesentium Commisionis meram, plenam et omnimodam potestatis facultatem, ut ipsi, vel eorum deputandi, ex parte quidem Soproniensium praescripta revidenda revidere et quidquid justi ac recti adinvenerint, concludere, ac non solum ea, verum uti et reliqui Cottus praesentem quoque determinationem, latamque et modalitate praeinserta et articulis debitae executioni demandare possint ac debeant; cum insuper praemissae repleturae per nonnullos piscatores et molitores hactenus causatae perhiberentur Universitates praescriptorum Cottuum tales quoque punire poenasque debitas injungere valeant; imo damus et concedimus, transferimusque per praesentes omnimodam facultatem, harum nostrarum chirographis et sigillis nostris

roboratarum, vigore et testimonio Literarum mediante. Datum ad molendinum praefatum Niczkiensem, die 6-ta 9-bris, Anno 1699. Comes Franciscus de Nádasd, m. p. L. S. Andreas Matusek E. Episcopus Scepusiensis, m. p. L. S. Comes Georgius Széchény, m. p. L. S. Magister Stephanus Nagy Officij Iudicatus Curiae Regiae Protonotarius, m p. L. S.

(A gr. Esterházy-család cseszneki ágának pozsonyi levéltárában őrzött egykorú másolatról.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A nagy-eőri levéltárból.

A Történ. Tárban közöltettek XVI. századbeli magyar hölgy ruhatárak, (1883. 594—600 lap.) melyek mutatványúl elegendők arra, hogy azon korban a főúri családok mennyit s miféléket szoktak volt adni női nászhozományúl. Nem a tárgy ismertetése tehát, hanem a végett közöltetnek itt további ilynemű kimutatások, mert ezek ketteje épen egy századdal későbbi, s igy azt tanusítják, hogy a XVII. század végéig nem igen változott a viselet, legfeljebb szabás alakban a divat, de nem tárgyakban és minőségben; továbbá látjuk, hogy vidéki, habár vagyonosb, de nem hatalmas főúri állású s fényű családoknál is, aránylag nagy fényűzés és pénzberuházás történt női hozományoknál öltözékbe, ékszerekbe s drágaságokba, mellesleg megjegyezvén, hogy az 1680-iki jegyzékben már tetemes számú fehérnemű kezd szerepelni.

Az 1515-ki parafernum nemcsak hogy korban megelőzi valamennyit, de növeli az érdeket mint okmány, melyben történeti nevű egyéniségek szerepelnek.

Frangepán Bernát unokatestvére volt Frangepán György vagy Gergely (gyakran felcserélődik a Georg- s Gregor-név) kalocsai érseknek, ki mint államférfi fontos politikai állást töltött be. A menyasszony, Bernát leánya Isotta, nővére volt Beatrixnak, Corvin János nejének, a vőlegény zászlós úr; a hozomány egy királyi vár. Ez utóbbi körülmény indokolja, hogy a vár s uradalom átadása különösen kiemeltetik, »cum suis litteris privilegialibus«, mert Beatrix királyné inscriptiója, Mátyás és Ulászló királyok megerősitései képezék a birtokczím alapját, s igy a korona ellenében a családi tulajdonjog fő védeszközét. Röviddel elébb a keresztes pórhad legyőzetett; az oligarchia hatalmaskodása alatt az ország bomlásnak indult; az anyagi viszonyok teljesen zilálva, a pénztelenség, a hitel- s bizalomhiány általános. Gondolható, minő hatása lehetett a kétségbeesett nemzetgazdá-

szati állapotoknak mindenre, a mi készpénzt vagy pénzértéket képviselt. Ezen szempontból kell tekintenünk azon számokat s értékarányokat, melyek ezen okmányban találhatók. — Sajátságos, hogy bár hihetőleg az örömatya tartja a lakodalmat, azonfelül még a vőlegény is biztosíttat magának menyegzői költséget, s pedig jókorát, ha tekintetbe veszszük, hogy 7000 frt. az egész uradalom és vagyon, mely a szerződés tárgyát képezi. Nevezetes a birság vagy bánatpénz kikötés módja: a szószegő fél legyen becsület- s tisztességvesztes, és fizesse meg az egész 7000 frtot a szavatartó félnek, és ugyanannyit a pápának titulo camerae Apostolicae, miből talán ezen Frangepánoknak a pápákhoz való ragaszkodása lenne gyanítható.

Bernát követsége Rómába nem említtetik ugyan történetíróinknál, hanem nyilván összeköttetésben kell állania X. Leo erőlködéseivel a törökveszély ellen, s tárgya lehetett azon 50,000 arany hadjárati vagy 20,000 arany végvár erődítési segély, melyet a pápa Ulászlónak kinált, sőt agenseit járatta is a végekben.

Az utazás és diplomatiai működés tartamára öt hónapot praeliminál a szerződés, kelte idejétől, september havától számitva. Megtörtént-e? nem bizonyos; de a hivatkozás: »a die exitus Bernaldi et Ferdinandi pro praesenti legatione« feltenni engedi, hogy elhatározva, sőt az elindulás napja nyomban bekövetkezendő volt.

A leány személyéhez valókat megnevezik, a többit csak általában említik, hogy kapni fog olyakat, melyek a fényhez és háztartáshoz szükségesek. Ritkaság, hogy itt külön említtetik »nyári« ruházat is, a mi sem ezen, sem a következő századbeli más hozomány-lajstromokban elő nem fordúl.

Maga a kérdéses birtok újabb időben az Esterházyak zólyomi ágának tulajdona volt, mig 1805-ben Ferencz király Dobronyiva, Szászi és Babaszék uradalmat és a zólyomi várat tartozékaival (I. Mátyás király kedvencz vadászterületét, melynek emlékét fentartják Hajnik (= az erdő kerülők) Ribári (= a halászok) és Psiotyova (= a motozó ebek) telepeinek falunevei) a családtól birtokcsere utján a magyar bányakincstár számára szerezte meg.

Házassági szerződés és paraferrum Frangepán Isotta és Perényi István között.

[illegible] sept. [illegible]

[illegible] lamus [illegible] Quod [illegible] Frangepani- [illegible] ab altera

similiter Magfcus Dnus Stephanus de Peren Dapiferorum Regal. Magister coram nobis personaliter constituti praesente etiam ibidem Egregio Gregorio Iapricza Horváth de Csaba, iidem Bernaldus et Ferdinandus Comites assumptis in se et per omnia levatis oneribus et quibusvis gravaminibus Spbilium ac Magfcorum Mathiae et Christophori Comitum similiter de Frangepanibus Filiorum eiusdem Dni Comitis Bernaldi et fratrum praefati Domini Ferdinandi carnalium aliorumque universorum fratrum et consanguineorum simul et proximorum eorundem, quos infrascriptum negotium tangeret seu tangere quoquo posset in futurum, item imprimis iidem Domini Bernaldus et Ferdinandus Comites sponte et viva voce confessi sunt in hunc modum. Quomodo ipsi matura et diligenti deliberatione intra se praehabita Generosam Dominam Isotham filiam suam charissimam Sororem videlicet praefatorum Ferdinandi Mathiae et Christophori dicto Domino Stephano de Peren legitimam tradidissent in Uxorem modis et conditionibus infrascriptis inprimis: Quod idem Dnus Comes Bernaldus ac filii sui praedicti ratione dotis praefatae Dnae Isothae Castrum. ipsum Dobroniva vocatum in Comitatu Zoliensi habitum cum omnibus suis villis, possessionibus, tributis, teloniis et aliis universis proventibus et pertinentiis ac privilegiis suis quibuslibet in septem millibus florenorum, pro quibus idem Castrum praefato Comiti Bernaldo per Serenissimam condam Dnam Beatricem Reginam ex consensu Serenissimi Principis condam Dni Mathiae Regis inscriptum et impignoratum exstitit. Similiter ex litteris quibus Serenissimus Dnus Ladislaus modernus Rex praefata privilegia eiusdem Serenissimae Dnae Beatricis Reginae ex benevolo consensu pariter et assensu confirmavit, cum eadem Dna Isotha praefato Dno Stephano de Peren ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis dedissent, donassent et contulissent, imo dederunt, donarunt et contulerunt coram nobis modo et ordine ac conditionibus et clausulis subinfascriptis: Primo, quod idem Dnus Bernaldus Comes et Ferdinandus filius eiusdem oneribus modo praemisso in se assumptis annotatum Castrum Dobraniva vocatum simul cum praescriptis omnibus suis pertinentiis ac litteris et litteralibus suis instrumentis factum, ut praemittitur eiusdem Castri et pertinentiarum suarum concernentibus simul et proventuum universorum tam ordinariorum quam extraordinariorum, trigesimo secundo die a die exitus ipsorum Dnorum Bernaldi et Ferdinandi Comitum de Civitate Budensi pro praesenti scilicet Legatione ad Summum Pontificem per Regiam Maiestatem eundem Dnum Comitem Bernaldum deputatum manibus dicti Gregorii Horváth, tamquam ad manus communes dare et assignare debeant et teneantur, idemque Gregorius Horváth dictum Castrum infra celebrationem nuptia-

rum eorundem Dni Stephani de Peren et Puellae Isothae tenere ac possidere valeat atque possit, tandemque habita consummatione nuptiarum, mox fide sua mediante idem Gregorius Horváth dictum castrum simul cum praenotatis omnibus pertinentiis et Litteralibus instrumentis manibus eorumdem Dni Stephani de Peren et Puelle Isothae vel hominum suorum, ad id per ipsos deputatorum, absque omni occasione et subterfugio dare et assignare debeat et teneatur. Casu vero, quo nutu Divino vel ipsum Dnum Stephanum de Peren aut dictam Dnam Isotham infra matrimonii consummationem ab hac luce decedere contigerit, teneatur praefatus Gregorius Horváth dictum Castrum eiusque cunctas pertinentias et privilegia universa manibus dicti Dni Comitis Bernaldi et filiorum suorum praedictorum remittere et reassignare. Ubi vero post dicti matrimonii consummationem praefatus Dnus Stephanus de Peren et Dna Isotha sponsa eiusdem dictum Castrum alicui vendere simul cum suis praescriptis suis pertinentiis et a se alienare vellent et niterentur, extunc idem id facere sine scitu et voluntate dicti Dni Comitis Bernaldi et filiorum eiusdem nemini alteri valeant, sed inprimis ipsos, si illud Castrum pro illa eadem summa, qua ipsi aliis vendere possent, emere voluerint, admoneant. Si vero ipsi Castrum praedictum emere nollent, aut non curarent, extunc praefatus Dominus Stephanus de Peren et Dna Isotha valeant praescriptum Castrum, cui maluerint, libere vendere et a se alienare. Quodsi idem Comes Bernaldus et filii sui ipsum Dnum Stephanum de Peren et filiam suam Dnam Isotham in pacifico dominio dicti Castri conservare quoquo non possent vel non curarent, et illud Castrum ab eisdem aliqua via iuris alienari posse videretur, extunc teneatur idem Dnus Comes Bernaldus et filii sui aut alter eorum praefato Dno Stephano de Peren et Dnae Isothae ratione dotis huiusmodi loco dicti Castri tria millia floren. in monetis hungaricis hic in Capitulo coram nobis deponere, ipse vero Dnus Stephanus de Peren et Dna Isotha rehabitis huiusmodi tribus millibus floren. praeattactum Castrum simul cum saepedictis omnibus eiusdem pertinentiis eisdem Dno Bernaldo Comiti et filiis suis praenotatis remittere et reassignare debeant et teneantur. — Insuper etiam hoc declarandum est specialiter, quod praefatus Dnus Stephanus de Peren debebit et tenebitur in vita sua praefatae Dnae Isothae consorti suae partem bonorum suorum in valore tantae summae vel tot millium floren., pro quot praedictum Castrum venderent et super hoc legitimam fassionem in aliquo loco credibili facere, ut si ipsum Dnum Stephanum de Peren absque haeredibus fatis cedere contingeret, tandem ipsa Dna Isotha cum eisdem bonis vel in viduitate manere, vel cum vellet marito alteri pro decentia sui status nubere; item promiserunt insuper praefati Dni Ber-

naldus et Ferdinandus filius eiusdem Dno Stephano de Pereu tempore nuptiarum pro expensis florenos trecentos dare et transferre, ac in dotem praedictam tempore nuptiarum res infrascriptas cum effectu dare et assignare, inprimis: Cuppas argenteas deauratas decem, Piccarios argenteos sex, Lavatorium c um pelvi de argento unum, Discos argenteos duo-decim, scutellas argenteas decem, Coclearia de argento facta viginti quatuor, Vittas muliebres tres gemmis et lapidibus pretiosis ornatas, Diadema in vulgari nasfa prout commodius et honestius videbitur iuxta ipsorum honorem, tunicas principales tres gemmis ornatas, alias tres tunicas simpliciores de Velluto de Althlasio et Damasco Subas, principales quatuor de purpure deaurata Veneciana, ex quibus una habeat Subducturam Sebellinam, secunda ex pellibus Hermellinis, tertia quidem ex pellibus variolinis, quarta vero de electis mordurinis, item vestes aestivales tres de Damasco de Athlasio, Lectisternia vero Cussinos pulvinaria et ornamenta similia lecti et domus, scilicet Tapeta, prout honori congruit, deinde equos cum curribus. Demum per eum vero conclusum est, post reditum antelati Dni Bernaldi Comitis de praesenti legatione, in qua ad praesens per Regiam Maiestatem deputatus exstitit, infra spatium quinque mensium celebrationi nuptiarum operam dare perficereque omnia utraeque partes promisissent et assumpsissent coram nobis, imo promiserunt et assumpserunt omnino praemissa firmiter observare tali obligaminis vinculo mediante, quodsi qui Partium praescriptarum in praemissis persistere nollet vel quoquomodo subterfugeret, et praemissa vel in toto vel in parte non observaret, extunc talis pars contra partem alteram in praemissis persistentem in Septem mille florenis auri, deinde amissioneque fidei honoris et humanitatis suorum, et nihilominus Summo Pontifici similiter in Septem mille florenis auri sub forma Camerae Apostolicae Sedis convincatur et convinci debeat ipso facto.

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes Litteras nostras Privilegiales pendenti sigillo nostro consignatas ad fassionem praescriptarum partium duximus concedendas. — Datum feria quarta proxima ante festum nativitatis sanctissimae Virginis Mariae, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Decimo Quinto.

(Régi másolatból, — mely az által került a nagy-cöri levéltárba, mert a szerződő házastársak fia, Perényi Ferencz, a Varkocs-Bebek rokonságba házasodván, nőági ősiségi jogok s vagyonigények vegyültek a szepességi Varkocs féle jószágokba, melyek azután Horváth-Stansith kézre mentek által.)

Máriássy Sófia parafernuma.

1653. febr. 9.

Én Markusfalusi Máriási János néhai Máriási Andrásnak legkisebbik fia, az én kegyelmes uramnak istenemnek akarattyából mai napon: úgy mind kilenczedik Februáriusnak napján anno domini 1653, az én szerelmes leányomat Máriási Sófiát attam örök házastársúl az vitézlő s nemzetes Stansith Horváth Markó uramnak, nemzetes és vitézlő Stansith Horváth Bódisár uram ő keme öregbik fiának becsületesen és tisztességesen, sok főszemélyek elütt, és nemes rendő főembereknek jelenlétekben, melyeket az felséges úristen az ő szent áldásával megáldgyon, élhössenek ő szent felségének nevének dicséretire, nemzeteknek becsületjére, láthassanak fiainak fiait, leáninak leánit, országunknak békességét amen.

Mely szerelmes leányomnak szokás szerint parafernumot az szerint adtam:

1. Arany virágos veres kanaváczbúl szoknyát vállastúl, arany galonynyal.

2. Szederjes violaszin bárson szoknyát, öt rendbe széles arany csipkével megprémeztetet, csipkésen vállastúl.

3. Züld bárson szoknyát, arany prémekkel prémezett, öt rendben vállastúl arany galonnal prémezettet.

4. Szederjes violaszin habos tabit szoknyát galonyost.

5. Megyszinyű kamuka szoknyát hét rendbe arany csipkővel prémezett.

6. Testszinyű kamuka szoknyát galonyost.

7. Fekete virágos bárson palástot merő nesttel bélett, az két elei nusttal.

8. Fekete virágos bárson, fekete gubás bársonynyal elűle, belűl fekete tafotával bélett palástot.

9. Szűr-kamukábol csinált palástot gereznával bélett az elei pedgyvettel.

10. Szederjes violaszinyű bárson kis subát, az elei ollyan szinyű gubás bársonnal és tafotával bélett, öt rendben széles arany csipke rajta.

11. Megyszinyű kamuka ködmenkét galonyost pedgymettel bélettet, ezüst aranyazott gombok elűl és az ujjain.

12. Fekete bárson aranycsipkés váll.

13. Tarczelán narancsszinyű váll, arany csip... (?)

14. Veres bárson galonyos váll.

15. Egy arany láncz kilenczven arany nyomó.

16. Másik arany láncz harminczegy arany nyomó.

17. Egy bokor arany perecz.

18. Egy öreg törkis-kő szűv formára, az ki Bochkai fejede-

lemé volt, két gyémánttal és arany lánczocskával és egy keregdet gyöngygyel.

19. Huszonnégy rendben nyakba való gyöngyet.
20. Huszonkét hajtogatott aranyat öreg klárissal.
21. Kézre való kláris három rendbe egy-egy kézre.
22. Kilencz gyöngyes öreg boglárú arany párta.
23. Öt gyöngyes öreg boglárú párta.
24. Gyöngyes harmadik párta arany boglár nélkül.
25. Gyöngyes fékető huszonnégy arany boglár rajta.
26. Egy öreg boglár pántlikába való.
27. Szkofiummal és gyöngygyel főzett főketü, az elein egy arany boglár.
28. Egy öreg rubinttal való arany gyürű.
29. Egy öreg arany gyürű veres kűvel.
30. Egy arany gyürű kilencz törkéssel,
31. Három gyémánttal arany gyürű.
32. Négy ezüst öv, hárma aranyazott, negyedik feir pánczir forma.
33. Egy lengyel süveg.
34. Egy ezüst kannácska kivűl-belűl aranyazott.
35. Tizenkét merün aranyas pohárka felsű fedelével.
36. Egy ezüst mosdó medencze széli aranyozott.
38. *(így)* Hat ezüst kalán.
39. Zöld tafota superlát.
40. Királyszinyű kamuka elűruha arany galonynyal.
41. Violaszinyű tabit elűruha arany galonynyal tizenegy szkofiom aranynyal és ezüsttel varrott virág vagyon rajta.
42. Veres duppla tafota elűruha, kerűl arany csipke rajta.
43. Züld attlacz kesztyű, aranynyal varrott, bélett.
44. Fekete terczenál kesztyű, veres gubás bársonynyal bélett.
45. Egy arany kaftán veres aranyas paplan.
46. Egy köz töreg [török] paplan.

(*Reá rágasztot papirlapra ostyaaljon gyürü pecsétek és aláirások:*)

(P. H.
Balthasar Horvat Stansith m. p.
(P. H.)
Coram me
Gabriele Görgei m. p.

(P. H.)
Coram me Petro Pongracz m. p.
(P. H.)
Coram me Sigis. Faigel.*)
iur. assess. cottus Scepus m. p.
(P. H.)
Coram me Gabriele Zaborsky
iurato assessore cott. Scepusiensis m. p.

(Eredeti fasc. 7. N° 3.)

*) Faigel de Bethlemfalva.

Parapherni Susannae Székely Emerico Horvathianae expositione de anno 1680. 6. Ian.

Anno 1680. die 6. Ianuarii. Én Dobay Székely András és feleségem Görgey Susánna adgyuk emlékezetűl mindeneknek, az kiknek illik, hogy az mi öregbik leányunknak nemzetes Dobay Székely Susánnának nemzetes és vitézlő Stansith Horváth Imre uram házastársának minemű paraphernumot, avagy ingó marhákat adtunk, azok ez szerint következnek:

1. Egy gyöngyös nyakravaló arany lánczocska, melly két rendbe vagyon csinálva, a kiben vagyon tizenhat arany.
2. Egypár arany perecz, mellyben tizenhat arany vagyon.
3. Két arany gyürű, az egyikben kilencz rubin, az másikban zöld smaragd vagyon.
4. Egy gyöngyös párta öreg gyöngyökbűl csinált, mellyben vagyon hat arany boglár.
5. Egy gyöngyös főkötő, kin van tiz arany boglár.
6. Item más egy párta tiszta gyöngybűl való.
7. Egy aranyos ezüst öv pogány pénz formára csináltatott, mellyben huszonöt darab vagyon.
8. Nyakravaló két renddel öreg kláris.
9. Főre való öreg arany csipkék.
10. Egy kék sima bársony szoknya három renddel öreg arany prémek vadnak az allján, a többi aprók.
11. Más szederjes violaszinű kamuka szoknya hat renddel ezüst csipke és galon vagyon rajta.
12. Más kék kamuka szoknya arany galon az allja.
13. Egy vörös koronarósa szoknya angliai posztóbúl csinált, vállal együtt.
14. Egy király sima bársony váll széles arany prémmel megprémezett.
15. Az másik virágos szederjes violaszinű bársony váll ezüst csipkével és galonnal vagyon megprémezve.
16. Harmadik vörös sima bársony váll keskeny arany prémecskékkel van megprémezve.
17. Negyedik tarka kamuka váll arany prémmel megprémezett.
18. Egy reczés karmasinszinű selyem öv.
19. Egy égszinű kek tabit elöruha arany csipecs *(így)* köröskörűl az allján.
20. Az másik elöruha violaszinű szederjes kamuka ezüst csipke az alján.
21. Egy virágos fekete bársony palást egy sorba arany csipke az alljáu gereznával bélett, az elein nuszt.

22. Egy királyszinű angliai posztóbúl csinált mentécske ezüst csipkével megprémezett és rókamállal bélett.

23. Item egy vörös koronarósa mentécske ezüst gombocskák vadnak rajta.

24. Egy virágos fekete bársony aszszonyembernek való süveg nuszttal bélett.

25. Husz ingváll.

26. Tiz fejér előruha.

27. Huszonkét párna héj, az öti aranynyal és selyemmel, az négye tiszta selyemmel, az többi pamuttal varrottak.

28. Husz lepedő, az egyik aranynyal és selyemmel, az másik tiszta selyemmel, az többie némellyek pamuttal és fejér varrással varrottak, és némellyek csupa vászonybúl valók.

29. Husz abrosz.

30. Husz asztal keszkenyő.

31. Husz kendő.

32. Három derekaly párna, hat vánkos, és egy dunyha.

33. Két paplan, az egyik selyem materiából való, az másik közönséges.

Actum in Hunsdorff anno et die, ut supra.

Dobay Székely András m. p. (P. H.) (*vörös gyürü pecsétek.*)
Dobay Székely János m. p. (P. H.)
Cserneky Dessőffy István m. p. (P. H.) Görgey Susanna.
de Lubolin. (P. H.)

(*m. p. nélkül, mert férjének irása.*)

(Eredeti fasc. 7. N⁰ 4.)

Közli: Br. Mednyánszky Dénes.

Kassa város levéltárából.

Számüzött cseh papok levelei.

A mint Ferdinánd az ellenreformatiót szigorúan keresztül vitte, a protestánsok mindenfelé szétszaladtak. Bethlen Gábor birtokain sokan kerestek és találtak menedéket s a papok közűl is többen jöttek be, kik Magyarországon találtak alkalmazást. Az alább következő levelek bujdosó cseh papoktól származnak. Bixerről csak annyit tudunk, a mennyi e levélben fennmaradt, de Jacobaeus az irodalmi téren is érvényesitette tehetségeit s nehány munkája nyomtatásban meg is jelent, azonban az itt emlitett Dianoia egészen ismeretlen.

1. 1626.

Gottes Gnad und reichen Segen neben meinem andächtigen Gebett zu dem Allmechtigen umb eürer Gonsten und Sterbligkheiten langes Leben, bestendige Gesundtheit und glückhliche Regierung zuvor an.

Edle, ehrenveste, fürsichtige, wohlweise, insonders groszgönstige Herrn und Patroni, welcher massen ewre Vest und Herrligkheiten mich allbereit vor zwey Jahren durch damaln Ihren Teütchen Pfarrer Michaelem Bussaeum zur Praedicatur bey Ihrer teütschen Kirchen haben zwar vocirn, aber zur solchen gleichwohl nicht khommen und gelangen lassen, dasz haben zweiffelsz ohne E. Vest, Gonsten und Herrligkheiten noch in recenti memoria, oder frischen Gedächtnuss. Wann ich aber hirdurch nicht nuhr bey menigklich in Spott und Verachtung, sondern auch fürnemlich in grossen Schaden bin gesetzt und gebracht worden, alsz habe ich mich dessen durch Schreiben bey eürer Vest und Herrligkheiten beschwert, und zwar bittlich von doroselben refusionem sumptuum a me propter vocationem istam impensorum begert, aber bisz dato nichts erlangt und erhalten. Disem nach habe ich nochmaln praesentibus hisce supplicibus meis litteris mein Heil versuchen, und E. Vest, Gonsten und Herrligkheiten bittlich ja, propter maximi et misercordissimi nostri Dei misericordiam ersuchen und sollicitirn wollen, Die wollen sich doch meiner erbarmen, und mir die allein auff die euhren Uffgewandte Uhnkosten alsz nemlich 107 fl. Hungarisch refundirn. Den ja, wen es ohn E. Vest, Gonsten und Herrligkheiten vocation gewesen wehre, so hette ich den geringsten Uhnkosten nicht uffgewendet, das die meinigen und mein supellex libraria nacher Newsohl weren gebracht worden. Ich werde zwar verstendigt, mein an E. Vest Gonsten und Herrlig gethanes Schreiben solte dieselbige nicht zur gering Uhngunst und Uhngnad gegen meine Person caussirt und verursacht haben. Aber ich berichte in Wahrheit, das hirzu durch andere (welcher Nahmen ich verschont haben will.) Ich allso bin instigirt und angehalten worden, ettlichermassen einer Scherffe im Schreiben mich zugebrauch. Bitte hirauff umb Gottes willen E. Vest, Gonsten und Herrligkheiten, wollen mirs groszgönstig verzeihen, ipsam autem aequitatem und summam meam cauperiem ad quam redactus sum, behertzigen, erwegen und bedenken, mich petiti mei erspriészlichen gewehren und Ihre Gunst, Gnad und Beförderung von mir nicht abwenden, damit ich also wiederumb an Orth und Stell adiutus vestra liberalitate gelangen möge, do ich mein Vocation und Function werde könfftig bei providentia paterna haben sollen. Bin hirauff durch diesen eigenen Botten allhir zu

Epperiesz, ubi subsisto, E. Vest, Gonsten und Her. Resolution und Anttword gewertig, Dieselbige dem Schutz des allmechtigen trewlich bevelend. Epperies dominica 6. Trinitatis anno 1626.

E. Vest, Gonsten und Herrligk.

dienstgehorsamer
M. Ioannes Oswaldus Bixer.
verbi divini praeco et exul m. p.

Külczím: Denen Edlen, Ehrenvesten, Fürsichtigen und wohlweisen Herrn Richter und gantzem gesamptem Rath der königklichen freyen Haupt Stad Caschaw in Ober Hungarn, meinen groszgönstigen Herrn Patronis sampt und sonders etc. Caschaw.

2. 1628. decz. 17.

Generose, clarissime et amplissime domine iudex, ceterique generosi et consultissimi domini senatores, maecenates honoratissimi.

Vestris Dominatonibus adeoque toti reipublicae vestrae illustrissimae salutem et si quid maius, salute!

Anni huius 1629. adcurrentis Dianoiam, quam in numeros studio tam poëtico quam mathematico, his in limitibus meae sortis coëgi foras emittere et sub nomine Vestrarum generosarum amplissimarum Dominationum publicitus inspiciendam exponere, visum. Gloriolae auram hinc captare non meum propositum, non mens. Ipsa temporum ratio et sortis meae exiliique mei devotio ab hac suspicaci nota me eripiet. Quid vero? nimirum nolui meae fronti (quod Philippum Macedonem ingrato militi fecisse legimus) inuri stigma illud: Ingratus hospes, verum id ipsum cogitavi, post meas (quas pro Dominationibus Vestris indefesse fundo) preces, ut gratitudinis meae hac externa significatione aliquod signum appareat. Excitavit itaque me vestrae reipublicae maiestas, qua, in hoc regno ceteris urbibus antecellitis; *prudentia,* qua in causis forensibus ceu clarissima coeli lumina floretis, *φιλομουσία*, qua tam ministerium sacrum quam ministros presequimini.

Accipite itaque hunc mei studii foetum in sinum promotricis gratiae atque me, meique exilii sortes humilimi de nota meliori commendatum habete.

Dominus deus Vestras Dominationes et vestram urbem providentiae suae radio regat, dirigat, protegat ad nominis sui laudem et gloriam. Valete o lumina columinaque ecclesiae porro

dei uti diutissime ita florentissime. Dabam e musaeo meo parochiae Sookutiensis 17. Decembris anno effluente 1628.

Vestrarum generosarum amplissimarumque Dominationum ad vota paratissimus

M. Jacobus Jacobaeus antehac Pragae Bohemorum ecclesiae pastor, iam per sortem exilii Sookutini praedicator m. p.

Külczím: Generosis antiquae virtutis laude, natalium splendore, authoritate, variaeque scientiae supellectile instructissimis dominis domino iudici ceterisque dominis senatoribus praepotentissimae ac liberae regiaeque urbis Cassoviensis etc. dominis et Mecoenatibus meis gratiosissimis.

Gyászjelentések.

Az alább következő három gyászjelentésből három, a XVII. sz. elején kiváló szerepet játszott férfiúnak halálozási napjáról értesülünk. Az első Széchy Györgyé, egyé azok közül, kik Bethlen Gáborral első támadása alkalmával a titkos szerződést kötötték, de a ki legelébb hagyta őt cserben. A másik Károlyi Mihályé, Bethlen Gábor sógoráé, a ki Bethlen Gáborral több izben folytatott uralkodója megbízásából alkudozásokat. A harmadik Praepostvári Zsigmondé, ki korának egyik leggazdagabb és leghatalmasabb főura volt, s több izben mint trónkövetelő szerepelt.

1. 1625. nov. 20.

Prudentes ac circumspecti dni vicini nobis observandissimi. Salutem et stb.

Cum violenta et inopinata morte cum maximo mei et orphanorum meorum dolore spectabilis ac magnus quondam dnus Georgius Szécsi de Ryma Szécs, alias comes cottus Geömöriensis et ac sacrae caes. regiaeque Mattis cubicularum regalium per Hungariam magister et consiliarius etc., dnus et maritus meus charissimus inter ultimum Augusti et primum Septembris diem nocte intempesta sub arce Barko occubuerit, prudentibus ac circumspectis Dnibus Vris notum esse existimo. Quia vero exangue iam corpus nihil aliud desiderat, quam ut matri terrae, unde ab initio formatum erat, honorifice tradatur, solennes eidem exequias ducendas in sacello arcis Muranii ad 14 Decemb. diem anni decurrentis constitui. Quare prud. ac circumsp. Dnes Vras rogatas habemus, velint praedicto die et termino hic in arce Murani circa horam 8 matutinam comparere, exequiasque has funebrales sua praesentia exornare, quod et etiam petitis prud. ac circumsp. Dnibus Vris servitiis nostris [illegible] promereri et compen-

sari studebo. In reliquo prud. ac circumsp. Dnes Vras bene valere exoptans. Datum ex arce Murani 20. die Novembris anno 1625.

Prudentibus ac circumsp. Dnibus Vris

vicina benevola
splis ac magci quondam dni Georgii
Szeczi de Rima Szecz relicta vidua
Homonay Mária m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dnis N. et N. iudici primario et iuratis civibus, necnon toti universitati liberae et regiae civitatis Cassoviensis etc. dnis vicinis nobis observandissimis.

2. 1626. jul. 12.

Az én keserves árva állapotom szerént való szolgálatomat ajánlom Kegteknek és istentől sok jókat, jó egésséges hosszú életet kivánok Kegteknek megadatni.

Adta volna az én kegyelmes idvezitő szent istenem, hogy Kegteket nem ilyen keserves holtig való szomorú és gyászlandó állapotomban kellett volna megtalálnom, mivelhogy penig az jó istennek így tetszett, eleitől fogván való kegmes rendelése is mindnyájonkon bűneinkért így vagyon, hogy kinek-kinek az testi halált egyszer meg kelljen kóstolni, ezekben az én életemig gyászlandó siralmas árvaságomat látom nekem is súlyoson viselnem, mivelhogy ez mulandó világban csak ideig levő minden embereknek sorsok ilyen változó, ugyannyéra, hogy senki nincsen oly hatalmassággal, kiki az ő rendin végre is halált nem kóstolna, és így az ő eredetit az földben, az honnét vötte volt, oda vissza nem adná, mint erre példa az mindennapi experientia. Igy az én szerelmes idvezölt uram is az néhai tekéntetes és nagyságos Károlÿ Mihály, Zakmár vármegyének főispánja, urunk ő felségének tanácsa, minekutánna az ő egész életének rendiben semmit inkább több gondja közt szemei úgy nem viselvén, mint az ő teremtő istenének naponként való hálaadást követvén, az igaz isteni tisztelettel megváltó urat imádván, annakutánna szerelmes hazájának, nemzetének megmaradására és minden igyekezetivel való szolgálatjára elméjét függesztvén, akarta véghez vinni életét, azért böcsülletes vármegyéjétől, mellette levő úri atyjafiaitól, jámbor böcsiöletes minden rendbeli szolgáitól, tőlem is szerelmes árva gyermekimmel (megírhatatlan isteni malasztnak rajta megtapasztalt bőségével) kétszeri confessiója és az szent sacramentomnak vétele után bolcsiózván, az édes Jézus nevének utolsó emlitésével keserves betegsége után ugyanitt Károlyban ez jelen való 1626. esztendőben juliusnak első napján naplemenetel után

9 óra tájban az ő reménségében elnyugovék, nekem és szerelmes neveletlen árváimnak keserőségünkre és gyászonkra, kinek meghidegűlt teteménck utolsó tisztességes eltakaritásának napját böcsiöletés atyánkfiainak egyenlő tetszésekből rendeltük lenni ugyanitt Károlyban anno 1626. die 5. Augusti reggel 8 óra tájban, böcsiölletes nemzetének temető helyén. Kérem Kegteket, mint becsiölletes uraimat, az megnevezett napon és helyen böcsiöllletes követei által legyen jelen, hogy az édes idvezölt uramnak utolsó tisztességes eltakaritása legyen alkalmatosb s böcsiöletesb Kegtek jelenlétével is, kinek jutalmát istentől veszi Kegtek, én is édes árváimmal isteni imádságommal igyekezem meghálálnom. Tartsa meg isten Kegteket jó egésségben. Datum ex Karoly die 12. mensis Iulii anno 1626.

Kegteknek szolgál

az néhai tekéntetes és nagyságos Károly̆ Mihály uram meghagyott özvegye árva Segniei Borbála.

Külczim: Prudentibus ac circumspectis dnis duo Ioanni Langh iudici primario liberae ac regiae civitatis Cassoviensis ceterisque iuratis dnis civibus et assessoribus eiusdem incliti civitatis etc. dominis mihi observandissimis.

3. 1644. aug. 26.

Prudentes ac circumspecti dni, amici et vicini observandissimi.

Servitiorum meorum paratam commendationem. Az úristen minden jokkal áldja Kegteket.

Elhiven Kegteknek mind jóakaróihoz való kedveskedésére kes[z]seget s mind felebarátihoz való hivataljának elkövetésére keves tveni effectusat lenni; ily bizodalommal kelleték Kegteket megtalálnom, szegény kedves hatyam uramat, tekintetes és nagos Praepostvari Sigmond uramat az elött való napokban ez világból kimeven, tobb keves tvem rendeles; kozott egy dispositiót is tött volt, hogy Kegtek becsületes varasabeli praedicatort hivatnók tisztesseges temetesenek s tisztesseges szolgálatjának veghez vitelére, az augustana confession levén maga is az szegény ur es ide mifelénk [illegible] emberek. kihez képest találtam meg Kegtek becsületes praedikatorát kivánván jó alkalmatossággal [illegible] 15. futuri mensis Sept. [illegible] hivatalja [illegible] de mivel tudom Kegtek [illegible] ott is [illegible] itilem [illegible] Kegteket

nagy bizodalommal, ne neheztеljen arra való üdőt engedni ő kegmének, hogy szegény úr teste körül hivatalja szerint való szolgálatját vihesse végben, kinek utának becsiületesen való continuálására gondot viselvén, az minthogy ő kegmének is haszontalan fáratsága nem leszen. Kegtek is ez közönséges sorsban való keresztyéni annuentiáját és jóakaratját én is megigyekezem szolgálnom, jó és bizonyos választ várván Kegtektől. Tartsa isten Kegteket jó egésségben. Datum ex Námény die 26. Aug. 1644.

Earum pruden. ac circumspectarum D. Vrarum

amicus et vicinus
ad serviendum paratissimus
Sigismundus Loniay m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dnis iudici primario ceterisque iuratis civibus et senatoribus regiae liberaeque civitatis Cassoviensis etc. dnis, amicis et vicinis observandissimis.

Külföldi alumnusok levelei.

A XVI—XVII. században nagy divatban volt külföldi egyetemek látogatása s még az oly mozgalmas idő is, mint a 30 éves háború, nem igen tartotta vissza azokat, kik magasabb kiképzés után törekedtek. Csakhogy ez időben kevesebben jártak Németországba, hanem a kik kimentek, leginkább Angliába, vagy Németalföldre igyekeztek. Nemcsak főurak, hanem városok is támogatták a külföldre menőket, mint pl. Kassa városa, melynek elöljáróságához vannak az alább következő levelek intézve.

1. 1625. decz. 23.

Amplissime nobilissimeque vir dne ac patrone benignissime, salutem et prospera quaeque post commendatam officiorum subiectionem etc.

Si indignus habetur, vir eximie, qui beneficium accipiat, qui pro accepto gratias agere non novit; quot nominibus execrabilis reputabitur is, qui ne satagit quidem? Quae me ratio movit, ut quamvis quae literis mandarem et res et verba mihi deessent, maluerim tamen esse intempestivis literis importunus, quam committere, ut abominabile hoc vitium ingratitudinis, hoc pectus vel adoriatur, vel occupet. Quanquam et alia quaedam subest ratio, quae me idem facere non iam quod consiliariorum est, suasit, sed quod imperatorum impulit; telum scilicet illud quovis Persico iaculo durius necessitas, cui (ut nunc quidem dierum praevaluit) ego ferendo non sim, si vel sim Hercules. Et vero

quia et deo et vobis ita semel complacitum est, ut vestro nomine dicamur et in vestro fundo in hanc aetatem (si qua est) adolevit tenellus hic studiorum nostrorum surculus, efficite — haud multam curam res ita requirit, ne vel prae teneritudine labascenti desit statumen, vel humoris inopia marcescenti rigatio. Quo declaretur scilicet nihil illi quominus radices porrigeret praeter tempus defuisse. Futurum fortasse olim est, quando primum quidem densa foliorum protuberantia excitet, tandem etiam fructuum maturitate hortulanos exhilaret haec planta. Novimus nulli unquam frutici, quam in vestrum fundum translatus est, fontem defuisse. Verum temporum ea est ratio, ut non semper eadem persistat coeli facies, verum cum ut praecedentem tempestatem nonnunquam iucunda excipit serenitas, ita saturam rore coelesti humum sua sequatur ariditas, quid mirum tunc: arida si pluvio supplicet herba Iovi? quid item si nos quoque hic cum egestate iamdudum conflictantes ad te iterum levemus oculos, unde veniat auxilium nostrum? Fecimus id iam ante binis ad Ampl. Vram scriptis literis, quas tamen Ampl. Vrae tarde nimium redditas aut certe defuisse, per quos succurreres firmiter nobis persuasimus; alioquin certissimi, quin simul ac hae ad pedes benignitatis tuae provolventur (id quod nunc faciunt) aliter affectae atque accesserant, revertantur. In reliquo stb.

Datae Cantabrigiae anno 1625. 27. Decembris.

Eiusdem stb.

Ioannes Thallyai m. p.

Kívül: Ad amplissimum nobilissimumque dominum Ioannem Langh etc. stb. Cantabrigiae.

Más kéz: Exhibita 15. Iun. 1626.

2. 1626. mart. 10.

Nobilissime Mecoenas, due ac patrone benignissime.

Salutem, huiusque vitae felicitatem ac futurae gloriam etc.

Breves hae litterae vir nobilissime, quia ampliores nuperae. Quarum tamen nonnullas in manus tuas pervenisse tabellariorum incuria et nonnullorum ex patria nostra de non missis litteris ad quosdam facta querimonia facit, ut non nihil addubitem. Exposui tum indigentiam conditionis meae, nec alia [illegible], nisi quod aucta sit [illegible]. Nempe [illegible] tam modo intelligo, tanto illustrius apud alios, apud me vero etiam acceptius beneficium tuum futurum, neque ad gratitudinem tanto impressius astringere, quanto mihi carere ex his [illegible]. Nec tamen minor in iis, quae [illegible] magna in iis, in quorum [illegible]. Certe tanta utraque ut si [illegible] licaturo utra

alteri praeponderet. Nam ut iis tantum, quae iam recepi insistam, dum me praesentem praesens exornas, in varias sese partes dissuderunt beneficia tua. Primum contulisti ea in immerentem, deinde contulisti ex ultrema pietate, tum denique non contentus sic contulisse, etiam illud iis accumulare tibi visum est, ut de futuro brevi post consequendo securum me esse iuberes. O me extreme hebetem, si hic felicitatem meam non agnoscam, ingratum si non praedicem! At profecto non cuiusvis hominis fuerit haec verbis aequare, epistolae vero angustiis includere nullius. Haec et alia praeterita mihi revolventi, quamvis per se tam clara, tam manifesta (ut sunt revera) appareant, ut vel importunissimo alicui interpellatori os occludere labiaque coërcere possint et ab omni ulteriori sollicitatione absterrere, tamen quam non semper votis occasio inserviat, vides. Conatum etenim te pro paterna tua propensione, credo, et conatum anxie, quod ante verbo declarasti, re exequi, nosque ex hac perplexitate, quibus magis magisque involvimur, eruere, nisi deessent, per quos succureres. Adeo et tibi ingrata et mihi magno infortunio fuit haec tabellariorum infrequentia. Etsi vero cessarint illi, Ampl. Tua, credo, non cessavit idoneae occasioni, quae nobis provideret intendere, idque ut deinceps quoque praestet, nosque in coepta benevolentia conservet, obnixissime oro. Eandem ego in reliquo nobilissimam Vram Amplitudinem deo opt. max. unacum dulcissima familia et suavissimis liberis devotus commendo. Cantabrigia 10. Martii anno 1626.

Eiusdem ampl. nobilissimaeque Dnis Vrae
alumnus addictissimus
Iohannes Thallyai m. p.

Külczím: Amplissimo nobilissimoque dno iudici regiae liberaeque civitatis Cassoviensis dno dno patrono benignissimo etc. Cantabrigia.

Más kéz: Exhibitae 15. Iunii 1626.

3. 1626. jul. 3.

Amplissime nobilissimeque vir dne ac patrone munificentissime.

Salutem externam, internam, aeternam dumque eam per Christum consequaris; felicitatem etc.

Munus Amplitudinis Tuae multis quidem modis mihi gratissimum fuit vir amplissime, sive quod per se ingens, seu verius quia a te profectum, tamen hoc nomine mihi praecipue fuit gratum, quod veteri tuae peternae benignitati (quam hactenus non laevis oculis perspexi, iam modo coram intueor) eo ceu pignus quoddam accessisse videtur. Non dignus ego quem sol aspiciat, si hic taceam. Sed apud quem potissimum id praedicabo vir

honorande? Apud tene? Scio, quam indigne iis suas laudes audiant, qui soli laudem merentur omnium. Hoc unum dicam, hac in re ab Amplitudine Tua esse praestitum, quod ad officium pii patroni imo parentis maxime pertineat, quodque summo deo valde sit acceptum, quod uberrime mecum omnes boni non coacti sunt agnituri nos certe intelligimus, te hisce benefactis ad brabeum illud immortalitatis iam modo ingenti studio properare, quod bona fide tibi redditurus est summus ille pastor, princeps pastorum omnium, qui gratis animam impendit ovibus suis. Sed et ego deum indesinenter queror, ut posteaquam illi complacitum est pulcherrimos istos impetus animo tuo immittere, quibus ad optima optimosque accensus raperis, eos tibi servet et te afflicto regno, quod nisi per eiusmodi columnas stat, ruit, superstitem esse quam diutissime patiatur.

Sic praecabar Lugduni Batavorum anno 1626. 3. Iulii die. Eandem ampl. nobilissimamque Domin. tuam

aevum suspiciens alumnus
Ioannes Thallyainus m. p.

Külczím: Ad amplissimum nobilissimumque dnum Ioannem Langh liberae regiaeque civitatis Cassoviensis iudicem dnum ac patronum benignissimum. Lugduno.

3. 1626. marc. 30.

Nemes, bölcs, tisztelendő kedves jóakaró uraim.

Az szent úristentűl Kegteknek kegyelmet, csendes békességes megmaradást, az tekintetes respublicának mindenekben öregbülését és minden testi lelki áldásokat szívem szerint kévánván, ajánlom az én kevés tehetségem szerint való minden üdőbeli kész szolgálatomat.

A minthogy nemes bölcs tisztelendő uraim onnan hazul eljüvén, Kegteknek továbbá való kedves jóakaratja után isten oltalma és gondja viselése alá ajánlottam volt magamat, az üdőben az nevezetes respublicának birája lévén az nemes és böcsületes Lang János uram, akképen távollétemben azon Kegtek jóakaratjának reménségem szerint nem kevés hasznát vöttem, az Kegtek adakozását mondom, melylyel Kegtek isten tisztességére, az ecclesia hasznainak előmentére és az közönséges jóra nézvén, engemet mostani fáratságos utaimban, tanuságaimban gyámolitani akart. Erről, a mint illendő, nemcsak most Kegtek előtt emlékezem meg hálaadóképen, hanem mindenek előtt és minden alkalmatossággal adósnak vallván e mellett és kötelezvén magamat, hogy békességes haza fordulásom után (melyet az úristen kedvesen engedjen meg) a mennyire ő fölsége kegyelmét nyujtja és elégséget ad, Kegteknek szolgáljak. Hogy penig ahoz jobb

módjával készüljek és az Kegtek felőlem való reménségének, sőt méltó kévánságának méltóképen megfelelhessek, szükségesnek itéltem lenni (Kegtek engedelme és tetszése mindazáltal ehez járulván, avagy ellent nem tartván benne) hogy még ez esztendőben vesztegségben legyek, helyemből ki ne bontakozzam, mely helyet kénszeríttettem itt Angliában választanom, másutt annyira való alkalmatosságom sem lévén tanuságimban és munkáimban való előmentemre. Az úristen az egész földet most, a mint eszünkben vesszük, az próbakőre akarja vonni, midőn az egész világnak, avagy csak annak országinak minden erejek annyira összerontattatnak, hogy a melyek a békességnek mintegy örökké megmaradandó nevével, titulusával ekkédig kevélykedtenek, azok is immár ez közönséges veszedelemben várakozások, reménségek ellen láttatnak bekevertetni. Németországot, mely ennekelőtte minden tudománynak és drága erkölcsnek helye, sőt az istennek mindennemő javainak mintegy tárháza volt, az úristen utolsó pusztulással, vad parasztsággal és egyéb büntetésével fenyegeti. Annak nevezetes scholái csaknem latroknak barlangivá löttenek, a melyekben minden fene vadság és erkölcstelen tekélletlenség uralkodik, a kikben a mely szülék istent félik, magzatjokat szeretik, lelkek ismereti őket arra nem vivén (a mint sokaktól magam hallottam) azon magzatjokat az tanuságnak okáért küldeni nem akarják. Egyéb helyekről az keresztyéneknek szörnyű üldözések és egyéb veszedelmes akadályok miatt nem is emlékezem. Ezek azért így levén, noha itt sem mindenekben kedvem szerint vagyon az állapat, isten parancsolatjától intetvén, eszességgel kelletik magamat viselnem, hogy tudnia illik ez veszedelmes üdőkben, midőn minden gonoszság eláradott, csak a mi jó, azt válaszszam, kövessem, az gonoszt ellenben megvessem, eltávoztassam. A melyre a mint istennek tött fogadásimmal nem egyszer köteleztem magamat, úgy mostan és mindenkor Kegtek előtt is arra igérem magamat, mindenképen azon leszek, hogy istennek gazdag áldása velem lévén, Kegteknek jövendőben sokkal nagyobb haszonnal szolgálhassak, hogysem mint ennek előtte lehetett. Az Kegtek továbbá való jóakaratjában semmi kétségem nincsen, sőt kérem Kegteket, hogy az mint azt sokképen hozzám megmutatta, azonban megmaradván, engemet szegény szolgájának tartson és mostani járásimban, munkáimban szokott segedelmét nyujtsa. Mindenkoron azon igyekeztem, hogy az üdővel, mint drága megbecsülhetetlen kincscsel egyetemben az költséget is, melyet Kegteknek és egyéb jóakaró uraimnak, emberimnek adakozásából vöttem, jól helyeztetném, kérem is Kegteket, hogy egyéb vélekedésben felőlem Kegtek ne legyen. Kérem továbbá az szent úristent tökélletes és buzgó indulattal, hogy ő felsége Kegteket az nevezetes respublicával egyetemben mindennemő kedves boldog és

kévánatos állapattal látogassa, tartsa és áldja meg, engedje a mellett, hogy hazámban megtérvén, Kegteknek kévánsága szerint derék haszonnal szolgálhassak.

Oxonii Anglorum XXX. Mart. MDCXXVI.

Patriae suae desideratissimae et nominis vestri amplissimi
studiossimus
servus
civis
filius
Benedictus Bakaj Cassovius.

Külczím: Nobilissimis et prudentissimis dnis dno iudici et reliquis regiae liberaeque civitatis Cassoviensis senatoribus amplissimis dnis et patribus omnis observantiae cultu mihi prosequendis. Cassoviam.

Más kéz: Exhibitae 15. Iunii 1626.

(Eredetije, egyik hasábjában németül tartalmazza ugyanazt.)

Közli: PETTKÓ BÉLA.

A nagy-szombati csizmadia-mesterlegények rendtartása 1674-ből.

A czéhek hazánkban eltörültetvén, a csizmadiák nagyszombati utolsó czéhmestere megajándékozott engem, akkor gymnasiumi tanárt, egy hártyába kötött nyolczadrét kézirattal, mely a nevezett czéhbeli mesterlegények szabályait 1674-ből és 1705-ből tartalmazza. Mindkét rendű dolgozat újítása egy régibbnek, melyet nem ismerek, mely azonban a czéhek conservativ természeténél fogva, lényegileg nem sokat különbözhetett ez újításoktól. Sokkal érdekesebb volna nyelvi tekintetben, ha az eredetit összehasonlíthatnók ez átdolgozásokkal. Hiszem azonban, hogy az összehasonlítás a két közlendő kézirat közt sem lesz érdektelen.

Lett ez articulusoknak újítása ez uj könyvben Fekete János uram czéhmesterségében, Nagy János uram atyamesterségében, bejáró mesterek lévén Apathi György és Szeniczey Pál idejekben. Hasonlóképpen az böcsületes személyek idejekben, ugymint dékány levén rimaszombathi Bende István mester, Érsekujvári Miklós mester, Kántor István mester, Kobra Mihály mester, Helyt Matias mester, Thuróczi János mester, anno dni 1674. die 8. Octobris.

Császár urunk ő felsége szabad városában, az böcsületes és tisztességes Nagy-Szombathban lakozó csizmazia-czéhbeli

jámbor mesterek eleiben jővének az tisztességbeli jámbor csizmazia legények, kérvén minket, hogy mi adnánk az mi czéhünkből és privilegiumunkból őnekiek valami jó rendtartásnak módját, az mint egyéb czéhekben szokott lenni, hogy ők is tudnák ő magukat az ő mesterségében tisztességesen és böcsületessen viselni. Mi is méltónak ítélvén ő kívánságokat, a mi ő hozzájok való jóakaratunkból adánk ő nékiek íratván egy nehány articulusokat, melyekből ők is tudnák ő magokat az ő mesterségek szerint jámborúl és tisztességesen viselni. Mely articulusok így kezdetnek el renddel:

Első articulus. Egy legénynek egy hétre harminczkét pénze járjon, az ki minden mesterséget, az ki a csizmadiamesterséghez illik, más mutatása nélkűl meg tudjon csinálni. Az pedig, újonnan kitölti apród esztendeit, annak egy hétre járjon tizenhat pénze, ugyanazon mesternél, ahol tanult. De ez idő alatt tartozik minden tisztességes szolgálattal mesternek, azután ismét fél esztendeig egy hétre huszonöt pénze járjon, és azután, ha az legényeknek az társpohárt megadja, ő neki is harminczkét pénze járjon, mint az öreg legénynek. De ily conditioval, hogy ő is mindent megtudjon csinálni más mutatása nélkül. És úgy, hogy két pár papucsot tisztességesen és böcsületesen egy nap meg csinálni jó módjával, és ha kapczát kelletik csinálni, egy nap négy párt csináljon emberűl s jó módjával, és ha száros csizmát kell csinálni, azt is emberűl s jó módjával egy párt megcsináljon. De ha azt idején elvégzi, máshoz is kezdjen, úgy hogy mind estéig míveljen, és hogyha valamely legény három esztendőt nem tölt akármely városban mesternél, avagy mig szegődik, ha azt ki nem tölti, ne legyen szabad legényűl mívelni és mívet senki ne adjon neki, mint nem igaz legénynek.

Második articulus. Az legények szent Mihály másodnapján kezdjék el a gyertyánál való mívelést, reggel négy órakor keljen fel az legény és este kilencz óráig míveljen, és az gyertyánál való mívelés tart Husvét-napig és ilyen rendtartásuk legyen ebben: hogy mikor a legény felkel, először gyertyához mívelni, akkor az ő mestere tartozik ő neki egy kappannal és egy pint borral, ismét tartozik a legény, mikor elhagyja utólszor a gyertyánál való mívelést, az ő mesterének, a kinél akkor munkálkozzék, viszont egy kappannal és egy pint borral. Annak utána, ha a gyertyánál való mívelést elhagyják, tehát az legények az atyamester házánál a gyertyát elvágják, hol pediglen valamelyik közűlök el nem vághatná, tartozzék egy pint bor bírsággal, az atyamester is annyival, ha el nem vághatja. Nyárban az legény akkor közdjen a mívhez, mikor megvirradván, lát mívelni, este viszont addig míveljen, a meddig lát.

Harmadik articulus. Ünnepnap az legény megvárja az ebédet, nyárban a mig az ő ura fog enni. Este hét órakor jelen legyen az legény, ha pedig valahol marasztják az legényt, tehát tartozik megizenni az ő urának, hogyha pedig hirré nem teszi, és étlen marad, ne zúgolódhassék az legény eteléért urára vagy asszonyára, se pedig háza népére, hanem magára vessen, ha éhen marad, az mester tartozzék az legénynek egy avagy két pohár ital vagy bor, vagy ser lehet, mivel néha oly drága az bor, hogy a mester sem ihatik mindenkor bort. Ha fölöstökömöt akar enni az legény, adjon az mestere a mit lehet, ha csak kenyér lehet is, de abban válogatós ne legyen az legénytől, és az mely közünnepen az mester mível, az legény is tartozzék aznap mívelni, mert hogyha az legény nem fog mívelni, nem tartozik az ő mestere ő neki arra a napra fizetéssel.

Negyedik articulus. Az legények között dékány választassék, de oly legény választassék, hogyha vagyon közöttük, a ki czéh helyen tanult, és a mikor el akar ez városból menni, az dékány tehát tartozzék az atyafiakat egybegyüjteni, és az kulcscsal megkinálni, és nekiek a közönséges pénzből számot adni, és ismét más dékány választassék. A dékánynak az legyen tisztje, hogy minden három hétbe begyüjtse a legényeket az atyamester házához és minden bejárásban tartozzék minden legény két pénzzel a ládában, a mely legény félheti béres, az olyan tartozzék egy pénzzel. Elsőben is a dékány tegye le, azután renddel, a mint ülnek, úgy tegyék le a bejáró pénzt. De ha valamely új legény jönne közökben, a legelső bejárásban tartozzék közökbe adni tiz pénzt, de ők is tartozzanak a levelet megolvasni ő neki, hogy ő is tudja azután mihez tartani, azután csak ez is annyit adjon, a mint a többi. Egymást pediglen tisztességben és böcsületben tartsák, és ha valamelyiknek panasza vagyon, keljen fel és mondja meg a dékány előtt, és azt meglátván, az atyafiak szeretettel elvégezzék magok között, a szerint, a ki minemű büntetést érdemel, de haragból és boszúságból semmit ne míveljenek. Ha pedig ő maguk között el nem végezhetik, tehát a czéhbeli mesterekre hagyják és ő kegyelmek lássanak igazat közöttük, és ha birság essék a legények között, a mesterek által annak egyik része a mesterekre, a másik része a legények ládájába tétessék. Ha pedig ő magok között egymást megbirságolják, annak fele a pörsölbe tétessék, felét a maguk szükségére elkölthetik, mikor egybegyülnek, s mulatságuk történik. és a bejáró pénzt a birság fele pénzől egyetemben egy kántorig külön gyűjtsék, és akkor a két bejáró mester előtt számot adván az dékány, az pörsölben tétessek az addig gyujtött pénz. A láda az atyamesternél álljon, a pörsöly a legenyek ladajában legyen, mint az ő levelekkel együtt, es a lada kulcsa a dekanynal alljon, és a pörsöly kulcsa a czehmesternel alljon. De ha tortenik oly dékányt választani, aki

az atyamesternél munkálkodnék, tehát a kulcs ott nem állhat a ládával együtt, hanem a czéhmesternél álljon.

Ötödik articulus. Ha valamely legény megbetegűlne közűlök, hát tartozzanak a legények őrzőket hozzá küldeni az atyafiak közűl, és nappal szeretettel tartozzanak meglátogatni és ha költsége nincsen a beteg legénynek, tehát tartozzanak az ő ládájukból reája költeni, ha pedig meg nem gyógyúl a beteg legény, tehát tartozzanak az atyafiakat a reá való költségért megelégiteni. Ha pedig az uristen kiveszi e világból, a beteg legényt tartozzanak az atyafiak tisztességgel eltemetni s késérni, azután meglássák, ha a megholt legénynek marad valami pénze avagy portékája, és hogyha maradt, tehát az reája való költségért megelégedtessenek a jámbor atyafiak és tegyék be a maguk ládájokban, ha pedig annyi portékája maradt, hogy az arra való költségtől megmaradna, az megtartassék és a czéhbeli mesterek kezében adassék, a legényektől és a mesterektől viszont megadattassék marhája a megholt legény atyafiainak. Ha pedig semmije nem maradt, a megholt legénynek, azt az atyafiak a reá való költséget békével szenvedhessék.

Hatodik articulus. Ha oly legény jön a városban, a ki czéh helyen tanúlt, és oly mesterhez akarna művet kerestetni, a kinek oly legénye volna, a ki czéh helyen nem tanult volna, tartozzék a legény felkelni és helyt adni a czéhben tanúlt legénynek. De az dékány mikor művet keres, avagy kerestet, a legénynek nem ott, a hol a legény akarja, főképpen az újonnan bejött legény a városban közünkben, hanem elkezdvén a czéhmesteren elsőben, annak utána renddel a mint űlnek, a kinek aztán legénye nincsen, ahoz menjen és kerestessen mívet magának. Ismét hogyha valamely legény közünkben találkozék jönni, tehát az atyamesternél szálljon, és hogyha az atyamesternek legénye nincsen, az atyamester adhasson mívet nekie két hétig, úgy, hogy az két hét alatt lássa a legény szállást, és jelentse meg az ő urának két hét múlva, hogyha tetszik neki a szállás, mint addig mívelhet ott, a míg akarja. De ha nem tetszik neki a szállás, tartozzék viszont a legény két hetet, búcsúhetet szolgálni a mesternél. De ha a mesternek míve azonban el fogyna, s a legénynek búcsut adna, tehát a legény ne zúgolódhassék urára, hogy az ő búcsúhetét ki nem szolgálhatja nála. Ez okáért kell pedig búcsúhetet szolgálni, hogy az idő alatt ha más legény találkoznék az ő mesteréhez, helyt adhasson neki az ő mestere. Minden legény tartozzék az ő urának két héttel elébb megjelenteni, mikor el akar tőle menni, semmi okért addig el nem mehessen a legény, míg a búcsúhetet ki nem tölti. A mely legény az atyamesterhez megyen, hogy mívet akarna kerestetni magának, a míg mívet kerestet az atyamester neki, szabad legyen neki segíteni egy avagy két nap,

de más közönséges mesternek ne legyen szabad segitteni, se pénzért, se barátságért, hanem a kinél míve találkozék, azután ha el akar menni a legény az atyamester házától, tartozzék négy pénzzel az atyamesternek a szállásért. A legénynek ne legyen szabad főünnepen mívelni, ha pedig mívelend, a dékány megbüntesse az atyafiakkal egyetemben. És hogyha valamely legény haza nem megyen hálni az ő ura házához, tartozzék a legény egy heti, bérrel az atyafiak ládájában birsággal; hogyha pedig a dékány maga találtatik abban a vétekben, hogyha otthon nem hálna, tartozzék a dékány két hetibérrel. Annak fölötte hogyha a dékány valamely legényt korcsmán lát részegeskedni leülve, hasonlóképen azért is egy hetibérrel tartozzék a legények ládájában. Hogyha pedig a dékány maga találtatnék abban a vétekben, duplán büntettessék. Azonkivül a ki a legények közől ünnepnapon templomba, misére, predicatióra nem megyen, tehát illendő büntetéssel büntesse meg a dékány az atyafiakkal együtt. Hogyha pedig a dékány találtatnék e vétekben, duplán büntettessék. Annak fölötte hogyha valamely legény műhelybe találtaték, mód nélkül, ura híre és akaratja nélkül föl ne keljen, a legény a műhelyből, imitt-amott ne vándoroljon, se menyegzőkön, se egy házról másra ne járjon, hanem úrát, asszonyát, mind pedig magát megböcsülje. Hogyha pedig valamely becsületes lakodalomba el akar menni, kéredszkedjék úrától, az úra meglátja, ha illendő, vagy nem, ha illendő lészen, tudom elbocsátja.

Hetedik articulus. Az atyamestert a böcsületes czéh válaszsza, a kit méltónak itél a böcsületes mesterek közül. Annak fölötte a mely legény vándorolni megyen ki e városból, más legényt véle el ne hitessen, mert azután is, ha bekerül nagy büntetése lészen érette, és ha valahogy magának kezd mívelni e városon kivül, akárhol és azután hogy ha városunkba bejövend, megbüntettessék a legényektől két hetibérrel. Ha pedig ennekutána valamikor itt közöttünk mestere akarna lenni, a czéhbeli mesterektől megbüntettessék az előbbi ellenök való mívelésért, legannyival inkább, hogy ha szökött inasunkat tartotta nála, ellenünk, mint az több czéhekben is vagyon a büntetés és a szokás.

Nyolczadik articulus. Ha valamely legény megszükölködik, és a legények ládájából kérend pénzt kölcsön, adjanak neki egy avagy két hetibérint valót ily conditióval, hogy a dékány kérdezze meg a legénynek úrát, hogyha tartozik-e hetibérrel legényének, avagy nem? és ezt is jelentse meg, hogy a legényektől kér kölcsön pénzt. Ha mestere mondja a dékánynak, hogy adjanak neki, adjon a dékány, de úgy, hogy gondot viseljen reá a dékány, hogy megjelentse az atyafiaknak, s magától semmit se cselekedjék. Hogyha ezen kívül cselekeszik a dékány és pénzt ad kölcsön valakinek, és be nem szolgáltatja, tehát a dékány fizessen maga. A

legények egymást megbüntessék, hogyha az articulusok ellen cselekesznek, és ezek kívül egymás ellen vétnek, vagy szitokból, avagy egyéb tiszteletlen dologgal illeti egyik a másikat, a ki nem tisztességes dologhoz illenék. Mert a czéh azt kívánja, hogy egymást szép tisztességben és böcsületben tartsák. Továbbá a mesterekkel együtt az anyaszentegyháztól rendeltetett processiokon és offertoriumokon, azonkívűl hogy ha valami isteni áhitatosságra parancsolnak a czéheknek, tartozzanak az atyafiak is jelen lenni, két hetibér birság alatt. Annak fölötte, hogyha a legények társpohárt akarnak adni, tehát kettőnél több ne adhassa meg egyszerre; ha pedig két legény nem találkozik, tehát csak egyiktől is felvehessék. Ennek utánna a legényeknek a foldozásban ilyen módjok legyen, hogy mikor foldoz papucsot vagy csizmát, fele legyen az uráé, fele a legényé; de hogyha a patkóig leszen a foldozás, tehát a mesteré legyen mindenestől. De úgy kezdjen a foldozáshoz, hogy az ura dolgát elsőben mindenképpen végbe vigye, és úgy kezdjen hozzá este. De ha az inas foldozza, tehát ne legyen szabad a legénynek a foldozástól a pénzt felvenni, hanem a mesteré legyen mindenestől. A kéregcsinálás éppen a legényé legyen, de úgy, hogy a talpa alá új bőrt ne csináljon, mert ha talpat csinál a sarka alá, fele legyen a mesteré, fele legyen a legényé. Annak fölötte úra mívét minden legény tartozik sokadalomokra elvinni s árúlni. Az inas borravaló pénzében a legény magát ne ártsa, hol pediglen egészen foldozni kelljen papucsot avagy csizmát, el ne bocsássa a legény az úra műhelyéből más műhelyben. Mindezeknek fölötte a legények az atyamestert újesztendő napján megajándékozzák, az atyamester is tartozzék a legényeknek két tál étellel, három pint borral.

Ha valamely legény a böcsületes czéhben felszabadúl és közünkben legelsőbben jön, tartozzék a legények ládájában tizenhat pénzzel és azután keresztelőpénzzel tartozzék hetvenöt pénzzel, és ha pediglen a társpohárt meg akarja adni, tartozzék négy forintot készpénzt letenni. Datum Tyrnaviae anno millesimo, sexcentesimo septuagesimo quarto, die 28. Iulii.

A nagy-szombati csizmadia-mesterlegények rendtartása 1705-ből.

Articulusi avagy rendtartási böcsületes csizmadia-mesterlegényeknek, szabad királyi Nagy-Szombat városában.

Rendben vétetvén ujabban, megjobbittattak és kiadattattak böcsületes C. Ambrus István czéhmesterségében. Böcsületes C. Otroszvky Márton atyamesterségében. Böcsü-

letes Plakner Ferencz és Ambrus Pál csizm. bejáró-mester létekben.

Ifjak dékányja s mesterlegények nevei rend szerint így következnek:

Dékán Orlovicz János mester, Kármán András mester, Ondrejkovicz János mester, Evich István mester, Dvorák Éliás mester, Hansliczko András mester, Sunogh Éliás mester, Polony András mester, Valikovicz Mihály mester, Kalik György mester, Spehla János mester, Heraklius Mihály mester, Benedek István mester, Ferenczik János mester, Fokor Mátyás mester. Nagy-Szombatban, anno dni M. D. C. C. V. die 26. Octobris.

Császár és koronás királyunk ő felsége peculiumában szabad királyi Nagy-Szombat városában lévő, nemes böcsűletes csizmazia-czéh eleibe járúlván nagy böcsűlettel, ugyanazon mesterségen lévő böcsűletes jámbor csizmazia-mesterlegények kérvén bennünket arra, hogy mi a nemes czéhünkből és privilégiumunkból, melyekkel birunk és szoktunk élni (amint más nemes czéhekben is observáltatik), ő nekik is a jó rendtartásnak elkövetésére adnánk helyes instructiót, kiknek méltó tekintetben vevén kívánságokat, hogy annyival inkább tudják szép rendben magukat tartani, mesterségbeli hivataljokban böcsűletesen eljárni: arra nézve, s hozzájok való szeretetünkből s jóakaratunkból adtunk nékiek egynehány articulusban foglalt ilyen régulamentumot s rendtartásnak módját. A melynek rendi ide alább így következik:

I. articulus. Valamely legény három esztendőt akármely városban nem tölti ki, avagy ha meg-megszegődik és azt ki nem tölti, végezi, ne légyen szabad legényűl mívelni, mívet is olyannak adni, mint nem igaz legénynek. Hogyha pedig el akarna menni, búcsúhetet kivánna szolgálni, azt semmi úttal ne merészelje urának jelenteni köznapokon; hanem vasárnapokon ebéd fölött, azt is olyformán: vásár előtt is két héttel s úgy sátoros ünnepek előtt is két héttel a búcsúhetet ne légyen szabad szolgálni.

II. articulus. A kitanúlt jó mesterlegénynek, a ki minden munkát a csizmazia-mesterségben, minden más mutatása és oktatása nélkűl emberűl meg tud csinálni, egy hétre fizetése lészen harminczkét pénz. A ki pedig ujonnan tölti apród esztendeit, az olyannak egy hétre jár tizenhat pénz, ugyanazon mesternél, a kinél tanúlt s az idő alatt pedig tartozni fog tisztességes szolgálattal lenni. Annak utánna fél esztendeig fog járni fizetése egy hétre huszonöt pénz. Ha a társpohárt annak bevett szokása szerint megadja és meg tud mindennemű munkát mások mutatása nélkűl csinálni emberűl, fizetése lészen annak utánna mint az öreg legénynek egy hétre harminczkét pénz.

III. articulus. A mesterlegény szabott szárból három pár öreg csizmát megvarrjon két nap. Asszony embernek valót megbéllett karajjal egy nap két párt; hogyha öreg munkát tészen összevarrott szárból két párt csináljon. Elvégezvén mindazonáltal az előszámlált munkát, tovább is tartozzék míg a szabott és rendelt idő engedi munkálkodni. Hozzá tévén azt is, hogyha papucsot csinál, egy nap két párt emberűl böcsűletesen míveljen. Ha kapczát, egy nap négy párt.

IV. articulus. A legények szent Mihály második napján kezdjék a gyertya világánál való művelést. Reggel felkeljenek 4 órakor, este 9 óráig dolgozzanak. A gyertyánál való mívelés fog tartani Husvét napjáig. Ebben pedig ilyen rendtartás tartatik. Hogy a mikor a legény felkel először gyertyánál mívelni, akkor az ő mestere tartozik a legénynek egy kappannal egy pint borral. Viszontag a mesterlegény is a mikor elhagyja a gyertyánál való mívelést, tartozik az ő mesterurának egy kappannal, egy pint borral, a kinek munkálkodik. Annak utánna a gyertyánál való mívelést elhagyván, tehát a legények akkor az atyamester házánál összegyűlvén, a gyertyát elvágják, ha valamelyik közűlök el nem vághatná, birsága egy pint bor. Nyárban a legény akkor a munkához kezdjen, a mikor megvirradván, láthat. Este pedig míveljen addig, a meddig lát.

V. articulus. Ünnep nap a legény megvárja az ebédet nyárban is, a míg az ő ura fog enni. Este 7 órakor jelen legyen. Ha pedig valahol böcsűletes helyen meg marasztják, olyankor tartozik a legény az urának megüzenni. Hogyha pedig hírré nem teszi, hazamenvén, étlen marad, ne zúgolódhassék a legény sem urára, sem asszonyára, s úgy a ház népére is az eledelért. Hanem magának tulajdonítsa, ha étlen marad múlatása miatt. A mester az ő legényének tartozzék egy vagy két pohár itallal, akár bor, akár ser legyen az, a mikor mint lehet. Mivel néha igen drága a bor, maga is a mesterember nem mindenkor bort ihatik. Ha fölöstökömöt akar a mesterlegény enni, adjon a mestere azt a mit lehet, ha mást nem csak kenyeret is, s abban a legény semmi válogatást ne tégyen. Ha valami közünnepen a mester dolgozik, a legény is dolgozzék azon a nap. Ha a legény nem munkálkodik, fizetés is arra a napra az ő urától nem adatik. Ide járúl az is, hogyha dologtévő nap a legény magát abszentálja a munkától szánt-szándékkal, büntetése egy hetibér. Hogyha pedig más mesterember műhelyében a mesterlegényt magával elhíja, munkától elvonja, in duplum büntettessék.

VI. articulus. A legények között dékány választassék és olyan legény tétessék, ha vagyon közöttök, a ki czéhes helyen tanúlt. A mikor el akarna menni a városból a dékány, legelsőbben tehát tartozik az atyafiakat egybegyűjteni, s a kúlcscsal megki-

nálni, azután a társaság pénzéről számot adni, mit percipiált, s mit hová erogált. Azután ismét más érdemes dékány választassék. A dékány tiszte s hivatalja az, hogy minden két hétben begyűjtse a legényeket az atyamester házához. A legény minden bejárásban tartozzék két pénzt a ládába tenni. A mely legénynek félheti bére vagyon egy pénzt. Elkezdvén a dékány azon két pénzletételt, azután renddel a mint ülnek, úgy tegyék le a bejáró pénzt. Hogyha új legény talál jönni közikben, legelső bejárás menetelében tíz pénzt tartozik letenni. Az atyafiak is tartoznak az articulusokat előtte megolvasni, hogy ő is tudja annak utánna mihez tartani magát, s úgy az ilyen új legény is azután többel nem tartozik más legényeknél. Egymást pedig tisztességes böcsületben tartsák. Ha valamelyiknek panasza vagyon, keljen fel és mondja meg a dékány előtt, azt meglátván az atyafiak, szeretettel magok között egyezzenek meg, ki minemű büntetést érdemel, igazítsák el. De haragból s bosszúságból semmit se míveljenek. Hogyha magok között el nem igazíthatják, tehát a nemes czéhbeli mesterek eleiben bocsássák s ő kegyelmök lássanak igazat közöttök, ha büntetést találnak azon felháborodott pártok között, azon büntetésnek fele a czéhbeli mestereké, fele pedig a legények ládájában tétessék Ha hogy ő magok között egymást megbírságolják, fele a puskába tétessék, felét a maguk szükségére a mikor összegyűlnek elkölthetik, mulatságok történnék. A bejáró pénzt a bírsággal egy kantorig külön gyűjtsék, és akkor a két bejárómester előtt számot adván a dékány, a perselybe tegye az addig gyűjtött pénzt. A láda az atyamesternél álljon a perselylyel együtt a legényeké, a ládában az articulusok tartassanak. A láda kulcsa a dékánynál álljon. De ha történik oly dékányt választani, a ki az atyamesternél dolgoznék, tehát ilyen módon a kúlcs a ládával együtt a czéhmesternél álljon, nem az atyamesternél.

VII. articulus. Ha valamely legény megbetegszik közülök, tartozzanak a legények az atyafiak közül gondviselőt hozzája rendelni és az olyant szeretettel viseltetvén, napközben meglátogatni, ha költsége nincsen a beteg legénynek, tehát tartozzanak a magok ládájából reája költeni, ha meggyógyúl, tartozik az a beteg legény az atyafiakat megelégiteni. Ha pedig az úristen e világból kiveszi, tartozzanak az atyafiak mesterlegény társai tisztességesen eltemetni, temetőhelyre elkisérteni. Azután lássák meg, mije maradt, mije nem a meghalt mesterlegénynek, ha maradt valamie, tehát a reá tett költséget maguknak refundálják, betevén azt maguk ládájában. Hogyha pedig több maradt volna azonfelől az olyan superfluitást akár pénz, akár más portéka légyen az, az olyan a czéhmester kezében adassék a legényektől, a czéhbeliek adják a megholt legény atyafiainak. Ha pedig éppen semmi nem maradna, az atyafiak a reá tett költséget békével szenvedhessék.

VIII. articulus. Hogyha oly legény jön a várasban, az ki czéhes helyen tanúlt volna, és oly mesternél munkát kerestetne, a kinél oly legény volna, a ki czéhes helyen nem tanúlt, tehát az olyan legény tartozik felkelni, és helyt adni a czéhes helyen tanúlt ifjúnak. Az dékány mikor művet keres avagy kerestet az mesterlegénynek, nem úgy az mint talám valaki kivánná, főképpen az újonnan a várasban jött legény közikben, hanem elkezdvén renddel a czéhmesteren elsőben, annak utánna a senoratus szerint. A kinek nem lészen, annál kerestessen művet, s ahhoz menjen.

IX. articulus. Hogyha valahonnan jövend az legények közé valami mesterlegény, az olyan legény az atyamesternél szálljon meg, ha legénye nincsen, adjon művet neki két hétig, az üdő alatt lássák meg, kinek-kinek hogy tetszik, két hét múlva jelentse meg az olyan legény az úrának, tetszik-e a szállás vagy nem? Ha tetszik mind úrának mind magának, tehát mindaddig ott maradhat, meddig akarja. Ha nem tetszene, azután más helyre akarna menni, tartozzék a legény búcsúhetet kettőt szolgálni azon mesternél. Hogyha történne, hogy az mesternek elfogyna az műve, ne zúgolódhassék urára az legény, hogy az búcsúhetet ki nem töltheti nála, mindazonáltal a búcsúhetet csakugyan ki kell szolgálni. Hogy az üdő alatt, más legény találkoznék jönni az ő mesteréhez, helyt adhasson neki az ő mestere. Ide járúl az is, hogy a mely legény valamely kontárnál, akárhol légyen az, munkálkodnék, onnét ide a városba, jönne, mehelyben akarna állani, tartozzék legények ládájában fél társpohárral. Hogyha pedig maga kezére kontárkodnék, tartozzék egy társpohárral.

X. articulus. Minden csizmazia-mesterlegény tartozzék az ő úrának két héttel előbb megjelenteni, minek előtte el akarna menni, addig pedig semmiképpen el ne mehessen, miglen a búcsúhetet, annak bevett szép rendtartása és szokása szerint el nem végzi.

XI. articulus. Az mely legény atyamesterhez menvén művet kerestet magának, miglen találtatik a mesteremberek között, szabad légyen az atyamestert egy-két nap az olyan legénynek segíteni, más közmestert pedig se pénzért, se barátságért nem szabad segíteni. Azután ha találkozik műve valamelyik mesternél, elmehet, de legottan az szállásért az atyamesternek tartozik letenni négy pénzt.

XII. articulus. Az mesterlegényeknek ne legyen szabad (isten is tilalmazza) főünnepeken dolgozni. Hogyha találtatik valamelyik művelni, az olyant az dékány az több atyafiakkal érdeme szerént megbüntesse. Tudva légyen az is világosan, az mely legény maga akaratjábúl ura házán, szállásán kivűl másutt talál hálni, bírsága egy heti bér. Ha az dékány ezen declarált dolgokat elköveti

nálni, azután a társaság pénzéről számot adni, mit percipiált, s mit hová erogált. Azután ismét más érdemes dékány választassék. A dékány tiszte s hivatalja az, hogy minden két hétben begyűjtse a legényeket az atyamester házához. A legény minden bejárásban tartozzék két pénzt a ládába tenni. A mely legénynek félheti bére vagyon egy pénzt. Elkezdvén a dékány azon két pénzletételt, azután renddel a mint ülnek, úgy tegyék le a bejáró pénzt. Hogyha új legény talál jönni közikben, legelső bejárás menetelében tíz pénzt tartozik letenni. Az atyafiak is tartoznak az articulusokat előtte megolvasni, hogy ő is tudja annak utánna mihez tartani magát, s úgy az ilyen új legény is azután többel nem tartozik más legényeknél. Egymást pedig tisztességes böcsületben tartsák. Ha valamelyiknek panasza vagyon, keljen fel és mondja meg a dékány előtt, azt meglátván az atyafiak, szeretettel magok között egyezzenek meg, ki minemű büntetést érdemel, igazítsák el. De haragból s bosszúságból semmit se míveljenek. Hogyha magok között el nem igazíthatják, tehát a nemes czéhbeli mesterek eleiben bocsássák s ő kegyelmök lássanak igazat közöttök, ha büntetést találnak azon felháborodott pártok között, azon büntetésnek fele a czéhbeli mestereké, fele pedig a legények ládájában tétessék Ha hogy ő magok között egymást megbírságolják, fele a puskába tétessék, felét a maguk szükségére a mikor összegyűlnek elkölthetik, mulatságok történnék. A bejáró pénzt a bírsággal egy kantorig külön gyűjtsék, és akkor a két bejárómester előtt számot adván a dékány, a perselybe tegye az addig gyűjtött pénzt. A láda az atyamesternél álljon a perselylyel együtt a legényeké, a ládában az articulusok tartassanak. A láda kulcsa a dékánynál álljon. De ha történik oly dékányt választani, a ki az atyamesternél dolgoznék, tehát ilyen módon a kúlcs a ládával együtt a czéhmesternél álljon, nem az atyamesternél.

VII. articulus. Ha valamely legény megbetegszik közülök, tartozzanak a legények az atyafiak közül gondviselőt hozzája rendelni és az olyant szeretettel viseltetvén, napközben meglátogatni, ha költsége nincsen a beteg legénynek, tehát tartozzanak a magok ládájából reája költeni, ha meggyógyúl, tartozik az a beteg legény az atyafiakat megelégiteni. Ha pedig az úristen e világból kiveszi, tartozzanak az atyafiak mesterlegény társai tisztességesen eltemetni, temetőhelyre elkisérteni. Azután lássák meg, mije maradt, mije nem a meghalt mesterlegénynek, ha maradt valamie, tehát a reá tett költséget maguknak refundálják, betevén azt maguk ládájában. Hogyha pedig több maradt volna azonfelől az olyan superfluitást akár pénz, akár más portéka légyen az, az olyan a czéhmester kezében adassék a legényektől, a czéhbeliek adják a megholt legény atyafiainak. Ha pedig éppen semmi nem maradna, az atyafiak a reá tett költséget békével szenvedhessék.

VIII. articulus. Hogyha oly legény jön a várasban, az ki czéhes helyen tanúlt volna, és oly mesternél munkát kerestetne, a kinél oly legény volna, a ki czéhes helyen nem tanúlt, tehát az olyan legény tartozik felkelni, és helyt adni a czéhes helyen tanúlt ifjúnak. Az dékány mikor művet keres avagy kerestet az mesterlegénynek, nem úgy az mint talám valaki kivánná, főképpen az újonnan a várasban jött legény közikben, hanem elkezdvén renddel a czéhmesteren elsőben, annak utánna a senoratus szerint. A kinek nem lészen, annál kerestessen művet, s ahhoz menjen.

IX. articulus. Hogyha valahonnan jövend az legények közé valami mesterlegény, az olyan legény az atyamesternél szálljon meg, ha legénye nincsen, adjon művet neki két hétig, az üdő alatt lássák meg, kinek-kinek hogy tetszik, két hét múlva jelentse meg az olyan legény az úrának, tetszik-e a szállás vagy nem? Ha tetszik mind úrának mind magának, tehát mindaddig ott maradhat, meddig akarja. Ha nem tetszene, azután más helyre akarna menni, tartozzék a legény búcsúhetet kettőt szolgálni azon mesternél. Hogyha történne, hogy az mesternek elfogyna az műve, ne zúgolódhassék urára az legény, hogy az búcsúhetet ki nem töltheti nála, mindazonáltal a búcsúhetet csakugyan ki kell szolgálni. Hogy az üdő alatt, más legény találkoznék jönni az ő mesteréhez, helyt adhasson neki az ő mestere. Ide járúl az is, hogy a mely legény valamely kontárnál, akárhol légyen az, munkálkodnék, onnét ide a városba, jönne, mehelyben akarna állani, tartozzék legények ládájában fél társpohárral. Hogyha pedig maga kezére kontárkodnék, tartozzék egy társpohárral.

X. articulus. Minden csizmazia-mesterlegény tartozzék az ő úrának két héttel előbb megjelenteni, minek előtte el akarna menni, addig pedig semmiképpen el ne mehessen, miglen a búcsúhetet, annak bevett szép rendtartása és szokása szerint el nem végzi.

XI. articulus. Az mely legény atyamesterhez menvén művet kerestet magának, míglen találtatik a mesteremberek között, szabad légyen az atyamestert egy-két nap az olyan legénynek segíteni, más közmestert pedig se pénzért, se barátságért nem szabad segíteni. Azután ha találkozik műve valamelyik mesternél, elmehet, de legottan az szállásért az atyamesternek tartozik letenni négy pénzt.

XII. articulus. Az mesterlegényeknek ne legyen szabad (isten is tilalmazza) főünnepeken dolgozni. Hogyha találtatik valamelyik művelni, az olyant az dékány az több atyafiakkal érdeme szerént megbüntesse. Tudva légyen az is világosan, az mely legény maga akaratjábúl ura házán, szállásán kivül másutt talál hálni, bírsága egy heti bér. Ha az dékány ezen declarált dolgokat elköveti

in duplum büntetése. Az ilyen büntetésbéli pénz az atyafiak ládájában tétessék.

XIII. articulus. Hogyha valamely mesterlegény találtatik a korcsmán részegeskedni, az olyant az dékány az több atyafiakkal együtt megbüntesse egy hetibérrel. Ha maga a dékány olyan állapotban tapasztaltatik, in duplum büntetése. Item az is valójában az atyafiaknak intésül és jó példáúl adatik, valaki ünnep napon ok nélkül az misét, praedicatiót elmulatja, az ilyent is az dékány az atyafiakkal együtt érdeme szerént, amint találják, büntesse meg. Ha az dékány ilyen vétket elkövet, itt is in duplum az büntetése.

XIV. articulus. Valamely legény mehelyben helyheztetve találtatik, mód nélkül ura híre s akaratja nélkül fel ne keljen, imitt-amott maga szabad akaratján ne járjon, vándoroljon, lakodalmakról lakodalmakra ne járjon, házról házra ne futosson, hanem tisztességesen élvén, mind urát s asszonyát, mind pedig magát megböcsülje. Hogyha a mint megtörténik, valahova lakodalomra, avagy mulatásra hivattatnék, urának megjelentse, hire s akaratja nélkül ne cselekedjen, ura dolga lészen az, elbocsássa-e vagy ne, ha látja illendőnek s helyesnek lenni, licentiáját is az ő urától megnyeri.

XV. articulus. Az atyamestert az nemes czéh válaszsza, akit arra méltónak ítil az böcsületes mesterek közül. Azonban hogyha valamely legény a városbúl ki akar menni vándorolni, más legényt el ne ámítson és híjon, az kinek nincs kedve, mert azután is, ha bekerül, nagy büntetése lészen érette. Ha hogy pedig valahol ott magának kezd művelni város kívül, azután bejönne, megbüntettessék az legényektül fél társpohárral. Az is féltetik és tartatik, ha valamikor akkor akarna itt közöttünk mesterré lenni, az czéhbeli mesterektül megbüntettessék az előbbeni ellenünk tett cselekedetiért. Annyival inkább, hogyha szökött inasokat magánál tartana ellenünk, a mint ezt más több böcsületes czéhekben is elkövetik a szokott büntetést el nem mulatják.

XVI. articulus. Ha valamely legény megszűkölködik és az legények ládájából kölcsön pénzt kérend, adjanak neki egy vagy két hetibért, oly conditióval mindazáltal, az dékány kérdezze meg az urat, tartozik-e nékie vagy nem valami hetibérrel, az szerént az ifjaknak is tudtára adja az ilyen dolgot, hogyha az mestere approbálja, tehát adjon az dékány, arra pedig szorgalmatos gondot viseljen az dékány, hogy az olyan legény el ne felejtse, vagy meg ne találja adni, mert ha fogyatkozás esik az ilyen dologban, az dékány tartozzék emendalni, refundalni az olyan kölcsön adott pénzt. Az ilyen dolgot pedig az dékány ne cselekedje, hanem az atyafiakkal mindenkor egyetértvén, egymás segitségére s javára szorgalmatoskodjonak.

XVII. articulus. Az legények egymást megbocsüljék, kicsin

az nagyot, nagy az kicsint. Egymást megbüntessék, ha ki más ellen vét, megbántván szóval, vagy cselekedettel, böcsületnek sérelmével, és valaki ezen articulusokat violálná, valami punctumiban meg nem tartaná. Ide járúl az is, valaki az ifjak közűl mulatás közben, valami haragból, bosszúságból felebarátját nem kevés böcsületének megbántásával illetné, és a ki Attát, Teremtettét és más nagy vétkeket (isten törvénye ellen) elkövetne, az olyan nem csak erszényénél fogva büntettessék, hanem az mint törvény is tartja korbácscsal vagy plagával megcsapattassék. Amint hogy az nemes czéh is szereti az igazságot, kivánja s akarja, hogy egymást szép tisztességes böcsületben tartsák.

XVIII. articulus. Az öreg czéhbeli mesteremberekkel az legények is minnyáján, kik nem betegek, otthon vannak, az anyaszentegyháztúl rendeltetett processiókra, offertoriumokra, mikor a b. czéhnek miséje vagyon is és más devotiokra parancsoltatik, a czéhbelieknek compareálni, akkor az atyafiak is jelen lenni el ne mulassák, az ki ok nélkűl elmulatja, büntetése egy heti bér.

XIX. articulus. Tudva légyen az is az atyafiaknál, hogy a mikor akarnának társpoharat adni, tehát egy nap nem szabad kettőnél többnek adni. Ha csak egy találtatik, egytűl is bevétettetik. A társpohár-adásban az is igen megtartassék, hogyha csak kettő, vagy egy adná meg, ezek adjanak ki-ki egy-egy forintot a muzsikusok fizetésére, a többirűl az atyafiak contentálják. De hogyha három s négy tálálkozik a társpohár megadására, ezek ennyien lévén, magok tartozzanak mindenestűl az muzsikusokat megelégíteni, nem aggraválván aval az atyafiakat a költségtételre.

XX. articulus. Foldozás akármi néven nevezendő légyen az, mely csizmazia-mesterséget illeti, a melyeket az mesterlegény míveli, harmadrésze a legényé, az többi az mesteré. Hogyha más foldozza, az legénynek abbúl semmi sem jár. Kéregcsinálástól a legénynek jár fele, a fele az urának. A mesterlegény híre s akaratja nélkűl magának semmi munkát be ne fogadjon, két hetibér bírság alatt. Az is fentartatik, a foldozáshoz ne kezdjen a legény mestere híre s akaratja nélkűl. Azonban minden legény mestere munkáját vásárokra tartozzék elvinni, s azokat árúlni. Továbh a mesterlegény ne ártsa s avassa magát az inas accidentiáiban. Item az is observáltassék, a mikor adatik az foldozás az mehelyben, az olyan munkát az legény ne bocsássa más mesterember kezében.

XXI. articulus. Világosan az is kiadatik, hogy minden uj esztendőben az legények, az bevett szokás szerint, az atyamestert, annak idejében, jóval annak előtte, hogy mind az két fél tudhassa magát mihez tartani, az ajándékkal megkinálják. Ha acceptálni fogja az atyamester, mutassák be annak rendi szerént. Az atyamester is viszontag szokás szerént maga házához böcsületesen az

ifjakat befogadni jó akaratbúl gazdálkodni tartozzék. Hogyha az atyamester nem acceptálná, költséget nem kell tenni sem egyrészrűl, sem másrúl.

XXII. articulus. Ha valamely legény felszabadúl, az czéhben legelsőbben közinkben jő, a legények ládájában tartozzék tenni 16 pénzt. Megakarván az társpohárt adni, tartozzék készpénzűl négy forintot letenni.

XXIII. articulus. Szabadság engedtetik az böcsűletes mesterlegényeknek, hogy annál jobb kedvök légyen mind magok, mind pedig urok hasznára javára, minden hónapban egy egész nap engedtetik, mely napon magok minden készűletivel urának minden kára nélkűl művelhessenek magok számára, hogy avval magokat segíthessék. Nem mindazonáltal az legények magokmagoknak válaszszonak, hanem ki-ki maga urátúl várván, az mikor az mestere megengedi.

XXIV. articulus. Utoljára feltévén azt is, hogy ezen renddel megiratott articulusok continentiáját megtartsák, azokhoz minden tehetséggel magokat szabják s alkalmaztassák. Munkájokat emberűl, böcsűletesen, az harmadik articulusnak continentiája szerént végben vigyék. Az munkák revideálására rendeltetik az nemes czéhtűl két mesterember, kik minden két hétben egyszer renddel járván, megtekéntsék. Azon visitatioban meglátván, tapasztalván, melyik másik minemű munkát tészen, munkáját vizsgálván minemű munkája találtatik, fizetését is ahhoz alkalmaztatják és szabják.

XXV. articulus. Végezetre, hogy azt is az ifjak megtanúlják és tartsák, hogy a midőn s mikor valamelyik az társpohárt annak módja szerént megadja, találtatnék, az ki természet szerént az bort nem ihatja, az ilyeneknek engedtetik az nemes czéhtűl, hogy csak egy tallért, azaz egy forintot, ötven pénzt fizessen. Az ki megihatja ugyan, de magát megmenteni s váltani akarja s kívánja, az ilyen fizessen két forintot.

Hogy azért minden dolgaink szerencséssen folyjanak, az mi minden kézi munkánk megáldassanak, féljük az istent, törvényét tartsuk meg, megáldatunk mi is attúl, az ki megváltott, kinek legyen örök áldás, hálaadás vég nélkűl az menyországban.

Közli: Pór Antal.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KÉT OKIRAT A XVI. SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL.

Midőn Szelim 1513-ban szultánná lett, az 1512-ben Beriszló Pétertől vereséget szenvedett bosniai basa, ezt megtorolni magyar területre ütött, de aug 18-án Dubiczánál Beriszló újolag fényes győzelmet arat felette. E fegyvertény sok slavoniai nemes megjutalmazását vonta maga után, kik közé tartozik valószínűleg a zágráb megyei Hreznó (vagy Breznó) kapitánya, Krýsaných is, ki az oklevél szerint Beriszlóval bizalmas lábon állván, az adományozás — úgy látszik — ennek ajánlatára történt. Erre mutatnak a Krýsanýchra Beriszlóval szemben rótt kötelezettségek.

Érdekes még az oklevélnek azon adata, mely Pestynek »Entstehung Croaciens« cz. müve 54—56. ll. a »regnum Slavonie«-re vonatkozó hypothesisét megdönteni látszik. Az oklevél idevonatkozó passusa Beriszlót »episcopus ecclesie Wesprimiensis, thesaurarius noster ac regnorum nostrorum Dalmacie, Croacie *et Slavonie*« nevezi.

I. Buda, 1513. decz. 13.

II. Ulászló nyeblói Krisanič Jánosnak hű szolgálatúi jutalmúl az auranai perjelséghez tartozó Hrezno kastélyt adományozza.

Nos Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit vniversis, quod nos debitum vt decet habentes respectum ad fidelitatem et fidelium seruiciorum grata et cumulatissima merita fidelis nostri egregii Johannis Krýsaných de Nýeblwy, que idem a toto tempore felicis coronacionis nostre in huncusque diem in regno nosro Croacie et partibus Bozne cum crucis Christi hostibus Thurcis pro fide katholica proque patrie illius defensione non sine copiosa sui sanguinis effusione strennue viriliterque decertando maiestati nostre sacreque corone et huic toto regno nostro laudabiliter et absque omni reprehensionis vicio exhibuit et impendit et vt de ceteroque eo propensius et alacriori animo nobis et huic regno nostro inservire possit, castellum Hrezno vocatum in comitatu Zagrabiensi existens, ad prioratum nostrum Aurane pertinens, nunc scilicet

apud ipsum Johannem pro officio habitum, exnunc simul cum omnibus villis possessionibusque et porcionibus prossessionarijs alijsque cunctis eiusdem atque earundem vtilitatibus et pertinencijs quibuslibet, terris vt puta arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promontorijs, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis aquarumque decursibus, molendinis, molendinorumque locis, generaliter vero quarumlibet vtilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis existentibus memorato Johanni Krysanych necnon Bartholomeo de Bwcha, socero ac Nicolao similiter Krysanych, fratri eiusdem carnali ipsorumque heredibus et posteritatibus vniversis dedimus, donavimus et contulimus. Ita videlicet et tali condicione vt ijdem Johannes et Bartholomeus ipsorumque heredes vniversi racione eiusdem castelli more et ad instar aliorum predialium nobilium ad dictum prioratum pertinencium ad consueta servicia eiusdem prioratus quatuor equites semper paratos tenere et conseruare et illos iuxta voluntatem priorum vel avtem prioratus ipsius gubernatorem istic pro tempore constitutorum, quo necesse fuerit, dare mittereque atque priori sew gubernatori dicti prioratus Aurane istic pro tempore constituto debitam semper fidelitatis obedienciam facere et prestare debeant et teneantur, sintque astricti; propriis tamen in personis vbi et apud quoscunque subditos nostros maluerint serviendi et solita stipendia levandi successivis semper temporibus liberam habeant auctoritatem et omnimodam potestatis facultatem. Hoc solummodo adiecto, quod prefatus Krysanych interea temporis quoad videlicet fidelis noster reverendus in Christo pater dominus Petrus Berys-lo, episcopus ecclesie Wesprimiensis thezaurarius noster ac regnorum Dalmacie, Croacie et Sclavonie banus etc. prioratum ipsum hoc modo, quo impresenciarum illum tenet et gubernat, tenuerit, ipsum dominum episcopum et neminem alium propria in persona servire pro consueto sallario et stipendio debeat et omnio teneatur. Immo damus, donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter per eos Johannes K[r]ysanych et Bartholomeum de Bwcha ac Nicolaum similiter Krysanych ipsorumque posteritatem vniversam modo superius declarato instar aliorum, [illegible] ipsorum possessionariorum, tenendum, possidendum pariter et habendum salvo iure alieno. Harum nostrarum, quas ob maioris secreti sigilli nostri [illegible] sigillo nostro iussimus obsignari vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegij redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate.

Datum Bude in festo [illegible] virginis et martiris anno millesimo [illegible] regnorum nostrorum Hungarie etc. anno [illegible] quarto.

[illegible] propria domini regis.

[illegible] a Nemzeti M[illegible]

II. Dresda, 1547. márcz. 4.

I. Ferdinánd Gregoriancz Ambrusnak szolgálatai jutalmául a varasdmegyei Zothezka, Busin és Beretincz nevű birtokokat adományozza, melyek korábbi birtokosuk Forcsics Jánosnak hűtlensége folytán szállottak vissza a koronára.

Nos Ferdinandus dei gratia Romanorum, Hungarie, Boemię, Dalmatię, Croatię, Sclavonieque etc. rex semper augustus, jnfans Hispaniarum, archidux Austrię, dux Burgundię, marchio Morauię etc. memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit vniversis, quod nos cum ad nonnulorum fidelium nostrorum humillimam supplicacionem, maiestati nostrę factam, tum vero consideratis fidelitate et fidelibus servicijs fidelis nostri, egregij Ambrosij literati de Gregoryancz,[1]) que ipse sacrę primum regni nostri Hungarię coronę et deinde maiestati nostrę pro locorum et temporum varietate iuxta possibilitatis sue exigenciam exhibuit et impendit, vniversa et quęlibet bona ac iura possessionaria nobilis Joannis Forchych de Zothezka,[2]) in possessionibus eadem Zothezka,[3]) Bwsyn[4]) et Berethyncz[5]) vocatis earumque pertinencijs in comitatu Warasdiensi, existencia et habita quę ex eo, quod idem Joannes Forchych oblitus fidei et fidelitatis suę nobis et sacro nostro regio diademati observandę Petro Keglewyth, manifesto rebelli et infideli nostro ex publica vniversorum dominorum prelatorum et baronum ac regnicolarum predicti regni nostri Hungarię deliberatione, in publico eorum conuentu Posonij celebrato, pronunciato et publicato eiusque servitorum faccionibus, quas idem Petrus cum Turca Christiani nominis publico hoste habuisse et eius servitores nunc quoque habere dicuntur, adhęsisse, per hocque notam perpetue infidelitatis incurrisse dicitur, ad nos consequenterque collacionem nostram regiam iuxta antiquam et approbatam ipsius regni nostri Hungarię et parcium sibi subiectarum legem et consvetudinem rite et legittime devolutę[6]) esse perhibentur et redacta, simul cum cunctis suis vtilitatibus et pertinentijs quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontorijs, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet vtilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis existentibus premissis sic, vt prefertur, stantibus et se habentibus memorato Ambrosio literato de dicta Gregoryancz ipsiusqve heredibus et posteritatibus vniversis dedimus, donavimus et contulimus, imo

[1]) Gregorancz poss. in Croatia Czignár, 172. l.
[2]) Gregorancz villa eccl. Zagrab. Czinár. 172. l.
[3]) Zuduska feje vallis. Czinár. 516. l.
[4]) Buzin Zágráb megyében (?).
[5]) Kollerffy. IV. l. *Beretincz*, Horvátországban, a varasdi kerületben.
[6]) devoluta.

damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenenda possidenda pariter et habenda salvo jure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum, quas in formam nostri privilegij redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum in ciuitate Misnię Drestden quarta die mensis marcij anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo regnorum nostrorum Romani decimo septimo, aliorum vero vigesimo primo.

Ferdinandus mp. Nicolaus Olahus

[L. S.] episc. Zagrabiensis etc.

(Rányomott pecsét.)

Hátán: Zotheczka, Bussyn, que fuerunt Forchychj et Berethincz. Donatio Ambrosio Gregoriancz super Zoteszka, Busin et Beretyncz.

(Eredeti, hártyán a M. Tört. Társulat levéltárában a Nemzeti Muzeumban.)

Közli: SCHRAUF KÁROLY.

APRÓSÁGOK A CSÁKYAK BUDETINI LEVÉLTÁRÁBÓL.

I. *Kubinyi Kristóf halála.* [1])

Magnifice domine et fautor nobis semper observandissime atpue confidentissime. Servitiorum nostrorum paratissimam debitam commendationem. Postquam divina sic ordinante ac disponente maiestate (in cuius nutu et arbitris omnes res humanae sunt constitutae) charissimus quondam et observandissimus dominus parens noster, generosus nempe ac egregius dominus Christophorus Kubiny senior de Felsö-Kubin, die hesterna post ipsam meridiem ex hac valle miseriarum in meliorem illam coelestemque patriam non sine gravi omnium nostrorum luctu et lachrymis migraverit. Ad cuius exanime corpus honestissime sepeliendum, terraeque matri tradendum constituimus proxime venturam feriam quartam, hoc est diem festam Purificationis beatissimae virginis Mariae iuxta normam veteris calendarii computando. Ideoque magnificam dominationem vestram tanquam dominum et fautorem nostrum observandissimum obnixe ac diligenter rogamus, ut pro illo studio, illaque singulari benevolentia, qua erga nimum quondam dominum genitorem nostrum charissimum affecta semper fuit post obitum quoque illius ad praefatam iam dictam feriam quartam mane statim ac tempestive funebribus suae dominationis exequiis haud gravatim interesse, easque praesentia sua ornare non gravetur. Quodquidem tandem mag. dom. vestram facturam esse non dubitamus. Nostri quoque erit officii hoc genus [illegible] ac futuris nostris servitiis iterum [illegible] ac reservire. In [illegible] mag. dom. vestram

[1]) [illegible] Az alább következő levelek[illegible] Dr. Udránszky László barátom Budapestről [illegible] a [illegible] ezért köszönetet mondok.

quam felicissime valere optamus. Datum in Madachan 28. die Ianuarii anno 1586.

Mag. dom. Vestrae

servitores paratissimi
Ladislaus, Joannes et Daniel
Kubiny de Felső-Kubin etc.

Külczim: Magnifico domino Ioanni Szunyogh de Jesenicze et in Budietyn domino et fautori nobis observandissimo atque confidentissimo. Budietin. (Eredeti.)

II. *Magyar-lengyel határrendezés.*

Szolgálatomat ajánlom Kgdnek, mint jó uramnak, atyámfiának; istentől minden jót kívánok Kegyelmednek.

Vöttem az Kgd levelét, de az Kgd dolga felől írni egyebet nem tudok, hanem az mint az ország végezte, hogy commissariusokat rendeljenek, és az Kgtek határa dolgát elvégezzék; azt az articulust ám ő felsége is confirmálta, azért kelletik immár csak az commissariusokat ő felségénél sollicitálni. Jut eszemben, hogy még ott Prágában létönkben írt ö felsége is lengyel királynak, hogy commissariusokat rendeljen ö is, és ez határ miatt való differentiát Kgtek között eligazítsák. Egyébre nem emlékezem hogy lött volna vagy az ország előtt, avagy ott fenn Prágában. In reliquo magcam Dominationem Vestram felicissime valere cupio. Datum Posonii 1. die mensis Iunii, anno 1603.

servitor amicus et affinis
Joannes Joo m. p.

Külczim: Magnifico domino Moisi Szunyogh etc. (Eredeti.)

III.

Illustrissime comes ac domine et affinis confidentissime.

Salutem ac servitiorum paratissimam commendationem. Literas Vestrae Dominationis illustrissimae gratanter accepi quod Vestra Dominatio illustrissima salva et incolumis Vratislavia redierit, (utinam cum felici successu rerum) suosque domesticos dilectos in bono statu invenerit, ex eo gratulor; deus imp osterum etiam secundet vias Vestrae Dominationis, ut possit negotiorum suorum felicem exitum sortiri. Figurae Christi salvatoris in coelo factae apparitio, est magnae considerationis, imo boni ominis, cum enim sit unicum nostrum asylum, nonnisi bonum exinde certo sperare debemus. Intelligo, quod magna cum hillaritate et laetitia cum consangvineis suis convertari Vestrae Dominationis licuit, deus sinceram amicitiam Vestrarum Dominationum in perpetuum conservare dignetur. De honorifica mei mentione, imo pro affectu singulari illustrissimi domini comitis a Prumnicz summas ago gratias cum addictissima servitiorum meorum commendatione. Divina maiestas retribuat hancce benevolentiam mille modis suae dominationi illustrissimae. Interim sperandum est vivis, et de providentia dei non dubitandum, alias dulcissimus est pauis patriae, ast quo fata trahunt retrahuntque sequamur.

Szegény üdvezült uram testamentoma költ 1638. esztendőben die 29. Augusti, Somkereken becsületes fő- és nemes emberek előtt megpecsételvén és engemet jószágaiba írattatván.

Az szegény üdvezült uram testamentoma előtt egy nehány esztendővel volt az Bethlen István háborúsága.

Anno 1642. esztendőben marcziusnak 16. napján vötte ki isten az világbúl szegény üdvezült uramot; temetése után mingyárt foglalták el jószágimat ez szerint:

20. Aprilis foglalták el Kolozsvármegyében levő *magyarsoki* jószágomat, öt jobbágy volt.

Oláh-Asszonyfalvát ugyanakkor, 30 ember volt.

Magyar-Kállyánban 17 embert ugyanakkor.

Oláh-Kállyánt egész puszta faluhelt ugyanakkor foglalták el. Noha ezek szegény üdvezült uramtúl lelkéért az monostori patereknek hagyattatott volt 3500 frt summában libera dispositiója szerint; akkori öregbik Rákóczi György fejedelemtül még az attyátúl is megadva volt, de én tőlem ugyan hatalmasúl vette el szegény uram temetése után; boraim egyéb jövedelmim is odavesztek nagy kárommal, az summát sem adta meg érette.

Anno 1642. 11. Maii *Gernyeszeghez való* örökös jószágomat foglalta el hatalmasúl az öreg Rákóczi György fejedelem mind ok nélkül.

Oláh-Záhon levő portiomat szép, hasznos nagy tójával együtt és nagy határával.

Ugyanahoz birandó *Lőrincztelki nevű puszta* faluhelyemet, nagy, hasznos határával; ott is feles borom ára s egyéb jövedelmem odaveszett; tízezer tallérra becsülték *Záhon* levő házomat.

Anno 1642. 1. Maii ugyan Gernyeszeghez való inscriptios jószágomat foglalták el *Alsó-Szász-Idecset*, jobbágy volt rajta 28, 3500 frt volt inscriptioja.

Ugyanakkor 5. Maii foglalták el inscriptios jószágomat, *Oláh-Alsó-Köhert*, melyben volt jobbágy 58, inscriptioja volt 2000 frt.

Ugyanakkor foglalták el 6. Maii inscriptios jószágomat, *Oláh-Bölként*, 16 ember volt benne, másfélezer forint volt inscriptioja.

1642. 4. Augusti foglalták el inscriptios jószágomat, az ki az atyámtól maradott, *Péterházán* lévén 9 jobbágyom, inscriptioja 1000 frt.

Repulsiot is töttek szolgáim, meg-megfogták s Újvárba tartották fogva, az mi pénzjövedelem nála volt, azt is elvonták; az jobbágyimnál is feles borom ára és egyéb jövedelmem maradott nagy kárommal.

1642. esztendőben foglalták el *Oroszmező* nevű örökös jószágunkat, *Mindszenti Erzsók* asszonyöcsém birta, mert én engedtem volt ideig az én részemet is bírja; az idvezült megholt bátyám, *Mindszenti Gábor* uram holta után elvötte az öreg Rákóczi György fejedelem tőlünk hatalmasúl, 38 jobbágy volt.

1643. esztendőben pünköşd naptájban vötték el tőlem Gernyeszeghez való örökös jószágomat *Körtvély-Kaput* (egész falu volt) halas-

tómmal együtt, az mikor ide ki akartam jüni, ez isten ellen való két ellenség alattvaló contractusokat csináltatott az fejérvári káptalannal, öreg Rákóczi fejedelem ugyanakkor *Gernyeszegen* is egy puszta házhelyt vett el; az maga csináltatott contractusát is elrontotta gonosz cselekedetivel.

1642. esztendőben 15. Iulii foglalták el *Kővárvidékét*, inscriptios jószágomat, Kövár vidékén négy oláh falumot.

Csernafalván 55 jobbágy, 2500 frtos inscriptiója.

Magurán 30 ember, 1500 forintos inscriptiója.

Malfalván ember 9 volt, inscriptiója 600 frt.

Csokotossón 11 ember, 400 frt az inscriptiója.

Csak halála előtt üdvezült uramtúl 4000 frtot kért volt kölcsön az öreg Rákóczi György fejedelem, hogy vagy az kővárvidéki jószágra íratja vagy megadja a pénzt, kirül levele vagyon nálam.

Ezekrül az én tőlem elvött jószágokrúl egynehány fejedelemnek donatio és statutoriái is meg vadnak, kiket jámbor szolgálatjáért attak. Akkor locumtenens lévén, nem tartozott se lovassal, se gyaloggal, de ha vétke lött volna is az üdvezült uramnak, engemet nem büntethettek volna meg érette, mert a mely embert életében nem citálnak vétkéért, holta után nem perelhettek maradékával, mert az hadakozás után hatta nekem testamentom szerint jószágit.

Tekintetes és nagyságos gróf *Csáki István* uramhoz kötelezvén magamot — esztendeje eltelvén üdvezült uram halálának — úgy citáltatott husvét nap után való hétben az öreg Rákóczi György fejedelem, hogy az fejérvári gyülésen személyem szerint jelen legyek, uramnak ő kegyelmének megírta megholt fejedelem, hogy ki nem bocsát még az fiscus dolgát el nem igazítja velem s úgy citáltak engem, hogy negyvenhat esztendőben, negyvenhét esztendőben lovassi s gyalogi szegény uram[nak?] nem voltak, fenyegetvén sok izenetivel és minden jovaimat beszterczei szállásomon is megtartóztatta az város bíráival titkon, semmi javaimmal szabad nem lehettem és elvött örökös jószágim birodalmában voltak, inscriptios jószágim is birodalmában voltak, egyiknek is az árát meg nem atta; magammal sem voltam szabad, hogy kijühessek, csak ilyen isten ellen és törvéntelen dolgokkal nyomorgatott engemet öreg Rákóczi György fejedelem.

Az minemü isten ellen való contractust is akaratom ellen csináltatott is az fejérvári káptalannal, immár régen elvötte volt azokat az jószágokat hatalmasúl, úgy csináltatta istentelen contractusát, mint akarta, mert nem volt semmi oka, mivel megnyomorgasson; az mely lovasimot és gyalogimot megbizonyítottam, hogy jelen voltak, nem akarta bé venni az vallást is: mert az első mustrára vallatott, hogy nem voltak ott emberim; mert szegény megholt uram készült még akkor, hogy bémehessen locumtenentiájára. Nem perelhetett volna velem igazság szerint, mert kezénél voltak rég el vött jószágim, magával vitte el perit szegén megholt uram.

Szegény üdvezült uram testamentoma költ 1638. esztendőben die 29. Augusti, Somkereken becsületes fő- és nemes emberek előtt megpecsételvén és engemet jószágaiba írattatván.

Az szegény üdvezült uram testamentoma előtt egy nehány esztendővel volt az Bethlen István háborúsága.

Anno 1642. esztendőben marcziusnak 16. napján vötte ki isten az világbúl szegény üdvezült uramot; temetése után mingyárt foglalták el jószágimat ez szerint:

20. *Aprilis* foglalták el Kolozsvármegyében levő *magyarsoki* jószágomat, öt jobbágy volt.

Oláh-Asszonyfalvát ugyanakkor, 30 ember volt.

Magyar-Kállyánban 17 embert ugyanakkor.

Oláh-Kállyánt egész puszta faluhelt ugyanakkor foglalták el. Noha ezek szegény üdvezült uramtúl lelkéért az monostori patereknek hagyattatott volt 3500 frt summában libera dispositiója szerint; akkori öregbik Rákóczi György fejedelemtül még az attyátúl is megadva volt, de én tőlem ugyan hatalmasúl vette el szegény uram temetése után; boraim egyéb jövedelmim is odavesztek nagy kárommal, az summát sem adta meg érette.

Anno 1642. 11. Maii *Gernyeszeghez való* örökös jószágomat foglalta el hatalmasúl az öreg Rákóczi György fejedelem mind ok nélkül.

Oláh-Záhon levő portiomat szép, hasznos nagy tójával együtt és nagy határával.

Ugyanahhoz birandó *Lőrincztelki nevű puszta* faluhelyemet, nagy, hasznos határával; ott is feles borom ára s egyéb jövedelmem odaveszett; tízezer tallérra becsülték *Záhon* levő házomat.

Anno 1642. 1. Maii ugyan Gernyeszeghez való inscriptios jószágomat foglalták el *Alsó-Szász-Idecset*, jobbágy volt rajta 28, 3500 frt volt inscriptioja.

Ugyanakkor 5. Maii foglalták el inscriptios jószágomat, *Oláh-Alsó-Köhert*, melyben volt jobbágy 58, inscriptioja volt 2000 frt.

Ugyanakkor foglalták el 6. Maii inscriptios jószágomat, *Oláh-Bölként*, 16 ember volt benne, másfélezer forint volt inscriptioja.

1642. 4. Augusti foglalták el inscriptios jószágomat, az ki az atyámtól maradott, *Péterházán* lévén 9 jobbágyom, inscriptioja 1000 frt.

Repulsiot is töttek szolgáim, meg-megfogták s Újvárba tartották fogva, az mi pénzjövedelem nála volt, azt is elvonták; az jobbágyimnál is feles borom ára és egyéb jövedelmem maradott nagy kárommal.

1642. esztendőben foglalták el *Oroszmező* nevű örökös jószágunkat, *Mindszenti Erzsók* asszonyöcsém birta, mert én engedtem volt ideig az én részemet is bírja; az idvezült megholt bátyám, *Mindszenti Gábor* uram holta után elvötte az öreg Rákóczi György fejedelem tőlünk hatalmasúl, 38 jobbágy volt.

1643. esztendőben pünkösd naptájban vötték el tőlem Gernyeszeghez való örökös jószágomat *Körtvély-Kaput* (egész falu volt) halas-

tómmal együtt, az mikor ide ki akartam jüni, ez isten ellen való két ellenség alattvaló contractusokat csináltatott az fejérvári káptalannal, öreg Rákóczi fejedelem ugyanakkor *Gernyeszegen* is egy puszta házhelyt vett el; az maga csináltatott contractusát is elrontotta gonosz cselekedetivel.

1642. esztendőben 15. Iulii foglalták el *Kővárvidékét*, inscriptios jószágomat, Kővár vidékén négy oláh falumot.

Csernafalván 55 jobbágy, 2500 frtos inscriptiója.

Magurán 30 ember, 1500 forintos inscriptiója.

Malfalván ember 9 volt, inscriptiója 600 frt.

Csokotossón 11 ember, 400 frt az inscriptiója.

Csak halála előtt üdvezült uramtúl 4000 frtot kért volt kölcsön az öreg Rákóczi György fejedelem, hogy vagy az kővárvidéki jószágra íratja vagy megadja a pénzt, kirül levele vagyon nálam.

Ezekrül az én tőlem elvött jószágokrúl egynehány fejedelemnek donatio és statutoriái is meg vadnak, kiket jámbor szolgálatjáért attak. Akkor locumtenens lévén, nem tartozott se lovassal, se gyaloggal, de ha vétke lött volna is az üdvezült uramnak, engemet nem büntethettek volna meg érette, mert a mely embert életében nem citálnak vétkéért, holta után nem perelhettek maradékával, mert az hadakozás után hatta nekem testamentom szerint jószágit.

Tekintetes és nagyságos gróf *Csáki István* uramhoz kötelezvén magamot — esztendeje eltelvén üdvezült uram halálának — úgy citáltatott husvét nap után való hétben az öreg Rákóczi György fejedelem, hogy az fejérvári gyülésen személyem szerint jelen legyek, uramnak ő kegyelmének megírta megholt fejedelem, hogy ki nem bocsát még az fiscus dolgát el nem igazítja velem s úgy citáltak engem, hogy negyvenhat esztendőben, negyvenhét esztendőben lovassi s gyalogi szegény uram[nak?] nem voltak, fenyegetvén sok izenetivel és minden jovaimat beszterczei szállásomon is megtartóztatta az város bíráival titkon, semmi javaimmal szabad nem lehettem és elvött örökös jószágim birodalmában voltak, inscriptios jószágim is birodalmában voltak, egyiknek is az árát meg nem atta; magammal sem voltam szabad, hogy kijühessek, csak ilyen isten ellen és törvéntelen dolgokkal nyomorgatott engemet öreg Rákóczi György fejedelem.

Az minemü isten ellen való contractust is akaratom ellen csináltatott is az fejérvári káptalannal, immár régen elvötte volt azokat az jószágokat hatalmasúl, úgy csináltatta istentelen contractusát, mint akarta, mert nem volt semmi oka, mivel megnyomorgasson; az mely lovasimot és gyalogimot megbizonyítottam, hogy jelen voltak, nem akarta bé venni az vallást is: mert az első mustrára vallatott, hogy nem voltak ott emberim; mert szegény megholt uram készült még akkor, hogy bémehessen locumtenentiájára. Nem perelhetett volna velem igazság szerint, mert kezénél voltak rég el vött jószágim, magával vitte el perit szegén megholt uram.

Az mely isten ellen való contractust is csináltatott volt is az megholt Rákóczi fejedelem, maga megrontotta mingyárt, még esztendeig sem tartotta meg; mert az mikor Erdélyből kibocsátott, esztendöt sem töltött, hatalmasúl elfoglalta minden jószágomat s minden javaimat, marháimat, az ki sok ezer forintra ment volna. Mennyi kárt tött nekem az megholt Rákóczi György fejedelem; én pedig nem vétettem semmit az fejedelemnek sem az országnak; az mikor vissza atta pusztán, akkor is minden kész eszközömet meg tartották, még az kemenczét is leszették házaimban, pusztán atta vissza jószágomat, mikor megbékéllett az császárral. Valami rosz marhát attak egy nehányat vissza az puszta jószágommal együtt u. m. ökröt tizenkettöt, tehenet is 12-öt, kanczát is 12-öt, juhot 100-at.

Reá emlékezhetik az ország is, mert élnek akkori becsületes emberek, fejérvári gyüléskor, az mikor én ki akartam jöni, supplicatiot küldöttem az országnak, hogy lássák meg az én bántódásimat; megholt Szalánczi Ferencz uram volt praesidens; az ország elolvastatván az én supplicatiomat, reá íratták, hogy látván méltó igazságomat, sok bántódásimat, nincs oka miért pereljen az fejedelem velem, az szegén megholt uramnak sem látják semmi vétkét; hasznos, jó szolgája volt hazájának. Megholt Veres Istvánnal íratott az ország az én supplicatiomra, mert tutták is az urak, hogy megvoltak lovasaink s gyalogaink s megholt Szalánczi uram beküldötte az én supplicatiomat az ország nevével, az megholt Rábóczi fejedelem meg olvasta és igen megharagutt érette Szalánczi uramra, hogy mért engette meg, hogy az ország reá írjon látva igazságomat. Az szegény Haller István vitte volt be az én supplicatiomat az fejedelemnek, másnap az fejedelem vallatni akarta Gávai Péter uramat és az szegény Veselényi Boldizsár apám uramot, igen meg jettek volt érette; Veress Istvánt is kerestette az fejedelem, miért írt reá? Reá emlékeztetheti Gávai Péter uram most is erre az dologra, Sárpataki uram is, talám még Petki István uram is, többet is találhatni. Egyik kívánságom az volt az országtúl, hogy ö nagyságok és ö kegyelmek büntessenek s ítéljenek meg, ha vétkes vagyok, mert az országot illette volna az hadi dolognak, büntetésnek ítéleti.

II. *Mindszenti Krisztina javai, melyet I. Rákóczi György elvétetett.*

1643 szent János havába Sorlos Boldogasszony nap elött egy nappal indult meg Gernyeszegröl Szepesvárába. Jegyzéke a magával vitt tárgyaknak.

1644. 9 Nov. az erdélyi fejedelem Rákóczi Magyarországra kijövén Erdélyben levö mindennemü joszágaimmal edgyütt fogltata volt el minden ingó marhámot is, melyeknek száma következik:

1643-an 1. *Somkereken* 1-sö buza asztag continet gel. . . 805
2. « 2-ik « « « « [kalongya] 820
3. « 3-ik zab « « « « 720

1644. Buza, rozs, tavasz rozs, alakor, bab, borsó, köles,

magyarnemegyei dézma. Somkereki és udvarhelyi zab, széna 32 öl két kazalban.
Elpraedált borok 341 veder + 375 = 716 veder.
Sonkolyos méz 39 veder. Szin méz 10 veder.
Magnak való méh 31 kosár.
Sajt 62, juh vaj 5 veder, üsző vaj 10 veder.
Öreg tehen 55, öreg bika 2, ökör 2, ökör borju 31, ünő borju 33, bival 19. Eme disznó 86, ártán 53, kan 12, benn hizott ártány 14, süldö 20.

1645. Sármáson ezeket foglalták el:
1-ő asztag buza gel. 805
2 « « « 607
3 tavasz « « 500
szuszékban volt buza 70 köböl. Árpa 282 kal., zab 59, tenkely 66 kal. Köles szuszékban 15 köböl. Buza vetés volt 79 köböl, árpa 10 köböl, méh 5 kosár.

Sármáson maradott marhák száma:

ötödfütulok	11,	öreg ökör	4, tavalyi ünő tinó 28
negyedfütulok	14,	« tehen	25,
harmadfütulok	11,	negyedfütehen	8,

öreg juh. .	311,	öreg kecske	31,
öreg berbécs	34,	« czáp	3,
nöstény bárány	71,	nöstény olló	4,
kos «	65,	czáp olló	4,

1645 Sármáson buza volt ez szerint:
Buza gel. 1400, zab gel. 65, tenkely gel. 150, árpa gel. 44. széna volt 103 öl.
Mikor ezeket betakaritották fejedelem számára volt az jószág.

Anno 1645. 9. Martii gernyeszegi jószággal edgyütt ezeket foglalták el:

1643 esztendöbeli buza 2507 gel. [kalongya.]
1644 « 2769 « «
1644 zab asztag gel. 407.
alakor « 224.
árpa « 184.
zab « 60. Borsó egy öreg boglyával; len.
majorság gel. 16.
széna 9 öl kazalban, széna 12 boglya, tavalyi 2 boglya, 1644 esztendöbeli vetésröl lött.
1645 esztendöben buza gel. . . 2000,
zab alakorral elegy 400,
árpa gel. 429,
rozs « 213,
zab « 84, egy szekér borsó.
1645 Elcséplett egyharmadévi asztagból lett buza cub. 112,

gabonás házban. Más buza asztagból cub. 70. Görgényben szállitották mind.

1645 Beszterczére szállittattam volt januariusban gernyeszegi malom vámbuzát cub. 136. Oda veszett.

öreg ökör...36, gyermekló..31, öt vasas szekér,
« tehén..20, disznó....200,
borju.......7,
öreg juh ..269, nöstény bárány 118, kosbárány 76, öreg kos 25, öreg kecske 14, nöstény olló 3, bak olló 4.

Gernyeszegi gabonás házban maradt: vámbuza cub. 31, magbuza féle cub. 4, árpa cub. 31, zab cub. 32, köles cub. 22, szalad cub. 2, lenmag véka 5, kendermag cub. 1, borsó cub. 4.

Somkereken ménes maradt. Az mely 76 számu méneseket az uram ő naga beküldött, holt meg benne egy öreg barna nro. 1; holt meg tavalyi csitkó közüle 3; a többit mind elhajtották nro 72.

1644 esztendöbeli csitkó volt 4; 1645 esztendöbeli csitkó 34.

Almásról hozott gyermekló öt, ménló kettő; az társzekér előtt alá hozott egy fakó ló. Az hat fakó is közte voltak az ménes közé bocsáttatván.

Somkereki jószágon 4 hordó bor volt korcsmán az elfoglaláskor.

Somkereki ajtók zárja odavagyon 9; párna 5, vánkos 6, réz mozsár, serfozö üst, sok hordók, kádak.

Méh maradott Gernyeszegen 15, azon esztendőben szaporodott 27; mind elvitték, felverték, maradott egy kosárral, az itt vagyon.

Gernyeszegi sajtot kültem volt Nádasra 61, must fejében osztották ki. Töltettek bort két negyvenest. Bor maradt volt két hordóval, korcsmán volt 3 hordóval.

1646 3. Martii urunk ö nga akarattyából adott ujvári (szamosujvári) udvarbiró marhákat vissza Szentpéterről: ökör 12, tehen 12, negy borjuk, kancza 12, juhot 100.

III. [illegible]

1 A monostori paterek[illegible]; a kecseti minden dézma }
a somkuti « « } ezekből a monostori
a sarmasi « « }

paterek adjanak [illegible] szüksege szerint mindenekben.

[illegible] Monostorra egy [illegible] vajat, négy ejtel mézet,
[illegible]várra « « « két « «

[illegible] Klastromhoz [illegible] is egy [illegible] vajat, két ejtel mézet.

[illegible] Klastromhoz [illegible]képpen.

[illegible] hasonlóképpen, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Koncz József.

BETHLEN GÁBOR LEVELEI.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Bethlen Gábor leveleiből egy terjedelmes kötetet 1879-ben adtam ki az Akademia Történelmi Bizottságának rendeletéből Ha nem akkora csomót, azóta is meglehetős számú anyagot gyűjtöttem össze, mely méltán csatlakozik a kiadottakhoz.

Bethlen leveleinek közlését nem kell indokolni. Sok van azok közt, mely mint »epistola« is megállja helyét: oly szép és velős magyarsággal van irva. Hogy az embert, az uralkodót, az államférfit, a hadvezért jobban megismerni tanuljuk ezekből, mint a hogy eddig ismertük, hogy azok amaz idők történetének első rangú forrásai — mind ezt elmondani felesleges.

Ha akad Bethlennek hozzá méltó életírója, az nagy hasznát veendi e leveleknek. Addig is élvezettel fogja olvasni azokat a közönség.

I. 1613. április 25.

Illustrissime stb. Post servitiorum meorum stb.

Az elmult őszszel ide Budára jövén, akkor Nagodnak az én elbúdosásomnak okait bő szókkal megirtam vala, tudván, hogy az én szolgált uram engemet Nagtok előtt írási által sokképen fogna kárhoztatni, az mely meg is lött, úgy értem; sőt hogy én méltán szenvedek minden rajtam esett nyavalyát, úgy értem, hogy azt is el hitte Nagod, mely dologról én mostan többet nem írok, lássa isten meg, ha én igaz szolgája nem voltam. Ha Nagod nem ismerné az erdélyi fejedelmet, nem csudálkoznám semmi dolgon, de ezt most elhagyom, térek az dologra. Tudom Nagodnak vagyon értésére az én portára való menésem, melynek oka az én mostani állapatom, kénszerittetvén nyomorúságom felől az urunkat requirálnom, a kitől országostól dependeáltunk ez ideig; oda érkezvén, császár is meghallgatta könyörgésemet, és az fővezérrel egyne-

hányszor untig beszélgettem, könyörgésemre minemű resolutióm lött, Nagodnak azt is megírom. De most az dologra térek. Az császár portáján én közel 40 napig mulatván, ügyekeztem azon, hogy az országok állapatjok felől értekezhessem, melyik felől minemű intentuma legyen ennek az új vezérnek, sok főurakkal, passákkal, sőt császár háta megett levő kapi agával és kezlár agával is szemben lévén, sokat tudakoztak tőlem az római császár ő felsége birodalma ereje, és gazdagsága felől, az magyar nemzetség felől, és Nagod tisztinek állapatja felől is, kiknek kérdezkedésekre én úgy feleltem meg, a mint igaz hazája szerető embertől kivántatott, ismervén az törököt természetiben. De többek közt Szkender passával én is megismerkedvén, kinek mostan császár az kanisai pasaságot adta, látván hogy császárnál ez nagy böcsületben vagyon és az fővezérnek igen nagy kedvében, ezzel mikor nagy dolgokról beszélgetnék, kezdém tőle tudakozni, az Nigron követsége mi volna, mely dolgot, noha bizony nehezen, de végre igen titkon megjelenté az passa, mely ez: Nigron ő felsége nevével az fővezér előtt az magyar nemzetet generaliter sokképen kárhoztatta, és árulónak nevezvén, azt mondta, hogy valamig az kevés magyar fenn áll, az két császár közt addig tökéletes békesség nem lehet. Ennek az tractatusnak igénként való írása sok üdőt fogna be, de summája kívánságának ez volt: Török császár ne fogja pártját az magyaroknak, ha ő felsége az Bocskay idejében való árultatásért meg akarja büntetni, mely dolgot az vezér ha császárnál véghez viszen, és hitlevelet ad róla, az vezérnek császár is 40 ezer aranyat küld. Mely summának megküldéséig Nigront bátor ott benn tartsa. Mely dolgot értvén az vezér, akkor differálván, sok ideig gondolkodott erről magában, az mint értettem és egyszer engemet hivata eleiben maga belső házában, jelen lévén Szkender pasa is, és ugyan ő maga tolmácsolt is, az vezér maga kezdé kérdezni tőlem, ha akarnám-e s kívánnám-e, hogy az magyarokat Magyarországból kivesztené az német, melyre én obiter csak azt felelém, hogy istentelen és pokolra való ember volna az, valaki az maga nemzetének veszedelmét kívánná; végre ő maga az vezér is megjelenté, hogy Nigron ő neki azon könyörög mostan, kénszeríte engemet is reá, hogy ehhez az dologhoz igazán szóllanék, mit volna jobb ő neki cselekedni, mely kérdésre az vezérnek minemű ratiokkal feleltem legyen meg az én vékony értelmem szerént, azt én nem is írom meg, remélvén hogy Nagod netalán ezt sem hiszi el, de vagy hiszi Nagod vagy nem, azzal Nagod szabad, de ezeket az szókat én az én hitem szerént írom Nagodnak, hogy az passák szavaiból hallottam. Ezt Nigron magától tractálta légyen-e, avagy mástól [illegible] neki, azt én nem tudom, de elhigyje Nagod, hogy ez a hír bizony nem fictum, [illegible] de vagyon [illegible]. [illegible] senkitől instru-

ctióm erről nem volt, de azért az felséges istennek kegyelmes providentiájából én mostan ez aránt ha sokat nem is, keveset szolgáltam ez dologban az magyar nemzetnek, úgy hogy az fővezér Nigront eleiben hivatván oretenus injungálta neki, hogy többször ez dolgot ő neki elő ne hozza, és ne tractálja, mert császár az magyaroknak esküdt meg, azért valamig fel nem bontják az magyarok, császár sem akar semmi gonoszt nékiek. Addig annak okáért én ezt Nagodnak, mint nemzetünknek legfőbb membrumának és gondviselőjének akartam értésére adni, nem akartam eltitkolni, melyről szüksége Nagodnak provideálni, az Nagod bölcs ítíleti rajta, netalán nem is árt, ha Nagod erről alattomban tudakozik, mert az császár ifjú és gyakran emlegeti, hogy ő csak mástól hallja, az ő elei hogy Magyarországban hadakoztak, ő pedig ez ideig csak veszteg ült. Az fővezér is szintén erejebeli ember és igen hadakozó, rettenetes nagy kéncsü, az is kívánná magát megmutatni; az kazullal megbékéllett, mostan semmi hadok sohova nincsen ; ha gyakran ilyen legatiót visznek be, ki tudja mire indul. Nagodnak szükség vigyázni szegény hazánkra, mert bizony én félek attól, hogy belől ég a ház. Ha Nagoddal beszélhetnék, nagy dolgokat jelenthetnék meg Nagodnak, melyeket írásra nem merek bízni. De caetero illustrissimam Dominationem Vestram ad annos longaevos feliciter una cum suis valere syncero animo desidero. Datum Budae die 25. Aprilis 1613.

Illustriss. Dominationis Vestrae

servitor paratissimus
G. Bethlen m. p.

(Külön lapon.) Post Scripta. Az magam állapatját a mi illeti, Bátori Gáborhoz fő csauzt expediált az fővezér, megparancsolván neki serio, hogy velem megbékéljék és minden elvött váraimat restituálja. De én igazán írom Nagodnak, hogy az Bátori hítének én semmit nem hiszek, ha egy asztalni hítlevelet küldene is, hanem én különben gondolkodtam volna magam állapatja felől, ha az Nagod jó akaratja is accedálna, itt én tovább nem mulatnék, hanem az Nagod ótalma alá adnám magamat, és Nagodnak szolgálnom kész lennék, mert az míg Bátori erdéli fejedelem leszen, én addig Erdélben nem megyek. Nagodat annakokáért kérem, küldjön egy assecuratoriát nekem ide, mehessek ki Nagodhoz bátorsággal, legyek securus abban, hogy senkitől semmi bántásom nem leszen és Bátorinak kezében Nagod nem ad, meglátja Nagod, hogy haszontalan szolgája Nagodnak nem leszek. Az levelet váczi kapitán uram ide beküdheti Budában Turi Jánosné kezében bizvást, ez az asszony nekem megküldi, mert itt szolgámat hagyom, az ki az Nagod resolutióját megvárván, nekem meghozza, magam is addig Pécsben leszek az magyarok

közt. Erről Nagod hogy nekem resolválja magát késedelem nélkűl, Nagodat felette igen kérem. Isten Nagodat éltesse.

Nagod jó akaró szolgája
B. Gábor m. p.

Külczím: Illustrissimo stb. Georgio Turzo de Betlenfalva stb.

Más kezével: Exhibitae Bytchae. 1. Maii 1613.

(Az egész levél, Bethlen sajátkezű írása, orsz. ltár. Act. Thurz. Fasc. 97. No. 5.)

II. 1613. okt. 17.

Illustrissime stb. Servitiorum stb. Az úristentől stb.

Szükségesnek ítílem lenni, ha Nagodat ez mostani ide be való állapatunkról tudósitom, mivelhogy úgy értem, sok külömbkülömb féle hamis hírek viseltetnek és hintegettetnek ez mostani hadak felől az ő felge birodalmában, de azt nem ítílem szükségesnek lenni, hogy nekem Nagodnak az Báthori Gábor az országban való sok insolentiái, törvéntelen cselekedeti, nagy ambitiója miatt az szomszéd országokkal való háborgási, és az nagy fejedelmek s praelatusok felől való becsületlen emlékezésiről bő beszéddel kellene irnom, mert remínlem, sőt el is hittem, hogy mindeneket Nagod jól ért és tud, mely ő istentelensége miatt az országbeli főemberek kik voltunk, kénszerittettünk édes hazánkból ki búdosni, ki ő felsége birodalmában, s ki az hatalmas császár országában, kik várasokban beszorulván minden javainktúl megfosztattunk, generaliter penig az országbeli minden rendek három nemzetségűl, igazságokban, privilegiumokban tőle megrontatván a fegyver és egyéb inség miatt, sok időtől fogva nyegtünk. Ezek az dolgok mikor az hatalmas császárnak még az én bemenetelem előtt értésére lött volna, az fővezér ő naga ezekről Báthorit főkövete és levele által admoneálván, ugyan committálta neki, viselje ugy magát, a mint igazságszerető keresztyén fejedelemhez illik, mert ha több panaszok érik, a hatalmas császár el nem szenvedi neki. Ezen dolgokról Nagod is az mint értem admoneálta, de semmi jó intéseknek helyt nem adván, megszokott istentelenségit continuálta és continuálja ez mai napig is; mely dolgot látván a császár, nem akarta tovább az országban való kegyetlen gubernálását szenvedni, hanem az mostani hadait az országnak segitségére bocsátá vala, nem romlására, a végre, hogy maga megmaradásáról provideáljon az ország, ezekről isten után való segitség által, de minden remínség és vélekedés kíűl ő az szegény ország népét elrémitvén és táborban szállitván, ország nevével a minemű levelet iratott az szerdárnak, ím Nagodnak azoknak pariáját oda küldtem, mely levelekből noha vakmerő engedetlenséget ítilt az ország felől az szerdár, mindazáltal az

ország veszedelmét akarván eltávoztatni, nem akarván semmi szabadságokban laedálni, Báthorival per quandam compositionem tractatusban indult vala és bizonyoson véghez is megyen vala, az ország nevével irott leveleket igaznak vélvén az szerdár, de most is az nagy ambitio viselvén, addig prolongálá az tractatust, hogy azonközbe a portáról ujabb és kömënb·parancsolatok érkeztenek az Brassó felől bejött szerdárhoz Báthorira való indulásról, az tömösváriak keserves panaszt tévén az tömösvári passaságban esett roblásért, égetésért, melyet Báthori cselekedtetett császár birodalmában a hadak bejövetele után és így a hadak Báthorira megindulván, isten megrémité, kifuta országából, ellenségét csak meg sem meré nézni, az nyomorult országot rettenetes veszedelemben hagyá. Látván az ország miatta való elpusztulását, és azt is hogy még ennél is nagyobb veszedelemben incurrálnak, ha még is tovább császár kévánsága ellen reluctálnak, mivel elvégezett megmásolhatatlan tanácsa ez császárnak Báthori felől, hogy az ország fejedelemségében többé lenni ne engedje. Annakokáért az ország ez jelen való hónak huszadik napján itt Kolosváratt generális gyűlést akar celebrálni és magára illendőképpen provideálni. A török dolgát penig az mi illeti, én Nagodnak bizonyosan irhatom, sőt fide mediante merem Nagodat assecurálni erről, hogy császár urunk ő felsége birodalmába semmi kárt ez nem teszen és az országban sem marad senki közzőlek külömben, hanemha onnét való indulatot ért és hall, melyet immár bizonyosan hallunk közönségesen, hogy Nagod Báthori Gábort foveálván, ujobban be akarja reánk hozni, mely ha leszen, ebből ez következik, hogy ez mi nyomorult hazánk ennél is inkább elromol, mert ugy az idegen segitséget mi is kénszerittetünk benn tartani, a ki semmi hasznot országunkban nem teszen; de quod maius, ha az török eszében veszi, hogy el nem akar Erdély nélkül lenni császár urunk ő felsége, e megtörténhetik úgy aztán, hogy ez a provincia török kézben esik, quod deus avertat, de ha az úgy kezdene lenni minemű veszedelme következhessék Magyarországnak is abból, Nagod bölcsen megítélheti. De hogy ez mi nyomorult hazánk is megmaradhasson uram, és az sok veszedelmek után lehessen egy kicsin respirátiónk, Nagodat bizadalmason kérem, császár urunknak ő felgének ez dologról irjon, és alázatos könyörgése által ő felgénél instáljon, hogy ha mi effele szándéka volna is ő felgének, változtassa meg, ne igyekezzék szegény hazánk utolsó veszedelmére, hiszen jobb, hogy mi keresztyének lakjunk Erdélyben, és az magyar nemzetnek szolgáljunk; ugyanis illetlen dolog volna ő felgének és Nagtoknak azt foveálni, kit azelőtt totis viribus persequált, elhiheti bizonyoson ő felge, valakit választ az úristen az fejedelemségre, és én is isten ő szent felsége életemet megtartván, az országgal együtt azon tökéletes

belső szűbeli igazsággal akarunk szolgálni a keresztyénségnek, valamint régi választott fejedelmek idejében. Ezt én Nagodnak igazán és conscientiose írom, meg is nyugodjék benne, mert bizony semmi dolus írásomban nincsen, ne legyen semmi kétsége Nagtoknak a török kimenésében, mert csak segitséget ne adjon Nagtok Báthorinak, bizony ez mind kimegyen. Várad alá sem menne, de hogy ott hallja Báthorit gyülekezni, arra való boszszuságából megyen és talán ugyan ott is fog telelni, ha valami gyülekezetet ért valahol lenni; az ország is generaliter az gyűlésből fő atyjokfiait expediálják követségen Nagodhoz ezen dolgokról bizonyosan el higyje Nagod, sőt talán szintén császár urunkhoz is ő felgéhez, mely dologgal semmit sem késnek. Nagod nekem jó akaró szolgájának parancsoljon, igaz szível akarok Nagodnak szolgálni. Tartsa meg isten sokáig jó egésségben Nagodat. Datum ex civitate Coloswar die 17. Octobris anno domini 1613.

Eiusdem illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor paratissimus

Gabriel Bethlen, m. p.

Külczím: Illustrissimo stb. Georgio Turzo de Bettlehenfalva stb.

(Eredeti az orsz. ltárban. Act. Thurz. Fasc. 97. No. 6.)

III. 1613. nov. 8.

Spectabilis ac magce sat.

Két rendbeli levelét, mindeniket kedvesen és böcsülettel vettük Kegdnek, kikben mostani állapatunkhoz képest, az minemű dolgokról írt Kegd jól értjük: kiváltképpen az mi illeti Várad és több Erdélyhez tartozó Magyarország részeiben levő erősségeket, kiket ettől az birodalmacskától ez mostani változásnak praetensiója alatt el akarna szakasztani, vissza Magyarországhoz foglalni. Azon bizony felette igen csudálkozunk, holott az római császár urunk ő felge és Erdélyország között való confoederationak, az igen nyilván ellene lenne, és efféle derekas erősségeknek elszakadása, soha ezeknek az tartományoknak nyilván való nagy romlása nékül nem lehetne, sőt örökös veszedelme is következhetnék mint Erdélynek s mind Magyarországnak miatta: holott az török császár szintén úgy tudja Erdélynek Magyarországban való határit, mint szinte mi magunk és abból egy talpaallyát is másnak nem engedni akarván, valamit abban más részre birattatni megértene, soha tovább nem hadná, ha maga személye szerint kellene fáradni érette is, de azt ő két közön magáévá tenné. És nem hogy másnak birni engedné, de mi félünk azon, hogy csak az kérésért is, és mostani ezeken való kapdosásért, kártételre és boszúállásra ne indittassék. Nem jó uram, higye Kegd, hogy nem jó ollyan hatalmas fejedelmet efféle dolgokkal ingerleni és

boszontani, még Szkender passa ezekért az dolgokért itt közel vigyáz, nem is megyen addig Tömösvárról el, mig onnét felől afféle akadályokat hall, és mi nem assecurálhattyuk az tökélletes és akadály nékül való békesség felől. Nem kételkedhetik mi bennünk az keresztyénség, ha mi módgyát talállyuk, hogy mi Váradot magunk kezével országunk számára meg tudgyuk tartani, isten velünk lévén, külömb gondviselésünk is levén reá, hogysem Báthory idejében volt, mind vitézlő néppel s mind egyéb állapottal. Nincsen is ahhoz az erősséghez sem császár urunknak, sem Magyarországnak semmi igazsága, az erdélyi pénzzel, adózással épittetett ház az, ok nékül penig az másét kévánni isten és világi igazság ellen vagyon, mi is kötelesek vagyunk hittel Erdélyországunknak határinak tehetségünk [szerint] való megőrizésére. Azért mi is ebből az dologból Kegdnek egyátallyában csak azt irhattyuk, ha az szent békességnek tökéletes állandó megmaradását akarja, az ide való határokon másnak se engedgyen kapdosni, és jó tanácsival császár urunk előtt is azon legyen. — Csákyné asszonyom felől, noha országúl arra köteleztenek bennünket, hogy az fiscalis proventusokat restituállyuk, de az Kegd tekéntetiért szeretettel igyekezünk kedveskedni ő keglmének. Az követeket nem késlellyük ez jövő héten okvetetlen megindéttyuk. — Sarmasságÿ uram elől elsiete, ezek is utánna mennek, ő kegmétől bővebben érthet Kegd. Mennyi gonosz következhessék, az ide való határokon ha Kegetek kapdosni meg nem szünik, ha penig azoknak békét hadnak, sokképpen való hasznos szolgái lehetünk és lenni is akarunk az keresztyénségnek. Bene valere cupiens. Datum in civitte nra Coloswar die 8. mensis Novemb. ao 1613.

P. S. Miklós pap felől a mit Kegd irt vala más levelében, jószága annak és megyéje Kamuthy Farkas uram kezében lévén, törvény nékül semmi jószágok restitutiójára nem mehetünk, idő lévén hozzá, valamiben módunk leszen, vagy jó törekedésünkkel vagy külömben jó szívvel kedveskedünk Kegkk.

Splis ac mag^cae^ Dnis Vrae

stor et uti frater syncerus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Spli ac magco domino Andreae Dóczy de Nagy-Luche comitatuum Barssien. et Szathmar. comiti, cubicular. regalium per Hungar. etc.

(Eredeti az árvai vár levéltárában.)

IV. 1614. jan. 15.

Gabriel Bethlen stb.
Spectabilis ac magnifice sat. Salutem sat.
Az Kegyelmed levelét becsülettel elvevén, nekünk való írá-

sát bőségesen megértettük. Hogy azért ez kicsin állapatunkban fejedelemségünkben, kire az úristennek gazdag kegyelmességéből az egész országunkbeli statusoknak szabad választásából hivattattunk, Kegyelmed istenünkhez való szép háladatos áldásival szerencséltet és üdvözöl bennünket, Kegyelmedtől felette kedvesen vettük, mi is, istennek segitsége velünk lévén, minden igyekezetünkkel, tehetségünkkel szemünk előtt legelsőbben is mindeneknek felette azt viseljük, hogy hivatalunknak, fejedelemségünknek administrátiója, ő fölgének nevének dícsíretire, megromlott házánknak épületire, gyarapodására és sokképpen elpusztult szegíny nemzetségünknek jó hírére nevére lehessen. Mivel penig magunk is enni időtől fogva hazánknak határi kívűl lévén sok búdosásunk után az úristen édes nemzetünk közzé békességesen vissza hozván, Kegyelmed is viszont sok időtől fogva országunk kívűl lévén, mind azért s mind penig az régi egymás közt való megerősittetett szép ismeretségért, szövetségért kivántuk volna. hogy ha Kegyelmed is tanácsunk közt és ennek ez szegény országnak több oszlopi között, annyira való egésséges állapatja lévén, láthatjuk vala, kire ugyan intjük s kérjük is felette szeretettel Kegyelmedet, hahul egésségének annyira való vastagulását érezheti, ne késsék semmit, hanem maga dolgait ott kinn minden jó állapatban, karban hagyván, személye szerint siessen be hozzánk, amint ide fel is emlékeztetők Kegyelmedet, felette szeretettel akarnók látni s el is várjuk. Az mostani hírek és állapatokhoz képest, kicsin dolgot is semminek nem vélvén, hogy vigyázatlanoknak külső nemzetségeknél is ne láttatnánk találtatni, tisztünk szerint hazánk határira vigyázván, országunknak közönséges javára nézendő minemű dolgokban kelleték az mi becsületes híveinket, Újnémethi István, Közép-Szolnok vármegyebeli viceispánunkat és Spáczay Gábor uramékat bizonyos instructióval oda fel palatinus uramhoz ő nagához, és az több magyarországi statusokhoz követségen bocsátanunk, Kegyelmed mind magoktól s mind penig az vármegyéknek irt leveleink, Kegyelmednek kiküldött pariájából megértheti és láthatja; méltó és nyilván való igasságos dolgainkban és kivánságinkban, intjük Kegyelmedet, sőt ugyan kötelezzük is arra szeretettel, Kegyelmed is igaz hazafia lévén, mutassa meg ebben is, hogy Erdélyországnak mindenkor igaz tökélletes commembroma lévén, (kiben senki soha semmi kételkedésbe nem volt) az hul miben kinek mi illik és az mennyire lehet, pro suo posse, promoveálja követinkre bízott dolgainkat, kinek hasznos munkálkodását és hűségének reális effectusát mind magunk és országunk is meg érezvén, escében vévén és teljességesen megtapasztalván, mind mi s mind penig ha ünkbeli igaz híveink, abból Kegyelmednek tökéletes ha[illegible] való igaz [illegible] szeretetit szemeinkkel jól látván, Kegyelmedet minden [illegible] vehessük

kedvesen. Tartsa meg az úristen Kegyelmedet sokáig bódog állapattal kivánságos jó egésségben. Datum in civitate nostra Cibiniensi die 15 Ianuarii, anno domini 1614.

syncere benevolus
Gabriel Betthlen.

Külczím : Spectabili ac magnifico domino Stephano Veselieni de Hadad, comiti suppremo Zolnok-Mediocris etc. fideli nobis honorando.

(Egykorú másolat orsz. ltár. Act. Thurz. Fasc. 97. No 7.)

V. 1614. mart. 16.

Illustrissime stb. Servitiorum stb.

Az szent békességnek megőrizése menni hasznára, előmenetelire legyen; azonképen annak felbontását, meg nem tartását mely nagy romlások és veszedelmek követhessék szegény megromlott hazánkat és sokképen elfogyatott nemzetségünket: Nagodnál annak itíleti. Valaki azért vagy titkon, vagy pedig nilván az ellen practikál, tanácskozik és igyekezik, minden igaz jó lelkiismeretű keresztyén ember meggondolhatja, annak ISTEN előtt is mely erős számadása fog jövendőben lenni, kiért felbúsult haragjának büntetését méltán is várhatja fejére. Mi eleitűl fogva semmit inkább szemünk előtt nem forgattunk és nem viseltünk, minthogy sok nyavalyák közt elpusztúlt szegény hazánknak és nemzetségünknek tiszta jó akarattal szolgálhatnánk, kire istenünktől segitséget kérvén, ennek utána is abbeli keresztyéni indulatunkat nem tágitjuk, hanem minden úton abban munkálkodunk és fáradunk, szegény nemzetségünknek az szent békességnek megőrizésében mentűl hasznosban szolgálhassunk. Ki felől mind magunk nevünkkel, s mind pedig országunkbeli híveinknek közönséges nevek alatt Nagodat írt levelekkel és az nemes magyarországi vármegyéket, statusokat megtaláltuk, hogy az mi birodalmunknak széliben, határiban az ő földe tisztviselői ne kapkodnának. Ki felől noha szép szókkal is táplálnak bennünket, de másfelől bizonyoson mi nekünk különb híreket is hoztanak; mi mindazáltal oda felbocsátott követinknek járások, jövésekben, menésekben, azonképpen az ő fölge ide bocsáttatott követinek jövetelekben vagyunk csak jó reménségben, nem tudhatók indulának-e ki cassáról, avagy nem, mivel bocsássa Nagtok, csendesen várakoztunk és várakozunk is; de minthogy ilyen nagy dolognak hírének kellett futamodni és az hatalmas, győzhetetlen császár fényes portájáról egy fővezértűl ő hatalmasságának érkezék fő chausza mihozzánk és országunkbéli híveinkhez ezen generális gyűlésünkben, ki az köztünk való egyességnek megmaradása és megtartása felől Nagtokat is megtalálja. Nagtok jó akaratja, mi válaszszal bocsátja. Békességesb járásáért és útjában

való gondviselésért is rendeltük melléje az mi becsületes hívünket Angyalossi János uramat, hogy Nagtokhoz felkisérje. Mi nekünk úgy tetszenék, ha az, a kinek a mi egyenetlenségünkön, háborúságunkon és viszálkodásunkon örvendezni kellene (isten elméjét arra forditván) az mi egyességünket kévánja és akarja. Mi nekünk is nem jó volna azt felháboritanunk, hogy más valaki, harmadik, egy nemzetségből lévén, idegen közbenjáró békéltet bennünket, kinek mindenkor az magunk közt való egyenetlenségünkből, nagy haszna és előmeneteli szokott következni. Melyet mi bizony szívünk szerént bánunk, kévánjuk is tiszta szűbeli jó akaratunkból, hogy nemcsak a magyar nemzetségnek, hanem az egész keresztyénségnek közönséges békességének megmaradásában szolgálhassunk igaz tökéletességgel. Melyre való tetszését hogy Nagod ezen levelünk megadó meghitt becsületes szolgánk Angyalossy Jánossal meg írja, Nagodat kérjük szeretettel. Tartsa meg isten Nagodat sok esztendeig jó egészségben. Datum in civitate nostra Mediensi 16. Martii anno dni 1614.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus syncerus ad
serviendum paratissimus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Illustrissimo domino comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva sth.

Más kézzel: Exhibitae in arce Bytse 15. Aprilis 1614.

(Eredetije orsz. lev. tár. Act. Thurz. Fasc. 95. No. 36.)

(Ugyanennek másolata: Act. Thurz. Fasc. 97. No. 8.)

VI. 1614. mart. 19.

Gabriel Bethlen dei gratia etc.

Spectabilis ac magce dne etc. Értettük római császárnak ő felségének hozzánk bocsátott becsületes főköveteit útba lenni, kiknek késedelmes jöveteleket nem tudhatjuk mire vélni; noha pedig bizonyosok abban nem vagyunk, jőnek-é vagy nem, mindazáltal mi az mi igaz synceritásunkból, keresztyéni tökéletes indulatunkból mindenekben az szent békességhez tartjuk magunkat. Mivel penig mostan az mi becsületes hívünk, tanácsunk Kendi István uramnak oda ki úta lévén, ez occasióval akaránk Kgldnek írni és ő kglmétől némely dolgokrúl szóval is izenni, kérvén azon felette szeretettel, az ő kglme szavának teljes hitelt adván keresztyéni igaz jó lelkiismereti szerint, ha az követek, az mint mi reméljük, ugyan alá jőnek, egy vagy két szóval tudósitson bennünket valami circumstantiák felől, ha elérkeznek, micsoda fundamentommal kellessék az tractatushoz nyúlnunk. Ezbeli Kgld jó

akaratját felette (!) vesszük Kgldtűl. Tartsa meg isten Kgldet etc. Datum in civitate nostra Megyesiensi, die 19. Martii ao 1614.

Spect. ac magcae Dnis Vrae

amicus benevolus ad serviendum paratus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím : Spli ac mag[co] dno Andreae Doczy de Nagy-Luchia etc. (Másolata orsz. ltár. Act. Thurz. Fasc. 97. N° 9.)

VII. 1614. mart. 29.

Gabriel dei gratia etc. Spectabilis etc. Servitiorum etc.

Vöttük az Kgd levelét, kinek kezdetiben több írási között láttatik Kgld panaszkodni, hogy mi Kgldről elfeledkeztünk volna. Azért azt reméljük, csak ez ideig is Kgld alkalmatoson eszébe vehette, hogy mi Kgldhez sem idegenek, sem penig feledékenek nem voltunk, holott ennekelőtte Csákyné asszonyom által magunk kezével írt levelünket, annakutánna az mi becsületes hívünk Kendi István uramtól az szerint levelünket küldvén kgldnek, ugyan ő kglme által némely dolgokrúl szóval is találtattuk meg Kgldet, melyekből megtapasztalhatja Kgd az mi Kgldhez való igaz jó akaratunkat. Mi minden órában felette kedvesen várjuk római császár ő felsége becsületes követit, késedelmeknek okát nem tudhatjuk mire vélni, holott az mi követinktől régen oda fel elválván, ez ideig alá érkezhettenek volna. És azt is nagy örömmel várnók az ő felsége kgls jó akaratját mi hozzánk, ehhez az megromlott hazához és elfoglalt határihoz kivánságunk szerint érthetnők. A mint enneklőtte egy nehány úttal megírtuk, most is azon synceritással, igaz jó akarattal mondjuk, semmit mi éjjeli és nappali gondolkodásunkban szemünk előtt úgy nem viselünk, minthogy teljes minden erőnkkel, tehetségünkkel és igyekezetünkkel ez állapotunkban az egész keresztyénségnek szolgálhassunk, ha vesz el tőlünk és erővel el nem taszítanunk ebbeli jó igyekezetünkből.

A mint Kgld portai hírekről akar tőlünk tudakozni. meg se gondolja Kgld, hogy az hatalmas császárnak az Duna mellett feligyekezendő szándéka volna, sőt már egynehány napja vagyon, hogy Drinápolyból Konstantinápolyban vissza ment, Nigront is visszavitte magával; nincsen is szándéka az frigynek felbontására ezekre az országokra, csakhogy innen ezektől is és császártól ő felségétől is az szent békesség minden részeiben tökéletességgel tartassék meg. Minden derekas erejét és készületét, bizonyos legyen Kgld benne, az tengerre akarja forditani és az tenger szélin való országokra. Többet készittetett háromszáz gályánál újolag; csak mi köztünk találtatnék az igaz keresztyéni indu-

lat és atyafiui szeretet, egymásén oknélkül ne kapdosnánk, az törökök felől megalkhatnánk, nem adna ő okot az egyszeri végezés ellen az frigy felbontásra.

Noha az követek ilyen késedelmekért is római császár ő felségét levelünk által meg kellett volna találnunk, de az kívül is gyakorlatossággal occurálnak oly dolgok, melyek ő felségének javára nézendők volnának, holott penig a mi distantiájában ő felségének terhesnek láttatik mi nekünk, hogy magunk postáit kelletnék minden levéllel oda felfárasztanunk: Kegldtül akaránk elsőbben arról való bizonyos értelmet és biztatást ezen levelünkre venni, hogy ha abban assecurálna bennünket, hogy levelünket ő felségéhez postára nem neheztelné adni, ő felségének gyakrabban küldenők leveleinket. Tudjuk azt, vagy jó, vagy gonosz, vagy kicsiny, vagy nagy dolog, Kgldnek mindeneket ő felségének hírré kell adni; annival inkább az mi leveleinket is postára adhatja. Mely dologrúl hogy mentől hamarább bizonyossá tegyen, szeretettel kérjük Kgldet. Tartsa meg isten etc. Datum in arce nostra Fogaras, die 29. Martii, ao 1614.

Splis ac m. D. Vrae.

amicus benevolus ad serviendum paratissimus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Spectabili ac mag^{co} dno Andreae Doczy de Nagy-Luchia etc.
(Másolata orsz. ltár. Act. Thurz. Fasc. 96. N° 27.)

VIII. 1614. mart. 30.

Gabriel Bethlen dei gratia etc. Spectabilis ac magce dne etc. Salutem ec.

Ma harminczadik Martii szintén husvét napján adá meg Kendi István uram az Kgld levelét itt fogarasi házunknál, kiben mint resolválta legyen Kgld magát az mi izenetünkre, s mind penig az császár ő felsége hozzánk küldött követinek jövések felől mi reménséget adjon, jól értjük. Mi annakelőtte egy nehányszeri írásinktúl most is semmiben nem külömbözvén, ha venni akarja Kgltek többire ugyan erővel és nagy buzgó szeretettel akarjuk kötni magunkat az egész keresztyénségnek és kicsiny állapotunkbúl hasznosan való szolgálatra és leginkább egy nemzetek és egy szomszédos határban lakván, az magyar nemzetségnek csendes és békességes megmaradására, kikkel kicsinytől fogva nagyig atyafiuságos szeretettel és csendességgel való alkuvásunkat minden kincsnél, aranynál feljebb becsülnők és kívánnók. Eddig is mi Kglmeteket mind privatim, s mind publice nem egyébre, hanem csak arra intettük, kértük számtalan írásinkkal; most is csak az okon találtattuk meg Kgldet mind írásunk, s mind becsületes tanácsunk főkövetünk által, kinek hogy bódog örömét

és kívánságunk szerint való kedves eventusát hamarébb láthatnók, reménlvén arra Kgddel szemben lételünk által rövid és hasznos fundamentommal való útat, kire mi nekünk Csákyné aszszonyom által Kgld okot is adott volt, nem difficultáltuk, sőt jó szívvel reá vöttük magunkat. De az mint Kgld mostan bizonyos előtte álló elvégezett öröme napjáért (kit isten Kgldnek bódog üdvességes áldására adjon) két terminusra hagyott, mi az első terminusra eltávoztathatlan nagy kételenségből semmiképen reá nem érkezhetünk; ha szintén mindjárást megindulhatnánk is, ilyen messze országunknak szintén határa széliben találván az Kgld levele, ötöd-hatodnap alatt semmi úton oda ki az más szélire nem érkezhetünk. Más az, hogy az hatalmas császár fő kapucsi passája Memhet aga Halim agával ugyan felesed magokkal immár tizenöt nap alatt itt levén, szintén most kelletik expediáltatnom őket, mely egy nehány napot kételenség alatt befoglal. Azért noha nilván magunknak is nem kicsin kívánságunk volna mennél hamarább az Kglddel való szemben lételre, de miért hogy mostanrúl kételenségbűl haladni kell, nekünk úgy tetszik, hogy az Kglddel való szembenlételünk és beszélgetésünk jobb fundamentummal lehetne. Az császár ő felsége hozzánk bocsátott követi ne késnének, kérjük is Kgldet szeretettel, legyen azon, mennél szorgalmatosban lehetne, jőnének be ő kglmek, hogy akárcsak két avagy három nap alatt tractálván és az ő felsége hozzánk való kglsségét megértvén, ugyan együtt ő kglmekkel, há mi oly difficultások maradnának, kiknek complanálására vagy maga jó prudentiája, vagy császár ő felségénél való intercessiója kívántatnék, valami oly állandó bizonyos dolgot végezhetnénk, ki enyet mind mi országunkkal, s mind egész nemzetségünk több szomszéd országokkal egyetemben az mi üdönkben nyughatnának meg, kire hiszszük, ígért jó akaratja szerént Kgld azon leszen, ez szent igyekezetünk félben ne maradjon, az ő felsége követi mennél hamarébb hozzánk érkezvén és Kglddel is szemben levén, szolgáljunk örök emlékezetre való haszonnal nemzetségünknek. Ezekrűl irtunk Forgách Zsigmond uramnak is Kassára és Daróczy uraméknak, ne késnének ő kglmek. Török Istvánnak is megparancsoltuk, hogy minden fenyegetéstűl megszűnjen, csendességben és veszteg-ségben legyen az mi oda kiküldött salvus conductusunknak tartása szerént. Mind ezekről és az tegnapi írásunkról is bizonyos választ várunk Kgldtűl. Tartsa meg isten etc. Datum ex arce nostra Fogaras, die 30 mensis Martii, ao 1614.

Splis ac m. D. V[rae]

amicus ad serviendum paratissimus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Spli ac magco dno Andreae Doczy de Nagy-Luchia etc.
(Másolata orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 96. ad Num 27.)

IX. 1614. május 25.

Gabriel Bethlen dei gratia etc.

Generose fidelis etc. Salutem etc. Rugonfalvában lakó Szakál János talála meg minket könyörgése által, hogy mikor az megholt fejedelem Báthori Gábor Havasalföldében ment volna, ő abban az esztendőben polgárságot viselvén, mindazáltal Nagy Gergely jobbágyúl megkérvén magának, minden igazság nélkűl hatalmasúl megfogatván, azzá is tötte volna. Mivelhogy penig sehol országunkban efféle mód nélkűl való erőszakot, hatalmaskodást nem akarunk szenvedni: hagyjuk és parancsoljuk is Kgdnek, hogy mindjárást Kgd ez levelünk látván, nevét írassa az zászló alá, hogy az több székely atyánkfiaival együtt mi nekünk és az országnak szolgáljon. Ha peniglen Nagy Gergely háborgatni akarná, Kgd minden üdőben tiszti szerént és méltósága szerint tartozzék meg is oltalmazni. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 25. mensis Maii, a° dni 1614.

Gabriel Bethlen m. p.

Caspar Beoleonÿ m. p.

Külczím: elveszett.

(Bethlen sajátkezű aláírásával ellátott ered. a gy.-fejérvári kápt. ltárban r. a. részben.)

X. 1614. május 28.

Illustrissime stb. Salutem stb.

Nilván lehet Nagodnál császár urunk ő felsége követi mi hozzánk és országunkbeli minden rendekhez beérkezvén, elsőben sok illetlen és mód nélkűl való vádlásokra magunk mentségére mindenben igaz mentségekkel élvén, azután az minemű ártalmas, söt mind hazánknak, egész nemzetségünknek veszedelmes kívánságát értettük volna ő felségének, mely egyáltalába minden kétség nélkűl mostani békességes állapotunknak felháborodására lött volna, úgy mint Váradban és hazánknak több erős helyeiben, az ő felsége praesidiuminak, akár nímetnek és akár egyéb nemzetségnek befogadása, arra mi semmiképpen nem mehettünk, s ezután sem megyünk, hogy az hatalmas török császár erejét, kinek szárnya alatt ennek előtte való dícséretes fejedelmeknek példájára, szép szónkkal, könyörgésinkkel és adománinkkal bátorságosb megmaradását ismerjük hazánknak, haragra ingerelvén, magunk veszedelmére ne vonjuk. Ez alatt peniglen miérthogy mind isten és ez világ láttára egész Magyarországgal és benne levő statusokkal köttetett szent frigyünk ellen nilván való haddal és titkon való practikákkal régtől fogva ez mi hazánkhoz tartozó várakat, várasokat, erősségeket nagy darab tartományok-

kal egyetemben az ő felsége tisztviselői, kik ez szomszédságba vadnak, mi tőlünk elszakasztottanak; melyről ennek előtte országunkkal egyetembe minden vármegyéken publica contestatiónkkal éltünk, melyre mind eddig is directe semmi bizonyos válaszunk nem lött, és elvött váraink, határaink is meg nem adattanak. Erre való tekintetből ugyan az ő felsége hozzánk bocsátott böcsületes követinek jó tetszésekből, császár urunkat ő felségét is újolag ő felségéhez való követink felküldésével az elvött váraknak mennél hamarébb való restitutiójáért akarjuk megtalálni, és miérthogy ennekelőtte ő felségéhez bocsátott három követinknek egyikét Sarmasághi Sigmond uramat mind eddig is ő felsége ott fenn udvarában marasztotta, ő kegyelme mellé ismét most bocsátottuk az mi böcsületes híveinket, Kapi András uramat és Dávid deákot, Kőhalomszéknek főkirálybiráját, kik által még is ujolag ő felségét elvött határinknak restitutiója felől alázatosan requiráljuk, és Nagodat is atyafiúi szeretettel és nagy kedvesen is kérjük pro sua authoritate palatinali, valahol annak szükségesb helyeit és jobb módjait ismerheti mind ő felségével s mind az ő felsége tanácsival, ne szánja az dologban hasznoson való munkáját és fáradságát mellettünk megmutatni: meggondolván azt, és magában jó ítélettel elhívén, hogyha efféle akadályos és igasság ellen való dolgoknak igen hamar eleit nem vesszük, nem kicsin ok adattathatik reá az napkeleti hatalmas monarchának, hogy ez mostani kicsin békességét szegíny nemzetségünknek felháborítván, nem keresik csak azt, a ki miatt efféle dolgok indíttatnak, hanem közönséges romlás következhetik belőle. Mely dologgal mi semmiképen lelkünk ismeretét terhelni nem akarván, semmit eddig is abban hátra nem hagytunk, valamit az szent békességnek őrizésére, tartására és megmaradására feltalálhattunk. Nagodat is hasonlóképen mind az közönséges igazsághoz, mind penig megromlott nemzetségünkhöz és hazájához való szeretetire kénszerítjük, ezt kicsin dolognak ne vélje, és üdőhalogatásra is ebben ne igyekezzék, mennél hamarébb az mi követink jöhessenek jó válasszal ide vissza hozzánk ő felségétől és elvött határink adassanak vissza kezünkbe, hogy ezt az mostan füstölgő és némely nyughatatlan emberek miatt gyuladozó tüzet minekelőtte nagyobb lángot vetne, kár és romlás nélkül olthassuk meg. Kiben ha Nagod tökéletes szível és teljes erejével munkálkodik, mi tőlünk higyje, bizonyosan, istenének és hazájának egyszer soha nagyubb és hasznosb dologban nem szolgálhatott minket is országostól, minden háladatossággal való jó akaratra szolgálatra adóssá teszi magához.

Ezeknek penig több környül álló circumstantiáit az megnevezett követinktől Nagod bőségesben megértvén, valamit a közönséges jóra jobbnak és hasznosbnak ítil, azt követheti. Tartsa meg

isten Nagodat sokáig jó egésségben. Datum in oppido nostro Dewa die 28. mensis Maii, anno domini 1614.

Ill^mae Dom. Vestrae servitor paratus et amicus

Gabriel Bethlen, m. p.

Külczím: Illustrissimo stb. Georgio Thurzo de Bethlenfalwa stb.
Más kézzel: Exhibitae Tyrnaviae 2. Iulii anno 1614.
(Eredeti az orsz. ltárból. Act. Thurz. Fasc. 95. No. 37.)

Jegyzet. A Bethlen-ellenes törekvésekhez uj adatokat szolgáltat ez alábbi levél:

Spectabilis ac mag^ce dne, due fautor etc. Servitiorum meorum etc. Az úristen kévánsága szerént való sok jókkal etc.

Jóllehet az marosvásárhelyi conventus előtt írtam vala Nagodnak Küs-Pál Bálint uram általa Segesvárrúl néminemű sok inconvenientiák felől, melyek közönségesen egész szász nemzetségünkre esnek és történnek, úgy hogy az elmúlt mutatióval és fejedelem változtatásával használtunk legyen vagy nem adhuc sub iudice lis est, mely levelemre Nagod akkor semmi választ nem tőn, sőt magával akkor oly módon szembe nem leheték, nem is beszélgethettem, mert az fejedelemnek kiválységppen Nagodra és az egész szászságra nagy vigyázása vala az követek ott léte mia. Mindazonáltal megértvén szolgámtól, hogy Nagod most nem volt Bethlen mellett, hanem kilyebb ment jószágában, azon bizony szívem szerént erűltem, azért el sem mulathattam, hogy Nagodnak ez jó occasio alatt ne írjak [és sz]ívemnek titkát, nemzetségemnek fájdalmát ne reueláljam confisus gratia, benignitate et amore spect. ac mag^cae V^rae D^nis erga orphanam nostram nationem, hogy ezen írásimat summa taciturnitate evincálja, és az mi legjobb, azt promoveálja. Nagod felől igazán mondhatjuk, az mit az athenasbeliek Euripides felől mondnak vala: quod hic unico consilio sapienter excogitat, potuerit collapsam rempublicam erigere, et omni desperatione fractam integrum restituere, pro uno pater patriae exclamabatur et colebatur a populo. De Nagod felől méltóbban, mert noha sokabban ennek az szegény hazának restitutióját magoknak tulajdonítják, de az Nagod szorgalmatos gondviselése, római császárnál ő felségénél tekintetinek urgeálása vitte arra az dolgot, nem egyéb, hogy Báthory Gábort tanquam summum malum et pestem vel facem huius intestini belli tolláltassák, kiért Nagod másnál elébb érdemlené az becsületet, sed deo volente, quod differtur, non aufertur. Mű egész szász nemzetségűl Nagodé vagyunk és leszünk, és reméljük vala, quod ille ex Bethlen liberaturus sit Israel, hogy valaha mi nekünk is leszen tekintetünk, de még mostan is úgy reánk dühödnek, hogy ha egy szempillantásban elveszthetnének, megcselekednék. De az igaz

ítilő isten Nagodnak tanquam rinoceros az egy unicornisnak tartotta meg mind az mi s mind az ország megszabadulását, nem heában mutat vala engem Nagodra. Glezell uram is Linczbe, sőt ugyan meg is parancsolta, hogy Nagoddal közleljem minden dolgokat, Ngod minthogy mindenekfelett való igaz híve, és ű felsége úgy megbízott az Nagod hűségében, hogy azt meri vala Glezell, hogy az egész magyar nemzetségben sincs annyi jámborság, tekéletesség, mint Nagodban; palatinus, generalis és az többi mind árulók. Én penig erre ő felségének, római császárnak kötelesse levén, hütemnek satisfaciálni akartam, és Nagodnak mindeneket érteni adnom. Legelőször az mint az ő felsége végezése volt Bethlen Gáborral, hogy akkori legatiója ő felségének csak jó szóadás legyen és procrastinatio, még jobban hozzáférhetnek és Erdélyt markából kitekerhessék, pro primo az magyarországi uraságból vessék ki, és úgy bírja ő felsége Magyarországot, mint régentén az magyar királyok épen az Magyarország részeivel, osztán Bethlennek életét is elfogyatva Erdélyhöz is nyúlhassanak és ők provideálhassanak Nagodat vagy gubernatornak vagy fejedelemnek rendelvén. Az módok pedig életének elfogyatására is elrendelve voltanak, az mint én nekem Seraphin Bállnt megbeszélgette, de bizonyosan végére nem meheték, nem tudom, ha nem merte-é én nekem megmondani, de tudom, hogy Nagodnál az is nilván vagyon. De hogy eddég az ideig semmi nem költ benne, az okán eléggé nem csodálkozhatom, sőt ugyan desperalnia is kezdettem minden dolgainkban, mert addég temporesálnak véle, hogy ő felsége praeveniáltatik. Igy sem Magyarország részeinek dominiumja, sem Erdély ő felségéé nem leszen, mert Betlen Gábor sem alszik, hanem vigyáz éjjel-nappal, jőnek-mennek postái Konstantinápolból és bizony úgy elkötötte dolgát az portán, ha nem siet ő felsége az dologgal, az utolsó veszedelmesb leszen az elsőnél, és az mit most kevesebb költséggel véghez vihetne ő felsége, azt ezután nagy vérontással nem nyerheti meg, és ha az török mostani szándékját Bethlen Gáborral véghez akarja vinnie, bizon még ez esztendőben ő felségének akaratja ellen magyarországi királyságra viszi be, és így mind az Nagod s mind penig az magunk dolga porban esnék. Vigilantibus ergo succurunt iura. Nyissák fel azért az szemeket és viseljenek gondot reá, mert az töröknek hallhatatlan nagy készületek vagyon, és kész Bethlen mellett hadat kibocsátania. Az két vajdának ugyan meg is parancsolták, valami üdőben Bethlen kévánja őket, mindjárást kijőjjenek segítségére. Minthogy azért te Nagodat rendelte gondviselőnknek és ebben az dologban gyámolunknak, az úristentől adatott nagy szerencsédet ne abutáld; minden embernek szemei csak te Nagodra néznek, szájokat csak te Nagodra tátották fel, minden bizodalmakat isten után csak te Nagodba vetették. Pergat

ergo és correspondeáljon [ez] felől, concipiák jó reménségének fáradjon és fussa az felső portát, és mutassa meg Nagod, hogy úrnemből va[gyon és h]ogy sufficiens ennek az országnak gondviselésére, és hogy Nagodtól promanáljon communis salus patriae, exclametur . . . hic est pater patriae, qui non Athenas vel Lacedemon, sed Tranniam pristino statu patriam suam restituit és az . . . . . teritását elébbeni szabadságának restituálta. Immáron hogy oly nagy biztomban minden szívemnek . . . . . [é]des apámnak vagy földes uramnak reveláltam, az úristenre legelőször osztánan az ő felségének letött hütire és hűségére, melylyel engemet is obligáltanak, kénszerítem Nagodat, hogy ezen levelemet megolvasván, mindjárást megégeti és az Bethlen pártjának ki nem nilatkoztatja, mert ha kitudódik, hogy én forgatom az dolgot Nagod és az római császár mellett, tudom, hogy szegény fejemnek veszni kell, de az Nagod lelke adjon számot én rólam. Irjon azért Nagod én nekem minden dolgok felől, és mi remorálta legyen az ő felsége conatusát, hogy eddég in effectum nem redigáltatott, és mostan is miben forogjanak az dolgok, hogy az szerént accommodálhassam magamot egész universitásúl. Nagodnak Teplán esküdtem vala meg, csak ketten beszélgetvén, és azon hüt mellett fejem fennállatáig meg is állok, kit Nagodtól is megkévánok. Postremo bizony eszesen cselekedett Nagod, hogy küljebb állott jószágában, mert én ez ideig csak Nagod féltettem, minthogy látom, hogy Bethlen pártja, sőt ugyan maga is Bethlen Gábor succenseal Nagodnak. Hallottam, hogy ugyan maga is gyakran mondotta: ah, ah bestye pápista l. kurvák nem nyughatnak, de nyakok szakad bele. Sapienti satis. Magamra is elég nagy harag vagyon az minapi Vásárhelyről való elmenésemért, de én bizon semmit sem gondolok véle, eleget szolgáltam ingyen ő neki, de még ez óráig nem látom semmi jutalmát; csak szóval tart az cancelláriusa is. De mind hiába, akármit cselekedjünk mi szászok is, de nincs remuneratiója. Én azért farban rugom őket, és ha Nagod akarja, mindjárást pártot ütek az szászsággal, csak Nagod értessen felőle. Ennek penig az én szolgámnak Mártonnak szinte úgy higyjen, mint magamnak, mert hüttel is kötelesem és az mit írnia akar, bízvást adja kezéhez, sőt maga is Nagod hüttel eskettesse meg, mert ezután ezt jártatom Nagodhoz. Az felső pártnak ne intermittálja Nagod, hanem commendáljon, lám ő felségéért nem szánom sem életemet, sem jószágomat. Hisce spect. ac mag^cam^ V^ram^ Dnem bene ac feliciter valere exopto. Datae Coronae, 10. Iunii ao, 1614.

Spect. ac. mag^cae^ V^rae^ D^nis^

servitor paratissimus
I. Begner, m. p.

Kirül, más kezével írva: Ioannis Begneri Coronensis literae ad Sigis Kornis scriptae sub authentico expeditae contra factionem principi Gabrieli Bethlen ad instantiam Simonis Péchi consiliarii et cancellarii eiusdem principis.

(Hiteles átírata 1616. orsz. ltár. Act. Thurz. Fasc. 97. No. 17.)

XI. 1614. jun. 12.

Bethlen Gábor felmentö levele a hadakozástól Ruszcsori László részére.

XII. 1614. jul. 6.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis sincere dilecte, salutem et fauorem nostrum. Mivel Kegyelmeddel szükséges dolgok felől való beszélgetésünknek kell lenni, és netalám országunknak bizonyos dolgaiban expediálnunk is kelletik Kegyelmedet: hagyjuk azért és parancsoljuk is Kegyelmednek, ez levelünk látván, mindjárást, se órát se napot annak nem várván, sietséggel jőtest jőjön hozzánk ide Fejérvárra. Nec secus faciat. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 6 mensis Iulii, anno domini 1614.

Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Generoso Sigismundo Hattuani, comiti comitatus Dobocensis, fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije *Hilibi Gál László gyűjt.* (*Cartophylac. Tom. XVII.*)

XIII. 1614. jul. 9.

Ill^rme^ dne etc. Salutem etc.

Akarók Nagodat ilyen dolog felől is requirálnunk; mivelhogy mostan kelleték az mi böcsületes hívünket és udvari szolgánkat Kovachióczy István uramat oda fel Nagtokhoz magunk és országunk szükséges kiválképpen való dolgainkért bocsátanunk, illendő tekintetünk levén ő kglmére, értjük panaszolkodásából, hogy Náprágÿ Demeter koloczai érsek uramnak ittbenn Erdélyben lakásában adott volt tutioris conservationis gratia bizonyos summa pínzt, melyben meg is adott volna ő kglme; de még jobb része hátramaradván, sok írásira és izengetésire meg nem adta volna, Nagodat kérjük szeretettel, magát Náprágÿ Demeter uramnál interponálván az mi tekintetünkért, ő kglme haladék nélkül mint liquidum debitumról Kovachióczy uramat hátramaradott adósságáról contentálja, ne kellessék ő kglme Náprágÿ uram miatt egyebeknek is megkárosodni. Holott az Nagod jó ítíleti szerint is afféle liquidum debitumoknak refundálásában módunk lehet Mi is Nagodnak hasonló dolgaiban igyekezünk kedveskedni és sze-

retettel szolgálni. tartsa meg isten Nagodat sokáig nagy jó egészségben. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 9. mensis Iulii, ao dni 1614.

Eiusdem ill[rmae] Dnis Vestrae

servitor et amicus paratissimus

Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Ill[rmo] dno comiti Georgio Thurzo de Betthlenfalva etc.

Kivül Thurzó kezével: Exhibitae Bytchae 4. Augusti 1614.

(Eredetije Bethlen Gábor sajátkezű aláírásával a m. kir. orsz. ltár kincst. oszt. Act. Thurz. Fasc. 93. No 29.)

XIV. 1614. julius 10.

Illustrissime domine stb. Salutem et officiorum stb.

Noha miolta császár urunk ő felségéhez követinket elbocsátottuk, minthogy eddig tudjuk, oda sem érkeztenek, oly bizonyost választ mostani kévánságunkról nem várhattunk; de tudásunkra lévén, hogy az ő felge parancsolatjából Nagod az törökkel való frigytartás felől hertelen gyűlést hérdetett Posonban, és onnat Lynczben is kelletik felmenni bizonyos deputatus személyeknek, nem akarók elmulatni, sőt mellettünk levő tanácsinkkal országunk javára és megmaradására vigyázván, ez becsületes hazánkfiát, híünket és udvari szolgánkat Kovachóczy Istvánt az posoni gyűlésre felküldöttük, ki által nem egyébről, hanem az közönséges megmaradásunknak fundamentumáról találtuk meg az nemes Magyarországot, emlékeztetvén becsülettel Nagoddal egyetemben ő kegyelmeket, velünk ennek előtte való szent végezésekre és örökös confoederátiójokra, melyről való assecuratóriánk kezünkben lévén, az nemes Magyarország részéről, innét pedig az frigylevél épen levén az Nagod kezében, ez mostani gyűlésen az Erdély részéről való diplomát Nagod az országnak praesentálván akkori ígéreti szerint, viszontag arról az részről is confirmálván, alá küldenék. Annak felette miérthogy ez idő alatt császár ő felge, és az nemes Magyarország részéről nem tagadhatjuk, akkori frigy ellen az ő felge környűlünk való tisztviselöi igen nilván vétettenek mi neküuk, erős várainkat, várasokat tartományostúl, sőt vármegyéket is elfoglalván, országunknak nilván való nagy kárára és az közönséges békességes sok okokból periclitására. Nagodat felette szeretettel kérjük, mutassa hazájához és édes nemzetéhez, azoknak békességes megmaradásokhoz anni szeretetit, hogy ez előtt való ígért hütlevelét akkori assecuratio szerint megküldvén, noha mi is császártúl ő felgétűl elvött várainkat követink által kéretjük. De az igazságra és az békességes frigynek megőrizésére nézve az ok nélkül elfoglalt várainknak restitutiója felől, mind császár urunk ő felge s mind az több confoederatus országok

követi előtt legyen illendő gondviselése, hogy ennyi szorgalmatos kérésinkkel isten és ez világ előtt ha igasságuuk elő nem megyen, méltán mentségünk lehet, mert minden ok nélkül titkos practicával véttettenek és szakasztattanak azok az tartományok mi tülünk. Mely dolgainkra ha Kegyelmed mind az nemes ország intercessiójából s mind az oda fel való statusoknak informálásából hasznos gondviselését mutatja, nemcsak méltóságos tisztinek felel meg avval, hanem édes hazája nemzetségéhez az szent békességnek megőrízésében atyai gondviselését mutatván, jó hírének, nevének öregbülését nyerheti és minket is országostúl minden háladatossággal való szolgálatra magához adóssá teszen. Végezetre, tudjuk eltitkolva Nagodtúl nem lehet, a mely csatázások ez el mult napokban nemcsak Eger alá, hanem ide Temesvár felé Fellak alatt löttenek, az hajdú vitézek nilván kiáltották az törökök előtt az frigynek felbomlását és hogy naponként annál is inkább felbomlana. Forgách Sigmond uram noha nem tartja oly nagy dolognak ezeket, kivel az két császár között való frigy felbomoljon, de gyakorta kicsin szikrából nagy tűz szokott támadni. Lippára és Jenőre is csudaleveleket írogattanak ugyan azon hajdúkapitánok, kiből az frigy őrízésre kevesebb reménségünk lehetne. Efféle dolgok gondviselés által semmiben is mulhatnak. Nagod jó tetszése és ítíleti, ha az szent békességet megtartani és őrízni akarja ő felge, az bátorságosbik felét kellene annak követni és ilyen nilván való okokat nem kellene felbomlására adni. Nagodnak mind ezekben hasznos gondviselését és kedves jó akaratból való választételét is várjuk. Tartsa meg isten Nagodat sokáig kedves jó egésségben és boldog állapatban. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 10. Iulii, anno domini 1614.

Ill^mae^ D^nis^ V^rae^

servitor et amicus paratissimus
Gabriel Bethlen, m. p.

(Eredeti orsz. lvtárból. Act. Thurz. Fasc. 95. N°. 38.)

Portai hírek.

1. Az törököt az muszka követ sollicitálja igen az lengyel ellen való insurrectióra, melyeket noha talán még szintén in effectum secundum postulata nem vitt, mindazáltal jelenségi alkalmasint megvadnak; mert az tatár felette sokan gyűlekezvén, az Dunán általköltözött és Podolia szélben vagyon, ha eddig meg nem víttak. Török had is császár akaratjából és commissiójából nagy apparatussal érkezett az tatár mellé; az mint mi értjük, harminczkétezer kopiás leszen és gyalog tízezer. Az portai csebezi gyalog had is kiérkezett, azoknak főszerdárjok Magyar Ogli Ali passa. Az Feketetengeren is alkalmas vízi erő indult reájok. Az

Dunán is öreg tranczel hajókon hadakozó nép vagyon, négyszáz hajóval. Az moldovai vajda is personaliter az tatár hán mellé ment lövő szerszámával együtt. Azt hirdetik, hogy az tengeren tolvajkodó kozákokra mennek, nem az lengyel respublicára; de más fekszik alatta.

2. Budára ötezer jancsár jő, Egerben ezer; azok utban vannak, zsoldjokat is megadták.

3. Nándorfejérvárhoz Szkender passa harminczkét ezer törökkel száll táborban, és onnat talám az Dunán is által száll Tömösvárhoz, kik vigyáznak mindenfelé; de ha nagyobb veszekedésre való ok nem adatik, és az elvött várak megadatnak, az békesség bizonyosan megtartatik, kétség ebben nincsen.

4. Az tengerre vízi ereje császárnak elment, de azok is nem hadakozni, hanem csak vigyázni. Az keresztyén fejedelmeknek vízi armadájok is kinn vagyon Messanánál, de azok is bizonyosan csak vigyáznak és határokat oltalmazzák. Akárki mit mondjon és hirdessen, de ez esztendőben az tengeren sem leszen semmi hadakozás.

5. Persiából az persa követ benn vagyon az portán, ki az határok eligazítását sollicitálja, semmi hadakozás oda nincsen.

6. Man Ogli, ki az keresztyének közé futott, az provinciája császárnak fejet hajtott éppen; hanem két várában voltak fizetett szolgái, kikre hadat bocsátottak.

Summa: az egész Ázsiában, Afrikában, vízen, szárazon az töröknek békessége vagyon, nem is akar semmit moliálni ez esztendőben. Európában is semmi veszekedésre való szándéka nincsen egyéb az lengyel ellen való apparatusnál, ha ok innét nem adatik, és az mienk megleszen.

7. Az mi követink útban vanak; császárnak véllek főkövete jő sok ajándékokkal, ki az császártól az atnamét hozza.

(Másolata Bethlennek 1614. jul. 10-én Gyfejérvárou Thurzóhoz irt leveléhez csatolva orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 95. ad Nrum 38.)

1614. junius 12.

Szolgálatomat írom Kegyelmednek mint jó akaró uramnak, kévánta szerént való sok jó szerencsékkel áldja meg isten Kegyelmedet.

Kegyelmednek azért kelleték írnom, hogy nekem király képe, urunk ő naga nekem azt poroncsolta, hogy írjak Kegyelmednek azon, már ő naga annak bizonyoson végére ment, hogy Bethlen Gábor Lippát és Jenőt az töröknek adta; annak is végére ment ő naga, hogy az pogánnak szándéka az, hogy megszállja, és övéjé tegye. Azért nekem azt parancsolta ő naga, hogy ha Kegyelmetek császár urunk ő felsége számára adja az

várat, hát Kegyelmeteket elegedendő néppel és erővel megsegiti, mind lovassal, gyaloggal, császár urunk ő felsége akaratjából. Immár ő naga az leveleket megírta volt, melyet Kegyelmednek írt volt ezen dolog felől mind Lippára és Jenőre, de annak utánna tanácsot tartottak, úgy végezték, hogy azokat az leveleket el ne küldjék, mert ha kézben akad az levél, az pogánnak hatalma annál hamarébb leszen Kegyelmeteken, hanem úgy végezték azt, hogy írjak Kegyelmednek, egyenlőképen Jenőben is, de oly bizonyos embert nem találhaték, az ki megvigye nekik az levelet, hanem értsen egyet Kegyelmetek, és úgy írjon választ énnekem Kgytek, én mindjárást postán felküldöm király képe urunknak, ő nagának. Kegyelmetek pedig gondolkodjék jó idein, hogy viselhessen gondot generalis urunk ő naga Kegyelmetekre, császár urunk ő felge akaratjából. Ezt pedig szinte úgy higyje Kegyelmed ez levelemet, mintha generalis urunknak ő nagának pecsétes levele volna, mert nekem ő naga parancsolta. Erre ez levelemre pedig Kegyelmetek mind generális uramnak s mind penig én nekem választ adjon, penig Kegyelmetek ez levél megadó hajdú legént ne késlelje, hanem mentől hamarébb leszen, választ adjon neki Kegyelmetek. Az várban való vitézek pedig azon ne gondolkodjanak, mert ha Kegyelmetek úgy végez, mind lovasnak és gyalognak az segítséggel együtt elegedendő hópénzt küld ő naga. Isten tartsa meg Kegyelmedet. Datum in Zelemér 12. die mensis Iunii 1614.

Kegyelmednek szolgál

római császár urunk ő felge
lovas vitézinek kapitánya
Nagy Lukács, m. p.

(Egykorú másolata hozzácsatolva Bethlennek 1614. Fejérvárról jul. 10. napján Thurzóhoz írt leveléhez orsz. lvtár Act. Thurz. Fasc. 95. ad Num 38.)

XV. 1614. jul. 27.

Illustrissime domine etc. Salutem etc.

Minemű fogyatkozást töttenek legyen secretariusink hirtelenkedések miatt az minapi írásunkban, nem kicsin busulásunk volt rajta, hogy afféle emendált levelet kezünk írása nélkül az sollicitatorok kiadtak; mindazonáltal Nagod könnyen megítélheti, hogy az sem magunk sem penig az emendálónak vétkéből nem esett, hanem az több cancellaristák hirtelenkedéséből; mindazonáltal abbeli fogyatkozásból ha mi bántódása találtatott volna Nagodnak, szeretettel való bocsánatot várunk. Ez mellett akarók Nagodnak tudására adni ide való állapatunkat, az mint Daróczy uramék által az induciákat ad decimum quintum Augusti végez-

tük vala; most császár urunk ő felsége nevével intnek generalis urammal együtt Károlÿ Mihály uramat bocsátván be hozzánk követségen, hogy az induciákat tovább halaszszuk bizonyos határozott üdő nélkűl, mely igen könnyen meglehetne úgy, ha egyink is másinknak nem vétett volna és ő fölsége arról az részről könnyen tarthatná az induciákat. De holott mi az közönséges frigy ellen igen nyilván megbántattunk igazságunkban az mi tőlűnk elfoglalt várakat tartományokat oda birván, nem tudom én micsoda jót várhatunk afféle induciákból, mindazonáltal, hogy idegenséget az békesség ellen semmiben ne mutassunk, követünk után limitata plenipotentiát küldöttünk; ha megadják integre minden elvött határinkat és az posoni végezés szerént mind magunk és országunk igazságunkban szabadságunkban megtartatunk, concludáljanak úgy mindenekről ő fölségével; ha penig üdőzést akarna ő fölsége ebben keresni, abban mi semmi hasznunkat, sem tökéletes békességünket nem látjuk, valamint s valahogy az mi igazságunknak megkeresésére gondot kelletik viselnünk. Minthogy penig az induciáknak prolongálása nemcsak magunk személyét illeti, hanem országunkbeli statusoknak is hirével kell lenni, egy partialis congregatiónk leszen secunda Augusti Megyesen, holott bizonyos válaszszal akarjuk arról is kibocsátani Károlÿ Mihály uramot ő kglkhez. Mi oda fel Daróczy uramnak és az mi követinknek bőségesen mindenekről írtunk. Ez bizonyos dolog, hogy ez kevés ideig való induciákat is az ő flsége részéről nem úgy tartották meg, az mint kévántatott volna. Az kevés lézengő hajduságot, kit az nemesség jószágán fenntartnak, kétszer is hozták immár azolta az mi birodalmunkban, most is Nádudvar felé indították az mint halljuk igen veszedelmes practicával és gondolattal.

Az mint eszünkben vesszük, ha Nagod ezekre az földekre külömben nem vigyáz, ezek az tisztviselők fejedelmeknek felettébb való kedveskedéséért félő, hogy közönséges veszedelmet és zürzavart ne hozzanak az egész földre. Felőlünk soha az sok számtalan hamis hír költésből meg nem szünnek; az embereket affélével izgatják hadra való készületre nem gondolván meg azt, hogy az mely könnyen fellázasztják az hadakozásra afféle rendeket, talám nem olyan könnyen lehet azután annak lecsendesítése. Nagodnak szükség erre vigyázni, és meg is inteni pro sua authoritate, ha jó békességet akarnak követni. Mi efféle dolgoknak eredetit Szakmárból, Ecsedből és Kállóból gondoljuk, hagy vagyon. Irhatjuk azt is Nagodnak, az portáról főkövetink jövő utban vadnak minden jó válaszszal, országunk határiban Brassóban talám immár be is érkeztek; régi szabadságiról szegény hazánknak császártól frigylevelet hoznak, melyet minthogy nagyobb solennitással akart császár megküldeni maga hasznát is remelvén benne, Szkender

passa ő naga vállalta magára az követség meghozást Memhet agával együtt remélvén, hogy az mely ajándékokat magunknak és országunkbeli főfő rendeknek hoz, azok helyében ismét ajándékokat vehet magának, kik mind is az mint követink bizonyosan írják, két század magoknál többen nem lesznek. Ha Nagodnak valaki Szkender passa nevéhez képest mást nagyobbat mondana, hitelt annak ne adjon, mert igazságot írunk Nagodnak; sőt ezt Nagodnak bizonyosan adhatjuk tudására, nagy sok törekedésünkkel az portán ezt véghez vittük, hogy ha az melyeket eddig az frigy ellen vétettenek császár urunk ő felsége részéről, azokat complanálják, és mi töllünk az mit elvöttenek, visszaadják, az frigy minden fogyatkozás nélkül török császár részéről megtartatik és sohonnat semmi bántása nem leszen szegény elfogyott magyar nemzetségünknek, bódog, békességes üdőkre juthat, kiben ha Nagod jó igyekezettel munkálkodik, méltán jó híre, neve örök emlékezetben marad az mi nemzetségünk között. Hogy penig az frigy mégtartásában, vagy felbontásában jó fundamentummal procedáljon az porta, most egy Gratianus Gáspár nevű olaszt expediáltak az portáról nemcsak ő fölségéhez, hanem az confoederatus és kezes országokhoz nilván való obtestatiokkal egy nehány articulusokat íratván, melyekben megmutogatják, hogy az frigyet az ő fölsége részéről sokképpen felbontották, kiket ha helyére állat ő fölsége, megmaradhat az békesség; ha penig nem cselekeszi, az ő fölsége dispositiója leszen.

Mi Nagodat atyafiui szeretettel most is azon kérjük, az mint ez mostani posoni gyűlésre felküldött követink által is megtaláltattuk, legyen azon teljes tehetségével, hogy ez mostani Linczben küldendő követségből ez mi szegény hazánknak is helyére állatása ne rekesztessék ki; az mi elfoglalt váraink és határink épen adassanak vissza, az mint ezelőtt való praedecessorink birták; az közönséges békesség tartassék meg, kiben ha Nagod hozzánk és országunkhoz atyai jó akaratját mutatja, állapatunk szerént feledékenyek és háládatlanok róla nem levén, bizonyosan elhiheti, hogy az mi barátságos és igaz atyafiui szeretettel való hasznos szolgálatunkban teljes életében kedve szerént megnyughatik. Tartsa meg az úristen Nagodat sokáig kedves jó egészségben. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 27. mensis Iulii, ao dni 1614.

Eiusdem ill^rmae^ Dnis Vestrae

servitor et amicus syncerus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Ill^rmo^ dno comiti Georgio Thurzó de Bethlehemfalva etc.

Thurzó kezével kívül: Exhibitae Bitchae 10. Aug. 1614.

(Eredetije a m. k. orsz. ltár kincst. oszt. Actorum Thurz. Fasc. 93. No 30.)

XVI. 1614. auguszt. 3.

Illustrissime stb. Salutem stb.

Az Nagod levelét, melyet Jula Fejérvárból die 16 *) Julii írt mi nekönk, mai napon, itt az bytsei házunknál adá meg az Nagod böcsöletes udvari szolgája Kovatsóczy István uram, melyből megértettök, ez mostan elmult gyűlésre Posomba minemő okokért és micsoda legatióval bocsátotta legyen Nagod ő kegyelmét. Minthogy azért az ország immár az gyűlésből eloszlott és ő kegyelme is a legatiót nem referálhatta, mit felelhessünk Nagodnak írására és izenetire (együtt nem lévén az ország) mi nem tudjuk és módját sem látjuk: sőt bár szintén az országot együtt találta volna is ő kegyelme, Kovatsóczy uram, ő fölge a császár urunk és koronás királyunk jelenléte és consensusa nékől nem resolválhatta volna magát az ország az Nagod írására és izenetire; ő fölgének az mi kegyelmes urunknak császárunknak, elhittük, oly gondja vagyon az keresztyénségnek és Erdélynek is megmaradására, hogy ez mostani linczi gyűlésben kegyelmesen resolválja az Nagod követei által mind azokrúl, az kikről az országnak írt és izent volt Nagod. De mindazonáltal mind az békességnek megmaradására s mind Erdélnek csendességére és nagyobb veszedelmének eltávoztatására jobb módot és útat nem látunk, minthogyha Nagod az mi kegyelmes urunknak császárunknak és királyunknak ő fölgének kedvét keresi és kegyelmességét magához kapcsolja, minthogy az egész keresztyénségnek feje és főgondviselője ő fölge, és azt is praecavealja Nagod, hogy Jenő, Lippa az több végházakkal egyetemben az keresztyénségnek veszedelmére török kézben ne jusson. Az mi az csatázókat illeti, bizonyos legyen Nagod benne, hogy sem ő fölgének, se nekünk akaratunkkal nincsen, hogy az jó és szent békesség ellen efféle csatázásokat próbáljanak (noha az török sokszor tapasztalhatóképpen adott s most is ád arra okot) kiről bőségesen írtunk az ő fölge kassai generálisának is, Forgách Sigmond uramnak, ítéljük is, hogy ennek utánna alább hadnak afféle csatázásokban. Az minemő dolgokrúl peniglen Nagod nekünk szóval izent az Nagod jámbor szolgája által, mi is viszont mindazokra szóval adtunk választ Nagodnak. Éltesse az isten Nagodat jó egészségben. Datum in arce nostra Byche die 3. Augusti anno 1614.

Ill^mae^ D^o^ V^rae^

servitor et amicus paratissimus

[aláirás nélkül]

*) Ezen datum hibás mert 10-ről és nem 16-ról kelt Bethlen levele melyre a nádor ezen válasza vonatkozik.

Külczím: Illustrissimo domino Gabrieli Bethlen stb. domino et amico nobis observandissimo.

(Egykorú másolat mellékelve Bethlen 1614. jul. 10 Albae Iuliae Thurzóhoz írt leveléhez, orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 95. ad N^um^ 38.)

XVII. 1614. octob. 19.

Instructio

Pro generoso magistro domino Ioanne Angyalos prothonotario nostro.

1. Görgénybe felmenvén ő kegyelme Kákonÿ urammal együtt, ott mindeneket engedjen inventáltatni Kákonÿ uram számára.

2. Minden szolgarendet, ott való officialisokat intsen arra, hogy Kákonÿ uramat hittel assecurálják ezekről: hogy Görgény várát (ha szintén nekünk holtunk történnék is) de senkinek fel nem adják, hanem ő kegyelme számára tartják, és úgy is mihelt az summát az negyven ménessel, és Bajon várának megadását feleségünknek praestálja, ő kegyelmének is Görgént cum pertinentiis kezében adják, feleségünktől quietantiát és commissiot vevén reájok. Annak utánna az ott való szolgáknak is hitök felszabaduljon, és magokkal szabad emberek legyenek. De ha Kákonÿ uram karácson napig az transactiot nem praestálhatná, így Görgént nem másnak, hanem tulajdon feleségünk számára tartsák, és senkinek fel ne adják különben, hanem annak, valakinek feleségünk parancsolja.

3. Az summának deponálásáig, az az karácson napig minden officialisok és szolgák azon állapotban és szorgalmatosságban legyenek, melyben mostan vadnak, semmi újabb officialisokot és szolgákot ő kegyelme ne substituáljon az napig, hanem vigyázásnak okáért egy vagy két meghitt szolgáját ott fenn hagyhassa, kik vigyázzanak, hogy semmi ott való majorságban és semmiben kár és lopás ne essék.

4. Az derekasan való resignatioig azon mi fizetett darabantink, és Marosszékről oda rendelt husz gyaloginkk, legyenek continue az várban az udvarbiróval és porkolábbal, kik igen szorgalmatosan őrizzék a várat. Szabados drabantok közül senkit fegyverrel fel ne bocsássanak.

5. Igen serio iniungálja az udvarbirónak, hogy semmiben semmi tékozlás ne legyen, sőt mindenekre szorgalmatosb gondja legyen ezután, mint eddig volt is, sőt igyekezzék mindent épiteni és tatarozni, valamire elérkezik, mert mindenekről számot vesznek tőlle.

6. Kákonÿ uramnak pedig úgy gazdálkodjék szintén, valamint kévánja és parancsolja, ott hagyandó két szolgájának is

gazdálkodjék etc. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 19. Octobr. anno dni 1614.

Gabriel Bethlen m. p.

(Eredeti a gr. Telekiek mvásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

XVIII. 1614. okt. 23.

Magnifice domine amice nobis honorande. Salutem et benevolentiae nostrae commendationem.

Az Kgmed Kassán 13. Octobris írt levelét az tegnapi napon itt Dèván utunkban hozá meg felszakasztva egy szakmári szolga, melyből az mostani török tábornak fennléte felől mit írjon Kegmed mi nekünk, bőségesen megértettük. Ennek előtte való levelünkben is megírtunk Kegmednek, hogy mi az hatalmas török császárnak és utánna való fővezérinek tanácsokat birodalmokra való vigyázásoknak módját nem igazgathatjuk. Zkender passának is az írásra szabados pennája lévén, oly dologbúl is, melyben mi nekünk hírünk sincsen, kinek mit akar írni, szabadon írhat, ha írt Forgácz uramnak, vagy írni akar; az mi szorgalmaztatásunk nélkűl is az töröknek Erdélyre való vigyázása volt mindenkor, de kiváltképen Staczer az ő fölge portán lévő oratora nilván beszélvén azt, hogy császár ő fölgének csak balon választott főkapitányi is volnának készen harminczan, a mellett fő híres neves hadakozó spanyol kapitány, accedálván az lippaiaknak is ez egész esztendő forgásában oda fel való írogatás, követség jártatások, segítség kívánságok és viszontag onnat való írások, biztatások, melyek az töröknél e szerént mind nyilván voltanak. Az Magyarországban levő hajdúságnak fennléte az török földére való csatázások, jó törökeknek levágatása, mindezekre nézve az török maga birodalmában való vigyázásra igen könnyen felindulhatott és táborban szállhatott, tartván szomszédságában Thömesvár kapuja eleiben császár ő fölgének praesidiumjának beszállításától, de lám, az török tábor Magyarországtúl harmadik birodalmában lévén, senkinek semmi kárt nem tött, az maga birodalmában volt és azt élte; ennek utánna is Kegteknek azoktúl semmi tartása nem lehet, mert azok helyekből az magyarországi birodalom felé meg sem mozdulnak, csak onnat is császár ő fölge részéről az szent békesség tartassék meg erősen és sem titkon, sem nilván mi ellenünk és országunk ellen semmi ne indíttassék és az mi Erdéltől elszakasztatott, az ő fölge mutatott jó reménség szerént adassék vissza. Mely dologrúl Kegteknek s mind az vármegyékre ennek előtte is mind magunk és mind országunk ugyan hütünk szerént való assecuratoriát írtunk. Csak uram legyen meg az szent békesség felől való tökélletes bizodalom, ha miben az török hadak mi tülünk hallgatnak, igen könnyű azokat eloszlatnunk.

Nem is illik az töröknek maga határában való fennléte miatt az elkezdett és folyásában való tractát remorálni, melyet mi kévánjuk mentűl hamarébb elkezdetni és isten kgmességéből jó végben vinni. Mi immár az oda kiküldendő követinket elválasztottunk, készen vadnak, minden órában indulhatnak; várjuk csak azt, hogy ő fölge avagy Kegtek annak helyét, napját megírja és az ő fölge assecuratoriáját salvus conductusát megküldje. Az mi az mi reversalisunkat illeti: mi előnkben az mi követink azt nem adták, nem is ítéltünk annál több assecuratoriát szükségesnek, melyet mind magunk, mind országunk írt hit alatt, hogy mi az ő fölge commissariusit elvárjuk csendessen és innét az mi részünkről mi akaratunkból az ő fölge birodalmának sem töröktűl, sem tatártól, sem mi tűlönk semmi infestálása nem lészen. Az mint ennek előtte való induciákat is szentűl megtartottuk; ennek utánna is minden fogyatkozás nélkűl megtartjuk. Csak Kegtek legyen azon, hogy mentől hamarébb legyen az közönséges jóra nézendő tractának jó kezdeti és jó vége is. Tartsa meg isten Kegdetjó egésségben. Datum in oppido nostro Déva 23. Octobris anno 1614.

Magnificae Dnis Vrae amicus benevolus

Gabriell Betthlen m. p.

P. S. [1]) Nincsen uram és nem lehet mi hozzánk ő fölgének és Kegteknek méltán való suspicolkodása, mert szívünkben elménkben az egy tökéletességnél egyéb nem találtatik, csak az mint immár elkezdettünk, vigyük jó végben isten segétségével hazánknak megmaradására, az ő fölge méltóságos jó hírének nevének örökké való dícsíretes emlékezetire. ne legyünk ez világnak csudái és az magunk között való veszekedés miatt az töröknek ne adjunk ansát és ne nissunk útat. Bizony uram totis viribus én az szent békességnek követője, szeretője és megtartója vagyok, az hadakozást, búdosást igen megúntam, török által én semmit tractálni nem akartam s nem is akarok, de az sok hírekre, practicálásokra nézve én sem szintén akarok vigyázatlannak találtatni, örökké való gyalázatomra hazámot el nem vesztem fejem fennállatáig, de megnyúgodjék Kegmed ebben, hogy az török nem ingerálja az mostani tractatusban magát és senkinek az ő fölge birodalmabelieknek kárt azok nem tesznek. Ehez uram csak egy credó kell, mert ennek *(sic)* soká véghez nem megyen, ki csak az sok hamis hírek folnak köztünk. Dóczi uram némely nap is undokól szidogatott és azt mondta, hogy az lippaiakat én ellenem megsegíti, ha eljő; bizony jó szível szemben leszek az barátommal, valamint akarja és Szakmárig én is elkésérem, ha az úristen reá segét, úgy mondom, ha eljő, de jobb neki is veszteg ülni, én is

---

[1]) A lapszélén odajegyezve: »haec propria manu ipse princeps usque ad finem.«

mostani elkezdett dolgaimat, isten velem lévén, véghez viszem és veszteg ülek, soha az ő fölge birodalma felé sem tekintek gonosz szándékkal, csak az mienk legyen meg.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Muz.)
(Irva a nádornak. Az utóirat a fejedelem kézírása.)

XIX. 1614. decz. 5.

Illustrissime domine amice observandissime etc.

Bizonyára nem kicsiny szívbeli keserűségünk vagyon uram az sok csacsogó nyelvű embereknek felőlünk hamisan való rágalmazásokon, melyekért néha magunkban el is végeztük, hogy csak veszteg hallgassunk, más emberek dolgairól mi semmit ne szorgalmatoskodjunk, viseljünk magunk és hazánk állapotjáról gondot, de az igaz keresztyéni indulat, nemzetségünkhöz való tökéletes szeretetem, igazságom és Nagodhoz való igaz jó akaratom stimulálván, nem praetermittálhattam, hogy egy szóval Nagodat ne praemoneáljam maga életére való szorgalmatos vigyázása és őrizése felől. Magunktól bizony semmit nem gondoltunk, hanem nagy emberektől és oly helyekről, kit Nagod ingyen sem gondolna, de bizonyos és igazságot írunk Nagodnak; minket ugyan megintettek arról, ha ki oly jó akarója volna Nagodnak, adná értésére etc. Annakokáért Nagod egyfelől nap nyugatról (in genere) igen-igen ójja és ótalmazza életét mind étetéstől s mind fegyvertől úgy s menjen akár hová oly helyekre. Adná isten, lenne hamis vagy heában való ez persvasio, ki mellett azt mondják, ha Nagodon elkezdhetik, sokakon végezik el etc. etc. etc. Quod audivimus loquimur, et quod vidimus testamur. Az úristen nekem adja azt a gonoszt, mert igaz magyar vagyok, és ha módom volna benne, az keresztyénségért véremet sem szánnám kiontani. Éltesse és oltalmazza az úristen Nagodat minden ellenségitől. In Várad, 5. Decembris 1614.

Ill^rmae^ D^nis^ V^rae^

servitor et amicus syncerus
G. Bethlen m. p.

Külczím: Ill^rmo^ dno comiti Georgio Thurzo de Bethleufalva etc.

Kivül más kézzel: Exhibitae in Bichow die 16. Decembr. 1614.

(A fejedelemtől sajátkezüleg irt eredetije az orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 97. No. 10.)

Thurzó e levélre következő válaszszal felelt:

Illustrissime dne dne etc.

Az Nagod maga kezével írt levelét, melyet Váradrúl ez mostani hónak negyedik napján irt én nekem, tegnapi napon az

tokaji kapitán Abaffy Miklós megküldte én nekem, az melyre én is magam kezemmel akarék választ írnom Nagodnak. Az Nagod hozzám való jó akaratját és maga ajánlását megszolgálom Nagodnak, főképpen hogy ab imminenti periculo praecaveálni akart levele által Nagod, melyről Nagodnak azt írhatom, hogy istennek szent neve dícsértessék érette, én nekem jó lelkiismeretem vagyon, nem is találok oly vétket magamban, az melyért életemnek fogyatását valakitől kellenék féltenem, igyekezem is mindenkor szolgálnom. Az napnyugatrúl nagyobb ellenséget az töröknél magamnak nem tartok; azok ellen is sok nilván való hadakban és szerencséken való forgásimban csodálatosképpen megótalmazott az jó isten, most békességönk levén velek, annál kevesbet tartok tőlök. Keresztyént kedig az napnyugatrúl oly ellenségemet nem tudom, minthogy okot sem adtam reá. Megszolgálnám Nagodnak, mutatná hozzám oly jó akaratját, hogy in specie írná meg én nekem, kit értett legyen Nagod oly gonosz szándékú ellenségemnek lenni, az ki életemnek fogyatására igyekeznék; ha valaki volna is, noha én senkit nem tudok, de attól is megótalmaz az igaz isten. Dominus deus enim est vita mea et longitudo dierum meorum, et quoniam in eum speravi, quid faciet mihi homo. Ezeket akarám brevibus Nagodnak válaszúl írnom; hiszem istent, hogy Nagod meg nem adván az töröknek Lippát és Jenőt, hamarébb consequálja ezután az én kgls uram gratiáját, mely véghez menvén, én is inkább kedveskedném és szolgálnom igyekezem Nagodnak. Éltesse isten Nagodat etc. Datum Biche, 17. Decembris ao 1614.

Illrmae Dnis Vrae

servitor et amicus paratissimus
comes Georgius Thurzó.

Kírűl: Paria literarum ad Gabrielem Bethlen propria manu nostra scriptarum.

(Orsz. ltár, Act. Thurz. Fasc. 97. N⁰ 11.)

XX. 1615. jan. 15.

Illustrissime dne amice nobis observandissime.

Salute et servitii nostri etc.

Az mi egy nehány szóval Nagodnak írott levelecskénkre minemű resolutiót tött legyen, bőségesen értjük, és mi viszontag akaránk azon dologról Nagodnak írni. Bizonyára mindenek az Nagod írása szerént vannak, gyermekségünktől fogva mi is ismer-

vén Nagodat, semmit az egy böcsülettel tündöklő jó hírnél, névnél egyebet Nagod felől soha nem hallottunk, mostani méltóságos állapatjában annál inkább elhittük, sőt bizonynyal tudjuk, hogy az egy szép igazságnál egyebet Nagod nem követ semmi rend ellen, és arra nézve nem szükség senkitől tartani Nagodnak. De az mint az diákok szokták mondani: sola miseria caret invidia, stimulos dedit aemula virtus, mikor minden keresztyén jó lelkiismeretű ember azt viselné szeme előtt, a mit Nagod, semmi annál nem kéväntatnék egyéb; de az mostani változásoknak irigy napjai külömb természetben szoktak némely embereket öltöztetni. Summa: valamit mi Nagodnak írtunk, bona conscientia írjuk most is, hogy nem senkire való írigységből, sem nem hizelkedésből (mely mi tőlünk távoly volt mindenkor) hanem oly fundamentomból írtuk Nagodnak, mint igaz jó akarója, szolgálatra kész atyafia; megtanultuk azt, hogy méltóságbeli embernek gyermeki hírt nem jó írni. Szeretettel bizonyára Nagodnak az dolgot realiter megírnók fundementomból úgy, a mint mi bizonyosan értettük, de papirosra, igazán írjuk Nagodnak, ilyen nagy dolgot bizni nem merünk.

Ezt Nagod bizonyosan elhiheti, hogy az felsőszéken ülőktől kelletik continue Nagodnak magát őrzeni. Mely dologban ha Nagod kételkedik, meghitt jámbor szolgáját bocsássa be hozzánk olyat, kivel bátorságosan beszélhessünk, és hihessünk, a mellett assecuraljon Nagod minket, hogy minket ki nem nevez, Nagodnak mi mindeneket fundamentaliter sub rosa megjelentünk, hogy annival inkább Nagod maga életét őrizhesse szorgalmatosan.

Végezetre mi is Nagodat kérjük szeretettel, tiszti és hivatalja szerént legyen azon, szegény nemzetünknek valaha immár legyen csendes békessége; ő felsége kgls assecuratiója szerént az commissarius urakat bocsássa alá és az mienk restituáltassék, lehetetlen dolgokról való postulatumok ne legyenek, az nyughatatlan elméjű embereket, és az békességnek bontogatóit ő felsége és Nagod büntesse meg. lám mi semmire okot nem adtunk, ő felsége ellen egy óráig soha nem practicáltunk, birodalmának egy tyuk kárt nem töttünk, sem tetettünk, az török hadakat hazaoszlattuk, segitséget ez ideig sohunnét nem solicitáltunk, fegyver alatt tractálni nem igyekeztünk; de az mint értjük, egy árulónak nagyobb becsületi vagyon, hogy sem mi nekünk országostól. Elindulhat az a barátunk, de bizonnyal elhigyje Nagod, hogy nem szintén könnyen gázol által rajtunk. De quod maius, igen félő, hogy a miatt az egész magyar nemzet ne jusson az mi szegény hazánkkal együtt utolsó veszedelemre, melyet hogy Nagod totis viribus eltávoztasson, és obviáljon minden afféle gonosz intentumoknak, igen kévántatik és mi is háladással veszszük Nagodtól. Bizony semmit nem szánok egyebet, hanem nemzetünk fogyását.

de ha így kelletik lenni, másnak is hírével leszen az mi infestáltatásunk. Ezeknek utánna az úristen Nagodat tartsa meg. Datum Albae, 15. Ian. 1615.

Illustrissimae D[nis] V[rae].

s. et amicus syncerus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Ill[rmo] dno comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

Kívül: Exhibitae Viennae, die 2. Febr. 1615.

(Bethlen saját kezével írt eredetije orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 97. No 12.)

XXI. 1615. febr. 10.

Gabriel Betthlen dei gratia princeps Transsilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Generose domine fidelis nobis syncere dilecte salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Kegyelmednek akaránk ez dolog felől írni, előttünk álló lakadalom napjára több városokból is akarván musikásokat ide hívatni, Kegyelmedet intjük sőt kedvesem is veszszük onnat is Zebenből német Virginás Györgyöt több musikásokkal virginajával regalliával edgyütt ezen levelünk megadó emberünkkel küldje mindjárást ide, az lakadalomnak napja elmulván musikájokról őket contentálván, ismét viszsza bocsátjuk. Bene valeat. Datum in arce Fogarasiensi die 10. Februarii anno domini 1615.

benevolus
Gabriel Bethlen.

Külczím: Generoso domino Colomano Gochmaizter consiliario nostro civitatis nostrae et sedis saxonicalis Cibiniensis iudici regio etc. fideli nobis honorando.

(Szász nemzeti ltár NCP 1450.)

XXII. 1615. febr. 20.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis syncere dilecti. Salutem et favorem nostrum. Emlékezhetik Kegyelmetek arról, minemű három száz forint deputatiójok legyen az orthodoxa religión levő kolozsvári híveinknek ugyan az kolozsvári harminczadról, melyet, az mint értjük, még Kegyelmetek ez ideig kezekhez nem administrált; minthogy pedig templomok, praedicatorok házok és scholájok körül naponként nekik is sok külömb-külömbféle épitések

vagyon, annak felette praedicatoroknak, mestereknek is nem keveset fizetnek, Kegyelmeteknek hagyjuk és parancsoljuk is, ez levelünk látván, az megírt háromszáz forintot adja meg ugyanazon harminczadról fogyatkozás és procrastinatio nélkül az megnevezett híveinknek. Secus non facturi. Datum ex arce nostra Fogaras die 20. Februarii anno domini 1615.

Gabriel Bethlen m. p.

Caspar Bölöny m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis iudici primario ac regio caesterisque juratis civibus civitatis nostrae Colosvar etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

Kívül: Ez urunk ő nagysága parancsolatja szerint az kolozsvári harminczados uraim Ötves András és Bék János az kolozsvári harminczadból ő nagysága urunk az mely háromszáz forintot annuatim az mi ecclesiánkhoz deputált, ő kegyelmek contentáltanak in toto arról in anno praesenti 1615. 1 Augusti, melyről én ő kegyelmeknek ez kezem írásával való quietantiámat adtam.

Steph. Desi m. p. minister ecclesiae orthodoxae Claudiopolitanae praesentis signaturae testimonio.

(Eredetije Kolozsvár város levéltárában. Fasc. III. Nro. 155.)

XXIII. 1615. máj. 28.

Szolgálatunkat ajánljuk Kegyelmeteknek mint mi nekünk becsületes urainknak, kévánunk az úristentől minden testi és lelki jókat megadatni fejenként.

Kegyelmednek becsületes uram biró uram és egész tanácsúl Kegyelmeteknek akarók értésére adni, hogy az Kegyelmetek becsületes legatioja szerint ma csötörtökön urunkkal ő nagyságával itt Enyeden szemben voltunk, és az miképpen Kegyelmetek elbocsátott, ő nagyságát mind az nálunk való pénzzel és aranynyal megkénáltuk, de ő nagysága így resolvála, hogy ennyi gazságot olyan kevés pénzzel meg nem elégíthet, hanem ha az mint ő nagysága kévánta és az zálogot exhibeálta, teljességesen in integrum azt ő nagyságának fejér garasúl megadjuk, mert Kolosváratt elváltásképpen annyi pénznek csak két ember is szerit tehetné. Mi ez végre itt való jó akaró urainkat begyüjtöttük vala, hogy ha szerit tehetnők, se írásunkkal, se nagyobb alkalmatlanlansággal ne búsitanók Kegyelmeteket; de minthogy semmi úton az ő nagysága kévánságának meg nem felelhetének, az ő nagysága Kegyelmetekhez küldött postái és mandatumi által ő nagyságának utolsó resolutioját akarók értésére adni; hogy ha egy általjában az háromezer forintnak szerit nem teszszük, tehát az

szászságon való felvetett adónak felvetésének idejéig, úgy mint ad 15. Iunii, valakiknek ő nagysága meg nem fizethet, az kolosvári hostátban szállitja mind azokat. Ezenközben Bálint is az lovas legény hozzánk érkezék az Kegyelmetek leveleivel együtt, az levelet ugyan Bölöni Gáspár uram jelenlétében szorgalmatoson megolvastuk, de az mint Kegyelmetek az szegény várost menti, mi annak előtte szemtől szemben annak előtte mentettük magunkat, de semmiképpen egynihányszor való törekedésünk után is más értelemre nem vehettük annál, az mint megírtuk Kegyelmeteknek. Holnap pénteken leszen az mustrájok Miroszlónál, és az kik fizetetlen maradnak, tehát mindjárást küldik oda hozzánk Kolosvárra. Magunk is eddig megtértünk volna kegyelmetekhez, de ő nagysága az pénzt el nem akarta venni tőlünk; azért ezen közben, míg más válaszunk leszen ő nagyságától, informáljon bennünket Kegyelmetek. Mi ő nagyságát azzal is kínáltuk, hogy az aranyat adja oda, és más aranyat váltunk ő nagyságának érette az nagysága pénzén. Az mint megírtam Kegyelmeteknek, az kolosvári uraimat is, kik itt voltanak, mind begyüjtöttem érte, de semmiképpen ő kegyelmeknél szerit nem tehettem. Hogy inkább ezzel Kegyelmeteket ne búsitanók, hanem, ha mi jó ítílete vagyon ezen dologról Kegyelmeteknek, informáljon Kegyelmetek. Mi is addig mindenre vigyázunk, ha mit jobb választ vehetünk ő nagyságától, mindjárást értésére adjuk Kegyelmeteknek. Tartsa meg isten jó egésségben Kegyelmeteket és éltesse sok esztendeig. Datum Eniedini die 28. Maii anno domini 1615.

Prudentium et circumspectarum Dominationum Vestrarum

servitores paratissimi
Stephanus Palastas et
Johannes Czianadj.

Külczím: Prudenti et circumspecto domino Emerico Gyllien primario, et Stephano Radnothi regio iudicibus, caeterisque iuratis ciuibus ciuitatis Colosuariensis, dominis nobis plurimum obseruandissimis.

(Eredetije *Kolozsvár város levéltárában* (*Fasc. II. nro. 54.*)

XXIV. 1615. auguszt. 5.

Spectabilis et mgnifice dne amice observandissime.

Kegyelmed levelét ez órában adák meg, melyből értjük ő felgének török császárral való ujabb confoederatiójának bódog végben menetelit, melyen szüünk szerint örülünk mi is és kévánjuk az úristentől, hogy ne husz, hanem sok husz esztendeig való békessége legyen ő felgének mind törökkel és minden nemzetséggel. Erdél is úgy remélhet az sok üdőtűl fogván való háborúságos romlások után respiratiót. Az mi penig az Kővárhoz való faluk-

nak vissza foglalását concernálja: Kegyelmedet kérjük szeretettel az dolgot értse úgy, a mint vagyon és senki sinistra informatiójának hitelt ne adjon.

Az ország látván az erősségeknek, úgy mint ország házainak rettenetes pusztulásokat és romlásokat, mivel szegény Báthory fejedelem mind Fogarastúl, Ujvártúl, Kővártúl és Váradtúl minden jószágokat úgy obalienált és dissipált vala elannyira, hogy Fogarashoz 73 faluból egy rosznál, Ujvárhoz három ezer jobbágyból hétnél, Váradhoz tizezer jobbágyból 150 jobbágynál több nem volt immár. Kővárat, hogy az ő felge commissáriusi resignálták, többet egy falunál hozzá lenni nem értettünk, a mint azt Kegyelmed jobban tudhatja; ezt mondom, az ország látván az nagy pusztítást, mely mia az ország házainak avagy el kelletnék helyekből hányatni, de az sem lethetne egynehány ezer forinttal is, avagy jószág recuperáltassék hozzájok, az melyekből azok az várak építessenek és tarthassunk vitézlő népet benne és hogy in genere omnia fiscalia bona recuperentur, nominanter váradi, fejérvári, fogarassi, kővári jószágok et universae decimae, az ország generális gyűlésében deliberálta, azután való generalis gyűlésben confirmálta ujobban és ratificálta előbbi conclusióját és engemet firmissimo iuramento obstringáltak tempore inaugurationis kiváltképpen 9. articulusnak avagy conditióknak observálására, melyek között az az egyik: annak okáért, ha kitűl Kővárhoz foglaltak falut, uram, azt nem boszubúl, hanem ország kénszerítéséből (melyre hittel vagyunk kötelesek) cselekedtük és nemcsak ő felge híveitűl, hanem országunkbeliektűl is egyaránt foglaltak el, ő felgével való confoederatiónkat sancte et inviolabiliter megtartani totis viribus igyekeszünk, nem is vonhatja senki azt annak violálására, mert valakinek jószága felől az diplomban emlékezet vagyon, ahhoz nem nyúl senki, de az várak ő magokban semmirekellők, ha pusztán fognak állani és senki gondot reájok nem visel. Jószág nélkűl Kővárat bizony senki el nem tartja, ha ki pedig törvény szerint meg akarja láttatni jószágának törvény nélkűl való elfoglalását, abban sem leszünk ellentartók, sőt nagyobb igazságnak okáért, ha kivánják, készek leszünk bonis conditionibus kezekben adatni az donatariusoknak minden falukat, és ez jövendő ország gyűlésében leendő terminuson törvény szerint eligazíttatni. Avagy ehhez is készek vagyunk, hogy az országot requirálják jószágoknak elvételek felől és ha az ország remittálja, semmi ellent abban sem tartunk, mert nem magamé és nekem nem enim, hanem országé, csak engemet absolváljanak országúl, egy órában egyszersmind remittáltatom, holott nekem sem fiam, sem leányom, nem tudom, miért kellenék nekem magam hasznáért ez világon kapnom, felettébb tudván azt, hogy a míg fejedelem nem voltam, néha több pénzem volt, hogy sem feje-

delemségemben és így kővári, ujvári jószágok nélkül is elélhetek uram, de ha az hazának javára s megmaradására kell tekintenünk, a mint hogy minden igaz, hazája szerető fejedelemnek és respublicának az communét kell praeponálni az privátumnál, erre nézve, nem kell az erősségeket elpusztitanunk, ha az eleink megmaradásért kezdték volt építeni. Kegyelmednek ezekről bő beszédekkel kelleték írnom, mivel tudom immár, legkisebb dolgot is vissza szokták az emberek magyarázni Kegyelmetek előtt. Kegyelmed tartson minket jó akarójának. Isten Kegyelmedet éltesse jó egészségben. Datum ex Fejérvár die 5. Augusti anno 1615.

amicus benevolus servire paratus
Gabriel Bethlen, m. p.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Andreae Doczy de Nagy-Luchia etc.

(Ezen levél egykorú másolata hozzácsatolva Dóczy András Thurzó Györgyhöz 1615. aug. 10-én Szatmáron írt leveléhez, orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 63. No. 30.)

XXV. 1615. sept. 20.

Sacratissima caesarea regiaque mattas, dne dne mihi clementissime. Servitiorum et obsequiorum meorum in gratiam Mattis Vrae humillimam oblationem.

Nuperrime Vrae Matti caesareae regiaeque per peculiarem cursorem significari curaveram, quales in porta Ottomanica orator meus passus sit ab ipso vezirio comminationes ab eo tempore, dum ad eventum illarum non sine trepidatione publici periculi invigilo die, hodierna, hora quidem matutina ex civitate mea Coronensi, vespertina vero ex arce Huszthiensi certo certius accepi, chamum Tartarorum supremum in propria persona accepto ab imperatore Turcarum severissimo mandato innumerabili multitudine fines Moldaviae et Podoliae conterminos pene inundasse, ac insuper utriusque Valachiae vaivodas armari ita, ut dubium esse non possit, dictis et comminationibus vezerii, facta atque eventus (quod deus avertat) iam responsura imminere.

Fines quidem a me petiti, summa adhuc sollicitudine dei beneficio tenentur et custodiuntur, ut aemulorum criminationi libenter facta, integritatemque meam coram Vra Matte semper opponam. Sed cum accusationes illorum meae synceritati praeferendo modum conservationis salutarem cum opportuna occa-

sione, nobis Vestra Mattas praecluserit, quod me semper vereri profitebar, nunc prae oculis habeo; utinam locus, utinam occasio aliqua affulgeret amplius de illis pro salute communi et conservatione totius patriae deliberandi? Nam etsi ego tamquam homuncio talibus se periculis obiectare asvetus, pro patria, pro aris et focis vitam (quod praestare quandocunque deo ita visum fuerit et nunc et semper paratus sum) profudero; at inde conservationem vel partis vel universi nequaquam possum sperare. Nemo enim non videt si me temere tantae multitudini cum turba imbecula opposuero, haud secus, ac si in profundum maris me meosque praecipitarem facere.

Et si in casibus tam extremis (qui in transactione Tyrnaviensi mihi salvi sunt reservati) de nostri conservatione statuere aliquid non esset liberum; iam certe nec vitae propriae, nec rerum ullarum arbitrium mihi superesset relictum, de quibus a V^{ra} Matte caesarea regiaque citissimam relationem expectans. In reliquis fidem sinceram, animi devotionem humillime offero, ac per annos plurimos ad vota feliciter eandem imperare a deo opt. maximo precor. Datum in civitate mea Alba Iulia, die 20. mensis Sept. anno dni 1615.

Eiusdem Mattis V^{rae} caes. regiaeque

servitor obsequentissimus el devotus
Gabriel Bethlen.

Kivül : Paria literarum Gabrielis Bethlen ad suam mattem sacr^{mam} datarum.

(Orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 97. No. 13.)

XXVI. 1615. okt. 11.

Illustris stb.

Salutem stb. Csak szintén estve érkezék Molduából bizonyos hírünk, hogy az mint az előtt is valóságoson halljuk vala, tatár hám maga személye szerént Lengyelországra felment volt, az számtalan rabokkal megtöltözvén, visszament. Azon levelet ezen levelünkben includálván, Kegyelmednek akarók küldeni, hogy abból ezen dolgot világosban megértvén, az mint az vármegyéket az vigyázásra sollicitálta, abban talán szintén most tovább munkálkodni nem szükséges, holott immár ez üdő alatt házához is érkezhetett az tatár hám, tartásunk szintén most nem ítiljük, hogy tőle lehessen. Ennek utánna is ha mi oly híreink lesznek, Kegyelmeddel minden jó correspondentiát tartván, mentül hamarébb értésére igyekezzük adni. De coetero illust^{mam} ac

magcam Dem Vram foeliciter valere desideramus. Datum in civitate nostra Kolosvár die 11. mensis Octobris 1615.

Illustris ac magcae Dom. Vrae

amicus addictissimus ad serviendum paratus
Gabriel Betthlen.

Kívül : **Paria literarum principis Tranniae ad illustrissimum dom. comitem Sigismundum Forgach ex Colosvar die 11. mensis Octobr. datarum.**

(Ezen levél másolata hozzácsatolva Forgács Zsigmond Thurzóhoz írt okt. 17-iki leveléhez, orsz. ltárban: Act. Thurz. Fasc. 55. No. 36.)

XXVII. 1615. november 2.

Illustrissime stb. Salutem stb.

Nem győzünk eleget rajta csudálkozni, magunkban fel is nem találhatjuk, mi lehessen annak az oka, hogy immár fél egész esztendőtül fogva, (annak előtte Nagodnak az közönséges nagy dolgokban és megmaradásban velünk szép correspondentiája, atyai gondviselése levén) a nagyszombati tractatusra felbocsátott commissariusinknak ott létekor is az közönséges jónak előmeneteliben, hogy ilyen nagy idegenségét mutathatta Nagod, annak felette mi nekünk való írásától is magát, hogy már egy nehány időtől fogva Nagodnak való írásinkra semmi leveleit nem vehetvén ilyen igen megtartóztathatja. Valami az közönséges dolgokban már végben ment, mi annak hosszú beszéddel elő számlálásával Nagodnak füleit nem terheljük és nem fárasztjuk, tudván, hogy Nagod mindeneket ért és tud, mindazáltal hivatalunknak meg akarunk felelni. Az elmult napokban indultanak vala híreink fényes portáról, határinknak elidegenitése felől való iszonyú fenyegetésekhez képest indult volt meg az tatárság is derekas erővel földéből, de az moldvai vajda sok ajándékival és alattomban való practikával, mivel ő neki az lengyel respublica ellensége, oda fordította; de ha idején korán Zkender passát a portára bevehették volna, annak a hadnak zerdárává akarták tenni és a tatár az két oláhországi vajdákkal, derekas hadakkal ezen expeditióban mi reánk akarták küldeni, a mint végére mehettünk, de mi ezközben értvén ilyen nilván való gonosz intentumokot főkövetünköt solennis legatióval a fényes portára bebocsátván, oly instructiót adtunk eleiben, ha fejét, életét és tisztességét szereti, ha szintén szernyű halált kell szenvedni is, de minden igyekezetivel azon legyen, hogy ekkédig sollicitált határink és váraink kezünknél maradhassanak. Megértvén azért az vezér főkövetünknek útba létét, istennek legyen hála, az várak felől való szernyű fenyegető-

sek (*így*) meglassudván, szintén mostan csendességben vagyunk; ezen két avagy három nap alatt, ha eddig be nem jutott is, fökövetünk Konstantinápolyban beérkezik, onnan mi válaszszal jöhessen meg, abban bizonyosok nem vagyunk, mindazáltal Nagodnak megjövetele után mi válaszszal járjon, azt is értésére adjuk. Az fővezér derék erővel a tengeren már által költözött, Hallepen leszen telelése. Úgy vagyon, hogy a kazul pasa készen levén, a békességre főkövetit drága ajándékkal expediálta volt is császárhoz, melyeket közel háromszáz ezer arany érőknek hallunk lenni, de megértvén az vezérnek menetelit, utánna küldött volt követinek, hogy vissza menjenek, de mivel már azok birodalmából ki is jöttenek volt, nem érhették őket, hanem kételenség alatt is Konstantinápolyba kelletett jönniek, és most ott tartják őköt egy vendégfogadóban, császár szembe is sem akart velek lenni. Az kazul is értvén reá való szándékot, Syriának, Chaldeának lakosit a mező széles tér földekről, melyen a császár hadának által kellene menni, elköltöztetvén, és hegyek közé erősségekben helyheztetvén, nekünk úgy hozák, ötven egész mélyföldig elpusztitotta, kútakat, forrásokat minden helyeken méreggel inficiáltatván. Ez jövendő tavaszszal melyiknek szolgáljon az szerencse, csak az isten tudja. Másfelé az tengeren levő hadát is az töröknek úgy értjük szerencsésen járt volna. Ez mostani moldvai Tompsa István vajda vajdaságának idejétől fogva menyemű nagy kegyetlenséggel administrálta országát, Nagodnál tudjuk nilván lehet, hol mi böcsületes jámbor főboérok országában voltanak, azokot mind elfogyatta, helyekben a kiket promoveált, hasonlóképpen egynehány rendbe őköt levágatta, mely szernyűséget tovább az országbeliek nem szenvedhetvén, ellene conspirálván, feltámadtanak volt, de nyavalyásoknak nem succedált az szerencse, holott a mely kevés magyar gyalog az vajda mellett volt, az jászvásári város népével együtt, az vajda mellől el nem állván, superálták az ország népét s valakik a harczon el nem vesztek, kézben akadtanak, azokat iszonyú halállal megölte, a kik pedig elszaladtanak, azok szernyű persecutióban vadnak, sőt ugyan hallatlan pogány módon való kegyetlenségeket cselekedett, mert a főboérok feleségi közül a kiket megkaphatott, azokat darabonként vagdaltatta, némelyeket, kik terhesek találtattak szegények közül, Nagod böcsületes személyét követvén, méheket meghasíttatván, gyermekeket méhekből kivonatta és azokat is elvagdaltatta; ha volna kinek őköt megszánni, és szabadulásokban mód találtathatnék, istentől venné érdemét. Mi Nagodat erre felette szeretettel kérjük, a mint ennek előtte böcsületes jó akaratjából mi reánk és országunkra való atyai gondviselését indította és készté vala, ennek utánna is annak fáradságos munkájától ne oltalmazza magát Nagod. Ez szegény hazába

valamibe e kicsin állapatunkban elégségesnek ítél lenni, minden időben bizvást parancsoljon mi nékünk, Nagodnak mi is kedveskedő jó akaratunkból mindenben szeretettel igyeközünk szolgálni. Tartsa meg stb. Datum in civitate nostra Meggies die 2. mensis Novembris anno domini 1615.

P. S. Az moldvaiakon talán az úristen meg akar könyörülni, mert szintén mostan érkezék onnan emberünk, ki bizonyoson beszéli, hogy az lengyelek szép haddal érkeztenek volna Hutinhoz a Neszter partra, a megholt Symon vajdának Gábriel nevű fiát akarnák az vajdaságban ültetni, boszujokat akarnák állani azon az istentelen vajdán, meg is fogott ijedni, mert igen sollicitálja az havaselvi vajdát segétségre való menésért, holnap fog indulni az is Molduában, mi leszen exitussa dolgoknak, ha mit érthetünk, Nagodat tudósítani akarjuk felőle.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et amicus addictissimus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Illustrissimo domino comiti Georgio Thurzó de Bethlenfalva stb.

Más kéz: Exhibitae Bytsae 25. Novembris 1615.

(Eredetije az orsz. levéltárban, Act. Thurz. Fasc. 97. No. 14.)

Jegyzet. Thurzó e levélre köv. választ küldött:

Illustrissime stb.

Medgyes városából 2. die Novembris nekünk írott Nagodnak levelét mai napon, úgymint 26. die eiusdem mensis, vettök és megértettök. Irja Nagod, hogy annak előtte az közenséges jóra és megmaradásra nézendő dolgokban Nagoddal szép correspondentiánk volt volna, most penig nem tudja mire vélni Nagod, hogy az Nagodnak való írástúl is meg szűntönk, sőt az nagyszombati tractatusra fölbocsátott követihez is Nagodnak nem kicsin kedvetlenségönket mutattunk volna. Ez panasz honnét vehet eredetet, mi nem tudjuk, sőt mi talán méltábban panaszolkodhatnánk, mert az mi az első dolgot illeti, úgy mint az közönséges megmaradásra néző correspondentiát, annak írás által köll meg lenni, és bizony dolog csakhamar hamar egymásután öt vagy hat levelet írtunk Nagodnak, kikre ez óráig is semmi válaszunk nem jött Nagodtúl. Az mi az nagyszombati végezíst illeti, noha ott való jelenlétönkkel ő fölsége nem akart bennönket terhelni, (az törökkel való jövendő tractatusra nézve,) mindazáltal abban is Bécsben ő fölségénél létönkben, mi vetettök fundamentomot, nem tudjuk hát miért köllett volna kedvetlenkednönk az Nagod követi ellen, nem is gondolhatjuk, honnét concipiálta ő kegyelmek mi felőlönk az

kedvetlenséget, holott valamidőn ő kegyelmek minket levelek által szökségképen megtalált, mindenkor illendő becsölettel való választ adtunk ő kegyelmeknek; azért Nagodnak erről csak azt írjuk, hogy valamely dolgok az mi kegyelmes urunknak, császárunknak becsöletire, birodalmának előmentire, hazánknak s nemzetönknek és az egész keresztínségnek javára, megmaradására nízendők, mindazokban Nagoddal szeretettel és jó szível correspondeálunk, sőt Erdélynek, nem kölemben mint tulajdon hazánknak, az köresztínségnek kötelessígiből is, az még isten erőt ad hozzá, szolgálunk, mert tudjuk mi azt, hogy egyiknek veszedelme másiknak romlása, azért ha Nagod is ebbe syncere fáradaz s munkálkozék, (kiben nem is kételkedönk) az isten is megáldja Nagodat érette és az egész keresztínségben is becsöletes híre neve viseltetik Nagodnak. Az mi illeti az más dolgot, úgymint határinak és töröktől sollicitált várainak kezinél való megmaradása felől, hogy Nagod bizonyos főkövetit köldette az portára, azt Nagod fölette igen jó cselekeszi s bizony dolog, ha Nagod bölcs okoskodásával azokot az várakot az keresztyén kéznél megtarthatja, nemcsak az magyar nemzet, de az egész keresztínség előtt is nagy becsöletet és jó hírt, nevet talál Nagod érette; de viszont, ha pogány kézben ejtené Nagod, minémű veszedelmére következník mind Erdélnek s mind Magyarországnak, Nagod megítílheti, kiért minden röndek minémő idegenséget concipiálnának Nagod felől, azt is okos ítíletivel megtapasztalhatja Nagod.

Az hírekről, hogy Nagod méltóztatott tudósítani bennönket, Nagodnak megszolgáljuk, jóllehet mindazokról már egyebek is tudósítottak vala bennönket, úgymint Alÿ passa is (kihez ez elmult napokban emberönket bocsáttuk vala) nagy részből megjelentette azokot az híreket, annak fölette az lengyel határon lakos urak és főrendek kezől is egynehányon megírták, mindazáltal, hogy Nagod is értísönkre adta, igen kedvesen vesszök Nagodtól, kírönk is Nagodat, ennek utánna is ha mi oly hérei lesznek Nagodnak, melyet az közenséges jóért és megmaradásnak okáért ítél tudásunkra méltónak lenni, ne idegenlé Nagod rövid írásában értísönkre adni, megszolgáljuk Nagodnak. Végezetre Nagodnak ez occasióval kölletik erről is írnunk rövideden. Vadnak egynehányan az ő fölsége hívei kezől, kik panaszolkodnak azon, hogy Nagod az szombati vígezís szerint, elfoglalt jószágokot mind ez ideig is nem restituáltatta, hanem nagy károkkal fogyatkozásokkal most is jószágok kívől vadnak nyavalyások. Annak okáért Nagodot kérjök, effectuálja Nagod az vígezést, és az kiknek ez ideig még jószágokat meg nem adatta, adassa meg Nagod, ne panaszolkodjanak abbúl is Nagod ellen és a miatt valami ujabb viszálkodás és ígyenetlenkedés ne következzék, kit ő fölsége is az mi kegyelmes urunk vehesse jó néven Nagodtúl, és mi is szolgálhas-

sunk meg Nagodnak. Éltesse stb. Datum in arce nostra Bittchae die 26. Novembris anno 1615.

Comes Georgius Thurzo.

Kivül: Paria literarum ill^{mi} do^{ni} comitis palatini regni Hungariae ad waÿwodam Transilwaniensem etc. datarum.

(Ezen levél egykorú másolata hozzácsatolva Bethlen 1615. nov. 2. Megyesről Thurzónak írt leveléhez, országos levéltár. Act. Thurz. Fasc. 97. ad. Num. 14.)

XXVIII. 1615. nov. 20.

Gabriel Bethlen dei gratia etc. Spectabilis ac mag^{ce} etc. Salutem etc.

Szathmárrúl 24. Nov. a mely levelet írt Kgld mi nekünk egy nehány dolgokrúl, annak minden részeit megértettük. Szilágÿ János a melyekrűl panaszolkodik eleitűl fogván, ott Kővárvidékén inkább minden faluban afféle megnemesitett boérok, kiket vajdáknak is hínak, voltanak, mikor privatus emberek birták Kővárat, és nem fejedelmek keze volt rajta is, azok az ő szabadságokban és nemességekben megtartattanak, holott nemcsak a várnak urátúl avagy földesuroktól, hanem régi királyoktúl és fejedelmektűl vagyon szabadságokról privilegiumok, attól elválva hogy az várhoz lovok hátán imide amoda való küldezéssel tartoznak szolgálni. Ez ilyeneket szegény Báthory fejedelem idejében ugyan híre nélkűl hatalmasúl háborgatták, és nyomorgatták és jobbágyokká akarták tenni némely donatáriusok, de annak szegények ők nem engedtek, búdosással és minden marhájoknak elvesztésével elkerülték az jobbágyságokat akkor is. Most penig immár, mikor az ő felsége kglsségéből Kővár visszaadattatott, mind az országot s mind minket megtalálván könyörgésekkel, ítélje Kgld, hanem tartoztunk helyére állatni olyan régi igazságokat. Mi hírünkkel és akaratunkbúl csak egyet is jobbágyát Szilágÿ Jánosnak elfoglalni nem parancsoltunk, hanem nemes embereket, az kiket hatalmasúl háborgatott ennek előtte, talám nincsen ilyen módja immár azoknak háborgatásában. Ha penig valamiben oly nilván való igazságát hija (*így*) minden egy jobbágyért, kettőért, vagy erdejében két avagy három szálfáért ne forgasson confoederatiót. Itt mindennap és minden órában az törvények folynak és szolgáltatnak, valakivel közi vagyon, törvény szerint kedvezés nélkűl igazat szolgáltatnak neki; sőt az Kgld mostani írására jüjjön be az magyarországi híveink octávájára Kolosvárra producálja igazságát, lám most az ő felsége commissariusi jelen lesznek, hogy ok nélkűl ne panaszolkodhassék; így az törvény szerint készek leszünk elígazitani minden dolgait.

Báthoryné asszonyom is hogy Kgdet panaszolkodásával busitotta, arról nem tehetünk, az confoederatiónak tartása szerint míg törvény szerint eligazodik közöttünk, ha tartozunk-e neki valami elégítéssel, avagy nem, csak illendő szállással és provisióval tartoztunk. Arra oly gondunk is volt, hogy méltán senki előtt nem panaszolkodhatnék. Arról való donatióuk, ha mutatta volna Kgldnek, csak oly limitatióval volt, hogy a mit ő kglmének rendeltünk, másuva affélét nem vitettünk. Tartozunk-é valamivel és mennyivel ő kglmének, mikor az törvény megmutatja, annak utánna nekünk is magunkat ahoz kell szabnunk. Mi immár ő kglmét az törvény napja felől certificáltuk, nemsokára elválik ugyan az ő felsége commissariussi előtt, valamivel adóssá teszen az jó asszony bennünket, kételenek leszünk annak terhét felvenni és elviselni.

Kendi István felől is, minthogy az transactióban nilván való emlékezet vagyon, ha azt az útat követte volna vagy követni akarná, régen patrimoniumjához hozzá juthatott volna. Kgld megítélheti, ha rajtunk, vagy ő kglmén mult el eddig, hogy az eleiben praescribáltatott útat nem követte. Mi bennünk tehetségünk és erőnk szerint az ő felségével tött végezésünkben senki is fogyatkozást nem talál.

Az moldvai állapot felől nekünk minden nap jünek bizonyos híreink; minthogy az vajda országabeli boérokkal csak minap veszekedett, azokban futottanak volt Lengyelországban, kik az tatár ellen készült lengyeleket olyan reménséggel akarták vinni Moldovára, hogy a vajda székiből kifutna előlök. De mihelt az vajda az lengyel indulását értette, minthogy az tatár vizeknek nagy áradása miatt hazájában nem mehetett volt, Neszter-Fejérvárnál érte az vajda hivatalja sok sok adományával nem ő magát az tatár hámot, hanem az öcscsét. Negyvenezer tatárral mondják hogy érkeznék melléje, és azok immár híják akaratja nélkül is az lengyelek ellen, maga is székes helyéről kiszállott, Lengyelország felé a Prut vize mellett vagyon táborban; mi leszen eventusa, azt csak isten tudja. Bizony félthetni az tatárnak sokaságátúl az lengyeleket. Bátorságát az vajdának ebből veszszük eszünkben, hogy sem minket, sem az havasalföldi vajdát segítségért nem szorgalmaztak; nekünk ugyan egy szóval sem írt felőle. Az szélbeli kapitányinknak mit írjon, csak tegnapi napon hozák levelét, Kgldnek in specie oda küldöttük; azok mi hírünk nélkül, sőt senki is akaratunkbúl most efféle hadakozásban nem egyeléti magát. Ennek utánna ha mi ujabb híreink kezdenének felőle lenni, az tatárnak anni sokasággal kinnmaradása és visszatérése miatt szükség igen vigyázni, és egymással jó correspondentiát viselnünk. Kgld is ha mit ért, minket hasonlóképen tudósítson mindenekről.

Végezetre semminek inkább nem örülünk, mint mikor nem-

zetségünknek velünk egyetemben örvendetes békességét érthetjük. Melyeket Kgld levelének vége felé jelent az portárúl, hogy a mostani békességnek confirmatióját megvitték, mi is értettük az Aly bassa leszállását is. Császár urunknak ő felségének jó egészséget és asszonyunkhoz ő felségéhez az koronázatbúl való bódog igyekezetit örüljük és ennek előtte is értettük. Adja az úristen ő felségeknek mind abban mind egyéb kedves dolgokban való ígyekezeteket nagy boldogúl és szerencsésen jó véghez vinni mindnyájunknak örömére. Tartsa meg isten stb. Datum ex civitate nostra Alba Iulia, die 20. Nov. anno 1615.

Spectabilis ac mag^cae^ Dnis V^rae^

amicus ad serviendum paratus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Spectabili ac mag^co^ dno Andreae Dóczy de Nagy-Luchia etc.

(Másolat az orsz. ltár Act. Thurz. Fasc 63. N° 31. 1.)

Jegyzet. Ezen levél melléklete:

Stephanus Tomsa dei gratia princeps ac perpetuus haeres regni Moldaviae.

Generose dne amice et vicine nobis honorande. Salutem etc. Meghozák mi nekünk az Kgld böcsületes levelét, melyben mit írjon mi nekünk, megértettük. Az Kgld hozzánk való jó akaratját jó néven vöttük. Mindazonáltal kérjük Kgldet, hogy Kgld oly készen legyen, mihelt második levelünket látja, indulhasson. Mikó Ferencz uramnak is íránk, de ő kglmének azt írtuk, hogy az lovassal ő kglme jöttést jőjjen; de Kgld csak oly készen legyen, ha kívántatik mindjárást írunk Kgldnek. Interim g. D. V^ram^ quam diutissime feliciter valere desiderantes. Datum ex castris nostris penes fluvium Prut positis, die 13. Nov. ao 1615.

Kívül: Generoso dno Clementi Béldi.

(Másolat orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 63. No. 31. 2.)

XXIX. 1615. decz. 19.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus ac Siculorum comes etc.

Generose domine amice nobis observande, salutem et nostri benevolam commendationem. Jól emlékezünk arra, hogy az elmult üdőkben az szegény megholt Báthory fejedelem idejében elsőbben Tokajban induciákot szerezvén, annak utánna Kassán arról derekasban végezvén, végezetre azon transactiót római császárhoz ő felségéhez felvívén 1611 esztendőnek abban a részében, melyben még szegény fejedelem Havaselföldében vala, Kgd Nagy Mihály Ferencz urammal együtt azon confirmált transactióval szinte Bras-

sóig befáradván, és onnat viszont Szebenben kijövén, a transactiónak véghez menésében sokat fáradozott és utólszor Báthory fejedelemtől Kgd vitte ki Szebenből a diplomát ő felségének mind az ország neve alatt s mind pedig a fejedelem neve alatt. Melyeknek pariaira országunknak administratiójában és valami törvényeknek dolgában nagy szükségünk levén, noha sok kerestetéssel nem kécsin üdő mulva vagy tárházunkban vagy pedig valamelyik káptalanban feltalálhatnók, mindazáltal tudván, hogy Kgdnél is azon utolszori szebeni tractatusnak pariája meg vagyon: Kgdet kérjük szeretettel mint barátunkat, Kgd cselekedje meg azt mi érettünk, hogy vagy ad mandatum requisitorium domini iudicis curiae regiae vagy pediglen egyéb aránt az egri vagy leleszi káptalanban mi nevünkre mind az ország s mind pedig az szegény fejedelem neve alatt utólszor Szebenben emandáltatott transactiót kiíratván ha lehet in integra sine diminutione et pariatione aliquali küldje be. Hahúl pedig in toto be nem küldhetné is, akár csak azt a részét, melyben Görgénnek és Vécsnek ujolag való törvény szerént adiudicálását szegény fejedelem megígérte, kire Kgd is rea emlékezhetik, de verbo ad verbum kiíratván, datumát, diessét és locusát szorgalmatoson kijegyeztetvén sub sigillo authentico mi nekünk bizonyos meghitt emberétől mentől hamarébb küldje be. Ebbeli hozzánk megmutatott jó akaratját Kgdtől kedvesen vevén, ha miben bennünket is megtalál, Kgdnek szeretettel igyekezünk kedveskedni. De caetero eandem foeliciter valere desideramus. Datum in civitate nostra Colosvariensi, die 19. Decembris, anno domini 1615.

benevolus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím : Generoso domino, Sigismundo Pechý sacr. caes. regiaeque Mattis camerae Scepusiensis consiliario etc. domino, amico nobis observandissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. ltárban.)

XXX. 1616. jan. 9.

Spectabilis et magnifice domine.

Az vármegyék mustrálások felől Kegyelmeddel csak obiter emlékezénk, azért im mindenik vármegyére commis[sariusokat küld]tünk, és megírtuk, hogy cum plena authoritate biztuk Kegyelmedre ő kegyelmeknek meglátogatását, és szóval is valamit mi nevünkkel eleikben ad, a tevők legyenek, s arra az melyet nekik a mustrálásra praefigál, tartozzanak compareálni. Annak okáért Kegyelmed a napnak praefigálja 25. diem Ian., Váradra hívasson minden rendeket personaliter, mivelhogy sokféle emberek lesznek annak nézői, kik leselkednek utánnunk, igen serio

megizengesse titkon is alattomban mindennek, senki el ne maradjon, hanem kiki ereje szerént mennel jobb móddal és többed magával lehet, úgy menjen a mustrára. Az hajduságot is a mi birodalmunkban mindenünnét előhívassa capitatim Kegyelmed. Az váradi lovas sereget is akkorra mennél jobban lehet reá készitsék az hadnagy uraim. Azonképpen a gyalognak is nagyobb részét magával kivigye, az harczérokkal együtt, sőt az váras biráját is behívassa Kegyelmed, és azok is akkorra, ha többet nem is, kétszáz puskás gyalogot készítsenek elő az Kegyelmed zászlói alá; azokkal együtt Kegyelmed úgy menjen ki olykor, mikor a több seregek kin az mezőn lesznek; én is akkorra bizonyos emberemet bocsátom Kegyelmedhez, csak ezért, hogy megnézze az seregeket és tudja megmondani Az mustrálásban Kegyelmed ilyen módot observáljon, maga, deákjával avagy a perceptorral csináltasson még azelőtt egy derék regestumot, és legelsőbben magát beíratván Kegyelmed az váradi sereggel együtt nevenként, azután az urakat, urasszonyok szolgáit series szerént szóllíttatván, ki menynyi magával mustrál, lovaggal, gyaloggal, kegyelmed írassa úgy fel,......... gyalogot is utána külön. Azután az jószágos nemes embereket a szerént, és a viceispánokat Kegyelmed maga szekere mellett állatván, kinek mennyi jószága vagyon, igen szorgalmatoson végére menjen, és valamely nemes ember nem úgy fog mustrálni, a mint értéke kévánná jószágáról, azt Kegyelmed megszóllíttassa, és mi nevünkkel serio iniungálja nekik, külömben készüljön ennek utánna az hadakozáshoz; a kinek tiz, 15 s husz jobbágya vagyon, az másod magával tartozzék előállani lovassal, a kinek 32 jobbágya vagyon s 35 s 40, az harmadmagával, a kinek 50 s 60 jobbágya, az ötöd magával, a kinek 70, 75 és 80 jobbágya, az heted magával, és a kinek 100 jobbágya vagyon, az nyolcz kopjással; a kinek a felett vagyon, mindent az ő értéke szerént ellimitáljon Kegyelmed, és jószága vesztése alatt mindennek megparancsolja, hogy az Kegyelmed rendelése szerént második mustrára, vagy ha kévántatik induláskor meg legyen, és ne valami bocskoros jobbágyokat ültessenek fel, hanem szolgálatra való embereket, azok szerszámosok és fejenként kopjások legyenek. Az egyházi nemes emberek is, a kik értékesek, annyira valók lehetnek, hogy lóháton szolgálhatnak, azoknak is állapatjoknak végére menvén Kegyelmed, lóra írassa őket, és szerszám, kopja szerzésre erőltessék az viceispán uraim. A kik lóra nem éppül[hetnének,] azok jó puskát, szablyát, száz lövő porral szerezzenek és posztó köntöst. És így valakiket mint elrendel Kegyelmed, a kit hán lóra irat, az szerént írassa regestumban Kegyelmed, s mi nekünk küldje be oda küldendő emberünktől, isten azt adván érnünk. Ezekre így gondot viselni Kegyelmednek igen szükségesnek ítiltem, és azért akarám ily bő írás által Kegyelmednek értésére adnom, mert

mi is ittbenn hasonlóképpen cselekedünk. Imrefinek írattam egy levelet, Kegyelmed küldje az udvarbiró kezében, mert ezzel a levéllel mehet Imrefihez. Kegyelmed mindjárt küldjön el Ungvárra s egyébüvé is, és valamit érthet, nekem sietséggel adja értésemre. Ezeknek utánna az úristen Kegyelmedet tartsa meg. Ex Szászváras die 9. Ian. 1616.

benevolus
G. Bethlen m. p.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Francisco Rhedeÿ equiti aurato, comitatus Bihoriensis comiti, consiliario arcisque et praesidii nostri Waradiensis capitaneo supremo etc. affini nobis honorando.

(Eredetije, a czímen kívül egészen Bethlen írása, *az erd. Muzeumban (a gr. Mikó Imre hagyatékában.)* Kiadva több hibával, gr. Kemény József másolata után, *Török-magyar államokmánytár I. köt. 142—144. l.*)

Közli: Szilágyi Sándor.

OKIRATOK

ERDÉLY TÖRTÉNETÉHEZ A XVII-ik SZÁZAD ELEJÉN.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

1604. oct. 21.

Generosa et magnifica domina mihi semper observandissima et considerandissima Servitiorum stb.

Kolozsváratt voltam aszszonyom ez napokban; azon közben az Kegyelmed levelét hozták volt ide, így késön jutott kezembe. Az Horvát Ábrahám hada felől írt volt Kegyelmed, de azok mind elmentek; Györgyfalván mentek a hadak által, de kevés kárt töttek az mint látám és értém is ottvaló embertől; tegnap azaz szeredán szedék volt az mi kevés szőlő volt ott. Én sem tiszttartót, sem egyéb oly embert, kitől voltaképpen mindennek mehettem volna jól végére, nem kaphaték. Látja az úristen csak írna vagy szólana valamelyik az Kegyelmetekhez tartozók közzűl, sem magam fáradságát nem szánnám, sem szolgáimat ne kímélenéın, mint az sajátomra az Kegyelmetekére oly gondot viselnék. — Hírek felől ő magoktól az uraktól és egyebektől is valakiktől tudhattam szorgalmatosan tudakoztam Kolozsváratt, mert inkább ugyancsak az Bocskay uram felől való gonosz hírt hallván, mentem vala be, hogy valami bizonyost érthetnék. Úgy beszélik, hogy az kassai generalis veszett Bocskay urammal össze; valami magyar és egyéb emberek vádolták, mintha törökkel practikált volna, hogy valaha az erdélyi fejedelemségre jusson, és azokból az Dompier gróf alatt való hajduknak jobb részének hópénzt adott, jó módon való népet gyűjtött magának; ki öt, s ki több ezered magával is mondja lenni Bocskay uramat Keresztszegnél táborban, és ugyanazért hitta volna ki az erdélyi hadat segítségére az generalis Bocskay ellen. Hallom, hogy tagadja Bocskay, hogy ő vétett volna császárnak, és maga oltalmáért, mondja, nem császár ellen, hogy fogadta volna az népet. Kereki alá mentek volt Váradról, de nem vehették meg, sőt károkkal mentek el

onnan. Szent-Jóbot valami mesterséggel elvötték és ő felsége számára foglalták. Ezeket így hallogattam, de teljességgel bizonyosan semmit Kegyelmednek írni nem tudok, mert nem igen jő senki oly bizonyos szava meghihető ember onnan kívől. Reménység az, hogy nem lenne nagy vérontás köztök, meg fognak békélni. Itt azért Erdélyben elfoglalták minden jószágát esmét Bocskay uramnak császár urunk számára. Az vezér és felső hadak felől ekkédig semmi oly bizonyos hírem nincs; nem tágították, elhittem Esztergomot. Tömösvár felé semmi félelmes hír nincsen. Én csendes megmaradást reménylek az idén. Az urak mondák, hogy az hajdukat és vallonokat többé ide Erdélybe nem akarnák bebocsátani. Kegyelmed aszszonyom abba teljességgel bizonyos legyen, hogy ha mi olyat érthetek, értésére adom Kegyelmednek; és minthogy ez földön nincs senkihez annyi kötelességem, mint Kornis Boldizsár uramhoz, nem leszek oly magamfeledett ember soha, hogy az mi Kegyelmeteknek javára vagy gonoszszára való dolog, hamar és szorgalmatosan értésére ne adnám. Az míg élek igaz tökéletességgel akarok Kegyelmeteknek szolgálni; és az mibe szükség csak értsem Kegyelmetek parancsolatját, éjjel nappal megyek valahová kívántatik; vérem hullását sem szánom; az ki Kegyelmeteknek vét, nekem vét. Kegyelmed maga és Kegyelmed körűlvalóknak jó egésséges állapotja felől nekem gyakran írjon, mert valamikor alkalmatosságom lehet írok oda ki Kornis uramnak Kegyelmetek felől. Tartsa meg bódogúl az jó isten Kegyelmedet kedvesivel egygyütt. Költ Gerenden 21-a Octobris 1604.

M. D. V.

servitor paratissimus
Sigismundus Sarmasághy m. p.

Külczím: Generosae et magnificae dominae Helenae Körösy relictae viduae magnifici quondam domini Christophori Keresztury dominae mihi observandissimae et considerandissimae. Radnoth.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1604. nov. 1.

Bizodalmas jó akaró aszszonyom, szolgálatom ajánlása után kévánok az úristentűl Kegyelmeteknek minden testi lelki jókat megadatni.

Vöttem jó akaró aszszonyom az Kegyelmed levelét, kiben Kornis uram ő kegyelme felől, és egyéb jó hírek felől tudakozik. Jó hírt semmit nem írhatok, mert Bocskai miatt a minemő nagy háború légyen Magyarországba, és mennyi keresztyén vér immár is ontatott legyen, azt hiszem, hogy Kegyelmetek megértette. Kornis uram ű kegyelme mindazáltal békével vagyon,és Sennyei urammal egygyütt kiváltképet Kassa (*így*) felkésértette; az seregeket

mind haza bocsátták; bizony ha én szómat fogadnák ű kegyelmek, ide haza tekintenének. Még ide való indúlást (*így*) az töröknek és hajduságnak nem értjük; ezután nem tudjuk isten mire adja. Kegyelmetek legyen jó vigyázásban. Tartsa meg az úristen Kegyelmedet, és éltesse az új vendéget Kegyelmeteknek örömére. Kolozsvárott 1. Novembr. 604 (*így*).

Kegyelmeteknek szeretettel szolgál

Hoffman Gyergy m. p.

Külczím: Böcsületes asszonyomnak az néhai nemzetes és vitézlő Kristóf deák uramnak meghagyott özvegyének, nekem jó akaró asszonyomnak adassék.

(Eredetije gyűjteményemben.)

1604. nov. 20.

Generosi egregii domini amici nobis honorandi, salutem et benevolam nostri commendationem.

Mind az Kegyelmetek leveléből, mind penig az követektől megértettük Kegyelmetek ő felsége hűségében való állhatatos megmaradásáról való igéretét, kit Kegyelmetektől felitte jó neven vettünk, és el is hittük, hogy ő felségénél készen leszen az Kegyelmetek állhatatossága; hogy penig készen is vagyon az ő felsége hűsége mellett való szolgálatra, az annál kedvesb, és bizonynyal elhigyje Kegyelmetek, hogy ő felségének jó akaratját veszi érette. Kegyelmeteket azért mégis kérjük, és intjük, hogy Kegyelmetek, noha semmi kétségünk Kegyelmetekhez nincs, hogy Kegyelmetek legyen készen, és szorgalmatosan vigyázzon, és minden imillien s amulyan heába való híreknek helyt ne adjon, mert nincs semmi oly igen szernyőn, az mint hirdetik; ha mi vagyon is meglátja Kegyelmetek, hogy állandó nem leszen. Tartsa meg isten Kegyelmeteket jó egésségben. Datum Cibinii die 20. Novembris, anno domini 1604.

Sacrae caes. reg. maiestatis comissarii, et excelsi regiminis provinciae Transsilvanicae consiliarii
Georgius Hoffman m. p.
Carolus Im Hoff m. p.
Albertus Huet i. r. m. p.
Ioannes Rhener m. p.

Külczím: Generosis, egregiis, nobilibus, primipilis, libertinis ac universitati Siculorum sedis siculicalis Udvarhely, amicis nobis honorandis.

Petki kezétől: 29. Novembris allatae.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1604. nov. 29.

Generose domine tanquam frater observandissime, servitiorum meorum commendationem. Sok jókat adjon isten Kegyelmednek.

Az uraktól hozának Kegyelmednek szólló levelet, melyet megküldtem. Itélem az többi közt írtak arról Kegyelmeteknek, hogy az mely kóborló latrok támadtak, azokra küldjen, meg ne hagyja őket gyülekezni; kiről igen jól gondolkodtak; Kegyelmeteknek is méltó az közönséges jóért ebben fáradni. Marosszéki uraimnak is írtak ezen dologról. Magatok javáért is uram mennél hamarébb fáradjon ebben Kegyelmetek. Kekellővár táján hallom, hogy vannak; gyültek immár két százan; valami rossz paraszt emberek csak; ha ezeket megoszlathatnák, talám az több lator is tanulna rólla, és minden felől megcsendesednének. Holnap, ha isten engedi, Szebenbe indulok, hivatnak az urak; miért, nem tudom. Eandem D. V. feliciter valero exopto. Ex Ferigyház *(így)* 29. Novembris, 1604.

G. D. V. servitor

Gabriel Haller m. p.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki de Ders, iudici regio sedis siculicalis Udvarhely domino tanquam fratri observandissimo.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1604. dec. 26.

Generosi, egregii, strenui domini amici nobis honorandi, salutem et benevolentiae nostrae commendationem.

Intelleximus litteras D. Vestrarum, in quibus gravantur de eo, quod egregius dominus Franciscus Csongrádi vicecapitaneus substitui deberet; nos quidem in animo nostro habuimus Vestris Dominationibus invitis ullum capitaneum obtrudere, sed quia utique videmus sedem istam absente domino Kornis principali aliquo curatore carere, et interea pauca, vel nulla ex ea pro necessitatibus publicis subsidia vel ad depellendos praedones, vel ad alios grassatores comprimendos praestare. Ideo non inconsultum putabamus Csongrádium, qui a multis commendabatur, vel alium aliquem ibi subordinare, qui vicem domini Kornis usque ad eius adventum penes dominum Petki constituere, qui eiusmodi publicum munus obiret, et publicae utilitati consuleret, in quo sane nec libertati quidem D. Vestrarum nostro quidem iudicio, nec aliorum aestimationi quicquam fuisset detractum. Sed quia de eo tanto opere gravantur, fiat uti Dominationibus Vestris videtur.

Interim Dominationes Vestrae bene valeant. Datum Cibinii, 26 Decembris, anno 1604.

Sacrae caesareae regiaeque maiestatis comissarii, et excelsi regiminis provinciae Transilvanicae consiliarii

Georgius Hoffman m. p.
Carolus Im Hoff m. p.
Albertus Huet i. r. m. p.
Ioannes Rhener m. p.

Külczím: Generosis, egregiis, strenuis primipilis, et universitat Siculorum sedis siculicalis Udvarhely etc. dominis amicis nobis honorandis

Petki kezétől: 29. Decemb. allatae.

(Eredetije gyűjteményemben.)

1605. jan. 14.

Generose et egregie domine, amice nobis honorande, salutem et nostri benevolam commendationem.

Refertur nobis nomine magnifici domini Balthasaris Kornis de Ruszka, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliarii in excelso regimine Transilvaniae, villae Sakol subditos Siculos certam avenae quantitatem et certum numerum porcorum suae magnificae dominationi debere solutionem autem hactenus distulisse, atque etiamnum differre in magnum dictae suae magnificae dominationis damnum et praeiudicium. Cum vero iusticia unicuique suum reddi iubeat: idcirco Dominationem Vestram harum serie benevole requirimus, ut debitores ad solutionem serio cohortetur et adigat vel dicto minus audientes competentibus mediis compellat. Ea in re et sanctae iusticiae iussionibus et nostrae voluntati satisfactura. Quam in reliquo bene valere desideramus. Dabantur Cibinii, 14. Ianuarii anno 605 *(sic)*.

Sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliarii et in Transilvania commissarii

Georgius Hoffman m. p.
Carolus Imhoff m. p.
Benedictus Mindszenti m. p.
Albertus Huet, iudex regius m. p.
Ioannes Rhener m. p.

Külczím: Generoso et egregio domino Iohanni Petki, substituto capitaneo et regio iudici sedis siculicalis Udvarhelyensis, amico nobis honorando.

(Eredetije gyűjteményemben.)

1605.

Magnifice domine, amice nobis observande, salutem et officiorum nostrorum commendationem.

Non dubitamus mag. Vestram Dominationem ex aliorum relationibus iam rescivisse sacrae caes. regiaeque maiestatis arcem in hac provincia primariam Szamosujvar a perditis quibusdam praedonibus et rebellibus privato ipsorum motu infestari ac obsideri, eosque commeatum illuc ordinatum vel intercipere velle, vel inferri prohibere. I.... levandae ergo eorum audaciae et furori occurrendum et resistendum rati capitaneos siculicales dominum Iohannem Petki et Melchiorem Patho, quantumcunque possent armatam Siculorum manum cogere, et quamprimum contra eos egredi iussimus. Et si vero de ipsorum fide et promptitudine non dubitemus, tamen Vestram quoque mag. Dom. nomine praelibatae suae maiestatis serio, nostro autem officiose requirimus, ut et tam memoratae expeditioni non modo intersit, sed etiam praesit, et pro sua authoritate dictos capitaneos ad libentius et citius hanc expeditionem suscipiendam cohortetur, iuxtaque modis omnibus curet, ut Bistricienses, et Vasarhelyenses certam frumenti quantitatem in arcem illam invehere volentes comitentur, et ab omni iniuria defendant; pro ut et dominus baro ab Hoffkirchen commeatum Claudiopoli et ex aliis locis illuc deferri curabit. Hoc peracto non difficile ipsis fore speramus hostes illos et turbatores publicae pacis et tranquillitatis agredi pulsare, et saepius memoratam arcem a violenta ipsorum impeditione liberare, atque securam reddere. Hoc vero ex officio quoque mag. Vestr. Dom. cui militum Hungarorum cura commissa fuit, incumbit. Sed celeritate hic maxime opus est. Instabit ergo mag. Vestr. Dom. ac urgebit dictos capitaneos et Siculos, ut quantum possint maturent, hostes abigant, nec nisi re ex sententia perfecta redeant. Pro ut mag. Vestram Dom. sponte id facturam confidimus, eandem in reliquo bene valere desiderantes. Dabatur Cibini...

[1605.]

(*Rhener fogalmazása (?)* gróf Kornis Károlynál.)

1605.

Szolgálok uram Kegyelmednek. Isten Kegyelmedet ez új esztendőben sok jókkal meglátogassa.

Akarom uram Kegyelmedet levelemben meglátogatnom, vagy egy ígével azról is írnom, hogy minemű káros az szegény hazának az Kegyelmed postán közinkbe való jöveteli és sem.... az derék dologrúl nem szólhatni; látván én is az Kegyelmed indulatát buzgóságosban Görgényben, hogy sem mint mi közinkben, az Kegyelmeddel való tractánk az mi szónk után az Kegyel-

med szava is penig nem egy szóval beszéléssel lehető vala, nem az egész közönséges nép közé való is vala; el kelle múlni. Azt az gyűlést penig mi csak valami praetextus alatt az Kegyelmed becsületére [?] csináltuk vala, ki bizony ítélem nagy káros Kegyelmeteknek, mert Kegyelmeteknek, az kiknek leginkább illenék az székelyfiaknak, szintén azoknak látom legkevesebb gondját hazájokra, kiknél több sem az egész ország az koczios [kócsos] városok kivűl, hanem mindenestől fogván, csak ez az székelység, kire nem udom ki visel gondot, ha magatok nem; az gondviselés penig addig kellene, az míg az árvíz el nem érkezik, mert ha eljut, vagy fosztozódunk akkor, azvagy úszunk; az árviznek az rossza, zavarossa, ki elégtelen mindenre, az hódoltató levelet elküldte Vásárhelyre, az melyet akarván követni az Nagy Sándor epistolájának formáját csinálta, tétetvén azt, hogy ő közöttek volnának az Sándor hadnagyi, Parmenio és az ő társai, kikhez való biztokban azvagy bolondságokban semmit sem titkolnak, hanem egyenest akarnak Vásárhelyre jőni, és ismét hódoltatni, és elébb elébb vinni dolgukat, ha úgy merik az mint írják, az levelet mindjárást az uraknak küldik az vásárhelyiek. Im magam is menten megyek; az idő alatt ím meghagytam az széknek, hogy vigyázzanak, sőt felűljenek. Az mint uram az gyűlésben szólánk vala az hadat le ne szállítsa, ha Kegyelmednek is tetszik; hol penig az mi az Kegyelmed jó ítéleti, maradjunk azon meg; én csak akartam mindenféle jóra nézve Kegyelmednek értésére adni, ez bizonyos; jóllehet talán Görgényben Kegyelmed, mivelhogy Kendi uram is ott volt talán bizonyosbbat értett; én ennél bizonyosbbat, azvagy különbet ha érthetnék, azt is hírré adnám Kegyelmednek.

Ezeknek utánna az jó istennek gondviselése alá ajánlom Kegyelmedet, éltesse egésségben. Írtam Koronkában ma pénteken 1605.

G. V. egr. D. servitor

Melchior Patho de Magasmart, m. p.

A levél behajtásán: Szinte hogy írom vala ez levelet, úgy juta ez levél.

Külczím: Az vitézlö Petki Jánosnak, Udvarhelyszéknek kapitányának, és királybirájának (ha megengedné f. C.) nekem bizodalmas jó akaró uramnak.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1605. febr. 15.

Nos Stephanus Bocskai de Kismarja, divina miseratione Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos dignum

habentes respectum propensi erga nos animi egregii domini Petri Konkolÿ, nec non inducti etiam eo pietatis affectu, quo benevolentiam et gratiam nostram desiderantibus aequum ac benignum nos praebere soliti sumus, in eo eundem assecurandum, affidandum et certificandum duximus, quod omnia vel per ipsum vel per alios quosvis ex commissione ipsius aut contra nos, aut contra quosuis alios in hisce turbulentis rerum mutationibus, quae ab annis ferme novem regnum Transilvaniae divexarunt scienter vel ignoranter ubivis locorum commissa, patrata et ostensa fuissent, ea nos omnia condonabimus, cassabimus et annihilabimus, et perpetuae oblivioni, ac si nunquam patrata fuissent, tradimus, neque propterea turbare, molestare et damnificare eundem ullo modo patiemur; prout assecuramus, affidamus et certificamus fide nostra christiana mediante praesentium per vigorem. Quin si idem ad nostram fidelitatem tempestiue se se retulerit, nobisque pro legitimo suo principe agnitis ac solito se iusiurandi sacramento nobis astrinxerit, operamque suam in promovendis pro suo posse nostris rebus non denegaverit: eum favore ac benevolentia omni tempore prosequuturos et amplexuros promittimus et offerimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas pro futura rerum suarum cautela necessaria conservari ab eodem vellimus. Datum ex arce nostra Sárospatak, die decima quinta mensis Februarii, anno domini millesimo sexcentesimo quinto.

Stephanus Bocskai m. p.

[P. H.]

S. Kathay m. p.

Simon Pechy secretarius m. p.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. marcz. 14.

Magnifici, generosi, egregii, nobiles, amici nobis honorandi, salutem et benevolam nostri commendationem.

Minthogy mostan Havaselföldiből bizonyos számú vitézek érkeztek, kik az mi kegyelmes urunknak, és ez megromlott házának a sok duló fosztó tolvajok ellen oltalmazói akarnak lenni, kik mia annyira jutott a dolog, hogy egy jámbor főembernek is, vagy szolgánknak, sem miénknek sem penig Kegyelmetekének bátorságos utja nem lehet egyfelé is. Hogy penig ebből Kegyelmetek valamit ne véljen, Kegyelmeteknek értésére akartuk adni, hogy Kegyelmetek ezek felől semmi vélekedésben se nemességre való támadás felől, sem penig falukon való lakokra, hanem jöttek csak azokra, kik útakat állanak, és tolvajúl falukat, és udvarházakat vernek fel. Kegyelmeteket azért mind fejenkint szeretettel kérjük, hogy Kegyelmetek csendességben levén, az környékben valókat

is incse, hogy valamit ne indítsanak, mert ezek Kegyelmeteknek sem penig egyebeknek ártalmára nem lesznek, hanem inkább hasznára. Tartsa meg isten Kegyelmeteket. Cibinio die 14. Martii, anno 1605.

Sacratissimae caesareae regiaeque mattis commissarii et excelsi regiminis provinciae Trannicae commissarii,

Magnificarum Dom. Vestrarum amici paratissimi

Georgius Hoffman m. p.
Carolus Im Hoff m. p.
Albertus Huet, i. r. m. p.
Joannes Rhener m. p.

Külczím: Magnificis, generosis, egregiis, nobilibus Balthasari Bornemisza de Kápolna, Benedicto Mindszenti de Vicze, Melchiori Bogáti de eadem, cunctis etiam aliis dominis amicis nobis honorandis.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

Jegyzet. A királyi biztosok ugyanazon napról hason tartalmu íratokat intéztek Udvarhely, továbbá Csik-, Gyergyó-, és Kászon-székekhez is.

1605. apr. 18.

Ieremias Mogilla dei gratia princeps haeresque perpetuus Moldaviae.

Generose domine vicine nobis observande, salutem et omne bonum. Megértettök az fejedelem ő nagysága Bocskai István leveléből, hogy Kegyelmedet az székelységnek generalis kapitányokká választotta, és hogy kéváltképen való dolgainkról tanuságot is adott volna ő nagysága Kegyelmednek, az mint írja nekönk levelibe, mely dolgokban Kegyelmed velönk egyetértsen, azonképen Gyulafi uramnak is ő nagysága tanuságot adott volna. Mely dolognak okáért bocsáttuk ez meghitt boérunkat Kegyelmedhez Prokop kapitányunkat, kitől szóval üzentönk minden dolgokról; [ő] kegyelmének Kegyelmed higyje meg szavát, valamit mi nevönkkel mond Kegyelmednek; és meghitt embere által nekönk Kegyelmed adjon bizonyos választ, kitől érthessök meg voltaképen az Kegyelmed akaratját, és minden oda való dolgokról minket Kegyelmed certificálván, az Kegyelmed emberit késedelem nélkől viszszabocsátjuk bizonyos válaszunkkal. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egésségben. Datum ex civitate nostra Szucsaviensi, 18. Aprilis, 1605.

Generosae D. Vestrae bonus vicinus

(névaláírás.)

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki, universitati (*így*) Siculorum Transsilvaniensium capitaneo generali e. c. t. vicino nobis observando.

Egy papirszeleten: P. S. Mivelhogy Krainik László akkoron itt nálunk vala, hogy az mi követünket bocsátók ő nagyságához, Gyulafi Lászlóhoz, és Kegyelmedhez, kévánók ő kegyelmétől, hogy az mi követünkkel együtt Kegyelmedhez is elmenjen, minthogy meghitt ember, és az mi nyelvönket is jól tudja; ugyan előttönk jelenlévén ő kegyelme, adtunk tanuságot az mi követönknek mindenekről, az mit mi nevönkkel mondjon Kegyelmednek, az mint Kegyelmed megérti.

(Eredetije gróf Kornis Ádámnál.)

1605. apr. 18.

Simeon Mogilla princeps Valachiae Transalpinae.

Generose domine, vicine et amice nobis observande. Salutem et nostri benevolam commendationem. Megértettök az fejedelem ő nagysága Bocskai István leveléből, melyet nekönk írt, hogy Kegyelmedet az egész székelységnek fő generalisának válosztatta és hogy keváltképen való dolgainkról Kegyelmednek tanuságot is adott ő nagysága, melyben velönk Kegyelmed egyetértsen. Bocsátá azért azon dolgoknak okáért az mi szerelmes atyánkfia urunk Jeremiás vajda meghitt boérát Kegyelmedhez, kitől mi es szóval üzentönk Kegyelmednek minden dolgainkról, kinek higyje meg szavát valamit mi nevönkkel mond Kegyelmednek és nekönk azokra adjon bizonyos választ, melyet mi Kegyelmedtől felette jó neven és szeretettel veszönk. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egésségben. Datum ex civitate Szucsaviensi, 18. Aprilis 1605.

Generosae Dominationis Vestrae

amicus benevolus et amicus (*így*)

(*néválárás.*)

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki universitati (*sic*) siculorum Transilvaniensium capitaneo generali etc. amico et vicino nobis observando.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. junius 23.

Prudentes et circumspecti dni amici nobis honorandi. Salutem et nri benevolam commendationem.

Hadgyuk és parancsoljuk authoritate nra plenipotentiali Kegteknek serio, hogy mihelyen az németek Ujvárból kimennek, mingyárt Kegtek onnat Deésről, válogatott jó gyalogokat, puskásokat és zálogos főembereket külgyön be Ujvárban, kik egy kevés ideig kemény vigyázásban ott legyenek. Ha penig Kegtek fejét és tisztességét, s megmaradását kévánja, ugyan onnat Dézs-

ről ötven köböl buzát, ez mi levelünk látva halogatás nélkül vitten vigyen Ujvárban, Kegnek nem anni számó köböl buzát adunk érte, hanem többet, ha az uj buza beérkezik, avagy Kegnek az árrát onnat az aknáról kideputáljuk. Azon kívűl Kegnek egyéb barátsággal is akarunk lenni. Secus nulla ratione facturi Datum in castris ad possionem Fejéregyház positis die 23. Iunii, anno domini 1605.

Ladislaus Giulafi m. p.

Külczím: Prudentibus circumspectis iudici primario caeterisque iuratis civibus oppidi Dees etc. dominis et amicis nobis honorandis.

(Déés város levéltárából.)

1605. aug. 15.

Ieremias Mogilla dei gratia princeps ac haeres perpetuus Moldaviae.

Generose domine, vicineque nobis honorande. Salutem et omnem felicitatem. Mivelhogy sok idie, hogy semmit nem érthettönk az Kegyelmetek hada felől, Aly passa, és az mi szerelmes atyánkfia felől Simeon vajda felől, — ez okért akaránk Kegyelmednek írni, hogy mindeneket az Kegyelmed leveliből megérthessönk. Kérjök azért Kegyelmedet szeretettel, írja meg hol Aly passa, és Szimion vajda vagyon; mi állapotban vagyon Kegyelmetek; azonképpen ő felségét várja-e Kegyelmetek mostan be, azvagy nem; mi hír vagyon az oda fel való dolgokról; azonképpen Rácz György is hol vagyon; — mind ez, mind ezenkívől való dolgokról minket Kegyelmed tegyen bizonyossá; melyet Kegyelmedtől felette igen nagy jó neven veszönk. Tartsa meg isten Kegyelmedet nagy jó egésségben. Datum ex nostra civitate Szucsaviensi, 15 die mensis Augusti, anno domini 1605.

bonus amicus

(*Jeremias vajda aláírása.*)

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki, univers. Siculorum Transylvaniensium capitaneo generali etc. amico nobis honorando.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. aug. 15.

Magnifici, generosi, egregii ac nobiles domini, amici, vicini nobis observandissimi.

Praemissa servitiorum nostrorum paratissima semper commendatione. Nyilván lehet Kegyelmeteknél ez elmult napokban Haller Gábor uram itt ben nálunk lételekor micsoda végezést, és kötést tettünk légyen ő kegyelmekkel az Kegyelmetek, és az mi

országunknak megegyesüléséről; mely végezést, és kötést teljes életünkben úgy akarunk Kegyelmetekkel megtartani, hogy mi bennünk semmi fogyatkozás ne találtassék. Tudjuk Simeon vajdának, az mi országunk szomjuhozó ellenségünknek reánk törekedését. Kegyelmeteket azért szeretettel, és szomszédságosan kérjük, hogy ő felségénél az fejedelemnél Kegyelmetek instáljon, hogy azt az mi ellenségünket Simeon vajdát fogja el országunkról, ne törekedjék ellenünk, hanem legyen magának békével; hun peniglen ugyan nem akarna rólunk elállani, az mikor ideje lenne adjon ő felsége segétséget mellénk. — Bocsátottuk ő felségéhez ez jelenlevő két főemberünket Wiszther Nikát, és Halmágyi Istvánt néminémő szükséges dolgainkért, melyet Kegyelmetek tőlök megérthet; az több dolgaink között az Simeon dolga felől is megtaláltuk ő felségét. — Tartsa meg isten Kegyelmeteket sokáig jó egésségben. Ex civitate nostra Tergovistiae, die 15. Augusti, anno 1605.

Mag. gen. ac eg. do. Vestrarum

amicus benevolus
Raduly vaivoda, princeps ac haeres
perpetuus Transalpinae Valachiae
(*névaláírás.*)

Külczím: Magnificis, generosis, egregiis ac nobilibus dominis serenissimi principis regni Transilvaniae consiliariis etc. amicis nobis observandissimis.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. sept. 5.

Stephanus dei gratia Hungariae Transilvaniaeque princeps et Siculorum comes ect.

Generose fidelis sincere nobis dilecte. Salutem et gratiam nlostram. Elvöttük az Kegyelmed levelét az udvarhelyszékiek supp icatiójával együtt, kévánságokot meg is értettük. Az mennyire halljuk azoknak a marháknak eddig is az ott való tartóztatás m iatt fogyatkozásokot, az Kegyelmetek industriája az lött volna. hogy vagy mást szerezvén helyekben vagy külömben ezeket haza bocsátotta volna. Irtunk azért mi Csáki uramnak felőlle, találjon módot benne, hogy másutt ezek helyében baromnak szerét tevén ezeket adja meg az udvarhelyszékieknek. Kegyelmednek is legyen vigyázása reá és szorgalmaztassa, hogy mennél hamarébb marhájok juthasson kezekben. Secus non' facturus. Datum ex civitate nostra Megygyesiensi, die 5 mensis Septembris, anno domini 1605,

Stephanus m. p.

S. Kathay canc. m. p.
Simon Pechy m. p.

Külczím: Generoso Ioanni de Ders, generali universitatis Siculorum, sedisque Udvarhely capitaneo ac eiusdem sedis Udvarhely iudici regio ect. fideli sincere nobis dilecto.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. sept.

Introitus pecuniae, loco muneris a Siculis in comitiis Megygyesien. ser. principi nostro promissae. Anno domini 1605 mense Septembri.

Sedes Sepsi contribuit	f. 1402/80.
Orbai contribuit	f. 595/70.
Kízdi	f. 1074/70.
Kászon	f. 173.
Csik	f. 1215.
Gyergyó	f. 187/30.
Udvarhely	f. 1934/80.
Maross	f. 959.

Exitus huius pecuniae, quae universaliter facit f. 7542/30. Uzoni Kovács Mátétól kültem urunknak ő felségének ezen pénzből f. 1000.

Gubernátor uramnak ő nagyságának maga szolgái által kültem f. 500/25.

Vásárhelyi emberek által kültem Haller uram kezében eczczer ezen pénzből f. 1493.

Ismét adtam én magam Haller uram kezében Fejéregyházat f. 3806/40.

Dersi Péter által kültem ugyan Haller uram kezében ezen pénzből f. 723.

Mely egy summában teszen mindenestől f. 7522/65.

És így mind az roszsz pénzel öszve, kiket ő kegyelme Haller uram megvetett, maradok ő felségének adóssa f. 19/65.

Ioannes Petki m. p.

(*Egészen Petki kezeírása.* Eredetije gyüjteményemben.)

1605. oct. 7.

Generose domine, amice observande. Salutem et servitii nostri benevolam commendationem.

Kegyelmedet uram immár ugyan sokszor találtam meg írásommal az hatszáz gyalognak Dévára alábocsátása felől, de még ezideig Kegyelmed őket el nem küldé; úgy vagyon, hogy az tenta s az papiros igen olcsó ő magában, de én az sok és bőven való íráshoz nem szoktam vala. Intem azért Kegyelmedet urunk

ő felsége nevével és injungálom is, az gyalogókat késedelem nélkűl indítsa el; ha annyi nem lehet, bárcsak fele legyen úgymint háromszáz, de azok jók és válogatottak legyenek; ebben Kegyelmed úgy viselje magát, én többször nem untatom Kegyelmedet érette. Ha elindítja Kegyelmed őket, elől bizonyos embert bocsásson ide hozzám, hogy az kik itt Fejérvárott lesznek arravalók, azokat is küldhessem közikbe. Miérthogy pedig az pénre sok külömb-külömbféle szükségünk vagyon, itt is csak az vizet nem vesszük pénzen, az mostani felvetett adóból, mentől több lehet, Kegyelmed adjon Haller Gábor uram kezében.

Ennek előtte az alamizsnához nem szoktunk vala, az fiaim az tyukhushoz szoktanak vala, de mostan szerét nem tehetjük, az lovaink is csaknem halnak éhel meg; az élés dolgából ha mi segítséggel leszen Kegyelmed, Kegyelmedtől jó neven veszem. Ha Kegyelmed jó akaratja, rendeljen embert, az ki ott az székelységen élést szerezzen, melynek az árát Kegyelmed bátor ez mostani adóból defalcálja, csak ne hagyjon annélkűl, kit Kegyelmedtől igen jó neven s barátságoson veszek. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae, die 7 Octobris, 1605.

Generose Dominationis Vestrae

servitor et amicus
Sigismundus Rákóczi m. p.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi domini principis consiliario et sedis siculicalis Udvarhely capitaneo etc. domino amico nobis observandissimo.

Cito
Citissime
Cito

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605 (?) oct. 12.

Generose domine et tanquam frater observandissime; sok jókkal áldja meg isten Kegyelmedet.

Gubernátor uramnak megyen egy jámbor szolgája, mely által Kegyelmednek leveleket is írt; azt ítílem, hogy a többi között ír Kegyelmednek élés felől is; én nekem is egynihányszor írt, az mint megértheti Kegyelmed az Kegyelmednek küldött levelekből; méltó is penig, hogy Kegyelmed ő nagyságának segítséggel legyen az élés dolgából, mert tudja Kegyelmed Fejérvár minemű puszta hely legyen. Én is az miből segítséggel lehetek, örömest küldök ő nagyságának; búzát, és kölest adhatok, és jövendőben bort is ha bekelhet. Én, látja az isten, az magaméból

is küldenék, hogyha úgy volnék mint mászszor. Kegyelmed azért inkább küldhet, kit ha cselekedik, ő felségének is kedves dolgot cselekedik Kegyelmed, mert én nekem tanulságom volt ő felségétől arra. Jó volna, ha Kegyelmed én nekem is megküldené az tavalyi zabot; mert nem mondhatja Kegyelmed, hogy nekem is szükségem nincs reá, meg is szolgálom Kegyelmednek, ha Kegyelmed megszerezteti. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egészségben. Datum in Megygyes, die 12 Octobris, anno 16 — — [*kivágva*]
Generosae D. Vestrae

servitor frater
Gabriel Haller m. p.

Itílem, Kegyelmetek eddig meginditotta a székely uraimat mind ő felsége után, s mind Déva felé a kiknek mennick kell. Siettesd uram őket, ne valljunk vétket késedelmek miatt, mint ezelőtt is történt.

Az vég failondist, ki felől írtam, kérem vegye meg Kegyelmed.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi Stephani dei gratia Hungariae, Transilvaniaeque principis consiliario, ac sedium siculicalium generali capitaneo etc. domino et tanquam fratri observandissimo.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. oct. 22.

Generose domine, frater observandissime, servitii commendatione praemissa; sok jókat adjon isten Kegyelmednek.

Gubernátor uram levelét hozák ez éjjel, kiben includálta Nagy Albert levelét is; mit írjon Déva felől, megláthatja Kegyelmed. Én nekem azt írta, hogy immár mind maga, s mind deákja eluntaaz Kegyelmednek való írásokat, melyekben solicitálja Kegyelmedet az székelyeknek elindításokról, engem kér hogy Kegyelmednek írjak felőlle. Kérem azért Kegyelmedet, Kegyelmed ne mulattassa, mert megértheti Kegyelmed ebből az Nagy Albert leveléből ha ártott volna, ha Kegyelmed régen elindította volna őket. Az istennek bizony nagy ostora vagyon rajtunk, hogy szemünk lévén, nem látunk, és fülünk lévén, nem hallunk; országunkat így akarjuk elveszteni. Elhittem, hogy nem Kegyelmeden mulik annyira el, mint az szófogadatlan nemzetségen; de ezen csudálkozom, hogy ha Kegyelmeden nem múlik s nem veheti fel őket, hogy Kegyelmed semmit nem ír felőlle, hogy az ő szófogadatlanságuk miatt mulik, nem Kegyelmed mia, hogy más gondviselés lehetett volna felőle; akárcsak én nekem írt volna Kegyelmed vagy egy levelet felőlle, így nem Kegyelmedre lenne az nehézség, hanem azokra. Az istenért kérlek uram, ne veszessük el Dévát;

minden tehetségét vesse reá Kegyelmed; és hogy ha csak négyszáz lehet is, Kegyelmed mentől hamarébb, és késedelem nélkül küldje el. Tarcsa meg isten Kegyelmedet jó egésségben. Datum in Feketehalom, die 22. Octobris, anno 1605.

G. D. Vestrae

seruitor frater
Gabriel Haller m. p.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi Stephani dei gratia Hungariae Transilvaniaeque principis consiliario, sedium siculicalium supremo capitaneo etc. domino et tanquam fratri observandissimo.

(Eredetije gyüjteményemben.)

1605. oct. 23.

Anno domini 1605 die 23 mensis Octobris. Az megygyesi 8 die Septembris praesentis anni celebráltatott gyűlésben felvetett adóban az székely uraim az mely summát magukra vettenek, abban admininistrált Petki János uram ezer négy száz kilenczvenhárom forintot, melyről quietálom ő kegyelmét praesentium testimonio. Anno et die suprascripto.

Gabriel Haller m. p.

Item eodem anno, die vero 11. Decembris adott ismeg Petki János uram kezemhez Ferigyházat azonféle pénzt három ezer nyolczszáz és két forintot, negyven három pénzt.

Item anno 1606. 7 Ianuarii küldett ismeg Petki János uram Dersi Péter által azonféle pénzt kezemhez hétszáz és huszonhárom forintot, mindezekről quietálom ő kegyelmét.

m. p.

Petki kezétől: Uzoni Kovács Mátétól küldöttem ö felségének urunknak ezenféle pénzből — R. 1000.

Gubernator uramnak adtunk ezen pénzből R. 500.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál,)

1606. maj. 10.

Generose domine amice observande, salutem et servitii commendationem. Az úristentől Kegyelmednek minden jót, jó egésséget kívánunk.

Megértettük az Kegyelmed írásából az moldovai vajda commissariusi ad 21 diem Maii érkeznének Kízdivásárhelyre, az székelység és moldovaiak közt esett húzások-vonásoknak eligazítására, s az vajda önnön maga is azt írja levelében; s Kegyelmed kívánsága szerént írtunk ítélőmester uramnak s Horvát Jánosnak

az megírt napra és helyre Kegyelmed mellett compareáljanak. De ha szintén ezek obstaculis aliquibus supervenientibus jelen nem lennének is, Kegyelmedet kérjük mint jó akaró urunkat barátunkat, atyánkfiát, minden igyekezetivel azon legyen, mi rajtunk s Kegyelmeden ez dologban semmi el ne muljék, s hátra ne maradjon, hanem mindenek ő felsége s ez hazának javára jó módjával és szépen lecsendesedjenek, hogy ekképpen az moldovai vajda országával együtt, ő felségével tökéletes barátságát s jó szomszédságát megtartsa. Minthogy pedig az moldovaiaktól volt az görgénvidékiekre is panasz, megírtuk az ott való tisztartónak, ha kívántatik Kegyelmed instantiájára mindjárást előállassa, az kikre az panasz vagyon. Volt Bogáti uramra, Bornemiszsza Boldizsár uramra is panasz; ha azért Bogátinénak avagy Bornemissza uramnak embereket kelletik oda bocsátaniok, Kegyelmed postát bocsásson, sietséggel megírjuk azoknak is, embereket bocsássák oda. A mint Bogáton létünkben Kegyelmeddel szólottunk vala, Kegyelmed mind Brassóból, vármegyéből s mind az Háromszékről hivassa melléje az odarendelt commissariusokat, az kiknek ez napokban írtunk vala is ez dologról.

Kemes János uramat mind az vajda követivel örömest várjuk s értekezünk, tudakozunk mindenekről ő kegyelmétől.

Minthogy az székelységre vagyon az panasz az moldovaiaktól, Kegyelmed írása szerént Háromszékre megadtuk az levelet, az vajda emberit tisztességesen fogadják, élést szedjenek magok között s böcsületesen gazdálkodjanak nekik; de az mind az Kegyelmed jó gondviselése által leszen.

Az kik felől írja Kegyelmed, pártütő lator emberek volnának s zürzavart akarnának indítani, kik ide is jöttek volna, még eddig meg nem találtanak bennünket; de ha szintén előnkbe jőnek is, az embertelen embert emberséggel győzhetjük meg, s affelől Kegyelmed járjon el tisztiben, az úristen mind jóra adja.

Az mi nézi az lippai dolgot, az úristennek hála Lippa immár mindenestől ő felségeé; az gyalog nem szükség; Túri Ferencz is század magával jött vala alá ide Fejérvárra, azokat is haza bocsátám, csak pénz kevántatnék, kiért eléggé szorgalmaztatom Haller uramat. Immár az tömösvári új pasa is bátorította őket; megismerték az ráczokat, hitetlenek, nem kellett volna nekik hinni s magokon tanultak. Úgy vagyon, mentek volt valahány százan alája, de azok sem használtanak vele s eltértenek. Tegnapi napon lovat is hoztanak onnét számunkra.

Hogy az havaselyi vajda az lovat ez országból kivitetné, nem jó volna megengedni, holott annélkül is igen megszűkült ló nélkül ez ország. Meg is írtuk az brassaiaknak, szebenieknek, Verestoronynyál hol, igen vigyázzanak s valakinél az ő felsége

levele avagy a mienk nem leszen, ez országba ne bocsássák, hír nélkül bejőve megfogják.

Értjük, hogy az székely atyafiak ott Háromszéken nem akarnák megadni az ő felségének kolozsvári gyűléskor ígért kicsin ajándokot. Mi mindazonáltal emberünket bocsátjuk Haller uramhoz, ő kegyelme is a mi emberünk mellé emberét adja, hogy jobb mód lehessen az felszedésben; azért az ki megadja jó, s ha kik nem adják ám járjon, talán azok is magukba térnek s azután kétannyit adnak. Az aranyasföldiek Túri Ferenczczel itt levén előttünk, miholt említők, ottan mindjárást örömest megígérék ő magok felszedik egymásközött s beszolgáltatják.

Végezetre summája kiváltképen írásunknak ez, Kegyelmedet mint jó akaró urunkat atyánkfiát felette igen kérjük, mind mustrálást s mind egyéb dolgokat hátrahagyjon, mert úristennek hála mostan sohonnan semmi gonosz híreink nincsenek, távoztassa is az úristen; hanem Kegyelmed teljességesen az moldovaiakkal való eligazítás dolgában legyen foglalatos; az több Kegyelmed mellé rendeltetett commissarius uraimmal úgy viselje a dolgot, hogy minden igyenetlenség az moldovaiakkal való dologban leszálljon, szépen mindenek lecsendesedjenek dicsíretesen, ki mind ő felségének s ez hazának s Kegyelmeteknek is javára s hasznára lehessen, kit ő felsége is Kegyelmetektől kedvesen s jó neven vehessen. Tartsa meg az úristen Kegyelmedet. Datum Albae Iuliae, die 10 Maii 1606.

Generosae Dominationis Vestrae

servitor, amicus
Sigismundus Rakoczy m. p.

Egy szelet papiron: P. S. Az Rácz György dolgában Bogáton létünkben magunk is vöttünk valamit eszünkben; sokat suttogának Halmágyival együtt. Azért Kegyelmed igen vigyázzon reájok mind Rácz Györgyre, Halmágyira s mi is innen vigyáztatunk s vigyázásban leszünk, s ha még egy ilyen levelét veszszük Kegyelmednek, csak meghallja Kegyelmed, sütve teszik alája.

Egy másik szelet papiron: Iterum P. S. Halmágyi István uram itt vagyon nálunk; ő kegyelmét is az vajda azért bocsátotta volt, hogy Havaseliföldéből is volnának igazgatások, de immár az üdő igen késő, oda nem érkeznek. De ezalatt Kegyelmed meghagyja az székely atyafiaknak oda se vessenek, hogy ekképen ez ország mindenfelől csendes békességes állapatban maradjon. Et feliciter valeat.

Egy harmadik szelet papiron más kéztől és más tintával: Kegyelmed írta vala, mi számunkra Szuhai uram zabjával egyetemben száz köböl zabot küldött volna, húsz köböl búzát, Megygyesre el is küldöttük vala emberünket eleiben; de még ott nem

találta. Nem tagadhatjuk, az buzára nagy szükségünk vagyon. Csikbúl küldöttek huszonnégy köbölt ez napokban; de minthogy feles magunkkal vagyunk, azzal nem sokat érünk. Haller uramnál sincsen búzája ő felségének; házunktúl sem hozathatunk minthogy attúl távol vagyunk.

Külczím : Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi domini principis consiliario, generali universorum Siculorum, ac sedis Udvarhely capitaneo necnon iudici regis etc. domino amico observando.

Cito
Cito me
Cito
Cito

(Eredetije gyűjteményemben.)

1606. máj. 16.

Generose domine, amice observandissime, salutem et servitiorum meorum commendationem.

Gyönyörködtem az minapi levelében Kegyelmednek fölötte igen, kiben Kegyelmed én nekem szép, jó erkölcsű és kazdag házas társat kíván; olyat, kiben az két első virtus vagyon, az isten nekem érdemem fölött megadta; hogy kazdagot vehessek nem ítélem magamat elégségesnek reá; mert talán az, iuxta possibilitatem divitiarum nagyobb házasságbeli ostoradót vetne reám, és így duobus dominis inserviendo teljességesen megemésztetném. Én per omnia contentus vagyok azzal, az kit az úristen mostan parancsolt, kinek modestiája szivemben sok aranybeli kazdagságnál nagyobb nyugodalmat szerez. Mindazonáltal az Kegyelmed szíbőli jó akaratját adja isten, hogy Kegyelmednek mint atyámfiának szolgálhassam meg.

Emlékezhetik Kegyelmed reá az székely uraim szabad levelek, mind az ó, s mind penig az uj nálam vagyon, noha ennye nem kér, de azért ez mostani időben az pénz ugyan kellemetes volna; ha én nekem Kegyelmed igaz atyámfia akar lenni, persuadeálja az székely atyafiaknak, váltsák ki tűlem őket halasztás nélkül. Az f. 10000 nem sok leszen érette; ha csak minden atyafi d. 50 adna is, reá menne 50000. Im én magam is írtam az egész universitásnak, de annak solicitálását, és gondviselését Kegyelmedre biztam. Kegyelmedet kérem, legyen ebben Kegyelmed nekem jó akaróm, lehessek én is Kegyelmednek jó akaró szolgáló atyjafia. Ha az f. 10000 difficultálnák, egyátaljában írom Kegyelmednek nyolcznak, avagy hatnak alatta legalább nem cselekeszem; lám Bogáti Miklósnak is annyit adtak volt; de én ezt az Kegyelmed gondviselésére hagytam. Igen hamar választ is várok

Kegyelmedtűl. Az Kegyelmed ajándékját Kegyelmednek megszolgálom, és hogy Kegyelmednek ezután is eszében jussak, kérem Kegyelmedet. Higyje meg Kegyelmed, hogy én is totus pro meo posse Kegyelmedé vagyok. Tartsa meg isten Kegyelmedet. Datum Cassoviae, die 16. Mai, 1606.

Gener. D. Vestrae

servitor et amicus paratissimus
M. Káthaÿ, m. p.
canc.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki, serenissimi regnorum Hungariae Transilvaniaeque principis et Siculorum comiti etc. consiliario, nec non sedis siculicalis Udvarhely capitaneo etc. domino amico observandissimo.

(Eredetije gyüjteményemben. Egészen Kátai kezeírása.)

1606. aug. 19.

Spectabilis ac magnifice domine nobis observande. Salutem et amicitiae nostrae paratissimam commendationem. Az úristen adjon Nagyságodnak hosszú életet és minden kévánsági szerint való javaival áldja meg sok ideiglen.

Adjuk értésére Nagyságodnak ez dolgot, hogy mostan kellett elhalasztanunk az gyűlísre való küldísönket ezért főképen, hogy mostan hozzák az hatalmas császár portáiról nekönk az zászlót és kévántatik akkoron, hogy az mi boérink mind itthon legyenek. Azért kérjök Nagyságodat, hogy nehéz neven ne vegye Nagyságod tőlönk, hogy most is el kelletett mulni, mert nem cselekettök ezt semmi egyéb vígre, hanem hogy az nagyobb és nem mulható dolognak mindenkor előtte kell járni az kisebbnek és elmulhatónak; de az gyűlísnek napját, ha jó akaratja Nagyságodnak is, az (?) 22. Augusti halasszuk Szent Demeter napjára, akkor legyen meg és akkor minden okvetetlen az mi boérinkat elküldjök az gyűlísre; Nagyságod is azonképen onnat az kiket akar az főuraimba elküldje akkoron. Tartsa meg az úristen Nagyságodat hosszú ideiglen jó egésségben és békességben. Datum in civitate nostra Iassiensi, 19. Augusti, anno domini 1606.

Spectabilis ac magnificae Dominationis Vestrae

amicus sincerus
Simeon Mogila dei gratia princeps
ac heres perpetuus Moldaviae
(névaláírás.)

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász serenissimi principis Hungariae et Transilvaniae supremo

consiliario, per Transilvaniam generali capitaneo gubernatorique necnon comiti comitatus Borsodiensis ect., domino, amico, et vicino nobis observando.

(Eredetije gyűjteményemben.)

1606. oct. 14.

Generose domine amice observande. Salutem et servitii commendationem.

Az úristentűl Kegyelmednek minden jót, egésséget kívánok. Az ezer forintot az lippai szükségre, hogy Kegyelmed lengyelfalvi Orbán István, galambfalvi Mihály Ferencz által megküldötte, jól cselekedte; kinek immár én hét százát meg is küldöttem volt Lugosi uramnak sok untatására. Az maradékját is az mikor Kegyelmed elküldi, készek vagyunk odaszolgáltatni. De mi akaratunkból többre nem készeríti ily nagy fogyatkozott állapotjokban kiváltképpen. Az ló dolgában sincs uram vétek, Haller uramnak nagyobb szüksége lehet reá. Lehet Kegyelmednek hírével, ez jövő szeredán vagy cseterteken leszen Bedő Istvánnak törvénye azokra az bizonságokra, kiket Kegyelmed küldött volt, kiket ő felsége Haller uramtúl ismét viszszaküldött.

Az szolgám Vajda Péter, ma érkezék ő felségétűl, az mint Kegyelmed Balassi uramtúl is megértheti, most is azont beszéli; de az mint szokták mondani: ember hasán ülne is, egyebet nem vehetne, mikor ember tagadást teszen.

Az Vaskaput három hétig kellett őrzetnem, Betlen Gábor uram mellé adván Dévábúl taraczkokat, holott volt hét száz ember vigyázatban talpon lovag, gyalog; csak tegnap oszlottak el, halván az tatárnak elmenetelit az Dunán által, kik az debrecsenieknek hajtották kétezer barmokat; jeles embereket is vágtak le. Oda is mentem vala az földet Dévát, Hunyadot megtekinteni. Ma érkeztem Fejérvárra, Nápolyi Péter uramat is itt találván. Tartsa meg az úristen Kegyelmedet jó egészségben. Datum Albae Iulia, 14. Octobr. 1606.

Gen. Dom. Vestrae amicus

Sigismundus Rakoczi, m. p.

Külczím : Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi domini principis consiliaro, generali universorum Siculorum, ac sedis siculicalis Udvarhely capitaneo etc. domino et amico observandissimo.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

1606. dec. 14.

Generose domine, amice nobis observandissime. Servitiorum nostrorum semper paratam commendationem. Sok jókkal látogassa isten Kegyelmedet.

Mikor az mi kegyelmes fejedelmünk minket bizonyos és szükséges dolgainak eligazítására beküldött volna ez országban, az több dolog között azt is serio megparancsolta vala, hogy ha az országban valami vámokat hallhatnánk és érthetnék (*így*) mely ő felsége proventusát concernálná, azt ő felsége számára foglalnók és annak exigálására personas idoneas substituálnák (*így*). Értettük azért bizonyosan, hogy az csíki és gyergyói havasokon három helyen is volnának afféle vámok, kik praecise az ő felsége legitimus proventusit concernálják.

Hagyjuk azért Kegyelmednek ő felsége nevével et ea authoritate, melylyel ő felsége bennünket elbocsátott, hogy valaholy Kegyelmed az havasokon afféle vámokat tudhat, mindjárást ő felsége számára foglaltassa és foglalja és azoknak exigalására oly embereket rendeljen, ki az ő felsége proventusát summa cum diligentia et fidelitate percipiálja. Ebben Kegyelmed egyebet ne cselekedjék, ha Kegyelmed az ő felsége kemény haragját el akarja evitálni. In reliquo eandem generosam Dominationem bene valere cupientes. Ex Udvarhely, 14. Decembris, anno 1606.

Generosae Dominationes Vestrae

servitores et amici
Nicolaus Dengelegi senior m. p.
Ioannes Angyalos m. p. commissarii
suae serenitatis in Transilvaniam
destinati etc.

Külczím: Generoso domino Ioanni Petki de Ders, serenissimi principis Hungariae et Transilvaniae consiliario et septem sedium siculicalium generali et sedis Udvarhely capitaneo etc. domino et amico nobis observandissimo.

Petki kezétől: •Vámok foglalása Csíkba Gyirgyóba.

(Eredetije gyűjteményemben.)

1612. január 1.

Nos Gabriel, dei gratia Transylvaniae, Valachiae, Transalpinaeque princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum Comes. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod nos condignam habentes rationem praeclarae fidei, fidelitatis, gratissimorumque meritorum fidelis nobis syncere dilecti generosi Volffgangi Chÿerenÿ de Balasffalwa, comitis comitatus Zolnok Interioris quae ipse principibus Tranniae, praedecessoribus videlicet nostris, et huic regno nostro, ac tandem nobis etiam, in omnibus fidei et industriae suae commissis rebus, publicum regni bonum et emolumentum

concernentibus, ac non parvi momenti legationibus, fideliter et summa cum animi sui promptitudine exhibuit et impendit, ac in futurum quoquae exhibiturum et impensurum ipsum confidimus. Eidem igitur Volffgango Chyerenÿ, pro sex equis certum salarium, pro singulis videlicet equis, singulos sedecim florenos hungaricales annuatim ex salis fodina nostra Deesiensi, deputandum et solvendum decrevimus, prout deputamus et solvendum decernimus, praesentium per uigorem. Quocirca vobis, generosis, egregiis et nobilibus, Gerardo Lisibona, auri fodinarum et Riuuli Dominarum praefecto, nec non certarum tricesimarum Transyluaniensium, et salis fodinarum nostrarum Desiensis et Szekiensis arendatori, moderno scilicet et futuris quoque pro tempore constituendis cunctis etiam aliis quorum interest seu intererit, praesentem notitiam habituris, harum serie commissimus et mandamus firmiter: quatenus praescriptum salarium, ex dicta salis fodina nostra Desiensi, praelibato Volffgango Chÿerenÿ, plene et tntegre annuatim extradare, et persolvere modis omnibus debeaiis et teneamini. Secus non facturi, praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in arce nostra Varadiensi, die prima Ianuarii anno dni mill^mo sexcentesimo duodecimo.

Gabriel princeps m. p.

(P. H.)

(Sáros-Berkeszi Mozsa-család levéltárából.)

1612. junius 23.

Nos Gabriel dei gratia Tranniae, Valachiae, Transalpinaeque princeps partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam tum vero attentis et consideratis fidelissime fidelibusque seruitiis fidelis nostri egregii Urbani Echek de eadem aulae nostrae familiaris, quae ipse nobis et huic regno nostro Tranniae in omnibus bellicis expeditionibus pro locorum et temporum varietate fideliter exhibuit et impendit ac in futurumquoque exhibiturum et impensurum ipsum confidimus. Totalem igitur et integram possesionem Nagÿ Dibrik[1]) vulgo nuncupatam in comitatu Zolnak Interiori existentem habitam, quum alias Stephani Kendi de Lonja cancellarii nostri praefuisset, sed ex eo quod ipse cum quibusdam emulis nostris ut puta Balthasari Kornis de Ruzka ac Pancratio Szennjeÿ aliisque eorum compli-

[1]) Nagy-Debrek.

cibus in vitam nostram nefarie conspirasset ob idque crimen lesae maiestatis incurrisset ac in generalibus trium nationum ex edicto nostro celebratis comitiis nota perpetuae infidelitatis condemnati iuxta veterem et antiquam regni nostri legem et consuetudinem in nos fiscumque nostrum et collationem nostram rite et legitime deuoluta et redacta. Totum item et omne ius nostrum regium siquod in eadem possessione etiam aliter qualitercumque existeret et haberetur, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis, et rationibus concerneret collationem. simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis, et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus montibus vallibus vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluuiis piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus molendinis et eorundem locis generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quouis nominis uocabulo vocitatis, ad eandem et idem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus existentem memorato Vrbano Echek haeredibusque et posteritatibus ipsius universis clementer dedimus donavimus et contulimus, prout damus donamus et conferimus iure perpetuo et irreuocabiliter tenendum et possidendum pariter et habendum salvo iure alieno harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in civitate nostra Cibiniensi die vigesima tertia mensis Iunii anno domini millessimo sexcentesimo duodecimo.

Gabriel princeps. m. p.

(P. H.)

(Torma-család levéltárából. Fasc. IV. No 22.)

1614. aug. 9.

Magnifice domine.

Accepi quas ad me non ita pridem dedit, in quibus mentionem facit literarum quarundam, quasi ego eas ad magnificam Dominationem Vestram miserim, et quod eae interceptae fuerint, quod scriptae non sine offensione, tam contra magnificam Dominatiaonem Vestram, quam contra illustrissimum dominum Betlehemum, et quod eaedam maiestatem suam non bene contentam esse indicaverint ; quae cuncta nihil aliud esse iudico, quam apertissimum figmentum ab aliquibus de industria confictum. Nunquam enim misi literas in Transylvaniam spectantes ad magnificam Dominationem Vestram, nec erit quisquam mortalium, qui manum meam, qui scriptionem, qui sigilli mei notam ostendere queat, non illustrissimus dominus Bethlehem,

non provincia ipsa, non denique quisquam alius. Et licet iste modus procedendi, mihi non videatur novus atque insolitus, res tamen non caret dedecore, figmenta huiuscemodi coram commissariis suae maiestatis in medium prolata fuisse, et exemplar literarum confectarum ab illustrissiomo domino Bethlehemo per legatos suos ad Turcarum imperatorem transmissum esse. Atque haec sunt, quae magnificam Dominationem Vestram scire volui, quaeque eidem pro responso ad suas significanda duxi. De caetero, precor magnificae Dominationi Vestrae bonam valetudinem, et perpetuam felicitatem. Datae Linczii, 9-a Augusti, 1614.

Magnificae Dominationis Vestrae

addictus

Melchior eppus Viennensis m. p.

Külczím: Magnifico domino Sigismundo Kornis de Ruszka, domino plurimum observando.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1616. május 6.

Istentől édes szerelmes kedves társom, minden hozzád tartozókkal együtt kedved szerént való egésségedet, állapotodat kévánom megadatni.

Édes szerelmes kedves társom, írtam vala az minapiban is, hogy az lábomon való tavali gonosz nyavalyám itt is felkeresett vala, és felette nagy fájdalommal harmincz napig bizony [me]gkinoza . . . .
. . . .

Legyen az szent istennek úgy hála, mostan igen jó egésségem vagyon, az lábomnak is semmi fájdalma nincsen, mely jó egésséget te felőlled is szívem szerént kévánok hallani. Panaszolkodhatnám édes szerelmes társom, hogy igen ritkán írsz én nekem, de tudom azt, hogy te rajtad el nem múlnék, de bizony mind az mi Balassi atyakfiai büne. Bizony búsultunk rajta itt Balassi urammal, hogy olyan gondviseletlenek, ki felől írtunk is immár nekik, mi lehessen az oka. Irtam vala azt is, édes annokom, hogy Cáspárt kiindítom talám két hét múlva, ki ugyan megcselekettem volna, de vártam az urunk ő naga ide jövendő postáját, az elérkezvén, azonnal kiküldöm. Az kandahari patyolatot megvöttem, szkofium aranyat is négy papirossal, azt is kiküldöm. Egyéb dologról is mindenekről bőségessen írok. Ez alatt édes kedves szerelmes társom, ha leszen kitől, írj te is én nekem. Irtam mind Balassi komámnak mind öcsémnek, szólván véllek, talán módot találnak az elküldésében. Bezzeg édes szerelmes társom én is immár egyszer örömest ehetném igen az csukát, az te sütted lágy czipóval, ki engeggyen még az isten.

Itt mi minnyájan egésségben vagyunk, Nagy Lőrincz, kiigyekezik, esztendeje eltelvén, én is ki fogom bocsátani; hiszem, talán immár urunk ő naga is nem tart mindéltig itt engemet is, soha az isten Konstancinapolnak csak az hírét se adta volna hallanom, mert bizony rabság az itt való lakás, mindazáltal az én nagy bűneimért legyen úgy az mint isten akarta. Tudom az én . . . . ollam el nem is hagy, hanem az oroszlánok között is gondja vagyon reám. Édes lelkem társom, Veres Máténak én szómmal meg mongyad, hogy most távollétemben mutassa meg jámbor szolgálattyát, megláttya, ha isten haza viszen, megajándékozom. Eötves István nem tudom, ha megmaradott, ő is tűrjön immár egy kevés ideig, szolgállyon kedved szerént, bizony nem leszen kárára, az többinek azonképpen. Ezt most rövideden írám, Cáspártól, ha isten akarja bővebben írok és izenek. Édes lelkem kedves társom, semmit ne bánkoggyál, tudom elég búsulásod lehet, de ne gondolj vélle, azzal jár ez az rosz világ, de csak mi lehetnénk együtt, mindent elfelejtenénk. Az leány asszonyoknak köszönetemet, igen tanuljanak.

Balassi Ferencz, egy láda koppasztott vött, megmondhatod Gerendi Mártonnénak, hogy ha isten haza viszen, én is viszek az leányának. Édes szerelmes annokom, én itt az Péter biró borában ihatnám, megúntam az idevaló rosz, erős, lúgszínű borokat. Ha isten adná, hogy haza fordúlhatnék, vihetnék édes lelkem társom masolát, mert itt az ki ott egy ejtelt tenne, megvehetem tizenkét pénzen, felette jó masola penig. De haggyuk amaz szent istenre édes társom minden dolgunkat. Tartson meg az az szent isten én nekem téged lelkem kedves szerelmes társom. Költ az rossz, büdös Konstantinápolyban . . . 6. Maii 1616.

Ez sem jobb ország Erdélynél édes annokom, mert itt is az cseresznye szinte most sendűl, éretlen szedik le és úgy árulják.

Az te igaz jó akaród szerelmes társod

D. deák m. p.

Kívül: Szerelmes kedves társomnak atyámfiának, Keöpeczy asszonnak adassék Egerzegen Erdélyben.

(Simított törökpapíron; veszteglöintézeti átszúrásokkal.)

(Dózsa Dániel sajátja.)

1616. márcz. 17.

Istentől édes szerelmes kedvem szerént való társom minden hozzád tartozókkal egyetemben, minden kévánságod szerént való jókat kévánok megadatni.

Legyen az szent istennek nagy hála édes szerelmes társom, én ide jó egésséggel birok, mind az velem való szolgáimmal egy-

gyütt, ki felőlletek is az én istenemtől szívből kévánok megadatni. Talám édes társom immár ugyan eluntad az én sok levélírásomat csak olvastatni is, de lássad, én bizony meg nem türhetem, hogy ne írjak, valamikor módom és alkalmatosságom vagyon hozzá. Én nekem penig felettés igen nagy könnyebbségemre vagyon ha csak egy Erdély felől ide jövő embert láthatok is, tehát ha mikor az te leveledet láthatom, ítílheted magadba ha nekem az igen nagy vigasztalásomra nem volna. Elhittem édes szerelmes kedves társom, hogy elég búsulásid gondolkodásid lehetnek naponként és löttenek is. De ugyan az istenért kérlek minden efféle heába való ember aggasztaló nyavalya betegség vélle hordozó törődés nélkül légy el és ótalmazzad egésségedet, az mi szent istenünk az kiben mi bíztunk eleitől fogva, tudod, hogy gondviselőnk volt, ez után is bizony az leszen; tudom én az emberek állapottját is Erdélyben de legyen úgy az mint isten akarta, pokol üdő után jó üdőt kell várni. Itt az törökök azt beszélik édes társom, hogy egyféle szerecsenek vadnak, az kik csak az fövényben laknak és hevernek mikor jó üdő vagyon, mind sírnak, mikor gonosz, örülnek, tapsolnak és ugrándoznak, okát azt mondják, hogy az jó üdő után gonosz, az gonosz után jó üdő leszen. Azért édes lelkem társom, ha isten most egy kevéssé távol vetett egymástól is, de ugyan nem kell kétségben esni, és azon törődni mert úr ő, tudgya mit cselekedik. Módod és üdőd lévén én nekem minden oda való dolgokról magad állapatjáról írj bőségesen, azt is add értésemre édes társom, ha vagyon elegedendő költséged, mint és hogy vagy, az te szekeredet ha meghozták és ha kedved szerént vagyon, ez farsángott az attyafiakkal mint és hogy mulattatok. Ha penig Cáspár még ott volna, két paripát hozzon be, el ne mulassa most igen jó árra volna itt. Ird meg azt is, ha szkófium aranyra vagyon szükséged, egyéb dolog felől is, mert ítílem, hogy immár Balassi uram sem fog késni itt, tőlle mindeneket megküldenék.

Ersók asszonnak sok jó akaratomat mongyad édes társom, az többivel együtt, tanuljanak, mert ha isten haza viszen, semmit nem viszek nekik. Tudom édes társom volt gondod reá, de Balassi Ferencz öcsémtől kellett volna vetni való zabot kérned, tuggya, hogy tartozik minden esztendőre. Édes szerelmes társom, elhittem, hogy mindenekre gondod vagyon, segíljen is isten minden dolgaidban szerencséssen. Az mint ezelőtt is írtam édes lelkem társom emberséges szolga nélkül ne hadd magadat, ne szánjad az fizetést nekik; Eötves Istvánt ha lehet, megmaraszszad, bizony ha élek nem leszen kárára. Imez rossz Miklós itt immár két úttal akart törökké lenni, elég búsulásom volt egynéhányszor miatta, talán ugyan kiküldöm Balassi urammal. Minden jó akaró uraimnak, az kiket ismersz, szolgálatomat mongyad édes szerel-

mes társom. Im írtam is az kiknek írhattam. Ird meg azt is, kicsoda biró Vásárhelt, és mint vadnak ott az uraim. Balassi uramtól ha elébb nem is, meglátod édes társom, bizony szép ajándékokat küldök csak ne bánkoggyál és ne gondolkoggyál, ne tölcse azzal kedvét sok gonosz akaróinknak, hanem vígan légy. Kedved szerént való gyümölcsökkel édes társom kedveskedhetném, mikor az elvitelében mód volna, úgy mint narancs, pomagránát, citrum, limony, igen szép szőlő, dinye, gesztenye, csudálatos szép és jó izű almák.

Ha isten akarja annak ideje leszen. Aggya isten szerelmes kedves társom, hogy én téged rövid üdőn bódog szerencsés állapatban láthassalak, álgyon meg, tartson meg amaz nagy hatalmú isten, az ki késedelmes az haragra, irgalmas és hajlandó az kegyelemre. Költ az híres neves, megúntam Konstantinápolyban, egy rossz romlodazott házban szinte habarniczát süt vala Lőrincz uram. Édes társom meglátod, azt is küldök én te néked. Lelkem társom, az tavali husvét napi öttözés el múlik ez esztendőn, talám nem vizesedem most meg.

Ersóknak igen szép kis ebet tartatok, igen játékos. Tartson meg megis isten. Die 17. Martii 1616.

Az te igaz jó akaród szerelmes társod
D. deák m. p.

Kívül: Szerelmes atyámfiának ..... szerént való Keopeczy ......k adassék Egerzegen Erdeliben.

(Simított törökpapiron; veszteglőintézeti átszúrásokkal.)

(Dózsa Dániel sajátja.)

1618. május 1.

Extractus breuis super perceptione et administratione contributionum comitatus Thorda in partialibus comitiis Claudiopoli ad 1. diem mensis Novembris anno 1617. celebratis a singulis portis per f. 9. soluendo ordinarie factus. Per egregium Ioannem Strutz perceptorem data.

In dicto comitatu Thorda connumerantur portae *No 214*[1] 2 col. 1. quae per f. 9. computando facit f. 1931 f. 40.

Administratio.

1618. 11. Febr. Coronae, manibus Ioannis Bonczidai, in aerarium illmi dom. dom. principis administravit in paratis . . . . f. 1584/

In salarium generosi dom. Stephani Kovachioczki iuxta mandatum suae illmae cels. dati sunt in paratis . . . . f. 150/

Duobus supremis dnis comitibus in salarium dati sunt f. 100/

Vicecomitibus et iudlium, in salarium eorundem soluti sunt	f.	32/
Perceptoris salarium	f.	8/
In possessionibus Kék, et Mindszent contrib. colon. 6. gen. do. Sigismundi Loniay per suam cels. usque 10. integr. annor. incipiendo a die 6. Ianuar. an. 1615. relaxati	f.	5/60
28. apr. Paulo Albaiulio exactori, rationum fiscalis in salarium pro anno praesenti, restantiam administravit	f.	51/80
Summa administrationis: facit	f.	1931/40

Conuenit erogatio cum perceptione, de quibus eundem Ioannem Strutz quietum et expeditum reddimus praesentium testimonio. Actum Albae Iulia die 1. mensis Maii anno do. 1618.

G. Bethlen m. p.

(P. H.)

(Dózsa Dániel sajátja.)

1620. januar 17.

Extractus breuis super perceptione et administratione contributionum comitatus Thorda, in generalibus comitiis Claudiopoli, ad 4. diem mensis Octobris anno 1618. celebratis a singulis portis per f. 12 soluendo ordinarie factus. Per egrĕgium Ioannem Strutz perceptorem data.

In dicto comitatu Thorda connumerantur portae No $214^1{}_2$, col. 1., quae per f. 12. computando facit f. 2575/20.

Administratio.

1619. Ultima Ianuarii Albae Iuliae, in aerarium suae ser^tis^ administrati sunt	f.	1800/
Mag^co^ do Stephano Veselieni ex bonis Vechyanis deputati sunt per suam ser^tem^ ex hac contributione per portam 6.	f.	72/
In salar. g. d. Stephani Kovachioczki dati sunt .	f.	150/
Duobus supremis dnis comitibus in salarium . .	f.	100/
Item duobus vicecomitibus et duobus iudlium, in salarium	f.	32/
Salarium perceptoris	f.	8/

Defalcationes.

In possessionibus Kék et Mindzent, generosi Sigismundi Loniay, per suam ser^tem^ relaxati colon. 6. faciunt	f.	7/20
In possessione Czeked, Gregorii Kallai colon 3. faciunt	f.	3/60

Az elébbi ratiójában, az 7 ftos adóbúl többet administrált volt . . . . f. 6/25
28. Novembr. et 16. Decembris, urunk ő felge számára, Jezernyczky uram kezéhez administrált in paratis . . . . f. 229/
Item egy arany lánczot, melyben vagyon arany forint nyomóni arany No $28^1/_2$ arany nyomóját p. f. 2. . f. 57/
1620. 14. Ianuarii. Ismét administrált Jezernyczky uram kezéhez . . . . f. 51/
16. Januarii. Restantiam huius contributionis totaliter Paulo Albaiulio exactori rationum fiscalis in salarium administr. . . . . f. 59/15

Vniversa summa administrationis facit . . f. 2575/20

Actum Albae Iuliae die 17. Ianuarii, anno domini 1620.

Gabriel m. p.

(P. H.)

Kouaczyoczki Istvánnak ezután azt az fizetést nem szükség megadni.

(Bethlen Gábor kézírata.)

(Dózsa Dániel sajátja.)

1630. februar 16.

Nos Catharina dei gratia nata marchionissa Brandenburgica, sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae domina, Siculorum comes, ac Borussiae, Iuliae, Cliuiae montium etc. ducissa etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniversis. Quod nos cum ad singularem dominorum consiliariorum nostrorum intercessionem, tum uero gratiosum habentes respectum fidelium obsequiorum excellentissimi Nicolai Gatti medicinae doctoris serenissimi nuper defuncti principis, mariti nostri charissimi olim protomedici, qui ipse iam a compluribus annis, relictis penatibus suis, et praescripto principi, et proceribus huius regni ac aliis incolis, in dicto munere suo, cum laude, fide, et industria exhibuisse, et in praesentiarum nihil mutato sinceritatis affectu exhibere perhibetur, imo et ad subsequentium temporum occasiones in omnibus paria officia pollicetur. Quo itaque fidelium suorum meritorum mercedem accipiat, imo praestitae hactenus diligentiae maiori insistat promptitudine: totalem et integram possessionem nostram Keöcze, in comitatu Szolnok Mediocri existentem habitam, hactenus de iure et ab antiquo ad arcem nostram Keöuariensem tentam et possessam, simul cum cunctis suis utili-

tatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promonthoriis, item aquis, fluuiis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, memorato Nicolao Gatti, haeredibusque et posteritatibus ipsius utriusque sexus universis, in et pro duorum millium florenorum hungaricalium iustae currentis, et usualis monetae summa, benigne dandas, donandas, et inscribendas duximus, assecurantes, certificantes, et affidantes eundem, quod si temporis in successu, nos, aut successores nostri legitimi, vel alii quorum intererit, praedictam possessionem ab ipso, vel haeredibus et posteritatibus ipsius, utriusque sexus universis, redimere vel rehabere voluerimus aut voluerint: extunc non aliter, nisi prius integre deposita et sine omni defectu persoluta in iusta currenti, et usuali moneta, praetacta duorum millium florenorum hungaricalium summa, redimere et rehabere possimus, aut possint. Ad quod tam nos ipsos obligamus, quam haeredes et successores nostros legitimos, aut alios quosuis quorum interest obligatos et obstrictos esse volumus, imo damus, donamus, inscribimus assecuramusque certificamus, affidamus, obligamus, et obstringimus harum nostrarum uigore et testimonio literarum mediante. Datum in ciuitate nostra Alba Iulia die decima sexta mensis Februarii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo.

Catharina m. p.

(P. H,)

Stephanus Kovachoczy
cancell. m. p.

(Katona Elek birtokában.)

1644. január 23.

Georgius Rakóczy dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generoso fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Az úristen áldomássábúl ezten kedden, az az 2. Februarii instantis mensis előttünk álló útunknak felvételére és continuálására az úristennek nevét segítségűl híván, megakarván indulni, útunkat úgy rendeltük, hogy azután következendő pénteken, úgy mint 5. die eiusdem Februarii gyalui házunknál lehessünk. Minek okáért Kgdnek parancsolljuk kegyelmesen, házátúl való meg indu-

lását úgy rendellje, hogy Kgld is azon napon okvetetlen lehessen jelen gyalui házunknál, és továbbá is kegyelmes parancsolatunkat, s ordinantiánkot, mölyhöz Kglmednek alkalmaztatni magát kelletik, érthessen meg tűlünk. Eidem in reliquo gratiosi propensi manemus. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Albâ Juliâ, die 23. mensis Ianuarii, anno domini. 1614.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Adamo Rácz, de Galgócz etc. Transmittat prouisor Szamosujvariensis statim.

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. február 10.

Georgius Rakoczy iunior dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes. Fidelibus nostris universis, et singulis, cuiuscunque status, conditionis, honoris, dignitatis, officii gradus, praeeminentibus hominibus ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus, praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Nemzetes Rácz Ádám hívünket küldöttük az moldovai hadak eleiben sietséggel. Kegyelmesen parancsoljuk azért minden rendbeli híveinknek, megírt Rácz Ádám hívünket minden helyen békével bocsátván, szekere eleiben elégséges posta lovakot adjon, illendőképpen gazdálkodván neki véle levőkkel eggyütt. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhib. restitutis. Datum in arce Gÿaluiensi die decima mensis Februarii anno domini millessimo sexcen^mo^ quadrag^mo^ quarto.

Georgius Rakoczy m. p. Michaël Uzoni secr. m. p.

(P. H.)

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. február 12.

Georgius Rakoczy iunior dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Mivelhogy Barcsai Ákos uramnak vissza kelletik térni Molduában, tudgya már instructióját, s az hadakot az szerint hordozza, valamíg Barcsai uram elérkezik. Minekelőtte Bethlen felé jutna, idejekorán tudósítson bennünket, hogy azontúl vegyen ujobb instructiót útjáról. Secus non facturus. Datum in arce Gyaluiensi die 12. Febr. anno 1644.

Georgius Rakoczy m. p.

Rákóczi kezétől utóiratképen: Kgldnek mind addig is az hadakkal lenni, míg urunkat velek el nem éri Kgld, mivel Barcsai Ákos uram vissza fog menni, ha penig ujobb oly parancsolattya érkeznék urunknak hogy Barcsai uram be ne mennyen Moldovában s Kgldt eléri, vissza jühet hozzánk.

Külczím: Generoso Adamo Rácz etc. etc. fideli nobis dilecto.

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. február 22.

Georgius Rakoczy iunior dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Noha más úttal azt parancsoltuk volt Hűségednek hogy az molduai hadat Marusszéken vigye által Udvarhelyszékről; de minthogy az havasalyföldi hadak is azon mentenek által, felette káros lenne arra vinni ezeket is az útra, hanem az két közön, tudniillik az szászság és a vármegye között, óhatatlan mindazáltal, hogy az székelységnek is ne jusson valami rész benne; kegyelmesen parancsoljuk azért Hűségednek, rendelje úgy és vegye öket, hogy az menniben lehet ne kárositsák pusztitsák az szegénséget, uttyokot is continuálják az mi kegyelmes parancsolatunk szerint, el is siessen penig velek, sohult meg ne napoltassa öket. Secus non facturus. Datum Gyalu die. 22 Februarii, anno. domini 1644.

Georgius Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Adamo Rácz, fideli nobis dilecto.

Cito

Cito

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. február 28.

Georgius Rakoci iunior dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Mivel Dés városa elmúlt esztendőkben az tűz miatt felette igen megpusztult, és mostan is az hadaknak nagy része, kiváltképpen az havasaljföldi vajda hada ugyan rajtok hált, nem kevés károkra volt, melyre képest, ha más illendő s alkalmatos útat talál, rendelje az hadakkal való menetelt, hogy mégis több kárban miattok ne jussanak, kegyelmesen parancsoljuk Kgldnek. Secus non facturus. Datum Gyalu die 28. Februarii anno dom. 1644.

Georgius Rakoczy m. p.

Az hadakkal Kgld menjen Hadad felé, és nem az Szilágyságra.

Külczím : **Generoso Acatio Barcziai de Nagy-Barczia primario aulae familiari nostro, fideli nobis dilecto.**

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. marczius 5.

Georgius Rakoczy iunior dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Minden felől nagy panaszszal értenek bennünket, miképpen Sebessi Miklós az havasalyföldi haddal a föld népit pusztittatta, nem tekintvén nemes embert, papot, hanem csak házokra szállván, felette nagy dúlságot míveltenek rajtok, mely gondviseletlenség és vigyázatlanság semmiképpen nem fért volna hozzája, mely miatt annira elrémült az kösség, hogy nagyubbára szekerek hátán levén, futó félét vöttenek magoknak. Akaránk azért jelenteni Kgldnek, parancsolván neki igen serio, oly dispositioval, s félelem alatt vigye már Kgld a molduai hadat Megesfalva, Sibo, és Hadad felé, hogy az szegénységen ne duljanak praedáljanak, sehult őket ne hevertesse, hanem igyenest az mi kglmes urunk ő nga után szorgalmasztassa menni. Mivel penig mind az mi kglmes urunk ő nga, mind peniglen Sebessi Miklós egy rész haddal az Szilágyságon mentenek ki, Kglmed nevezet szerint Zilahot, és az Báthori Andrásné asszony anyánk ő kglme s az Seredi uram jószágát elkerülje, seholt azokban meg ne szállitsa őket, hanem siessen által vinni velek, és Hadadot meghaladván, azután mind csendesben viheti Kgld őket. Secus non facturus. Datum in curia Eörményesiensi die quinta mensis Martii, a° dni 1644.

Georgius Rakoczy m. p.

Külczím : Generoso Adamo Rácz, fideli nobis dilecto.

(Br. Orbán Balázs sajátja.)

1644. márczius 6.

Georgius Rakoci iunior dei gratia princeps Tranniae. partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes. Fidelibus nostris universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, honoris, dignitatis officii, gradus, et praeeminentibus hominibus ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus praesentes nostras visuris salutem et gratiam nostram. Nemzetes Rácz Ádám hívünk gondviselése és directiója alatt bocsátottuk az mi kglmes urunk ő nga után az moldvai vajda ő kglme hadát; minden rendbeli híveinknek azért hagyjuk és parancsoljuk is kegyelmesen, valamig

megirt Rácz Ádám az táborra érkezik az kurtánokkal, valahova zászlónként ez utjában rendelni fogja szállásokra az hadakot, mindenekben véle egyezvén, szállásokot békességesen engeggyen, illendő gazdálkodással legyen nekiek, ellenek ne támagyjon, és őket sehult járásokban megháboríttani ne merészelje Hűségtek. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in curia nostra Eormenyesiensi die sexta mensis Martii anno domini millesimo sexcen^{mo} quadrag^{mo} quarto.

Geor. Rakoczy m. p.

(P. H.) Michael Uzoni secr. m. p.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1644. marczius 24.

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dominus, [et] Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Ugy esék értésünkre, hogy az molduai haddal Munkácshoz tartozó jószágunkon akarna által jűni. De mivel azok alkalmas időtűl fogva tartották hadainkot, Kdnek kegyelmessen parancsoljuk, azon jószágunkra ne hozza az hadakat, hanem más utra, most azokot nem kell azzal terhelni. Secus non facturus. Datum in libera regiaque civitate nostra Casouiensi die 24 mensis Martii, anno domini 1644.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Generoso Acacio Barcsaÿ de Nagy-Barcsya, aulae nrae familiari, fideli nobis dilecto. Eo absente, aperiat commissarius noster exercitus moldauici et contenta effectuet.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1644. április 1.

Georgius Rakocy dei gratia princeps Transsylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem, et gratiam nostram. Ráskáról mai napon írt Kegld levelit elvevők, értjük írását, s ha Kegld az Kemény János uram által való parancsolatinkhoz alkalmaztatta volna magát az hadakkal való jövetelben, még Munkács táján általjövén az Tiszán, sokkal jobban, s könnyebben esett volna az hadaknak is az út, s jobb helyen is jöhettek volna, melyet nem is jól cselekedett, hogy elmúlatott. De már enniben lévén útjok, egyéb módot nem látunk benne, hanem az mely hadak Kemény János urammal voltak, azután kell járniok, Zemlyénnél (*Semjén, Zempl. vm.*) jőjjön által vélek, s azok nyomán járjon. Csak-

hogy ne siessenek, hanem csak lassan járjanak, úgy hogy az több hadakkal, kik nem is messze vadnak hozzájok, meg ne egyezzenek, mert az quártélyok dolgában veszekedés lehetne közöttök; kit igen eltávoztasson Kegld. Secus non facturus. Datum in arce nostra Sáros-Patak die 1. Aprilis anno dni 1644.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Generoso Adamo Rááez de Galgo, exercitus moldauici hoc tempore inspectori, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1644. április 11.

Georgius Rakocy dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Egregie fidelis, nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Selyeb nevű falubeli szegény jobbágyinknak alázatos informatiójokból értjük, hogy az elmúlt napokban, móduai hadaink köztök általmenvén, sok módnélkűlt való dolgokat cselekedtének volna, jobbágyinkot magokat is személyekben megbántván, holmi vonó marhájokat, szekereket és lovokat találtak, magokkal mind elvitték, és sákmányolták volna, kiket mind ez idoig is, sok rendbeli instantiájokra meg nem adtak volna nekiek. Ennek felette azzal sem elégedvén, egy házat fel is gyújtottak azon faluban, mely ház ugyan el is égett volna; nem akarván senkinek is azért hadaink közűl ily insolentiákat az szegénységen megengedni cselekedni, annál inkább az gyújtogatást akarván arceálni: parancsoljuk Hűségednek igen serio, ez commissiónkat vevén, mindgyárást elő hívassa őköt, s levelünknek continentiáját nekiek tolmácsolván, meghagyja szorgalmatosan, hogy jobbágyinktól elvett minden lábas marhákat, szekereket, egy szóval mindeneket megadjanak az megírt szegénységnek, alioquin gravis animaduersiónkat el nem kerülik. Felkeresvén azt is igen diligenter közöttök, ki gyújtotta fel az házat, mindgyárást táborunkban utánnunk jó gondviselés alatt külgyék. Secus nequaquam facturus. Datum in castris nris ad possessionem Torna Allya positis die 11. mensis Aprilis, anno dni 1644.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Generoso Adamo Rácz de Galgo exercitus nri moldauici inspectori, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1644. jun. 14.

Adja isten lássam jó egésségben Kegyelmedet.

Én istennek hála uram az én állapotom szerént alkalmas egésségben vagyok, noha nem kevés búsulással, kiben bánnám, ha Kednek is része lenne. Ott uram azóta is, hogy eljöttem onnat, úgy hallom, hogy sok roszaság esett az én szolgáim között; bánom, hogy Kegyelmed meg nem riasztja őket. Kegyelmed azért hívassa Sáfár Jánost, és hagyja meg nekie, hogy az sátoromban háljon, és viseljen mindenekre gondot, lopástúl oltalmazzon; most is úgy hallom, hogy esett ott lopás; az mely inasom itt volt velem, annak is szablyáját ellopták, azt is tudakozza és keresse ki Sáfár János. Karándit is hívassa Kegyelmed, s hagyja meg nekie, hogy az mi nála vagyon, arra viseljen igen jó gondot, lopástúl oltalmazzanak; hagyjon békét Sáfár János az nagy részegeskedésnek; kérem Kegyelmedet is, lásson maga is oda, és az mit nem szeret, arrúl szólítsa meg embereimet, viseljen oda is gondot. — Itt mindennap jobb jobb híreink vannak; Szerencset megverték az mi kegyelmes urunk hadai; az kapitányt Radvánt ma hozá be Peloci Ferencz öcsénk, mind zászlóstúl negyed, vagy ötödmagával; nehezen tarthatták meg elevenen, az többit mind levágták az rosz disznók; vagy hatvanig mind az végbeli győri, komáromi jó vitéz magyarok voltanak, az többi mind német; majd százig vágtak le bennek; azonkívűl is hordton hordják az csaták az németeket; az könnyű had horvát és magyar inkább mind elment az palatinus mellől, többire csak az németek maradtak, azok is igen megfogyatkoztanak, halnak is. Kassát félmérföldről víják. Hiszszük az úristent, hogy hamarnap az a német had megszégyenöl. Az svédek hírei mind jobban jobban lengedez. Olomocznál császárnak egy rész hadát megverték. Efféle híreket eleget írhatnék, de azzal nem terhelem Kegyelmeteket, mert azoknál mind nagyobbakat akarok írnom Kednek csak hamarnap. Borsai uramnak és Sulyok uramnak szeretettel való szolgálatomat ajánlom. Adja isten hamarnap lássam örömben és jó egésségben Kegyelmeteket. Sárospatak, 14-a Iunii 1644.

Ked jó akaró atyjafia szolgája

Kornis Zsigmond, m. p.

Külczím : Az nagyságos Kornis Ferencz uramnak, nekem szerelmes öcsémnek adassék.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1646.

Instructio pro generoso Francisco Kénossi, causarum fiscalium in Transilvania directore nostro.

1. Mit kívánjon az ő keglme tiszti, s hívatalja, és kötelessége,

elhittük azt, ő kegme magától is meg fogja gondolni, s abban mind serényen, híven, és hasznosson el is fog járni, kiben mi is ő kegnek istentől áldást kívánunk, s röviden parancsoljuk is, az többi között ezt is, szeme előtt viselje ő kegme.

2. Az fiscusnak hasznának keresetiben, s dolgainak promoveálásában, mindenek felett az igasságra vigyázzon, s az fiscusnak semmi hasznot, az ország törvényének sérelmével, ne keressen, szerezzen.

3. Senkit méltatlan, igasság kívül ne vexáljon fáraszszon, és ne költessen senkivel.

4. Ha mely jószágot publicáltat, azt jó fundamentummal s helyessen publicáltassa, hogy annak leszállásával az fiscus kárt ne szenvedjen.

5. Igasságossan végére igyekezzék menni, és szorgalmatossan s híven, micsoda jószágokban lehet defectus, kiváltképpen most az sűrű pestises időben; mi már is felest hallunk, kit az úristen bár távoztatott volna; vagy micsoda jószágok lehetnének fiscalisok, kiket hírünkké tevén, tőlünk értsen, mind publicálások s mind más úton való keresések felől.

6. Valamely causája az fiscusnak, vagy táblán, vagy vármegyén lesznek, azokra szorgalmatos gondot viseljen, az ő kegme restsége, vigyázatlansága miatt az fiscus kárt ne valljon.

7. Az fiscus jószágiban határok végett is vadnak háborgások, kikről informatiót vevén az praefectustól, s egyet is értvén vélle, igasságossan el igyekezze igazítani.

8. Az elbujdosott jobbágyokat, hogy az tiszttartók helyében vetettethessék, reá segítse őket.

9. Az minemű perei, causái az fiscusnak impendenti maradtak, azoknak végére menvén, jó végben igyekezze vinni.

10. Minden . . . .

(vége hiányzik.)

(B. Orbán Balázs sajátja.)

Jegyzet. I. Rákóczi György egy 1646. aug. 22-én kelt rendeletének czímzetén Kénosi így említtetik: »Egregio Francisco Kénosi de eadem, causarum nostrarum fiscalium *procuratori* fidelì nobis dilecto.«

(Eredetije B. Orbán Balázsnál.)

1647. május 13.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungar. duus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. In anno dni 1637. minemű reversalist adtak volt nekünk az thoroczkaiak határokon talált ezüst bányának colaltatása, és annak

bizonyos részének tárházunkban való administrálása felől, reversálissoknak ím verissima pariáját megküldöttük Kglmednek, abból megláthatja. Mely fogadások szerint, mint, s hogy continuáltatták azon bányáknak coláltatását, ő magok tudják, de mi nékünk mindattol fogva is, nem emlékezünk reá, hogy administráltak volna ezüstöt kezünkben, hanem minap Fejérváratt létünkben egy keveset. Fekete ónot is, semmit sem. A tiz ghirából fenmaradó nyolcz nyolcz ghira ezüst felől lött limitatio és modalitás szerint is, pénzért tárházunkban mi tudtunkra semmit sem administráltak. Kihez képest nem ártana Kgldnek inquiráltatni felőlle szorgalmatosson, mind s hogy coláltatták és hová administrálták; úgy hiszszük, a kolosvári ötvösök is bizonyságot tudhatnának róla tenni, és azok is, a kikkel colláltatták az ércz vágatást; kit hogy el se mulasson Kglmed, parancsoljuk is igen serio. Secus non facturus. Datum in arce nosra Fogaras, die 13. Maii 1647.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Generoso Francisco Kénossi de eadem, causarum fiscalium in Transylvania directori nro, fideli nobis dilecto.

1637. october 23.

Mi Torotzkó Sz. Györgyön, Thordavármegyében lakó Torotzkai László, Torotzkai István, Torotzkai Sigmond és Torotzkai János, adjuk emlékezetire és bizonságúl ez mi levelünket, hogy mivel az mi Torotzkó városi jobbágink, határinkban eleitől fogva az vasbányát mívelvén, nem régen azelőtt való napokban találtanak valami fekete ónas követ is, az ki valameni ezüstöt is tartana, és annak magok f....... lásával való mívelést solic[itá]lták magoknak, az mi kglmes [urunk].. fejedelmünktől tekintetes és méltóságos Rákóczy György isten kegyelméből Erdély országának fejedelmétől, Magyarország részeinek urától, és székelyek ispánjától neküuk mindenekben kglmes urunktól ő nagyságától. De ő naga az mi kglmes urunk, mint igasságszerető fejedelem neküuk is alázatos könyörgésünket inkább megtekintvén jobbágink sollicitátiójoknál és magok héjában való ígéreteknél, azon ezüstös ón-köves bányának míveltetését reánk bizta és hadta kegyelmesen; mi is egyező szabad jó akaratból és ő naghoz tartozó alázatos engedelmességünkből ígértük és kötöttük erre magunkat ő nagának, hogy tudniillik azon ón-köves ezüstös bányát, mentől szorgalmatosban lehet olljan szorgalmatossággal coláltatjuk, és valameddig az úristen annak az bányának oly hasznát adja, hogy ezüstöt vagy ónat vehetnek belőle, mind addig valameni ezüst és ón legyen abból az bányából, az jó finum

ezüstnek minden ötöd gyráját ő nagának az mi kglmes urunknak és az ő naga fiscussának, ingyen in proventus fiscales administrálljuk; és így minden tíz ghyrából nyolcz ghyra ezüst maradván fen, abból az minden tíz gyrából fenmaradó nyolcznyi oly ghyra finum ezüstből esztendőről esztendőre nem többet, hanem az ő naga kglmes annuentiája szerént negyven ghyrát tartván meg magunk számára, az többit annak is az tíz ghyrából megmaradó nyolcz nyolcz ghyra finum ezüstnek nem máshüvé *(így)*, hanem az ő naga tárházában administráljuk és administráltatjuk minden fogyatkozás nélkül tizenkét magyari forintért ghyráját. Fekete ón is ha mi leszen, azt is azon szerént administráljuk és administráltatjuk ő nagának nyolcz magyari forintért másáját, az mint ő naga is az mi kglmes [urunk] assicurált kegyelmesen bennünket hogy az finum ezüstnek ghyráját tizenkét forinton, az fekete ónnak másáját nyolcz forinton bevételi; mi is azért, az minden tíz ghirából maradandó nyolcz ghyra jó finum ezüstnek az magunk számára való negyven ghyrákon kívül, egészlen az megírt áron, az minden tíz ghyrából való két két ghyra jó finum ezüstnek penig ingyen való administrálását, fogadjuk és ígérjük az mi kglmes urunknak . . . . tartozó hítünk és kötelességünk szerint. Az . . . . . . erősségére és bizonságára attuk az mi kezünk írása és pecsétünk alatt való levelünket az mi kglmes urunknak ő nagának. Datum in civitate Alba Iulia die vigesima tertia mensis Octobris, anno dni millesimo sexcentesimo trigesimo septimo.

Toroczkai László. (P. H.) Toroczkai István. (P. H.)
Toroczkai Sigmond. (P. H.) Toroczkai Janos. (P. H.)

(Br. Orbán Balázs birtokában.)

1648. novemb. 22.

Instructio pro generoso Adamo Rácz, de Galgo ad passam Temesuariensem, hoc tempore expedito legato nostro.

Az tömösvári passát akarván mostan bizonyos főember hívünk által meglátogatnunk, arra az hivatalra ő keglmét rendeltük, elhívén, hogy ez dologban is ő keglme, az mi becsületünket, fejedelmi méltóságunkat szeme előtt viselvén, úgy fogja magát alkalmaztatni, mint igaz hazája szerető, becsületes főrendhez illik.

1. Kezéhez vévén annakokáért a passának szóló levelünket és oda küldendő ajándékunkat, isten áldomásából induljon meg, és útját continuálván, siessen Temesvárra menni.

2. Tömösvárra érkezvén, az passával szemben lévén és általa küldött ajándékunkat praesentálván, mi nevünkkel becsülettel

köszöntse, istentől minden szerencsés előmenetelt és kedves áldásokat kévánván ő nagának; az mellett mondja meg ő keglme, hogy mi hatalmas császárunk hűségében akarván mindvégig megmaradnunk, el nem mulathattuk, hogy ő nagát is, mint hatalmas császárunknak abban az véghelyben lévő becsülletes hívét, levelünk, és bizonyos főemberünk által meg ne látogatnók; ő naga azért ez mostan küldött ajándékunkat vegye jó néven tőlünk, igyekezvén ennek utánna is minden alkalmatossággal kedveskedő jó akaratunkat ő nagához megmutatnunk; kérje továbbá mi nevünkkel azon, hogy az mint ennek előtte üdvözült fejedelem atyánkkal abban az helyben lévő dícsiretes emlékezetű passák egymással szép egyességben és jó szomszédságban éltenek, ő naga is azon jó szomszédságot, szép egyességet mi velünk tartsa meg; mi az mi részünkről mindenekben az jó békességhez és szomszédsághoz való jó indulatban akarunk találtatni. Ugy alkalmaztassa annak okáért szavait ő keglme, előtte viselvén az mi becsületünket, fejedelmi méltósságunkat, hogy vehesse eszében az passa az mi hozzája való jó akaratunkat, és az jó szomszédságnak megtartására való kész indulatunkat, kihez képpest minémű inclinatiója lészen hozzánk az passának, arra is igen jól reá vigyázván, és szavaiból eszében vevén, tudhassa nékünk az szerint ő kegyelme referálni.

3. Jó alkolmatossággal intimálja azt is ő keglme az passának, ha mi oly panaszolkodások mennének ő naga eleiben, az mi részünkhöz tartozók ellen, annak ő naga ne adjon mindjárt hitelt csak egy közönséges vádlásra, hanem vagy nékünk, avagy utánnunk lévő tisztviselőinknek, és nevezet szerint karánsebessi és lugassi főbán hívünknek értésére advân, menjen végére elsőben az dolognak, és ne engedje meg, hogy birodalmunkbéli valamely jámbor embert, valakinek vádlására, vagy mások gonosz cselekedésiért ő naga tiszti alatt való török vitézek, vagy mások megháborítsanak, vagy károsítsanak, mivel mi az mi birodalmunkban efféle dolgot elkövetni, senkinek nem akarunk megengedni.

4. Az tömösvári alay-béggel is szemben lévén, mi nevünkkel köszöntse illendőképpen, levelünket és néki küldött ajándékunkat is megadván, kérje azon, hogy vegye jó néven ez mostani ajándékunkat, és továbbá, ha miben kévántatni fog, mind mi hozzánk, és birodalmunkban levő híveinkhez légyen jó akarattal, melyért nekünk is mindenkori kedveskedő jó akaratunkat fogja tapasztalni.

5, Mind utjában s Tömösváratt létében is, értekezzék bizonyos emberi által is, mind az portai és olaszországi (?) állapatok, és egyéb hírek felől, hogy isten kegyelmességéből hozzánk megtérvén, tehessen bizonyos relatiót nékünk felőlle.

1659. oct. 1.

Adjon isten egésséget Kegyelmednek

Elvettük az Kegyelmed levelét az baráttúl: az vajda ő kegyelme ne gondolkodjék arrúl, mert bizony Konstandin vajdátúl semmi bántása nem leszen, bár soha böcsületünk ne legyen; tudja Kegyelmed kinek szónkat adjuk is, megállói vagyunk annak, ő kegyelmével ím kötést teszünk; halál, nem egyéb választ el attúl. Ha ő kegyelme velünk szembe akar lenni, csak várunk Harsányitúl, mi arra is készek vagyunk; katonát ujabban indítunk be, csakhogy az mint az emberek elméje jár, nekünk is mozdulnunk kell, ő kegyelmével egy szívvel, cselekedettel kell lennünk; had nélkűl nem lehetünk; nyugodjék meg az vajda bennünk, bizony igaz jó akarója vagyunk. Az ő kegyelme követivel ím most lesz az ország szembe, két-három nap alatt elbocsátjuk. Kegyelmed szabadulására is gondunk van, tudja bizonnyal; ne neheztelje Kegyelmed ottmulatását, nekünk, hazájának, az vajdának ő kegyelmének szolgál. Az vajdával szembe lévén nyúljunk az dologhoz mentest; az vajda is disponálja úgy dolgait, lehessünk készen az közönséges ellenség ellen való cselekedetre. Jó lovakra, paripákra volna bizony szükségünk. Isten Kegyelmeddel. Vásárhely 1. Octobris, 1659.

R. György m. p.

Nadányi Mihály az eb ne el . . . többet, az vajdának mondja meg Kegyelmed.

(Egészen a fejedelem kézírása.)

Külczím: Spectabili ac magnifico Francisco Kornis de Ruszka, supremo comiti comitatus Kolosiensis, fideli nobis sincere dilecto.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

1659. december 12.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem cum favore. Kegd levelét elvettük, írását megértettük. Az ellenség szaladnak haza, az töröket isten megbóditotta, s megfordult, ím mi is utánnok leszünk. Eidem in reliquis benigne propensi manentes. Datum in castris nostris ad civitatem nostram Colosvar positis, die 12. mensis Decembris, anno 1659.

A fejedelem kezétől: Lovaink mint vannak, tudósítson, az puskásokat indítsa meg, minden szálljon házához.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Iohanni Mikes de Zabola, arcis et praesidii nostri Kővariensis vicecapitaneo, fideli nobis dilecto.

(Gr. Mikes Benedek sajátja.)

1659. december 17.

Isten Kegddel. 15 írt Kgd levelét elvettük. Im írtunk Petki, Kemény János, Mikes Kelemen uraiméknak levelinket küldje sietséggel meg. Indítani kell az puskásokat, az török megfordult szépen mint Mikes uram írja vissza felé, mi is csak egy hírt várunk, indulunk. Katonai híre hamis, mi Barczai levelét nem láttuk, ki kell Kgdnek leczkéjét neki adni, hamis hírt ne hintegessen, Kdet ne czirkálja, mert bizony mint Kővárhoz tartozó szabadost eldugatja, nem kell az oly tökéletlen beste kurafiai előt hímezni hámozni. Petki uramnak küldgyen az udvarbiró egy hordó bort Bányára ha ott .... tyukot, lúdat, berbécset, vágó marhát abrakot is vagy 16 köblöt, szénát, szép lisztet vagy 10 köblöt.

Port vittek 45 másút Váradrúl oda.

Nagy Imre sipas gondot viselhet, nincs-e nyavalyája lovainknak tudósitson Kegd, az tokai fakó mint vagyon az török ló is Mine vajda atta, fakó micsoda lovaink vannak ott, írják fel. Az pej gyermekló most ment ötöd fűre, jártatni kell, körme meg ne száradjon; az jobb feles lovaink lajstromát küldgye be. Fekete pokróczot kell az lovakhoz szerzeni, kinek nincs; az cserkess paripánkat tartsák jól, szépen, úgy is abrakolják. Az lovászoknak az udvarbiró hetipénzt adjon.

Az követ mellé jó embert kell rendelni, ki ide hozza hozzánk idejin, egy jüjjön elől.

Az bányaiaknak mi írattunk leveleket. Inventarium szerént vegye az hidot (?) kézhez. Az udvarbiró mindenekre provideálljon, építsen, majorkodgyék Kornis uram, Katta *(vagy: Kalin,)* falun kívül kiket Impositus (?) eladott, foglalják vissza.

Kemény János uram dolgaira vigyázzon Kegd ki s be járó emberire titkon. Isten Kegddel. Kolosvar 17 Dec. 1659.

B. György m. p.

(Egészben a fejedelem kezeírása.)

Külczím: Genes. Ioanni Mikes de Zabola arcis et praesidi nri Kővariensis vicecapitaneo, fideli nobis dilecto.

(Gr. Mikes Benedek sajátja.)

1660. május 15.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem cum favore. Kglmed-

nek kegyelmessen parancsoljuk, legyen mindenfelé szorgalmatos vigyázásban, a lovainknak, ha füvek nem volna ott, lészen az Szászár táján, viseltessen szorgalmatos gondot, a kiket oda visznek is rendeljen bizonyos embereket, a kik cirkáljanak, a lovász mesterek is legyenek ott mellettek. Secus in commissis non facturus. Datum in castris nostris (?) die 15. Maii anno 1660.

G. Rakoczy m. p.

A török Székelyhid felől, ha megindult, mivel nem tudjuk, melyik útra jű, Kgdnek megvévén, hagyja jó dispositióval az várat, mindeneket felvégyen s jűjjön mellénk, holnapután itt legyen.

Külczím: Generoso Ioanni Mikes de Zabola arcis et praesidii nri Kővariensis vicecapitaneo, fideli nobis dilecto.

(Gr. Mikes Benedek sajátja.)

1660. novemb. 1.

Extractus brevis super perceptionibus et administrationibus in inferiori processu comitatus Colosiensis.

Anno 1660. die 1. Novembris per Georgium Balogh de Eotves supremo iudici nobilium cottus Colos facta est.

Az tavaszi ez segesvári gyülésben kapu szám után felvetett 25 tallér egy kapura, azvagy 50 forintos summa három szolgabiró járásában Balogh Mihály, Musnai Márton és Széplaki Deák Mihály járásában vagyon porta . . . . . nr. 58 col. 4

Melynek summája tészen computando summa f. 2920 —

Ez három szolgabiró járásában 20 oláh papoktól való perceptio tészen . . . . in summa f. 100 —

6 nemes emberektül való perceptio tészen . . . . in summa f. 30 —

Tota et universa summa facit f. 3050 —

Administratio sive erogatio.

Administráltam nemzetes Mikó Miklós és Szamosközi Mihály Deák uramék kezekben, az 1660. die 12 mensis Octobris az ő Kgmek quietantiájok szerint három száz aranyatcomputando . . . . . facit f. 1200 —

Hétszázharmincznyolcz tallérokat imperalisokat computando . facit f. 1476 —

(Dózsa Dániel sajátja.)

1660. novemb. 1.

Extractus brevis super perceptionibus et administrationibus in inferiori processu cottus Colosiensis.

Ao 1660. die 1. Novembris per Georgium Balogh comitem Cottus Colosensis supremo iudici facta.

Ez mostani kapu szám után felvettetett 25 tallér egy kapura avagy ötven forint. Három szolgabirák járásában Balogh Mihály Musnyay Márton és Széplaki Deák Mihály járásokban vagyon porta nr. . . . . 58 colon. 4.

summa f. 2920

Ez három szolgabirák processusiban 20 oláh papok vadnak nr. 20. teszen . . . summa f. 100

6. nemes emberektől percipiáltam . . summa f. 30

Tota universa summa . . . . facit summa f. 3050

Administratio sive erogatio.

Administráltam nemzetes Mikó Miklós uram és nemzetes Szamosközi Mihály Deák uram kezekben ao. 1660. die 12. mensis Octobris az ő kglmek quitantiájok szerint Kolosváratt háromszáz arany forintokat computando . . . facit f. 1200

Hétszázharmincznyolcz egész ezüst tallérokat f. 1476

Ezekbül jő ki restantia . . . . f. 370

Az melyekben vagyon deserta porta nro 3, col 1., melynek summája tíszen . . . . f. 155

(Dózsa Dániel sajátja)

1662. febr. 8.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Generose nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. 6-a Ianuarii Lanchutból nekünk küldett Kegyelmed levelét elvettük, írását megértettük; azért kévánsága szerént jovainak restitutiója felől parancsoltunk Gyulafiné aszszonyomnak. Kegyelmetek szabadulása felől mostan levelünkkel mind az királyt, respublicát, marselchet, és cancelláriust requiráltuk ügyekezvén Kegyelmetek kiszabadulásában; azon jó intentiónkat ennekutánna is Kegyelmetek részéről continuálni el nem múlatjuk. Eidem gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Segesvár, die 8-a Februarii, 1662.

M. Apafi m. p.

Külczím : Generoso Georgio Gyerőfi de Gyerömonostor, fideli nobis dilecto.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1662. február 18.

Szolgálatomat ajánlam Kegdnek, istentől kívánok Kegdnek jó egésséget.

Mind az Kegd leveléből mind másoknak relatiójokból értvén annak az helynek fogyatkozott állapatját, nem akarván gondviseletlenül hagyni, sőt inkáb ha miben az mi kgls asszonyunk ő nga, s mind penig magam tudunk succurrálni, mindeneket örömest el követnénk. Im azért mostan bocsátottuk oda nemzetes Teleki Mihály uramat annak az helynek tisztviselőjének, főkapitányának esmervén Kegd lenni, minden vár dolgában valamit az mi kegls asszonyunk hasznára, s magaméra feltalál, ő keglmétől dependeáljon, egyetértvén mindenekben. Ezt penig nem azért cselekeszem, hogy Kegd kárára, detrimentumára légyen, sőt valamint eddig, ennekutánna is igyekezem mindenekben Kegdnek szolgálni. Kgd azért ezután is abban az helyben Teleki uram után vice kapitány légyen, a mint minap is írtam Kegdnek, porkolábnak más embert constitualunk, megnyugodván Kegd abban, mind eddig való jutalmáról, s mind ezután való hasznos és hűséges szolgálattyáról bővségesen contentáljuk. Dálnoki Mihály uram által szóval bővebben izentünk. Ezek után éltesse isten Kegdet. Ex [civitate ?] Medjes, die 18. Febr. anno 1662.

Kegdnek jó szível szolgál,
Kemény Simon m. p.

Külczím : Nemzetes Katona Mihály jó akaró uramnak adassék.

(Katona Elek birtokában.)

Közli : Torma Károly.

ADALÉKOK

A REFORMATIO ÉS A TUDOMÁNYOK TÖRTÉNETÉHEZ MAGYARORSZÁGON A XVI-IK SZÁZADBAN.

A közben, hogy *Henckel* János,[1]) *Ursinus Velius, Eck* Bálint és *Werner* György életrajza megírásának czéljából a XVI-ik századnak kiadott és kiadatlan rengeteg irodalmát átkutattam, több oly levél akadt kezembe, melyek daczára annak, hogy Magyarország vallási és irodalmi viszonyaira a XVI-ik században gyakran érdekes fényt vetnek, mindeddig ama viszonyok előadásánál alig, vagy éppen nem használtattak fel. Talán nem végzek haszontalan munkát, ha az ide vonatkozó, nagyrészt nehezen hozzáférhető anyagot e helyen lehetőleg teljesen összeállítom.

1. A tekintélyesebb magyar humanisták között *Piso* Jakab [2]) a legelső helyek egyikén áll. Politikai működéséről mint követnek, az egykorú történeti források elég felvilágosítást adnak, de az itt közlött levélgyűjteménynek két első darabja is, melyeket Piso *Erasmus* Rotterodamushoz intézett, némi felvilágosítást szolgáltat ezen irányú működéséről. [3]) Mindkét levél Erasmus és Piso közös barátjának, *Ursinus Velius* [4]) unszolásának köszöni létét. Ursinus

[1]) V. ö. az »Ungarische Revue«-ben (1884. nov. 599. s köv. l.) közzétett értekezésemet.

[2]) J. Seivert, Nachrichten von Siebenbürgischen Gelehrten und ihren Schriften. Pressburg 1788. p. 327. Az a M. Jacobus de Clausenburga, kit 1500-ban Bécsben találunk (Fraknói, A hazai és külföldi iskolázás p. 213.) nem azonos-e Piso Jakabbal? Ez utóbbi 1502-ben biztosan Bécsben tartózkodott.

[3]) Erasmus feleletét lásd Erasmus müveiben: Opera Lugd. Bat. 1703. III. 954.

[4]) M. Hanke De Sililesiis indigenis eruditis, Lipcse 1707. p. 225. Kollar bevezetése Ursinus Veliusnak »De bello Pannonico« czímü müvéhez. Bécs 1762. Aschbach, Geschichte der Wiener Universität II. Bécs, 1877. p. 382. s. k. Az utóbbi életrajz azonban annak következtében, hogy számos idézete önkényes combinatiók folytán interpolálva van, majdnem hasznavehetetlen.

Pisóval [1]) Rómában ismerkedett meg, mindketten osztozkodtak a Thurzó család két püspöki tagjának, boroszlói Jánosnak és olmüczi Szaniszlónak kegyében.

Az első levél, mely 1522-ből való, különben is érdekes adatokat tartalmaz arra nézve, hogy mily állást foglalt el a magyar királyi udvar *Luther* fellépésével szemben, és hogy mi volt Erasmus felfogása az egyház reformjáról.

A második levél még élénkebb világításban tünteti fel Erasmus befolyását itt a távol keleten és egyszersmind a Thurzó család történetére, kivált pedig a család hatalmának megalapítójára Magyarországban, Thurzó Jánosra nézve is érdekes.

2. Második helyen áll V. Károly titkárának, Erdélyi Miksának [2]) (Maximilianus Transilvanusnak) Erasmushoz intézett két levele, melyek leginkább azon támadásokkal foglalkoznak, melyeknek Erasmus Spanyolországban bizonyos Lee Eduard nevű angol bujtogatására ki volt téve. [3])

3. Ehhez Oláh Miklós levelezéséhez való két rövid pótlék csatlakozik. [4])

4. Déli Németországba vezet bennünket *Johannes Antoninus Cassoviensis.* [5]) Mikor ezen tudós, a Felső Rajna vidékén folytatta tanulmányait, egy ideig a breisgaui Freiburgban tartózkodott, mely alkalommal Rotterdami *Erasmussal* és *Lasius Ulrik* [6]) híres

---

[1]) Casparis Ursini Velii etc. Poematum libri quinque, Basel 1522. A második könyvnek ajánló levele olmüczi Szaniszlóhoz intézve. V. ö. meg ugyanannak ajánló levelét a következő müben: Nenia Sereniss. Dom. Mariae Regin. Pann. de obitu ser. Dom. Elisabethae Regin. Danor. etc. Bécs, 1526.

[2]) A Thurzó családról v. ö. C. *Wagner* Analecta Scepusii IV. Poson. et Cassov. 1778. p. 46. s köv. — De antiquissima nominis et familie Thurzonum origine etc. Valentino *Eckio* autore. Krakkó, 1519. — Jodocus Ludovicus *Decius*, De vetustatibus Polonorum etc. Krakkó, 1521. p. LXIIII.—V. János boroszlói püspökről l. C. *Otto*, De Joanne V. Turzone ep. Wratislaviensi commentatio, Breslau 1865. H. *Luchs*, Schles. Fürstenbilder des Mittelalters, Breslau 1872. az 5-ik s köv. ivcken. *Markgraf* az »Allgemeine deutsche Biographie«-ben a »Johann V. von Breslau« név alatt, végre *Bauch G.* Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. 41. p. 209. s köv.

[3]) Erasmus Opp. III. 753., 852., 874., 898., 1751. — *J. Benkő*, Transylvania P. I. II. 334.

[4]) Oláh Miklós Levelezése. Kiadta Ipolyi Arnold. Monum. Hung. hist. I. 25. Diplom.

[5]) Janociana I. p. 24. — Fraknói, A hazai és külf. iskolázás p. 216., 350., 352. 355.

[6]) *R. Stintzing* Ulrich Lasius. Basel. 1857.

jogászszal kötött barátságot. Lasius, minden törekvő fiatal embernek apai jó indulatú barátja, melegen ajánlotta Baselbe, hol be is lépett Erasmus körébe.[1]) *Antoninus* második levele már élete működésének főhelyén, Krakkóban, kelt. Mint őszinte jóakarójának Erasmusnak feltétlen híve, itt is azon volt, hogy mindenütt barátokat szerezzen neki és hogy Erasmus és az odavaló befolyásos férfiak között szorosabb összeköttetést létesítsen és tartson fönn. *Henckel* János, Mária magyar királyné udvari papja, *Schydlowiecki* Kristóf krakkói nádor[2]) Justus Ludovicus *Decius*, a lengyel király titkára,[3]) valamint *Krzycki* (Critius) Endre, plocki püspök[4]) leveleket, könyveket és ajándékokat adtak át neki, hogy Erasmus kezeihez juttassa.

A levél utóirata Antoninus baseli barátaival ismertet meg bennünket: *Berus* Lajos[5]) theologussal, *Amerbach* Bonifácz[6]) jogászszal, a *Frobenekkel*, a tudós *Glareanus* Henrikkel,[7]) *Sichard* jogászszal[8]) és *Levinussal,* Erasmus amanuensisével.[9])

5. A levelek egy nagyobb csoportja *Henckel* Jánosra vonatkozik és Fraknói[10]) és Szilágyi Sándor[11]) kutatásait kiegészítve, új világot vet azon phasisokra, a melyeken ezen nevezetes férfiú

---

[1]) Baselben úgy látszik 1522-től 1524-ig tartózkodott Joannes Antoninus. Talán rá vonakoznak Erasmus következő szavai: »Quod si convivas quoque nosse cupis, assidue erant praeter Beatum (Rhenanum) et Epphendorfium Joannes medicus, homo iuvenis quidem, sed insigniter ingeniosus ac doctus, ac perinde sobrius et modestus« (Erasm. Opp. III. 755.) Mikor Antoninus 1524-ben visszautazott hazájába, Erasmus ajánló levelet adott neki Moshami Rudbert passaui dékánhoz, melyben azt mondja róla, hogy: »Si medicus Anto[ni]nus Cassoviensis has reddiderit, rogo ut iuvenem cognoscere velis; cognitus placebit, sat scio: discessit hinc meo magno dolore« (l. c. 825).

[2]) Erasm. Opp. III. 954., 977. 978. stb.

[3]) Janociana I. p. 55. Erasm. Opp. III. 1093., 1193. 1475.

[4]) Janociana III. p. 48. Erasm. Opp. III. 897. 953 etc.

[5]) Erasm. Opp. III. 128., 165., 256. stb.

[6]) Allgem. deutsche Biographie. — Stintzing l. c. p. 164. és passim.

[7]) Allgem. deutsche Biographie, a *Glareanus* szó alatt.

[8]) Melch. Adam, Vitae Germanor. iureconsult. Heidelberg 1620 p. 87. Stintzing l. c. p. 244. 286.

[9]) Ezen levélből nagyon furcsa egy kivonatot közöl Horawitz Erasmianáiban III.

[10]) Henckel János, Mária királyné udvari papja. Pesten 1872.

[11]) Történelmi Tár (1882) p. 769.

vallásos meggyőződése keresztűl ment. 1527-ben *Hess* Jánoshoz, Boroszló reformátorához [1]) közeledik és úgy tűnik fel, mintha Luther reformatiójának feltétlen híve volna. Ugyanezt a Hess Jánost Münsterbergi Károly herczeg, [2]) ki akkor még nem volt a reformatiókak ellensége, annak előtte Henckel utódjának szemelte volt ki Mária királyné udvarában. [3]) Azért azonban Henckel, daczára annak, hogy a reformatio felé hajlott, mégis obiectiv állást foglalt el irányában oly annyira, hogy Erasmushoz, ki Lutherrel egészen szakított volt, folyton barátságos összeköttetésben állott. Baráti viszonyuk közvetítőjének, Antoninusnak [4]) rögtöni elmezavarodása szolgáltatta neki az alkalmat, hogy ismét írjon Erasmusnak és felkérje e levelében, hogy úrnőjének, kit nem győz eléggé dícsérni, ajánlja egy, az özvegységről szóló munkáját. Erasmus teljesítette is e kérést. — Mikor *Henckel* 1528-ban másodízben elvállalta az udvari papi állást Mária királyné udvarában, nagyon bántotta az a tudat, hogy csak a kassai plébános czímét viseli, anélkűl, hogy az ezzel járó kötelezettségeknek megfelelhetne. Ezért Kassa városa polgárainak akarata ellenére is lemondott plébániájáról, minek következtében Mária királyné kieszközölte testvérénél, Ferdinand császárnál, hogy udvari papjának Boroszlóban egyházi beneficiumot adtak, mely nem járt a lelkipásztorkodás kötelezettségével. [5]) Az itt idézett oklevelek megczáfolják azt a régi téves hitet, hogy *Henckel* boroszlói kanonoki javadalmát még V. Thurzó János püspöktől, rokonától kapta. [6]) — Legfontosabb levele Henckelnek az, melyet 1530. oct. elsején az augsburgi bizalmi gyűlésből intézett Erasmushoz. [7]) Ebben maga jellemzi állását a katholikus, lutheránus és református párttal, [8]) Erasmussal és Melanchthon személyével szemben és egészen Erasmus párthívének mutatja be magát. Ennek daczára, mint a kit lutheranismussal gyanúsítottak, kénytelen volt úrnőjének szolgálatából kilépni és Schweidnitzbe költözni, mikor Mária királyné Németalföld helytartójává tétetett meg, V. Károly sürgetésére.

6. Melanchthon, a mint ezt Fraknói Melanchthon magyar-

---

[1]) Köstlin, Zeitschrift d. V. f. Gesch. u. Alterth. Schlesiens IV. p. 97. s k., 181. s k.

[2]) Schimmelpfennig, Zeitschrift d. V. f. Gesch. u. Alterth. Schlesiens. XVIII. p. 126. s k.

[3]) A X-ik sz. a.

[4]) Erasm. Opp. III. 1094, 1203.

[5]) XII. és XIII. szám.

[6]) Sommersberg, Silesiacar. rer. SS. III. p. 302.

[7]) XV. sz.

[8]) Erre vonatkozik a XVI-ik számú levél is.

országi vonatkozásairól szóló tudós értekezésében [1]) kimutatta, nemcsak hogy nagy befolyást gyakorolt a wittenbergi egyetem magyarországi származású tanúlóira, hanem egykori tanítványaival és barátaival is élénk összeköttetésben maradt. Ezek között legközelebb állott hozzá Dévayn és Stöckelen kívűl első sorban Gyalui Torda Zsigmond. [2]) Eddig Tordának Melanchthonhoz intézett levelei közűl csak kettő volt ismeretes,[3]) a többi kiadatlanokkal együtt ezeket is közöljük, hogy a két férfiú levelei, a mennyire csak felkutathatjuk, együtt legyenek. Valóban megható, mily gyengéd szeretettel ragaszkodik Torda volt tanárához, mily lelkesedéssel magasztalja, mily élénken érdeklődik minden iránt a mi éri, mily őszintén örűl azon hírnek, hogy *Melanchthonnak szándéka hozzá Magyarországba jönni,* [4]) ha a német viszonyok még zavarosabbakká lennének, és viszont, hogy mégis csak mer tanárának gyengéd szemrehányásokat tenni, ha egyszer szokott szelíd modorától eltérne. [5])

Máskülönben a reformatió elterjedése Magyarországban, az evangelikusok viszontagságos sorsa a szerencsétlen zavargások és háborúk között természetesen az előtérben állanak a magyarországi és erdélyi hírek között. Van e levelek közt több ajánló levél is magyar ifjak számára, kik a wittenbergi egyetemet készűltek látogatni. [6])

Torda Zsigmond, mint philologus, de mint barát is, *Camerarius* Joachimmal, [7]) a vele és Melanchthonnal rokon érzelmű nagy philologussal is közel viszonyban állott. Az ő számára velenczei könyvtárakban kéziratokat kutatott fel és hasonlított össze. [8]) Hogy mily nagyra becsűlte Camerarius Tordát, bizonyítja azon felszólítása, hogy írja meg Magyarország történetét. [9]) Csakhogy Torda nem engedett e felszólításnak.

A levelezést Gyalui Torda Zsigmond és Melanchthon, illetőleg Camerarius között Craffthei mi *Crato János* [10]) boroszlói lakos közvetítette, Luthernek egykori jó barátja és később három király udvari orvosa.

---

[1]) Németre fordította Dux Adolf (Budapest 1874).

[2]) V. ö. Fraknói, Réwai Ferencz nádori helytartó fiainak hazai és külföldi iskoláztatása. 1538—1555. Pest 1873.

[3]) XVIII és XXV. sz.

[4]) XXIII. sz.

[5]) XXIII. sz.

[6]) XVIII., XXIV., XXX. sz.

[7]) V. ö. Horawitz, Allgem. deutsche Biographie.

[8]) XIX. sz.

[9]) XXVIII. sz.

[10]) V. ö. Gillet, J. Crato von Craffthei m. Két rész. Frarkfurt a. M. 1860. 61. — XXVI., XXVII., XXVIII. sz.

7. Utolsó helyen áll azon levél, melyet *Stöckel* Lénárd 1551-ben *Melanchthonhoz* intézett, tehát éppen azon időben, melyből Fraknói sajnálkozik, hogy nincs adatunk e két férfiú egymáshoz való viszonyáról. [1]) Stöckel elmondja e levelében volt tanárának, hogyan akarták őt *Moiban* Ambrus, a boroszlói Sz. Erzsébet templomának első evangelikus plébánosa [2]) és *Winkler* Endre a boroszlói Sz. Erzsébet iskolájának igazgatója, [3]) arra bírni, hogy Boroszlóba költözzék. Azonban a bártfaiaknak Boroszló városa tanácsához intézett kérelme, és ezen utóbbi testületnek ennek következtében Stöckel irányában tanúsított tartózkodó magaviselete megmentette e jeles férfiút szülővárosának és hazájának.

Még csak egynehány szót az itt következő levelek provenientiájáról. Erasmus leveleinek azon nagy és jeles kiadásához, mely Erasmus művei lüttichi kiadásának harmadik kötetében látott napvilágot, pótlékúl *Burscher* J. F. a »Spicilegia autographorum illustrantium rationem quae intercessit Erasmo Roterodamo cum aulis et hominibus aevi sui praecipuis omnique republica« czím alatt Erasmushoz intézett számos levelet közölt vékony egyetemi közleményekben, melyek most már oly ritkák, hogy csak Lipcsében található egy teljes példányuk, a miért is vajmi csekély mértékben használták fel mindeddig a XVI. század szellemi mozgalmainak tárgyalásánál. Az Erasmushoz intézett levelek másik része eredeti leveleknek a boroszlói városi könyvtárban őrzött Rehdiger-féle gyűjteményéből való. Ugyanazon gyűjteményből vettem egy pár más levelet is (Henckel Jánosnak és Gyalui Torda Zsigmondnak egyes leveleit), míg Torda Zsigmondnak és Stöckel Lénárdnak Melanchthonhoz intézett leveleit reformatorok levelezésének Manlius-féle gyűjteménye (a Wallenberg-Fenderlini könyvtár Landeshutban Sziléziában) tartotta meg számunkra. A többi levelek provenientiájáról is a maga helyén jegyzetben szóltam.

I. Piso Jakab.

I. Prága (1522.) [4])

Piso Jakab Erasmusnak.

S. Quemadmodum facile inueni, *Erasme* doctissime, quas *Velio* nostro, quod is tibi ad me scribendi auctor fuisset, gratias confestim agerem, ita quas tibi, id tuapte etiam manu prestare

[1]) XXXII. sz.

[2]) Melchior Adam, Vitae germanor. theolog. Heidelberg 1620. p. 256. — Schles. Zeitschrift VI. p. 212 s k. és XVII. p. 292 s. k.

[3]) Reiche, Programm des Elisabeth gymnasiums. 1843. p. 37. s k.

[4]) A levél keltét illetöleg l. a következő levelet.

dignato, tandem agam, neque inuenio, neque reperio vllas, presertim tuis in me officijs pares. Habet fortasse *Velino* hostimentum aliquod *Pisoni* debitum, certe, si non aliud, mutuum saltem amorem et parem amicitiam. Porro tua in me et antiquiora et ampliora sunt merita, quam ut quouis officio adeo non hostimento redimi possint. Iam vero, quod ad me pertinet, ego hac in re satis me felicem, satisque beatum existimauero, si veteris amicitię loco me non moueris, quem reuera ita semper et seruaui et seruaturus sum, vt cum vitam etiam ipsam deseruero, illum tamen nunquam videar deserturus fuisse, pręsertim si quid fidei erit aliquando literis post cineres, non iam meis, alioqui illiteratioribus, quam vt illas mihi optem esse superstites, sed eorum, qui constantissimi mei in te animi testimonium vltro tibi pręstiterunt, quales fuere non pauci, quibus meum de *Erasmo* iudicium non displicuit. Accessit ijs et *Velius* noster, e cuius oratione te scribis cognouisse, me perpetuo mei similem esse et *Erasmi* patronum acerrimum agere. Qua in re, quid pręstare tibi possim, non video, a laudatissimis ita laudato viris, vt Curione nullo adeo non ut *Pisone* pręcone egeas. Porro *Erasmum* priuatim semel et intus et in cute mihi cognitum cur non vno semper ore publice laudem, colam, venerer? De quo, quid quisque sentiat, per me cuique sit liberum ac integrum. Ego id vni illi tribuo, quod non ij, quos legerim omnibus. De ijs loquor neotericis, qui christianę theologię recte consultum voluerunt. A factiosis enim istis ingenijs et scolasticis semper abhorrui. Atque vtinam a paruis olim mihi in hęc vsque tempora nulla in ijs alia quam Erasmica lectio venisset in manum. Atqui erit hic, qui me dicat, alia non legisse. Pauca legi fateor, si fructum expendo, sin laborum et temporis iacturam, nimis quam multa. Illud enim genius mihi meus semper suggerebat, plus nimirum ostentationis in Christi euangelium per nonnullos interpretes, ne dicam coniectores et ariolos, inuectum fuisse, quam candidissima per se veritas postulasset. Quid in illis profecerim nescio. Hoc vnum plane scio, me plus condimenti ex vna aut altera Erasmi hausisse pagina quam non e plęnis tot interim magistrorum voluminibus. De meo loquor palato, vt is interim vel a duobus conuiuis tertius dissentire vel e diametro videatur. Qua in re ita mei semper fui similis, vt nunquam vno simul ore et calidum flauerim et gelidum, siue id publice siue priuatim vsu venisset. Quod ita iam vbique gentium, quibuscum versari mihi obtigit, in confesso est, vt si quid in ijs quacunque etiam ex causa velim, nulla tamen valeam mutare, nisi forte mei optem dissimilis fieri, quo nihil vnquam mi hi fuit alięnius. Audierunt ista ex me reges, pontifices, principes, pręsertim vero pares amici, quibus non magis *Erasmi* doctrinam quam *Erasmum* ipsum prędicaui, qui non tam in mea verba quam in rem ipsam

amice coniurarunt, etiam si subinde non deessent, qui, vt reliqua plausibiliter probarent, ita indignius ferre viderentur, quod *Lutero* (pace tua dixerim) auctor fuisse putareris, vt tot mundo fabulas pareret. Id et a multis tibi appingi, non is inficias. Porro ne vetera et iampridem non semel audita repetam, hoc saltem vnum vtpote nouum assuam. Cęnabant Pragę cum *Rege* et *Regina* forte nuper *Andreas Burgus*, [1]) Cęsaris orator, raro vir ingenio, ac illustrissimi *Marchiones Brandenburgenses fratres, Albertus* Prussię Magister et *Georgius*, [2]) Bohemique proceres duo. Ibi casu nescio quo obortus de *Lutero* sermo, non admodum gratus principibus meis. Id vbi obseruaret ex Marchionibus alter, vt principum *Erasmo* regie fauentium animos leniret, adiecit, principio *Luterum* omnia ex *Erasmo* hausisse, et probe inter sese conuenire. Id ego, ingenue audisse me quidem a multis, etiam non negabam. Cęterum longe se rem aliter habere, non paucis argumentis ostendi, pręsentissimo autem eo, quod ex tuis ad me literis recens tunc mihi redditis proferebam. Tuebantur nihilominus priorem nonnulli sententiam. Iussi interea literas tuas afferri. Allatas primum *Regina* pręripuit, agnoscendę manus auida, mox et *Rex* ipse, hanc tamen prius cognouerat, ex ijs, quas ad me adhuc Romam olim Sena dederas. Volat deinde epistola per omnium manus, fit silentium, legitur, lentescit vulgaris opinio. Hic euestigio, qui stabant, stabat autem aulę corona, pedibus, qui item sedebant, manibus in meam omnes iuere sententiam. Videbar hic mihi coronam, si non triumphalem, certe ciuicam optimo iure meruisse, vt qui eodem tempore et clarissimum ciuem de republica optime meritum seruassem, et tam pręfractum hostem, iam non vnum, strangulassem, neque tamen relicto in ea pugna loco. Sed hęc fusius forte, quam oportuit, in re pręsertim plus quam seria, non enim non video, quam nihil omnino ludicrum patiatur, vt quę grauissimum in proximo minetur exitum, et vehementer profecto vereor, ne sera nimium futura sit quęuis consultatio, ipso etiam *Lutero* palynodiam iam nunc cantare incipiente. Errant, errant magnopere mea quidem sententia omnes, qui huius mali finem ita circumscribunt, vt postquam in sacra et clerum populariter sęuitum fuerit, profanis protinus abstineatur. Longe profecto aliter hęc cadet alea, nempe, vt semel armatas hoc tandem prętextu manus in omnium dignitatum et magistratuum, adeoque etiam (si dijs placet) in principum ac regum iugulos et ceruices stringi et mergi audiamus aut etiam videamus

---

[1]) Andreas de Burgos.

[2]) L. Neustadt, Markgraf Georg von Brandenburg als Erzieher am ungarischen Hofe, 39 s k. l.

ipsi. Quid enim sanctum, quid saluum, quid postręmo tutum esse poterit, soluto semel religione et legibus populo?

(Reliqua desunt.)

Burscher Spicileg. XII. 13.

II. Buda, 1527. február 1.

Piso Jakab Erasmusnak.

S. Ecce iterum *Vrsinus* adest, non minus seuęrus quam iustus cess[ationis] meę expostulator. Is enim nuper meo quidem hortatu ad [actus] in Hungariam aduolauit, non infaustis (ut spero) au[spicijs]. Primum autem mox colloquium de *Erasmo* nostro inductum est, qui [1]) nunquam non prandet et cęnat, stat et sedet, equitat et ambulat nobiscum. In summa, totus nobiscum es, nosque vicissim tecum toti, nisi quod locis disiungimur. Quę cum infelicitas sarciri, nulla re alia commodius quam literis queat, facile a me impetrauit *Vrsinus*, ne tandem non rescriberem, nulla etiam tam diuturni prius admissa silentij excusatione, quam id me facturum vltro reciperem, quo ut me amor vehementer inuitauit, ita pudor nonnihil deterruit, tantę crimen indiligentię ingenue agnoscentem. Nam si quid factus sum cuipiam amicorum eiuscemodi ingratitudinis vnquam reus, id ego reuera vni magis tibi quam amicis meis omnibus pręcip[uis] factus sum, qui tot iam annos tecum pertinacissime siluerim [2]), cuius noxę tantum abest ut iudex me vel ipse absoluat, vt ingentis me propterea piaculi sponte damnem, atque etiam grauioris, quam quod expiari sperem leuiter posse. Vt enim ipse etiam interim (quę tua est humanitas) omni me culpa totum liberes, ea tamen profecto nulla ex parte libera[bunt] si qui sunt, qui et multi et magni sunt, qui tam tuum in me quam meum rursus in te animum probe norunt. Norunt autem ij potissimum, apud quos de te sublimia quidem omnia, sed virtutibus tamen tuis et tuis in rem christianam studijs inferiora, ab ipso iam statim nominis, immo numinis tui exortu pręidicare in hęc vsque tempora non desij. Auget tamen (cur enim dissimulem?) priorem negligentię meę culpam et illud, quod ne ad eas quidem rescripserim, quas adhuc Pragę ante quartum hinc annum e manibus reverendissimi domini *Stanislai Episcopi Olomuncensis* accęperam, ad quas fuerat tunc quidem parata responsio, sed non missa hac causa quod sub idem tempus ad serenissimum principem *Ferdinandum* legatio Norembergam eundum mihi esset, vnde ad te scribere commodius licuisset. Sed ob celeriorem principis discessum, fuerat ea tunc

---

[1]) (Burschernál) *quod.*

[2]) B. *siluerunt.*

impedita profectio, ac mox obtrusa altera ad serenissimum Poloniç regem legatio, qua factum fuerat, vt in legendis tumultuatim sarcinulis aptatum literis tuis responsum inter cęteras quoque chartas lateret, latueritque etiam hactenus, latuissetque forsitan etiam diutius, nisi *Vrsinus* noster vrgere me cępisset, tam ut illud perquirerem, quam ut has etiam veluti vsuram ac fęnus adijcerem. Feci vtrumque non grauatim atque tanto etiam libentius quanto reuerendissimus dominus *Stanislaus Turso* Olomucensis episcopus non minus literarum peritia quam vitę sanctimonia insignis, id ipsum a me diligentius efflagitabat, quicum ut sępissime quidem alias ita et nunc, cum dies hic Büdę complures apud principem ageret amplissimus nobis de te sermo fuit. Tantum autem abest, vt is veteri meę de Erasmi prçconijs summulę quicquam decerpat, vt huic etiam nouum eundemque ingentem semper aceruum addat, cuius pondere me premi adeo non pęnitet, vt magnopere etiam delectet, tanti viri iudicio meam hoc latius de te uulgari sententiam, quo episcopus prçpositum dignitatis amplitudine, *Turso Pisonem* nominis splendore, addo etiam literarum eruditione longius superat. Qua tamen in re tantum absum ab inuidia, vt meo mihi iure blandiri posse videar, qui vno eodemque tempore primus duobus *fratribus episcopis Tursonibus*, Wratislauiensi sanctę memorię, et Olomucensi ad te scribendi auctor fuerim. Nam cum ij ante annos hinc forsitan octo ad me in principis regia tunc habitantem humaniter simul diuerterent librosque tuos in mensa nescio quos voluerent et perspicerent, repente vnoque etiam ore, meam de *Erasmo* sententiam rogabant, eoque etiam instantius, quo me tibi antiqua olim consuetudine coniunctiorem fuisse intelligebant, idque ex mea partim rela[tione] partim ex tuis ad me literis Romam Sena quondam datis, mihi certe non indiligentius auro custoditis. Eas vterque pontifex sacrosanctis primum manibus, mox etiam osculis excipere, ac summa cum alacritate perlegere atque relegere. Non iam erat difficile mihi impetrare, ne non ad te scriberent, id, quod haud ita multo post vberius, quam mihi licebat monere, vltro perstiterunt, quando non solum literis verum etiam xenijs et apophoretis te ornare dignati fuerunt, id quod vtrique a *patre* felicis memorię, viro integerrimo, inditum et insitum fuerat, plane ut non magis opum, alioqui prçsignium, quam prçcipuę cuiusdam liberalitatis illos reliquisse credi possit hęrędes. Hęc aspersi, quod et ego *episcopis Tursonibus* nonnihil, *patri* vero etiam plurima debeo, viro memoria nostra prçter rarissimam ex honoribus, valetudine, libe[ris] ac diuitius *(így?)* felicitatem, religione, prudentia, comitate, f[ide] constantia per omnem vitam incomparabili. Huius cum mo[rs] reuerendissimo domino *Petro* quondam cardinali Rhegino Romam nunciaret[ur], nam *Tursone* legatus olim in

Hungaria familiarissime vsus fuerat, ad me conuersus apprehensa dextra, quasi rem nouam stipulaturus, scio, inquit, *Piso*, quod Tursonem max[imi] semper feceris, hoc tamen vicissim ex me perpetuo scias, velim, mihi neminem vnum virum, quos in Europa noui summos, *Tursoni* ex omni virtutum genere similem obtigisse. Quod tanti tamque mira experientia viri encomium nos tunc ex tempore [1]) sic retulimus: Virtutum specimen, quo nullum Europa videbat maius, vel Roma iudice, *Turso* fuit. Sed in hęc nimirum parerga me quasi aliud agentem traxit non minus sancti senis memoria, quam optimi antistitis tantus in te candor, quantum in hoc ordinum genere certe vix vsquam reperi. Cu[ius], si in literatos munificentiam alij quoque pontifices pro suis q[uique] fortunis sequerentur, non paulo reuera melius haberent literę. Habes, mi *Erasme*, epistolam, cuius farraginem partim episcopo, partim *Velio* poteris imputare. Mihi profecto satis fuerit, tantę cessationis notam vtcunque diluisse, si tamen perpetuus tot iam annorum veternus vnius et alterius horę vigilia satis dilui, satisue pensari potest, nisi illius oscitationem forsitan et hoc aliqua in parte discutit, quod non minus silens quam scribens constantissimo semper animo tuus fuerim, quem, ut ęquari ab omnibus, ita vinci a nemine vnquam patiar, sed ne etiam ab ijs quidem, qui summas officijs beneficijsque amicitias testati, longe me cariores tibi esse non iniuria meruerunt. Qua in re tantum profecto abest, vt cuipiam vel minimum inuideam, vt omnibus ingentes etiam gratias agam, meum de te testimonium, non solum illustrare. verum etiam nullo non munerum genere vltro superare dignat[is?]. Porro, ne sub nouum hunc annum penitus sine strena vadat epistola, mitto nummum aureum Gratiani imperatoris nomine insignem, alterum argenteum Herculi sacrum. Tuum erit, animum non rem ęstimare. Christus pro sua gloria illustranda diu te nobis seruet incolumem. Buda. Cal. Febr. M. D. xxvj.

Tuus Iac: Piso.

Burscher, Spicileg. XII. 7.

2. Erdélyi Miksa.

III. Haut...? 1527. márczius 28.

Erdélyi Miksa Erasmusnak.

†

Etsi iam diu nihil ad te literarum dedi, nolo, ex eo existimes, me tui vnquam memoriam deposuisse, aut dignitati tuę vllo officio velle deesse. Sed intermissum est a me scribendi officium,

---

[1]) extemplo?

partim quod deessent, quibus literas recte dare possem, partim occupationes me retardarent, non nihil etiam quod me materia deficeret. Tuę erit humanitatis condonare, si quando negligentia silentij mei causa fuerit. Misi ad te superioribus diebus literas Caesaris, quas etsi duplici exemplo accepissem, quod obtrectatores tui passim in vulgus spargerent, eas non Caesaris literas, sed ficticias esse, alteras retinui, et aperui, et nomini tuę studiosis Louanium misi per clarissimum virum ac dignitatis tuę strenuum propugnatorem *Egidium Buslidium.* [1]) Hoc tabellario recepi alias literas, quas *magnus cancellarius* [2]) Caesaris cancellario et theologis Louaniensibus scribit, plenas laudum tuarum, quarum exemplum prope diem ad te missurus sum, mitto etiam ad te literas, quas ipse cancellarius Caesaris et *Valdesius* [3]) noster ad te scribunt. Nihil aliud est, quod ad te scribam, ruri sum ut sępe, non sum in aula, nisi vocatus, quod sepius tamen fit, quam vellem, neque tum mihi curę, quid theologi Louanienses, machinentur, quorum obtrectationibus si tantum cęteri mortales, vt ego, tribuerent, non esset qui illis (!) responsione dignaretur, non quidem magis, quam si me canis edentulus allatraret. Vale et me ama. Ex villa mea Haut. 28. Martij 1527.

Tuus ut suus Maximilianus Transsyluanus.

Ornatissimo ac clarissimo viro domino Erasmo Roter[da]mo Basileę vel vbi fuerit.

Burscher, Spicileg. IV. 9.

IV. 1527. nov. 6.

Erdélyi Miksa Erasmusnak.

†

Attulit ad me hic *Burchardus* literas tuas, vna cum tribus literarum tuarum fasciculis, quas primo discedenti tabellario ad *Valdesium* in Hispaniam diligenter et fideliter deferri curabo, vt eas ijs reddat, quibus scribis, puto tamen eas illuc tarde nimis peruenturas. Quod illc dc te in Hispania conuentus Idibus Augusti dissolutus fuit, [4]) non sine magno immortalitatis et glorię tuae firmamento, quemadmodum ex literis, quas ad me *Valdesius* dedit, quasque ad te mitto, poteris cognoscere. Audio, Louanienses theologos, siue literis Caesaris, siue cancellarij et aliorum monitis, siue fama earum rerum quae in Hispania gestae sunt, et

---

[1]) Erasmi Opp. III. 353, 377, 381, 652, 1653.

[2]) Mercurinus de Gattinara l. c. 969, 974.

[3]) Erasmi Opp. III. 973.

[4]) Erasmi Opp. III. 1041.

multo tractabiliores mansuetioresque factos, et haud amplius bonis literis tam atrox bellum inferre. Spero, breui futurum, vt viuus quoque inuidiam exuperes, quod solum tibi ad perfectam felicitatem deesse videtur. Caesar se omnino pacem habere putat. Tu vt Italię vicinior, quę isthic a Gallis geruntur, optime nosse debes. Video fortunam cum vtroque ludere, et modo vni modo alteri victorię spem ostendere, quo bellum finem habeat nullum. Vale et Maximilianum tuum ama. Ex villa mea die 6. Nouembris 1527.

Tuus totus Max. Transs.

Clarissimo viro domino Erasmo Roterdamo.

Basileę.

Burscher, Spicileg. IV. 10.

3. Oláh Miklós.

V. Augsburg. 1530. szept. 21.

Oláh Miklós Erasmusnak.

Salutem. Vix dici potest, prestantissime domine doctor, an plus longioribus tuis quam his breuioribus literis, quas michi *Felix* reddidit, fuissem delectatus. Nam ex eis quoque illud intellexi, quod ex longioribus poteram cognouisse: animum scilicet et humanitatem tuam singularem in me futuram. Gratissimum igitur michi fuit, te hac ad me vsum breuitate. Et excusationem, qua et tu literis illis et *Felix* tuo nomine apud me fuit vsus, arbitratus sum, non fuisse necessariam. Quare, mi domine doctor, presta, quae polliceris, te me inter amicos precipuos habiturum. Enitar ego quoque, vt mee amicicie te non peniteat. *Regina* est ea nunc quoque in te clemencia ac pietate, qua antea propter excellentes tuas virtutes semper fuit. Que vt fiat cumulacior, quantum in me erit, curabo diligenter. *Quirinus* [1]) tuus, cum ad te reuerteretur, et michi vale dixisset, nolui eum vacuis, vt dicunt, reuerti manibus, vt dum prandes cenasque mei memineris. [2]) Vale et me ama, tuumque existima. Ex Augusta xxj Septembris. Anno Domini 1530.

Tuus N. Olah custos
Albensis secretarius et
consiliarius regius etc.

Külczím: Excellentissimo domino d. Erasmo Roterodamo sacre theologie doctorj etc. domino et amico obseruandissimo.

Burscher, Spicileg. XI. 7.

---

[1]) Quirinus Talesius Erasmus amanuensius.

[2]) Erasmus feleletét l. Oláh Miklós levelezésében. p. 89. Oláh kanalat és villát küldött volt neki.

VI. Brüssel. 1531. nov. 19.

Ex epistola Jacobi Iaspari, Dani, Arhuriensis ad Erasmum.

Sum iam, Erasme omnium charissime, apud magistrum *Nicolaum Olochum*, secretarium reginę Marię, quem ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ἤδη παιδεύω, de quo ad *Liuinum* [1]) scripsisti. Vir candidissimi pectoris videtur, non solum videtur, sed etiam est ὅλος φιλέρασμος, qui quicquid poterit facere, tua causa facturus est. Nudius tertius inter cęnandum optauit, te hic esse, aiebam, emisse te ędes magnis impensis, iam potuit diuendere inquit, *regina* libenter velit eum apud Brabantos esse...

Bruxellis 19 die Nouembris anno 1531.

Burscher, Spicileg. XI. 13.

4. Joannes Antoninus Cassoviensis.

VII. Basel. 1522? jul. 5.

Johannes Antoninus Cassouiensis Zasius Ulriknek.

S. P.

Quantum me tuis ornatissimis literis honestaueris, paulo post confecta res indicabit. O vnicum studiorum decus, praeclarissime *Zasi!* Non possum depingere rarissimam illam operam, quam mea causa principes illos viros, ad quos scripsisti, quotidie insumere video: profecto mirabiliter declarant, tuam commendationem non vulgarem fuisse, dum adeo nullus est, qui se in hac re segnem faciat, vt et cupide apud senatum procedat, vnusquisque demonstret, operae pretium esse, Amplitudinis tuae literas, et hoc potissimum tempore, permagnum pondus habere. Ego vero vehementer sum sollicitus, ne possim per omnem vitam meam tuae Amplitudini pro tot et tantis tuis beneficiis respondere. Sed vincam me ipsum aliquando, et cogitabo, me omnino respondere potuisse. Cognosces praeterea, non solum illis, quibus scripsisti, meumque studium patefecisti, verum etiam domino coadiutori Basiliensi, [2]) domino praeposito: in summa, singulis canonicis id negotii cordi fuisse. Dominus *Oberried* [3]) nihil intentatum reliquit. Nunc consulitur, et spero in optimam partem. Nam et intercessiones multae sunt et strenuae. Vale vita mea. Basileae 5. Julii.

Amplitudinis tuae filius
Doctor Johannes
Antoninus.

[1]) Erasmi Opp. III. 1418.
[2]) Diesbach Miklós, Erasmi Opp. III. 756.
[3]) Előttem ismeretlen

Külczím: Praeclarissimo ll. doctori domino Vdalricho Zasio, magno oratori, ornatissimo viro, domino, et patrono obseruatissimo.

L. Vdalrici Zasii IC. Friburg. quondam celeberrimi epistolae ad viros aetatis suae doctissimos ed. F. A. Riegger. Vlmae 1774. 8° p. 547.

VIII. Krakkó. 1526. január 21.

Joannes Antoninus Cassoviensis Erasmusnak.

Quod hactenus ne uerbum quidem scriberem ad tuam Amplitudinem, mi pater, in causa erant res nostrae, quae varie habebant, quemadmodum declarabunt mox sequuturae literae, graves illę futurae et ad persuadendum penitus instructae. Hoc enim tempore non potui prętersummam summarum, quod vocant illj, ad tuam Amplitudinem scribere aliud quidquam sero nimis de huius tabellionis abitu factus certior. Plutarchi libellum de non irascendo tertio nonas Decembris primum vidimus Cracouiae, tam solent optima quaeque omnium manibus perteri prius, quam ad nos perueniant. Hunc primo quoque tempore misi magnifico domino *Alexio* [1]) tam auro quam argento nimis perpolitum. Dici non potest, quam placeat liber hic, imo ille *Erasmi* animus, viro huic, qui tuae Amplitudinj adornat magnifica dona, verum illa tuae Amplitudinj ante proximum mercatum Franckfordensem mitti nequaquam possunt. Reposuit apud me clarissimus *Joannes Henckell*, sacrae reginalis maiestatis Vngarię a sacris contionibus, munus quoddam cum literis, tuae Amplitudinj mittendum. Non audebam literas a munere seiungere, et hic tabellio nolebat muneribus occuparj, proximum erat, vel hęc tandiu tenere, quandiu mercatores nostrates Franckfordiam proficiscerentur. Non vidi ego in Vngaria hominem apud reginam, regem, cęterosque optimates regnj hoc vno magis gratiosum, neque vidj, qui in concionibus, domi, foris, per omnem occasionem purius *Erasmum* illum magnum admiraretur. Nullus est liber Erasmicus, qui in huius bibliotheca non habeat principem locum, neque grauatur si decies eadem in lucem dentur coemere. Quicquid prędicat inculcatque populo, totum hoc spirat *Erasmj* paraphrasim. Habuit Vngaria multos, ita audio, sycophantas quj venenum Romae haustum nisi sunt apud Vngaros euomere ad omnem honestam *Erasmj* recordationem, illos vir iste vnicus ita compescuit, vt ne hiscere quidem audeant amplius. Non posset tua Amplitudo illum de concionando librum vllj mortalium rectius dedicare, vel qui tuo nominj

---

[1]) Thurzó Elek. — Plutarchi Chaeronei Libellus perquam elegans, de non irascendo. Eiusdem, de curiositate, Vterque Latinus Des. Erasmo Rot. interprete. Basel Froben 1525. 8°. Antoninus felszólítására Thurzó Eleknek ajánlotta Erasmus. V. ö. az ajánlólevelet.

tam vnice studet, vel qui nolit vnas ad se *Erasmj* literas, sic dicebat ille in multa clarissimorum virorum frequentia, beneficio quantumuis pinguj ac assiduo commutare. Si vnicae literae ab *Erasmo* ad illum tantj fiunt, quantj habebuntur non iam vnice sed ingens volumen? Ausim promittere illum neminj episcopo, abbatj, cessurum esse, si, quod sommio. contingeret. Non habet hic vir benignitatis aliquem modum, omnibus etiam mediocriter doctis suppeditat, quantum omnes possunt mirari. Neque vero reginae est solum concionator, est et parochus Cassouiensis, archidiaconus Tornacensis, potuisset iam antea esse episcopus, si voluisset homo minime ambitiosus, doctus ad multorum inuidiam usque. Sed haec alias. Magnificus palatinus Cracouiensis, d. *Christophorus,* et coram et per literas me rogauit, velim illum tuae Amplitudini commendare, qui quidem tibi aurea et pretiosissima dona soceri mei manu elaborata ad succedentem hunc mercatum Franckfordensem missurus est. Idem me rogauit reuerendissimus pręsul *Andreas Critius,* cuius eruditionem ex hoc suo libello perspicere potest tua Amplitudo, qui et si culpet quaedam Sarmatica, non tamen ita culpat, ut pręsencia sint, imo medicorum more monstrat remedia quibus, si pullulare velint mala, arceantur. Haec propterea addo, ne ex hoc libello colligas quędam asperiora, quibus commode possis te de aduentu ad nos excusare. Atque vtinam possent tuae Amplitudini persuadere *Critij* nostri literae, vt triumpharet *Antoninus,* tamen vt non venias, est aliquid, a christianissimo rege inuitari tot ac tantis pollicitationibus. *Justus Detius,* secretarius sacrae regię maiestatis, nuper, o miseram conditionem mortalium, equo insidens paulum citaciore os brachij, quod adiutorium vocant, fregit in cursu, qui, ne nihil scriberet ad tuam Amplitudinem suapte manu, scripsit altera manu haec paucula, tenente chartam vxorcula eius. Cupit hic quoque tuae Amplitudini commendari, quoniam tuam Amplitudinem mirifice amat, dignus esse debet tuis commendacionibus. Habent certe, mi pater, heroes isti magnum campum suarum commendationum, sed quod angustum sit mihi tempus, non possum, quam admodum cuperem, pręstare quod illis in manus recepi meliori compendio, propone tibi interim omnes omnium potissimas commendationes vndecunque ad tuam Amplitudinem perscriptas esse, huiusmodi commendationibus sunt dignissimi. Illustris palatinus ob istam immortalem linguam tuus erit perpetuo. Reuerendissimus praesul *Critius* his literis, hoc libro aritmethico ad tuum amorem prenotatus tuae Amplitudini pro animi tui sentencia, vbi velis, quando ac quoties velis, libenter subscribet. *Justus* mecum illius magni *Erasmi* imperium rogat, qui ita nos a tua Amplitudine certo amari nobis persuasimus si frequenter nobis imperabis, qui nobis cuiusuis numinis es loco, te suspici-

mus, veneramur, celebramus, eiusmodi animo in te sumus, vt nulli tuorum sit vnquam concessurus. Cracouiae *Lutherus* pessime audit. Bene valeat tua Amplitudo, quam Optimus Maximus Jesus incolumem tueatur. Cracouiae male affectis oculis et lippientibus, ferijs D. Agnetis 1526.

E. A. T.

deditissimus
Antoninus medicus,
filius.

Rogo, intelligant palatinus, *Critius* ac *Justus,* me voluntatibus illorum satisfecisse, ne dicant postea mihi, quod audire nollem.

Paraui ego quoque munus tuę Amplitudini, vt uereor tamen, ne sit tam pretiosum, quam est merita tua benignitas, quę me non dedignata est denuo commendare posteris, mittetur hoc tuae Amplitudini cum reliquis ad quadragesimam.

Salut Amplitudinem tuam vxorcula mea. Ego vero saluto clarissimum dominum *Ludouicum Berum,* dominum *Amerbachium Bonifacium,* dominos *Frobenios* cum domina, dominum *Glareanum, Sichardum, Leuinum* diligenter.

Külczíme: Magno huius seculi ornamento clarissimo domino Erasmo Roterodamo, omnium bonarum literarum vin[dici] incomparabili, domino [et pa]trono obseruandissimo.

(Eredetije a boroszlói városi könyvtárban Rhed. Ms. 254. 12-ik sz.)

5. Henckel János.

IX. K a s s a. 1527. majus 23.

Henckel János Hess Jánosnak.

Graciam et pacem a domino, vir modis omnibus optime. Venit ad nos Magister *Achatius* Oppauianus ecclesiastes, tuas ad se mihi legendas exhibens, in quibus cum honorifica mei nominis mentione petis, vt tuis mihi verbis salutem imperciat. Miranti, cur tantus a viro tanto honor haberetur ignoto et quacunque estimes parte pusillo, in mentem venit syncerę charitatis fęcunditas, quę vndecunque potest, amicos suscipit et parit. Et quanquam iam dudum captarim occasionem, vt ad te scriberem, imo te viderem, audirem et noscerem propius, tamen, quando neque illud sineret meus pudor, neque hoc mearum rerum racio ferret, fruar interim hoc bono, quod in *Hessi* amiciciam uel nunquam visus veni, summę deinde felicitatis loco habiturus, si me literis tuis confirmare dignatus fueris. De rebus, que proprię nostrę sunt, quid ad te scribam potissimum: palam est, quam parum prospere procedat in Hungaria negocium euangelicum, hijs passim, qui

modis omnibus promouere debebant, aperto marte obstantibus, nullibique non omnia turbantibus monachis, quibuscum mihi perpetua est lucta. Rogabis dominum, vt illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri. Sunt priuata quędam, quę me valde angunt, nempe domus et familię nimis quam magna et importuna cura, que mihi functionem hanc valde odiosam facit, vnde factum, vt sepe tentarim hoc iugum excutere, quod an bona conscientia possim, mihi dignaberis indicare. Literas, si quas, vt spero, mittis domino *Antonino* [1]) Doctori medico, aut domino *Michaeli Spys* [2]) Cracouię reddi curabis, hij enim mox, vt acceperint, huc transferendas dabunt. Librorum bonorum et nouorum indicem vna expectabo. Dominus tecum. Ex Cassouia 23 die Maij: Anno Christi 1527.

Joannes Henckel
parrochus Cassouien:

Külczíme: Docte pio et pie docto domino Doctori Joanni Hesso ecclesię diue Magdalenes Wratislauiensi parocho domino et amico in Christo obseruando.

Wratislauię.

(Eredetije a boroszlói városi könyvtárban, Rhediger-féle levélgyüjtemény. V. 87.)

X. Gersdorf. 1523. szeptember 10.

Münsterbergi és Oelsi Károly herczeg Boroszló városa tanácsának.

Demnach Ihr Uns geschrieben, wie der Würdige, Unser Andächtiger und Getreuer, Er, *Johann Hess*, der heil. Schrift Doctor, von Euch und Eurer Gemeinde mit embsiger Bitte ersucht und angelanget, dass Er bey Euch das Predigtamt annehmen wollte, dass er sich schuldig finde den Weingarten des Herrn zu baun; allein er hätte eine Beschwerde, sich damit zu beladen, dieweil er Uns mit Dienste versprochen und eingebunden wäre, welches Wir alles, wie es solch Schreiben in sich begreift, sammt Eurer demüthigen Bitte und Ermahnung, dass wir dasselbe vergünsten wollten, nach der Länge verstanden. Und wiewohl es an dem, dass wir allbereit bey der durchlauchtigsten Fürstin Unserer gnädigsten Frauen und *Königin*, I. Maj. obgenannten Herrn Dr. *Hess*, der christlichen Lehre und geistlichen Lebens wahrhaften Lehrer Fürgeher gerühmt und angesagt, dass I. M. fast begierig worden, ihn in ihrem Amte zu haben

[1]) Joannes Antoninus Cassoviensis.

[2]) Spiess Mihály Löcséről, krakkói kereskedö. Wagner, Analecta Scepus. II, p. 182; Magazin für Geschichte etc. der österr.-ungar. Monarchie I. p. 264.

und zu gebrauchen, dieweil aber erschollen ist, wie das Licht des Evangelii bey Euch und Eurer Gemeinde herfürbricht und aufgeht, Eure Bitte auch so christlich an uns kommen, haben Wir aus fürstl. und christl. Pflicht bedacht, wie es unziemlich wäre, Euch in dieser Seelenfahrt Hinderung einzuführen und Eure Seelenspeise zu entziehen . . . .

Geben zu Gersdorf, Sonntag nach Maria Geburt, 1523.

(J. W. Fischer, Reformations-Geschichte der Haupt- und Pfarrkirche zu St-Maria Magdalena in Breslaù. Breslau 1817. 4° p. 50.)

XI. Sopron. 1528. julius 18.

Henckel János Erasmusnak.

Quod pace fiat tua, sanctissime mi *Erasme,* cogit me rursus summa mea in te obseruantia et amor incomparabilis, ut ad te scribam. Si quid autem hoc pecco, ut nunquam non peccat importuna beniuolentia, id vel D. *Anthonino* [1]) nostro, qui me primus corrupit, uel tuę humanitati, quę eam mihi longe grauissimis litteris confirmauit corruptelam, imputabis. Hanc denuo appello illo potius, quam impudentię huius authorem et magistrum habeo, nunc apud te deprecatore, et patrono vsurus, si quis modo esset optimi alioqui hominis vsus, quod ego sine lachrymis commemorare non possum. Nam, si nescis, ereptus est, non tam nobis, quam sibi ipsi *Anthoninus* etiamnum uiuus uidensque dirę ac propemodum deploratę phreneseos iniuria, inquam [2]) creditur nimis suę medicinę studio incidisse, dum existimationi de se hominum, quę ubique maxima erat, conatur respondere. Tam autem principio uehemens illa fuit, ut diu iniectis manicis, ne quid durius aut in se aut in domesticos suos admitteret, coerceretur. Erat spes plurima medicis, qui iam inde ab initio adhibiti fere ludebant operam, fore, ut aspirante vere (nam hieme inciderat malum) melius succederet curatio. Sed hic non multo propius quam antea peruentum est ad ueram sanitatem. Desipit quidem nunc moderatius, sed desipit tamen, eoque, ut breuiter dicam, loci redactus est, vt cui sepe non unius ętatis uitam optauimus, contrarijs uotis mortem compreceremur. Sed hec acerbiora sunt, quam explicari pluribus uelit animus tuus, tam chari capitis miserabili casu plus nimio, quod sat scio, exacerbatus. De me itaque quędam, et, quid apud te ambiam, paucis dicam, ea uero ne grauate audire uelis, iterum atque rogo. Et ut quam proxime ordiar. Reuersus sum hijs diebus ad Reginam heram meam, quam afflictis nuper hic et turbatis grauissime rebus deserere coactus

[1]) Johannes Antoninus Cassoviensis.
[2]) Az eredetiben: *quam.*

sum, ueteri functurus officio, hoc est uerbum domini huic aulę annunciaturus, qua uix aliam inuenias quietiorem, modestiorem et rectę pietatis studiosiorem, id quod optimę principis institutione sit, quam si domi uideas, non in gynecio, sed schola esse dicas. Semper in manibus libri, docet, discit, et sacris lectionibus uiduitatem [1]) solatur suam, adeo non obliuiscens ueterum, vtque alijs in summa rerum prosperitate difficilia sunt, in luctu fletuque perdidicerit. Nam paraphrases tuas, delicias plane suas, quas antea germanice uersas legit, nunc latine et ut a te scriptę sunt, quottidie uoluit et reuoluit et intelligit. Tibi uero ob labores tam sanctos tuos peculiariter sic est affecta, ut magis esse non possit. Quin tu igitur, mi *Erasme,* eam tibi aliquo munusculo magis demereris. Habes copiam et argumentum non expositum magis quam appositum, ipsam aio personam, non ut hanc laudes, quę laudari satis et pro merito nunquam potest, sed quemadmodum tibi ob unam Reginam coniugem omnes coniuges plurimum debent, ita uiduę omnes, quarum, vt si usquam alibi, magnus est ex illa clade relictus in hoc regno, adeoque in hac aula numerus ob unam reginam uiduam se ab *Erasmo* immortali affectas beneficio sentiant, et gratulantur. Dabis hoc serenissimę huius heroidis summę in te obseruantię et precibus, si mereor, meis, illam neque ingratam neque immemorem experturus, me uero, etiamsi iampridem tuus sim, perpetuo obnoxium hoc nomine habiturus. Optime vale. *Erasme* mi optime, maxime. Sempronij in Pannonibus xviij Julij. Anno salutis nostre MDxxviij.

Serenissimę Reginę Hungarię et Bohemię etc.
Marię uiduę a contionibus et a consilijs,
parochus Cassouiensis
Johannes Henckel.

Misi ad te hoc exemplo alteras cauere mihi uolens ab hijs, quibus literę prędę esse consueuerunt.

Külczím: Omnis bonę eruditionis principi et assertori D. Erasmo Roterodamo optimo maximo.

Kostnicz.

(Eredetije a boroszlói városi könyvtárban. Rhedig. Ms. 254, 84-ik sz.)

XII. Bécs. 1528. október 18.

Ferdinánd császár Jakab boroszlói püspöknek.

Anno 1528. Wien den 18. October. Unss hat die durchläuchtige Fürstin, Fraw *Maria,* zu Hungarn und Böhaim Königin, Vnser liebste Schwester, von wegen des gelährten, Vnsers

[1]) Az eredetiben : *viduertatem.*

lieben, getreuen *Johann Hengkel,* Doctor vnd Pfarrers zu Kashaw, angelanget vnd gebeten, Dweil Er sich in Ihrer Lieb Dienst, zu einem Prediger verfüget und derhalben sein Pharr übergeben und resigniren muss, dass wir Inne genedīglichen gegen Dir zuuerschreiben geruchten, auf das Er in Vnsern Stiefften zu Presslaw ein Prelatura oder Dignitet erlangen möchte. Nun haben Wir Ihrer Lieben ansinnen und begehren und sonderlich, das obgedachter *Johann Henkel* ein gelerte und darzu tügliche Persohn ist, angesehen und betrachtet, auch dabey bewogen, dass Er zu diesen im glauben irrsaligen Zeiten nicht unnüzlich der Kirchen erschiessen [1]) kan und mag. Begehren derhalben an dich mit sonderlichem fleiss, Du wollest von Vnsern wegen darob sein und dich dermassen also halten und erzeigen, dardurch Er die erste Prelatur oder Dignitet, so in den mehrgedachten Stiefften ledig wurde mit sambt der Inuestitur und Zugehörung erlanget und bekeme. Wo aber ia kain Prelatur zu dieser Zeit vaciret, dass Er dieweil mit dem ersten felligen Canonicat, biss ein fahl einer Prelatur beschech, versorget wurde. Daran geschicht Vnss von dir zu gnedigem wolgefallen, auch ein sonderliche willfahrung, dieselbige in aller gnad von dir anzunehmen.

Geben in vnser Stadt Wien etc.

Ferdinand.

An den Bischoff Jacoben zu Bresslaw.

(Másolata a boroszlói állami levéltárban. Sign. A. A. III., 6ª, 45.)

Közli: DR. BAUCH GUSZTÁV.

---

[1]) Helfen, nützen.

ADATOK

A SOPRONI JEZSUITÁK TÖRTÉNETÉHEZ.

1.

Az esztergomi érsek kéri Sopron városának tanácsát, miszerint a Sopron városában létező sz. György tiszteletére ajánlott s bold. Sz. Máriáról nevezett üresedésben levő javadalmat, a város s közte létező barátságos viszonynál fogva, Fodróczy Farkas nevű szolgájának adományozza. Az érsek kijelenti miszerint a városi tanácsnak nem szabad kételkedni, hogy Fodróczy, ki most laicus, nem sokára felveszi az egyházi rendet, mert — úgymond — ő nem is tűrné, hogy a javadalmat egyházi rend nélkül elfoglalja.

Az érsek ígéri, hogy a városnak ez ügyben nyilvánitandó figyelmét, fontosabb dologban »minden barátsággal viszonozni fogja.«

(1555. M. (?) 17. Bécs melletti praediumából. Soproni városi levéltár Lad. III. C. Fasc. I. N. 1.)

2.

Gróf Esterházy Miklós Káldy Mihály plebánus panasza folytán emlékezetbe hozza, hogy Sopron külső városában volt vagy van valami domus confraternitatis corporis Christi, melyhez bizonyos számú szőlők is tartoznak, melyeket a régi katholikusok egyszer is másszor is adományoztak, s melyekhez Sopron városának semmi köze, és igazsága sem volt. A confraterek akaratjuk szerint saját körükből választottak rectort, s az említett birtoknak jövedelmét isten tisztességére fordították. Mivel pedig a ház a szőlőkkel egyetemben sok esztend őnát pusztán állt, a confraterek Csiki püspök urat választották rectornak, ki a házat a szőlőkkel együtt minden ellenmondás nélkül birtokába vette, s a házat meg is telepítette.

Esterházy Káldy panaszából megértvén, hogy Sopron városának tanácsa, Csiki püspök halála után, a nevezett confraternitas birtokába praetensiókkal akarja magát ingeralni, úgymint

a szőlőt kivánja leszedetni, — s Káldyt a szőlő leszedésétől eltiltotta, — inti Sopron városának tanácsát, hogy e bitorlási szándékától elálljon, s minden erőszaktól óvakodván, a követett eljárásról őt értesítse.

(*Magyar levél.* Kelt Kismartonban 1630. okt. 4. Sopr. v. ltár Lad. III. C. Fasc. I. N. 2.)

3. *Gróf Esterházy Miklós Artner sopronyi polgármesternek.*

Esterházy e levél elején felemlíti, hogy Artnernek már tudomása van arról, mihez kelljen magát tartania az alapítandó katholikus iskolára nézve. Ezt már megértette a felség parancsolatjából, s a püspöknek intimatiójából valamint magától Esterházytól, midőn vele s Andrássyval eziránt Lakompakon értekezett. Esterházy hírűl vevén, hogy Artner a város tanácsát egybe akarja gyűjteni, inti őt, miszerint az iskolaügyet a tanács ülésében a felség parancsolatjához képest elintézvén, minden balgondolkozást s haszontalan persvasiókat félre tegyen, a mi egyszersmind becsületére s respublikájának ékességére fog válni. Ő felsége ugyanis nem parancsol olyant, a mi az ország törvénye és szabadsága, vagy a városnak kiváltsága s immunitása ellen lenne, s nem is azt kivánja a mi a városé, hanem a mi az egyházé. Esterházy inti Artnert, hogy ha a felség akaratja ellen fog cselekedni, ennek kegyét elveszítendi; s különben a felség akaratja a nélkűl is teljesedésbe fog menni.

(*Magyar levél.* Kelt Kismartonban 1636. julius 13. Sopr. vár. ltár. Lad. III. C. Fasc. 1. N. 4.)

4.

Esterházy Miklós ugyanezen kath. iskolai ügyben Sopron város közönségének is írt. Ezen iskolai ügy támogatása czéljából hangsulyozza, miként gyalázatos dolog, hogy oly virágzó és nagy városban lakozó sok száz katholikusnak iskolája parlagon hever, s hogy Sopronban nincs oly iskola, hol a katholikus ifjúság jó oktatásban részesülne, mely oknál fogva más vallású iskolát kényszeríttetnek látogatni, sőt más tartományokba s messze eső vidékekre kénytelenek menni iskolába, holott sokkal dicséretesebb lenne, ha a haza kebelében nyernének oktatást.

(*Latin levél.* Sopr. városi ltár. Lad. III. C. Fasc. 1. N. 5.)

5. *Esterházy Miklós Sopron városának tanácsához.*

Esterházy megemlíti, hogy a tanácsnak tudomása van a Sopronban alapítandó kath. iskolát s az ennek fentartására felajánlott egyházi javadalmat illető királyi rendeletről,

nemkülönben azt is felemlítvén, hogy a városi tanács részéről a kath. iskola ellen felhozott akadékos kifogásokat, nem rég dönthetlen érvekkel megczáfolta, — felhívja a tanácsot, hogy ez elhatározásra nézve kikért halasztási határidőt továbbra ne halaszszák, s ezt vele haladéktalanúl közöljék.

Esterházy egyszersmind kijelenti, hogy a városnak ez ügyben tán nyilvánítandó ellenkezése esetén a győri püspöknek módjában álland, az óhajtott iskolát létesíteni.

Ezen időben a győri püspök egy ideig Esterházynál tartózkodott.

(*Latin levél.* Kelt Lakompakon 1636. julius 19. Sopr. városi ltár Lad. III. C. Fasc. I. N. 6.)

6. *Esterházy Miklós Sopron városához.*

Esterházy hathatósan sürgeti és rendeli, hogy a városi hatóság ne tegyen akadályokat a kath. iskolának a győri püspök által kijelölt helyen való építése ellen.

A város kifogyván exceptióiból halasztást kért az iskolaügy eldöntésére nézve, s a kath. iskola ellen a felséghez határozta folyamodni. — Esterházy említi, hogy a király rá nem állván kéretükre, határozottan megparancsolta a kath. iskola felállítását, nemkülönben a patereknek (t. i. jezsuitáknak) lakúl szolgáló épület létesítését is, s e rendelet végrehajtásával őt (t. i. Esterházyt) bízta meg.

E levelet Esterházy több sajátkezűleg írt sorral zárja be, melyekből kiviláglik, hogy Sopron városának hatósága a jezsuitáknak Sopronban való letelepedését ellenezte. Ezen eljárás czáfolatáúl Esterházy azt emeli ki, hogy a katholikusoknak joguk van saját iskoláikban tetszésük szerint mestereket alkalmazni.

(*Magyar levél.* Kelt Pozsonyban 1636. aug. 27. Sopr. városi ltár Lad. III. C. Fasc. I. N. 7.)

7. *Esterházy Miklós Sopron városának tanácsához.*

Esterházy említi, hogy mióta Sopron szomszédságában tartózkodik, mindenkor jó hajlamot tanúsított a város iránt, s ezt ezentúl is fentartja. — Esterházy — a felségnek különös rendeletéhez képest — kéri a városi tanácsot, hogy a jezsuitákkal való tractatusoknak nehézségeit elmozdítsa.

Esterházy — a királyi megbizás szerint tegnap értekezett Sopron városának küldöttségével, s a város és a jezsuitapáterek közötti ellentétnek kiegyenlítésére nézve írásbeli *limitatiót* adott, melyben a páterek némely dolgokat még difficultalnak. — Esterházy ígéri, hogy mindenkép azon lesz, hogy a paterek az általa

megállapított feltételeket elfogadják. Kéri azonban a városi tanácsot, hogy akkép accomodálja magát, mint ezt becsületes állapotja kivánja.

Esterházy szóba hozza, hogy a pater jezsuitákat a városnál sokféleképen deferálták, s gyűlöltekké akarják tenni. Esterházy ekkép nyugtatja meg őket: »de az mint élünk — abban oly bizonyos legyen kegyelmetek, hogy semmi azokban igaz nincsen, s contrariumot fog maga is tapasztalni kegyelmetek.«

Eszterházy végül ajánlatba hozza, hogy azon két szőlőkertet, melyekről tegnap a soproni polgármesterrel szólt, a jezsuitáknak adja át, mely adománynak viszonzásáúl igéri, hogy ő majd nagyobb dologban fog a városnak szolgálatot tenni.

(*Eredeti magyar levél.* Soproni városi ltár. Id. helyen 8. szám.)

8. *Esterházy Miklós Sopron városa polgármesteréhez. 1636. sept. 10. Kismartonból.*

Esterházy inti a polgármestert, hogy a felség parancsolatjához képest, ne halassza a jezsuiták ügyének elintézését, mivel bizonyos, hogy »galybában és búsulásban fog esni miatta, ha ugyan kényszeríteni szenvedné magát«, s nem fogadná a jezsuitákat jó akarattal és szeretettel,

Eszterházy kéri őt, hogy már iránta való tekintetből is tegye ezt meg haladéktalanúl, mert a papság a nélkül is már gyanakodik, mintha ő (Esterházy) nem kedvezne neki; a mi csak onnan van, hogy ő mindenkinek igazságát ótalmazza, s »tekinteteket nem viselhet.«

(*Ered. magyar levél.* Soproni városi levéltár id. h. 9. sz.)

9. *Egy javaslat a Sopron város és a jezsuiták között kötendő szerződésre nézve. Esterházy Miklós sajátkezüleg van rajta aláírva. K. n.*

A 2. pontban említtetik, hogy a jezsuiták házának alapítása, s ellátásuk biztosítása, semminemű terhet nem róhat a városra, miután a terhek egyedül az alapítót illetik.

4. pont. Ha valaki végrendeletileg, vagy más jámbor szándékkal a jezsuiták collegiumának valamit hagyományozand, akár a városban, vagy külvárosokban, akár künn a szőlőkben, rétek- s földekben vagy hasonlókban, s ha a város tanácsa e hagyománynak, birtokbavételét ellenzendi, a jezsuiták kötelesek lesznek a hagyomány becsértékével beérni. Ha pedig a társaság atyái a városi pénztárba pro damno caducitatis valamely tőkét akarnának lefizetni, s ebbe a városi pénztár beléegyeznék, az atyáknak joguk lesz a hagyományt birtokba venni örök időkre, kivált ha a hagyo-

mánynyal járó polgári terhek fontos viselését készségesen elvállalják.

6. pont. Miután az állam javának előmozdítására főleg békés egyesség szükségeltetik, a társaság ígéri, hogy vallás tekintetében semmi polgárt semmi evangelikus ministert nem fognak bántani, valamint ezt a statumok is kivánják.

(*Latin okmány.* Soproni ltár. Id. hely. 10. szám.)

10. *Esterházy Miklós 1636. sept. 11. kelt levelének másolata, mely magában foglalja azon feltételeket, melyek alatt Sopron városa engedélyt ád a jezsuitáknak Sopron városába letelepedni.*

Sopron városa két házat enged át és jelöl ki a jezsuiták collegiuma részére; úgymint: a Krisztus sz. testéről nevezett házat minden hozzátartozó járulékaival, továbbá a külváros Sandgrub nevű utczájában levő Kirchhausot a mellette fekvő szőlővel együtt.

A jezsuitáknak nem engedtetik meg a nevezett két házon kívül Sopron városa területén semminemű ürügy alatt a város tanácsának különös engedélye nélkül valamely ingatlant vásárolni vagy elfogadni. Ha a collegium idő folytán valamely módon feloszlattatnék, a nevezett épületeknek joga vissza fog esni a városi tanács elődei mint alapítók által kitűzött előbbi czélra.

A város, valamint a városi tanács, mind a collegium építése, mind a collegium személyzete eltartása tekintetében mindennemű fizetés- és költségtől ment lesz, miután erről az alapító által felajánlott nagy alapítvány eléggé gondoskodik...... E collegiumban nem lesz szabad semmiféle bort méretni s hordónként eladni a nevezett épületek szőlőiből való boron kívül, melyek hordónként fognak eladathatni. A hordókra szokás szerint a város pecsétje beégettetik. — Ha pedig a collegium szükségletére szolgáló borok vagy sör fog a collegiumba szállíttatni, ez mindig csak a városi tanácsnak előzetes tudomásával történhetik. — Viszont a város sohasem fogja megtagadni a collegiumnak szükséges tárgyaknak beszállítását.

Továbbá a collegiumnak házi szükségleteire szabad lesz a város közös erdejében — birtokához képest — fát vágni. Más tiltott erdőkben pedig, csak a városi tanácsnak engedelmével.

Ha a collegium örökösödés, hagyományozás vagy adomány útján valamely birtokot nyerend, köteles lesz ezeknek egyenértékű becsárával megelégedni. . . . .

E szerződési okmányban Esterházy megjegyzi: miszerint ez közte s a városnak felhatalmazott küldöttsége között köttetett.

(Sopron városi ltár 75. h. 11. szám.)

11.

II. Ferdinand 1636. évi május 18. ír Sopron városa hatóságának, s megemlítvén a Sopron városában alapítandó kath. gymnasiumnak szükséges voltát, s azt is, hogy e szükségnek kielégítésére Draskovich György győri püspök a Krisztus testéről nevezett házat felajánlotta, — elrendeli, hogy Sopron városa az imént említett házzal szomszédos Kirchhaus nevű házát engedje át a gymnasiumi épület czéljára, miután ez utóbbi ház az előbbenihez látszik tartozni.

(*Eredeti levél.* Soproni ltár id. h. 13. sz.)

12. *II. Ferdinándnak levele Sopron városához. 1636. aug. 18.*

E levélből kitűnik, hogy Sopron városa beleegyezett a város kebelében építendő kath. gymnasium alapításába, mindazáltal ellenezte, hogy ezen gymnasiumban a jezsuiták oktassanak, s kívánta, hogy abban világi tanítók alkalmaztassanak. Ennek ellenében II. Ferdinand ekkép nyilatkozik: »Caeterum quia nostrae quoque maiestati maxime opportunum videtur et utile, ut schola catholica non ab aliis, quam a societatis Iesu religiosis administretur, qui insignem prae ceteris erudiendae ad pietatem et literas iuventutis laudem ubique merentur, quibus ex singulari officii ipsorum exigentia id muneris incumbit.« — II. Ferdinánd ennek következtében meghagyta a városnak, miszerint a »Kirchaus« nevű házat a jezsuitáknak átadja.

(*Eredeti latin levél.* Soproni ltár id. h. 14. sz.)

13. *A Krisztus testéről nevezett soproni ájtatos confraternitas — a jezsuiták részére 1636. Mihály napján kiállított adománylevele.*

Ezen okmány említi, hogy Draskovich György győri püspök a fentjelzett confraternitas házát, mely a külvárosi Sandgrub utczában fekszik, a jezsuiták részére collegiumúl s tanodáúl jelölte ki. A confraternitas ebbe beleegyezvén, a házat a mellette levő szőlővel, s tartozandóságaival a jezsuitáknak következő feltételek alatt adományozza.

A confraternitas ezen adományozás következtében korántsem fog megszűnni. A Jézustársaságnak tagjai közűl mindenkor egy legyen a confraternitas prorectora vagy spiritualisa.

Ha a Jézustársaság idővel megszűnnék, a ház ismét a confraternitas birtokába fog visszaesni.

(*Latin másolat.* Soproni ltár id. h. 15. sz.)

14.

Esterházy Miklós 1636. sept. 11. Kismarton várában kelt levelében megerősíti a Sopron városa s a jezsuiták között létre-

jött egyezséget. Ezen egyezségben az is említtetik, hogy a jezsuitáknak nem szabad a soproni ifjakat betöltött 16 évük előtt a rendbe felvenni.

(Soproni ltár id. h. 16. sz.)

15.

Dobrovszky György a jezsuita collegium rectora 1639. március 21. kelt levelében kéri Sopron városát, adna a collegiumnak egy *Wiser* nevű szőlőkertet. A város annyiban engedett e kérésnek, hogy az engedményben határozottan kitette, miszerint, ha valaki a szőlőre való birtokjogát bebizonyítaná, a jezsuita collegium köteles lesz azt, pereskedés nélkül az illetőnek birtokába vissza bocsátani.

(Soproni ltár. id. h. 17. sz.)

16.

A vasvári káptalan bizonyítja, miszerint Dr. Artner Vilmos és Vitnyédy István óvást emeltek amiatt, hogy a jezsuiták a Sopron városával kötött szerződésbe, ennek eredeti czélja, s az eredeti szöveg ellenére egész mondatot (periodus) csúsztattak be, a mely ekkép hangzik: »Ac insuper in universis, et quibuslibet pertinentiis, ad praenotatas aedes ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus ab eisdem qualitercumque abalienatis, praedictis Patribus eorumque posteris, et successoribus universis acquirendi facultatem concedimus.«

(Soproni ltár. id. hely. 19. szám.)

17.

A levéltár Lad. III. C. fasc. 1. 20. sz. alatt több fogalmazvány őriztetik.

Az egyik fogalmazvány megbeszélését tartalmazza azon eljárásnak, mely szerint Sopron városnak küldöttsége gr. Esterházy Miklós nádor előtt a város nevében óvást teend, a jezsuitáknak azon túlkapása ellen, melyet elkövettek, midőn a *ker. sz. Jánosról* nevezett beneficiumot az ismeretes szerződés ellenére birtokukba vették, s az iskolai harangokat áthelyezték.

Ez ügyben a nádorhoz küldendő követtség azt is nyerte utasításúl, hogy ha a nádor hajlandó lenne a jezsuitákat új lakhelyükön meghagyni — fejezzék ki tisztelettel a városnak azon határozatát, miként a város erőszakkal fog élni jogának érvényesítésére. — *(Ezen utasításnak hiteles példánya olvasható a levéltár idézett helyének 22. száma alatt.)*

A város elöljárói 1640. november 16. kiadott utasí-

tásukon kívűl e tárgyban Nádasdy Ferencz grófnak, s Draskovich Gy. püspöknek is írtak.

Nádasdyt régi patrónusuk és szomszédjuknak nevezik, s megemlítvén, hogy ő patronusa a ker. sz. János-féle beneficiumnak, kérik ne tűrje a jezsuitáknak visszaéléseit. Azután kérdezik tőle: vajon ő engedte-e meg, hogy a jezsuiták a beneficiumban valamit építsenek, s iskoláikat oda áthelyezzék. »Es bátor — írják továbbá — az beneficiarius valamire condescendalt ő nsga is az Nsgd jussa és jurisdictiójának nem praeiudicálhat, holott ha az jezsuitáknak cedálna, ez teljességgel ellenkeznék az fundator első intentiójának, s egyébiránt is, úgy vagyon értésünkre tempore collationis beneficii az Nsgd szerelmes annya conditionaliter conferálta, hogy senkinek másnak ne legyen szabad cedálni.« (1640. nov. 29.)

(Soproni ltár 20. sz.)

18 *Lony Mihálynak 1641. martius 1-jén Sopron város tanácsa elé terjesztett véleménye.*

Beneficium Crucigeratus Soproniensis fundatur tempore beatissimae recordationis Ioannis olim regis per quem nobilem Nicolaum, qui haeredum utriusque sexus solatio orbatus, cum sua coniuge Catharina universa sua bona, septem videlicet possessiones, in eandem fundationem contulit, temploque b. Ioannis Baptistae in civitate Soproniensi super fundo civili extructo applicavit, consentiente senatu et commitatu Soproniensi, quod beneficium a fundatione, quae prior (?) Auranae vocabatur, dependentiam habuit, fuitque Budae constituta. Temporum successu beneficium idem Crucigeratus collatum cuidam Francisco de Strigonio praeposito Posoniensi [qui] super tertia parte telonii cum civitate litem movit, sed nihil effecit, ex eo quod etiam in bulla aurea mentio fundi civilis haberetur, credibile est. Proinde ita (?) respectu initae transactionis quandoquidem iurisdictioni suae immediate subesset, Iesuitas ad priorem locum sedestinare potest iuxta protestationem. In reliquo ut totaliter a civitate expellantur in publicis regni comitiis adlaborandum, ubi ipse quoque auxiliabitur.

Super citatione ratione capellae primus et secundus terminus negligendus, in tertio comparendum, ibidemque exaudita perlectione libelli paria minime petenda, nec libellus ad manus recipiendus, verum dicendum, civitatem alio velle medio uti, et sic declinatorie sollicitanda.

(*Fogalmazvány.* Soproni városi ltár id. h. 23. sz.)

19.

Sopron városa 1641. (fer. VI. p. fest. b. Mathaei Apost.) a vasvári káptalan előtt óvást tesz a soproni jezsuiták ellen, mivel ezek a ker. sz. Jánosról nevezett beneficiumnak templomát s házát birtokukba vették, mely templom és ház régente a városnak jó akaratából (»ex bono placito«) a jeruzsálemi keresztes vitézeknek adományoztatott. — Az óvástétel szövegéből úgy látszik, mintha a város ezen adományt csak usque ad beneplacitum-féle jószágnak tekintette volna.

(Sopron városi ltár id. hely. 24. szám.)

20.

Sopron vármegye 1642. (fer. V. prox. p. Dom. I. Epiph.) egy okmányról hiteles másolatot ád ki, melynek értelmében Lipoviith Ferencz Sopronvármegye szolgabirája és Horváth György esküdt bizonyítják, miszerint Sopron városa a jezsuiták által Sopronban elfoglalt sz. Jánosról czímzett beneficium ügyében óvást tett, minek következtében, a vármegye a soproni jezsuita collegium tagjait ismételten megintette, s felhívta, hogy a szerződés értelmében hagyják el tanodájukkal együtt a sz. Jánosféle beneficiumot, s költözködjenek vissza előbbeni lakásukra. Paczot Ferencz rector erre azt felelte: »hogy az a ház szabad, és oly a ki az város jurisdictiója alatt nincsen, nem levén az városnak semmi köze hozzá, nem remittalják, ki nem mennek belőle, nem adhatják, és nem is adják.«

(*Eredeti.* Soproni ltár id. h. 25. szám.)

21. *Lipót császár levele Sopron városa elöljáróságához. 1658. dec. 7. Bécs.*

Lipót megemlitvén, hogy gróf Nádasdy Ferencz országbiró már hosszabb idő óta ápolja azon jámbor szándékot, miszerint Sopronban a jezsuiták részére új templomot és házat építsen, miben őt eddigelé csupán a helyiségnek szűkvolta akadályozta — felhozza, hogy már (Lipótnak) atyja meghagyta volt Pálffy Pál nádornak, miszerint az építkezés helyisége ügyében Sopron városával tárgyaljon. Miután a jezsuitaatyák jelentéséhez képest ez ügyben eddig semmi sem történt, s ezek sem az isteni szolgálatot kellőleg nem végezhetik, sem az ifjuság oktatása követelményeinek a kívánatos módon meg nem felelhetnek, felhivja Sopron városát, miként a jezsuiták épülete melletti 5—6 házacskát a jezsuitáknak haladék nélkül engedje által.

(*Eredeti.* Sopron város ltár id. h. 28. szám.)

22. *Lipót császár Sopron városának 1659. febr. 14.*

Lipót inti Sopron városát, hogy a fenti okmányban említett 5—6 házacskát azonnal átengedje a jezsuitáknak, s az azoktól járó királyi adó kérdését ne használja halogatásának ürügyéül, minthogy további ellenkezése esetében oly rendszabályok foganatositásához fog nyúlni, melyek a városra nézve kellemetlenek lesznek.

(*Eredeti.* Sopron városi ltár id. hely. 29. szám.)

23. *Szelepchényi György esztergomi érsek bizonyság levele. 1679. julius 31.*

Sopron városának tanácsa kegyuri jogánál fogva, Pálffy Tamás nyitrai püspök és soproni beneficiatus halála után ennek némely ingóságait le akarta foglalni s birtokába ejteni.

Ezen lefoglalásnak Pálffy Tamás almási püspök s pozsonyi kanonok, Mihály István nyitrai őrkanonok, s Belusy János nyitrai kanonok — a clerus részére 1625. évben kiadott királyi okmány alapján — ellent mondottak.

A király 1679. junius 26. meghagyta Sopron városának, miszerint Pálffy Tamásnak lefoglalt borait s egyéb ingóságait a nevezett végrehajtóknak adja ki.

Szelepchényi György tudván, hogy ezen ügy, a város részéről tanusitott ellenkezés miatt hosszadalmas s költséges perre szolgáltatand okot, a két fél között következő egyezséget hozta létre:

A város rááll arra, hogy Pállffy boraiból száz akó forditassék az igen rongált állapotban levő sz. Mihály templomra, s az ingóságok értékéből fizettessenek ki a végrehajtási költségek. Ennek egy része a végrehajtóknak, másik része pedig a városnak adandó.

Ezen okmányban van említve a várossal kötött szerződés is, mely a beneficiatusok hagyatékánál követendő eljárásra nézve irányadó.

A hagyatékból először a beneficiatusnak mindennemű adósságai kifizetendők.

Ha a beneficiatus végrendelet nélkül hal meg, a hagyaték két részre osztandó; az egyik rész a beneficiatus örököseinek, a másik rész, a magistratus lelkiismeretes felosztása szerint: sz. Mihály templomára, a kórházra, és más ájtatos és becsületes czélokra forditandó. — A házbeli ingóságok u. m. asztalok, ágyak, székek, kádak, borcsavarok és hasonlók a beneficium utódjának részére fentartandók.

Ha valaki végrendeletet készitett, köteles a város javára, a nevezett ájtatos czélokra, hagyatékának egy harmadát hagyomá-

nyozni, mely pont nem zárja ki azt, hogy egy harmadnál többet is ne hagyományozzon.

A beneficiatus a javadalomnak átvételével a város polgárává lesz.

A beneficiatus kinevezésének joga üresedés esetén, a várost illeti. Külföldről nem szabad erre kinevezni.

(Soproni ltár. Id. helyen 32 szám.)

24. *Esterházy Pál nádor bizonyságlevele. 1692. julius 30.*

A soproni jezsuiták, az általok Sopronban birt hat háztól járó adóilleték ügyében Sopron városával a következő szerződést kötötték.

A jezsuiták 3 házat birtak a sz. György utczában önmaguk számára; kettőt ugyanott a nemes convictorok részére, s egy allodiumot a külváros Neustift utczájában szintén a convictorok számára.

Sok perlekedés s elkeseredés után, Esterházy közvetitésére, a város pénztárának a házadó örökváltsága czimén egyszer s mindenkorra két ezer rajnai forintot fizettek ki. — A jezsuiták ekkor egyszersmind jogot nyertek, az általuk később vásárlandó házak adójának olynemű megváltására, miszerint a házak becsértékének tiz százalékát örökváltságkép lefizetendik.

(Soproni ltár id. hely. 35 szám.)

25.

P. Holczmajer Ferdinánd, a soproni jezsuiták rectora folyamodik a királyhoz, hogy ez tiltsa el Sopron városát a jezsuiták házában nem régen foganatba vett olyatén beszállásolásoktól és végrehajtásoktól, minők a jobbágyi házakban szoktak eszközöltetni.

(*Másolat.* Sopr. ltár. id. h. 36 szám.)

26.

A magyar cancellaria 1702. febr. 13. meghagyja Sopron városának, miszerint a jezsuiták házában executiókat (bizonyára értette a beszállásolásokat) foganatba venni ne merészkedjék.

(Ered. Soproni ltár.)

27.

Höckinger Ferencz soproni jezsuitarector elismervényt ad Sopron városának, miszerint a soproni collegium részére Széchenyi György általt küldött borok átvételének s az ezen átvételre adott városi engedélynek alkalmából, semmiféle jogigényt

nem emelend aziránt, hogy ezentúl bort mérethessen, vagy pedig a Széchenyitől asztali használatra nyert bort most kimérethesse.

(Soproni ltár. id. hely 39. szám.)

28.

Gróf Pálffy Miklós nádornak 1729. april. 7. Sopron vármegyéhez küldött rendelete meghagyja, hogy a soproni jezsuita gymnasium tanulói részéről tanusitott rendzavaró kihágások ellensúlyoztassanak.

(Soproni ltár id. hely 40. sz.)

29.

Báró Pechmann Antal püspök (Bidvanensis eppus) Sopron városától egy sz. János-féle beneficiumot kér.

(Sopr. ltár. 70. hely. 45 szám.)

30.

Másolatok Sopron városa kérvényéről, melyet a jezsuiták által kérelmezett öt ház ügyében a királyhoz menesztett.

(Évszám nélkül. Soproni ltár 70. h. 54 szám.)

31.

Sopron városa a jezsuiták által kivánt öt ház ügyében, folyamodik Lipót Vilmoshoz.

(Másolat. Soproni ltár id. hely. 56 sz.)

32.

Sopron városa 1659. febr. 9. kéri a királyt, hogy a Nádasdy Ferencz által épitetni szándékolt jezsuita templom és collegium részére kivánt öt házat a jezsuitáknak ne adja, s a jezsuitákat erre vonatkozó kérésükkel elutasitsa.

(Sopr. ltár. id. hely. 58.)

33.

Cserki István a soproni jezsuita-collegium rectora, megemlitvén, hogy a soproni magistratus engedélyt adott a jezsuitáknak, miszerint a collegium szomszédságában, a várbástyákon belül, szórakozásuk okáért kertet alakithassanak, magát s utódjait kötelezi a collegiumnál levő városfalnak kijavitására. Ha a háború idején a közbiztonság kivánná, hogy a collegium melletti bástyákon befalazott nyilások ismét felnyittassanak — a rector köteles lesz ezt megengedni.

(Soproni ltár id. hely. 62 szám.)

34.

Gróf Nádasdy Ferencz 1640. okt. 4. Sárvárról kérést intéz Sopron városához: tudatná vele mi van a dologban, hogy a jezsuiták a Nádasdy háza fölötti házukat elrontatván, miattok az alatta való ház sem maradhat békességben?

Ha e tárgyban, a jezsuiták ugyancsak hatalmaskodnának, kéri a várost, hogy e jogtalanságot megtorolja.

(*Eredeti magyar levél.* Soproni ltár Id. hely. 70. szám.)

35.

Gróf Nádasdy Ferencz 1640. november 30. Kereszturról levelet intéz Sopron városához, melyben jelenti, hogy ő nem adott engedélyt a jezsuitáknak, miszerint a keresztesek beneficiuma fundusán épitsenek, s ide iskolájukat áthelyezzék. Nádasdy e beneficium főcollátorának nevezi magát. Nádasdy a jezsuitáknak nevezett eljárását roszalja, s a kellő orvoslat czéljából protestátiót nyujtott be Esterházy nádorhoz.

(*Eredeti magyar levél.* Soproni ltár id. h. 71. szám.)

36. *Draskovich György győri püspök Sopron városának.*

Draskovich csodálkozását fejezi ki a felett, hogy a város óvást tesz a jezsuitáknak a keresztesek házában való letelepedése ellen, holott a keresztesek beneficiuma, temploma, háza és kertje szabad telken áll, és soha sem tartozott a város kegyuraságához való beneficiumok közé, mint más beneficiumok. A jezsuiták nem birtokosai, hanem csupán haszonélvezői a beneficiumnak, minthogy ő maga (Draskovich) annak valódi birtokosa.

A jezsuiták a várossal kötött szerződésnél fogva, csak a város területén és joghatósága alatt levő házak s ingatlanoknak vételéből zárvák ki.

Draskovich emliti, hogy ha neki joga volt a keresztesek házában kapásokat és kézmüveseket elhelyezni, miért nem telepithetné le oda a jezsuitákat?

(Soproni ltár id. hely. 72. sz.)

37.

III. Ferdinand 1673. *(így)* dec. 31. helybenhagyó levele, melyben a jezsuiták és Sopron városa között — a Krisztus sz. testéről nevezett társulat két házában felállitandó kath. iskolák és collegiumra nézve — Esterházy Miklós nádor előtt létrejött egyezséget megerősiti.

(*Hártyán függő pecs.* Soproni ltár id. h. 69. sz.)

38.

Gróf Nádasdy Ferencz 1646. sept. 8. Keresztúron kelt levelében figyelmezteti Sopron városát, hogy a jezsuitákat a ker.

sz. János fundusán építendő sekrestye épitésében ne háborgassa.

Feleslegesnek nyilvánitja boldogult p. Ambrusnak azon kérését, melylyel eziránt a városhoz engedélyért folyamodott, minthogy a városnak ehhez semmi köze nincsen.

Nádasdy ezen eredeti magyar levelében is a keresztesek beneficiuma collátorának nevezi magát.

(Soproni ltár id. hely. 74. szám.)

39.

Gróf Pálffy Pál nádor 1650. nov. 26. inti a jezsuitákat, hogy álljanak el a megkezdett épitkezésektől. Ezen intelemre inditotta őt Sopron városának kérése.

(Soproni ltár id. h. 75. szám.)

40.

A soproni jezsuita collegium kéri Sopron városának tanácsát, hogy az uj iskolák épületei részére (pro ligatura) fát adni zsiveskedjék. 1661. julius 29.

(Sopr. ltár id. h. 79. sz.)

41.

Esterházy Pál nádor Sopron városához 1695. sept. 17. intézett levelében inti azt, hogy a jezsuitáknak fákkal terhelt szekereitől — az eddig követett visszaélés szerint — a városi vámnál vámot ne követeljen.

(Id. hely. 88. szám.)

42.

Holczmayer Nándor a pozsonyi jezsuiták rectora óvást tesz Sopron városa előtt az ellen, mintha a kivánt informatiónak késleltetésével, a soproni jezsuita házaknak adókötelezettségét elismerné.

(Soproni ltár id. hely. 90. sz.)

43.

Pro memoria collegii Soc. Iesu ad consulem civitatis Soproniensis circa iura patrum Iesuitarum.

1752. aug. 25.

(Sopr. ltár. id. hely. 94. sz.)

44.

Sopron városa folyamodik a királyhoz, hogy tiltsa meg, miszerint a jezsuiták a Nádasdy Ferencz által nekik adni szándékolt házakat elfogadják. 1649. jun. 6.

(*Másolat.* Soproni ltár id. hely 101. szám.)

45.

Gróf Ballassa Pál a helytartótanács nevében jelenti Sopron városának, hogy a soproni jezsuitáknak nem szabad bort mérni, mivel e jogot más beneficiatusok s nemesek sem gyakorolják.

(Id. h. 106 sz.)

46.

Khissenpfennig Kristóf soproni jezsuitának nyugtája, hogy az elemi iskolák orgonamesterének eltartására, Sopron városa polgármesterétől 15 fr. kapott. 1660. október 1.

(Soproni ltár id. h. 107 szám.)

47.

Sopron városának tanácsa Csernyánszky János trencséni jezsuitarectornak meleg köszönetet szavaz, a város részére felajánlott 20 ezer frtnyi kölcsönért, s egyuttal kijelenti, hogy e szives ajánlatot el nem fogadhatja, mivel Sopron városa igen szegény, s nem képes ily terhet elviselni.

(*Fogalmazvány.* Soproni ltár id. h. 109.)

48.

A 111. számu okmány: Catalogus Studiosorum Sopronii scholas Soc. Iesu....frequentantium 1704.«

A tanulók e névsorában több nevezetes nemes család fiainak nevével találkozunk.

Ilyenek voltak a rethorok között:

gróf Esterházy Imre Gábor convictor (komárommegyei)
Körmendi Ferencz convictor (Körmendről)
Ebergényi János (büki) convictor.
Pásztori Imre convictor.
Bajaky Ferencz Antal convictor.
Szeleczky István.

Más osztályokból megemlítjük a Mátyás, Árvai, Kunn családok gyermekeit.

Közli: Jedlicska Pál.

LEVELEK

A KRASZNAHORKAI ANDRÁSSYAKHOZ.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

X. 1672. april 27.

Kegyelmednek mint uramnak stb.

Krasznahorkárúl 9. praesentis nekem írott Kegyelmed böcsületes levelébűl kedvesen értettem az Kegyelmed jó egészségben való létét, kivánván, hogy isten kedvesivel együtt továbbra is éltesse és tartsa meg Kegyelmedet azon jó egészségben.

Itt mi csak hallgatásban vagyunk, a német hadakat most is szaporítják, úgy hallom, a török véghelyekben fölszabadult a csata, de istennek hála, még eddig nem hallatott, hogy excurraltanak volna, hihető, ha elkezdik, derekast próbálnak.

Draskovith uramtúl elvevék Óvárt, úgy hallom Szent-Miklósra is fáj fogok az embereknek, adja isten, ne legyen igaz, hogy elvegyék, de még eddig valamit hirdettek, alkalmasént megtörténék, mondják, hogy tegnap ment vissza a comissarius, az ki conscribálta a jobbágyokat. Uram ő nagysága tegnap ment Oroszvárra, Pálfi Miklós uramot kisérte addig, de ma viszont alá jön, én is majd kimegyek ő nagyságához, ha mi bizonyost érthetek, a jövendő pósta — napon írok bővebben mindenekrűl és maradok végig Kegyelmednek igaz szolgája

Győrött 27. aprilis 1672.

Király János.

Külczím: Generoso domino dno Nicolao Andrássy stb. Eperjes. — Somos.

6. Maii allatae Ioanni Király contrascribae Iaurinensi.

XI. 1677. április 7.

Illustrissimi, reverendissimi etc. Salutem et servitiorum etc. Quandoquidem sacrmae caesareae et regiae mattis domini dni nostri clementissimi urgens et summe necessarium

servitium, totiusque inclyti regni commodum et emolumentum id ipsum exposcat, ut inclytis harum partium regni Ungariae comitatibus et simul liberis ac regiis civitatibus pro pertractandis et concludendis negotiis ulteriorem totius patriae et omnium nostri permansionem concernentibus certam congregationem, necessitate id exigente intra brevissimum tempus celebrandam indicerem et promulgarem. Ea de causa visum est mihi pro simili congregatione vigesimam terciam modo labentis mensis huc in liberam ac regiam civitatem Cassoviensem praefigere et terminare. Quo circa illmas revdisssimas, spectabiles ac magnificas, admodum reverendas, generosas, egregias et nobiles Dominationes Vestras praesentibus requirendas et simul rogandas duxi, quatenus e medio sui ablegatos non modo hunc in finem destinare, verum cum plenipotentia et sufficienti instructione more hactenus observato expedire velint, quo iidem loco et termino in praescriptis comparentes, sequentibus diebus una cum reliquorum magnatum comitatuumque et liberarum civitatum ablegatis communibus votis et suffragiis de publica servitute et tranquilliori omnium nostri permansione certi quidpiam concludi et determinari possit. In reliquo etc. Cassoviae 7 April. anno 1677.

Earundem etc.

paratissimus servus.
etc.

Kivül: **Paria literarum illustrissimi comitis d.d. Paridis liberi baronis a Spankau partium regni Ungariae superioris generalis etc.**

(Egykoru másolatról.)

XII. 1677. jul. 8.

Spectabilis ac magnifice sat.

Literas eiusdem sexta currentis ad me exaratas heri recte percepi, agoque infinitas gratias pro liberali oblatione traditionis incaptivatorum latronum, qui nuperrime tres Szatvarienses milites germanos interfecerunt. Quoniam autem defacto non habeam satis opportunam occasionem illos praefatos latrones huc abducendi, rogo officiosissime, dignetur parum in eo habere patientiam, usque dum occasionem convenientem, (quam omnibus modis captabo) eos huc agendi habere possim, interim illos industriosae vigilantiae recommendans. Casu autem quo, magnificus Frater alicunde proficisceretur, humanissime rogo, dignetur suis ante abitum demandare, ut ad petitum meum, etiam absente spectabili ac magnifico domino Frater, mihi transmittantur.

Novi hunc nihil, praeter quod Vienna acceperim: regem Daniae cum rege Svecico aperto Marte coivisse, Svecumque pulsum esse. Praeter hoc, quod sua excellentia generalis Copp,

suae excelientiae domino generali comiti Strassoldo succedere et quidem brevi debeat, suam habet continuationem. De reliquo me eiusdem solito fraterno affectui et benevolentiae commendo et perpetuo maneo,

Spectabilis ac magnificae Dominationis Vestrae
Zendroviae 8-a Iulii 1677.

servus et frater semper
obligatissimus
Ferd. Franciscus a Marfell.

P. S. Siquidem maximopere indigeam istis baccis, quae hungarice vocantur málna, slavonice autem malini, de hinc officiosissime rogo, dignetur uni atque alteri suorum subditorum demandare, ut mihi aliquot ollas praedictis baccis repletas apportet, mihique ignoscere, quod in re tam vili molestiam creare audeam, nullae enim hisce nostris in partibus dantur.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino domino Nicolao Andrássy stb.
1677. de. 8. Iulii érkezett in Derneő.

XIII. 1678. jul. 30.

Spectabilis ac magnifice domine Liber Baro, domine frater mihi colendissime.

Salutem et officiorum meorum paratissimam commendationem. Literas spectabilis ac magnifici domini Fratris 29 labentis ad me emanatas condecenter una cum transmissa charta percepi, maximas superinde relaturus gratias. Interim notifico quod iam pridem domino leutinantio in Szatvár scripserim ratione Judicis dimittendi, rogo itaque officiosissime, dignetur me facere certiorem, sit ne iam reversus ad suum pagum iudex vel non? ut taliter ulteriorem facere dispositionem possim.

Novi hic locorum, quod Teleki Mihal 24. et 25. currentis habitis suis castris penes Cassoviam multisque nequitiis perpetratis iactitaverit se inde non discessurum, antequam civitatem expugnasset, ubi autem maioribus tormentorum explosionibus male salutati, aliquot eorum occubuerunt, relicta Cassovia versus Eperjessinum sese moverunt, ubi habito ultra quinque horarum spatio acri certamine, parvum suburbium incendunt, ultra triginta ab ipsis mactatis, nostris in civitatem regressis, ubi sese et civitatenses et militare praesidium strenue et fortiter defendere dicuntur. De reliquo sat.

Ejusdem spectabilis et magnificae Dominationis Vestrae
Zendroviae 30. Iulii 1678.

servus et frater obligatissimus
Ferdinandus Franciscus de Märfell.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino domino Nicolao Andrássy stb.

XIV. 1678. augustus 26.

Spectabilis ac magnifice domine Liber Baro!

Domine frater mihi colendissime!

Salutem et officiorum meorum paratissimam commendationem. Literas eiusdem 25. labentis ad me emanatas condecenter accepi et quid Harsány Topsiensibus minitetur, ex iis intellexi, qui autem hac vice securi ab ipso quod timeant, nihil habent; quippe iam heri illustrissimus dominus Kohári ipsum est insecutus et ita fugavit, ut iam hodie post Miskolczinum deorsum profugerit. Interim gratulor ratione aquisitae praedae, apprecarerque, ut inclytus comitatus saepius tam felices faceret egressus et invasiones.

Hic locorum novi hac vice plane nihil, neque scitur adhuc, quonam supremus noster generalatus se se verterit. De reliquo stb.

Eiusdem splis ac magficae Dnis Vestrae

servus et frater paratissimus
Ferdinandus Franciscus de Märfell
commendans.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino dno Nicolao Andrássy stb.

XV. 1678. augustus 28.

Spectabilis ac magnifice domine Liber Baro!

Domine frater mihi colendissime!

Salutem sat. Literas ejusdem 26. labentis ad me emanatas condecenter accepi, maximasque ago gratias pro fusiori informatione trasenripta. Interim spero hesternas meas iam etiam recte eo esse deportatas. Acclusas Harsány minas quantum attinet, notifico spectabilem ac magnificum Fratrem, praetactum Harsány nudius tertius ab illsmo domino Kohári usque ad Szent-Péter fugatum et insecutum fuisse, qui ea ipsa vespera adhuc pervenit Miskolczinum, unde hodie mane antelucano tempore hora 2 a tribus vel quatuor viris currui impositus aegrotus deorsum versus Szödt se se avehi curavit, ita ut non adeo brevi se se ad reascendendum resolvet.

Novi hic locorum tantum, quod rebelles cum castris suis ad Nagy-Bányam stare dicantur, quodque exellentissimi domini nostri generales, dominus comes de Leslie et dominus comes Würben, illos cum nostris castris recta sequantur.

Caeterum iterate gratulor ratione acquisitae praedae, opto tales successus frequentiores inclyto comitatui obveniant, qui nostris etiam deesse non possent, si rustici ex locis tributariis inferenda de illis nequam fama diligentiores et nobis fideliores essent. Praeterea statim audita fama de tot equis in praedam

obtentis, spectabilem ac magnificum dominum Fratrem officiosissime rogare mihi animus fuit, ut si inter illos aliquis nobilis juvenis equus circiter 4 annorum bene magnae staturae coloris nigri castanei (hungarice: fekete barna) de quo non erit dubium, reperiretur, spectabilis ac magnifica Dominatio Vestra eum mihi cederet pro parata mea solutione, siquidem quinque tales habeo sextus autem adhuc ad supplendum numerum seiugum deest, sed tunc tempore incommodare hisce non ausus, eandemque modo rogo, non gravetur mihi hanc facere gratiam, et talem equum, qualem supra descripsi, ex optenda praeda cedere, pretiumque indicare, quod ad spectabilis ac magnifici domini Fratris dispositionem aut per dominum tricesimatorem Rosmann per Rosnaviam, aut vero prout placuerit, aliunde refundi curabo. Praestolaturus superinde benignam resolutionem eandem deo, meque eiusdem fraternali affectui commendo, manens spectabilis ac magnificae Dnis Vrae

servus et frater obligatissimus
Ferdinandus Franciscus de Märfell.
commendans.

Zendroviae 27. Aug. 1678.

P. S. Non dubito, quin noticiam habeat dominus Frater, quod hisce diebus tam Cassoviae quam extra in castris tormenta maiora minoraque omnia sint explosa, ob recens natum orincipem suae mattis sacratissimae, facsit deus, ut in solatium nostrorum omniorum (*így*) fidelium vasallorum eiusdem vivat et floreat. Rogo iterate si possibile, tali equo mihi assistere, ut seiugium meum expleam, pecuniam summa gratiarum actione deponam, quo assignaverit.

(Ez utóirat Märfell saját keze írása.)

Külczím: Spectabili ac magnifico domino dno Nicolao Andrássy stb 1678. 28. Aug. exhibitae.

XVI. 1679. october 22.

Spectabilis ac magnifice domine, domine et frater mihi colendissime.

Ubi hactenus degerit magnifica Vestra Dominatio, non nisi nunc ex eiusdem literis percipere potui. Deo Opt. Max. sint laudes, quod hucusque bene valeat, quam eius clementia diutissime conservare velit. Benefactum est, quod magnifica Vestra Dominatio ex locis infectis cesserit, nam etsi medicamenta praeservativa multos post deum conservant in locis infectis, tamen omnibus ob suis potentiam non satisfaciunt.

Ego hic cum omnibus meis domesticis per divinam gratiam bene adhuc valeo. Hic in civitate moriuntur etiamnum homines antea 5, 6, 10, una cum Germanis militibus, iam duo, tres de die intereunt. Quod magnifica Vestra Dominatio desiderat, ratione intromittendae lanae, lubens licentiam apud dominum nostrum commendantem, comitem Tili impetrare voluissem, sed sicuti nullos domesticos, suum hospitium, tanto minus suam personam hoc tempore pestilentiali permittit, ita nec mihi licuit convenire, aut cum eius servis loqui. Nam etsi ego medicus domus pestilentiales ingredi, nec cum pestilentialibus seu infectis non nisi e loginquo loqui et ipsis consilia dare soleo, tamen me semper suspectum habet dominus commendans. Inde nec titulum ejus adipisci potui. Hunc autem apud offficiales excellentissimo domino generali adstantes magnifica Vestra Dominatio impetrare poterit. Dico autem etiamsi dominus commendans velit intromittere lanam, tamen omnes cives reluctabuntur et contradicent, eo quod illa talis materia sit, quae vel in transitu tantum per plateas infectas, contagium capere solet. Nec est consultum nunc ab hominibus nostris pecuniam accipere, aut si debitum apud ipsos maneat, possent hoc tempore, quo nihil in civitatem de victualibus affertur, omnia sua consumere, interea et mori tandem, unde solutio difficilis aut nulla. Magnificam Vestram Dominationem hisce divinae omnipotenti protectioni animitus commendo. Leutschoviae 22 Octobris 1679.

Spectabilis ac magnificae Vestrae Dominationis

servus obligatissimus
David Spilenberger.

P. S. Titulum tandem post multas inquisitiones ab officiali quodam acquisivi domini commendantis.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino domino Nicolao Andrási stb.

XVII. 1679. október 30.

Kegyelmednek mint régi nagy jó uramnak szolgálok ez bizonyos, hogy isten Kegyelmedet kedvesével együtt kivánt jókkal meg áldja, szíbül kivánom.

26. praesentis nekem irt Kegyelmed levelét ez mai napon hogy böcsülettel, egyszersmind nagy örömmel is vettem, értvén, hogy isten Kegyelmedet s Kd szerelmesit mint illyen pestises üdőben is jó egészségben megtartotta isten, ezután is tartsa meg Kegyelmeteket sok esztendeiglen, kivánom.

Az pater Jósa uram halálát tudom eddig Kgld bizonyosan megértette: mondják, hogy Fekete Jankó Salánczival együtt Tállyán az templom kerítése előtt harminczad magával vágták le pater Jósa uramat. Camerae praefectus uram is ez szerint írja

Kassárúl. Az Kegyelmed kedves menyét Reviczkiné asszonyt ez elmult pénteken kísírénk ki az eperjesi kapun, bizonyos ideig csak Demetere vitték szegénnek a testét. Nagy-Miháli Kristóf uramat is eltemettük; szűnt ugyan istennek hála itten is uram a pestis, mindazonáltal a kinek isten halálával (*így*) óráját elhozza, csak nem élhet tovább most is s ezután is. Eléggé törődnek az emberek az szüret felől, mint lèszen. Semmi hírem nem jütt Kövesdrűl is, noha már egy hete, hogy lementenek, kirűl húgom asszonyt ő kegyelmét túdósíthatnám, jóllehet magam irtam Kis Miklósnak, hogy mindenekrűl tudósítson, de mind eddig is semmi nem tölt benne; ha érkezik, mint megírtam hugomasszonnak ő kglnek is, mindjárt megírom ő kgmének. Itten az varanai új bort nyolcz forinton adják már. Kérem uram Kegyelmedet, mikor alkalmatossága adatik Kegyelmednek, valami bizonyos új hírekrűl tudositson minket is itten való szolgáit, Kegyelmed ugyan meghallja inkább másoktúl. Azonban kivánom szerencsés órában találja levelem Kegyelmedet. Maradván Kegyelmed

régi köteles szolgája
míg isten élteti
Báncsi Márton.

Kendi János uram kére azon, hogy írjak Kegyelmednek, hét jobbágyát mondja, hogy szökött volna Somosra Kegyelmed jószágában. Tudom Kd maga levelébűl megérti dolgát s mit kelljen ez iránt Kdnek cselekednyi s requisitiójára azt is elköveti.

Datum Eperjes die 30. Octobris 1679.

Külczím: **Tekintetes nagyságos szentkiráli Andrási Miklós urnak, tekintetes nemes Gömör vármegyének főispánjának etc. nekem régi nagy jó uramnak.**

(P. H.)

XVIII. 1679. november 3.

Mint uramnak sat.

Hertneki obsidiónak s felégetésnek sokféleképpen való hírét gondolván lenni, nem akartam elmulatni, hogy Nagyságodat annak mivoltárúl voltaképpen ne túdósitottam volna. Ez elmult october havának 30. napján éjjelre kelve, mintegy hét órakor rettenetes nagy sikoltással, ordítással, sípszóval reá ütvén a kastélyra mintegy négyszáz lovas és gyalog tolvaj kuruczok, szintén vocsora felett voltunk akkor, és jóllehet már tudtuk, hogy ránk ütnek, mert aznap reggel egy paraszt ember behozta volt a hírt, hogy az ott való hegyekben számtalan kuruczot látott, kinek mi hitelt adván, hozzá kezdettünk készűlni, s egymás között elrendelni, ingruente necessitate ki hová menjen. De hogy oly hamar ránk üssenek, nem véltük, hanem vagy hajnalkor vagy előálomkor vártuk, s arra nézve akkor kiki vocsorál-

ván, csakhamar bevágták az árok előtt való kaput, akkor osztán kiki helyére futván, úgy fogtunk a defensiohoz, hogy a kastély kapujátúl kétszer elpuskáztuk őket, az hidrúl is elszéleztettük, ez alatt ők egy régi fával berakott kis kapucskának esvén, azt kezdették vágni nagy csattogással, kin nem kevéssé rémültünk volt meg, mert arról ingyen gondolkodni sem tudtunk, s arra való nézve abba az kis kapucska mellett való bástyába csak két parasztembert rendeltünk volt botokkal, hogy még is legyenek. Igy osztán a mi kevesen voltunk, distrahálódtunk, s oda concurralván az fákról kövekkel és az nagy bástyának lyukairól puskákkal arceáltuk, holott csak isten oltalmazott bennünket, mert az nagy bástyából az kis kapucskához semmi lövő lyuk nem volt, hanem az ki lőni akart, ki kellett az legfelsőbb ablakon könyökölni s úgy lőni; mindazonáltal istennek jóvoltából onnét is szígyennel kellett eltávozniok. Tartott az illyen vakmerő ostromlások mintegy három óráig, úgy osztán abba hagyták s egész éjjel nagy csendességben voltak, mi is az alatt jobban hozzá készültünk, az kis kapucskát belől deszkákkal, kövekkel becsináltuk; óntálakból Szirmainé asszonyom az feleségemmel golyóbist öntöttek, mert az elfogyott volt, s töltést csináltak. Reggelre kelve az toronyból kezdettek bélövöldözni az kastélyban, úgy hogy senki sem mutathatta meg magát; mindazáltal azon lövéseket is elvittük, ott is sokakat bennök megsebesitvén. Hogy osztán látták, hogy úgy sem árthatnak, a toronyból lejüvén és az sekrestyének rostélyos ablakját rontván, ezen búttak ki, mert az torony ajtaján, az kin éjjel felmentek volt, nem mertek lejünni, sőt sohut közel sem mertek a kastély körűl megmutatkozni. Azután mintegy kilencz órakor 31. 9-bris[1]) az kastély körűl való épűleteket neki gyujtogatván és az falut is egynehány helyen felgyujtván, magok az falut truppokba körűlfogták s úgy várták a kastély felgyulladását, kit kétség nélkűl feltettek s magokkal elhitették volt, mert rettenetes nagy szél volt, s minden felől forgott a szél; majd nagyobb veszedelemben voltunk is már akkor, mert az mi kevesen voltunk, az kastély héjazatjára kellett oszolnunk, s azt oltalmaznunk, az nagy sűrű szikrák által s meg által repűlvén az kastélyon, a nagy füstben csaknem megfúltunk; mindazáltal istennek ingyen való jóvoltából a kastélyt is megoltalmaztuk, noha köröskörűl kivűl mind elégtek az épűletek. Látván, hogy ebben sem tölt kedvek, nagy szégyennel elmentek. Hány esett el bennök? mi nem tudtuk, mert a faluba csak egyet, a falun kivűl kettőt temettek; de már itt hallottuk és az eperjesi commendant is megírta, hogy a falukon 21 temettek el, és Hanusfalván mintegy 36 sebeseket vittek szekereken. Mi osztán nem szinte

[1]) Eltévesztve »8-bris« helyett.

bátorságosak lévén, s porunk, golyóbisunk elfogyván, gondolkoztunk tovább való megmaradásunkról s írtunk is mindenfelé, hogyha újabban ránk ütnének, megsegítsenek, hát azomban két paraszt ember úgy jű ollyan hirrel, hogy Keresztessel [1]) újabban meg azon tolvajokkal mintegy négyszáz kurucz s jűnek reánk, kit mi por nélkűl lévén, tréfára nem vettünk, hanem azon esetre onnat kiindúltunk, (finito (?) indúlásunkkor Kapi uram levele is érkezvén s vigyázásra bennünket intvén) azon éjjel ide Palocsa várába érkeztünk, úgy mint 1. Novembris, estve indúltunk és 2. virradóra ide érkeztűnk.

Mindenestűl voltunk abban a nagy kastélyban tizenkilenczen fegyveresek, talám vagy 10 parasztember bottal, az kinek semmi hasznát nem vettük. Igy oltalmazott meg bennünket az nagy irgalmú jó isten ingyen való jóvoltából, kiért áldassék szent neve.

Erről akartam Nagyságodat tudósitani, mert elhittem, sok külömböző híreket fog Nagyságod hallani addig. Már itt vettük az eperjesi commendant levelét, kiben biztat bennünket, hogy ne féljünk, hanem tovább is ott maradjunk, ha az szükség úgy hozza, meg fog is bennünket [segíteni] s ha kell, oda is küld németet közinkbe; de mi már itt voltunk akkor, egyébiránt késő segítség lett volna az, ha isten nem könyörűlt volna rajtunk. Ezekután kivánom, isten tartsa és éltesse Nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum in arce Palocsa 3. Novembris 1679.

Nagyságodnak alázatos szolghája
Szentpéteri János

XIX. 1679. november 15.

Ajánlom Kegyelmednek sat.

Ezen alkalmatossággal akarom Kegyelmedet ezen levelemmel meglátogatnom, kivánván istentűl szerencsés hosszú életet Kegyelmednek, még én is élek az Kegyelmednek szolgálatjára; azonban mint Kegyelmednek igen jó akaró szolgája, atyafia, akarván Kegyelmedhez kötelességemet megmutatnom, lévén itt köztünk Kegyelmedre nagy neheztelés, hogy azokat az hitihagyott kurucz-labanczokat maga mellett tartja, azokkal nem tolvajokat, hanem igaz fegyver viselő magyarokat üldöztet, fogat, néha Kegyelmed maga is velek jár; noha én azt sok felé magyaráztam, de nem sok haszna vagyon; az dobsinai dolgot is igen emlegetik, kiért eddig is hitemre boszút állottanak volna, ha sok kérésemmel (noha nem dicsekedem) eleit nem vettem volna; bizony nem használ az holdolás a jószágnak, mert szinte úgy felverik, égetik,

[1]) Keresztesnél helyett.

mint a holdolatlant, senki közűlünk senkit azért meg nem büntet, elég példánk vagyon az török végházak előtt is, ha elég pusztitást s égetést nem szenvednek-e. Kegyelmednek mint igaz szolgája, intimálnám más rendbe venni az iránt dolgait, azokat az hítihagyottakat amoveálná maga mellől, bizony maga is Kegyelmed veszedelemben forog miattok, jószága pedig el is romol. — Kegyelmedet követem, ha ezzel megsértettem, ezzel tartoztam, tovább Kegyelmed lássa. Az asszonynak ő kegyelmének ajánlom köteles szolgálatomat. Az feleségemet negyedik hónapja hogy nem láttam, de úgy tudom él az ő kegyelme szolgálatjára. Az tetves labanczok elvitték Poroszlórúl e napokban minden feír ruhámat, ha ő kegyelme egy pár inget küldene, meg szolgálnám. Ezzel istennek ajánlom Kegyelmedet. Irám számkivetett bujdosásomban Jász-Sz.-Györgyön 15. Novembris 1679.

Kegyelmednek

igaz jóakaró köteles szolgája,
öcscse
Semsey Pál.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Nicolao Andrássy stb.

24. Novembris kütték Szent Katalinra 1679.

Jász-beríni biró éjjel nappal bizonyos ember által sietséggel küldjed ezen levelet, választ is hozzon, mert megbúsúlsz miatta. (*Más kézzel.*)

Semsey Pál u. levele. (*Andrássy Miklós kezével.*)

XX. 1680. május 19.

Édes Szívem!

Isten minden jókkal, jó egészséggel áldja meg Kegyelmédet, kévánom. Immár régen nem vettem semmi levelét s hírét sem hallhatom Kegyelmednek, hol legyen. Én istennek hála, egészségben vagyok, Klárika is a catharusból könnyebbedik, jobban lévén az Kegyelmed szolgálatjára, alázatos szolgálatját ajánlván Kegyelmednek. Akarom Kegyelmednek értésére adnom, hogy a tornavármegyei dézmás valami Langh János nevő, szendrei prófontmester, sollicitálja s urgeálja hatkuti, dernei, kovácsi báránydésmát, mely felől már irattam neki; mi választ ad levelemre, ím oda küldöttem Kegyelmednek, most megis íratván, arra referáltam (*így*) magamat, legyen patientiával, még Kegyelmedtűl vagy a nemes kamarátúl az aránt válasza gyün, minekokáért kérem Kegyelmedet, találja meg felőle a nemes kamarát, ne legyen a szegénységnek valami baja, másképpen ha Kegyelmed arrúl nem provideál, tartok attúl, beviteti a birákot, s meg károsítja a szegénséget, meg is cselekedheti, ha akarja. — Vékey Pál levelét is oda küldöttem Kegyelmednek, a tokai puszta végett

mit ír, megértheti Kegyelmed, azt is jobb volna, ha kezéhez venné, hogysem más bitangolja, még is vehetné ember valami hasznát, ha esztendőt által bort árultatna rajta.

Itten mint folynak a dolgok, jóllehet Gyöngyössi uram és P. uram is megírta Kegyelmednek, mindazonáltal én sem akartam el mulatnom, hogy ne tudósítanám felőle. A talpasok mintegy négyszázan Farkas Jánossal, Fazekassal s más hadnagyokkal együtt bemenvén Rosnyóra, majd egy hétig ottan bordélykottak, pálenkáztak, a város ki nem hajtá őket, a generalis Putnok táján lévén, maga is ennehányszor üzent reájok, takarodjanak ki a városbúl, menjenek oda, a hol nekiek helyek vagyon, a Tiszántúl, de ők arra semmit sem hajtottak, csakugyan elkövették, a mit elakartak követni. Azomban a sokat nem szenvedhetvén, iffiu Leszle uramat rendelvén, bizonyos számú vasas, dragon és muskatélyos némettel és horváttal rajtok küldötte, hogy űzzék ki őket, utjábúl meg is üzente Leszle uram, hogy menjenek ki békével, mert másképpen roszúl fognak járni; de ők még valami böcstelen levelet irtak ki azon grófnak, vele lévén a comissarius ur is, kin megboszankodván, tegnapelőtt úgymint pénteken reggel körűlfogta a várost a sok németség, melyet a kuruczok sem vettek tréfára, szaladott a ki mint és merre szaladhatott a csucsomi utczára ki, a hol tizenhat esett el közűlök, tizenegyet elevenen fogtak, sebben is sok esett. Szegény Semsey Pál uram is csak azelőtt való nap talált volt bemenni szerencsétlenségére, vele levén Zákay István, Jánoki Farkas; hogy ki gyüttek a váraljai kapun ennehány lóval, szintén szemközben ment reájok a német, nem szaladtak, bízván az armistitiumban, a ki nem használván, őket is megfogták a németek, mindenekbűl megfosztották, hajadon fővel, egy ingben mezítláb hurczolván, tegnap reggel elvitték magokkal a németek Csetnek felé, tovább mit mívelnek velek, elválik. Én valóban szánom szegény Semsey uramat, annakelőtte harmadnappal ide a kapu eleibe gyütt volt fel másod magával, beszélgettem ő kegyelmével. A kuruczok meg is valami prófontmestert fogtak, a mint hallom, a ki a táborral Kassa felé ment volna. Az mely három, monoki kurucz rab vagyon itten, azokat jó kezességen ki vennék — — — — mit parancsol felőlök, a tévők leszünk. Ezzel tartsa isten jó egészségben Kegyelmedet. Datum Krasznahorka 19. Maii 1680.

Kegyelmednek igaz társa

Kerekes Erzebeth.

Külczím : Tekéntetes, nagyságos szentkiráli Andrásy Miklós urnak nemes Gömörvármegye föispánjának, édes szívemnek ő kegyelmének.

XXI. 1680. augustus 22.

Ajánlom Kegyelmednek sat.

Mind ennyi szomorú rabságos állapotomban nem akartam feledéken szolgája lenni Kegyelmednek, alázatosan akarám ezen levemmel Kegyelmedet meglátogatnom, mely — adja isten — találja Kegyelmedet szerencsés és boldog állapotban. Én még élek itt Murányban; adná isten már valaha másutt udvarolhatnék Kegyelmednek. A mellett nagy bizodalommal és alázatosan mertem búsítanom Kegyelmedet, mivel general Caprara uram ő nagysága úgy resolválta magát dolgomban, hogy Kassára bocsát, csak állassak tizezer tallérig kezeseket értem, ott osztán igyekezvén szabadúlásomban vigyem véghez dolgaimat, alázatosan kérem Kegyelmedet kedves és bizodalmas uramat, bátyámat, méltóztassék azon kezességet felvállalni értem, kit életem fottáig megszolgálni igyekezem Kegyednek, Kassán én Kegyelmednek más kezeseket állatnék, ha Kegyelmednek jó akaratja járúl, az kezesség formuláját elküldeném Kegyelmednek. Az búsításrúl követem alázatosan Kegyelmedet, nagy bizodalmam lévén az Kegyelmednek hozzám való gratiájában, merészlettem Kegyelmedet búsítanom. Elvárván az Kegyelmednek jó válaszát, adja isten, találja ez levelem Kegyelmedet szerencsés órában. Irám Murányban 22. Aug. 1680.

Kegyelmednek igaz jó akaró szolgája
Semsey Pál.

Kívül: Spectabili ac magnifico domino domino Nicolao Andrássy stb.

P. S. Ha az úr Krasznahorkán nem lenne, kérem az asszont ő kegyelmet, ne neheztelje bizonyos ember által megküldeni, ha válasz gyun, azt is ide kuldeni.

XXII. 1680. november 18.

Spectabilis ac magnifice domine domine et frater mihi observandissime.

Gratum [illegible] fuit nuncium de armistitio [illegible] hinc pax emerget [illegible] apparentia est, appropinquante domino [illegible] ad excellentissimum [illegible] Capraram. [illegible] De [illegible] est. [illegible] Vestra [illegible] Vestra [illegible] Vestra [illegible]

[illegible]

P. S. Per hunc tabellarium potuisset bene minera cuprea de qua nuperrime scribebam, mitti.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino, domino Nicolao Andrási stb.

XXIII. 1681. september 15.

Nagyságodnak mint uramnak ajánlom szolgálatomat.

Isten minden szerencsés jókkal áldja meg Nagyságodat, szívbűl kivánom. Én az tábort itt nem értem, Keszn étemrűl[1]) már kilencz nap hogy ide érkeztem Ónodban, által is költözött az Tiszán. Méltóságos generalis uram ő nagysága sietsíggel megyen, minthogy megszállották Beszermínt. Beszermínyi ember is volt generalis uramnál, hogy két nap alatt ha meg nem segíti, kéntelenek lesznek feladni. Vannak az kuruczok mint öszvesíggel harminczöt ezeren. De ő felsége tábora is vagyon tizenöt ezer, magyarral együtt, ha harczot állanak, rajtok mennek; itten körűl mind elszaladt a nép .... nagy pusztaság. Isten tudja, mi leszen tovább, ha meg nem békílnek. Én az Nagyságod leveleit harminczados uramnak adtam, mindgyárt bizonyos embertűl elküldette, magam is jó alkalmatossággal által megyek az Tiszán; ha valami olyan leszen, Nagyságodat el nem mulatom tűdósítani. Az úrfi Tokajban igen beteg. Ezek után isten tartsa Nacságodat jó egészségben, magam pedig maradok, még élek Nagyságod

Ónod 15. Septembris 1681.

legkissebbik szolgája
Görgey And.

P. S. Szintén bepecsételtem vala már az Nagyságod levelét, akkor hoztak hírt, hogy Beszerményt megvették, megvévén porrá égették, benne való népét magokhoz vették és fehérnépét Debreczemben kisírték. Petneházy portára[2]) gyütt, az Tisza parton Semsey András urammal beszélt, teljes szentháromságra esküdt, hogy megállják az harczot, jobb mind egy lábig elveszszenek, hogy nem mint tovább ilyen gyalázatosan éljenek, mint eddig. Csak isten tudja, mi lészen tovább.

Külczím: Tekéntetes és nagysägos Szentkirályi Andrásy Miklós uramnak stb.

XXIV. 1681. septemb. 21.

Spectabilis ac magnifice Domine!
Domine et fautor mihi observandissime!
Pro desiderio ordinavi magnificae Vestrae Dominationi

[1]) Zemplén megyében van.
[2]) Talán »portyára.«

species pro musto, quorum usus iam notus est. Consulo iam, ut hoc in autumno, praesertim quando luna in defectu erit, magnifica Vestra Dominatio pilulis suis laxativis utatur, sed in dupla quantitate, pro vera nempe corporis purgatione. Alias si placet, ordinarem aliud purgans, quod assumi posset loco purgantis autumnalis. Nova de Beszerméuy audivimus etiam, quod sit capta, sed qua ratione, nondum constabat. Ad adventum excellentissimi domini generalis vix ipsi stabunt, aut tormentorum ruinam exspectabunt. Brevi alia inde nova forte venient iterum ex comitiis seu statibus regni legati, inter quos dominus Szirmay nudius tertius in claustro, seu possessione domini comitis Erdődi in finibus Poloniae dicuntur tenentes ad dominum comitem Theököli. Sed vereor, ne tarde iam et sero veniant. Denique deus ita vult, eo quod turbatores pacis etiam ita volunt, bona pacis media respuentes. Oro magnificam Vestram Dominationem de comparanda materia sulphurea montana mei non obliviscatur.

Pro domino filio eiusdem ordinavi et mitto pulverem viscera interna refocillantem, quippe quae a morbo praecedente maxime labefactata sunt. Do eo quotidie mane per se aut cum cocleari uno vini, ut et ameridie hora quarta mucronem cultri assumat, continuando, donec melius valeat.

Magnificam Vestram Dominationem hisce domino deo commendo. Leutschoviae 21. Septembris 1681.

Spectab. ac magficae Vestrae Dominationis

servus obligatissimus
David Spilnberger.

Külczím : Spectabili ac magnifico domino domino Nocolao Andrási stb.

XXV. 1634. január 21.

Spectabilis ac magnifice Domine,
Domine mihi observandissime!

Quandoquidem notum sit, quod in arce suae magnificae dominationis aliquas res pertinentes ad inimicos nostros reperiantur, necnon minus aliquas suspectas personas, sic debui ratione mei officii magnificam Dominationem Vestram requirere, ut latori praesentium, Nitriensi officiali extradere *(igy)* tam res quam personas iam dictas ne gravaretur, et hoc intellecturus, si vere ad partes suae mattis sacratissimae tamquam bonus vasallus sui regis stare mavult, quam potius adherere perturbatoribus et Turcicis collegatis, et exinde meam resolutionem, quid ulterius faciendum sit, capiam. Hisce etiam officialis nomine Sohay[1]) Stephanus habet etiam in particulari suas proprias res, quas non

[1]) Szuhay.

detentum iri spero. De reliquo suam magnificam dominationem quam diutissime valere exoptans maneo,

Suae magnificae dominationi

Datum Rosnaviae die 21. Ianuarii 1684.

servire paratissimus

Jo. Batta marchio Dora.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino domino Nicolao Andrássi nobilissimi comitatus Ghömöriensis constituto supremo comiti, domino mihi observandissimo. — Krasznaurcham. (P. H.)

1684. 21. Ian. exhibitae.

XXVI. 1710. jul. 8.

Kedves asszonyom anyámnak ajánlom alázatos szolgálatomat, istentűl szerencsés sok jókat, fris jó egészséget kivánván Nagyságodnak.

Nagyságod 7. Iulii datált levelét Tót Márton uram ő kegyelme nálam léte alkalmatosságával alázatosan vettem, szívesen örülvén fris egészségben való létén Nagyságodnak s kedves atyám uramnak[1]) ő kegyelmének, (kinek is ajánlom alázatos szolgálatomat) mi is istennek hála itt az sovány Krajnyán fris jó egészségben vagyunk mindnyájan Nagyságod szolgálatjára; még istennek hála, itten körül az pestis nem uralkodik, de Szürtén talán eddig egy jobbágyunk s egy szolgánk sem maradott az udvarban, nem is volt már Török Gyurkánál több, az ki egészséges lett volna az elmult héten, de az is már lebetegedett az Nagyságod ménespásztorával együtt, ha eddig meg nem hóltak; s innét mindjárt tettem parancsolatot, hogy Szennára hajtsák az ménest, ottan fogom gondját viseltetni, máskint hallom hogy jó húsban vadnak, az mint Szürtéről írták, nem is veszett több el benne harmincznyolcznál apróstúl, az marhában is nem sok kár vagyon, mely is öcsém uram keze alatt vagyon Zákonyban; de bezzeg az ajnácskői marhában igen sok eldöglött, meg kell engedni, még Ajnácskőben vagyis az sebes hajtásban vesztegetődtek meg. Elég törődéssel vagyok, hogy az pestis miatt se Szürtén, se más jószágocskáimban az gazdaságot nem űzhetik, annyira vadnak némely falukban, hogy alig cseng egy két ember bennek, úgy kiholtak.

Az ellenségtűl még mi itten semmit sem tartunk, ha csak az szüretre meg nem látogat bennünket, noha ugyan nem az ő

[1]) Vécsey Sándornak édes anyja Szelényi Mária idősb Vécsey Sándor özvegye férjhez ment b. Andrássy Györgyhöz, ezért neveczi Vécsey ifjabb Sándor Andrássy Györgyöt atyjának, mert mostohaatyja volt.

számokra dolgoztatnánk az szőlőket, kik is igen szépen jó terméssel mutatják magokat. Az barna lovak mellett levő kocsis által írtam volt alázatosan Nagyságodnak (de az mint beszélli, az labanczoktúl kergettetvén, elhajitotta az levelet) hogy kit isten ne adjon, ha az ellenség Zemlény vármegyében be gyűne, s itt való jószágunkban meg nem maradhatnánk, nem jó volna-e Lengyelország szélin egy bizonyos gazdát pénzzel csinálni, az ki ha csak télig is pascuatióra való helyt adna mind az mi kevés marháinknak, mind pedig az Nagyságod ménessének s marhájának, sőt úgy is végezhetne az ember, hogy téli alkalmatosságok is lehetne, ha az szükség úgy hozná, mert édes asszonyom anyám ezen az földön való uraknak elméjeket igen oda látom czélozni Lengyelországban, az Tisza felé való jószáginkban sem lenne bátorságok az erdélyi ellenség miatt. Ez iránt ha Nagyságod parancsolatját vészem, s az szükség úgy hozná, fáradoznék az accomodatio iránt, mert isten látja az magamét sem kivánom jobban conserválni, mint az Nagyságtokét. Feleségem Nagyságodnak s az úrnak atyám uramnak ő kegyelmének ajánlja alázatos szolgálatját, s velem együtt az atyafiakat ő kegyelmeket szeretettel köszönti. Istentűl jó egészséget kívánván, kívánom ezzel ez levelem találja Nagyságodat fris jó egészségben, maradván

Nagyságodnak

Piknye 8. Iulii 1710.

alázatos szolgája
Vécsey Sándor[1])

Külczím: Tekéntetes nagyságos Szelényi Mária aszszonynak, tek. ngos Andrássy György uram h. társának, nekem édes anyámnak szeretettel.

XXVII. 1710. decemb. 18.

Illustrissime domine Baro, mihi observandissime.

Percepi a meo adiutantio de vino Agriae ad herulam Vecseianam spectante, quatenus modalitatem adinvenire necessum foret, ne aliquo modo periret; ex parte mea ubi possibile, omnem sum adhibiturus operam, sed vereor, ne forte iam retardum sit negotium illud, interea tamen suae dominationis illustrissimae appellando suae excellentiae generali campi marschallo,

[1]) E levél mutatja, hogy Vécsey Sándor még ekkor is (1710.) élt, s igy hibás Nagy Iván Magyarorsz. Családai XII. köt azon adat, hogy 1697-ben öletett volna meg. A Reform hirlap 1873. évi folyamában [mint hivatkozásból tudom] jelent meg a Vécsey családról némi közlemény, melyet nem láthattam; lehet, hogy ez felderíti Vécsey Sándor halála idejét.

et comiti a Pálffy scribere necessum erit, nec dubito, quin sit omnimode erga herulam orphanam reflexione facturus, cum hucusque non sit repertum dominarum vel herularum res surripere, vel distrahere. Praeterea subaudire quoque mihi fuit, quatenus dominationis illustrissimae milites hussarones dicendo, alicuius Michaelis Bodnár (qui spontaneo modo ad fidelitatem rediit) equum, non scio, quali sub praetextu surripuerint, si aliquis esset, quod peccasset, invenietur suo tempore, nec tali procedere modo licuisset, ideoque equus ipsi restituendus foret, quibus itaque maneo

Illustrissimae suae dominationis

Szendrőviae die 18. Decembris 1710.

paratissimus servus

De Viardy.

XXVIII. 1711. Január 21.

Moldaviae [1]) die 21. Ian. 1711.

Illustrissime domine Baro domine mihi honorandissime!

Quod saepius secundum demissam obligationem meam litteris non inserviam, non mihi sed continuis meis laboribus et fatigationibus id imputare dedignetur, nolui tamen hac in amfracta mora praetermittere certiorem reddere, quod hisce diebus ad 800 equestres plane ante nostrum accessum Cassoviam intrarint. Subsequentibus autem diebus in certa velitatione unum vicecolonellum Kenheczi János intercepimus, qui inter omnes constitutiones Cassovienses, nimirum quod ibidem nullum pro militia foenum nec stramen, nisi quod fourisando inferunt, habeant, etiam hoc protulit omnem suam spem in Moskovittas habere, sed Dominus M. Paulus Andrássy, qui bene bibit, quod dixerit, si aliquid venire contingeret, circa messem exspectandum foret, debui de necesse aliquid dicere, sed tandem tarde fabulari, ligna quoque deficiunt, molendinum non habent, nisi in civitate, cum equis hoc parum iuvat, plane dum haec scribo, nimium quantum molestor, sed inter haec tamen certiscor omnem militiam equestrem Cassovia Munkaczinum versus profugisse, plane hodie habemus ad Cassoviam magnum commendo, plura hodie exspectamus, hoc etiam certum est, quod Turca Moskovitis bellum intimauerit, simul etiam et Augusto regi. O pulchrum auxilium a Moskovitis pro Hungaris, sed uti apparentia est, si deus aliunde nollet, Turca nihil efficiet, nam Moskovitta adhuc super mare et terram

[1]) Moldau magyarúl *Sepsi*, tótúl Moldawa, helység, Abauj vármegyében fekszik.

habet 150 millia militum, nec minus Veneti contra Turcam insurgunt, pro meliori cautela autem sua caesarea maiestas 40 millia Germanorum in Silesiam collocat, quos rex Brandeburgiae commendat. Deus non derelinquit iustum, deposuit potentes etc. Praeterea spero, quod sua dominatio illustrissima mei apud inclytum comitatum non fuerit immemor ratione alicuius parvae discretionis, nam coram deo testari possum, quod satis meis exiguis viribus intenderim servire, et nec ante annum mihi quidquam obtulerunt; aliis autem, qui non merebantur, dederunt, quae quidem mea non intersunt, sed tamen dolet, quod equus, qui non meretur, pabulum accipiat; de mea charissima nulla adipisci possum; resolutionem credo quod dominus Nebes inter ....faciat, quibus me ulteriori favori reccomendans maneo

Praetitulatae suae illustritatis

humillimus servus
Josephus Hörnnig
generalis adiutantius.

XXIX. 1712. máj. 3.

Kedves atyám uramnak ajánlom alázatos szolgálatomat Kegyelmednek.

Vigesima sexta Aprilis datált Kegyelmed úri levelét alázatosan vettem tegnapi napon; mivel az postáknak folyását értem, el nem mulatom gyakrabban, hogysem eddig. Kegyelmednek levelemmel udvarolni. Az való, még itten semmi derekas dologhoz fogni nem lehetett, mivel mindeddig ő felsége Bécsben késik, és kétséges pünkösdig is eljüvetele, noha ugyan rebesgetik és az praeparatoriumokat is készitgetik, hogy dominica Trinitatis pakarná ő felsége véghez vinni az koronázatot, addig itten semmi ublica sessio nem leszen. Egyéb dolgom nincsen, hanem az uraknak gyakran udvarlok, és az Pa...instantiájának erectiójában actu fáradozik egy jó törvénytudó becsületes uri ember, mihent végben megyen, ad propositionem et informationem, azonnal fogom az urakkal közleni, úgy az nemes vármegyék deputatus követjeivel; mivel pedig ők nemes Heves vármegye ellen is erigálták magokat, absolute nem akarván személyektűl az vármegyében fizetni, vagyon instructiója Orczi István uramnak, hogy az ország előtt praestonálja dolgokat az.....aknak, mely dolog igen fogja segiteni az mi instantiánkat és reménlem is isten minden jót ad. Innét semmi ujsággal nem kedveskedhetem kedves atyám uram Kegyelmednek, hanem rebesgetik az urak, hogy az felséges udvar elméje ott járna, ut deficiente et mortuo Carolo imperatore succederet sexus foemineus ex domo Austriaca existens in regem Ungariae; errűl ugyan sokféleképen hallom az discursust, meg-

válik. Az anglusok és hollandusok franciával való békességét is csaknem publice beszéllik; szerencse, ha nem úgy vagyon. Berényi urak itten vadnak, Szegesvári volt szállásomon is, Kegyelmed parancsolatja szerint igen is beszéllek ő kegyelmével és szakácsot is fogok tudakozni. Ezzel ajálván Kegyelmed gratiajában magamat, maradok

Posonii 3. Maii 1712.
Kegyelmednek

alázatos szolgája fia
Vécsey Sándor.

Külczím: Tekéntetes és nagyságos Szentkirályi Andrássy György uramnak, kedves atyámnak uramnak ő kegyelmének alázatosan Krasznahorka. (P. H.)

XXX. 1712. jan. 23.

Kedves atyám uram, ajánlom alázatos szolgálatomat Kegyelmednek.

Én mindeddig is vissza nem járulhatok, várván, hogy az ország által beadatott punctumokra (mellyek között az Pászthi *(így)* dolog is vagyon) ki fog gyűni az ő felsége resolutiója, de mivel még csak tegnapi napon volt az ministeriumnak első sessiója, úgy látom, még egy hét alatt aligha kigyühet az resolutio, mivel pedig hogy annyival is inkább sürgethessem az dolgot, ő felségének ez mellett instantiát is adok be, magam pedig holnapután kevés vásárlás kedviért Bécsben fordulok, ugyis valameddig az resolutio ki nem gyűn ő felségétűl, addig csak heveréssel töltjük az üdőt, onnét megtérvén, ha az jüvő héten ki fog gyűni az resolutió, jó, ha pedig nem, már jó karban lévén dolgaim, reá bizom Orczi István uramra és magam elkéredzem s visszatérek istennek segedelmébűl nem is lehet nekem végig várni az dolgokat, mert tudom, csekély oeconomiám eddig is elég fogyatkozással vagyon, az költség is kevés az ide való mulatáshoz. Tegnap bizonyosan értettem, hogy ő felsége még sz. Bertalan napig resolválta itt való mulatását, én elhiszem, nemcsak az diaeta kedviért. Itten közhírűl rebesgetik az Lengyelországban való magyaroknak kigyüvetelét, de azt nehéz elhinni, vannak ugyan itten is muszkva követek, hanemha azok ajálnák dolgokat.

Én édes atyám uram az Dunán akartam alá menni, de itten igen nagy szelek járnak, veszedelmes, úgy látom szárazon kell elmennem, az merre bátorságosabbnak fogom itélni, noha bizony sok költségemben fog telni, mit tehetek rúla, azon vagyok, hogy az jüvő héten megindulhassak, ha pedig hogy várakoznom kellene,

iufallibiliter circa 3-am 7-mam Iulii isten engedelméből megindúlok.

Vécsey László öcsém uram ő kegyelme dolgában engemet csak biztat Jeszenszky Miklós uram; addig ugyan vagy jó vagy rosz válaszom lészen a herczegtűl, mig itten leszek. Kedves asszonyom anyámnak ő nagyságának ajánlom alázatos szolgálatomat, istentűl szerencsés friss jó egészséget kivánok ő nagyságának, úgy húgom asszonynak ő kegyelmének is. Maradok ezzel kedves atyám uram Kegyelmednek

alázatos szolgája fia
Vécsey Sándor.

Külczím: Tekéntetes és nagyságos Szentkirályi Andrássy György uramnak, kedves atyám uramnak ő kegyelmének alázatosan írám, Löcse Rosnyó, Krasznahorka.

Közli: NAGY IVÁN.

SÁMBOKRÉTŸ MIHÁLY 1683-IKI DIARIUMA.

Diarium particularitatum cladis Hungariae, Mensibus Julio et Augusto Anno 1863.

In initio Mensis Julÿ recedentibus nostris, incenditur per nostros Arx Ovár (Magyar-Ovár) cum commeatu copioso.

Circa 7. *Julÿ* Turcae nostros circa Elend invadunt, clade aliqua illata. Tandem Poloni adveniunt et Turcas ad Köpchén stantes invadunt.

11. Julÿ Artoléria nostra ex Callóköz Insula educitur et ad fluvium Morava abducitur et pontonibus ad Hoff Austriae devehitur.

Eodem Turcae solvunt obsidionem Jauriensem, certo milite pro custodia pontium Abdensium relicto.

Circa idem tempus tota vicinia Köpchiniensia et ipsum Oppidum cum Arce Veteri Turcis incensa conspiciebatur, (t. i. Pozsonybúl.)

Eotum invaditur Hamburga per ruinam Arcis, et licet cives cum plurimis illuc sese recipientibus strenue arma stringebant, ad extremum tamen pulveri pÿrio destituti, victi sunt, soevitum in omnes immisso etiam igne, coesi supra 3500. Franciscani omnes perierunt; quantus numerus captivorum, resciri non potest.

Die sequenti appulit navis Hamburgo Posonium tota cruenta; cum enim utriusque sexus homines supra 300 eandem insidissent, nec prae pondere tanto a litore progredi quivisset, ibidem a Turcis opprimuntur, quorum capita in prora et puppi ac in varÿs locis cortinarum abscindebantur et Danubio injiciebantur, ad tales usque sangvine in eadem reperto.

Praemissis et alÿs similibus visis, Comitatus Posoniensis destinat Ablegatos ad Thökölium pro imploranda protectione.

Circa 15. Julÿ venit in Comitatum Posoniensem Sigismundus Ghéczÿ, Plenipotentiarius Thökölÿ, distribuitque postulantibus Salvas Quardias.

Eodem succursus cum colubrinis majoribus Viennam a Turcis ducebatur.

Circa 19. Julij. Prohibentes Germani tormenta Sentavia aliorsum quam ad Leopoldopolim abducenda, miserabiliter coeduntur a Thökölianis, vix duobus evadentibus.

Porro dictus Ghéczÿ Comitatui Posoniensi in Congregatione, nomine Domini Thökölÿ proponit: in signum subjectionis insurgat personaliter; 2-do, pro honesta Domini Thökölÿ exceptione cum Comitiva 3000, pro duobus stationibus provideat. Ad primum: Pro impossibilitate ostendenda mittuntur Ablegati. Alterum pro possibilitate offertur.

Circa id tempus aliquot Túrmae Polonorum Posonium veniunt et castra ponunt ad hortum Archi-Episcopi, hortum et allodium invisentes. Hi die sequenti ad nautum Püspök in occursum duobus Regiminibus Infanteriae Principis à Croi et Grana Jaurino venientibus profecti sunt. Qui die sequenti ad fluvium Morava ibant.

Tandem Oppidum Pruck subjecit se Turcis, quibus Salvae Gvardiae attributae, mittuntur quoque in Insulam Csallóköz centum equites pro Salvis Quardÿs.

Festo Sancti Jacobi ad Suburbia Civitatis Posoniensis comparent tres turmae equitum Thökölianorum, sciscitantes: an se submittere velint protectioni Thökölianae? Quibus protectionales Thökölÿ ante Mensem et ultra emanatae praesentantur; quibus visis, commeatu petito discesserunt. Circa horam primam pomeridianam comparet Sigismundus Ghéczy et postulat, ut in Civitatem intromittatur. Civitas allegat impossibilitatem, sed post magis vi ingressus est.

26. Julÿ. Stephanus Petrőczy cum quinque suorum Comitatuum et Confiniariorum millibus et uno Regimine Turcarum resedit in hortis ex opposito Cseklész, ubi praestolabatur adventum Thökölÿ; interea non cessabant incendia. Sub ipsum crepusculum veniebat Succursus ex nostris ad Arcem Posoniensem. Hungari id subodorati, eosdem invadunt et dissipant, suis plurimis vulneratis.

27. Julÿ. Hungari mixti Talpasonibus et Turcis invadunt Suburbia, disarmatis Civibus, nihilque curata Salva Quardia ipso Sigismundo Ghéczÿ, omnia effringunt, depraedantque, vasa vinaria circulis denudant, ut nonnullis cellis usque ad genua in vino vadatum fuerit. Quo intellecto Dominus Petrőczy, in succursum accurrit; qui in primo impetu, licet fugerint, tamen post resumptis trucibus animis, ipsi Generali sese opponere praesumpserunt. Circa horam 6-tam vespertinam, durante indomita depraedatione Suburbÿ, ortum est incendium in platea Hungarica, quae totam faciem inferiorem plateae xenodochialis (excepta domo

Vesseléniana et aliquot ibidem domibus) et Danubialis intra duas horas in nihilum redegit; cujus eo major dolor, quod nemo Civium extra cancellos portae prae metu inter medios ignes vagantis mixti militis, ad extingvendum ignem prodire valuit. Quo viso ipse Thökölius cum aliquot Turmis ad hortum Archi-Episcopalem accurrit, quem jam antea a Talpasonibus ruinalum conspexit. Demum sub vesperam ex propria sua Quardia 300 pedites musquetarios pro custodia duarum suburbialium portarum et Civitatis portae misit. Tandem circa primam horam noctis prope portam Sancti Michäelis in Suburbio renovatur incendium, at cives animati Quardÿs, aperta porta, in extingvendo igne serio laborarunt, ut praeter sex domos plures non perierint.

Die 28. Julÿ laboratum est per Ghéczium in occupanda Arce. Iterum Thökölius, ut conservarentur Suburbia Civitatis, mittit duo vexilla Talpasonum. Interea fama sparsa totam molam Armadae Germanicae transvadato fluvio Morava, ad Posonium venire, unde etsi claves Civitatis jam fuerint ereptae, tamen omnes Thököliani Commissarÿ et milites silenti nocte tacite foras prodierunt et castra versus profecti sunt, paucis hinc inde nonnullis latitantibus, qui horum erant ignari. Circa horam 4 matutinam Germani Civitati Posoniensis totalem excisionem minabantur, nisi dicto citius reseratur. Fit, quod postulatur. Dragonerÿ occupant portam, Civibus iripiuntur arma, indagantur Thököliani, publicatur sub gravi indignatione manifestatio; capiuntur plurimi, inter eos ipse Petenada et alÿ, ex his alÿ ad Arcem, alÿ ad castra ducebantur. Et quia metus erat: ne Hungari succursum petant à Turcis, ideo pons volatilis comburitur, naves submerguntur, una et molendina. Ita castra Hungarorum praepropere mota et ultra Vagum translata sunt; quorum ultima agmina, quae ex Turcis constiterunt, à Polonis infestabantur, nostri in pratis Posoniensibus substiterunt, et ibidem castra cusatura. Durius excipiuntur coram Generalitae, minando exemplum se ordinaturum in Civitate Posoniensi, mandant ut recedant, post remandat se cernaturum, post redeant. Redeuntes plane affectu paterno monuit, ut ad debitam fidelitatem redeant. His et similibus praemissis sciscitabatur: quae Civitati praescripserit facienda Thökölius? Dixerunt, tria: ut pontem extruant, ut personaliter insurgant; tertÿ ordinis erant, quae per Commissarios repraesentanda erant. Ablegati responderunt: non esse in Civitatis potestate, quia materialia ista Civitati desunt; 2-dum, ipsos non posse deserere Civitatem. Tertium non constabat Senatui, qui demum sequenti die debuisset proponi. Promisit Sua Serenitas effectivam et realem assistentiam.

30. Julÿ. Fit diligentissima in Civitate Thökölianorum ubique inquisitio, ut nonnullis vigiliae prae domibus fuerint

locatae, Cives provocant ad oculatam peragendam. Eodem iter (?) Ablegati Civitatis mittuntur ad Suam Serenitatem, quos durius longe, ac heri excepit, minando Egregio Domino Michaëli Zámbokréthy et Ernesto Aver arestum; sed posterioribus cogitationibus nihil simili factum. Miserat quoque Camera suos Ablegatos, qui tamen longe durius ac sperabant sunt excepti. Ideo mox de transmigratione aliorsum ex Civitate meditabantur, quemadmodum omnino ad Arcem discesserunt. Caeterum circa horam 10. matutinam moventur Castra ad fluvium Morava.

31. Julij. Mandanti Serenissimo publicatur in Civitate, ut populus semotis maxime intuitu Religionis passionibus, concorditer vivat, arma sumat, S. Suaetti fidelis maneat et sese defendere sciat, succursurum omni impetu. Tandem Oppidum Dévén a Germanis expilatur.

1. Aug. Egregius Sigismundus Csernely praesentat certas Credentionales Domini Thökölÿ Senatui. Penes quas primo offert gratiam principalem Civitati, rescire cupiens, utrum factam simul submissionem ulterius sunt continuaturi et protectionem principalem complexuri. 2-do. Certas literas ad Serenissimum perferendas mandat, cum reportando responso. Tertio, ut Iudex, Consul et Juratus Notarius in Castris adsint. Ablegati accomodantur in Civitate, sed postea deducantur ad Arcem, Senatus proposita et literas communicata cum Serenissimo. — Serenissimus literas perlegit, perlectas Notario exhibet, mandando, ut eas remittant ad Thökölium. Contenta erant earum, captivorum fiat permutatio, coetera mandata inhibuit expedienda.

Eodem, post horam 3-tiam pomeridianam iterum in platea Hungarica suburbiali oritur incendium, quod alteram faciem cum platea quatuor urnarum in ictu oculi consumpsit; perÿt hortus Archi-Eppalis cum Allodio et vicinis hortis. Turcae vero in altera parte Danubÿ copiose conspiciebantur. Nocte subsequenti iterum in Hungarica platea incendium oritur, cujus tanta vehementia, ut vix imo Civitas periculum evaserit, jam incensa Turri supra Templum olim Hungarico-Evangelicorum, nunc Ursulitarum.

3, 4, 5. Aug. Turcae oberrant et Castra metantur infra Köpchinium, Arce nova Köpchiniense, Templo et Oppido Rajka incineratis.

6. Augusti. Hungari mixti Turcis et Tartaris, vado transeuntes fluvium Moravam, populantur Austriam; quibus obviam missi Poloni, plurimis caesis, 9 vexillis uno magno cum insigni Thököliano ablatis, funduntur. Commendans vero Arcis Posoniensis foenum, vina et pecora miserorum hominum ad Arcem convehenda facit, prout et vasa vinaria pro corbibus.

Circa id tempus Egregius Nicolaus Mailáth cum filio capitur et Lévam ad arestum mittitur. Interea Turcae annona defectu

laborantes, captivos cogunt ad metendas et triturandas fruges, quod maxime Köpchinium factitatum est.

7. *Augusti.* Restituuntur Templa Tÿrnaviae Evangelicis. Sabbatho vero ante Dominicam octavam post festum Trinitatis Thököly splendide Civitatem est ingressus, auditoque brevi sermone Hungarico in Templo restituto, ibat ad castra. Interea extra portam superiorem in horreis oritur incendium, hinc flante Austro, incenditur in plurimis locis Civitas; populus currit ad inferiorem portam, qua clausa, cogebatur per medios ignes platea Jacobina in angulum sese recipere, ubi grandes foeni et frugum acervi, hominum, pecorumque multitudo, non scientium quid facto sit opus? unde plurimi conscensis moenÿs Civitatis, deorsum sese praecipitarunt, his favente illis non item fortuna. Hos comitabatur immediate militaris qui se demittebant expilatio. Multi liberos foras per moenia ejiciebant, sed horum pauci vivi reperti. Aliqua propugnacula decussis, in certa parte tegulis conscenderunt homines, sed indecussas jam ardentes scandulas, nisi perire voluissent, ambustis pedibus et manibus decutere cogebantur. Alÿ funibus sese extra muros demittebant, sed plerorumque breviores funes habiti, vel prae pondere rupti, perierunt vel membra eluxarunt. Nonnulli in ruinis moeniorum pendentes, fumo et flamma semi-ambusti reperti sunt. Perierunt exceptis Collegio Jesuitarum, Templo Cathedrali paucissimisque domibus, hominum supra duo millia, pecorum indefinitus numerus.

Festo demum Transfigurationis Christi restituuntur Templa Modrae, et subsequentibus alÿs diebus in vicinia. Jam subjugata Insula Csallóköz, patebat securitas transitus, quin imo Samarienses nactis aliquot navigÿs cogebantur Turcas et Tartaros in auxilium missos Thökölio transvehere.

Sub dato 15. Aug. praesentantur Senatui literae Domini Thökölÿ ex Királyfalva emanatae, quibus mandat, ut Dominus Sigismundus Csernely beneficio parolae per Cives datae introductus in Civitatem, sed per intimationem nonnullorum Commendanti suggestam detectus, ad Arcem deductus et usque ad praesens arestatus, intra tres dies pacifice remittatur, alioquin Civitatem factum luituram incendio. Senatus sese excusat apud Principem. — Arx Vöröskő se submittit Principi, tormenta evehuntur.

17. Augusti. Publicantur Comitatus Posoniensis Literae, quibus innuitur advenisse in Castra Principis Tartaros, qui ad populandam Moraviam ituri sunt; ideo mandari omnibus officialibus Magnatum, ut subditos maxime in sylvis degentes revocent, et vel in Oppida, Civitates aut Arces sese recipiant, — alioquin ipsos periclitaturos. Publicatur quoque Civitati Posoniensi et Szent-Györgyiensi specialiter personalis Insurrectio, sub amis-

sione vitae et fortunarum, per Turcas et Tartaros eo facto effectuanda. Tartari in Insulam Csallóköz venientes, adduxerunt supra quatuor millia utriusque sexus captivorum, ex quibus selectis duobus millibus et ad Uyvarinum missis, reliquos vili pretio appretiabant.

Die 21. Aug. A hora 3-tia matutina auditae sunt continuae colubrinarum et campestrium tormentorum simul et ex Insulis proximis Civitati, in quibus populus magnus cum pecoribus sese conservaverat, sclopetorum explosiones, et inconditi periclitantium clamores. Circa hòram tandem 7-mam conspectae sunt duae turmae equitum infra viridiaria Civitatis, qui unum lanionem in Germanico habitu decapitarunt, alterum vulnerarunt, tertium qui se negabat Posoniensem, exutis indusio (veste vilissime existente,) et cothurnis salvum dimisserunt. Explosiones vero sclopetorum factae in Insulis Civitati proximis erant ex eo: Nonnullarum possessionum, imo et Püspöki Incolae quidam, renuebant sese adjungere Talpasonibus, qui nactis aliquot navibus, unacum Püspökiensibus transierunt in Insulas, ibidemque salvatos invaserunt, qui tametsi sese defendissent strenue, at paucitate victi, supra centum quinquaginta sunt trucidati; reliqui capti, abductique, res eorum in praedam conversae. — Eodem accidit Thökölium pro Arce Stomphensi misisse decem Turcas, tot Hungaros, tot Tartaros, quos rustici in sylvis invaserunt, vix salvos remiserunt. Ideo die sequenti incineratis horreis Civitatis et aliorum per medias Vineas septem turmae Hungarorum aliam possessionem Peisthun, plurimis hominibus caesis; Comes vero Joannes Anthonius Pálffy ad Castra Suaettis sese contulit, illinc quinquaginta Musquetarios in Arcem Stomphensem mittendos obtinuit, qui omnes milites ea qua heri profecti sunt via, die sequenti in Vineis magnis damnis illatis, retro cesserunt.

22. Aug. Incinerantur horrea Civitatis aliquot, post prodeunt septem cohortes equitum, quae per Vineas recta ad viam Stompham versus ibant.

23. Aug. Hesterni milites redeunt, quos sequebantur abacta pecora; conglobatus populus Posoniensis eadem pecora, pulsis custodibus ademit. Allectus parta praeda cum posteriora agmina longe majori praeda onusti, in procinctu eadem via intellexisset venire in occursum, confusis ordinibus, sine duce, aliquot habitis secum equitibus, ad molas usque intra montes habitas, inter hos tres Clerici, unus equitabat, duo vero pedes excurrerant. Dum in aperta campi ventum est, hostes ex insidÿs procurrentes, in obvios soeviunt; qui vel maxime ob lapsam pluviam pixidibus jaculari non quiverunt. Cecidit hic Admodum Rndus Dnus Petrus Parády Canonicus Posoniensis, in capite plurimis vulneribus illatis, ex civibus aliquot, conductis Musquetarÿs circiter nro 29., et ex

alÿs non contemnendus numerus, hostibus cum praeda, etsi non longe ab horto Archi-Eppali transeuntibus ac aliquot ex Arce vicibus tormentis in eosdem detonatum fuisset.

24. Aug. Turmatim conspiciebantur transire et redire hostes per vineas trans montes.

Et haec erant quae Celsitudini Vrae pro moderno deplorando tempore, lachrymabundis oculis repraesentare debui; dignabitur itaque Celsitudo Vra, (si Eidem ita visum fuerit) non solum Ministris, verum etiam Matti Suae Sacrmae miserabilem et satis superque lachrymabundam nostri constitutionem detegere; haec enim genuine et magna cum industria apposita pro informatione sui et suorum in cartamque conjecta esse credat. Maneo Celsitudinis Vrae

Servus obsequiosissimus
et humillimus
Mich: Sámbokrétÿ m. p.

(A Nemzeti Múzeum kézirattárában őrzött eredetiről.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kornis Margit Rhédey Jánosné nászhozománya 1627-ből.

Anno 1627. esztendőben leányom Kornis Margit kiadásakor attam ezeket:

Egy fekete virágos bársony szoknyát.

Egy veres bársony szoknyát.

Egy szekfő szinű posztó szoknyát.

Egy fekete bársony kis subát nestel béllett.

Egy zöld virágos bársony kis subát alatta való királyszinű bojtos bársony.

Egy kis subának való bársonyt.

Egy fekete virágos bársony korczovagyott.

Egy gyöngyös aranyas főkötőt. Fátyol főkötő.

Egy arany lánczot, kiben fog lenni 32 arany.

Négy arany gyürű, egyikben öt gyémánt, négy rubint vagyon, másikban egy tábla gyémánt, harmadikban öt smaragd, negyedik szegény uram pecsétlő gyürűje.

Egy arany nyakravalót, rubint 11 benne, arany boglárokkal összefoglalva.

Egy ezüst övet, aranyos türkes benne.

Egy koronát gyöngyöst, kiben 11 arany boglár igen szép vagyon.

Tiz egyben járó ezüst poharakat.

Hat kalán villástól.

Egy sótartó aranyas czápa forma.

Egy gyöngyös pártát, igen szép, oda fel csinált, arany boglárok rajta kilencz.

Egy arany perecz.

Vékony csinadoff nyolcz ing vállat.

Egy arany csipkés tafota előruhát.

Tizennégy abrosz, 16 kendő, 16 lepedő, öt vánkos héj vékony gyolcsból varrottak.

Négy derékalt héjastúl, lengyelországi him kettéjén.
Három vánkos, egyiknek gyolcs, másiknak vékony len héja.
Előruhát kettőt, egyik gyolcs, másik patyolat.
Egy kézre való klárist négy renddel füzött.
Két szekrént, egyik rakott, másik festett.
Egy rakott ládát.
Egy kész paplant.

Anno 1636 die 26. Maii holt meg az szegény Kornis Ferenczné asszonyom Disznajón, délkor szintén 12 órakor.

Az egyetmás vásárlásra és költésre az szegény Asszonyom boltjából Margit hozott ki egy lábos ládából egy sakcsóban pénzt	fl	40	
Más egy sakcsóban ismét hoztunk	fl	82	
Item harmadik sakcsóban is ugyanezen ládából vöttem kezemhez egy zsák pénzt	fl	83	
Item Márton deák is adott hozzám bor ára felett	fl	20	
Az szegény asszonyom holta után az korcsmákon elkölt borok árából hoztak Márton deák kezéhez ennyi pénzt be:			
Disznajói Jakab Jánosné	fl	18	
Molnosfalvai Mócz Demeter	fl	5	
Répafalvi Buda Gruziána	fl	14	
Ligeti Mikle Nigrella	fl	15	
Monosi Palkó	fl	12	
Hogy Márton deák elment, találtam az ládájában ez korcsmákról bejött pénzben	fl	52	50
Másfél font hájat találtam			
In summa flor.		298	d. 50

Exitus pecuniarum.

Sámuel Szentmiklósi Szabó Mihállyal együtt vásárlották ezeket Segesvárat.

Egy vég czinedoffot vöttek	fl	27	
Fejér atlaczot 8 singet	fl	45	
Egy sing fekete duffla tafotát	fl	3	
Két vég bécsi csipkét	fl	20	
Egy vég hajkötőt	fl	1	den. 23
Egy sing vékony patyolatot	fl	4	—
Egy vég fekete brassai posztót	fl	24	—
Egy vég fekete köz selyem sinort	fl	—	den. 55
Egy vég durva patyolatot	fl	2	
Három font borsot	fl	2	den. 40
Egy vég fekete bakacsint	fl	6	—
Egy font török sáfránt	fl	8	—

Egy font gyömbért . . . . — den. 90
Két rud kapcsot . . . . — » 24
Két vég szőr sinort . . . . — » 35
Egy süveget Kis Gergelynek . . . . . . — » 24
Magokra, lovokra költöttek . . . . — » 36

Summa facit flor. 133 den. 35

Item Sámuel Ujfalusi és Szabó Péter vásárlották ezeket:
Egy vég fekete posztót vöttek . . . . . . flor. 19 den. 50
Egy font faolajat vöttek . . . . » — » 54
Annak egy korsócskát vöttek . . . . . . » — » 3
Az koporsó csináltatásért adtak . . . . . » 5 » 50
Item az koporsó boritani belől gyapot vásznat vöttek 16 singet singit den. 18 . . . . . . » 2 » 88
Magokra, lovakra költöttek . . . . » — » 65

Summa facit flor. 29 den. 10

Magam költöttem ugyanitt Disznajón:
Egy szekér fát hozatni az ház szükségire . flor. 1
Lovak patkóltatására vasat vetettem . . . » 1 den. 50
Az besterczei asztalosnak az kijövéseért attam » 1 —
Az képirónak most elsőben attam . . . . » 3 —
Asszonyom parancsolattyábol egy kis csizmácskát és egy kis sarut venni attam . . . . . » 1 —
Az szegény asszonyom inasának Istóknak egy csizmát hozattam . . . . » 1 » 35
Samuel Ujfalusinak Beszterczére menni Paczolay uram parancsolattyából . . . . » 20
Komlót vétettem gr. 3 melyet Disznajóra küldöttem az nádasi szekéren . . . . » 75

Summa facit flor. 9 den. 80

Item uramnak ő kegyelmének parancsolattyából az segesvári sokadalomban vásárlottam én ezeket.
Tizennyolcz sing bársont vöttem, flor. 3 den. 75, flor. 67 den. 50
Kiért az segesvári gazda adott kölcsönt 37 tallért pénzt . . . . » 90
Három vég fekete posztót vöttem az egyik véget vöttem . . . . flor. 22
az másik véget vöttem . . . . » 22
az harmadik véget is . . . . » 18
Két sing fekete tafotát . . . . » 8
Három koncz papirosat . . . . » — » 60
Három vég bakacsint . . . . » 18
Négy font borsot fontyát den. 75 . . . . . » 3
Fél font szekfüvet . . . . » 3

Egy font sáfránt	flor. 11	den. 50
Egy vég durva patyolatot	» 2	
Egy font gyömbért		» 90
Két kis csizmát		» 83
Két teveszőr övet	» 1	» 12
Egy kötés fekete gyöngyöt		» 35
Magamra költöttem		» 25
Cseresznyét vöttem asszonyomék számokra		» 32
Fatálakat vöttem nro 100	» 4	
Fatángyérokat is nro 100	» 2	
10 Iunii uram ő kglme Balogh Gergelynek adott	» 1	
Ot véka komlóért adtam, melyet Disznajóra küldöttem	» 1	» 25
Pisztrángot vettem uram számára		» 20
14 Iunii. Uram ő kglme parancsolattyából 12 gyéként vettem, egyet-egyet den. 35	» 40	» 20
Paczolay uram számára attam komlót venni Gagyi Gergelynek az szentgyörgyi ház szükségire	» 1	» 50
Item uram ő kglme számára is attam komlót vetetni	» 1	» 50

Summa flor. 125 den. 42

Exitus pecuniarum totaliter in summa facit flor. 297 den. 97

Vér György ingóságai leltára 1697.

Vér György uram ő kegyelme részére való divisio.

Mi Losonczi Bánffi Páll, Hatházy Balku Páll nemes Kolosvár városának vicekapitánya, Kabos Mihály nemes Kolosvármegyének assessora, Szentjóbi György Kolosvárat lakó nemes személy és Ujhelyi Ferencz nemes Doboka vármegyének, és edgyszersmind a kolosvári törvényes szombati széknek hites notáriussa, adgyuk tuttokra a kiknek illik ez írásunknak rendiben, hogy ez currens 1697 esztendőben, die 18 mensis Aprilis midőn a néhai méltóságos nagy ur, széki Teleki Mihály uram ő kegyelme árva özvedgye a méltóságos asszony Vér Judith aszszonyom ő kegyelme hivattatott volna bennünket, edgyikünk úgymint fen megírt Bánffi Páll Kolosvárat lévő házához, adá értésünkre ő kegyelme: minekutánna a mindeneken szabadosan uralkodó hatalmas istennek megmásolhatatlan decretumából, mely szerint e világi élet pályafutásának mezejére a nap alá béköszönt minden testnek első szüleinktől vött vétkes eredetünkre nézve edgyszer a bünnek soldját és gyarló természetünknek adósságát meg kell fizetni nemzetes Vér György és Boldisár ura-

méknak, mint mostan is édes szülejeknek szomoru emlékezeteken csüggedező árváknak édes attyok néhai tekintetes, nemzetes kőröstarcsai Vér György uram és édes annyok néhai nemzetes Bessenyei Anna asszony ő kegyelmek a fellyeb elmult időkben a mindeneknek úttyán e világból kimultanak volna, neveletlen árvaságoknak gyengeségére való tekintetből, eddig ő kegyelmének kegyes gondviselése alatt tartatott javokat kiadni és azokból az emlitett árvák ő kegyelmek között, kik már idejeknek nevekedésével naponként jobban is erősödnek, egyenes divisiót peragáltatni akarna általunk.

Azért mi is az emlitett méltóságos asszony ő kglme ebbeli parancsolattyának alázatosan engedelmeskedvén, a megírt háznál megírt esztendőben és napon, az előnkben adatott jókat, mind a mellyek fellyeb megnevezett néhai édes attyokról és annyokról az árváknak, mind pedig job *(így)* attyokról néhai Besenyei Mihály uramról ő kglméről devenialtanak és devolválódtanak, az minthogy még ennek előtte inventariumban consignaltattak volt, az inventarium szerint iusta aequalis divisionis sorte az ennyiszer emlitett árvák ő kglmek között felosztottuk, és azokból Vér György uramnak ő kegyelmének, a mi jutott, renddel így következik.

Aranybúl és pénzbűl:

Edgyes aranyak . . . . nro 132
Hat kettős aranyak . . . . nro 3

Egy ötvenes arany maradván fen, mivel az kétfelé nem oszolhatott Vér György uram magához váltotta, jutott magának belőlle nr 25 arany, más huszönötöt Vér Boldisár uramnak kifizetett.

Arany pénzek . . . . nro 3
Tiz imperialis tallérok . . . . « 10
Negyvennégy keresztes tallérok . . . . « 44
Huszonöt oroszlányos tallérok . . . . « 25
Ötven hat apró ó pénzek . . . . « 56

Köves, gyöngyös, arany és ezüst mívekből:

Rósa pántlika formájára csinált edgy rubintos arany medaly negyven négy rubint benne 44. és nyolcz arany nro 8. 1

Egy rostélyos arany láncz 1

Hat arany és másfél fertály benne aur. 6-et quaddrans 1½

Edgy borsó szemes arany láncz, fertály héjján nyolcz arany benne aur. 7 et quadr. 3 1

Egy pár rubintos fülbe való, fertály héjján két arany, edgy rubint és hat szem gyöngy benne.

Edgy kis arany kigyócska.

Két arany szemek, egy boglárocska, mellyek edgyütt nyomnak három fertály aranyat.

Edgy arany gyürü, vagyon benne hét gyémánt, edgy egész és edgy fertály arany.

Más arany gyürü, edgy öreg rubint, két arany és másfél fertály benne.

Harmadik kopott arany gyürü, edgy rubint, edgy arany, és egy fertály benne.

Egy füzet veres claris, vagyon benne 22 szem öreg veres claris, 19 szem apróbb, 19 szem annál is apróbb, és 17 szem hosszuka termés veres claris edgyben füzve.

Kilenczven kilencz számu nagyobb és apróbb pogány pénzből csinált edgy ezüst aranyas öv, nyom marchas 2, pisetas 17.

Edgy rendbéli dolmánynak mellyére való ezüst aranyas, tekervényes gombok . . . . nro 20

Ujjaira való hasonló kisebb gombok . . . . . » 30

mind együtt nyomnak 1. 12.

Tizenkét viseltesebb aranyas ezüst gombok annyi számu pikkelyekkel, edgyütt nyomnak 25$^1/_2$.

Huszonedgyed fél pár karikás száras ezüst kapcsok, nyomnak p. 11$^1/_2$

Két ezüst kanálok, nyomnak p. 16$^1/_2$

Edgy pár ezüst sarkantyu, nyom p. 9.

Tizenharmadfélpár válra való karikás ezüst kapcsok, nyomnak p. 4$^1/_2$.

Dirib darab gomb, szíj vég, és négy pikkelyek mívelni valók, nyomnak p. 4$^1/_2$.

Ludtojást evő edgy ezüst kalánka, — edgy ezüst hajtü, nyomnak p. 3.

Edgy ezüst trébelyes mosdó medencze, nyom marc. 9. piset. 30.

Edgy ahoz való hasonló mosdó korsó, nyom. m. 4. p. 5. Mindedgyütt ezen mosdó medencze és korsó tesznek imperialis taller. 117, melynek fele úgymint imperialis tallér 58$^1/_2$ sorte divisionis Vér Boldisár uramat illették volna, de mivel az emlitett mosdó edényeknek kétfelé szakasztása kár nélkül nem lehetett volna. ex ambarum partium fraterno consensu Vér György uram mindeniket magához váltotta és in contentacionem engedé ő kglme Vér Boldisár uramnak edgy ezüst lábas fedeles aranyas pohárban, más edgy sima ezüst pohárban, két ezüst nagyob kalányokban, ludtojást evő edgy ezüst kanálban, és edgy pár ezüst aranyos tallér forma kapocsban lévő részét, melyek nyomnak imp. tall. 40, a fél részszel defalcalódván imp. tall. 20,

a többit úgymint imp. tall. $38^1/_2$ in paratis megfizette Vér György uram.

Kilencz lott apró veres claris.

Négy lott és félnehezék jóféle gyöngy.

Egy jóféle gyöngyös párta, tizenkét arany boglár benne némelyikében rubintocska, melynek fele Vér Boldisár uramnak iustam sortem divisionis, a gyöngyért annyi gyöngygyel és a boglárokért iuxta aestimationem f. 9. ung. fizette ki Vér Boldisár uramat belőlle Vér György uram.

Ezek vadnak betéve a nagy fekete ládában.

Köntösökbűl, béllésekbűl és egyéb viselni való egyetmásokbúl:

Edgy zöld virágos bársony szoknya, öt rend régi prém rajta.

Edgy bélletlen hasonló bársony mente, arany csipke rajta.

Edgy zöld tafota előkötő, aranynyal töltött recze benne, keskeny arany csipke körülötte.

Edgy dupla karmazsinszín kamuka szoknya, széles ezüst csipke az allyán hasonló előkötőjével.

Edgy rósaszín angliai szoknya, keskeny ezüst galanddal sűrün felhánva, hozzá való vállal edgyütt.

Edgy nesttel béllett fekete virágos bársony viseltes palást, az elein nust.

Edgy apró virágú fekete bársony nyári palást, fekete selyem csipke körülötte.

Asszonyembernek való edgy teczin selyem viseltes sinor öv.

Két darab nest béllés, négy darab rókanyak béllés, edgy darab rókatorok béllés, edgy darab rókaláb béllés.

Edgy mentére való arany fonalbúl kötött nyolcz pár vitéz kötés.

Edgy iskatulyában két darab arany prém és holmi diribdarab csipkék, ezüst fonalbúl kötöttek.

Hintóba való edgy portai vánkoshéj.

Fél fertály héjján edgy sing teczin bársony, sima edgy darabban.

Ugyanannyi arany virágos teczin bársony más darabban.

Egy bélletlen fekete rása viseltes palást. Négy darab fekete bojtos bársony. — Ezek is a nagy fekete ládában vadnak letéve, mely az ő kegyelme részére jutott.

Két viseltes hitván paplanok, holmi paplanban való hulladék, gyapottal együtt.

Négy uj szőnyegek.

Edgy hajszín angliai viseltes férfi mente.

Edgy zöld gránát félszer süveg.

Edgy violaszín gránát nadrág.
Edgy meczin gránát czafrag.
Két darab paplannak való kaftányok.
Edgy viseltes közönséges hintóvánkos héj, veres bársony.
Edgy uj közönséges paplan.
Palást alá való viseltes fekete bakacsin.
Két pár béllett szárú sárga csizmák, két pár sárga kapczák, edgyiket kin hadta viselni.
Edgy pár sárga papucs, kin hadta viselni.

Fegyverekbűl és lóra való szerszámokbúl:

Két paraszt kardvas.
Edgy paraszt hegyes tőr, ezüst a kápája.
Edgy fekete czapás ezüstös aranyas hüvelyű hegyes tőr, bagaria szíjj rajta.
Edgy fekete czapás ezüstös nyelü tollas buzogány.
Fél pár balog pistoly.
Három bagaria portai lánczos kötőfékek.
Edgy ezüstös fékagy, orrcsattyával és szügyellőjével edgyütt.
Edgy bagaria zabolás parasztfék.
Két rozsdás német zabolák.
Ezek a Vér György uram részére jutott fejér vasas ládában vadnak betéve.

Fejér ruhákbúl és egyéb ruhanémübűl:

Két vászon lepedők, alól tetettek a nagy fekete láda fenekire, a több edgyetmások takartattak be vélek.
Edgy kamuka abrosz, hatodfél sing a hossza.
Edgy veres fejtővel varrott vászonkendő.
Edgy szélben való vékony abrosz, tiz sing a hossza.
Edgy vékony abrosz, tizenegyedfél sing a hossza.
Más vékony abrosz, tizenhat sing a hossza.
Két uj krakkai abroszok, edgyiknek közepiben kötés van.
Edgy asztalra való abrosz, kötés van benne.
Fertály héjján kilencz sing pohárszék abrosznak való, edgy darabban.
Két fejérített vászon abroszok, egyikben recze, másikban fejéres.
Huszonhét vékony sáhos asztalkeszkenők.
Harmincznégy sing fejérített vászon.
Hatodfélsing derékalj hajnak való dikta.
Veressel szűtt tiz vastag asztalkeszkenők.
Két darabban kilenczedfél sing vékony fejér vászon.
Fertály héjján két sing gallér.
Sok szinű selyemmel írás után varrott kendő.

Kék selyemmel, czérnával, fejéressel varrott kendő.
Fejéressel varrott edgy vászon kendő.
Edgy kendő végiben valló varrás, fekete selyemmel, czérnával varrott.
Más kendő végiben való varrás tengerszín selyemmel és motringos arannyal varrott.
Edgy vászon párnahéjban való varrás, veres fejtővel varrott.
Edgy gyolcs lepedő, a két végi zöld selyemmel és motringos aranynyal varrott.
Ahhoz való hasonló két vánkoshéjak. —
Edgy paraszt lepedő.
Sok színű selyemmel varrott lepedő.
Fekete selyemmel, czérnával varrott lepedő.
Hasonló két vánkoshéjak.
Veres selyemmel varrott széles reczés két lepedők.
Hasonló két vánkoshéjak.
Két széles reczés lepedők, mindenikben csipke.
Fejéressel varrott edgy lepedő.
Ahhoz való hasonló két vánkoshéjak.
Elegyes selyemmel, magyar hímmel varrott egy vánkoshéj.
Más veres selyemmel varrott vánkoshéj.
Edgy lepedő végiben való varrás, veres selyemmel, fejéressel varrott.
Két vánkoshéjakban való hasonló két varrás.
Két lepedők végeiben való varrások, kék selyemmel írás után varrottak.
Két vánkoshéjakban való hasonló varrások.
Edgy lepedő végiben való varrás, fekete selyemmel, czérnával, írás után varrott.
Fekete selyemmel, czérnával varrott egy lepedő.
Hasonló két vánkoshéjak.
Fejér selyemmel varrott edgy lengeteg lepedő.
Hasonló edgy vánkoshéj.
Edgy hajtogatott allyú felső ing.
Két buja vászon ingváll.
Skófiummal varrott két kis ing.
Fekete selyemmel varrott más két kis ing.
Skófiummal varrott edgy öreg keszkenő, czinadoff gyolcs, nyolcz ág van rajta.
Két patyolat előkötők, edgyikben öt rend, másikban három rend szőr selyem kötés, mindenik körül csipke.
Edgy patyolat előkötő, tizennyolcz renddel keskeny kötés benne.
Edgy paraszt buja vászon előkötő.

Czérnábúl kötött három darab recze, edgyik nagyob, ketteje kisebb.
Edgy pár fejér gyapot strimfi.
Fél kézre való edgy fekete selyem bojt.
Két fejéreses csipkés főkötők.
Edgy viseltes, bélletlen, veres bársony lengyel süveg.
Kalapra való edgy szál viselt strucztoll.
Edgy főre való fekete selyem széles csipke.
Ezek edgy iskatulyába vadnak betéve, egynehány réz szegekkel edgyütt.
Apró dirib-darab vásznak edgy solyokában.
Edgy öreg fekete rámájú tükör.
Edgy festett török gusaly.
Négy paraszt vastag lepedők. Edgy viseltes paraszt lepedő.
Ezek a nagy fekete ládában vadnak betéve.
Husz sing fejérittetlen abrosznak való vászon.
Hét sing s'egy fertály fejérittetlen sima vászon.
Ezek edgy fejér vasas ládában vadnak betéve.

On szerszámokbúl:

Egy fazokban tizenkét egyben járó ón tálak.
Négy ón tányérok.
Ezeken kivül jutottak ismét más öt ón tálak, két kisebb ón tálakkal együtt, de ezeket kin hadta ő kglme maga szükségére.

Réz és vas edényekbűl:

Egy belűl ónos réz hütő.
Két egyforma rézkondérok, az emlitett hütőben valók.
Egy nagyszerü réz tepsia.
Más kisebb réz tepsia.
Egy nyeles vas tepsia.
Egy kisded füles tábori réz kondér.
Egy réz sikárló. Egy réz mosdó tekenőcske.
Egy vasas pincze tok, négy ón palaczk benne.
Ezek egy fekete bőrös hintóládában vannak betéve.

Igy istennek ő felségének kegyelmességébűl, a sokszor megírt atyafiak ő kglmek között minden egymás ellen való háborgások és idegenykedések nélkűl ezen divisiót perágáltuk.— Tarcsa meg isten tovább is ő kglmeket maga félelmében és egymás szeretetiben, hogy az igaz, s tökélletes atyafiui szeretetnek lehessenek mindenek előtt dicséretes példái, és abból következhető dicsősséges jóknak, magok örömével érezhessék hasznát.

Mely divisiónak nagyobb erősségére és jövendőbeli bizonyságára mi is írtuk meg sőt Vér György uram részére az ő kegyelmének jutott fellyebb specificalt jókrúl, ezen írásunkat, tulajdon

subscriptiónknak, és usualis pecsétünknek ereje alatt exhibeáltuk is fide nostra mediante. Datum anno, locoque supranotatis.

Correcta per eosdem, iidem qui in praemissis.

Balku Pál s. k. (p. h.) Kabos Mihály s. k. (p. h.) Szentjóbi György s. k. (p. h.) Ujhelyi Ferencz s. k. (p. h.)

Anno 1664. die 26. Ianuarii.

Nemzetes Rhédey Ferencz, István és János uramék arany és ezüst míveket egymás között megosztván, jutott Rhédey János uram részére arany mű:

Egy rubintos nyakravaló arany függő nyolcz apró függőivel, ketteje béesve, kilenczedik az közepin valamivel nagyobbacska amaz nyolcznál.

Egy arany kalán villástól, melyben az mint most mértük, vagyon aur. nro 54.

Egy kis sima arany láncz, az kin vagyon egy képes arany.

Más ugyan sima kis arany láncz.

Egy darab arany láncz, kiben vagyon száz szem.

Egy arany boglár kő nélkül.

Más eltörött darab arany boglár.

Egy bokor fülben való kankák.

Egy topázis kő.

Egy öreg türkés, más kisebb türkés.

Apró arany gombocskák nro 23.

Arany szemek ki kisebb ki nagyobb nro 27.

Arany gyürű is nro 5, egyikben vagyon gyémánt 1, másodikban gyémánt 1, harmadikban is gyémánt 1.

Negyedikben egy smaragd, ötödik egy fekete kő pecsétnyomó gyürű.

Egy bokor ezüst sarkantyú, szegeivel.

Mindezek vadnak rakva egy kis fejértarka iskatulyában, melyben töttem ezüst mívet is.

Fejér ruhákat is felosztva, eodem domino jutott:

Kilencz abroszok, melyeknek hárma gyolcs.

Három gyolcs kendők, melyeknek egyike aranyos.

Hat lepedők, hárma gyolcs, aranyas is egyik.

Hetedik vászon lepedőt kin hatták viselni.

Egy darab asztal keszkenőnek való lengyel krakkey.

Négy hímes vánkoshéjak.

Négy lepedőben való portai hímek.

Négy vászon kendő.

Tángyértörlő három.

Egy elegyes selyemmel, skófiummal varrott előruha.

Egy kék tafota előruha.
Egy viseltes fátyol előruha.
Két kötéses gyolcs előruha, egyike viseltes.
Két asszonyembernek való ing, egyike gyolcs, másik patyolat.
Még egy kis ing.

(A nemz. muzeum ltárából)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

Végrendeletek.

I.

Testamentum Nobilis et Generosae dominę Ursule filię quondam Egregÿ Michaelis Kezeg de Bwthka nobilium quondam Nicolai Goliobÿs primum expost Simonis Horwath Pete factum et pronuntiatum per eandem dominam in Agonę et fere in vltimo Mortis Articulo existentis feria quarta proxima ante festum purificationis virginis Marie in possessione Kÿnÿs vocata in comitatu Abawywariensi existente in domo et curia nobilitari egregÿ francisci Kÿnÿssÿ coram venerabili domino Petro pastore ecclesie de Halmaÿ et Egregÿs Nicolao de Wÿsselen Laurentio de Zend Ambrosio francisco et Petro de Kÿnÿs. Anno domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo Quarto.

Athyanak fywnak es Zenth leleknek newebe Amen.

En orssollazzon Bwthkaÿ Kezeg Mihalnak lÿanÿa elewzer Nehaÿ Golÿobÿs Miklosnak meg hagÿoth felesege Annak wtanna Horwath Simonnak azon keppen meg hagÿoth felesege wtozer Jol lehet testem zerenth Beteg lewen de azerth az en ezem mÿndenestewl fogva eppen es egezen nalam lewen ez felewl megh ÿrth wraÿm elewth ÿllÿen alath meg Irth Testamentomoth wtossoth tezek es zerzek.

Hogy elewzer az en lelkemet aÿanlom az mÿndenhatho hatalmas wrystennek kezebe Annak wtanna az en testemeth az fewldnek gÿomraba el tennÿ es el temethnÿ hagÿom Kÿnÿssÿ ferencz uramnak es az en lÿanÿomnak dorottÿazzonak az ew hazas tarsanak az az hogy az testemet eltemessek tiztesseggel.

Az utan mÿnden ez vÿlagÿ morhamoth Ingoth es egÿeb Jozagomath hagÿom az en meg módoth lÿanyomnak es az ew meg maradekÿnak.

Towabba ezt adom emlekezethre mÿndeneknek Jewendewbe megtwdnÿ hogÿ az en atyamnak kezeg Mihalnak egÿ fÿa maradoth wala Bertalom newew Ennek ez Kezeg Bertalomnak az en atÿamffÿanak tewb magzattÿa nem maradoth wala hanem egÿ lÿanÿa kÿnek Katalÿn azzonÿ wala newe ez az nehaÿ nemes Wgraÿ Istwannak felesege wala, kÿt Isten ez wylagbol ki wewn

annak harom eztendeÿe lezen ez Jewendew hwshagÿo kedden, ez en attÿamffÿa mÿkor meg akar wala halnÿ az ew halalanak ÿdeÿen az ew Gÿermekÿth testumontam zerenth ewnekÿ hatta wala Janost es Borbalath kÿk ez felewl meg módoth Wgray Isthwanthol walok wolthak hogÿ Illyen modon hogÿ en tartanam es newelnem ewketh es ha ennekem holthom tewrtennek azonkewzbe hath az en lÿanyomnak Dorkonak Kÿnÿssÿ ferencznenek hagÿ hatta wala az ew felewl megÿrth fÿgÿermekewel.

Az tewb testamentomÿ kewzeth ez katalÿn azzonÿ..... az ew wranak az nehay Wgray Istwannak testamentom zerenth Illÿen zokkal ezt mondwan ezt hatta wala twdnÿa mÿnth, kerlek az wrÿstenth zerelmes wram hogÿ az en attÿamffÿa Jozagÿth ez Orsollozzonyeth es Dorko azzonÿeth aad meg myndenywth twdod azt hogÿ ewket Igaz wgyan Illethÿ mynth Igaz mÿnket Igaz elegge Bÿrthwk ellenek ne talantan az wrÿsten azerth werth meg Bennewnket azerth aggÿwk meg holtwk wtan ne nehezellÿenek rÿank es ha thew meg nem adnad Istennek elewtte thew aggÿ Zamoth rola.

Idew mwlwan nem ÿgen kesew azon eztendewbe zenth Iwan nap elewth walo wasarnap Wgraÿ Istwan halalakor meg halwan es ÿllÿen alath meg Irth modon walo testamentomoth tewth wala hogy elewzer az ew Gÿermekÿth kÿketh felewl meg Irthwnk az Wÿthezlew Chapÿ ferencznek haggÿa twtorkeppen mÿnd az Gÿermekek rez Jozagokkal egÿethembe Annak wtanna testamentom zerenth Chapy ferencznek ezt hatta wolth thwdnÿa minth hogy en Wgray Istwan ezt wallom es hagÿom kedek ferencz wram hogÿ en Zalkabelÿ es Wÿdbelÿ rezeth az Orsollazzonÿeth Dorko azzonÿeth Kÿnissy ferenczneÿeth kÿth hatalmasswl kÿth zerzes zerenth bÿrtham ellenek nem ÿgazan azerth Bochasd meg es aad meg nekÿk Wÿdbelÿ es Zalkabelÿ rezeketh mÿnd Rwnkbelÿ rezekkel es hozza tarthozowal ewzwe kÿk Ung warmegebe wadnak.

Bwthkanak negÿedreze molnawal es hozza tartozowal egÿethembe azonkeppen Zelepkanak kamonÿanak Dobrokanak falkosnak Gemsenek kyswarsannak negÿedreze az en athÿam ew az nehaÿ Kezeg Mihale wolth ew wtanna enrÿam zalloth es az en meg maradekÿmra.

Berweÿs ewek wolth de Berweÿth Bwthkay Mÿhal az Bwthkay Peter attÿa elfoglaltha wolth hatalmasswl és elcherelthe wolth az Nehay Nagÿsagos Bathorÿ Andrasnak Saroswarmegebe tÿzen nÿolcz falwbelÿ rezen melÿ rezeket mosthÿs Bwthkay Peter bÿr.

Eztÿs akarom twttara es emlekezethÿre adnÿ mÿndeneknek hogy az en edes Anÿamnak Sophÿazzon wala newe kÿ Chaholÿ Janosnak lÿanÿa wala azerth en Chaholÿ Janosnak wnokaÿa

woltham ..... athÿamffyawal egÿethembe kezeg Bertalommal, es ez nehay Dersy Lazlo az en engedelmembewl és az en athyamffiaebol Bertalomebol az ew felesege kepebe es mÿ kepewnkbe az chaholÿ Jozagoth perleth sokath, kÿth megÿs nÿerth wala es kÿs zamlalthak wala zaz tÿzenketh haz Jobbagÿ Iwtoth wala. Ez Jozagoth kedÿg Chaholÿ ferencztewl az Chaholÿ Peter fÿathol perlette wolth meg kÿ ewremest zerzewdeth wolna welewnk Elkh(?) newew falwwal es négy zaz Aranÿ forÿnthal kenalth.

Az mohachÿ wezedelem hogy tewrtenth Dersÿ Lazloth Kenderessy Janos elewtte meg es Chaholÿ ferencz az mohachÿ hadba weze el ez okaerth nem Igazodhatnek meg es nem Bÿrhathok es wrasagaba nem lehethek az chaholÿ Jozagnak.

Annak okaerth en kerem kÿnÿssÿ ferencz wramoth es az en lÿanÿomat Dorko azzonth az ew meg maradekÿwal ewzwe hogy ez felewl meg Irth Jozagokath kÿk ewketh ÿllethÿk ewek es Igaz Isten zerenth Illethÿ ne haggÿak hanem tewrwenÿ zerenth meg keressek.

(Eredeti, papiron hat zöldes gyürüpecsét töredékkel.)

II.

Az dewecher dolgat Ig wÿgeztwek hogÿ monaky domonkoch meg agÿa kelchÿgÿnek harmad rÿzÿth, es monokÿ ferench wram meg ozza Igazan az Josagot, es meg agÿa monaky Domonkosnak az hwe rÿzÿth belwele.

Az markws lerÿnch dolga bacho Janoswal illen therwÿnek wagÿon hogÿ markws lerÿnch bacho Janos ellen negÿwen forint hatalmon maradot, ha az wra monaky ferench tÿchen Igazat felwele thehat, fele hwewe az negÿwen forintnak,

az dobÿ gergelne sweleÿe felwel soltis benedekkel illen terwÿne vagÿon hogÿ mÿwel monaky domkos az feleletben azt monda hogÿ mykor meg erthette wolna hogÿ soltis meg akarÿa az swelet wennÿe hwe tÿltotta wolna twele hogy meg ne wÿge az swelet ...... felele, hanem az tÿlalomnak engede monaky domonkos tarthozÿk meg adnÿa soltisnak ez esstendeÿ mwnkaÿat az menÿt swelere kelthet hÿtÿ serÿnth es az swele monakÿ domonkose, tehath az kÿnek pÿnzÿt atta soltis keresse,

Az bede pal dolga az kezessekel illen terwyne wagÿon.... ...... napon az bede pal ...... Idegen ..... kethwet es az kezessekÿs kethwet keressenek es azok meg esskwedenek, es hÿtÿk zerÿnt meg mongÿak menÿwel alab walo wolt ez haz mÿkoron bede pal kÿ ment belwele hogÿ nem mÿkoron bele zalt, es tarthozÿk az bede pal meg fÿzetnÿe monakÿ ferench wramnak.

az ket fel bor felwel Zoltiswal monakÿ domonkosnak, Illen

terwÿne wagyon, hogÿ az ket fel bort mÿltan wetthe el soltis,

soltisnak monakÿ domonkoswal az egÿ bor felwel Illen therwÿne wagyon hogÿ soltis fel wetthe pÿnzÿt az bor monakÿ domonkose,

monakÿ domonkosnak Pÿle gwergel Illen terwÿne wagÿon hogÿ az Pÿle gwerg az monaky domonkos adossagaÿra ez orzag decretomma ellen tartotta meg Jobagÿa marhaÿat azÿrt ez Pÿle gwerg az mellÿ marhat meg tartot annak bechÿn maradot, es annak felette egÿ/három gÿrawal megtarthotta, es massal/haromwal meg agÿa, ez orzag decretoma zerÿnt

az Janosdÿak felde felwel Illen therwÿne wagÿon hogÿ ha monakÿ ferench uram meg eskezÿk hwe maga zemÿle zerÿnt tÿzen hwthed nap mahoz, hogÿ az feldewel hwe nekÿe attak ez elwthÿs dezmat, es az fweld az hwe zerÿre walo, thehat monakÿ domonkos hatalmon zaz flor marad es az feldÿs monakÿ ferenche, ha hwl nem keressetÿ semmÿ

monakÿ domonkosnak markws lerinchwel kerekes Istwanwal Illen therwÿne wagÿon hogÿ mÿwel hatalmasswl terwÿnnek elwtte raÿa mentek az monakÿ domonkos Jobagÿara es lowat kÿ fogthak sekerÿbwl az hatalmon mÿnd markus lerÿnch es mÿnd kerekes Istwan el maradot,

Az zom pal felde felwel, az thanwk wallasa zerÿnt az feld monaky domonkost Illetÿ

Az Wynche Albÿrt doma Andras doma marton balay gergel doma Peter kerekes Tamas serke gwrgne nagÿ mathÿas dolga felwel monaky domonkosnak Illen terwÿne wagÿon hogy mÿwel akoron semmÿ gonozsagban nem talaltak az monakÿ domonkos Jobagyat azÿrt ez emberek mÿnd feÿenkÿnt hatalmon marattak monakÿ domonkos ellen, Annak felette az marhat meg agÿak

monakÿ ferench wramnak monakÿ domonkochsal Illen terwÿne wagÿon az messe Tamas felde felwel, hogÿ domonkos wram tellessÿgel el nem foglalhatta wolnaz az fweldet azÿrt az foglalasson hatalmon maradot, wÿzontak monakÿ ferench wramÿs hogÿ azon feldbwel az dezmat az domonkos wram gabonaÿat el hordotta hwÿs hatalmon maradot, annak felette az feldet Igÿ Ithÿltwek hogy az falwban menÿe rÿsse wagyon ferench wramnak az feldbenÿs anÿe rÿze wagyon domonkos wramnakÿs azonkÿpen Annakfelette karat orzak therwÿne zerÿnt ferench wram elwehetÿ

monakÿ ferench wramnak monakÿ domonkossal az ferench wram felde foglalassa felwel Illen therwÿne wagyon hogy ezthen ez napon zolgabÿrot wÿgenek az fwel(d) zÿnÿre, es ha az solga bÿro elewt azt bÿzonÿtha ferench wram hogÿ az fweld hwewe, thehat domonkos wramnak hÿtÿ wagÿon azon hogy

hwe akarattÿawal, es hÿrÿwel el nem zantotthak az feldet, az dezmat meg agÿa ferench wramnak az feldbwel az fweld monaky ferenche, ha domonkos wram meg nem eskezik az hatalmon zaz for marad, annak felette karat ferench wram orzak therwÿne zerÿnt el wehetthÿ

Ez therwÿneket monokÿ ferench kezet es monokÿ domonkos kezet ezek thetthÿk, gechey marton fanchalÿ Estwan Thegeney Tamas Kenÿsÿ ferench Chÿbÿ Mihal berenchÿ benedek Abonÿ Estwan Chÿlag estwan Zwhay peter Zemplÿn warmegie zolgabÿro Chÿlag marton Salay Tamas semere gwerg wekeÿ ferench, kÿnek kelete ket zaz for, seredan zent wÿdnap wtan 1551.

(Az eredeti egy ív papiron, az okmány alján sorban tizenegy setét zöld pecsét töredék.)

Jegyzet. Érdekes az »ezten ez nap« az eztenkedd = quindena helyett való használata is.

III.

Atyának, Fiunak és Szent Lélek istennek nevében Amen.

Én bizáki Puky Marton meggondolván az emberi életnek halandóság ala vettetett sorsát és az halálnak megtudhatatlan de bizonyos elkerülhetlen óráját, noha mint keresztyén embernek mindenkor illik és szükséges az ő utólsó végéről gondolkodni és istennek szent akarattya alá bocsátani magát, de kiváltképpen mikor sulyos nyavalyák mint egy halál követei által megintetik és felserkentetik maga állapottya felől való kegyes gondolkodásra; úgy vagyon az úristen engemet is betegséggel érdeklett s most is látogató kezei alatt vagyok; mindazáltal mostani beteges ágyamban is bontakozás nélkűl való épp elmével és értelemmel lévén minden javallás és kényszerítés nélkűl testamentumnak formájában és erejében utólsó akaratomat és testamentom tételemet hagyom emlékezetben és teszek illyen rendelést az mint ide alább következik kivánván mindenektűl szentűl megtartatni.

Elsőben is ajánlom lelkemet édes megváltó Jésusom szent kezíben az örök boldogságra testemnek pedig tisztességes eltakarítását bízom az édes feleségemre nemzetes Onodÿ Ersébet asszonyra az atyafiakkal ő kegyelmekkel együtt

2. Kevés jószágocskámrúl is kivel isten ingyen való kegyelméből megáldott rendelést akarván tenni, mihelt az én istenem az árnyék világbúl kiszólít és az édes feleségem nemzetes Onodÿ Ersébet asszony meghidegedett tetemimet eltakaritangya mingyárt az gönczi vallásomon való collegiumnak (ha szintén az időnek mostohasága miatt, máshová transferaltatnék is az ifjuságnak tanitatására) tíz kassai köböl búzát és tíz forintot admi-

nistraljon. Az kassai scholanak nyolcz kassai köböl búzát és nyolcz magyar forintot legálok.

3. Az édes kis fiamra Puky Andrásra kivel isten fiú-ágon való már defectusra hanyatlott familiámat ékösíteni méltóztatott, atyai indulatúl származott reflexiom lévén ha az isten édes feleségem életét szegény kis fiam szerencséjére terjeszti, kérem az édes felességemet igaz anyai szeretetiben tarcsa meg s dajkálkogyék vele; kiért az én istenem lelki testi áldásával boldogítsa.

4. Minthogy beteges állapottyához képest az édes feleségem sem igérhet hosszú időt magának, ha holta történnék a fiacskámat pedig isten megtartaná szent nevének dícsőítésére, kérem az édes sógor Szentpétery Imre uramat ő kegyelmét legyen tutora és attya helyett való édes attya, az igaz vallásban és deáki tudományban (rólam reá szállandó jószágocskának admistratioját magára vállalván) nevellye; hogy ha pedig (kit isten távoztasson) az édes sógor Szentpétery uramnak is történnék halála, az édes sógor uramat Bárczaÿ János uramat ő kegyelmét kérem az istent is prospecificált kis fiam nevelésében s tanítatásában igaz atyafiságát mutatni méltóztassék, kiért az én istenem magát s maradékit tegye nyomossá.

5. Hogyha isten szegény árva kis fiamat e világból utánnam csak hamar kiszóllítaná, minthogy az édes feleségemet isten előbi urától néhai nemzetes Ilosvay Ádám uramtúl szép gyermekekkel áldotta meg, kikre attyokrúl álló jószágnak administratiojára innen Mérárúl úgy mint oly messze földrűl ha commode reá nem érkezhetnék, kire nézve magának való kedve, hogy innen transferálná lakássát s ezen mérai residenciacska s hozzá tartozandó jószágocska birásának renuntiálni akarna (máskint országunk törvénye szerint is míg nevemet meg nem változtattya nem excludaltathatik) tehát in eo casu az attyafiak eő kegyelmének ezer s két száz magyar forintokat tegyenek le az felességemnek s úgy aprehendálják mind ősi mind keresett jószágocskámat. Mindazáltal ezen legatum úgy szállyon, ha fiacskámnak előbb történnék halála az édes feleségemnél; egyébiránt ha az édes fiacskám életben talál maradni s feleségem előbb meghalni illy állapotban fiacskám és attyafiai nem fognak tartozni a specificalt summával előbbi urától való gyermekeinek, hanem az édes feleségem és fiacskám halálok után mind ősi és keresett javaimmal vér szerint való osztállyos atyámfiai osztozzanak egy aránt.

6. Minden névvel nevezendő res mobilis, továbbá köntös, ruha szarvasmarha, ló, őszi és tavaszi akár szeműl akár szalmájában találandó élet, úgy vetés, hasonlóképpen szőlőcskémnek fructusa annyiszor nevezett feleségemé cum libera eiusdem consortis nostrae dispositione legyenek.

Ez az én utólsó akaratom és testamentaria dispositiom, ki[t] bontogatás nélkűl minden részíben megtartatni holtom után is akarok. Az örökké való halhatatlan mennyei felségnek szent nevének legyen dicséret és dicsőség mennyen földön mind örökké. Amen.

Actum et celebratum in possessione Alsó-Méra die 10. Februarii a. 1695.

Bizáki Puky Márton.

Coram me Georgio Matócsy, per quem veluti scriptorem et praesentem testamenti tempore ex speciali domini testatoris voluntate in adversa facie marginaliter in voculis mind ősi mind keresett correctio facta est.

Coram me Francisco Monaky,
Coram me Andrea Fáy,
Coram me Francisco Fáy,
Coram me Michaele Fáy,
Coram me Martino Tolvay,
Coram me Gregorio Buda,

(Mind a végrendelkező, mind az aláírók nevei alatt saját czímeres pecséteik. (Az eredeti a bizáki Puky-család tomori levelei közt.)

Jegyzet. A gönczi collegiumban akkor a Sáros-Patakról Báthory Sophia által elűzött tanárok tanítottak.

Közli: PUKY ANDOR.

Salamon Vincze úr levéltárából.

Salamon Vincze úr Székesfejérvárról, eredetiben kétokmányt küldött be lemásolás végett; mindkettő a XVII. században kelt. Az egyik 1646-ból Hosszútóthi Györgyné Rátki Kata asszony végrendelete; a másik 1668-ból gróf Batthyáni Kristóftól Zrinyavácz György komornyiknak adott conventio. Ez utóbbi érdekes adat főuri családaink fényűzésének, udvartartásának megismeréséhez a mult időkben. Az első egy genealogiai adat, melynek értékét még emeli azon körülmény, hogy Salamon úr pár sorból álló családtani adalékot csatolt hozzá, mely itt következik:

Rudnai Miklósnak Gróff Katalintól született leánya, Zsuzsa kétszer férjesült. Ki volt első férje? — nem tudjuk. Másodszor Rátki Menyhért egerszegi, később kanizsai kapitánynak lett hitvese, kivel többek között *Katalint*, Hoszszuthóti Györgynét és egy fiut, Györgyöt [a végrendelet Gyuriczának mondja] nemzette. Rudnai Zsuzsának első férjétől három lánya maradt: *Orsolya*, ki először Pethő Istvánhoz, másodszor Örley Simonhoz s végűl Perneszy Ferenczhez ment nőűl; *Anna*, Récsey Bálintné és *Erzsébet*, Darabos Gergelyné. Annának Récsey Bálinttól született gyermekei: István és a végrendeletben is említett *György*.

Rudnai Miklós
Gróff Katalin

Zsuzsa
1. férje, ?
2. férje, Rátki Menyhért

1. férjétől gyermekei:

Orsolya
1. (Pethő István)
2. (Örley Simon)
3. (Perneszy Ferencz)

Anna
(Récsey Bálint)
István, *György.*

Erzsébet
(Darabos Gergely)

2. férjétől gyermekei:

Katalin
(Hosszútóthi György)

György
(telekesi Török Anna)
György.

I.

Atyának és fiunak és szentlélek istennek nevében amen.

Én Rátki Katha asszony az nemzetes és vitézlő Hosszutóthi György uram házastársa, régtűl fogva fájdalmas nyavalyám miatt beteg ágyamban feküvén, elmém és okosságom helyén levén, eszemben vevén, hogy az hosszú betegségnek és fájdalmoknak halál az vége, töredelmes szível istenemet esetimrűl megkövetvén, elsőben is ajánlom lölkömet ő szent fölségének, mint kegyes megváltómnak hatalmas kezében, kérvén alázatos szível ő szent irgalmasságát, hogy gyarló életemnek vétkeit bocsássa meg kegyelmesen, és ne emlékezzék meg erőtlenségemből esett bűneimrűl, hanem az ő véghetetlen irgalmassága szerént törölje el vétkeimet. Az én romlandó testemet pedig ajánlom az földnek az boldog föltámadásnak napjáig, hogy az soproni pater Franciscanusok templomában takartassék, melyre bizonyos helt mutattak ki az paterek, két ember temetésére valót, kit az én atyámfiai boltra csináltassanak. Temetésemre penig az én atyámfiai abbúl az pénzbűl, kit nekik hagyok, oszszanak az szegényeknek száz foréntot és tizenkettőt fekete posztóban öltöztessenek.

Az mit penig az atyám házátúl, annak utánna magam örökös jószágomat eladván bizonyos summában hasznosb jószágra való fordításra, és az mit az én urammal kerestünk, ő kegyelme én nekem kötvén tizezer foréntomat utolsó testamentomában, teszek azokról ilyen testamentomot. Mivelhogy én házamtúl hoztam, ki nem akarom atyámfiait rekeszteni belőle, sem penig lölkömre venni: hagyok elsőben az soproni pater Jesuitáknak ezer foréntot. Az itt való Franciscanus patereknek ezer foréntot. Ugyanazon soproni pater Franciscanusok templomában levő Boldogasszony oltárának megcsináltatására hagyok három száz foréntot.

Az posoni apáczáknak hagyok négy száz foréntot és egy kisded kerek mosdót medenczéstűl. Az nagyszombati apáczáknak hagyok háromszáz foréntot. Ezenkívűl marad föl hétezer forént, mely hét ezer foréntbúl elsőben Rátki György bátyám uramnak és öcsémnek Rátki Gyuriczának hagyok három ezer forintot, melyet ennek előttö azon, Rátki György bátyám uramtúl és néhai Rátki Miklós öcsémtűl őstűl maradt jószágombúl, kiváltképpen...... ......[1] volna, vettem volt föl. Az négy ezeréből pedig elsőben Ráttki György bátyám uramnak hagyok ezer foréntot, Rátki Gyuriczának ezer foréntot, Darabosné asszonyomnak ezer tallért, Récsei György öcsémnek ötszáz foréntot. Az mi az ezüstmívemet illeti, elsőben adassék Récsei György öcsémnek egy öreg pohár, az többivel az én három atyámfiai, úgymint Rátki György bátyám uram, öcsém Rátki Gyuricza és Darabosné nénémasszony osztozzanak. Ezen ezüstmíbűl hagyok az Szentlélek-egyházához két ezüst sótartót, csinálljanak kelyhet belőle, isten tisztességére. Az győri háznak megvételére nekem najobb *(így)* kívánságom levén hogysem uramnak, többet is fáradoztam az épétésében, melyet két ezer forénton vettünk, költöttünk ismét annit az épületire, mely győri házat az ott való majorral és kerttel együtt, minthogy uram ő kegyelme abban való részét is én nekem hadta, én azon házat az majorral és kertével együtt hagyom az megnevezett négy atyámfiainak. Hogyha penig uram ő kegyelme az utolsó testamentoma ellen azon győri házban való részét az én megnevezett négy atyámfiaim kivűl másoknak hadná, átok alatt addig senki hozzá ne nyúlhasson, az meddig kétezer s háromszáz foréntot le nem teszik az én megnevezett négy atyámfiainak. Zádori Ferencznek sok betegségünkben való forgolódásáért s uram mellett való vigyázásáért hagyom neki az czenki házat anniban, az menniben gróf Nádasdy Ferencz uram ő ngától birtuk, úgy hogy míg isten az én szerelmes uramat élteti, körülöttö forgolódgyék és gondgyát viselje híven. Azon czenki hegyen vagyon két szőlőm, és az bozi hegyen vagyon három szőlőm, ennek egyikét az bozi hegyen, úgymint az Völgyön valót hagyom azon Zádori Ferencznek, az négyét penig hagyom az megnevezett négy atyámfiainak. Az itt való soproni plebanusnak Kéri István uramnak hagyok egy kin járó ezüst palaczkot, és egy aranyos paplant. Az Franczíscanus paterek szentegyházára hagyok egy megyszínű atlasz szoknyát, és egy fekete jankert, hogy misemondó ruhákat csináltassanak belőlek. Két palástom vagyon, egyiket hagyom Darabos Orsiknak öcsémnek, másikat pedig nénémnek Darabos Gergelyné asszonyomnak, és ezenkívűl az mi asszonyemberi fejér ruhám vagyon, azt is hagyom nénémnek Darabos Gergelynének, az többi maradjon uramnak ő kegyelmének. Az szolgálóimnak pedig, az kik mind

[1]) Tentával leöntve, olvashatatlan.

untalan mellettem voltanak, az vathi leányt gyermekségétűl fogva mi neveltük föl, és az atyjáról is maratt reánk négy ökör, négy borjus tehén és nyolczvan forént, kérem az én szerelmes uramat, hogy contentáltassa, mivel ő kegyelme vette kezéhez. Az Jutkának a ládámban levő, szoknyára való korona rássát, és egy fekete palástnak való materiát adgyanak és mennyen az atyjához. Az Eorsiknek ruháját megattam, azonkivűl fejér ruházatjára valót adgyák meg neki és külgyék meg az atyjának. Szabó Orbánnénak, mivel minden héten tizenkét garassa járt, adgyanak harminczkét foréntot neki és bocsássák el békével. Mivelhogy az vén Török Orsik gyermekségétűl fogva itt aggott meg, azért adgyanak tizenöt foréntot neki, és valamellik atyámfiához akar menni, tarcsák el holtig. Szabó Miklósnak sok jámbor szolgálatjáért hagyok az itt való soproni házban levő borok közűl egy hordó bort és tizenöt köböl gabnát, hogy az uram mellett forgolódgyék híven. Ezenkivűl úgymint az följűl megírt arany és ezüstmíven kivűl ha mi ingó marhám találtatik, akarmi legyen az, az adóssimat elsőben megfizetvén, annak utánna az négy atyámfiai osztozzanak vele. Ezeket végben vivén, kérem az én szerelmes uramat, mivelhogy ifjuságomtúl fogva vénségemig ő kegyelmét igazán és híven forgottam *(így)* s mind penig az pogány kemény fogságbúl isten után kihoztam sok fáratságommal, nyughatatlanságommal, testi törődésemmel is, hogy mindeneket, az miket hadtam testamentomomban az én atyámfiainak, ő kegyelme contentáltassa; hol penig (isten eltávoztatván) az én szerelmes uramnak halála történnék, az ő kegyelme atyafiai fogyatkozás nélkűl mindeneket ez szerént az én testamentomom szerént contentáljanak. Kérem erre az én kegyelmes uramat, úgymint igaz főbírót, magyarországi palatinus uramat Draskovit János uramat ő nagát, gróf Nádasdi Ferencz uramat ő nagyságát, hogy ő nagyságok legyenek ebben főtestamentariusok és igaz executorok. Ezenkivűl kérem az itt való polgármester uramat az nemes tanácsbeli urakkal együtt, legyenek ezen dispositióm és legatumimban testamentariusok s ezen utolsó akaratomnak bizonsági. Actum Sopronii, die decima sexta mensis Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

(P. H.)	(P. H.)
Coram me Stephano Kéry parocho inclytae urbis Soproniensis m. p.	Iacobus Stainer m. p.
(P. H.)	(P. H.)
Petrus Melchioris *(így)* de Zuanna (?) p. t. iudex.	Nic. Hockhelbergh (?) m. p.
(P. H.)	(P. H.)
Coram me Ioanne Tholnai m. p.	Nagy László m. p.
	et coram me Georgio Szelestey de Fölső Szeleste m. p.

(Eredetije Salamon Vincze birtokában.)

II.

Anno 1668. die 1. Martii.

Megtekintvén az mi komornikunknak Zrinyavácz György uramnak eddig hozzánk való igaz hívségét, s dolgainkban híven való eljárását, hogy ennekutánna is hasonló hívséggel légyen hozzánk, arra való tekintetbűl, az mi uri gratiánkbúl megjobbétván füzetését a dato. Az okáért lészen füzetése hatvannégy magyar forint, hat réf gránát posztó, edgy rókamál béllés, három pár karmasin csizma, két pár karmasiny papucs kapczástúl, melyet annuatim kezéhez percipiálandó jövedelmünkbűl kivehessen magának. Item három lovára quártélya és két szolgájára kenyere s héti pénze, úgy hogy ő kegyelmének adott instructiónk szerint és assecuratoria levelünknek continentiája szerint híven járjon tisztiben. Actum in arce nostra Rohoncz, die et anno quibus, ut supra.

Gróf Batthyáni Christóff m. p.

(P. H.)

(Eredeti Batthyáni sajátkezü aláírásával a Salamon Vincze birtokában.)

Közli: B. S.

VEGYES KÖZLÉSEK.

ADALÉKOK BENICZKY PÉTER ÉLETÉHEZ.

Beniczky Péter, bár irodalomtörténetünkben kétségen kivül kiváló helyet foglal el, s a XVII-ik századnak közkedveltségű költője vala, napjainkban még annyira ismeretlen, s életéről, a magán és a közélet terén való szerepléséről oly keveset tudunk, hogy örömmel kell fogadnunk minden csekély adatot, mely legtávolabbról is érinti őt s csak némi részben is föllebbenti ama sötét fátyolt, mely születését, halálát, életviszonyait mind eddig elfódözte.

Beniczky életének földerítésével legtüzetesebben Toldy Ferencz foglalkozott, de fáradozásainak alig volt több eredménye, hogy költőnk virágzásának időszakát megállapította.

Én jelen alkalommal két okíratot kívánok nyilvánosság elé bocsátani, melyeknek egyike magában véve is elég érdekes a közlésre, mivel a XVII-ik századbeli perlekedések történetéhez tanulságos adatokat szolgáltat, de még inkább érdekessé válik ama körülménynél fogva, hogy belőle Beniczky Péter halálának idejét csaknem pontosan megállapíthatjuk.

Ez okírat szerint Beniczky halála 1663. eszteudő második felében következett be. — Végrendeletét a nagyszombati káptalanban helyezte el, s ebben hihetőleg költeményeinek kiadásáról is rendelkezett, a minthogy a következő évben Nagy-Szombatban versei csakugyan napvilágot láttak.

A második okírat egy, Pozsony vármegye szolgabírája s esküdtje által eszközölt, tanúkihallgatási jegyzőkönyv, mely költőnknek családi életére derit némi világosságot. — Megtudjuk ebből, hogy Beniczky nőtlenül, minden valószínűség szerint rideg agglegénységben élte le

napjait, s betegségében rokonai megfeledkezvén róla, idegen kezek gyámolították.

Mindkét okirat a m. n. múzeum könyvtárában letéteményezett karancsberényi gróf Berényi család levéltárában található, s a gróf Thurzó örökösök által Beniczky Péter ellen indított criminalis pör tartozékát képezi. — E pöriratokat egy bővebb tanulmány megírásánál kivánom fölhasználni, de addig sem tartottam fölösleges dolognak belőlük az alább következőket közrebocsátani.

I.

Expensae in persecutione causae familiae Thurzo contra defunctum quondam Petrum Beniczky ac successores eiusdem, tam in seculari quam spirituali foro, ab anno 1662. die 24. Iunii, usque ad finalem decisionem eiusdem, per me Andream Ujfalussy praetactae familiae Thurzonianae plenipotentiarium, factae.

Primo. Solutio domini regni prothonotarii et procuratoris.

Adtam Rabby mester uramnak	fl.	450
Az ő kglme deákinak	»	25
Első esztendőben fogattam vala háromprókátort, úgymint Ravasz, Vály és Benyovszky uramékot, fizetések per fl 75 facit	»	225
Azután csak Benyovszky uramot fogattam annuatim fizettem frt 100, három esztendeig, facit . . .	»	300
In foro seculari fogattam Hidvéghy uramat, fizettem	»	300
Item Kvassay István uramat	»	80
	facit fl.	1380

Secundo. Honorarium.

Midőn eszembe vettem, hogy szegény érsekuramot futtya az más fél, és ott igyekezném akadékot tenni az dologban, azt praevenialtam és egy úri embert disponaltam, hogy dolgunkat promoveallja ő nagyságánal, az adós én nekem volt gabonával mérczel nro 750, aztat én annak megengettem, akkor drága esztendő lévén, ha amputalom mérczét per fl. 1. facit flor.	fl.	750
Ugyanannak attam egy font sáfránt	»	32
Akkorbeli notariusnak Derssfi uramnak attam sendelt és deszkát	»	68
Sáfrányval. . . . és egyel s mással kedveskedtem ő kegyelmének, föltölt	»	28
Három vicarius alatt forgott az az pör, azoknak és azon kivül más pap uraknak, mostani notárius uramnak és szolgabiráknak, egybül s másbúl kedveskedvén, az is föltölt	»	200
	facit fl.	1078

Tertio. Redemptio litterarum.

Anno 1662. die 24. Iunii palatinus urunk ő nsga előtt in hac materia lett compromissumért adtam . .	fl.	3
1. Julii citatoriumot extrahaltam Beniczky Péter uram ellen	»	1 d. 50
Compulsoriumot extrahaltam palatinus urunktúl.	»	1 » 50
Requisitoriumot extrahaltam nittrai káptalamra .	»	1 » 50
Levelek váltsága ad expensis	»	5 » —
Anno 1663. die 26. Ianuarii, küldtem Nagy-Szombatba káptalan személyeért pro erigendo testimonio és szegény palatinus urunk iurattásaért *(így)* és pro regio, uti költségekre oda menet és visszajövet adtam . .	»	15 » —
Az idő alatt, hogy bizonyságokat szedtek, magokra és testesekre magam is itt len levén, harmad nap alatt költöttem	»	25 » —
Fáratságokért captolom és király emberének adtam tall. 14 facit	»	21 » —
Az attestatiok kiváltásátúl	»	7 » —
Derssfi uramnak pároktól	»	10 » —
4. Iunii compulsoriumot extrahaltam vicarius uramtúl	»	1 » 25
Azon compulsorium mellett bizonyságokat szedettem örminczi paterrel arra költöttem	»	6 » —
Meghalván Beniczky Péter uram és én megértvén, hogy valami testamentumot tett volna, mentem palatinus urunkhoz, és az ellen egy protestatiot tettem	»	2 » —
Azonban mingyárt küldtem szolgámat Nagy-Szombatba, hogy azon testamentumot kiváltsa, de akkor ki nem akarták adni, annak költségére	»	2 » —
Másodszor is küldtem érette, de akkor sem adták ki, akkor is adtam költségére	»	2 » —
Harmadszor is küldtem érette, akkor immár kiadták. Taxára	»	5 » —
Szolgámnak költségére	»	2 » —
Anno 1665. die 21. Aprilis ujobban extrahálltam egy compulsoriumot vicarius uramtól	»	1 » 25
A mellett szedettem bizonyságot dubniczai pater által Trencsén vármegyében, föltölt	»	5 » —
Beniczky Péter uram halála után, ujabban extrahaltam egy citatoriumot az ő kglme successori ellen .	»	1 » 50
Az mely pap azokat az citatoriákat exhibealta, költ reá	»	3 » —
Pároktúl adtam notárius uramnak	»	10 » —

1. Decembr. testeseket ujabban personaliter kellett statualtatnom, Nagy-Szombatba vicarius uram eleibe, az

kiket maga examinalta ő kglme, cum honorario költ reájok	fl	25 d.	—
Anno 1666. die 16. Febr. az szentszéken pronunciálták az sententiát, kiért adtam	»	100 »	—
Deákoknak	»	10 »	—
Mingyárt kültem Muránba palatinus urunkhoz pro... mandato, az kiért adtam	»	18 »	—
Szolgámnak költségére	»	5 »	—
Az szentszéki sententiának és az mandatumnak ennihány párját leírattatván, adtam deákoknak fáratságokért	»	5 »	—
Azokat mester uram certificatoriájával elküldözvén adtam költségekre	»	4 »	—
Beniczky Tamás uram, szegény Bory Mihály urammal együtt megkérték vala szegény Vizkeletiné asszonyom jószágát, és statuálták is magokat, melyet én kivettem az káptalombúl, költséggel együtt föltölt . .	»	6 »	—
18. Junii. Ujabban küldtem Muránba, testimonialisért super data mihi plenipotentia, mivelhogy az előbbenit *eltévelyezte* vala szegény Derssffy uram, adtam .	»	3 »	—
Szolgámnak költségére	»	5 »	—
13. Septembr. Az midőn azon parancsolat mellett kihoztam vala Nagy Ferencz uramot Baymóczba, ottan re infecta eloszolván azon mandatumot deponaltam .	»	6 »	—
Inkattoroknak, az kik oda fáradtak költségekre adtam	»	10 »	—
Szolgabiráknak az kik oda fáradtak, költségekre	»	4 »	—
Testeseknek költségekre, mivelhogy némelyek Liptóbúl is voltanak	»	6 »	—
Anno 1667. Más parancsolatot extrahaltam iudex curiae uramtúl ő nagyságátúl Rabby mester uramra, annak taxaja	»	6 »	—
Ujobban az szentszéki sententiát és az mandatumot pariáltattam ennihány exemplárban, deákoknak fáratságokért	»	5 »	—
Azokat mester uram certificatoriajával együtt a midőn exhibealták költségre	»	4 »	—
28. Octobris. Az midőn mester uram terminalt Csejtére, testeseknek oda szekeret fogattam . . .	»	4 »	—
facit flor.		347 d.	50

Quarto. Uti költség.

Háromszor hoztam ki az mestert, legelőször Nagy Ferencz uramot Baymóczba, ott negyed napig késtünk testesekkel, convocatus és procator uramékkal együtt; másodszor kihoztam Rabby mester uramot Csejtére,

ott heted napig késtünk testesekkel és convocatus uraimékkal, hatvan két ló volt mindenestül. Harmadszor megint Rabby mester uramot Nagy-Szombatba, ott négy nap késtünk, magam pedig az midőn az szent széken forgattam azon pört, tizenháromszor fáradtam Nagy-Szombatba, ott hun más fél, hun egy hétig, negyed napig késtem drága esztendőben. Posonba szegény érsek urunkhoz négyszer fáradtam abban az dologban, palatinus urunkhoz kétszer, Dunántúl iudex curiae uramhoz ő nagyságához egyszer, ugyanazon dologban. Mivelhogy minden fillért, a hun mit költettem, föl nem írhattam, mind annyi költségemre is nem számlálok többet, hanem csak . . . . flor. 1500.

In toto facit flor. 4306

Erre adtak Árvábúl szegény Víszkeletiné asszonyom restantiáját taller. 500 facit . . . . flr 750

Defalcalván az summábúl extendáltatnak az expensák

flor. 3556

Az magam, szolgáim, szegény embereim fáratságát és szekerezését nem számlálom, sokszor csaknem életemet is oda vesztém, hanem hagyom az atyafiak discretiojára, ha ö nagyságok és ő kegyelmek magok . . . . . . szerint fáratságomért valami respectussal akarnak lenni, álljon az ő nagyságok és ő kegyelmek akarattyán.

Kívül: Beniczky uramékkal való törvénkezésnek ideje alatt lött költségeknek száma.

II.

Anno 1667. die 22. Novembris. Mi Kürtösi Mihály Poson vármegyének szolgabirája és Torkos Pál ezen vármegyének esküttje szettünk bizonyságot az nemes szabad királyi Nagy-Szombat városában erdődi gróf Pálffi Miklós főispány urunk ő nsga compulsoriája mellett nemzetes és vitézlő Spáczay Imre uram ő kegyelme instanciájára ez alább meg írt de utrumnak continentiája szerint.

De eo utrum.

Primo. Tudja-e az tanu, hogy szegény Benyiczky Péter néhai Vizkeleti Mihálné asszonyom halála előtt edneháñy esztendővel szörzötte az nagy-lóczi portiót, kit testamentaliter Spáczay Imre uramnak legált?

Secundo. Tudgya és hallotta-e, hogy minek előtte szegény Vizkeletiné jószágához vagy javaihoz jutott volna szegény Benyiczky Péter, márannak előtte sok idővel azon nagy-lóczi portióját megnevezett Benyiczky Péter Spáczay Imre uramnak szánta és ajánlotta ex respectibus.

Tertio. Tudgya-é, hogy azon nagy-lóczi portióhoz tartozandó bizonyos puszta sessio után való részét in signum successionis annuatim kaszáltatni atta és engette megnevezett Beniczky Péter Spáczay Imre uramnak.

Primus testis generosus dominus Godofredus Czauner annorum

circiter 45. liberae ac regiae civitatis Tyrnaviensis senator sub eodem iuramento, quo est adstrictus suae maiestati ac praefatae civitati vallja: Ad primum tudgya azt, hogy szegény Beniczky Péter circiter tizenöt esztendővel szörzötte és comparalta az nagy-lóczi portióját szegény Vizkeleti Mihálné asszonyom halála előtt. Ad secundum. Sok izben hallottam edneháný emberséges emberektől, hogy Benyiczky Péter azt a lóczi portióját Spáczay Imre uramnak szánta, s tudgya azt is, hogy midőn szegény Illésházy Gábor ki akarta volna ugyan ezen fatens pénzével Benyiczky Pétertűl váltani, fáradott benne Spáczay Imre uram emlitett szegény Illésházy Gábor uramnál, mind pedig gróf Pálffi Miklós uramnál ő nagyságoknál, hogy az a lóczi portio Benyiczky Péter uram birtokában tovább is megmaradgyon. De reliquo nihil.

Secundus testis generosus dominus Stephanus Kelecsényi anno circiter 40. iuratus, examinatus fassus est. Ad primum per omnia ut primus testis, excepta expressione numeri annorum. Ad secundum tudgya azt és szájábúl hallotta szegény Benyiczky Péternek, ím úgymond az én atyámfiai közül nem találkozik egy is, a ki betegségemben gondomat visellye vagy kedvemet keresse, hanem Spáczay Imréné asszonyom gyámolitott betegségemben, azért a jó atyámfiai az én jószágomhoz ne bizzanak, mert azt én Spáczay Imre uram gyermekinek szántam és nekik is hagyom az lóczi portiómat. Ad tertium. Tudgya, hogy Spáczay Imre uram számára bizonyos rétet azon lóczi portióból kaszáltatni engedett de quo fine nem tudgya. Tudgya azt, hogy sokat szolgált Beniczky Péternek, midön ki akarták vetni azon jószágbúl.

Tertius testis generosus dominus Caspár Sándor sacrae cesareae regiaeque maiestatis praesidii Seliensis supremus capitaneus annorum cir. 30. sub eodem iuramento, quo est suae maiestati adstrictus vallja, ad primum ut praecedens in ordine secundus testis. Ad secundum tudgya azt, hogy midőn szegény Vizkeletiné szegény Benyiczky Péter uramot hivatta és kivánta volna magához a végre, hogy testamentomot tégyen azon Vizkeletiné aszonyom, ugyan akkor hallotta szegény Benyiczky Péter uram szájából, hogy az lóczi portióját Spáczay Imre uramnak hadgya. Ad tertium prouti praecedens immediatus testis.

Quartus testis generosus dominus Franciscus Ramocsaházy ann. cir. 50. iuratus et examinatus fassus est, ad primum per omnia ut secundus in ordine testis, ad secundum nihil, ad tertium prouti idem secundus testis.

Quintus testis generosus dominus Paulus Benyiczky annorum circiter 35. iuramento mediante fassus est. Ad primum, secundum, et tertium nihil aliud, hanem hogy szegény Benyiczky Péter előbbenyi testamentaria signaturájában látta, hogy az lóczi portio Spáczay Imre uram számára volt denominalva.

Ez mely bizonyságoknak vallását tisztünk s hivatalunk szerint fideliter notalván, attuk megnevezett principális uramnak az iránt való

ezen testimonialis levelünket, iurium eiusdem futura pro cautela. Actum anno die et loco suprascriptis.

Idem qui supra Michael Kürtössy comitatus Posoniensis iudlium correcta per eundem (P. H.)

Et idem qui supra Paulus Torkos comitatus Posoniensis iuratus assessor. (P. H.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

AZ 1670-IKI MOZGALMAK TÖRTÉNETÉHEZ.

1. 1670. ápril 3.

Mint jó akaró uraimnak, bátyáimnak Kgteknek ajánlom kötöles szolgálatomat, sok szerencsés ünnepeket kivánván.

Isten Beszterczérül Nemessáni urammal eddig egészségben vezérelvén bennünket, az embereket mind helyben s mind e tájan inter spem et metum találtuk, — ma menvén jó reggel által a Dunán Nemessáni uram Bécsben, a mint innét, ugy onnét is büvebben fog írni Kgteknek.

Az mint folynak a hírek, úgy írom meg Kgteknek, ha nem igazak is mind, némely csekélye ugyan igaz lehet. Legelsőbb is, hogy a nemes statusok Beszterczebányárúl re infecta eloszlottak, azon mind szegénye boldogja ezen helységeknek reménségekben megcsükkentek s gonosz kimenetelének látják. Bécsben is s ausztriai tartományban igen megrettentek, kiválképpen jesuviták Trencsénbül, Nagyszombatbúl s innét is a mi féltő portékájok, gyöngyökbül, aranybúl, ezüstbül s készpénzbül álló javak vagyon, az országbúl lassanként mind általköltöztetik Bécsben s azontúl magok is világi katona kurta köntöst szabatván magoknak, abban látván őket a túróczi conventben tuczettel lóháton, a borotvált tarolt fejek árúlván el őket, egyébiránt katonáknak esmerték volna; szepegnek, az nyilván való. És az oskolákat az ünnepek után mind itt s mind Nagyszombatbúl el akarják ereszteni, magok is szökten-szöknek, tartván attúl, non habebunt manentem civitatem.

Zicsy urammal Sz. Györgytül fogvást tegnap együtt jövén be, ma hívattatott sietséggel Bécsben ö fgétül, *Zrinyi Péterhez* akarván ő ngát küldeni, a ki felöl ily változó hírek folynak, ő nga Zrinyi uram rebelliója után Csáktornya várában környül vétetett volna Erdődy Miklós petrinyei kapitántúl horvátországiakkal és varasdi, regedei s máshova való ő fge horvát s német vitézitül, bennrekedt volna, se ki, se be nem eresztvén senkit a bülsők (?); confessariusát Franciscanus barátot ő fgéhez grátiáért küldett volna, de repulsát szenvedett magával a császárral nem levén szembe a barát csak Lobkovicscsal. Gróf von Tattenbach Zriuinek complexe megragadtatván, sok francziai s más idegen pénzt ezerekkel találván nála, hat ezer muskatérral az öcscse számára, erős

árestomban veték, a ki clárulta mind az árúlókat, mind azoknak factioit. De *Frangepánt* s a többit, nevezet szerént az urak közzül hatot, már ő fge semmi nemzetüeknek nem akar hinni, lévén ellene való correspondentiái mind Bohemiában, Tyrolisban s másutt is örökes ditioiban; megtartja ezen symbolumot: fide et diffide etc.

Három uj obersterekeket állattak föl regimentjével, az altheimi herczeget, Kaÿsersteint és harmadikat Csuda nevöt, magok költségén esszegyütik (ha lehet) a regimentjeket in spem refusionis expensarum, de az imperium nem bíztatja ő fgét segétséggel bizonyos ratiokra nézve. Morvában, Austriában és Styriában meg vagyon hagyva, minden tizedik fegyverfogható férfi légyen fegyverével készen, oda mehessen a hova rendeltetik, de némelynek soha kezében sem volt puska. Tizenkét ezer svéddel ijesztenek bennünket, de látva hiszem, iparkodnának ugyan Bécsben, de! erőssen fogadják ugyan a hadakat, csak 15. esztendős gyermeket is Bécsben, és balszemmel nézik ott a magyart, kirül fogja Nem(essányi) uram informálni Kgteket, ugy a több dolgokrúl, a mennyire tudom én is. Ő fge a szent sakramentomra esküdt meg, egyetlenegy árulójának sem ad gratiat, sine respectu personarum érdemek szerint megbünteti és a ki Zrinyi Pétert hálóban kerétvén, kézhez adhatja, ezeres jutalma lészen böven. Tattenbachot is már megsententiázták, azután ha többnek vígére mehetek, többet írok. Kérem mint uraimat bizodalmasan Kgteket in confidentia ne neheztelje megírnya nékem is, mit várhatunk s mihez tartsuk magunkat, nekünk is pro 14 praesentis lészen vármegye dülésünk (!), mi végre meghalljuk, talám megint mészárszékre akarnák vinni Poson vármegyét, mint azelőtt.

Asszonyoméknak ö kglmeknek szolgálatom ajánlása után marad kgteknek

Poson, 3. Aprilis 1670. szolgája öcscse

(*Siglák*)

P. S. Hogy a sidóknak Bécsben maradások legyen, s ő fgek benn szenvedjék, öt regimentre való pénzt igértek esztendeig, kivel a császárnét is (a ki a eliminatiójokat erősen urgealta eddig) complacalták s helettek a jesuvitákat kivánja eradicaltatni mind Bécsbül s mind több ditioibúl. Az bizonyos, hogy Bécsben kikiáltották trombitaszóval, senki az országbéliek közzül ne merészeljen jószágát eladni se örökben, se zálogban a fekete pater jesuvitáknak, se pénzt külcsen, se testamentaliter ne legálhasson nékiek semmit is, bár pro refrigerio animae legyen is a praetextus, sub poena confiscacionis omnium legatorum vel bonorum (tra)ditorum et pecuniae. A lutheranusok ellen ujonnan inquiralnak Bécsben, hányan legyenek comple(te) ott lakók s fölírják személyek s nevezet szerént, mi végre conscribálják őket, magok tudják, a sidókkint elhittem pénzt akarnak kisatolni tülek, — már huszezeren találkoztak, a kiknek vígére mehettek.

Az ünnepek után isten velem lévén magam megyek Bécsbe, talám

többet hallok, azonban holnap az ünnepek kedvéért Nemessánit is hozzám várom onnét.

Külczím: Generosis dominis Andreae et Melchiori Keczer de Lÿpócz, simul vel divisim constitutis etc. dnis et fratribus colendissimis.

Eperjes. Peklen.
Cito
Citius
Citissime

(Eredetije a marosvásárhelyi gróf Teleki ltban 8299. sz.)

II. 1670. april 7.

Kgd mindenkori kész köteles szolgája. Irtam vala ez elmult pénteken is Kgdnek, remélem eddig el is vette levelemet. Bécsben érkezvén ez elmult szombaton akkor mindjárt beadtam ő fgének az nemes 23 [1]) levelét az gravamenekkel együtt. Ott lévén szintén akkor Zichy uram is mindjárt írt az több consiliarius uraknak is, hogy ez jüvő pénteken mind Bécsben legyenek, ezen dologrúl akarván vélek consultálni. Nádasdy uram Szeyten maradott, az érsek Szentkereszten, alig hiszem reá érkezzenek akkorra. Még ma szemben leszek Zichy urammal az Plankellék dolga végett. Forgách uramnak is (a ki most Galgóczon vagyon) mihelyen megérkezik, eszébe juttatom az igért puskákat. Itt ugyan csak bizonyos Zrinyi Péter felyül való hír, ugy tudom egy barát által gratiat impetral ő fgenél, de igen szép szín alatt, mert kivánja, hogy az bánságban is (kit már ugy hiszem másnak adtak), megmaradjon, az varasdi generalisság is neki conferaltassék és az Ausperg jószágban is adjanak neki, de ugy gondolom, csak fejének lenne kegyelme, nem gondolna az többivel. Tattenbach is erős arestumban vagyon (ha eddig meg nem étette magát) több complexsekkel együtt. Ugy mondják, ha meg nem tudódott volna az dolog, husvét napján vették volna meg Gréczet.

Csuda dolgok hallatnak itten, csak fejezik az nagynevű embereket mind világit, mind papot; hadat erősen fogadnak, csak a bécsi sidók is öt regimentet adtak, az niderlagh, mészárosok és más csehek isten tudja mennyit; compellálják pater jesuitákat is az hadfogadásra, rosszul is kezd lenni dolgok, nem tudom csak színezés képen-é vagy valósággal.

Most mondják, Zrinyi uram ujabban erőskedik, két várast vett meg Karinthiában. Az horvátok gyülést tartottak Krapinán, követeket bocsátottak hozzá, de csak azt adta válaszúl, nem változtathatja meg. Az nemességet ide sürün hozzák, Kgteknek is leszen része benne, nem tudom, mint fogja acceptalni.

Ezek után maradok Kgd igaz szolgája

N. B.

Posony, 1670. 7. April.

[1]) 23 = sigla, valamely személy értetik alatt.

(U. i.) Többet kell vala írnom, de siettet a posta, és jövőre hagytam. Erdődi Miklósnak adják a bánságot, csak az egy ráczság és Tersaczky van a bán mellett.

Külczím: Generoso domino Melchiori Keczer de Lypocz, dno et fautori mihi observandissimo. Pekléuy.

(*Eredetije* a marosvásárhelyi gróf Teleki ltbau 8299. sz.)

Közli: SZÁDECZKY L.

MAKÓ TÖRTÉNETÉHEZ.

Én, ki vagyok Kamber bék az nagyságos császár szolgája, tudjátok azt, hogy én ti reátok nem erővel vetettem vala magamat, hanem én nekem tisztül adott az császár; azért tudjátok minemű ott én rajtam terténék, csakhogy én magamat is el nem vesztétek, nem tudom bizonynyal, hogyha ti akaratotokkal avagy hiretekkel volt, de én nekem igen nagy haragom vagyon ti reátok, csak akarom látni, mit csináltok, ha vagyon szivetek én hozzám, avagy nincs; erről ismerem kedig, hogy nincs, hogy én hagytam Zegeden képembeli embert, és annak sem szóval, sem adománnal, az mint értem, nem vagytok, de gondoljátok meg mind az eleit és mind az utolját, hova esik, mert én nekem az császár adott vala ötezer embert segétségül, de hogy én hozzám jöve az ti leveletek, az én szívem megesék rajtatok, és én jót szóltam az császár előtt ti felőletek. Azért én jobbágyim vagytok és ennek utánna is én jobbágyaim lesztek, de az én képembeli embert, az kit én hagytam Zegeden, úgy tiszteljétek, és szóval és adománnal úgy legyetek neki, hogy én reám panasz ti felőletek ne jöjön, ha az én kedvemből ki nem akartok esni, mert hagytam én képemben az Ferro zubasát, noha mast közitökben nem mehet, de leszen még oly idő, hogy közitökben megyen és erre úgy viseljetek gondot, hogy im én Zegeden megyek, és én nekem azt hagyta az császár, hogy ott az földet erizzem addig, mig ő maga kijő. Ha én oda megyek, az én emberemtől panasz ti reátok ne jöjön, úgy legyetek neki mind adománnal, és mind tisztességgel. Én ezt írtam Fejérvárról, az én útamból, mert engem az én emberem levele ért vala. Isten tartson meg. 1552.[1]

Kamber bék
az ti uratok.

Külczím: Circumspectis viris, iuratis iudicique existentibus Makovii, Thomae Gardon etc.

(Eredeti, és szerb példányának latin fordítása a bécsi t. lt. Turcica.)

Közli: B. S.

[1]) Valószinüleg január végén kelt.

többet hallok, azonban holnap az ünnepek kedvéért Nemessánit is hozzám várom onnét.

Külczím: Generosis dominis Andreae et Melchiori Keczer de Lýpócz, simul vel divisim constitutis etc. dnis et fratribus colendissimis.

Eperjes. Peklen.

Cito

Citius

Citissime

(Eredetije a marosvásárhelyi gróf Teleki ltban 8299. sz.)

II. 1670. april 7.

Kgd mindenkori kész köteles szolgája. Irtam vala ez elmult pénteken is Kgdnek, remélem eddig el is vette levelemet. Bécsben érkezvén ez elmult szombaton akkor mindjárt beadtam ő fgének az nemes 23 [1]) levelét az gravamenekkel együtt. Ott lévén szintén akkor Zichy uram is mindjárt írt az több consiliarius uraknak is, hogy ez jüvő pénteken mind Bécsben legyenek, ezen dologrúl akarván vélek consultálni. Nádasdy uram Szeyten maradott, az érsek Szentkereszten, alig hiszem reá érkezzenek akkorra. Még ma szemben leszek Zichy urammal az Plankellék dolga végett. Forgách uramnak is (a ki most Galgóczon vagyon) mihelyen megérkezik, eszébe juttatom az igért puskákat. Itt ugyan csak bizonyos Zrinyi Péter felyül való hír, ugy tudom egy barát által gratiat impetral ő fgenél, de igen szép szín alatt, mert kivánja, hogy az bánuságban is (kit már ugy hiszem másnak adtak), megmaradjon, az varasdi generalisság is neki conferaltassék és az Ausperg jószágban is adjanak neki, de ugy gondolom, csak fejének lenne kegyelme, nem gondolna az többivel. Tattenbach is erős arestumban vagyon (ha eddig meg nem étette magát) több complexsekkel együtt. Ugy mondják, ha meg nem tudódott volna az dolog, husvét napján vették volna meg Gréczet.

Csuda dolgok hallatnak itten, csak fejezik az nagynevü embereket mind világit, mind papot; hadat erősen fogadnak, csak a bécsi sidók is öt regimentet adtak, az niderlagh, mészárosok és más csehek isten tudja mennyit; compellálják pater jesuitákat is az hadfogadásra, rosszul is kezd lenni dolgok, nem tudom csak színezés képen-é vagy valósággal.

Most mondják, Zrinyi uram ujabban erőskedik, két várast vett meg Karinthiában. Az horvátok gyülést tartottak Krapinán, követeket bocsátottak hozzá, de csak azt adta válaszúl, nem változtathatja meg. Az nemességet ide sürün hozzák, Kgteknek is leszen része benne, nem tudom, mint fogja acceptalni.

Ezek után maradok Kgd igaz szolgája

N. B.

Posony, 1670. 7. April.

---

[1]) 23 = sigla, valamely személy értetik alatt.

(U. i.) Többet kell vala írnom, de siettet a posta, és jövőre hagytam. Erdődi Miklósnak adják a bánságot, csak az egy ráczság és Tersaczky van a bán mellett.

Külczím: Generoso domino Melchiori Keczer de Lypocz, dno et fautori mihi observandissimo. Peklény.

(*Eredetije* a marosvásárhelyi gróf Teleki ltban 8299. sz.)

Közli: SZÁDECZKY L.

MAKÓ TÖRTÉNETÉHEZ.

Én, ki vagyok Kamber bék az nagyságos császár szolgája, tudjátok azt, hogy én ti reátok nem erövel vetettem vala magamat, hanem én nekem tisztűl adott az császár; azért tudjátok minemű ott én rajtam terténék, csakhogy én magamat is el nem vesztétek, nem tudom bizonynyal, hogyha ti akaratotokkal avagy hiretekkel volt, de én nekem igen nagy haragom vagyon ti reátok, csak akarom látni, mit csináltok, ha vagyon szivetek én hozzám, avagy nincs; erről ismerem kedig, hogy nincs, hogy én hagytam Zegeden képembeli embert, és annak sem szóval, sem adománnal, az mint értem, nem vagytok, de gondoljátok meg mind az eleit és mind az utolját, hova esik, mert én nekem az császár adott vala ötezer embert segétségül, de hogy én hozzám jöve az ti leveletek, az én szívem megesék rajtatok, és én jót szóltam az császár előtt ti felöletek. Azért én jobbágyim vagytok és ennek utánna is én jobbágyaim lesztek, de az én képembeli embert, az kit én hagytam Zegeden, úgy tiszteljétek, és szóval és adománnal úgy legyetek neki, hogy én reám panasz ti felöletek ne jöjön, ha az én kedvemből ki nem akartok esni, mert hagytam én képemben az Ferro zubasát, noha mast közitökben nem mehet, de leszen még oly idő, hogy közitökben megyen és erre úgy viseljetek gondot, hogy im én Zegeden megyek, és én nekem azt hagyta az császár, hogy ott az földet erizzem addig, mig ő maga kijő. Ha én oda megyek, az én emberemtől panasz ti reátok ne jöjön, úgy legyetek neki mind adománnal, és mind tisztességgel. Én ezt írtam Fejérvárról, az én útamból, mert engem az én emberem levele ért vala. Isten tartson meg. 1552. [1]

Kamber bék
az ti uratok.

Külczím: Circumspectis viris, iuratis iudicique existentibus Makovii, Thomae Gardon etc.

(Eredeti, és szerb példányának latin forditása a bécsi t. lt. Turcica.)

Közli: B. S.

---

[1]) Valószinüleg január végén kelt.

KEMÉNY JÁNOS EGY KIADATLAN LEVELE.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint jó akaró uramnak atyámfiának. Az úristen Kegyelmedet kivánta sok jókkal álgya meg.

Kelleték Kegyelmedet ily dologból megtanáluom. Ez elmult idökbeu aszonyomot ő kegyelmét tanálván meg az fiaim tarczomba adott volt ő kegyelme tall. 400 négyszáz tallérokat bizonyos kötés alatt, mely ő kegyelme jó akaratyát nem akarván háladatlansággal fizetnem, meg aztat eddig is nem halasztottam volna, ha az rajtam forgó sok nehézségek és akadályok nem mulattatták volna el velem, jutván azért eszembeu ily alkalmatosság, hogy csiki Gergely Péter nevü ember nekem levén adós négyszáz tallérokkal, söt azon feljül harminczad 15 tallérokkal, ki mellett Vásárhelyt létünkben ugyau Kegyelmed is törekedett; hogyha azért Kegyelmedet meg nem bántanám vele, keze ügyiben lévén azon embernek állapottya, akarnám, hogy ha Kegyelmed azon embertöl az 400 tallérokat felvéve, asszonyomnak ő kegyelméuek tartozó adósságomba fordítaná, az 15 tallért pedig magamnak vagy emberimnek kezembe juttatván, melyben való tetszése Kegyelmeteknek és jó akarattya hogyha járúl, ne nehezteljen engemet is Kegyelmed bizonyossá tenni; Kegyelmed ebbeli jó akarattyát megszolgálom Kegyelmednek; ezek után pedig isteunek kegyelmében ajánlom Kegyelmedet. Datum ex Hadad die 7. Novembris 1659.

Édes régi jó akaró uram s atyámfia, kérem szeretettel Kegyelmedet, emlékezzék meg az én Kegyelmedhez való mindenkori tökéletes szeretetemről s mérjen hasonló mértékkel vissza, az hol és miben kívántatik.

Édes attyafia és szolgája
Kemény János.

Külczím: Tekintetes is nemzetes Petki István uramnak, (titulus) nekem jó akaró uramnak, kedves atyámfianak adassék.

(*Az utóirat Kemény János saját kézírása.*)

(Eredetije br. Bálinthit József levéltárában, Ernyében.)

Közli: KONCZ JÓZSEF.

BETHLEN GÁBOR LEVELEI.

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

XXXI. 1616. marcz. 7.

Illustrissime domine sat. Salutem sat.

Chichi András udvari jámbor szolgánk Nagyságodtúl megérkezvén, nekünk küldött becsületes és jó akarattal teljes levelét megadá, melyből mind szegény fogyatkozott nemzetünkhöz, mind édes hazánk javára és békességes megmaradására nézendő dicséretes indulatját nemcsak jó kedvvel, hanem ugyan nagy örömmel értettük, kérvén Nagyságodat, hogy azon megmutatott jó akaratját meg ne szüntesse, hanem continuálván, öregbítse. Szintén akkorban érkezék császár urunk ő fölségétől is felbocsátott postánk Kovacsioczi István uram, ki által ő fölségének is hasonló kegyes indulatját, az szentül végezett szövetségnek megtartására és oltalmazására megértettük, melyeken mint nemzetünk s hazánknak nagy javára örvendezvén, istenünknek hálákat adtunk. Mostanság oda ki való practikáknak ujulását nem értettük, hanem hogy Csyki István püspököt küldötte volna Homonnai uram Lengyelországban hadat fogadni. Jóllehet Dóczy András uram levele által excusálja, hogy nem afféle szándékból, hanem devotiojért ment volna Csiesztakóban, mindazáltal mi hivatalunk szerint annak oda való járására is illendőképen vigyázunk. Az portai állapotokról írhatjuk Nagyságodnak, hogy continuus oratorunk Tholdalaghi Mihály, ki két esztendeig lakott oda országunk szokása szerint, megérkezett. Bizonyosan mondja, hogy az kazulnak más főrendbeli követe is érkezett volna hét száz ezer forint érő drága ajándékokkal az fővezérhez Halepben, ki az békességet felette igen sollicitálja, söt szultán Szulimán császár idejében az kazul, míg császár ide felé hadakoznék, és sok cziláliák is támadtak vala országában, ezektől vissza vött volt ugymint husz várakat, tartományostúl vissza adnák; kihez képest császárt csak az egy ratióval merészlették az vezérek az muftival egye-

temben, az kazullal való békességre inteni, mivel odafelé felette messze és puszta földeken kell igen veszedelmesen hadakozni. idefelé Európára az körösztyénység ellen sokkal hasznosabb könynyebb hadakozást igérvén császárnak. És immár el is volna teljességgel végezvén az vezérek között, hogy megbékülvén az kazullal, idefelé Európára forditsák hadakozásokat. A mi főkövetünknek is Ali pasa vádlására az Homonnai uram s egyéb idegen akarattal levő embereknek nagy igírések miatt sok veszekedése volt a vezérekkel; mert bizonyoson és hüt szerint mondja ez mi oratorunk, hogy Homonnai uram Erdélynek tiz esztendeig való adaját egyszersmind megadni igérte volt az töröknek, és nemcsak Jenőt, Lippát, hanem mind az egész Vaskapuig Erdélyen kivűl való földeket. Ki miatt Ali pasa teljes tehetségével azon volt, hogy a mi főkövetünköt az portáról ő hozzá küldjék Budára, fejét, életét kötötte, hogy ő a fejedelemség változtatásával azokat a tartományokat és várakat hatalmas császár kezében ejti. De nagy sok okoskodásával főkövetünk, hogy császár portájáról egy rabja szolgája portájára küldessék, viszont a vezéreknek persvadeálván Ali pasának is ott benn irigyi levén, arról elállottak, hogy oda küldenek, de derék választ ismeg neki nem adtanak. Ugy hiszszük, a kazullal való derekas tractatustúl várnak, ha annak csak induciája is elkezdetik, félő, hogy ide mi hozzánk keményebben viselik magukat, jóllehet most avval is keveset gondolhat, mert Európából Konstantinápoly erején kivűl semmiféle hadait oda által nem vitte. Balassa Zsigmondnak is, ha hasonló gonosz practikája volt szegény nemzetünk ellen, méltán gyalázta isten, és büntettessék meg is veszedelmes igyeközésiért. Moldovából Tompsa vajda mellé török, tatár érkezvén, a lengyel harczot sem állván, kifutott; Tompsa utánok ment Hutyn felé, most közhirrel hozzák, hogy ismét megverekedtek volna, de ez bizonyos, hogy az török nem engedi azt a lengyelnek birni. Sőt nagyobb hadakozást vonhattak magokra ez occasióval. Ezután is. ha kedvesnek látjuk, idefelé való híreket, állapatokat szeretettel közlünk Nagyságoddal. Az mi illeti Móricz Mártonnak Kovácsi nevű elvött jószágát, noha káros eléggé lippai végházunktól elszakadni és az fiscale bonumoknak recuperálásáról az ország articulusi is megadását ellenzenék, mindazáltal a Nagyságod tekintetiért megadtuk ő kegyelmének. Tartsa meg isten Nagyságodat sok esztendeig jó egészségben. Datum in civitate nostra Brassoviensi, die 7. mensis Martii, anno domini 1616.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor et amicus addictissimus

Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Magnifico domino comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

Exhibitae Bittse 24. Martii 1616.

(Eredetije orsz. ltár kincst. oszt. Act. Thurz. Fasc. 101. nro 5.)

Thurzó e levélre következő választ küldött:

1616. márcz.

Illustrissime domine amice stb.

A Nagyságod Brassóból 7. Martii nekünk írt levelét megküldte nekünk Daróczy Ferencz uram, az ő fölsége császár urunk böcsöletes hive tanácsa és szepesi kamorájának praefectusa, melyet minden részében megértettönk. Noha azért azelőtt csak kevés napokkal is Weselény Pál uram által minden dolgokrúl, az melyeket itéltönk méltónak és szükségesnek lenni, Nagyságodnak bőségesen írtunk, mindazáltal ez mostani levelére is választ akaránk adnunk Nagyságodnak. Hogy Nagyságod mind ő fölsége az mi kegyelmes urunk kegyes resolutiójával s a mellett a mi Nagyságodnak írt levelönkkel s izenetönkkel is igen contentus lévén, azokban megnyugodott, mi is bizony igen akarjuk, és elhigyje Nagyságod, az mint ezelőtt is már nagyságodnak megírtuk ha Nagyságod ő fölségéhez, azonképpen országunkhoz és nemzetünkhöz való synceritását s keresztyényi jó indolatját hiven viseli, megtapasztalja Nagyságod, hogy se az ő fölsége kegyelmességében, se penig nemzetünknek jó akaratjában meg nem fogyatkozik Nagyságod. Az mi penig az Nagyságod személye ellen való practikákot nézi, Balassy Zsigmond dolga ugyan valóságos, maga sem tagadja, de arrúl most poenitentiát tart. Az Homonnay igyekezetét is tudjuk, Nagyságod igen jól értette, de módot találtunk benne, hogy az minemő hadat titkon fogadtatott és gyüjtetett, azokat mind eloszlattuk és most immár látván hogy nincs módja az dologban, vesztegséggel vagyon. Mivel penig mind az ideig szépiti dolgát Homonnay uram, hogy nem volna ő oka ennek az indolatnak, mi is az felföldön levő némely vármegyéknek megparancsoltuk serio, hogy minden vármegyében inquisitiót tegyenek, és diligenter examinálják az embereket, ki légyen oka ennek az hadgyüjtésnek, ez zürzavar szerzésnek, mely inquisitiót kezünkhöz küldvén, ha isten országgyülését ad érnünk, megemlékezönk felőle, el sem szenvedjük, meglátja Nagyságod. Az inquisitióból azért ki fog tetszeni, ki legyen oka, noha most tagadják némelyek. Az portai hírekről s az többiről is, hogy Nagyságod méltóztatott bennünket tudósitani, fölötte kedvesen vesszük Nagyságodtól, meg is szolgáljuk Nagyságodnak, kérvén Nagyságodat, ennekutánna is ha mi oly tudásunkra méltó hírei lesznek Nagodnak, ne idegenlje Nagyságod

rövid írásában értésönkre adni, tudhassunk mi is hivatalunk szerint országunk állapatjára annyival jobb módjával gondot viselnönk.

Végezetre, hogy Móricz Márton uram mellett való intercessiónknak volt effectusa Nagyságod előtt és jószágát az mi tekintetünkért megadta, azt is megszolgáljuk Nagyságodnak. Mi is az miből tudunk, Nagyságodnak minden alkalmatossággal örömest kedveskedönk szolgálatunkkal.

Éltesse isten stb.

Kívül: Paria litterarum responsoriarum ad vaivodam Transsilvaniae datarum.

(Másolat orsz. ltár kincst. oszt. Act. Thurz. Fasc. 101. ad Nrum 5.)

XXXII. 1616. mart. 15.

Illustrissime domine stb. Salutem stb.

Minemű ujabb és bizonyosabb hireink érkeztenek legyen az portáról, miért hogy igen nagy dolgok és az szomszéd országoknak és keresztyénségnek kárára, romlására nézendők, igen szükségesnek itélők mindjárást mind oda fel ő felségének császár urunknak s mind Nagodnak és több ő felsége tisztviselőinek értésére adnunk sietséggel. Az lengyel uraim nem nyughatván, ez elmult télen Tomsa István vajdát kiverék Moldovából, melyet mind isten, s mind emberek itéletiből méltán szenvedett vala nagy kegyetlensége miatt. Az uj vajda minket akkor követe által megtaláltatván, mindjárást nagy jó akaratunkat ajánlottuk vala neki, hogy az mi tanácsunkat követvén az győzedelemmel ne éljenek gonoszúl és több országokra ne igyekezzenek, hanem nagy alázatossággal magokat az portán megmentsék, hogy nem török császár boszujára, hanem csak az országnak az Tomsa kegyetlensége alól való megszabaditásra jöttenek volna, a mellett az portát ajándékkal és minden szokott adóknak beszolgáltatásával magokhoz engeszteljék. Elsőbben ezt az mi tanácsunkat láttatának megfogadni, és mi is az portán mind követink és levelünk által commendálni, promoveálni kezdettük vala az uj vajdát elannyéra, minthogy az Tomsa vigyázása miatt másutt követit az portára nem küldhette, innét az mi birodalmunkon Erdélyen által két követét magunk postánkkal és commendatoria levelekkel Tömösvár felől általbocsátottuk, várván, hogy annakutánna persvasiónk szerént az főkövetet sem késlelik elküldeni; azonban sem Lengyelországból, sem az uj vajdától követség által az portát meg nem találván,

Tomsa vajda penig éjjel nappal maga dolgát futván, kicsin segitség által az lengyel atyafiakat kiigazitotta Moldovából; most is közhirrel ugy értjük, Hutin táján igen megverte őket; az portán penig csak immár is az uj vajda dolga annyéra vitetett volt az mi tekintetünkért, hogy ha fökövete beérkezett volna, ki mellett császár méltósága szerínt agálhatta volna Balassÿ Ferencz uram ottbenn az dolgot, írja bizonyosan, hogy botot, zászlót nyerhettünk volna az uj vajdának; de annak is eltelvén ideje, mi okát ennek nem tudván, miért nem akarák az mi intésünk szerént az portát megtalálni. Most immár császár és az vezérek nem Tomsához való szeretetekért, mert azt ők is megunták és mihelt ez dolgoknak vége leszen, bizonyosan értjük, megváltoztatják, hanem igyenesen csak az császár méltóságának megsértését és hogy országára mert menni, az lengyel frigy felbontást forgatván, most Szkender passának az bosnai beglerbégséget, passaságot advân császár, száz ezer törökkel és számtalan tatárral, moldovai, erdéli, havaselvi hadakkal Lengyelországra parancsolt menni boszuja megállásáért, nekünk penig személyünk szerint ez hadban Szkender passa mellett való létünket parancsolja. Nem késvén Szkender passa semmit, az Duna mellé kiszáll, minket is az készületre igen siettet. Mely dolgokat ő felségének is idején értésére adni akartunk; sőt lengyel király ő felsége is mivel az elmult őszszel minden igaz jó akarattal való szomszédságra igérte vala nekünk magát, ez következendő veszedelmet magunk levele által értésére adtuk, és Nagodnak is Szkender passa Kontancinápolyból ez dologról nekünk irt levelének és Balassy Ferencz uram levelének, melyet cancellariusunknak irt, pariáit küldöttük, melyekből Nagod igen nilván és világoson megérthet mindeneket, mely ártalmas motusok jöhetnek ki ebből, ha az úristen csudálatosan elejét nem veszi. Mi ezaránt országostól, mely nagy kételenség és kénszergetés alatt legyünk, és mely igen körnnyűl fogott az veszedelem, könnyen általértheti Nagod. Bizony dolog, Tomsa vajda is minden vádlásokkal igen rajtunk vagyon az portán, ha módja lehetne benne, mind törököt, tatárt ellenünk indítana. De noha ily nagyok mind ezek az kételenségek, megirtuk ő felségének is mindenik felé, isten velünk levén, mindezek között úgy igyekezzük magunkat és minden dolgainkat viselni, hogy az egész keresztyénséghöz és szomszéd keresztyén országokhoz való igaz affectusunk mind ez világ előtt nilván kitessék, istenhöz és emberekhöz tartozó lelkünk ismereti, az menire oltalmazhatjuk, meg ne sértődjék; császár urunkkal penig ő felségével egyszer végezett frigyünk épen és fogyatkozás nélkűl megtartassék, kire isten segitségéből felette nagy vigyázásunk lészen s vagyon is minden üdőben. Nagod is az miből kévántatik, ez szerént tudja ő felségét informálni ez ide való dolgokról. Tartsa meg isten Nagodat jó

egészségben. Datum ex arce nostra Fogaras die 15. mensis Martii anno dni 1616.

Eiusdem ill[rmae] Dnis Vestrae

servitor et amicus addictissimus

Gabriel Bethlen m. p.

Kívül a Thurzó kezével: Exhibitae Bitchae 2. April. 1616.

Külczím: Ill[rmo] dno comiti Georgio Thurzo de Bethlenfalva etc.

(Bethlen saját kezével aláirt eredetije a m. kir. orsz. ltár. kincst. osztályban, Act. Thurz. Fasc. 93. Nro. 33.)

Jegyzet. Thurzó e levélre következő választ küldött:

1616. apr. 4.

Illustrissime domine stb. Salutem stb.

Az Nagod Fogarasból 15. die Martii neküuk irt levelét mind Szkender passa és Balassa Ferencz levelök másaival együtt megadák, melyeket megértettünk. Az mi illeti az Szkender passa levelének continentiáját, a bizony elég kedvetlen és semmirekellő hír; ne is adja isten, hogy írása szerint igyekezeti végbe mehessen, mert bizony dolog az, ha anniad magával Lengyelországra megyen, Erdély is megérzi azt: sőt igen félő, hogy utolsó veszedelme is ne következzék belőle, mert tudja azt Nagod, hogy soha még eddig az török nem abutalt az occasióval, hanem valamiben módja lehetett, azt véghez is vitte. Nem mondhatunk egyebet, így levén az dolog az mint Nagod irja, bizony elég veszedelmes állapat környékezi meg Nagodat s ójja az úristen Nagodat országjával együtt, mert ha Erdélynek mi (baja) történik, nemcsak ez mi szegény hazánk, de az egész keresztyénség is periculumban fordul. Kivántatik azért, hogy Nagod ebben az állapatjában úgy viselje magát, kiből mind ő felsége az mi kgls urunk császárunk, azonképpen az több szomszéd keresztyén országokbeli fejedelmek előtt is Nagodnak igaz keresztyéni affectusa megnilatkozzék; kiváltképpen penig mi tette ez ideig is Nagodat dicsíretesbé és tekintetesbé mind nemzetünk és az idegen nembeli fejedelmek előtt is mint az. hogy Nagod keresztyényi jó indulatjából Lippát s Jenőt (kik nemcsak ez országnak, de az egész keresztyénségnek is nem kisebb bástyái) sok okoskodásival ez ideiglen az ellenség kezében eséstől megmentette. Hogy azért ezután is hasonló szorgalmatos gondviselése által azokat az várakot Nagod keresztyén kéznél maraszsza, felette igen kérjük Nagodat. Tetszik nekünk ebben az Balassy Ferencz uram írása, hogy Nagod az portának igen kedvét kereste mind adományával s mind másképpen való kedveskedésivel, megtartván az mi kgls urunkhoz császárunkhoz való affectusát és hivségét is Nagod, mert egyébkint nem is

látjuk módját, hogy ellenek megtarthassa Nagod. Jól cselekedte Nagod, hogy mindezekről lengyel királt ő felségét tudósitotta, és az töröknek ellene való szándékáról bizonyossá tette, ahozképest tudja magát az dologhoz alkalmaztatni és elhittük, értvén az igyekezetet, nem negligálja dolgát, hanem az portát megtalálja. Szkender passa mellé való menetelitől Nagod a mint lehet ójja magát; ezzel is penig mentheti Nagod magát előtte, hogy nem bátorságos mostan Nagodnak országából kimenni s azt üressen hagyni, holott nem tudja Nagod, honnét mi ellensége találkozik Nagodnak, és félő, hogy in absentia valami irruptiót ne tegyenek az országban és el ne foglalják. Egyébképen is az mint Nagod mentheti magát, azon legyen Nagod, mert, kitől isten oltalmazza Nagodat, népével anni pogányság közibeu elegyedvén, ki tudja, az pogány mit gondolhat látván az occasiókat, Nagodat mind népestől levághatja, és az országot igen könnyen elfoglalhatja. Azért Nagodat megis kérjük, mindenképen módot keressen benne, hogy együtt velek ne hadakozzék. Végezetre noha tudjuk, hogy Nagod ő felségének császár urunknak mindezekről bőségesen írt, mindazáltal mi is hivatalunk szerént mindjárást mindenekről az Nagod írása szerint informáltuk ő felségét. Nagodat penig kérjük, ezután is ha mi oly tudásunkra méltó hírei leszuek, ne idegenlje rövid írásában értésünkre adni, megszolgáljuk Nagodnak. Tartsa az úristen jó egészséges életben meg Nagodat. Datum in arce nostra Bitche, die 4. Aprilis, a° dni 1616.

Ill^{rmae} Dnis V^{rae}

Külczím: Ill^{rmo} dno duo Gabrieli Bethlen etc.

(Minuta az orsz. ltár kincst. oszt. Act. Thurz. Fasc. 93. N° 34.)

XXXIII. 1616. apr. 8.

Gabriel Bethlen stb.

Reverende dne stb. Salutem stb.

Nekünk küldött leveléből az predicatoroknak ide beszerzésében való kedveskedő szorgalmatos munkálkodását jó néven vettük Kgtől, sőt ebbéli industriájával nemcsak mi nekünk, hanem istenünknek is kedves dolgot cselekedik, holott ez elmult disturbiumokban országunkban a keresztyén tudós tanitókat ő fge elannyira kiszedegette volt, hogy egynehány fő jövedelmes helyek és ecclesiák lelkipásztorok nélkül árvákká maradván, a. . .lnak, magunk mellett is pedig udvarunkban Keserwy Jánosnál senki praedicatorunk több nincsen. Egyedül csak ő maga ilyen sulyos terehviselésre el nem érkezhetik, kihez képest ő kegyelme mellé más segétő collegát is adjungálni akarván, irtunk Czepsiben Kovásznay Imre uramnak. Kgd azért ez dologbéli indulatját nem tágitván, continuálja, ilyen helyre fejedelem sze-

mélye mellé és udvarába mind tudományával, magaviseletével és eloquentiájával minemű ember kévánt(atn)ék, Kgdnél annak itíleti. Az mely szerencsi prae(diká)tort minekünk kommendál, annak is bizonyoson végére menvén, tudósítson mentől hamarébb bennünköt, bízh(atun)k-e hozzája avagy nem, ha mi difficultások talál-t(atnának) beindulásában és ha a Rákóczy urfiak a helyből (kimoz)-dúlását nem akarnák, mi ő kegyelmeket is készek vagyunk megtalálni, tudjuk a mi tekintetünkért örömest is megengedik. Tartsa meg stb.

Datum Albae Iuliae die 8. Aprilis a. d. 1616.

benevolus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím: Rev. duo Petro Alvinczy fideli apud Cassoviensem verbi divini ministro etc. nobis honorando.

(Eredeti, néhány helyen kiszakadva.)

XXXIV. 1616.

Disciplina militaris in expeditione Lippensi ab illustrissimo principe et domino domino Gabriele Bethlen etc. exhibita.

Régi bölcsek mondása, és az experientia is azt mutatja, hogy soha az igaz ok nélkül való hadakozásban semmi jó nincsen, melyeket az emberek magok haszna kereséséért csak felfuvalkodásból kezdenek, viszontag, a mely hadakozást kételenségért, magok oltalmáért és békességek megmaradásáért kezdenek, az úristen is mint igaz igyet segíti és jó végét is engedi. Mü is ez mostani ügyünkben nem nyughatatlanságunkban, hanem csak hazánknak közönséges békességének megmarasztásáért, némely hiveinket akarván velünk egy érzelemre és egyességre hozni, nyilván való kételenségtől vitetvén, igaz igyünknek elhittük ő szent felsége jó végét adja.

1. Először azért, noha minden üdőben az isteni félelem és tiszta jámbor élet minden emberektől kívántatik, de minthogy ez az hadakozás fegyver és ellenség között való forgolódással viseltetik, az tábori állapotban sokkal nagyobb ártatlanságot és tiszta életet kiván minden hiveitől, és jobb lelki esméréttel való készületeket. Azért szorgalmatoson hagyjuk és parancsoljuk minden tisztviselőknek, kapitányoknak, vicekapitányoknak, hadnagyoknak, és tizedeseknek is, magok személyében is jámbor igaz életet igyekezzenek viselni, és az alattok valókra is vigyázni; gyilkosságtól, paráznaságtól, lopástól, praedálástól, vérontástól és minden szitkozódásoktól ne csak megtiltsák az alattok valókat, hanem kedvezés nélkül meg is büntessék. Ha valamely ispán, kapitán és tisztviselő kedvezés nélkül afféléket meg nem büntetne, fő kapitányunk és hadi biránk afféle gonosz cselekedőket immediate meg-

büntesse, és az tisztviselőket is, ki alatt büntetlen maradnak, díján marasztassa.

2. Második. Ha kinek mi törvény szerint való eligazító dolga lészen, fő hadi biránk ez táborunkban Kemény Boldisár uram tanácsunk és fogarasi kapitányunk lészen, kinek, a mint írók, arra is hatalom adatik, hogy, ha valahol valami vétkeket érthet és hallhat táborunkban, és az közelebb való tisztviselők elhallgatnák, azoknak büntetését, ugymint paraszt, szolga és bizonytalan személyeket vagy fogsággal vagy kezességgel kénszerítse törvényre állani, nemes embereket pedig citáltassák ad tertium diem; mely törvénylátásra ő kegyelme maga mellé mü hirünkkel bizonyos assessorokat esküttessen és válasszon is mindjárást, a meglátott törvényt pedig annak módja szerént exequáltathassa is.

3. Harmadik. Fő vigyázására egész hadainknak, táborunknak strásamesterségére rendeltük Kamuthi Balás uramat, tanácsunkat és Doboka vármegyének főispánját, ki mellé rendeltük Apafi György uramat, azokkal együtt, kik ez földnek vigyázására való helyet inkább tudhatják.

4. Negyedik. Ezeknek az ország registruma kezekben lévén, az strása állatásra renddel szolgáltatnak minden embereket. Azért, valakin strása állásnak szeri lészen, a mely órára és helyre parancsolják kimenni, készen találtassék, feje vesztése alatt el ne mulassa kimennie, és ott oly szorgalmatossággal vigyázzon, hogy ha az strásamester, vagy más helyében a hova rendelte, avagy vigyázatlanságban tapasztalná, ha akarja, ugyanazon helyen is halállal büntethesse; ha penig halasztja és az főkapitánnak tudtára adja, úgy is vagy halállal vagy halálhoz közelítő büntetéssel büntethesse.

5. Az strására kivitt embereknek számát tudja mindenkor registrum szerént, külön az fiu, külön az derék strása, hogy valamennyit kiviszen és vigyázatra állat, meg annyi számút várhasson elő. Ha penig valaki az strásáról akármely felé is elmenne, és ott nem találtatnék, mint árúló, notoriussággal büntettessék.

6. Az mely főemberre bizattatik az strása állás, meglássa, igen csendesen és nagy vigyázásban legyen, szunnyadozókat untalan felserkengessen, bizontalan zendülésen mindenestől meg ne rettenjen; ha hol penig oly dolog találná, a táborra feje és tisztessége vesztése alatt többtől nem, hanem csak egy egy ember által izenjen hirt egyenesen magunk személyének és a főstrásamesternek is, és akármi derekas ellenség találná is, ütetlen, harcz nélkűl, sebesedés nélkűl strása állóhelyéből el ne mozduljon; hasonlóképpen az fiu strásák is csak egy egy embertől izenjenek hirt a derék strásának, a többi kiki helyben maradjon. Hasonlóképpen mikor derék vigyázások lenne is, hogy egynéhány ezer embernek

kellene rend szerint fen lenni, kiki mind az mely helyen főstrásamesterétől vigyázásnak okáért rendeltetik, tartozzék mint igaz vitéz ember vigyázni.

7. Hetedik. Úton való menésben, valamint a seregeknek járásit rendeltettük, zűrzavarúl, rend és mód nélkűl senki ne járjon, egyik sereg a másikat meg ne előzze, szoros utakon egymásra ne tóduljon, a miá verekedés, visszálkodás ne indíttassék egymás között, hanem kiki mind rendelt helyén csendes várakozással menjen, és ott járjon, az hol rend és hely adatik neki.

8. Az szekereknek is hasonlóképpen járások és menések elrendeltetik, azokhoz látó és igazgatómestert Szalai Farkast rendeltük, hagyván és parancsolván, hogy a szekerek járásában az ő parancsolatjától hallgasson minden ember, az szekerek rendben való menését senki feje vesztése alatt meg ne merje bontani. Ha kinek szekere eltörik, a többi mindjárt segitsék megcsinálni, az utból ki ne vessék.

9. Az táborban való leszállás is kévántatik, hogy hasonló jó rendtartással légyen; valamely seregnek járása menése mint lészen, a táborban is leszállittatása rendelve az szerint lészen, ugy hogy minden sereg a maga szekerit körűl renddel háta megé szállitván, a szekereken feljűl telepedjék ő maga, hogy a szekerek egymás után való állatásával táborunknak erősséget szerezzen. Ennek is igazgatására főtábormesterünket rendeltük Novák Farkast és Kállai Gergelyt; senki azoknak rendelése és szállíttatása ellen ne rugoldozzék, szófogadó légyen, mert általán fogva afféle ellenkező embert büntetés nélkűl nem hagyunk.

10. Noha mostan lovak füveltetése miá a tábornak sűrűn való szállitása alkalmatlannak látszik, azzal nem gondolhatunk: mindazáltal szokott módjok szerint sűrűn szálljanak; nappal kiki mind a tábor szélire lovait füvelni mind estvig is kiküldheti, éjjelre füvet szerezvén, nyűgön, pányván lovát bátorságosban maga mellett tarthatja, az szerént magát is kárvallástól bátorságosban oltalmazhatja.

11. Ennek utánna mind szekerek mellől és akármely helyekről is nemesség, székelység, szászság gyalogját egy bizonyos helyre rendeljük, és minden ispánok, kapitánok, királybirák, kiki mind az ő székiről, vármegyéjéről való gyalogját állassa elő, az registrumát is adja bé, hogy az szerént tudhassák hirtelen azokat rendszerént szolgáltatni. Az egész székelység gyalogjának eleiben rendeltük mi vitézlő hivünket Matis Jánost; a nemesség és szászság gyalogját Besenyei Menyhárt deákra biztuk; mind ezek felett az egész gyalogságnak gondja viselését a mi becsületes hivünkre Béldi Kelemenre biztuk, hogy mind ezeknek száma registruma ő kegyelme kezében lévén, uton való járásokra, megszállásokra tegyen teljességesen való gondviselést.

12. Lovas seregünknek járását és szolgáltatásokat magunk igazgatjuk; készületből, indulásból dobunk verésétől hallgasson minden, senki indulásának előtte készülőt dobunkon kivül ne veressen; mindenféle jelek az mi dobunktól, ne más seregbeli doboktól adassanak.

13. Táborunk piaczán senki pénz nélkül semmit el ne vegyen, mindeneknek az árrát megadják. Mivel pedig egynéhány felől messze földekre is éléshozás felől parancsoltunk, el is hozzák az élést, fő hadi biránk minden nap afféle élésnek az árát limitálja el ugy, hogy az kereskedő rendeknek, kik hordják, munkájok hasznok megtérüljen, nyereségek is meg legyen, hogy az éléshordástól el ne idegenedjenek.

14. Valaki Jésus kiáltás után estve puskával lő, megfogattassék, viradtig fogva tartassék, jó reggel három pálczával pálcháztassék.

15. Akármiféle paráznaságért feje vétessék; kicsiny lopásért, két három forint erőért, három pálczával büntetődjék, nagyobb lopásokért, ló, barom és egyéb marhának ellopásáért felakasztassék.

16. Szablyavonásért haragból három pálczával büntetődjék, vértételért keze vágattassék; aki halálra embert sebesit vagy megöl, megölettessék; éktelen szitkokért vagy részegségben való garázdálkodásért estig az akasztófához köttessék.

17. Szegény paraszt ember megveréséért három pálczával büntetődjék; ha mi marháját elveszi, visszaadattassék; ha penig derekas prédálást élésen kivül fehér ruháját és egyéb marháját elveszi, az ilyen praedálásért felakasztassék; házak, faluk gyujtásáért feje vétessék; megbizonyosodván mindazáltal, az tisztviselők azon legyenek minden uton, az szegény ember legelsőbben marhájáról contentáltassék, annak utánna büntetődjék az bűnös. Ha hol penig némely bűnös ember életét ostromra, zászló felvitelére, gyujtással és egyéb szerencseprőbálással akarná megváltani, az ilyen minek előtte megöletnék, mi nékünk értésünkre adják.

18. Éjjeli kiáltásért, lószaladásért, vagy egyéb akármi úton való zendülésért, senki, feje vesztése alatt, míg az dolgot jól meg nem érti, dobot ne üttessen, nagyobb zendülésre, elveszésre okot ne adjon; megértvén az dolgot, egymást inkább minden ember csendesitse.

19. Hirt senki táborunkban magától ne költsön és ne beszéljen; hanem, ha ki valami ellenünk való dolgot, hírt ért, avagy lát, kapitányának avagy hadnagyának tartozzék titkon feje vesztése alatt megjelenteni, azok magunknak avagy főkapitányunknak.

20. Úton való menésünkben avagy táborban létünkben ha valami riadás, zendülés történnék, az kapitányoknak, hadnagyok-

nak arra igen szorgalmatos vigyázások és gondviselések légyen, senki allattok valók közzűl meg ne futamjék, se más sereggel öszve ne elegyedjék, se maga fejétől kapitánya hire nélkűl harczra ne rugaszkodjék, hanem mihelyt valami efféle riadást hall, várjon a mi dobunktól minden kapitán, és mihelyt a mi dobunk szavát hallják, tisztességek vesztése alatt tartozzék minden kapitán alatta valóit felültetni és szép seregekben azon táborhelyen állani, várván mi tőlünk mindenből.

21. Valaki elveszett marhát talál, akármi névvel nevezendőt, tisztessége vesztése alatt minden tartozzék kapitányának megjelenteni, és az kapitány az tábor piaczán kiáltassa meg az ilyen elveszett marhát ki seregében találják meg, hogy az káros ember tudjon elveszett marhájára menni, és illendő váltságon marháját attól megváltani, az ki megtalálta. Ha ki penig efféle talált marhát eltitkol és megtudhatják, az kapitánya tartozzék három pálczával megveretni és az marhát semmi nélkűl megadatni.

22. Táborunkból senki vissza ne szökjék; mert valamely nemes ember elmegyen mi akaratunk ellen, maga notoriusnak pronunciáltatik, jószága, marhája confiscáltatik, egyházhelyi nemes ember avagy székely lófő, darabont, paraszttá tétetik, zsoldos darabont, valahol kapattatik, felakasztatik.

23. Senki kopjáját szekeren ne hordozza; mert valaki kopjáját szekeren találják, megveretjük érette.

24. Minden főember arra oly gondot viseljen, hogy valaki valamely számú lovassal tartozik jószágáról, azok mind kopjások legyenek: mert valakinek kopjátlan szolgája áll elő jószágáról, kárát vallja; valamely nemes embernek penig harmincz, negyven és ötven ház jobbágya vagyon, tartozzék kopját venni kezében minden, mert valaki kopjátlan találtatik, szégyenét vallja. Azonképpen a székely hiveink is, minden lófő és nemes ember tartozzanak kopját magok viselni; az főemberek viseltessék inasokkal.

Datum ex castris nostris ad arcem nostram Devensem positis, die 20. Maii, anno domini 1616.

Gabriel Bethlen m. p.

(P. H.)

Simon Pechi m. p.

Caspar Bölönÿ m. p.

(Egyszerü másolata *az Erd. Muzeumban* (*Aranka-gyűjtemény I. 37. sz.*)

XXXV. 1616. julius 7.

Spectabilis et magnifice domine affinis honorande etc. Az vezér levelét Forgács uramét Kegyelmed leveleivel együtt Veress Márton és Tamás Deák megadák az estve, mellyekből minden mostani állapatot értek uram. Az hajdu vitézek . . . .

. . . . delme segit . .
. . . . török császár és annak gondviselő vezéri előtt, mely jóért ők is mivel avagy minemű háladással és igazsággal tartozzanak Erdélnek, az magok lelkek ismereti magoknak megmutatja és jelenti. Az Kegyelmed irása szerént nem kevés jót cselekedtünk bizonyára az egész hajdusággal, azon jót várhatják ezután is töllünk, csak ők is az igazságot kövessék. Forgács uram leveléből ugy veszem eszemben, hogy valóban meg tudnának ijedni, mikor volna kitől. Pariaját az nekem irott levelének Kegyelmednek küldtük, abból eszében veheti. Az Kegyelmed jó tetszése szerént uram én is az jó alkalmatossággal, istent segítségül hiván, élni akarok, senkit haddal infestálni nem akarok, csak büntessék meg az békesség bontogató embereket, de ha meg nem büntetik, mód nélkül le nem szállok, hanem megpróbálom az magyarországi statusokat, ha igasságot követik, tudom tökélletesen végeznek velünk mostan; ha hol pedig jucose akarnak velünk ezután is bánni, azt is az mostani állapat megmutatja. Végezzünk valaha állandót, ha végezhetünk; ha az nem lehet, lássuk az uristen mire segit bennünket. Bizony uram szegény hazámnak tökélletes békességet akarnék, kévánnék szerzeni, ha lehet, azon ügyekezem Kegyelmetekkel együtt. Az vezérnek választ irattam uram, minthogy kévánja az sietséggel való választételt. Kegyelmed is ne késlelje levelemet mindjárt egy böcsülletes embertől megküldeni neki, a ki hozzon választ is hamar tőle. Én is, uram, isten akaratjából megindultam, sohul nem késem, hanem Kolosváratt csak addig, a míg az ország hadait megmustrálhatom; azután utamat minden nap continuálom. Kegyelmed is várjon készen, minden rendeknek megparancsolván, melly napra szálljanak táborban. Az lippaiaknak és kék gyalogoknak . . . .
. . . . leveléből, bizony dolog azt nem irányozza, mert ezek hiteket meg szegték, de legyen abból is a Kegyelmed jó tetszése, ugy a mint akarja. Az uristen Kegyelmedet tartsa meg jó egésségben.

Ex Enyed 7. Iulii, 1616.

affinis benevolus

G. Bethlen m. p.

Ha mi levelek nekem szólók vagy vezértől, vagy onnét felljül érkeznek, Kegyelmed küldje meg mindjárt.

P. S. Mit feleltünk légyen Forgách Sigmond uramnak, annak is pariáját includaltuk ezen levelünkben.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Francisco Redei equiti aurato, comiti comitatus Bihariensis, consiliario nostro, arcisque et praesidii nostri Waradiensis supremo capitaneo etc. affini nobis honorando.

(A czím és utóirat kivételével az egész a Bethlen írása.)

XXXVI. 1616. sept. 10.

Gabriel Betthlen dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Spectabiles, mgci, gen., egr. et nobiles, dni amici et vicini nobis honorandi, salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Tudjuk, Kltek ilyen rövid idő alatt el nem felejtette, az Homonnay és Sorban vajda gonosz igyekezetek felől minemő okokkal tartóztata csak minap bennünköt, hogy hadainkkal ott kin is házoknál meg ne keresnők őköt, felelvén tudniillik Kltek böcsületes követi egész ország nevével mi nekünk, hogy ujabb rözgőlődését reánk való igyekezetit Homonnaynak és Sorbannak ennek utánna meg nem szenvedné, és annak nem csak ellene állana minden tehetségével, hanem törvén szerént büntetésekre is gondja lenne. Mely Kltek jól maga ajánlásának, magunk is valljuk, anniban láttatja is volt, hogy Sorbannak Homonnay mellől Magyarországból mind hadastúl Lengyelországban kénszeríttetett volt általmenni. De ott is istenünknek csodálatos gondja viseléséből reménségében mindenképpen megcsalatván, mind az hatalmas császár fegyvere előtt s mind penig az lengyel respublicának generalis hottmanja ott közel az szély földön az török császárral való békességnek őrézésére vigyázván, mint olyan békesség bontogató búdosó embert gyalázatosan onnan elkergettetvén, csak alig szaladott, ha kaphatták volna, megfogták és meg is büntették volna. Az miképpen egy az innet kifutott nemes emberek közűl, ki ugyan vármegye ispánja is volt, Kun István nevő, mindenütt ott vele járván, és azután hazájárúl és előbbi hűségéről gondolkodott, fejedelmi kegyelmünkhöz folyamodott, melyet mi is természet szerént az kegyelemre hajlandó voltunkhoz képest tőle meg nem tagadván, hozzánk beérkezett titkos tanácsokat és végezéseket mindeneket értvén, mégis az szent békesség ellen végetlen nyughatatlankodásokkal mint igyekezzenek, az közönséges vigyázásért nem akartuk Kltektűl eltitkolni, hanem értésére adjuk, hogy a miképen onnat Lengyelország határából Sorbannak vissza kellett futni, ott egy fő lengyel kapitánnal, mely annakelőtte is velek volt, végezett bizonyosan, és reá felelt, csak pénznek szerét tehessék, hamar való napon tizenháromezer lengyel hadakot szerez, és készen találják minden órában, mihelt arra való summa pénzt fizetésekre beküldik. Az pénzszerzésre penig complicesivel együtt jószágoknak arany ezüst marhájoknak mind együtt s mind másutt zálogban való hányásával mint szorgalmatoskodjanak, az is nálunk tudva vagyon. De hogy mindezek felett császárt ő fgét is sollicitálhassák, Sorbannak ezer ftot, Régenÿ Jánosnak három százat adván költségekre, ugy bocsátotta vissza ő fghez. Ezek mellett mind pápához Rómában, s mind az hispania királyhoz is fő fő jesuitákot bocsátott titkos követséggel, kik által mind

pénzt, hadakat oly formán sollicitál, kivel mostani gyalázatjáért is derekas boszúállásra elégséges lehessen és elinditott szándékát (kire isten soha ne segélje) véghezvihesse.

Ezek között végezések az is volt, hogy Dóczy András is császárhoz ő fgéhez személye szerént felmenjen Homonnay dolgainak sollicitálásáért, de azonközben valami ujabb practikának reménsége, (melyet az hajduság között ismét csak most kezdett forralni) megtartóztatta, melyre mi nekünk innét az mi részünkről isten segítségéből gondviselésünk leszen. Klknek és szükség onnan arra is közönséges csendességünkért vigyázni. Adná az uristen találtatnék realiter igaznak lenni, az mint császárnak ő fgének eleiben adatott, és leveleiben írta Klknek Homonnay felől, hogy: quietus esse nuntiatur, dummodo ab aliis non lacesseretur et impeteretur etc. Ezenkivől is egynehány nagyobb dolgokat, kiket eddig sok esküvéssel is titkoltanak, immár bizonyoson értvén, most azokrúl nem irunk, leszen azoknak is bizonyos helye és ideje, mikor mindeneknek az világosságra és az igazságra kelletik jönni. Mi Klket ezekrűl csak ennekelőtte nekünk tött igéreti szerént akartuk tudósitani, és az ő alattomban való practikájokra vigyázókká tenni, ha ez közönséges békességnek megőrizésében ennekelőtte nekünk igért jó akaratját Klmetek meg nem változtatta.

Ezek mellett akadván kezünkben Homonnaynak maga kezével irt levele is, melyet csak most Lengyelországból kijövése után írt volt Sorban vajdának az havas alatt, kiben mely gyalázatos emlékezetet teszen az nemes vármegyékről, kit in specie Rédey uram kezében küldöttünk. Azért, hogy ha Kltek közűl valaki kételkednék felőle, oly bizonyos atyjafiát, ki Homonnay keze irását ismeri, bocsássa oda Váraddá, ott közelben érvén, bizonyosan megláthatja. Klteknek penig pariáját ezen levelünkben includáltuk. Kiről Kltektűl bizonyos választ is várunk. Tartsa meg isten Klteket etc. Datum in civitate nra Alba Iulia die 10. mensis Septembris, 1616.

Earundem Dnum Vrarum

amicus et vicinus benevolus
Gabriel Betlen m. p.

(Egykorú másolat. Kassa városa levéltárából.)

XXXVII. 1617. jan. 4.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini mihi summa obseruantia colendissimi. Seruitiorum meorum commendationem.

Az uristen jelen való esztendőnknek folyásit Kegyelmeteknek mind a következendőkkel egyetemben gondviselő igyekezetében tegye szerencséssé. Nagy Bálint uramék nekem küldött becsü-

letes levelét megadván, abban való vigyázásomat, gondviselésemet Kegyelmeteknek magok megmondhatják. Ide ki való hírek felől is Kegyelmetek ő kegyelmek által informatus lehet. Hogy pedig általam is vno verbo értse: Debreczenből megérkezésünk után Váraddá, generális uramtól Károli Mihály ő nagysága az ifju Hoffmann Györgygyel Váraddá jövén, közönséges békességünk felől micsoda követségben járjanak, Kegyelmeteknek pariáját megküldtem; Kegyelmetek elolvasván, tartsa magánál, idő előtt ne láttassék abban czégért tennünk, noha nem titok. Postán ujolag szolgájok ment fel Károli uraméknak; azok megérkezvén ezen héten, én ugy ítílem, ha nem előbb e jövő héten a vármegyéket és székelységet ő nagysága házokhoz bocsátja. Prépostvári urammal director uram igen perel, párt vött ő nagysága ma a propositiójában, litis exitus incertus. Holnap ítílem Szécsi György uram is beérkezik. Kegyelmetek nekem parancsoljon, én Kegyelmeteknek tiszta szívvel szolgálok. Interim azon is kérem a böcsületes tanácsot, az adó dolgából erőm felett ne imponáljon; a mire elégségem ítíli, attól nem is vonogatom magam, de bizony az elmult esztendőkben lepedőmen kiljebb nyujtóztatott ő kegyelmek. Sokáig éltesse isten Kegyelmeteket. Váradon 4. Ianuar. 1617.

servitor

. . . .

P. S. Felettébb sietve írám, arról bocsánatot várok; időm nem volt, kihez képest külömben írhattam volna.

Külczím: Generoso prudenti ac circumspectis dominis primario et regio judicibus civitatis Colosvar etc. dominis mihi obseruandissimis.

Hátára jegyezve: 1617. die 7. Ianuarii exibitae per Nagy Bálint et Zoch Ambrus.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában Fasc. II. nro 58.)

XXXVIII. 1617. martius 1.

Magnifice domine nobis honorande.

Mikó Ferencznek hattam vala, hogy az Kegyelmed Bonyhán való ágyát, melyben én háltam, elkéresse, hogy azon formára egy nehán ágyat csináltassak itt való házakban; a mint mongya, Kegyelmed nem hitte szavát, én is elfelejtettem emlékezni felőlle. Intem azért Kegyelmedet, külgye ide mindgyárt azt az ágyat, formáját vétetvén, megint visszavihetik, ne késsenek vélle, mivel a más héten magam is elmegyek innét. Kegyelmed nagy csütörtökre jöjjen Fejérvárra asszonyommal ő kegyelmével együtt,

az ünnepeken legyünk együtt. Bene valeat. Ex Fogaras 1. Martii 1617.

benevolus
G. Bethlen m. p.

Külczím : Magnifico domino Volfgango Alya de Korotna consiliario nostro et comitatus de Küküllő comiti stb.

(Eredetije a gr. Teleki család levéltárában. Miss. 250. b.)

XXXIX. 1617. maj. 23.

Gabriel Betthlen dei gratia princeps Transsilvaniae sat.

Generosi domini amici nobis observandissimi, salutem et nostri benevolam commendationem. Kegyelmeteket ennekelőtte is találtattuk volt meg az máramarosi kamaránk állapotja felől, hogy magunk számára mikor vagy szálon vagy hajón sót vinnének császár ő fölsége birodalmában, emberinket az régi usus és szokás szerint harminczadfizetésre né erőltetné, holott az régi üdőkben is soha az erdélyi fejedelmek számára való sótól harminczadot nem vettenek. Kérjük azért Kegyelmeteket szeretettel mostan is, hogy a régi jó usus és rendtartás observáltassék, legyen azon és mikor ott máramarosi aknánkon levő praefectusunk, Buday István magunk számára valahova sót akar szállítani, harminczadadással ne bántsa Kegyelmetek. Abból császár ő fölségének semmi kára nem következik, mert ha Szőlősig harminczad nélkül elviszik is az sót, az másik harminczados hely előttök levén, ott ugyan megveszik az ő felsége harminczadját az ki educálja azon, annélkül el nem viszik, mi is az ő felsége kárát nem kivánjuk. Kegyelmetektől ebbeli jó akaratját kedvesen, barátságosan vesszük. De caetero D. V. g. bene ac feliciter valere cupimus. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 23. Maii anno domini 1617.

G. D. V.

amicus benevolus
servire paratus
Gabriel Bethlen m. p.

Külczím : Generosis dominis sacr. caes. r. mattis cam. Scepusiensis consiliariis.

(Eredeti a m. k. orsz. ltár. kincstári osztályában Uj-Lymbus.)

XL. 1618. jan. 5.

Nos Gabriel Bethlen dei gratia princeps Tranniae sat Memoriae commendamus stb. Quod generosus Ioannes Bethlen de Iktár capitaneus arcis nrae Dezni pro redemptione peditum ex districtu Dezni ad expeditionem nostram Moldaviensem anno

millesimo sexcentesimo decimo septimo immediate elapso susceptam expediri, iuxta numerum portarum debentium administrarit nobis quadraginta octo florenos; item ex solutione seu iure cuiusdam silvae in eodem districtu habitae quadraginta quinque florenos; in summa autem computando nonaginta tres florenos hungaricales. Super quibus quidem nonaginta tribus florenis eundem fidelem nostrum quietum et expeditum reddimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in curia nra Dewensi die 5 mensis Ianuarii anno dni 1618.

G. Bethlen m. p.

(P. H.)

C. Beöleöny m. p.

(Eredetije a Szeredai család ltárában.)

XLI. 1618. jan. 10.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Tranniae stb.

Egregie stb. Salutem stb. Mi vitézlő hívünknek Kenderesi Farkasnak jámbor szolgálatját megtekintvén, kegyelmességünkből Németiben a Jakab deák háza mellett való két puszta házhelyet neki adtuk. Hagyjuk azért s parancsoljuk serio, hogy ez levelünk látván azt a két puszta házhelyet mindjárt per manus adjad Kenderesi Farkasnak és maradékinak. Secus non facturus. Praesentibus pro tui expeditione reservatis. Datum in arce nostra Huniadensi die 10 Ianuarii anno dni 1618.

G. Bethlen m. p.

C. Beöleöny m. p.

Külczím: Egregio Stephano Balogh provisori arcis nrae Devensis fideli nobis dilecto.

(Eredeti a Szeredaiak ltárában.)

XLII. 1618. április 11.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, sat.

Generose fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et fauorem nostrum.

Az Kegyelmed mostanában irt leveleinek folyásin a miképpen érkeztenek, mivel a Tót Mihály szolgája után majd két héttel is érkezett a kolosvári árros ember, nagy búsúlásunk volt, főképpen hogy még annakelőtte az két Oláhországból igen bizonyosan kezdettük vala hallani a fényes portán való mostani hallhatatlan változást, hogy az vezérek az elébbi új........ [1]) császárt megfogatván, fogságra vetették volna. Azon felette nagy

[1]) Az eredetiben egy szónak üres hely van hagyva.

csudálkozásunk volt, és nem is tudtunk mit rajta gondolni, mi lehessen annak igaz oka, hogy Kegyelmedtől levelünk nem jöhetett. De annakutánna az Kegyelmed irásából computálván az napokat, Tót Mihálynak indulása és az czauznak is kiérkezése mikorra lehetne, mi is mindjárást megirtuk eleikben, hogy Targovistián két három nap alatt várakozván, killjebb ne fáradjanak, hanem főkövetünket meg nem késlelvén, ott benn várják meg. A havaselföldi Alexander vajdának is irtunk mellettek, hogy ez idő alatt a csauzoknak gondját viseltesse.

Az szerént is cselekedtünk; mert az olta főkövetünket meg nem késlelvén, éjjel nappal készítettük, és istennek szent áldásából az mi becsületes hivünket, tanácsunkat, Kamuthi Farkas uramat, Torda vármegyének főispánját, az fényes portára főkövetségben meginditottuk, ő kegyelmével együtt Kegyelmed helyében az continuus oratorságra Borsos Thamást is béküldöttük. Azért Kegyelmed ott benn való tisztinek állapatját a miképpen eddig nagy szorgalmatossággal, serénséggel és vigyázással viselte, mostan immár tisztinek végében igen jól meglássa, tiz annyival nagyobb szorgalmatossággal igyekezzék hivatalját főkövetünk mellett dícsiretes hírrel névvel végben vinni. Mindennemű szükséges dolgokról derekas instructiót, adtunk főkövetünknek, azt hiszszük, hogy magátúl is közlené Kegyelmeddel azokat, de ugyan szükséges kételensége is tartja, hogy közölje. Abból Kegyelmed mindeneket megérthet bőségesen. És noha mind Kamuthi Farkas uram, s mind pedig Borsos Tamás a portán járt, látott hallott emberek, és ő kegyelmeknek az portai dolgokban experientiájok vagyon, mindazáltal mivel ezekben az változásokban Kegyelmed ott benn jelen volt, és míg főkövetünk beérkezik, csak addig is némely állapotok megváltozhatnak ott ben, ahozképest Kegyelmed tudhatja inkább, az vezérek közzűl kinek-kinek állapatja, természeti mit kivánjon, és micsoda akarattal legyen mi hozzánk és szegény megromlott hazánkhoz. Az szerint alkolmaztatván dolgainkat, éjjeli nappali gondolkodásával, serénységével és minden igyekezetivel azon legyen, a hová főkövetünk el nem érkeznék is, azokat is elfussa, megjárja. És a mint ekkédig Kegyelmed bennünket az fényes portának és ő hatalmasságának kegyelmes jó akaratjával biztatott, most már azoknak szakadjon teljességesen vége az sok biztatásoknak. Sőt nemcsak azokat vigye jó végben, hanem a kivűl reménségünk felett is minden okoskodásával instructiónk szerint azon legyen, ennekutánna módnélkűl való kévánságokkal, szokatlan terehviselésekkel szegény megromlott hazánkat ne terheljék, sőt legfőképpen az adónak ekkédig való bé nem szolgáltatását teljességesen engedje meg az fényes porta, ne tartsa fenn magánál, hanem arról teljességesen adjon absolutionalis atthnahmét, és tegye immunissá az országot abból, ne

kellessék ennekutánna annak kévánságátúl mint olyan nagy birodalomtúl félni és rettegni. Valami ezután való adózást nézi, ha azt tovább ugyan engedni nem akarják, nem gondolunk vele, fogyatkozás nélkűl bészolgáltatjuk. De az több dolgok között legfőképpen erre legyen nagyobb szorgalmatos gondviselése, és teljességesen arról ha attnamét nem vehet is, akár csak egy derék quietantiát vegyen ez ideig való adónak megengedéséről.

Az ajándékoknak osztogatásáról küldött volt Kegyelmed valami jegyzést is, de azokban oly személyeket is írt fel Kegyelmed, a hová a régi fejedelmek is ajándékot adni nem szoktanak. Azért mi arra nem néztünk, bővebben is igyekeztünk most az ajándékot beküldeni, hogysem mint kévántatott volna, Kegyelmed ebből is Kamuti urammal egyetértvén, a mi jegyzésünk szerint; ha hul pedig az állapatok ott benn addig változnának, az Kegyelmetek industriájára, jó itíletire hagytuk. Helytelen való helyben az ajándékokat el ne osztogassa, de viszont ellenben a hová kévántatik, azokat jól meglássa, ajándék nélkűl ne maradjanak. Az ott ben való követségünkben Kegyelmetek két kiválykképpen való czélra nézzen. Elsőben szegény megromlott hazánknak, nemzetségünknek javát, hasznát valami illeti, arra mindenekben Kegyelmeteknek szorgalmatos gondviselése lévén, azt kövesse, arra vigyázzon, és teljes tehetsége szerint annak előmeneteliben hasznosan fáradozván, kedves választ igyekezzék szerezni. Második a magunk személyének méltósága, becsülleti forogjon Kegyelmeteknek szeme előtt; ha honnan mi ártalmas practicálást aemulatiót eszében vehetett és vehetne, azokat meghamissitván az egész fényes portát igaz, tökélletes hűségünk szerint jó akarónkká tegye. Ezeknek utánna Borsos Thamás ott benn maradván, Kegyelmed főkövetségünkkel jőjjön ki. Bene valeat, nec secus faciat. Datum Albae Iuliae die 11. Aprilis anno domini 1618.

G. Bethlen m. p.

Kijövetelire Kegyelmednek költségére 60 forintot rendeltünk, ott benn megadják.

Külczím: Generoso Ioanni Gaspar de Gialakuta, in fulgidissima Turcarum imperatoris porta oratori nostro continuo etc. fideli syncere nobis dilecto.

(A névaláírás a fejedelem sajátkezű írása.)

XLIII. 1618. máj. 4.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transsylvaniae, sat.

Instructio generalis, super accumulandis et percipiendis decimis omnis generis leguminum et frugum vinique in rationem nostram proveniendis, ex sede saxonicali Kőhalom tradita nobi-

libus Petro Literato alias Horváth et Georgio Literato Markay anno domini 1618. 4. die Maii.

1. Mivelhogy az dézmákra való kibocsátásnak ideje jelen vagyon: közönséges tanácsunkból rendeljük, hogy az arendator minden széket megintézvén, az ő discretiója szerint bocsásson elegedendő dézmásokat, de ugy hogy egy székre is három dézmásnál többet ne bocsásson kivévén az egy Megyes széket, melyre mivelhogy borosb, nagyobb és hasznosb a több székeknél, rendeljünk négy dézmást, ugy hogy minden székben egy-egy fődézmás legyen; az többi azon székben levők az egytől figgjenek, és mindenekről az fődézmás tartozzék annak utait eligazitani, és refundálni, mert minden dézmást meg circalnak.

2. Minden faluban az dézmás vonnjan nilat az quartara, azt igazán szorgalmatosan jó időben kár nélkül bétakartassa, elcsípeltetvén az hová mi parancsolljuk, oda szálítassák; és magok is mellette legyenek, hogy az hozásában kár ne legyen.

3. Senkinek dézmálni, azvagy dézmát elhordani meg ne engedjék, hanemha az mi levelünket, avagy arendatorunkét látják, melyet menedéköl magoknak megtartsanak.

4. Minden faluban az birót harmad magával megesküssék az dézmások, kik igazán felrójják: mennyi kalongya mindenféle dézma, és abból mennyi köböl leszen, arról az esküttcknek quietantiat adjanak, azok is az dézmásoknak mindentől igaz reversalist adjanak, az pap is azonképpen, az papnak is az dézmás.

5. Az tiszta buzát minden helyeken megválogassák, és külön rakják, az szemet is azonképen külön zsákokban hozassák bé, és megmérvén száman adják ahoz rendelt gondviselő kezében. Azféle buzából az dézmás salariumát ki ne vegye.

6. Az mely pap az egyház földén vetett, azból dézmát ne tartozzék adni; de ha az falu földén vetett, tehát abból tartozzék dézmát adni, melyre az dézmásnak szorgalmatos gondja legyen.

7. Mivelhogy az folnagyok közönséges szolgák, mind az mi számunkra való takarmányunknak gondviselésére, s mind penig az dézmások tartására teczett, hogy az folnagyoknak mindenféle vetéseinkből fele dézmáját meg kell engednünk; hogyha penig az falujéból gazdálkodik, tehát az folnagyot meg kell dézmálni mi számunkra, tartozzék minden folnagy az dézmásnak gazdálkodni étellel itallal, két lovának abrakot szénát.

8. Az folnagyok szorgalmatoson reá vigyázzanak, hogy az dézmások salariumokat rostálva ki ne vegyék az buzából, ha penig affélék találtatnának, salariuma tisztességével együtt elveszszen.

9. Legyen penig az fődézmásnak salariuma tizenkét köböl buza, zab is cub. 12 nyolczvan vidres hordó bor, s az társának tiz köböl buza, tiz köböl zab, hatvan vidres bor.

10. Az szegény embernek tiz kalongya buzáig szabad legyen

haza vinni buzát az . . . . [1]) szükségire, de az dézmás és praedicator hirekkel, minden kalongyának az helyét felvágja, és cédulát is vegyen rólla.

11. Minden ember hogy igaz és jó kalongyát rakjon, az dézmás jól rá vigyázzon, és megolvasván, az kiben vétek találtatik törvén szerint megbüntessék mox et defacto.

12. Az takarodás után az csiplés mindjárt meg legyen, annak módja és usus szerint az csiplőknek részeket kiadván, de ha az tizedik kalongyát kévánják, az dézmás ne adja.

13. Ha az dézmás többet magával menne az mint meg irók az dézmásra, azoknak az folnagy semmit ne adjon, az dézmás ha vendégeskedni akar, az maga erszényére vendégeskedjék. Legyen penig az dézmásnak ordinariumja két tál étek, két kupa bor ebédjére, vacsorára is annyi és azonképpen, ez penig legyen in oppidis et pagis, várasok penig régi szabadságokban megtartassanak.

14. Az hol penig oly dézmák vadnak, az kinek egy nehány oláh falu éli határát és az plebanus és az dézmás őrizésért való segitségért oda hijják az közel való dézmásokat, ilyen okért és szükségére az dézmásak olyan helyére elmenjenek, ha penig csak vendégeskedni mennek, semmit ne adjanak nekik.

15. Az dézmás az szegény ember lován ne járjon, hanem az magáján, azért adnak minden két lovára két véka zabot.

16. Az kinek dézmája hon volt, annak szalmájára barmot ne hajtson, rajta ne tartsa semmi uton. De viszontag annak az kijé az dézma volt, kára ne legyen; mindenféle dézma szalmát összve computalván az az communitas, az hol dézma volt, minden kalongyától egy-egy pénzt adjanak. -- Ha penig meg nem akarnák váltani, tarthassa öli *(így)* marháját rajta.

17. Az dézmás az ő salariumát mind buzából, zabból, és borból az szegénységre ne vesse, hogy meg vegye pinzen; az község is annak megvételével ne tartozzék, ha penig jó akaratjából megveszi, mind haszna, kára övé legyen.

18. Az méhdézmából való hasznot is viaszszával, mézével együtt igazán beszolgáltassák, melytől mint az gabona dolgáról egyik az másiknak reciproce reversalist adjanak.

19. Az bordézmálásra is igen jól reá vigyázzanak az dézmások, hogy hitván és büdös hordókban ne töltsék az mustot, se penig vizzel meg ne miscuálják; az mustdézmálás után az pappal minden pinczéket megcircáljanak, és ha fraus találtatik az dologban, az mennyit mondott annakelőtte, az neki hagyatván, az többit mind elvegyék, és az mi számunkra szolgáltassék.

20. Az dézmások az bordézmálásnak utánna tizenöt nappal, mely idő alatt az borok megforrhatnak, tovább ott ne marad-

[1]) Két elrontott, értelmetlen szó.

janak, ha penig ott akarnak maradni, semmivel ne gazdálkodjanak nekik.

21. Mivelhogy az dézmásoknak nem szabad dézmálni az pap nélkül, az pap is az dézmás nélkül ne dézmáljon sub amissione decimam suam.

22. Az dézmás ne csak arra az quartara kit ő maga percipiál, hanem az pap quartájára is szabadon vigyázhasson. Ha kinek marháját az dézmás tilalmasban találja, bévitethesse és meg saczoltathassa, egy baromtól nappal egy pínzt, éjjel kettőt; ha penig szánszándékból hajtja az pásztor reá, és megbizonítatik az dolog, egy forintot vehessen rajta.

23. Minek előtte az dézmások az dézmáláshoz kezdenének, az előtt az mi instructionkat minden faluban és oppidumokban elolvasván az végre, hogy ők is tudják az mi instructionkhoz magokat tartani és accomodálni, az ki penig az kivől cselekeszik, tisztessége elveszszen.

24. Az dézmások ugy viseljék magokat az szászság között, hogy valami szokatlan dolgot reájok ne inponaljanak, mely miatt méltó panaszolkodások legyen, sőt minden industriájokkal azon legyenek, hiven és igazán cselekedjenek, és mindenütt igaz számot is adjanak, mert tisztességek elvesz, büntetlen sem hagyjuk, ha valami illetlen dolgot hallunk felőllek.

25. Az mi az őszi és tavaszi veteméneket illeti, akármi névvel neveztessenek, semmi uton és ok alatt az község ne merészelje haza vinni, meglen mindenekből az dézmás az mi számunkra való dézmát ki nem veszi in summa omnia genera leguminum, akar kender avagy len legyen is az, mit meg szoktak dézmálni.

26. Az dézmások tempore vindemiarum az papokkal együtt értvén az pinczéket eljárják, és az község mustjának vider számát egybe computalván ne tizenegyedet, hanem tizedet vegyék mi számunkra fogyatkozás nélkül. Szoktak penig az szász uraim pénzt fel venni kiváltképpen Medgyes székben must fejében az creditoroktól ilyen ok alatt, hogy tempore vindemiarum az dézmálásnak előtte satis faciant az debitor mustjából meg nem várván az pincze cirkálást is, melyet itéltünk az fiscusnak nagy kárára lenni, ezután ha az pinczéknek perlustratioja előtt vagy az debitor, vagy az creditor el merészelné vinni, és az dézmás rajta kápná, sub amissione musti büntetődjék. Ha penig az dézmás ezt pénzért eleresztené, az folnagyok jól reá vigyázván, sub amissione salarii büntetődjék az dézmás.

27. Az mi az czédula adást illeti, kiki mennyi vidret ad az creditornak. és az creditor el akarna indulni az pinczejárás után, az pap és dézmás hire nélkül el ne induljon, hanem czédulát vevén arról, mennyi vider mustot veszen számot is advány arról,

kitől mennyi mustot veszen, szabadon el mehet. Az czédulának jutalma két pínzt.

28. Az mely faluk és oppidumok határin valami más falubeli embereknek tudniillik más székekhez tartozók szőlőt mivelnek, szokták az papok az feleknek dézmájokat csak magok számára accumulalni; azt is az dézmás ne engedje, hanem az is quarta számra vindicáltassék, az mely pars az fejedelmet illeti, percipialja az dézmás.

29. Valami len, kender, árpa..... omnia genera leguminum kertelésben, avagy kertben vettetik, azt is az quartnak megosztása kivől magok tulajdon számokra szokták az szász papok tolajdonitani; de az is megosztassék.

30. Az minemű vékával minden helyben az dézmákot felmérik, azon igaz penczétes vékát az dézmás el vigye vélle, és az ki az dézmát percipiálja, azonvol *(így)* mérje bé, hogy valami fraus vagy az perceptortól, vagy az administratortól mind az felmérésnek idején, mind tempore administrationis ne essék az dologban, az vékát elűssék.

31. Az mustnak bevételekor, mivelhogy szokták az dézmások ugy mérni, és bévenni az mustot, és annyira csepegetik, hogy néha egy s két hordó is elcsepeg, s az is káros levén az fiscusnak elveszése és mind csepegése csorgása, az mennyi az dézmát illeti, mi számunkra accumuláltassék.

32. Az mikor az dézmamustot az hordókban töltik, az folnagy szorgalmatoson reá vigyázzon, melyik hordóban mennyi vider megyen, és azt fogyatkozás nélkűl felrójja, az dézmás is az szerint, külemben ne merészelje reá tagasztani *(így)* az czédulát, mert mind az papot, s mind az folnagyot jól examinálván, ha valami fraus avagy defectus találtatik az cirkáláskor, sub amissione capitis et honoris bűntetődjék az dézmás mind folnagyostól.

33. Teczet az is minthogy az dézmások ennekelőtte az buza utoljának neve alatt magok számára jobb buzát is annyira szakasztottanak, ki nilván való kárára esett az fiscusnak, nékünk is penig majorság tartásra szükségünk levén az buza utoljára, kivánjunk, hogy ennek utánna afféle buza utólját és ucsuját is számunkra tartsanak, és abból az dézmások részt ne vegyenek magoknak.

34. Beszterczei székben minthogy nagyobb köböl vagyon, az dézmások ott az magok salariumában az cub. 12 csak kis köböllel, vegyék ki, négy vékát tudván egy köbölre, két dézmásnál penig ott több ne legyen.

35. Ha valaki penig az mi instructionkat vel in toto, vel in parte violálná, és az cirkáláskor vétke deprehenda[lta]tik, minden marhája és jószága mi számunkra confiscáltassék, maga személyesen is akasztófával bűntetődjék.

(Másolat. Hédervári codex.)

XLIV. 1618. okt. 23.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps sat.

Generosi domini, amici nobis honorandi. Salutem et benevolae amicitiae commendationem. Mi formán való háborgatása kezdett lenni Rhédei Ferencz uram böcsületes sógorunknak az ecsedi udvarbiró által az Karuly erdeinek békességes birodalmában, Kgteknél nilván vagyon, holott azt az erdőt egyéb emberek is Ztanizlo nevű falujához valónak tudván lenni, mitől fogva ő kglme Zanizlót birta békességes birodalmában meg is tartották, csak nem sok üdőtűl fogva kezdettenek akadályoskodni annak birodalmában Ecsedből. Mely dolgokról ő kglme megtalálván levele által Kgteket, minemű választ tött reá, ő kglme in specie mutatta nekünk is az Kgtek levelét, hogy arról semmi derekas igazítást Kgtek eddig nem értett volna kérvén azon bennünket, Kgteket mi is levelünk által azon dologról megtalálnók. Mivel azért afféle dirib-darab határokon való kapdosás miatt nem illik semmi idegenségre és veszekedésre okot adni: kérjük szeretettel Kgteket, intse meg az ecsedi udvarbírót, valamint azt az erdőt Rhédei Ferencz uram Zanizlóhoz békességesen birta, most is abban ne háborítsa meg, hagyja békességesen birni. Immár ha császár urunk ő felségén nem mulik, nem fog messze haladni az Károlyban eligazítandó tracta; akkorra ha mi oly bizonyos okkal való praetensiója leszen az ecsedi udvarbírónak annak az Karuly erdeinek részeihez, kész leszen Rhédei Ferencz uram is mind az két fél commissariusok jelenlétében azt eligazíttatni és semmi ok nélkűl való veszekedésre az ő felsége tisztviselőinek okot nem akar ő kglme adni. Ez kicsin idő halasztás és várakozás sem ő felségének sem Kgteknek ártalmas nem lehet. Kit hogy a mi tekintetünkért megcselekedjék Kgtek, szeretettel kérjük. Tartsa meg isten jó egészségben Kgteket. Datum in civitate nostra Kolosvár, die 23. Octobris, anno dom. 1618.

Generosarum Dnationum Vestrarum

amicus benevolus
Gabriel Bethlen m. p.

Bethlen Gábor kezével: Kgteket még is bizodalmason kérjük, ne legyen immár nehéz ez kicsin üdőt csendesen elvárni; a mint értjük, ő felsége sem fogja immár halasztani az károli terminust celebráltatni. Mi általunk Rédei uram arra igíri magát az ö felsége kamarájának, hogy kész leszen akkor az közönséges igazságnak bocsátani magát, és ha megbizonyítja az ő felsége ecsedi udvarbírája, hogy nem Szaniszlóhoz való volt, ezentul minden elméjét annak birásáról elfordítja. Esküvéssel jelenti, hogy soha azon az erdőn hat vadat nem fogatott ö kglme, nincsen is semmi vad benne, a mint ő kglmének ott való jobbágyi referálták.

Külczím: Generosis dominis sacr[mae] caes. regiaeque mattis camerae Scepusiensis consiliariis etc. amicis nobis honorandis.

Más kézzel a külczím alatt: Penes Franciscum Redey intercedit princeps Transsylvaniae de sylva Karul dicta.

(Eredetije orsz. ltár kincst. osztály.)

XLV. 1618. november 11.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Generose fidelis nobis syncere dilecte salutem et favorem nostrum. Ez mai napon, 11. Novembris adák meg a Kegyelmed levelét, kiből értvén az oda be való állapatokat, ezen postát mindjárást vissza bocsátottuk. Azt jól cselekedi, hogy hírrel tart bennünket és az havasok alá is vigyázókat szállított. Im mi is megparancsoltuk az háromszéki híveinknek, viritim felkelő táborban szállván, mindenekből Kegyelmedtől hallgassanak. Azért hagyjuk és parancsoljuk is mindjárást mind lovast gyalogat felvévén, szállitsa őket az havas alatt lévő falukra, Kökösre, Bikfalvára és több közel levő ottvaló falukra, és valameddig Szkender passa elhalad, mindaddig vigyáztatásban legyen, hogy valami tréfa a szélföldön véletlenül ne történjék. Bennünket pediglen minden hírek felől igen szorgalmatoson éjjel-nappal szüntelen tudósítson. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Coloswar die 11. Novembris anno domini 1618.

G. Bethlen m. p.

C. Beoleony m. p.

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Wargias trium sedium Siculicalium Sepsÿ, Kezdi et Orbaÿ vicecapitaneo etc. fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetiről.)

XLVI. 1618. nov. 19.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Generose fidelis nobis syncere dilecte, Salutem cum favore. Értjük az Kegyelmed leveléből, hogy az havasalföldi urak immár felszabadultanak volna, ki ha ugy vagyon, magunk sem bánjuk. Mindazáltal illyen könnyen ez mellől nem illik elmenni, nem is kell hinni, hanem az vigyázásra szükségesképpen gondot kelletik viselni. Abban ellent nem tartunk, ámbátor Kegyelmetek maga házához szálljon, hanem három avagy négy száz embernek kívántatik ott az havas alatt lévő falukban fennlételek nem tovább, hanem csak szintén az idő alatt; minekünk is oda be bizonyos postáink vadnak, főképpen pediglen az tegnapi napon expediál-

tuk Dániel Deákot Zkender passához ő nagyságához. Valameddig Dániel Deák meg nem érkezik, addig az három avagy négyszáz gyalog az havasok alól el ne oszoljon, onnan bizonyos hirünk érkezvén, mihez tartsa Kegyelmetek magát, értésére adjuk. Az hajduság penig az idő alatt Prázmáratt leszen, nekik is megparancsoltuk, mihez tartsák magokat. Kegyelmed mindazáltal, ha mi bizonyos hírei lehetnek, éjjel-nappal értésünkre adja. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 19. Novembris anno domini 1618.

G. Bethlen m. p.

C. Beoleony m. p.

Külczím: Generoso Michaeli Dániel de Wargias sat.

(Eredetiről.)

XLVII. 1618. decz. 14.

Instructio pro Casparo Bölöní secretario nostro.

1. Innen megindúlván egyenesen, de igen sietséggel, menjenek Rédei uramhoz és levelünket megadván ő kglmének sollicitálják serio, hogy az ott való lovag s gyalog rendet késedelem nélkűl adja melléjek, Bojti Benedeket praeficiálván előttök, az várat mindjárt kérjék s vegyék kézhez.

2. Kerekiben jutván először, csak úgy tetessék, mintha másuvá mennének, hogy ottbenn semmit eszekbe ne vehessenek; sőt Váradon is azt hirdessék, hogy török rablásától féltnek valamely oda való helt, falukat és azo(k) ellen készítik s viszik őket etc. De azért midőn oda jutnak, levelünket (kihívatván az prae(fectust) s udvarbírót, adják meg nekik és szó(val......... elejekben adják, hogyha mindjárt (Horvát) Istvánt meg nem fogják s kézben az vár(ral) együtt nem adják, mind egyig az ebek(nek) vagdaltatjuk le az bennevalókat, de....mi commissiónknak engednek, senki(nek) semmi (bántása n)em leszen, sőt kinek-kinek fizetése s állapatja leszen.

3. (Horvát) Istvánt minden úton kézben kerítsék, és először (úgy) próbálják meg, hogy mintha senkit megfogni nem akarnának, hanem csak az várat akarnák kézhez venni; szóval bíztassák azt is, ha kévántatnék, hogy semmi bántása nem leszen, szabadon elmehet, a hova akar, de az ne legyen azért.

4. Az várat kézhez vevén, meglássa mind secretariusunk, de kiváltképpen Bojti uram, hogyha életeket, tisztességeket szeretik, semmi névvel megnevezendő marhákban semmi kár ne legyen; egy szóval mondva, senki semmihez ne nyuljon, semmiben kapdosást senki ne tegyen se külső, se belső eszközökben, se szolga rendet, se nemességet, se szabadost, se parasztot senki se személyében meg ne károsítson, mert bizony meghal érte.

5. Az váradi requisitorokban kettőt kivigyen magával és mindeneket igazán inventáljanak mind benn a várban s mind künnvaló majorházakban, csűrökben. Azonképpen a jószágot is, házas embereket, azoknak fiokat, leányokat, nőteleneket minden marhájoknak számokat és puszta helyeket, malmokat.

6. Az várban a kit Rédei uram rendel eskessék az kapitánságra és (.........) porkolábokat, azokat eskessék.... kiket az kapitán javal.

7. Onnét Miczykére jövén... hasonlóképpen minden majorságokat (udvarházban levő eszközöket), jobbágyoknak, marhájoknak számokat inventálják (s adassák be mi) nekünk. Az udvarháznál tisztartót, bírákat mi számunkra eskessék.

Horvát Istvánt magokkal együtt, minden marháival együtt mi nekünk behozzák.

In Kolosvar die 14. Decembris 1618.

G. Bethlen m. p.

Jegyzet. V. ö. Bethlen. Pol. Lev. 105. l.

(Egészen szétmállott Bethlen által írt eredetije M.-Vásárhelyen a Teleki ltárban.)

XLVIII. 1618. decz. 19.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis syncere dilecti. Salutem cum favore. Christiana pietas, principalis munificentia ac super omnia domestica charissimorum nostrorum necessitudo noverunt, cum talem in aula nostra, divina inprimis dispensatione, dispensationem mox sacro sancti coniugii vinculo roborandam contigisse videamus, qua generosus Paulus Rédey intimus aulae nostrae cubicularius generosam ac magnificam dominam Susannam Bánffilosonczi, magnifici quondam ac generosi Stephani Bánffilosonczÿ filiam ex spectabili ac magnifica domina Catherina Carolÿ nunc spectabilis ac magnifici domini Francisci Rédey consorte susceptam, iuxta illibatam dei omnipotentis legem sanctamque ecclesiarum christianarum ordinationem sibi iure coniugii perennalis stipulaverit; hi quaquam diffiteri volentes nos parti utrique, sponso quidem ob praeclara ab initio fidelissimaque omnibus occasionibus praestita merita, sponsae autem, quod illustrissimae dominae Susannae Caroly principissae consorti nostrae charissimae, utpote ex sorore nepti ac sangvinis proximitate iunctissimae, haud exiguis favoris ac clementiae nostrae declarandae incitamentis teneri et obligari. In signum igitur honoris et benignitatis nostrae erga eosdem propensissimae, curam festivitatum thedalium celebrandarumque

nuptiarum, hic Albae Iuliae in curia nostra peragendam destinavimus, cuius exhibitionis et celebrationis tempus, ad dominicam sexagesimam, tertium videlicet mensis Februarii, anni proxime (quem totum foelicem faustumque eisdem cupimus) venturi, diem decrevimus. Vestras igitur fidelitates clementer et benigne requirimus, velint eam celebritatem, tam propriae, quam gratae coniugis aliorumque charissimorum suorum praesentia condecorare. Persvasum honores hoc ipso cum complacendi studium nobis et gratum et condigno favore fore prosequendum. Bene valeant. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 19. Decembris anno domini 1618.

G. Bethlen m. p.

Bölöny m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis primario et regio iudicibus caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae Colosvariensis etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. III. Nro. 204.)

XLIX. 1619. jan. 3.

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae sat.

Egregie fidelis nobis dilecte, salutem et favorem nostrum. Vöttük leveledet, kiből az moldovai vajda ő nagysága főkövetének országunkban létit megértettük. Azért Kegyelmed ugy igyekezzék vele jőni, hogy egy nap Meggyesen mulasson, vasárnap onnan Küs-Selykre, onnan hétfőn Szászsebesben, és kedden hozza bé Fejérvárra. Érkezhessünk mi is egyéb előttünk álló dolgaink miatt akkor tisztességes excipialására. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae 3. die Ianuarii 1619.

Ugy rendeld utadat, hogy hétfőn okvetetlen Szászsebesben jőj, hogy kedden tisztességesen fogadhassuk az követet.

G. Bethlen.

Külczím: Egregio Michaeli Daniel de Wargyas vicecapitaneo sat.

(Az utóirat és aláirás a fejedelem saját kezeirása.)

L. 1619. febr. 25.

Nos Gabriel Betlen dei gratia sat.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Hogy mi az nagyságos Prépostvári Sigmond uramtól bizonyos arany és ezüst marháit Bánffy Dienesné Báthory Annának, melyeket ő kegyelme kezénél tutioris conservationis gratia hagyott volt, böcsületes hiveink, az nagyságos Vesselényi Pál uram, és Kassai István által Báthory Anna

akaratjából kezünkhez vöttük. Az marhák pedig ezek: egyik ládában hat ezüst tányír egy forma, két ezüst gyertyatartó; egy bőrtokban egy öreg ezüst csésze; egy virágos aranyos kupa, egy aranyas széli ezüst lábas pohár; egy ezüstes aranyas lóra való nyakban vető; egy ezüstes aranyas szüelő; egy ezüstes aranyas farmadring; egy vont ezüst kis suba arany prémes nyuszttal béllett; egy mente alá való nyuszt béllés; egy veres bársony kis suba gyöngyös arany bogláros nyuszttal béllett; egy fekete sima bársony bélletlen kis suba, kin vagyon négyszázharmincz egy arany boglár; egy bőr tokban egy arany nyakban vető kövekkel gyöngyekkel csinált. Másik ládában; egy aranyas gyöngyös főkető; egy örög gyöngy függő bőrtokban, pézmával fűzett egynehány szem iveg cláris; egy bőrtokban öt arany gyűrő, az egyikben gyémánt, másikban rubint, harmadikban öt türkösz, negyedikben smaragd, ötödikben békakő. Egy örög arany ő *(öv)*, az végin egy nagy őrög gomb; egy arany bogláros gyöngyös köves párta; egy bőrtokban egy gyémántos rubintos függő; egy főkető skofiumból kötött gyöngyös arany bogláros; egy fekete zományczos arany lánczmódra csinált kézre való; egy örög arany szemekkel fűzett nyakra való cláris, egy hosszú ezüst korda ő; egy gyöngyös arany bogláros köves korona, smaragd, gyémánt, rubint benne; más gyöngyös arany bogláros köves korona rubintokkal smaragdokkal, türkösz boglárokkal csinálván; egy aranyas pogány pénzes ő; egy táltokban hat öreg ezüst tál, hat közép ezüst tál. Ezeket az marhákat adta Praepostváry Sigmond uram kezünkben bélteki házánál. Mely marháknak mi kezünkben való resignálásáról mi is ő kegyelmét és posteritássit quietáljuk. Datum in oppido Tasnád die 25. mensis Februarii anno domini 1619.

G. Betlen.

(Egykorú másolat.)

LI. 1619. apr. 4.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis syncere dilecti. Salutem et favorem nostrum. Az méltóságos francziai királynak egynéhány esztendőtől fogva a fényes portán continuus oratora hivatalában foglalatos lévén, mostan hazájában menni igyekezvén, látásnak okáért és keresztyén országokon utját viselvén, általmenetelit országunkon tőlünk kévánta volt; mi is azért, mivel ilyen hires nagy hatalmas fejedelemnek királynak oratorát birodalmunkban a magunk böcsületiért mindenütt utában böcsületesen excipiáltuk és egy néhány napok alatt itt Fejérvárat megnyugodván, úta Kolosvár felé lévén, várasokban be is tér.

Mivel azért több nevezetes várasink között Kolosvárnak a keresztyén országokban is hire vagyon, intünk benneteket, sőt hagyjuk és parancsoljuk is, ez levelünk látván, menetelire, excipialására, szállására, gazdálkodására magának, szolgáinak és lovainak (várostoknak böcsületi és magunk méltóságát szemetek előtt viselvén) oly gondot viseljetek, hogy nem tiz avagy tizenhat tál étket készittessetek ebédére és vacsorájára, mint minekünk szoktatok készittetni, hanem mindenféle szép eledelekre, borjura, bárányra, szép halakra, kappanokra és egyébféle szép élésre mentől bővebben gondot viselvén, úgy igyekezzék a követnek gazdálkodni, kiből magatokra nehézségünköt és kedvetlenségünköt ne vonjátok.

Továbbá egyetmás reculáinak, portékáinak elvitetésére is elegedendő szekeret és lovakot rendeljetek.

Vígezetre mivelhogy ezen utjának könynyebbségére superlatos hintós szekérrel és eleiben való lovakkal meg is ajándékoztuk, ilyen hertelen kocsisnak, felojtárnak olyan hosszú utra szerit nem tehettük, hanem Kolosvárig a magunk kocsisit kelletett elbocsátanunk. Tudjuk penig, hogy Kolosvárat afféle szekérvezetőköt, főképpen készpénz után mindenkor hogy találhatni, ez dolgot biró uram a Kegyelmed industriájára biztuk, sőt serio demandaljuk, mindjárást Bécsig a lovak mellé szerezzen valami tudós járt költ, látott hallott egyszerű Kolosvárat lakó szekérvezetőköt, kik felől ugyan bizvást is feleljen, hogy az utban el nem szöknek és ugyanott Kolosvárat fizetéseket a követ megadván, egész Bécsig jámborul szolgálják; ha penig afféle uratlan kocsisokat nem találna is, vadnak afféle várasi renden levő szegény emberek, kikre a fizetésért akaratjok ellen is imponálja és serio meghagyja nekik, mind a lovaknak, szekérnek úgy viseljék magokat, ki mia ennek utána is nehézségünk magadra ne lehessen. Secus non facturus. Datum Albae Juliae die 4. Aprilis anno d. 1619.

G. Bethlen m. p.

Külczím: **Prudentibus ac circumspectis primario et regio iudicibus caeterisque iuratis civibus civitatis nostrae Colosvar etc. fidelibus nobis syncere dilectis.**

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. III. Nro. 215.)

LII. 1619. apr. 5.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte. Salutem et favorem nostrum. Előbbi parancsolatunkban, a mint értéstekre adtuk vala, a méltóságos franczíai király oratorának indulása lévén, utában egész Váradig főgondviselőűl bocsátottuk a mi becsületes hívünket, tanácsunkat és Belső Szolnok vármegyének főispánját Cserényi Farkas uramot, mivel pedig a maga szakácsa

házánál maradott volt, várostoknak szakácsát mindjárást adassad melléje és Váradig Cserényi urammal elmenvén, ugyan ő kegyelmével visszajöhet; de igen serio meghagyja neki, Cserényi uramot az utban sehol egész Kolosvárig el ne hagyja, hanem a mit eleiben ad, ahhoz tartsa mindenekben magát. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 5. Aprilis anno domini 1619.

G. Bethlen m. p.

Bethlen Gábor írásával: Valami szép vasfazekakat is és egynéhán óntálat, tángyért rendeljen Kegyelmed egy bizonyos emberetek kezében az szekerekkel együtt, a ki azokra gondot viselvén, Váradról hozhassa vissza is.

Külczím: Prudenti ac circumspecto Emerico Gellién, civitatis nostrae Claudiopolitanae iudici primario etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. III. Nro 217.)

LIII. 1619 apr. 27.

Gabriel Bethlen dei gratia sat.

Prudens ac circumspecte fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et favorem nostrum. Egynehány rendbeli dolgokat akarván a képírók eleikben adni, hagyjuk és paroncsoljuk is, a kolosvári képírót, ha szinte fogadott míve volna is, mindjárást küldje alá Fejérvárra minden műszerivel. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 27. Aprilis anno d. 1619.

G. Bethlen m. p.

Külczím: Prudenti ac circumspecto Emerico Gellyén, iudici primario civitatis nostrae Colosvar etc. fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije Kolosvár város levéltárában. Fasc. III. Nro. 220.)

LIV. 1619. máj. 11.

Illustris ac mag^ce domine, dne patrone colendissime.

Megjüvén szolgám Erdélybűl, mi válaszszal jütt, hogy magam referálhattam volna Nagodnak, igen vártam, hogy isten Nagodat Kassára behozza és magam mondjam meg Nagodnak. De holott Nagod hírével az választ esmég vissza kellett oda küldenem tovább nem haladhatván, csak levelemben kelletik meg írnom Nagodnak. Az válasz ez, hogy ez jüvő hónak eleire Szakmárra menjek és ott vagy cancelláriusa levén vagy más embere az fejedelemnek, ha conveniálhatnak jószágocskánkrúl, conveniálnak. Ha azért Nagodnak tetszik, most aval küldök be, hogy elmegyek, csak írják napját meg, mikorra; és ha ez kelleni fog Nagodnak és ugyan megállják ezt ők is, Nagodat kérem, vagy Petkó István uramat, vagy Zsankai Miklóst és Bornemisza Jánost Eperjestt

lakókat akkorra maga parancsolván valamelyiknek adja mellém, Nagodnak több jó akarati közt háladással szolgálom meg. Eandem illr[mam] ac mag[cam] Dnationem Vram diu felicissime valere cupiens. Ex Parno XI. Maii a° 1619.

Illr[i] ac mag[cae] Dom. Vestrae

servire paratissimus semper
Stephanus Kendi de Lona m. p.

Kívül: Ha Nagodnak tetszik, az ő felsége nekem küldött regalisát is beküldtem cancellarius uramnak, hogy ne késsenek kijüni, mert azután nekem is fel kellene mennem az ő felsége parancsolatjára Posonba vagy Bécsbe.

Külczím: Illustri et mag[co] domino, dom. Andreae Doczy de Nagy-Lüche etc.

(Eredetije orsz. ltár kincst. oszt.)

LV. 1619. máj. 27.

Gabriel Dei gratia sat.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram. Bizonyos okokból viseltetvén, egy ideig az viasznak birodalmunkból való kivitelét minden rendektől meg akarjuk fogni. Hagyjuk azért és parancsoljuk is serio, ez levelünk látván, mindjárást ott Kőhalomban két három vasárnapon is kiáltassa meg: senki birodalmunkból hírünk és akaratunk kívűl az viaszat ne szedje és ki is ne vigye, mert megparancsoljuk mindenfelé az harminczadosoknak, hogy valahol afféle viaszra találhatnak, mi számunkra arestalják és confiscálják, ha ki vakmerősége miatt kárt fog vallani, abból mi reánk azután nen vethet. Secus non facturi.

Datum Albae Iuliae 27. die Maii anno 1619.

G. princeps.

Beoleonyi m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis magistro civium regio et sedis iudicibus caeterisque iuratis civibus oppidi nostri Köhalom etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a Hédervári kézirat gyüjteménynek 33-ik sz. kötetében.)

LVI. 1619. máj. 29.

Gabriel Betlen ad dnum palatinum ex Alba Iulia 29. Maii anno domini 1619.

Legatos sese destinasse, qui ad comitia Hungarica veniant, intelligere se magnates partium regni superiorum mansisse domi unacum generali. Cupit intelligere, quandonam sua mattas regia

descensura esset Posonium, salvum conductum petit mittere pro legatis suis, Ioanne Mikola de Zamosfalu et Stephano Kassai.

P. S. Nova ex porta, quod Marco vaivoda Constantinopoli redierit insalutato Turca.

Legatum Persicum necdum appulisse, certo tamen in itinere esse, non est certitudo ulla de pace conclusa, nullam habere illum plenariam autoritatem, nimium limitatam habere conditionem, exigua spes de conclusione pacis.

Turcam expeditionem facere contra Saracenos in Damascum et Mesopotamiam duos primarios Turcas venisse cum magno exercitu, habent et Christianos et Mauros, ingentes depopulationes faciunt et subiugant sibi ditiones, appellantur Man Ogli et Seff Ogli.

Mittuntur ad Skender 50 saykae secundo Danubio, ut vigilet contra Kozakos qui 60 saykis in Pontum Euxinum profecti sunt.

Polonos in Podoliam expeditionem parare permodum solummodo defensionis. — Turcicus exercitus uno ore vociferatur se cum nullo vesirio quantumvis magno adversus Persas unquam profecturos, nisi ipsemet Turcarum imperator in persona proficiscatur.

Legatum Polonicum ex porta esse expeditum.

Responsum se scribere ad portam, quod Jeneo nolit resignare. 24 potentes rationes perferre, quarenam nolit tradere.

Vaivoda Gasparus 8. Aprilis venit in Jázvásár, catholicam religionem repudiavit, schismaticus factus, multis ceremoniis a patriarcha Constantinopolitano rebaptisatus. Visitat templum Valachorum certo, vidisse suum servitorem, ait.

Petit per nuntium a Bettleno mutuo florenos aureos 20 millia obligat se et bojeri unacum illo profusarum expensarum esse.

Equum se domo mittere domino palatino valore 300 aureorum. Alium pro sua matte regia missurus.

Cuperet bona nova de Bohemis intelligere, tempus esset, ut sese humiliarent, suaeque matti sese subderent.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

LVII. 1619. aug. 14.

Prudentes ac circumspecti domini confratres nobis observandi, servitiorum nostrorum paratissima commendatione praemissa. Az szent isten Kegyelmeteknek minden előtte való dolgaiban kedves előmenetelt adjon és jó egésséggel látogassa.

Két rendbeli leveleit Kegyelmeteknek megadták, melyből értjük Kegyelmetek dolga mibe forogjon és hogy még eddég

Kegyelmeteknek semmi derekas válasza nem volna. Bizonyára mi is akarnók, ha Kegyelmeteknek ennyi ideig ott várakodni nem kelletett volna, hanem kedves válaszszal ez ideig is hozzánk megjött volna; mindazonáltal jobb ott várakodni mind addég, míg Kegyelmeteknek bizonyos resolutiójok nem lészen, hogysem mint re infecta onnét megjőni. Tudjuk, hogy Kegyelmetek az szorgalmatosságban és vigyázással való gondviselésben semmit hátra nem hagyott, sem hagy. Az gratuitus laborra bocsátott szekeres és gyalog emberek költségére is volt gondviselésünk. Annak okáért ugyan ezen levelünk megadó tanácsbeli atyánkfiaitól küldöttünk nekik hatvan forintot, melyet ezen atyánkfiai oszszanak el köztök ilyen módon: hogy az szekeres embereknek kilenczven kilenczven pénzt, kivel mind magokat táplálhassák mind penig marhájoknak élést szerezhessenek, az gyalog embereknek penig negyven negyven pénzt adjanak. Mi nekünk is idehaza untalan érkeznek gondaink, és kiválképpen mostan az két atyánkfiait mi okból kelletett oda alá expedialnunk, ő kegyelmektől és az suplicatiónak pariájából ex fundamento bőségesen megértheti; annak utánna consultálkodhatik mind együtt felőle, hogy ha jobb-é ezen dolgot is addig ő felségének értésére adni, a míg arra ő felségétől Kegyelmeteknek válasza nem lészen, a miért mostan oda fáradott, avagy penig az külömböző dolgokat nem intermisceálván akkorra halasztani, mikor Kegyelmeteknek az elsőre válasza leszen? Mert mi innet Kegyelmeteknek erről derekas tanuságot nem adhatunk, hanem Kegyelmetek ott lévén, és az ott való állapotot mostan jobban értvén, szabja az üdőhöz, az alkalmatossághoz és a több circumstantiákhoz magát, és mindenekben mind négyen értsen egyet; melyeket a Kegyelmetek jó tetszésére és prudentiájára biztunk. Mindazonáltal ez a dolog késedelmet nem kéván, és ő felségének értésére adni semmiképpen ne praetermittálja, a jó occasiót megtalálván. Ha utban volna is Kegyelmetek, megtérjen, és mint ilyen nagy közönséges dologban hazájának jó szívvel szolgáljon. Tartsa meg isten Kegyelmeteket jó egésségben, és hozza meg minél hamarább kedves válaszszal. Datum in ciuitate Coloswar, die 14. mensis Augusti 1619.

Prudentium ac circumspectarum Dominationum Vestrarum
confratres ad seruiendum paratissimi
primarius ac regius iudices,
caeterique iurati ciues ciuitatis
Coloswar.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis dominis Petro Zeöleőssy, ac Georgio Gazner iuratis ciuibus ciuitatis Colosvar, nunc Albam Iuliam delegatis, etc. dominis confratribus nobis observandis.

(Eredetije *Kolozsvár város levéltárában (Fasc. II. Nro. 61.)*

LVIII. 1619. október 3.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Elvévén Kegyelmed jámbor szolgája által nekünk küldött levelét, abban mit irt legyen, megértettük. Azért minthogy nem oly kicsin indulatjának tudjuk ezt lenni egész nemzetségünknek, kiben Kegyelmedet nem utolsónak tudtuk és értettük lenni, felette csudálkozunk rajta, ezt az változást mi okok hozták legyen Kegyelmedben, holott előbbi intentiójához képest, az mire egyebeket is izgatott, eddig is az kivántatott volna, hogy Kegyelmed mezőben is hütünk szabadsága mellett jámbor vitéz szolgáival egyetemben künn forgódnék, kit ha eddég nem cselekedett, ezután is valamint Kegyelmed magát fogja viselni, ebben az közönséges indulatban találtatik, elhittük ennyi ész és okosság az magyar országi statusokban és mi is reá vigyáztatunk, ha hévnek, vagy hidegnek, avagy csak melegnek találtatik Kegyelmed édes nemzetségéhez, mostani szabadságának helyére való állatásában. Ezzel isten éltesse Kegyelmedet. Datum ex castris nostris ad oppidum Suczan positis die 3. Octobris, anno d. 1619.

Splis ac magcae D. V.

amicus benevolus
Gabriel princeps.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino Stanislao Turzo de Bettlenfalva, comiti perpetuo arcis et terrae Scepusiensis etc. amico nobis observandissimo.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

LIX. 1619. okt. 24.

Gabriel dei gratia etc.

Spectabilis ac mag[ce] dne uti frater nobis honorande salutem et benevolentiam nostram. Két rendbeli leveleit vöttük ma Kgdnek. Egyikben includálva volt az Lengyelországba bocsátott magyarországi követeknek levelek, kiből értvén az lengyeleknek csendességben való maradásokot, és hogy Magyarországgal való frigyeket nem akarnák bontogatni, melyet igen akarunk, hogy most is halljuk; de nám ezelőtt is megmondtuk vala Kgdnek, hogy Lengyelországba tanácsos eszes emberek lévén, nem kellene attól tartanunk ilyen állapat idejin, a mint immár látjuk, hogy Homonnainak felfuvalkodásból való indulatját itt is isten meggátolta és tartóztatta, hanemha valakinek sok pénze levén, az kezdene nyughatatlankodni haszontalanúl. Másik leveléből értjük Kgdnek, hogy Kgd az oda való vármegyéket mi utánunk inditván ismét

Munkács és Jeszeneő kedvekért megtérítette. De Kgd így értse, hogy Munkács és Jeszeneő azon helybe megmaradnak és azokból nem is félő valami ártalmas indulatoktól; leszen még oly idő, hogy magok kénálnának vélle. Kgdnek úgy írhatjuk, az mint a dolog vagyon ; eddig való maga megszabadításán az jó Magyarországnak semmi munkája nincsen, magunk is sok erdéli fő híveinkkel indulván, nem mind fizetett hadakkal jöhettünk, mert nem is tölt volna ki erszényünkből, hanem inkább ők hoztak magok költségeken és eddig is csakugyan magokat látván mellettünk, sok keserves panaszolkodásokkal untatnak bennünket, mely panaszokot magunk is meg nem mondhatunk micsoda szívvel hallunk, mivel látjuk, hogy méltó és igaz panaszok, hogy másnak nem tartoznak országot szabadítani és oltalmazni. Magunk is a jó Magyarországtól nem ezt várhattuk volna, mert ezeknek is nem volna ennire való panaszolkodások, ha látták volna, hogy ezek is vélek együtt fogják. Eddig istennek hála ezen híveinkkel békével jővén, ide is Posonba győzedelmesen bejöttünk; de Kgd így tudja, hogy eddig még csak elkezdettük a hadat az ellenséggel, ide elé vagyon az dereka és Bukoy Temporral megegyezvén Bécs mellé szállottak, megválik, ki emelgeti fel helyekből. Ezen holnapi nap reggel magunk személyünk szerint kelletik megis ezen hadainkkal az csehek mellé indulnunk, melyre képest meg nem mondhatjuk, mint halljuk, hogy Kgd megtéritette az hadakot, mert ez elkezdett dolognak közepe és vége mi lehessen, csak az isten tudja. Mindazáltal immár így levén az dolog, megengedtük az nemességnek magok otthon maradását, úgy a mint magok kévánták, hogy két portáról egy lovast és egy gyalogot mindjárást elindétván, jó készséggel kültön-küldjenek mindenik vármegye hadai eleibe külön-külön eszes, vigyázó főfő embereket állatván, kik jó disciplina alatt sietséggel hozzák fel a hadakot, de úgy, hogy magok otthon maradván, minden szükségre és szolgálatra Kgd mellé készen levén, menjenek oda a hova Kgd látja, hogy szükség, maga Kgd Kassától nem távozván, mert lehetnek emberi, kikre az külső szolgálatokat bizza. Tartsa isten jó egészségben Kgdet. Datum in libera civitate Posoniensi die 24. Octobr. ao dom. 1619.

Bethlen Gábor kezével: Nem tagadhatom édes öcsém uram, hogy nagy busulással nem volnék azon, hogy eddig az vármegyéket Kgd utánnam nem küldé, mert Lengyelországból való hadak felől minden ember csendesen alhatnék, de látom, hogy csak azt várja minden ember, hogy mint leszen az dolognak vége, senki nem akar szolgálni, otthon való heverést szereti minden ember, nem tartom uram én szolgálatnak az otthon való vigyázást, hanem csak mulatságnak. Itt volna bizony az szolgálatnak helye s ideje, mert az ellenség nekünk orrunk előtt vagyon, egymásra néz a két tábor nem meszszebb fertály mélyföldnél egyik a másiktól. Ne

gondolkodjék Kgd úgy az lengyelekről, hogy addig semmit moliáljon, másnak is engedjen indítani, hanem ennek az két derekas hadnak eventusától várnak, ha mi itt nyerjük, senki Kgtek közűl otthonn ne féljen, de ha vesztjük, bizony bátor felserkenjen más is oda Ktek felé. Kgdnek az hadakot nem kellene így térengetni, tartóztatni, mert nekem is bőrömben jár életemben; arra nézve, hogy Fátrán túl való vármegyék itt nincsenek, az ide való vármegyék közől is eddig itt csak egy is nincsen, minden dolgot csak az erdélyi hadakkal vittünk eddig és kelletik most is véghez vinnünk. Busulok bizony igen az Kgd cselekedetin, Patakban ül Kgd veszteg és nem Kassán sem nem Homonnán; nemes uraimnak könnyű asszonyomék mellett otthon az meleg szobában nyugodniok, de nehéz nekünk 70 naptól fogva az mezőn sugorganunk, vérünket Magyarországért ontanunk, kitől soha semmi jót nem láttunk egyebet, hanem mindenkor értek égettek, rablottak, öltek, vágtak bennünket országostól, ezt beszélik az erdélyiek, és most is nem jőnek magok országa ótalmára elő, hanem otthon hevernek. Én azt tudtam, hogy Kgd külömben fogjon az gondviseléshez; Kgd még is ezt cselekedje, hogyha ugyan otthonn akarja őket maga mellett tartani, noha bizony senki nem bántaná Kdet, minden két portától jó egy-egy lovast kopjást, jó egy-egy puskás gyalogot adjon az egész Fátrán túl való vármegyék, azokat küldje fel mindjárt mellénk Kgd, minden vármegyé(nek) lovassága legyen, eleiben főember hadnagyokat rendeljen Kgd, sietséggel jöjjenek mellénk; ő magok maradjanak Kgd mellett és nyugodjanak ő kglmek. Im én szintén indulok az ellenségre, vasárnap derekasan fogunk megvíni véllek.
In Poson 25. Octobris.

benevolus
G. Princeps m. p.

Kivűl: Redditae est mihi 1. die Novembris Parno.

Külczím: Spectabili et mag^co^ dno Georgio Rakoczy de Felső-Vadász etc.

(Eredetije orsz. ltár kincst. oszt.)

LX. 1619. nov. 8.

Gabriel dei gratia stb.

Prudentes ac circumspecti nobis sincere dilecti salutem et favorem nostrum. Trecentos illos pedites, de quibus expediendis ad praesentem hanc bellicam expeditionem spectabilis et magcus dnus Stanislaus Thurzo nomine nostro demandaverat, vobis sub omissione capitis, libertatis et omnium bonorum denuo committimus et mandamus firmiter, quatenus visis praesentibus, eosdem trecentos pedites sine omni mora et cunctatione aliquali in Novam

Arcem archiepiscopalem ad magcum Georgium Pograni vicecapitaneum eiusdem loci expedire modis omnibus debeatis et teneamini. Secus sub poena praemissa non facturi. Datum Posonii die 8. Novembris anno dni 1619.

Külczím: Prudentibus ac circumspecti iudicibus primariis ceterisque iuratis civibus septem montanarum civitatum etc. nobis sincere dilectis.

(A Jászay-féle gyüjteményből. Nemz. Muz.)

LXI. 1619. decz. 24.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Kegyelmednek elmenetele után minemű hirek érkeztenek, mind a Kegyelmednek küldött s mind pediglen az magunknak és Pográni Györgynek szóló levelekből megértettük; jóllehet ilyen téli üdőben és véletlen indulása felől a töröknek mostan nem gondolkodhatnánk, mindazáltal mivel a minap is alkalmatosságát itélvén arra, Váczнak próbálására kijövén, mostan is főképen hogy bizonyoson tudja azt, hogy a végekből Szécsi urammal a vitézekben el is indultanak, és másfelől is ellenségünk lévén, az ő álnoksága szerint ugyan nem is kételkedünk abban, hogy valamit ne igyekezněk. Ahhoz képest Kegyelmedet intjük szeretettel, Kegyelmed tiszti és hivatalja szerint mindjárást mindenfelé serio mind a maga nevével s mind pedig a mi parancsolatunkból igen parancsoljon, vagy túl, vagy innen lészen a Dunán valamelyfelé a töröknek próbálása, nem hogy végvár alatt, de csak egy legkisebbik falunak is Magyarországtól elszakasztásában, mint természet szerint való ellenségnek is ellene álljanak és tehetségek szerint mind vizen szárazon egyaránt ártsanak nekiek. Szécsi uram járását a mi illeti, oka mi légyen, nem tudjuk, valakik ő kegyelmével elmentenek, azoknak a magunk ládájából fizetéseket kiadtuk Szécsi uram kezében; osztotta-e kezekben, avagy nem és ha ki nem osztotta, mi végre cselekedte, abban bizonyosak nem vagyunk. Bene valeat. Datum Posonii die 24. Decembris, anno domini 1619.

benevolus
G. princeps m. p.

Caspar Bölönyi m. p.

Külczím: Spectabili stb. comiti Stanislao Thurzo de Betthlenfalva stb. nobis honorando.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

LXII. 1619. deczember 28.

Gabriel stb.

Prudentes ac circumspecti nobis dilecti. Salutem et gratiam nostram.

Hazánknak mostani közönséges indulatjában a hadaknak fizetésére, mely szükséges legyen az restantiáknak beszolgáltatása, magatoknál lehet annak itéleti. A mint penig az posoni böcsületes camorától informáltatunk, az elmult 1618. és ez jelen való 1619. esztendőbeli restantia dica pénz maradott nálatok fl. 200. Mely summa pénzt hagyjuk és parancsoljuk is, ez levelünk látván, absque defectu elegedendő számadás alatt mindjárást bizonyos atyátokfia által főkomornikunk Rhédei Pál kezében beküldjétek. Alioquin hogyha számot nem adhat, eo casu in persona ad satisfactionem usque detineáltatik. Secus non facturi. Datum in libera civitate Posoniensi die 28 Decembris anno dni 1619.

G. princeps m. p.

Caspar Bölöny m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis iudici primario, caeterisque iuratis civibus liberae civitatis Trinchiniensis etc. nobis dilectis.

(Eredeti az orsz. ltárban. Tract. Publ. Fasc. 14° No. 2 do.)

LXIII. 1620. jan. 16.

Sacratissima caesarea ac regia Mattas domine dne clementissime.

Quibus modis atque conditionibus cum dominis Vrae Mattis caesareae regiaeque ablegatis, tam de induciarum, quam sub eo temporis decursu regnorum secura tranquillaque permansione convenerimus, tam ex litteris eorundem dominorum ablegatorum, quam etiam instrumentis ultro citroque superinde exhibitis et transmissis, abunde Vram Mattem caesaream regiamque intellecturam non dubito deum pacis ardenter atque ex animo deprecor, ut hanc cum Vra Matte caes. regiaque foelicem reconciliationem, in perpetuam immortalemque augustissimi nominis ipsius gloriam, regnorumque christianorum tranquillitatem perennem faciat atque florentem, suoque afflatu et assensu coelesti ita roboret ac firmet, ne ullis unquam quantumvis vehementium instigatorum flabellis nedum turbari aut labefactari, sed ne naevis

maculisve quibusque meo vel posterorum tempore notari et aspergi valeat.

Ceterum ne hunc meum in favorem Mattis Vrae caes. regiaeque reditum in primo statim limine sine foetu fructuque offeram, significandum eidem occasione eadem debui, quamprimum regni Bohemiae reliquarumque provinciarum legati in his praesentibus comitiis existentes, meae ac gentis Hungaricae cum Vra Matte caes. regiaque concordiam pactasque ad tempus inducias cognoverant, cum et alioqui sub isto tractatu nunc per obliquas nunc vero directas rationes, animos eorum cum Vra Matte paciscendi tentaverim, statim ut partes meas seria cum intercessione apud Vram Mattem caes. regiamque de impetrandis induciis tali modo ac ratione implorare coeperunt, nimirum ut simplicem armorum suspensionem ad spacium tantum quatuor septimanarum eatenus a Vra Matte impetrarem, ut sub eo tempore legati praesentes suos ubique principales requirere valeant, qui vicissim de modis pangendarum induciarum me certiorem reddentes, sub fine unius illius mensis, qui suspensioni armorum erit dicatus, rursum Vram Mattem et me intercessorem et per proprios legatos modo condecenti requirant, tuncque in pangendis induciis, quod aequitatis ac communis iustitiae fuerit, id a Vra Matte me cum illis omnino impetrare posse confido. — Quapropter Vram Mattem caes. ac regiam secundum eam, qua semel regnis et provinciis me obtuli, stipulationem requiro ac rogo, ut et recenter pactarum induciarum ratione et pacis, eo, quo Vra Mattas tam sua, quam remotiora quaeque regna christiana amplecti semper ex officio debebit, studio permota, dignetur Bohemis, simul Moravis, Sylesiis et Lusatiis, atque utrique Austriae mensis unius armorum suspensionem concedere, militemque ab omni eorum infestatione prohibere; Austriae siquidem utrique etsi diversam a reliquis esse rationem non ignoro, aequitas tamen communis postulat, ut a communi armorum respiratione communique Vrae Mattis clementia nequaquam ipsae quoque excludantur, quo sub tempore et de modis induciarum cum Vra Matte paciscendis, inter se convenire concordareque haec regna atque provinciae valeant; et in fine praefixi temporis Vram similiter Mattem (ut iam mihi plenipotentiarii eorum legati, manu stipulata sese hoc spoponderunt facturos) quo par erit modo adeant, requirantque. Qua re Vra Mattas caes. regiaque post meam apud eandem singularem intercessionem et pactarum recenter induciarum condignum pondus condignamque rationem habere declarabit, et in suis ac reliquis christianis regnis post tot clades gentiumque ruinas, almae tandem pacis postliminio reducendae affectu paterno studiosissimam esse foreque ad oculum orbi christiano demonstrabit. Conservet deus

Vram Mattem caes. ac regiam feliciter ac florenter diutissime imperantem. Datum in libera regiaque civitate Posoniensi, die 16. Ianuarii anno dni 1620.

Sacratissimae caes. ac regiae
Mattis Vrae

servitor obsequentissimus
Gabriel princeps m. p.
Simon Péchy
cancellarius m. p.

Külczím: Sacratissimae stb. dno duo clementissimo.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

LXIV. 1620. jan. 25.

Mag^{ce} nobis honorande.

Én Kgd írása szerént várakozva járok. Semptén két nap mulattam, onnét két nap jöttem ide is, innét is ma csak Sz. Keresztig megyek és hétfőn is csak Zólyom avagy Víghles táján várakozom Kgdre. Igen csudálom, hogy Kgd semmit azután nem íra; írjon mindjárt Kgd, megindúlt-e Posonból és confirmálta-e császár az induciák conditióját? mikor és mely nap érhet el? ne késsék a mennyire lehet, mert az portára is el kellene az praecursort bocsátani. Cseh királnak és az statusoknak is levelet Kgd nem íratott; Holak a nélkűl megyen király eleiben nekem gyalázatomra és idegenségnek concipiálására. Irjon Holaknak, az portára küldendő embereket levelekkel együtt küldjék sietséggel Thurzó Szaniszló uramhoz Semptére, ő mindjárt elkisérteti az mi internunciusunkhoz, ne késsenek véle semmit. Bene valeat. Ex Benedek 25. Ian. 1620.

E. benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili et mag^{co} dno Simoni Péchy de Szent-Ersébeth etc.

(Ered. Bethlen saját kezével Gyfejérváron.)

LXV. 1620. jan. 26.

Illustrissime domine mihi semper confidentissime. Servitiorum stb.

Az itt való végezésnek azon a részén, hogy az cseheknek is induciájok lehessen, oly igen nagy considerátiója vagyon császárnak, hogy üdőt kivánt magának arra való resolutióra; innét az követ uraknak kettei, Prayner és Nádasdy uramék, még ez elmúlt hétfőn kéredzettek föl Bécsben tőlem, azulta mindennapi bíztatás-

sal várom őket az confirmatióval, kiről magok azt tartják, egyéb abba nem lehet, confirmálni kell ő felségének, de még eddig el nem érköztenek vele. Mihelyt elérköznek, itt semmit nem késöm, ő fölsége után indulok, és utam Sempte levén, el nem kerülöm, szeretettel szömbe leszek Kegyelmeddel, szükséges is annak lenni, szólhassak Kegyelmeddel. Ha pedig reménség kívűl nem confirmáltatnék az végezés, az is értésére leszen Kegyelmednek. Most az Duna kelési is veszedelmes, el akarja a jeget hányni, de csak érköznének az jó commissarius urak, módját keresnők általjöveteleknek. Mecham és Lépes uramék is igen nehezen várják mint szintén magam is az ő felge confirmatióját. Éltesse az úristen Kegyelmedet sokáig jó egészségben. Posonii die 26. Ianuarii 1620.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor addictissimus
Simon Péchy m. p.

Külczím: Illustrissimo domino comiti Stanislao Turzo de Bettlenfalva stb. domino mihi confidentissimo.

(Az egész Péchy Simon írása, orsz. ltárban.)

LXVI. 1620. febr. 17.

Spectabilis et magnifice domine Comes.

Kegyelmed leveleit, melyeket 10. és 11. Februarii nekünk iratott, az estve adták meg, kikből értjük az kozákoknak Morvában való érkezéseket és ott szörnyű kártételeket, mely dolgot immár az előtt ötöd nappal értettünk, mert Slésiából megirák mindjárt, Slésiának egy részén mentenek által és ott is hasonló rettenetes dúlásokat cselekedtenek, de nem égettenek sem embereket ott nem vágtanak, én felette igen csodálkozom azon, hogy az slésiaiak miért voltanak oly nagy vigyázatlanságban, holott mind azzal biztatták eleitől fogva magokat, hogy ők elégségesek azok ellen való vigyázásra, ellenek való állásra; bizony ily kevés nép ellen meg is lehetett volna, ha emberek löttenek volna hozzá, kiket minthogy által bocsátottak és ha császár hadaival megegyeztenek, bizony valóban meg búsulnak miattok, mert az kozák szintén oly könnyű had, és azon formán forgolódik, mint az hajdú és tatár, és az bosnyákék hadok helyében lesznek immár azok s annyival erősbek lesznek az confoederatusok hadánál, rajtok kapdosnak, éléseket elfogják, quartirokból ki nem járhatnak miattok, kik ellen magyar kévántatnék az confoederatusok hada mellé, de az Kegyelmed írása szerént nagy consideratio vagyon az dologban, mert ha az confoederatusoktól requiráltatunk segitségért és adunk, az induciák ellen láttatunk néminemüképen inpingálni, ha

nem adunk, hitünkkel confirmált confoederatiót violáljuk, de melyike nagyobb, könnyű feltalálni, ha consideráljuk és discurrálunk felőle. Császárral induciáink vadnak de conditione hac praemissa, hogy az confoederatusoknak is post requisitionem ő felsége az induciákat megadja, mert ha meg nem adja, kötelességünk szerént meg kell az mi atyánkfiait segitenünk, jól emlékezhetik Kegyelmed az punctokra sőtt az ország deliberátiójára is, hogy volumus simul vivere et mori cum illis, nálok nélkül nem is confoederálunk, uno ore meg is mondták és decernálták az statusok, hogy azok nélkül nem akarnak semmit cselekedni, nem is volna jó, bizony dolog. Én ő felségét az confoederatusoknak egy holnapig való armorum suspensiónak megadása felől requiráltam is volt, melyet meg igírt nekik az nekem arról irott levelében, mely levélnek páriáját cancellariusom mindjárt Posonból megküldte Groffon Holáknak, hogy tudhassanak arról is provideálni, de az kozákok irruptiója per totum ellenkedik az ő felsége igíretivel, mely mostani rablások az nekem adott, avagy énnekem irott levelében nekik adott resolutiója és igíreti után esett az confoederatusokon, melyet ha ő felsége nem compescál és attól hadait nem supersedeáltatja (mert az kozákok is ő felsége hadai, Carolus herczeg és püspök conducálta őket császár pénzével Altam által, Henkel Lázár adatta Krakkóban Wittemberg Jánossal az pénzt nekik) bizony az én opinióm szerént nem lehet egyéb benne, hanem az confoederatusokat meg kelletik segitenünk, si ab illis requiráltatunk, mert hitünknek violatori nem lehetünk. Mely dologról irtam palatinus uramnak, Kegyelmed is ő kegyelmével igen diligenter conferáljon ezekről, vegye értelmét ő kegyelmének is. Mert minden uton az országot mind veszedelemben való incurrálástól, mind pediglen reputatiójában és hütiben való megbántódástól igen meg kell oltalmaznunk, hogy mi reánk az országtól, kik az gondviselésre rendeltettünk, semmiből méltán semmi panasz ne lehessen, az pedig úgy lehet meg, hogy ha az deliberatiókhoz tartjuk magunkat. Palatinus uram irásából azt veszem eszemben, hogy igen bízik a békességhez, de én semmit nem bízhatom, melyről való discursusomnak ratióival mostan irásomat nem nyujthatom, de minden circumstantiák és jelek bizonyoson azt mutogatják, hogy az végben nem mehet különben, hanem igen nagy veszedelemmel, melyet isten távoztasson.

Nekem az tetszik, hogy palatinus uram ő felségét requirálja a confoederatusokkal való induciáknak véghez vitele felől, suadeálja és instáljon ő felségénél, adja meg azoknak is, ne vethessenek arra, hogy az békeségtől nem löttek volna idegenek, de csak induciát kevés napokig sem impetrálhattanak az induciák terminusa alatt tractálnának de modalitate. Mert ha ő felsége ebből rigide viseli magát hozzájok, semmi úton az magyar nemzetnek

sem lehet reménsége az békesség felől, hittel való confoederatiója lévén az országokkal.

Interim Kegyelmed legyen szorgalmatos vigyázásban mind az kozákok és német hadak ellen, és ha mi ellenkező igyekezetet ért az ország ellen, Kegyelmed azontól mind vármegyékkel, végbelieknek egy részével kiszálljon valamely alkalmatos erős hely mellé, nekem értésemre adván sietséggel az én felérkezésemig csak ótalmazza az országot Kegyelmed; mihelyt Kegyelmedtől efféle állapatról informáltatom, azontól magam személyében éjjel nappal sietek Kegyelmed mellé és valamire az úristen segit, sem fáradságomat, költségemet nem szánom vérem, hullásával is kész vagyok Kegyelmetek országának szolgálni.

Az végbeli vitézlő rend fizetése felől igen serio demandáltam az administrátornak, hogy az én rendelésem szerént valamint s valahogy lehet, de két hópénzt pénzűl, egyet posztóúl adjon; pénz kezekben, maga jól tudja Kegyelmed, nem volt egy is, nem is teheti egyebünnét szerét, hanem az restantia dícaból és városokon való taxából, mely könnyen teszen 26 ezer magyar frtot, abból könnyen adhat két hópénzt, de ha Kegyelmed is az vármegye viceispánit nem szorgalmaztatja serio, hogy az dicátorok mellett legyenek segitséggel az pénz felszedésében, azonképen az városokat, Lipót Pektől magától az ki nem sül, palatinus uram is demandáljon serio az vármegyékre, ne halogassák az restantiákat. Interim ha valahonnét Kegyelmetek szerét tenné az 2 hópénznek addig, míg az dicát és taxát beviszik, bizony igen jól esnék, mehetne be Kegyelmed és fizettethetne nekik, igen magához alliciálhatná azzal Kegyelmed az vitézlő népet; az dicából és taxából mindjárt megadhatná Kegyelmed, de nem bánom, ha jószágra teszi Kegyelmetek szerét is, akár papi jószágot s akármicsoda jószágot impignoráltasson Kegyelmed addig, míg az dicát és taxát administrálják, én lám az ország deliberátiója szerént mindenféle papi jószágot kezemből kibocsátottam, ménden fő jövedelmekkel az végházak intertentiójára fordítottam, magamnak egy ház jobbágyot egy pénz jövedelmet meg nem tartottam, Szt. Benedeket is 33 faluval Szécsy uram kezéből kifoglaltattam s azt is oda rendeltem, Kegyelmed provideáljon úgy, hogy lehessen meg az két hópénzek, posztót pedig 2000 sing fajlondist, 4000 frton hozathatnak Krakkóból, 8000 frton beadhatni, holott Posomban is és itt is az fajlondisnak 4 frton jár singi. Galgócztól fogva Árváig valamennyi harminczados vagyon, csak szorítsa reá Kegyelmed őket, szerét tehetik 4000 frtnak és az posztót meghozathatják s megfizethetnek az végházakban vele. Kegyelmednek az végbeli tisztviselőknek személyekre való nagy fizetés felől is provideálni kellene, mert lehetetlen dolog, hogy elérkezzék Kegyelmetek az fizetésekre

az német ordinátiója szerént, lám Kegyelmed maga is lehagyott az maga fizetésében, látván az nagy fogyatkozást; ő kegyelmek is gondolkodnának felőle, és viseltetnének hazájokhoz való szerettetől is, ő kegyelmek is valami részt hagynának el az fizetésben, érkezhetnének inkább el az fizetéssel. Mely dologról s egyéb minden állapotokról is engemet tudósítson Kegyelmed. Et feliciter valeat. Ex Cassa 17. Febr. 1620.

benevolus
Gabriel m. p.

(Külön papiron:) Az administrátorságot im nem biztam volna uram én Lipót Péckre, hogy ha találok vala az urak s főemberek közűl arra valót, de ő kegyelmek csaknem futva menének el Posomból és a miatt nem lőn kire biznom, de nekem akkor is igen tetszett Jakusit uram, és most is örömest ő kegyelmét praeficiálom, csak vegye fel, kire Kegyelmed is intse ő kegyelmét, ne vonogassa magát attól a kevés munkától, fizetése meglévén ő kegyelmének reá; ad 8. Martii hivatom az urakat fel az legatioknak expediálásáért, ha alá jő ő kegyelme, magam is admoneálom. Mely igen bánja császár az Kegyelmed promotióját mostani tisztire, irásból mutatom meg, ha isten Kegyelmeddel szemben juttat, miért, nem tudom. Ezt Kegyelmed szaggassa el az czédulánkat.

(Az egész Thurzó Szaniszlóhoz írt levél, Bethlen saját írása,orsz. lvtból.)

LXVII. 1620. febr. 23.

Gabriel dei gr. regnorum Hung. Transilvaniaeque princeps et Siculorum comes etc.

Spectabiles ac magn. sat.

Quantum exemplo atque persvasione nostra, in reconciliatione regnorum a sacr. caes. rque m^te^ alienatorum, hucusque profecerimus, ex literis ad s. m^tem^ datis et praesertim relatione internuncii fidelis nri magn. Stephani Haller de Hallerkeő comitis comitatus de Kikelleő et aulae familiaris uberius intelligent. Sat indultum hactenus effusioni christiani sangvinis, sat miserabili et integro seculo vix restaurandae regnorum pulcherrimorum et florentissimorum vastitati, consulat s. m^tas^ conscientiae, consulat conservationi regnorum christianorum, ne ista discordia viam maioribus funestioribusque periculis aperiat. Vestris sp. magn. dominationibus magis quam aliis in aula s. m^tis^ incumbit, ut praefato internuncio nostro ad s. m^tem^ aditum praeparent quam citissimum, fidem relationibus et pondus parent, et ita tam apud s. m^tem^ c. ac. r., quam reliquos amplissimos consiliarios negocium iuvent ac promoveant, ut quamprimum de suspensione

armorum, et foelici cum foederatis tractatus initio optata et fausta quaeque audire nobis liceat, cuius ubi prae manibus capessere lora licuerit, facilius putabimus rem omnem ad iustiores aequioresque conditiones ita dirigere,. ut absque strage, cladeque populorum ac regnorum tandem iusta causa triumphet. Interim iuxta oblationem de confoederatorum et tractatum cum s. m[te] inire volentium propositionibus ac iuribus, nos copiose V[rae] sp. ac. magn. D[nes] informare et edocere nequaquam intermittant. Hiisque sat.

Datum Cassoviae die 23. Februarii a. d. 1620.

Sp. ac magn. D[num] V[rarum]
amicus benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: Spect. ac magn. dnis Leonhardo Helffrido, comiti et libero baroni a Meggau sat. ac Sigiffrido Christophoro Prainer sat. s. c. rque m[tis] intimis consiliariis et camerariis etc.

(Eredeti, sajátkezü aláirással, a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung. 1620-iki fasc.)

LXVIII. 1620. febr. 28.

Gabriel dei gratia etc.

Spectabilis etc. Salutem etc. Kgld leveleit kétrendbelieket is vettük, melyekből az oda fel való tumultuáló állapotot értjük, kiken nem keveset busulunk; és noha az tractatusban is csak azt nem hihettük mi soha el, hogy nem állják meg az császár részéről, akármint végezzünk is, mert azt immár mi experiáltuk volt magunkkal való kétszeri transigálásban, de palatinus uram teljességgel azt állatta in contrarium, hogy megállják, és igy az sok esküvések, igíretek után kedvünk ellen is kelleték Kgltekkel egyenlő akaratból ezekre az induciákra lépnünk. Mindazáltal mivel az isten igaz minden ő itéletiben, nem lehet, hogy senki ő felségét megcsalhassa; minket is nem defraudálhatnak többször egyszernél, csak legyünk eszünkön, és többször ne adjunk hitelt se szép szónak, se esküvésnek, se igíretnek, viseljük ez kicsin üdő alatt való actájokat szemünk előtt tükörül, tekinteljünk (*igy*) azokban, és ne engedjük magunkat többször decipiálni; mert ha csak ily hamar is ezeket az induciák conditióit némely nem barátink, országunknak pestisi ily hamisan tekerik, facsarják magyarázatok által, holott azok az conditiók nem kivánnának semmi magyarázatot, mert expressissime megvannak ott minden punctok magyarázva; de mégis annak szine alatt az ország constitutiója s nekünk adott hitek ellen igy violálják az conditiókat, noha mostan kellenék az statusokat az ő igyekezetek szerént inducálni,

és nem kellenék ily hamar fogok fejérét kimutatni. De hogy csak ez kicsin üdő alatt sem állhatják meg szokott természeteket, ebből könnyű akárkinek is eszében venni, hogy bizony ha az regiment kezekben vehetik absolute, akármint végezzünk, kössünk is, de meg nem állják, keresnek ők módot és találnak is abban, miképpen injuriájokat az urakon és főnépeken (kik ebben elsők voltak) ulciscálhassák, kire az úristen őket ne segitse; és mi legyünk immár cautusok, mert vagyon mindenben módunk, isten velünk levén, és csak akarjuk egyenlő szívvel, nem szakad markunkban, kiről, isten Kglddel szemben juttatván, nem negligáljuk consultálkodni etc.

Az Dunán túl, hogy igy violálták conditiones induciarum, bánjuk, és meg is bizonítjuk, hogy bánjuk, de hogy ne láttassunk hertelenkedni, irtunk palatinus uramnak, hogy császárt ő felségét mindjárt requirálja felőle és informálja, hogy ha az elfoglalt szombatheli kastélt, Keszőt és gyáki prépostságot vissza nem adatja, az Nádasdi hadait eloszlatni nem parancsolja, bizonyosan elhigyje ő felsége, hogy mi sem tartjuk az induciák conditióihoz magunkat, hanem gondot viselünk az országra, tisztünknek meg akarunk felelni etc. Nádasdit és Esterházit pedig cum suis complicibus, valakik abban az hadban vannak s az országban residentiájok vagyon, avagy ha csak in persona nemes is némely, tanquam violatores induciarum et publicae fidei, hogy palatinus uram jövendő országgyűlésére mindjárt annak módja szerint citáltassa, megírtuk ő kglmének; mely meglevén, úgy reméljük, hogy ha magoktól cselekedték, megrémülnek az citatiótúl és alább hagynak az dologban. Ha pedig császártól volt s vagyon commissiójok, ez ilyen dolgok felől az gyalázat bizony ő felségén marad az gyűlésben az egész világ előtt, mert el nem titkolhatják, akármint halollják *(így)*, hanem in sui defensionem meg kell mondani, ki akaratjából violálták az induciákat? mert ha meg nem mondják, az törvén convincálja őket úgy is; ha megmondják is, mint bárók és commembra regni, hogy contra constitutionem cselekedtek, az ország törvén szerint megbüntetheti őket in exemplum omnium gencium, csak ne kedvezzenek nekik. És így, ha az törvén processussa szerint papyros álgyukkal kezdjük ez ilyeneket lövődözni, semmit senki ellen nem impingálunk. Interim pedig, ha császár secundum iustitiam et aequitatem magát nem resolválja, dolgunkat el ne aludjuk, hanem valóban felnyissuk uram szemeinket és ellenek álljunk országunk pusztitóinak, békességünk bontóinak. Irattunk az vármegyék viceispáninak is, hogy mindazokat az személyeket igen diligenter investigálják, valakik az urak és nemesség közül abban az hadban voltanak, avagy ha kik mégis vannak. Azonképpen Óvár alatt az győri, veszprimi, pápai hadakban, kik lehettek zálogos nemes emberek, és mi nekünk mindjárást

registrumot küldjenek róla sub sigillo comitatuum etc. Arról is admoneáltuk őket, hogy az ország végezéséhez tartsák mindenekből magokat, és az ellen senki szavának hitelt ne adjanak, ha kárban és veszedelemben incurrálni nem akarnak ő kglmek etc. Az nova connumeratióra, és az dicának felszedésére az ország kéncstartójának kezében való beszolgáltatására arra rendeltetett napokon beszolgáltassák, viselhessünk gondot az ország szükségeiről etc. Kglddel és Kgld után Senniei Gáspárral vicegeneralissal országunkra nézendő minden dolgokban egyetértsenek, Kgldtől függjenek mindazok az vármegyék és urak, valakik az országgyűlésében per plenipotentiarios legatos compareáltanak, voxot mondottanak.

Kgld az leveleket által küldvén, maga is irasson az Dunán túl való vármegyéknek; hasonlóképpen az oda emanaltatott levelünknek pariáját Kgldnek megküldtük, vigyázzon igen reájok. Az soproni praesidiumot, hogy megtarthassuk, annak fizethessenek, Kgld hivassa által Zepsi Jánost, beszéljen vele, és akármi papi jószágot zálogban kell vetni is az praesidiumnak meg kell fizetni, mert Sopronból ugyancsak alkalmas dolgot végben vihet ember, valamikor arra megyen az dolog is. Valamiből pénzt szerezhet Zepsi János, vagy papi arendából, vagy jószág elzálogositás által, de pénzt szerezzen. Lipolt Peknek igen serio demandaltunk immár kétszer is, hogy Kgldet ne késlelje, az vitézlő rend fizetésének tegye szerit, és menjen be Kglddel együtt; de ha Kgld maga is nem oktatja, és ő mellette nem sollicitálja az vármegyéket az restantia dica beadása felől, azonképpen palatinus uram Lipóttúl nehezen telik végben vitele annak, ki (?) azzal semmit nem kellene késni; mentől hamarébb lehetne, menne be Kgld, mert periculum in mora, elidegenednek, ha sokára halad az fizetés. Interim mindenik végbeli kapitánnak irasson Kgld, intvén általok az vitézlő rendet, az késedelmet, noha tudjuk, nehezen szenvedik; mindazáltal igaz haza fiai levén ő kglmek, meggondolják, hogy menni pusztitás esett az országon, melyek miatt kelletik ily későre haladni az dicának felszedése, az szegén nép nem könnyen teheti szerit az pénznek mostani háboruságos állapatban. Az papi jövedelmeket nagyobb részint magok tékozlották és költötték el az falukon, városokon, mert csak az bor és búza helyén maradhatott volna is, két hópénzt s többet is könnyen adhatnánk mostan abból nekik, de valamint s valahogy lehet, mostan abban laborálnak, miképpen felszedhessék; éjjel-nappal és késedelem nélkűl beveszik. Az szép intés ugyan fog nálok ható lenni.

Az confoederatus országokkal mint bántat ő felsége, igen szomorú fillel halljuk bizony, kik felől magunk internunciusunk Haller István által igen serio requiráltuk ő felségét instálván,

hagyjon békét az fegyver által való ulciónak, adja meg nekiek is az induciákat, hogy azalatt solenniter az cseh király követi által requirálván, tractálhasson ő felségével de induciis ad festum sancti Michaelis, és azalatt de condicionibus pacis etc. Mely dolgot én királynak intimálván, sok igaz ratiók alatt ugyan devinciáltuk, és immár reá is igírte magát nekünk, hogy kész requirálni császárt, és nem idegen ő is az jó mód alatt való békességtől. Mely dolgok felől főkomornikját és titoktanácsát postán küldte vala hozzánk, ki tegnap mene tőlünk viszsza. Immár megvárjuk, mint resolválja magát császár, és ha denegálja nekik az induciát, egyéb benne nem lehet, bizonyosan cogebimur illis suppetias ferre, mert hitünket adtuk nekik. Oltalmazzon isten attól, hogy hac in parte palatinus uram cenzuráját kövessük; ő kglme az confoederatusokat pronunciálja vétkeseknek és azt irja, suadeálja, hogy nem szükség megsegitenünk őket; de mi palatinus uramnak megmutogattuk azt, hogy nem vétkesek voltak akkoráig az confoederátusok, ergo tartozunk mellettek lenni. Nem is volna jó uram az, hogy azoknak veszedelmeket mi szemmel néznők, mert ha azokat debellálhatják, bizony nem tractálnak velünk, hanem azont követik rajtunk, valamit azokon, és csak abban mesterkednek, mint elszakgathassanak bennünket egymástól. Nem jó azok mellől elállanunk; örömest követik azok is az békességnek utjait, csak találhassák fel annak modalitását. Ezeket akarók Kgldnek mostan elébbeni levelekre válaszúl adnunk. Et foeliciter valeat. Datum Cassoviae, die 28. Febr. anno d[ni] 1620.

S. et m. D. V.

benevolus
Gabriel mp.

Külczím: Spectabili ac mag[co] d[no] comiti Stanislao Thurzo de Bethlenfalva etc. partium regni Hungariae infericris et *trans* (?) Danubianarum generali etc.

(Eredetije orsz. lt. ujabb lymbus.)

Közli: Szilágyi Sándor.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A mű, melyet a Történelmi Tár olvasói a következőkben vesznek, egy igénytelen, szerény tudós munkája, felejthetetlen néhai atyámé, Torma Józsefé.

Irodalmi értékének e helyütt való tüzetesebb méltatásától két szempont ment fel. Egyik s a legfőbb az, hogy a fiúi szeretetnek, a fiúi elfogultságnak szava nincs és nem is lehet az apa művének megbírálásában; a másik, s tán még nyomatékosabb szempont meg épen eltilt attól, hogy magam, ki a magyar diplomaticával nem foglalkozom szakszerűen, itéletet merészeljek mondani oly munkáról, a mely nem az én provinciám terén mozog. Kötelességem azonban, sőt több: jogom van arra, hogy a munka keletkezéséről s annak írójáról némieket elmondjak. Elmondom tehát fide optima.

Néhai atyám (szül. 1801. márcz. 29 † 1861. jan. 19.) szülőmegyéje, az egykori Belső-Szolnok történetének megírását tűzte ki életfeladatáúl. Még diákkorában kezdte az erre vonatkozó adatokat gyűjtögetni. Az a vaskos kéziratkötet ugyanis, mely kezeim közt van, tanúsítja, hogy felvett tárgyára vonatkozólag már serdülő korában sokat olvasott, gyűjtött, jegyezgetett. Férfikora kezdetén, a 30-as évek elején, czélja konkretebb alakot öltött. Mint megyéje főjegyzőjének Belső-Szolnok levéltára rendelkezésére állt; Mike Sándorral, a kitűnő diplomaticussal, diákkori barátjával, majd gróf Kemény Józseffel, Erdély története halhatatlan érdemű kutatójával való közeli viszonya: lehetségessé tették, hogy mindazokat a diplomaticai forrásokat, a melyekre Fejér, Katona, Pray és több más magyar történet- s diplomaticai író nyomtatott művének ismeretén kívűl czéljára vonatkozólag még szüksége volt, nevezett barátai irodalmi apparatusa s részben útasítása alapján felhasználhassa s művét kiegészíthesse. Ismerete ekként szélesbült, munkája haladt, gyarapodott, Belső-Szolnokra vonatkozó diplomaticai adatgyüjteménye a két férfiúval való érintkezése s az által, hogy a kolozsmonostori konventben, a

gyulafehérvári káptalanban, a szász universitás tabulariumában levő s czéljára szolgáló okleveleket e végre felfogadott s aere gravi díjazott irnokok által másoltatta, — diplomatariuma, mondom annyira növekedett, hogy a gyűjtött oklevélmásolatok száma a 7000 darabot megközelítette.[1]) Elérkezettnek látta tehát az idejét, hogy művének megírásába fogjon, oly részletes megírásába, a hogy azt contemplálta s részben végezte is.

De már ezt megelőzőleg is tett tárgyára vonatkozó irodalmi kisérletet. Mindazt a diplomaticai apparatust t. i., a melylyel az 1830-ik évig bírt, felhasználta a Tudományos Gyűjtemény 1830. évi folyamában közreadott értekezéséhez (*Belső-Szolnok vármegye leirásából, figyelem gerjesztésül)*, e tárgyban gróf Kemény Józseffel polémiába is keveredvén, melyben a rövidet nem ő, hanem a halhatatlan érdemű gróf húzta, a kivel azonban összeköttetése s barátsága továbbra is szent maradott.

Genealogiai s diplomaticai érintkezése gróf Kemény Józseffel s Mike Sándorral állandó volt. Genealogiai érintkezésük mondom, mivel néhai atyám ily munkálatokkal is foglalkozott diplomatikai kutatásai közben. A három férfiú a szó legteljesebb értelmében collaborált; a mint t. i. komoly túdósokhoz illett, egyik a másikkal folyton közölte genealogiai táblázatait s novumait, minélfogva gróf Kemény Józsefnek az erdélyi muzeum kézírattárában levő Stemmatographiája, Mike Sándor szintén ott őrzött több kötetes nagy műve s néhai atyám két ívrét kötetű Genealogiája merőben egybejátszanak. Közösen dolgoztak, jobban mondva úgy, hogy egyik a másik apparatusából, lelkiismeretesen bejegyzett novumaiból egészítette ki saját genealogiai táblázatait. Kezemnél vannak gróf Kemény és Mike Sándor e tekintetben néhai atyámhoz írt levelei, telvék érdekesbnél érdekesebb adatokkal, elismerő nyilatkozatokkal, de néha disputával, objectiókkal is. S e levelek nagyon instructivek Erdély genealogiájára s arra nézve, hogy e három derék férfiú mily lelkiismeretesen dolgozott. Az egyik Erdély egy, a másik más része családainak nemzedékrendére gyűjtötte főleg az adatokat. Főleg mondom, mivel mindenik egész Erdély, sőt Magyarország jelentékenyebb családjaira is kiterjeszté figyelmét. Néhai atyám provinciája: Erdély északi, a Szilágyságot is befoglaló részének genealogiája volt s e tekintetben apparatusa valóban megbecsülhetetlen. A három érdemes ember összműködését legjobban jellemezhetni a régi mon-

[1]) Használatúl átadtam Zilahi Kiss Bélának, ki Szolnok-Doboka-megye monographiáját a megye megbízásából késziti, s e diplomatáriummal együtt szintén átadtam néhai atyám két kéziratkötetét is, melyekben harmincz egy nehány belső-szolnokmegyei község teljesleg elkészült története s leirása foglaltatik.

dattal: *tres faciunt unum.* Áldás poraikra, hogy ekként dolgoztak.

A zonuki grófság monographiájának keletkezését, papírra vetését az ötvenes évek derekára tehetem. A mű haladását jól ismerem. Habár ugyanis tanúlmányaim ez időben csak részben terjedtek ki a magyar diplomaticára — hisz akkor is civis fui Romanus, — de meglehetősen avatott voltam jó öregem munkásságát illetőleg. Tudtam, hogy mit ír s hogyan írja, folyton közölte velem kéziratának elkészűlt íveit. A gyöngéd apa, a szerény tudós nemes succursusa volt ez a fiúhoz, kinek erejét s belátását többre becsűlte, mint a magáét. Tudtam, hogy jól, exacte írta meg azt, a mit megírt. De a jó öreg, mint afféle régi szabású timidus tudós, nem bízott meg magában; saját irodalmi erejében, bennem laicusban sem, hanem azt, a mit papírra vetett, közölte okosabb emberekkel is, Toldy Ferenczczel, Vass Józseffel, Kővári Lászlóval, Dózsa Dániellel és Elekkel, majd utóbb Szabó Károlylyal, a magyar őstörténet ez egyik legalaposabb ismerőjével s Weér Farkassal, régi jó barátjával, ki hazánk történetét ex asse ismerte. Véleményük a munkáról, tűzetes bírálatuk kezeimben van. Elismerő, sőt magasztaló valamennyi, bátorító a kiadásra, a mit a szegény öreg rábeszélésem s a nevezett férfiak tanácsára utóvégre czélba is vett volt. A bírálóknak csak egyetlen egyike csinált — erdélyiesen szólva — fuscust, Vass József t. i., a ki midőn a jó öregnek dícsériadákkal teljes levelet írt művéről, annak értékéről, később Dózsa Dánielnek, aki által néhai atyám a nála *hosszas ideig* heverő kéziratot visszakívánta, egy czédulkán — a mely kezeimben van — azt írta a többek közt, hogy sajnálni tudja a jó öreget műveért, de egyébiránt hiszi, hogy ez a doctum opus is meglelheti »beútját« az irodalomba, azonközben pedig nem átallotta — nyiltan kimondom a tényt s bizonyítani is tudom — szegény öregem művét spoliálni s annak legnyomósabb adatait egy akadémiai pályaművében (Erdély országgyűlései a vajdák alatt) értékesíteni. Nyugodjék azonban a másként érdemes férfiú csendesen.

Quidquid sit — mint a krónikások mondják, — a nagy mű előbeszéde, a Szolnoki grófság története, készen áll. Szerencse, hogy elkészűlt s hogy a következőkben közölhetem.

Hallását 1838 táján, tehát fiatal korában elveszítvén, enyhűletet irodalmi működésben keresett s talált is, s ez az organicus baja egyik jelentősebb oka volt, hogy igyekezetének egész teljével adta magát kedves szűkebb hazája, Belső-Szolnokmegye czélba vett monographiájának megírására. Nagy művét azonban, fájdalom, nem fejezhette be, legalább nem úgy, nem abban az arányban, a mint czélba vette volt. Belső-Szolnokmegye kimerítő, egész történetét s helyíratát akarta adni, de nagy művének csak

praeambulumát, a zonuki grófság történetét s néhány helység leírását készíthette el teljesen. S ezeket, mint mindent, a mit írt, magának írta a jó öreg, búfelejtésűl s hozzá tehetem, hogy az én okulásomra is, de semmiként sem a nagy közönség számára, a mint ezt többször kifejezé.

Kéziratának »*Belső-Szolnok eredete és neve*« czímet adott volt, melyet azonban a tárgynak megfelelőbb ama czímmel láttam el, mely e közlemény homlokán olvasható.

Megyéje monographiájának — mint mondám — csak egy részével készülhetett el. 1861 elején bekövetkezett halála, fájdalom, meggátolta a mű teljes befejezésében. De fenmaradt s kezeim közt van a művére vonatkozó óriási irodalmi apparatus (diplomatarium négy kötetben, helységleírás, jegyzetek stb. több száz ívben), a mi összevéve Belső-Szolnok monographusának művét bizonyára megkönnyíti. Megkönnyíti a szó legszorosabb értelmében, mivel hangyaszorgalommal gyűjtötte össze a monographiájára szükséges adatokat, részben köz- és magánlevéltárakból, a melyekhez csak hozzáférhetett, részben pedig nyomtatásban megjelent történeti s diplomatikai művekből, a melyek halála idejéig megjelentek, — egyszóval a czéljára szolgáló összes adatokat 1860 végeig összehozta s jegyzeteiben értékesítette. Vajha használhatta volna a későbbi kiadású diplomatariumokat, — műve nyilván teljesebb lesz vala.

Szólanom kell még röviden a monographia beosztásáról, a feldolgozás módjáról s nyelvezetéről.

Tény az, hogy azt a tömérdek értékes történeti, oklevelészeti s közjogi adatot, a melyet művében néhai atyám nyújt, másként, tetszetősebb formában kell vala feldolgoznia. De Benkő József *Generalis* és *Specialis Transilvaniája*, Bartal György *Commentariusai* s általán a legtöbb régi történet- s közjogi író hasonló nehézkes tárgyalási módja lebegett példa gyanánt szeme előtt. Követte vakon. S a mit fiúi kegyeletem is belát, mestereinek hibáját még hatványozta is. Művének legértékesebb, leglényegesebb adatait a kevésbbé lényegesek özöne ha el sem is nyomja, de a mű egységét csorbítja. Többször kifogásoltam magam is irmodorának e sajátosságát, sőt egyenesen kimondtam, hogy tárgyalási módja nehézkes, laterizáló, nem élvezhető; felelete a következő volt: »nem laterizálok, csak láttatom azt cselekedni; a mit hibámúl rósz fel, az csak munkám javára van; a dolgokat t. i. néha csupán kerülő útakon lehet és kell is bizonyítani; de egyébiránt is én »egy füst alatt« — szavajárása volt — más egyebekről is el akarom véleményemet mondani, olyanokról t. i., a melyek művemmel ha nem is szoros kapcsolatban, de általán kapcsolatban vannak.« Megadtam magamat, hisz nagyon igaza volt. Ő pedig csak dolgozott sajátos módja szerint. S jól tette, hogy ekként dolgozott,

mivel a mint az olvasó meg fog győződni, több oklevelészeti, történeti s közjogi kérdést sikerült e módon, e laterizatióval tisztáznia.

Művének beosztása, a §-ok szerinti tárgyalás, az idézeteknek a szövegbe való vetése, a terjengés, a mellékes dolgok beszövése: kétségkívül hibái, és nagy hibái. De úgy hagytam a munkát, a mint meg van írva. Kemény dió bizonyára s fel is kell törni. De meg vagyok győződve, hogy történetirodalmunk felejthetetlen öregem művének így is jó hasznát fogja venni, néhány oly kérdésre nyervén felvilágosítást, a melyeket eddiglen homály borított.

A mű nyelvezete régies s meglehetősen erdélyies, de azért — s tán épen azért — jó is.

Logikája erős. Okoskodása tiszta, átlátszó.

Elég érdem, hogy az aggódó fiúi kegyelet a művet kezéből kibocsátani merészelje; elég indok, hogy a Történelmi Tár szerkesztősége megjelenését lehetővé tegye. Valeat quantum valere potest.

TORMA KÁROLY.

1. §.

Midőn Kézai Simon a Magyarokról, ezeknek a kijövetel előtti korát illetőleg ezeket mondja: »Sciticum enim regnum comprehensione una cingitur, sed in regna tria diuiditur, principando scilicet in Barsaciam, Denciam, et Mogoriam. *Habet etiam provincias C. et octo, propter C. et octo progenies,* que dudum per filios Hunor, et Mogor, quando Sciciam inuaserunt, sunt divise. *centum enim, et octo generationes* pura tenet Hungaria, *et non plures,* alie autem, sique ipsis sunt coniuncte, aduene sunt, vel ex captiuis oriundi: quoniam ex Hunor, et Mogor in palude Meotida *centum, et octo progenies,* absque tamen missitalia fuere generate« [1]); midőn következőleg a magyarok 108 nemzetsége még keletről való kiindulása élőtt már létezett, mint ezt Horvát István is ekként erősíti [2]); midőn továbbá szintén ő a Zonuk nemzetséget ősi magyarnak tartja, még pedig tisztán megkülönítve a Zolok hasonló nemzetségtől [3]): önként következik, hogy 1-ször a Zonuk nevezet alatti megyék és helységek közvetlenül magától a Zonuk nemzetségtől, és nem megfordítva kapták nevöket, következőleg, 2-szor, hogy a Zonuk szó nem bolgár eredetű, mint iróink közül egyik-másik vélte, s ha a bolgárok csakugyan bírnak e szóval, azt

[1]) Lib. 1. cap. 1. *Endlichernél,* Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli, 1849. 88 l.

[2]) Magyarország gyökeres Nemzetségeiről. Pesten 1820. 34 l.

[3]) U. o. 66 l.

az e két nemzet közti fajrokonságnak tulajdoníthatni, s végűl 3-szor, hogy botlanánk mi is másokkal, ha a Zonuk és Zolok név alatti helységeket egymástól el nem különítenők.

A mit imént Kézai generationak nevezett, ugyan azt hátrább már »tribus« szóval fejezte ki: »Tunc *de tribubus centum, et octo* elegerunt uiros fortes ad bellandum; — — — cum pura Hungaria plures *tribus, vel progenies* non habeat, quam *generationes centum, et octo.*« [1])

A magyarszületésű s a nemzetségek virágzása korában köztünk élt Kézai szerint tehát tribus=generatio.

A biboros Koszta keleti császár pedig »*genea*« szóval a hét számból állott törzsfőnökséget nevezte »*nemzetség*«-nek, s ezeket: Nyék, Megyer, Kürtgyermát, Tarján, Gyenő vagy Jenő, Kara és Kaza nevezetek alatt elő is sorolta, [2]) melyek a 108 nemzetségnek kiegészítő részei már csak azért sem lehettek, mivel ez esetben a császár közülök miként nevezett volna meg csak hetet?

Összeegyeztethető-e s mi móddal e két ellenkező állítás? Talán igen, ha figyelembe veszszük, hogy az egyik arról szólott, miről a másik hallgatott.

Ehez képest nem vesződve e két osztálynak egykori nevezete minőségével s mind a két irónak tárgyilagos igazát elismerve, legbiztosbnak tartjuk azt a nézetet követni, hogy a Béla jegyzője »Hetumoger«-jei, és a Kézai »septem Hungari«-ja a császár által névszerint előszámlált azon hét törzs nemzetség fejei voltak, melyek alá a 108 nemzetség bizonyos arányban felosztva tartozott.

Verbőczinek III. r. 4. cz.-ből azt lehet következtetni, hogy a két osztály közti különbség a Székelyek közt csakugyan fönnállott volna, mert ő e két fogalmat a közibök szúrt »*et*« szócskával választá el egymástól mondván: »tribus, *et* generationes, generationumque lineas.« S e megkülönböztetés a későbbi törvényszékek itéleteiben is föltalálható. [3])

Dózsa Dániel közelebbről ezt szintén magáévá tette, csakhogy ő a tribus alatt székely széket kívánt érteni s ezért azután a székek számának időnkénti növekedtével párhuzamban szaporítja a tribusok számát is annyira, hogy végűl Lakatos Istvánnak Benkő Károly által idézett hagyománya következtében ezen kérdést intézi olvasójához: »Ki tagadhatja, hogy itt a 12 tribus

---

[1]) Lib. 1. cap. 2. et de Nobilibus adveuis *Endlichernél* 89. és 124. l. Követte őt a bécsi képes krónika Turóczi Jánosnál P. 2. cap. 2.

[2]) *Szabó Károly* Új Magy. Muzeum 185½ I. 832, 843—845 l. Budapesti Szemle 1858. III. 261 l. Lásd még *Budai Ésaiás* Magyarország Historiája 2-ik kiadás 1811. I. 86—87 l. és *Somogyi* Dentumogerek 79. l.

[3]) A Nemes Székely Nemzetnek Constitutioji 1818. 71. és 75. l.

alatt a 12 szék értetik?« [1]) És Dózsának erre útat nyithatott Kézainak fönnebb idézett azon állítása is, hogy őseinknek keleten a 108 nemzetség számához képest ugyanannyi külön tartománya vagy megyéje volt volna.

Véleményét azonban nem oszthatjuk. Benkő József ugyanis [2]) noha Verbőczinek érintett kifejezését idézi, mindazonáltal ezeket veté utána: »Adfirmat vero laudatus — — Advocatus de Siménfalva fide quidem vetusti Instrumenti Gentem Siculorum antiquitus *in sex tribus (sermone nativo Nem) fuisse distributam*, utpote: *Halom, Erőslik, Jenö, Medgyes, Adorján, et Abrán.*« Benkőnek e nyilatkozatára okot adhatott szintén Kézainak azon állítása, hogy a tribus azonos a generatióval. S ezt igazolják némely perfolyta levelek is; így egyfelől olvashatni: [3])

in genere Eolöcz	in ramo Sepröd	Bala Albert Sylvester János sat.
in genere Jenő	in ramo Szomoru	Péterfi Albert Miklós Péter sat.

másfelől a néhai mosoni Jánosi Ferencz, kolozsvári tanácsos utódainál találtató levelekben 1451-ből előfordul:

Ewrlych marusi tribus	Zowáth ágában	Mosoni Jánosi Mihály.
Jenew marusi tribus	Balásy ágában	Mosoni Bichak Benedek.

Engel, [4]) nem akarva bár, szintén ezt látszatik pártolni, midőn csillagjegy alatti e szavaival: »Pro exteris adnoto: *Nem* significare *genus, ág lineam*« a fönnebbi Ewrlych, Jenew sat. neveket nemzetségieknek állította ugyan, de mivel ezeket a Koszta császár-féle tribusi nevekkel azonosítani törekedett, ez által minket mintegy odautasított, hogy e generatiokat a tribusokkal azonosítsuk.

Ha már a Verbőczi megkülönböztetése állana, és föl nem tehetvén, hogy a kis Székely nemzetnek a magyarokét meghaladólag 12 tribusa volt volna: Ewrlychet, Jenőt sat. *tribus*-nak, Seprödet, Szomorut, Zowáthot, Balásyt sat. *generatio*-nak, [5]) Balát, Sylvestert, Péterfit, Miklóst sat. *ramus*-nak, végre a Bala sat. nemzetség ágait *generationis linea*-knak kellene tekintenünk,

[1]) Zandirhám XVI. l.

[2]) Milkovia T. I. 63 l.

[3]) A Ns. Székely Nemz. Constitut. 271—272 l.

[4]) Danielis *Cornides* Vindiciae Anonymi Belae Regis Notarii, editae, auctae a I. Christiano *Engel*, Budae 1802. 350—353. l.

[5]) A Székelyeknek ezen 24 számból állott osztálya, melyet rendesen ramus-nak, ágnak neveztek, lehetett az, a mi a magyaroknál a 108 nemzetség volt.

a mint hogy ez utóbbit a törvényszéki ítéletek éppen így vették a Veres nemzetség ágaira nézve. [1])

Ha pedig az Ewrlychet, Jenőt sat. az általános szokás szerint *generatio*-nak tekintjük, akkor hogyan tegyük fel, hogy a 6 generatio, mennyinél az egész Székelyföldén több és másnevű nem létezett, 6 vagy éppen 12 tribus alatt volt volna? Mert ha a magyarok 108 nemzetsége csak 7 törzsfőnökség közt osztatott fel, akkor a Székelyek 6 generatiójának már 3 ily főnökség is — talán az olti, a küköllői és a marusi nevezetek alatti — bőven elég volt. Ha pedig a Verbőczi megkülönböztetése hibás, ha következőleg tribus=generatio: bár melyik esetben miként lehet Dózsával akár a 3, akár a 6 tribus alatt mind megannyi Marus sat. széket érteni?

Eredeti magyar nemzetségeink ivadékai jobbadán lakhelyökről kölcsönzött új neveket vevén föl, ez által mind megannyi más-más nevű nemzetségek fióktörzseivé váltak, mely szokás csak a lakhelyi vezetékneveknek előnévvé átváltoztával szünt meg.

A Calepin szótárában a szláv: Czeladz, Czelatka magyarúl: salád-nak, tseléd-nek van írva. Ebből kitetszőleg a család nevet mi a szlávoktól kölcsönöztük, mely szó hogy csak isháznépet jelent, leginkább igazolja a szláveredetű oláhnak ma is ezen értelmet kifejező »ciledu« szava. Ujabb iróink ezt, szintúgy, mint a németek a »Familie« szót háznépre, nemzetségre egyaránt alkalmazzák; de nézetünk szerint hibás eljárással, mert az eszméket, fogalmakat nem összezavarni, hanem inkább kitisztázni lenne kötelességünk. Avagy egy nőtlen, háztartó egyén nem méltán állíthatja-e, hogy nekie van is, nincs is családja? van, ha nemzetséget, és nincs, ha háznépet értünk alatta. Óhajtanók azért az eredeti s az ezekből származott sarjnemzetségeket, valamint az eredetiektől nem eredeztethetőket is egymástól saját műnévvel megkülönböztetni, amit a magyar Akadémia kiadandó szótárában leginkább eszközölhet.

Ez óhajtásunk, illetőleg a kérdés kideríthetése végett vegyünk elő például egy nemzetséget a honfiusitottak közöl, mennyiben eredeti magyart, e czélra kielégítőt, hamarjában nem találhatánk.

Tudva van, hogy az Ilsvay, Putnoky, Feledy, Lórántfy, Sztáray, Ödönfy sat. nemzetségek egyaránt a Ratholt-nemnek sarjai, s hogy különösen a Feledy és Lórántfy az Ilsvaynak, a Sztáray a Feledynek (?), az Ödönfy pedig a Sztáraynak lennének mind megannyi mellék ágazatai. [2]) Helyes eljárás-e már, mindnyájára egyaránt ruházni a nemzetség nevezetet? a mi által se

---

[1]) Szék. Nemz. Constit. 223. és 240. l.

[2]) A Sztárayak helyesebben a Ják nemből erednek.

a köztük való rokonság kitüntetve, se a sarjadzási korrend kijelölve teljességgel nincsen.

A fölvett példa táblázatba véve így áll:

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Törzs-nem	Eredeti nemzets.	Első	Másod	Harmad	Negyed
		Mellék-ági nemzék			
N. N.	Rathold	Ilsvay	Feledy	Sztáray	Ödönfy
		Putnoky	Lórántfy	Feledy	Sztáray

Az eredeti nemzetségtől nem eredeztethetőt pedig megkülönböztetés végett »Nemzedék«-nek nevezhetnők, a »család« név egy háznépnek az egymással vérségi kötelékben álló tagjai részére, a »cseléd« név végre a háznép szolgai osztályának saját nevökül maradván.

2. §.

Fejér Györgynek az általa hidegen fogadott, azonban alapjaiban meg nem rendíthető értekezést a magyar nemzetségekről vágya levén ostromolni, egy 1239-i levél e szavaira: »*jobagiones castri* Zaladiensis *de genere Johannis* majoris exercitus stb.« a következő észrevételt tevé: »ex hoc diplomate patet etiam *axioma de genere familiarum ex Asia horsum immigrantium, cum et major exercitus e castrensibus* (?) *praerogativa hac ornatus fuerit, proprium haud fuisse.*« [1]) Viszont egy másik 1265-i levél e sorait: »*de genere Dobra jobagionum castri* bachiensis« hasonló e megjegyzéssel toldá meg: »ex his advertas velim *axioma de genere* adeo notum *haud esse proprium eorum, qui seu ex Asia, seu aliunde has in terras primitus immigrarunt, indigenatuque sunt donati, ut etiam non nobilibus, quales erant castrenses, quiqui familiam unam efficiebant, fuerit commune,* errorem illum, qui pluribus arridet, diplomata satis refellunt.« [2]) De ő e figyelmeztetésekkel koránt sem bizonyítá be azt, a mit akart, ezeknek várjobbágyságokból átalános pórságukra is következtetést vonni még nem lehetvén, mert a várrendszer korában még élt Kézai értésünkre adta, s pedig minden kivétel nélkül, hogy »*jobbagiones castri sunt pauperes nobiles* qui ad regem venientes, terram eis tribuit de castri terris, ut pheuda castri, et castrum guerre tem-

[1]) Codex Diplomaticus T. 4. V. 1. 166—167. l.
[2]) T. 4. V. 3. 294—295. l.

pore custodirent.« [1]) Krónikásunkat teljes hitelűvé tették e részben Károly királynak 1311-i e sorai: »quod nos propter fidelitates, et servitia meritoria Stephani, Pauli, et Johannis, filiorum Bud de Jersee *castrensium* nostrorum — — cum eorum possessione, seu porcione — — in Jersee *in numerum, et coetum nobilium castri jobagionum duxerimus aggregandos* ita, quod tam ipsi, quam eorum haeredes — — libertate, qua veri, et *nobiles jobagiones castri* potiri consveverunt, debeant gratulari.« [2])

Fejér az általa a várjobbágyoktól imént megtagadott e nemességet nemcsak tettleg, midőn e részben maga ellen még több ilyszerű levelet hordott elő [3]), de szóval is elismerte, anélkül azonban, hogy ezért módosítást igényelt előbbi ellenállításáról, mint elhibázottról, említést tett volna. [4])

A várjobbágyok közti osztályok létezettségét kétség alá nem hozhatni, nemcsak Károly szavai, de több más adat nyomán sem. [5]) Egyedül tehát az osztályozásra szolgált indok, s a köztük való különbség mivolta lehet a további kérdés tárgya.

Amit Kovachich Márton e részben fölhozott, hogy t. i. az egyik fejenként állhatott ki, a másik pedig maga helyett mást is és csak meghatározott birtokmennyiség utáni számmal állíthatott ki [6]), az osztályozásnak inkább eredményeként tekinthető.

Részünkről az indokot tekintve, a magyar várrendszert ekképp hiszszük alkotottnak:

Sz. István a magához váltott rabszolgák között külföldi nemeseket és honoratiorokat felesen találván, ezeknek számára egy külön, fegyvert viselt, előkelőbb osztályt állított fel, melybe valószinűleg életrevalóbb pórokat is helyezett. A hátramaradt pórokat pedig a második osztályba iktatta.

Amazok: *naturales* — később — *sancti regis,* vagy Kézaiként egyszerűleg: »*castri jobagiok*«-nak neveztettek [7]), kik idővel

---

[1]) De Udwornicis *Endlichernél* 129. l.

[2]) *Fejér.* T. 8. V. 1. 396—397. l.

[3]) T. 4. V. 3. 336, 337, 382, 468—469; T. 6. V. 1. 197., V. 2. 392; T. 7. V. 2. 202. stb. l.

[4]) T. 9. V. 2. értekezése 4. lapján.

[5]) Példáúl a vasvári jobbágyok közül a Gosztonyiak, hogy ők az őrök = speculatorok sorába jutottak. *Palma* Specimen Heraldicae Reg. Hungariae 86. l.

[6]) Notio Comitatuum sub sacra Corona Hungariae olim, et hodie nominatorum, probabilibus argumentis distincta. Viennae, 1814. 32. l.

[7]) A várkatonák varians nevezetéről l. *Bartal* György Commentariorum ad Historiam Status Jurisque Publici Hungariae aevi medii Libri XV. Posonii, 1847. Tom. 1. 360. l. Későbbi királyaink őket rendesen »Sz. István király Jobbágyai« nevezet alatt szokták említeni, de

főleg a várrendszer hanyatlása folytán, részint az ország nemesei sorába léptettettek, más részéből pedig a városi, váraljai tisztesbek és kézmíves polgárok fejlődtek ki, számuk a jövevények által hovatovább szaporodván. E várkatonák sorába léptek Kézai szerint későbbi királyaink alatt az értékben elgyengült magyar nemesek is.

A másik osztályúak pedig: »*jobagiones de castrensibus exemti*« vagy Kézai szerint: »*castrenses*« egyszerű nevezettel bírtak, mint szintén váraljai, de jobbadán falusi földészek, kik a várat s ennek őreit minden szükséglettel ellátni s ezek részére mindennemű köz-, adó- és munkaterhet viselni köteleztettek. [1])

Ilyenek valának az imént idézett Jersei Budnak fiai, kik e castrensisek sorából a castri jobbagiok közé tétettek; s ilyenekről mondta III. István említett 1165-i levelében: »istos homines *a castrensi servitio subtrati*, eo tamen tenore, ut *inter eosdem castri* (posoniensis) *proceres filii S. regis Stephani existant.*« [2])

Azt hiszszük, előadott nézetünk által se Kézainak idézett állításával nem jövünk ellenkezésbe, minthogy ő az általa használt »sunt« szóból észrevehetőleg a maga s nem a sz. István koráról beszélt, az István-féle jobbágyokat átalánosan magyar nemeseknek állítván; de e nézetünkkel azt sem mondtuk ki, hogy az egyik-másik osztályba léphetés, sőt magok az osztályok is idővel módosítás alá nem jöhettek volna.

Kollár Ádám [3]) e szavaival: »*de castrensibus exemti* erant, qui terras — Regias, et jure quidem haereditario, *ab aliis tamen Divi Stephani Successoribus obtentas* colebant; unde certe constat

---

ebből biztosan csak annyit következtethetni, hogy őket István állította fel, de azt is kivonni, hogy nekiek éppen e nevet adta volna, már nem, s annyival kevesebbé lehet, mivel erre nézve István-kori adatunk hiányzik. Sz. László 1082-i levelében, *Fejér* T. 1. 151. lapon a jobbágyi nevet a colonusokra is ruházta ugyan, de István alatt tán még tisztesb lehetett, hogysem a várkatonára is illesztetett volna. Valószínűleg eredeti nevök: »Filii Stephani Regis« — vagy: »Emerici Ducis — Proceres« fogott lenni, a mint gyanítani lehet ezt III Istvánnak 1165-i levele e kifejezéseiből: »*castri proceres filii S. Regis Stephani*« és viszont: »*Proceres S. Ducis Emerici*«. *Pray* De sigillis 111. l. s ugyan ő ad Historiam Regum Hungariae Notitiae praeviae 81. l. *Fejér* T. 10. V. 3. 232. l.

[1]) *Bartal* Comm. I. 277. l. E czikkünk elején látható kérdőpontunknak zárjel között Fejér szavai közé szúrása okadatolásául megemlítjük itt, hogy ő amott a »castri jobbagio« és a »castrensis« most fejtegetett két külön fogalmát összevegyíté.

[2]) *Pray* Notitiae praeviae 81. lap.

[3]) Historiae, Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vindobonae, 1783. Volum. II. 77—83. l.

inter Jobagiones a castrensibus exemtos, et eos, qui sancti Regis appellabantur, *vetustatis magis, quam conditionis, aut libertatis discrimen intercessisse*«, későbbkori intézménynek állítja a castrensisek osztályát.

De fölhozott adatai által sehogysem igazolta ezen állítását, mert az idézett példákból a várkatonaság osztályának sz. István alatti nem annyira egyedülisége, semmint a castrensiseké fölöttisége tünik ki inkább, és miként is tarthatta volna fenn István a maga várrendszerét, ha a fentartás szinte egyedüli alapját, a castrensisek osztályát csak utódai állították volna fel?

Kovachich Mártonnak továbbá [1]) olyatén nyilatkozata olvasható, melyből a várkatonáknak két külön osztályát lehetne következtetni: »occurrunt praeterea in Diplomatibus ejusdem aetatis clausulae quaedam, quae indicant Reges Hungariae nonnullos propter sua merita voluisse quidem *ad libertatem peculiarem, aliis minime communem, evehere, non tamen in coetum Nobilium Regni aggregare.*« S ez állításának támogatására idézi IV. Bélának 1224-i következő sorait: »Quod Radus, et fratres ejus de Klokoche, *qui de filiis Jobagionum S. Regis de Goricza oriundi fuerant* — — — tanta donavimus praerogativa libertatis, ut tam ipsi, quam ab eis in perpetuum descendentes, *de domo, et familia nostra de cetero censeantur*«, ezekből kitetszőleg őket a király saját udvarnokai sorába tette át, vagy inkább vette föl. De a királyi udvarnokság, jelesen ennek egyik ága: a királyi testőrség a vármegyei rendszeren egészen kivűl állott, külön, sőt a várszerkezetnél idősebb intézmény volt, mit Bélának további szavai is igazolnak: »Itaque de cetero *ad jam dictum castrum nullum habeant respectum.*«

Bartal György viszont [2]) a várfőispánok alatt állott katonaságnak szintén két osztályát említé meg: a nemességét s a várkatonaságét. De ez azon későbbi kornak jelensége, midőn a várszerkezet még nem volt egészen elenyészve, a nemesmegyei pedig teljesleg nem volt kifejlődve, mint alább bővebben fogjuk látni.

Sz. István a vár első fegyveres osztályát úgyszólva ennek tagjai által nemesíté meg; mivel azonban rendre országos nemességet meg nem illetett terhek rakattak rája, ez féltékenységet, a mi viszont a nemesség között is osztályozást szűlt, s így a várjobbágyok, a szentegyházaknak később kifejlődött »praedia-

[1]) Disquisitio de Regni Nobilibus ad Stephanum Koszta. Claudiopoli, 1814. 28. lap.

[2]) Commentar. I. 362—364. l.

lista«-ival [1]) együtt — ha szabad úgy fejeznünk ki – mintegy félnemeseknek tekintődtek.

Azon ellenvetés azért, hogy számos eset bizonyítása szerint várjobbágyok országos nemesekké tétetvén, ez nekiek azelőtti pórságukat kétségtelenűl igazolja [2]), a pórokra nézve igenis teljesleg áll, de az első osztályúak irányában már csak föltételesen fogadható el, mert amazok pórrendből egyszerre országos nemesekké, emezek pedig a nemesség kisebb osztályából a nagyobbba voltaképen csak át-, vagy ha azelőtt is országos nemesek valának, visszatétettek. Ezt diplomaticai adat világosabbá teszi. 1279-ben Kun László király ezeket mondja: »attendentes fidelitates, et laudabiles famulatus, ac strenuos actus militiae *nobilium jobagionum castri, et praedialium nostrorum* in comitatu de Ryuche existentium — — — *eosdem nobiles nostros praediales, et jobagiones castri* ejusdem — — a iudicatu, iurisdictione, potestate filii Henrici Bani — — — et aliorum comitum pro tempore constitutorum, *exceptis articulis, in quibus iidem iobagiones castri — — expresse iudicio, et iudicatui comitis Rijucse adstare tenebantur* pure et simpliciter de nostra gratia speciali tanquam *veros, et naturales servientes nostros regales — — iuxta libertatem eorundem nobilium duximus eximendos.*«[3]) Ezekből tehát világos, hogy itt a király őket a nemesség kisebb osztályából csak a nagyobbba tette át, még pedig különös móddal, mennyiben a várjobbágyi nemességet illető kötelezettségnek egy része alatt továbbra is meghagyta.

Különben minő óvatossággal járt el Fejér az ellenvetései támogatására szükségelt adatok kiválasztásában, kitűnik abból, hogy az olyat, melyben noha a nemzetség és várjobbágyság együttesen kifejezve föltalálható, de mert annak egyéb kitételei nékie nem kedveztek, jobbnak látá, merőben ignorálni; elmellőzte például a következőt: »*Baka de genere Kurch jobagio castri*«, ki 1207-ben, tehát a Kézai kora előtt, a »Maria de monte« nevű zárdának 5 *aratrum*-nyi földet ajándékozott, rokonai beleegyeztével.[4]) Itt a »generatio« szót erőségünkűl nem is használva, nem

---

[1]) Ilyek voltak 1292-ben azok, kiket a garam-melléki apátság földbirtokkal ellátva ekként említ meg: »eosdem in numerum nobilium Jobbagyonum ecclesiae nostrae exercituantium recensentes« *Fejér* T. 6. V. I. 206—207. l.

[2]) Ilyen a Churnug nemzetség, mely 1268-ban, T. 4. V. 3. 468—468. s ilyen: Comes Bana fiaival a Beren nemből, ki 1270. vasvári jobbágyból lett serviens-sé. T. 7, V. 5. 366., 382. l.

[3]) T. 5. V. 2. 544. l. Hasonló ehhez T. 9. V. 6. 286. l.

[4]) T.5, V. 2. 75. l. Vegyük kissé szemügyre a jugerum és aratrum régi jelentőségét. Amaz hajdan nyilföldet jelentett, mert kiterjedését nyillövéssel határozták meg. *Czinár* Mór az általa kiadott *Furhoffer*

elégséges ok-e a föld temérdeksége s a rokonsági beleegyezésből kivonható »haereditas« annak elfogadására, hogy Baka várjobbágy a Kézai-féle »pauperes nobiles«-ek között ugyancsak nagybirtokú Gentilatre volt s hogy tán még a Horvát István által a 108 magyar nemzetségek sorába a 24-ik szám és Churt név alatt registrált nembeli lehetett.

Egyébiránt a várszerkezetet illető előadásunkból koránt-sem akarjuk azt következtetni, hogy a várjobbágyok közül mindazok, kiknek generatiója névszerint megemlíttetik, már csak ennélfogva is nemesek voltak volna; sőt inkább hogy a póroknak is volt generatiójuk, ezt világos példával tanúsítja a váradi regestrum [1]) 142 §., mely által borsai Herczeg neje egy a szentegyház-

Monasteriologia T. I. 81. lapján egy 1260-ki adom. levélből szép példát hozott fel: »In hac donatione singularis modus terrae donatae quantitatem determinandi proditur. Tantum nempe terrae conceditur, quantum a coemeterio eius Capellae e quatuor huius latcribus tribus vicibus sagittando comprehendi posset. Quo pacto ad obtinendam terram, tercentorum iugerum debebat sagitta singulis vicibus 100 orgias conficere, ad quod opus sane si uspiam, firmitas lacertorum diligenter exquirebatur. Nam sagittae iactus vel unica orgia longior, tercenta illa iugera duobus auxit.« Ugyan ő mondja továbbá a 255 lapon, hogy a II. András által adományozott 240 jugerum = »Nostris jugeribus 410 per 1200° □ computatis. Vetera enim illa iugera 2053 orgias □ Vien. seu 864 □ mensuras regales continebant, quarum singulae 9 pedibus, et 3 pollicibus nostris aequabantur.« Az aratrumra nézve pedig a 176. lapon így szól: »Nomine aratri veniebant hoc aevo (1252) spacium terrae fere 260 nostris iugeribus aequale, si haec a 1200°□ computentur.« Továbbá egy 1224-ki levélben ez olvasható: »3000 iugera terrae ad duo aratra sufficientia« *Fejér* T. 3. V. 1. 464. l.; viszont 1296: »centum, et triginta iugera terrae ad usum unius aratri sufficientia.« *Fejér* T. 9. 720. l. A Szepességen 1 aratrum = 120 jugerum volt *Bartal* Comm. II. 148. l. Lásd még Tud. Gyüjt. 1833. 6. füzete. Végre Czinár idézett könyve 180. lapján ezeket írja: »cum ex Verböczii P. 1. Tit. 133. §. 47. facile eruatur terram unius aratri $256^1/_8$ circit: iugeribus (a 1200°□) aequari, et Diploma Andreae I.in 20 aratris 60 mansiones (telek) seu familias fuisse dicat: terram unius Mansionis circ. 85 iugeribus nostris aequari clarum est. Alibi quoque uni Aratro tres Mansiones assignatae leguntur.« Lásd még nála a 238. lapot. Számítsa ki már az olvasó, ha kedve tartja, Baka szegény nemes atyánkfiának öt aratrumnyi birtokát 1200 öles holdakra. Aligha elei valamely szomszéd olygarcha által nem voltak arra kényszerítve, hogy magokat a várjobbágyságra adva, így a vár árnyékában védelemre találjanak.

[1]) E könyvnek az 1550-ki és 1849-ki kiadásban czíme: »Regestrum de Várad«, a *Bél* Mátyás-féle 1740-ki kiadás szerintinek pedig:

nak ajándékozott szolgájáról ezeket mondja: »*dedi* eidem ecclesie *in campanarium*, et ambos in constitutis officiis *de generatione in generationem* permanere.« [1]) S hogy az ilyeseknek, valamint mindazoknak, kik öröködés s osztály alá tartozott bárminő természetű fekvőt birtak, a generatio emlékben tartására s az arra figyelésre elkerülhetlen szükségök volt, azt természetesnek állítjuk. S azt hiszszük, hogy a generatio neve hajdan arra szolgált, a mire utóbb a vezetéknév, különben is amaz akkor kezdvén a használatból tűnedezni, a mikor emez állott helyébe. S annak, ki egyenes őseit valamelyik eredeti nemzetségtől, hitelesítve bár, tudja eredeztetni, azonkívűl, hogy törzsnemzetségi ősi nevét lesz szerencséje ismerhetni: szorosan véve — ha ehez még más színű adatok is nem járúlnak — egyéb haszna nem igen, s még csak annyi sem fog lenni, hogy az által nemzetsége keleti vagy nyugoti eredetét, vagy bár nemességét bebizonyíthatná.

Azonban Fejér György kikelésének, a generatio nevezet átalánosságának és közösségének az legyen-e már eredménye, hogy avatottaink e tárgyon mindig csak futva surranjanak át és a magyar 108 nemzetség lajstroma örökre úgy maradjon, minőleg az a Kézai krónikája 1833-ki kiadásában áll?

Legnevetségesebb oldala az egésznek az, hogy Fejér olyasmiért támadta meg Horvátot, a mit ez voltaképpen nem is állított. Mert ő határozottan és nyiltan se azt nem vitatta, hogy mindazon magyar nemzetségek, melyek a »de genere« kifejezést használták, épp ezért a keletről bejött 108 nemzetségek közé tartoztak volna, de azt sem állította, hogy e czím minden kivétel nélkűl annyit tenne, mint példáúl országnagy, főnemes, mert hiszen a keletről jött minden egyes szabad magyar a 108 nemzetségnek valamelyikéhez okvetlenűl tartozott a nélkűl, hogy ezért mindenik fejenként mind megannyi gonfaloniere lett volna. Horvát egyszerűen csak annyit mondott, hogy: 1-ör keleti eredetű csak is 108 nemzetség,[2]) s ezt régi krónikásaink után méltán elmondhatta; hogy: 2-or e nemzetségek tagjai örökséget birtak,[3]) melynek erőt az eredeti osztály s így azután e kettő együtt a generatiónak előkelőséget adott; hogy: 3-or a későbbi »naturalis Baro«-k, zászlós urak, mágnások ebből kerűltek ki; hogy: 4-er a letelepedés utáni neme-

---

»Ritus explorandae veritatis, seu Iudicium Ferri candentis«; mi rövidség okáért »tüzkönyv« néven fogjuk említeni.

[1]) A magyar nemzeti generatio tárgyán szintén csak átsikló *Bartal* Comment. 2. 28. lapján igen jól írja: »Ius stirpis, et gentilitatis non legibus scriptis, sed natura auctore conditum; nullum itaque paullo vetustiorem reperias populum, cui non et tribus suae, et gentes fuerint.«

[2]) Magyar nemzetségek 34. l.

[3]) U. o. 88—91. l.

sítés magára, örökség nélkűl, a »genere« czím használatára még nem volt elégséges, más levén nemessé, más viszont nemzetséggé lenni; s midőn ő elmondta még azt is, hogy: 5-ör, noha levelet, mely azt bizonyítaná, hogy a várkatonákból nemessé lettek a »de genere« kifejezést használták volna, nem olvasott, mindamellett tudna példákat arra, hogy némely ilyes nemeseknek örökség adatott volna;[1]) s hogy végűl 6-or a magyar nemzetségeknek született magyarokból való szaporodását csak azért sem látja lehetetlennek, mivel egyfelől idegenek, egyik-másik király alatt majd mind nemzetségi jogot nyertek; mivel másfelől, a miket Kézai a foglyokból eredt nemzetségekről mond, a mennyire ezek hosszú idő után magyaroknak, ha nem tisztáknak is, tekintődhetnek: épen ilyesmit látszanak bizonyítani.[2])

Vajjon mindezek ellenére Horvátra fogjuk-e mégis azt, mit irányában Fejér annyira törekedett paralyzálni?

Fejér tehát a 108 magyar nemzetség keleti eredetűségét s előkelőségét ellenvetéseivel meg nem gyengítvén, inkább azt mutatta meg: mennyire nem meríté ki a nemesség eszméjét a »*Nem*« gyökből eredt »nemes« szó, főleg pedig mennyire méltánytalan, ki nem elégítő és ferde a »pórság« fogalomnak, a »nemtelen, nemetlen, nem nemes« szavakkal való kifejezése.

Részünkről a »pór« régi nevezetet legczélszerűbbnek tartjuk s még inkább akkor, ha némelyek »por« értelemben vennék is, mert így az egyenlőség a megéréshez még inkább fog közeledni, mindnyájan egyaránt porok levén.

3. §.

De van még e tárgyban Rosty Zsigmondhoz intézendő nehány szavunk, ki Horvátnak nehány állítása ellen nem egy nehézséget támasztott.[3]) Vegyük rendre.

1-ör. Szerinte Horvátnak azon tana, hogy a »generatio« kitétel mindig a keleti 108 nemzetség egyikét jelenti, s így a mely nemzetség »de genere«-nek czímeztetett, az épen azért az Ázsiából kiköltözöttek egyike, mint hibás tan elvetendő,[4]) mivel úgymond Béla jegyzőjének és más krónikásainknak ilyszerű kifejezéseit: »Eleud, pater Zobolsu, a quo genus Saac, jobban Chaak, Ound pater Ete, a quo genus Calan, et Colsoy; Huba a quo genus Zemera descendit« sat. — ha fontolóra veszszük, csak azt mondják,

[1]) U. o. 34—35. l.

[2]) U. o. 35. l.

[3]) »Pesti Napló« az 1857-ki évfolyam 171—173. számainak tárczáiban.

[4]) Kétségenkívül, ámde azon megjegyzéssel, hogy e tant nem Horvát, hanem Rosty gondolta ki legelőbb.

hogy e vagy ama nemzetségnek ez vagy amaz volt a törzse, holott Horvát István szerint Előd a Csák nemzetségből származott, mi képtelenség, mert Csák Elődnek unokája levén, az apa a fiútól nem eredhetett sat., s így az ilyenek Rosty szerint a keletről jött nemzetségek közé nem számíthatók.

Mint láthatni e nehézség azon téveszméből eredt, hogy Rosty a Szabolcs fiát Csákot és a Huba fiát Szemerét sat. tartja az e nevű nemzetségek egyedűli keresztatyjának. De ha példáúl egy korunkbeli krónikás azt írná, hogy az Eszterházi jelenben virágzó nemzetség az 1576-ki Benedektől jön le, nemde igazat a nélkűl adnánk nekie, hogy ezért e jeles nemzetségnek ősiebb tagjait ignorálni s ezektől a zerházi nevet megtagadni tartoznánk?

Igy vagyunk a még keleten létezett s ezer meg ezer tagra szaporodott 108 magyar nemzetségeinkkel, melyekről az azonkori névtelenséget föltenni s a letelepedés után egy-egy nemzetségben egy-két egynevű tagnál többet nem képzelni, igazi képtelenség volna.

Midőn Béla jegyzője a Csák nemzetséget Elődtől eredezteti, mennyiben e kifejezés: »a quo« reá s nem fiára Szabolcsra vihető; midőn ellenben a pozsonyi krónika [1]) már nem Elődtől, de magától Szabolcstól hozza le; midőn továbbá a Béla jegyzője a Moglout nemzetséget »a quibus« kifejezéssel Tuhutum, Horca, Gyula és Zombor nevű család-tagoktól már együttvéve származtatja; [2]) midőn viszont Elődtől nem Előd, hanem Saac; Hubától nem Huba, hanem Zemera nemzetség hozatik le; midőn végre Béla jegyzője nemcsak azt mondja: »Huba a quo genus Zemera« azaz maga a Szemere nemzetség, hanem később ezt is írja: »Huba a quo prudens Zemera« — azaz a Szemere nemzetségnek Szemere nevű egyik jeles egyéne — descendit;« [3]) ugyszintén: »Velec, a cuius progenie Turda episcopus descendit,« [4]) nem tehát maga a Turda nemzetség, mely Kézai szerint már Etele korában virágzott: valóban ennyi különböző értelmű jelenségek szinte magokra eltartóztathatták volna Rostyt e nehézsége előgördítésétől.

Hogy e kifejezést: »ex isto, vel illo, haec, vel illa generatio oritur« hogyan értsük, már Horvát előtt a bécsi képes krónika értésünkre adta. Megemlítvén ugyanis Etele korából »Capitaneum Zoward de genere Zoward,« [5]) mégis azután Árpád kor-

---

[1]) Chronicon Hungarorum Posoniense. Budae, 1852. fol. 22.

[2]) Cap. 6. *Endlichernél* 8. l.

[3]) Capit. 33. *Endlichernél* 30. l.

[4]) Cap. 19. *Endlichernél* 20. l.

[5]) *Turóczi* János P. I. cap. 21. Ezt Kézai Lib. I. cap. 4. *Endlichernél* a 98. lapon, és a pozsonyi krónika fol. 16. tisztán »Zoard«-nak

szakáról írva, így fejezé ki magát: »Sed quintus Leel est, ex isto quidem Zoard oritur generatio.« [1])

S már most kérdjük: hogyan származhatott Leeltől a Zoárd nemzetség, ha az még Etele korában megvolt?

Ime tehát már ebből eléggé kitűnik, hogy mindezen, megvallva elég idétlen kifejezéseket, melyeket Béla jegyzőjétől Kézai, tőle meg a többi krónikás vett át, [2]) leghelyesebb megfordítva értelmeznünk.

És itt nehogy valaki a honfiúsított nemzetségek részéről irányunkban ellenkező adattal válaszoljon, sietünk megemlíteni, hogy miután a jövevények közt egyet sem találhattunk olyat, ki nemzetsége nevét eleiről örökölten, magával hozta volna be, két eshetőséget gyanítunk: *egyik*, midőn a nemzetség magától az első belépettől nyerte nevét, mint példáúl: Hedric=Héder, Hermann, Hunt-paznan, Misca, Simon, Ratholth; *másik*, midőn a beszállottnak egyik-másik ivadéka adta a nevet, példáúl: Conrad, Beche-Gregor; vagy pedig azt elmagyarítva a nemzettől, jelesen a köznéptől kapta, minők: Bolug, Bogát-Radván, Chákán, Ják sat. És épen ebben találhatni fel alapját ez idegen nemzetségek kettős nevét illetőleg krónikásaink tétovázásának. A bécsi képes krónika megemlítvén példáúl *Vencellint* sat. ezt mondja: »*ex istis Iak nascitur principium, et origo.*«[3]) Tovább folytatólag így szól: »praedictus autem Vencellinus genuit Radi, Radi vero genuit Miscam, Misca vero genuit Cupan, et Martinum«[4]) s már most halljuk mit állít Mártonnak fiáról? »Opus, *filius Martini, de genere Vencellini.*« [5]) Igy a Buzád nemzetség, mely nevét, mint látszik előbb az első beszállott Hodholthtól vehette, most Hoholt, majd Buzád néven fordul elő: 1234. *Buzád de genere Hohold,* azután 1289. *Buzád de genere Buzád.* [6]) Igy Horvát István sem volt képes elhatározni,

---

írják. *Horvát* pedig Magy. Nemzets. 66. lapon megemlítette, hogy a Zuárd nemzetségnek leveleinkben igazi neve szintén: Zuárd.

[1]) *Turóczi* János P. II. cap. 7.

[2]) *Szabó* Károly az általa magyarított Béla jegyzője 81. lapján állítja ugyan, hogy e jegyzőt nem ismerték volna Kézai és utánzói, azonban közvetőleg, mennyiben *Podhradczky* Józsefnek, a Kézai kiadójának előszava XVII. lapjából, *Toldi* Ferencznek a Magy. Nemz. Irod. Tört. 2. kiadása I. k. 82. lapjából és *Cornides* Vindic. 246—247. lapjából kitetszőleg közösen egy forrásból merítettek, — kifejezésünk tán még sem túlságos.

[3]) *Turóczy* János P. II. cap. 12.

[4]) U. o. P. II. cap. 28.

[5]) U. o. P. II. cap. 52.

[6]) *Fejér* T. 3. V. 2. 408., 418., T. 5. V. 3. 73., 479., 482.

ha a Csákán-nemzetségnek igazi neve nem inkább Miurk-e? [1]) Azonban Horvát mindezek mellett előre is belátva a nehézség támaszthatását, el nem mulasztá kezünkbe két kulcsot adni, egyiket e szavaival: »Nekem úgy látszik, hogy a történetirók e kifejezéseikkel csak azt akarják mondani, hogy ezen ősök a Tsák, Kalan és Kolsoy, Szemere sat. nemzetségekből valók voltak, mert Kézai egyéb helyeken így is beszél:« Kadar de genere Turda, Geicha — — Arpad de genere Turul, Wela ex genere Zemein oriundus;« a másik kulcsot pedig ezekben adá át: »hogy az Abák, Tsákok, Turulok, Salamonok, Lojåk sat. nem mindenkor az Aba, Tsák, Turul, Salamon és Loja nemzetségekhez tartoznak, hanem e nevezetek inkább keresztnevek, vagy név helyett szolgáló nevek valának. Olvastunk ilyetén példákat: Aba de genere Opour, Chak de genere Aba, Opour de genere Chak.« [2]) Ha már e kulcsokat nem resteljük kellőlleg használni, az előgördített nehézség rejtekeit azonnal kinyithatjuk. Miután Horvát kimondta gyanúját, hogy ő például a Csák-nemzetséget nem Elődnek unokájától és Szabolcsnak fiától, Csáktól, de ennél egy sokkal régibbtől hiszi

[1]) Magy. Nemzets. 70. l. Mindezért hajlandók vagyunk azon kettős nevű három nemzetséget, melyet Horvát a 108 eredetiek sorában iktatott, ebből a másik osztályba tenni át.

[2]) U. o. 36. l., melyekhez részünkről még ezeket adjuk:

Bendacuz........ de genere Erd. *Kézai* Lib. I. cap. 2. *Endlichernél* 89. l.
Bendeguck....... « « Kadar } *Turóczi* János P. I. cap. 10.
Kadar.......... « « Turda }
Boxa........... « « Iak 1273. *Fejér* T. 7. V. 3. 72. l.
Chak(nak fia) Chak « « Iak 1302. « T. 8. V. 1. 112. l.
Chak..... de cognatione Buzád 1308. « T. 8. V. 1. 145. l. V. 5. 35. l.
Buzád......... de genere Wasun T. 7. V. 2. 134—135. l.
Iula.......... « « Kata 1259. T. 4. V. 2. 519. l.
Bors.......... « « Miskocz 1235, 1236. T. 4. V. 1, 27., 61., 111., 205. l.
Gyula......... « « Borsa 1295. T. 6. V. 1. 366—367. l.
Paznan........ « « Borsa 1327. T. 8. V. 7. 199. l.
Iako.......... « « Huntpaznan T. 5. V. 2. 39. l.
Zolouch....... « « Huntpaznan 1308. T. 8. V. 6. 12. l.
Salamon....... « « Zemere 1300. T. 7. V. 3. 120—121. l.
Aba.......... « « Vrusur 1292. T. 7. V. 5. 504. l.
Thybolth apa és fiú « « Vrusur 1292. U. o.
Sike.......... « « Opour T. 5. V. 2. 192. l.
Opour......... « « Peech 1287. T. 7. V. 4. 199. l. T. 5. V. 3. 344. l.
Pousa......... « « Turdos 1244. T. 7. V. 1. 286. l. sat.

eredni, s miután e szerint ki van mondva az is, hogy nagyszerű botlás lenne, ha a magyar nemzetben például a Szabolcs fiánál, vagy Sámuel királynál több Csákot, vagy Abát képzelni nem akarnánk, — nemde kötelességünkké vált ez állítást, mielőtt könynyedén elvetnők, nyomozás alá fogni?

Kisértsük meg tehát, ha a diplomatica virányai közt csakugyan nem találhatni-e vagy egy szál adatot arra nézve, hogy egy nemzetségnek tagjai időnként a nemzetség nevén is neveztettek, vagy más szókkal: hogy egyik-másik tag soha nem használta volna nemzetsége nevét kereszt- vagy vezetéknévül?

Valóban egész koszorút fűzhetni ilyesekből. 1145-ben Magnus Bikach de genere Bikach;[1]) 1232-ben Chak, kinek atyja Demeter, ezé meg Wgud, de genere Chák;[2]) ismét 1237. György fia Chak, de genere Chak;[3]) 1300. Zemere a Zemere nemből;[4]) 1260. Jak a Jak nemből[5]); 1290. Ebed fia viszont Jak, a Jak nemzetségből[6]); 1297. Akus, Mihálynak fia, de genere Akus[7]); 1244. Posának fia Turdos, a Turdos nemből[8]); 1234. Miklós fia Miscoucz, de genere Miscoucz[9]); 1321. Chanád, kinek atyja comes Tamás, ezé pedig Pongrácz, a Chanád nemből[10]); 1135. comes Hont a Huntpáznán nemből[11]); 1231. Hunt ugyan abból[12]); 1266. comes Hunt, a Márk fia, ugyan abból[13]); 1307., 1356. szintén Hunt, ugyan abból[14]); 1261. Páznán, ugyan abból[15]); 1220. Oslw fia, Oslw, kétségen kívül az Osl nemből[16]); 1302. viszont Osl, kinek atyja Osl magister, ezé megint Osl comes[17]); 1254. Ethuru, az Ethuruh nemből.[18]) sat. S hogy csakugyan ezek nemzetségi nevöket valószínűleg vezetéknév gyanánt hasz-

---

[1]) *Furhoffer* Monast. T. I. 268. l.
[2]) *Fejér* T. 8. V. 5. 209. l.
[3]) U. o. T. 4. V. 1. 98. l.
[4]) » » T. 7. V. 3. 120—121. l.
[5]) T. 4. V. 3. 29., T. 7. V. 1. 223., T. 3. V. 1. 329—330. l.
[6]) T. 7. V. 3. 94. l.
[7]) T. 6. V. 2. 79. l.
[8]) T. 7. V. 1. 286. T. 4. V. 3. 243. l.
[9]) T. 3. V. 2. 411. l.
[10]) T. 8. V. 2. 298—299. l.
[11]) T. 7. V. 5. 106. l.
[12]) T. 3. V. 2. 263., 329. l.
[13]) T. 7. V. 5. 584. l.
[14]) T. 8. V. 6. 186—187. T. 9. V. 7. 157. l.
[15]) T. 4. V. 3. 45-47. l.
[16]) T. 3. V. 1. 300. l.
[17]) T. 8. V. 1. 113. l.
[18]) *Bartal* Comment. T. II. Mantissa III. l.

nálták, birván még saját keresztnévvel is, azt szintén adatokkal igazolhatni. Igy 1230. Leonárd fia néha csak Osl, máskor meg Mihály neven említtetik [1]; 1234. Hohold fia comes Hohold, később már csak Buzád névvel jön elő. [2]) Igy a Chák nembeli Demeter egyik fia most Chák, majd Károly név alatt fordúl elő stb.

De legyen ennyi elég Rostynak első nehézségére, s haladjunk tovább.

2-szor. Ő több diplomában oly nevek mellett találta a »de genere« czimet, melyekről, mint keresztény keresztnevekről, hogy már Ázsiában divottak volna, elhinni egyátalában nem tudná. Nevezetesen 1239. »viri nobiles de genere Salamon, 1300. de genere Simon, 1211. de genere Augustini, de genere Iohannis, de genere Smaragdi, de genere Mizadacii sat.« s ezért szerinte a »de genere« nem jelent egyebet, mint egy bizonyos személytől való származást, avagy nemzetséghez tartozást. [3])

Miután Horvát a Rosty által idézettek közűl csupán a Salamon és a már nem idézett Mark nemzetséget iktatta a keletiek sorába, sőt miután ez utóbbit Podhradczky, meglehet helyesen, csak nem elég helyes okadással [4]) onnan kivéve, már a honfiúsitottak közé sorozta: bizonyára könnyű volt Rostynak a többit keleti származásuaknak nem tekinteni.

Mind régi krónikásaink, mind Horvát nyiltan kimondták valamint Miska-nak, szintúgy Simon-nak sat.-nek nyugoti származását. Hogy pedig az Augustini, Iohannis, Smaragdi, Micadacii, s a minő még 1344. Drachmelii, [5]) 1240. Iula Bani [6]) sat. nevek, ezen egyének nemzetségeinek valódi neve nem lehet, meggyőzhette volna Rostyt azoknak genitivus casusban állása. Jelesen a Fejér által Horvát irányában idézett e szavak: »Iobagiones castri Zaladiensis de genere Iohannis maioris exercitus«, a legmerevebb felfogással is elemezve csak annyit jelentenek, hogy e jobbágyok azon nemzetségből valók voltak, melyhez tartozott maga János hadnagy is; de azt is állítani, hogy e nemzetségnek »János« neve volt volna, már túlerőszakosság. S hogy ezt állítani csakugyan nem lehet, im egy kis ok, melyet a Rosty idézetéből vonhatni ki: »1272. viri nobilis Petri, *filii Zonuk de genere Zonuk*«.

---

[1]) A T. 3. V. 2. 208—209. lapokon levő két levelet vesd össze.

[2]) T. 3. V. 2. 408., 418. l. T. 8. V. 3. 581. l. és T. 8. V. 4. 208. l.

[3]) Minden bizonynyal ennyit jelent Horvát szerint is.

[4]) Ö Kézaija 86. lapján a 3-ik jegyzet alatt ezt írja: »Miurk idem *opinor* significare ac Mark, *si ita, tunc*« stb. Ellenben Horvát Miurkot a Chakan nemzetséggel gyanítá azonosnak.

[5]) *Fejér* T. 9. V. 1. 268 l.

[6]) T. 7. V. 2. 88 l. Lásd még *Bartal* Comment. I. 112 l.

Ha már éppen a Péter atyjától származott e nemzetség, vajjon helyesebben nem így kellett volna-e kifejezni: *de genere eiusdem Zonuk?* Az eiusdem szó kihagyása tehát kézzelfoghatólag bizonyitja e Zonuknak még egy előbbi más Zonuktól való eredését. Ime továbbá egy másik ok: »cognati filiorum comitis Petri de *generatione sua*«, [1]) mely Péter generatiójának mi lehetett igazi neve, megmondani nem tudjuk. S ím ezekből folyólag egy más még nagyobb ok: Zsigmondnak van nemzetsége, de hogy nemzetségének neve nem Zsigmond, hanem Rosty, — azt már bizonyosan tudjuk!

Azonban, mivel ezeknek keletiségök elfogadására Rostyt különben is senki sem sarkalta: térjünk a Márk és Salamon nemzetségekre. Valamint azt, hogy e nevek keresztény keresztnevek is nem lennének, szintúgy hogy csakis keresztény nevek volnának, egyiránt nem szabad állítani; s valamint nemzetünk, éppen úgy a naptárainkban álló neveknek nagyobb része keletről való: s ha nemzetünk a tribusokra és generatiokra osztás eszméjét nagy valószínűséggel keleten a vele huzamos közlekedésben állott héber nemzettől vette át; [2]) midőn továbbá az eredeti bibliában számos magyar névre, jelesen pedig az Aba, Ladán nemzetségekére találhatni; [3]) s még ide számitva azt is, mit maga Rosty sem kíván merőben elvitázni, hogy őseink egy része kivándorlása előtt már ismerte a kereszténységet, [4]) melynek rájok hatása legcsekélyebb mérveűl tartjuk az idegen nevekkel való megbarátkozást, mint ezt a közéletben is tapasztalhatni: mindezek ellenére képtelenségnek tarthatni-e egy-két idegen, főleg e héber -- világhirű

---

[1]) T. 5. V. 3. 146 l. Ilyen »Ochuz Banus — — per homines de genere suo«, *Pray* De sigillis... 86 l.

[2]) A X-ik évszázadi egyik kozár Chánnak leveléből kiderül, hogy a kazarok a hébervallás követői voltak, s hogy ők az erdélyi székelyekkel s a még keleten időzött magyarokkal rokonsági közlekedésben éltek. Új magy. Muzeum 185¹/₂ I. 368, 370 l.

[3]) *Horvát* István, Rajzolatok a Magy. Nemzet legrégiebb Történeteiből. Pest, 1825. 19. l. Ludan=Lodán ugyan Csehországból bejött nemzetség neve, de ezt magyar-hangzatúságához képest itt fogta nyerni.

[4]) *Rubruquis* erre nézve részletes adatot emlit meg. Lásd *Horvát* Rajzolatok 41—42 l. s *Fejér* T. 4. V. 2. 265. sat. lapját, úgy a Hazánk 1. évi folyama 411 l., *Szalay* László Magy. Ország Történ. I. 54—55 l. és az Új magy. Muzeum 185¹/₂ I. 836 lapját. A Boszporosz melléki Unnok királya 520-ban keresztényné lett. Lásd még *Bárdosi* János Suplem. Analect. Terrae Scepus. 280—281 l.

— két név elfogadását? [1]) Horvát ez eljárását tehát, hogy hibásnak határozottan állíthassuk, több nyomós ok, főleg maga a történelem nem engedi. E részben való hibátlansága fölött nyomban lándzsát törni, valamint elég szerény nyilatkozatai szerint ő nem akart, úgy mi sem kivánunk, s mindenek fölötti bevallott botlását inkább csak abban találjuk, hogy ő ezen alapjaiban teljes hitelű és ritkabecsű értekezését kellőleg ki nem dolgozva, alkalomszerűvé törpítéssel kiadni annyira sietett.

3-szor. Rosty által hibáúl tétetik ki Horvátnak az általa nem keletieknek gyanított magyar nemzetségek elmellőzése. Kézainak, ki bizony a korában még jelzett nemzetségek történetében mindnyájunknál othonosabb volt, e szavaiból« : centum enim, et octo generationes *pura* tenet *Hungaria,* et non plures, alie autem, si que ipsis sunt coniuncte, *advene sunt, ultra ex captivis* oriundi« [2]) kitetszőleg három osztályát említi meg a magyar haza összes nemzetségeinek: egyik a keletről jött 108 számból állott tiszta magyaré; másik a honfiusítottaké; a harmadik pedig a rabszolgákból letteké. Kézai korában sem volt tehát több magyarnemzetség 108-nál s minden újabbak a két utóbbi osztályhoz soroztattak.

Midőn ezek közűl Horvát csak a két elsőt kivánta tárgyalni, vajjon hibázott-e mégis, hogy a harmadikat, a minorum gentiumokét e két első közé beiktatni helyesnek nem találta? Nem így tett-e Kézai is? Kézainak »pura« szavából kihozhatólag, az eredeti 108 nemzetséget, ide értve honfiusitó törvényeink gyakorlati szelleménél fogva a hasonjogú bekeblesítetteket is, valószinűleg ép azon aristokratai felsőbbség érzete s az ebből eredt rátartóság gyengéje bánthatta, melyeket Horvát fejtegetni óhajtott s melyekből a később származott magyar nemzetségeket részesíthetőknek nem hitte.

Következőleg Horvát tanát azért állítani elhibázottnak, mivel 108 magyar nemzetségnél többet találhatni: valójában igen szerencsétlen logismus.

---

[1]) Szt. Istvánnak megkereszteltetése előtti neve: Salamon, l. Tud. Gyüjt. 1833. VII. 123 l., vagy *Ditmar* szerint: Waic=Albert volt. *Podhradczky* Kézaija 46—47. l.

[2]) Lib. I. cap. 1. *Endlichernél* 88 l.

LEVELEK

CSERNOEVICS NENÁD (IVÁN CZÁR) A »FEKETE EMBER« TÖRTÉNETÉHEZ.

(A bécsi cs. és k. titk. államlevéltár »Hungarica«-gyüjteményéből.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A mohácsi vészt közvetlen megelőzött és az utána következett néhány esztendőnek eseményeiről sokkal több egykorú emlék maradt fenn, semmint azt még nem régiben gondoltuk. Ezen emlékek fontosabb része a külföldi levéltárakból kerül elő. Jászay csak most közelíthetné meg igazán nemes szándékának megvalósítását, a mire útegyengető munkájával törekedett vala. Fraknói epochális működése és újabb forráspublicatióink, úgy szintén erősödni kezdő criticánk rövid idő alatt egészen meglepő világosságot derítettek ama korra. De azért hazánk történetének ama zavaros időszaka, ha azt az újabb nyomozások által kijelölt irányban egészen feltárni akarjuk, még hosszú időre és még igen sok foglalatosságot nyujtand történetbúvárainknak.

Ezen kor érdekesebb alakjai közzé tartozik kétségkívül *Csernoevics Nenád,* másképp *Iván* szerb népvezér, az úgynevezett »*fekete ember,*« kiről azonban mind inkább bizonyosabbá lesz, hogy csak Zermegh és Szerémi feketítették be oly nagyon pártos gyűlöletből. »Atque huic contraria — mondhatjuk róla I. Ferdinanddal — nonnisi ab aemulis, atque iis, quorum versutiae credere nefas, esse excogitata, quorum figmentis neque nos etiam credimus.« Mind inkább bizonyossá lesz róla, hogy nemcsak nem volt hitvány lator és közönséges szédelgő, miként Zermegh és Szerémi késői utánzói őt czímezik, hanem ellenkezőleg egy az ő korát élénken mozgató politikai eszmének volt képviselője, a magyarországi szlávság territorialis egyesűlésének és önállósításának volt zászlóvivője oly értelemben, hogy az ország déli végszélein, a magyar király felsőbbsége alatt külön rácz tartomány vagyis deszpotaság kerekíttessék ki. A trónviszályok és kormányi

rendetlenségek I. Mátyás elköltözése óta nem egyszer nyujtottak alkalmat a német császári udvarnak ilyes ígéretek által pártot szerezni Magyarország koronájának elbirtoklására s megtartására. Iván czárt előbb Zápolya, aztán a többet ígérő és jobban fizető Ferdinánd teszik forradalmi népvezérré, sőt európai nevezètességű katonai hatalommá. Egyébként Iván éppen úgy beválik a maga korában történelmi hősnek, mint a vele egykorú Dósa György vagy Münzer Tamás.

Élénken foglalkoztam e rejtelmes emberrel. Tanulmányoztam korát, kutattam származását s neveltetését, kerestem a lépcsőfokokat, melyeken a fejedelmi méltóság fénykoréig emelkedhetett. Tanulmányoztam jellemét, ambitióját, összeköttetéseit és népe vágyait. Tanulmányaim eredményét egy terjedelmesebb történelmi műben foglaltam össze és a múlt év tavaszán kiadni szándékoztam.

Ekkor jelent meg a »Századokban« (1883. évf. I. fűz.) *Dr. Smolka Szaniszló*-nak szép értekezése a »*Fekete Iván*«-ról. A derék lengyel tudós váratlanúl megelőzött és mondhatom örvendetesen meglepett. Munkája új nyomokon indult, jobbára levéltári kutatások alapján készült. Alakjára nézve hirlapi tárczaczikk ugyan, de azért többet tud Ivánról, mint bárki más, ki előtte e kérdéshez szóllott. A »Századok« igen érdemes dolgot cselekedett, mikor Smolka czikkét a lengyel Czasból lefordittatá és a történetkedvelő magyar közönséggel is megismerteté.

De e czikk megjelenése után az én hasonló tárgyú munkám természetesen túlhaladottá, legalább egyelőre fölöslegessé vált. Smolka az enyémtől merőben különböző szempontból ismerteti ugyan a »fekete embert«, de munkájában mégis több oly adatot használt, melyeket a bécsi államlevéltárban én is kiválogattam munkám számára. Ismételnem kellett volna tehát némely olyan levéltári adatot, a mire már Smolka hivatkozott.

Azonban Smolka csak kivonatolta, de egész terjedelmök szerint nem közlé a bécsi államlevéltárnak Iván czárra vonatkozó actáit. Ellenben én okmánytárt is szándékozván tervezett munkámhoz mellékelni, egész terjedelmök szerint szerzém meg ama adatokat, de sokkal többet, mint a mennyit Smolka ismer.

Nehogy a kezeimnél levő becses történelmi anyag gyümölcstelenűl és használatlanúl heverjen vagy éppen elpusztuljon, kiválogattam közzűle a fontosabb s közérdekűbb actákat, számszerint *tizenkilencz levelet*, s elhatároztam azok közzétételét e fűzetekben. E levelek értékes maradványok a mohácsi vészt közvetlenűl követő három esztendőből. Részben új világosságot derítenek nemcsak Iván egyéniségére és szereplésére, de az ország idegen birtokbavételének történetére is.

Végül köszönetet mondok *dr. Károlyi Árpád* barátomnak a nemes önzetlen készségért, melylyel munkálkodásomat támogatta és másolatait rendelkezésemre bocsátani szives volt.

I. 1527. ápril 13.

(Özvegy Mária királyné értesíti fivérét Ferdinándot, hogy Hoberdanecz János udvari ember, ki küldetésben járt a »fekete ember«-nél, visszaérkezett onnan Pozsonyba Iván czár követével, kit a czár levéllel küld Ferdinandhoz. Elökésziti Ferdinándot a czár követének kegyes elfogadására. Irja, hogy Iván teljes hüséggel fog hozzá ragaszkodni, s hogy hasznos szolgálatot tehet neki, mert 15,000 katonája van. A keresztényekkel nem kegyetlenkedett Iván, most pedig ágyúkat és ágyúmestereket kér, hogy Ujlakot és a törökök által megszállva tartott többi várakat visszafoglalhassa Ferdinand számára. Iván emberével, ki meg van bizva ura nevében alkura lépni Ferdinanddal a föltételek iránt, melyeket a ráczok hüségök felajánlásáért kikötöttek, csínján bánjék; mert a ráczok nagy elönyére lehetnek. Legelökelöbb köztök Keglevics Péter jajczai bán, kitöl Zápolya terveit is megtudhatni. Iván fölkérendö, hogy az ország azon területét, melyet Lajos király elhunyta óta a törökök ellen saját erejével védelmezett s megtartott, továbbra is oltalmazza, míg Ferdinand az országba jöhet. Hoberdanecz közbenjárása ezentúl is igénybe veendö.)

Serenissime rex, domine et frater charissime *stb.*

Nigri hominis oratorem ad nos deduxit egregius *Ioannes Habardanecz* fidelis Maiestatis Vestrae aulicus, qui inter alia per nos sibi commissa negocia hominem illum convenerat et usque adeo de ipsius erga Vestram Maiestatem animo certior est factus, ut quamvis negaret se cuiquam fuisse sacramento obstrictum, iuravit tamen se Maiestati Vestrae fideliter affuturum, utpote qui nihil eque desideret, quam adventum eius felicissimum in hoc regnum, sibi divinitus, ut ipsius utamur verbis, destinatum, miraturque cur vocantem deum Vestra Maiestas sequi recuset; hoc enim in fatis esse ac sibi divino oraculo revelatum predicat, ut Vestrae Maiestatis atque illius auspiciis quantum est paganorum et infidelium ad chiristianam religionem converti, Mahometi vero et aliae nefandae sectae penitus debeant aboleri. *Utrum id dei spiritu afflatus dicat, nobis non constat; poterit tamen Vestrae Maiestati non inutile exhibere servitium,* seu contra Turcas, seu alios adversarios ipsius opera velit uti. Habet enim, ut fertur, *ad quindecim millia bellatorum atque in dies magna vis mortalium ad eum confluit, multoque maior conflueret,* nisi obstarent, quoad possunt vaivodani. [1])

---

[1]) = Zápolya-pártiak.

Excusat se per litteras et per hos Ioannem Habardanecz et nuncium suum de saevitia et crudelitate, quam in christianos ferebatur exercere, atque ita omnino agit, ut se dicto Maiestatis Vestrae obsequuturum ostendat; optat sibi mitti tormenta aliquot bellica et magistrum bombardarium, ut citra Maiestatis Vestrae operam Ujlak et alios arces, quas Turcae habent vicinas, recuperet ac manibus Vestrae Maiestatis assignet; pollicetur operam suam in rebelles et omnia quae ex eodem Ioanne Habardanecz Vestra Maiestas singillatim intelliget. Hic [1]) aliis quoque dominis et viris strenuis nostro nomine persuasit ut Maiestatem Vestram non solum regem Hungariae agnoscant, sed vitam quoque et fortunas illi devoverint; miserunt hii unum ex eorum numero, qui cum Maiestate Vestra de servitii conditionibus transigat. *Sunt autem omnes rei militaris periti, quique assiduo serenissimi quondam regis et mariti nostri charissimi felicis memoriae stipendio militarunt*; poterit cum eis Maiestas Vestra non magno, ut arbitramur, negocio transigere; idque ut faciat, rerum suarum poscit successus ac necessitas. Horum praecipuus est *Petrus Keglevigh*, qui alias banus Iaycensis et regius capitaneus fuit; multa ex eo et de vaivodae [2]) consiliis, quorum est conscius, et de huius belli administratione, cum Maiestati Vestrae libitum fuerit, cognoscet.

Quod ad nigrum attinet, *quisquis sit,* non videtur nobis et Vestrae Maiestatis consiliariis hoc tempore aspernandus, praesertim cum religionis nomen et defensionem prae se ferat, tantumque sit *apud imperitam multitudinem popularis, ut se quisque in eius militiam adscribi cupiat.* Nescimus cuius vicini principis copia ad eam rem, quam Maiestas Vestra nunc parat, tantum afferre possint praesidii, quantum nigri hominis exercitus, si in eius fide, uti se facturum promittit, perseveraverit; perseverabit autem procul dubio, si Maiestas Vestra benigne per nuncium responderit, gratiam, benevolentiam, defensionem illi polliceatur, eumque hortata fuerit, ut *illos Hungariae fines, quos ipse post serenissimi quondam Ludovici regis obitum suo marte sua industria et periculo servavit, deinceps quoque in adventum Maiestatis Vestrae pro viribus defendat.* Brevi Vestram quoque Maiestatem venturam cum magna regnorum et fratrum suorum potentia, ad asserendum regnum suum Hungariae hereditarium, utque e Turcarum potestate christianos eripiat, *ipsius etiam nigri hominis auxilio (dandum enim hoc illius auribus videtur).* Hortetur Maiestas Vestra hominem, ne patiatur suos vim aliquam nobili aut christiano cuipiam inferre. Cumprimum Maiestas Vestra

[1]) T. i. Hoberdánecz.

[2]) Zápolya.

venerit, nec praesidia, nec bombardas, nec magistros ad rem tam praeclaram, quam aeque cum Vestra Maeistate cupit, defuturos. Laudet eius probitatem et prudentiam, quod a vaivodae partibus abhorreat, qui contra divina atque humana iura regem se appellare ac tam nobile regnum in praeceps, in ruinam ac perniciem trahere non dubitet. Nihil est quod aeque possit nigrum in fide Vestrae Maiestatis retinere, quam si hunc Ioannem Habardanecz, hominem satis ingeniosum, ut illius praesit consiliis, ad eum miserit; id quod ab eo precibus etiam niger contendit. Sed haec et alia nos ad Vestrae Maiestatis sapientiam referimus, cui Ioannes Habardanecz pluribus verbis explicabit ea, quae comperta habet, *quem Maiestati Vestrae ob industriam et fidem plurimum commendamus.* Deus Vestram Maiestatem servet *stb.* Datum *Posonii* XIII. Aprilis anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo.

Utóirat Mária kezével: [1]) Monseigneur. Il a aussi samble a voz consilliers et a moy que deves envoier audict noir homme quelque onneste present. Mes de ce nous remettous aussi a vostre bonne volente.

Vostre humble et obeissante
seur Marie mp.

Külczím: Serenissimo principi domino Ferdinando dei gratia Hungariae et Boemiae etc. regi domino et fratri colendissimo.

(Eredeti.)

II. 1527. április 16.

(Ferdinánd értesiti Nenád Iván czárt, hogy levelét megkapta és hüségi nyilatkozatát örömmel vette. Kéri öt: vegye pártfogásába a keresztény népet és a nemességet. Védje a király jövetéig ama földet, melyet Lajos halála óta saját erejével megtartott. Igéri, hogy nemsokára bejö az országba, hogy örökségét birtokba vegye és a keresztényeket a töröktöl megszabaditsa, mire nézve Iván segitségét is kikéri. Az ágyúkat és ágyumestereket nem küldi elöre, hanem majd magával hozza. Dicséri Ivánt, hogy szakitott Zapolyával s bizik állhatatosságában.)

Ioanni Czaar Nenadio. Ferdinandus etc. Illustris sincere dilecte. Accepimus litteras vestras nobis certe gratissimas, vel ob id maxime, quod licet superioribus diebus varia nobis de vobis significata fuerint, quae vobis nonnihil derogarent, plane per-

[1]) Magyarul: Uram Az is helyesnek tetszik az ön tanácsosainak és nekem, hogy ön az említett fekete ember számára valami *tisztességes* [illegible] küldjön. De ezt is az ön jó akaratára hagyjuk.

Az ön alázatos és engedelmes
húga Mária.

speximus ex illis, qua nos fide et affectione prosequamini, de qua nobis etiam pleno litterarum vestrarum testimonio constare voluistis, atque huic contraria nonnisi ab aemulis atque iis, quorum versutiae credere noluistis, esse excogitata, quorum figmentis neque nos etiam credimus, sed potius speramus, quod vos quoque continuebitis, ut nulli etiam nobili aut christiano cuipiam vis aliqua per vestros inferatur. Quod equidem gratiose a vobis suscipientes vos magnopere hortamur, ut illos Hungariae fines, quos post serenissimi quondam Ludovici regis obitum vestro marte, vestra ipsius industria et periculo servastis, deinceps quoque in adventum nostrum pro viribus defendatis. Brevi namque deo dante venire decrevimus cum magna regnorum et fratrum nostrorum potentia ad asserendum regnum illud Hungariae haereditarium, utque e Turcorum potestate christianos eripiamus, non sine vestro quoque auxilio. In eodem enim adventu nostro nec praesidia, nec bombardae, nec magistri ad rem tam praeclaram, quam aeque nobiscum cupitis, deerunt. Multum vero laudamus vestram cum probitatem, tum prudentiam, quod a comitis Scepusiensis partibus abhorretis, qui contra iura tam divina, quam humana regem se appellare regnumque tam nobile in praeceps, in ruinam ac extremam denique perniciem trahere non dubitet. Nec dubitamus, quin hanc vestram animi sinceritatem, quam sic concepistis, *quae profecto absque mysterio divino aut praedestinatione aliqua esse nequit,* deinceps sitis erga nos continuaturi, quod ut faciatis vos denuo hortamur. *Vobis enim plane persuasum esse volumus, vos nullo unquam tempore curae atque operae vestrae in res nostras collocatas penitere debere, quin potius vobis omnem gratiam et benevolentiam nostram in iis, quae vobis emolumento et ornamento erunt, ostendemus, vosque sic nobis adherentes ab omni contrariae factionis iniuria atque violentia tuebimur et manu forti defendemus;* propediem vero descendet homo noster, quem ad vos mittemus; is de iussu nostro vobis latius referet ea, quae pro nostra in vos gratia vobis communicabimus. Datum 16. Aprilis 1527. Regnorum etc. primo.

(Fogalmazvány.)

III. 1527. április 19.

(Ferdinánd tudatja a »fekete emberrel,« hogy kedvelt ügynökét Hoberdaneczt küldé hozzá némely bizalmas közlendőkkel, melyeknek a »fekete ember« teljes hitelt adjon.)

Nigro homini. Ferdinandus etc.

Illustris sincere dilecte. Commisimus egregio nobis dilecto Johanni Hobardanecz nonnulla nostro nomine vobis referenda, sicut latius ab eo coram accipietis, quae cum ex mente et volun-

tate nostra veniant, vos hortamur plurimum, ut eidem in iis quae referet, nedum fidem indubiam praestare, sed et vos super eisdem ita exhibere velitis, sicut in vos plene confidimus et vicissim erga vos omni gratia favoreque nostro compensabimus. Datum in civitate nostra *Olomucensi.* Die XIX-a mensis Aprilis. Anno domini MDXXVII. Regnorum vero nostrorum etc. primo.

In simili ad *Radisch, Pakisch* et *Franciscum Boda.*

(Fogalmazvány.)

IV. 1527. május 26. és junius 4.

(Hoberdanecz azzal menti hosszú hallgatását, hogy Iván czárt sokáig nem tudta feltalálni. Mikor feltalálta, tanácskozott a rácz vajdákkal és főnökökkel; kölcsönösen megesküdtek, hogy Iván balszerencséje vagy halála esetére a ráczság Ferdinándhoz csatlakozik. Hoberdanoczt kapitányukká választák a ráczok, kötelezvén őt, hogy szerencsétlenség esetére a Tiszán innen és túl, a Dunán innen és túl mind összeszedje a rácz népet s a király jövetéig Bácsmegye valamely vidékén táborozzék velök, vigasztalja őket s próbáljon szerencsét velök. Az erre vonatkozó részletek elbeszélésével Fábián deák és János bácsi várnagy vannak megbízva. Cselnik Rádónak, ki a czár helyettese s fővezére, külön levél írandó, hogy a király hüségére térjen. — Irja továbbá Hoberdanecz, hogy Ivánt a Temesvárral szomszédos Choma községben találta fel, s mindent jól végzett vele. Ne is higyjen Ferdinánd azoknak, kik Iván ellen árulkodnak. Zápolya is követet küldött Ivánhoz, gazdag ajándékokkal, de Hoberdanecz elfogatta a követet, ki Ivánt a vajda részére akarta csábítani. Zápolya a Körös tájékán Thúr városa körül sereget toborz. Iván késznek nyilatkozik Ferdinandot megsegíteni saját csapataival, mikor Budára jövend; a törökök kezén levő földnek visszavételét is könnyünek mondja és kilátásba helyezi. Megírja Hoberdanecz a szörnyű adót, mit a török követelne, ha Ferdinánd ő általa lenne magyar királylyá. Iván körlevelet intézett Ferdinánd érdekében és a vajda ellen Magyarország összes rendeihez. Végül hadi szerelvényeket s fegyvert kér II. Iván serege, vörös posztót udvari személyzete és pénzt maga a czár részére. Jelenti a temesvári vár ragaszkodását a királyhoz s kér még néhány kürtöst és dobost arany zászlót és megfelelő öltönyöket a czár, fegyvereket Cselnik részére.)

Extractus litterarum Iohannis Habardanecz de dominica ante Ascensionem domini 1527.

In hiis excusat se pluribus verbis, quod tam diu nihil scripserit, causam narrans, quod Iohannem Chaar diu reperire non potuerit; tandem eo reperto tractaverit cum vaivodis et praefectis Rascianis, *corporali propter hoc utrinque praestito iuramento, quod si ipsi Iohanni Chaar casualiter aliquis malus eventus, vel*

perditio contingeret, tunc omnis Rasciana gens Maiestati regiae futura sit obediens et se dabit ad fidelitatem ipsius, et propterea ipsum Habardanecz electum fuisse in capitaneum eorum. Offert item se in eventum, quem Iohannes Chaar aliquam perditionem pati contingat, quod omnes gentes Rascianas, quae sunt intra et trans fluvios Thyssiae et Danubii, levabit et in una partium comitatus Bachiensis cum ipsis usque ad adventum Maiestatis regiae castra metabitur, et animos ipsorum demulcebit et interim cum ipsis fortunam experietur.

Rogat quoque Maiestatem regiam, ut properet descendere, quum regnum Hungariae Maiestati regiae sit datum et subiugatum.

In aliis remittit se ad relationem *Fabiani Literati et Iohannis Castellani Bachiensis;* Fabianum remitti petit, Iohannem castellanum vero retineri apud Maiestatem regiam.

Petit item litteras specialis ad *Radazaw Chelnyck* personalem ac capitaneum generalem Ioannis Czaar, ut se per fidelitatem Maiestati regiae iniungat, attento quod est potior praefectus Rascianorum.

Petit etiam bona per *Franciscum de Rewa* nunciata ipsi Radazaw ordinari, quoniam bene promereri poterit. [1])

Extractus secundarum litterarum. [2])

Significat se Iohannem Chaar in oppido *Choma* convenisse, prope castrum Themesiensem, et quod negotia Maiestatis regiae illi iniuncta exposuerit, legatio bene conclusa et verba Maiestatis regiae efficaciam habuerunt.

Rogat ne Maiestas regia adhibeat fidem facile iis, qui contra Iohannem Chaar dicturi essent, per eum et gentes suas in regno Hungariae devastationes esse factas; nec ei propterea indignetur [3]), quum ipse Iohannis Chaar Maiestati suae puram fidelitatem servare nitatur et habet *gentes electas* in copia, quae pariter cum eo Maiestati regiae et regno Hungariae possunt servire; [4]) attento eo maxime, quod nuncium Ioannis comitis Scepu-

---

[1]) *Oldalt (mint kir. határozat vagy válasz)*: Bona specificentur... ..... *(olvashatatlan)*.... bene gessit.

Ad gentes hominis *(t. i. nigri)* gratiose gratiarum actio, ut se per fidelitatem suam in commodum rerum regis bene gesserint.

Item ad Radazaw.

[2]) *Gévay kezével csillag alatt megjegyezve*: de feria tertia proxima post ascensionem domini. (junius 4-dike.)

[3]) *Oldalt*: Nihil indignatur.

[4]) *Oldalt*: Turcis finitis (?) Transsilvanos, Walachos, Siculos

siensis ad eum missum cum magnis promissionibus et divitiis allicientem et seducere volentem ipse Habardanetz captivari fecerit, quem protinus Ioannes Chaar capite plecti volebat, sed tamen retineat *(sic)* eum usque adventum Maiestatis regiae. [1])

Nunciat praeterea statum rerum Turcicarum, quorum exitum parum formidant.

Item scribit comitem Scepusiensem colligere gentes in partibus fluvii Crisii et oppidi Thur.

Offert item Iohannes Chaar gentium Rascianarum multitudinem in occursum Maiestatis regiae versus Budam mittere velle, si necesse est.

Item ait, quod Maiestas regia omnia castra turcalia finitima facile recuperare poterit; ipsi enim interim pro eis laborant.

Quaedam infert de decima et tributo Turcis solvendo singulis annis, si Turcus ipse eum in regium culmen evexerit. *Tributum est, ut mittat ex Transsilvania puellas speciosas, quibus formosiores inveniri nequeant, trecentas, pueros et adolescentes septingentos, equos bonos walachos mille et septingentos, in parata pecunia auri millia septingenta; equos siculos trecentos, veltres* [2]) *sive leporarios trecentos.*

Facit quoque mentionem de litteris emissis a nigro homine ad omnes status Hungariae in favorem regiae Maiestatis et contra vaivodam.

Petit, ut mittantur Iohanni Chaar mille loricae cum galeis, ut distribuere possit suis militaribus.

Petit etiam, ut mittantur ei arma unius hominis sibi convenientia; item pannos rubeos pro vestitura suae curiae; item pro expensis petit aliquam summam pecuniae, quibus se et suos tenere valeat.

Nunciat item fidelitatem hominum castri Themesiensis erga Maiestatem regiam. [3])

Tandem petit niger homo tubicines tres, tympanum unum cum tympanista, *banderium unum deauratum, in quo ab una parte ostendatur arma sua, ex alia imago beatae virginis*, ac quasdam vestes sibi convenientes.

advertat . . . . secum [illegible] compellat ad obedientiam, eo quod Vaivoda summe confidit in Turcis et Transilvanis.

[1]) [illegible] Si qui vellent ire contra illos, domi retineat et admoneat de proposito et occurrent in regem, quod etiam rex faciet.

[2]) [illegible]

[3]) [illegible] Unacum aliis occupatis castris. Gratiarum actio, ut in posterum similiter faciat.

Item ut mittantur Radzaw Chlenick arma ad decem homines convenientia.

(Egykorú írat a királyi cancellariából.)

V. 1527. junius 23.

(Ferdinánd válaszol Hoberdanecznek a két előbbeni levélre. Örül a ráczok hűségének, hogy elismerik öt legfőbb uroknak, mi Hoberdanecznek az érdeme. Biztosítja Ivánt és népét elévületlen hálájáról, kérvén őket, hogy hűségökben meg ne tántorodjanak. Iván ne menjen Budára, hanem maradjon hadaival az alsó végszéleken s ne engedje, hogy a törökök az erdélyiekkel, székelyekkel és oláhokkal segítségére legyenek a vajdának, midőn ő, Ferdinánd, Buda ellen indúl. A czár tudósítsa Ferdinándot minden előfordúló esetről, mit viszont Ferdinánd sem fog elmulasztani. Ivánnak és a ráczoknak szolgálatai különben gazdagon fognak jutalmaztatni. Elismeréssel van Hoberdanecz iránt, hogy Temesvárt is megnyerte részére. A mi a kért tárgyakat illeti, azokról külön udvari követ viszi meg Ivánnak a választ.)

Ioanni Hoberdanecz. Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Redditae sunt nobis binae litterae tuae, quarum alterae die dominico ante, alterae vero de feria tertia proxima post ascensionem domini erant, quibus nobis significas aninum et puram fidelitatem tam illustris fidelis nobis dilecti Iohannis Chaar Nenada et egregii Radozaw Chelnick personalis ac generalis capitanei sui, quam omnium etiam gentium Rascianarum, quam nobis devoverunt et obtulerunt tamquam domino eorum naturali et supremo; quo sane intellecto, tuam operam et diligentiam, qua mediante hoc omne factum et tractatum esse cognovimus, comprobavimus atque eo magis, quod nobis haec rum affectio puro synceroque corde facta publico etiam litteraeorum testimonio nobis innotuerit. *Agimus ergo ipsi Iohanni Chaar imprimis ac tibi non solum, sed singulis eorum, qui se per fidelitatis vinculum nobis adstrinxere gratias immortales, ea quidem spe et intentione, quod eos suae in nos fidei et constantiae non solum non penitere debeat, verum etiam condigna illarum premia cum tempore reportabunt.* Referes igitur eidem Iohanni Chaar nostram in eum gratiam et favorem, qua eum prae caeteris complectimur, nosque illi non indignari, sed in eum omnino confidere, quod suos quoque bene diriget et custodiet, ne aliis incommodent, ipsumque nostro nomine et vice horteris, ut in hac sua in nos fide observantia, et constantia ut optime cepit, permaneat. *Et quia nos expeditionem hungaricam nunc instruimus, non aliter quam causa iustitie et aequitatis et in prosecutionem iuris nostri, quod tam divino quam humano iure ac alias multiplici nomine versus Hungariae regnum habemus,*

ac pro defensione eiusdem contra internos turbatores et denique orthodoxae fidei nostrae hostes expellendos, nobisque non displiceret, ut cum gentibus suis nunc in occursum nostrum veniret; sed quia nos ad infestandum et aggrediendum hostes hac parte satis instructi simus et ne si forte Turci, Transilvanienses, Siculi et Valachi a parte altera nos quoque invadare vellent, exercitum nostrum dividere cogamur, nobis pro rebus cum nostris, tum suis expedire magis visum est, ut ipse inpraesentiarum in dicta parte maneat et unacum manu militum suorum in confinibus Turcorum singulari cura diligentiaque advertat, ne quid sinistri contra nos aut nostros attentatur, Transilvanienses item Siculos et Valachos, si forte in nos insurgere vellent, domi retineat et compescat, aliosque rebelles ad obedientiam nostram redigat, donec rebus utrinque feliciter gestis nostrum exercitum suo adiungere *gratoque colloquio* frui possimus. Nam nemini dubium est comitem Scepusiensem [1]) omnem suam spem atque fiduciam in Turcos, Transilvanienses, Siculos et Valachos collocasse, quorum opera et auxilio nos a pio iustoque proposito nostro avertere conatur. Nos vero semper de rerum suarum statu, occurrentiis et qualitate quantotius aviset (*t. i. a fekete ember*), quod et nos non solum faciemus, sed *omne fidelitatis officium, quod nobis dedicavit, liberalitate clementiaque nostra regia recognoscemus, quod ipso facto sentire debebit.* Quod ut maiori animi fervore conficiat, eundem admoneas, quod in hoc faciet rem iustam et rationi consonam, deoque placentem et non solum nobis, sed toti etiam reipublicae christianae aliquando utilem et necessariam, sicut eum etiam pro amore iustitiae aequitatisque sua sponte facturum esse minime dubitamus.

Plurimum vero satisfecisti in communicatione rerum novarum, quae apud vos tunc ferebantur; longe vero magis nobis placet quod homines castri Temesiensis nobis etiam affectos et fideles effeceris; Te propterea requirentes omni studio, ut in hac tua affectione persistens ea deinceps quoque una cum Ioanne Chaar praenominato agas et tractes, quae rebus nostris commodare senseris, quod erga te quoque singulari gratia favoreque nostro referemus. Super aliis per ipsum Chaar et capitaneum eiusdem petitis gratiosam quoque a nobis nuntius ad nos missus relationem accepit, sicut ab eo coram accipies, cuius verbis nostro nomine fidem adhibeas. Datum *Viennae* 23. Iunii 1527. Regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

---

[1]) Ez Zápolya János.

VI. 1527. junius 24.

(Reicherstorffer György követi hitlevele.)

Ioanni Chaar. Ferdinandus.

Illustris fidelis dilecte. Commisimus egregio fideli nobis dilecto *Georgio Reicherstorffer* nonnulla nostro nomine vobis exponenda, sicut ab eo coram accipietis; quae cum ex mente et voluntate nostra veniant, vos hortamur enixe, ut eidem Georgio in hiis quae referet, nostri contemplatione, fidem indubiam praestare, vosque super eisdem ita exhibere velitis, sicut in vos gratiose confidimus, et vicissim erga vos clementer recognoscemus. Datum *Viennae*, 24. Iunii 1527. Regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

VII. 1527. junius 25.

(Ferdinánd levele Chelnik Radoszávhoz, melyben állhatatos hüségre buzdítja s 200 jobbágygyal megajándékozza.)

Radozaw Chelnick personali et generali capitaneo Ioannis Chaar Nenada. — Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Ex litteris egregii fidelis nobis dilecti *Iohannis Hobordanchy de Zalathnok* intelleximus, quam fidelem et promptum te in servitiis nostris exhibueris, quantoque animi desiderio nobis inposterum quoque servire intendas, quod a te grato quidem et clementi suscipimus animo, Te requirentes studiosius, ut in hiis, quae in bonum et utilitatem ac ad asserendam dignitatem nostram cedere conspexeris, animo forti cures aliosque ad idem faciendum invites, caeteraque facias unacum eisdem, quae fidelibus et bonis subditis virisque fortibus quam maxime congruunt; sicut teipsum pro iustitiae aequitatisque amore tuapte facturum esse gratiose confidimus, et vicissim erga te omni gratia nostra recognoscemus. Ex adiunctis item videbis *inscriptionem ducentorum iobagionum,* ut petiisti, quibus aperto cognoscere debes nostram in te clementiam, quae tibi sic in rerum nostrorum tramite recto commeanti nunquam deficiet. Datum *Viennae,* 25. Iunii 1527. regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

VIII. 1527. junius 25.

(Ferdinánd megköszöni a rácz nép hüségét s buzdítja azt állandó ragaszkodásra.)

Gentibus nigri hominis. — Ferdinandus etc.

Egregii fideles dilecti. Ex litteris egregii fidelis nobis dilecti Iohannis Hobordanchy de Zalathnok accepimus vestram fidelita-

tem et devotionem, qua nos prosequimini, quod ut intelleximus nobis magnopere gratum fuit, de quo vobis quoque ingentes et habemus et agimus gratias, requirentes vos omni studio, ut quo animi candore, fervoreque et promptitudine nobis adhaerere cepistis, eodem proinde res nostras curare fovereque et promovere ceteraque facere velitis, quae bonis et fidelibus subditis facere conveniunt. Quod erga vos et vestrum quemlibet omni gratia nostra recognoscemus. Datum *Viennae*, 25. Iunii 1527. Regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

IX. 1527. julius 3.

(Ferdinánd újból kéri Hoberdanecz által Iván czárt, hogy mindent megtegyen, mi Ferdinánd előnyeit előmozdítani képes, ellenségeinek pedig ártalmas. Gátolja meg, hogy a szepesi gróf (János király) segítséget kapjon délről. Ő, az ő nagy hadseregével, elég erős a szepesi gróf legyőzésére. Vigasztalja a czárt közelebbi megveretése alkalmából, Hoberdaneczanak pedig meghagyja, hogy a délvidéki eseményekről részletes és gyors tudósítást küldjön.)

Haberdanchy. — Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Paucis ante aliquot diebus tibi super binis tuis et iis quae per fideles nostros *Iohannem Tolyth* et *Fabianum* literatum nuntios ad nos destinatos tam pro fideli nobis dilecto *Ioanne Chaar Nenada*, quum capitaneis suis et aliis petiveras, prolixioribus nostris litteris respondimus, quas nunc te recepisse credimus; te itaque requirentes seriosius, ut acceptis eisdem, ea omnia quae tibi scripsimus ipsi Iohanni praefato declares et penes eum tantum agas, quo iuxta ordinem quem ei per commissionem nostram dedimus, illa exequatur et ut hactenus fecit, in sua erga nos fidelitate et observantia perseverans cuncta agat et faciat, quae rebus nostris commoda et proficua, hostibus vero damnosa et exitialia esse putaverit, et undiquaque pro possibilitate sua et viribus omnibus provideat, ne quis earum partium contra nos et in subsidium ipsius comitis Scepusiensis eat, sed hos si senserit quovismodo aut praetexta illi in assistentiam venire velle, prohibeat et castiget; quod ubi in partibus illis [illegible] fuerit, secus gratiore [illegible] tum nos in deum [illegible] speramus nos hac et alia parte cum gentibus [illegible] habemus et [illegible] prohibere velle.[1] [illegible] ad [illegible]tiam [illegible]

[1] [illegible]

Ceterum fama apud nos, autore comite praefato nimirum, oborta esse, quod praedictus Iohannes Chaar cladem acceperit proximis diebus; quod si sic esset, sicut tamen non credimus, tu pro dexteritate et ingenii tui industria consolaberis nostro nomine eundem atque per hoc induces ad levem iacturam, quae scilicet deo dante facile reparari possit, forti animo sustinendam, eumque in officio suo conserves ne propterea exercitum dimittat, aut animum obiiciat; nam et haec belli est sors, ut post tristia laeta subinde misceat; sicut ipse optime facere nosti et eundem Iohannem *pro magnanimitate sua* facturum quoque existimamus. Nos vero de rebus partium inferiorum et earum occurrentiis aliisque nobis importantibus, idque crebro et litteris frequentioribus admoneas, nostram in eo expressam executurus voluntatem. Datum Viennae 3-a Iulii 1527. regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

X. 1527. julius 7.

(Ferdinánd bátorítja s vigasztalja Nenád Iván czárt, a miért gyalog seregét Perényi Péter megverte. Értesíti, hogy magyarországi hadjáratát már megkezdé, de Ivánt sem fogja elhagyni, hanem minden körülmények közt segítségére leend. Maradjon meg a czár is felajált hüségében és segítse öt, Ferdinándot, Magyarország trónjára. A rácz sereg egy része legyen a végek örizetére, másik nagyobb részével pedig induljon a czár a Tisza s Duna közén haladéktalanúl Budára, meghódoltatván az útközben talált népeket Ferdinánd részére. Újolag biztosítja a czárt és népét legbőségesebb kegyelméről.)

Ferdinandus... stb.

Illustris fidelis dilecte. Accepimus te proxime elapsis diebus a *Petro Pereny* et aliis eius adhaerentibus cladem accepisse in peditatu tuo, cum insigni tamen equitatus ipsius Petri iactura; *tui vero exercitus calamitatem nonnisi* magno animi nostri dolore percepimus, ea tamen spe fidutiaque sumus, quod ea quae subito fortunae casu gentibus tuis acciderunt, forti animo perpeti et possis et debeas et eo vigilantius animo magis erecto ad victoriae laudem deinceps aspirabis, atque hoc modico damno doctus dabis operam, ne tibi discrimen maius de repente aboriatur. Te vero latere noluimus, nos cum copiis et gentibus nostris iam instructos et accinctos expeditionem hungaricam auspice deo suscepisse, atque ita hostem aggrediemur, ut statim te offendere desinat, se ipsum postea si modo possit, defensurus. Unde se quoque offeret opportunitas nobis sic in regno praedicto cum gentibus nostris constitutis tibi facili negotio subsidium mittendi, tibi persuasum esse volentes, nos te in nulla re deserere, sed potius omni ope auxilio-

que nostro tueri protegereque velle, qua sane ratione moveri debes ad perseverandum in pristino affectionis et observantiae officio, sicut et hactenus fecisti. Animo itaque intrepido et constanti agas, quae rebus nostris necessaria convenientia et honorifica esse conspexeris, sicut te ipsum sponte tua facturum esse confidimus. *Et cum sedulo pollicearis te viribus totis anisurum, quo regnum Hungariae nobis iure optimo et hereditario debitum, semotis adversariis obtineamus, poteris ad eandem non parum nobis adiumenti et commoditatis afferre, si relicta istic aliqua tui exercitus parte, quae Turcas interim a finibus regni utcunque arcere possit, tu ipse maioribus copiis ac viribus inter Tisciam ac Danubium Budam versus proficiscare, auxilia interim, si quae forte illis in partibus comiti Scepusiensi compararentur, averteris, omnemque populum, quacunque iter feceris, nostrae potestati atque obedientiae subieceris, ita tamen ut ab omni crudelitate et sanguine, quoad fieri poterit, abstineas.* Nos quoque hinc eodem tempore Budam versus tendemus, atque hunc in modum non magno ut arbitramur negocio adversarium in laqueos et retia implicabimus et concludemus. Noli aliquam moram tuae profectioni interponere, ne egregia bene gerendae rei occasio praeterlabatur. Quod erga te tuosque ubi se obtulerit occasio, accumulate, omnique gratia nostra recognoscemus, adeo quod in ipso rei effectu sentire debeas, quanti servitia nobis per te tam fideliter impensa faciamus. Quod etsi iam antea per alium nuntium tibi significaverimus nihilominus propter viarum pericula et litterarum interceptionem reiterando tibi significare voluimus.

Alúl: Illustri fideli nobis dilecto *Ioanni Chaar Nenada.*

(Fogalmazvány.)

Közli: Dr. Szentkláray Jenő.

ADALÉKOK

A REFORMATIO ÉS A TUDOMÁNYOK TÖRTÉNETÉHEZ MAGYARORSZÁGON A XVI-IK SZÁZADBAN.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XIII. Bécs. 1528. október 18.

Mária királyné Jakab boroszlói püspöknek.

Maria, von Gottesgnaden zu Hungarn vnd Böhaim Königin. Hochwürdiger Fürst, andächtiger lieber getrewer. Nachdem Wir den gelerten vnsern andächtigen und lieben getrewen *Johann Hengkel,* Doctor und Pharrer zu Kaschaw, zu vnserm Prediger aufgenommen, derhalben Er die Seelsorgung seiner Pharr ainem andern ubergeben und resigniren muss. Nu hat es Unss nicht für unbillich ansehen wöllen, auf das Er an einem andern Orthe mit ainer geistlichen Pfründt, die der Seelsorgung nicht bedörfft, versehen würde. Haben derhalben Königl. Maÿtt. zu Hungarn und Böhaim etc., Vnsern liebsten Herrn und Bruder, denselbigen Vnsern Prediger an Ewre Wurden zuuerschreiben, angelanget und gebeten. Wie Ir dann auss Ihrer Maytt: Schreiben so wir Ewrer Wurden hiemit übersenden, vernehmen werdet. Begehren auch darbey an E. W. mit sonderlichem Fleiss, Ir wöllet in ansehung Vnsers liebsten Herrn und Bruders, auch Vnser fürschrifft vielgedachtem Vnserm Prediger auch dermassen also befohlen haben, auff das Er mit der ersten Prelatur oder Dignitet vertröstet, und ganz gnediglich annehmen. Geben zu Wien am 18. tag Octobr. im 28-ten.

Maria Königin.

(Másolat a boroszlói állami levéltárban. Sign. A. A. III., 6a, 45.)

XIV. Linz. 1530. april 13.

Henckel János Erasmusnak.

Toto fere hoc anno non licuit quidquam ad te scribere, *Erasme* modis omnibus optime, eo quod pulsi patria nullo certo

loco subsidere licuerit, vagati sumus incertis sedibus et in alieno solo tandem consedimus paucis eciam diebus hunc quoque locum mutaturi. Nam *Carolum* in Germaniam venientem salutatum proficiscimur. Literę tuę Lincij nos offenderunt, quas ex manibus *Herę* meę accepi, nam per postam (vt aiunt) vna cum alijs ad eandem peruenerant, quas cum intellexisset a te missas, pecijt a me, vt legeret, gratum fuit, quod sui quoque in eis memineris. Quod autem huius optimę principis singulare erga te studium certius intelligere possis, en tibi ab illa literas, quas sua manu scripsit, quod non nisi summis principibus et sibi dilectissimis facere cousueuit. Quę cum a tali manu et tam studiosa anima profectę sint, non dubito, quin charas sis habiturus, mittet, vt spero, prope diem et alias, vel, quod magis optamus, in hijs comicijs [1]) coram te alloquetur, et animi gratitudinem in te testabitur. Si quis enim tuorum libellorum et grate acceptus et in honore habitus est, is est profecto, quem huic *Vidue* donauisti et consecrasti. Sic enim et amatur et tractatur, vt plerique mirentur, nullum ex eius tam crebro repetita lectione tedium oboriri, quin etiam virgines forma, opibus, genere, pudicitia conspicuę, quę in *Regine* officijs sunt, hoc exemplo commotę, etsi latine nesciant, tamen libellum habere et in manibus tractare gaudent. Denique a me serio contendunt, vt germanice vertendum curem, quod equidem me facturum recepi. Hic est profecto amabilis tuarum lugubracionum genius, vt quemadmodum de Homero scribit Plutarchus, nulla vnquam legenti tua scripta capiet sacietas. Mitto tibi poculum quoddam, exile quidem illud, sed quod summo quondam principi, *horum* videlicet *Marchionum a Brandenburg parenti*, in delicijs fuit. Id oro, vt placere tibi sinas. Antoninus noster, vt ex literis eius accipio, a mania, qua grauissime laborauit, prorsus est liberatus, itaque valet vt cum rectissime, quod gaudebis, sat scio, non mediocriter. Faciat Deus optimus, vt tu quoque a calculo liberatus incolumis diu studijs et omnibus bonis feliciter valeas. Podagra mea hoc anno tribus aut quatuor diebus tantum me deiecit, virum egi, a tergo tamen sequitur monetque me fidei, quam dato libello repudij velim violatam fore. Vale, vt opto, et valebis quam feliciter. Ex Lincio Idibus Aprilis Anno Christi 1530.

Tuus Joannes Henckel.

Adlesim: Doctissimo et modis omnibus optimo viro d. Erasmo Roterodamo theologię syncerioris principi ac assertori maiori suo obseruando.

(Burscher, Spicileg. XI. p. 21. s köv.)

[1]) Az augsburgi birodalmi gyülésen.

XV. Augsburg, 1530. október elején.

Henckel János Erasmusnak.

Henrici Eppendorfij [1]) nomen, quamquam aput me obscurum, non aliunde tamen quam ex tuis libris, *Erasme* eruditissime, agnoui. Hunc *Gaspar Vrsinus Velius,* cui iam dudum cognitus erat, huc ad hospicium meum, eo quod domus diuersorij sui contigua fuerat meo naturiolo, perduxit. Multi solent me domi delitescentem inuisere, alijs oblector, alios pacienter fero, ita fit, vt quandoque deuorare cogor insipidum commercium. Mores istius hominis magis ex gloriosis verbis ipsius quam aliunde agnoui, Moui frequenter illi stomachum, cum iudicium et eruditionem tuas omnium aliorum studijs anteponerem. Scio enim vti magisque abuti huiusmodi hominum consuetudine, hoc tibi tamen persuadeas, nullum vnquam tantę apud me fore fidei, qui *Erasmi* nomen conceptamque de ipso sentenciam posset inmutare. Totam hanc, quam scribis, de eo controuersiam, ab ipso agnoui paucis (quod fieri solet apud eos, qui causam suam iniustam coram prętore tuentur) inmutatis, vt facile, si iudex causę esse voluissem, apud me conceptam sentenciam prędsumpcionibus quibusdam permotus, ferre potuissem. Epistolam, quam de *Poliphemo* ad me scripsisti, non vidit, sed puto, eum me hec de illo referentem audiuisse, non enim in multis est ciclops ille Trosoni [2]) dissimilis: Quidquid sit, nullus vnquam poterit mendacijs suis tuum nomen apud me obfuscare. Sed de hoc satis. Cum *Eccio* non nisi semel locutus sum, et hoc vnico colloquio in presencia *Fabri,* sic me tractauit, vt amplius secum loqui non facile tentem. Mouit mihi tunc furioso suo clamore et iniurijs verbis stomachum, quod nisi eum temulentum fuisse crederem, preter consuetudinem meam illi respondissem. Respondi tamen illi vnico verbo et quidem clemenciori, quam *Faber* expectasset. Ita diuici hominis truculenciam. Nihil erat, quod mihi tandem poterat obijcere, nisi quod cum heresiarcha illo *Philippo Melanchthone* commercia habuissem plurima. In nullam factionem me vnquam subscripsi, nec subscribam, si tamen subscribendum foret, mallem me *Philippo* quam *Ecciane* imperterrite truculencie subscribere. Audiui ab homine et quidem probatissime fidei, illum aliquot centum hereses tuas collegisse, quarum maximam partem ex colloquijs annotauit, quas tam diu premeret, quousque posset habere aliquem, qui sibi errores eciam a te grece scriptos interpretaretur, ait enim, propterea te greca annotasse, vt doctiores et subtiliores

---

[1]) L. Allgem. deutsche Biographie az *Eppendorf* szó alatt.
[2]) Olv. Thrasoni.

aristotelici theologi non possent in ea lingua, que ad professionem illorum non pertineat, facile illos comprehendere. Putat forsitan, eos errores in colloquio Echonis delitescere. Audio, et alia quedam de te dixisse, que magis sanis risum mouere possent, quam digna forent, que insano obiciantur. Legi libellum siue, vt illi malunt, epistolam apologeticam Argentinensium [1]), que primum cum huc appulissem vnacum tua Epistola aduersus quosdam rel. [2]) mihi donata erat. Non agnoui, illam a *Bucero* fuisse editam. Cum vtranque domi diligenter perlegerem, perduxit quidam ad me *Capitonem* et *Bucerum*, quos, menciebatur, ciues fore Nurenbergenses et velle in quibusdam rebus suis meo vti consilio et opera. Primo colloquio persensi dolum, non tamen se prodidere. Cum viderent in mensa coram me vtramque epistolam, querunt, quid de illis sentirem. Respondi, in apologia mellitum quoddam esse venenum, meque dolere, huiusmodi mendacijs et lusibus *Erasmum* retrahi a comodioribus, que ab illo expectaremus. Subrisit vterque, post fucatum quoddam negocium enumeratum abeunt. Altera die audio ab eo, qui illos ad me perduxerat, ipsos fuisse *Capitonem* et *Bucerum* ; *Capito* postridie redijt Argentoratum, *Bucerus* tandem ad me veniens, multis verbis se excusans, cur se primum mihi non prodidisset, cepit tandem multa de opinione sua sanctę eucharistię tractare, volens sentenciam quoque meam in hac re agnoscere, quibusque scripturis manducacionem corporalem fulcirem, intelligere. Respondi illi breuius, quam expectabat. Tandem abiens, etsi pollicebatur, se altera die rediturum (nam tunc in aulam mihi erat eundum), tamen amplius non comparuit. Rerum gestarum veritatem, de quibus epistola (?) [3]) narrauerat, non agnoui, qui in hac terra presens non fuerim, videntur tamen ea, que narrantur, a tumultibus et sedicionibus non valde aliena fuisse [4]). Tui igitur erit illorum fumos contempnere, per quos se manifestant mundo, et vtilioribus studijs immortale tuum nomen posteritati sincerioribus scriptis commendare fidemque promissam inplere, in quibus dices: Expectamus in Epistolam ad Romanos diu concupita commentaria, modum idem concionandi, psalmos aliquot concionales psalmo [5]) 85 non dissi-

[1]) Epistola apologetica ad syncerioris christianismi sectatores per Frisiam Orientalem etc. per ministros Evangelii Ecclesiae Argentoratensis. 1530. Strassburg.

[2]) Epistola D. Erasmi Rote, contra quosdam, qui se falso iactant Evangelicos, 1530. Köln.

[3]) Burscher: episcopus.

[4]) fuisse-t Burscher írt az érthetetlen rés helyett.

[5]) Burscher psalmis. Cfr. Des. Erasmi Roterodami concionalis interpretatio, plena pietatis, in Psalmum LXXXV. Basel Froben 1528. 8°.

miles, scio, quid commodi habeant et ferant hijs, qui populum docere pie voluerint, libellos quoque tuos minores in tomos redactos, maiores suum ordinem et auctoritatem soli tuentur. Nisi autem tu semel in ordinem redegeris minimos, quis erit tam felix, qui id commode prestare potuerit? Habeamus vnicum exemplar, quo posteri quoque vti possent. Et si hoc [1]) in omnibus prestare nolueris, fac tantum in hijs, que magis pia tibi videbuntur. Docto satis. Peruenit ad me exemplar epistolę tuę ad *Laurentium Campeium* 18 die Augusti scriptę [2]), hoc exhibui reginę. Non displicuit, diuinacio, maxime vero placuit consilium. Id, quod in literis ad me missis illi commisisti, faciet perlibenter. Rumor est, nos in Brabanciam transferre domicilinm. Si id cercius agnovero, tibi significabo. Dominus te seruet incolumem in consolacionem multorum bonorum, domine et amice in Christo charissime. Augustę Vindelicorum 1 die Octobris Anno domini 1530.

Literas hasce post earum leccionem Volcano committe.

Joannes Henckellus tuus ex animo.

Külczím: nincs.

(Burscher, Spicilegium XI. p. 24. s köv. l.)

XVI. Augsburg. 1530. julius 27.

Eislebeni Agricola János [3]) *Luther Mártonnak.*

...Varie enim afficiuntur verbo, quod per os nostrum loquitur Dominus. *Capito* et *Fabritius* [olv. *Bucerus*] mirisartibus et dolis, quos possunt in suam opinionem pertrahere conantur, adeo ut *Henkellum* etiam, reginae *Mariae* concionatorem inuitauerint, ut possint in eo ad diem gloriari. *Brentius* passus est, se ad colloquium nouum adduci. Et ecce statim spargunt famam, Brentium cum eis sentire. Sic arripiunt, quae possunt quoquo modo ad suum dogma stabiliendum, quod infirmis atque inualidis nititur argumentis.

(M. J. E. Knappens kleine Nachlese einiger zur Erläuterung der Reformationsgeschichte nützlicher Urkunden, Leipzig 1727, 8⁰, III, 361.)

XVII. Schweidnitz. 1531. julius 20.

Negotium ciuitatis et plebanj Doctoris Johannis Henckels.

Eyn Erber Radt hot sich mit dem achtbarrn hochgelertyn hern Doctorj *Johanne Henckel*, thwmherrn zcu Bresslaw vnd item

[1]) Burscher: haec.
[2]) Erasmi Opp. III, 1303.
[3]) V. ö. Allgem. Deutsche Biographie.

alhier pfarrherr zcur Sweidtnicz, ornlichen vortragin, was belanget den schangk fremdis byers hie wff seynem hoffe, alzo das er vor seyn hawss vnd gemeyne pristerschaft awss gonst vnd zwlaissunge mag habin zcuuorthuen alle vierczentagk fwnff virtel bresslichs [1]) ader sust [2]) fremdis byer, das macht in zcwei vnd fwnffzcig wochyn aber [3]) eyn jar vber hundert vnd dreissig virtil vnd nicht mehr zcuuorschengkyn, welchis item genannter her Doctor vnd pfarher vor seyne person gutwillig vnd dangkbar hot angenohmen vnd sich des vnd nicht meher zcuuorhaldin vorsprochyn. Actum 20 die mens. Julij. Anno 1531.

(A schweidnitzi »Stadtbuch« az 1531-ik esztendőhöz. Kézirat a Schweidnitz város levéltárban.)

6. Gyalui Torda Zsigmond.

XVIII. Eperjes, 1545,[4]) deczember 25.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. P. D. Quod me dignum habes, mi praeceptor, quem literis tuis ornes, habeo tibi gratiam, quibus ego ita delector, ut illis in hac vita gratius ac iucundius nihil habeam. Hae sunt opes meae, hi thesauri, hae summae deliciae. Aliorum quamuis coniunctissimorum hominum literas, semel perlectas, repono, harum lectione satiari nullo modo possum. Vicies eas in die promo, ac quoties sumsi in manus, siue cum aperio, siue cum conuolutas claudo, iterum atque iterum deosculor et de ardentissimo cordis affectu complector, cuius mihi viuam quasi imaginem hae referre videntur. Te ipsum mihi propono, cogito tuam in congressibus festiuitatem, summam grauitatem, singularem prudentiam, incredibilem pene lenitatem ac mansuetudinem. Ista cogitatione plerumque et solitudinis taedium vito et doloris, quem ex communibus aerumnis capio, acerbitatem lenio. Iam tertiam abs te epistolam accepi. Ego nullam occasionem neglexi, quin aliquid ad te literarum dederim. Te vehementer rogo atque oro, ut deinceps quoque ad me scribas, devincies me tibi aeterno et immortali beneficio. Et quanquam omnia summa officia tibi debeo tamen si hoc quoqe beneficium prioribus tuis meritis adieceris, magna et insigni accessione tuum erga me amorem confirmaris, nec erit quicquam, quod ad arctissimum perfectissimae obligationis vinculum requiri am-

[1]) Breslauer.

[2]) sonst.

[3]) oder.

[4]) A levél végén álló datum, 1546. nincs pontosan kifejezve: a mi számitásunk szerint 1545 öt kell irni.

plius possit. Humanum est, ut noster Cicero inquit, cui multum debeas, ei plurimum velle debere. Quod me hortaris, ut dolorem, quem conspectus calamitatum et seruitutis Pannonicae mihi adfert, moderem, equidem id sedulo facere studeo, sed aerumnae, quae quotidie nunciantur, rationem et consilium superant. Turci in dies ulterius procedunt atque imperij sui limites promouent, et quod simplicium animos valde mouet, videtur Christus professionem suam Mahometo cedere, qua cogitatione dementati non pauci fidem abnegant et se incidi patiuntur. Toties vidimus Pannonicos campos Christiano sanguine stagnare, nunc quoque etsi oratores regis de pace componenda ad caesarem Turcarum Constantinopolim missi sunt, hostes tamen nihilo minus loca omnia, quae nondum subacta sunt, ferro ac flamma vastant, et ut illa apud Homerum Meleagro quaeritur:

Ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλεις δὲ τε πῦρ ἀμαθύνει
Τέκνα δέ τ᾽ ἄλλοι ἄγουσι, βαθυζώνους τε γυναῖκας. [1])

Ademtae sunt nobis hoc mense Nouembris in Somogio arces munitissimae Dombo, Debregest, Turris Simonis, Tamasi, Ozora. Fuit in Simonis turri collocatum praesidium trecentorum veteranorum militum, hos Turci quotidie ad faciendam deditionem sollicitabant, ac interposita sui imperatoris fide, faciebant eis potestatem abeundi cum rebus suis et cum impedimentis omnibus ac quocunque vellent commigrandi. Tribunus militum ubi vidit munitionem teneri amplius non posse, suos cohortatus dixit multa grauiter, de perfidia hostium exempla commemorauit. Dixit, quid Christiana fides postulet, praestare pro gloria Christi honeste mortem appetere, quam arce dedita, aut in perpetua ignominia viuere, aut pecudum instar inermes obtruncari. Quos ubi satis animatos vidit, paucis secum retentis, in hostes emisit, sperabat eos Turcorum castra disiecturos esse aut consternatis subito pauore illorum animis arcem obsidione liberaturos. Dimicarunt illi fortissime tamdiu, donec lassati continue hostium caede a circumfusa multitudine ad unum omnes obtruncati sunt. Qua victoria elati Turci sine mora munitionem inuadunt. Tribunus de praesidio desperans patefacta porta erumpit tanto impetu, ut eum non secus ac fulmen quoddam hostes, quoquo se converterat, deuitarint, ita obuios quosque caedendo per mediam Turcorum aciem perrupit atque incolumis abijt.

Nostros principes interim, DEVS bone, quantus veternus habet? sed nimis vigilant ad effundendum innocentem sanguinem, ad expilandos subditos *δημίβοροι βασιλῆες*. Non possum interitum patriae siccis oculis spectare, sed cum mederi exitialibus

[1]) Il. IX. 593.

malis nequeam, funera tantum eius lugubri lamentatione prosequor. In tanto dolore unicum est perfugium, quod historiae et sacri libri praestant. Huc confugio, in hoc portu tandem conquiesco. Video fatales esse imperiorum periodos. Scio promissam esse ecclesiae perpetuitatem, non sic tamen, ut omnino marcescamus, ut affluamus delicijs, ut auream aetatem speremus. Seruabatur et propugnabatur ecclesia etiam, cum captiua seruiret in Babylone. Scio regna mundana fluxa esse et caduca, solius Christi regnum in aeternum permansurum. Haec cogito, his me solor, sicut tu quoque sapienter mones. Video Christum potenter dominari in medio inimicorum suorum. Nam quod scribis te putare, non minorem esse seruitutem Christianorum in Belgio quam sub Turcis, scito in iurisdictione Turcorum ubique libere praedicari euangelium, ut summum beneficium DEI esse dicas, quod has terras a barbaris subiugari permiserit. Etsi enim corpora seruiunt, certe euangelij magna lux affulsit et est amplissima libertas spiritus, quam nostri reges, si rerum potirentur, armis et castris impedirent. *Benedictus Abaude,* homo integerrimus et egregie doctus, qui ante annum ishic ordinatus est in Zeged, quae ciuitas est opulentissima et maxima, ad Tiscam sita, et in schola et in templo magno cum fauore bassae docet, adeo ut nuper in quadam disputatione ipse bassa monachis silentium indixerit, quos non secus ac moriones habet ac minatus est, breui se eos ex urbe eiecturum, quod ego et fama praenunciante et non ita multo post ex ipsius *Benedicti* literis certo cognoui. *Stephanus Zegedinus*, qui aliquandiu Witebergae bonis artibus operam nauauit, concionatur in oppido Ziglet, quod octo milliariis infra Budam Turcae tenent. *Emericus,* qui nuper isthic redijt, recta se Tolnam contulit, quae iacet in ulteriori ripa Danubij et Turcico praesidio onerata est. Denique licet unicuique doctori, scholastico, concionatori transire in illorum partes et docere, ubicumque velit, siue in ludis siue in templis, nec praemium consuetum docentibus diminuitur. Verum ego nonnihil subuereor, ne hostes eo tantam libertatem concedant, ut populum ad se alliciant, qui quia verbi diuini est cupidissimus, eo confluit, ubi illud pure ac sincere doceri audit. Nec illi tam dementes sunt, ut syluis aut desertis imperare velint, ut ea loca, quae armis subegerint et sanguine suo pepererint, deseri a colonis patiantur. Hominum frequentia gaudent, *ἀλλὰ τρισμέγιστος ἐκεῖνος παῦλος χαίρει, εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, χριστὸς καταγγέλεται.* Hanc tamen suspicionem illud infirmat, quod in ipsa Turcia multi Christum annunciant. *Franciscus Picus,* Hungarus Zegedinus, nunc Galatae nunc Constantinopoli in magna auditorum frequentia docet, alitur a Gallico oratoro et ab alijs Christianis, qui ibi vel seruiunt vel negociantur. *Stephanus Mailatas*, vaida Transyluanus, ceu alter Manasses compedibus vinctus

in carcere Constantinopolitano cum *Valentino Tereo* concaptiuo suo tenetur, audit quotidie bonas euangelicas conciones, nuper scripsit ad uxorem christianissimam confessionem et eam causa gloriae Christi orat, ut permittat, reformari ecclesias in sua iurisdictione.

Transyluania hac aestate DEI beneficio tranquilla fuit et quanquam aliquot annis est afflicta bellis, tamen iam reuiuiscit et rursus florere incipit. Construuntur passim ubique multa noua aedificia, magna fuit frugum et omnium fructuum fertilitas. Vina nobilissima copiosissime prouenerunt. Sed quod Demades dixerat, regnum Alexandri ipso mortuo simile fore cyclopi, cui Ulysses oculum eruisset, nos quoque oculo et capite caremus. Monachus cum Turcis colludit, intersunt omnibus conuentibus Turcici legati, nec quidquam decerni potest, quin id hosti continuo palam fiat, quia etiam in aula reginae et monachi noui subinde oratores sunt, qui quoquo vadunt, eos sequuntur et magnis muneribus honorari se cupiunt, quae etiam inuitis sua importunitale extorquent. Regina cum suo comitatu Polonico dies et noctes helluatur et tempus omne, quod ab epulis superest, salutationibus dat. Nunc ex puerperio laborat, etsi id ipsa sedulo tegit ac dissimulat.

Quod mihi magnam consolationem affert: In tota Transyluania Christus agnoscitur et celebratur et coelestis doctrina promulgatur, excepta non magna Ceculiae portione atque Alba Julia, ubi canonicorum collegium est, inter quos regina agit. Commendatus mihi est a parentibus et consanguineis suis *Daniel Coperger,* [1]) adolescens honesto loco natus Cibinij, cuius pater *Wolffgangus Copergensis* primus omnium euangelium amplexus est ac defendit. Te magnopere oro, carissime praeceptor, ut pro tua bonitate, eius rationem habeas. Praefice ei aliquem priuatum praeceptorem, cuius opera praecepta grammatices et primarum artium fundamenta addiscat, apud quem et pecuniam omnem. quam in sumptus accepit, coram te deponat. Habet LXXIII. aureos florenos Hungaricos, quibus ad triennium se isthic in studijs honestarum artium sustentare poterit. Commendo tibi et *Josephum Mexnerum,* qui est uxori clarissimi viri *Georgij Verneri* ex fratre nepos, atque ut ei itidem priuatum praeceptorem adiungas et ut eius curam habeas, te pro tua erga me benevolentia valde rogo.

Ego, sicut antea decreueram, ad vos hoc tempore reuerti, quamuis miro vestri desiderio tenear, non possum. Recepi instituendos in Italia liberos *Francisci Rewae,* propalatini Hungarici, his conditionibus, ut ultra biennium in Italia me extrahi non

[1]) Förstemann, Album acad. Viteberg. p. 230. 1546. márczius: Daniel Koberger Cikingen (!)

patiar, quod in arbitrio meo relinquitur, ut detur victus et amictus honestus, ut numerentur quotannis sexaginta floreni nostrae monetae. Ubi DEI beneficio ex Italia reuersus fuero, constituenda mihi vita stataria est, nam motoriam, ut nimis tragicam, iam pertaesus sum. Qua in re obsecro, ne mihi consilio tuo desis. Si quid habes, quod in rem meam consulere possis, id mature ad me perscribe. Ero Viennae ad mensem Aprilem. Interim, iucundissime praeceptor, quaeso aliquid ad me literarum des, quascunque dederis, *Vitus Theodoricus* [1]) ad me commodissime perferri curabit. Statui medicinae operam dare, cuius discendae si tu mihi breuem rationem praescribas, rem mihi longe gratissimam facturus es. Imperator Turcorum sine dubio appetente aestate cum exercitu egressurus est. Hic annus de Hungaria statuet. Vale. Tuae coniugi, dominae mihi omni honore colendae, meis verbis plurimam salutem dicito. Eperiess. ipso die natali Christi M. D. XLVI.

Lycurgi orationem expecto.

Sigismundus Gelous.

Külczím: Clarissimo, doctissimo et omnibus virtutibus excellenti viro, d. Philippo Melanchthoni bonarum artium et caelestis doctrinae assertori, praeceptori et tanquam patri suo longe carissimo ac perpetuo colendo.

(J. Fecht, Historiae ecclesiasticae seculi XVI. supplementum, Durlaci 1684. VIII. 879. sequ.)

XIX. Padua 1547. aprilis 15.

Gyalui Torda Zsigmond Camerarius Joachimnak.

Redditae mihi sunt litterae tuae tertio idus April. plenae humanitatis et officij, tuae erga me benevolentiae testes non obscurae, quibus legendis tantam cepi voluptatem, cuius non facile modum verbis expresserim. De Theognide erit mihi curae. Cum primum Venetias navigavero, perquiram in omnibus bibliothecis. Vide consensum studiorum nostrorum. Ego iam ante annum coepi hunc autorem convertere. Et prope iam dimidium confeci. Quam gravis hic labor mihi sit, tu conijcis, occurrunt multa aspera et salebrosa, quae cursum non sine magna molestia remorantur. Exempla omnia adeo sunt depravata, ut plerumque sensum divinare nequeas. Neque tamen hanc curam sumpsi, ut castigatiorem codicem quaererem. Tua causa dabo operam sedulo. De Oreste [2]) gratissimum mihi est, et, quod citra tuum incommo-

[1]) Allg. deutsche Biographie V. Dietrich alatt.

[2]) Euripidis Orestes latino carmine expressus Sigem. Geloo interprete. Basel, Oporinus. 1551. 8°.

dum fiat, oro, ut, quantum caeterae occupationes ferent, matures. Quicquid typographis dederis, tibi abunde reponam, nolim tamen sumptuum onere te gravare, si ulla via pateret, qua commode istuc pecuniam mittere possem. Ascribetur opus *Martino Calmanczehi*[1]), quo olim adolescens praeceptore usus sum, — formulam epistolae dedicatoriae tibi misi, in qua tu quae videbuntur mutabis. Quod scribis de aerumnijs horum temporum, amplector *τὴν σὴν βαθύτητα, δεῖ μὲν ταῦτα ἀναθέσθαι εἰς τὸν θεὸν, τί γὰρ ἂν ἀλλὸ ποιήσαιμεν; ὅμως γε ἀδύνατον οὐ μὴ σχετλιάσαι τοσαύτην δυστιχίαν, καὶ μάλιστα οἷαπερ νυνὶ πραττόμενα ἀκούομεν, ἀλλ' ἴσως θεὸς ἤδη ἀπὸ μηχανῆς, ὡς λόγος, φανήσεται.* Pergratum mihi feceris, si quoties erit certi hominis opportunitas. cui literas dare possis, ad me scripseris. Ego tibi constanter promitto nullam me scribendi occasionem neglecturum. Vale quam felicissime. Patavij XVII. calendas Maias. MDXXXXVII.

Tuus Sigismundus Gelous.

Külczím: Clarissimo et doctissimo viro Joachimo Camerario, amico incomparabili ac praecipuo studio colendo.

Lypsiae aut ubiubi locorum fuerit. [2])

(Virorum doctorum epistolae selectae ad Bilib. Pirchheymerum, Joach. Camerarium, Car. Clusium etc. datae. ed. Th. F. Freytag. Lipsiae 1831. p. 56.)

XX. Padua. 1547. november 13.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. P. D. Ego te iampridem lachrymis ac funebri luctu contumulaui, pręceptor longe omnium, qui mihi uel coniunctissimi sunt, carissime, Si uiuis, est quod agam Deo gratias, et toto pectore gratuler. Scribam ad te de rebus tam meis quam publicis, ubi te superesse cognouero. Interim hoc habe, me tui amore ab intimis cordis penetralibus ita flagrare, ut neminem te habere credam, a quo tanto affectu diligare. Scripsi ad te sępius in his turbis, nescio, an tibi literę meę sint redditę. Incredibili me voluptate affeceris si uel breinissimum ad me epistolium dederis, in quo tuum statum mihi declares. Abs te peto, ut me in gratia tua retinere volis. Patauij, Idibus Nouembris M.D.XXXXVII.

Si quid scripseris *Balthasar* secretarius Anglicus, qui agit Venetijs, mihi reddi curabit.

Sigismundus
Gelous Pannon.

---

1) Czvittinger, Specim. Hungariae litteratae. p. 98.

2) Camerarius 1547. vége felé visszatért Lipcsébe.

Külczím: Carissimo et doctissimo uiro Philippo Melanthoni prę-ceptori suo carissimo iucundissimoque.

(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban, Hs. 1., 2. p. 184.)

XXI. Padua. 1549. februar 13.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. D. Quae istic rerum uestrarum sit κατάστασις, nondum plane cognoscere potui, tamen ea nos perferuntur, quibus facile adducar, ut credam, te affici summo atque incredibili dolore, ut etiam fortasse hoc ipsum, quod in uita maneas, acerbum tibi esse uideatur. Antea nunciatum erat de morte filię.[1] Pauci dies sunt, cum fama allata est, *Casparem Crucigerum*[2] decessisse? Quem uirum! qua integritate! qua doctrina! Erat autem tibi cum illo arctissima uitae necessitudo, ut etiam si exiguam respublica in eius morte iacturam fecisset, tamen tibi priuatim non desit iusta causa moeroris, orbo talis amici consuetudine. Iam uero rerum communium eiusmodi forma est, quae si nullus esset casus aduersus, qui proprie ad te solum pertineret, tamen tibi luctum facere et, squalorem adducere posset. Noui ego naturae tuae πραότητα, et molliciem ad suscipiendum dolorem, quę lenitas, ac mansuetudo est dignissima te, viro summo, uirtute atque optimarum artium eruditione nostra memoria principe. Me quidem conficit moerore publicarum aerumniarum conspectus atque cogitatio. Multa animo meo obseruantur, tum quę iam acciderunt, tum quę adhuc impendant. Ecclesię dissipatio, libertas amissa, bonorum oppressio, distractiones animorum ac voluntatum, patriae excidium. Hinc oritur alius scrupulus, cura scilicet uitae firmandae alicubi et constabiliendae. Quae delabertio in hac περιστάσει temporum et publicorum incommodorum est difficillima. Itaque pendeo inops consilij, dubitans, uaria animo vertens ac revertens, circumspectans, si quem forte portum videam securum, in quem uela dem ex salo ac iactatione tempestatum, quę in mundo tanquam in mari immenso miscentur. Sed tamen me consolor atque erigo spe conseruationis ecclesię, quam abijcere non debemus, cum extent locupletissimae testificationes promissionum diuinarum. Exiguo tempore reliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. Caritate sempiterna dilexi te, ideo attraxi te miserans. Simul autem cogito, nos non fuisse αναιτίους. De me autem priuatim eo minus angor, quod in com-

[1] Anna, Sabinus György neje † 1547. C. Schmidt, Philipp Melanchton p. 713.

[2] 1548. novemberében, L. c. p. 507.

muni omnium bonorum calamitate non debet nobis esse ulla praecipua de nobis ipsis sollicitudo. Atque huius consultationis summam in patris optimi maximi benignitatem repono. Te quoque decet, ijs remedijs dolori mederi tuo, quae tua excellens uirtus atque animi magnitudo alijs quoque praestare potest, et saepe multorum aegritudinibus sanandis adhibere solet. Quid potuit felicius accidere filiae tuae, quam ex his periculis eripi et Christo sponso in uita aeterna consociari. Molestum est priuari amico, cum quo aetatem omnem summa animorum consensione transegeris, sed te ita statuere convenit cursum amicitiae, non tam interruptum esse in perpetuum, quam breuissimo temporis spatio interpellatum. Quod uero ad σύγχυσιν spectat publici status, memini ego, te saepe magna cum omnium admiratione dicere solitum, de fatalibus imperiorum commutationibus, de ecclesiae perpetuitate. Quamobrem tu te ipsum consule et abs te ipso medicinam pete. Quid potest a me proferri, quod fugiat sapientiam tuam? Misi tibi orationes meas, non quadam laudis affectatione, quid enim in his est tanta commendatione dignum! sed ut sit apud te hoc munus amoris erga te mei testificatio, summi ac singularis. Vale. Patauij, Idibus Febr:

M.D.XXXXVIIII.

Tuus Sigismundus Gelous Pann.

Külczím: Philippo Melanthoni uiro clarissimo, praeceptori suo singulari pietate colendo.

(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Feuderlin-féle könyvtárban Hs. 1., 2. p. 182.)

XXII. B. W? 1550. september elsején.

Joachimus Camerarius Senatoribus urbis Cycneae.

.... Cum autem multis annis Theognidis lectio mihi cordi fuerit, quod hunc libellum in ludis literarijs proponi ad ediscendum pueris ualde cuperem: tandem a me impetraui, ut illum nobis explicatum emittere audemus. Quo autem libellus melior, et ad institutionem puerilem accommodatior esset, siue orationem, seu sententias spectares, eo reperiebamus deprauatiorem scripturam, non uno quidem aut altero, sed innumerabilibus in locis .... Postea tamen non destitimus et ipsi, assidue legendo quaedam corrigere, et aliorum coniecturas sciscitari, et auxilio amicorum in exemplis ueteribus perquirendis uti. Atque nuper quinque conferre nobis concessum fuit, cum quidem eruditissimus et humanissimus iuuenis *Sigemundus Gelous* Pannonius, incredibili diligentia perfecisset, ut tria Venetijs exempla nancisceretur, quorum scripturas a uulgata discrepantes, studiose et fideliter annotatas mihi transmisit......

Az »Epistola nuncupatoria« *ily czímű munka előtt:* Libellus scolasticus utilis, et valde bonus: quo continentur, Theognidis praecepta. Pythagorae uersus aurei. Phocylidae praecepta. Solonis, Tyrtaei, Simonidis, et Callimachi quaedam carmina. Basileae, per Joannem Oporinum. 1555. 8^{0}, A 4 b és A 5.

XXIII. Eperjes. 1550. deczember 22.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. D. Etsi nunquam dubitaui, quin a te diligerer, nam et praesentem me in intimis habuisti et deinde absentem saepe ornasti iudicio tuo, tamen ex eo maxime conijcio amoris erga me tui magnitudinem, quod scripsisti iam binis literis, te si quid istic turbetur, ad me uenturum. Sed profecto tibi non concedo, quod tu me ardentius diligas, quam ipse a me amerere. Vide, quantum et quam audacter usurpem! Cum tibi tribuam singularem sapientiam, bonitatem summam, cum te alterum parentem agnoscam. Tantum opto, eas mihi facultates diuino munere dari, quibus te ita meae domi habere queam, ut uelim. Vtinam et tempora ea sint, quae non obstent, quominus tibi tranquillum hospitium praebeamus. Transmontanam prouinciam Turcae reliquerunt. Retrocesserunt et caeteri barbari finitimi. Aiunt, pacem conuenisse inter reginam, *fratrem Georgium* et *Petrouitium.* Multi sperant inclinationem aliquam, qua prouincia breui in potestatem regis sit peruentura. Quod extrema pagina superioris epistolae scripsisti, te parare responsionem contra calumnias cuiusdam[1]), patere quaeso, aequo animo, me non dissimulare apud te sententiam meam. Scio, te mei consilij non indigere, ego tamen si tuo loco essem, id minime facerem. Primum, quia edundis ultro citroque libellis contentiones exasperantur. Deinde, quod illum indignum putem, cui a te respondeatur. Nihil unquam fuisse, credo, in hominum genere illo ineptius. Isocrates in Panathenaico ait, se praeterire eos, quorum iniquis criminationibus fuerat uexatus ὡς φανερῶς φθονοῦντας, καὶ τοιούτους ἀνθρώπους οὓς οὐδεὶς ὑπείληφεν ἀξίους εἶναι λόγου. CHRISTUS OPT. MAX. te quam diutissime in uita conseruet et tueatur ab omni casus aduersi acerbitate. Eperiessij XXII. Decembr. MDL.

Sigismundus Torda
Gελωus.

Külczím: Summo uiro, Domino Philippo Melanthoni, praeceptori suo omni pietate, fide et obseruantia colendo.

(*Eredetije* Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban, Hs. 1., 2. p. 186.)

1) Az Osianderrel való vitáról l. Schmidt l. c. p. 557. s k. és Möller W., Andreas Osiander p. 379. ff.

XXIV. Eperjes. 1551. januar 21.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöphöz.

S. D. E Germania dirae dimicationes nunciantur. Hic autem nobis extrema omnia impendent mala. Et quanquam nondum perijmus, tamen iam exilij nostri funera comploramus et ante efferimur, quam moriamur. Transyluana ora hoc anno uastata est non minori nostrorum quam barbarorum immanitate. Conuenit quidem inter eos pax, qui in prouincia rerum potiuntur sed ea nec fida et firma est, nec si talis esset, qualis esse debeat, quicquam rebus nostris praesidij allatura uidetur. Increbuit, non rumor aliquis incertus, sed sermo omnium consentiens, et minime obscurus de futura expeditione tyranni in proximam aestatem. Quocunque oculos conuerti, aut cogitationem retulj, arma uideo et proelia cruenta aspicio. Itaque conditio ipsa displicet horum temporum. Nihil offertur, in quo animus conquiescat, vt iam nihil possit esse magis miserum, quam uiuere. Sed fortassis Deus ἀπὸ μηχανῆς se ostendet: atque has difficultates discutiet. *Blasius Zecinus* [1]), iuuenis honestus et studiosus, e nostro gymnasio istuc proficisci voluit, quo felicius eas disciplinas perciperet, quae uitae dignitatem efficiunt, mentes excitant ad spem beatitudinis sempiternae. Sperat autem, meam apud te commendationem plurimum ualituram. Eum igitur uelim complectare, et in tuorum numero habeas. Multos tibi commendem necesse est, cum notus sit omnibus amor erga me tuus singularis meusque uicissim in te summus. Quapropter, si quid in eo genere παρὰ τὸ πρέπον a me committitur, quae tua uirtus est et naturae lenitas, dabis ueniam. Vale iucundissime praeceptor, meque tuo sensu pristino fouere et ornare perge. Eperiessij. XII. Klnd. Februarij.

M. D. L. j.

Sigismundus Gelous.

Külczím: Summo uiro, sapientia, virtute et omni disciplinarum genere, Domino Philippo Melanthoni, praeceptorj suo omni obseruantia, amore, fide et pietate colendo.

(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban Hs. 1., 2. p. 188.)

XXV. (Gyalu?) 1551. oktober 10.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. D. De ecclesiis in Pannonia, quae Turcico imperio subiectae sunt, haec certo scribere licet. Turcae neminem cogunt ad

1) Révész Imre, »Történelmi Tár« p. 222. Blasius Secinus Vngarus Apr. 13. 1550./51.

machometismum, sed si quis sponte aut impulsione diaboli illorum sectae accedit, eum circumcidunt. Adulescentulos, quod maxime dolendum est, blandimentis ad se pelliciunt. In templis permittunt doceri verbum Dei et concedunt usum piarum ceremoniarum. Quin etiam plerique nostram professionem amplectuntur. Magna ubique sitis est verbi Dei. — Clamamus hac aetate non edi miracula, ecquod maius aut evidentius potest esse miraculum, quam, quod Deus in mille periculis ecclesiam non solum servat, verum etiam late propagat, ac dum vinci a mundo videtur, tunc maxime potentiam suam ostendit et declarat! Nostri principes armis et castris erant oppugnaturi gloriam Christi, propterea Deus adduxit Turcas, qui concedunt libere doctrinae coelestis confessionem. Quo fit, ut populus ad veri Dei agnitionem veniat, ad quam a calamitatibus externis quasi manu ducitur, o ineffabilem Dei misericordiam! Adfligit nos propter peccata nostra, quia iustus est et aerumnis, quasi flagris, admonet nos sui, ac vocat ad poenitentiam. Deinde in mediis angustiis aperit inexhaustos suae gratiae fontes ac thesauros, quibus nos consolatur, ita ut faciat opus suum, alienorum est opus suum. — Populus nihil magis optat, quam concionatores bonos. Nuper bassa Budensis misit occulte literas in ducatum Döbracensem, quibus doctoribus ac ministris non solum securitatem, sed etiam praemia promittebat volentibus in sui imperatoris iurisdictionem commigrare. Scripserunt et pastores ecclesiarum sub Turcis ad nostros concionatores, qui Döbretii convenerant, in hanc ferme sententiam: »Dilectissimi fratres, agimus Deo immortales gratias pro immensa bonitate sua, qua nos in hac captivitate visitavit, lucem evangelii sui nobis patefaciens. Scitote, nostras ecclesias amplecti coelestem doctrinam de Filio Dei, et populum ardentibus votis petere quotidie a Deo copiam bonorum concionatorum. Quare vos hortamur, ut primo quoque tempore ad nos veniatis, quod et facere secure potestis, et praemia hic temporalia, et in vita futura aeterna a Deo Patre Domini nostri Jesu Christi percipietis. Intelligimus, vos et eruditione nobis antecellere et gratia Spiritus donis praelucere. Nec mediocris est spes Turcas ad nostrae fidei confessionem accessuros. Vos Deum vocantem sequimini.« Is, cui datum erat negotium a bassa, perquisiuit in civitate omnes pastores, concionatores et scholasticos, et convocatis in unam domum proposuit tam bassae quam pastorum literas. Illi agnoscentes tantum Dei beneficium gratias egerunt, ac post paucos dies magna pars eorum in ditionem Turcarum profecta est. Haec vera esse, nihil dubites. Est hic negociator quidam, et idem eques, qui nundinis Döbrecensibus interfuit et vidit ista geri. Non desunt alii quoque testes fide digni. Haec ad te quamvis tumultuarie perscripsi, quia cupidum existi-

mabam cognoscendi, quinam esset status ecclesiarum sub Turcis etc.[1])

Sigismundus Torda Ungarus
ex Sela[2]) Transylvaniae.

(H. E. Bindseil, Philippi Melauchthonis epistolae, indicia, consilia, testimonia aliorumque ad eum epistolae, quae in Corpore Reformatorum desiderantur. Hallis Saxonum 1874. 322—324.)

XXVI. Bamberg 1551. oktober 18.

Ex epistola Joachimi Camerarii ad Joannem Cratonem medicum caesareum etc.

S. D. Nunc pene mensem integrum peregrinor. Cum Norimbergae essem, literae mihi allatae fuerunt a *Geloo* nostro scriptae, ad quas in patria postea exaraui responsionem inclusam, vt vides, tuis. Tu hanc per occasionem illi reddendam curabis. Lipsiae metus pestilentiae fecit, vt nos quoque discederemus, cum quidem certa negotia in patriam me auocarent...... Pabepergae 15. Cal. IXbr. 51.

(Joachimi Camerarii Pabepergenis epistolar. libri quinque posteriores. Francofurti. M.D.XCV. 8⁰. IV. 325.

XXVII. Eperjes. 1552. oktober 21.

Gyalui Torda Zsigmond Crato Jánosnak.

S. D. Scripsit ad me et ad socerum meum[3]) *Philippus Melanthon* de quodam adolescente Transyluano et te nobis nominauit, quo vteremur uelut medio in transmittendis ad eum literis. Te igitur oramus ambo, ne tibi graue uideatur, quaerere hominem certum, cui hunc fasciculum tradas ad *Philippum* perferendum. Nos vicissim nostra tibi officia deferimus, si quando usus tuus ea requisiuerit. De Agria obsessa, credo, te audisse. Ea nocte quae ad XVIII. pręsentis mensis diem illuxit, Turci ab ea discesserunt, sed nondum scimus, quam in partem se conuerterint. Salutem vt dicas, quaeso, uiro grauissimo, *Ambrosio Moibano* meis uerbis. Vale. Data ex oppido Eperies. XII. Klnd. Nouembris. M. D. LII.

Sigismundus Gelous.

---

[1]) igy Bindscil.

[2]) Sela Gela (=Gyalu) helyett?

[3]) Werner György Patschkauból Sileziában. Corpus Reform. III. 233. 487. Janociana I. p. 298 és 299. Janocki egy emberből kettőt csinál!

Külczim: Eximio artis medice doctori, Domino Joanni Cratoni, amico suo magnopere obseruando Wratislauię.

(Eredetije a boroszlói városi könyvtárban, Rhedig. VI. 367.)

XXVIII. Nürnberg 1553. deczember 15.

Ex epistola Joachimi Camerarii ad Joannem Cratonem.

S. D. Has literas scripsi inter varias curas et occupationes, etiam interpellationes, Norimbergae, quo me hoc tempore placuerat conferre vna cum meis. Etsi autem ista peregrinatio neque molestiis carere potest et sumptuosa est, tamen me nondum huius consilii et facti poenitet: Christum oro, vt caetera benigne fortunet. Accepi his diebus literas a *Sigismundo Geloo,* quem aliquando sum cohortatus ad componendam historiam gentis suae. Hoc onus se ferre posse ille negat, tam eleganter et prudenter scripta epistola, vt maxime omnium in hac parte operae pretium facturus esse videatur. Ei nunc scribere non licuit. Tu velim facias et eum meis verbis officiose salutes. Postea etiam in libello quodam de aquis Pannonicis edito a socero *Geloi* legi ab auctore promitti Pannonicam historiam [1]), de qua velim cognoscas, quae poteris, et si edita haec est, mihi significes..... Norimberga 18. Cal. Januar. Anno salutiferi partus, 1553.

(Joachimi Camerarii Pabep. epistol. libr. quinque posteriores, IV. 327)

XXIX. Bécs, 1559. augustus 16.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. D. Ἄνευ φροιμιῶν (?) καὶ παθῶν, nisi me fallit memoria, Athenienses dici iusserant in illo grauissimo iudicio. Eandem ego mihi legem impono apud te uirum omnium grauissimum. Neque tamen hoc dissimulandum arbitror. Quod adfirmo syncere, καὶ ἀγοητευτῶς, me optare unam hanc foelicitatem mihi dari, ut te uideam inque ceruicem ac complexus infundar tuos. Quae sit adfectio pectoris intima, nihil refert dicere, ne in uitium incidam, quod uito, adulationis. Nomen certe tuum, uirtus excellens inge-

---

[1]) Georgius Werner (Wernher), De admirandis Hungariae aquis hypomnemation (Bécs, 1551.) mindjárt az elején: Est vero plane mirabilis diversarum, nec unius linguae, per universam Hungariam gentium mistura: quemadmodum a me dicetur prolixius ea in commentatione, qua res Hungariae, populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare. V. ö. Bornemisza Pálnak a gyulafehérvári káptalanhoz intézett levelét is Veszpréminé́l, Succincta medicor. Hungar. et Transilv. biographia III. p. 200.

nium doctrina, iudicium diuinitus ad rerum maximarum atque disciplinarum explicationem insitum, multa atque honorifica mentione mihi celebrantur. Te in animi mei penetralibus, te in ore ubique fero, vt qui plus de genere humano meruisti, quam Hercules ille, aut Theseus, qui propterea quod parti orbis terrarum tyrannis sublatis monstrisque et praedonibus publicis extinctis pacem et securitatem pepererunt, posteritatis studio atque gratitudine in deorum numerum sunt relatj. Tua heroica et diuina virtus uelut solis radij late ad omnes terras et populos lucem attulit, doctrinam ac quietem mentium et pacificationem salutarem.

Sum hic per menses Maium, Junium, Julium et praesentem. Causae sunt morae publicę, priuata haec accedit, ut me grauissima parte prouinciae meae explicem. Quod iam feci, rationibus iustis et liquidis ad aerarium relatis. Iamque propemodum respiraui, adeo ut non desperem, quin deinceps temporis aliquid studijs, lectioni et stylo sit uacaturum. Interea a te nobis de petitione nostra responsa allata intellexi, qualia optauimus. Codices etiam nonnullos lectu dignos et literas te mihi misisse, cognoui. Ex quibus cumulatam uoluptatem cępissem, si huc perlatę essent. Multis enim magnis atque illustribus uiris eas legendas communicauissem. Verum quia id factum non est, scripsi coniugi meae, ut tam literas quam codices diligenter ad aduentum meum custodiat et conseruet. Tibi ego quoque gratias ago, quod nobis de hominibus idoneis ad utranque gubernationem prouidisti. Quod uero literis tuis me dignum duxisti et monimentis illis adfecisti, fecisti pro tuo in me perpetuo amore, mihi perspicuo, cui tametsi ego hactenus studio erga te et pietate mutuo respondi, officijs tamen, quae ultro citroque proficisci debent, ita, ut uolui, respondere non potui. Vtinam autem occasio mihi detur, qua perficiam, ne ea quoque in parte a te uictus esse uidear. Comitiorum acta non est mihi dubium, quin intelligas. Molimina summorum principum animaduertis, imminentia pericula longe prospicis. Quibus unum habemus remedium, quod opponamus, inuocationem Dei, ut iuxta promissiones suas adsit naui fluctuanti et ne sinat, eam summergi. *Selimus,* maior natu Solymani filius, auctus paternis uiribus fratrem *Baiazetum* profligauit, iamque certam sibi spondet imperij successionem. Ille ad Persam se contulit. Nos aduersus illum tyrannum nunc inducias colimus. Sed nescio, quomodo uerum est illud Homeri *Οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά.* [1]) Vale et salue meque amare perge. Vienna Pannoniae, die XVI. Augusti Anno Domini M. D. LVIIII.

Sigismundus Gelous.

---

[1]) Ilias XXII. 262. Az eredetiben: *Οὐκ ἔστιν λεούσι καὶ ἄνδρασι ὅρκια πιστος.*

Külczím: Clarissimo viro domino Philippo Melanthoni, praeceptori suo amantissimo.
(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban, Hs. 1. 2. p. 192.)

XXX. Bécs, 1559. augustus 22.

Gyalui Torda Zsigmond Melanchthon Fülöpnek.

S. D. Cum *Georgius,* [1]) qui has tibi reddidit, istuc iter instituisset, maxime tui uidendi desiderio, rogauit me, ut aliquid sibi [ad] te literarum darem. Quia me ap[ud] te in gratia esse ex certorum hominum sermonibus cognouerat. Flagrat iuuenis doctrinae amore teque ante alios omnes in admiratione habet. Ab ineunte aetate studijs literarum incubuit. Tandem, quia unicuique certum genus propositum esse debet, in quo uelit eminere, ad ius ciuile se totum contulit. Est natione Hungarus, moribus elegantibus ac modestis. A te peto maiorem in modum, ut ei aditum ad te facilem praebeas inque tuorum eum numerum adsciscas. Quod te pro tua singulari uirtute summaque comitate libenter facturum, confido. Vale etiam atque etiam. Vienna Austriae. XXII. die Augusti. M. D. LVIIII.

Sigismundus
Gelous.

Külczím: Clarissimo viro domino Philippo Melanthoni, praeceptori suo amantissimo.
(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban. Hs. 1. 2. p. 190.)

XXXI. Bécs, 1568. november 5.

Camerarius Joachim Gyalui Torda Zsigmondnak.

S. D. Nosti illud, nauim, scis, puto, non moratur vnus. Itaque veniam dabit humanitas tua filio meo *Ludouico,* qui non est obsecutus voluntati tuae, cupienti eum retinere, cum ipse quidem remanere maxime vellet, sed arbitrio alieno tunc illi fuit viuendum. Ago autem tibi ingentes gratias, quod grauissimis negotiis occupatus properantem hunc tam amanter complexus es et benigne dimisisti. De mea hic desidia nihil aliud significare possum, quam mihi esse exspectandum tempus praefinitum actionibus earum rerum, quarum gratia sum accersitus. Illa πρεσβεία, cuius fit mentio in literis tuis, nudius septimus aduenit, sed, quid attulerit, plane ignoro. Nam mihi gratissimum est abesse a Ioue, vt absim

[1]) Révész I. l. c. p. 227.: Georgius Albani de Cyrkei, nobilis Hungarus. Oct. 15. Ez talán azonos a fennemlített Georgiussal.

a fulmine. Te bene valere et fauorem erga me et meos conseruare, cupio. Vale. Viennae Pannonicae [1]) Die 5. IXbris. 68.

Külczíme: Magnifico et doctrina ac virtute praestanti viro. d. Sigismundo Tordae Geloo, praefecto Eperiensi (!) etc.

(Joachimi Camerarii Pab. ep. libr. quinque posteriores, I. 57.)

7. Leonhard Stöckel.

XXXII. Bártfa. 1551. november 21.

Stöckel Lénárd Melanchthon Fülöpnek.

S. D. Praeter meam ipsius opinionem accidit, carissime praeceptor, quod etiam nunc ex eodem loco, quo antea, literas ad te mitto. Sperabam enim, cum tuam sententiam cognouissem, nihil amplius in mora futurum esse, quin hinc ad Vratislauienses me conferrem. Ita enim illis receperam. Sed, nescio quomodo ipsimet sibj sunt in mora. De qua cogitantj mihi illud in mentem venit: Quid? Credebas dormientj haec tibi confecturos deos? Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum? Omnino, quantum ego intelligere potuj, senatus vrbis in hanc venationem inuitus descendit, cum *Ambrosius Moibanus* et *Andreas Vinclerus* multum institissent. Estque id actum, vt ego, intellecta illorum voluntate, a me non aliena, vltro acurrerem, impulsus et periculis nostrarum regionum mearumque rerum angustia et commodis, quae ex ampliore conditione ostendebantur. Haec vt cogitarem, multis quidem rationibus sum adductus, illa vero imprimis, quod literae senatus Vratislauiensis cum literis *Moibanj* et *Vinclerj* non congruebant. Cum enim mei ciues orassent, vt ab incepto suo desisterent Vratislauienses, ita rescripserunt, vt satis ostenderent, se nullo in discrimine habituros esse, siue venirem, siue manerem. Ex eo tempore iam toti tres menses abiere, neque quidquam mecum est actum amplius. Ego ita mihi sum conscius, vt sciam nihil me officio meo egressum esse. Addidj et ardentem atque assiduam inuocationem, quam tibi quoque vsitatam esse scripsisti:

συμβούλην ἀγαδὴν, καὶ ἀφορμὴν εὐτυχίαν τε
συμβουλεύτα, ἐμοὶ δὸς, πατρὸς ἀϊδίου.

Caetera, quae non sunt officij mej, si minus responderint, aequi bonique consulam meque bona Dej voluntate consolabor. Tibi vero, carissime praeceptor, ago gratias pro tua

---

[1]) II. Miksa császár 1568-ban Camerariust meghítta Bécsbe azon tárgyalásokra, melyek a keresztény felekezetek összeegyeztetését tűzték ki czélul. V. ö. Allgem. Deutsche Biographie.

incredibili beneuolentia, quam semper quidem, nunc vero imprimis, expertus sum, in difficili admodum deliberatione. Neque enim hominj verecundo, ac sollicito de voluntate Dej, facile est *τὴν σπάρτην, ἣν ἂν ἔλαχε, μεταβάλλειν.* Denique tu optime nosti, quantum malj sit in leuitate *καὶ πολυπραγμοσύνῃ*, praesertim quod ad nostrum attinet ordinem. Maius certe, quam dici potest, desiderium mihi iniecerunt literae tuae eius loci, quj praeter caetera et vobis, quibus nihil habeo carius, propinquior est, et ab humanitate cultior, sed frustra desidero, *εἰ μὴ δοίη θεὸς, ὃς πάντα τελευτᾷ.*

Si quid de rebus Pannoniae scire cupis, amisimus aliquot castella ad Tibisam sita, inchoata oppugnatione a confluenti Danubij et Tibisci hoc consilio, vt hostis sibi redderet oportuna omnia ad occupandum Saxonum coloniam, quod vnicum adhuc habemus Pannoniae nostrae propugnaculum. Sed a praecipuis tandem locis repulsi sunt Turcj, et seruata Transyluania, quae cum a clade *Regis Ludouicj*, et occupatione Budae semper fuerit tributaria Turcis, nunc tamen, postquam gubernatores eius prouinciae dissidere coepissent, venit in potestatem *Ferdinandj* opera eius factionis, quae fuit potentior, nescio quomodo cessantibus Turcis praeter suam consuetudinem. Audimus, aliquod secundis prelijs nostros homines cum eis congressos esse. Neque tamen minuuntur ecclesiae Dej pericula, sed augentur, quemadmodum intelliges ex hac epistola, quam tibi mitto [1]) scriptam ad me a pastore Colossensi [2]) ex Transyluania. Bene vale, carissime praeceptor, tibi, ecclesiae, et mihi. Bartphae XXI. Novemb. Anno M. D. LI.

Leonardus Stöckel.

Cum epistolam forte ad obsignandum iam composuissem, allatae sunt mihi istinc literae, a quodam nostrorum iuuenum, quas non potuj sine magna animj perturbatione legere, *περὶ ἀνοσίου ἀνδρὸς* [3]) qui cum ipso scelere coniungit etiam hunc furorem, quod non potuit tempore incommodiore turbare ecclesiam Dei et spiritum sanctum in ea habitantem. Imprimis vero tuam vicem doleo, qui in ipsa acie contra haec portenta collocatus es. Sed vincet veritas etiam portas inferorum, in nobis humilibus contra superbos.

Külczím: Clarissimo viro, domino Philippo Melanthonj, suo carissimo et optime merito praeceptori.

(Eredetije Landeshutban a Wallenberg-Fenderlin-féle könyvtárban Hs. 1., 2., p. 457.)

Közli: Dr. Bauch Gusztáv.

[1]) Ezen levél nem maradt ránk.

[2]) Kolos, Kolozsvár mellett.

[3]) Andreas Osiander. V. ö. a XXIII-ik számú levélhez való jegyzetet.

OKIRATOK

ERDÉLY TÖRTÉNETÉHEZ A XVII-ik SZÁZAD ELEJÉN.

HARMADIK KÖZLEMÉNY.

1662. máj. 24.

Reverendissimi et admodum reverendi domini fratres in Christo observandissimi.

Salutem et mei debiti obsequii semper paratissimam commendationem. Isten minden jókkal, szerencsés jó egésséggel áldja meg Kegyelmeteket, szívből kivánom. Mind eddig is hogy Kegyelmeteknek semmit sem írtam, egyébnek ne tulajdonitsa, hanem egyedűl csak annak, hogy mind ekkoráig semmi olyas hírekkel nem bővelkedtem, kiket illendőnek itéltem volna Kegyelmetek eleiben terjesztenem. Noha mostanság sem értettem még olyasokat, mindazonáltal hogy a feledékenységről ne vádoltassam, tovább halasztani írásomat nem akartam. Tegnap a mi kegyelmes urunk ő fölsége intra quintam et sextam horam vespertinam érkezett Pozsonyba igen együgyőn, igen simpliciter, és kevesed magával, a minthogy mi is kevesen mehettünk minden solemnitas nékől eleibe ő fölségének, melyet érsek urunk mind ennyi töródött, és beteges állapotában a két ország határában sub tentorio méltóságosan excipiált, talpra állván Zetsel-székéből, melyben hordoztatik, és mind Váradnak elvesztését, mind Erdélyországnak elpusztitását, és a Tiszáig való romlását földünknek tetétűl fogva talpig declarálta, és sokaknak könyek hullásával detegálta mindnyájunk contentumával; replicálván ő fölsége, mindennemű assistentiát, és segedelmet igért, a minthogy azért is jött ő fölsége, hogy remediálja fogyatkozásunkat, és óltalmazzon minden ellenséginkink ellen. — Még a propositiókat ki nem adta ő fölsége, az sz. ünnepek előtt úgy reménylem, hogy kiadja, hogy az egynehány nap ruminálják, és penetrálják az elmék. — Itt, a mint eddig megérthette Kegyelmetek, mind a Dunán túl, s mind innét egy cseppig mind oda vannak az szőlök; azt mondják a nyitrai frate-

rek, hogy az egész Zobor-hegyén sem leszen tiz akó bor; az mi földünk mint maradhatott in contrarium, — nem érthettem eddig semmit; oly hiszemben vagyok, hogy isten megtartotta ottan az szőlőket, mivel nálunk alkalmas tél volt, de itten igen engedelmes, elannyira, hogy még jeget is nem igen rakhattak. A vetéseknek is majd harmada a mezőkön mind oda van, kiváltképpen a rozsnak. Én az Kegyelmetek szolgálatára éldegélek, de a nagy catharrus, mely fejemet, és mellemet annyira elállotta, miolta ideérkeztem, hogy a szómat is alig érthetni; ezen nyavalya itten most igen közönséges. Ha mi oly híreket érthetek, prima occasione tudósitom Kegyelmeteket. — In reliquo reverendissimas et admodum reverendas Dominationes Vestras felicissime vivere, et bene valere cupio. Posonii, 1662. die 24-a Maii.

Reverendissimarum, et admodum Rdarum D. D. Vestrarum
frater in Christo servire paratissimus
Stephanus Kolosvári m. p.

Külczím: Reverendissimis et admodum reverendis dominis almae ecclesiae venerabilis capituli Agriensis canonicis N. N., dominis fratribus in Christo observandissimis, Cassoviae. — *Más kéztől:* Exhibitae 31-a Maii.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1662. május 31.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nram. Hogy Hűséged szorgalmatosan vigyázván, az intercipiált levelet kezünkhez küldötte, kegyelmessen vettük; ennekutánna is légyen szorgalmatos vigyázással, és gondviseléssel. Az mi a katonáknak Hűséged mellé való küldését illeti, azt is nem halasztanók, de mivel a váczi püspök ő keglme akar béjűni hozzánk Kővárból, immár a még meglátjuk mivel jár, halasztjuk; mindazáltal addig is ha mit Hűséged a betleniek ellen cselekedhetik is, el ne mulassa, hogyha pediglen a váczi püspök uram ő keglme arra felé jű, embcrinek bántódása ne legyen, minthogy követségben jár. Cui de caetero sic facturo gratiose propensi manemus. Datum in castris nostris ad Claudiopolim positis die 31 Maii, a. 1662.

M. Apafi m. p.

Külczím: Generoso Stephano Rácz de Galgo sclopetariorum nrorum capitaneo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1663. február 6.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem cum favore nro. Az szamos-ujvári commendans fenyegetőzéssel írt az beszterczei hiveinknek, élést kivánván be az vidékről; megparancsoltuk nékiek, hogy meg ne engedjék, élést vigyenek districtussokból. Azért Kgldnek kegyelmesen parancsoljuk, légyen jó vigyázással, és ha ki találnának csapni, légyen oly készülettel, resistálhasson ellenek és oltalmazhassa meg a szegénységet tőllök; írtunk felőlle az szerdárnak is. Secus non facturus. Datum in civitate nra Segesvár die 6. Februarii anno 1663.

M. Apafi m. p.

Külczím: Generoso Stephano Racz de Galgo, certorum sclopetariorum nrorum capitaneo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1663. február 10.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Kglmed levelét elvöttük, Teleki Mihály alkolmatlankodása felől való írását értjük, azért hadtuk mü Kegldet ott puskásinkkal eggyütt, hogy afférére vigyázással légyen, és resistáljon; az kurtány vitézek is az tájon lévén, birhat véllek, és semmiképpen meg ne engedje, hogy a szegénységet vesztegessék, sanyargassák, és élést szedjenek rajtuk, sőt ha módját ejtheti, magát is Telekit ragadtassa meg, ha az szegénység nyomorgatásán rajta éri, és jó gondviselés alatt kisértesse ide. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Segesvár die 10. Februarii ao 1663.

M. Apafi m. p.

Külczím: Gener. Stephano Rácz de Galgo, sclopetariorum nostrorum capitaneo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1663. február 20.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nram. Igen megszünék Kgld az ott való dolgok tudósittásától, annál inkább az mint halljuk az vigyázástól, mellyet Kgld hogy utoljára hágy belé, csodálkozunk, az kinek mint tetszik, szabad szakálra jő

s megyen ki s be, mind szánakkal, mind lovakkal. Azért böcsületire parancsoljuk Hűségednek, hogy jól kezdett vigyázását végezze jól, vitézit gyüjtse össze, s maga is menjen ki közikbe, s legyen oly vigyázásban, valami alkalmatlanság ne következzék, egyébiránt nehézségünket vonsza magára. Secus itaque non facturus. Datum in civitate nostra Segesvár die 20. Februarii 1663.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso Stephano Rácz de Galgo, sclopetariorum nrorum capitaneo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1663. április 13.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nram.

Hűséged levelét elvettük, abban való tudósítását értjük; az mi azért az német praesidium számára szállitandó élés dolgát illeti, ugy alkalmaztassa dolgait, hogy késedelmeskedése miatt valahogy az várakba bé ne kapják, hanem maga előzvén meg őköt, ha lehet fogja el is. Felvinczi Istvánt penig ne bántsa, ez haza csendességével annak idejében megkaphatni. Qartirt penig mint rendelhessünk, s hova katonáinak, nem látjuk utját, holott magánál is constál az Hűségednél, mint elfogyatkozott az szegénység; mindazonáltal az hova vigyázásnak okáért el találnak fordulni, az mit találhatnak, avval kel türniek, azon közben isten az füvet is kihozza. Továbbra penig igen szorgalmatos vigyázásban légyen Hűséged, és ottan ottan tudósitson is mindenekről bennünköt. Quibus sic facturis gratiose propensi manemus. Datum ex civitate nra Segesvár 13 Aprilis 1663.

M. Apafi m. p.

Külczim: Generoso Stephano Rácz de Galgo, scloperatiorum nrorum capitaneo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1664. julius 7.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nram. Örömest sem Kgldet sem más becsületes híveinket nem terhelnénk mellettünk való szenvedéssel, és hosszas költséggel, noha istennek úgy tetszett, hogy magunk ily szünetelen való bajoskodás alatt legyünk, de mivelhogy minden felől az hatalmas nemzetek fegyvere zörgése nem csak sürüen jő füleinkben, sőt csak szinte

ez napokban is egyfelől az töröknek Zarándvármegye ellen való igyekezetinek híre, másfelől az magyarországiak beütése felől való keserves panaszolkodási hiveinknek talált meg bennünket, az mi pedig ezek között keservesebb, még sok lator nyelvek mocskolnak bennünket hamissan s csalárdúl, mintha mi hivattuk volna be azokat az kóborlókat ennek a szegény hazának pusztitására, mellyek az mint eddig nem kicsiny szomoruságunkra megestek, isten oltalmazzon tölle, de hasonlók többek is megtörténhetnek. Tudva azért, hogy az haza közönségesen Kglteké velünk együtt, hogy se reánk se másra senki ujjabb-ujjabb méltatlan calumniát ne foghasson, és az dolgok folyásához képest Kgltekkel együtt édes hazánk megmaradására vigyázhassunk: Kgldnek hozzánk s édes hazájához való kötelességére parancsollyuk igen serio, se órát se napot nem várva jőtést jőjjön mellénk oly dispositioval, hogy mind az dolgok végeig lehessen itt táborunkban. az mely lovasokat Kgldre vetettek volt, azokat nem respectalván, holott Kgld szolgálattyába lehetnek, hanem az kik regalissal híni nem szokott személyek, ő kglmek állitsák elő az magok lovasit az rendelés szerént. Secus sub poena in articulis nris ad oppidum Nagy-Enyed positis die 6. Iulii, a. 1664.

M. Apafi m. p.

Külczím : Generoso Stephano Racz de Galgo, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

1669. november 23.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nram. Ugy adatik értésünkre, hogy Kgd néhai Suki Ferencz árváit alkalmas üdöktűl fogván Kolosváratt az unitáriusok scholájában jártatná, és még most is oda járnának, nem kicsiny fogyatkozásokkal. A minek okáért Kegyelmednek kegyelmesen és serio parancsoljuk ab exhibitione praesentium mindjárást az megnevezett árvákat azon collegiumbúl kivévén adja vagy az enyedi collegiumban vagy penig másüvé az paterekhez; mert ha különben teszen, egyébaránt magunk fogunk másképpen provideálni felőllök. Secus non facturus. Datum in castro nro Ebessfalva die 23. Novembris a. 1669.

M. Apafi m. p.

(A czím hiányzik. B. Orbán Balázs sajátja.)

1670. jun. 25.

Instructio spectabili ac magnifico Casparo Kornis de Ruszka, sedis siculicalis Maros supremo capitaneo data die 24-a Iunii, anno 1670.

1. Mivel az szomszéd országokban levő fegyverzengés gondviselést és vigyázást kiván, azért szükséges: ő kegyelme az mely hadaink Szamosujvár táján vannak, imide amoda lézzegni ne engedje, hanem együtt tartsa bizonyos helyben jó fenyiték alatt őket, az füvelésnek alkalmatossága az hol illendőbben engedi.

2. Teleki urammal tartson jó correspondentiát, gyakran tudósitván ő kegyelmét, és onnét is vevén minden dolgokról informatiót; münköt is tudósitván minden szükséges dolgokról; melyet hogy jobb alkalmatossággal véghez vihessen, im két salvus conductusokat is küldöttünk ő kegyelme kezébe, azokkal küldözhet, az hova kelletik.

3. Noha hogy az következzék, nem reméljük, mindazáltal hogyha ez hazának valami részében ellenség jőne be, ha ő kegyelmével annyi erő leszen, az melylyel amaz ellen (humanitus loquendo) resistálhat, minden kedvezés nélkül resistáljon, mivel mind az isten s ez világ törvénye megengedi az igaz defensát; de az erdélyi határon kivül ezen dologban ne lépjék.

4. Füven kivül elvenni semmit is ne engedjen; valakik az hadak közül ezen kivül lépnek, három forint árra dologért megpálczáztassanak, s az károst is megelégitsék; hogy ha nagyobb kárt tesznek annál, meghaljanak érette.

5. Az ki előtte járójának parancsolatára oda, az hová parancsoltatik, elmenni nem akar, megpálczáztassék érette; a ki tisztviselője ellen fegyverhez nyúl, annál inkább, ha megsebesiti, meghaljon érette.

6. Az ki nős ember lévén, paráznaságban találtatik, meghaljon érette; hasonlóképpen az is, ha szintén nőtelen volna is, a ki erőszak szerint való paráznaságban találtatik.

7. Az ott való dolgoknak jól igazgatására kivántatik, hogy fő- és vicestrázsamestert, hadbirót, és egyéb szükséges tiszteket ő kegyelme maga válaszszon az keze alatt levő hadak közül, kik minden személyválogatás nélkül kötelesek legyenek az szófogadásra. Datum in castro Radnótiensi, dei 25-a Iunii, anno 1670.

(P. H.) M. Apafi m. p.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1672. junius 22.

Michael Apafi dei gratia sat.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram. Az szathmári scholához bizonyos summa pénzt legálván gróf

Rédei Ferencz uram, kit bizonyos pecsét alatt Kgd kezében adtak volt, mely pénzt ha Forgács Miklós, Gyulafi László uramék kezekhez akarnak venni, Kgmed adja ő kegyelmek kezében. Eidem de reliquo sit facturo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nra Alba Iulia die 22. Iunii a. 1672.

Apafi m. p.

Katona Mihály uramnak.

Külczím: Generoso Michaeli Katona de Berkesz capitaneo arcis nostrae Husztiensi et fideli nobis dilecto.

(Katona Elek birtokában.)

1672. august. 12.

Én gymessi Forgách Miklós, recognoscálom per praesentes, hogy az minemű somma pénzt üdvezült emlékezetű, néhai Bethlen Drusianna aszony a magyarországi ecclesiákra legált volt, nevezet szerént peniglen a szakmári scholához ezer magyar forintot, az patakihoz is ezer magyar forintot, egy öreg arany lánczot, az kassaihoz ött száz forintot, melyek Kende Gábor uram irása szerint ekképpen voltak felírva: én azon somma pénzt, azon ládával az melyben ugyan Kende Gábor és Szánthay István, huszthi predikátor uraimék pecséte alatt volt; az deputatus atyafiak ő kgmek akaratjából, és közönséges tetszésekből; az méltóságos erdélyi fejedelem ő nga és tekintetes Teleki Mihály uram ő kglme parancsolatjábúl; nemzetes Katona Mihály uramtúl ő kglmétűl plenarie percipiáltam, melyről ő kglmét ezen levelem által quietálom is ez ide alább megirt becsülletes személyek előtt. Actum in arce Huszt, die 12. mensis Augusti ao 1672.

Forgács Miklós m. p.

(P. H.)

Coram me Casparus Barniaj m. p.
Coram me Paulo Chernell m. p.
Coram me Michaele Bay m. p.

(Katona Elek birtokában.)

1672...27.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek, mint jó akaró uramnak öcsémnek, sok jókkal, jó egésséggel látogassa isten Kegyelmedet kedvesivel együtt.

Várám vala igen, ha erre jöhet vala Kegyelmed, az udvarnál levő hírek, és egyéb dolgok felől érthettem volna Kegyelmedtől; de ha Kegyelmedet más distractiói meggátlották, arról nem tehetek. Im az király köszöntésének formáját igen röviden leírva oda küldtem Kegyelmednek; bővebb szókkal írhattam

volna, de az egész keresztény világon ez mostan az szokás, hogy igen röviden szokták köszönteni királyokat, fejedelmeket, hanem megadván az credentionális levelet, azután szoktanak az követekkel bizonyos delegata personák által tractálni. — Ha isten anynyira való egésséget ad, az jövő héten én is innen Teremibe, onnét nemsokára Fejérvárra megyek alá; azalatt ha az salvus passust meghozzák, valamiben ráérkezem, az Kegyelmed dolgát segiteni el nem múlatom. Istennek gondviselése alá ajánlom Kegyelmedet. Datum ex Keresd, die 27-a praesentis, anno 1672.

Kegyelmednek szeretettel szolgáló atyjafia

Betlen János, m. p.

Külczím: Tekintetes nemzetes Gyerőfi György uramnak, nekem jó akaró kedves öcsémuramnak adassék. — *Más kéztől:* »Portai dologhoz való Bethlen János levele.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1679.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Spectabiles, magnifici generosi, egregii et nobiles, fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Nemzetes gyerő-vásárhelyi Gyerőfi György atyánkfiának mind hozzánk, mind penig ez hazához mutatott, s mutatandó hűségében, s igaz hazafiúságában semmit nem kételkedvén; — akarván egyszersmind arrúl is idején provideálni, hogy az tiszteknek vácálása miatt az törvények meg ne fojtassanak: az Kegyelmetek vármegyéjében mostan vácáló egyik fűispáni tisztet ő kegyelmének adtuk, és conferáltuk, parancsolván Kegyelmeteknek kegyelmesen, hogy ő kegyelmét acceptálják, és tisztit érdemlő becsülettel becsüljék az arrúl íratott kegyelmes collatiónknak tenora szerint. Quibus de caetero sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Radnothiensi, die 21. Augusti, anno 1679.

M. Apafi m. p.

Külczím: Spectabilibus, magnificis, generosis, egregiis et nobilibus supremo et vice comitibus, iudicibus, viceiudicibusque nobilium, iuratis assessoribus et notariis, toti denique universitati dominorum magnatum, et nobilium comitatus Kolosiensis, etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

1680. február 19.

Michael Apafi sat.

Generose fidelis nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Az hatalmas nemzettel való mostani fennforgó szoros ügyben

periculum levén in mora, tetszett a nemes országnak segesvári közelebbvaló gyűlésében mellénk deputáltatott és assecuráltatott úri és főrenden levő böcsülletes meghitt híveinknek egyező értelmekből, hogy magunk nemzetének is nem kedvezvén kételenitessünk szokás kivül is oly dolgokra lépnünk, Kglmeteknek is igen severe kiíratnunk, az melylyel közönséges édes hazánk veszedelmét is praemature megelőzhetnők s istent hívân segitségűl, továbbá való gyenge békességének is consulálhatnánk hova hamarébb is. Minek okáért istenére, lelkére, fejére, életére kénszeritjük s minden javainak is elvesztése alatt kegyelmessen és igen serio paronsoljuk Kgmednek, igen titkoson csak magában tartván ezen dolgot, és ez levelünk által, se napot se éjjet nem várván maturállja mindgyárást minden órán, vagy fogságban vicekapitánysági tiszti alatt, vagy másképpen is keze ügyében lappangó s feltaláltatható valamennyi sententiázott rabokot, szabadon is ollyan personákat megkapattathat a kiknek személyek kétség nélkűl meg sententiáztatott, mox et de facto minden tekéntet és kedvezés nélkűl nagy gondviselés alatt ez levelünk praesentáló hiteles szolgánknak elégséges kisérőkkel kezében assignálni és szamosujvári várunkban deducáltatni fogyatkozás nélkűl el ne mulassa. Secus sub poena praespecificata non facturus. Datum in arce nostra Fogaras die 19. mensis Februarii a. 1680.

Apafi m. p.

Kővári vicekapitánynak.

Külczím: Generoso Michaeli Katona de Berkesz arcis nrae Kővariensis vicecapitaneo et fideli nobis dilecto.

(Katona Elek birtokában.)

1680. nov. 2.

Mivel az következendő országgyűlése szinte közelit, melyre mi nekünk is kell vigyáznunk, nem akarván azért re infecta hagyni az mostani portára bemenendő országadóján kivűl való ajándékban kimenendő költségről való erogatiókat: tettünk ez szerént a fennforgó dolgoknak kivánsága szerént ilyen rendelést, melyre az perceptorok ő kegyelmek vigyázzanak.

Eddig való rend megtartatván:

A főkövetnek ő kegyelmének adni kell tall. 800.

Mellette leendő tolmácsnak tall. 25.

Universalis tolmácsnak most extraordinarie tall. 200.

Posztóra tall. 10.

In civitate Brassó, anno 1680, die 2-a Novembris.

Bethlen Gergely m. p.
Mikes Kelemen m. p.

Kivül más kéztől: Portára menő utjárúl való fizetése Gyerőfi Györgynek.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1681. decz. 9.

Isten minden jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Uram ő kegyelme isten kegyelméből bejővén, most minthogy ő kegyelme igen beteges állapottal van lábai fájdalma miatt, elhiszszük ő kegyelme Kegyelmeteknek bőven az gyermek alkalmatosságárúl nem írathatott. Mindazáltal az mint elmeneteli előtt Kegyelmeddel is beszélgettem vala, Kegyelmetek hozzánk való hűségében megnyugodván, elhiszszük, a mit jobbnak Kegyelmetek feltalálhat, elkövetni el nem múlatja. Itt az káptalanban ifiú Rákóczi György fejedelem választásakori leveleket, instructiókat, s mind arrúl mit igértenek az portán vezérnek, s egyebeknek, találván, leírattuk. Mindazáltal levén Kegyelmeteknek az országtúl instructiója, az szerint alkalmaztathatja magát. Az urakat is immár isten ide hozván, akkor Kegyelmetek bővebben fog tudósittatni; addig is Kegyelmetek azon dolognak promoveálásában munkálkodván, Kegyelmetek jó akaratát kegyelmesen veszszük. Tartsa és éltesse isten jó egésségben Kegyelmedet. Albae, 9-a Decembris, 1681.

Kegyelmednek minden jót kíván

Bornemisza Anna m. p.

A fejedelemnő kezétől: S mentől hamarébb tudósitsa Kegyelmetek uramat ő kegyelmét erről, hogy tudjuk alkalmaztatni az dolgot.

Külczím: Tekintetes nemzetes Gyerőfi György uramnak ő kegyelmének adassék.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.).

1681. decz. 19.

Tekéntetes nekem kedves asszonyom menyem

Kegyelmed nekem küldött levelét böcsülettel vettem; bizony mioltától fogva portára beérkeztenek öcsémuramék, azolta levelek ő kegyelmeknek nem jött; mert azután várakoztanak, hogy a vezérrel szembe legyenek, és úgy tudósítsák ő nagyságát. De onnét Konstantinápolyból szintén tegnap érkezett egy görög; szemben volt ő kegyelmekkel mikor eljött, jó egészségben hagyta mindnyájon ő kegyelmeket. Immár urunk ő nagysága minden nap várja, bizonyoson érkezik ő kegyelmektől levél; nekem is még vagy két nap itt kell múlatnom; ha addig érkezik, mindjárást Kegyelmedet tudósítom. Kegyelmed kezembe küldött levelét még akkor beküldöttem Brassóba, el is vitték öcsémuramnak, posta

menvén be; mi az másik Kegyelmed levelét is holnap isten velem levén elküldöm az urunk ő nagysága szolgájától. Kegyelmed édes menyemasszony semmit ne búsuljon, mert bizony isten, öcsém uramékat hamar időn jó egésségben meghozza. Kegyelmed nekem mindenekben parancsoljon, én míg élek maradok

1681. 19-a Decembris. Fejérvár.

Kegyelmed köteles szolgája

Mikes Kelemen, m. p.

Külczím: Tekéntetes nemzetes Gyerőfi György uram kedves házastársának, tekéntetes Kemény Kata asszonynak, nekem kedves menyemasszonynak ő kegyelmének adassék.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1681. decz. 21.

Isten minden jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Kegyelmed levelét vöttem édes Gyerőfi uram, írását értem; hogy Kegyelmed tudósított az ott levő dolgokrúl, Kegyelmedtűl kedvesen veszem. Az mi azon dolgot nézi, hogy uramra ő kegyelmére nehezteltek az vissza való jövetelért, méltó oka nem volt, mivel az hadak fogytak; azonkivűl is ott kinn mivel élődniök nem lött volna; Kegyelmed maga is tudja; uram ő kegyelme is rosszúl volt; most is egy holnaptúl fogva majd betegeskedik; való ban is roszúl volt ő kegyelme, az lábaiban esvén az köszvény, — most is fekszik ő kegyelme. — Az mi az gyermek dolgát nézi, az káptalanbúl az leveleket kikerestettük. megláthatja Kegyelmed. Rákóczi Ferencz [1]) uram, és az ifiu Rákóczi György fejedelmek idejében is nem kévántak annyit koránt is. — Isten legyen Kegyelmeddel. Albae, 21-a Decembris 1681.

Kegyelmednek minden jót kéván

Bornemisza Anna, m. p.

A fejedelemnő kezétől: Magam nem írhattam Kegyelmednek, siettem, mivel ma jött Fogarasi, s mindjárt az levelek készen levén, ő kegyelmek siettették. Édes Gyerőfi uram, ha Kegyelmetek végbevitte eddig, úgy legyen, mint isten ő felsége engedte, s ha nem is, légyen isten akarata; csak isten uramat ő kegyelmét éltesse itt benn szegény hazánkban.

Külczím: Tekéntetes nemzetes Gyerőfi György uramnak, ő kegyelmének adassék.

Gyerőfi kezétől a levél hátlapján: Két papucsot, két tükört. Az fejedelemasszonynak egy kis ládát, két karmazsint, két nyustot.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

---

[1]) Ki van húzva.

1682. febr. 28.

Isten Kegyelmedet minden jókkal áldja meg.

Kegyelmed levelét vettük, melyben mit írjon Kegyelmed, értjük; hogy az ott való dolgok és állapotokrúl tudósitott, igen kedvesen vettük; már az ország s az urak ő kegyelmek mit írattak, Kegyelmed megláthatja. Az mi penig az igéretet nézi: Kegyelmetek helyes ratiókkal állította, magunknak is elménk, mind az uram ő kegyelme, mind az gyermek, és az sok költség dolgábúl ott járt; mert annyira megfogyatkoztunk, kit sokan tudnak, hogy annak az pénznek felének is ha nem tudom hova tennének is, semmiképpen szerit nem tehetném; maga is Kegyelmed édes Gyerőfi uram tudhatja, mennyi rettenetest költöttünk; annyira jutottunk most is, hogy csak a hitvány gyalogok fizetésére is mástúl kellett, s egyéb szükségre is pénzt kérnünk. Az mi kis aranyat válthatunk is, mihelyt veretjük, mindjárt az portai költségre elkél; én ugyan azt nem számlálom, mivel Kegyelmetek magok is tudhatják az nagy tehetetlenséget. Im Kegyelmednek édes Gyerőfi uram költségire küldtünk tiz aranyat. — Isten ő felsége Kegyelmeteket vezérelje, az mint ő felségének kegyelmessége lesz. — Fogaras, 28-a Februarii 1682.

Kegyelmednek minden jókat kiván

Bornemisza Anna m. p.

A fejedelemnő kezétől: Csak uram ő kegyelme maradhatna benn, azon legyen Kegyelmetek; az gyermek dolgában is, mint feljebb írám, az mint istennek tetszik, úgy legyen, úgy igazgassa Kegyelmetek elméjét, s mind az hatalmas nemzetnek, mi(n)t ő felsége rendelte.

Külczím: Tekintetes nemzetes Gyerőfi György uramnak ő kegyelmének.

Idegen kéztől: Portai dologhoz való.

(Eredetije gróf Kornis Károlynál.)

1682. aug. 5.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes.

Prudens ac circumspecte fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Nemzetes Gyerőfi György hívünk az előbbeni fényes portára való utazásában lovaiban igen megfogyatkozott. Parancsoljuk azért kegyelmesen Hűségednek, mostani portai utja szükségére Hűségtek székiben kelletvén lovakat vásárolni, legyen illendő assistentiával ő kegyelmének. Secus non facturus. Datum in arce nostra Szamos-Ujvár, die 5 mensis Augusti, anno 1682.

M. Apafi m. p.

Külczím: Prudenti et circumspecto iudici primario civitatis nostrae Bistriciensis c. c. t. fideli nobis dilecto.

(Eredetije Keresztesi Papp Miklósnál.)

1686. october 6.

Magnifice ac observandissime dne.

Obsequia mea paratissima. Litteras mihi exaratas honorifice percepi, sed cum moderno tempore inclÿta camera restaurata Czepusiensis, non possim amplius absolute sicut antea circa bona fiscalia disponere, in restitutione pagi Joseph Hasza [Jósefháza] iuxta petitum tam subito servire nequeo. Attamen mihi optime constant motiva ratione bonae vicinitatis, ob quae hic pagus suae magnificentiae est merito resignatur. Sed siquidem imo nuper ad mandatum dni Telekÿ, unus tabellarius omnibus secum habitis ad nostram aulam sonantibus literis et 100 aureis non solum spoliatus est verum etiam per aliquot menses Cibinii pro magno scandalo decennitatis incarceratus, neque ullum promissum celsissimi principis et nomine totius regni Transÿlvanici datum hucusque in minimo servaturo, ex quo toti (*sic*) militiae caesareae magnum detrimentum evenit, nescitur cuius? nos assecurare possumus. Quae obstacula si non essent facilius iuxta contentum servire vellem. Quibus me recommendans permaneo Magnificentiae Vrae

Zathm. 6-ta Octobr. 1686.

servus paratos
J. W. Sÿhnn, m. p.

Külczím: Generoso dno Melchiori Pogány inclyti comitatus Maramarosiensis vicecomiti e. c. t. dno mihi observando in Hoszumezőn (*sic.*)

(Katona Elek birtokában.)

Sÿhnn-t egy 1685. jannár 4-én kelt okíratban mint »Sacr[mae] caes. regiaeque Mattis rerum cameralium inspector«-t találom megnevezve.

1688. május 7.

Michaël Apafi s. a. t.

Generose egregii nobiles et strenui fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Ez fennforgó állapatokhoz képest, az római császár ő felsége parancsolatjából méltóságos Carafa general ő klgme kővári várunkban is, bizonyos conditiók alatt, az ő felsége praesidiumát recipiáltatni kévánván böcsülletes meghitt tanácsúri s főrenden levő deputatus híveink ő kglmek velünk megegyezett tetszésekből parancsolljuk kegyelmessen és igen serio Kgdnek s Hűségteknek, ezen commissiónkat praesentáló nemze-

tes Dónáth János hívünk által azon várunkban rendelt ő felsége praesidiumát minden akadályoztatás nélkűl bocsássák be; maga penig Kgd Katona Mihály vicekapitány, ennek felette Buda János porkoláb, Diószegi István udvarbiró híveink magok cselédivel és az számtartó s kulcsár s Hűségteken kivűl tiz jó gyalogok azon várunkban maradjanak, és minden azon várunkban levő bonumokra s egyéb szükséges alkalmatosságokra hűségessen vigyázzanak, hozzánk és az országhoz tartozó kötelességeket mindenekben előttök viselvén, és bennünket is ottan tudósítván, eltávoztassák mindazáltal, hogy magunk búsíttatására s ez országnak is közönséges kárára semmiben is az ő felsége praesidiumának okot ne szolgáltasson, annál inkább penig veszedelmet ne hozzon. Datum in arce nra Fogaras die 7. Maii 1688.

Apafi m. p.

Kővárban.

(Egészben Apafi kézírata.)

Külczím: Generosis, egregiis, nobilibus, et strenuis, Michaeli Katona de Berkesz vicecapitaneo, Stephano supremo — et Benedicto Bucsi de Várad, ac Ioanni Buda vicecastellanis, Stephano Diószegi provisori, ductoribus vexilliferis, rationistis, decurionibus coeterisque officialibus ac universis praesidii bonorumque nostrorum Kőváriensium etc. fidelibus nobis dilectis.

(Katona Elek birtokában.)

1688. május 7.

Michael Apafi s. a. t. Nemzetes, nemes és vitézlő Katona Mihály uramnak, kővári várunk vicekapitányjának, Bucsi Istvánnak, fő-, Bucsi Benedeknek és Buda Jánosnak, vice-porkolábinknak, hadnagyoknak, tizedeseknek és egyéb tisztviselőknek, s az egész kővári praesidiumnak, a kik ez levelünket látják és olvassák fejedelmi kegyelmességünket. Ez fennforgó állapotokhoz képest az római császár ő flge parancsolatjából méltóságos Karaffa general ő kgme kővári várunkban is bizonyos conditiók alatt az ő felge praesidiumát recipiáltatni kivánván: böcsülletes meghitt tanácsur és főrendű deputatus híveink ő kglmek velünk megegyezett tetszésekből, feljűl megnevezett híveinknek, Kglteknek és Hűségteknek kegyelmesen és igen serio parancsoljuk ezen commissiónkat praesentáló Dónát János hívünk által, azon várunkban rendelt ő fsége praesidiumát minden akadályoztatás nélkűl bocsássák bé, és úgy alkalmaztassák magokat (hozzánk és ez országhoz tartozó kötelességeket is előtte viselvén) hogy ellenkező cselekedetével reánk, és ez országra búsulást, kárt, annál inkább veszedelmet ne hozzon, maga kötelességének mentségére ez levelünket megtartván. Secus nec facturi. Datum in arce nostra

Fogaras, die septima mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo octuagesimo octavo.

Apafi m. p. (P. H.)

(Katona Elek birtokában.)

1688. május 9.

Ajánljuk Kgmeteknek szolgálatunkat.

Ez mostan fennforgó szoros állapotokhoz képest, méltóságos Caraffa general ő nga előnkbe terjesztett római császár ő flge parancsolatját megértvén, mit concludáltunk az ő flge praesidiumának némely várokban s Kővár várában is bébocsátása és bevétele felől, az mi kgls urunk ő nga Kgtekre is dirigált méltóságos parancsolatiból, és azokat praesentáló commissarius böcsülletes hívétől voltaképpen megértheti. Hogy azért valami módon az mi kgls urunkra ő ngára és reánk is nagy búsulást, és az országra is maga Kgtek romlása s azon várnak is végső pusztulásával veszedelmet ne hozzon: intjük Kgteket, sőt az mi kgls urunkhoz, és édes hazájához tartozó kötelességére kényszerítjük, az mi kgls urunk ő nga méltóságos parancsolatjának engedelmeskedni, és az ő flge praesidiumát azon várban recipiálni semmiképpen el ne mulassa, sőt annak bébocsátásában késedelmet, annál inkább valami egyéb alkalmatlanságot követni ne merészeljen, egyébiránt az mi kgls urunkra, s reánk is következhető nagy búsulásnak, és ez országra is Kgtek romlása, s azon várnak is veszedelmével következhető utolsó pusztulásnak okai maga lesznek, és mind isten, s mind ez világ előtt magok adnak számot rólla. Ajánljuk isten oltalmában Kgteket. Szeben, 9. Maii 1688.

Kgmetek jó akarói

Teleki Mihály m. p.
Bethlen Elek m. p.
Bethlen Miklós m. p.
Bethlen Gergely m. p.
Székely László m. p.
Franck Bálint m. p.
Szabó Keresztély m. p.
Apor István m. p.

Külczím: Nemzetes Katona Mihály kővári vicekapitány és Bucsi István, s Bucsi Benedek porkoláb uraméknak ő kglknek adassék.

(Katona Elek birtokában.)

1688. május 10.

Szolgálok Kgldnek.

Az mi kgls urunk ő naga mélgos levelébűl ő naga s az nemes ország commissariussi Dónát János és Vajda Mihály

uramék relatiójábúl megérti Kgld az dolgokat. Akartam én is Kgldnek vagy két szóval írnom s kérnem, hogy Kgld alkalmaztassa magát mindenekben az ő naga mélgos parancsolatjához és az generállal ő nagával lett végezéshez, hogy valamint Kgld ellenkezőt cselekedvén, ő nagoknak búsulást, az országnak veszedelmet ne szerezzen, mely megleszen, ha Kgld legkisebben teszen is ellenkezőt, magának is gyermekivel együtt örökös romlást szerez.

Micsoda conditiókkal bocsáttattak be az várakban az praesidiumok, (holott hogy Kgld az dolgot megértse, mind a brassai várban, Görgényben, Kővárban, Husztban praesidiumok tétetnek) Kgldnek is megküldik, és hogy az alatt is érthesse az dolgokat, az conditiók ezek lesznek.

Finito bello vel facta pace minden erdélyi s Erdélyhez tartozó erősségekbűl a praesidiumok kivitetnek és ő nagoknak s az országnak visszaadatnak, addig is semminemű oeconomiához, jövedelmekhez nem szólnak, nem nyúlnak. Az udvarbirákat az ő nagok jövedelmiben nem impediálják; korcsmák, sóaknák, harminczadok dolgában magokat nem avatják. Az várakban levő ő nagok vagy ő nagok hívei s akárki javait nem bántják, ha kik pedig ki akarják vinni, szabados leszen. Refugii causa ha kik oda kíntelenittetnek menni, azoknak is semmi háborgatások nem leszen. Az huszti s kővári praesidiumnak Szakmárrúl visznek annonat, csak szintén vecturárúl kell provideálni, munitiókhoz nem nyúlnak, azokat az várakbúl ki nem viszik, Kővárban Kgld, Buda János porkoláb uram minden cselédekkel bennlakhatnak a várban, úgy udvarbiró uram, az számtartó s az kulcsár is benn is lakjanak.

Tiz gyalogot válaszszon Kgld maga mellé, azok is bennlakhatnak; az több gyalogok pedig Bucsi István s Bucsi Benedek uramékkal együtt, a német gyalogok is minden fegyverekkel minden alkalmatosságokkal onnét kibocsáttatnak, azoknak Vajda Mihály urammal együtt kötelességek mellé be kelletik jőni, (ha szintén Bucsi uramék meg nem akarnának is maradni (noha ha megmaradnak, leszen tisztességes állapatjok) az a rendi, hogy bejőjjenek) kirűl ő naga íratott Kgk s patenst is küldött. Az várra való vigyázás, abban való dispositio, az ő felsége német commendánsának dispositiójában leszen, kinek is tisztiben magát Kgld ne avassa, hogy azzal is magának bajt búsulást ne szerezzen. Az tiz gyalog azért hagyatik Kgld mellett, hogy az ő nagok szolgálatjában legyen kit küldözni, és az várban levő ő nagok s más becsülletes emberek javait is kivel vigyáztatni, oltalmaztatni, mert ezeknek kapukban, bástyákon való vigyázásokat meg sem engednék. Ha pedig az tiz ott maradandó gyalogokon kivűl az több magyar, német, oláh gyalogoknak az béjövetelre való kedvek semmiképen nem lenne, úgy Bucsi uraméknak is (noha azt való-

ban roszúl cselekednék ő kglmek) azon kell lenni, hogy bejőjjenek, be is jőnek, ha magoknak javokat akarják, küldje ki Kgld addig az közel való falukra, mig replicálnak, mert az falukon való léteket nem ellenzik, ha pedig szükségesnek ítíli Klgd, hogy az vidékben is maradjanak bennek, arrúl is tudósítson Kgld, de eloszlani ne engedje őket Kgld. Azt is igírte az general ő naga, míg mind urunk ő naga mind az ország kivánságira császár ő felsége mélgos subscriptiója alatt jó formában való levelet hoznak, addig az lotaringiai herczeggel az elmúlt őszszel lett conclusumnak punctumit minden részeiben megtartatja. Az várban levő munitiókat pediglen inventáltatni kell Dónát János, Vajda Mihály uramék által. Kgld ezután is az jó vigyázást, tudósítást el ne mulassa, a mennyiben lehet, mely is úgy megyen jobban véghez, egyéb ott levő dolgokban is úgy procedálhat Kgld rendessebben, ha az commendánshoz és az ő felsége vitézihez jól alkalmaztatja magát, úgyis hiszem, hogy száznál sokkal többet oda nem visznek.

Az én szállásimat pedig és egyéb alkalmatosságimat Kgld én számomra megtartsa, meg is tarthatja pedig ha akarja, mert azoknak ordinantiájok lesz, hogy semmi alkalmatlanságot ne cselekedjenek. Az én kulcsárom az én pinczémben bennmaradjon, az én egyet-másimat, a kik ott vadnak, hordassa Kgltek egy vagy két házban vagy boltban, hogy annyifelé ne legyen; én úgy tudom, kemény ordinantiája leszen az ott való commendansnak, hogy az én ott való alkalmatosságimat ne bántsák, meg se illessék, ha mi alkalmatlanságot követnek pedig, Kgld sietve tudósítson.

Az mi puskaporom nekem ott volt, és egyéb efféle granátim is Csehbűl odavitt, Taraczkom, Jakab (?) s egyéb felől is izentem ugyan Diószegi uramtúl is, de kiválkép Vajda Mihály uramtúl izentem Kgld maga személyét s Bucsi uramat illető dologrúl is.

Az ott leendő commendánsnak írtam, ott Kgtek az titulussát megírathatja. Kgd adja meg levelemet s tudósítson, mint fogja magát alkalmaztatni, hogy ahhoz képest kedveskedhessen, bemenetelekor pedig mivel kedveskedjék Kgtek, én szómmal Vajda Mihály uramtúl Kgld megérti.

Az kővári s huszti commendánsoknak praesidiumnak Hussin uram az szakmári commendáns fog parancsolni. Kinek is irattam, Kgld küldje meg.

Az vidékben az commendánsnak semmi dispositiója nem leszen. Az ő nagok jószágiban pedig az udvarbiró parancsol.

Hogy az alsó várban németeket ne vigyenek, alig hiszem, de ha visznek is, nem sokat, kivált ha Kgtek jól alkalmaztatja a dolgot, mert nekem az generál ő naga azt mondotta, azért nem küld oda sok németet, hogy az én szállásim, alkalmatosságim inkább megmaradhassanak és ha oda kell mennem cselédestűl,

kevesebb alkalmatlanságom legyen. Ha csak százhusz németet küld, az mint nékem mondotta, azok a felső várban, s az két külső kapu között alkalmasint elférnek.

Isten Kglteket éltesse s segélje minden jóra. Szeben 10. Mai, 1688.

Kgld szolgáló komja
Teleki Mihály m. p.

(Ifj. Teleki Mihály kézírása az aláíráson kivül egészben.)
(Katona Elek birtokában.)

1706.

Mi fejedelem felső-vadászi Rákóczi Ferencz isten kegyelméből Erdélyországának és az magyarországi confederált statusoknak és rendeknek választott vezérlő fejedelme, azon Magyarország részeinek ura, székelyek és Saáros vármegye főispánja, munkácsi és makoviczai herczeg, és Sáros-Pataknak, Tokajnak, Regécznek, Ecsednek, Somlyónak, Ledniczének, Szerencsnek, Onadnak örökös ura.

Adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik, kiváltképpen penig az idegenek által megbántatott csak földig letapottatott nemes magyar nemzet régi szabadságának hajdani boldog állapotjában való helyben állitására istenes jó igyekezettel vélünk együtt felfegyverkezett vitézlő rendekben, felső, közép, alsó méltóságokban és tisztekben helyheztetett s egy szóval minden magyar- és erdélyországi hadi tiszteinknek mezei és presidiumbeli commendánsinknak és egész hadainknak kicsintől fogva nagyig mind közönségesen és személy szerint. Hogy minekutánna a minden kegyes szándékokat jóra vezérlő bölcs isten tetszéséből ezen hanyatló s majdon leomló állapatjára jutott édes hazánk fegyveres ügyinek folytatására az elkerülhetetlen szükség bennünket unszolni s kénszeríteni kezdett volna, előre is elláttuk s annyival inkább már tapasztaltuk is, hogy a jó rendtartás és annak bizonyos igazgató regulái nélkül az hadakozásnak hasznoson és boldogúl folyni nem lehet. Ahozképest akarván ebben más keresztény hadakozó nemzetnek dicséretes példáját is követnünk, minekelötte több dolgoknak s állapatoknak is bővebb leírásával készülni kezdett hadi törvényeink és egyéb rendszabásink feltött szándékink szerint kiadatnának, akartuk azoknak némely főrészét rövidebb formában a dolognak hamarébb voltáért előre is közönségessé tennünk, hogy az alatt is hadaink jó rendben foglalván magokat, minden tilalmas dolgokat s rendetlenségeket eltávoztathassanak és az tudatlansággal senki magát ne mentegethesse s ahoz való bizodalmábúl az gonosz cselekedre *(így)* okot ne vehessen magának, mely rövid hadi rendszabások következnek ekképpen.

Az magyar vitézlő rend hasznára s jovára rövideden öszvevettetett hadi regulák avagy artikulusok.

I. Valaki magát az nemes ország hadi szolgálatjára kötelezi magát *(így)* tartozik abban az meghatározott ideig, úgymint az haza szabadságának megnyeréséig és a végre öszveköttetett szövetségnek tartásáig megmaradni, ha pedig az tiszt mindaddig nem continuálhatná szolgálatját, tartozik egy kántorral elébb megjelenteni búcsuzó szándékát s ha meg nem jelenti, tehát az búcsuzás után való egész kántort is tartozik kiszolgálni.

II. Senkinek más tiszt ezerében vagy seregében magát adni és elmenni nem szabad, az közrendnek élete az tisztnek böcsületi elvesztése alatt.

III. Valaki az hadbúl vagy táborrúl szolgálatja elvégezése előtt elmegyen, ha tiszt lejénd, tisztit, ha közvitéz lesz, fejét veszti el. A ki pedig az olyan embert megöli, főképpen ha maga hadi vezérétől vagy kapitányától nincsen úti levele, történt halála helyesnek és szabadosnak itéltetik.

IV. Veszekedést, visszavonást az hadak egymás között indítani ne merészeljenek kemény büntetés alatt.

V. Ha valaki az közönséges hadak közzűl főképpen az gyalog az ő soldos fegyverét, melylyel az ellenségnek kellene elé állani, kártya vagy koczka játékkal elveszti, vagy a lovas az ő soldos lovát azon szerént eljádza, mind a nyerő, mind a vesztő, úgy egyik mind a másik, felakasztassanak.

VI. Valaki maga commendansa kapitányja vagy csak tizedesse ellen is, akár pedig szolga az ura ellen kézzel, annyival inkább fegyverrel feltámod, avagy csak böstölen szóval illeti is, fejét veszesse el érette.

VII. Ha ki tábori strására rohan, vagy maga részérűl ha reája bizattattatott azt végben vinni nem akarja, akar pedig maga tiszti s commendansa akaratja ellen és engedelme nélkűl az strásárúl rendin s idején küül elmegyen, fővétellel büntetődjék, hanem ha az külső strása megelőzné őtet, úgy ment lészen.

VIII. Valaki zászló alatt mást megsebesit, becsületit, fejét veszti el érette.

IX. Ha valamely gyalog istrása az ő rendelt vigyázó helyén meg nem marad, vagy onnan valamely szükségre nézve eltávozik, vagy az harcz rendeléskor és strásán létekor elaluszik, vagy penig az reája bizott szolgálatban szorgalmatlanúl és gondatlanúl jár el, az cirkálóknak vagy battalirozóknak szabad az olyat megölni, ha pedig az commendans eleiben vitettetik, feje s becsületi elvesztésével büntettessék meg.

X. Az istrása akár mezőben, akár várban az kőfalról ha az ellenséggel commendérozó híre nélkűl beszél, megbizonyosodván reája, fejét veszesse el.

XI. Az mely hadi ember az ország kéncséből akár ágyukhoz tartozó puskaport golyóbist, akár más egyéb jovát az országnak maga hasznára meri fordítani, minden irgalom nélkűl rút és gyalázatos halállal való büntetése legyen.

XII. Valaki az kémet maga házánál lappangtatja avagy az olyantúl valamit tudván, meg nem jelenti, az olyan személy minden kegyelem nélkűl négygyé vágattattassék.

XIII. Valaki az szükségnek és harcznak idején zászlója alól elszalad, vagy az elszaladásra szóval valakinek okot ad, fejét, jószágát veszesse el, hasonlóképpen a ki veszedelemnek idején rajta nem megyen az ellenségen és nem harczol véle, azon szerént büntettessék.

XIV. Ha valaki vakmerőségtűl viseltetvén, az ellenség földére csap, vagy az ellenségnek az tőle való ártalomra alkalmatosságot mutat, az generalis vagy más commendérozó tiszt akaratja kívűl, fejét veszesse el.

XV. A jelnek vagy parolának kiadása után minden hadi ember az rendében békével maradjon. Ha pedig azon kivűl találtatik, vagy a jelt az kérdőnek meg nem tudja mondani, feje vétettessék.

XVI. Az nyugodalomra való trombita vagy dobszó után senki a táboron kiáltást és zajgást tenni ne merészeljen kemény büntetés alatt.

XVII. A ki a frigy vagy parola alatt lármát, veszekedést, zenebonát indit, vagy puskáját az ellenséghez kilövi, üttettessék el a feje.

XVIII. Az északai korcsma árulás tobzódás és torbézlás főként az megirt időben kemény büntetés alatt tilalmoztatnak.

XIX. Senki az hadak közzül másnak semmi javát erőszakkal el ne ragadja, mert felakasztatik érette, ha pedig csekélyebb dolog, legalább egy garas árát érő leszen, keményen megpálczáztatik.

XX. Senki sákmányozni az falukra vagy akárhova is az commendérozó tisztek engedelme annak vigyázására rendelendő embere nélkül kimenni ne merészeljen és senkinek rövidséget ne tegyen kemény büntetés alatt, az elkövetendő kárnak vagy cselekedetnek minémüségéhez képest.

XXI. Idegen jövevény és ismeretlen embert senki az commendérozó tiszt vagy legalább az hadi biró hire s engedelme nélkül sem az hadak közzé, se maga szolgálatjára be ne fogadjon kemény büntetés alatt.

XXII. Senki más hadi ember szolgáját el ne csalja s hódítsa kemény büntetés alatt.

XXIII. Senki az ország soldas lovát szekerében ne fogja,

vagy maga haszna keresésére ne fordítsa a commendérozó tiszt engedelme nélkül.

XXIV. Az táborra élést hozóktúl senki semmit erővel el ne ragadjon a 19. articulusban megírt büntetés alatt.

XXV. Ha valaki az táborrúl az utakra kimegyen a végre, hogy ottan az kereskedőktől valami eledeleket előre megvegyen maga utálatos nyeresége és haszna keresése kedvéért, keményen megbüntetődjék érette és a mit vött ingyen, elveszesse.

XXVI. Az táborán eladandó eledeleknek ételnek italnak más egyéb áruknak az commendérozó tiszt *vagy az hadi biró árát* szabja.

XXVII. Ha ki pedig böcsű szabása előtt valamit vészen, az vevő pénzét, az eladó áruját veszesse el, és ha feljebb adja is az árus az maga marháját annak szabott áránál, hasonlóképpen a szerint büntettessék.

XXVIII. A commendérozó főtiszttől vagy *hadi birótól* valamely gonosztevők megfogására küldettetett vitézeket senki bestelen szókkal ne illesse se kissebbitse kemény büntetés alatt, hasonlóképpen az igazság czélját véghez vivő személy, úgymint tömlöcztartót hóhért ne csúfolja, se ne boszantsa becsületi elvesztése alatt.

XXIX. Minden ezeres kapitány avagy obester becsületinek elvesztése alatt tartozik idejének rendi szerint megjelenteni, hány vitéz héjával legyen ezere, lakos embert pedig csalárdságból be ne mustráljon, kemény büntetés alatt.

XXX. Minden kapitány avagy commendans tiszt arra szorgalmatosan vigyázzon, hogy az mely vár avagy erősség az ő hűségére s gondviselésére bizattatott, azt életének utolsó veszedelemben forgásáig az ellenségnek fel ne adja becsületi s feje elvesztése alatt.

XXXI. A tizedesek és a több vitézek pedig arra vigyázzanak, hogy ha azon várbéli tiszt avagy commendans a ki távol legyen tőle, valami jeladás vagy egyéb módok alatt az olyan erősséget az ellenség kezében akarná ejteni, azt megfogván, az közelebb való commendérozó generalis kezében vigyék kötelességek szerint.

XXXII. A várbeli tiszt avagy commendáns a félelmes és veszedelmes időben kapuzáráskor és nyitáskor ha lehet maga is jelen legyen, főképpen ahol arra való alkalmatos porkoláb nincsen és senkinek alkalmatlan időben a vár kapuját ki ne nyittassa, északának idején pedig minden vitézét a várban öszvegyüjtve tartsa.

XXXIII. Senki a végvárakban be ne bocsáttassék, az ki csak nem ismeretes és odajövetelének bizonyos oka nem tudatik, és ha helyes okát jelenti odajövetelének, magát kevés szolgákkal bebocsáthatni és ha felesed magával lenne (a kiktől netalán

valami tartalék lehetne) generalis engedelme nélkűl bebocsátani nem szabad.

XXXIV. Valamely vitéz praedálásnak okáért maga megátalkodásából az ellenség földére megyen, feje vételével büntetődjék.

XXXV. A kire az strása rendszerint kerűl és azon meg nem jelenik, fejét veszti el.

XXXVI. Ha ki maga strásálásának idejét véghez viszi és az ő helyette következendő más strását oda nem várván, vakmerőségéből onnan elmégyen, az is a fejét fogja elveszteni, a mint oda fel art. 7.

XXXVII. A ki részegsége, koczka vagy kártyajádzása miatt az rend szerint reája következett strását elmulatja, mind fejét, mind becsületit elveszti.

XXXVIII. Senki az várbéli commendánsak, tisztek és vitézek közűl el ne távozzék, sem az alatta valókat maga dolgaiban ide s tova el ne küldözze az mezei commendérozó főtiszt hire s engedelme nélkűl, kiváltképpen ha az közel leend, annyival inkább veszedelmes üdőben kemény büntetés alatt.

XXXIX. A történetből talált portékát senki csak egy éjjel is magánál hálni ne merészelje, hanem az maga commendérozó tisztinek akár pedig *hadi* biróknak bejelentse lopásnak büntetése alatt.

XL. A mely vitéz fegyver nélkűl jár, a kire már soldot vett fogságban vettessék és ott szenvedjen érette.

XLI. Senki az erősségben veszekedést zenebonát vagy háborút indítani ne merészeljen nagy büntetés alatt, és ha ki másnak fejét vagy egyéb tagját megsebesíteni és csak kardjának más ellen méltatlan kivonásáért is kezét veszesse el.

XLII. Minden hadakozó alkalmatosságban kiváltképpen mezőben az ellenségtől való szükségnek idején, az várban pedig megszálláskor vagy ahoz való készületkor mind addig míg az szükség kivánja, senki is az hadak közzül az szükséges munkától magát el ne vonja maga javára megmaradására nézve is.

XLIII. Az kapitányok, hadnagyok, tizedesek ki ki magát allatta való vitézeit minduntalan tanitgassa s oktassa, miként kellessék kinek kinek az harczon alkalmatosan egy rendében állani és ő hozzájok alkalmaztatott fegyverrel legjobb móddal élni, a ki pedig rendéből tiszti parancsolatja nélkűl az harczon ki megyen s koválygog, fejét veszesse el.

XLIV. A vitézek és tizedesek magok előttök való tiszteikhez kapitányokhoz, hadnagyokhoz mind cselekedettel s mind szóval becsületessen alkalmaztassák magokat, hasonlóképpen azok is az ő alattak valókhoz, nem bestelenitvén és vervén (ha csak az elmulhatatlan szükség azt mindjárást megtenni nem kivánja)

hanem ha valamelyik közzülök valamit vét, öszvegyüjtvén az egész tizedeseket és az vitézek közzül is a mennyit gondol az commendans, azokkal együtt ottan törvényt tevén reájok a szerént vegyék el büntetéseket; ha pedig valamelyik zendülést szerzőnek vagy pártütőnek tanáltatnék közzüllök, az olyat megfogván az commendérozó tiszt vagy generalis kezéhez küldjék.

XLV. Minden czégéres vétkek, ugymint isten és választott szentei ellen való káromkodás és szitkok, ördöngessék, boszorkányság, gyilkosság, paráznaság, lopás, tolvajság, utonállás, templomnak, czínteremnek felverése, parochiak, scholák, házak, majorok, malmok, faluk, városok és egyéb záros helyek felverése égetése és több ehez hasonló gonosz cselekedetek tilalmaztatnak az ország törvényében feltett halálos kemény büntetés alatt.

XLVI. Ha valaki az hadak közzül akár tiszt akár közrend ezen feljül írt becsületi s feje vesztésének következendő büntetésével megerősítetett articulusokat annak rendi s módja szerint meg nem tartaná, az olyat az kapitánja vagy más arra való tiszti az közelebb való generalis vagy más commendérozó főtiszt kezéhez jó őrizet alatt rendesen küldje annak számadásának terhe s becsületinek elvesztése alatt.

XLVII. Hogy pedig az vitézlő rend ezen hadi articulusokat hamaréбb megtanulhassa és jól eszébe vehesse, az tisztek seregek előtt ezeket gyakran megolvastassák szóval is elejekben adják magok alattok valóinak főképpen minden mustra és sold fizetéskor, hogy jól megértsék és azoknak megtartására vigyázzanak; s ha ki az olyan olvasáskor jelen nem volnának is, azután azoknak is hasonlóképpen megmagyarázzák és véllek jól megértessék, hogy ezek ellen való vétkektől magokat megóhassák elméjekben tartván, hogy az tudatlansággal avagy részeg voltokkal való magok mentegetése senkinek is nem használhat.

Nagy-Szombatban nyomtattatott 1706. esztendőben.

Kívül: Tábori Edictum in a. 1706.

(A gróf Wass család levéltárában.)

1717. julius 23.

Spectabilis ac perillris domine domine vicecomes.

Valamint a több nemes vármegyékbűl, ugy nemes Közép-Szolnok vármegyébűl hallom a panaszt, hogy igen megsokasodtak az oláh pópák. Igen is ugy vagyon, s magam is tapasztalom: de mindazonáltal mind az én akaratom ellen, mind pedig vladikájok, és püspökjök Pataki János uram (a ki mostanában Bécsben temporizál) akaratja ellen sokasodtak meg. Mi tévők legyünk tehát viceispány uram? Megkevesitsük-e ilyen formán, hogy minden helységbe csak egy legyen, a ki az ő módgyok szerént az

isteni szolgálatot végbe vigye? Nem, mert nem is lehet. Miért? Azért, hogy az oláh pópa egyedűl, s magányossan el nem végezheti ugy isteni szolgálatját, mint a mi religiónkon, avagy egyéb recepta religiókon lévő papok. Tehát így meg nem kevesíthetjük. Hogy tehát, s mi módon? Az én csekély itéletem szerént eképpen. A kik Máramarosban Seraphimtól ordináltattak, és szenteltettek, ragattassanak nyakon, és adófizetés alá vettessenek, mint egyéb paraszt ember, mivel nem pópák, mert nem igaz püspöktől ordináltattak. Seraphimnak annyi püspöksége sem volt, mint a Kegld csizmatalpának, tehát papot nem szentelhetett. Az ilyen papok csak impostorok, embereket megcsalók, kapakerülők, jobbágyság alól elugrók, a kiknek nem is suffragál felséges királyinktól, és császárinktól keglmessen engedtetett Diploma, de immunitate et privilegio poparum in Trannia; de ordinatis Aradini, idem, esto iudicium, quia contra tenorem sacrorum canonum sine licentia ordinarii eppi ordinationem extra provinciam acceperunt. A kik is csak kapa, és jobbágyságkerülők, ha intött volna papságra hivatallyok, miért meg nem várják, hogy Bécsből vladikájok megérkezzék? Fures sunt omnes et latrones, quia non intrant in ovile per ostium. Igitur agatur etiam cum iis, uti actionis materiam contra se ministrarunt. Caeteri omnes, qui a legitimis eppis, seu vladicis Valachicis in inclyto regno Tranniae ordinati sunt, gaudent iisdem privilegiis, et immunitate, quibus nos sacerdotes Romano-catholici, et ministri, praedicantesque religionum reliquarum. Hoc manifeste liquet ex diplomate caesareo regio ipsis concesso, et iisdem privilegiis hucusque fruiti, et gavisi sunt; igitur et imposterum frui, et gaudere debent. Cum modo feliciter regnantis augmae mattis eadem prorsus voluntas perduret, quae Leopoldi erat genitoris, eiusdem altefatae mattis. His ergo derogare non possumus. Imminuatur numerus poparum igitur, esto fiat. Eliminentur, deponantur illi, quos prius attigi, statim omnino erunt pauciores. Etsi in hoc sancto opere splis ac perillris Dnao Vra operam suam proto-popae adiunxerit, gratum erit deo, gratum regnicolis contra multitudinem poparum querulantium, et mihi longe gratissimum. A diploma szerént mintegy tartozik is Keglmed, ha a proto-popa requirálja Kegldet, mert ő a mint hallom nem bír velek, nem is engednek szavának. Tehát ha Keglmedet, mint a nemes vármegyének edgyik főtisztjét maga segítségére kivánja, ilyen dologban főképpen a melyet mindnyájan meg akarnánk jobbittannyi, mindenekhez való szeretetéből is, nemcsak a diplomának tenora szerént tartozik Keglmed cooperálni. Adná isten, hogy ezt a jó hirt hallhatnám nemsokára. Örömöst valami ujságokkal is kedveskedném Kegldnek. A nagy tábor Nándor-Fehérvár alatt várja a pogányt készen onnan alól, de nem jő, azért hozzá fogott már a lövéshez. 150 öreg álgyúval lövetteti Euge-

nius, és 100 mosárral bombáztatja, kicsap néha a török, de hamar visszaverik. Szebenből, a mint hallom, a gubernium kikészűl, a mint Mikes uram már el is ment. A szebennyi citadellában lévő házakat egészen fölégették a pestis miatt; még ugyan a városba nincs semmi, de mivel oly közzel férkezett, oda is bemehet, noha nagy vigyázással vadnak s ez az oka, hogy a nemes gubernium Szebenből elkészűl. Ezzel Keglmed jó akaratjában, s gratiájában ajánlván magamot, maradok Károlyváratt die 23. Iulii 1717.

Splis ac perillris Dnaonis Vre

servus ad obsequia paratissimus
Georgius Preigai e Soc. Iesu
theolog. valach m. p.

(Katona Elek birtokában.)

Közli: Torma Károly.

PÁLFFY MIKLÓS LEVELEZÉSE

A TÖRÖKKEL ÉS TATÁRRAL, A BÉKE FELŐL, 1599. ŐSZÉN.

I. 1599. sept. 22.

Pálffy Miklós a nagyvezérnek — és a tatár kánnak.

Mÿ Palffÿ Mÿklós.

Tekéntetes és nagyságos s tisztelendő vitézlő úr, mÿnekünk ösmeretlen úr barátunk, sok köszönetünknek utánna minden hozzánk illendő jó tÿsztességes szomszédsági barátságunkat ajánljuk Ngodnak.

Az Kgd tÿsztességes és böcsöletesen írt levelét megadá mÿnekünk Alexander Palleologus, az mely Ngd levelét megolvasván meg is értettük. Az minemű végezése azért az hts római császárnak a mÿ kgs urunknak az fgs tatár hámmal volt, arról azt írhatjuk Ngdnak, hogy a mÿkor utólszor Alexander innend elment mÿ tőlünk, itt arra ajánlotta vala magát, hogy ismeg tÿz napra megtér, és feljön onnand alól, avagy mÿnket levelével bizonyossá teszen, mÿt végezzen mindenekről. Mÿ őtet nem tÿz, sem husz hanem huszonöt napnál is tovább vártuk és látván, hogy sem föl nem jön, sem ír, sem izen. gondoltuk hogy az elkezdett dolog immár ugyan el is mult, és a dolog ilyen módon levén, az kiket a római császár a mÿ kgs urunk ide küldött, tovább itt nem várakozhattanak; — de mihelt az Ngd levelével és az fgs tatár hám levelével Alexander följött, azt cselekedtük, hogy mindájárást a mÿ kgs urunknak Mátyás hgnek ő flgének fölküldtük, hogy ő flge az embereket mindjárást aláküldje, avagy ha azok ott nem volnának, más jámbor főszolgájit bocsássa alá, a kÿk az dologról minden jót végezzenek. Ngdnak azért csak erről kölleték írnunk, hogy Ngd többet nem, hanem legtovább avagy öt hat napot várakodgyék, mig az ő fge választja és ehez az dologhoz rendelt főszolgái eljönnek. Eljövén az ő fge választja és ő fgétől a minemő válaszunk leszen, Ngdnak mindjárást tudtára adjuk és a mellett hol és mikor legyenek az mi kgs urunk emberi az Ngd emberivel szemben, azt is megírjuk Ngdnak,

— és egymással szemben levén, ha megegyezhetnek az békeség felől, jó módjával, a kyért sok özvegyek és árvák kyáltnak az Istenhez, hogy meg legyen, jó, jóval (így); holott pedig nem végezhetnének, mind az mÿ kgls urunknak az hts római császárnak előtte leszen, a mÿt akar cselekedni aztán, mind pedig Ngdnak. — És az öt avagy hat nap alatt fogadta s maga fejére vette Alexander, hogy onnand ngd veszteg leszen, sem csatát, sem rablót sohova nem bocsát az hts római császár birtokára sem az fgs tatár császár, ehezképest fogadtuk mÿ is hogy ez napok alatt sem csatát nem bocsátunk, sem ellenködő dolgot nem indétunk. És miért immár csak ez öt avagy hat napban áll az dolog, hiszszük Ngd és az tatár hám is Alexander fogadásához tartja magát, minthogy Ngd az ő maga levelében is ő reá mutat. Isten velünk.

Költ Esztergamban 22. Septembris 1599.

A levél hátán ez áll Pálffy írásával: Dem tatár hám in simili.

(Egykorú másolat bécsi titk. ltár Hung.)

II. 1599. sept. 27.

Pálffy Miklós a nagyvezérnek — és a tatár kánnak.

Mÿ Palffÿ Mÿklós etc.

Tekéntetes és ngs úr etc. Az mint ezelőtt is megirtuk volt Ngdnak, hogy megadván nekünk az Ngd levelét, azt mi a Ngd levelét (így) az mi kgs urunknak mindjárást fölküldöttük és minden jó módgyával eleibe adtuk az dolgot ő fgének. Azért arra a levélre ő fgétől immár válaszunk vagyon, az melyben ő fge azt írja, hogy az békeségnek tractálásához való főemberit és szolgáit elválasztotta és küldtön alá küldi őket, hogy az Ngd emberivel egyben jutván az hts istennek kgs akaratjából minden jót végezzenek. Ebben azért immár semmi mulatság és haladék nem leszen. Azért ngs úr im egy nömös személt Chwthÿ Gáspárt küldöttünk Ngdhoz, a kitől Ngdnak ilyen dologról kölleték írnunk, hogy ő fge az mi kgs urunk parancsolta minekünk, hogy egy secretariusat Ngd hitlevelére némőnemő dolgok végett bebocsássam Ngdhoz. Azért kérjük te ngdat, hogy minekünk két dologról való hitlevelet küllgyön ettűl az felyűl megnevezett személtől. Egyiket, hogy az ő fge szolgája Ngdhoz békével alámehessen, ott minden tartóztatás és bántás nélkűl dolgát Ngddal elvégezvén, is meg vissza bocsáttatik mind az hozzátartozókkal egyetemben; másról penig arról adjon Ngd hitlevelet, hogy ez idő alatt Ngd onnand sem csatát sem rablót ki nem bocsát, sem penig ellenköző dolgot nem indit, Ngd megküldvén ezekről az hitlevelet, mi is innend Ngdnak hitlevelet adunk, hogy innend is mi tőlünk sem csata nem bocsátta-

tik, sem ellenködő dolog nem indíttatik. Ngdat kérjük, hogy ez személt Ngd ott ne késlelje, hanem Ngd az válaszszal bocsássa vissza, hogy ahozképest tudjuk mi is magunkat mihez tartani és hogy az elkezdett dolog az uristennek kegyelmességétől jól és barátságosan véghez vitessék. Ngd penig ne gondolja aztot, hogy mi ezzel haladékot akarnánk szerzeni, hanem azt tudja Ngd mint eszes úr, hogy efféle nagy dolgokat ugy köll elkezdeni, hogy se egyfelől, se másfelől semmi gonosz ne következhessék. Isten velünk.

Költ Esztergomban 27. Septembris 99.

A vezér pasához. Hátán: In simili dem tatar han. (Pálffy írása.)

(Egykorú másolat a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

III. 1599. sept. 28.

Pálffy Miklós Paleologus Sándor török követnek.

Mÿ Pálffÿ Mÿklós etc.

Köszönetünk sat. Kgdnek azt akaránk megirnunk, hogy az Kgd elmenetele után érkezék ő fgétűl egy levelem, az melyben azt írja ő fge, hogy már alábocsátotta Peczet, és az más commissariust, u. m. az érseket, és az mint Kgdnek itt is megmondottuk, minket is hozzája rendelt ő fge, és te Kgd vagy maga jön, vagy embert küld, ezeket immár itt találja holnap Kgd; annak okáért az mi emberünköt Kgd ott semmit ne késlelje, hanem bocsássa mindjárt Kgtek hozzánk az hitlevéllel és Te Kgtek cselekedje azt, hogy szállítsa az tábort Buda felé által vissza, és így osztán istennek kegyelmességéből mind az Kgtek emberi készen levén, mind mi, és szemben levén egymással, végezhessünk minden jót az békeség dolgában. Azért az mint itt is végeztünk Kgddel, hogy az tábor szálljon által az Dunán, és úgy menjenek az rendelt emberek egy helyre, az hol az dologrúl szólhassanak és végezhessenek, mert itt által levén az tábor, nem tudunk oly helyet, az hova innend alá mehessenek az dolognak végezésére. Azért Kgd vagy maga jön, avagy más által, avagy penig irásképpen adja tudtunkra, hogy által száll az Kgtek tábora, tehát mi és meghagyjuk mindenfelé, hogy vesztegséggel és békességgel legyenek mindenütt és így levén az dolog, isten által ugy kezdhessünk jobb módjával az dologhoz. Ha penig Kgd nem hinné, hogy ez így volna, tehát kgd vagy maga jöjjön, vagy emberét küldje és meglátja kgd, hogy ugy vagyon, az mint irjuk Kgdnek, Kgdtől választ várunk.

Költ Esztergamban 28. Septembris anno 99.

Kivül: Was ich dem Paleologo geschrieben. (Pálffy kezével.)

(Egykorú másolat, bécsi titk. lt. Hung.)

IV. 1599. sept. 30.

Pálffy Miklós a tatár kánnak és a nagyvezérnek.

Mÿ Palffy Mÿklós etc.

Tekéntetes és ngs úr, nekünk esmeretlen úr barátunk stb. Köszönetünk sat. Meghozák minekünk az Ngd tisztességes és böcsületes hitlevelét Alexander Palleologus és Chwtÿ Gáspár, azért im az ő fge secretariusát Ngdhoz beküldöttük Bonhomot, a kivel Ngd az nap és hel felől minden bizonyosképpen végezhet, holott és mely nap mind az mi kgs urunk emberi, mind pedig az Ngd emberi szemben lehessenek, és az hts istenek jó akaratjából minden jót végezhessenek, mert itt nem végezhetének az Ngd emberével. Minthogy pedig ily nagy dolognak véghez való viteléhez, tudja Ngd azt, oly alkalmas, csendes és békeséges hel kelletik és szükséges, a hol minden főlelöm nékűl csendesen végezhessenek egymással, annak okáért ez dolognak jobb módjával való véghezviteleért Ngd cselekedje azt, hogy az tábort vagy által az Dunán, vagy pedig négy mérföldön Pesten alól szállítsa, mert az Ngtok hada itt határunkban és földünkön legyen, semmi módon nem tudjuk, mint juthassanak az mi emberünk jó módjával az Ngtok emberivel szemben, mivelhogy látjuk is az Ngtok hadát nem tarthatja meg Ngd az idestova való járástól; mi pedig tudja Ngd sem csatát nem bocsátottunk, sem oly dolgot nem inditottunk ekkedig, a ki a Ngtok hadának ártalmára lett volna, hanem a mi hitünket igazán meg akartuk és akarjuk is tartani. Ngd is azért, ha a békeség dolgához akarja Ngd, hogy kezdjünk, vagy Buda fölé által, vagy Pesten alól négy mérföldre szállétsa a tábort és az ő fge secretariusával minden bizonyost végezzen Ngd a nap és a hel felől, ismeg mindjárást visszabocsátván, a mit Ngd vele végez, mi is tudván, kezdjük el az dolgot és végezzünk is ugy, hogy istennek neve dicséretire essék minden dolgunk. Mihent pedig az ő fge secretariusa hozzánk jön, azontúl mi is a mi hitlevelünket, a minemőt Ngd minekünk küldött, mindjárást küldeni fogunk. Isten velünk.

Esztergam alatt való keresztyén táborba 30. Septembris.

Kivül: Pálffy írásával: Copej was ich dem tatar han und in simili dem Obrist-vezir geschrieben.

(Egykorú másolat a bécsi titk. lt. Hung.)

V. 1599. nov. 5.

Pálffy Miklós Murad basának és a kapitihának.

Mÿ Palffÿ Mÿklós.

Nagyságos és vitézlő úr barátunk, köszönetünk és minden hozzánk illjendő tisztességes szomszédsági barátságunknak utána.

Meghozták minekünk az Ngd levelét, a melyből mindeneket megértettünk és azt is, hogy az rabokat mind meg akarja Ngtok

adni, az mely dologról ha első levelében ily bizonyosan és így írt volna az rabok megadása felől Ngd, eddig hittük volna, hogy más állapatban volna az dolog és az ő fge commissariusinak megtartózásokat mi semminek egyébnek nem tulajdonitjuk, hanem csak annak, hogy az rabokat irta vala Ngd, hogy a mely rabok az tatároknál vadnak, azokat vissza nem adhatjátok; mast azért immár holott Ngd bizonyosan írja megadni őket, ezt az Ngd levelét mingyárást lóhalálában küldtük oda fel és látván ott fön ezt az Ngd írását, hiszszük bizonyosan, hogy késedelem nékűl az commisarius urak ha elindóltak, hogy alá sietnek, ha penig el nem indóltanak, tehát elindólnak és jöttön alájünnek és immár minden szempillantásban várjuk őköt. Az mi penig onnad az békesigről tractáló személyeket illeti, Ngdnak arról azt írhatjuk, hogy mi Ngdnál és Mehemet agánál, az kik ily fő és eszes urak levén és ilyen állapatban és rendben legyettek és ez háborúságnak eleitől fogva indulatját tudjátok és minden állapatját, magunk sem kivánhatnánk sem kivánunk egyebet Ngtoknál, az kikkel elérkezvén az mi kgs urunk commissariusi is, szemben levén, hiszszük, az kgs istennek jóakaratjából minden jót végezhetünk és hogy ha az Ngtok hada szintén eloszlana is és minden haza menne is s Ngtok itt Budán maradván s teljes hatalma levén Ngtoknak az békeség dolgának véghez vitelére, ezután is tractálhatunk Ngtokkal és végezhetünk, mert ezt ugyan elhigyje Ngtok, hogy az mi kgs urunknak és fejedelmünknek ezelőtt is ez volt akaratja, hogy az frigy meg ne bomlott volna, hanem azmint mind az ő fge mind penig az török császár hitiben járt, hogy az igazán és erősen csalárdság nékűl megtartassék, mostan is azon vagyon ő fge, hogy az mit végez, az erősen és igazán és töretlen megmaradjon. Azért egymással szemben lévén az uristen az ő kgs akaratjából talán oly modot mutat, és oly végzést ad körünkben, hogy örökre megtartassék ez utólsó végezés, nem ugy mint az előbeniek. Miért, hogy penig az ti Ngtok császára az tek. és nagyságos urra és fővezérire Ibrahim pasára bízta az frigy tractalását és végezésit, tehát ha Ngdnak adja azt az hatalmat az ngs Ibrahim pasa, tehát ugy végezhetjük el Ngddal az frigyet, ha szintén az hadat visszabocsátjátok is; és miérthogy az ngos Ibrahim pasát halljuk, hogy minemő eszes okos és istenfélő jámbor úr legyen, talám ugyan az uristen azt akarja, hogy ő nga által menjen véghez ily nagy dolog, mert ha most ő nga által véghez nem menne, ezután ki tudja ki által mehetne véghez. Isten velünk.

Strigonii 5 Novembris 1599.

Kivül: **Pálffy irásával: Was ich dem Murad pasa geschrieben und in simili dem kihaja.**

(Egykorú másolat a bécsi titk. lt. Hung.)

VI. 1599. nov. 8.

Pálffy Miklós Murad basának és a kapitihának.

Mÿ Pálffÿ Miklós.

Ngs és vitézlő úr sat. köszönetünk sat.

Az Ngd levelét minekünk meghozák, az melyben írja és kívánja mitőlünk azt, hogy ha az dolog tizenöt avagy husz napig véghez mehet Muratt pasával, itt marad Ngd, de véghez ez dolog ha nem menne és egy napról másra haladna, Ngdat meg ne késleljem, és hogy az Ngd vezérpasájától Ngtokat el ne maraszszam, hanem ezuttal ngtoknak bizonyos választ írjunk és küldjünk. Az mely Ngd kivánságára azt írhatjuk Ngdnak, hogy az Ngtok levelét mi ő fgének az mi kgs urunknak mindeneket felküldöttük és magunk is mindenek mellett az mint legjobban tuttuk ugy írtunk ő fginek és postán küldöttük fel, azért minden órában és szempillantásban mind ő fginek irását, mint penig az ő fge akaratját bizonyosan és kétségnékűl várjuk, az melyek mihelt elérkeznek. az mint azelőtt is megirtok ngtoknak, ha itt Budán lesz Ngtok jó, ha itt nem leszen is Ngtok, vigyék Ngtok után az mi irásunkat; és ha vissza kell is jünni Ngtoknak, kevés fárattságot vegyen fel Ngtok ily közönséges jó dologért, mert hiszem és reménlem, hogy az kgs isten, az kinek mind az hadak, mind az békeség kgs kezeiben vadnak, hogy az ő kgs rendeléséből az mi jobb lesz, arra vezérli minden felől az dolgot. Ngdnak rövideden ezt akaránk tuttára adnunk. Isten velünk.

Strigonii 8. die Novembris anno 1599.

Kívül: Pálffy irásával: Was ich dem Murad bassa und in simili dem kihaja geschrieben.

(Egykorú másolat a bécsi titk. lt. Hung.)

VII. 1593. nov. 8.

Pálffy Miklós a nagyvezérnek.

Mÿ Pálffy Miklós etc.

Tek. és Ngs úr sat. köszönetünk sat.

Az Ngd levelét vettük és meg is értettük, az melyre Ngdnak azt írhatjuk, hogy mi Ngd felől mindenektől sok jókat hallottunk és hallunk is, sőt az mi emberink, az kik ottbenn Ngdnál voltanak is, azt mondották Ngd felől, hogy Konstantinápolyban is oly szívvel, szándékkal és igyekezettel ült lova hátára Ngd, hogy minden jót és békességet szerezzen az két hts császár között. Az mely dolgot hittem volna, hogy eddig is jó véghez vitt volna Ngd, hogy ha az tatárok fel nem bontották volna rablásokkal, — mi okokbúl mívelték azt? Ngd jobban tudhatja. De az kgs uristen, az ki az fejedelmeknek, császároknak, királyoknak szíveket vezérli, az

mi legjobb leszen, arra fogja még vinni és vezérleni, hiszszük, hogy Ngdnak is oly szívet és igyekezetet ad, az ki által ez az Ngdtól elkezdett jó dolog minden jó végre menjen, kiből Ngdnak is jó híre neve terjedjen mind ez széles földön. Isten velünk.

Strigonii 8 Novembris anno 1599.

Kívül: Pálffy irásával: Was ich dem Obristenvezir geschrieben hab.
(Egykorú másolat a bécsi titk. ltr. Hung.)

VIII. 1599. nov. 18.

Mehemet aga és Murad basa Pálffy Miklósnak.

Tek. és ngs úr, nekünk vitéz szomszéd úr barátunk, köszönetünk sat.

Az Ngod levelét minekünk meghozák, hogy Murat bassa ő ngával kevés fáradságot vegyünk föl az szegín paraszságért. Bátor nagy örömest Ngd kedveért és barátságaért készek vagyunk, valamikor parancsolja és hír vagy levél elérkezik. Hiszszük az egy élő istent az ő kgs akaratjából és rendeléséből, hogy arra vezérli minden felől e dolgot Ngd által, hogy véghez megyen ez elindult dolog, melyet engedjen meg az ő szent neveért, és az szegín nyomoruság imádhassák az egy élő istent mind Ngdért és mi érettünk. Mert itt Törökországban Ngdnak nagy jó híre neve vagyon mind az vitézek között, mind tisztességgel és vitézséggel és jámborsággal vagyon dicséreti Ngdnak. Csak az akaratunk, hogy az szegénség épőljen és telepegyen minden házanépével, magzatival egyetemben és a mivel lehetek, nagy örömest, a mire elég vagyok; mert e dolog valameddig véghez nem mehet, mindaddig az szegínség dolga igen nehéz lesz és hiszem az istent, hogy Ngod által és én általam, hogy véghez megyen e dolog. És a mely levelet küldett Ngd az mi kgs urunknak az ngs Ibrahim passának, jó néven vette Ngdtól, levelet küldett és választot vár Ngdtól bizonyosan; és hol azt írja Ngod, hogy az mi levelünket ő fgének mindeneket felküldett postán és az mint legjobban tudott irni mellette, mindeneket tuttára atta ő fgének is: jó néven vettük Ngdtól és megköszennük és megszolgáljuk Ngdnak és mihelt aláérkeznek az követek, mindjárt tuttunkra adja Ngd. És ott Deli Alit ne tartóztassa Ngod, hanem e dologban gyorsan járjon. Isten tartsa meg sat.

Költ Tona mezőségben [1]) Novembris 18 die, anno dni 1599.

Ngodnak jóakaró barátja

Mehemet aga
az ngs vezir-basának főtihajája.

[1]) »tona nessossigb.« (*így*) = Duna mezőségben?

Külczim : Az tek. és ngs urnak Pálfy Miklósnak, énnekem bizodalmas uramnak, Magyarországban az római császárnak főkomornikja és tanácsa és ujvári és komáromi és esztergami főkapitánnak kezében.

Jegyzet: Hasonló levele van mellette Murat basának, ennyi hozzáadással: »Úgy vélje Ngod, hogy nem untuk el az hadat, vagy az harczolást, vagy hogy az ngs fővezír basa sem unta el, mert az császár hada nagy, de bizony dolog az, hogy csak az szegín nyomorúság ne pusztuljon és ne romoljon, azért kezdettünk e dologhoz, hiszem az istent hogy véghez megyen.«

A czímben: »Pálfy Miklósnak az Vöröskőnek és Stomfának és Posonnak örökes és Komárom vármegyének főispánja« sat. áll.

(*Eredeti* a bécsi titk. lt. Hung.)

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

TÖRÖK LEVELEK
A KISMARTONI LEVÉLTÁRBÓL.

1. 1607.

Méltóságos barátunk és fivérünknek, Nyáry Pálnak.

Nagyságos barátom és fivérem, Nyáry Pál; testvéries üdvözleteim után legyen értésedre, hogy a fölséges király, a mi jó testvérünk emberei által meghozatván a levelek, a mi azokban írva volt, a tényállás szerint tudomásunkra jutott.

Az erdélyi ügyek felől sem szerdárunk, sem barátod híreket egyátalán nem kaptunk.

Bármi történt légyen, Rákóczy Zsigmond ravaszsága és ármánya volt a játékban. Barátoddal mindeddig jó egyetértésben voltál, s így ezutánra is ugyanazon szerződött egyesség mellett maradunk.

A fölséges király által küldött emberek közvetítésével a leveleket a nagyságos szerdárnak küldöttem, s innen Ahmed bégünk leveleivel a fölséges királyhoz küldtük azokat. Ha kívánságod volna, írj és Ahmed bég által add azt értésemre, miután ha a nagyságos szerdár és mi mindnyájan megegyezünk, az elhunyt Bocskay király testamentomát az illető helyre elküldeni magamra vállalom.

Különben legyen kimulásod boldog.

2. Buda 1626. jul. 28.

Mohammed pasa levele Eszterházyhoz.

Méltóságos, nagyságos és nagytiszteletű barátunk és szomszédunk gróf palatinus Eszterházy Miklós; a barátságunkhoz illő üdvözletek után legyen tudtodra adva, hogy állapotunkat illető kérdésedre válaszul, a legjobbakról tudósíthatunk s padisahunk kegyes uralkodása alatt — hála legyen Allahnak, — reményem fölül jól folynak napjaink; és részedre is méltóságos barátunk, istentől állandó egészséget kívánunk.

Előbbi és mostani baráti leveled megérkezvén, az előbbiben barátunk Battyányi fia Kanizsa felé eső falvainak ügyében írsz nekünk: mindezeket tudomásúl vettük. Erre nézve nem lévén előbb értesítve a tényállásról, a kanizsai pasának írni szükségesnek tartottuk; választ nyervén tőle, ennek tartalmát tudattuk veled.

Jelenleg érkezett leveledben, üdvös szándékaidról és a gyarmathi ügyekről tudósítasz, melyeket ezennel tudomásúl is veszünk. Bizonyára ismert dolog előttünk, kedves barátunk, hogy te a békezavarók megfenyítése végett gyakran írtál a főbb előljáróknak, hogy azok, kik fönhatóságuk alá tartoznak, midőn valamely békeellenes cselekmény elkövetésének vétkes szándékával foglalkoznak, az őket megillető büntetésben részesüljenek. De te soha sem hittél szavainknak, midőn írtunk neked s csak eféle választ adtál: majd meglátjuk, ha ezen panaszok igazaknak bizonyulnak, akkor meg fogjuk büntetni a tetteseket.

Ezt mondván, mindig kikerültétek az igazságszolgáltatást és senkit meg nem büntettetek s így senki sem félvén s mitsem törődvén, bár ki is kedve szerint átlépte határainkat. Nehány száz lovas katona zászlókkal a Bácskában fekvő, a padisah tulajdonát képező Jankovácz vár alatt gyülekezve, egy embert levágtak s a várparancsnok két fiát elfogták; de az egyikkel is beérvén, a másikat 200 ezüst gurus, 80 pár csizma, 80 pár papucs és 3 dísz (?) turbán áráért szabadon bocsátván, amazt Gyarmath várában elzárták.

Nevezett katonák felséges padisahunk Kövin kikötőjébe menvén, itt is zavargásokat idéztek elő. Többek közt nehány nappal előbb a pesti sikságon tapostak három napon át, ezután egyenként Gyarmath felé húzódtak, s itt marháinkat elrabolták, embereinket levagdalták. Majd ismét elvonulván bairamnak 3-ik napján, a pesti sikságon legelő ménesünket rabolták meg. Hírt vevén erről vitézeink Pesten, az ágyúkat elsütötték s riadót fújtak. A vácziak nem kapván hírt a pesti ménes megmentetéséről, azon véleményben, hogy a ménes Nógrádba hajtatott el, többen Nógrád alá indultak s itt nehány foglyot és marhát hatalmukba kerítvén, azokat magukkal vitték.

Erről értesülvén, miután az ügy igazságtalannak lett felderítve, a békeszerződések tekintetbe vételével Vácz bégjének parancs adatott, hogy a foglyok és marhák azonnal visszaadassanak; úgy, hogy ha e parancs nem teljesittetik, Vácz bégje fejével leend érte felelős.

Azonban nehány marha vissza nem adatván, te méltóságos barátunk és fivéred Eszterházy Pál Nógrád kapitánya, írtatok s minket tudósítottatok. Ez ügyre is kiterjesztjük figyelmünket. s ha istennek is úgy tetszik, meg fogod hallani.

Újból oda menvén, hallottuk, hogy Nógrád alatt nehány foglyot és marhát ejtettek és bár Vácz bégje ennek némely okát adta is, de neki nem hittünk, hanem őt hivatalától elmozditván, a főbb tisztséget viselő embereink közől levő, s a békeszerződést tiszteletben tartó Abdullah bégre ruháztuk azt, s az elfogott embereket és marhákat reá bízván, azokat elküldöttük; tényleg elindulván, bizonyára meg is érkeztek. A Nógrád alatt, állitólag megölt embereket illetőleg, kik végett Nógrád kapitánya írt is volt nekünk, én alkalmat fogok adni a tettesek fiai és fivéreinek a sírásra; ezt, ha isten is úgy akarja, meg fogod hallani.

Még embereink előtt is elrejtjük, hogy mint a mult levelünkben emlitettük, három nap egymásután vonulván katonáitok a pesti sikság felé, a marhákat elhajtották, harmadszor is erre száguldva, 27-ik napon, Pest őrizetével megbizott Perzerim (?) szandzsákbég emberei, a pesti sikságon Alagut nevű pusztán füvet kaszálván, katonáitok közől nehány reájok rontván 2—3 embert levágtak s nehány öszvért és vonómarhát elraboltak. Két ember megszabadult, s eljövén, hírt hozott. Pesten az ágyúk elsüttetvén, vitézeink rohanva indúltak utánok, s nyomaikat követve, Gyarmatra értek, az úton a gyarmatiakkal emberségesen beszélgetvén, így szólottak: ime marháinkat ide hurczolták, ez igazán a jó szomszédokhoz nem méltó dolog, adjátok vissza azokat. Ezek nemcsak vissza nem adták, hanem vitézeinknek oly esztelen dolgokat mondtak, melyek nemcsak hogy a barátsággal meg nem térnek, de még egy ellenséghez sem méltók: reájok ágyúikból és fegyvereikből lövöldöztek, ezek pedig esztelen beszédeiket nem türhetvén, nehány marhát magukkal vive, megfordúltak és tovább haladtak. Az úton Szécsény, Gyarmat, Fülek és Buják (?) kapitányai négy zászlóval és kürtökkel vitézeinkre rontottak rejtekeikből, de isten a mieinknek segélyt küldve, ezek győztesek lettek s visszafordulván, nehány foglyot ejtettek: »Igazat szóljatok« mondván, a foglyokat kérdőre vonták; gyorsan Szécsény és Fülek felé riadót fújtak, de amazokat nem voltak képesek utólérni. »Tudjuk a kapitányok mily czélból gyüjtöttek zászlóik alá, tudjuk mi volt szándékuk«, mondván, mindegyikök más-más választ adott; többi közt ekként szóltak: Mi kapitányaink parancsára egy helyen összejövendők voltunk. Midőn Szécsény, Gyarmat és Fülek kapitányai, a lovas főnökökkel egy helyen összejöttek minket egybegyüjtvén, Hatvan mellett lesbe állani szándékoztak, úgy hogy csütörtöki napon, a rejtekben elhelyezkedvén Lőrinczi nevű falunál egy ráját reábirva, híradóúl Hatvanba voltak küldendők. A riadóra rejtekökből reájok rontván, »semmisítsük meg őket« mondák, s megtették előkészületeiket. S valóban lesbe állván nehány katona ama rájákat feltüzelte. Azonban Hatvanba hírt vivén, ezek riadót nem fúvattak, mire a kapitányok embereiket

összegyüjtvén, miután itt szerencséjök nem kedvezett, a pesti sikságra mentek: »egy helyen álljunk lesbe«, mondák, »és a sikságon legelő marha után küldjünk nehány katonát; ha a marha elhajtásának híre Pestre megérkezik, riadót fújnak, s ijedve futnak ide s tova; s ekkor mi rájok törvén semmisitsük őket meg.« És valóban a pesti sikságon lesbe állván, nehány katona tőlük elvált, s mint föntebb emlitettük, Perzerin bég marháját és öszvéreit elhajtván, nehány embert lemészároltak.

Közülök egy pár ember megmenekülvén, Pesten hírt adott, mire az ágyúk elsüttettek, s vitézeink fölkerekedvén, utánuk indultak. A nyomok Gyarmatra vezettek; a gyarmatiak itt embereinket szétszalasztván, igen helytelenül cselekedtek, ezek pedig viszont nehány marhát és öszvért magukkal elragadva, tovább indultak, midőn nevezett kapitányok reájok rontottak.

A dolgok ekként történtek, a mint azt a foglyok is bizonyitják, kik mindnyájan akként nyilatkoztak, hogy: »mi vétkesek éppenséggel nem vagyunk. kapitányaink küldöttek oda minket, nekünk a csoportosulás nem volt szándékunk, bármit is mondjanak, mi a dologban nagyobb részt nem vettünk«, vallották be ezek nyiltan a divánban. Méltóságos barátunk ime, a dolgok ekként történtek, s annak okait ezen emberek is földeritették.

Mindeddig részünkről ilynemű okokat nem szolgáltattunk, mint e várak kapitányai, kik három-négyszáz emberrel zászlóik és kürtjeikkel egy helyen gyülekezve, majd fölséges padisahunk várai alá száguldoztak, majd ama szándékkal, hogy embereinket megsemmisítik, lesbe állottak; majd pedig kiküldvén embereiket, padisahunk kikötőit fenyegették; ilynemű ellenséges és boszúálló szándékokat táplálva, a békeszerződések daczára, országunkban zavargásokat idéztek elő. Ezek közül nehány embert elfogatván, hogy ezentúl a békeszerződések nagyobb tiszteletben tartassanak, 20—30 embert küldve az illető helyekre, a vezérférfiak fürkészszék ki a körülményeket s a tényállásról tudomást szerezve maguknak, hogy senki ki ne kerülje a vizsgálatot, szigorúan intsék meg őket, nehogy a béke ezután újból megsértessék és új zavarok idéztessenek elő.

Mert mindeddig senkit meg nem büntettek, felíratainkat senki figyelembe nem vette, a két nagy uralkodó között fenálló jó egyetértés sokszor megzavartatott. Mindezekről ki vállal felelősséget?

Méltóságos barátom iránti szivélyes indulatunk, s a két nagy fejedelem közti békés viszony megőrzése végett, a Nógrád alatt ejtett foglyokat s elhurczolt marhákat visszaadatván, Vácz bégjét felfüggesztvén hivatalától, talán mértéken fölül is elégtételt adtunk, főleg minthogy helyébe oly férfit neveztünk ki, a ki a békeszerződéseket híven megtartja. Nagyságos barátunk, hozzád

is azon kéréssel fordulunk, hogy ezután parancsaid alatt álló embereidet megfékezve, a békesértésre alkalmat szolgáltatni ne méltóztassál, ha pedig részünkről ok nélkül ily cselekmény elkövettetnék, higyje el Méltóságod, hogy a vétkesek nemcsak fizetésükkel, hanem intelmül a többieknek, életökkel fognak meglakolni. Nógrád alatt embereink félvén tizedeseiktől a hegyek közt barangoltak, mi engedelmünk nélkül történt. A jó egyetértés föntartása érdekében jövőre nézve, szigorúan meghagyatik, hogy az ilynemű kihágások mindkét részen megbüntettessenek és az emberek ezentúl együtt maradjanak. Különben újból olyféle zavarok fognak előidéztetni, mint akkor, midőn embereitek lesbe állottak, hogy vitézeinket tőrbe ejtsék, a mi sem a barátsággal, sem a két fejedelem közti jó egyetértéssel meg nem fér. Hogyan lehet azt helyes eljárásnak tartani, hogy embereinket tőrbe csaljátok, vagy hogy jelt adva az ágyúkkal, egybegyüljetek, mint azt Gyarmathnál kapitányaitok tették. Embereitek elejétől fogva ily szándékokkal voltak, midőn váraink alatt száguldoztak s embereinket foglyúl ejtették, közülök többet levágtak, midőn padisahunk kikötőjét megtámadták s a lesből munkásainkat megsemmisítették, s jószágaikat elpusztították; midőn kereskedőink ellen is támadást intéztek utaikon, s a kincstárat sem hagyták megkímélve. A határokon levő kapitányjaitok országunk rájáihoz ijesztő leveleket menesztettek, s itteni bégjeinknek különféle kellemetlenségeket okoztak. Hamza bég egy szegény embere nehány marhát vásárolván tőlünk útlevelet, a vámhoz érve pedig az emirtől egy nyugtát nyert. Győrbe érvén, Győr grófja tőle a marhákat, lopott marhának állítván azokat, és a nyugtáknak nem hívén, elvétette. S midőn írtunk nektek, hogy »bár ez ember a mieink közől való, de a marhát mily joggal vettétek el tőle«, mindennemű kifogásokkal éltetek, s emberünknek igazságot nem szolgáltattatok. Hát ha Győr grófja ekként cselekszik, akkor mások mit fognak még csak elkövetni. Pedig ezen szegény ember is nagy kiadással és felvett pénzzel vásárolta a marhákat, bár ti azt írjátok, hogy ő csak ürügyül hozta fel azon állítását saját igazolására, hogy »hiszen a marhák előbbi tulajdonosai nem maradtak ott, hanem visszatértek illetőségeikbe.«

Kedves barátom, a Gyarmathnál kötött szerződés után is a károsításoknak vége hossza nincs. Ha ezeket ismerni óhajtod, ezek közől mintegy hatvanat feljegyezve, barátunk Altán (?) grófhoz küldöttük a jegyzéket, tőle kaphatsz felvilágosításokat. A részünkről elkövetett sértéseket, leveleiteket be nem várva, jóvá tettük, a bűnösöket megbüntettük. A részetekről történt jogtalanságok azonban soha kárpótolva nem lettek, sőt nehány szóval elodázva azokat, minket még feleletre sem méltattatok, pedig hogy embereink általatok mily veszteségeket szenvedtek, azt csak

az isten tudja. A méltányosság úgy hozza magával, hogy tí az általatok, mi az általunk okozott károkat megvizsgálva, egymásnak megtérítsük, s méltányosságot méltányossággal viszonozzunk. A békekötéseknél kitűzött czélunk az volt, hogy szegény alattvalóink irányában oly módon járjunk el, hogy ezek csak áldhassák uralkodóik üdvhozó intézkedéseit. Kedves barátom, te azt írod, hogy az elvett jószágnak egy részét visszaküldvén, egy része nálunk maradt volna. Mi azonban azt mindig vissza szoktuk küldeni, s a tetteseket megbüntetjük, daczára annak, hogy azon 5—6 év óta, a mióta e határokat lakjuk, a részetekről elkövetett károsításoknál felírataink daczára kárpótlást nem nyertünk; pedig mi maradtunk a helyzet urai. Ti pedig ezt válaszoltátok: »hát ti ama 7—8 év alatt megszereztétek országunk jogait? s mi azonfölül, hogy az elvett jószágot visszaadjuk, talán még néhány emberünk fejét is levágassuk, vagy őket illetékeiktől foszszuk meg, s magunkat a világ előtt ekként megalázzuk?« Ily gúnyos szavakkal illettetek bennünket.

A méltányosság azt kivánja, hogy ti is megadjátok nekünk azt, a mi minket jogosan megillet, s így az irányotokban eszközlendő igazságszolgáltatást nekünk megkönyítsétek. Mi ugyan jól tudjuk, mennyit fáradoztál te méltóságos barátunk Gyarmathnál a béke ügyében, midőn azt a többi hatóságok által is előmozdittatni óhajtottad. Mi is mindig ily szándékokat tápláltunk és bizonyos lehetsz arról, hogy ezentúl is teljes erőnkből eme czél elérésére fogunk törekedni. A felséges úristen méltóságodat hosszú élettel áldja meg. Iratott e levelünk Dzil Kade hó 4-ikén 1035= 1626. jul. 28.

Budán.

3. 1631. okt. 20.

Musza budai pasa levele Eszterházy Miklóshoz.

A keresztény nagy fejedelmek dicsősége, a Messiás népe nagyjainak választottja, a keresztény társadalmi ügyek főintézője, tényleg a magyar nemzet palatinusa, nagyságos barátunk, Eszterházy Miklós, — a kinek legyen boldog kimúlása, — barátságunkhoz illő szivélyes üdvözletünk után, legyen tudtodra adva, hogy embereid meghozták baráti leveledet, mely leforditattván, annak tartalmát megértettük.

Túdósításodban említed. hogy a damazspalánkai ügyekről irván, az esztergomiakat és vácziakat figyelmünkön kívül hagytuk. Barátom, mindeddig sem a vácziak, sem az esztergomiakról Damazspalánkára hír nem érkezvén, figyelmünk nem hiányzott.

De e részen a damázsiak a béke szabályait tekintetbe nem vévén, az esztergomiak közől egy-két embert elfogván, békét sértő

tényt követtek el. Ők maguk félelemből Palánkát oda hagyván, azt kiürítették. Vitézeink erről értesülvén, Palánkába bevonúltak s azt elfoglalták. Ennek részletei felől sokat kérdezősködtünk, erélyesen kutattuk azokat. Vitézeinkben hibát nem leltünk, a vétségre alapot nem találtunk s így az a távozóknak rovandó fel. Igy tehát az ügy lefolyásának körülményeit te is megértended. Azt mondtad, hogy nevezett Palánka újból visszaadassék. Kedves barátunk ! ezen Palánka (?) és várba az izlám népe vissza fog térni ; mielőtt az ügyet fölséges padisahunkkal tudattuk volna, határozott feleletet nem adhatunk.

A mint a kérdés a magas portánál eldöntetik, oly értelemben fogjuk veled közölni a határozatot. Bármilyen legyen fölséges padisahunk parancsa, akként fogunk cselekedni. A kötött békeszerződés ellen mitsem vétettünk, s ezután sem engedjük meg, hogy ilyesmi elkövettessék. A magas portához küldött követ már Belgrádba érkezett s ha allah úgy akarja, maholnap körünkbe jő ; s mi sem fogjuk őt föltartóztatni, sőt iparkodni fogunk őt útba igazítani.

Élted fogytáig jó egészséget és teljes jólétet kívánunk.

Kelt Rebi-ül-evvel hó 24-én 1041. évben. = 1631. okt. 20. Buda.

4. Buda, 1631. oktober vége.

Hasszán pasa levele Eszterházy Miklóshoz.

Kismartoni embereid által leveled megérkezvén, azt elolvastuk s tartalmát megértettük. Határainkon az általatok okozott károk és békeellenes cselekmények ügyében írt czikkeket szándékosan figyelembe nem véve, a felszólalásaink és kényszerítéseinkre kapott válaszból világosan megértettük, hogy nincsen szándékod a jó egyetértést fentartani, s hogy fölséges uratok és császártok intelme is kárba veszett és szava is eredmény nélkül maradt. Annyi panaszunk után még kényszerülve voltunk a határokon lévő embereidhez figyelmeztetést intézni s daczára ennek, rövid idő mulva Győr, Tata és Sz. Márton kapitányai teljes fegyverzettel, dobpörgés mellett 700—800 emberrel Zsámbék nevű várunk alá indulván, nyiltan csatarendbe állítván embereiket, a várral szemben állapodtak meg és 200 marhát és 30 lovat a vár tövénél elfogva, Komárom szigetére hajtották azokat ; két embert foglyúl ejtettek s nehányat vértanúvá avattak.

Ha a barátság és méltányosság fentartása komolyan szándékodban állott volna, ilynemű zavargások nem történendettek. Leveledben ekként nyilatkozol : »ha óhajtjátok, bizalmas embereitek közöl nevezzetek ki vekileket s mi is azok közől, kikben megbízunk, nehányat ki fogunk jelölni, hogy ezek a közöttünk

történt károsításokat megvizsgálják és kiegyenlítsék. Az igaztalan úton fogságba került Hádzsi Sabán ügyében, kit fivéred tart börtönben, már 4-5 ízben írtunk hozzád levelet, hogy őt szabadon bocsássátok. Ha fivéreddel nem birod megtartatni az adott szót, hát vekiljeitek hogyan tartsák meg azt; s hogyan lesznek képesek ezek az ügyeket megbírálni, midőn kapitányaitok s bégjeitek (?) mindegyike más parancsnak engedelmeskedik; s a ki miről értesül, a szerint intézkedik, ily módon a kiegyezés miként lehetséges?

Mi a zavargókat megfenyítjük, a vétkesekenek fejeit levágatjuk, és sokakat megfosztunk fizetéseiktől, s gondoskodunk, hogy a rend helyreállittassék s a szerződések híven megtartassanak. De részetekről a kihágások elé korlátok nem állittatnak; miről ha jobban nem intézkedtek, napnál világosabb, mivé fognak e dolgok fejlődni. — Irod, hogy Eger közelében Siksóvárosban(?) a nép összecsődült, s hogy Ibrahim pasa vezette volna őket tévútra, s hogy nekik fizetést ígérve, dobpergés és sípszó mellett, 5-6 ember egyet magával ragadva sok zavart okoztak. Hogy egy beglerbégünk egy szavával ezer embert hogyan csoportosíthat össze, azt fel nem foghatjuk, s azt sem, hogy ilyesmit miként írhattok, ha fejetek és lelketekben összeszeditek gondolataitokat és eszeteket. De azt ti jól tudjátok és megértitek, hogy részetekről a szegény nép mennyi jogtalanságot szenved, de azért mit használt volna, ha házaikat és munkájokat odahagyva, mintegy ezeren fel is kelnek ellenetek, s inkább vesztőkbe rohannak is. Adja isten, hogy ne bünhödjenek a zsarnokok úgy, a mint azt megérdemelnék. E szegény rájáknak, mint egy nyáj juh, mely 2 felé is adja tejét, két sereget kell kitartaniok. Ti őket annyira elnyomtátok, hogy nemcsak a 2 sereget nem, de még magukat sem tarthatták fel. S hogy a részetekről szenvedett jogtalanságokról fogalmatok legyen, lássátok miként fordúltak el tőletek, ámbátor hittársaitok voltak és szükségesnek tartották magokat a törökök oltalmába ajánlani és segítségökért esedezni. Mindenki beláthatja, mily megszégyenítő ez reátok nézve. Mi is, hála legyen Allahnak, egy dicsőséges uralkodó fejedelmi udvarának neveltjei s országának helytartói vagyunk s jól tudjuk, hogy az alattvalók, ha egyszer a kardhoz nyúlnak, megszüntek alattvalók lenni. Isten mentsen, hogy mi valaha ilyesmibe belenyugodjunk s ilyesmihez engedelmünket adjuk. Allah tudja, hogy 1—2 ízben küldöttünk intő leveleket, s »ezen gyülekezéseket meg kell akadályozni« mondván, Eger beglerbégjét előre figyelmeztettük. Ez határunk kipróbált vitézeit küldte oda, kik eszélyességük és mértékletességük által egyaránt kitüntek s kik sem a vétkes elnyomás, sem a bosszú legcsekélyebb szándékával sem viseltettek ellenök s megindították a békealkudozásokat kapitányaitokkal, mire a ráják gyülekezetei

szétoszlottak. De kapitányaitok nem maradtak nyugodtan, hanem a kiválóbb embereket fellovalva, bebörtönözéssel, elnyomatással és vagyonvesztéssel ijesztgetvén a ráját, a csoportosúlásokat újból előidézték. Erre újból Egerbe levelet küldöttünk, s őket megintettük, hogy a zavargásokat megakadályozzák. Ti a rájákat még karddal is fenyegettétek, de hogy a mi timár tulajdonosaink és egyéb hűbéreseink ilyesmit megengedtek, nem igen tudjuk, míg ti igaztalanságtok s erőszakoskodástok tüzével 10 falvat elpusztítottatok, midőn arra kellene törekednünk, hogy falvaink épüljenek s felvirágozzanak, s hogy mindkét részről jó akaratunk és védelmünk által úgy a mi, mint a ti falvaitok jólétnek örvendjenek. Be fogod látni, hogy a milyen levelet ti írtatok nekünk, mi is oly értelemben felelünk és elnézők leendetek.

Kelt Rebi ül akher hó elején 1041.=1631. október végén. Budán.

5. 1639. sept. vége.

Musztafa budai pasa Eszterházy Miklóshoz.

A Jézus vallásán levő nagy fejedelmek példányképe a Messiás népe dicső nagyjainak választottja, Fraknóvárának ura, a magyar nemzet palatinusa, őszinte és jóakaratú barátunk és szomszédunk, gróf Eszterházy Miklós, — kinek legyen boldog kimúlása — barátságunkhoz illő szívélyes üdvözletek után legyen tudtodra adva, hogy megbízottad meghozta baráti leveledet, s annak tartalmát megértettük. Irod, hogy előbb küldött leveledben tett békeajánlatok alapján táplált reményeidben, a jó egyetértést illetőleg csalatkoztál, s a gyarmathi (?) ügyekről értesítesz bennünket.

Őszinte barátom és szomszédom, mint jó barátomat értesítlek ez ügyekről; hát te csalatkoztál (?) a mint írod. Midőn én Duna-Belgrádról elindúltam, gonosz embereid közűl egy Gyürki (talán Győrffy) Lukács nevezetű nyomorult egy rablócsapattal betörvén a Földvárral szemben három szandzsákkal távolabb fekvő szegedi szandzsákba, néhány embert lemészárolt és rablásokat követett el. Földvárott levő vitézeink erről értesülvén, elejökbe indultak s velök Földvár előtt találkozván tizenkettőt közűlök visszafordítottak, a többit pedig szétszalasztották; az ekképen megmenekült nyomorultak titkon Gyarmaton összegyülekezvén, boszúállás végett újból kétszáznál több lovast fölszerelve, Földvárnál lesbe állottak, Pestről mintegy harmincz lovas testőrünk sürgős ügyben Szeged felé tartván, véletlenűl a lesbe állókra bukkant, kik közűlök mintegy húsz embert elevenen megkínoztak, a többieket pedig vértanúkká tették. Segélykiáltások Pestig hatolván, elfogott embereink segítségére sietendők budai és pesti vitézeink közűl

mintegy 200-an lóra ülve, amazok nyomait követve, Gyarmath nevű várnál őket utólérték s hogy embereinket megszabadítsák, a nyomorultak ellen támadást intéztek. Heves harcz fejlődött ki, mely alatt amazok a városok felé vonúltak vissza és néhány majorságot felgyujtottak. S ily körülmények között te barátom még megcsalatottnak érzed magad? Valóban nagy elmésséget árulsz el. De még itt sincs vége a dolognak. A hatvani vitézek közül mintegy 12-en Eger felé indúlván, e vidéken levő palánk emberei közől néhány nyomorult útjokat elállva, embereink egy részét lemészárolván, a többit foglyokként magával hurczolta. Azonkívül az ónodi gonosztevők is a békeszerződések ellenére Eger alatt barangolván, több mint 100 lovat elraboltak és kiválóbb embereink közül 7 vagy 8-at foglyúl ejtvén, azokat elhurczolták. Vitézeink utánok száguldva, nyomban követték és Ónod közelében utól is érték őket, a zsákmányt és foglyokat tőlök viszszafoglalni óhajtván. De a nyomorultak újból heves harczot kezdtek, mely mind elkeseredettebbé vált s mely alatt e rablók a városokat felgyújtogatván, nagy pusztításoknak lettek okozói, sőt az elhurczolt foglyok közül nehányat a városban föllelvén, őket újból elvitték. Azonfölül a béke és jó egyetértés megerősítése végett Kanizsára menvén, azon napon, midőn a városba értem, szolgáim közől egy legény kissé hátramaradván, gonosz embereid, kik az úton leskelődtek, őt elfogták s K.....(?) kapitánynak adták át; ennek bizonyságáúl szolgál Darabos (?) levele, mely tisztán ez ügyben érkezett, melyet neked tisztelt barátom én magam elküldöttem.

Látnivaló tehát, mikép tartjátok ti tiszteletben a békét és jó egyetértést s gonosz embereiteket miként fékezitek meg. Hogyan vélekedtek leveleitek tartalmáról? Ha kapitányaitok ekkép cselekesznek, hát a többiek miként fogják akkor magukat viselni? Fölséges padisahunk oltalma alatt mi képesek vagyunk embereinket helyes korlátok közt tartani és mindeddig részünkről zavargásokra okot nem adtunk.

Ezen állapotoknak gonosz embereid voltak okozói. Az elhurczolt foglyokat hova vittétek? Követeidnek szemébe is megmondjuk az igazat, hogy arról ők is tanúságot tehessenek. Ehhezképest a dolgot vizsgáljátok meg és bizonytalan híreknek ne higyjetek. Azért mert békeellenes cselekményeket követtek el, isten tüzet bocsátott közéjök.

A két uralkodó között fennálló békeszerződéseket mindkét rész megtartani köteles, azért kedves barátom ezután nagyobb figyelemmel lévén, gonosz embereidet tartsd féken; az alattvalók tetteiért mindenben a főkormányzó felelős. Hogyha a mi részünkről valaki ti tartományotokba berontva, a békét megsértené, azt velünk azonnal tudasd; meglátod, mily módon fogjuk őt megbün-

tetni. Szükséges, hogy az alattvalók mindkét részen, békességben éljenek.

....városba Ali csauszt küldöm, mint dragománt, a ki élő szóval is megviszi némely ügyben a választ; benne megbízhatsz; baráti levelünkre a felelettel sokáig ne késsél. Jóakaratodat és barátságodat továbbra is tartsd fenn.

Kelt Dzsemázi-ül-akher hó elején, 1049-ik évben.

Végül üdvözlet azoknak, kik az igaz úton haladnak. (1639. sept. vége.)

Budavár.

6. 1641. jan. 31.

Musza pasa levele Eszterházyhoz.

A Jézus vallásán lévő emirek dicsősége, a Messiást követő nemzet nagyjainak választottja, a keresztény nép társadalmi ügyeinek főintézője, a tisztelet és tekintély osztályának birtokosa, tényleg a magyar nemzet palatinusa, nagyságos barátunk, kinek kimúlása legyen boldog, — barátságunkhoz illő szivélyes üdvözletek után legyen értésedre adva, hogy baráti leveled megérkezett, s az leforditattván, mindent mit benne írtál, tudomásúl vettünk.

Irod, hogy eddig nehány falvat és palánkot tüzzel megtámadva, azokat a lángoknak adtuk volna martalékúl, s hogy ez valóban tőlünk eredt és engedélyünkkel történt. Kedves barátom, az első és második szerződésünkhöz képest jó egyetértés czéljából és a szegény ráják iránti könyörületből, mint tudod, az eféle dolgokhoz beleegyezésünket nem adtuk. Még eddig egyátalában semminemű békeellenes cselekménybe bele nem egyeztünk, s a zavargókat megbüntettük. A jelenlegi ügyekre nézve a defterkhánénkban (pénzügyi archivum) bejegyzett falvak közől egy vagy kettő makacsúl viselvén magát, s meg nem jelenvén, az esztergomiak tudtunkon kívül oda mentek, hogy őket megzálogolják; visszatértük után erről értesülvén, egy agánkat Esztergomba küldöttük s a béget és agákat előhívatván, kérdőre vontuk őket. »Midőn a zálogolás végett kiindúltunk, útunkat állották« volt a válasz; de előbb igaztalan módon foglyotokká esvén, bár Esztergom bégje volt, ama tény fölötti fájdalmában nem tudta mit cselekedett.

Nem birván tettét eléggé igazolni, nevezett béget és a vétkes agákat hívatalaiktól elmozdítottuk s nehánynak még nyugdíját is megnyesvén, őket megbüntettük. Mi belé nem egyeztünk, hogy ok nélkül csak egy lovas is kivonúlhasson.

Mi is elvárjuk tőletek, hogy a jó egyetértést fenn fogjátok tartani. »E vidéken a kanizsai vár összes juhait elhajtották,« jöttek panaszkodni; Buda közelében pedig, Kövin szigettel szemben

fekvő Tass nevű falunál, az ott járó kelő embereket 50—60 lovas katona üldözőbe vette, s midőn ezek a templomba menekültek, a templomot felgyújtották, s aztán egy rájának házát is lángba borították. E dolgokat mindeddig kedves barátunk veled nem tudattuk.

Jelenleg az Esztergomból általunk ide hívatott embereknél kérdezősködtünk: »sehol gyújtogatás nem történt, csupán 1—2 csür gyúlladt ki,« mondák ezek, s ennek igazságáról fejeikkel kezeskedtek. Azt állítod, hogy a követek, kik elindulandók voltak, ezen ok miatt maradtak vissza; kedves barátom, a követek elindúlása, ilynemű félreértések meggátlása végett már megtörtént. A követ megérkezése folytán, a szegény ráják nyugalmasan viselvén magukat, a levendek is őrizkedni fognak helytelen tettektől. Ezeket te kedves barátom igen jól tudod s megérted, hogy a követek megérkeztével minden alattvaló rendre fog térni.

Különben teljes jólétet kivánunk.

Kelt 1050-ik Seväl hó 18-án (1641. jan 31. csütörtök).

Buda megerősített várásában.

7. 1643. sept. 19.

Musza budai pasa levele Eszterházy Miklóshoz.

A Jézus vallását követő fejedelmek dicsősége. a Messiás nemzete dicső nagyjainak választottja, a keresztény nép társadalmi ügyeinek főintézője, magyarok palatinusa, méltóságos barátunk, Eszterházy Miklós, — kinek legyen boldog kimúlása — barátságunkhoz méltó szivélyes üdvözletek után legyen tudtodra adva, hogy kevéssel ezelőtt baráti leveled megérkezett. A kanizsai vitézektől panasz érkezvén, ennek alapja tudomásunkra nem jutott. Ennek folytán Kanizsa beglerbégjének Sámil pasának megbizottunk által levelet küldvén, ezen emberünk ismét visszaérkezett azon túdósítással, hogy a panaszok azóta is növekedtek. Nevezett emberünk ottlétekor három négy nap lefolyása alatt, több békeellenes cselekmény követtetett el. Bágán (Battyányi) fiának és Zerin (Zrinyi) fiainak emberei Kanizsa környékén barangolva, nemcsak hogy zavargásokat idéztek elő, hanem nehányszor Székesfehérvár környékén lesbe állva a malmokba és tizedbe (?) járó nép közől nehányat elfogván, magukkal hurczolták, nehányat pedig közülök lemészároltak.

E vidéken Bágyán fiának nehány embere szétveretvén, egyrészök megöletett, egyrészök pedig élve elfogatván, az őket elfogók állítása szerint, nekik azt vallották, hogy fölsőbb engedély folytán járták össze a vidéket. Talán túlzás volna azt írni, hogy Eger várának környékén, a hatvani útakon s egyéb helyeken

AZ 1636-IKI MOZGALMAK TÖRTÉNETÉHEZ.

(Gróf Teleki Miksáné levéltárából.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

1. 1636. febr. 16.

Splis et magce dne mihi observande, servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Szive fájdalmával hallja nem csak ez mi nyomorult nemzetünk, hanem még az idegen országokban lévő keresztyénség is Ecsed várából kiment híreket, és mi következnék ennekutánna, isten biró benne; de mindenek ítíleti, hogy romlásunk nélkül nem fog lenni. Nem kissebb búsúlás ez is rajtunk, hogy Nagod már is az erdélyi fejedelem ő nga szolgáit szolgái által kergetteti, a kiből ha úgy vagyon, nem az dolognak haladását, hanem hamar való executióját várhatja minden elmés ember reánk; melyet mint kell Ngdnk vagy művelni, vagy szolgáinak engedni, bölcsen Ngd megítílheti. Az mi kegls urunk ő felge kegyelmességéhez folyamodott szomszéd fejedelmek szolgáin, mivel megnyugodjék az Ngd elméje rajta, hogy mint az váz, nem engedhetem, sőt ha azt kezdi Ngd, ugy látom hamarább megfogja unni Ngd; lám az mit magok gondolatlanúl vétettek volt is Ngd barmait elhajtván némelyek, megadattam. Hogy ennekutána is hasonlót követhessünk, effélétől megszüntesse szolgáit, mert vajki nagy az fejedelmek búsúlása, melyet félő hamar sok ember megérezhet. Ezekről választ várok Ngdtúl. Isten tartsa jó egésségben Ngdat. Cassoviae 16. Febr. ao. 1636.

Splis et magcae D. Vrae

servitor paratissimus
I. Bornemisza m. p.

Külczím: Illrmo comiti dno Petro Bethlen de Iktar, comitatuum Hunyadiensis et Maramarosiensis supremo comiti etc. dno mihi observandissimo.

2. 1636. febr. 23.

Spectabilis ac magce dne comes amice observandissime. Isten Kgdet sat.

Az mely levelet Kgd nekem írt Ecsedből, Egerből, Pestből, mind az hármat meghozták, melyek mind egy nyomban járnak. Nem tagadom, felette nagy csodálkozásom volt és vagyon az Kgd cselekedetin. Mert én Kgdet békességszerető, csendes elméjű és akaratu urnak tartottam. Azt is alítottam, hogy az keresztény-ség indulati arra kötelezték Kgdet, hogy maga és sok ezer ártat-lan keresztény veszedelmével most kéválképpen vénségében orszá-got ez földön nem keres, hanem inkább utolsó károkat szenved, hogy sem az kereszténység rontására törököt, tatárt hozzon. De úgy látom, hogy az emberi indulatok igen elhatalmaztak Kegyel-medben, és úgy hiszem, nem annyéra maga vétkéből, mint gonosz tanácslók késztetéséből annyira ment Kgd, hog(y kere)sztény em-bernek élete váltságáért sem kellett volna enne....... Mert nemcsak az magyar nemzetet rettenetes (gyaláz)atban hozta Kgd azzal, hogy az egy kis maroknyi mar(adéká)t szegény nemzetünk-nek török, tatár hatalmával...... rontani: hanem, hogy sok ezer lelkeket ellenség........ ejti. Szájunkban az ize, mit mivelt az török....... az ifju János király oltalma szinével. Bizony .... ha az török császár birodalmát Mathusalem e.....ig birhatnám is, lelkemre nem venném az sok ártat(lan) keresztény romlását, melyet cselekeszik Kgd, ha tör(ökke)l, tatárral megyen Erdélyre. Mi haszna Kgdnek, ha az egész világot elbirná is, ha az isten ítílőszéke előtt kárhozatsententiában esnék. Az octava alatt sokat szóllottunk palatinus urammal az Kgd állapatjáról, irtunk is az fejedelemnek. És minekelőtte Kgd török közibe menne, resolválta magát az fejedelem mindenben az mi tetszé-sünk és az Kgd kévánsága szerént. De azt Kgd nem várta; adta volna isten, ne hertelenkedett volna. Az Kgd írásit láttam, elhit-tem, vannak fogyatkozások az erdélyi fejedelemben is, mert nem volt és nem leszen oly fejedelem, az ki sok emberi esetekben nem vétkezett volna. De bizonyos vagyok benne, hogy némely és talám leggyülölségesb dolgokban nem voltanak Kgdnek jó hírhordozói, hanem gyülölséggerjesztő fondorok akarták Kgddel elhitetni, az mi soha nem volt. Erről én nagy példákat mutathatnék. De nem azért írom Kgdnek ezt az levelet, hogy disputatioban bocsátkoz-zam. Hanem az én válaszom az Kgd leveleire ez: Kérem igen Kgdet, szálljon magában, gondolja meg végit cselekedetinek. Ha végben nem viheti Kgd dolgát, mi jő ki belőlle? ha végben viszi, mennyi romlással kell annak lenni? Mind lelkére vállalja-e Kgd azok romlását, az kik Kgd miatt elvesznek? Jaj ki nehéz csak az magunk terhe is, miért rakjuk magunkra az egyebek vétkét? Az

töröknek állapatja mostan miben legyen, tudja Kgd. Azért uram az én vékony tanácsom az, hogy lelkét Kgd semmi világi tekintetért ne veszesse, hagyjon békét az veszedelmes tanácsnak, és idején visszatérvén, elégedjék meg azzal, hogy jószágát békességesen birhassa, mert bizony mind ez világon, mind az másikon megsiratja Kgd, ha külömbet cselekeszik. Tudom, hogy ez valamennyire késő tanács, de előbb csak (gond)olkodni sem mertem volna arrúl, hogy ilyen élemetes (e)mber utolsó végét életének ilyen alkalmatlans(ággal) sötétitse. Ha Kk kedve vagyon az csend(ességhe)z, jó szívvel veszem az Kgd levelét. Isten világoss(itsa meg) az Kgd háborodott elméjét és keresztény gondolk(odáss)al teljesitse. Posonban 23. Febr. anno 1(636). Budán penig 26 Martii ugyanazon esztendőben.

Spectabilis (ac) magcae Dnis Vrae

ad(dictissim)us
Cardinalis Pazman.

Kivül: Pazman Péter szegén cardinal levele pariája Budára Bethlen István uramnak 1636.

(Egykorú másolat.)

3. 1636. febr. 27.

Generose domine amice mihi observandissime, officiorum sat. Minden idvösséges sat.

Az Kegld 20 praesentis Febr. nekem írt levelét ma illendőképpen s böcsülettel vettem, abban való írását is mi legyen, értem uram. Azelőtti nekem küldött leveléről is emlékezik Kegld mostani levelében, kit én ezelőtt csak harmad nappal vöttem vala, melynek némely részében ugyan nem kicsiny kemény szókkal és mintegy fenyegetőzésképpen is írt vala Kegld minden Kegldhez való reménységen kivől; mindazáltal én csak illendőképpen feleltem meg arra is Kegldnek, kit úgy hiszek eddig Kegldnek praesentáltak is. Minthogy penig ez is ugyanazon dologról való írását, mint az elébbeni levele, contineálja Kegldnek, mostan is egyebet nem írhatok, hanem azt adhatom Kegldnek értésére, hogy csak egy is az én szolgáim közzül arra destinatus nem volt én tőlem, hogy vagy szolgáit kergessék az fejedelemnek ő nagának, vagy leveleit intercipiálják, hanem az mint Kegld írja, Sárközre ment jószágomban bocsátottam volt bennek, de nem a végre, hogy afféle dolgot cselekedjenek. Ott hírem és akaratom kivől magoktól találkoztak szemben lenni oda be való emberekkel. De azt bizonyossan hidje Kegld, hogy az mi kevés egyetmásokhoz nyultanak volt is, mind egy pénzig megadták; ölni penig őket még csak meg sem gondolták, nem hogy cselekedni igyekeztek volna

affélét. Még az Kegld írása és ammonitiója előtt is penig meghagytam volt, hogy sohul az én hozzám tartozók afféle dolgot ne intentáljanak, annál inkább az Kegld intimatioja szerint el is akarók távoztatni; noha én nekem ő naga jámbor szolgáimnak sohul liber passust nem enged ditiojában, sőt ha kapathatja őket, akasztással fenyegeti, mely ő naga cselekedeti bizony dolog, hogy nekem igen sulyosnak látszik, s ha volna módom benne, örömest is praeveniálnám az ilyen dolgot; de patientia mostan, hagyom az úristenre s elhiszem jobb időt is ád ennél.

Talám nem illetlen, ha Kegldnek erről is írok. Bizonyosan csak ezelőtt egy héttel az fejedelem ő naga egy meghitt szolgáját, Jármi Ferenczet egy néhány magával az lengyel királyhoz és hetthmanhoz az ő maga defensiojáért Máramaroson által küldötte be Husztnál. Megtetszik uram ebből is nyilvánsággal, hogy ő naga semmit az császár urunk ő felsége kegyelmességéhez nem bizik derekason, hanem más idegen nemzethez confugiál inkább. Kiből akármely jó itélettel biró ember is nem várhat egyebet romlásra és pusztulásra való állapotnál. Jó volna azért uram efféle re is vigyázásnak lenni idején, mert az én atyám uram ő naga nem az haza romlására, hanem bizony az békességes megmaradásra igyekezik teljes tehetségével és ő felségének kegyelmességéért igazán való meghálálására jövendőbeli szolgálatjával is. Kiben Kegld is megnyugodva legyen minden kételkedés nélkül, s kérem is azon Kegldet szeretettel, engem tartson minden időben igaz jó akarójának. In reliquis grosam Dnem Vram foeliciter valere desiderantes. Datum in arce Echied 27. Februarii anno dni 1636.

Gener. Dnis Vrae

servitor et amicus paratissimus
Petrus Bethlen m. p.

Külczim: Generoso domino Ioanni Bornemisza de Zendrö partium regni Hungariae superioris et praesidii Cassouiensis vicegenerali etc. domino amico mihi observandissimo.

4. 1636. martius 1.

Illustrissime princeps et domine amice observandissime.

Chernel György uram ő kegme az Kegd jámbor becsületes főember szolgája hozzám jövén, megadá az Kgd levelét. Beteges állapatomban talált ő kgme, mindazonáltal a mennyére ezen alkalmatlan egésségem szenvedte, szeretettel beszéllettem ő kgmével. Bizony dolog, hogy minden igaz hazája szerető ember igen nagy szomoruvan nézheti s hallhatja, mind im mind magunk nemzete kezde oka lenni szegény édes hazánk romlásának, az szent-írásnak ama mondása szerint, hogy perditio tua ex te

Izrael; kiről bőven beszélvén Chernel urammal, szóval izentem ő kgme által Kldnek. Elhittem, mindeneket fideliter referalni fog ő kgme Kldnek. A mi kevés üdőm azért még hátra vagyon, isten akaratjából nem szánom szegény édes hazánk megtartásában fogyatnom és kis értékemet is arra fordítanom. Kgdnek is a miben szolgálnom tudok mind az közönséges jóra nézve s mind egyébaránt is, azt is szeretettel és készséggel cselekszem, kitől arról is szóval izentem bővebben Kgdnek. Tartsa meg isten Kgdet sokáig jó egésségben. In Kis-Marton, 1. Martii 1636.

Illrmae D. Vrae

servitor et amicus paratissimus.

P. S. Vékony tetszésemet is az mostani állapotokban jó igazsággal közlöttem Kgddel, valamint azaránt magának in simili casu legtöbb jovát kivánhatnám.

Comes N. Eszterházi.

Külczím: Illustrissimo principi ac domino Georgio Rakoczi de Felső-Vadász, principi Transylvaniae partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. domino amico observandissimo.

Rákóczi által sajátkezűleg rájegyezve: 4. Ap. Tövissen Chernel uram 1636.

(*Eredeti*; csak az utóirat és névaláírás Eszterházy saját kezeirása.)

5. 1636. martius 2.

Splis ac magnifice due mihi observ. Servitiorum prae missa sat.

Az Nagod levelét vévén értem az erdélyi fejedelem ő naga szolgáinak felveréséről való írását, hogy noha nem Nagod akaratjából lött, de Nagod ugyan minden elvött marhájokat megadatta, valamit Sárközön tőlök elvöttek. Jól is lött az visszaadás, de jobban lött volna, ha Nagod érte publice őket megbüntette volna, és az leveleket is megadatta volna etc., mert efféle dologból vajki sok, de ritkán szokott jó kijőni, kiváltképpen efféle bizonytalan reménységek dolgában. Az mi kegyelmes urunkat ő felségét is ezen dologban az fejedelem ő naga megtalálván, az mit ő felsége neküink hiveinek parancsol, ahoz kell alkalmaztatnunk magunkat. Az János prédikátor felesége kibocsátásáról semmit nem íra válaszul levelemre Nagyságod, ez egy levelénél többet nem is láttam. Kérem mégis Nagyságodat, levelemre legyen válaszom; ne romoljon meg nyavalyás felesége ki nem jöhetése miatt etc. Hogy isten jó egésségben Nagyságodat tartsa, kivánom. Cassoviae die 2. Martii ao. 1636.

Spl. mag. Do. Vrae

servitor paratissimus
I. Bornemisza.

Kívül: Bethlen Péternek Bornemisza János uram írt levelének pariája.

(Egykorú másolat.)

6. 1636. martius 4.

Illustrissime princeps, dne observandissime.

Herczeg Sigmond uram az Kegyelmed jámbor főember szolgája utjában megbetegedvén, Klubosiczki uram adá meg az Kegd 15. Februar. Kolozsvárrúl írt levelét, melyet böcsölettel és szeretettel is vöttem, s noha talám Herczeg Sigmond uramtul bővebb informatiót vehettem volna az Kegd általa izent dolgokrúl, mindazáltal Klobusiczki uram is az mennyire érthette az dolgot, communicálta velem, melyeket nem kicsiny álmélkodásommal is értettem, s hihető kezében vévén az több alkalmatosságok között az török ezeket az mostan neki nyujtott occasiokat is, semmit késértetlen nem hagy. De elhittem, Kegyelmedet is isten oly értelemmel és lelkiismerettel szerette, hogy semmi oly dologra nem megyen, az kivel körösztyénségét és az körösztyénséget is megbonthatná, mivel másokban is nem javallója annak. Azonban ő felge is az mi kgls urunk, az ki mindennyi distractioban is vigyáz mindenfelé, ugy hiszem, hogy illendő és lehetséges kegyelmességét meg nem vonja Kdtől; de isten Chernel uramat Kldhez visszavivén, mindezekről bővebb relatiot tehet. Én is penig az miben szolgálhatok Kegnek, azon lészek, hogy abban fogyatkozás ne legyen. Tartsa meg isten Klgdet jó egésségben. In Kis-Marton die 4. Martii 1636.

Illustrissimae Dom. Vrae

servitor et amicus addictissimus

comes N. Eszterházi.

Külczím: Illustrissimo principi dno Georgio Rákóczi sat.

A czím alá a Rákóczi György kezével rá van jegyezve: 4. mart. 1636.; *a pecsét felé pedig:* 18. die Martii Sarmasag 1636. estve 6 óra után Klobusitzki.

7. 1636. martius 4.

Splis ac magce dne comes, affinis observandissime.

E napokban az szathmári és kállai kapitányoktúl az mi kegmes urunk ő fölsége hiveitől lévén Kldnek marhájában és jószágában bántása, intimatiót tett vala Kd öcsém uram Illésházi Gáspár uram által; kit nem örömest hallottam, és azonnal írtam is oda mindeneknek s az vicegeneralisnak is, hogy annékül ellegyenek és semmi hostilitást ne exerceáljanak Kd ellen, mivel

ő fölségének is és mi nekünk is ellenönk vagyon, kitől ugy hiszem cessáltanak is vévén levelönket.

Azonban meg szinte oly kedvetlen és nem örömest hallom, hogy Kd az erdélyi fejedelemnek valami leveleit intercipiáltatta s Budára küldette az atyjának. Küldette-é? nem-é? azt Kd tudja, de az fejedelem két rendbeli követje által panaszolkodik az interceptioról. Mondám, hogy nem örömest hallom s kérem is Kdet, afféle dolognak teljességen hagyjon békét, és ne vétsen se az fejedelemnek se másnak, mert azt idő előtt haszontalan cselekeszi és magának árt többet vele s az attyának. Mert ha hostilitást kell exerceálni s akarni fogja az fejedelem, üdő előtt berekesztik Kdet, Patak, Munkács és Várad előtte vagy háta megett lévén Kdnek, s ki succurálhat, hanemha mindeneket confundálunk. Ha azért már itt maradott Kd, nem tudván attya dolgait és tanácsát, tartsa ugy magát, mint ő felsége egyik híve, s ne szerezzen több akadékot magának, s ne nehezétse attya dolgát is, várjon az időtől, ha az mi jó akaratunkkal is akar élni, a kiben meg sem fogyatkozik Kd. Asszonyomat hugomasszonyt ha fölküldi, azt megcselekedheti, s nem is árt és békével is járhat ő kegyelme. Az intercipiált levelek penig ha Kegyelmednél volnának, szükséges hogy megént Patakra küldje Kd az fejedelem emberinek s ne irritálja, mert csak isten tudja, mi lészen ennek exitusa. Én nálam szinte most vagyon sógoruramnak az Kd édes attyának egy szolgája, valami chauzzal, s az fejedelemnek is négy nap alatt két rendbeli követje volt nálam. Értek minden dolgokat, de az nem hasznos Kdnek, hogy most reluctáljon és hostilitást exerceáljon, hanem mégis kérem Kdet, várjon az időtől és ő fölségétől s én tőlem is. Éltesse isten Kdet. In Kis-Marton, 4. Martii ao. 36.

S. ac m. D. V.

servitor....... paratissimus
comes Nicolaus Eszterházi

Kivül: Paria lrarum dni cotis palatini ad cotem Petrum Bethlen datarum 1636.

(Egykorú másolat.)

8. 1636. martius 12.

Generose domine observandissime, servitiorum sat.

Az Kegd nekem írott levelét Jámbor István legény szolgájától elvévén, mit reiteráljon Kgd írásában az erdélyi fejedelem ő naga szolgáinak megfosztások felől, im értem. Melyre most sem tehetek egyéb választ annál, az melyet ezelőtt Kgldnek igazságosan megírtam, hogy tudniillik noha hirem és akaratom nélkül némely szolgáimnak útjok levén Sárköz felé, előltalálásban megtalálták volt őket tartóztatni s meg is fosztani; de ugyanott

mindjárást mindeneket megadták, semmit csak egy pénz érő marhájokban magoknál meg nem tartottak. Az is penig miért lött? azt reménlem, hogy leveleket akartak az egyetmásban keresni, az minthogy ez mostani időnek állapotja szerint igen el szokták az leveleket dugni. Ebből még semmi oly derekas dolog istennek hála ki nem jöhet. Az mi szolgáim büntetését nézi, még elég idő vagyon előttök, azoknak üstökök én kezemben vagyon.

Mit parancsolt légyen penig császár urunk ő felge az erdélyi fejedelemnek ő nagának ebbeli panaszára Keglteknek, bizony örömest akartam volna érteni, ha Kgld levelében attingálta volna. De immár az akármi legyen, csak Kegltek az én részemről is accomodálná az mi kgls urunk ő felsége parancsolatjához magát, ki felől alázatos könyörgésemre nézve mind ő felsége az mi kgls urunk s mind palatinus uram ő naga Kegyelmeteknek voltaképpen parancsolt, azt is szolgálnám meg Kgldnek. De bizony nagy neheztelésemre, sőt nem kevés káromra is vagyon, hogy az fejedelem ő naga hadai negyed egész napig pusztitották Sárközt s Melith uram ő kegyelme az ilyeténekre csak nem is akar figyelmezni, én bennem penig holmi kicsiny fogyatkozást is mindjárt feltalál.

Az mi az prédikátor uram ő kglme feleségének elereszté-sét nézi, abban még eddig módom nem volt, mivel palatinus uramnak ő nagának írtam ő kglme felől. Ha ő naga ugyan megfoszt olyan lelki tanitótúl, azután nincs mit tennem, de azt talám ő kglme nem érdemelhette volna ártatlan voltára nézve, hogy arestáltassék, vagy javaitól megfosztassék, holott ez dologban nemhogy ő kglme, de még magam sem tudtam semmit, ezután sem volt penig semmi szándékom arra, hogy ő kglme által valamit indítanék, avagy valamit expiscálnék. Erről hogy elébbeni levelemben Kegldnek nem resováltam volt magamat, oka nem egyéb, hanem magam akartam írni, de sok occupatioim elmulattatták velem. Kérem inkább Kgldet, ha mód vagyon benne, bocsáttassa ki ő kglmét, hadd fungáljon tisztiben, Kgldnek ha isten éltet barátságosképpen megszolgálom. His grosam Dnem Vram feliciter valere desiderans. Datum in arce Echied 12. die men. Martii ao 1636.

Gen. Dnis Vrae

stor et amicus benevolus
Petrus Bethlen.

P. S. Édes Bornemisza uram Kegldet kérem, ha istent szereted ne haragoskodjál, inkább az bizonytalan reménségnek dolgát is isten az az ki gubernálja; Kgld is mutassa inkább jó akaratját, mert az mi az embereknél lehetetlen, lehető az istennél. Bizony elhidd édes jó akaró atyámfia, nem ez vala az reménség.

Az mostani tempestasban is tetszenék afféle meg, nem itt jó szerencsének idején, reménységem oly istenben (ebben meg sem csalatkozunk) ha némellekbe meg van is az fogyatkozás. Palatinus uram ő naga igazságunkban mellettünk inkább nem fogna, elhittem Kgltektől az tekéntet reánk ennél is alább volna, mint Melith uram az idővel felettébb is akarván élni, de az is uram hová lásson, könnyű az általértésre. Kgldnek peṅig ajánlom szolgálatomat.

Kívül: Paria literarum Petri Bethlen ad grosum du. Ioannem Bornemisza, ex arce Ecsed. 12. Mar. 1636. datarum.

(Egykorú másolat.)

9. 1636. martius 12.

Illustrissime comes domine amice sat.

Nemzetes Huszár Péter hivünknek Pápa táján levén Alas, Duda, Nána és OS-Eörzs nevű falukban részjószági, Pápán lakó Hatos Istvánnal és több attyafiaival azon jószágok felől töttek volt az elmult időkben (az mint értjük) ugyan itt benn országunkban egymás között bizonyos alkuvást és végezést. Ez elmult napokban azon attyafiai ott fenn az vármegyének, kiben azon faluk vannak, törvényszékin (utcumque lött, citáltattak-é, nem-é, eddig nálunk nem constál), megszólítván Huszár Pétert praetendálták, hogy az velek való contractust in omnibus punctis violálta volna Huszár Péter, és ugy hiszszük az contractusban lehető vinculum szerint, vagy akármint, de elég az, hogy az vármegyeszéki hitet adjudicálván az actoroknak, nem is lévén az incausam attractusnak részéről kinek agálni az dolgot, allegatiojokat hűttel docealták, és így az törvény kezekben ítílvén, el is foglalták azon sententia erejével az jószágot.

Ez elmult országunk gyűlésében az statusok Huszár Pétert postakövetségben az portára választván, szintén induló utjában volt, hogy onnét felűl az mely attyafiára bizta volt az jószág gondviselését, az dolgot levele által voltaképpen értésére adta, s mivel országunknak olyan mulhatatlan dolgában volt expeditus, hogy utját arra nézve megváltoztathassa, abban módja nem volt. Nekünk azután lőn hírünk benne, s az mint bizonyos szavahihető jámbor hiveink relatiojokból értjük, kik előtt azon contractusban lévő arbiterek referáltak (kik vármegye tisztei viceispánok, szolgabirák s még mindnyájan in vivis vannak), félő igen nagy gyalázatjára, kárára ne esett legyen Hatos Istvánnak abbeli cselekedeti, holott nemhogy violálta volna Huszár Péter az velek való contractust, de annak effectuálásánál azoknak hasznokra, javokra sokkal többet cselekedett, melyet megmutat jövendőben az törvény.

Kegldet azért kelleték ez levelünk által megtalálnunk, kérvén szeretettel, találjon módot benne Kegld, az míg Huszár Péter mostani expeditiójából megtér és felbocsáthatjuk igazságának tuealására, cedáljon Hatos István az jószág birásának, holott ha igassága lött volna, nem kellett volna ezeknek hírek nélkül actiót instituálni ellenek, talált volna módot benne, requirálhatta volna őket felőle; ezek is értvén szándékát, gondot viseltek volna magokra. Felmenvén Huszár Péter és mind a két részről való feleleteket és allegatiokat megértvén az nemes vármegye széki, ha igazsága lészen, akkor sem veszti el. Kedvesen veszszük mi is Kegldtől, és minden illendő dolgokban igyekezünk kedveskedő jó akaratunkkal meghálálni Kegldnek. Isten tartsa meg Kegldet sokáig kedves jó egésségben. Datum in arce nostra Szamosujvár die 12. Martii anno dom. 1636.

Illustrissimae Donis Vestrae

amicus et vicinus benevolus.

Kivül: Anno domini 1636. die 12. Martii Zamosujvar ad illrmum comitem Hungar. palatinum in negotio restitutionis bonorum in superiori Hungar. existentium per Stephanum Hatos occupatorum, data rum correctum par.

(*Eredeti fogalmazvány*, egy pár szóban I. Rákóczi György kezével kijavitva.)

10. 1636. martius 30.

Generose dne amice nobis observande.

Bethlen István uramnak jövének meghitt szolgái hozzám, s nem akarván magát ő kegyelmét az fejedelmet mostani distractioiban evvel bántani, igéretem szerént im az aránt való írását szórul szóra leírattam és megküldtem Kgdnek; közölje Kgd ő keglvel az fejedelemmel. Az több írása, maga mentsége és szabódása s fia mellett való törekedés, kinek igen exaggeráltam volt én is az töröknek való promissiot, de mind arrul s mind az békesség dolgárul mit írjon, megérti Kgld. Tartok tőle, hogy ugy ne legyen az dolog, az mint én itt létében megmondottam vala Kegdnek, hogy letévén szabadságát és az pogányokhoz menvén, nem hagyják ott járni, a hol ő akarná. Mindazáltal sok motivákkal írtam s izentem is ő kglnek, magát is vetvén példájúl, hogy fejedelem lévén is letötte azt az keresztyén vérnek eltávoztatásáért, most annál inkább pogány fegyverét sem ingerleni sem vinni nem illendő keresztyén felebarátira. De az mint írám, rabbal beszéllönk az — aránt, tartok tőle, jóllehet mi ez ellen tartozunk, hogy mind szép

szóval, s mind fenyétékkel tovább is intsük. Tartsa meg isten Kegdet jó egésségben. In Kis-Marton 30. Martii 1636.

Generosae D. Vrae

amicus benevolus
comes N. Eszterházy m. p.

P. S. Mi legyen az az izenet, az kit ennyire apprehendált Bethlen István uram, akarnám ha érthetném; talám az értelmét nem nézi úgy, az mint köllene, de tudakozni fogom magától is.

Külczím: Generoso domino Georgio Chernel etc. dno amico nobis observando.

(*Eredeti;* a néválaírás és utóirat Eszterházy saját kezeírása.)

11. 1636. mart.

Budai Vezér Huszain Passa levele fordítása az három nemzetnek.

Az szent Jézus hitin lévő böcsületes főrendeknek tekintetesi etc.

Hatalmas császárunkhoz való tökéletes alázatos hűségtek szerént mindnyájan egy akaratból, egy értelemből irott leveleteket általküldöttétek, hogy az mostani erdélyi fejedelem és magyar király az Messiás vallásán való jó akaró atyánkfia Rákóczi György (kinek isten dolgait szerencsésítse) hatalmas császárunk kegyes kedve szerént viselvén magát, az országon való gondviselést és az lakosoknak benne nyugvását voltaképpen megirtátok. Irástok megolvasván, mindeneket egyenként megértettünk, az ti okosan és egyenesen való szavaitokat kedveltük, hozzátok való szeretetünk öregbült. Azon leveletekre ezen levelünk iratott. Sokat láttatok és sokan által is mentetek. Mind ez ideig valamely királyok, fejedelmek hatalmas császárunk fényes portájához alázatos hűséggel voltanak és azon uroknak jót kivántanak, kárt nem láttanak, hanem inkább hasznot vöttenek. Isten engedelméből az megnevezett király, fejedelem hatalmas császárunknak tökéletes jó akarója; ti is jó akarónk sok hasznokat láttatok, birodalmatokban nyugodalomban voltatok. Mostani idejövetele Bethlen Istvánnak nyugodalmatok ellen lévén, azért az régi jó akaratnál több tapasztalódik. Ez világ állapotja igy szokott lenni; az idő ha magában megháborodik is, abban meg nem marad. Az szegénységnek megbántódása okos elme szerént nem jovaltatik, távul legyen, hogy erre hatalmas császárunknak akaratja legyen. Azért mindnyájan egyességben levén, elmétekből az gonosz gondolatokat kivessétek, az megnevezett fejedelmet fejedelmeteknek tudjátok, hatalmas császárunkhoz való hűségben legyen, az országot birja, az szegénységet oltalmazza, hasznos dolgoknak végben vitelében igyekezzék. Hogy Bethlen István itt vagyon, abban meg ne üt-

közzék, mert hatalmas császárunkhoz folyamodóknak az régi szokás szerént böcsületet adnak. Hogy az megnevezett atyánkfia fejedelemnek elméje is megcsendesedjék, levelet íratván elküldöttük. Isten engedelméből megadatván, szóval izent dolgokat megkérdvén, az írást megolvasván, megértvén, hatalmas császárunk kedves akaratja szerént viseljétek magatokat. Ellene ne cselekedjetek. Köszönetünk legyen veletek. Iratott Budán.

12. 1636. május 1.

Generose domine et amice nobis observandissime.

Itt Bécsben vöttem az Kgd levelét szinte hogy in consilio volnánk az ő felsége parancsolatjából, s örömest láttam az fejedelem ő kegyelme levelét is abban includálva. Én azért nagy sok consideratiok s elmélkedések után is most is azon opinióban vagyok az Bethlen Istvánnal való dologban, a mint annakelőtte megmondottam és meg is írtam, és azt jó igazsággal s sinceritassal is, mert particularitast nem is vehetnék fel, erős hittel lévén köteles az országnak, hanem nézem csak az közönséges jót, hogy szegény hazánknak és nemzetünknek következhető akadékjait praecaveáljuk, a mennyire lehet, a kitől külömben nem igen menekedhetnénk meg. Én Bethlen István uramnak annyit írtam azután is és oly motivákkal, hogy ha vagyon még valami keresztyén vér benne, megindulhatott rajta, s örömest munkáloszom ezután is a dologban, csak tessék az fejedelemnek ő kegyelmének. Mit írjon penig most utolszor Bethlen István uram, im in specie includáltam Kldnek, hogy Kgd maga vegye pariáját s megküldje az fejedelemnek, ezt pedig in specie viszont küldje vissza én nekem, hadd tartsam meg jövendőre. Irtam magának is az fejedelemnek ő kglmének, Kgd azt is késedelem nélkül küldje be. Tartsa meg isten Kgdet. Viennae 1. Maii 1636.

G. D. Vrae

servitor amicus paratissimus
comes N. Eszterházi m. p.

Külczím : Generoso domino Georgio Chernel illrmi domini principis Transylvaniae etc. aulae familiari etc. dno amico nobis observando.

Rájegyezve : 14. Maii A. 1636. ebédtájban tiz és tizenegy órakor Patakon Ecsedből két báthori ember hozta.

Közli: Gergely S.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

A pozsonyi társas káptalani egyház leltára 1557-ből.

In anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, sabbato ante dominicam Inuocauit, tempore custodis domini magistri Martini de *Bewlche* custodis res et bona omnis generis spectantia ad sacristiam in hac alma ecclesia Posoniensi reuisio, connumeracio et assignacio modo infrascripto. Ibidem existentibus: praefato custode, magistris Michaele de *Zempche*, Gregorio de *Pethehaza*, Ioanne de *Mez* canonicis praefatae ecclesiae Posoniensis.

Primo. Res metallorum, et

1. Calix argenteus magnus preciosus, deauratus cum patena et lapidibus 19 preciosis.
2. Calix alter similiter argenteus preciosus, deauratus cum *somantz,* simul cum patena existens.
3. Calix tercius argenteus, optimus cum sua patena.
4. Calix quartus argenteus simplex cum patena.
5. Calix quintus simplex cum *somantz*, cum patena.
6. Calix sextus argenteus, cum patena, quotidianus cum corporale simplici.
7. Calix septimus argenteus deauratus simplex cum patena.
8. Calix octauus paruus de argento, deauratus simplex cum patena, cum corporale simplici.
9. Calix cupreus deauratus semifractus cum patena.

Más irással a lapszélen: Sunt praeterea calices 3. Dominus Thomas Zeuthler (?) habet calicem 1. *Ismét más írás:* Restituit........ plebanus habet calicem vnum. Restituit. Item calices in toto faciunt 18. Praeterea beneficiorum 2 calices.

Corporale deauratum preciosum gemmatum, habent effigiem beatae Virginis in medio, et 4 Evangelistarum in 4 angulis in teca.

Corporale preciosum de auro, consutum in medio, habens

effigiem misericordia Christi, gemate in quatuor angulis habens Iesus.

Corporale multum vetus, in fimbriis, cum auro consutum in medio crucifixum, virginem Mariam cum sancto Ioanne cum in quattuor angulis, effigiis Andreae, Katharinae, Barbarae et Leonardi. Pauli *Muchei* quod fuit. (Mucha Pál, pozsonyi kanonok.)

Sudaria duo, auro contexta, quae fuerunt magistri Pauli *Muchaei,* quae exponunt ad superficiem calicis.

Sudaria duo preciosa, de *ffathyol sarga* ad coperiendam patenam in ministrandum presuli P. M.

Corporalia tria simplicia.

Más kézzel közbeszúrva :

Item alia simplicia corporalia 7. In toto faciunt 13. Infula gemmata, in campo, in superficie lapidibus duobus rubin colorem exhuta, et per campum lapillis *contraffath* adornata ex utraque parte, qui lapilli contrafath sunt 33 una sita superius, cum pendulis gemmatis argento deaurato in fine, parui ponderis, cum pendulis duodecim de argento deaurato.

Infula *kamuka*, albi coloris simplex, in fimbriis auro filato contexta.

Crux pectoralis argentea, deaurata cum zona argentea, inserta lapillis *contraffath*, et granis coralli.

Más kéz : Item annulus aureus cum uili adamante christoeae (*igy*) sandalia et aliis pertinentiis (?)

Connumeracio ornamentorum et apparatus rubri coloris.

Casula de purpura rubri coloris intexta auro fillato, cum cruce per totum gemmata, cuius effigies est in capite angelus, in medio crucifixus, in fine Ioannes et Maria cum suis attinentiis, humerale gemmatum.

Casula alia eiusdem generis cum cruce in medio gemmata, in capite crucis beata Virgo cum puero, ad dextram effigies sanctae Katherinae, ad sinistram effigies sanctae Barbarae omnino gemmatae. In medio sancti alicuius effigies, in fine sanctus Martinus omnino gemmati. Humerale: in medio similiter beata Virgo cum prole, ex utraque parte angeli cum suis attinentiis.

Dalmatica, par: de purpura coloris rubri auro contexta, cum suis attinentiis, vetus.

Cappa eiusdem coloris, cum pendula, vetus.

Cappa eiusdem coloris purpura, floribus de auro signate (?) cum sua pendula.

Casula de purpura, rubri coloris auro contexta. In medio crux gemmata, effigiemque beluinis et volucrinis contexta; in

dextra et sinistra crucis leo; ante pectorale agnus dei gemmatum, humerale aue Maria cum suis attinentiis.

Casula rubri coloris *racz kamwka* floribus fillati auri pertexta, cum viridibus ac albis; crux in medio fillato auro contexta et crucifixum in capite in medio beata Virgo cum 2 angelis, in fine arma: stella aucta cum uno leone cum suis attinentiis.

Casula de damasco albi coloris auro fillato contexta; et humerale, gemmatum Iesus Christus cum suis attinentiis.

Dalmatica par, eiusdem generis cum suis attinentiis.

Cappa eiusdem generis de damasco ut supra 1.

Dalmaticae de damasco coloris albi simplices quinque floribus contextae.

Cappae eiusdem generis de damasco, coloris albi quattuor, simplices floribus contextae.

Cappae duae de attlasio, albi coloris simplices.

Casula: vetus de damasco, cum cruce gemmata, cuius effigies in principio resurrectio existit, in fine effigies sancti Martini cum attinentiis suis, stella.

Casula de albo *chÿmeleth* cum cruce simplici cuius in capite effigies est misericordia Christi cum suis attinentiis.

Casula *wonth aranÿ* rubri coloris simpliciter cum suo humerale, effigies Trinitas, cum suis attinentiis.

Casula de damasco rubri coloris vetus floribus sparsa. In medio crux, in capite deus pater, deinde crucifixus, a latere duo angeli, in medio Ioannes et Maria. Arma cum corona unum habens ursum. Cum omnibus attinentiis.

Celestini coloris.

Casula celestini coloris auro fillato intexta. In diebus dominicis cena domini ad officium cum attinentiis, et

Cappa eiusdem generis ad vesperas et libreram ordinata.

Casula de purpura violacei coloris auro fillato contexta sine cruce, habens in fine arma: unum gallum et utraque parte cum gramma; anni 1472. cum omnibus attinentiis.

Cappa de purpura violacei coloris habens in pendula granum magnum de cristallo vitrio.

Cappa optima et preciosa celestini coloris auro fillato contexta habens pendulam albam de attlasio, in fine grano argenteo deaurato.

Nigri coloris.

Casula de purpura nigri coloris cum cruce nodoso de fillato auro; crucifixus simplex, in fine Mariae Magdalenae effigies cum suis attinentiis.

Casula de purpura, nigri coloris vetus, in medio crux auro fillato contexta, in capite crucis Trinitas gemmata, in medio crucifixus, cum suis attinentiis.

Dalmaticae par, de damasco nigri coloris cum omnibus attinentiis.

Cappa de purpura nigri coloris nova cum damasco albi coloris in fimbriis circumdata cum pendula nigri coloris.

Cappa vetus nigra de *chÿemeleth.*

Casulae duae de *rátz chÿmeletth* floribus albis sparsis in medio habentes cruces auro fillatas nodosas, in fine caput mortui.

Coloris viridis.

Casula de damasco viridis coloris floribus gemmatis insuta. In medio crux gemmata. In capite misericordia Christi simplex cum uno lapillo viridi contraffath; cum suis attinentiis.

Casula de purpura, viridis coloris, cum cruce in medio aurato fillato et gemmato. In capite effigies beatae Virginis, in fine sanctus Martinus, cum omnibus suis attinentiis.

Cappa de purpura viridis coloris habens in fimbriis purpura nigri coloris.

Casula de purpura rubri coloris multum vetus sine attinentiis.

Casula rubri coloris ex parte una; ex parte altera albi coloris de *hernacz*, simplex sine attinentiis.

Casula de telo rubro et glauceo. In medio crux crucifixus albus simplex sine attinentiis.

Dalmatica par rubri coloris de *raacz kamuka* floribus albis et aureis conspersa.

Cappa vetus, de *wohnt aranÿ* cum pendula, cum effigie sanctae Barbarae in pendula.

Cappa secunda eiusdem coloris *wonth aranÿ* similis priori.

Cappa multum vetus de purpura rubri coloris.

Cappa rubri coloris de *raacz kamuka* floribus conspersa albis.

Cappa rubri coloris de damasco absque pendula.

Cappa secunda eiusdem generis de damasco....

Dalmatica media simplex de *raacz kamuka*, viridis coloris, cum floribus sparsa, multum vetus.

Dalmatica media simplex multum vetus quasi crocea.

Cappa crocei coloris de *raacz kamuka* floribus aureis et viridibus sparsa, habens in pendula faciem Christi Veronicae.

Cappae duae viridis coloris de damasco cum suis pendulis.

— —

Par capparum ceroferariorum viridis coloris de damasco cum pendulis nove.

Par capparum ceroferariorum viridis coloris de purpura, vetus, cum pendulis.

Par capparum ceroferariorum crocei coloris de *taffotha* cum pendulis, simplex.

Par capparum ceroferariorum de purpura rubri coloris, multum vetus, albo persuta, cum pendulis.

Par capparum ceroferariorum de damasco albi coloris cum pendulis.

Duo par epithogiorum ex telo ceroffērariis. Portatum (Viselt).

Par dalmaticarum rubri coloris, de *raach camuka*, floribus albis conspersa; sine attinentiis.

Par dalmaticarum viridis coloris de purpura, cum suis attinentiis.

—

Casula viridis coloris de attlasio cum cruce sine attinentiis.

Casula rubri coloris de damasco cum cruce croceo simplici, sine attinentiis.

Casula celestini coloris de purpura, multum vetus, cum cruce rubra, sine attinentiis.

Casula rubri coloris floribus albis sparsa cum cruce de *raach camuca,* quae in die Parasceren ad prostratum crucifixo induitur.

Casula secunda eiusdem coloris sed preciosior similiter in die Parasceve domini ad prostratum exponitur.

Casula: *wonth aranÿ* multum vetus, sine attinentiis.

Casula rubri coloris, de *dupla chÿemeleth* cum cruce nodoso, sine attinentiis.

Casulae duae rubri coloris de *dupla chemeleth,* cum cruce sine attinentiis.

Casula rubri coloris de *kamuka,* cum cruce, sine attinentiis.

Casula celestini coloris de *taphota* cum cruce sine attinentiis.

Casula cum cruce rubro viridis coloris, de *bibor,* sine attinentiis.

Media dalmatica celestini coloris de purpura, simplex.

Karpýtok.

Cortinae omnis generis, quae palam exponuntur in festorum solennitatibus sunt quinque.

Tapecia magna quinque.

Tapecia minora similiter quinque.

Tapecia, quae dominus magister Ioannes de *Hall* vicarius legavit capitulo, tria.

Tapete in mensa čapituli unus.

Közli: PÓR ANTAL.

Báró Koháry István hagyatéki leltára.

— 1664. —

Idősb báró Koháry István füleki és szécsényi főkapitány, hontmegyei főispán, — az országbíró, tábornok s költő gr. Koháry Istvánnak édes atyja, — vitéz végbeli főtiszt volt; aránylag fiatalon esett el Lévánál, 1664. július 19-én, győzelmes harczon. Elestének helyét, nem messze a várostól — utódjai kegyeletéből emelt — emlékkápolna jelöli ma is. A hősnek elhullta után alig két hét múlva kelt ama leltár, mely az elhúnytnak rendes lakásán, a füleki várban hátrahagyott ingóságai jegyzékét tartalmazza s a XVII-ik századi magyar főúri élet, háztartás, bútorzat stb. ismeretéhez becses adalékúl tekinthető. Ez okból közöljük íme, a Koháry-ház ama nevezetes ősének személyére, valamint culturtörténetünkre egyaránt érdekes régi följegyzést.

*

Anno 1664. die 4. Augusti. Én Bátory László és Michalek Miklós, jöttünk ide az füleki házához Asszonyunk ö Ngának, értvén az ő Nga parancsolatjábúl, hogy itt és másutt is valami jók maradtanak szegíny Urtúl, ez várnak minden szobát inventálnánk; melynek seriesse így következik:

1. Istenben üdvözült Urunk ő Nga házában asztal nro 4, ketteje zöld posztóval borított; egyikén egy skarlát szűnyeg.

Ugyanazon házban egy ágy, abban egy matrácz, egy derekal, két zöld rása-vánkos, egy kamuka-vánkos, egy sárga atlaczpaplan, alatta való lepedővel; másik lepedő az párnán feljűl, és egy csujtár.

Az ágy mellékén való falon vagyon egy skarlát szűnyeg.

Vagyon hét varrott tarka zeczel-szék azon házban.

Vagyon két régi óra; egyik mutató, és az másik folyóóra, [fövény-óra].

Egy biblia-könyv és holoregium *(így)*, egy magyar krónika, két imádságos könyvecske.

Vagyon öt stucz-puska. Három srétes puska. Egy nyakban való karabín. Egy muskatér-puska. Egy pár vágó-pistoly. Egy tessényi puskához való palaszk. Egy szarvas szarvábúl csinált palaszk. Két kis tarsoly, golyóbisokat hordozni valók.

Egy rezes fékagy, zabolástúl. Nyolcz lánczos fékhez való zabolák.

Egy öreg pecsét.

Egy nádpálcza.

Egy öreg zászló és két lobogó.

Egy umbraculum és egy olló.

Az falon egy aranyos kép.

Az tüzellőhöz való két vasmacska. Egy réz-füstölő. Egy vasvilla, tűzhöz való.

Három asztalfia teli levelekkel; abban vagyon egy vont ezüstbűl csinált fésű-tok, kiben két fésű és egy tükör vagyon. Vagyon egy darab bagariaszíj.

2. Az Asszony ő Nga házában vagyon két asztalka. Egy öreg ágy. Egy ágy eleiben való superlát, irott.

Vagyon egy öreg, szürke vadászó-mente, ki rókaháttal béllett. Szürke; béllett nadrág. Két vadászó, béllett süveg. Egy süveg alá való rókamál-béllés.

Egy varrott székecske.

Egy Istvánfi nevű könyv.

Egy tonnácskában puskapor. Két viaszgyertya.

Egy tokban négy finczanum (*így;* findzsa).

Három iskatulyában való orvosságok.

3. Az Asszony ő Nga házábúl nyiló kamrácskában vagyon egy rézfazék, két fülű; rámák, etc.

4. Az leányok házában vagyon egy asztal, vagyon egy ágy és egy 6 zeczel-szék.

5. Az leányok házában levő rekeszkében, egy almáriumban két iskatulyában levő lictáriom, száraz gyümölcs. Egy réz-füstölő. Négy tekervényecske és selymek.

6. Az leányok házábúl által nyíló kamarában: egy diófábúl csinált ágy.

7. Az palotában: egy kivonó asztal, azon egy hosszú szűnyeg. Négy hosszú szék. Tizenegy egyes karszék. Egy pár rézdob. Az pohárszékben: hat gyümölcshöz való új keresztyén csészék. Két öreg réz borhordó kondér. Egy réz-gyertyatartó. Egy új keresztyén csésze. Hét apró, pinczetokban való üvegpalaszk. Egy urinale. Egy metszett üveg, kinek az lába aranyos. Hat metszett kristály vagyon alacsonyabb és egy palaszk üveg.

8. Az palotábúl nyiló szobában vagyon egy öreg sátor, *melylyet Léva alatt vettek volt.* Vagyon más egy régi sátor. Egy asztal, egy hosszú szék. Két kis karszék. Egy fürdő-kádacska. Vagyon

hét kópia. Három rakásban vagyon ugyanazon házban búza nro kila 38½.

9. Az folyosón vagyon vadászó-háló nro 31.

10. Az mely házban lakik az korcsmáros, az Ötvös Márton háza felől, abban vagyon egy asztal, egy ágy, egy hosszú szék és három karszékecske.

11. Az tiszttartó uram szállásán való házban vagyon két párduczbőr, egy csujtár, egy ágy. Vagyon huszonnégy öreg ólom tál. Kissebbszerű vagyon négy tál. Két ólomtányér. Új keresztyén tál vagyon egy és ollyan tányér vagyon öt.

Tiszttartóné asszonyomnál vagyon tíz asztalkeszkenyő és egy abrosz, mellyet Némethÿ Pálné asszonyom küldött kezéhez.

Vagyon szánkában való egy csörgős hám. Két vasa eczet.

Kürtösiné asszonyomnál vagyon egy öreg zöld ágy.

12. Az kulcsár házában vagyon egy asztal. Egy sóőrlő malmocska.

13. Az kulcsárházbúl nyíló kamarában vagyon egy ágy eleiben való írott superlát. Egy asztal. Három sütő-tekenyő. Egy fördő kádacska. Egy rengő bölcső, lábastúl. Egy lóitató zomok, öreg. Három zsákban búza, mellyet Muránbúl hoztanak haza.

14. Az sáfárházban négy öreg szuszék és egy kis szekrínke. Sütő-tekenyő kettő. Három zsák liszt. Két gyertyamártó, két putton vagyon mintegy.

15. Sütőházban vagyon egy sütő-tekenyő.

16. Az konyhában vagyon két vasfazék, vízmelegítők, öregek. Vagyon ugyan asztal.

17. Az ház alatt való pinczében vagyon két gyöngyösi hordóban bor, ki öt-öt akósok. — Ugyanott egy gyöngyösi fában vagyon bor, ki három akós.

18. Mentünk az várban. Az alsó bótban, tiszttartó uram ládájában vagyon egy ezüstmedencze, mosdó-korsóstúl. Egy ezüstös bot, ki aranyos. Egy ezüst-porozó, ki nádméznek való. Két ezüstsótartó. Két ezüst-czapapohár, kik aranyossak belől. Egy ezüstgyertyatartó, hamvvevőjével együtt, ezüstlánczon függ. Öt ezüstkalán. Egy aranyos, széles fékagy, szügyellőstűl. Egy keskenyebb, aranyos szügyellő. — Készpénz háromszáz forint, melly az fizetés felűl való. — Tizenegy vég septuch-posztó, fizetésféle. Item, négy kősó. — *Egy koboz.*

19. Az várban, az pincze általmenő felső bótban: tizenöt szalonna. Tizennégy sajt. Pirított hús feles. Három hordó liszt és egy fél. Vagyon három háj.

20. Az földvárban levő, Vadászi Pál bótjafélében vagyon bor egy gönczi fában, tele. Két átalagban, egy-egy akósok, és valami keves, tőtelékre való ezen kívűl.

21. Egy pánczér-ing.

Fileki kertben vagyon hatvannégy öl széna.
Az daróczi majorban vagyon tizennyolczadfél öl széna.
Az Zavóczon vagyon tizenhárom öl.
Garabón vagyon hét öl széna.

Daróczi majorban inventáltatott marháknak száma.

1. Ökör.20.—2. Fejős tehén 17.—3. Meddő tehén 13.—4. Negyedfű tulok 2.—5. Harmadfű tulok 13.—6. Harmadfű üsző 4.—7. Tavalyi üsző 7.—8. Ez idei borjú 16.—9. Vagyon öreg sertés marha ugyanazon majorban nro 123.—10. Süldő vagyon közte 12.—11. Annál kissebb süldő vagyon 6.—12. Annál is kissebb malacz 18.—13. Lúd vagyon nro 75.—14. Tyúk vagyon nro *(Üres hely.)* —15. Dézmabárány vagyon nro 16.—16. Kecskefi vagyon nro 27.—17. Indiai kakas nro 4.

(Egykorú, aláíratlan másolat, gyüjteményemben.)

Közli: THALY KÁLMÁN.

Borsodmegyei számadás 1697-ből.

Anno. d. 1697. die 16. Aug.

Az tekintetes n. Borsod vármegyének nemes deputatusai az 1696. esztendőbeli impositiorúl, az melyet az nemes vármegye vetett volt erre a szendrei processusra, számot vévén ő nagyságok s ő kegyelmek tűlem, ugymint ennek az processusok szolgabirájátul, mindennemű impositiorúl és contributiorúl, az mely számadásomban maradtam adósa a tekintetes nemes vármegyének fl. 172. den. 23.

Ismét azóta két rendbeli simpla contributiot szedtünk számadásunktúl fogvást, az mely teszen az kirűl számot kell adnom in summa fl. hungaricales, 439. den. 49., az melyeket ez szerint erogáltam:

Die 2. Iunii attam az szakácsoknak hogy főztek fl. 3. Item deputatus uraiméknak, harmadnapig benn lévén, költöttem ebédekre s vocsorájakra fl. 16.48. Becskeházy uramnak attam, hogy az computuson fáradozott az quártélyozó német tisztekkel fl. 36. Ugyanekkor ő kegyelmének attam, az melylyel tavaly esztendőben maradt volt adósa a nemes vármegye ő kegyelmének fl. 15. Az tömlöcztartónak attam az nemes vármegye commissiojábúl fl. 10.

Die 17. Iunii fizettem ötvenhárom icze borért 18 pénzével, az kit deputatus uraimék számára hordattam fl. 9.54. Item az aszalaiak attanak három vágót Erdélyben menvén 6 companiának és 99 icze borért, azoknak az árában fizettem fl. 22.95.

Die 18. Iulii, esküttt Hubay Pál uramnak attam Fekete János urammal együtt a nemes vármegye conferálván fl. 18. Viceispán uramnak attam az kit sok rendbeli fáradságáért ígírt ö kegyelmének az nemes vármegye fl. 120. Fekete János uram adott azon bor árában, mely elkölt számvevö alkalmatosságával 20. Dicator uraimék számára mig az processusban voltak hordattam egyet mást fl. 18. Egy hordó bort vettem volt dicator uraimék ö kegyelmek számára, a ki ugyan azon alkalmatossággal elkölt 16. Tómlöcztartónak ispán ur commissiójábúl attam. fl. 3.

Die 12. Septembris attam Szücs Jánоs commissariusnak ispán ur commissiójábúl 10. Varsányi Jánosnak attam hogy az ágyú szekerekkel Miskolczra volt 1. Item hogy az dicatoroknak az pénzt alá küldöttem, adtam 1. Dicator uraiméknak adtam 80. Lévay Mátyásnak attam diurnomában 12. Az nemes vármegye determinatiójábúl attam az szegény Fekete János temetésére 22. Két rendbeli contributio szedésünkért vettünk fel esküt uraiméikkal ö kegyelmekkel 24. Ispán ur ö kegyelme parancsolatjábúl az raboknak hordattak el kenyeret 10.20. Egerben az szerelö(?) szekerekkel kültem be commissarust, attam annak 2. Szolgabírák uraiméknak igírt az nemes vármegye deputatussai tíz-tíz tallért, az szerint nekem is azér 18. Item az jászai conventuálisnak fáradságáért az nemes vármegye determinatiója szerint attam fl. 41.40. Item az mely három forinttal az nemes vármegye a borsodiaknak adós maradt volt, azon 3 forint híjjával adták ugy az reájok vetett contributiot 3. Váczi András uramnak attam conventiójára 2. In generali congregatione incliti comitatus Borsodiensis in oppido Szent-Péter celebrata, ad instantiam intrascripti supplicantis quatuor cubuli frumenti per dominum Ioannem Vatay iudlium exolvendi determinaverunt (?) 9.60. *Georgius Seres* substitutus notarius. Item az szakácsoknak fizettem az kik az ispán választószék alkalmatosságával föztek hárman 4.12. Szücs István az vágókkal ment alá Miskolczra, azért fizettem neki 90.

Die 3. Aug. Fizettem harminczöt köböl zabért és felért 25.58. Ispán választó-szék alkalmatosságával költöttem konyhára az kit vettem, egygyel-mással, boron kivül fl. hung. 40.84. Ugyanakkor vettem egy hordó bort és medgyes bort is töltöttem iczéstül, ezt mind öszvecomputálván az egy hordó borral 47.88. Item die 9. Octobris költöttem az conscriptio alkalmatosságával 18.76. Item eodem die ispán ur ö kegyelme commissiojábul számot vetvén Lévay Mátyás uram commissariusságárúl fizettem 21.66. Szücs Jánosnak ugyanakkor egész nyári commissariusságában adtam ugyan ispán ur ö kegyelme commissiojábúl 65. Szabó Márton Egerbe menvén az szerelö szekerekkel adtam neki 2. Item Szabó Márton az Ipoly mellé volt feles vontató marhával, szekerekkel adtam 4.20. Két birincset (bilincs) míveltettem, adtam érette 48.

Die 19. Octobris Kassára menvén az generálishoz az igriczi és bikki megfogott emberek felöl. Nyirö uram utiköltségére adtam ö kegyelmének 12. Item adtam Váczi András uramnak ispán ur commissiójábúl kétszeri commissariusságára 18.36. Vettem papirost az conscriptióra 74.

Péter mesterre költött Hubay ur, eskütt ur 1.12. Váczi György vett fel conventiójára 24. Hubay uramnak portio szedésért adtam 13. Egy k.... két gyermeket szülvén az nemes vármegye rabságában, az bábának és az papnak adtam köresztelésért 1.31. Vettem az tömlöczhöz tizenegy sing vasat 18 pénzével 2.

Die 30. Octobris, attam egy kötéspapirosért 4. Item az lévai templom épületire az nemes vármegye parancsolatjábúl attam 18. Usz Ferencz uramnak ispán ur commissiójábúl adtam esztendején felül való szolgálattyáért 20.66. Hagó István levelet vivén Vagásra, attam ispán ur commissiojábúl 1.50. Notarius uramnak adtam széna árába, az kit az deputatus uraimék lovainak vettem 3. Az szendrei barátoknak az nemes vármegye determinatiójábúl adtam 36. Az szendrei tömlöcztartónak conventiójára ispán ur commissiojábúl attam 4.18.

Die 29. Octobris instantiát tevén Soldos ur az nemes deputation az tavalyi ő kegyelmére vetett impositióért, az kivel adós volt, az melyet el is engedett, ugymint 15.

Die 31. Octobr. attam Hubay Pál ur esztendős conventiójára 25. Item die 28 és 29, azelött ismét két egész nap várakozván szolgabiró Csiszár Mihály ur után, költöttem deputatus uraimékra 18.62.

Anno 1697. die 6. Ianuarii. Vettem két őzet, az melyet az vicecolonellusnak vitt ispán ur 2.40. Die 13. Ianuarii, attam ispán uramnak és Becskeházy Sigmond uraiméknak, hogy Tokajban mentenek az nemes vármegye dolgaiban 60. Fizettem három őzért a szendreieknek és az meszesieknek összecomputálván 4.82. Fizettem az szendreieknek egy szarvasért ispán ur parancsolatjábúl 8. Az besenyeiektül vettem tizenhárom köböl árpát az generalis számára 15.60. Esküttt Hubay Pál uramnak adtam öt napi diurnomat, hogy az compania eleiben volt 3. Die 23. Ianuarii, attam egy dajkának az ki az megholt asszonnak gyermekét tartja 3.60. Die 3. Ianuarii ispán ur Miskolczra az vicecolonellushoz menvén adtam ő kigyelmének 3.60. Egy hornyut vett Vacsi ur az colonellus számára 3.40. Die 12. Ianuar. adott Vacsi György ur Lévay Mátyásnak bécsi utjára 36. Egy szegény asszon a gyermekszülés után megholt egyik gyermekével, költött Vacsi ur az temetésére 2.30. Az nemes vármegye hadaival alámenvén Vacsi uram Miskolczra, vett fel két napi diurnomot 1.20. Két őzet vett Vacsi ur, fizetett érette 2.48. Vettem be az szendrei kovács portióját, hogy az temleczhez dolgozott 4.68. Vett Vacsi ur Bik generalis ur számára zabot 21.80. Die 25. Ianuarii Szőcs Márton Tokajban az négy hordó borokkal 8 napig oda levén attam neki diurnomot 4.80.

Anno 1697. die 18. Febr. attam perceptor Soldos Imre ur kezibe 1926.18. Attam Szücs János uramnak az nemes vármegye determinatiójábúl 36. Item, eodem die attam Soldos Imre ur kezibe 1301.4. Attam viceispán uramnak, hogy Kassára szállitotta az generalis árváját 60. Item die 10. Martii attam egynehány rendbeli utjára ispán uramnak 36. Bercsényi uram ő nagysága eleibe menvén ispán ur, vettem 2 őzet 2.48.

Ispán ur commissiojábúl attam Halász Mártonnak postaságáért 90. Az egri szekér Egerbül kijüvén az gratuitus labor végett költöttem reá 1.20.

Die 30. Martii fogattam egy lovas postát Eperjesig, Bercsényi uram ő nagyságához 6. Két izben Kazinczra az computusra, harmadszor Miskolczra voltam; költöttem 2. Item egy szegény szalonnai ember meghalván vettem be az szalonnai két hóra való quantumokat 1.20.

Die 10. April. ispán ur commissiójábúl adtam az kassai collegiomnak 36. Halász Márton Ragályra menvén éjjel, adott Vacsi György ur néki 1.2. Az Ötvösné vejének, hogy Miskolczra levelet vitt, adott Vacsi ur 1.2. Szabó Márton az nemes vármegye leveleit vitte Vámosig, adott Vacsi ur neki 1.2. Miskolczi Márton éjjel levelet vivén adott Vacsi úr neki 1.2.... mer tormát vettem 1.2. Az nemes vármegye parancsolattyábul, hogy az generalis beizent Szendröbe, hogy quártélyban jün, vettem volt szénát; az szt.-jakabiaknak fizettem két szánka szénáért és egy szánka fáért 1. 80. Az debréteieknek két szánka szénáért Vacsi úr fizetett 1.36.

Anno 1697. die 7. Maii vettem egy hordó bort deputatus uraimék számára Ónodban huszonkét forinton 22. Item 5. Maij adtam Soldos Imre ur kezébe négy száz huszonhárom forintot fl. 423.46.

Die 2. Iunii attam Szántó János uramnak hat forintot ispán úr ő kigyelme commissiójábúl, hogy Eperjesre volt az nemes vármegye dolgában fl. 6. Item szendrei uraimék ö kigyelmek tudták, hogy ispán ur commissiójából az négy lóra való quantumokat adták meg huszonhét forint híjjával 27.71.

Die 4. Maii attam Soldos Imre úr kezében kétszáz tizenkét forintot fl. 212. Item az szendreji molnárokkal számot vetvén, az ki buzát egyszer is másszor is hordtak az rabok számára, öt köbölért fizettem kilencz forintot 9. Item adtam Szöcs Jánosnak hogy a szekerekkel elindult 2. 4. Item az szegénység Egerben, Miskolczon, Ónodban, az kenyerek el fogyott; kenyérre attam nekik négy forintot 4.

Die 21. Maii attam Becskeházy Sigmond ur conventiójára Szepsiben 2.32. Szűcs Mártonnak két napi diurnomat adtam 4.20. Két katona Egerben levelet vitt, adtam nékik 1.3 Die 9. Iunii, attam Lévay urammnak ispán úr commissiójábúl tizenöt napi diurnomot 9. Item Varsányi uramnak adtam tizenöt napi diurnomot ispán ur ő kigyelme commissiójábúl 9. Item Szücs János uramnak tiz napi diurnomot ispán ur commissiójábúl 6. Die 12. Iunii a berzéki templomra az nemes vármegye parancsolattyábúl attam hét forintot 7.20. Die 14. Iunii Szücs Mártonnak attam két napi diurnomot 1.20. Item 14. Iunii attam Bodis Mihálynak nyolcz napi diurnomot ispán ur commissiójábúl 4.80.

Die 1. Iulii ispán úr commissiójábúl Balajti uraméknak fizettem az kit az condescensiora költöttek 14. Vacsi úr vött fel portiószedéseért 13. Eodem die Száz Istvánnak attam két forintot az kit az nemes vármegye elengedett 2.40. Item 10. Iulii Hago Istvánnak attam három forintot, hogy Debreczenbe volt az nemes vármegye levelével 3. Die 11.

Iulii fizettem egy vágóért tiz forintot 10.24, az kit az Muntplicán (?) regementbűl való két compániára adtunk ispán ur commissiójábúl. Fizettem az csátiaknak ez elmúlt őszszel az condescensióra való költségekért 45. Item attam ispán uramnak ő kegyelmének uti költséget, hogy Ónodban hivatták 5. Item Nagy Ferencz uramot Bécsbe expediálván deputatus uraimék, két nap költöttem 5. Ónodba levelet vivő két katonának adtam 3.18. Item 3 katonának 3.60. Fizettem egy vágó árába Szántó uramnak 4. Ispán úr commissiojábúl Szűcs Jánosnak adtam tizenkét napi diurnomot 7.20. Fizettem Pap Jánosnak ispán úr commissiójábúl öt napi diurnomot 3. Nagy Sigmond úr az tábori szekerekkel meg indulván adtam úti költséget 40.12. Adtam Lévay Máttyás uramnak tizenhat napi diurnomot 9.60.

Die 24. Iulii ispán úr ő kegyelme commissiojábúl attam tizennyolcz forintot Nagy Ferenczné asszonyomnak 18.02. Item Márkus István Tokajig menvén az nemes vármegye szekerével és vontató marháival, attam ő kigyelmének ötnapi diurnomot 3. Pap János két izben Egerben menvén az szerelő szekerekkel attam 3.60. Ispán ur commissiojábúl attam egy levelü (*így*) embernek 60. Item vettem három császármadarat 60. Nemzetes Gyürky Pál uramra a nemes vármegye vetett volt annalis impositiót, melyet condonált ő kegyelmének fl. praeses is lévén ő kegyelme 62. Item Becskeházi Sigmond ur nemes vármegye szolgálatjában fáradozván a nemes vármegyétül reá vetett annalis impositiot nem is kértem ö kegyelmétül, mivel látván a nemes vármegye dolgaiban fáradozott ő kegyelme 30. Soldos Imre ur a nemes vármegyének perceptora levén ő kegyelmére is volt vetve ezen nemes vármegyétül annalis impositió, melyet ő kegyelmétől sem kértem 12. A tömlöcztartónak annalis fizetésébe, ugymint a hat köböl buza helyében attam hat tallért, a mely tészen fl. hung. 10.80. Magam vettem fel esztendőbeli fizetésemre fl. 50. Az árva gyermek tartására Damakinénak attam 6.12.

Die 2. Martii Péter mester csapva ki négy k.... kat, sustentatiójokra költöttem 1.86.

Die 20. Aprilis csapott ki ugyan kettőt, attam sustentatiójára 90. Az árva gyermek temetségére költöttem 1.30. Magam voltam a ragályi szekérrel, melyet a német elhajtott, diurnomomra vettem 60. Köbli János postaságára leveleket vitt, két napra adtam neki 1.20. Szücs Jánosnak attam ugyan diurnomába 1.56. Szendrei Istvánnak a midőn Egerbe ment a gratuitus laborra való szekérrel és gyalog munkásokkal, négy napra 2.40. Szil Miklós uramnak ispán ur ő kegyelme után menvén levelekkel Egerben, három napra attam diurnomot 1.80. Szendrei Istvánnak a nemes vármegye szekereivel levén attam diurnomot 3 napra 1.80. A nemes vármegye szükségére vettem három szál deszkát 72. A raboknak négy kenyereket vettem 48. Ugyan Péter mesternek attam sustentatiójára 3 kötélre 1.48. A ki a bikki embereinek sirt ásott, annak adtam 58. Egy kenyeret vettem ugyan a raboknak 12.

Die 4. Iulii Nigrély ur ő nagysága regementebeli tiszteknek ispán

ur parancsolatjából borra, kenyérre, csirkére költöttem 2.58. Eodem die, ugyan magam szállásán levén egy kapitány kornyétosával együtt három nap, költöttem 3. Felső vármegyebeli nemeseknek szekérhajtásért attam 34. Die 13. Iulii Asztalos János nevü katonának, szekér hajtani volt, attam egy napi diurnomot 60. A bikki hajdu rabnak vettem két kenyeret 24. Die 20. iulii Péter mesternek, hogy ugyanazon bikki hajdut exolválta sustentatiójára attam 1.45. Ugyan a pallosért, hogy magával pallost hozott, ispán ur parancsolatjábúl attam neki három garast 1.02. Bánk János nevü rabnak vettem egy kenyeret 12. Magam vettem hatnapi diurnomot a nemes vármegye szekereivel járván 3.60. A profont kenyerekhez vettünk sót 3.03.

Die 10. August. Attam ispán ur kezéhez, az regimentekre költ vágókért, buzáért fl. 180. Die 14. August. Szücs Jánosnak attam husz napi diurnomot 12. Szél Miklósnak Kassára levelet vivén attam 3 napi diurnomot 1.80. Item egy koldusnak attam 1.02. Item az nemes vármegye engedte el Török Ferencz ur ez elmúlt téli annalis impositiójába huszat, a tavalyiba tizet 30. Die 15. Aug. Fogadtam egy kocsist négy lóval együtt Kassára Usz Ferencz uram alá, kinek adtam hat forintot. Usz Ferencz uramnak penig minthogy a nemes vármegye dolgába jár adtam tizenkét fl. 12.

Die 3. Iunii Egy németet küldött Vacsi ur executióra, annak attam költséggel együtt 4.16. Miskolczrúl felküldvén Hubay uramot Becskeházy ur, attam 2. Viceispán ur ő kegyelme küldötte Hubay uramot a német elcibe, adott szolgabiró ur 1.21. Ispán úr ő kegyelme parancsolatjábúl Vacsi ur fizetett meg egy vágóért a mészárosoknak, a kit a kurucz hajduknak levágtak 7.

Die 2. Septembris attam Lévay Mátyás uramnak ispán ur commissiójábúl huszonegy napi diurnomot 12.60. Item attam Szücs Mártonnak ispán úr commissiójábúl tizenkét napi diurnomot 7.20. Vettem fel esküdt uraimékkal egy rendbeli dupla contributionkért huszonnégy forintot 24. Item Mészáros Jánosnak fizettem husért ispán ur commissiójábúl, a kit Multplicánnak hordattunk 1. Eodem die vettem be ispán ur commissiójábúl contributióbúl, kiadván az kit az condescensióra költöttenek fl. borsodiak 8. Item, ugyan a borsodiak maradtanak volt adóssá a téli kovártélybeli pénzzel négy forint husz denár, azt is azon expensájokból tudván 4.20. Item az rakacza-szendiek contributiójából vettem be ispán ur commissiójából, a kit az elszökött Fülér elvitt fl. 8.80. Item die 28. Aug. Soldos Imre ur Kassára menvén a nemes vármegye dolgaiban uti költséget adott Vacsi ur nyolcz forintot 8. Item az abodiak maradtak volt adóssá harminczhárom német forinttal négy krajczárral, a kit az elszökött Fülér elvitt, a mely teszen fl. hung. 40.54. Item, fizettem tiszttartó uramnak tizenhat köböl buzáért a kit a Brauco (?) burkusoknak vettünk 30. Szücs Istvánnak Miskolczra levelet vivén, attam ispán úr ő kegyelme comissiójábúl 1.03.

Die 27. Aug. Attam ispán ur ő kegyelme commissiojábúl Pap

Jánosnak három napi diurnomot 1.60. A nemes vármegye Szakmáry János uramra vetett volt tizenkét forintot fl. 12, melyet ő kegyelme meg is adott 12. A Mumpligar regimentekbeli németeknek hordott Vacsi ur 3.38. Item, attam viceispán uramnak, búza árában, a kit az nemes vármegye számára adott volt ő kegyelme 7.20. Vettem fel, az mely pénzzel az nemes vármegyének adósa maradtam 169.18.

Universa erogationis summa facit fl. 6543.20.

Eadem summa collata cum summa introitus (?) restantia supermanet 177.27.

Kivül: Tota summa facit tantum 5985.67.

(11 számozatlan oldalon három egybefűzött közönséges kis iv papirosra írva. A papir vizjegye egyszerü paizsban egy hármaslevelü lóhere és liliom között keresztbe tett két meztelen kard.)

(Eredeti, mely *Butykay József* mérnök birtokában van.)

Közli: Dr. Szendrei János.

VEGYES KÖZLÉSEK.

EGY ADAT A DEBRECZENI REF. COLLEGIUM TÖRTÉNETÉHEZ.

Molnár Aladár »A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században« cz. munkájának 480—484. lapján a collegiumi törvényekről, az ifjuság és városi hatóság közt fölmerült összeütközésekről szólván, a 484. lapon azt mondja, hogy az 1657-iki törvények változatlanúl maradtak 1704-ig. »Ekkor az utolsó 8—10 év alatt néha ismét megújúlt zavarok következtében Dobozy István városi főbiró elnöklete alatt a városi tanács ad a collegiumnak új törvényeket, melyekbe az 1657-ikiek vannak átvéve a tanulók jogkörére, s a fegyelemre és rendtartásra vonatkozó megszorításokkal, melyekre, mint a bevezetés mondja, ismét az ifjuság több rendbeli kihágása, lázongása és rendetlenkedése szolgáltatott okot.«

Molnár A. nem jelzi, hogy 1704. elején vagy végén adta-e a tanács ama törvényeket, s ezért nem tudom biztosan, vajjon az új törvények adtak-e alkalmat a zavargásra, vagy csak a régi szokás ismétlődött. Az alábbi *Deliberatum* ugyanis 1704. aug. 22-én kelt, s a bevezetésben érintve van, hogy a tanács által approbált némely statutumok ellen zúdult fel az ifjúság. Továbbá a második zavargás is a miatt történt, hogy a város birája elfogatott egy kicsapott deákot, ki az ítélet kimondása után is följárt a collegiumba.

Liberae ac regiae. . . . . . . senatus, totiusque ecclesiae, iuratae communitatis, nec. . . . . dnor. infra subscriptorum ad discussionem, et determinationem. . . . . congregatorum iudicum, et arbitrorum nomine iuventuti scholasticae infra. . . . . transmittit et notificat sequens *Deliberatum :*

Valóságos, és minden homály vagy kételkedés kivül való világos dolog, hogy debreczeni collegiumbeli ifjúság (a primariusokon és némely a gonoszban velek meg nem egyező becsületes személyeken kivül) minden szabados és rendes dolgokban elöljáróinktúl való függést, és

engedelmességet kivánó, isteni és emberi törvények ellen legközelebb ennek a collegiumnak világos articulusi ellen, nem tudatik micsoda vakmerőségtől és gonosz indulattal viseltetvén, a mostani időknek forgásában becsuszott s nagy erőbe gyakorlott alkalmatlanságoknak, insolentiáknak megorvoslására, és eltávoztatására igen szükséges, hasznos, a régi scholai törvényeknek világositására szolgáló tiszteletes professor uraimék és az egész scholasticus senatus által maturo iudicio decernáltatott, a nemes tanácstúl revidealtatott, approbaltatott, és ratificaltatott némely statutumoknak régi praxis szerént, pro notitia, et observantia, a collegiumban szokott helyre való felfüggesztésének alkalmatosságával, magokat egyben ütvén, tilalmas conventiculumokat csináltanak, rendetlen tumultusokat indítottanak, ártalmas seditiokat fovealtanak; egyben esküdtenek, melyrül midőn megkezdettenek volna, követeik által, a kiadattatott statutumokat nem acceptalni, sőt azokkal ellenkező, és sok effrenis licentiara utat mutató, magoktúl concipiált és beadott punctumok mellett maradni, azoktúl semmiképpen nem recedalni, iteratis vicibus kivánták, s magokat resolválták; sőt az első rendbelieket tolláltatni az övéket ratificáltatni, iteratis vicibus kivánták és ugyan urgeálták. Mely dologban nem jó uton való járásokat, s reájok következhető gonoszokat által látván, és éretlen ifjúságokat meggondolván, némely jó lelkek magokat interponálták és hozzájok felmenvén, a dolognak helytelen voltát, szomorú kimenetelit exprobálván, őket csendességre, nem jó cselekedeteknek megbánásával általok megsértődött patronusoknak, és főbb principalisoknak megkövetésére, és gratia kérésre intették. Ők is magokat öszvevevén, mind említett tiszteletes intermediator uraimékat, hogy a kiket megbántottak complacálják kérték, mind maguk deputatusi által megizentetett nekiek azt követték és mind engedelmességre magokat igérték. Erre becsületes követek által meg izentetett nekiek, hogy noha mind seditiosusok, conspiratorok megérdemlenék, hogy exterminúltatnának, mindazáltal becsületes mediator uraimék interpositiójokra nézve, az nem követtetik el rajtok, mindazáltal tudtokra legyen, hogy a kiadattatott statutumok, minthogy helyesek és szükségesek és a nemes tanácstúl approbaltattak, nem incassaltattak. A mi penig az ő beadott postulatumokat nézi, hogy szintén valami jó volna is benne, de mostan elő nem vétetődnék, mind azért, hogy ne láttassanak praescribálni, mind penig a mostani mindennapi félelmekkel teljes idő nem engedi; mindazáltal asseccuráltatnak, hogy isten csendességet advân, a collegium dolga ujabb vizsgálásra elővétetik, és valamit mind az elöljárók feltalálhatnak és az ifjúság is suggeralhat ollyat, a mi a collegiumnak és ifjuságnak szép rendire, javára, előmenetelire valók, mindenek jó rendbe állittatnak. Maradgyanak azért csendességben, jó reménségben; ha penig ennek nem engedelmeskednek, toább scholánk lakosinak nem agnoscáltatnak, és minden beneficium túllök subtrahaltatik. Ezt azért így értvén az ifjak, egy nehány deputátusok által a nemes magistratust és professor uraimékat megkövetvén kéz beadással, ujabb engedelmességre

magokat kötelezték, és így akkor minden zenebona láttatott lecsendesítetni.

De csakhamar ismét, úgy mint két vagy három hét múlva, midőn egy, törvény szerént exterminált atott ifju, exterminált atása után ismét a collegiumba feljárni kezdett volna, és professor uraimék, mind a törvénynek tilalmát előttek viselvén, mind ujabb zenebona inditásnak valami jelét sajdétván, hogy be ne járjon megintették; de az nem supersedealt volna, és a n. város birájának értésére esvén a városban megfogattatott, ennek alkalmatosságával az ifjak ismét tumultuatiot, seditiót indítottanak és conspiráltanak, okozván hogy ne talántán az az ifju nem érdeme szerént, hanem ex rancore exterminált atott (mivel az nekik ugy mondja), biró uramnak is nem kellett volna megfogni. Ezekkel és több helytelen, becstelen szókkal illetvén, kiváltképpen professor uraimékat, a nemes magistratus és communitas, itt való praedicator, és professor uraimékkal együtt közölvén a dolgot, ezen tractusbeli tisz. esperest urammal és a mostani veszedelmes állapotban ide bujdosott több egyházi rendekkel is, tovább ezen pártolkodáshoz és engedelmességhez (?) szokott ifjuságot, nem akarta patialni. Mindazáltal ekkor is itt való t. praedicátor uraimék mellettek és érettek esedezvén, ugyan ő kegyelmek közzül kettő által, mind írásban, mind szóval értésekre adatott, hogy az ő kegyelmek instantiájára eddig való cselekedetök is amnistiába bocsáttatik; ugy mindazáltal, hogy az törvények revideáltatnak; a scholának állapotához képest accomodáltatnak, addendis additis, amputandis amputatis, immutandis immutatis......rendben le íratnak s az egész ifjúság előtt publicáltatván, az ki megtartá....... és subscribállya, maradgyon helybe, a kinek nem tetzik.... elmehet.

Ezen jó szándék is isten...... menvén, és a törvények újabb rendben vétetvén, midőn a nemes..... (comm)unitas deputatus által, tiszteletes praedicator és professor uraimék (jelenlétekben), az egész coetus előtt, in publico auditorio elolvastattak volna, és előttek declaráltatott volna, hogy a ki acceptállya, kéz beadással kötelezze magát, a kinek nem tetzik szabadon mehet az hova akar. Ekkor az jelen való egész ifjuság, elkezdvén a seniortól fogva az utolsóig nemine excepto, sponte, renddel mind a magistratusnak, mind professor uraiméknak kezet advàn, magát azon törvényeknek acceptálására, observálására és engedelmességre obligálta.

Ekkor így látván és értvén dolgokat, akarki is azt gondolhattya vala, hogy már minden toább való zenebonák, háborgások és az ifjúság kegyes patronusinak s elöljáróinak ennyi gratiájokat megbecsülvén, magát csendességre és engedelmességre foglallyák.

De in contrarium az atyai indulattal, és jótéteménynyel visszaélvén, alig lehetett eloszlások, mindgyárást ujonnan tumultualódni kezdettenek, és összvegyülvén egyszer tett obligatiójokat retractálták, adván be olyan punctumokat, mind az egyszer approbált, és acceptált törvényeknek eversóijára szolgálnak, söt tisz. professor uraiméknak de-

spectusára és contemptusára, az tanításnak idejérül és elkezdésérül, a szokás szerént ő kglmek által affigált certificatoria cedulát is furiose leszaggatták. Mely sokszor megújittatott vakmerő engedetlenségekhez képest az egész congregatiótúl egy értelemmel deliberáltatott e szerént:

Jóllehet minnyájan, kik abban a tilalmas, törvéntelen és ártalmas seditiokban, conspiratiókban, conjuratiókban, magokat nem elegyétették, hanem vakmerőképpen megátalkodva benne megmaradtanak, engedetlenségeket megbizonyították, és annyiszor megújították, magokat minden tovább való jó akaratra méltatlanná és a collegiumbúl végképpen való extirpatióra méltóvá tették: mindazonáltal bizonyos consideratiókra nézve azokon kívül, kik a seditiónak és conjuratiónak fü okai, indítói voltanak, avagy lehettenek (kiknek nevek specificaltottak) a többinek gratia adattatik, és a collegiumban való maradás, annak beneficiumával való élés megengedtetik, illyen modalitással, hogy azon denominálandó személyeket, törvénybeli processus alá kézbe adgyák. És mivelhogy a kéz beadással való obligatiót contemnálták és csak semminek állították, minnyájan magokat, a praescribalt formula szerént hittel kötelezzék.

Az kik penig ezeket elkövetni nem akarják a többivel együtt proscribáltatnak, minden beneficiumok vivendi et subsistendi mediumok tüllök subtrábáltatnak és praescindáltatnak, ha penig valami alkalmatlanságot fognak elkövetni, annak is érdemes jutalmát elvészik. Actum Debreczeni die 22. Augusti anno 1704.

Iudex, Senatus et tota Communitas
lib. ac regiae civitatis Debrecen.

Iohannes Kocsi
superattendens.
Iohannes K. Debreczeni senior. F. T. D.

Iohannes Belteki F. S.
Michaël P. Rapolti.
Michaël Vari.

Paulus Debreczeni.
Georgius Vecsei.
Stephanus Debreczeni S. F. L.
Michaël Patai S. T. B.
Iohannes Herczegh.
Georgius Kecskemethi.

— — — — — — — — — — — — —

Formula iuramenti .... civium noviter recipiendorum.

Én N. N. esküszöm, (az élő istenre,) ki Atya, Fiu, Sz. Lélek, tellyes Szentháromság egy bizony örök isten, hogy nemzetes patronus uraim, professorim és több elöljáróim jó akarattyokbúl tezésekbül, a debreczeni collegiumnak társaságában recipiáltatván, valamíg benlakom, patronusimtúl és több elöljáróimtúl függök, ő kglmeknek engedelmeskedem, illendö becsülötöket megadom, sem titkon, sem nyilván ő kglmek ellen és a collegiumnak szép rendi, csendessége, egyessége, becsületi ellen nem cselekeszem. Nevezet szerént a collegiumban semminemü tumultuatiot, seditiot, conjuratiot nem indítok; arra másokat nem

ingerlek és illyen dologban senkivel nem consentiálok, sőt ha ollyat értendek, idején hírré teszem, és mindenekben nemcsak benlaktomban, hanem eltávozásomban is mindenkor ennek a debreczeni collegiumnak becsületire, javára előmenetelire igyekezem s munkálkodom teljes tehetségem szerént.

Isten engemet úgy segéllyen.

(*Irrét.* Másolat a kolosvári ev. ref. collegium levéltárában.)

Közli: Dr. Török István.

ADALÉK A TÖRÖK-MAGYAR VISZONYOK TÖRTÉNETÉHEZ.

Par literarum imperatoris turcici ad Romanorum imperatorem.

Az mennyei nagy hatalmú istennek kegyelméből a földön egy isten, nagy és győzhetetlen császár és az egész földön uralkodó király, napkelettől fogván egész napnyugotiglan való hatalmas császár és babyloniai szultán Szulimán, Médiának és Armeniának nemes gyökeréből való herczege vagy segítője, a két istennek Mahumeth, az Holdnak és Jerusalemnek meggyőzője, triumphátora, őrizője és ura, a megfeszittetett istennek koporsójának örökké örökös és természet szerint való ellensége, és az egész keresztyénségnek rontója és mindazoknak, valakik keresztyéneknek neveztetnek, ismét te neked császárocskának, Magyarország és Csehország alávaló kis királyocskájának te néked, minden te fejedelmidnek, uraidnak és minden országodnak lakosinak, pápának, cardináloknak, püspököknek és tőled születetteknek, a mi koronánk megmaradására a te egész országodnak veszedelmét, romlását te néked tudtodra adom, hogy én téged tizenhárom királyoknak népével és egy nehány százezer lovas és gyalog, erős török és tatár fegyveresekkel, sőt minden mi teljes erőnkkel, a minemü szörnyü erőt sem te, sem a tieid nem láttanak sem láthattak, sem pedig nem tapasztalhattak, a mi nagyobb, soha hirrel is még nem is hallottak, mely nagy hatalmas [1]) kigondolhatatlan s megszámlálhatatlan erömmel a te fővárosodban megkereslek, és a te palotádban, és téged minden te segitőiddel és hozzád tartozókkal a mi hatalmas fegyverünkkel égetéssel, rablással, öléssel, pusztitással eltöröllek, és a fejedelmiddel együtt, mennél keservesebb halált tudok meggondolni, azzal öljük (*igy*) meg. Az elrablott keresztyéneket megfojtogatjuk, és öket mint az ebet, nagy nyomorúságban fogva tartjuk, és a gyermekeket, mint a békákat, a sövényekre felnyársoljuk, a nehézkeseket mind az ő méhekben való magzatokkal együtt agyon veretjük, mint az ebeket, és a keresztyéneket csúfságra, és a te boszúságodra, mint mi ezt elvégeztük te császár és királyocska, a te országodat fegyverünkkel elvenni, és a római széket, kulcsot, sceptromot elrontani. Meg akarjuk látni, ha megsegithet-é a te megfeszittetett istened, ki felől ti azt mondjátok, hogy

---

[1]) *mely nagy hatalmas* — kétszer írva.

él; söt oly hihetetlen dolgokat mondanak felöle a te követid, hogy megsegít, holott megholt régen, és magát sem segíthette meg, holott az országát, örökségét és születése földét egynéhány száz esztendőkkel ezelőtt a mi birodalmunk alá vetettük. Ezt akartuk te neked szegény királyocska értésedre adni, hogy tudjad magadat minden hozzád tartozókkal ehez tartani, minden óráuként, naponként. Ezeket rövideden rajtad megesni meg is tapasztalhatod. Költ a mi hatalmas fővárosunkban Konstantinápolyban.

Idegen kéz jegyzése: Descriptae hac Nebuchodonozoris minae Enyedini.

Hátán a leíró megjegyzése: A kegyetlen török Németországot nabugodonozori fenyegetéssel ijesztö retteutő írásának párja, mássa. Költ N.-Enyeden párban, a. 1643. feria 3. pentecostes. [1])

E fenyegető levél hátán ugyanazon kézírással a következő levél:

Egésséges, békességes, jó szerencsés hoszszú élettel áldja meg az úristen kedvesivel együtt Kegyelmedet igen tiszteletes uramat, kívánom.

Nyilván lehet igen tiszteletes és méltóságos püspök uram Kglduél, mely igen megemészté a rajtunk által gázoló undok pogány tatár nemzetség mint az enyedit, úgy a mi határunkat is, úgy hogy nekünk semmi mezei se kerti veteményünk, (melyből élődhetnénk, és magunkat ruházhatnók, táplálhatnók) nem marada. Egy nehány szegény emberek között nyomorgok, kik is nem fizethetnek, mert semmiek nem maradott, magok is imide amoda elszéledtek a nagy szükség és inség miatt. Semmi földi gyámolim nincsenek. Mezitelen vagyok, egy hitván fólton fóltos dolmánykámnál egyebem dolmányom (*így*) nincsen. A hideg is a télen megveszen. Kgldhez (ily mind erejében s mind tehetségében megfogyatkozott szegény gyámoltalanokon szánakozható) kgls uramhoz bizodalmoson folyamodom: essék meg szíve rajtam, és ha mi letett köntöse Kglteknek volna, engemet is szegényt felruházni, bárcsak egy dolmánkával méltóztassék. Mely abbéli Kgld kegyes rajtam szánakozásáért s jó téteményéért az irgalmas isten mind földi s mind mennyei idvességes jókat mérjen a Kgld kebelébe vissza nagy bővséggel, amen

(Mindkét *másolat* a Borbély S. tanár birtokában Zilahon.)

Közli: BARABÁS S.

EPERJES VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

I.

Prudens ac circumspecte dne mihi observanme. Servitiorum meorum paratissimam commendaonem Isten minden jókkal áldja meg Kgdet jó akaróival egyetemben. Mivel urunk ö felge asszonyunk ö felgnek ott való gaz-

[1]) *Jegyzet.* A szultán fenyegető levelének hangja inkább 1683-ra vall, mely évben tudvalevöleg Bécs ostroma be is következett. Az Enyed elpusztításáról szólónak kelte 1658-ra volna tehető. Az elsőre vonatkozó 1643. kelti év nyilván tollhiba és pedig a másoló hibája. B. S.

palkodására bocsátotta Bay Gáspár uramat Horvát Györgygyel együtt, dárancsola kglmesen ö felge, hogy irjak Kgnek, és kérjem azon, hogy Kgd és Kglmetek rendeljen egy bizonyos embert, az ki holmit vásároljon, és az hova kivántatik küldözhessék ő Kgk, mivel az ott való állapotot nem tudják ö Kgk, ő felge is Kgtektöl igen kedvesen veszi, s én is megszolgálom Kgnek, söt egyéb dologban is hogy Kgd promoveálja kérem Kgdet. Én az miben tudok szeretettel szolgálok Kdnek. Isten tartsa sat. Cassoviae die 25. Februar. anno 1626. Eiusd D. Vrae

servitor et amicus paratissimus
I. Bornemisza m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis iudici et iuratis civitus liberae ac regiae civitatis Eperiesiensis e. c. t. nobis honorandis.

II.

Prudentes ac circumspecti sat. Servitiorum sat. Isten stb. Az munitiók alá rendelt szekerek felöl, hogy Kgtek ide küldje immár sokszor requiráltuk Kgket, de hogy megis semmi sem lőn mind ez ideig is benne, ujabban akarom Kgteket requirálnom, admoneálván Kgket ö felge nevével, hogy Kgtek azokat az szekereket késedelem nélkül küldje be, úgy, hogy holnap délig itt benn legyenek, mert ha késik, és holnap el nem küldi Kgtek, csak az Kgtek szekerének kelletik azután felmenni; mely minemö félelmes lehessen, meggondolhatja Kgtek. S occurrál az is, hogy valamennyi barmot Sáros vármegyéből elhajtottak, valamíg az szabad városok szekerei el nem érkeznek, azokat bizony vissza nem bocsátják, melylyel nem tartoznak; az vármegye félő, hogy Kgteken kárát ne keresse. Kgtek azért ez szerént az több városoknak minden késedelem nélkül ez dolgot értésére adván, szekereit holnap délre küldje be. Isten sat. Cassoviae die 19. Septembr. 1626.

Prud. ac circumspect. Dom. Vrarum

servitor et amicus paratissimus
I. Bornemisza m. p.

Külczím: Prudentibus ac circumspectis iudici et iuratis civibus liberae ac regiae civitatis Eperiesiensis e. c. t. nobis honorandis.

Közli: LASZTÓKAY LÁSZLÓ.

SZATHMÁRMEGYE TÖRTÉNETÉHEZ.

— 1663. okt. 2. —

Nos universitas dominorum magnatum et nobilium cottus Zatthmariensis, damus pro memoria, quod siquidem plurimi, tam dominorum magnatum et nobilium, quam ignobilium in publicis huius cottus nostri negotiis, contributionibusque praestandis, et militibus tamquam generali, quam particulari insurrectione refractarii comperiantur, unde saepius bono

publico multum praeiudicatur. Proinde nos unanimi voto et consensu, egregiis, et nobilibus Georgio Katona literato, Ioanni Püspöky, Gregorio Tarpai et Georgio Komoroczi iudicibus nobilium nostris, ac unicuique eorum in suis processibus, eam vigore praesentium dedimus, contulimusque plenariam potestatis facultatem, ut ipsi salaria custodum sacrae regni coronae (si fuerenc imposita) necnon officialium cottus, utpote dominorum vicecomitum et iurati notarii nostrorum, aliorum item ad diversus legationes expeditorum et expediendorum; item regium et reginale honorarium, si tamen fuerit impositum, sub poena florenorum 12 in cottus (*sic*) iustas (*sic*) ubique ad Budensem et cubulos ad Cassoviensem redigere, dissimilibus iustis cubulis et aliis iniustis utentes mensuris iuxta art. 31. anni 1655. rebus et oneribus venalibus privare, salaria militum in confiniis intertenendorum, a refractariis iuxta art. 5. anni 1655. cum poena dupli exigere, gratuitos labores administrari facerent; similiter etiam literas cottus, vel iudicum nobilium cursiles, ac promulgatorias retinentes, vel retardantes, ita et amittentes et spernentes, poena trium florenorum punire, viarum reparationes procurare, sigillorum suorum contemptores, cruentatores eisdem delatos in sui; dominos vero et nobiles a generalibus congregationibus promulgatis sese absentantes, ad commissionem in rationem ad diversas legationes deputandorum mulcta 12 florenorum punire; vina rusticorum extra terminos libere educillari, educillanda iuxta art. 30. . . . . . [io]bbagiones non habentes in publicis locorum negotiis, utpote intertentione concionatorum, ludimagistrorum, aedificationes templorum, parochiarum, scholarum, nec non pontium, aggerum, viarumque reparatione, Germanis militibus limitata contributione refractarios poena trium florenorum comperta per testes rei veritate possint et valeant, debeantque et teneantur. Datum in Gyarmath, die 2. Octobris, ex generali nostra congregatione, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo tertio.

Extradata per iuratum sedis notarium m. p. [1])

Hátán: Praesentes exmissionales (siquidem ob non celebrationem congregationis generalis vel sedis iudiciariae cottus Zatthmariensis modo extradari non potuerint) resuscitantur vigorem habiturae, usque dum aliae ex congregatione cottus extradentur, penesque has egregius Stephanus Somlyai a refractariis contributionum et aliorum cottus negotiorum peragendorum mulctas introspecificatas tanquam legitimus iudex nobilium extorquere possit ac valeat, debeatque et teneatur virtute praesentium. In Némethi, 2. Febr., congregatione particulari cottus Zatthmariensis 1666.

(Ered. Kazinczy Gábor gyüjteményéből.)

r. m.

[1]) E sor más kézzel.

BETHLEN GÁBOR LEVELEI.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

LXIX. 1620. marcz. 15.

Sacr. c. regiaque M^{tas} dne dne mihi benignissime.

Ad utrasque meas per magn. Stephanum Haller transmissas literas, simul et semel a V^{ra} M^{te} responsum eo tempore accepi, quo cum proceribus ac magnatibus super arduas inclyti regni Hung. praesentes necessitates in consultationem frequentes aderamus, et ut meae literae occasionibus intervenientibus ad V^{ram} M^{tem} binae simul esse debuerant, ita bimembram iuxta negotiorum exigentiam responsionem obtinens, re statim in maturiorem cum praesentibus regni consiliariis considerationem vocata, quanto praesentius in mora periculum imminere sentio eo citíus V^{ram} M^{tem} de ultima benignae voluntatis suae declaratione sollicitare intermittere nolui. Ac primo ubi meam super induciis declarationem, ita V^{ram} M^{tem} simpliciter, et absolute intelligere video, quod toto pactarum induciarum tempore illum ab Hungaris auxilium Bohemis aliisque confoederatis praestari possit, cum quaestionis istius clarificatio et ad utrumque praesentis responsionis membrum lucem non mediocrem adferre videatur, requiritur ut V^{ra} M^{tas} c. regiaque summam ordinemque rei sic, et non aliter teneat. In conventu Posoniensi tres simul tractatus in iisque transactiones, atque conclusiones solo mecum concurrisse, eaque variis respectibus firmatae:

primus cum V^{ra} M^{te} induciae atque pacta,

alter cum Bohemis aliisque confoederatis provinciis,

tertius cum statibus et ordinibus inclyti regni Hungariae.

Et sane non inficior multorum opinione me in istis tractatibus quasi invicem contrariis atque pugnantibus adeo intricatum videri, ut possibile arbitrentur absque laesione datae fidei debitam sancteque promissam aequitatem parti utrique, quin pars alter-

utra vel deseratur, vel iniuria quodammodo a me afficiatur. praestari posse. Quam quidem tam sinistre de me conceptam opinionem, ut ex mentibus hominum, praesertim vero si talis cogitatio in V^{ra} M^{te} vel consiliariis ipsius inesset, quamprimum eximere valeam, meram puramque rei veritatem respectusque diversos sic a memetipso habeat. Aeternum foedus cum Bohemis mecum una genus hungarica pepigit, simulque vivere ac mori contra omnes inimicos sancta fide invicem spopondimus, — ita etiam pacisci aut bellum movere cum aliquibus sine praescitu sociorum neutri partium pars fore. Haec autem sponsio ac foederatio eo tempore inter me et partes reliquas celebrata est, quando statim cum praescitu et consensu eorundem sociorum cum V^{ra} M^{te} inducias, quibus utimur, paciscebar, iam vero cum me tacente articulus induciarum secundus expresse sociis et foederatis Bohemis ac aliis provinciis V^{ram} M^{tem} post requisitionem eisdem ac nobis inducias concedere obliget, meque pacis tractatum, studiis quibusque melioribus, armis utrinque depositis promoventem admittere, exaudireque iustis et aequis conditionibus adstringat, ubi sanctae huic promissioni nulla ex parte a V^{ra} M^{te} satisfieri, sed in contrarium, ut renovatis viribus toti exercitui classicum ad obruendos confoederatores nostros canere, si V^{ram} M^{tem}, ut quotidianae quaerelae me docent, praeter spem et expectationem bonorum omnium, a pactis iamiam (quod absit) discedere cogitantem videro, quis non intelliget, nulla me amplius gentem hungaricam V^{rae} M^{ti} obligatione teneri, quin imo nisi socios in fidem receptos illico viverimus, merito ab illis desertionis crimine accusaremur.

Bohemis igitur aliisque foederatis satisfacio cum apud V^{ram} M^{tem} ipsorum inducias nostris similes sollicito, quas si, ut ex pacto debitas a V^{ra} M^{te} non obtinuero, vel variis procrastinationibus suspectissimum periculosissimumque statum eorum praesensero, unquam me et gentem hungaricam vel M^{tas} V^{ra} vel alius quispiam violationis reum peraget, si eos a quibus ex pacto pax atque induciae debeantur, infensissimos nostrorum hostes experti fuerimus. Quare V^{ra} M^{tas} meam super induciis declarationem in articulo secundo expresse positam, non est, quod aliter intelligat, quam quod scriptum ipsum testatur. Has quidem nostras cum Bohemis non esse nec posse fieri simpliciter communes inducias, ut simul eodem momento aequalibus ipsis nobiscum induciis frui licitum fuisset, sed nec ita neglectos ac prorsus desertos a nobis, ut nulla ad ipsos ex nostris redundaret induciis commoditas. Imo me requirente ac promovente iustis atque aequis conditionibus, tenetur ex pacto V^{ra} M^{tas} foederatis etiam nostris similes inducias concedere, quod nisi fecerit, non est, ut amplius super hac re verbis calamoque certetur. Veritas super omnia vin-

cat, siquidem iam pro sociis et confoederatis in causa eorum toties V^{ram} M^{tem} requirendo tertia iam vice et nunc quidem cum obtestatione labore sudoque. Haec quoad tractatus cum V^{ra} M^{te} ac dominis confoederatis habitos.

Quantum vero ad articulos in diaeta praeterita Posoniensi conclusos attinet, satis clara in illis discretio facta est, tam induciarum cum V^{ra} M^{te} pactarum, quam foederum cum praescriptis sociis habitorum ac conclusorum. Interna vero regnicolarumque administratio usque ad induciarum terminum, vel subsequentem iamque promulgatam diaetam generalem qualitercunque a statibus et ordinibus praescripta, tanti mea opinione fieri non debet, quae vel V^{ram} M^{tem} vel alios tantopere afficiat. Certe tot quaerelis et impeditis hominum affectibus multum potius in tali rerum statu indulgendum putarem, quam necdum manu freno vaganti (?) admota, alienatos subditorum animos intempesta nimis rigiditate a longe perterrere. Quod hactenus fateor ingenue ita ex parte M^{tis} V^{rae} factitatum, ut studio intentionique nostrae obviam undiquaque occurrendo plus rerum dissipatores quam compositores (proh dolor et nulla mea culpa) in suo profecisse proposito reperiantur. Sed nec ego video quippe in ista administratione plane novus, ubi vel dignitas M^{tis} V^{rae} vel regni libertas usque adeo laedatur, cum iam in ipsis induciis liberae, absolutaeque gubernationi meae V^{ra} M^{tas} benigne assenserit, neque ex mea parte urgetur, ut ubi absolutum V^{rae} M^{tis} regimen supermansit, qualiter ibi articulos praesentes, publicasque constitutiones quoque impendere habeant, mihi vero ex officio incumbere video eos, qui leges istas tulere, non aliter nisi secundum ipsorum praescriptionem gubernare ac regere. Unde palam fit, neque hanc iuxta articulos regni gubernationem meam ne quicquam pactis et induciis cum V^{ra} M^{te} initis obesse, sicque tribus illis tractatibus et conclusionibus quanto maiore cura, dexteritate omnino satisfieri. Nec aliud etiam in praesentiarum agere, quam super hancce meam pro confoederatorum induciis tertiam maxima cum obtestatione requisitionem ultimam veram, cathegoricamque V^{rae} M^{tis} voluntatem atque resolutionem, etiam atque etiam absque ulla procrastinatione sollicitare, urgere, et expectare. Nam quod V^{ra} M^{tas} literis praesentibus ad longam super ea re consultationem ac ex suis ad me consiliariis meo cum internuncio expeditionem relegaverit, procul dubio ea res in animis omnium suspitionem nequaquam omni vacantem periculo excitarit, quae non nisi certo reali et foederatis etiam impertito pacis gaudio ex hominum mentibus evellicabitur. Servet deus sat.

Datum in libera ac regia civitate Cassoviensi die 15 Martii a. d. 1620.

Kivül: Schreiben Bethlen Gabors an den Kaiser, worin er sich über sein verhältniss zu den Böhmen ausspricht.

(Egykorú hibás másolat a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

LXX. 1620. mart. 20.

Gabriel stb.

Spectabilis ac magnifice domine stb.

Mi ilyen ítéletben voltunk, hogy az országnak végzése szerint Posony várából ekkédig régen a nímet praesidium kiküldetett; de a mint mostan értésünkre adják, nemhogy kimentenek volna belőle, sőt inkább két nímetet bocsátottanak volt fel fizetések felől Ferdinánd császárhoz és ujolag fizetéseket meghozván, mind tiszta [talljérúl fizettenek volna nekiek; mely nagy vigyázatlanságon eleget nem győzünk csudálkozni, és félő is, ha a dolog ebben kezd előmenni, valami szerencsétlenség a helyen ne történjék. Kegyelmedet azért intjük, sőt authoritate nostra, qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, mindeneknek előtte Kegyelmednek erre legyen főbb és szorgalmatos gondja, találjon módot benne, az nímet praesidiumot Posonból küldje ki. Mert ha, kitől isten oltalmazzon, az országnak ilyen szép házán valami szerencsétlenség történnék, abból mennyi alkalmatlansága és akadálya következnék szegény nemzetségünknek, igen könnyen megítélheti. Bene valeat, nec secus faciat. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 20 mensis Martii, anno domini 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Simon Pechy
cancellarius m. p.

(Bethlen kezével.) Irtunk azkorona őrző uraknak, hogy minden késedelem nélkül az németet az várból kivigyék. Kegyelmed tovább őket ottbenn lenni semmi uton ne engedje, hogy az ország indignatiója rajtunk ne legyen, én Kegyelmednek megírtam és ha nem cselekedi, nem én, hanem Kegyelmed leszen az oka.

Külczím: Spli ac mag^{co} duo comiti Stanislao Thurzo de Bettlenffalva stb.

(Eredetije az orsz. ltárban Publ. Fasc. 7. No. 22.)

LXXI. 1620. apr. 2.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps et Siculorum comes.

Illustris et magnifice domine comes, amice nobis honorande. Inter alios civitatis Wiennensis negotiatores, qui pro more

solito Vraeque illustri Dni non incognito, impetrata a sua matte caesarea dimissionis venia, tempore comitiorum hungaricorum lucri quaestusque exercendi gratia diversorum mercium genera advehere consueverunt, nobilis quoque Antonius Meerwaldt facctoris nostri vices sustinens aromatibus diversis variisque italicis fructibus onustos suos currus ad proxime instantis diaetae Novisoliensis terminum expedire constituit, obtentisque a nobis salvi passus, quas vocant, litteris, ut beneficio illustris Dominationis Vrae a sua quoque sacratissima matte benignam consequi profectionis huius suae veniam possit, intercessionem hancce nostram sibi plurimum, ut sperat, profuturam a nobis impertiri demisse instituit; quam cum ipsi minime censeremus denegandam, illrem Dnem Vram amice requirendo rogamus, hac in parte tam nobis, quam inclytis regni huius statibus, quorum causa merces istae advehentur, gratificari, praefatoque Antonio Meerwaldt expetitam in Hungariam veniendi dimissionem apud suam mattem sacram obtinere non gravetur, rem nobis gratam reciprocamque benevolenter recognoscendam praestituram. Quam de cetero bene et feliciter valere optamus. Cassovia secunda Aprilis anno dni MDC. XX.

Illustris Dnationis Vrae
Gabriel m. p.

amicus benevolus
servire paratus

Külczím: Illustrissimo ac magnifico domino comiti Leonhardo Hellfrido a Meggaw, libero baroni in Kreuzen, sacrae caes. regiaeque mattis intimo consiliario eiusdemque supremo cubiculi praefecto etc. domino amico nobis honorando. (P. H.)

(A Jászai-féle gyüjteményböl. Nemz. Muz.)

LXXII. 1620. apr. 8.

Sacratissima stb. domine mihi benignissime.

Ignoscere mihi benigne Mattas Vra sacrma dignabitur, quod eandem multifariis gravioribusque curis continue occupatam, re tam exili et tenui interpellaverim, fit id nulla alia intentione, quam promovendi publici boni, augmentandorumque proventuum regiorum studio, quod ut benigne agnituram Mattem Vram, omnino mihi polliceor, ita facilius veniam me obtenturum nullus ambigere possum. Intellexi autem passim tam ex huius Hungariae, quam Transylvaniae quoque regnorum negotiatoribus certa ipsis innotuisse obstacula, quominus Wiennam securus pateret aditus eo coëmendarum mercium causa proficiscentibus; qui si quo pacto praecluderetur, nec induciae illaesae manerent,

Kivül: Schreiben Bethlen Gabors an den Kaiser, worin er sich über sein verhältniss zu den Böhmen ausspricht.

(Egykorú hibás másolat a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

LXX. 1620. mart. 20.

Gabriel stb.

Spectabilis ac magnifice domine stb.

Mi ilyen ítéletben voltunk, hogy az országnak végzése szerint Posony várából ekkédig régen a nímet praesidium kiküldetett; de a mint mostan értésünkre adják, nemhogy kimentenek volna belőle, sőt inkább két nímetet bocsátottanak volt fel fizetések felől Ferdinánd császárhoz és ujolag fizetéseket meghozván, mind tiszta [talljérúl fizettenek volna nekiek; mely nagy vigyázatlanságon eleget nem győzünk csudálkozni, és félő is, ha a dolog ebben kezd előmenni, valami szerencsétlenség a helyen ne történjék. Kegyelmedet azért intjük, sőt authoritate nostra, qua publice fungimur, hagyjuk és parancsoljuk is, mindeneknek előtte Kegyelmednek erre legyen főbb és szorgalmatos gondja, találjon módot benne, az nímet praesidiumot Posonból küldje ki. Mert ha, kitől isten oltalmazzon, az országnak ilyen szép házán valami szerencsétlenség történnék, abból mennyi alkalmatlansága és akadálya következnék szegény nemzetségünknek, igen könnyen megítélheti. Bene valeat, nec secus faciat. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 20 mensis Martii, anno domini 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Simon Pechy
cancellarius m. p.

(Bethlen kezével.) Irtunk azkorona őrző uraknak, hogy minden késedelem nélkül az németet az várból kivigyék. Kegyelmed tovább őket ottbenn lenni semmi uton ne engedje, hogy az ország indignatiója rajtunk ne legyen, én Kegyelmednek megírtam és ha nem cselekedi, nem én, hanem Kegyelmed leszen az oka.

Külczím: Spli ac mag^co duo comiti Stanislao Thurzo de Bettlenffalva stb.

(Eredetije az orsz. ltárban Publ. Fasc. 7. No. 22.)

LXXI. 1620. apr. 2.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae et Transylvaniae princeps et Siculorum comes.

Illustris et magnifice domine comes, amice nobis honorande. Inter alios civitatis Wiennensis negotiatores, qui pro more

solito Vraeque illustri Dni non incognito, impetrata a sua matte caesarea dimissionis venia, tempore comitiorum hungaricorum lucri quaestusque exercendi gratia diversorum mercium genera advehere consueverunt, nobilis quoque Antonius Meerwaldt facctoris nostri vices sustinens aromatibus diversis variisque italicis fructibus onustos suos currus ad proxime instantis diaetae Novisoliensis terminum expedire constituit, obtentisque a nobis salvi passus, quas vocant, litteris, ut beneficio illustris Dominationis Vrae a sua quoque sacratissima matte benignam consequi profectionis huius suae veniam possit, intercessionem hancce nostram sibi plurimum, ut sperat, profuturam a nobis impertiri demisse institit; quam cum ipsi minime censeremus denegandam, illrem Dnem Vram amice requirendo rogamus, hac in parte tam nobis, quam inclytis regni huius statibus, quorum causa merces istae advehentur, gratificari, praefatoque Antonio Meerwaldt expetitam in Hungariam veniendi dimissionem apud suam mattem sacram obtinere non gravetur, rem nobis gratam reciprocamque benevolenter recognoscendam praestituram. Quam de cetero bene et feliciter valere optamus. Cassovia secunda Aprilis anno dni MDC. XX.

Illustris Dnationis Vrae
Gabriel m. p.

amicus benevolus
servire paratus

Külczím: Illustrissimo ac magnifico domino comiti Leonhardo Hellfrido a Meggaw, libero baroni in Kreuzen, sacrae caes. regiaeque mattis intimo consiliario eiusdemque supremo cubiculi praefecto etc. domino amico nobis honorando. (P. H.)

(A Jászai-féle gyüjteményböl. Nemz. Muz.)

LXXII. 1620. apr. 8.

Sacratissima stb. domine mihi benignissime.

Ignoscere mihi benigne Mattas Vra sacrma dignabitur, quod eandem multifariis gravioribusque curis continue occupatam, re tam exili et tenui interpellaverim, fit id nulla alia intentione, quam promovendi publici boni, augmentandorumque proventuum regiorum studio, quod ut benigne agnituram Mattem Vram, omnino mihi polliceor, ita facilius veniam me obtenturum nullus ambigere possum. Intellexi autem passim tam ex huius Hungariae, quam Transylvaniae quoque regnorum negotiatoribus certa ipsis innotuisse obstacula, quominus Wiennam securus pateret aditus eo coëmendarum mercium causa proficiscentibus; qui si quo pacto praecluderetur, nec induciae illaesae manerent,

nec publici reditus augerentur, sicque diversa incommoda ex levioribus initiis utrinque causarentur. Iis itaque tempestive prospectum satagens, Mattem Vram sacrmam demisse rogo, dignetur binas patentes salvi, quas vocant passus litteras, unas pro transylvanicis, alias in rationem huius regni negotiatorum, benigne Posonium ad manus Leopoldi Peck, qui eas dictis negotiatoribus assignet, quamprimum transmitti demandare, quarum beneficio affidati utriusque regni negotiatores, secure quaesturam exercere, libereque Wiennam sese recipere possint. Factura est in eo Mattas Vra sacrma rem necessariam et utilem, quam ego rursum demisse promereri studebo. Servet deus Maiestatem Vram diutissime sospitem et gloriose imperantem. Datum Cassoviae die octava Aprilis anno MDCXX.

Sacrmae caesareae et regiae Mattis Vrae

Gabriel m. p.

servitor obsequentissimus

Iohannes Krausz m. p.

Külczím: Sacratissimae Romanorum stb. stb. domino mihi benignissimo.

(Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Muz.)

LXXIII. 1620. apr. 11.

Gabriel dei gratia etc. Spectabilis etc. Salutem etc.

Ez jelenvaló aprilisnek 7-ik napján elvött leveléből értjük először, az Kgld tetszése Szepesvára állapotja felől mi légyen. Minekünk az tanácsurakkal együtt az ötven gyalognak maga fizetésén a várban való szállítása úgy tetszik vala, ha Kgld kételkedett volna az aszszonyhoz; de minthogy Kgldnek úgy láttatik jobbnak s hasznosbnak, hogy az ország gyűlésében végezze affelől való dolgát, legyen az Kgd jó tetszése. Mi mindazáltal az aszszont igen megfenítettük, az várra oly gondviselése legyen, hogy az haeresnek valami kára ne következzék, mert jövendőben is nem egyéb, hanem maga fogná kárát vallani; melyről előttünk felette nagy fogadásokat is tött.

Az posoni várban levő német praesidiumok kivitele felől mi tőlünk az koronatartó urak commissariust kérnek, de mi azon dolgot Kgldre úgy biztuk, mint az országnak főgenerálissára, a mint írtunk is nekik felőle; immár csak Kgldtől várunk, mint viszi véghez. Ha pedig ki nem akarnák vinni, azt is adja értésünkre, mivel fogják magokat menteni.

Ujvárban való bemenetelinek akadálin és az végbeli vitézlő rendnek fizetetlenségin bizony szivünk szerint busulunk; de mi egyebünnen fizetéseknek nem tudjuk szerit tenni, hanem a mit

Kgltek országúl azoknak contentálásokra rendelt, úgymint az papi jószágokat minden jövedelmekkel és az dicákat, kikből hogyha ki nem teljesedik, honnan legyen még másunnan, Kgldnek nem tudjuk megmondani, mert azt bizonyosan mondhatjuk, hogy mi az ország jövedelméből csak tiz pénzt sem költöttünk, hanem mind magunk pénzével éltünk s fizettünk ez ideig és fizetünk is naponként az pénzen fogadott hadaknak. Az papi jószágokra hogy az emberek bátorságosan pénzt nem mernek adni félvén attól, hogy semmiért ki ne veszszen kezekből, értettük Peéchtől. Azért Peéch tetszése szerint az thesaurariusra szóló assecuratoriát adtunk, és mivel nem másra, hanem ország szükségére fogja Kgltek költeni azt az pénzt, Kgld is biztassa az embereket, hogy jövendőben is arról az ország úgy provideál, kárt nem fognak vallani; mert ha onnan nem leszen, nem látjuk semmi módját, honnan lehessen másunnan. Ha hul penig Kgltek pénznek szerit teheti. mégis intjük Kglteket, hogy bemenetelit ne halaszsza.

Az Dunán-túl való állapat felől az elmult héten írattunk Sennici Gáspárnak; mostan is íratunk ujonnan, és honnan tehesse pénznek szerit, arról való consignatiónak mássát Kgldnek is megküldtük. Szepsy is szorgalmatoskodjék pedig rajta. Leveleinket Kgld küldje meg nekiek, és intse maga is serio, szorgalmatosan viseljenek gondot az pénzszerzésre, ne kellessék innen Kglteknek pénzt által küldeni.

Császár ő felsége, minemű dologról írt volna Kgldnek, megértettük, kire az Kgld választételét igen illendőnek itéltük lenni; abból az Kgld akaratját megértheti ő felsége.

Az Dunán-túl elfoglalt helyeket hogy mind ez ideig sem restituálták, értjük az tisztviselőktűl Kegldnek írt levelekből. Mi arról többször ő felségét nem requiráljuk, hanem hiszszük istent, hogy itt alatt Esterház várát, Munkácsot rövid nap mienkké tehetjük, és igy ez taliót megadhatjuk. Értjük azt is, Széchy uram mit írt legyen Kgldnek az füleki vicekapitánságnak Mihály deáknak való collatiója felől. Úgy vagyon, hogy Széchy uram instantiájára Mihály deáknak igírtük azt az tisztet, mivel magunk is elégséges embernek esmertük arra lenni; de hogy Széchy uramot rendeltük volna commissariusnak az introductióra, ennél többször nem értettük, nem is committáltunk semmit ő kglmének felőle, mert meg tudjuk gondolni, az Kgld authoritása mit kivánjon. Azért a mi legjobb, tiszti szerint azt cselekedje Kgld.

Ez estve hozott levelében penig minemű dolgokról tudósitson bennünket, és azokról tőlünk informatiót is kivánjon, nilván vagyon nálunk. Az mi a Thuri Ferencz és Zobonia István magok mentését illeti, ha kedvek hozza nincsen, erővel nem szükség tisztet reájok adni; bizonyos dolog, magunk is igen eszünkben vet-

tük, igen kevésnek vagyon kedve maga hazájának nemzetinek való szolgálatra, melyből veszedelemnél egyebet nem is reménlhetünk. Az kiket Kgld arra az szolgálatra elégségesnek esmer, azokról provideáljon és oszszon zászlókat nekik. Ne is késsék pedig az hadfogadással, hanem fogadja őket lovasnak fl. 4, gyalognak pedig fl. 3 rendelvén.

Irtunk thesaurarius uramnak, ha pénznek szerit teheti Kgltek és megmustrálja az hadakot, az Kgltek regestuma szerint megfizessen nekiek. Ha Horvát Istvánnak hihetne, és Kgld nem kételkednék hozzája, mi is javallanók az állapatra való promotióját, melyet az Kgld prudentiájára hagyunk.

Az dicák restantiájáról ír Kgld, hogy az óvári népnek alig fizethetni meg azokból, kinn nem győzünk eleget csudálkozni, holott nálunk lévén az restantiarum consignatio, közel teszen harminczezer forintot, abból nemcsak az óváriaknak, de többnek is fizethetnének.

Az élést, hogy mind Bécsben, s mind pedig Győrben hordják, nem javaljuk, de az Kgld írása szerint meg nem tilthatjuk tőle, kiválképpen Bécsben; de Győrben se Komáromban az élést bevinni meg ne engedje senkinek; úgy igyekezzék mindazáltal azt is cselekedni, ne legyen ingyen is az hire, hogy mi akaratunkból volna.

Homonnay szolgáira hogy Kgld gondot viselt, igen kedvesen vettük Kgldtől; az estve későn hozák őket, még meg nem examináltathattuk, de gondunk leszen reájok. Bakit Péter pedig hogy ilyen nilván való ellenségnek mutatja magát hazájához, Kgldet kérjük sőt obtestáljuk is, szép szóval hivassa magához; de ha szintén nem menne is Kgldhez, tehát csak kapassa el és kültön-küldje hozzánk, azonképpen Kőszögi Mártont is, kinek helyében rendeljen más gondviselőt. Et bene valeat. Datum Cassoviae, die 11. Apr. anno dni 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím : Spect. ac magco d. c. Stanislao Thurzo de Bethlenfalva etc. partium regni Hungariae cis Danubianarum generali etc.

(Eredetije orsz. ltár újabb lymbus.)

LXXIV. 1620. april 12.

Sacratissima c. et r. M[tas], dne mihi benignissime.

Ex benignis M[tis] V. s. literis vigesima tertia proxime praeteriti mensis Martii die Wienna datis, mihique nona currentis exhibitis, quas decenter accepi, minus aequam magn. Nicolai Esterhas contra me factam delationem, non sine commotione

intellexi. Quod enim arcem Munkach arcta premi. obsidione bonaque ad eandem spectantia occupari meo iussu et voluntate iusto liberius, praetendit, id quanta mea cum iniuria fiat, et quam longe diversior sit praetensione ipsius dictae arcis et bonorum status cum antehac literis meis, tum per nuperum quoque M[tis] V. ablegatum, luculenter satis explicavi; optarem utique ut antequam benignissimas M[tis] V. aures indecenti hoc rerum aliter sese habentium praetextu oneraret, genuinam prius earum informationem caperet, et totius cardinis qualitatem sibi redderet notiorem; tantum enim abfuit hactenus quin expugnatione arx illa infestaretur, ut ne unicum fuerit ad motum instrumentum, quod vel speciem saltem obsidionis posset repraesentare, nedum ut arctiore illa quassaretur impetu, pila in eam ne manuario quidem sclopeto emissa fuit, tormenta seu machinae bellicae quibus expugnari consueverunt loca fortiora, adhibitae sunt nullae, et tamen nedum sibi patitur persvaderi, ut insimulatae huius obsidionis suspicione sibimet ipsi oneri, V. M[ti] molestus, mihi denique iniurius esse desineret. Quorum omnium ut M[ti] V. fundamentalis veritas penitius innotescat, haud displicuerit, si proprium suum hominem, cui meos quoque adiuncturus sum servitores, huc expedire visum, perlustratum et inquisitum mittereque dignabitur, elucescet tum manifestius, quam nihil in parte contra inducias occoeptaverim.

Bona vero quod attinet, ea omnia in mea potestate fuerunt longe, antequam Posonio rediissem, quae continue ad praesentem usque diem in manibus habita vigore induciarum, in pristino statu perseverant. In quae quamobrem certus meus miles debuerit collocari, licet iam antea causas sufficientes M[ti] V. perscripserim, hac tamen quoque vice repetere eas non pigebit. Prima itaque et omnium maxima ratio fuit, militis praesidiarii in arce Munkach degentis insolentia, qui quotidianis suis excursionibus usque adeo coepit in circumiacentem nobilitatem desaevire, miseros colonos depraedari, obvia quaeque hostiliter infestare, ut comitatus aliquot lamentabundi ad me pro tutela et defensione confugerint. Sic tandem, in oppidum medio germanico milliari ab arce distans, vel invitus necessitate tamen adactus, custodias ipsis ponere debui, quibus ab impetitione regnicolarum et excursionibus arcerentur. Huc accedit et id, quod in hisce partibus Homonnaiana et Kosakorum irruptio, passim ingentem devastationem, passim rerum omnium direptionem, atque ex his consequi solitam rerum omnium penuriam invexerit, unde factum ut certam aulicae meae militiae partem in illa bona coactus fuerim disponere, quae aere proprio ibidem se et iumenta sua sustentaret. Arcense porro praesidium ad deditionem a meo ex diaeta reditu, iussu meo nunquam est commonefactum, neque etiam deinceps illa solicitabitur, modo qui in ea

sunt intra limites suos sese contineant, neque uti etiamnum hostiliter sese gerunt, copias meas militares in bonis constitutas irritent, vix enim triduum agitur, quo capitaneus illarum, animi recreandi causa in campum eques spaciatus, ex arce equo cui insidebat globo traiecto, hostiliter impeteretur, sicque ipsi facinoribus suis hostes sese declarando manifestos, vel invitis iure concessam defensam extorquent. Quod si ita continuaverint, meisque militibus iniurias inferre perrexerint, ingenue fateor, aliter me illis prospecturum, vimque meis illatam pari vi repulsurum esse. Id unice a M^te V^ra contendo, frigidis eiusmodi accusationibus et delatori[bus], quorum praetensioni multo aequiores conquaerendi causas, praesertim de o[ccu]patorum sub termino induciali in ultra Danubianis partibus aliquot locor[um] in hanc usque horam detentione, haberem, silentium potius imponere, quam fide ipsis adhibita, de me circa induciarum violationem vel suspicari saltem velit, id quod tanto benignius M^tem V^ram facturam esse confido, quanto certius eandem syncerum et pacis publicae cupidum studiosumque animum meum exploratum habere mihi pridem persvaserim. Neque aliud de me M^tas V^ra s. opinetur, velim, quam omnes meas actiones, studia et conatus in eum unicum et praecipuum scopum dirigi, qualiter nempe regna ad pristina devotionis et fidelitatis obsequia reduci, M^tique V^rae addictiora magis ac magis reddi possint; cuius quidem mei intenti evidentissimum testimonium M^tas V^ra ex literis meis, quibus statibus regni appropinquantem futurorum comitiorum terminum, sat patetica adhortatione pacis insequendae commoda ipsis inculcando intimo, benigne brevi re ipsa experiri dignabitur. Servet deus sat.

Datum Cassoviae die 12 mensis Aprilis a. d. MDCXX.

S. c. et r. M^tis V^rae

Gabriel m. p.

servitor obsequentissimus
Iohannes K[raus] m. p.

Külczím: S. Rom. imp. ac Germ. Hung. Boh. etc. regiae M^ti stb. Viennam.

(*Eredetije Bethlen sajátkezű aláírásával* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

LXXV. 1620. április 13.

Gabriel stb.

Spectabilis ac mgce dne stb. Salutem stb.

Az töröknek Vácz alá való szándékozását értvén, noha sok ratiókból magunkkal el nem hitethetjük, hogy az török mostan várat szállana, nem lévén abban az üdőhöz képest is semmi

módja; mindazáltal, hogy valami véletlen szerencsétlenség hazánkon ne történjék és vigyázatlanoknak ne találtassunk, im küldöttünk oda ezer válogatott lovast, ötszáz kopját és ötszáz hajdút, kiket merünk azzal dícsirni, hogy bízvást másfél annyi törökkel szemben bocsáthatni. Kegyelmed is pedig nem nézvén sem fizetést, sem egyebet, az végbelieket vegye melléje és alá menvén, applicálja egyik várhoz magát három vagy négy mélyföldön Vácztól, és az körül való falukban szállítván az hadakat, vigyázzon onnat s ha az török ugyan ki kezd jőni, azt se várja, hogy Vácz alá érkezzék, sem pedig mi tőlünk abból ne várjon, hanem isten segítségéből próbáljon szerencsét; mi is innét port és ónat küldöttünk az vár szükségére, és palatinus uramnak is megírtuk, hogy az vármegyéknek megparancsolja mindenfelé, hogy felüljenek és az török ellen vigyázzanak; csakhogy jól meglássa Kegyelmetek, a mint Strucz Ferencznek az váczi kapitánnak is megírtuk, hogy innét semmire ok ne adassék, és valami bizontalan hírekre az vármegyéket is az felüléssel ne terheljék: mert bizonyos dolog az, hogy az török csak ansát keres arra, miképpen az frigyfelbontással minket vádolhasson és okainak minket mondhasson. Kegyelmetek azért minden dolgoknak jól végére menjen. Végezetre, minthogy Kegyelmedet igazi hazája szerető embernek ismerjük s tudjuk lenni és abban is bizonyosok vagyunk, hogy hazája, édes nemzetsége javát, megmaradását tiszta szűből kivánja, Kegyelmedet szeretettel kérjük az ország végházainak mostani fogyatkozott és fizetetlen állapotját meggondolván és azt is, az fizetetlenség miatt mely nagy veszedelem követheti hazánkat, ne szánja Kegyelmed maga pénzéből legfeljebb húsz ezer, avagy legalább tizenöt vagy tizenhat ezer forintot erogálni; kiért Kegyelmednek mi, az minemű papi jószágot kiván, szintén olyant inscribálunk és fogadjuk azt, hogy ez jövendő gyűlésben az országgal is abban úgy confirmáltatjuk, hogy ha szintén az állapotok változnának is, Kegyelmed abban megmaradhat, valamig az Kegyelmed pénzét le nem teszik. Ha pedig ennek nem adlubescál, adjon interesére és ugyanazon gyűlésben az országbeli statusokkal elegedendőképen assecuráltatjuk Kegyelmedet, hogy mind az interesével együtt az Kegyelmed pénzét fogyatkozás nélkül megadják; magunk is pedig szintén olyan assecuratoriát adunk, valaminemüt kíván, csak hazánknak ilyen nagy ügyében a vitézlő nép fizetetlen ne maradjon és kivel Kegyelmednek is böcsületes híre, neve terjedjen. Bene valeat. Datum Cassoviae die 13. Aprilis. 1620.

Benevelus

Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili stb Stanislao Thurzo stb.
Cito
Cito
Cito
Citissime
Más kézzel: Exhibitae Galgoczii die 16. Aprilis 1620.
(Eredetije orsz. ltárban: Publ. Fasc. 7. No 24.)

LXXVI. 1620. april 15.

Gabriel dei gratia regnorum Hungariae Transylvaniaeque princeps et Siculorum comes etc.

Spectabilis et magnifica domina, nobis honoranda, salutem et benevolentiae commendationem. Küldöttük Kgd kezéhez egy levelünket, melyet írattunk gróf uramnak, az Kgd szerelmes fiának; Kgdet kérjük meg ne késlelje, hanem küldje meg mindjárást ő kglmének, és ha mi minekünk szóló levelek ő kegyelmétől érkeznének, azokat is juttassa kezünkhöz mentől hamarébb. Éltesse isten jó egészségben Kgdet.

Datum Cassoviae die 15 Aprilis 1620.
Kgd jó akarója
Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili ac mag. dnae Elizabethae Czobor de Czobor-Zent-Mihaly, comitissae ac ill[mi] quondam regni Hungariae comitis palatini relictae viduae etc. nobis honorandae.

Cito. Bichiam.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban, Act. Thurzo. fasc. No 36.)

LXXVII. 1620. april 15.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Az Kegyelmed levelét palatinus uram levelével együtt vévén, Oroszi András és Somogÿ Albert felől való commendatiójokat megértettük, melyhez képest őket fejedelmi kegyelmességünkben vévén, Oroszi Andrásra egy nehány száz lovast is biztunk, hogy fogadjon számunkra, kiket mikor összegyűthet és megfogad, Kegyelmed megmustrálván, az administrátorral fizettessen meg nekik. Somogÿ Albert dolgát az mi illeti, neki is az békességes lakást megengedtük, meg is eskütvén őket hűségünkre, maradjon az Kegyelmed commendatiója szerint azonban. Bene valeat. Datum Cassoviae die 15. Aprilis, anno 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili stb. Stanislao Thurzo de Bethlenffalva stb. nobis honorando.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

LXXVIII. 1620. aprilis 23.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Az előttünk álló generális gyűlés felől való certificatoria levelünket megküldvén az vármegyékre, minthogy némely közönséges jóra szolgáló dolgokat szóval is akarunk Kegyelmed által proponáltatni, azokról az dolgokról bizonyos consignatiót is küldöttünk ez levelünk mellett Kegyelmed kezében, intvén Kegyelmedet, az nemes Nyitra és Poson vármegyékben bemenvén Jakussith András urammal, minden tehetsígivel, tanácsával, persuasiójával legyen azon, hogy elmíjeket az közönséges jónak, hazánk megmaradásának, régi szabadságának helyreállatására velünk egyenlő értelemre hajthassa, hogy így isten az gyűlésnek idejét előhozván, egyenlő értelemből végezhessünk minden jót és régi megrögzött szabadságát és kivánt békességét állathassuk helyére hazánknak. Hogy penig az megírt vármegyék előtt hasznos előmenetele lehessen Kegyelmednek, credentionalis levelünket is küldöttük. Ezeknek az dolgoknak véghez vitelét Kegyelmedre, mint meghitt, hazájoknak (?) igaz szerető fiára bíztuk, remélvén azt, hogy az consignatio szerint szorgalmatoson híven és zelose eljár az dologban, mely consignatiónak mását senkinek ki ne adja, se meg ne mutassa, kivel ez szent dologban akadályt szerezhetne. Kegyelmednek ezen dolog felől Krauz János fősecretariusunktól szóval is izentünk, adjon hitelt szavának és cselekedjék a szerint. In reliquo bene valeat. Datum Cassoviae 23. Aprilis anno domini 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: Spbili stb. Stanislao Thurzo de Bettlenfalva stb. nobis honorando.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

LXXIX. 1620. apr. 25.

Spectabilis et mag^{ce} dne.

Az confoederatusink hadának némely részén minemű szerencsétlenség esett, nem kevés bánatom vagyon rajta, és az mint ekkedig császár viselte magát hozzájok, nem látom semmi jelét, hogy békességre menjen az állapot köztök, holott immár negyed-

szer instáltam ő felségénél csak az egy hónapig való armorum suspensiónak megadásáért, melyet én semmi uton nem impetrálhatván, nincsen semmi egyéb hátra, hanem csak az confoederatusokkal való transactiónak vigora szerént való segitségadás, melyet én mind ez mai napig enniszer való requisitiójokra is nekik egy emberbeli segitséget sem adtam; sőt conducálni sem engedtem nekik, hanem ujobban ő felségénél instáltam az 30 napig való fegyverletétel felől mind a két részről, melynek ma 25 napja, de nemhogy megadná ő felsége, sőt minden módon azólta tüzzel, fegyverrel rajtok levén hadai által, akárki láthatja, hogy abban mesterkednek, miképpen az injuriát armis dirimálja és ulciscálja, nem békesség által, és hogy hadainkat ne conjungálhassuk; melyet uram nem jó ilyen álmadozással elmulatnunk immár ezután, mint ez ideig, hanem küllömben kévántatik, hogy ehez Kgltek felserkenjen, mert bizonyosan elhiheti Kgltek országúl, hogy ha az confoederatusokat opprimálhatják derekason, nem fogja császár Kglteknek ez mostani gyűlést Kgltek kévánsága és akaratja szerént véghez vinni megengedni, hanem megparancsolja kinek-kinek, mihez tartsa magát. Melynek ha engedtek uram, talám egy nehány napig nem fognak az injuriának ulciscálásához, de azért quod differtur, non aufertur. Ha pedig engedelmes neki az ország nem leszen, bizony úgy a nyakunkban jőnek az hadak, hogy magok sem kévánhatnák jobban; akkor osztán az veszedelemnek közepiben én elhittem, hogy Kgltek örömest fogadna hadat, örömest adna segítséget, ha volna kinek; kapunk akkor kétfelé, veszékelünk, sápitunk, de bizony késő leszen akkor az lovat hizlalni, mikor harczra kelletik mennünk. Én azt adom azért Kglteknek fejenként tanácsúl, hogy ne vegye ezt az mostani állapatot tréfára, és ne véljük kicsin dolognak confoederatusinkon ennél is nagyobb megtörténhetendő veszedelmet, nam nostra res agitat, paries cum proximus ardet. Bizony uram elvesztek országostól, ha fel nem serken Kgltek. Megemlékezzék Kgld reá, hogy hütünket, tisztességünket adtuk az confoederatusoknak, és az articulusban azt íratta Kgltek, hogy volumus simul vivere et mori cum ipsis. Ha Kgltek mostani nagy szükségekben deserálja őket, meg nem segíti, az confoederatiót violálja, melyet ha violál Kgltek, conscientiájokat sedálja és egyszersmind tisztességét veszti el ez az nemes Magyarország, ki eddig jó hirrel, névvel tündöklött, mely hogysem reánk következnék, hiszem, jobb volna tisztességünk mellett fejenként meghalnunk.

Én uram eleget írok, parancsolok mindenfelé, hogy az jövedelmeket beszolgáltassák, de ha nem fogadják, az nem én vétkem; de ha szintén minden restantia dicát, taxát, harminczadok proventusát minden fogyatkozás nélkül beadnak egyszersmind is, azzal csak az végbelieknek is nehezen adhatnak 3 hópénzt. Hát

mivel fogad Kgld népet az confoederatusok segítségére? Kgld csak én reám mutat, én nekem panaszolkodik s nekem ír, hogy az kéncstartónak demandáljanak, hogy fizessen, kinn, igazán írom, sokat busulok és csudálkozom, mert jól tudja Kgld, hogy az thesaurarius kezében egy pénz sem ment eddig, miből fizessen hát, mert ex nihilo nihil fit. Én kezemben pedig Magyarországnak csak egy pénz jövedelmét sem adta senki ez napig azon kiűl, az mely 23 ezer frtot az arany és rézbányák jövedelméből Posomban adtanak; azon kiűl bizony egy pénz jövedelmet bizony nem láttam, dicát sem deputáltam sohonnét semmit, hanem ezer·50 frtot Thurzó Imre uram által Árva-Liptó-Túrócz vármegyékről; de nekem úgy tetszik, hogy annál talám többet költöttem el eddig.

Irja Kgld, hogy az papi jószágra sem akar senki adni pénzt, söt ennek az német főembernek azt jelentette, hogy senki nem mer pénzt adni az papi jószágra, mert félnek attól, hogy én császárral megbékélem etc. Erre én könnyen megfelelhetnék, ha időt akarnék azzal tölteni; ha Kglteknek hire nélkűl, akaratja ellen császárral meg akartam volna békélleni, könnyen meglehetett volna, melyet suo loco et tempore megbizonyítok Kgltek előtt; de bizony soha nem is gondolkodtam arról, és ezután is soha én Kgltek hire nélkűl s akaratja ellen meg sem békéllem; de én félhetnék inkább attól, hogy én akaratom ellen fognak valamit az emberek császárral tractálni, a mint némelyek magokat kezdik viselni; de erről sem írok többet mostan.

Kgldet én az istenre kérem, serkenjen fel, mutassa meg hazájához, nemzetéhez való igaz szeretetit, hűségét; ótalmazza igen confoederatusinknak adott hitünket, fáradjon éjjel-nappal pénz szerzésben, és minden késedelem nélkűl fogadjon mindjárt bátor csak két ezer lovas kopjást ezeken kiűl, kiket én eddig felküldtem és ez jövő héten is küldök, hiszem 2000 lovasnak megfizethet Kgld magáéból is; nyolcz ezer frtot könnyen szerezhet. én assecurálom Kgldet ezen levelemben, hogy contentáltatom Kgldet róla. Én tőlem semmit immár ne várjon Kgld, hanem bocsássa által mindjárt melléjek. Megparancsoltam Bornemisza Jánosnak, hogy éjjel-nappal siessen az ezer lovassal; Kgld azokat legelsőbben küldje által mindjárt, azomban az 2000 lovast is fogadja meg és küldje által sietséggel. Bornemisza János hétfőn indul házától, de mostan annak az ezer lovasnak Fűzi István vagyon előttök; Kgld küldjen eleikben és siettesse őket, meg ne késleltesse, hanem küldje által mindjárt egyenesen ugyan melléjek.

Ez jövő héten bizonyosan ismét ezer lovast bocsátok fel; hétfőn azaz 27. Apr. Monaki Sebestyén 300 kopjással indul, egy hétig felmegyen Semptére; ezeknek én egy—egy hópénzt adtam az 23 száz lovasnak; Kgld mindjárt küldje által őket, mihelt felérkeznek. Most az ideje uram, hogy megsegítsük őket, a míg

nem opprimáltatnak, mert ha elverik rajtok, késő sütne azután. Ha békélleni akar ő felsége, meglehet affelől, mert valamely órában ahoz leszen kedve, azon órában supersedeálok én, és az békességet tractalom mindjárt; de így szemmel veszedelmeket nem jó néznünk confoederatusinknak.

Én uram valamire elérkeztem, Kgltek szemeivel látta, hogy hátra semmiben nem állottam. Tizezer emberrel én segitém meg az morvaiakat, és azólta minden hadakat én tartottam, Magyarország egy pénzt sem fizetett nekik, hanem mind én; az gyűlés alatt Posonnak őrizésére való fogadott 2000 gyalogot és sajkásokat tartok az posoni praepostságra erogált tiz ezer forinttal és apáczák faluira erogált öt avagy hat ezer frttal; ennél többet se jószágra, se másképpen nem láttam. Immár lássa Kgltek is, ne hagyja könnyen az dolgot, a kik urak és fejei az országnak Kgltek közűl, mert bizony senki nem veszt többet Kglteknél. Ha pedig Kgltek az confoederatusokat deseralni akarja, hütit violálni, azt is Kgltek nekem adja értésemre, én is tudjak gondot viselni magamra, mert ha egyenetlenkedni kezdnek az statusok, lehetetlen dolog, hogy előmehessünk az gondviselésben. Kgldnek Kraustól is sok dolgokról izentem. Az istenért uram, az istenért Kgld serkenjen fel, ne bizzuk másra az gondviselést, mert nem használunk vélle. Nekem Kgld írjon gyakran minden állapotok felől, és igen vigyáztasson az confoederatusok hadaira. Faeliciter valeat.

Ex Tarczal, die 25. Apr. hora 6. vespertina 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

P. Scripta. Nem kellene írnom talám ilyen aprólyék dologról, mert tudom az nagy emberek között támadandó, avagy támadt antipatia, halálos gyűlőség könnyen inditathatik; de igen nehezen sedaltathatik és complanáltathatik, de viszen Kgldhez való igaz szeretetem erre, hogy el ne titkoljam de ista conditione, hogy soha arról Kgld ne emlékezzék palatinus uramnak, hanem csak értse az dolgot Kgld maga, és ezután tudja megválasztani az embereket, kivel communicálja secretumát. Én bizony ezt el nem hihettem, hogy Kgd én felőlem palatinus uramnak emlékezett volna, mert én sem emlékezem arra, s nem is tudom, hogy Kgldnek palatinus uram gyalázatjára valamit emlékeztem volna. Az mult napokban panaszolkodott palatinus uram egy ur előtt felőlem jelentvén neki, hogy én Kgldnek azt hagytam volna, hogy semmit ő kglmével Kgld ne közöljön, mert nem kell neki semmit hinni; másikat ezt mondtam volna én Kgldnek, hogy noha azt kévánják én tőlem s magam is arra igírtem volna magamat, hogy az statusokat inducálnók császár ő felsége hűsége alá, de azt nem kell cselekednünk, mert nem használunk véle, sőt azon kell mindenképpen lennünk, hogy annál is inkább elidege-

nithessük császártól az statusok szivét. Ezeket az szókat ő maga mondta palatinus uram az én cancellariusomnak. Bizony én el nem hittem, magának is mondám cancellariusnak, mert én ilyen szókat Kgldnek soha ne tudom, hogy mondtam volna, és ha Kgld sem fogta mondani, palatinus uram mi végre akarja ez ilyen gyűlőséget az nagy emberek között szerzeni, egyébre nem itílhetem, hanem azt akarná, hogy senki köztünk egymással jól ne alkunnék; de én nálam afféle szokás nincsen. Kgldet kérem, ez legyen magánál, ne értse senki, mert senki ezt nem érti, és ha Kgld megjelenti, ezután semmit Kgldnek én meg nem írok. Ha Kgld efféle dolgokról nem szólott ő kglmének, bizony nem keveset tanolhatni erről, mint viseljék magokat az emberek. Az derék levelemben némely titkokról írott punctokat is hogy Kgld in secreto tartsa, szeretettel intem; idő előtt ne értsék az emberek, lássák, mint viselik ezután magokat.

Külczím: Spli ac mag^{co} d^{no} comiti Stanislao Thurzó de Bethlenfalva, terrae cottusque Scepusiensis comiti perpetuo, partium Hungariae cis Danubianarum confiniorumque antemontanorum generali et praesidii Ujvariensis supremo capitaneo etc. nobis honorando.

(A fejedelem által írt eredetije orsz. lt. Ujabb Lymbus.)

LXXX. 1620. máj. 5.

Spectabilis et mag^{ce} dne nobis honorande.

Kgldnek két rendbeli levelét vöttem negyed nap alatt, egy rendbelit Posomból íratván, másikat Semptéről. Posomból az németeket hogy kiküldte, jól vagyon, ne lehessen az országnak Kgltekre jövendő gyűlésen méltó panasza. Az kozákoknak egy részét, hogy Kgld szolgái által az úristen megszégyenítette, felette igen akarom és örülöm; az úristen szégyenítse meg minden ellenséginket. Roszúl vigyáznak az slésiaiak, hogy ott jargalnak országokban ellenségek, a hol akarják. Nagy megátalkodott keménység ez ő felségében, hogy confoederatusinknak csak egy holnapig való induciát sem akar engedni; így igen méltán minden okait az keresztyén vérontásnak ő felségére vetheti minden ember; de ha megadná, avagy megadta volna ő felsége, eddig mindeneken által mehettünk volna, és végére mehetett volna ő felsége minden kévánságoknak, mivel az 30 napi inducia csak arra való lenne, hogy azalatt solennis legatio által requirálnák császárt az confoederatusok és tractálnák az Sz. Mihál napig való induciákat, quibus modis, ubi, et per quos tractáltassék az békesség köztök, mivel ők commembra imperii. Mely kévánságok ha illetlenek, avagy lehetetleneknek találtatnának, úgy nem ő felsége lenne oka az veszekedésnek, és senki méltán nem kárhoztathatná; mi is

conscientiánkat salvalhatnók, mert in iniustis causis nem köteleztük magunkat nekik arra, hogy mi ő érettek országunkat s magunkat in periculo taszítsuk. Ez volna ennek minden utja és módja, melyért ez napig serio instáltam császárnál, de nem impetrálhattam, sőt most is postámat oda várakoztatja, melyet egyébre nem ítílhetünk, hanem hogy semmi békességet nem akar véllek. Mely nagy kegyetlenséggel bánnak szegényekkel, hallani is nehéz keresztyén embernek, melyet hogy nézhessünk szemmel, csak nekik adott hitünknek megbántódásával, minden igaz conscientiáju ember megítílheti.

Engemet is éjjel-nappal sollicitálnak, az segitség adásért, de mint adhassunk, nem levén mivel fizetnünk az hadaknak, módját nem látom; nekem az ország jövedelmét sohonnét nem administrálják, nem is akarok egy pénzt is kezemhez venni, hogy én reám senki ne panaszolkodhassék. Én soha ilyen országot nem hallottam, sem láttam, melyben az dicát ilyen nehezen adják meg, mely vétket nem az szegénségnek tribuálok úgy, mint az dicatoroknak, kik csak magok akarnak kereskedni, töltözni az ország jövedelmével, a mint nekem egy nehány felől írják; én nem tudom uram, mit mulatoznak, és miért nem szedik fel az kevés restantiát mostani uj dicával együtt, abból az végekben igen könnyen fizethetni két hópénzt, az mezei hadak fogadására is marad benne alkalmasint, csak Kgld keményen demandáljon az dicatoroknak, és kincstartó uram is sollicitálja valóban őket, ne mulatozzanak, szedjék fel és vigyék be, hiszem immár nem mondhatni, hogy nincs miből megfizetni; csak az uj dicát is szedjék fel hamar, mert ha papi jószágra sem talál Kgld pénzt, az adót sem szedeti fel, melylyel tartoznak nem nekem, hanem magok szükségére, egyébünnet honnét adhassak én pénzt, én meggondolni nem tudom, mert én lám minden papi jövedelmeket, harminczadokon való proventust azért engedtem oda, hogy az végházaknak fizessenek belőle. Azt nem mondhatja senki, hogy magam szükségére semmit erogálnának; én úgy értem, fel is szedték alkalmasint, az arendából csak Beszterczén is vagyon 3000 frt, s tudom, egyebütt is vagyon, de palatinus uram sollicitálja maga fizetésében, melyet ha oda adnak, az végbeliek koplalják meg; de talám könnyebben várakozhatik palatinus uram az szegény vitézlő rendnél. Im én ujobban demandáltam Peéknek, hogy az két hópénznek szerit tegye pénzűl, posztóúl az harmadiknak; felette igen kérem Kgldet, maga is fáradjon az pénznek szerzésében; megbocsássa Kgld, de én azt hiszem, ha Klgd akarná, szerét tehetné az pénznek. Czobor Imre uram is adhatna 40 s 50 ezer frtot is, Szegedi Gárpár is adhatna, ha akarnának és valaminemű cautióval akarnák s kévánnák, az szerint obligálnám én magammagamat nekik, ne féljenek attól, hogy az jószág kezekből kivé-

tessék; valamig pénzeket meg nem adják, mind addig békességesen birhatnák, és ez esztendőben minden jövedelmet percipiálhatnak nagy haszonnal, pénzek is meg lenne bizonyosan, ha szintén az békesség véghez megyen is. Higyjék el, legelsőbben is az papi jószágra pénzt adott inscriptiókat confirmáltatom az országgal. Kérem Kgldet, az közönséges jóért fáradjon hasznosan ebben, bátor csak 40 ezer frtot erogáljon, és azzal fogadjon mindjárt vitézlő népet; lám az Dunán-túl ha öt ezer lovas kévántatik is, két hét alatt megszerezhetni, azt írja Senniei Gáspár; igy magunkat erősítjük akkor, mikor confoederatusinknak hadat adhatunk, mert ha azokat opprimálhatják, bizony uram rosz válasza leszen Magyarországnak is, elhigyje Kgld, s örömest adnának az veszedelemnek idején osztán, de késő leszen akkor.

Az uj és restantia dicából két hópénzt adhatni az végbelieknek, az harminczadokról posztót egy hóra. Ha erogálhat Kgld az papi jószágra, abból fogadhatni elegedendő hadat. Mégis igen kérem Kgldet, mutassa meg industriáját hazájához való szeretetiért. Ezen a héten én ujobban ezer háromszáz lovast bocsátok fel, kiknek magam ládájából fizetek meg. Bornemisza János az ezer lovassal felérkezett-é Kgldhez, és hova rendelte őket? örömest érteném; ha fizetéseket sollicitálják, Kgld az hadnagyokat hivassa magához, vessenek számot, mennit költöttenek reájok az szegén nép azolta, hogy megfizettenek nekik, és valamivel adóssá maradok, adja értésemre Kgld, azontól megküldöm nekik, bátor szénát, abrakot fel ne számláljanak is; magokra menni költ, azt hiszem, hogy egy hópénzeket meghaladja, méltán nem kévánhatják, hogy fizessenek is s ajándékon is tartsák őket. Ha az confoederatusok mellé érkeznek, Bornemisza Jánost instruálja Kgld, szerezzen egy hópénzt az ezer lovasnak, melyet megígirt az a követ nekem, kit Kgld alá bocsátott vala hozzám, abból meg nem fogyatkozik.

Császár panaszolkodik, hogy az élést megtiltottuk; Kgld ne tartson ellent abban, vihessenek az gyűlésig, lássuk, akkor mit akarnak. Tartsa meg isten Kgldet. Ex Kassa, 5. Maii, 1620.

Kgld az zászlókat csenáltassa meg Posomban; én megírtam Peéknek, hogy mind magának s mind az több hadnagyoknak, megkészittesse.

Benevolus

Gabriel m. p.

Mit írtam Peéknek, Kgld nissa fel levelét, olvassa meg.

Külczím: hiányzik. (Thurzó Szaniszlónak.)

(Eredetije Bethlen saját kezével, orsz. lt. Ujabb Lymbus.)

LXXXI. 1620. máj. 6.

Spectabilis et magnifice domine.

Kegyelmed levelét császár postája ma hozá, melyből értem, hogy Kegyelmedre is neheztel császár az posoni németek kiviteléjért, én reám is neheztel, de mi arról nem tehetünk, választ írattunk ő felségének és méltó okát adtuk az dolognak. Kegyelmednek tegnap egynehány rendbeli dolgokról magam írtam, magam postájától küldvén el, melyekre hogy Kegyelmednek szorgalmatos gondja legyen, szeretettel kérem. Kegyelmed az Pöstyénben elmehet, csak legyen igen nagy vigyázásban mind magára és az országra, mert az kozákok felveréséért, hihető, ha módjok lehetne benne, Kegyelmeden boszút állanának, kitől az úristen Kegyelmedet ótalmazza. Hallom, hogy mostan minden hadait császár az mi confoederatusinkra készítette és talán ez héten megpróbálták szegényeket, Kegyelmed ha mi bizonyost érthet felőlök, sietséggel tudósítson mindenekről. Adjon isten jó egészséget Kegyelmednek. Ex Kassa 6. Maii 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: **Spli stb. Stanislao Thurzo de Betthlenffalva stb.**
Más kézzel: **Exhibitae 30. Maii anno 1620.**

(Bethlen írta eredetije az orsz. ltárban.)

LXXXII. 1620. május 12.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Kegyelmednek két rendbeli leveleit, egyiket secretariusunk adá meg, azután meg egyet postán hoztanak mi nekünk, melynek continentiáit értvén, hogy micsoda rátiókból ítélte Kegyelmed hasznosbnak lenni maga bemenetelének az végekben elhalasztását, szintén akkor nálunk volt az szerkeni kapitány és jelentette azt mi nekünk, hogy sokkal inkább megcsendesíthették volna az vitézlő rendet, ha bement volna Kegyelmed; de mivel immár az pénz meglétele felől jó reménséget adtak az administratorok, azon legyen mindenképen, hogy bemenjen, hacsak egy hétig ott leszen is, de az fizetést semmi módon tovább ne halaszsza Kegyelmed.

Az Fűzi István hadának, ki csak substitutus kapitány volt, Bornemisza János levén az ezer lovas előtt, az confoederatusok ígérték, hogy megfizetnek nekik; és noha nem kételkedünk felőlek, hogy örömest meg nem adnák nekik az fizetést, mindazáltal Kegyelmed is írjon nekik felőle, ne halasszák messze contentálásokat az hadaknak.

Az mi az komáromi magyar népnek dolgát illeti, adasson

Kegyelmed ötszáz embernek egy hópénzt és arra viseljen szorgalmatos gondot.

Az fundálót defacto elküldtük volna, de máshova menvén, most sem jütt meg, mihelyt elérkezik, fölbocsátjuk haladék nélkűl.

Továbbá javalljuk az profantnak Bécsbe való fölvitelérűl való inventióját Kegyelmednek, talán ez által valamennyire megszűnnek az magyarországi emberek az bevitelétűl; az minthogy reméljük azt is az suspecta personák felől, hogy az jüvendő gyűlés megszelidíti őket.

Mind az Dunántúl való megyék, mind penig Sopron városának dolgárúl Sennyei Gáspárnak plenaria informatiot küldtünk; hasonlóképen az szombati pápisták dolgát az jüvendő gyűlésre differálván, akkor legelsőbben is azokat az differentiákat kölletik eligazítani közöttök.

Az mi penig az turóczi praepostságot illeti, arrúl való resolutiónkat secretariusunk leveléből bővebben megérti Kegyelmed és az tizenötezer forintbúl ezer kopjást és ezer gyalogot fogadván, hozza magával őket az gyűlésre, hogy ott mellettünk lehessen kétezer ember, megadván nekik az egy hópénzt abbúl az summábúl. Irja azt is Kegyelmed, hogy a Nagy Ézsaiás zászlója alól jobb részt mind kiállottanak volna az katonák; ez úgy lévén, valakik kiállottanak, azokat megfogatván vagy az gyűlésre mi nekünk hozassa, vagy érdeme szerint megbüntesse.

Az confoederatusok segítségekre bocsátott hadainknak, nem értvén Ocskay Gáspár felől azelőtt az Kegyelmed censuráját, igy praeficiáltuk Bornemisza Jánost nekiek; hanem az megfogadandó ezer lovas kopjás eleibe rendelje őt Kegyelmed, ha arra elégségesnek ítéli lenni.

Nyitra várában semmi élést bevinni ne engedtessék semmi úton.

Végezetre akaronk arrúl is informalni Kegyelmedet, hogy mi meginten Fekete Pétert és Nagy Lukácsot hétszáz lovassal bocsátjuk föl az confoederatusok mellé, megparancsolván nyitrai vármegyeieknek, hogy mindenütt commissariusokat rendeljenek eleikbe, oda érkezvén Kegyelmedhez, hasonlóképen rendeltessen mindenütt commissariusokat és kűlten küldje be az többi mellé. Ezekrűl akaronk mostani írásunk által választ tenni Kegyelmednek. De cetero bene valeat. Datum Epperjessini die 12. Maii anno domini 1620.

(Bethlen saját kezével.) Az mostan felküldött 700 lovasnak ma fizettünk meg, egész hópénzt adattunk nekik, Kegyelmed ezeket is késedelem nélkűl bocsássa által confoederatusink mellé. Úgy értem, hogy az mult héten Slésiában 16 száz kozákot vágtanak le.

Caesar Gált császár hogy az portára készítette és az Duna mellett akarja alá küldeni, Kegyelmedtől kévánja Meggau által császár, hogy békességesen bocsássa el, de meggondolhatja Kegyelmed, hogy nem szókra expediálták azt az álnok embert oda, ő felsége valóban ellenzi, hogy mi a portára senkit ne küldjünk, más felől ő maga nem szűnik ellenünk omnem lapidem movendo molliálni. Azért Kegyelmed ebben kövessen egy imilyen cautelát, hogy biztassa a megindulással interim, én tőlem is Kegyelmednek válasza érkezik, és ha elindult s alá jő, Posomban várakoztatni kellenék az én resolutiomra és azonban az gyűlésre felérkezném én is, Kegyelmetekkel conferálván felőle, ha el kellenék bocsátani, elmehetne s ha nem hát vissza mehetne ország hire nélkűl; ország veszedelmére igyekező követséget alá bocsátani minemű illetlen dolog lenne, megítélheti Kegyelmed, de ezt igen titokban magánál tartsa, kérem Kegyelmedet.

Benevolus Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili stb. Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb.

Cito

Citissime

Cito

Sempte.

Más kéz: Exhibitae 15. Maii.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

LXXXIII. 1620. május 15.

Gabriel stb.

Spectabilis stb Salutem stb.

Mit írjon mi nekünk Jakoffy Ferencz, az fileki kapitán az várbeli gyalogok állapatja felől, ez levelünkben includált maga levele és czédulájából Kegyelmed megértheti. Addig halogatja Kegyelmed tisztiben való bemenetelit, hogy félő, oly dolog ne történjék az végházakon, melyet azután sok gonddal, fáradsággal, búsulással, költséggel is nehezen reparálhatni, azért Kegyelmedet most is intjük, ne halaszsza tovább bemenetelit, hanem legyen szorgalmatos gondja az végházakra, hogy valami nagy periculum azokra való gondviseletlenség miatt az országra ne következzék; et bene valeat. Datum Cassoviae die 15. mensis Maii 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Iohannes Kraus m. p.

Külczím: Spectabili stb. Stanislas Thurzo de Bethlenfalva stb. nobis honorando.

Más kéz: Exhibitae 22. Maii.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

LXXXIV. 1620. május 18.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Bornemisza Jánossal fölbocsáttatott hadainknak nagy istentelenségek, vakmerőségek és gonoszságok felől mit írjon Kegyelmed mi nekünk, leveléből megértettük és az miá nem kevéssé is busultunk; melyre nézve im egy igen kemény, fenyegető levelet irtunk nekiek, kit kévánjuk, hogy hamarsággal küldje be Kegyelmed nekiek, talám eszekben veszik magokat, értvén levelünknek continentiáit. Hogy penig Kegyelmed hópénzeket megadatta, azt igen jól cselekedte Kegyelmed. Ezután való fizetésekre igy provideáljon, hogy mindezeknek, az kiket tudniillik Fekete Péterrel, Nagy Lukácscsal és Monaky Sebestyénnel felküldöttünk, írasson Kegyelmed az főgeneralisnak, hogy abbúl az summa pénzbűl, melyet most gróf Thurzó Imre uram által az confoederatusink égértenek, huszonöt ezer forintot deponáljanak Berémben; erre Kegyelmed rendeljen egy bizonyos embert, kinek kezébe adhassák azt az pénzt, melyet percipiálván, legyen annak az vitézlő népnek fizető mesterek, és ott üljen az pénzek Berémben. és valamikor havok kitelvén, meg köll nekik fizetni, mindenkoron postán tudósítson minket felőle az fizetőmester, mi valahon leszünk, de azontul informáljuk őtet az fizetésnek elrendelése és módja felől, melyhöz tartsa magát, és igy meg leszen az fizetések, úgy hogy az öt hetet nem fogja meghaladni.

Az egész hadaknak kapitánya legyen Bornemisza János, úgy mint ezeknek magával együtt bement ezer lovasnak, Pozbay Mathias háromszáz lovasnak, Monaky Sebestyén háromszáz lovasnak, Fekete Péter háromszáz lovasának, Nagy Lukács 300 lovasának. Fizetését penig az mi illeti, rendeltük nekie 12 lóra fizetést, személyére hórúl hóra ötven forintot. Az eddig fölbocsátott hadaknak igaz legestrumát *(így)* Kassárúl megküldjük Kegyelmednek, adja aztán kezébe azoknak rendelendő fizető mesterének, hogy az szerint jobb módjával megfizethesse őket.

De mindezekrűl oretenus Kegyelmeddel bővebben akarunk conferálni, mivel Pünkösd előtt való szombaton, isten egészségünket adván, Beszterczére akarunk compareálni, mely napra Kegyelmedet is bevárjuk.

Igy immár mostan az hadaknak megfizettünk; csak az pénz felöl írjon Kegyelmed az generálisnak, tegyék szerit az egy holnap alatt, ne köllessék az vitézlő népnek fizetetlenségök miá szükségök idein üdő nap előtt mellőlek eljünni.

Az végbelieknek való fizetést hogy immáron tovább ne halaszsza, az nagy istenért kérjük Kegyelmedet, menjen be és fizessen meg nekik. Mert félő, hogy egy nehány végházat pusztán

ne hagyjanak. Az mely vitézlő népet biztatott Kegyelmed, igen tetszik nekünk is, hogy fűvelni az Feir hegyen által bocsássa és ott az passusokra vigyázzanak.

Az posoni perceptor eddiglen való perceptiójának és erogatiójának extractusát kezünkben küldte, melyből constál, ez ideig mely kicsiny jövedelme lött légyen az országnak és csak abban is mely keveset exigáltanak az perceptorok, elannyira, hogy jobb része restantiákban haereálván, hogy eddiglen azokat, ki nem szedtenek, az nem mi vétkünk; sőt annak is jó egy részét minemű illetlen költették és erogáltanak: im az egész extractusnak mását megküldtük Kegyelmednek, melyből eszében veheti, magok költségére minemű nagy lopást tesznek, holott végére mentünk annak, hogy sohutt semmit sem költettenek, hanem még inkább mindenütt megajándékozták őket. Szegedi Gáspárral való Kegyelmetek compositióját az sági prépostságra készek vagyunk corfirmálni, de ha tizezer forintot készpénzt nem ád reá, mi átalán fogva nála nem hagyjuk, hanem inkább magunk leteszünk nékie, az mit adott reá. Ha ilyen olcsóban kezdi Kegyelmetek az papok jószágát elzálogositani, csak egy hópénzt sem kezdünk adhatni az hadaknak, aztán hova leszünk és mihez nyulhatunk? Kévánjuk penig azt is, hogy az elzálogositandó papi jószágokból járó fiscus jüvedelmet senkinek se adja, hanem az fiscus számára megtartassék. Végezetre értjük azt is az Kegyelmed leveléből, hogy Caesar Gált el akarná az portára békével bocsátani, mely dologrúl minthogy írtuk in specie, mit cselekedjék, most igy egyebet annál nem írhatunk, hanem revocálván az elöbbeni írásunkat emlékezetire Kegyelmednek, hogy ahhoz alkolmaztassa magát, kévánjuk. De cetero bene valeat. Datum Leuchoviae die 18. Maii, anno 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili stb. Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb. nobis honorando.

Cito
Citissimo
Cito

Sempe.

Más kéz Exhibitae 22. Maii.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

LXXXV. 1620. május 24.

Generose fidelis nobis dilecte!

Kgd levelét az este vöttük, melyben ír kővári tisztinek állapotjáról, panaszolkodván, hogy extra omnem expectationem

attól priváltuk volna, nem adván semmi okot etc. Ezen az írásán Kgdnek mi igen csudákozhattunk méltán, hogy mi felőlünk ilyen opinioban vagyon, holott mi Kgdet igen meghitt tökéletes jó akarónknak tartván, azért promoveáltuk egy közönséges kapitánységnál sok grádicscsal feljebb való állapatra, hogy abból is az mi Kgdhez való szeretetünk nilvábban legyen, és Bethlen István uram mellé azért is rendeltük Kgdet az országnak jövedelminek főgondviselőjévé, hogy Kgden mi igen megnyugodtunk, remélvén azt, hogy Fejérváratt levén gyakrabban való residentiája, abból az helyből mindenfelé jobb alkalmatossággal vigyázhat Kgtek ketten; valamint godolkodik Kgd az kincstartóságról, de az gubernatorság tisztiben második tiszt ez, jövedelme is fizetésen kivül meganni könnyen lehet, holott mindenféle tisztviselésck Kgdtől dependeálnak és Kgdnek udvarolnak. Kgd dispositióján áll az dolog. Mi azt reméltük hogy Kgd igen contentus vele, az minthogy cancellarius uram mi nekünk azt is írta, sőt publicáltatott is Kgd tiszti az statusok előtt, melylyel mostani írása Kgdnek igen ellenkezni láttatik. Mindazáltal nem szükség Kgdnek magát attól vonogatni, mely tiszt Kgdnek becsületére, nagy hasznára következhetik, hanem jó kedvvel felvegye és azzal szolgáljon hazájának, a mivel fejedelme szolgáltatja tisztességes állapatban. Fizetésével ha nem contentus, azt mi elrendeljük, felérkezvén hozzánk cancellarius uram, ugy hogy talám contentus fog lenni vele. Bátorságos állapatja felől nem szükség sokat gondolkodni, mert Erdélt senki nem fogja bántani, csak az emberek legyenek rendesek, de in tali casu Szamos-Ujvárban szintén úgy mehet, mind maga tisztiben, és hogy in tali necessitate Kgdet ismerjék fejeknek, Kgdtől dependáljanak, udvarbiránk is Kegdnek asztalt tartson olyankor, készek leszünk azt is megparancsolni, abból semmi fogyatkozása nem leszen, bátorságosan mehet olyankor felé mint főkapitány és mindenét bevitetheti Kgd, de csak üljenek veszteg az emberek, bizonítom elhidd uram, hogy senki Erdélt nem bántja. Kgd resignálhatja bizvást Rédei Pálnak ott való állapotot, de ha ezelőtt arról való kívánságát értettük volna, elhigyje Kgd, másnak azt a tisztet nem adtuk volna, de hogy cancellarius uram még az nagy bőtben megirá, hogy Kgd örömest acceptálja az főkincstartóságot, arra nézve adók Rédei Pálnak tudván, hogy két tisztet nem érkezik Kgd viselhetni. Az mi fejedelmi jó akaratunkban Kgd meg nem fogyatkozik. Bene valeat. Ex Kassa 24. Mai 1620.

Gabriel m. p.

Külczím: Ad gen. duum Ioannem Mikola de Zamosfalva comitem com. Colosiensis, arcis Keovar capitaneum, consiliarium ac per regnum Transylvaniae thesaurarium nostrum, fidelem nobis honorandum.

(Ujabbkori másolata az országos levéltárban)

LXXXVI. 1620. május 24.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem et benignitatem.

Egynehány rendbeli levelit vévén Kegyelmednek, értjük mi dologról írjon. Az törökök megtartóztatását és Dóczy uramhoz való küldését Kegyelmed igen jól cselekedte, holott az volna a közönséges szokás, hogy levelünk nélkül ne járjanak alá s fel; mindazáltal már tovább Kegyelmed ne tartóztassa, hanem jól elejekben adván, és megértetvén velek, hogy nem valami gonosz végre, vagy akaratból, hanem hogy levelünk nélkül és hírünk nélkül jártak, azért tartóztatta volt meg, holott nem is mért Kegyelmed egyebet cselekedni mi hírünk nélkül, és igy bocsássa el békével Kegyelmed, menjenek a hova akarják; s ezután is megparancsolja Kegyelmed mind Óvárba mind pedig Dóczy uramnak, hogy szorgalmatos vigyázásban lévén, ha kik efféle találkoznak, megtartóztassák. Leopold Péck, hogy pénznek szerét nem teheti, nem csodáljuk, mert az mint ez Kegyelmednek küldött consignatióból meglátja, palatinus uramnak és imide amoda osztogatta most is a pénzt, az mi egy nehány rendbeli nyilvánvaló poroncsolatunk ellen, mert meg volt poroncsolva tőlünk serio hogy mindenekelőtt szorgalmatosabb és főbb gondja az végekre legyen és az mi attól superfluál, azt convertálja más helyekre, de ő evvel nem gondolván, praetulit privata publicis, ki minekünk igen ellenünk vagyon, mert azért vöttük ki minden oda való jövedelemből kezünket, hogy az szegény vitézlő rend annál inkább meg ne fogyatkoznék; de hogy cselekedte, Kegyelmetek thesaurarius urammal maga eleiben hívatván examinálja meg voltaképpen, miért cselekedte ezt, és ezután efféle dolgoktól arceálja; de hogy az végek tovább igy ne legyenek ám ottan az Kegyelmedtől leendő tizenötezer forintot convertálja oda Kegyelmed, csak bemenvén tisztibe, fizessen meg a szolgáló rendnek és ugy jöjjön hozzánk az gyűlésre. Az salétromra nekünk szorgalmatos vigyáztatásunk lévén, nem engedjük másua convertáltatni, hanem oda az mint Kegyelmed írja. Pongrácz János dolgát az mi illeti, legyen veszteg már az gyűlésig Beczkóba, azután meglássuk, mint lehessen az dolog. Mi isten egészségünket adván, ezten hétfőn okvetlen megindulván, Pünkösd estvére benn akarunk lenni Beszterczén. Bene valeat. Datum Cassoviae die 24. Maii 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Külczím: **Spectabili stb. Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb.**

Más kéz: **Exhibitae 27. Maii 1620.**

(Eredeti az orsz. ltárban.)

LXXXVII. 1620. majus 25.

Gabriel stb.

Spectabilis stb. Salutem stb.

Im viszont felbocsátottuk Monoki Sebestyént háromszáz kopjás lovasokkal Kegyelmedhez, kinek jóllehet még ennekelőtte három héttel ordinantiánkat kiadtuk volt, de hírünk sem volt benne, hogy házánál mulatott; melyet hogy megértettünk, mindjárást behivattuk hozzánk, és késedelmes voltáról megfeddettük, mely dolgáról elegedendőképen megmentvén magát, ha azelőtt azt értésünkre adta volna, akkor is helyt adtunk volna annak, holott méltónak ismerjük lenni; az hada ugyan fel mehetett volna. De ha immár így történt, arról nem tehetünk; hanem az huszonháromszáz lovasnak, kit eddég oda fel expediáltunk, regestumát pure leiratván, Kegyelmed kezéhez küldöttük; ezeknek pedig az háromszáz lovasoknak noha vagyon három hete hogy fizettünk, mindazáltal Kegyelmed a 20. die praesentis mensis Maii computálja havokat az három hetet semmiben tudván, holott arra semmit nem szolgáltanak, hanem csak az szegénységen éltenek ingyen: a vigesima die havok kitelvén, úgy fizessen meg nekik: fizetések felől penig honnan kellessék meglenni, egyéb informátiót Kegyelmednek nem adunk, hanem a mely pénzt az confoederatus országok fognak küldeni, abból fizessen meg nekik Kegyelmed. Bene valeat. Datum Cassoviae die 25. mensis Maii. anno domini 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

P. S. Kegyelmed pedig Monoki Sebestyént főembernek tartsa és ismerje és adjon instructiót neki, mihez kellessék magát tartani.

Iohannes Kraus m. p.

Egy másik kis lapon: Extratus literarum Leopoldi Péck a 19. Maii. Ezeknek fölötte én is akarván ő nagának (palatinus uramnak) szolgálnom ex arendis fizettem, úgy mint ex districtu vöröskőiensi Pálfi Miklósné asszonyomnak flor. ezer, Koháry Péter uramnak ő naga parancsolatjából fl. 500, Zelesseni Istvánnak úgymint palatinus uram ő naga ghymesi és komjáti tisztartójának készpénzül ad quietantiam adtam fl. 516. Item ratione arendae bonorum Gymesiensium et pagi Perezlen ac Körtvély fl. 500 adtam etc. *(Tovább Bethlen kezével:)* Ezen kívül mindenütt való maga jószáginak áreudája mennyire extendáltassék, meg nem tudhatom, de az is nem kevés summa. Ezt is Péék írta.

Külczím: Spebtabili stb. Stanislao Thurzo de Bethlenfalva stb.

(Eredeti orsz. levéltárban.)

LXXXVIII. 1620 május 27.

Gabriel stb.
Spectabilis stb. Salutem stb.

A végbeli török vitézek nagy panaszszal adják értésünkre, hogy az elmult napokban Csongrádnál tizennégy főtöröket vágtanak volna le valami csavargó latrok, megint csakhamar azután Bács táján egy faluból kilenczven lovakat vittenek el. Mivel pedig ez ilyen dolgok az közönséges békesség ellen láttatnak nyilván lenni, igen méltónak és szükségesnek ítíljük, hogy afféle latroknak, valahol őket megkaphatják, kedvezés nélkül érdemek szerint való büntetések legyen; mert ha csak hallgatásban múlik el, bizonyos dolog, hogy ők is az kölcsönt valamely végbeli vitézinknek visszaadják kétképen. Akarók azért Kegyelmedet inteni, hogy ennekutánna efféle panaszolkodással ne bántassunk; az békességnek is bontogatása efféleókből ne következzék; igen igen vigyáztasson afféle csavargókra; ott az körül való végekben is serio hagyja meg az tisztviselőknek, ha hol valami csavargókat érthetnek, szorgalmatosan végére menvén kedvezés nélkül megbüntessenek érdemek szerint. Bene valeat, nec secus faciat. Datum Cassoviae die 27. Maii anno domini 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Iohannes Kraus m. p.

Külczím: Spbili ac magno domino comiti Stanislao Thurzo stb. nobis honorando.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

LXXXIX. 1620. junius 5.

Gabriel stb.
Spectabilis stb.
Salutem stb.

Ennekelőtte való üdőkben vevén eszünkben, hogy római császár ő felge a cseheknek az egy holnapig való induciát meg nem akarná adni, ez okon Kassára palatinus urammal együtt az urakat egyben gyüjtvén, deliberáltunk vala, hogy a cseheket bizonyos számú magyar hadakkal az confoederatio tartása szerint megsegítenők; ugyanakkor arról is végeztünk volt, hogy senki ez országból fizetésre idegen országban ne merészelne menni, hanem Kegyelmed ha hol mi szolgálatra való jó legényeket tudhatna, mind túl a Dunán s mind innen, fizetéssel biztatná őket mi számunkra; ezalatt Horvát István az csehek mellé bemenvén, azokat a vitézeket a csehek mellé hat hat forint fizetésre hítta volna egy hóra, noha penig a csehek mi nekünk confoederatusink és oda is nem

gonosz helyre mentek volt, de mivel a vitézlő népnek ez országból számoson való kivitele és a pénznek szűk volta miatt, annyi fizetésre való hivatal igen káros, mivelhogy azok a katonák is akkori biztatásához képest Horvát Istvánnak, az négy forint fizetésre nem akarnának a mi szolgálatunkra jőni, e dologban elsőben Kegyelmedet akarván informálni, intjük Kegyelmedet, Horvát Istvánnak mindjárást írja meg, mindazokkal az vitézlő népekkel, kiket a csehek mellé hivott volt, jőjjön előnkben, valahol személyünket érti lenni, mind magának s mind a vitézeknek böcsülletes állapotjok és illendő fizetések lészen tőlünk; az vitézlő népnek is írjon a szerint Kegyelmed. Im mi is írattunk mind Horvát Istvánnak s mind a vitézlő népnek. Et bene valeat nec secus faciat. Datum ex castro Osgyán die 5. Iunii, anno do^{ni} 1620.

Benevolus
Gabriel m. p.

Kiről: Spectabili stb. comiti Stanislao Thurzo de Betthlenffalva stb. nobis honorando.

Más kéz.: Exhibitae 10. Iunii.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

XC. 1620. jun. 13.

Sacratissima caesara stb.

Domine stb.

Quod nec institutam ab initio ad vestram Maiestatem caesaream ac regiam, ex me legationem ante tempora instantium comitiorum expedire; nec generosum dominum Volffgangum Wilhelmum a Laminger, eiusdem Maiestatis consiliarium tempestivius dimittere potuerim, in causa fuit, partim tardior ipsius domini Lamingeri cum internuncio meo, quam pro necessitate accelerandorum negotiorum, reditus; partim cancellarii etiam mei, quem in eam legationem expediendum destinaveram ob res Transylvanicas mora diuturnior. Nunc vero cum adventus utriusque ad initium ferme diaetae praesentis concurrerit, et a Vestra Matte caesarea ac regia talia per ablegatum suum proponuntur ac postulantur, ad quae finalem certamque dare resolutionem non est, nec erat in mei solius facultate arbitrioque, positum habui omnino necessarium, ut ex comitiis iam pene confluentibus clarius eidem responsum darem. Namquod ad reductionem auxiliorum Bohemis, aliisque confoederatis expeditorum attinet; iam ab initio Vestrae Matti caesareae regiaeque peroptime constitit, ea lege et conditione inducias me, gentemque Hungaricam cum Vestra Matte caesarea ac regia pepigisse, ut post requisitionem easdem similiter Bohemis etiam et aliis incorporatis provinciis concedere teneatur. Quas cum multis obtestationibus frustra apud Mattem

Vram hactenus urserim et sollicitaverim, tantum abest, ut ulla eas ratione impetrare potuissem, quin interea temporis ferro, flammaque Bohemos comprimere Vra Mattas caesarea regiaque satagerit. Unde nos Hungari, non tam in apertam violentamque Hungaricarum induciarum solutionem, quam foedèris Bohemici observationem auxilia Bohemis, aliis confoederatis administrare sub fideique foederis vinculo coacti sumus: id quod etiam non proprio motu, sed consilio ac voto regni Hungariae feci; quod in praesentia et assensu illumi dni comitis palatini, aliorumque magnatum Cassoviae conclusum extitit, peragere, et in effectum ducere debui. Siquidem aequitas vel iniquitas causae Bohemicorum motuum cum necdum a Vra Matte audiri meruerint, nobis etiam similiter constare potuit minime, quos quidem in iniqua, iniustaque ipsorum causa iuvare nostro sanguine nolle, nec debere in ipsa foederis pactione protestati fuimus. Quousque tamen inauditi incognitique manserint, tanquam socios iustissimos et aequissimos eos habentes, nunquam deserere, sed semper ut pactorum foederum ratio postulat, iuvare tenemur et juvabimus omnino. Itaque missio auxiliorum Hungaricorum confoederatis, non est violatio induciarum, sed observatio foederis Bohemici; quod induciae cum Vra Matte initae non tollunt, nec repudiatum nolunt, imo ut similes ipsis quoque inducias partiri Vra Mattas caesarea ac regia dignetur, efflagitant. Quod vero decisionem pacificationis Bohemicae ad sacrum electorale collegium Vra Mattas caesarea ac regia relegat: nulla mea nec gentis Ungaricae facit iniuria; scimus enim Bohemos aliosque confoederatos membra sacri Romani imperii esse inseparabilia: ultraque meam sortem esse, falcem in alienam mittendo messem, iura regnorum imperialium moderari ac dirigere, sed aliud est ex tam funestissimis bellorum tempestatibus inducias ex foedere promissas urgere et sollicitare, et tractatum pacis studiis quibusvis melioribus promovere: aliud item, causam totius controversiae plena cum authoritate et iurisdictione finaliter dirimere, decidere et terminare. Illud prius ex legibus induciarum mihi fuerat concessum. hoc posterius sacri imperii electoribus eorumque collegio relictum. Unde non video conveniens fuisse, qualiter Vra Mattas caesarea regiaque ad serenissimum principem et dominum electorem Saxoniae ducem de me informationem dederit, tanquam hoc pacis cum Bohemis tractandae negotium, contra augustam electorum imperialium authoritatem mihi soli usurpare, meque in eam quae propria ipsorum foret iurisdictionem immiscere proposuisse. Hoc facto siquidem manifeste deprehenditur; dum me apud excelsissimos imperii electores, tanquam indignum, immeritumque, ad cuius instantiam promissae Bohemis induciae largiantur, prosternit et annihilat; apud me vero quominus eas con-

cedere possit, authoritatem collegii electoralis obtendit, nihil aliud agere, quam occasiones continuandi belli funestissimi, et victoriam si in effectum ducere possit, ex separatione sociorum sibi polliceri. De me ipso hoc facile ausim affirmari, tam erga Mattem Vestram caesaream et regiam, quam socios confoederatos synceritate immaculata processisse, et nisi repulsam patiar, in posterum etiam procedere propossuisse.

Ultimo, quod obsides a me et statibus regni pro legatis Vrae Mattis caesareae regiaeque ad praesentia comitia mittendis petit: et si ipse quoque non sine admiratione audivi, nihilominus rem tam ad senatum, quam ordines, qui iam in comitiis adsunt, detuli, qui uno omnes consensu, tali Vrae Mattis petitioni certis, validisque rationibus nequaquam annuere reperiuntur; nam et iura publica, antiquamque libertatem eiusmodi diaetarum, quibus omnibus ad eam confluentibus sub poena severissima de salvo securoque accessu et recessu cavetur: et propriam regiam authoritatem, quae hactenus juxta leges induciarum, vel in promulgationis confirmatione salva mansit, cum et tempus induciarum ultra comitiorum terminum se extendat, in dubium vocare detrectareque videtur: imo ius etiam gentium, quo legati ubique et semper tutissime versantur, invalidat, verum cum eiusmodi obsidum petitione nonnisi dies comitiorum prolongari video, Vrae Matti caesareae ac regiae syncere significo: cum alias civitas isthaec angusta, inter alpes loco Regni Hungariae sterilissimo et ob frequentiam montanistarum et fodinas laborantium semper annonae commeatu laboret: nunc in tanto gentium populorumque concursu, adeo penuria commeatus cujuslibet laborare tam cito coepit, ut vix ad mensem vel etiam pauciores dies hic tantam multudinis molem sustentari posse credam. Itaque dimisso cursu quam celere Vrae Mattis Caesareae Regiaeque legato, studiose eidem intimandum censeo, ut suos ad ista comitia diaetalia destinatos legatos, quantocius expedire, mittereque non differat: ne ob causas praescriptas morae longioris impatientes status redditi, tempus nimis angustum et praeproperum, cum legatis Vrae Mattis caesareae ac regiae tractandi supermaneat. Quos ego universos et singulos, tam de secura pacificaque accessione, commoratione et reditu ubique plena fide assecuratos, affidatosque volo, immo tam in accessu, quam in recessu de tuta sufficientique ipsos deducente comitiva provisurum perlibenter et officiosissime me offero ac polliceor. Conservet deus Vram caesaream regiamque Mattem ad annos plurimos feliciter imperantem. Datum in libera egiaque montana civitate Novizoliense die 13. mensis Iunii, anno dni 1620.

Sacrmae caesareae regiaeque Mattis Vrae

servitor obsequentissimus

Gabriel m. p.

Kívül: Par literarum principis Bethleni ad suam mattem datarum. (Orsz. lvtár. Public. Fasc. 13. N° 26.)

XCI. 1620. jun. 30.

Gabriel dei gratia stb.

Egregie fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Néminemű dolog felől akarván magadat megtaláltatni, arról való akaratunknak elődben való terjesztését és megmondását biztuk becsületes híveinkre, öregbik Balassi Ferencz uramra és Kornis Ferenczre, melyet fognak is referálni. Azért mi is kegyelmesen intünk, holott ez dolog kiváltképpen magad javára is tendál, Balassi uramék szavának teljes hitelt, és persuasiojoknak helyt adván az mi tekintetünkért és az magad javáért is conveniálj úgy Gáspár Jánossal, hogy kedvét ne szegjed; kiért minekünk más kegyelmességünket veszed. Vale. Datum Novizolii die ultima Iunii, anno domini 1620.

Gabriel m. p.

Külczím: Egregio Ioanni Lazar de Gyalakutha etc. fideli nobis syncere dilecto.

(Eredetije a gr. Lázár-család megyesfalvi ltárban.)

XCII. 1620. aug. 26.

Gabriel div. fav. clem. electus Hung. sat.

Ill^{me} Comes. Tamesti praeter spem et opinionem nostram Illustratis V^{rae} huc ad nos reditus quem ultro sese maturaturam ante suum hinc abscessum nobis spoponderat, plus iusto protraheretur, illius nihilominus expectatione persvasi in hesternum usque diem per quam difficillime status et ordines regni detinere potuimus, qui pertoesi diuturnioris morae et expensarum ubi nedum adventu ipsius quippiam certi inaudiretur, detinere ulterius se nulla passi sunt ratione, verum (quod iam hactenus Ill^{ti} V^{rae} innotuisse arbitramur) ad ulteriora progressi, personae nrae conditionem in suspenso relinquere nolentes, diaetae finem imposuerunt solutisque comitiis ad propria quisque illorum rediit. Hoc tamen non obstante cum ex literis Ill^{tis} V^{rae} tam emansionis suae causas quam suae quoque m^{tis} c. intentionem et tractandi nobiscum voluntatem intelligamus, ejus nos etiamnum esse animi et sententiae sciat, velimus quam eidem hic praesenti coram aperuimus, expedituri Posonium quamprimum comitem palatinum et cancellarium nostrum cum ea potentia, qualem sibi et adiunctis suis collegis datum iri insinuat. Quod si ergo id suae m^{ti} c. ita visum fuerit, expediat suos comissarios Posonium, idem facturi sumus etiam nosmetipsi vel propia, si opus fuerit in persona.

Suburbium Comaromiense huic tractatui cum ob remotiorem loci distantiam tum ob vicinitatem Turcarum minus esse commodum, vel V[rae] Ill[tis] judicio facile evicerimus. Itaque res isthaec ex suo iam M[tis] c. arbitrio dependet, quae si voluerit tractandae pacis initium facere, nos eius capessendae, promovendae, aeternumque observandae inveniet paratissimos zelozissimosque. Qua de re per V[ram] Ill[tem] quam citissime certiores fieri cupientes, eandem sat.

Dabantur in libera civitate nra montana Novisoliensi die 26. aug. MDCXX.

Benevolus
Gabriel m. p.

Iohannes Kraus m. p.

Külczím : Ill. dno Ragimbaldo, comiti a Collalto sat. s. c. Rque M[tis] consiliario bellico aulico, camerario et deputato supremo capitaneo etc. etc.

(Eredeti sajátkezü aláírással, a bécsi cs. és kir. titk. ltb. *Hung.*)

XCIII. 1620. aug. 28.

Gabriel, dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes.

Friderico dei gratia regi Bohemiae etc. Salutem prosperrimam precatur, amicitiamque et studia syncera nuncupat.

Serenissime rex, domine frater, compater, vicine et confoederate nobis carissime. Satisfactum iam est desideratissimis tam V[rae] Dilectionis, quam omnium confoederatorum nostrorum votis, dum videlicet universi fideles status et ordines nostri, paribus votis et suffragiis personam nostram ad regni huius fastigium evehendo, nostrae sese curae, regimini et conservationi subiicere nequaquam dubitaverint. Opus hoc solius dei esse, nullus fuerit, nisi penitus visu, menteque captus, qui inficias ire possit. Bono-ne vero nostro, an malo, quis inperscrutabilia dei consilia investiget? Sufficit nullum saeculum ab orbe condito vidisse saltem talia tempora, quae tam conjunctissimis animis, qua in deum, qua in puriorem orthodoxam religionem, qua in restitutionem libertatum publicarum, duos reges tam inaudito et stupendo exemplo produxissent. Quae cum ita sint, tanto iam apertiore cordis intimi affectu rem cuiuscunque communem aggrediamur oportet, eoque nomine id unice a V[ra] Dilectione efflagitamus, nos non aliter erga se affici, quam erga proprium, et si quod maius dici possit, sanguinem certo sibi persuasum habere velit, nihilque iam cogitare amplius, quam ut occasio et locus commodus suppetat, quo mutuo congressu res nostras syncere invicem communicare liceat, de quo propediem ad V[ram] Dil. sumus perscripturi. Reliqua cum nuper per dnum Plessaeum, tum praesente quoque barone ab Hodgiova,

in privatis colloquiis ultro citroque agitatis, Dil[ni] V[rae] referenda concredimus. Quibus eadem fidem indubiam adhibere et nos amore continuo prosequi non cessabit. Deus Dil[em] V[ram] conservet diutissime regnantem et florentem. Dabantur Novisolii die 28. Augusti anno 1620.

Dilectionis V[rae]

frater, compater et
confoederatus studiosissimus
Gabriel m. p.

Ad serenissimum Bohemiae regem Fridericum.

(Egykoru másolata a müncheni udv. könyvtárban Collectio Cameraria 53. sz.)

XCIV. 1620. sept. 3.

Illustrissime comes etc.

Kgd levelét itt Szent-Kereszten ma reggel ezelőtt egy órával vöttük, melyből értjük Kgd irásit. Az jószág állapotját a mi illeti, Lónay Kállót nem akarván különben megadni, hanem saczoltató tractatus által, kénszeríttettünk vele contrahálni. és ha többet kévánt volna is oda adtuk volna akkor pro tempore, de tanácsból studio cselekedtük akkori állapatra nézve, de ha meg nem holt volna, meghallotta volna az ország, miket proponáltattunk volna ellene, hazafia levén, ország házát nem hazájához való szeretetből, hanem áron adja fel. Ha urának hű akart lenni, tartotta volna meg; ha pedig nemzetéhez való szeretetit akarta megmutatni, ne árron, hanem gratis kellett volna megadni, mint az több végházbeli vitézlő nép cselekedett. Igy levén azért a dolog, Kgld semmit azzal ne gondoljon, ha szintén ius regiumot extrahált volna is akkori állapotunkban. mert eddig nem is statuáltatta magát, hanem most aláindulásakor extrahált statutoriát az cancellarián, melyet megértvén, mindjárt utánna írattunk és demandaltunk neki, hogy supersedeáljon attól, mert nem engedjük, ahhoz semmi közit ne tartsa; az ratiókat diserte megírattuk. Igy Kgld abban megmaradhat, melyről coram plura.

Mi az mi utunkat illeti, Körmöczön egy éczaka háltunk, az estve jöttünk ide, ma Sarnóczára, holnap Sz.-Benedekre, azután Komjátihoz, vasárnap Ujvárban megyünk, ha isten engedi, és ott semmit nem késnénk, csak az hadak jőnének elő, mindjárt mustráltatnánk és fizettetnénk nekik. Kgd azért semmit ne késsék, dolgait disponálván, igyekezzék alá jőni, mert dolgainkhoz kelletik látnunk, holott minden fundamentoma az mostani dolognak az celebritás. Rédei uramnak szép hada vagyon és megindult ma s holnap költözik által az Tiszán: meglátja Kgd, Erdélyből is szép fizetett nép jön. Hogy az Kgd Tiszán-túl fogadott népe fize-

tés nélkül nem akart elindúlni, értjük; az Rédei uram hada is azon predicamentumban volt, s arra nézve küldtük meg fizetéseket, kiknek az múlt szeredán csötörtökön fizettenek meg; közel ötezer ember, de mustrálásoknak napjától tudják azok is az fizetést. Kgd is jól cselekedte, hogy fizettetett nekik, abból semmi defectus nem leszen; itt Kgld egyszersmind kezéhez veszi azoknak fizetését.

Az deszkákat hogy megszerzették Kgld emberi, kedvesen vöttük; kincstartó uram demandalt az solnai harminczadosnak, hogy gondot viseljen reá, megválogassa, az árát megadja, és alá szállítsa. Kgldet is intjük, ha kévántatik, szállásonk fogadásában tisztartói által legyen segítséggel neki, pénzünkért fogadjanak embereket Galgóczig, ne késsenek semmit véle, mert egyébaránt készen vannak az hid csinálásboz. Illésházi uram, hogy az ő hadát nemsokára megfogadhatja, az igen jól esik, elégségesek lesznek ott az vigyázásra: mihelt hadat hallanak ott, nem reméljük, hogy semmit próbáljanak.

Generalis uram mind Posont s a többit eljárta, mindenek jó dispositióval vannak, semmi ellenség Bécsen alól nincsen egyéb az Eszterhás hadánál, kik azontól ide jönnének, mihelt valamely urat Sopronban által bocsátunk, uno ore azzal biztatnak bennünket.

Colalto levelét kedden utunkban adák, írja, hogy császár igy is kész velünk tractálni, noha az electiót nem reménlette; Posonban küldi comissariusit, kik ha eljőnek, meghalljuk mi is, mit fognak proponálni; kévántatnék a Kgld jelenlétele akkor; talám hétfőn fognak indulni Bécsből. Bene valeat. Ex Sz.-Kereszt, 3. Septembris, 1620.

Gabriel m. p.

Mi nemcsak az tokaji örökségeket adtuk Kgldnek, hanem más szép jószágot is azzal együtt, melyet Lónyai Dóczival együtt 18 ezer forinton kértek császártól; Bornemiszáé volt az is. Isten alá hozván Kgldet, akkor bővebben beszéljünk felőle, most a camara hadd foglalja el, és valahány napig kezek levén az jószágon, azután per manus bocsássák Kgld kezében. Interim az szőlők megszedetésére az tokaji praefectus viseljen úgy gondot, mintha mi számunkra szedetnék etc.

Külczím: Illustri comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva etc.

(A fejedelem saját kezével irt eredetije orsz. ltár Act. Thurz. Fasc. 97. Nº 25.)

XCV. 1620. sept. 2.

Gabriel dei gr. electus Hung. sat. rex sat.

Ill. ac magn. dne nobis honorande. Salutem sat.

Quas ad nos Vienna 29. mensis proxime praeteriti expedivit,

eas per cursorem ordinarium in itinere recte prima Sept. recepimus. Ex quibus dum intelligamus necdum desideratae pacis scintillam in animo M[tis] imp. penitus extinctam esse, nova vicissim spe pacis aliquantulum erecti, haud leviter gratulamur. Nos in eodem quo semel significavimus, proposito firmiter perseverantes, commissarios nros iam nominatos illico Posonium versus expedire facile potuissemus, nisi de consveta tarditate procrastinationeque legatorum caesareanorum ab experientia docti fuissemus. Siquidem nostros vel eodem die ad locum destinatum legatos, in promptu expediendos habuissemus, verum de eorum taediosa cunctatione moraque longiore solliciti, antequam de die, ad quem legatos caesareanos Hamburgum descensuros resciverimus, nostros circa Simptaviam vel Tirnaviam legatos, ad latus retinebimus. Ubi autem de illorum descensu, quamprimum certiores fuerimus redditi, in nobis nec studium almae pacis toties oblatum, nec commissariorum nostrorum Posonium versus accelerationem desiderari patiemur, modo ex illis etiam partibus ea adhibeatur diligentia, ne tanto exercituum nostrorum, quos iam concitare cepimus, concursu ac velocitate, quae genti nostrae propria est, etiam praeter institutum voluntatemque nostram praeventi, maioribus quam cogitassemus tractationes pacis difficultatibus inviolantur aut impediantur. Qua de re absque ulla mora, iterum certam a vobis informationem expectamus, cum hisque eidem omnem prosperitatem cupimus.

Datum in regia civitate nra montana Cremniciensi die 2. Septembris a. 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külczím: Ill. ac magn. dno Ragimbaldo sat. s. imp. M[tis] certae exercituum partis capitaneo sat.

(*Eredeti*, a bécsi cs. és k. titk. ltb. Hung.)

XCVI. 1620. sept. 7.

Gabriel sat.

Ill. comes sat. salutem sat.

Quas ad nos Vienna 4. huius mensis dedit, heri sub coena vespertina recepimus. Non putabamus c. M[tis] commissarios praeter expertam iam a nobis consvetudinem ad eo ingressum tractatus istius maturare; ex nostris commissariis d. comes palatinus ad aedes proprias divertens, in aula praesens non reperitur, per cursores tamen adventus etiam eius quantocyus acceleratur. Interea qui praesentes hic nobiscum reperti sunt, crastina die, deo volente, eos Posonium expediemus, ita ut die Mercurii ad vesperam eodem appellere poterunt, et statim sequentibus diebus de loco,

modoque tractationis cum commissariis suae M[tis], initia commissorum negotiorum et tractatus capessere valebunt, qui in mandatis habebunt, ut de ipsorum praesentia Posonii tempestive commissarios suae M[tis] faciant certiores. His sat.

Datum in arce nra Érsekujvár 7. Sept. 1620.

Benevolus

Gabriel m. p.

Külczím: Ill. dno Ragimbaldo sat. sat.

(*Eredeti*, a bécsi cs. k. titk. lt. Hung.)

XCVII. 1620. sept. 14.

Magnifice domine!

Tegnapelőtt csötörtökön délután az szomorú hír az hadak megveretése felől mint vagyon, magam is azon való nagy kesergésem miatt meg nem írhatom, azt sem értvén, Kgd hol vagyon mi állapattal és megegyezhetett, ... az derék haddal mint jöhettek uram vissza, nagy búsulásban vagyok, hogy Kegd levelét nem láthatom. Komáromy Gergely váradi hadnagyot tegnapelőtt küldtem Kegd eleiben, im most ujobban Balogh Jánost küldtem. Kegdet intem, nekem mindjárt minden állapatról írjon bizonyost. És ha az derék haddal meg nem egyezett volt, melyet nem is reménlek, hogy lehetett, Kgd az hadat meg ne hagyja szakadozni, mentől takarosban lehet, ügyekezze úgy hozni és Szombathoz siessen véllek, a hova én is isten velem lévén, hétfőn indulok. Kornis uramékkal való hadat is, ha Kgd megegyezett véllek, avagy ha hol érti jönni őket, megegyezzék véllek, őket megoszlani ne engedje, életekre parancsoljon minden kapitányoknak, hadnagyoknak, reájok vigyázzanak, el ne menjenek, Kegddel együtt Szombathoz jőjjenek, viselhessünk gondot az országra s magunkra. Bene valeat. In Poson die 14. Septembris 1620.

Gabriel m. p.

Külczím: Spectabili ac magnifico Simoni Pechi de Zenthersebet cancellario et consiliario nostro necnon certi exercitus generali, sincere nobis dilecto.

(Eredetije a gyulafehérvári levéltárban Beke kanonok által ujabban felfedezett lymbusban.)

XCVIII. 1620. sept. 19.

Magnifice et generose nobis dilecti.

Két rendbeli leveleinket megírtuk vala Kegyelmeteknek, egyet az informatióval, azonban érkezék az Kegyelmetek levelei,

melynek egyikét ebéd előtt, másikát délután 16. Septembris írt. [1]) Értvén az vezérnek álnokságát, mivel az előtt az németek ígiretit obiiciálta Kegyelmeteknek, más felől Nasardot mire animálta légyen, kiben semmi kedve nem tölt, abból immár bizonyosan eszében veheti Kegyelmetek, mint kelljen hitelt adni szavoknak; Kegyelmeteket is hitlevelére hivatta be, ígírvén negyed napra való elbocsátását. Az 60 faluk felől való végezéseket is mint állják meg, ahoz képest az mi reánk fogott dolgot is, 2 esztendővel ez előtt való megígírését az váraknak, mely igaz légyen, megítílheti; kiről az vezérnek minemű levelet irattunk légyen, ex paribus inclusis megértitek, melyet cum solennitate priuata audientiában kell beadni Kegyelmeteknek. Hogy az vezérre írtanak az mi az mi postáink tartóztatások felől, nem tagadjuk, mi írtuk volt oratorunknak, megértvén Demjén Ferencz írásából, hogy Budán való tartóztatásának immár 12 napja volna, [2]) és noha ígíri elbocsátásokat, de bizonyoson végére ment, hogy Fejérvárról el nem bocsáttatja addig, valamíg Kegyelmetek Budára nem érkezik. Mely dolgot értvén, mivel nem kevés búsúlásunk volt rajta, minthogy Illei Jánost is egynéhány hétig tartóztatta, eszükben vevén bizonyoson, hogy nem jóakarónk, mivel minden dolgainkat gátolni igyekezik, ott benn a portán pedig sokkal avagy ezer grádicscsal is jobb karban volnának dolgaink az fővezérnél s egyebeknél is, kénszeritettünk értésére adni az portának, hogy az sok késedelmet nem minekünk, hanem az sok tartóztatásnak tribuálják. [3])

Kegyelmetek azért az vezérnek bátorsággal szóljon, és eleiben adja az dolgot, pedig csak ily formán proponálja: értette Mehemet agától ő nagysága panaszát és búsúlását Kegyelmetek, mintha én írtam és panaszlottam volna az portán ő nagyságára követink tartóztatása felől, melyet ő nagysága el ne higyjen, mert mi bizony senkinek nem írtunk az portán lévő urak közzül sem jót, sem gonoszt ő nagysága felől, hanem Demjén Ferenczet elbocsátván a portára, ő nagyságához hogy menjen és ott vegyen mindenekről tanulságot, azt parancsoltuk; azután két héttel vagy többel is bocsátott az erdéli gubernatorunk egy postát a portára erdéli dolgok végett, megírtuk volt neki, hogy Demjént elbocsátottuk, és azt is, mivel megyen; mely dolgot az gubernator is az portán lévő oratorunknak megírt. Mely hírrel az fővezér eleiben menvén az orator, megjelentette az dolgot, hogy mi régen postákat küldtünk az követek menetelinek hírével és egyéb nagy

[1]) Hogy vötte ő felsége azon egy napon emanált két levelünket. *Rimai János oldaljegyzete.*

[2]) Mint kell ő felségét mentenünk az posták tartóztatása miatt való corripiáló irás ellen az vezér előtt. *Rimai oldaljegyzete.*

[3]) Minemű kárt hozott az póstának tartóztatása. *Rimai oldaljegyzete.*

dolgokkal is, de hova löttenek, nem tudhatja, talán valahogy az utban megölték az latrok; ő nagysága viseljen gondot reájok,[1]) mert nagy dolgokról való írásokkal bocsáttattanak volt azok be, nem tudván semmit az mi oratorunk abban, hogy ő nagysága tartóztatta őket. Ennek is az megjelentésnek pedig azért kellett lenni, hogy az fővezér minden nap tudakozta az oratortól, hova lötteuek a követek avagy posták, mi hírt hall felőle;[2]) Erdélen által 2 levelet is küldött az fővezér mi nekünk azoknak elbocsátásokról, az angliai és flandriai oratorokat is intette, hogy minket és az cseh királyt kérjenek, valahogy az némettel meg ne békéljünk,[3]) ugyan az istenért kéretett bennünket, nekem ugyan parancsolta, hogy az ország választását meg ne vessem, az királságot felvegyem, semmit ne féljek, hatalmas császár jó akaratjában, segitségében semmit ne kételkedjem: mert mihelt királságra való választásomat megértik bizonyosan, azontól az német követét elvetik, egy óráig sem tractálnak véllek, minket hatalmas császár néppel kincscsel elegedendőképpen megsegit; csak Váczot megadjuk, nem lehet oly kévánságunk, melyre az fényes portán jó és kedves válaszunk nem lészen, az segitség adás felől pedig, hogy oda be ne is írjunk, se izenjünk, hanem csak az budai vezért találjuk meg felőle, meg vagyon parancsolva, hogy elegedendő segitséget adjon késedelem nélkül.[4]) Ezek hogy irattattak mi nekünk, igazságot írunk Kegyelmeteknek. Az vezér értvén azért az postáknak régen elindulásokat, de be nem érkezéseket, igen búsúlt rajta, és ha írt ő Nagyságának valamit, csak abból történt etc.

De itt immár materiája lévén Kegyelmeteknek az expostulatióra, és az nagy dolgokat hogy felhozza, rémítse is gyengén ez ide alább megírt mód szerint, talám nem árt.[5]) Ő nagyságának mi is, ugy mond, egynéhán szót szólnánk, melyet hogy meghallgasson csendesen, kérjük. Ugy vesszük eszünkben az ő nagysága eddig maga viselt dolgaiból, hogy ez mi követségünket kicsin avagy semmi dolognak ítíli, kiről ha bölcsen gondolkodik, bizony nem kicsin dolgok volnának, hanem hatalmas császárnak és birodalmának nagy hasznára, előmentére: mert az német király pápista lévén, lengyel király, spanyol királ, franczia királ és az

[1]) Honnan esett az fővezérnek tudomására az posták megtartóztatása. *Rimai oldaljegyzete.*

[2]) Az fővezér minden nap tudakozta az oratortól, hova lötteuek, késsenek az követek. *Rimai oldaljegyzete.*

[3]) Kérte az fővezér az angliai és flandriai követeket, kérjék az cseh királt, ne békéljen meg Ferdinánddal. *Rimai oldaljegyzete.*

[4]) Hogy ő felsége az budai vezért sollicitálja az segitségért. *Rimai oldaljegyzete.*

[5]) Materia nostrae propositionis. *Rimai oldaljegyzete.*

római pápa több pápista fejedelmekkel egy értelemben vadnak, és örömest minden hadokat ő hatalmassága ellen inditanák, melyet mi immár is eleiben számláltunk ő nagyságának, de azt el nem hivén, csak költött dolognak tartja és mondja lenni, hogy Váczat elfelejtsük; bizony nem az, bizonynyal higyje; szégyen volna mi nekünk fejér szakálú követeknek hazugságot itt beszéllenünk, igazat mondtunk és mondunk, hogy ha az mi királyunk ebben az igyekezetben keresztül nem állván meg nem gátolta volna, tudja azt az isten, mostan Buda alá volna az német hada [1]) mert ha minket magyarokat tavaly ez mostani urunk fel nem inditott volna, az cseheket meggyőzték volna, kénszerittettenek volna fejet hajtani Ferdinándnak, nem lévén akkor választott királyok, és az angliai, dániai, svéciai királyok sem voltanak mellettek, meg kellett volna hajlaniok, és azokat az hadakat mindjárt erre forditotta volna az német, túl az lengyel Molduva felől, az spanyol és francziai királyok az tengeren; ezek igy löttek volna, vagy hiszi vagy nem ő nagysága etc. De az mi kegyelmes urunk megindulván Erdélyből, nagy sok szép szavai, tanácsadási, igíreti, adományi által az országot arra birá, hogy mind felkeljünk és az német gonosz szándékának ellene álljunk, tudván az magyar nemzet ellen való gyülölségét az németnek, ha előbocsátjuk szándékában, Magyarországnak is veszedelme következik az két részen és hadakból; egy felől az német, más felől hatalmas császár hadai Magyarországban fognak hadakozni, és igy is el kell pusztulni, más felől az német is fogja bosszúját rajtok eltölteni. Efféle ratiókkal állatván az dolgot, és ehez hasonló többekkel is, magyar nemzet ugy serkent fel mint egy mély álomból, és ugy fogtak fegyvert az német ellen. Ezekkel az országokkal azután Pozsonban adták össze rettenetes hittel magokat, hogy halálig egymást soha nem hagyják, egymás híre nélkül meg nem békéllenek az némettel. Az mely dolgokra az mi urunk külömben nem ment, hanem azt kévánta az idegen nemzetektől, hogy ők is mi velünk együtt hatalmas császárhoz követeket küldjenek, és ő hatalmasságával szép állandó frigyet kössenek, mint az idvezült Bocskai király idejében voltanak etc. Sok tanácsadásink után birhattuk őket arra, mert azok igen idegenek voltanak és irtóztanak az fényes portán való tractálástól. Mely dolgot jó végben vivén, im elinditottuk minden országok követségit, kiket hogy ő nagysága ilyen kicsin dolog miatt igy akadályoztat, igazságot mondunk, bizony nem látunk semmi jót belőle következni.

Az Vácz állapotját ami illeti, az informatióból Kegyelmetek világoson megért mindeneket, és ahoz tartsa magát. És

[1]) Mennyit használt az ő felsége Erdélyből való kijövetele. *Rimai oldaljegyzete.*

noha az fővezér írására nézve talám immár ott Kegyelmeteket nem tartóztatja, alá bocsátja, de kétképpen lévén conturbáltatva, 1-o az vezér írására, 2-o az Kegyelmetek követségéből semmi bizonyos igírettel való reménységet nem vehetvén, bizonynyal igen félhetni attól, hogy minden követségnek eszét veszti, és ugy informálja az portát, hogy az némettel végeznek s mind ezeket az országokat cserben hagyják, melyet látja kegyelmetek, hogy mind ez ideig oly igen magok kezén viseltek, hogy mindenikben igen jó módjok és hasznok vagyon, mert mind mi s mind az ellenség futjuk őket és kérjük békeségünket tőlök. Sed quod maius, bizonyosan értsétek, hogy az ellenség igen sokasodik ellenünk, és ha az török segitsége most most most hamar bennünket nem ér, (kiknek csak most elsőben 2000 kopjását kaphatnánk is, rettenetes terrort adhatnánk az ellenségnek és sokat használnánk vele), igen félő, hogy meg ne nyomják most hirtelen az mi táborunkat; mely hogy in secretissimo legyen Kegyelmeteknél, serio intjük és kötelességére obtestáljuk. Mondom azért, hogy nemhogy segitséget adna, sőt oly informatiót ír ellenünk, mely nem hasznunkra, hanem veszedelemre fordul, mely hogy ne történjék, és az mostani nagy szükségben az segitséget is elbocsátaná, nekünk az tetszik, hogy ha pénzzel nem corrumpáltathatik ugy, hogy segitséget is bizonyosan adna, és Váccznak is kérésétől megszünnék, tehát in tali casu igen bizonyos reménséggel való ígíretet tegyen Kegyelmetek neki is, és ha lehetne, jövendő pünköst napot avagy 8 egész holnapot vetne, praefigálna megadásának, kire ugyan bizonyosan felelhetne is Kegyelmetek, miért kell annak az kevés üdő várakozásnak lenni. 1-o. Mivelhogy csak mostan ujontában vagyunk beállitván tisztünkben, ha mindjárt várat adunk töröknek, nemcsak az végházakban lévő vitézlő rend, de mindenestől az magyar nemzet tőlünk elidegenedik, és attól félünk, hogy visszaállanak Ferdinándhoz, reánk támadnak, s netalám életünket is fogyatják. Hogy azért ezzel se magunknak se ő hatalmasságának ellenséget és veszedelmet ne szerezzünk, ez 8 holnapnak ne legyen nehéz elvárása; bizonyosan megleszen 8 holnap elteljesedésében. 2-o. Téli üdő követvetkeztében reánk, nem lévén sohul egyebütt azoknak az vitézlő népnek semmi lakó helyek, minden télre való élésekkel oda takarodtanak; mint költöztethetnénk ilyen hertelen ki annyi lelket, és mennyi sírás rívás lenne, átkozódás, meggondolhatja Nagyságod. Hogy azért az se legyen, Nagyságod várja csendesen el az 8 holnapot; bizonyosan ígírjük Nagyságodnak megadását. De az megírt conditiók szerént ígírjük, tudniillik ha mindjárt előljáróban itt az mi szemünk láttára 2000 kopjást Nagyságod az pesti hídon általbocsát ő felsége mellé egy vagy két szancsák békkel és utánnok azoknak az több haddal az egri pasát etc., utánna az több conditiókat is szám-

lálván. Melyek ha megleszuek, bizonyosan elhiheti Nagyságod, hogy hatalmas császárnak sokat fog szolgálni mostan, mert ezzel minden ellenségnek rettenetes rémülést szerez, és jövendő esztendőben lengyelek ellen szárazon és spanyolok ellen tengeren minemű szép utakat nyithatni ez mostani kevés segitség elbocsátásával, Kegyelmetek bőségesen, fundamentaliter recenseálja, és az Dona discursusát is proponálja neki, ne mondja hogy tőle eltitkoltátok.

Ha pedig az segítség-adást vagy teljességgel recusálja, avagy emide amoda mutogat, avagy ilyen szép bizonyos megcsalhatatlan reménséggel való ígírettel nem lenne contentus, Kegyelmetek igen nagy obtestatiókkal éljen, és megmondja, hogy mi alá megyünk az fényes portára, de Nagyságod bizonyos legyen ebben, hogy ha az segítséget meg nem inditja mindjárt, vagy csak késleli is, tehát minden országok Ferdinánddal megbékellének, tovább nem halad, és nem veszekednek egymással; mert eszekben vévén ezt, hogy csak szóval akarja őket Nagyságod tartani, más felől az némettel tractál, kételkednek hogy ellenek lesztek, és hogy az ne következzék reájok, inkább egymással békéllenek meg; mely dolgot az Ferdinánd követi most is Posonban igen futják, palatinus, cancellárius és több főemberek vadnak ott, és csak azt várja az mi kegyelmes urunk, Nagyságod micsoda választ ad nekünk; ha az segítséget elküldi, bizonyoson higyje igen jól lészen az dolog, minden kétséget kigyomlál elméjekből, és Vácz is meglészen az módok szeréut: de ha az segítséget mindjárást nem küldi, bizonyosan az békeség végben megyen, mert soha el nem hitetheti ő felsége az országokkal, hogy ellenségek nem akar lenni Nagyságod az országoknaknak. Mely békeség ha meglészen, micsoda gonosz dolgok következzenek abból. Nagyságod megítílheti. Ennyi országok ő hatalmasságától elszakadnak, és Ferdinánddal megegyeznek etc. etc.

Ha ezen az úton jónak ítílitek uram az tractát, jóval jó; ha hol pedig más jobb és állandóbb fundamentomon épithettek bizonyoson, és aránzzátok hogy mint paláukokat, hódoltságokat reserválhattok, az segítséget is impetrálhatjátok ez mostani nagy szükségben, mi mindenekben acquiescálunk, és az Kegyelmetek industriájára hagytuk, biztuk, intvén csak ez egyre Kegyelmeteket, hogy országunknak az törökkel állandó békeséget stabiliálja, és az némettől ígírtetett palánkokat, hódolásra való számtalan falukat reserválјátok, az segítséget meginditsátok, kire nagy az szükség, igen nagy. És az 2000 forint summát is bátor beadjátok uram, csak immár legyen bene contentus, az segitséget bocsássa el, Kegyelmeteket expediálja kévánságunk szerént, az 8 holnapot várja és vártassa másokkal is csendesen el, ha egyéb nem lehet benne. Ha az 2000 forinttal contentus nem lenne, noha immár Vácz is bizonyosan meg leszen ígírve, mindazáltal csak az segítséget

bocsássa el, megis 3000 forintot ígírhet Kegyelmetek neki, és így immár 7000 forint kész pénz, ajándék is az téltől fogva 3000 forint érőt könnyen megtészen. Az vezér igen fenyegeti az hódolt falukat, hogy senki az mi fizetésünkre ne járjon belőlök; Kegyelmetek proponálja cum expostulatione neki, ez nem illenék az frigyhez, nemhogy magok segítenének, sőt az magunk jobbágyit is öléssel, rabsággal fenyegetik, valaki fizetésünkre jő. Ő nagysága attól supersedeáljon, az jobbágyságnak propriétása miénk országostól, ő nékik béhódol csak, engedjék eljőni, azzal az török uraknak való szolgálat és adó, dézma fizetés meg nem szűnik, fogyatkozik, és az hadnak vége lévén ismét helyére megyen kiki. Bene valeant. Tirnaviae die 19. Septembris tiz órakort 1620.

Gabriel m. p.

Külczím: Magnifico et generoso Stephano Doczy de Nagy Luchie et Iohanni Rimaÿ, oratoribus nostris ad Fulgidissimam Portam Ottomannicam etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije, mely a czímen kívül egészen Bethlen Gábor írása, *néhai Hilibi Gál László gyűjteményében* (*Chartophylaciorum Tom. XVII.*)

XCIX. 1620. november 4.

Spectabilis stb.

Az Vácz állapatja miben legyen, nem tudhatom, mert az levelek igen külömböznek, az mely levelet Kegyelmed tegnap talált elől és azt az ujvári postától küldte meg, abban bizonyosan irta az damasdi kapitán, hogy szombattól fogva öt álgyuval lőteti az Váczot, Sztrucz Ferencz pénteken írja Kegyelmednek az levelét és abban csak jelenséget sem ír olyat, melyből Vácznak megszállását coniectálhatnák, ha pedig akaratja volt reá az töröknek, nem kapitánnak, hanem semmire való embernek mondom, hogy semmi hírt atfelől nem hallott volna, mert lehetetlen dolog, hogy oly titkon lehetett volna indulások, hogy valami jelenséget eszekben nem vehettek volna, kiválképen ha álgyút hozott alája, azt titkon ki nem vonhatták, én azt reménlem, hogy semmi igaz ebben nincsen, melyet adjon az úristen és ha igaz nem kezd lenni, igen méltó az damasdi kapitánt megbüntetni, hogy ily hamis hírt irat Kegyelmednek, melyre nézve ennyi hadat meg indít ilyen derekas ellenséggel lévén dolgunk, ha igaz kapitán, miért nincsen igaz híre. Annak okáért Kegyelmed ezt cselekedje, hogy ha semmi az dologban nem lészen, az végbeli hadat mindjárt megfordítsa, Váczban az oda való 150 lovast bebocsássa, legyenek vigyázásban, de az többi mindjárt helyekre jőjjenek. Az vármegyéknek mindenfelé irasson, hogy jőjjenek personaliter mellénk mindjárt lovagjokkal, gyalogjokkal. Palatinus uramnak is írjon mindjárt

CII. 1621. február 1.

Illustris stb.

Kegyelmetek 28. Ian. írt levelét ma reggel 6 órakor hozák meg, melyet diligenter megolvasván, semmit az nagy rigiditásnál egyebet nem colligálhatok császár ő felsége commissáriusi magok viselésekből, mely ha igy leszen és egyebeket nem proponálnak, nem tudom miért mulatja ott Kegyelmetek az napokat, mert hogy én istentől és az nemes országtól régi szabadsága szerint reám ruházott kicsin dignitást féltemben magamról levessem, és örökké való gyalázatomra annak renunciáljak, bizony uram az soha sem leszen, arról senki ne gondolkodjék, sőt inkább halok meg tisztességem mellett, ingyen az titulus megadás s meg nem adás felett való differentia könnyen complanáltathatik keztünk, mert az Kegyelmetek discursusa szerint semmit nem veszekedem én afféllét, ha ő felsége meg nem adja is, erővel én nem extorqueálom, a mint nem is lehet, de viceversa ő fölsége sem foghatja meg senki kezében az szerencsét, etc. Ezen uram nem kellene veszekedni, hanem közelb kellene lépni az dologhoz, és tractálna Kegyelmetek de summo iure s annak complanálása felől, mert igy békesség nem leszen, melyet hogy Kegyelmed nemzetének tartozó kötelessége szerént hazájához való szeretetiért syncere igyekezze promoveálni, én az istenre obtestálom Kegyelmedet, és szeretettel intem, úgy tractáljon velek, mely az ország szabadságának s az én személyemnek is ne derogáljon, meggondolja Kegyelmed, hogy halandók vagyunk, olyat végezzünk, hogy posteritásink is örvendezhessenek nékie, s Kegmedet áldhassák érette, ne kénszerittessem extremumokon járni, mely ha leszen, bizony örökké való siralom követ sokakat és az fegyver sokáig ki nem esik az kézből.

Én uram az secura, honesta paxot igen kévánom, sed non fucatam, melyhez örömest is accomodálom magamat, én rajtam semmi el nem mulik, valami illendő és lehetséges, ki országunk szabadságával és holtomig való gyalázatommal nem ellenkezik. Irtam bővebben cancellárius uramnak, Kegyelmednek ő kegyelme erről világosban fog beszélgetni, megnyugodjék Kegyelmed ebben, hogy féltemben bizony meg nem halok, soha úgy nem rémithet senki, hogy elfussak és ha az concordiára a dolog nem megyen, bizony Bécsben is nem fognak az emberek mégmaradhatni az ketedik holnapban; én senkit nem fenyegetek, csak kérem istenért Kegyelmedet, tisztinek megfeleljen, mostan ne féljünk uram, mert velünk vagyon az isten és ha békesség nem lehet is, bizony megoltalmazhatjuk országunkat, csak Kegyelmed és az urak egyenlőképen akarják, úgy, a mint én. Eszterhás Dánielt nem én, hanem az statusok arestálták az maga passiójára, melyet itt coram 25 personis beszélgete, látta az kímet s beszéllett véle, ki Buquoy

táborába járt s akkor jütt meg onnét, etc. Mivel látta, beszéllett véle, értette az intentumot s eltitkolta, ergo stb. Ez az oka arestálásának, de naponként, úgy értem, hogy többűlnek, kiket én csak láttatlanná teszek, de ha az békesség végben nem megyen, bizony megsiratják. Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egészségben. Datum Tyrnaviae 1ª Februarii 1621. hora 11 ante meridiem.

Benevolus

Gabriel m. p.

Kivül: Illustri comiti Sigismundo Forgach stb.

(Egykorú másolat az orsz. ltár Publ. Fasc. 13. No. 34.)

CIII. febr. 5.

Gabriel dei gratia etc. Egr. fidelis etc. Salutem etc.

Quandoquidem Fridericus Hermannus ab illo tempore, quo propter restitutionem libertatis regni Hungariae praesentes motus concitati sunt, rebellis factus partes caesareas secutus est, et hisce quoque diebus uxorem ac liberos Posonio Viennam abduci curavit: ea propter omnia vina et substantiam ipsius aliaque bona universa ac singula quocunque nomine vocitata tamquam huiuscemodi rebellis hominis, egregio nostro fideli dapifero Sigismundo Kékedi contulimus atque donavimus.

Ac proinde tibi serio mandantes iniungimus et visis hisce praesentibus nostris nulla ulteriori commissione expectata subque amissione gratiae nostrae, omnia dicti Friderici Hermanni vina res substantiae et bona universa, sive in domo propria, sive in aliorum manibus reposita sint et per te inventa fuerint singilatim sine ulla excusatione produci et absque ulla mora mox et defacto praefato Sigismundo Kékedi vel per ipsum ac id deputatis hominibus ad manus consignes et consignari facias. Secus haud acturus. Datum Tyrnaviae die. 5. Febr. Anno 1621.

Gabriel m. p.

Külczím: Egregio Leopoldo Peck domus thesauriae nostrae posoniensis administratori ac arcium Zent Gieörgi et Bazin capitaneo. Fideli nobis dilecto.

(Másolata az orsz. ltárban. Tract. Publ. Fasc. 25 No Vo.)

CIV. 1621. márcz. 10.

Magnifice fidelis stb.

Az estve 7 órakor érkezék postám a portáról, 7. Február indult, csudálatosan forgott az állapat és Caesár Gál noha hánta a kasszát, sokat is fizetett és sokat igirt, semmit nem használt, immár az conflictus hírének megvitele után lött minden dolog,

reggeltűl fogva gyertya világig tartott a tanács a vezér házáuál, melyben muffti, az hozgya, ki helyére állatott az vezérek, giancsár aga, spaoglan agák, kaszjaszkerek és egy szóval minden végbeli mazul passák, békek, agák, kik akkor ott benn találtak lenni, behivattak a divánban, per voces ment a quaestio köztek, a magyarokkal köll-e a portának barátságot tartani, avagy az némettel, és azon nyugodtak meg, hogy az magyarokkal. Igy aztán solenniter ugyan proclamáltatott az Ferdinánd barátságának rejectiója a portán; ez 3. avagy 4. Febr. lött, másnap az vezér az mi követinket és az császárét is behívatta és előttek mondta meg amazoknak, hogy soha külemben barátságot, békességet császárral nem tart a porta, hanem, hogy minekünk országostúl békét hagy. Császártól 8. Febr. indúlt a csauz, mihozzánk is másik azzal, hogy meg ne békéljünk ő akaratjok nélkűl, mert reánk jő maga personaliter. Czorba passa, vagy bosznai, vagy kanizsai passa is mellénk rendöltetett, ő is utban vagyon, követségben jő az egész országhoz. A tatár kán követi utban vadnak, az öcsém írja, hogy 2. Martii Kolosvárra érkeztenek. Azok is a féle tatár segítség jövésének hirével jünnek. Ezeket Kegyelmed ex originalibus jobban megláthatja, melyeket igen szükség megolvasni Kegyelmednek és palatinus uramnak és róla valóban köll discuráljunk, mert bizony szintén rajta vesztjük az dolgot, ha eszenkben nem veszünk magunkat; de hogy az discursus jobb aránt legyen, ha szintén Posonban menni nem akartam volna is, elmennék, hogy Kegmetekkel beszélhessek magam és az leveleket in specie ti magatok olvassátok. Római császár nekem, nem hiszen, de im megmutatom, hogy én a keresztyénségnek kivánok annyi jót, mint Pázmán s akárki ez világon, ha ő felsége hitelt ad discursusomnak, megmaraszthatjuk Magyarországot, hanem az keresztyénségrűl is elfordíthatjuk talám a fegyvert. Kévántatik azért, hogy Kegyelmed supersedeáljon az én tűlem vett resolutiónak proponálásátúl addig, hanem jöjjen alá palatinus uram és Kegmed egy sajkán Posomban csak két óráig való discursusra és mindjárt visszabocsátom ő kegyelmét Kegyelmeddel együtt, mondhassam meg az én censurámot, mert pennára nem bizhatom. Bizony uram, hoc opus hic labor, most maradhat Magyarország, most veszhet el is, mert hitet adtak a mi követenk ottbenn, hogy a császárral Magyarország meg nem békéllik. Azután ment minden dolog véghez. Bene valeat. Tyrnaviae 10. Martii 1621. hova 6. matutina.

Gabriel m. p.

Külczím: Paria literarum Bethlemii ad Pechi.

(Egykorú másolat orsz. ltár Publ. Fasc. 14. Nro 36.)

(Ugyanennek latin fordítása hasonló helyen.)

CV. 1621. apr. 28.

Gabriel Dei gratia electus Hungariae stb.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Salutem et gratiam. Non possumus non aegerrime praesentiscere Fidelitatum Vrarum in deponendis 4000 fl. quos pro taxa exactos in promptu habentes, nobis assignare, dum inibi praesentes fuissemus, intermiserunt; quod ab ipsis admitti neutiquam debebat. Cum autem exercitus nostri solutionis impendendae terminus instat pecuniarum illarum carere nulla queamus ratione; idcirco vobis serio demandamus, quatenus visis praesentibus, mora et cunctatione quavis seposita, quater mille illos florenos nobis transmittere debeatis; crastina die ad Lossonc vel circa Gács nos invenient. Secus sub gravissima indignatione nostra nequaquam facturi. Datum in arce nostra Veterozoliensi 28. Aprilis anno dni 1621.

Gabriel m. p. (P. H.)

Titulus: Prudentibus et circumspectis judicibus et juratis civibus septem liberarum et montanarum nostrarum civitatum etc. Fidelibus sincere nobis dilectis.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

CVI. 1621. máj. 10.

Spectabilis et magnifice nobis sincere dilecte.

Kegd levelét most délután hat órakor hozá jámbor szolgája, az palatinus levelének includált pariájával, melyet megolvasván, látom, minemű nagy szemfényvesztő stratagémával ámítják el az nyomorúlt országbelieket: szabadságoknak megadásáról való szerzett diplomával bíztatja őket, a kik meghajolnak, azoknak amnistiájok lészen és gratiájok etc. Sokat írhatnánk erről, de az üdőt nem akarván azzal tölteni, Kegd postáját késlelnem, abban hagyom, semmit rajta nem disputálok, hanem csak az egyet mondom hozzá, palatinusa lévén az országnak, micsoda lélektől viseltetett az az ember, hogy hazájában fegyvert hozott és fegyverrel akarja az országot császártól szerzett diplomának engedelmesen való meghajlására, ez illett palatinushoz, ki hihet annak? De hogy én reám Kegtek ne vethessen, noha bizonnyal tudom, hogy az országnak szabadsága soha nem effectuáltatik az 17. conditiók szerént és az németeket mindenüé beültetik, valahová akarják és ha úgy tetszik Kegmeteknek országúl jobbnak lenni, én sem sokat gondolok vélle, csak én reám ezután senki ne vessen, ha az országnak minden rendi contentusok lesznek az császár diplomájával, melyet mostan adott, csak érthessem bizonyosan és láthassam minden vármegyének arról pecsétes levelét, hogy contentusok rajta, én nem gondolok vélle, akárminemű

veremben essenek, ha magok ultro akarnak hanyatt homlok az veszedelemben esni. Attól az hadtól, kit palatinus sok könyörgésével nyert meg, hogy Magyarország rontására bocsásson császár (mert ha ők nem sollicitálták volna, nem bocsátottam volna én be őket az országban, de az ő factiójokkal nyakát szakasztván az tractatusnak, többire erővel vonszák az ellséget magokra) mondom bizony én attól semmit nem félek és attól való féltemben semmit nem cselekedném, mert az úristen velem lévén, nem anni, hanem három s négy anni ellenségtől sem félteném én Magyarországot, hanem inkább győzedelmes szerencsét reménlenék, csak magok az magyarok ne árulkodnának s kaput ne nitnának nekik, de bátor mindenütt kaput nissanak nekik is azon a földön, a mint hozzá is fogtanak, jól ismerem immár az embereket és tudom bizonyosan, mi következik abból, mihelt megfordulhatok és az két felől való rettenetes romlásnak nem én, sem az német, sem török, tatár, hanem magok lesznek okai. De hogy én reám Kegtek ne vethessen, ím én most is kész vagyok az tisztességes accordára és a mint feljebb írám, ha az ország az ő részéről való diplomán contentus lészen, nekem semmi ellenem benne. Az én contentatiómat a mi illeti, azon sem leszen akadály, csak onnét az részről ne legyen az ő számtalan scrupulositások szerént. Annak okáért Kegd mindjárt küldjön az palatinushoz, írja meg neki, császártól hozasson mindjárt egy salus condáctust cancellarius nevére és melléje rendelendő követekére, valakik vélle lesznek. Az levelet sub bona fide in verbo caes, regioque írják, bántásak nem lészen az követeknek. Az levelet vigyék Kegmed kezében és Kegd mindjárt póstán küldje eleiben cancellariusnak; Bajnócz felé, ím én mindjárt megíndítom Rosomberkig elküldöm, várják ott meg az salus conductust, hogy ha alá küldik mehessenek sietséggel, Ujvárban mennek Kegmedhez és ha kévántatik, Posomban is elmennek, avagy szintén Bécsben is, ha úgy kévánná az alkalmatosság, és ha isten így akarta, menjen végben az békesség, én az resignatión sem fogok sokat altereálkodni, csak egyébaránt lehessen jó vége az tractatusnak, azzal is meghamisítom az palatinus opinióját, hogy nem az török segítség elérkezésére kévántam az resignatiónak terminusát, de ezt így ígérem uram, Keged igen jól eszében vegye, hogy ha tökéletes békességet akarnak végezni, az hadakat szállítsák az Morva vize mellé, ne hozzák beljebb az ország rontására, hiszem övék lészen és az pusztaságban nem tudom, mit gyönyörködhetnek: mondom, így ígírem magamat az követimnek felküldésére, az tractatusnak jó végben vitelére és az resignatión való nem sok altereatióra is, hogy ők is az hadat tartsák veszteg, szállítsák az Morva mellé. Az én követeim ez jövő vasárnap Rosomberken lesznek, mihelt császár salus conductusa érkezik, azontól onnét megindulnak és negyed napra

Ujvárban lesznek Kegdnél és ha Posomban kelletik menniek, négy, avagy öt nap alatt elvégezhetik, ebben semmi haladék az én részemről nem leszen, csak onnét Kgd siettesse az salus conductust. Innét bizonyosan megleszen mindenképpen, noha tudom, az töröktől elég veszedelmes állapattal való búsulásom leszen ez dolog miatt, de ha isten így akarta ő felsége, én immár reá megyek, melyre semmi egyéb nem viszen, hanem csak ez egy ok, tudniillik, hogy én idémben ne veszne el az magyar nemzet, de bizony igen félek, hogy nem halhatok addig meg, hanem veszedelmét fogom meglátni, melyet az úristen távoztasson el szent fiáért, de ha az németet beveszitek uram, bizony akkor leszen végső veszedelme országtoknak, kiről én mostan többet nem írok, hanem Kegd viseljen ez két dologra gondot. Egyik az salus conductusnak meghozatása, másik az hadakat *(sic!)* megtartóztatása, mert külömben én sem tudom, mint és miért kellenék tractálnom véllek veszedelmesen, mert én magamat nem féltem, sem magam hasznáért nem cselekedem semmit, hanem az ország megmaradásáért, romlását akarván eltávoztatnom. Kegd sietséggel tudósitson engemet felőlle, tudjam magamat mihez tartani. Feliciter valeat. Ex Cassa, 10. Mai hora nona vespertina. 1621.

Gabriel m. p.

Az egész Bethlen kezeírása.

Kívül más kézzel: 10. Maji 1622. Princeps Bethlen ad comitem palatinum. Hibásan. *Ismét más kézzel:* quod pro certo sciat 17 conditio pro parte regni non effectuabitur per caesarem. — *Ismét más kéz:* variis viis tractatus pacis distrahitur et horum et malorum causa sunt ipsi Hungari.

A borító s a rajta levő czím elveszett.

(A Jászai-féle gyüjteményből. Nemz. Múz.)

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.

A ZONUKI GRÓFSÁGRÓL.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

4-szer. Hibázott Horvát, hogy a Chaba és Erd nemzetséget kettőnek vette, [1]) mert Kézai szerint Attila az Erd nemből származott, Chaba pedig az ő fia volt; további hibájá még az, hogy Attilát magyarnak tartotta. Valamig Rosty hitelesen be nem bizonyítja, hogy a Chaba nemzetség éppen e Chabától eredt, mindaddig állítását a többi csalódásai közé sorozzuk.

Béla jegyzője Etelét az Árpádházzal ugyanegy, még pedig a tán soha nem létezett Magog nemből [2]), Kézai pedig Etelét az

[1]) Több mások közt a kellő előismeret és figyelem nélkül az olvasót minden lépten nyomon menthetlenül mocsárba vezető s ezért nagyon veszélyes iró Lehótzkynak minő fogalma volt a generatioi viszonyokról? im, rövidség okáért csak egy-két példa Status et ordines = Stemmatogr. II. k. 103. l. így ír: »Donch, seu Dominicus, alias Dosa, et Domokos, filius ejus *Ladislaus de genere Aba, et Tekule.* Viszont a 394. lapon: *Jacobus* 1482. Frater Osvaldi eppi. Zagrab. de genere *Beii, seu Akos* Zwech dicti sat«. Hasonlóan nyilatkozott ugyan *Simon* Máté is Suplementum ad dissertationem Geor. Pray de dextera S. Stephani. Vacii, 1797. 102—103 l. Iréni bánról szólva: »hic — — repetudarum postulatus a Stephano de Vancsa Archeppo Strigoniensi ex Belae regis consensu eo adactus est, ut si possessionem (Cserén) occupatam retinere vellet, aliam loco eius Agriensi episcopo, qui tunc Lambertus erat, de suis substitueret; quae res cum per pactionem, quae hungaris »Alku« dicitur, transacta fuisset, deinceps Alkus cognominatus est, quod cognomen etiam haeredibus adhaesit, ut docet instrumentum literale ao. 1307. ab optimatibus Carolo adversus Othonem adhaerentibus subscriptum, ubi inter caeteros subscriptus legitur: *Magister Pous de genere Csak filius Ireni bani de genere Alkus.* »Azonban e szavakban még sem található a Lehótzkiéhoz hasonló képtelenségre, mert itt nem az »Akus« eredeti nemzetségről, hanem »Alkus« csak mellékági új nevezetről van szó, minő például ugyanezen Csák nemzetségben a Kisfaludi ágazat.

[2]) Cap. 5. et 8. *Endlichernél* 7. és 9. l.

Erd nemből eredezteti ugyan, de fiától nem Csaba hanem Aba nemzetséget hoz le [1]), s a bécsi képes krónika ezt is nem Csabától, hanem voltakép fiától Edemértől származtatja. [2]) Horváth továbbá az Erd nemről szóltában elmondja, hogy a Kézai korában virágzott e nemzetség Etelét maga véréből eredettnek hitte; tehát ő ezt itt csak mint nem egészen megvetendő hagyományt érintette, a miért a vád helyette inkább az Erd nemzetséget sújthatná [3]); fejtegeti végre azt, hogy az Árpádok a Turul nemnek lennének tagjai. Mindezért a kérdés ily határozatlanságában oly határozott hibáztatásokat felróni, nem méltányosság, nem következetesség s nem szerencsés fölfogás eredménye.

A Podhradczky ellenében kifejezett hibáztatások czáfolatát magára az előre hagyva, ennyi volt az, mit Rostynak figyelmet érdemlőbb kifogásaira elmondani szükségesnek véltünk.

S meggyőződésünk szerint Horvátnak e remek emlékoszlopát se Fejér, se Rosty legkevesebbé sem ingatván meg, méltán valónak tarthatjuk ezentúl is azt, hogy eleink keletről 108 nemzetségre felosztva indúltak ki, s való gyanánt vehetjük végre azt is, a mi kétség alá különben sem hozatott, hogy a Zonuk nemzetség egyike a keletieknek

4. §.

A Zonuk nemzetségnek más vezeték nevet viselt ágazatai előttünk ismeretlenek, maga pedig a Zonuk főág valószínűleg ki van már halva.

Az ez ághoz és nevezet alá netán tartozott következő egyéneket ismerjük:

Az első Zonuk a három első magyar király korabeli. Ő

[1]) Lib. 1. cap, 2. et 4. *Endlichernél* 89. és 101. l.

[2]) Turóczi János L. 1. cap. 24. — Rosty az Aba, Erd, Úz stb. nemzetségek magyar nemzetségét is tagadja, de a bécsi képes krónika az Aba nemzetiséget mindamellett, hogy az Etele fiától származtatta, magyarnak állítja. *Turóczi P.* 2. cap. 9. Az Erd nemet szintén nem tehetni a Húnok vagy Kúnok sorába csupán Etele kedvéért, mert hogy ö ebből eredt volna, igen bizonytalan; de az Uz-t sem tarthatni ilyennek, csak azért, hogy a lengyel krónikák a Kúnt Uznak is irják, mert sok egyebet mellőzve, a magyar a kúnnal nem volt-e egynyelvü? Lásd még *Horvát* »Rajzolatok« 15. lapját.

[3]) *Horvát* tagadhatlanúl Etelét magyarnak tartotta, csakhogy nem a »Magy. Nemzetségek,« hanem a »Rajzolatok« czímü könyvében a 33. és 52. lapon, hol ő ez állítása mellett kissé több és nyomósabb okokat hordott elő, semmint Rosty a maga tagadása védelmére. Az Etele húnjai s az Árpád magyarjai rokonsága ma már sokkal bebizonyítottabb historiai tény, hogysem ezt szükség lenne fejtegetni.

1046-ban Gellért csanádi püspökkel, Beztrit, Benetha és Buldus szintén püspökökkel a Vatha-féle lázadók által Budán megtámadtatva, midőn elõlök lovastól a Dunába ugrott, ebből keresztfia Murtmur vagy Mothmir csolnakjába fölvette ugyan, de a földühödt nép sürgetésére általa leagyaltatott. [1])

Hogy e Zonuk ki- s miségéhez hozzávethessünk, lássuk a Gellért közelkorú életírójának reá vonatkozó sorait: »quod cum S. Gerardus, Beztertus, Buldus, et Benetha episcopi, item *Zonuchus princeps albanus* accepissent, ad Albam regalem cum multitudine christianorum obviam ultro prodeunt, ut novos reges Andream, Leventem honorifice suscipiant, — — — eadem autem die maxima christianorum strages facta est, duo enim episcopi, multique viri religiosi interemti sunt, quorum numerum et nomina sola dei scientia collegit. Buldus enim episcopus lapidibus obrutus, pari morte transiit ad gloriam, et Beztritus impiorum vulneribus confossus tertio die migravit a seculo, Benetha vero episcopus ducis intercessione ex eorum manibus liberatus est. Zonucus quoque comes cum omni multitudine, et familia episcoporum interfectus est.« [2])

Ez idézettel nem oknélkül fárasztók olvasóinkat. Újabbkori történészeink ugyanis Gellértnek és társainak Csanádba való útazása irányára, sőt politikai felekezetiségére, s Zonuknak hívatalára nézve egymástól némileg eltérnek.

Pray az útazást így említi: »atque in istorum manus Gerardum incidisse prodidit scriptor illius vitae temporibus his plane suppar, *dum Chanadino albam regalem properaret* non item ut Bonfinius, caeterique putant inde obviam Andreae profectus

---

[1]) *Palma* Notitia Rerum Hung: 1785. I. r. 311. l.

[2]) Cap. 19. 20. *Katona* István Hist. crit. reg. T. 1. 289. l. 457., 666. T. 2. 93., 94., 157. lapjai szerint a Gellért biographjáúl Waltert a csanádi tanár-kanonokot tekinti, ki annak megöletése után mintegy 50 évvel, 1096 tájt fogta volna írni e munkáját. Kiadta mantuai benczés Vuion=Wion Arnold jegyzeteivel 1597-ben. Maga Wion, ha keveset is, de változtatott benne. Az *Endlicher* által Monumentáiban kiadott ugyanezen munkának 22-ik pontja végsorai és az utolsó 23-ik pont, mint a XIV-ik évszázadi hozzáadások, változtatott betűkkel nyomattak. Mi a *Katona* által használt munka után írtuk ki az idézett sorokat, mivel ezekben Zonuk nyiltan »princeps albanus«-nak mondatik. Az *Endlicher*-félében már csak egyszerűleg »*comes Zonug*«, s azt hisszük, a legjobban áll a 228—230. lapon. Ugyancsak *Endlichernél* az 55. lapon a pozsonyi kis krónika 1047 év alatt Gellért és Modestus nevü püspök megöletéséről emlékezik. A bécsi képes krónika pedig *Túróczi* P. 1. cap. 39. szeriut »Gerardus, Boztricus, Buldi, et Benetha episcopi és Zonuk comes de civitate alba egressi sunt obviam Endre, et Levente ducibus.«

esset.«[1]) De midőn Gellért, életirója szerint, Gyódról Budapest — nem pedig Fejérvár — felé folytatta útját, és ha e Gyód akár a Béla jegyzőjének Gyoygja,[2]) vagyis a Tétény melletti Diósjpuszta,[3]) akár pedig Katona Istvánnak fehérmegyei Pázmándja, vagy Etyekje[4]): úgy e két esetben Praynak iménti szavai csak akkor lehetnek egybehangzók a Gellért életírójáéival, ha a Pray Gyód-ja alatt a pestmegyei Gyón helységet fogjuk érteni, a mit azonban értenünk nem lehet.

S noha maga Katona is e Gyódot fehérmegyeinek hiszi, midőn mindazonáltal a Gellért paptársainak püspöki székhelyiségéről vitatkozva, Buldust azon oknál fogva nem tarthatja egri püspöknek és Beztertet azért gyanítja bácsi,[5]) vagy miután észrevette, hogy e püspöki szék később állíttatott fel,[6]) már csak is kalocsai főpapoknak, mivel csak így érthetni Gellérthez való csatlakozásukat, különben ha Buldus egri püspök lesz vala, útiránya András királyhoz nem Csanád, hanem Abaujvár, vagy Pest felé lett volna: Katona ezen útazási irányból merített érvét már magára Gellértre nem alkalmazván, az által, hogy őt társaival Csanád és Kalocsa felől előbb Fehérvárra s úgy aztán Gyód felé Budára útaztatta, maga elleni következetlenségnek tevé ki magát.

Fábri Pál felhozta ugyan,[7]) hogy Gellért püspök Péter királynak se első 1041-ki, se második 1046-ki letételésében részt nem vett, sőt ekkor három püspök társával a többiek és világi nagyok közül kiváltan Fehérvárra ment volna Péterhez való csatlakozás végett s úgy indúlt azután inuen András elé. De a Gellért életírója nyiltan említvén, hogy Aba a maga elleneseit és Péternek főbbrangú melletteseit leölette[8]), Kézai pedig és Turóczi e szerencsétlenenek számát noha ötvenre tették,[9]) mindamellett ezek közé se Gellért paptársaival, se Zonuk nem sorolható; sőt Aba ép Gellérthez ment szokásos évi megkoronáztatása végett, ki ettől vonakodott ugyan s őt a szószékből nyiltan és ünnepélyesen meg is fenyíté, — mindazonáltal ebből Péterhez való pártolására követ-

---

[1]) Annales Reg. Hung. P. 1. folio 51.

[2]) Cap. 46. *Endlichernél* 43. lap.

[3]) Amint hogy az is. Lásd *Szabó* Károly magyar Béla jegyzőjét a 67. lapon.

[4]) Hist. crit. T. 2. 16. és *Pray* Hierarch. P. 2. 290. *a.* betü alatt.

[5]) Hist. crit. T. 2. 27—28. l.

[6]) *Katona* Histor. Colocensis Ecclesiae P. 1. 157. és 174. l.

[7]) Közhasznú Esmeretek Tára Aba, Péter magyar királyok és Gellért czikkek alatt

[8]) Cap. 17. *Endlichernél* 226—227. l.

[9]) *Kézai* Lib. 2. cap. 2. *Endlichernél* 112. l. *Turóczi* P. 2. cap. 37.

keztetést vonni még nem lehet. Gellért ezeket amannak vérengzéséért tenni szintúgy kötelességének tartá, valamint másfelől szavainak tolmácsát inteni: hogy az Istent félje, de királyát is tisztelje.[1]) S mivel Aba a kereszténységet is fogytig védte,[2]) Gellértnek ennélfogva sem volt oka Pétert elébe tennie.

Valójában e tiszta jellemű főpapról miként tehessük föl azon következetlenséget, hogy ő az Abánál roszabb Pétert, földiét bár, de a nem okúltat, javithatlant és Sz. István özvegyének — ha Katona Istvánként bármi kevéssé, de minden esetre — sanyargatóját[3]) kívánta volna pártolni? vagy ha csakugyan pártolta, hogyan vonúlt el mégis tőle teljes elbukása előtt és sietett Andrásnak hódolni? s hogyan értsük azt, hogy Fehérvár a Gellért részére megnyitott kapuját Péter elől ismét bezárta?[4])

És már Zonukhoz térve a Gellért Endlicher kiadása szerinti életírója, úgy a bécsi képes krónika, s utánna Pálma őt csak egyszerűleg »comes«-nek, sőt e két utóbbi határozottan »Zonuki ispán«-nak állították, a mire különösen Pálmát valószínűleg Praynak fönnebbi ellenvéleménye birhatta.

Részünkről erre, sőt az egészre nézve következő véleménynyel bírunk. Megsokalván hazánk nagyjai a visszaállított Péternek kihágásait, új királyválasztás végett Csanádra gyűltek ugyan egybe, ott közös akarattal elhatározván a külföldön bújdoklott herczegek visszahívását, mit Kézai ekként ad elő: »interea vero Petrus rex hungaros priori gravamine coepit molestare. tunc in *Chenad omnes in unum conuenerunt,* consilioque habito communiter pro filiis Zarladislai transmittunt, unde (ut) ad regnum remearent.«[5]) Azonban mielőtt ezek beérkezhettek volna, a népforrongás kezdetét vevén a Tiszahàton, Gellért nevezett paptár-

---

[1]) Gellért életírója cap. 18. *Endlichernél* 226—227. l. és *Turóczi* P. 2. cap. 37; s hogy Gellért csakugyan e vérengzés miatt fordúlt el Abától, nyiltan kitetszik egyfelöl az életíró e szavaiból, melyeket a Gellért szájába adott: »*tu* autem o *rex*« másfelől a bécsi képes krónika e soraiból: »cum enim rex — — — fecit eos obtruncari — — unde beatus Gerardus — — canonica severitate regem corripuit« *Turóczi* P. 2 cap. 37.

[2]) *Katona* Hist crit. reg. T. 1. 638., 648., 666. l.

[3]) U. o. T. 1. 497. A varsói Cronica Hungarorum *Endlichernél* a 78. lapon igy festi le e szegény özvegyet: »que ut uipera, repleta ueneno malicie, dolere cepit, quod nullum puerum parere potuit.« stb.

[4]) *Turóczi* János P. 2. cap. 39. és *Szalay* Magy. Orsz. Tört. I. 129. l.

[5]) *Kézai* Lib. 2. cap. 3. *Endlichernél* 113. l. Lásd még *Pálma* Noti I. 281. l.

saival, Zonukkal s valószínűleg számos menekülttel a Dunántúli Fehérvárba stb. volt kénytelen menekülni.

Katona István [1]) Vathát bélabányainak gyanítja, de hogyan,? midőn sok valószinűséggel e helység akár Béla kereszt-, akár Bielo=fehér-név alatt akkor még bajosan állhatott fenn.

Kereszturi József [2]) helyesebben őt »de castro Belus« belényesvidéki bél-várinak állítja, következőleg e lázadás is e vidéken kezdődve, a Tiszán át egész Pestig kiterjedvén, e tiszaháti pórság közelről fogta ismerni mind Gellértet, Buldust és Beztritet, mind pedig Zonukot s ezért lehetett oka, ösztöne éltökre annyira törni. És így mi e három utóbbinak székelési helyét nem Katonával útazási irányukból, hanem inkább a felbőszült néppel való szoros viszonyából kivánjuk tapogatózva következtetni, midőn Buldus és Beztrit közül egyiket erdélyi, a másikat pedig kalocsai vagy inkább egri püspöknek, végre Zonukot zonuki ispánnak, minden esetre pedig e megye főbirtokosának gyanítjuk, és viszont Benethának életben maradását szintén e nézetből annak tulajdonítjuk inkább, mivel ő, mint távolvidéki, veszprémi püspök, nem állt Vathéékkal közeli érintkezésben.

Ami pedig Zonuknak fehérvári herczegségét illeti, készek vagyunk ugyan elfogadni, ámde csak azon föltéttel, hogy ez alatt mi a »curialis comes«-séget, vagyis a későbbi országbíróságot óhajtjuk érteni, hátrább ugyanis előadandjuk azt, hogy a zonuki ispánságot, mielőtt ez az erdélyi vajdák kezére került volna, rendesen a Fehérváron székelt királyok curialis comesei viselték. És így őt oly fehérvári comesnek, minő a dömösi prépostságnak II. Béla által 1138-ban adott levélben előfordúl: »Custide albensis civitatis comite« [3]) koránt sem tarthatjuk, ezt ugyanis a Zonuk

---

[1]) Hist. crit. reg. T. 2. 13 lap.

[2]) *Turóczi* P. 2. cap. 39. és Joseph. *Kereszturi* Descriptio Episcapatus M. Varadien. P. 1. 8. — A »Fragmentum Chronici Hungarorum rithmici tempore Ludovici 1. Regis Hung. conscripti« czímü könyvben *Engel* Jánosnál Monumenta Ungarica a 41. lapon ezek olvashatók: »Item in nota curiae mensurata illiterati Rhetoris aliud genus rithmicum, in quo dicitur, quomodo Wiska, et *Waka de castro Belus* interfecerunt Sanctum Gerhardum Zanadiensem Episcopum cum ceteris christianis.« *Szabó* Károly szerint Budapesti Szemle 1858. III. 295. l. Men-Marótnak Bihor=Belhrad nevü várromjait a magyar nép Béla várának nevezi, mely szó a szláv biala=fehérből származott. *Podradczky* pedig Chronic. Budense pag. 93. a 3-ik szám alatti jegyzetében a trencséni Bellus-t említi meg; de Keresztúrinak annyival inkább adunk elsőséget, mivel *Budai* Ferencz Polgári Lexikona 3-ik Dar. 711. lapján c Wathának fiát Jánost, nyomós okból szintén biharvidékinek állítja.

[3]) *Katona* His. crit. pag. reg. T. III. 517.

nevéhez ragasztott »princeps« szó fogalma, mely az egyszerű ispánnál előkelőbb állásra mutat, merőben ellenzi, maga az erd. vajda hasonlólag »princeps«-nek neveztetvén. [1])

5. §.

A második Zonuk, tán az iméntinek fia, szintén a haza nagyjainak egyike volt, mennyiben őt Petruddal és Bikásival Géza herczegnek, ki Erdélyt a Tiszáig birta, mint tanácsosát és hadvezérét oldalán találjuk. S ép ezért a trónját féltett Salamon, mielőtt 1074-ben a Tiszánál vele szemben állott Gézát megrohanta volt, őket kézalatt az ütközetközben való elpártolásra bírni törekedett. [2]) És itt legyen szabad fölhoznunk a pártoskodások bármelyik korszakából meríthető azon tapasztalást, hogy a szereplő egyének felekezetiségét ezek birtokainak holfekvése szokta jobbadán elhatározni, mihezképest a Zonuké is a Géza herczegségében fekhetett ott, hol jelenben Külső- és Közép-Szolnok megye terűl el, annyival inkább pedig, mivel *Keresztúri* József[3]) Zonuknak más két társát: Petrudot és Bikásit egyenesen Biharnak Peterd és Bikács helységeiből származtatja s igy méltán föltehetni azt birtokára nézve Zonukról is, mint Géza herczeg emberéről.

Hogy e Zonuk egy-e azzal, ki Kálmánnak a dalmaták részére 1102. és 1111-ben adott levelei közűl az utóbbinak zársoraiban imigyen említtetik: »comitum vero Joannis palatini, comitis Claodini — — *Saunici* Ugareni[4]), csak gyanítanunk, de elhatároznunk nem lehet.

---

[1]) *Fejér* T. 2. 43. lap. A »princeps«-ekről, mint comesekről már Tacitus de moribus Germanorum cap. 12. emlékszik. Galliában a princeps czím csak a királyházit illethette, közhiedelem szerint. D. Jo. Jacobus *Mascovius* Principia Juris Publici Imperii Romano-Germanici Lipsiae, edit. 3-a 1744. 258. l. A magyar princepsek, a későbbi »regni bárók,« a király rendes tanácsosai voltak, a várispán fölött elsőbbséggel birva. A princeps akkor is, mint időnkben viselhetett comesi hivatalt, de megfordítva, a comes nem volt princeps is, részesültek ugyan a megyei egyszerü comesek e czímből, de ez csak akkor történt, midőn az országnagyjaival együtt említtettek. Különösen pedig az erdélyi vajda nevét az okmányok végén 1113-ig így irák alá: »Macarius Princeps Ultrasilvanus« *Cornides* Vindiciae 182. l.

[2]) *Turóczi* P. 1. cap. 52. Ez ugyan Zonukot is »iniquus consiliarius«-nak nevezi, de később csak a Petrud és Bikási átpártolásáról szól. Lásd még *Pray* Annal. reg. P. 1. fol. 70—71.

[3]) Episcopi M. Varadi. P. 1. 8. l.

[4]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 3. 278,, 340—342. és »Magyar Történelmi Tár« 2. köt. 171. l. A velenczei Statuskönyvnek 1. köt. 239. lapján Kálmán király korát illetőleg, ki Dalmátországnak adott

6. §.

Az 1217 –1235 közti váradi Regestrum, vagyis a Ritus explorandae veritatis, vagy a mint mi nevezzük Tűzkönyvben a »Zonuk« férfi név háromszor fordúl elő. Az egyik a 267. §-ban említtetik: »Zonuk impetiit Gallum et Valentinum de decem marcis iudice Simiragdo comite.« E Simiragdus kétségenkívül azonos ama Smaragddal, kinek neve ugyanott a 148. §-an említtetik: »Bulsuh dux excercitus de castro Zounuk — — impetierunt Felicianum — — quod essent castrenses de Zounuk, *iudice Smaragdo* comite eiusdem castri a rege Andrea delegato.« Smaragd itt nyiltan Zonuki főispánnak íratik, s a kérdés az e várhoz tartozott jobbágyság iránt forog fenn, melyben illetékes bíró a várispán szokott lenni, mint alább több esetből észrevehetjük. És mégis Smaragd bíróúl a király által van delegálva. Ezt részünkről úgy értjük, hogy a királynak kivételes oka lehetett ezúttal meg nem engedni a váralnagynak — különben rendes — bíráskodását s megkívánni, hogy ez ügyet maga a főispán lássa el. Itt azért nem tudjuk a bíróság delegatiójának azt az okát feltalálni, melyet Bartal említett meg. [1]) Smaragd egy továbbá a következővel: »§. 253. — — jobagiones castri Zounuk impetierunt quemdam nomine Angelus — — dicentes, quod eorum esset contribulis et castri Zonuk jobbagio, — — tunc Poul curialis comes de Zounuk ex praecepto *domini sui Smaragdi comitis.«* &. És végre a 375. §-ban említettek: »Abram de villa Kaba impetiit convillanos suos — — iudice *Smaragdo comite de Zounuc.«* &.

Mindezek hathatósan késztetnek e Zonukot is szintén szolnokmegyeinek tartani.

És itt, általános figyelmeztetésként előre is megemlítve, szükség e Tűzkönyvnek teljes megérthetése végett szemünk elől nem téveszteni Horvát Istvánnak [2]) egy állítását. Szerinte a hajdankorban a nemzetségeknek saját tagjai' közt választott bírái voltak, kik ennélfogva a »judex«-xel hasonértelmű »comes« czímet használván, ezért a közhivatalt és megyék, várak, városok, helységek ispánságát viselt comesektől mindig megkülönböztetendők. S vajjon Smaragd, zonuki ispánsága mellett, nem ilyszerű bírája lehetett-e Zonukunknak?

---

szabaditékát megerősíté: »Comites vero majores omnes hoc idem juravere, quorum paucorum nomina scio, hi sunt; Joannes Palatinus, Cledinus, Marcus, Saulus, *Saunicus*, Vguranus, Theobaldus, Jandinus, et multi alii Uj Magy. Muzeum 1853. II. k. 588. l. Magyar Történelmi Emlékek. 1. oszt. 6. köt. 44. l.

[1]) Comment. 1. 335. l.

[2]) »Magy. Nemzets. 38—40. l.

Kovachich, az apa, ugyan nem akarja megengedni, hogy a nemesség a hozzáillőbb s az általa gyakorlott párbajvívást mellőzve, a tűzpróbát használta volna, sőt hogy erre a Tűzkönyv esetet tudna mutatni, merőben tagadta. [1]) De kikerülte figyelmét a 245. §. »Michael filius Deda impetiit Vitalem de genere *Aba* dicens, quod per filium ipsius passus esset damnum.« Szintúgy a 373. §. »Scorcomer filius Vrbani comitis, impetiit Micum filium Alexandri, et praeterea quosdam de genere *Misca*« &. Mindkettő Aba az eredeti, Misca pedig a honfiúsított nemzetségek sorába van Horvát által iktatva. [2])

7. §.

A Tüzkönyvben előjövő másik Zonuk a 339. §-ban ekként említtetik: Bodun comes quemdam nomine Chebam traxit in causam coram arbitris parochitanis, scilicet Adam, Farkasium decanum, et *Zounuk*« &. Ez tehát itten választott, vagy erdélyiesen »megbírált« bírói minőségben áll.

Lássuk már, ki, hováválo s mikori volt e Bodon? E §. őt comesnek írja, viszont az »Erdélyi Társalkodó« 1830-iki 26. száma 205. lapján ezen *comes Bodon de genere Aba* 1200-ban mint *comes de Zonuk*« fordúl elő; végre Kereszturi József fölhozza Károly királynak egy 1326-ki levelét [3]), melyben előjön Demeter [4]) ugyancsak Aba-nembeli Nehetkei Sándornak fia, ki Közép-Szolnokban azon Zuna helységet bírta, mely rá Péterről *Bodum*-nak fiáról szállott, s mivel e Bodum irányában Demeter már negyedízbeli volt, méltán állíthatni, hogy e Budum is, mint a fönebbi Bodon szintén a XIII. század elején élt.

Fordítsuk figyelmünket Farkas dékánra. Ha ezen 339. §. a 320. czikkel egybe vettetik, benne azonnal ráfogunk ismerni az 1216-ik táji Farkasius-ra, mint zonuki, még pedig közép-szolnoki esperesre, mert ez utóbbi czikk szerint e Farkas esperes ép azon Zuna helységbeli pörös feleknek volt bírájuk, mely helység hogy közép-szolnoki volt legyen, majd látni fogjuk.

Midőn tehát Bodon ispán és Farkas esperes ily tisztán

---

[1]) Notio Comitatuum 19—20. l.

[2]) »Magy. Nemzets.« 43. és 75. l. Uriás a pannonhalmi apát is 1211-ben ítéletesen a budai tüzpróba alá vettetett, ki oda maga helyett emberét el is küldte. *Furhoffer* Monest. T. 1. 176. l.

[3]) Episcopi m.-varad. P. 1. 142. l.; *Lehotzky* Stemmato gr.: P. 1. 112. l. e Demeterről-e, vagy hasonnevü nagybátyjáról ezt írja: 1233. Demetrius filius Bodon de genere Aba,« magát pedig Bodont 1200. szintén említi. 151. l.

[4]) Ez 1315 ben váradi püspökké neveztetett ki. *Pray* Hierarchia P. 1. 175. l.

közép-szolnokiakúl tűnnek elő, akkor méltán állíthatjuk ezt bírótársukról is: Zonukról.

Azonban hogy ő Zonuk nemzetségbeli volt volna, vitatni már nem merjük, mert oly keresztnévnek is tekinthetni, minőt 3-ik czikkünk szerint más nemzetségiek szintén használtak.

S itt szükség észrevennünk még azt, hogyha Zonukmegye kezdetben a Zonuk nemzetség foglalásos birtoka volt is, de már a XIII. évszázad kezdetével ennek nemzetségi-, vagy ha tetszik örökös főispánságától el vala esve, mennyiben az iméntiek szerint ennek az Aba-nembeli Bodon volt főispánja, ha comességét csakugyan főispánságnak vehetni.

8. §.

A Tűzkönyv 95. §-a felhoz még egy harmadik Zonukot e soraiban: »Metsa de villa Fede impetiit hospitem *cuiusdam Zonuk* de villa Voda nomine Joannem de furto, iudice Mauriano curiali comite de Zounuk, et Biloto Bulsu.« Habár a szöveg »cuiusdam« szava kétségtelenűl Zonukra vonatkozik, azért ez alatt megyét, várat vagy helységet annyival kevésbé érthetünk, mivel egyfelől a »hospes« szó már nem Zonukot, hanem Vodafalvát illeti, másfelől pedig azon esetben, ha netán a jegyző nem is tudá, hogy Vodafalva a három Zonukmegyének melyikéhez tartozott, de már maguk az előtte állott pörös felek mindenesetre eltartóztathatták volna őt a »cuiusdam« határozatlan értelmű szónak használatától, hahogy Zonuk alatt csakugyan megyét vagy várat kell vala érteuie. Hogy pedig ezt Zonuk személyére nézve mégis használta, oka az lehet, hogy a jelenvoltak nem adhattak kellő felvilágosítást kilétéről s arról, hogy a netán több számban levő Zonukok melyike, hisz hogy korunkban is nem voltak-e elegen, kik földesuraikat nem csak hogy nem ismerték, de még csak megnevezni sem tudták?

Mi azért e czikket így értjük: fedefalvi lakos Mecsa kereset alá fogta *egyik Zonuknak* Voda helységben tartózkodó jövevény sorsú alattvalóját, János nevűt stb. S ez értelmezésünket támogatja főleg az, hogy a vár alispánján kívül a »bilot« is, még pedig névszerint Bulsu bíráskodott ez ügyben, kit jórendin föltaláluuk a 227. §-ban, de már e változott czím alatt: »Bulsuh dux exercitus de castro Zounuc«

Különben Zonukunkat azon megyeinek szükség tartanunk, melyben Vodafalvát lejebb láthatólag föltalálhatjuk.

9. §.

Mindezek után bemutatjuk magának a Zonuk ősi nemzetségnek egyik kétségen fölüli s féligmeddig ismeretes tagját. Ez Péter, Zonuk fia, a Zonuk nemzetségből, ki 1272-ben mart. 20-án

a Mária (Margit?)-szigeti — de insula — szentegyházának hagyta végrendeletileg Baranyában Zederkint s Valkóban Zamariát, miről a budai káptalan így bizonyít: »Omnibus Christi fidelibus praesens scriptum inspecturis capitulum budensis ecclesiae salutem in deo sempiternam. Ad universitatis vestrae notitiam tenore praesentium volumus pervenire, quod cum ad petitionem viri nobilis Petri filii de Zonuk de genere Zounuk dilectus in Christo canonicos nostros: magistrum Gregorium filium Tunk Vayuodae, Briccium sacerdotem, Bendeu decanum misissemus.[1]) Előfordul még junius 17-én mint bán és zalai főispán azon levélben, mely erdélyi vajdáúl és zonuki főispánúl Mátét említi,[2]) s még tán 1281-ben, mint Erzsébetnek Kún László király testvérének officialisa = kamarása a nyulak-szigetében.[3])

Ezekből kitetszik, hogyha a »zonuk« név keresztnevűl is használtatott, ezzel magok az e nemzetségiek szintén éltek, mert végrendelkezésénél fogva korosnak tekinthető e Péternek atyja Zonuk volt, kit ezért a tüzkönyvbeliekkel azonosnak tartani már több okunk van. És hogy ő nemzetségének utolsó férfisarja volt-e, a mennyire gyanitható, annyira bizonytalan, valamint az is, ha vajjon az 1302-i Zunug = Zwnug = Zunga comest és az 1325-i magister Zonok nevű borsodi alispánt fiának tekinthetni-e?[4])

10. §.

Még egy s tudtunkkal az utolsó Zonuk tűnik elő 1390-ben, Zonuk mester Abauj alispánja: »nos *magister dictus Zunuk* — — — *vicecomes* magnificorum virorum Ladislai, et Francisci, filiorum quondam comitis Stephani Bubek, magistrorum thauernicorum, et iudicum curiae reginalium in comitatu abaujvariensi *constitutus*, et iudices nobilium, de eadem«.[5])

És itt a »Zunuk« szót főleg azért nem vagyunk hajlandók keresztnévűl tekinteni, mivel elődeink e korban az ily durva hangzású ősi keresztnevektől már meglehetősen el valának szokva, a »dictus« szó pedig meg éppen ellenzi, nem levén szokásban ezt keresztnév elébe tenni. Mivel azonban a latin nyelv természete ellenére a »Zunuk« név utáni hézagot sem igen tölthetjük ki képzeletileg rendes keresztnévvel, mert például így: dictus Zunuk Petrus, vagy Paulus nehézkes, fonák kifejezés lenne Róma nyelvén:

---

[1]) *Fejér* T. 5. V. 1. 188—189.

[2]) U. o. a 195. lapon és *Koller* Episcop. Quinqueeccles. T. 2. 208—209. l.

[3]) *Fejér* T. 5. V. 3. 89. l.

[4]) T. 8. V. 1. 110. l. és *Lehotzky* Stemmat: P. 1. 191. l.

[5]) *Fejér* T. 10. V. 1. 657. l.

a Zunukot vezetéknévnek kell tekintenünk; keresztneve pedig a »dictus« előtt állhatott, ha netán kifeledve nem volt; előneve végre a fönnebbi hézag helyét foglalván el.

Midőn Abaujban, mint hátrább látandjuk, szintén van Szolnok helység, megeshetik, hogy e Zunuk vezetéknevét ettől nyerte, azonban kérdés marad, ha magának a helységnek nem volt-e valamelyik Zonuk alkotója?

Meglehetős számmal fordúlnak elő olyanok, a kik előnevöket hasonló módon egyik-másik Zonuk nevű helységtől vették. Igy 1300. Aduma fiai, u. m.: Záznoki (ma Zánok) Théla, Zakáchoi (ma Szakácsi) Nezda és Gyuruoi (ma Girokuta?) Pál egyezmény mellett többek közt Zánuki Lőrincz fiainak: Gerephelnek, Róbertnek és Gergelynek jóváhagyásával Zakácsi, Gyuro, Kege (ma Kegye), Kurmud (ma Zarvad) és Chug (ma Csög) nevű falvaikat megnépesítés végett három évre Supuri (ma Szopor) Erdew fiának, Dénesnek és Hégen fiának, Lászlónak adták ki, de ezek a kikötött időben a visszaadásra meg nem jelenvén, a váradi káptalan előtt óvást tettek.[1]) Azonban noha e helységek közép-szolnokiak, amazokat még sem tarthatjuk bizton Zonuk nemzetségieknek, mivel alábbi czikkünkből kitetszőleg Zánok helység több falvakkal II. András korában koronai birtok volt.

Ilyen még 1422-ben »Laurentius de Zolnok« és 1498-ban s 1571-ben »Litteratus Benedictus de Zolnok«.[2]) Ilyen végűl 1640-ben »Zonaki János Karolÿ Mihálné azzonyom jobbágya«.[3])

Az említettekben állítottuk össze négy évszázad Zonukjait. Többeket is nyomozni képesek nem vagyunk.

11. §.

Mielőtt megyénk történetének genetikai fejtegetésébe bocsátkoznánk, föl kell előbb keresnünk magát Zonuk ősvárátg, hogy ehez való vándorlásunk ösvényét tisztázzuk, vizsgáljuk meal ha Ziloc vagy Zoloch azonosítható-e Zonukkal? S erre annyiv. S nagyobb szükségünk van, mivel némelyek, mint alább fogjuk látni, a Zonuk-megyében fekvő e Zoloch-ot, mint helységet egyfelől Zolokkal, mint Árpádkori vezérrel, másfelől pedig mint eredeti nemzetséggel kivánták kapcsolatba hozni.

Béla jegyzője 21. és 22. fejezete szerint Árpád hódítás végett Tosu, Zobolsu és Tuhutum dandárnokait a Tisza, Szamos és Maros közti vidékre indítván, Szabolcs közelében két részre osz-

---

[1]) T. 10. V. 6. 459. l. és *Lehotzky* Stemmat. P. 1. 207. l.

[2]) T. 10. V. 6. 459. l., *Lehotzky* Stemm. P. 1. 207. l. és *Wagner* Antal: Scepusii P. 1. 47. s P. 3. 242—243. l.

[3]) Egy Adonyban 1640-ben junius 4-én kelt vallató-levélben mint 4-ik tanú.

lottak s közülök a két első, Szathmár felé kerülve, a meszesi-kapuig jött, Tuhutum pedig a Nyírségen áthatolva, Zyloc-ba szállott. Ide vonatkozó sorai így hangzanak: »Tutum vero, et filius suus Horca per partes Nyr equitantes, magnum sibi populum subiugaverunt, a siluis Nyr usque ad Vmusoer (a Krasznaér vize) et sic ascendentes usque ad *Zyloc* pervenerunt«, és tovább: »tunc Tuhutum — — *de Ziloc egressi, venerunt in partes Mezesinas ad Zobolsum, et Tosum.*« És itt Zyloc = Ziloc alatt érthetni magát az egész Szilágyságot, nem ugyan azért, hogy a Jegyző e szókat csak egyszerűen a helység fogalma nélkül említi, mivel e modora többször fordul elő, hanem azért, hogy ha alatta Zilah városát értette, mely éppen a Meszes alatt fekszik: a Zilahon volt Tuhutum és a meszesi-kapunál reá várakozott társainak serege között nem képzelhetünk oly tért, minőt különben e szavai igényelnének: »tunc de Ziloc egressi venerunt in partes Mezesinas«, hanemha azt nem teszszük fel, hogy Szabolcs vezér Szathmártól mindenütt a Szamos terén Zsibó felé s innen az Egregy-vizén egész azon mai Majrád (oláhul Mojgrád) és Várhely falvakig, melyeket Zilahtól a Meszes választ el, fölhatolva, itten, mint az igazi meszes-kapunál várhatta be Tuhutumot. S vajjon különben ennek Zilahon tartott lakmározásából miként maradhattak volna ki amazok, ha mindnyájan túl a meszesen, Zilah felől lettek volna? [1])

Mi mind Mojgrádnak, Bel-grad, Cson-grádhoz való hasonlósága nyomán már csak neve által is figyelemre gerjedve, mind pedig Benkő Józsefnek teljes hitelü e szavai után: »Majrád, valachice Mojgrád, huius in terreno surrexit mons in altum, in cuius vertice arcis romanae vestigia visuntur, lapides item romanis inscriptionibus insignes (és valóságos legio-téglák) imo etiam numi, praesertim Trajani imperatoris«: [2]) hajlandók vagyunk e várat egynek tartani a későbbi meszesi-kapu hirhedt erődjével, annyival inkább, hogy a Meszesnek Zilah felőli részén Anonymus kapuja-féle romra találni nem lehet, s ha némelyek a tetőn ilyesmit csakugyan látni akarnak, az jórendén Mojgrád várának csak elő-őrtornya volt.

---

[1]) S vajjon e jelenet, hogy a Jegyző a meszesi-kapu helyiségéről, Szabolcsnak és Tasnak útirányáról ennyire homályosan, söt zavarosan írt, nem mutat-e oda, hogy ő Erdélyt soha nem látta, hová különben eme kapun, mint akkori főútvonalon kellett volna bejönie? S ezért állíthatják-e a Jegyzőt azonosnak Pállal, az 1181-i erdélyi püspökkel, vagy pedig P-vel az 1189-i szebeni préposttal? *Cornides* Vindiciae 310—311. s 369. l. és többen mások.

[2]) *Benkő* Milkovia T. 2. 428. l. Egy közelebbről ottan talált felírat szerint amphitheatrumos római város lehetett. Pesti Napló 1856-i 391. szám 2. lap 4-ik hasáb.

De Zylve alatt vidéket érthetni még azért is, mivel különben is a Zilah városától neveztetett Szilágyság — districtus Zilah = Zilágy — szóban az *s* betű nélküli *z*-t föltalálhatni 1279-ben: »magistrum Ioannem — — comitem de Zilag«,[1]) 1331-ben »districtui de Zylag«,[2]) viszont 1383. »cuiusdam castri nostri Aranyos vocati in districtu de Zilág«,[3]) sőt 1498-ban a város neve *Szilah*-nak említtetik a Geréb László erdélyi püspök beiktatólevelében.[4])

Mi mindenesetre Ziloc alatt Zilahot értjük, annyival inkább, mivel egyfelől III. Bélának első neje, Anna, »quintam partem proventuum tributi de *Ziloh* coenobio b. Margaritae de Meszes contulit«,[5]) s mivel másfelől a Tűzkönyv 187. §-a szintén így említi: »Cusyd de villa *Zyloc* impetiit convillanum suum scilicet Torkos de furto, iudice Stephano curiali comite de *Ziloc*,« viszont a 310. §. »Vihar de villa Fonsol (Fancsal) iobbagio Barnabae impetiit dominum Bosz de villa *Ziloch* pro furto, iudice Pers curiali comite de Zounuc.«

Itt ujra kettőt óhajtunk figyelembe vétetni, mint netán lehető ellenvetést. Ezek egyike az, hogy noha Zilah ekkor már kiváltságos helység s így város volt, a mint mindjárt látni fogjuk, mindazonáltal villának említtetik. De még Rutilius elmondta, hogy villa =

---

[1]) *Fejér* T. 8. V. 3. 566—567. l. Szilág = das Stück, die Portion.

[2]) Dézs városa levéltárában eredetileg.

[3]) *Fejér* T. 10. V. 1. 69. l.

[4]) A fehérvári káptalanban. Alkalmat veszünk magunknak itt előre is egy még eddigelé senki által nem ismertetett eredeti nemzetséget, a Zÿl-nemet bemutatni, melynek tagja volt Szentmártoni (Doboka megye) Mykei Gergely, a Jób fia, ki 1350 tájt Belső-Szolnokban Mikeháza felét Mykei Ágostonnak, Szentmárton felét pedig Drági Jakabnak zálogolta el s bírta ugyancsak Belső-Szolnokban Mikeháza közelében *Szilágytől*, mely nevét valószinüleg a Zÿl-nemzetségtől kaphatta. Nagy okunk van azért hinni, hogy Zilah, a Szilágyság s minden más Szilágy nevü helységek ez úton nyerhették nevöket. S kérjük ez úttal Podhradczky Józsefet, hogy a 108 nemzetségei sorából Nana-Bezter, Ondarnuk, Tholonigh, Zlath stb. csodálatos hangzatuak közöl egyiket kitörülve, e Zÿlt, vagy csak egytagúságánál fogva is iktassa helyébe.

Tán ide tehető még egy 1311-i január 6-án kelt levél szerint a Rápolth generatio. Fontes rerum austriacarum. Zweite Abtheil. XVI. Band 2. Theil 31. lap Ez alatt mi a Rátholth-nemzetséget vélvén lappangani, szorosan egybevetők e kettőnek tagjait és birtokait egymással, de eddigelé legkisebb azonosságot föl nem fedezhetének.

[5]) *Katona* Hist. cr. reg. T. 4. 458. *Fejérnél* T. 5. V. 3. 94. l. már Zilo, Zilok áll. Különben e zárda magában a városban fekhetett.

város: »Nunc villae grandes, oppida parva prius.« [1]) Rogerius városainkat rendesen villáknak nevezi, és Du Fresne Károly francziásan oppidumot, civitást ért alatta. Sőt még a várak is néha villáknak neveztettek, a Tűzkönyv 14. §-ban olvashatni: »Hegud de *villa Bichor*«, s pedig ugyanez a 194., 323., 342. stb. §-ban castrumnak mondatik; így *villa* Kulus*war* 1313-ban. [2]) Innen azért némelyek s kiválólag Virág Benedek magyar Századaiban a villát szerencsétlenűl magyarították »major«-nak e szó szokottabb és olaszos jelentése szerint, ami valóságos diplomatikai botlás.

A másik pedig, mit előleg kivánunk észrevétetni, a Tűzkönyv imént említett adata, »Dominus Bosz de villa Ziloch« alperes ugyanis a zonuki ispán bírósága alá tartozván, e helység alatt a különben is Zonuk megyében feküdt Zilahot méltán érthetvén. Zilo*ch*ot tehát nem hangoztatjuk Zil*os*-nak, vagy más szókkal: a régi *ch* nem mindig egyenlő a mai *s* betűvel. E figyelmeztetésre nemsokára szükségünk lesz.

Ezen 1235-ig terjedő tűzpróbai könyv szerint Ziloch e korban csak egyszerre »Zoloch«-ká változik át, [3]) mit tollvétségnek azért nem tarthatunk, mivel ezt jó ideig későbbi leveleinkben is, váltva bár, de föltaláljuk. IV. Béla 1236-ban Dézs városának szabadalmait megerősítvén, ezeket mondja: »in ipsa libertate, qua hospites nostri de Z*o*loch, et Zathmár«. s így fordul elő V. Istvánnak 1261-i más két levelében is. [4]) Igy említtetik továbbá Gothárd mesternek 1270-iki végrendeletében, melynek szerkesztésére a n.-váradi káptalan »nostrum (hominem) probatissimae fidei, videlicet *Vydam* Sacerdotem de Z*o*loch« rendelte ki. [5]) 1281-ben pedig

---

[1]) Cl. *Rutilii* numatiani Galli itinerarium. Amstelaed., 1687. 7. l. 221 v.

[2]) *Fejér* T. 8. V. 6. 24. l. Azonban a Tüzkönyv a falukat is villáknak írja.

[3]) A mohácsi vész korában élt *Gyöngyösi* Gergely állítja Sz. Lászlóról, hogy a sz. jóbi apátságot »tributis de *Zoloch*, et de Zathmár« ajándékozta volna meg, *Mathaeus* Simon Suplementum ad dissertationem Georgii Pray de dextera S. Stephani. 98. l. Mi ez adományozás valóságán ugyan nem, de a Sz. László alatti, mint igen korai *Zo*lochban, Ziloc helyett, már kétkedünk.

[4]) Dézs városa levéltárában eredetileg, *Fejérnél* T. 8. V. 7. 95. l. hibásan áll: *Szolokh*, T. 3. V. 1. 235. *Saloch*, T. 3. V. 2. 353. *Zoloch*, T. 9. V. 5. 615. *Zaloch*.

[5]) T. 5. V. 1. 73, 75; T. 5. V. 2. 417. Egy 1282-iki más levélben pedig: »Vithum sacerdotem de *Szolok* ad premissa exequenda duximus transmittendum« Fontes rer. Austr. 2. Abth. XV. Band 1. Th. 126 l.

István király épp Zoloch közelében időzött. [1]) Ellenben 1246-ban Bélának az erdélyi püspökség részére kiadott levelében »Zilac, et Chanad de Zonuk« megyében jön elő. [2]) Csanád ugyan Tasnád helyett áll elvétve, de azért Zilac-ot Zoloch helyett vétségnek még sem állíthatjuk.

S lássunk már egy más megyei Zoloch-ot. Turul ispán özvegyének 1270-iki végrendeletében ez áll: »quod quandam terram suam Sol vocatam, prope aquas ticiae existentem, ecclesiae S. Mariae de insula, in qua ipsa deo servire elegit, contulit et donavit perhenniter possidendam, duo vero praedia sua, quorum unum Rofh vocatum iuxta fluvium Berkyo existens, aliud praedium Michal vocatum in Nyr existens prope villam Zoloch. [3]) E Zoloch villa Szabolcsnak nyíri járásában Csegéhez tartozó puszta, ma Szilágy nevezet alatt. [4]) Ime, mennyire igazolja e külön és távoli eset is Zoloch-nak Ziloc-kal való azonosságát. Sőt ha a garammelléki benczés apátságot alapító Géza királynak 1075-iki adomány-levelében [5]) előjövő Zilafalva egy a Vácz és Aszód közti mai Szilágygyal, azonnal meggyőződhetünk, hogy e Szilágyok és Zilah városa versenkénti névphasisain együtt, egyszerre s egy okból, helyesírási változékonyságból estek keresztül; de e jelenet valószínűvé teszi egyszersmind fönnebbi azon állításunkat is, hogy t. i. a Szilágyság csakugyan Zilah városától, ez pedig a Zÿl nemzetségtől vehette nevét.

12. §.

Kereszturi ugyan, midőn az imént említett Vidának, zolochi lelkésznek és a Gothárd mester végrendelete szerkesztőjének kineveztetésére e megjegyzést tette: »en, plebanus Szalatsiensis iam anno 1270. probatissimae fidei vir fuisse laudatur« : [6]) Zoloch

---

[1]) *Szirmai* Szathmár vármegye 2. Dar. 108. l.

[2]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 6. 74. l. Sőt később 1345-ben Ziloh, *Fejér* T. 9. V. 1. 317., ujra 1383-ban Zilach T. 10. V. 1. 70—71. l. 1384-ben Zilah T. 10. V. 8. 134. l., 1387 és 1401-ben *Zylak Pray* Hierarchia P. 2. 263.—264. l. E név annyiféle változatainak jó részét bízvást hibás olvasásnak tulajdoníthatni.

[3]) T. 5. V. 1. 84—85. l.

[4]) *Révész* Imre Etellaka 64. lapján egy 1489-i levélben olvasható: »predii dicti exponentis Zylthelek vocati in dicto comitatu Zabolch existentis,« és a 65. lapon egy 1492-iki más levélben : »ac predia Zyleghaz«, 1246-ban pedig István nádor, a Guthkeled nemböli, megvette rokonától Páltól Scilág felét. Fontes Rer. Austr. 2. Abth. XV. Band 1. Th. 67. l.

[5]) *Fejér* T. 1. 432—433.

[6]) Episc. M. Varad. P. 1. 130. l. A »laudatur«-t Vida bizonyára csak a Stilionarénak köszönhette.

alatt a mai Szalacsot kivánta érteni. Tekintélyes helység lehetett ugyan Szalacs akkor, midőn lelkésze a pápának dézsmául 20 garast = márjást tartozott fizetni, mennyit a bihari esperességi többi 75 társai közűl még csak Zalár (Szalárd), Vysemany (Érsemjény), Pothey (Pocsaj), Nogmihaly (Ermihályfalva), Gabán (Gabány), többet pedig csak Recske (Derecske) 22 garasban, Bezermen (Beregböszörmény) 28 garasban, Pyspuki (Püspöki) két lelkésze együtt 50 garasban. Byhor (Bihar) szintén 50 garasban, Felpali (Monostorpályi) 30 garasban, Debrecen 22 garasban és Gabrián (Gaborján) 44 garasban fizettek; de mindemellett fönnebbi nézetünktől mégsem állhatunk el, főleg, mert éppen a Kereszturi által felhozott és a pápai dézsmát illető XIV-ik évszázadi levéltöredékekből kiolvashatólag [1]) Szalacs helysége nem mint Zoloch, hanem mint Zalath fordúl elő.

De szintén Vida korára fölmenve, 1297-ben a váradi káptalan Szolnokmegyét Zolno*ch*-nak írta, hasonlólag nála Szucság = Zuthak, Szelistye = Zeliche, Bács = Vath volt. [2]) Sőt e káptalan Vida, vagy Vidos lelkészt 1282-ben egyik levelében mint »sacerdotem de *Szoloch*«, a másikban pedig »sacerdotem de Szolo*k*«, tehát *k* betűt használva, nevezte ki. [3])

Itt van továbbá helye hivatkoznunk előbbi figyelmeztetésünkre, hogy éppen maga Zilah iratott Ziloch-nak; s hogy ez egy *i* betűt is megnyerjük, üssük fel újra a Tűzkönyvet, ennek 155. §-ban e nevek fordulnak elő: »Zoloch de villa Rechel, Marcus — — de villa Botocun, Tupa curialis comes de Karasna, Golosa de villa Bani« ; midőn tehát e helységeket ma egyenkint: Récse, Badacson, Kraszna és Ban nevezetek alatt Zilah környékén találhatjuk fel: elégséges okunk van a felpörös Zoloch-ot ma nem Keresztúrival Szalacsinak, hanem szerintünk Zilahinak olvasni, elég okunk következőleg Zoloch alatt is Zilahot érteni.

Ide járúl végre még azon figyelmet érdemlő körűlmény, hogy Csaholy és Lele falvak, melyek iránt Gothárd mesternek veje, Abrám mester Vida lelkész előtt szintén rendelkezett, ma Zilah közelében, még pedig Közép-Szolnokban, a többi meg Szathmárban feküsznek, [4]) elég távol Szalacstól, mely különben sem lehetett annyira tekintélyes helység, hogy Dézsnek kiváltságai megerősítésekor királyaink rá hivatkozhassanak. [5]) S midőn Dar-

---

[1]) *Kereszturi* u. o. P. 1. 180. l.

[2]) *Fejér* T. 6. V. 2. 102, 105—106. l.

[3]) T. 5. V. 3. 143. T. 7. V. 4. 186 l.

[4]) *Szirmai* Szathmár 2. 107. l.

[5]) Mi egyébiránt hajlandók vagyunk a Közép-Szolnok szomszédjában fekvő Szalacsot e megye egykori részéűl tekinteni, szintúgy, minőleg bizonyosak vagyunk abban, hogy a vele szomszédos Kecz stb. szintén

vas József szerint [1]) voltak, kik Szalacson »S^ac Margarethe de Zalach« czímzetű apátságot keresgéltek: már csak ebből is meggyőződhetni, hogy ők is a kétség alá nem hozható zilahi »S^ac Margarethae de Meszes« apátsággal, következőleg Zalath-ot Zoloch-kal téveszték össze.

Kereszturi valószínűleg azért volt hajlandó ez alatt Szalacsot érteni, mivel különben a váradi káptalannak az erdélyi püspöki megyéhez keblezett zilahi lelkészt kirendelni hatósága nem lett volna. De számos adat ellenkező nézetre jogosít föl bennünket, [2]) melyeket a káptalanok egymás irányában való hatósági függetlenségével csak úgy vagyunk képesek egyeztetni, ha bizonyos tekintetekben s bizonyos esetekre nézve az e részbeli általános szabályok alól kivételeket teszünk fel; máskülönben ha azon korban, midőn Közép-Szolnok, Kraszna, Szatmár, Máramaros és Ugocsa az erdélyi püspöki megyéhez tartoztak, [3]) mégis a váradi káptalan működéseire találunk e megyékben, mindmegannyi kihágásoknak kényszerűlnénk azokat tekinteni. Mit azon lehetőségnek figyelembevétele sem elégséges elenyésztetni, hogy a váradi káptalan ilyenkor csakis felsőbb parancsok nyomán működött, mert számos példa igazolja, hogy magánosok önkéntes fölszólításait sem utasította el magától a különben illetékes erdélyihez. A kalászok e részben tömötten hevernek a diplomatikai tarlón, s elégnek tartjuk a kétkedőt vagy csak Szirmai Szatmár megyéjébe utasitani.

Egyébiránt egyik káptalannak a másik megyéjében való működése mellőzhetlen is volt néha, mert például: 1302-ben Bozouk comes küküllőmegyei faluját; 1315-ben Renold Kolosban Szászaknát, Komlódot és Nyulast; 1349-ben Imrének, a Guth fiának özvegye, Kata krasznamegyei Bánfalvát az erdélyi püspök s általa káptalana részére a váradi káptalan előtt hagyományozák, [4]) máskülönben az erd. káptalan valószínűleg saját embere által fogalmaztatta volna maga javára a végrendeletet s a nekie hagyományzott birtokba magamagát iktatta volna be.

Ezekhez képest úgylátszik, hogy azon távolság miatt, mely e vidék és a Gyulafehérvártt székelő káptalan közt létezik, bírhatta

ide tartozott, s mindemellett Szalacs fekhetett a váradi püspökség kebelében.

[1]) *Kereszturi* episc. Várad 1. 273. l.

[2]) Ime egy eset: 1264-ben a szathmári lelkész a váradi káptalan bizonysága volt »proponente testimonio capituli Varadiensis ecclesiae Egidio plebano de Zotmar« *Fejér* T. 6. V. 2. 388. l.

[3]) Máramaros 1331-ben már az egri püspökséghez tartozott, Ugocsa azonban és Szatmár továbbra is az erdélyi mellett maradván. Schematismus V. Dioecesis Trans. 1840. LXXIII. és IV. l.

[4]) *Fejér* T. 8. V. 1. 106—107, 574. T. 9. V. 1. 696. l.

e káptalant arra, hogy a váradinak működhetési engedélyt adjon, főleg miután az e működésre szorúlt felek ezt tettleg is igénybe venni kényszerűltek. S nem lesz vala-e túlszigorúság a fehérvári káptalan részéről egy közép-szolnoki vagy ugocsai haldoklótól kivánni, hogy végrendelete megtételére a közel váradi káptalan mellőztével papi személy kineveztetését csak tőle magától kérhesse? És e tekintetek lehettek indokai az 1351-iki 23 ik törvényczikk e rendeletének is: »et capitulorum testimonium *de propinquioribus capitulis adducatur* ad citandum, vel ad inquirendum.« S midőn ezen 23. törvényczikk rendeletét részünkre fölhasználtuk, kötelességünk az előtte álló 21-ik czikknek azon fejezetét sem ignorálni, mely szerint »homines — — capitulorum — — qui ex mandato regio pro testimonio ducentur, *non possint esse, nisi hi, qui dignitates habent in eadem ecclesia.*« De e kivánat tekintetében sem hiányzanak adataink, mert Benedek telegdi esperes egyszersmind váradi és fehérvári kanonok; [1]) 1423-ban Arnold decan váradi kanonok és szepesi lector; [2]) 1450-ben Vincze váradi canonok és nagybányai lelkész, és 1470-ben dobokai (Erdélyben) esperes és váradi kanonok volt. [3])

Ezek mellett azt a tapasztalásból meríthető körűlményt se téveszszük szemünk elől, hogy egy tiltakozó törvény rendesen az ezt megelőzött kihágásokból szokta eredetét venni, s hogy e törvény csakis a világi-birói hatóság elébe tartozott működésekről kivánt rendelkezni; a végrendeletek tehát s az ezekből eredt pörök ezentúl is a papi-biróság alatt hagyattak, tetszésökben állván a káptalanoknak egymás irányában ama törvénytől eltérő szabályokat is hozhatni.

S még van egy megemlíteni valónk. Szirmai [4]) s utána

---

[1]) *Szeredai* Series Episcop. Trans. 34. és *Keresztúri* epp. Várad: 1. 76. l. Ez utóbbi 121. lapján hasonló esetet emlit, midőn 1021-ben (!) »magister Nicolaus canonicus eccl. albens. vicariusque de Tasnád generalis« Györgyöt, a váradi püspököt maga urának vallotta; de itt *Keresztúri* nagyot botlott és bámulni lehet nem menthető hiszékenységén, midőn ő e levelét 1021-ik évinek volt kész tekinteni, mitől a levél szövege, főleg pedig írmodora eltartóztathatták volna. Mind György püspök, mind alatta Miklós mester 1421-ben erdélyiek voltak. Schemat. Dioeces. Trans. 1838. XIX. és XXVI. l.

[2]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 12. 410. l.

[3]) U. o. T. 13. 679. l. és a gyulafehérvári káptalan levéltárában Protoc. minor. G. 18. Hasonpélda más káptalannál: »Mathias Fa Weszprimiensis et Albensis ecclesiarum canonicus« *Koller* Episcop. Quinque ecclesiar. T. 3. 299. l.

[4]) Comitatus Ugocsa I. 2, 28. és 29. l.

Kereszturi [1]) a XIII. évszázadban e vidéket Krasznától Ugocsáig a váradi püspökséghez tartozottnak állítják, mi azonban e kérdés elhatározását az illető két káptalanra bízzuk s azt hisszük, hogy végűl mégis csak az erdélyi fog győztes maradni.

Midőn e hosszas kitérésért, melyre a Zoloch-ból merített s merítendő erősségeink meg nem rendíthetéséért valánk kényszerítve, bocsánatot kérnénk, fogjuk fel ismét vitatásunk fonalát.

Hogy Ziloch vagy Zoloch-ot Zonukkal egynek venni koránt-sem lehet, leginkább meggyőződhetünk abból, hogy mennyiben ugyanazok a források, t. i. a Tűzpróbakönyv 310. §-a s a dézsi 1236. és 1261-iki érdeklett három oklevél, melyek Zoloch helységét említik fölhozzák egyszersmind, ettől merőben megkülönböztetve, Zonukot is mint várat és megyét: az e neveket leiró jegyzők tiszta tudatában voltak annak, hogy más volt Zoloch, más viszont Zounuk.

Mindezekből eléggé kitűnik, hogy valamint más volt a Zounuk és más a Zolok nemzetség, szintúgy különbség vala a Zyloc = Zoloch s meg Zounuk helységek között is.

13. §.

Vegyük számba már a régi Zonuk és mai Szolnok nevű helységeket.

1209-ben János esztergomi érsekről ezt olvassuk: »noveritis, quod tam praesens aetas, quam secutura posteritas nos emisse quindecim capita libertinorum, de villa Szonok a venerabili fratre nostro C. (Catapano) agriensi episcopo.« [2]) Jelenben három ily nevű helység található Eger környékén: egyik t. i. Szolnok név alatt Abaujban, [3]) Forrótol északnyugatra; a másik, szintén falu, Szolnocska neven Zemplénben, Lelesz mellett; a harmadik Szolnok Szabolcsban, a dadai járás népes pusztája. Bármelyik legyen közűlök az 1209-ki Szolnok, czélunkat illetőleg közönyös kérdés; s még csak azt jegyezzük meg, hogy ez utóbbi, szabolcsi, puszta lehetett azon Zonuchy villa, melyről a Tűzkönyv 220. §-a emlékezik, minthogy mind az ezen §-ban, mind pedig az ezzel, itélőbirókat és pristáldokat illetőleg rokon 212, 213, 214, 215, 216, 218 és 219. czikkekben érdeklett helységek, ha névre és sorsra nézve némi változattal is, de jobbadán mind e puszta körűliek.

Van még Zanig = Szomok = Szolnok név alatt Mosonyban egy régi, s a nevezett megyében legnagyobb falu; ismét két Zolnok

---

[1]) Episcopi mváradi P. 1. 57. l.

[2]) *Fejér* T. 3. V. 1. 70—71. l.

[3]) T. 10. V. 7. 653. l. különösen T. 7. V. 5. 320. l. igy említtetik a jászói zárda határlevelében: »de hinc in acie tendit directe per metas terreas, quae separant a possessione nobilium de Zonuk«.

puszta Győr és Komárom megyében; [1]) Szolonok, ma Szalonak vára Vasmegyében 1450-ben; [2]) viszont Szerémnek rumai uradalmában Szolnok népes puszta.

Említhető végre Zolnik vára, melyet Gorove László szerint [3]) Zsigmond 1425-ben Nándorfehérvárért Bulkowiczi György Szerbia és Albánia uralkodójának cserében adván több más birtokokkal, azután 1432-ben Veronai Birini Pálnak engedményezett. Gorove azonban, buzgólkodása által fölhevülve, mennyiben Szolnok várát az 1550. év előtti időből is felmutatni törekedett, az általa forgatott Katonából nem vevé észre, hogy mind a kitett éveket hibásan irja, mind pedig Zolnik-ot csak tévedten kutatja Szolnok városa körül. György t. i. igenis »castrum principaliter Zolnik cum oppidis scilicet Zolnik, cum tributo in eodem exigi solito« [4]) a veronai vezérnek adta osztályrészül, ámde 1422-ben vagy tán még 1412-ben; midőn pedig 1448-ban Hunyadi János a szerbiai despot által elfogatott, e fogságából »comitis Georgii Marnauich nissensis comitis perpetui in *Zuonik* starostaeque regni Rasciae« mint rokona segedelmével szabadult meg. [5]) S hogy e Zuonik vára hol volt, kitetszik Mátyásnak 1469-iki leveléből: »comes Tomko Marnavich *de Zuonik, eiusdem loci in regno Boznae* perpetuus comes« & [6]), s kitetszhető volt még Lehotzkynak e szavaiból: »ao 1273. Erneus banus de Bozna de Bronch, de Soo, vel Sala, seu Zalnik. [7])

És az elősorolt helységekben, ha tán mindmegannyi várromokra akadnánk is, hiszszük, hogy senki a három Szolnok megyének egykori anya-várát, székvárosát nem fogja keresni.

14. §.

Vizsgálódásunk további tárgyáúl tehát fennmaradott: a három Szolnok megyének jelenlegi területe. S ebben elől áll a Tisza-Zagyva melletti Szolnok városa egykori várával.

---

[1]) A Magy. Akad. Magy. Történel. Tára 1859. 6. köt. 23. l.

[2]) Uj Magy. Muzeum 1856. 2. 395. l.

[3]) Tud. Gyüjt. 1820. 9. 12. stb. lapjai.

[4]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 12. 393, 396. l.

[5]) U. o. T. 13. 634. T. 14. 90, 306, 313. és *Fejér* T. 10. V. 5. 362. l.

[6]) *Katona* u. o. T. 15. 370. l.

[7]) Stemmatographia. P. 1. 87. A magy. Akadémia által kiadott Monumenta Historica 2. oszt. 1. köt. 48. lapján Szerémi György ékes latinsággal irja: »Et pro quingentas Marcas ad claustrum Zonik in Turcia« — azaz Bosnyákországban. Viszont a Magy. Történelmi Emlékek 2. oszt. 3. köt. 222. lapján Verancsics mondja a Törökökről: »Qui capta urbe Zvonik ad Drinum fluvium Bosnae, Rasciaeque limitem.«

Előre kijelentjük, hogy fölötte csalódnak azok, a kik Zonukvárát e romok között keresték.

Egyike ezeknek Istvánfi Miklós mondván: »munitionem autem, quam duo confluentes fluvii cingebant, eodem in loco erigi placuit, quo ante multa saecula septem viri Ungarorum progenitores e Scythia, ac septemtrione in Pannoniam migrantes eam latissima in planicie condiderunt.« [1]) Másika, Istvánfinak csatlósa: D. Decsy Samu, [2]) és többeket mellőzve, harmadika Gorove László, ki Szolnok viszontagságait illetőleg így szól: »még is nem megvető erősségnek kellett akkor Szolnoknak lenni, mert noha a vármegyének szélén feküdt, még is erről, és nem más helyről neveztetett el a megye, és a régi íróktól csupán ez, és semmi más hely az egész megyében nem említtetik.« [3])

A várat illető e tévedésekre nem annyira a történelem és diplomatikai adatok, mint inkább esetlegesség, a város neve s várának romjai szolgáltattak okot; de ez még senkit ki nem elégíthet, s valószinűleg ez állítások a diplomatikai adatok hiánya miatt hagyattak általok okadatlanúl.

Szolnoknak, mint helységnek ősiségét tagadni nem lehet, sőt véleményünk szerint e város alkalmasint a Zonuk nemzetségtől vette nevét, szintugy, mint a többi ősi nemzetségek adhattak létet és nevet a ma is fennálló számos helységnek. Például mintegy 4 Aba, 2 Agó, 1 Akos, 1 Baad, 1 Bana, 1 Baróth, 2 Bel, 2 Berend, 5 Bikács, 2 Bocs, vagy Bucs, 1 Bucsava, 2 Bukin, 1 Bost, 1 Csákberény és 1 Csáktornya, 5 Csaba, 1 Kádár, 4 Csanád, 4 Cserna, 2 Kaplony sat. helységek valószinűleg a Podhradczky által [4]) újonnan elősorolt mindmegannyi hasonnevű eredeti nemzetségek által alkottattak, vagy nevökre kereszteltettek.

Szolnokot I. Géza 1075-ben a garam-melléki benczés apátság részére adott levelében már emliti, még pedig mint várost. Alpárnak határszéleiről levén ebben szó, igy fejezi ki magát a király: »ubi finiuntur partes cseringradensium civium *intra Zonuk*«; tovább megint: »terram Pelu ultra tissam, supra portum aquae Kengel dedi cum propriis terminis, cuius terrae pars dividitur *civibus Zounuk* deinde Zettu, postea per medium campum terminus est inter villam Si Benedicti, et villam *Urbanorum Zounuk*«; végezetre: »et venitur usque ad terram Zunde (ma Szanda puszta) deinde in colle separatur terra Murj, postea

---

1) De Rebus Hungaricis Lib. 16, 179. l.

2) Osmanographia 3. R. 402. l.

3) Tud. Gyüjt. 1820. 9. 6. l.

4) Simon de *Keza* 93. l.

sepultura Vetendi est villa Sebely, fovea S. Benedicti est *iuxta Zonuk* super aquam, quae vocatur Meler«, ma Mélyér. [1])

Felhozzuk ezúttal még II. András szavait azon levélből, mely által 1214-ben Bolezlo váczi püspöknek a leleszi prépostság javára tett adományát megerősíté: »contulit etiam ecclesiae S. crucis regias portiones *portus de Zonnuk*,« más helyt: »*Zonuk, qui est iuxta Miler* — myler — quod felicis memoriae rex bela pater noster sibi contulerat, quando secum in expeditionem in russiam — rusciam — iverat.« [2]) Hogy e »portus« Szolnok városa közelében lehetett, nem annyira annálfogva véljük, mivel maga e város espereseivel [3]) a váczi püspökök keze alatt volt, mert a fönnebbi szavak után gondolhatni azt is, hogy Boleslo püspök, mint magános egyén, épp a Lelesz melletti Szolnocskát nyerve Bélától, adhatta a leleszi prépostságnak [4]); de hiszszük főleg azért. mivel a »miler« szó e levélben szintúgy előfordul, mint a fönnebbi 1075-iki adományban; hiszszük továbbá, mivel a Mélyérhez északnyugatra elég közel fekszik Jánoshídja, melynek egykori zárdája Jászovhoz tartozott, mint ezt Layeruelius után Fuxhoffer Monasteriologiájában állítja: »praeposituram hanc (a Jánoshidi zárda) sobolem spiritualem quondam fuisse praepositurae Jaszoviensis,« Valamint pedig ezeket, szintugy magát Leleszt, a premontreiek birták.

És itt, mielőtt tovább haladnánk, olvasónk figyelmét kívánjuk előlegezni, ha vajjon e Zonuki portus alatt Szolnok városát, vagy határát lehet-e csakugyan értenünk, miután ezt még III. Béla idegeníté el, a Zonuk nemzetség birta legyen bár azelőtt, de már ekkor tőle el volt esve, következőleg Szolnok megyének anyavárosa megszünt lenni. Ha az érdeklett 1075-iki levélnek veszszük szemügyre e szavait is: »dedi et aliam terram circa eandem aquam tiza, quae vocatur Alpár, cum propriis terminis, qui termini ita dividuntur: primum a ripa tizae procedendo ad quasdam arbores, est terminus cum episcopalibus S. mariae vaciensis civitatis de praedicto termino — — (sinistra pars) — — est S.

---

[1]) *Fejér* T. 1. 434, 436. l.

[2]) T. 3. V. 1. 160. T. 7. V. 5. 212. l.

[3]) Minök valának: 1282—1293. Georgius de Zolnok T. 7. V. 5. 455, 519; 1292. Chejan de Zomek T. 6. V. 1. 214, 1293.; ugyan ő: Steph de Zownok T. 6. V. 1. 268.; 1300 Seruebulin de Zoluuc T. 6. V. 2. 281.; Dénes de Zolnuk T. 10. V. 2. 326.; 1353. Bertalan T. 9. V. 2. 260; 1381. Raymund T. 9. V. 7. 438.; 1409. Bálint T. 10. V. 8. 500.; 1427. György de Zolnok T. 10. V. 6. 909. ll.

[4]) Melynek alapitójául különben Ulászló 1441. kelt új adománylevelében az eszényi Csapi ágot nevezte meg. *Wagner* Analecta Dec. 4. 31, 33. l. és igy Boleslo a Boxa=Bocsa nemzetség sarjadéka lehetett.

mariae vaciensis« és tovább: »deinde partes diuiduntur inter comitatum cseringradensium, et episcopatum S. mariae vacensis«: következtetni lehetne, hogy ekkor polgárilag se Pest,[1]) se Zonuk megye még nem létezett, különben miért nem említette volna meg ezeket is mint Csongrád vármegyét? mert hiszen maga Csongrád megye is a váczi püspökséghez tartozott.[2]) De szorosabban szemügyre véve e levélnek: »in via Zonuk, iuxta Zonuk, civibus Zonuk, et Urbanorum Zonuk« kifejezéseit, látjuk, hogy négy versen kerül elő e helység, s egyszer sem »castrum« vagy »castrensium« nevezettel. Ezekből tehát Zonuk várára következtetést vonni még nem lehet.

Igaz ugyan, hogy Csongrádnak »cives«-eit, Bihart pedig mint »civitas«-t hason egyszerűséggel említi, melyek közül, ha Béla jegyzőjének hinni lehet, szerinte amaz épült, emez pedig fönnállott őseink ideérkeztekor, de másfelől ugyan ezen levél Váczot szintugy »civitas«-nak nevezi, holott ez váras=város soha nem volt, ha csak Rogerrel[3]) magát a püspöki lakot nem tartjuk várnak. de ez esetben is kérdés marad, ha 1075-ben állott-e már?

A bécsi képes krónika szerint Váczot I. Géza (1074—1077.) alapitotta,[4]) de hogyan, mikor idézett 1075-iki levelünk róla, mint már kész városról emlékezik? Mások meg a váczi püspökséget Szt-Istvánnak tulajdonítják, oly móddal azonban, hogy ő e püspöki szék fölállítását elrendelte ugyan, de a szentegyházat fölépíteni nem érkezett,[5]) a bécsi képes krónika pedig e templom fölépítőjének határozottan I. Gézát állítja.[6]) E mellett Vácz szabad királyi város sem volt.[7]) Mind ezekért tehát Podhrádczkynak sem fogadhatjuk el ez állítását: »civitatem, et castrum veteribus unum idemque significare *notum est.*«[8]) annyival kevesebbé pedig, mível egy 1315-iki levél ezeket a legszorosabban megkülönbözteti egymástól mondván: »*castrum* nostrum *de Kamarun*, una cum *civitate, seu oppido Kamariensi.*«[9]) Igy áll ez az »urba-

---

[1]) *Lehotzki* T. 1. 136. l. a hajdankori Pest megyéről, vagy is az időnkbelinek harmadik részéről állítja, hogy királyaink Buda várához csatolva birták, és Podhrádczky szerint magok a fejedelmek s helyettök a budai várnagyok kormányozták, ezért főispánja nem is volt. Uj Magy. Muzeum 1856. 2. 111. l.

[2]) Jos. *Desericii* Hist. Episcop. Vaciensis 6—7. l.

[3]) Miserab. Carmen. cap. 22. *Endlichernél* 269 l.

[4]) *Turóczinál* P. 2. cap. 51.

[5]) Josephi *Desericii* Hist. Episc. Vaciens. 4—5 l.

[6]) *Turóczi* P. 2. cap. 53.

[7]) Jos. *Desericii* Hist. Episc. Vacien. 21 l. *h* betű.

[8]) Hartvic-jának Vita S. Stephani 74. lapján.

[9]) *Fejér* T. 8. V. 2. 67. l.

nus kifejezéssel is, mert ezt nem csak Zonukról, de Ujvárosról is elmondja, melynek pedig vára szintén nem volt.[1])

És ezen állításunkat, hogy t. i. Szolnok ez időben várral még nem birt, mi igazolhatja inkább, mint az, hogy ámbár 1214-ben Boleslo püspök korában Zonuk vár mára fönnállott, mint nem sokára alább fogjuk látni, mindamellett II. András e várost csak egyszerűen, s nem mint várat említi; továbbá az, hogy ha ugyancsak András 1217-iki adománylevelének e szavai alatt: »de proventibus salium nostrorum in *Saloch*« [2]), és egy 1233-iki másik levelében olvasható e kifejezésében: »salinarii de *Zoloch*« [3]) csakugyan e várost (szerintünk azonban Zilahot) érthetni és nem a talán elferdített Szabolcs=Saboch-ot, mennyiben az 1222-i 25-ik törvényczikk szerint só-tárak csak Zabolchon és Regéczen engedtettek meg — e város is szintén vár nélkül említtetik. Végűl pedig az, hogy 1380-ban a mai külső-szolnoki alispán »magister Gallus« és négy szolgabirája, »nogrewi Retsend Pál« ügyében kelt bizonyitványukat úgy fejezték be: »Datum *in Szolnok*,« Pázmánd János és Lépes Lóránd al-ispánok pedig ugyancsak Retsend Pálné ügyében 1407-ben kelt oklevelökben újra egyszerűleg csak *Szolnokot*, nem tehát Szolnokvárt említenek.[4])

15. §.

Mi azon véleményben vagyunk, hogy Szolnoknál várat legelőbb 1549-ben I. Ferdinánd parancsára Gr. Salm Miklós kezdé épiteni.

Zsámboki János Egernek 1552-iki ostromát adván elő, Szolnok-váráról ezeket mondja: »igitur obsidet (Ali basa) Zolnok arcem *non ita pridem* ad vim sustinendam *constructam*,« [5]) e sornak legutóbbi szava tehát merőben új épitményre, nem pedig valamely korábban ott létezett várnak kijavitására avagy alapján lett újból építésére mutat.

Azonban egy másik egykorú író, Veráncsics Antal, e fogalom ellenére így szól: »ceterum interim ne omnino alia etiam in

---

[1]) Mi itt — helyesen-e? — azon Ujvárost gyanítjuk, mely *Récsz* Imrének Etellaka 54. lapja szerint másképp Balmaz-nak is hívatik, s mely egy 1489-iki levélben, »possessionis Wywaros vocati,« egy másik 1499-i okmányban pedig: »in possessione sua Wywaros alio nomine Balmas« kifejezéssel fordul elő u. o. a 64. és 68. lapon. Hasonló possessio Belső-Szolnokban Szóváros.

[2]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 5. 278, 282. l.

[3]) *Fejér* T. 3. V. 2. 353. l.

[4]) A magy. Nemzeti Muzeumban.

[5]) Appendix ad Bonfinium 800. l. és *Gr. Kemény* József Deutsche Fundgruben 1. B. 40 l.

regni parte munitiones illis desint, ad reditum caesaris absoluto iam fortasse opere Szegedini excitato, Szolnokio etiam iugum imponunt, nam ibi etiam *in vetere illo castrorum vallo*, quod tibisco alluitur, non dissimile opus coeperunt hoc biennio (1549—1550) exstruere.« [1]) Mi ugyan e szavakat nem értjük akként, mintha ő ezek által Szolnoknak régi várát érdekelné, azon esetre mindazonáltal, hahogy valaki még is így értelmezné, annyit kivánunk megjegyezni, hogy előttünk kétes marad, ha Verancsics nem inkább azon szemüvegen át látta-e ottan e romokat, melyet nekie annak tudata nyujthatott, hogy miután Zonuk vára kétségtelenűl fönnállott, az tehát csak is itten és sehol egyebütt nem fekhetett?

Annyi bizonyos, hogy e háromszögben épített kastélyt először csak 1550-ben vették körűl vizzel, mint maga Verancsis állítja: »castellum Szolnok a decimo die feliciter erigitur — — — nunc praesidiariorum habitacula construuntur, et fossa e tibisco in Zagyvam amnem ducitur, ut aquis quoqe quaqua versum circumplexum munitius reddatur« [2]) Az előadottakban kimondott véleményünk tehát, úgy véljük, csak valódi diplomatikai adat által lesz elejthető.

Mindenesetre pedig, hogy a Béla jegyzője korában itt vár nem volt, annálfogva következtetjük, mivel ő erről egyátalán nem emlékezik.

Fejér György a jegyzőre hivatkozva ugyan állítja, [3]) hogy eleink Zonuk várát már készen kapták volna: »hungari certe terris his conquisitis, et arces, et municipia repererant numerosa, qualia sunt: — — *egur* — — *Zolnuk* — — — *Presburg, Zala* — — & *quae apud Belae regis notarium laudantur*,« de mindezeket az általunk használt Schvandtner-féle n.-szombati, kolozsvári s Endlicher-féle kiadás szerint Béla jegyzője teljességgel, egy árva betücskével sem *laudálja*; jelesen a »Zonuk« szó e kiadásokban semminémű alakban elő nem fordúl. Egurt a 32-ik fejezetében említi ugyan, de csak mint folyót s ezt is Szihalom környékében. Hogyan lehetett tehát Fejérnek ilyeket s így állítani! Kereszturi [4]) e hallgatagságból Váradra nézve éppen ellenkező

[1]) *Katona* Hist. crit. reg. T. 21. 853. l.

[2]) U. o. 1081. l. *Verancsics* a Magy. Történelmi Emlékek 2-ik oszt. 2-ik köt. 254. lapján, a budai basa letétetése okairól szólván, ezeket mondja: »Et interim *Zolnokinum* etiam propugnaculam *erigi* in Tybisci ripa magno, et dedecori, et impedimento finium suorum ignaviter militando permiserit,« viszont ő ugyan ott a 3. köt. 101. lapján: »Ferdinandus király *meg ipiteti* — — a Tisza mellett *Szolnok várát*. Ezek szerint is e várat merőben új építménynek tekinthetjük.

[3]) T. 10. V. 7. 3—4. l.

[4]) Episcopi Várad. P. 1. 11. l.

következtetést kivánt vonni, azonban ez állításától csakhamar eltért, mert kétségkivűl előtte is különösnek tetszvén, hogy Váradot, mint tekintélyes helyet Anonymus meg nem említi, e várost a jegyzőnek Belarad=Byhor (?) várával egynek kezdé gyanítani, állítván, hogy a régi Byharvárát a mostani Bihar helysége helyett inkább Váradon kereshetni.

És fönnebbi állításunk valószínűvé válik, mihelyt a jegyző krónikáját és modorát szorosb figyelemre veszszük.

A jegyzőnek kiváló foglalkozása, kitünő törekvése vala, nem csak historiát, de geographiát is irni, [1]) különösen pedig kedvencz vágyánál, névszármaztatási mondhatnók rögeszméjénél fogva igyekvése volt a magyarok által készen talált, vagy épített várakat, helyenként mind elősorolni s ezek nevének eredetét több más tárgyakéival együtt, nóha jobbadán szerencsétlenül, [2]) etymologizálni, mikhez járúlt még az adományozások és nemzetségek előterjesztése. Ehez képest — mellőzve számos hegyeket, erdőket, tavakat, réteket, főleg folyókat — mintegy 77 jelesb helységet s köztük körülbelül 56 várat és várost sorol elő, mintegy 26 oly nevet emlit meg, melylyel ma ugyanannyi megye bír (megjegyezve azonban, hogy közőlök csak Zarándot és Borsodot nevezi »comitatus«-nak), közel 26 tárgynak fejtegeti neve eredetét s mintegy 23 oly külön adományról szól, mely a két hont szinte egészen felöleli: s mindezek daczára Zonuknak mint várnak, avagy bár helységnek neve könyvében még sem fordul elő. Magyarországnak felső részét továbbá egész a Zagyváig kéreti föl Árpáddal Szalántól. [3]) s ha a jegyző korában Szolnoknál vár lesz vala, alkalmasint ezt szintúgy megemlítette volna Árpád korából, mint a hogy ennek idejére vitt föl oly várakat, melyek később épültek, s mind emellett Zonuk várát se ezen, se más vidéken

---

[1]) Nem hallgathatjuk el itt egy kis geographiai baklövését, midőn Ounddal és Kétellel a magyaroknak Szalánhoz Alpárra küldött követeivel palaczkjaikat az Alpár melletti Tiszából tölteté meg Dunavízzel. Cap. 16.

[2]) Ilyen lehet számosak közül a 48, 49. fejezeteiben olvasható Loponsuja=lopvauszója, a mai magyar Lapincs, vagy Luponcs, s a német Lafuitz, mert Arnulf 875-ben a salzburgi szentegyháznak Pannoniában levő adományait megerősitve és szaporítva aligha nem erről a Loponsuról mondja: »item ad Rapam ad Tudleipin ad *Labantum*, ecclesiam S. Andreae.« *Fejér* codex dipl. T. 1. 195 l. és *Szabó* Károly magyaritott Béla jegyzője 69. l. Budapesti Szemle 3. 293 l. Viszont Szerencs nevének eredetére nézve 17-ik fejezetében mindnyájunkkal el akarja hitetni, hogy Szerelmes=Szerencse, a mi pedig köztudat szerint csakugyan nem áll!

[3]) Cap. 30.

szóval sem említi. Továbbá Szolnok tájékán többször utaztatja keresztül-kasúl őseinknek vagy követségét, vagy seregét, vagy fővezérét Árpádot, kit különösen táborával előbb épp a Zagyva, Tisza és Mátra közt tanyáztat, utóbb pedig éppen azon a tájon, a hol ma Szolnok fekszik, utasit le Alpárig Szalán ellen, [1]) s könyvében mégis Zonuk neve egyszer sem jőn elő. Végre több fejezetében [2]) a Szolnok körében fekvő vidékeknek eladományozásait sorolja elő, még pedig összes adományait illetőleg, megemlítvén több helyen a várakat is, az adományosok által nyerteket, vagy azután épülteket, s mégis Szolnok-várát felhozva sehol nem találjuk.

Mindezeknél fogva nem valánk-e méltán feljogosítva annak következtetésére, hogy Zonuk-vára sem Szolnoknál, de egyebütt sem állott még fönn, mikoron a jegyző krónikáját írta.

De az ám a kérdések kérdése, mikor írta hát azt?

16. §.

Midőn közelebbről a Szabó Károly által magyarított e krónikát kezünkbe vettük, első gondunk volt ebben az iménti kérdésnek megfejtését keresni; de ő, különben mint I. bélás, ezúttal csak az 1-ső lap 2-ik számú jegyzetével kivánta olvasóinak sovárgását kielégíteni, ígérve azonban, hogy azt majd máskor fogja megtenni.

Mi azért Zonuk vára építési korának meghatározhatásáért kényszerülve vagyunk ezen oly annyira és annyiak által megvitatott tárgyat kissé újra szellőztetni s az I. Béla irányában iróink által előgördített ellenvetések főbbjeire véleményünket tüzetesen előadni.

A jegyző művének 1746-iki első megjelenése óta koráról benn és künn az élénk vitatkozás ez ideig szünni nem akar, a valaha bekövetkező megállapodás és közmegnyugvás reménye nélkül. S vannak, kik saját véleményüket a világ által már elfogadott valóság gyanánt határozottan hirdetik. Például Kachelmann János III. Bélát illetőleg fönhangon mondja: [3]) »az Anonymusróli kérdést, hogy melyik Béla király jegyzője volt legyen, Spiess okmánya után *eldöntöttnek* lehet tekinteni.« Bartal pedig [4]) IV. Bélára vonatkozólag így ír: »Béla király jegyzője a *ma már átalában ismeretes* nagy államférfiu.« És szerencse mindnyájunkra nézve egyfelől, hogy csak négy Bélánk volt, mert máskülönben még szertébb is elágaznának a vélemények; de fájdalom is más-

---

[1]) Cap. 16, 29, 30, 32, 38.
[2]) Cap. 32, 38, 40, 44, 58.
[3]) Új Magy. Múzeum 1859. I. 299 l.
[4]) U. o. 459 l.

felől, hogy az ő kora fölötti vizsgálódásaink által elleneink előtt hitelességét minmagunk nem kevéssé csökkentjük. Valóban igen ideillőleg mondja Révész Imre: [1]) »ha valahol, épen saját nemzeti multunk körül kell legnagyobb vigyázattal s legerősebb bírálattal járni el tanulmányaink s közleményeink folytán, hogy hitelünket elleneink s minmagunk előtt is el ne veszitsük.«

17. §.

I. Ellenvetés. A notariusi és magisteri czím I. Béla korában még nem volt meg. Az adatok ellenkezőt bizonyítanak. *1055-ben* I. András levelében olvasható: »conscriptum est hoc privilegium a beatissimo Praesule Nicolao, qui tunc temporis vicem procurabat *Notarii in curia Regali; 1082-ben* Szt-László levelében: »Destinavimus Barnabam *Notarium nostrum«* & [2])

A magistert illetőleg pedig, sokkal régiebb a papság, hogy sem a görögöknél és rómaiaknál is dívott e czímnek, minden más hasonlók példájára, ne lett volna elégséges ideje az alsóbb rendű egyénekre való alászállhatásra.

De aztán a Gellért életírója a XI. évszázadban már élt e szóval, például a 9-ik pontban Szt-Istvánról mondja: »rex Gothardum retinuit apud se, — — fecitque eum filii sui Hemerici ducis *magistrum* diebus multis,« továbbá a 12-ik pontban a kispapokról szólva: »eos sub manu *magistri Waltheri* constituit.« [3])

II-ik Ellenvetés. Ez Kachelmann János által gördíttetik elő, állítván: »hogy ezen (I. Béla) király alatt a magyar deákok (diakonusok, kis-papok) sem Párisba, sem Bononiába még nem járhattak. L. Prologusának 2-ik pontját.« [4]) Vajjon a »még nem járhattak« nagyszerű okra nem lehet-e ellen okként ennyit mondani: »hát ha járhattak?« S vajjon nem akkor járhattak-e inkább, amidőn ilyszerű nevelőintézetek nálunk még nem voltak; s nem tudjuk-e, hogy Szt-István külföldön is tett vallásos alapítványokat magyarjai számára; de különben is a Jegyző prologusa 2-ik pontjában említi-e bár egy szóval is, hogy ő és barátja külföldi intézetekben tanultak volna?

---

[1]) U. o. 1858. I. 425 l.

[2]) Cornides Vindic. 85 l., s azért Kachelmann, Új magyar muzeum 1859. I. 300. lapján olvasható azon állítása igazolása végett, miszerint magisterek, és notariusok III. Béla előtt nem voltak volna, mi joggal hivatkozhatik az ennek ellenkezőjét állító Cornidesre? főleg pedig azon 124. és 132. lapjaira, melyeken ő nem a jegyzői —, hanem az agazói-magisterségről, mely a papi magisterségnél bizonyosan későbbi, a notariusságról pedig éppen nem is szól.

[3]) Endlicher Monum. 213 és 219 l.

[4]) Új Magy. Muzeum 1859. I. 299 l.

III-ik Ellenvetés. A Jegyző által, előszava szerint, folyóbeszédbe foglaltan leírt phrygiai Dares czimű történelmi verses munkája I. Béla korában nálunk még nem lehetett ismeretes, s ha a X-ik évszázadban meg volt is, de csak versekben volt meg e költemény, a Jegyző pedig a kötetlen beszédüt használta, ami későbbi átdolgozás. Erre Cornides kielégitőleg a következő feleletet adta: »non dubium est tamen, quin seculum XII. longe excedat, vetustiusque proinde sit, quam forsan existimetur. Nam non tantum in Catalogo Mss. Cod cum Bobiensis Coenobii *seculo X. exarato* apud Ludov. Anton' Muratorium, Antiquit. Ital. medii aevi Tom. III. pag. 821. jam ejus exstat mentio. — — Quid quod in Bibliotheca quoque Regia Parisiensi adservatur codex Ms. Membranaceus *seculi noni* continens illam supposititii Daretis de excidio Trojano historiam *soluta scriptam oratione.* — — Ad extremum dubium omne, si quod super esse posset, tollit Freculphus, Episcopus Lexoniensis *Anno 824 clarus.* Is enim chronicorum suorum T. 1. Lib. II. C. 17. in maxima Bibliotheca Patrum T. XIV. 1080. seq. ad Daretis de bello Trojano historiam provocat, non tantum, sed eam etiam *mittit in compendium,*« melyben a 824-ben élt Freculph püspök így szól: »quod ita contigisse, in Historia Daretis, atque aliorum legimus.« Mondja továbbá Cornides, hogy ezen könyv a II. Béla és II. Géza korában Magyarországon megfordult Freisingeni Otto előtt is már ismert volt. [1]) S midőn Cornidesnek e kiderítése annyira megdönthetlen, még sem érkezett volna el ideje annak, hogy ez ellenvetéssel valahára végkép fölhagyjunk?

IV-ik Ellenvetés. A Jegyzőnek előszava elsőbb soraiban használt P. és N. siglákról Réső Ensel Sándor szerint[2]) »tudni való, hogy a XII. századnak végén és a XIII. században közönségessé lett szokás legyen.« Az N.-betüs siglát senki eddig nem vonta kétségbe, de igen ám a P. betüt.

Bartal szerint[3]) magában a bécsi hártyapéldányban az ezt illető hely így áll: Pdictus magister *incipit plog in gesta hungarum* ac quondam bone memorie gloriosissimi bele regis hungarie notarius n. suo dilectissimo amico viro venerabili, et arte literalis scientie imbuto salutem et sue petitionis effectum«. E sorok elsőjében e szavak: »incipit prologus in gesta hungarorum« szembe ötlőleg nem állanak kellő helyöken s valósággal oda egy későbbi kéz által vörös tintával irvák is. Midőn azért legelőbb e krónikát Schwandtner kiadta, e szavakat onnan méltán kiemelve a krónika homlokára, illő helyökre tüzte, de az ilyetén kezelése által meg-

[1]) Cornides Vindic. 86, 87, 88 és 90 l.

[2]) Tudományos Gyüjtemény. 1832. IX. 52 l.

[3]) Comment. I. 7—9. l.

ürült helyet hézaghagyással, vagy pontozással kijelölni s az olvasót a valódi állásról értesíteni elmulasztotta, azt ott maradt többi szavakat ekkint vonván egybe: »Pdictus magister, ac bonae quondam« stb. Olvasói következőleg az eredeti hézagról, mely gyaníthatólag a Jegyzőnek a Béla halála után viselt hivatali czime számára volt hagyva, mitsem tudhattak.

Schwandtner a legelső »Pdictus« szót röviditettnek, s egybevontnak tekintve »Praedictus«-nak olvasta; így Endlicher, Bartal sat.

Kollár Ádám ellenben a P. betűt siglának véve »P. dictus«-nak nézte, így Katona István sat.

Cornides különösen [1]) szintén ellene volt a Praedictusnak, a P. sigla helyett azonban B betűt, azaz Benedictus-t óhajtván olvasni, mely kettős állítását a következő okokkal támogatá, mert: 1-ször a Jegyző valahányszor a praedictus szót használta, azt mindig röviditlenül egészen kiirta nemcsak, de a »vero«-t is mindannyiszor hozzá adta. Így 1-ső fejezetében: »Predicta vero scythica gens«; 8-ik fej.: »predicti vero Duces Ruthenorum«; 25-ik fej.: »predictus vero Tuhutum« és 39-ik fej.: »predictus vero dux Salanus.« Hogyan lehessen hát föltenni, hogy legelső szavát és pedig már avval az alkalommal, midőn e szót legelőször használta, rövidítve írta volna? midőn éppen megfordítva elsőbben egészen kiírnia, s csak azután rövidítve alkalmaznia volt volna természetesb rendje. 2-szor Benedictust pedig azért gyanít, mivel különben »P. dictus magister« szokatlan kifejezés lenne, s mivel a B betűt néha P-vel szokták fölcserélni, mint például ez Bánffy Lukácscsal, esztergomi érsekkel megtörtént, kinek nevét L. P. siglákkal fejezte ki a salzburgi érsek. [2])

Álljon bár miként a dolog, mi szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy a »dictus« ellen a szokatlanság szempontjából kikelőknek nincs igazuk; mert miután abban mindnyájan egyet értenek, hogy a krónikának első lapja a végett hagyatott tisztán, hogy arra, mint czímlapra, később a krónika s írója neve az akkori szokás szerint czifra betükkel fölfestessék: a kifejezést olybá kell vennünk, mintha a megnevezés ott már valósággal meg is történt volna. Következőleg a 2-ik lapon méltán állhat a »dictus« szó. Ez állításunkat egy Bartal által közzétett [3]) levélnek e szavai tökéletesen igazolják: »Magister Vezzeus«, ezután pedig következik: »dictus Magister Vezzeus.« E szerint akár Praedictus, akár P. dictus legyen, egyaránt helyén állható. Csak az ám a nagy baj, hogy a kiknek szerencséjök volt magát a bécsi hártyát

[1]) Vindiciae 80—81, 163—167 l.

[2]) Mert Német volt.

[3]) Comment. 2. Mantissa XXXVIII. l.

szemlélhetni, arról teljes meggyőződéssel kétféleképp tudtak olvasni. Valóban sajnos esemény! Az olvasás e különbözőségének aligha nem volt az a rugója, hogy ki, minő név alatt óhajtá a maga jegyzőjét föltalálni. Legyen az Péter, Pál, Benedek, avagy Mátyás, előttünk mindegy, mert ezzel nem sokat nyerünk, és minket csa az elégitne ki, ha a »Névtelen« csodás névvel örökre fölhagyva, őt, a személy- és tárgy-neveknek palóczos kiejtéséből s az ország éjszaki részeinek legkimerítettebb vázlatából következtetve, ezentúl Palóczinak neveznők.

Különben Réső Enselnek állítását a Siglák keletbe jöttéről rég megczáfolta Horvát István [1]) ezekben: »A Magyar Diplomatikában már első András Magyar Király Uralkodásától divatoztak az Előbetük, azaz Siglák«.

V-ik Ellenvetés. Cornides által [2]) a következőkben van előadva: »Apud Anonymum cap. 15. sequentia leguntur: »sed terram illam (Kételpataka) Rex Andreas cambiavit — — quia diligebat partes illas habitare cum uxore sua, eo, quod propius ad natale solum esset, quia *erat* filia Ducis Ruthenorum« stb. Hinc Auctor noster — a Jegyző — uxoris Andreae I. meminit, tanquam quae pridem in vivis esse desierit. Verba: »*quia erat filia Ducis Ruthenorum*« innuunt Reginam illo tempore, quo scripsit Anonymus, non amplius rebus humanis interfuisse. Atque uxor Andreae I. diu adhuc post fata Belae I. fuit superstes, ut ex Lamberto Schafnaburgensi ad A. 1071. a. p. Schard. T. 1. p. 394. et Turoczio P. II. cap. 54. ostendi potest. Unde colligas omnino Anonymum nostrum Belae I. nequaquam fuisse coaetaneum.« Fejtegeti továbbá Cornides hogy a Jegyző megemlítvén, ki volt legyen az András atyja, ki volt a nejéé, ezeket ő, mint I. Béla jegyzője meg nem irta volna, mert mindezek a közönség előtt úgy is tudva valának. Ezen Cornideshez nem illett ellenvetésnek két ága van, melyekre felelnünk kell. 1-ső, hogy a Jegyző az András nejéről, mint már rég (?) elhaltról beszél.

Ez nem áll, mert az özvegygyé lett Richesa, férje halála után vagy csak a Cornides által is említett félsz miatt, mire bizony azután is elég oka volt, kétségen kívűl azonnal hazájába vonúlt, mint ezt az akkori szokás hozta magával, következőleg mint már csak itt lakozottról, s a Magyarokra nézve politikailag már meghaltról, habár 1071-ben még élt is, méltán elmondhatta a Jegyző róla, hogy az orosz vezér leánya volt és szeretett Kételpatakán lakni, amig t. i. Magyarországban tartózkodott. De aztán a Jegyző miért nem mondhatta volna el az »erat« szót csendes lélekkel, ha előtte tudva nem lehetett: él-e még, meghalt-e már az özvegy? S

[1]) Szlavinokról 66. l.
[2]) Vindiciae 30. l.

ám halt legyen meg csak 1071 után, ez esetben is nem maga Cornides állította-e föltételként azt, hogy a Jegyző a maga krónikáját Bélának csak halála után irhatta? mint alább fogjuk látni. S hogyan volt képes ily tekintetek figyelembe nem vételével ily csekély okból a Jegyző korát annyira messzi-hátra oly határozatlan kifejezéssel vetni? 2-ik ága az ellenvetésnek, hogy a Jegyző miért irta volna meg azt, mit mindenki tudott? Ez által Cornides oly elvet állított föl, melyből már önként foly, hogy egy történésznek sem szükséges a maga korát megírnia, nem az élőkre nézve, mert ezek különben is azt ismerik, de az utódokra nézve sem, mert ezek még meg nem születtek, következőleg írhat tehát csak a meghaltak számára. Vajjon ki irhat hitelre méltóbb történetet, mintsem az, aki a maga korát irja meg s ha ily iróink nem voltak volna, minő történelmünk lenne ma? .

VI-ik Ellenvetés. Szintén Cornides által tétetik fel, állítván s több adattal bizonyítván, hogy okmányainkban I. Bélának neve »Adalbertus« lett volna ezt veti utána: »Quare Anonymus noster, si Belae primo fuisset ab epistolis, Adalberti Regis Notarii titulum sibi fuisset adscripturus.[1]) Miután a következőkre találhatni: »Ego Geisa secundus, *Secundi Belae* regis filius; Ego Henricus *tertii Belae* regis filius; Sigillum *Quarti Belae* Secundi Andreae regis filii«[2]): ezek azt bizonyítják, hogy csakugyan kellett lenni I. Bélának is, kit a magyar születésű, a magyarosan gondolkodott és irt Jegyzőnek nem lett volna-e szabad magyar néven nevezni? S vajjon miért mellőzte Cornides az általa is ismert 1055-i levelét Andrásnak, melyben ezek állanak: »regnante — — Principe — — et cum eo nobilissimo Duce *Bela*«,[3]) tánmert királyságra jutásával őt senkifia többé így nem nevezhette?

Részünkről az egésznek egyszerű ártatlan okát abban találjuk, hogy őt a levelek fogalmazói közül az idegen nemzetűek Adalbertusnak, a magyarok pedig Bélának irni természetesnek találták, vagy ha tán a hivatalos irásmód ez utóbbit meg sem engedte volna, eltartóztathatta-e ez a Jegyzőt, hogy saját krónikájában az általa kedveltebb nevet használja?

VII-ik Ellenvetés. A Jegyző a maga Béláját gloriosissimusnak nevezte előszavában, de I. Bélát ezzel soha senki nem éltette; Réső Ensel szerint pedig[4]) a gloriosissimus titulus egyedül III. Béla királyt illethette. Csak bámulni lehet, hogy Ensel, noha ez ellenvetést támogató adatait Cornides Vindiciáiból szedte össze, mindamellett azokat, melyek-inye szerintiek nem voltak, hallga-

---

[1]) Vindiciae 29—30. l.

[2]) Pray de Sigillis 55, 71. l. Fejér Cod. Dipl. T. 2. 129, 188, 244. „

[3]) Török János Magy. Orsz. Primása 2. R. 10. l.

[4]) Tud. Gyüjt. 1832. IX., 64. l.

tással mellőzte. Cornides ezeket irja [1]: *Titulus* duntaxat *fuit* — — *mere curialis*, plerisque aliis etiam Hungariae Regibus, non tantum ex suo cuiusvis merito, quam ex recepto Stylo Cancellariae attributus. Vin exempla? Dabo. Gloriosissimi nimirum cognomen passim tulere. Andreas I. in literis — — Radonis Palatini A. 1057. — — S. Ladislaus A. 1093. — — Colomannus — — 1103.« Fölhozza még II. Bélát, II. Gézát, II. Lászlót, III. Bélát, Imrét, II. Andrást, Kún Lászlót, Robert Károlyt. S ha ennyi adat sem elég, tegyük ide még Sz. Istvánnak paraenesise 6-ik fejezetéből ezeket: »inde enim imprimis romanum crevit imperium, et reges sublimati fuerunt, et *gloriosi*«. A Jegyző pedig 3-ik fejezetében az Álmos anyjáról szólva: »et de lumbis eius *reges gloriosi* propagarentur«; kimondta, hogy előtte bizony minden király egyiránt: gloriosus. S aztán a Jegyző e részben nem is igen drágáskodott. mert Lélt és társait szintén megtisztelte ezzel: »incliti quondam, et *gloriosissimi milites* Zulte ducis.« [2]) II. Gézának pedig 1161. a salzburgi érsekhez intézett levelében ez olvasható: »Couso (Gejza) Dei gratia Ungariae, Dalm. Croa. Ramaeque *rex gloriosissimus*, nec non victoriosissimus ejusdem gratia«, [3]) és ő anyját Ilonát szintén gloriosának állította. [4]) Különben pedig arra is elég példa van, hogy III. Bélának sem adták meg mindig e dicső czímet, például őt saját unokája IV. Béla most »felicis memoriae«, majd: »piae recordationis«, hol csak »piissimus« kifejezésekkel illette. [5]) Valójában oknélküli vesződség e szóval még ma is bibelődni s az iránt vitatkozni, hogy ezt melyik Béla érdemelte volna meg inkább? mert ez semmi esetre érdemczím nem volt.

VIII-ik Ellenvetés. A Jegyző 3-ik fejezetében ezeket mondván: »vel ideo vocatus est Almus, idest Sanctus, quia ex progenie eius sancti Reges, et Duces erant nascituri«, ebből Cornides nem csak azt következtette, hogy a Jegyző Sz. László után élt, mint hogy ez iktatta Sz. Istvánt a szentek sorába, de egyúttal azt is állította, hogy a Jegyzőt, miután ő egynél több szent királyt említ, III. Béla korára kell hátravetni, mert László alatta canonisáltatott, még pedig Engel szerint 1192-ben. [6]) Nagyon különös, hogy némelyek e nehézséget a Jegyzőnek épp azon soraiból merítik, melyekben ő még Álmost is oly könnyedén szentté avatta fel

---

[1]) Vindiciae 76—78. l.

[2]) Cap. 55.

[3]) Katona Hist. crit. reg. T. 3. 728. l.

[4]) Szalay M. o. T. I. 246. l.

[5]) Fejér T. 4. V. 1. 72., Fontes Rerum Austriacarum 2. Abth. XV. Band. 1. Th. 59 és 76. l.

[6]) Vindiciae 26, 27, 77, 313, 315. l.

s a melyekben ő sz. vezérekről, vagyis herczegekről is szól, holott jól tudhatják, hogy Imrén kívűl más nem volt. Vagy tán Árpádot értette? Miért nem? ha már atyját azzá tette s midőn a fiú azt inkább megérdemlette; vagy tán Imre mellé Erzsébetet, avagy Margitot állítják? Ám tegyék ezt, csakhogy akkor a Jegyzőt is vessék hátra IV. Béla utánra. S miért nem fogadják el védszentökűl László helyett Péter királyt? mert hiszen ezt maga VII-ik Gergely pápa is szentnek czímezte.[1])

Gyakorlatban volt őseinknél a koronázott, vagyis fölkenetett királyokra nézve a későbbi »Sacrus«-t hajdan »Sanctus«-sal fejezni ki. Igy példáúl István, a tornacziai püspök, III. Bélához írt levelét e szavakkal fejezte be: »Valeat *Sanctitas vestra*«;[2]) avagy másküllönben nem azt kellene-e föltennünk, hogy III. Béla is szent, még pedig nagyobb Sz. Istvánnál is, mennyiben még élve azzá lett. S mivel régen kir. herczegeinket is meg szokták koronázni,[3]) miért nem lehettek volna ők is hasonló sanctusok? Szokásba vették továbbá eldődeink kedvelt királyaikat, herczegeiket s másokat haláluk után azonnal, magának a római szentszéknek tudta nélkűl, sőt néha tilalma ellenére, olcsó áron a szentek közé fölavatni. Tanúsítja ezt a Jegyzőn kívűl Roger,[4]) mondván: »Stephani, Emerici, Ladislai, et *Colomanni regum, qui sanctorum catalogo sunt ascripti*«, s nem így tettek-e Margittal, Bánffy Lukácscsal, Kapisztrán Jánossal,[5]) stb.? Keletben volt végre meghalt királyainkat általánosan és különbség nélkűl »divus, sanctus« mellékneven említeni, példáúl Kún László 1277-ben »temporibus *sanctorum praedecessorum nostrorum illustrium Regum Ungariae*«, 1279-ben pedig: »Primo quidem iuravimus — — quod institutiones, et decreta *Sanctorum regum Progenitorum nostrorum* — — servaremus,« I. Lajos 1355-ben: »Libertatibus a *Sanctis Regibus piis progenitoribus nostris.*«[6]) Igy 1498-ban magok az ország rendei az 57-ik art. 5-ik §-ban az elhalt királyokat szintén szenteknek nevezték. S ha még a későbbi korban is ez megtörténhetett, csak egyedűl a szegény, de különben buzgó keresztény Jegyzőnek nem volt volna ezt szabad tenni?

Bizonyára mindezeknél fogva, Salamon királyunk szentségi regéjét nem is említve, meg vagyunk győződve, hogy a Jegyző e

---

1) U. o. 122. l.

2) U. o.

3) Uj Magy. Muzeum. 1857. II. 203. l.

4) Endlicher monum. 256. l.

5) Kapisztránt halála után a nép azonnal szentként tisztelte, mitől a nagy Mátyás és sürgetésére a pápa volt kénytelen eltiltani. Katona Hist. crit. reg. T. XIV. 419. l.

6) Cornides Vind. 123. l.

kifejezése alatt nemcsak canonizált királyainkat és herczegeinket, de az Árpádháznak minden egyes tagját egész III. Andrásig előre odaértette.

Különben Cornidesnek [1]) e szavai: »Accedit quod auctor noster — a Jegyző — capitibus 11, 24, 27 et 57. *Sancti Stephani Regis, tanquam Divorum catalogo adscripti mentionem iniiciat«*, oda mutatnak, mintha a Jegyző Istvánnak szentté avattatásáról említést tett volna, de ő ezt egy betűvel sem érinti, s éppen azért, hogy ezen, a magyar földön első nevezetes tényt nem említi: szintén világos jele annak, hogy ő azelőtt irta meg krónikáját.

IX-ik Ellenvetés. Szintén Cornides által gördíttetik elő, [2]) mondván: »Deinceps nec illud tacendum, vocem *Hungaria*, semper, et ubique cum aspiratione scribi ab Anonymo. Observavit autem, qui vetustissima Regum nostrorum et vidit, et accuratissima diligentia rimatus est Diplomata, Samuel Timon, fuisse vocem eam *ante Stephani II. tempora Ungaria exaratam*, sine praefixa litera H. Primus autem, inquit Timon, in Imag. Hung. novae Cap. 1. p. 4. verbo huic: *Ungaria* adjecit, atque affixit aspirationem Stephanus II, quem ceteri deinceps Reges secuti sunt. Ex quo illud rursum efficitur: Auctorem nostrum alicujus Belae Regis, qui Stephano II successerit, atque adeo non Belae primi fuisse notarium.« Továbbá erősségűl Cornides a H. betűnek a Jegyző által történt használatára nézve a következő példákat hordja elő: »habundat, habundanter, Hoto, *Hismaelitarum, cathenis, Athavi«* stb. De Cornides e részben önmaga meg is czáfolá magát. Ugyanis miután a Jegyzőnek krónikája másolatáról elmondta ezeket: »Itaque ex iis omnibus, quae hactenus explicavimus, criteriis in unum collectis nobis jam videmur concludere posse: Codicem membranaceum Anonymi Belae Regis Notarii — — *fuisse vel seculo XIII. vertente, vel ineunte XIV. exaratum. — — — Non ipsiusmet Anonymi Auctoris manu esse exaratum codicem Vindobonensem, sed librario cuipiam parum accurato deberi,* — — Ceterum *quam parum diligentiae in toto illo codice describendo adhibuerit dormitans ille librarius?* ex eo colligas, quod in ejus apographo *non facile versum deprehendas, qui omni prorsus vacet mendo.* — — Taceo peccata grammatica a librario per incogitantiam interdum admissa« ; [3]) sőt miután Cornides a krónika másolójának felróva még azt is, hogy ez »a Saturhalma, a Magog, a Salano, a Zerelmu« stb. helyett« Asaturhalma-t, amagog-at, asalan-ot, azerelmu«-t irt: ezáltal ha nem is sejtve, de teljesleg bebizonyítá Cornides, hogy a másoló a hártyáról nem saját látása,

---

[1]) U. o. 27. l.

[2]) U. o. 27. és 172. l.

[3]) U. o. 14, 19, 23 és 25. l.

de csak a mások előolvasása után irta le a krónikát, legalább egyrészben, mert különben, ha maga a másoló — lenne bár a legderekabb abderita is — olvassa le az előtte álló lapról e szavakat, elkövethetne-e ily szarvas hibákat? Mindezért tán méltán kérdhetjük: volt-e joga Cornidesnek a H. betűs ellenvetés föltételére? s nem maga bizonyítá-e be, hogy helyesírási szempontból a Jegyző korát megállapítani akarni, merő képtelenség.

De Timon még jégre is vivé Cornidest, mert II. Istvánnál jóval előbb írtak már Hungariát, például: Sz. Istvánnak 1006-ki, 1009-ki, 1015-ki, I. Gézának 1075-ki, Sz. Lászlónak 1082-ki, 1091-ki, Kálmánnak 1103-ki, 1105-ki, 1108-ki, 1111-ki stb. leveleiben e szónak élén ott áll a H. betű. [1]) S ha mondaná valaki, hogy e levelek a Jegyző krónikájával egyaránt mind csak későbbkori másolatok, e figyelmeztetést nem fogadhatnók el, mert a királyi levelek nem krónikai lapok, az okmányokat a hajdankorban is betűről-betűre legkisebb hozzáadás, vagy elvétel nélkül kellett lemásolni. Emellett pedig a pápai eredeti levelekben is nem áll-e ott a H. betű? Például a VI. Gergelyében 1074-ből: »Salamoni Regi Hungarorum«, a VII. Gergelyében 1075-ből: Geyzae Hungariae Duci. [2])

X-dik Ellenvetés. Mivel a »quid ultra, quid plura« fölkiáltásokat Roger is a Jegyzővel egyezőleg használta, ezért őket egykorúaknak méltán tarthatni. Cornides erre így felelt Praynak: [3]) »Tametsi vero in nullo seculi vel XI. vel XII. scriptore eas (értsd: formulas) deprehendi res esset exploratissima; nondum tamen inde consequeretur Anonymum eas usurpantem ad seculum, quod duodecimo posterius sit, esse referendum.« Az ekként helyesen következtető Cornidesnek kikerülte figyelmét a Sz.-István nagyobbik Legendájának 3-ik pontja, mely »Quid plura«-val kezdődik. [4]) És senkise mondja, hogy e legenda Hartvik munkájának jóval későbbi kivonata, mert Endlicher ezt egy, az austriai szentkereszti zárdában található XII. évszázadi hártyáról lemásolva adta ki. [5]) Emellett pedig jól fejtegette Cornides azt is [6]), hogy a Jegyző e kifejezést mindig »elég erről« értelemben; Roger pedig »s a mi több, vagy nagyobb« jelentőségben, tehát merőben különböző

---

[1]) Katona Hist. crit. reg. T. I. 124, 151, 194, T. II. 366, 418, 565. T. III. 169, 210, 229, 276. l. Jelesen Fejér T. 4. V. 1. 410. azon 1037-ki levélben, melyet IV. Béla 1246 ban másolatban adott ki. Lásd még T. 3. V. 2. 120.

[2]) Török János Magy. Orsz. Primása II. Rész 10—11. l.

[3]) Vindiciae 110. l.

[4]) Endlicher Monum. 141. l.

[5]) U. o. 139. l.

[6]) Vindiciae 115—117. l.

módon használták, ami által ők magok leginkább bebizonyíták különkorúságukat.

XI-ik Ellenvetés. A Jegyző által 16-ik fejezetében használt »bravium« szó a XII. évszázadnak csak a végefelé jött nálunk szokásba. Hát a szinte egy évszázaddal előbb élt Hartvik a Szt-István életírata 21-ik pontja elején nem mondja-e: »Centuplicate retribucionis bravio«? [1])

XII-ik Ellenvetés. A Jegyző 21-ik fejezetében Szabolcs vezérről elmondva, hogy ez a maga által épített és saját nevére keresztelt várába oly servienseket telepitett »*qui nunc civiles vocantur*«, némelyek a »civilis« szót a Tűzkönyv 89-ik §-ból kitetszőleg csak II. András korabelinek tartják. E könnyűszerű, de be nem bizonyított — úgynevezett »csak« — állításra nézve legyen elég ez úttal két egész évszázaddal idősb adatra hivatkoznunk. Szt.-István 1015-iki levelében mondja: »in *civili* autem *causa* nulli liceat iudicare, quam Abbati« [2]) Egy 1138-iki levélben szintén többször előfordúl, mindenütt »polgári« értelemben levén használva. [3]) Fönnebbi 14-ik czikkünkből pedig már ismerhetjük I. Andrásnak 1075-iki leveléből Szolnok és Csongrád civeseit, Bihart és Váczot mint civitást. A régiség mezején a korszakokat csak azért, mert korábbi levéladatra nem mindjárt találhatunk, nem lehet oly határozottan megállítani.

XIII-ik Ellenvetés. A Jegyző által 46-ik fejezetében »Torneamentum« nevezet alatt megemlített lovagjátékoknak még I. Béla előtt is keletben voltát megengedi ugyan Cornides, [4]) de magát a játék nevét későbbkorinak állítja azon oknál fogva, mivel az I. Béla után élt Freisingeni Ottó így fejezvén ki magát: »Tyrocinium, quod *vulgo nunc Torneamentum dicitur*,« kitetsző a »nunc« szóból, hogy e nevet csak is Ottó korában kezdették használni legelőbb. Cornides ezen »nunc dicitur« szavakra alapított tételét, szándéktalanul bár, merőben tönkre tevé, midőn miután megmutatta a Sunad és Cenad nevezetnek már 1163-ban és 1188-ban is dívottságát, erre azután IV. Bélának 1233-ból e szavait idézte: »tunc Morisiensis Episcopi, *quod modo nos Cenadinum vocamus*« [5]) Ha tehát a Csanád nevezet IV. Bélát 70 évvel megelőzte és ő mégis »nunc vocamus« kifejezéssel élt, Cornides ezt tudva és elmondva, vajjon Frisingai Ottó szavaiból a tornajátékra nézve helyes következést vont-e le? De mint látszik maga is később ez

---

[1]) Endlicher u. o. 185. l.

[2]) Török János Magyar Orsz. Primása II. Rész 7. l.

[3]) Fejér codex T. 2. 110—112. l.

[4]) Vindiciae 28. l.

[5]) U. o. 55—56. l. A Sunád név már 1037 ben előfordúl. Katona Hist. crit. reg. T. I. 469. l.

állításától eltért, mert e játékokat magyar nemzeti találmánynak gyanítja, mondván: [1]) »Haud scio, an non etiam torneamenti vocabulum Hungaris nostris originem suam debeat. Certe vocem Avarum, seu Hungarorum fuisse indicat Theophylactus Simocatta Lib. 2. cap. 15. a quibus vocem »Torna« pro: »faciem verte« usurpatam fuisse, auctor est Theophanes ann. 5. Mauricii. stb.« S vajjon Torna várának és Tornamegyének nevét nem lehet-e ezzel kapcsolatba hozni? Bizonnyára őseink, mint jeles lovasok, a játék e nemét még keleten is fogták űzni s magukkal hozták be, mert hiszen maga a Jegyző ezt pogány szokásnak állítja ugyanazon 46-ik fejezetében, mondván: »quotidie super dextrarios suos sedentes cum clypeis et lanceis maximum tornamentum faciebant, et alii juvenes *more paganismo* cum arcubus, et sagittis ludebant«, s ennek köszönhették, hogy a nyugotiakat mindig könnyen legyőzték, valamig ezek is kissé jobban lovagolni meg nem tanúltak. Különben Hofmann Univers. Lexiconában a »Torneamenta« szó alatt, a 953-ik éven és Magdeburg városán elkezdve, egyenkint elősorolja, nyugoton mikor és hol jöttek legyen gyakorlatba e játékok. Ha azért ezek I. Bélát megelőzőleg keletben voltak, nem nevetséges-e állítani, hogy csak 200 év után kapták volna nevöket. S miért nem mutatta meg Cornides, vagy követője, hogy minő más neve volt hát?

XIV-ik Ellenvetés. A Jegyzőnek 9-ik fejezete e szavaiból: »quam terram (Magy. Orsz.) habitarent Sclavi, Bulgarii, et Blachii, ac pastores Romanorum, quia *post mortem Athile regis* terram Pannoniae *Romani dicebant pascua esse*, eo, quod greges eorum in terra Pannoniae pascebantur, et *iure terra Pannoniae pascua Romanorum esse dicebantur, nam et modo Romani pascuntur de bonis Hungariae*,« némelyek azt tudják következtetni, hogy a »nam et modo Romani pascuntur« alatt a pápai Annáták, a papság által fizetni szokott azon évi jövedelmek lennének értendők, melyek nálunk szokásba csak III. Béla után jöhettek, azelőtt azokat királyaink meg nem engedvén. Mások viszont a főpapoknak a külföldről, főleg Olaszországból, seregestől való behozatására vonatkozó czélzatnak tekintik. Szóval kiki azon Bélának, a melyik jegyzőjévé óhajtja tenni első krónikásunkat, korából kiván ilyszerű tényeket összeszedni, a minőket találni azonban nem nehéz föladat. De kérdjük: a Jegyző, mint krónikájában vallásos buzgóságot tanusitott pap, a római szt-széknek és királyainknak ily gyengéit miként volt volna hajlandó, annyival inkább merész érdekelni, sőt nevetségesekké tenni? Ne bántsuk a boldogúlt emlékét oly ráfogásokkal, a minőknek ő épp ellenkezőjét tanúsitá. S

[1]) Vindiciae 309. l.

hogyan is érthetnők itt a különben már a 900-ik évben dívott [1]) annátakat? melyekről, ha nálunk keletbe még nem jöttek, előlegezve nem írhatta, — ha pedig itt is elfogadtattak, a »pascuntur« szót azután nem merészelte volna írni. S minő kizárólagos éle lehet azon fegyvernek, mely a külföldről behozott papságot illetőleg bár melyik Bélának, sőt Géza fővezéren elkezdve, bár melyik királyunknak korában egyaránt használható? S mikor hozattak be többen, mint éppen akkor, midőn hazaiak még nem találtattak s midőn nagy részük Vatha által lekonczoltatott? Hiszen világosan szól Szt-István 1037-iki levelében: »dum in terra Hungariae Christianae religionis per Dei gratiam nova pulularet professio, *multi catholici, et religiosi viri ex vicinis provinciis* dono S. Spiritus illustrati *ceperunt ad me confluere.*« És Szt-László I. 17-ik fejezete; Kálmán I. 3. fejezete s az esztergomi elsőbb zsinat 21-ik pontja szintén jövevény papokról rendelkeznek, [2]) melyekre vonatkozólag helyesen mondá el Szalay: [3]) »Több rendelkezésből láthatni, hogy a külföldi clericusok és tonsurátusok nagy száma elárasztotta az országot, kik semmi megyéhez sem tartozva, helyről helyre csavarogtak s kik ellen a László idejében hozott törvény, hogy bizonyság levelet hozzanak magokkal illető elöljáróiktól, elégtelennek mutatkozott.« A Jegyző itt az Etele halála utáni rómaiakról szólván, nem az azelőtt elenyészett régi római, hanem inkább a görög és német birodalmat szükség értenünk, avvagy kell-e mondanunk, hogy a keleti és nyugoti császárság egyaránt magát rómainak nevezte és tartotta? Jelesen a Szt-István kisebb legendája 3-ik fejezetében [4]), nőjéről szólva, mondja: »uxorem nobilissimam ex latissima *Romanorum Imperatorum* prosapia deriuatam,« minő nemzetbeli volt pedig Gizela, ki ne tudná? »Romana respublica — értsd: a magát rómainak nevezett német birodalom — subiectionem regni Ungariae perdidit,« Magyarország feletti felsőbbségétől elejtetett, mondja Vibert, Leonak, midőn touli püspök volna, papi segéde s utóbb hiteles életírója« a Henrik császár és I. András közti 1053-iki békét illetőleg. [5]) Ezekhez képest szerintünk a Jegyző 11-ik fejezete e szavainál fogva: »que etiam primo fuisset terra Athile regis, et mortuo illo, preocupassent *Romani principes* terram Pannoniae usque ad Danubium, *ubi collocavissent pastores suos*« azon népséget érthette, melyet Engelként N.-Károly és Pipin

[1]) Budapesti Szemle. 1858. III. 306—307. l.

[2]) Endlicher Monum. 329, 352, 353, 361. l.

[3]) Magyarország Története I. 217. l.

[4]) Endlicher Monum. 156. l.

[5]) Szalay Magyarország Története I. 144. l.

Olaszországból Pannoniába telepítének, [1]) s a melyet, valamint országszerte a többit is lakhelyükön őseink csak meghódítottak, de abból ki nem űztek, ide nem értve a házából kivert és futott római nevű, de német születésű sereget. Mint mindezeket a Jegyző maga állítja, mondván 48-ik fejezetében: »Öcsöb és Öse lőnek kiküldve, kik Veszprém városa felé menjenek és *hódítsák meg azon föld minden lakosait* Vasvárig,.... *a római katonák ellen,* kik Veszprém várát őrzik vala, keményen kezdének harczolni.... *többeket kard élére hányának s némelyeket nyílakkal agyonlövöldezének, a többi rómaiak pedig..... futásnak eredének s éltők megmentése végett a németek földjére sietének.*« [2]) De érthette még azon keletről, főleg nyugotról részint szabad akaratból, de jobbadán akaratlanúl bejött nemzetségeket és rabszolgákat is, a kiknek száma elég nagy volt arra nézve, hogy a fennírt szavakra fakadjon.

XV-ik *Ellenvetés.* A Jegyző által 9, 24, 26 és 44. fejezetében megemlitett »Blacus« szót a III. Béla korában élt Cinnamus görög iró használta legelőbb, mint ezt Timon Samu állítja. [3]) Előrebocsátva azt, hogy a nélkülözött V betüt B-vel helyettesítő görögöknél a »Blak« az, ami másoknál a »Vlak«, a III. Béla előtt jóval korábban, a XI. és XII. évszázadban élt Nestor [4]) a »Voloch« szót már használta, még pedig őseinknek bejötte előtti korára alkalmazva. [5]) Hofmann továbbá Universalis Lexikonában »*Blachia*« szó alatt ezt irja: »Nicetae, et Curopalatae regio Daciae, cum Mysiae portione«. Hogy pedig Curopalates János mikor élt, azt szintén ennek neve alatt mondja meg: »auctor Graecus, scripsit epitomen Historicam ab A. C. 811 ... usque ad A. C. 1078.« S igy már szinte fölöslegessé vált Cornidesnek is ide illő szavait idéznünk: »Meminit tamen Blacorum jam etiam Anna Comnena ... et frequentissime Nicetas Acominatus Choniata« stb. Erre pedig Engel megjegyzé: »N[illegible] tam pridem apud Gentem ipsam antea notum a Byzantinis [illegible] esse [illegible] in I. Tomo Historiae Hungar. [illegible] in Historia Bulgariae p. [illegible] dicemus«[6])

[1]) Cornides Vindic. [illegible]
[2]) Szabó Károly magyarított Névtelen jegyzője [illegible]
[3]) Imago Hungariae novae cap. [illegible] l. és Kerr Ferencz [illegible] Imperatores Orientis Tyrnaviae 1744 [illegible] R betű alatt.
[4]) Katona Hist. crit. reg. T. I. [illegible] 24. l.
[5]) Horvát István [illegible]
[6]) Cornides Vindic. [illegible]

UJABB ADALÉKOK

AZ ELSŐ ESZTERGOMI ÉRSEK ÉS A PANNONHALMI ALAPITÓ-LEVÉL KÉRDÉSÉNEK MEGOLDÁSÁHOZ.

Alig van hazai történelmünkben kérdés,melyet tudósaink annyira összekuszáltak volna, mint az első esztergomi érsek kérdése, pedig a dolog igen egyszerű. Az egész a pannonhalmi apátság alapitólevelén fordúl meg. Csak helyesen kell azt elemezni, és akkor egyszerre meg van fejtve a talány.

Ez oklevélen köztudomás szerint két érsek nevével találkozunk, ú. m. Domonkoséval a szövegben és aláírásban, és Sebestyénével az utóiratban. Ha ezen oklevél, úgy amint ma is olvasható, csakugyan 1001-ben íratott; akkor a benne megnevezett érsekek, mint egy és ugyanazon időben élők, természetesen nem lehettek mindketten esztergomiak. Azért történetíróink e két érsekre nézve a legkülönfélébb combinatiókba bocsátkoztak. [1]) Legujabban pedig Horváth Mihály [2]) és utána Mátyás Flórián, [3]) Knauz Nándor,[4]) Fejérpataky László, [5]) Balics Lajos,[6]) és mások úgy Domonkost, mint Sebestyént kizárják az esztergomi érsekek sorából és Asztrikot teszik ezek elsejévé. Horváthnak e tekintetben könnyű feladata van; mert ő a pannonhalmi oklevelet későbbi álműnek tartván, a benne foglalt adatokat is, melyek felfogásával ellenkeznek, egyszerűen elveti, mint hamisakat. Ezzel azonban a

---

[1]) Lásd ezeket: Knauznál. Monum. Eccl. Strig. 1874. I. 4. 5. és 11. ll.; Fejérpatakynál. A pannonhalmi apátság alapító oklevele. Budapest, 1878., 68., 79., 132., 157., stb. ll.; Balicsnál. A róm. kath. Egyháztörténete Magyarországban, 1885. I. 98. köv. ll.

[2]) Századok, 1868. 1—10. ll. és A kereszténység első százada Magyarországon, 1878. 207. köv. ll.

[3]) Asztrik-Anasztáz, Buda, 1869. és Historiae Hung. Fontes Domestici. 1881. I. 200. l.

[4]) I. h.

[5]) I. m. 134. l.

[6]) I. h.

csomót csak kettévágja, de meg nem oldja. Nehezebb Mátyás, Knauz és követőiknek álláspontja, kik az okmányt hitelesnek vallják, és mégis Asztrikot tartják az első esztergomi érseknek. Mi által egy csomóból kettőt csinálnak; mert már nemcsak Domonkost, hanem Sebestyént is kénytelenek a vándor, vendég, vagy ki tudná megmondani micsoda, idegen érsekek közé sorolni, kiknek kiléte felől azután vagy semmi, vagy tarthatlan felvilágositásokat adnak. Holott épen ezen két érsek kilétén fordúl meg úgy a pannonhalmi alapítólevél hitelességének, mint az első esztergomi érsek kérdésének eldöntése; mert, bátran merem kimondani, *ha Sebestyén és Domonkos nem voltak magyar főpapok, akkor a pannonhalmi alapitólevél nem hiteles, minthogy a magyar hierarchia szervezése után külföldi érsekeknek olyatén országos szereplése, minőt a pannonhalmi oklevél Domonkosnak és Sebestyénnek tulajdonít, egyszerűen lehetetlen, mert ellenkezik úgy az egyházi, mint a világi jogszokásokkal: ha pedig ezen okmány hiteles, akkor mint alább kimutatom, Asztrik nem volt első esztergomi érsek.*

Sebestyénről már itt határozottan állíthatom, hogy esztergomi érsek volt. *a*) Mert a pannonhalmi templomszentelés alkalmával tett királyi jószágadományozásnál Ceba comessel [1]) együtt hiteles tanúként működvén, okvetlenül az ország nagyjaihoz kellett tartoznia. Mert a királyi tények tanújának mindig általánosan ismert és közhitelű egyénnek kell lennie; nem volna pedig az, ha egy idegen főpap országunkhoz való hivatalos viszonyának megemlítése nélkül használtatnék tanúul. Azért, midőn Sz. István a pécsi egyház részére kiadott oklevelében Azo pápai követre hivatkozik, mint alapításának tanújára, ezen körülményt különösen ki is emeli. Ahol tehát ily kivételes eset nem jeleztetik, ott mindig hazai dignitariust kell értenünk, midőn királyi intézkedések tanúiról van szó. Mivel pedig 1001-ben Magyarországon még csak egy érsek volt, azért Sebestyén csak esztergomi érsek lehetett. *b*) Mert egy teljes hitelt érdemlő Kálmán király korabeli író, Hartwik, őt egyenesen esztergomi érseknek nevezi. *c*) Mert az esztergomi érsekeknek azon régi névsorában, mely a magyar Corpus Juris végén olvasható, [2]) az 1010. évnél Sebestyén neve fordúl elő. *d*) Végül, mert a pannonhalmi apátoknak azon névsorában,

[1]) Horváth e szót »nádor-ispán«-nal fordítja. A kereszténység első százada. 195. l.

[2]) »Vetus Catalogus Archiepiscoporum strigoniensium.« Mely össze nem tévesztendő az ugyanott olvasható Szerényi-féle újabb névsorral. Ezen Vetus Catalogus Batthyányi Ignácz tanusága szerint (Leges Eccl. Hung. I. 10. l.) a XVI. századból való és valószínűleg azonos az Oláh Miklós által »ex veteribus privilegiis« összeállított névsorral, melyről Fejérpataky (i. m. 133. l. jegyz.) tesz említést.

melyet Szentiványi az ottani levéltárból tett közzé,[1]) Henrick apátról az mondatik, hogy VIII. Benedek pápa idejében (1012 —1024.) Monte Cassinóról Magyarországba jövén, itt Sebestyén esztergomi érseknek különös kegyét és támogatását élvezte. — E két utóbbi adat legalább is az ősi hagyomány értékével bír.

De hogyan áll a dolog Domonkossal? Hogy ennek kilétét felderíthessük, mindenekelőtt a pannonhalmi alapítólevél kiállításának idejét kell megállapítanunk. Ne tessék megijedni, nem szándékozom ezen okmány hitelességét megtámadni, sőt előre kijelentem, hogy én a pannonhalmi alapítólevelet úgy tartalmilag, mint alakilag Sz. István eredeti, hiteles okmányának tartom, csupán azt vitatom, hogy annak *azon kiadása, mely ránk maradt, nem 1001-ben, hanem 1037-ben íratott,* mi ezen okmánynak a bakonybéli alapítólevéllel való összehasonlításából elég világosan kiderül. Mathematikai bizonyossággal természetesen nem szolgálhatok.

Meggyőződésem szerint a pannonhalmi oklevél így készült. Sz. István a Kupa-lázadás legyőzése után a pannonhalmi zárdát, fogadalma értelmében, a somogyi tizeddel ajándékozta meg; de az akkori fejletlen állapotok miatt ezen adományozásáról ünnepélyes okmányt nem állíttatott ki. Az 1001. évben megtartott templomszentelés alkalmával a monostort nagy kiváltságokkal ruházván fel, erről már okiratot is készittetett, melynek utóiratában felsorolta egyszersmind azon birtokokat és jövedelmeket is, melyekkel a zárdát ugyanezen alkalommal megajándékozta. Ezen okirat minden valószínűség szerint szóról-szóra megegyezett a mostani oklevéllel, csupán a közepéből hiányzott a somogyi tizedre vonatkozó részlet, a »*singulare namque*« szavaktól az »*adhuc autem subjungens dico*« szavakig bezárólag; úgy, hogy, a »laureati sumus« szavak után mindjárt következett: »Sit id ipsum monasterium« stb. Hiányzott továbbá a »*Dominicus Archiepiscopus Vicecancerarius fecit*« aláirás. A mondott részlet már csak azért is kimaradhatott, mert a zárda ekkor a somogyi tizednek már több évi békés élvezetében volt, s így szükségtelennek látszhatott ezt egy oly okmányban felemlíteni, mely különben is csak a templomszentelés alkalmával adott kiváltságokról és javadalmazásokról állíttatott ki. Domonkos vicecancellárról pedig alább látandjuk, hogy 1037. előtt nem lehetett érsek, és így az 1001. évi okmányt ezen czímen alá sem írhatta. — A szent király életének végszakában azonban, úgy látszik, a veszprémi püspök és a pannonhalmi zárda között a somogyi tized dolgában már némi súrlódások keletkeztek, úgy, hogy a szerzetesek törvényes jogaik biztosítása végett jónak látták az adományozó királytól erre

[1]) Miscellanea, Dec. I. part. I. pag. 136.

nézve egy hiteles okiratot kieszközölni. Sz. István ebbeli kívánságukat akként teljesíté, hogy *az 1001. évi okmányt a somogyi tizedre vonatkozó részlettel megbővítve ujból kiadá, és az időszerinti vicecancellárjának, Domonkosnak, aláírásával is elláttatá*. Így jött létre a pannonhalmi okmány mai alakjában.

Ezen okmány, mint mondám, 1037-ben készült. Ezt nem nehéz bebizonyítani. Tudjuk, hogy az 1037. évi bakonybéli alapítólevelet szintén Domonkos érsek vicecancellár írta alá. Ki volt ezen Domonkos? Ismeretes, hogy ezen okírat szövegében az adományozásról tanúskodó országnagyok [1]) között első helyen Domonkos érsek, utána pedig Modestus püspök, továbbá Urzius, Chuntzius és Tomoynus comesek említtetnek. Modestusról közönségesen azt hiszik, hogy győri püspök volt; de én sokkal valószínűbbnek tartom, hogy mint Istvánnak utóda, a veszprémi egyházat kormányozta; azon egyszerű okból, mivel az 1019. évi zalavári zárda alapítólevelében azt olvasom, hogy ezen zárda egyházát a hozzá tartozó két kápolnával együtt Modestus és Bonipertus püspökök szentelték fel. Minthogy Bonipertus a szomszéd pécsi megyének püspöke volt, nagyon közel áll a feltevés, hogy az első helyen megnevezett Modestus magának a veszprémi megyének, melyben a zárda állott, volt főpapja. És ugyanez lehetett annak is oka, hogy a szintén a veszprémi egyházmegye területén fekvő bakonybéli zárda alapítólevelében a hiteles tanuk között Modestusra, a megye püspökére, is történik hivatkozás. Ép így az ugyanezen okmányban első helyen említett Domonkos érsek minden valószínűség szerint az esztergomi egyházi tartománynak feje volt, mint a kinek érseki területéhez tartozott és zsinati joghatósága alá helyeztetett a kiváltságos zárda, és a ki ennél fogva kiválóan volt hivatva a zárda kiváltságai felől való tanúskodásra. Egyébként abban tudtommal eddig nem is kételkedett senki, hogy a bakonybéli okmány szövegében említett Domonkos csakugyan esztergomi érsek volt. — A mi az okmány alá írt Domonkos vicecancellárt illeti, ennek vagy esztergominak vagy kalocsainak kellett lenni, mert 1037-ben Magyarországon csak két érsek volt, külföldi érseknek magyar vicecancellársága pedig, mint mondám, egyszerűen lehetetlen. Mivel azonban egy Inchoffer [2]) által idézett és általa hitelesnek tartott régi kézirat tanúsága szerint Asztrik kalocsai érsek csak 1044-ben halt meg; és mivel különben sem valószínű, hogy 1037-ben Magyarországnak mindkét érsekét Domonkosnak hívták volna: azért elég biztosan állíthatni, hogy Domonkos érsek vicecancellár és a szövegben *említett* [illegible] esztergomi érsek.

[1]) [illegible]

[2]) [illegible]

De hogyan egyeztethető össze az esztergomi érsek méltóságával a vicecancellári hivatal? Egyszerűen úgy, hogy ezen *Domonkos akár mint királyi udvari káplán, akár mint fehérvári vagy esztergomi prépost, vagy bármely más hazai egyházi minőségben egyuttal a vicecancellári hivatalt is viselte, 1037-ben pedig esztergomi érsekké neveztetvén ki, rövid ideig, legfeljebb csak a pápai megerősítés megérkeztéig, tovább is teljesíté a vicecancellári teendőket,* és ezen idő alatt állította ki a bakonybéli alapítólevelet. Másképp az »archiepiscopus vicecancellarius« kifejezést megmagyarázni csaknem lehetetlenség. Minden más combinatió többé-kevésbé erőltetett. Mivel pedig a pannonhalmi alapítólevelet szintén Domonkos érsek vicecancellár írta alá; másrészt pedig ennek, mint már kinevezett esztergomi érseknek vicecancellársága hosszú ideig már csak azért sem tarthatott, mert a magyar egyháznak akkori zsenge állapota miatt az ország első főpapjának pápai megerősítése soká nem késhetett: azért a pannonhalmi okmány újabb kiadásának szintén 1037-ben, vagy legkorábban 1036. végén kellett iratnia. Azon Domonkos tehát, ki a bakonybéli okmány szövegében és aláirásában előfordúl, és az, ki a pannonhalmi okmányt kiállítá, egy és ugyanazon személy és csak 1037-ben lett érsekké. — Igen ám, — mondhatná valaki, — de hisz Sz. István a pannonhalmi okmánynak szövegében is említ egy Domonkos érseket, ki a Kupával vívott csata alatt, tehát 998-ban, tanúja volt azon fogadalmának, melyet ő a sz.-mártoni apátság javára tett; hogyan lehet ez tehát azonos a csak 1037-ben érseki méltóságra emelt Domonkos vicecancellárral? — Pedig mégis azonos. Mert ezen Domonkos érsekre való hivatkozás a pannonhalmi okmánynak a somogyi tizedre vonatkozó, betoldott részében fordúl elő, és következőleg úgy értendő, hogy azon Domonkos, ki 998-ban mint fiatal pap vagy szerzetes akár gyóntatói, akár udvari káplàni, vagy bármely más minőségben a királyt a háborúba kisérte, az most, t. i. 1037-ben, érsek. Mert jól megjegyzendő, hogy itt a somogyi tized ügyében Domonkosra mint a király *fogadalmának* tanujára történik hivatkozás; és így érseki minősége nagyobb súly kedvéért említtetik fel. Hogy ő 998-ban még nem volt érsek, abból is kitetszik, mivel neve a Kupával vivott csata leírásában Poznanus, Cuntius és Orchius vezérek *után* említtetik fel; továbbá mivel a somogyi tized adományozásánál nem alkalmaztatik tanuul, mert Sz. István e részben csak az említett vezérek és több más comesek tanúságára hivatkozik; [1]) miből következik, hogy Domonkos bár a király fogadalomtételénél jelen volt, de még nem viselt

[1]) Supranominati comitatus decimationem......abbati ejusdem monasterii *sub testimonio praefatorum ducum multorumque comitum* absque ulla mora subjugarem.

oly kiváló hivatalt, hogy a tizedadományozás jogi tényénél is hiteles tanuként szerepelhetett volna.

A figyelmes olvasó észrevehette, hogy kifejtett hypothesisem nem önkényes föltevésen alapszik, hanem, hogy arra tények vezettek. Tény ugyanis, hogy a pannonhalmi alapítólevél dátumul az 1001. évet tünteti fel; de másrészt tény az is, hogy a »Dominicus vicecancerarius« aláírás szükségszerűen az 1037. évre utal. Ezen ellentétet pedig csakis az előadtam módon lehet kiegyenlíteni. Itt az actum és datum közti megkülönböztetés nem vezet czélhoz; mert a pannonhalmi okmány határozottan mondja: »Anno dominicae incarnationis 1001. ..... *hoc privilegium scriptum et traditum est.*« A »srciptum« csak az okmány kiállítására a »traditum« pedig annak ünnepélyes kézbesítésére vonatkozhatik, [1]) s így itt egy 1001-ben végbement jogi ténynek későbbi okmányolásáról, a közönséges értelemben, aligha lehet szó. Itt csak egy uj kiadás feltevése által jutunk dülőre. Hogy erre tudósaink már régen rá nem jöttek, valószinűleg onnan van, mivel a pannonhalmi okmánynak a bakonybélivel való szoros összefüggését kevésbbé vették figyelembe; és mivel sokan talán attól tartottak, hogy az ily feltevés által az okmány hitelessége szenved csorbát. Ámde a tudós Ficker megczáfolhatlanúl kimutatá, hogy az okmányoknak maga a szerző által eszközölt és különféle változtatásokkal egybekötött megújítása épen nem tartozik a diplomatikai ritkaságok közé. [2]) Egyébiránt azt, hogy a pannonhalmi alapítólevél teljes hitelessége mellett is az 1001. évnél valamivel későbbi keltű, már mások is vitatták. Fejérpataky felemlíti ezen nézetet, anélkül. hogy képviselőit megnevezné. Ő maga ugyan nem hajlandó ezt elfogadni; még sem zárja ki teljesen annak lehetőségét, midőn így szól: »nekünk azon érvek, melyeket az 1001. év ellen felhoznak, elegendőknek nem látszanak; s így *mindaddig, míg elfogadhatóbbakkal nem találkozunk,* kénytelnek vagyunk Sz.-István oklevelét teljesen hitelesnek, és csakugyan 1001-ben keltnek tartani.« [3]) Horvát Árpád [4]) szintén fentartja annak lehetőségét, hogy ez oklevél nem 1001-ben expediáltatott, hanem valamivel későbben, de még mindenesetre Sz-István életében. Az ő nézetéhez csatlakozik legújabban Balics is. [5])

A vicecancellári aláíráson kívül egyéb jelek is oda mutatnak, hogy a pannonhalmi oklevél *betoldott része* és a bakonybéli

---

[1]) V. ö. Ficker, Beiträge zur Urkundenlehre. Innsbruck, 1877/8. II. 314. és köv. §§.

[2]) I. m. I. 159—177. §§.

[3]) I. m. 157. köv. l.

[4]) Bevezetés a Magyar Oklevéltanba. 1880. 94. l.

[5]) I. m. 131. l. jegyz.

okmány között összefüggés létezik. Így *a*) csakis ezen két szövegben használja Sz.-István az erélyesebb egyes számot, míg többi okmányaiban kivétel nélkül a hivatalos többes számmal él. Eltekintve természetesen a veszprémi apáczazárda alapítólevelétől, mely eredetileg görög nyelven levén írva, itt számításba nem jöhet. Eltekintve továbbá az 1009. évi veszprémi, és 1015. évi pécsváradi okmányok »subordinavi« és »meis« kifejezéseitől, melyek egészen elszigetelve állanak és valószínűleg íráshibán alapszanak. Jól tudom, hogy a Sz-István korabeli diplomatika az egyes és többes szám használatánál nagy ingadozást mutat; de szent István diplomái, mint mondám, következetesen többes számot használnak, és csakis a szóban forgó két szövegben szerepel az egyes szám, ami itt közös eredetre látszik mutatni. *b*) Csakis ezen két szövegben hangsúlyozza Sz.-István, mintegy saját igazolására, abbeli jogát, hogy szabadságában állott bárhol püspökségeket és apátságokat alapítani, és azokat kiváltságokkal felruházni. Mi ujra közös okot és igy közös időt tételez föl. — *c*) A bakonybéli okmányban említett országnagyok (primates) közül Domonkos érsek, továbbá Urzius (Orchius) és Chuntzius (Cuntius) comesek a pannonhalmi alapítólevél betoldott részében is mint Sz.-István fogadalmának tanui szerepelnek. Nem, mintha ezen eseménynek sok más tanuja is nem lett volna; hanem azért, mivel Sz.-István ezen, még az okmány megújitásakor is élő, magas állású egyének tanuságára való hivatkozás által a betoldott részben leírt fogadalmának nagyobb hitelességet akart kölcsönözni. Ezen betoldott résznek tehát akkor kellett iratnia, mikor Domonkos már érsek volt; ez pedig, mint láttuk, 1037. előtt nem lehetett. — *d*) Végül még azt is fölemlíthetem, hogy csakis ezen két szövegben fordúl elő e kifejezés: »Adhuc autem subjungens dico (statuo).« — Mindezek után azt hiszem, bátran kimondhatom, hogy a pannonhalmi aiapítólevél mai alakjában csakugyan 1037-ben iratott.

Ezzel azonban az okmány hitelességét nemcsak nem csökkentem, hanem inkább emelem. Ez által ugyanis a nehézségeknek egész sora eloszlik. Így, hogy csak néhányat említsek, *a*) meg volna fejtve a pueritia szónak feltűnő alkalmazása. Mert egy 60—70 éves aggastyán e szót helyesen használhatta saját 20—30 éves koráról; míg ellenben bajos volna megérteni, hogy egy 20—30 éves fiatal ember mikép mondhatta három év előtti eseményekről, hogy azok az ő ifjukorában történtek. — *b*) Meg volna fejtve a betoldott szakaszban észlelhető önigazoló, polemizáló, csaknem indignáló hang a veszprémi püspök irányában, mely megelőző, de 1001-ben alig képzelhető, surlódásokat tételez föl. — *c*) Meg volna fejtve, mint láttuk, a vicecancellár feltűnő aláirása. — *d*) És a mi a fő, meg volna fejtve a pannonhalmi oklevélen felemlített

két érseknek kiléte. Ezek közül ugyanis Sebestyén 1001-ben, Domonkos pedig 1037-ben ült az esztergomi érseki széken. Valljon Domonkos közvetlen utóda volt-e Sebestyénnek, az a pannonhalmi és bakonybéli okmányokból ki nem derül. Az 1007. évi frankfurti zsinat actáiból tudjuk, hogy ezen évben Anastasius volt a magyarok érseke, mi ezen időben egyjelentésű az esztergomi érsekkel, mert több érsekség Magyarországon akkor még nem volt. Tudjuk továbbá a bambergi egyház évkönyvéből, hogy 1012-ben Aschericus magyar érsek Bambergben volt. Hartviktól azután megtanuljuk, hogy ezen Anastáz és Ascheric egy és ugyanazon személy, és hogy ő a megvakúlt Sebestyénnek lett az esztergomi érseki széken *utóda*, nem pedig segéde mint közönségesen ráfogják.[1]) Mi természetesen Sebestyénnek az érseki hivatalról való leköszönését tételezi fel. Ugyancsak Hartvik tanusága szerint Sebestyén szemevilágának visszanyerése után ismét visszahelyeztetett érseki székébe.[2]) Mi viszont csak Asztrik leköszönése mellett volt lehetséges. Asztrik tehát úgy Hartviknak, mint a frankfurti és bambergi forrásoknak tanusága szerint néhány évig valóságos esztergomi érsek volt.[3]) A különbség ezek között csak az, hogy Hartwik Asztrik érsekségének tartamát három évre teszi; a frankfurti és bambergi források egybevetése nyomán pedig annak legalább is öt évre kellett terjednie. Hartvik állítása mellett szól a magyar Corpus Juris végén olvasható föntemlített »Vetus Catalogus,« melyben az 1009. évnél Asztrik, az 1010-nél pedig Sebestyén van esztergomi érsekűl föltüntetve. Egyébiránt Asztrik esztergomi érsekségének tartama, mint teljesen mellékes dolog, a főkérdésre semmi befolyással sem lehet. Tévedhetett Hartvik az évek számának megjelölésénél; de tévedhetett a bambergi annalista is, midőn talán azt hitte, hogy

[1]) Hartwik szavai erre nézve minden kétséget kizárnak: »*Per consensum romani pontificis* sepe dictum ascricum colocensem episcopum *in illius locum substituit.*« Asztrik tehát a pápa engedélyével Sebestyén helyét foglalta el.

[2]) »Evolutis dein trium annorum circulis Sebastianus ex dei misericordia recepto lumine *rursum per apostolici consilium sue sedi restitutus est*, et ascricus ad suam ecclesiam, videlicet colocensem *cum pallio rediit.*«

[3]) Ha Asztrik csak segédje lett volna Sebestyénnek, akkor ennek meggyógyúlása után semmi szüksége sem lett volna a pápa közbelépésére avégből, hogy érseki megyéjének kormányzatát ismét átvehesse. De már maga azon körülmény is, hogy Asztrák Sebestyén betegsége alatt érseki palliumot viselt, és azt Kalocsára való visszatérte után is megtartotta, kétségtelenné teszi, hogy valóságos esztergomi érsek volt; mert érseki segédedeket nem szokás palliummal felruházni. Csodálatos, hogy ezt még bizonyítani is kell, mikor Hartvik oly világosan beszél!

Asztrikot 1012-ben is még azon czím illette meg, melylyel öt év előtt a frankfurti zsinaton élt. Noha másrészt az »Ungarorum Archiepiscopus« korántsem jelenti szükségképen az esztergomi érseket, mint ezt Pauler Gyula [1]) egy csattanós példával kimutatá, hol ezen czím egyenesen a kalocsai érsekre alkalmaztatik. Végül megjegyzem még, hogy jelen felszólalásom első sorban nem Asztrik kalocsai püspökségének érdekében történt; mert hisz minden ellenkező érveléseknek daczára is még mindig vannak tekintélyes tudósaink, kik ezt ténynek ismerik el. Többet a divatos áramlattal szemben természetesen úgy sem tudnék egyelőre elérni. Igénytelen fejtegetéseimnek tulajdonképeni czélja az volt, hogy történelmi igazságot szolgáltassak egy érdemdús főpapnak, kinek nevét a kissé egyoldalú kritika nemcsak saját egyházának kilenczszázados diptycháiról, hanem a magyar történelem legfényesebb lapjainak egyikéről is kíméletlen kézzel letörölte; holott egyházának és hazájának talán semmivel sem tett kevesebb szolgálatot, mint azon nagy férfiú, kinek érdekében ezen törlés történt; de a ki maga a leghitelesebb tanúságot tette elődjének nagy érdemeiről, midőn a szemevilágát visszanyert apostoli férfiú javára lemondván az esztergomi érsekségről: ez által nyiltan bevallá, hogy Sebestyénnek érseki működését a közjóra előnyösebbnek tartja, mint a magáét. A kit Asztrik ennyire becsült, az Sz. István szemeiben sem lehetett emennél kisebb. Hinni akarom, hogy eljövend még az idő, mikor ezt illetékes helyen is be fogják látni.

DR. VÁROSY GYULA.

---

[1]) Még egy szó a Millenariumról. Századok, 1881. 749. l.

LEVELEK
CSERNOEVICS NENÁD (IVÁN CZÁR) A »FEKETE EMBER« TÖRTÉNETÉHEZ.

(A bécsi cs. és k. titk. államlevéltár »Hungarica«-gyüjteményéből.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XI. 1527. julius 9.

(Ferdinand értesiti Hoberdaneczet a hir felől, miszerint a francsia király követe és gróf Frangepán Kristóf látogatóba mennek Iván czárhoz. Ha e hír igaz: ez a látogatás sokat árthatna Ferdinand ügyének. Noha nem hiszi, hogy a nevezettek salvus conductus nélkül eljuthassanak a czárhoz, ráparancsol mégis Hoberdaneczre, hogy a követet és grófot fogja vagy fogassa el s vigye királyi színe elé. Ha pedig az utóbbi nem sikerülne: legyen azon, hogy a követ és a gróf felakasztassanak, agyonüttessenek, vagy más valamely módon kivégeztessenek. Ha e megbízatásában sikerrel eljár, négyszer négyezer rénusi aranyat fog kapni s társai is gazdag jutalomban fognak részesülni, mire nézve Ferdinand királyi szavát köti le. Igyekezzék Hoberdanecz Iván czárt is megnyerni a nevezettek megöletésére, s őt is a király minden lehető kegyelméről biztositani. Perényi győzelmét csekélybe veszi; meg van győződve, hogy annak semmi hordereje sem leend, annál inkább, mert ő, Ferdinand, már Dévényt ostromoltatja s nemsokára maga is bejő Magyarországba, hogy azt elfoglalja. Akkor aztán segítségére lesz Ivánnak is, mert elvonandja tőle az ellenség erejét, ki a helyett, hogy támadhatna, saját védelméről lesz kénytelen gondoskodni.)

Hobordanchy. Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Accepimus, nuntium regis Franciae ac etiam comitem *Christophorum de Frangepanibus,* ad illustrem fidelem nobis dilectum *Johannem Chaar Nenada* ire decrevisse. Cum autem haec res, si modo se ita habeat, nobis et rebus nostris non solum contraria, verum etiam maxime nociva esse possit, si quod per adversarios modo intentatur, ad effectum perveniat;

quamvis igitur ipsi arbitremur eos haud facili negotio sine salvoconductu praesertim ad eundem Johannem Chaar pervenire posse, nihilominus tamen te de eo admonendum et certificandum duximus. *Te propterea requirentes omni serio, ut habita per te inquisitione et intelligentia diligenti quantotius, vel per te, vel tuos, aut intermedias personas tantum agas et tractes, quo praedicti comes et nuntius, vel alter eorum, tanquam te vel illis qui similia patrabunt, de salvo conductu ignorantibus, vel capiantur nobisque postea transmittantur, vel si hoc obtineri nequeat, suspendantur, trucidentur aut alio quopiam modo vitam suam finire cogantur (!) Quod ubi feceris aut fieri ordinaveris, nos in verbo nostro regio promittimus tibi florenos Rhenenses quater-quater mille donaturos et praeterea omni gratia clementiaque id erga te et eius facti conscios recognoscere velle (!) Et si intellexeris praefatum nuncium et comitem ad Johannem Chaar antedictum sine salvo conductu venire aut venisse, tunc poteris hanc rem quamprimum ipsi Johanni Chaar communicare et simul eum nomine nostro ad simile, si opus sit, faciendum aut fieri demandandum allicere, nostroque nomine promittere, sicubi hoc idem fecerit aut fieri curaverit, nos eum cum gratia singulari complecti velle, ita quod reipsa sentire debeat nostrae gratitudinis et liberalitatis affectum (!) Hiis vero qui ad hoc cooperabuntur et per quos eiusmodi res effici poterit, idem Johannes Chaar nostro nomine magnam aliquam pecuniarum summam promittere potest* (!) Recepimus insuper alias plures litteras, quas ad nos proxime dedisti, ex quibus abunde intelleximus quo successu gentes praedicti Johannis Chaar contra *Petrum Perény* pugnarint. Cum autem iactura ab eisdem gentibus accepta parvi momenti nobis esse videatur, praesertim si provisio et cura diligens inposterum adhibeatur, ne discrimen aliquod maius praeter opinionem oboriatur, sicut ipsum pro animi sui fortitudine industriaque facturum esse non dubitamus. Cum itaque gentes nostrae iam hinc ad castrum *Dewen* cum artellaria profectae sint, quod si modo se non dedat, vi oppugnabunt, nosque inpraesentiarum instructi simus, brevique deo volente cum expeditione nostra ad regnum nostrum Hungariae descendere iuraque nostra prosequi intendamus; idcirco te denuo requirimus, ut per te ipsum et unacum praefato Johanne ea omnia agas et perficias, quae rebus nostris necessaria et convenientia fore putaveris, idque apud alios quoque fieri procures; nos enim in hac expeditione constituti, facile hostem a latere vestro arcebimus, ut qui nunc vos offendere cupit, sui ipsius defensionem posthac meditari cogatur. Quare vos omnes marte, virtute atque animo forti esse volumus; ut qui nobis per fidem vestram hactenus adhaerere non desinitis, nobiscum posthac feliciorem rerum successum videre eoque frui valeatis; nam in gratia clementiaque nostra nihil desiderabitur ab hiis, qui se fideles et

obedientes erga nos exhibuerint, quales vos esse et fore semper speravimus. Datum.[1])

(Fogalmazvány.)

XII. 1527. julius 16.

(Ferdinand közli Ivánnal, hogy Dévényt s Pozsonyt immár hatalmába kerítvén, a közelebbi napokban ő maga is megérkezik Magyarországba nagy hadsereg élén, s az ellenséget olyképen szándékozik megrohanni, hogy Iván megszabadúlhasson töle. Ismétli az előbbeni levelében előadott kérelmét, s különösen lelkére köti Ivánnak, hogy naszádoshadát küldje haladéktalanúl Budára, mert az ö hajóhada az ellenség által akadályoztatva van oda leúszni.)

Nigro homini. Ferdinandus etc.

Illustris fidelis dilecte. Paucis ante aliquot diebus significavimus tibi nos cum copiis et gentibus nostris instructos et paratos expeditionem nostram auspice deo suscepisse, atque ita hostem aggredi velle, ut te statim offendere desinat, seipsum postea, si modo possit, defensurus. Cum itaque proxime elapsis diebus exercitum nostrum et magnam artellariam castro Dewen admoverimus, ad quod se redderet vi oppugnaturi, idem vero castrum Dewen et simul etiam Posonium nunc in manus et potestatem nostram per deditionem sunt redacta, nosque occasionem prosequendae expeditionis nostrae opportune quidem oblatam praetermittere nolimus, [illegible]

comiti Scepvsiensi compararentur, averteris, omnemque populum, quacunque iter feceris, nostrae potestati atque obedientiae subieceris, ita tamen, ut ab omni crudelitate quoad fieri poterit, et sanguine eorum praesertim, qui se nobis subiicient abstineas, id vero quam citissime fiat, ne egregia bene gerendae rei occasio praeterlabatur; nam nos quoque hinc eodem tempore Budam versus tendemus, atque hunc in modum non magno ut arbitramur negotio adversarium in laqueos et retia implicabimus et concludemus. Cumque acceperimus Nazadistas [1]) nostros nunc ad Budam difficulter ascendere posse, et ne hic quoque diutius, quam rerum nostrarum status ferre possit impediantur: te iterum hortamur, ut omnem adhibeas operam, quo iidem celerius ad dictam Budam transeant; quod si vero minus fieri possit, hunc nobis sic in itinere constitutis praefatos Nazadistas omnes tecum ad eandem Budam adducere studeas, nos de rerum tuarum statu et occurrentiis et simul aliis nos et res nostras concernentibus sedulo diligenterque posthac admoniturus, quod et nos quoque faciemus et simul hoc erga te omni gratia favoreque nostro recognoscemus. Datum *Viennae* XVI. Julii 1527. Regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

XIII. 1527. julius 20.

(Ferdinand tudatja Ivánnal, hogy Magyarországba jövetelét eddigelé leginkább a magyarok huzavonája késlelteté, de julius 21-én egész bizonynyal útnak indul Magyarországba, kitünöen fölszerelt csapataival. Sürgeti Ivánt, hogy ö is tüstént induljon fel Budára, hogy a vajdát két felöl közbeszoríthassák. A naszádosokat is, ha eddig föl nem eveztek volna, mulhatatlanúl magával vigye.)

Nigro homini. Ferdinandus etc.

Illustris fidelis dilecte. XVI. istius scripsimus tibi exercitum nostrum iam in Hungariam descendisse, qui castrum Dewen cum artellaria magna illi admota vi oppugnaturus erat, nisi se in tempore unacum castro Posoniensi reddidisset. Te vero nunc latere nolumus, nos ipsos cum reliquo exercitu iampridem hinc solvisse, *nisi ceteri familiares nostri Hungari in expectatione et mora fuissent.* Statuimus tamen cum manifesta temporis et negotiorum nostrorum iactura non esse diutius expectandum. *Cras* itaque deo propitio in persona nostra proficiscemur, ita omni genere apparatus instructi, ut per dei clementiam votorum nostrorum compotes nos futuros speramus. Te propterea denuo hortantes et requirentes plurimum, sicut antea per plures nostras etiam fecimus, tuum protinus iter

[1]) Naszádosok.

versus Budam intra Tisciam et Danubium instituas idque qua poteris celeritate matures et conficias, nazadistas quoque, si nondum transivissent, tecum ad Budam adducas; interea vero quacunque iter feceris, homines quoscunque potestati et obedientiae nostrae subiicias, ita tamen, ut quoad fieri possit a crudelitate et sanguine eorum maxime, qui se nobis subiicient, abstineas. Quapropter etiam te bono fortique animo esse iubemus, utpote qui parva rerum difficultate non facile ad contrarios actus impelli debeat: *nobis enim ea omnia de te iamdiu persuademus, quae de fidelissimo simul et fortissimo milite sperare aut expectare fas est;* quae nos eo magis animant et confortant, ut reliqua sis quoque constanter et fideliter acturus, quae rebus nostris maximo congrua et proficua sint futura, quod erga te et tuos omni oblata occasione clementer recognoscemus. Datum *Viennae* XX. Julii 1527. Regnorum etc. primo.

(Fogalmazvány.)

XIV. 1527. julius 20.

(Ferdinand értesíti Hoberdaneczet Magyarországba érkeztéről, s buzdítja, hogy ő a maga részéről is hasson oda Ivánnál, hogy megtegyen mindent, mire Ferdinand által felkéretett.)

Habardanchy. Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Paucos ante dies significavimus illustri fideli nobis dilecto *Ioanni Chaar Nenada* castra nostra per illustrem principem dominum *Casimirum marchionem Brandenburgensem* sororium charissimum et supremum capitaneum nostrum intra fines regni Hungariae posita et simul castra Posoniense et Dewen nobis reddita fuisse, castrum enim Dewen exercitus noster obsederat, illud — nisi se redderet — vi oppugnaturus, sicut aliis litteris nostris patet, quas etiamnum te vidisse et intellexisse credimus. Nos ipsi vero cum reliquo exercitu iampridem hinc movissemus, nisi ceteri familiares nostri Hungari in expectatione fuissent. Statuimus tamen cum manifesta temporis et negotiorum nostrorum iactura non esse diutius expectandum: cras itaque deo propitio in persona nostra proficiscemur, ita omni genere apparatus instructi, ut per dei clementiam votorum nostrorum compotes nos futuros speremus. Te igitur requirimus omni studio et monemus etiam et interea meliora, quae possis et indefesse hactenus fecisti, pro rerum et regnorum nostrorum stabilimento et prosecutione cures et agas, idque per reliquos subditos nostros similiter fieri procures. Sed inter haec omnia cave [ne] quicquam in animum aut pectus tu intromittas, quod a fortitudine et constantia militari alienum esse, aut quod meticulosi ingenium arguere videatur, quod neutiquam de te

augurari possumus. Nam ita deo dante exercitum nostrum paucis admodum diebus in hostem dirigemus, ut vos offendere desinat, suae ipsius salutem meditaturus. Animo ergo bono et intrepido esto, idque ut et ipse illustris Ioannes Chaar praedictus sedulo faciat, horteris et admoneas, ac in officio isto permaneat statimque versus Budam intra Danubium et Ticiam sicut aliis litteris nostris scripsimus veniat, et quae reliqua sunt ad victoriam optatam nobiscum perficere conetur. Sicut ipsum et te quoque pro solita vestra constantia et fide facturos esse confidimus. Idque erga vos accumulate dum dabitur occasio compensabimus. Datum *Viennae* 20. Julii anno 1527. regnorum primo.

(Fogalmazvány.)

XV. 1527. julius 27.

(Értesiti a »fekete embert«, hogy Perényi Péter Szegednél táboroz a székelyekkel, az erdélyi és némely megyei hadakkal, meggátolandó őt, hogy Ferdinanddal ne egyesülhessen. Óvatosságra inti a czárt s figyelmezteti, hogy csak akkor szálljon az ellenséggel ütközetbe, ha a sikert biztosnak látja. Irja, hogy Nagyszombatot is már megvette, s reményt nyújt Ivánnak, hogy nemsokára eléri óhajtott czélját.)

Nigro homini. Ferdinandus etc.

Illustris fidelis dilecte. Accepimus fidedigno testimonio *Petrum Perenyi* esse circa *Segedinum* cum Siculis et Transsylvanis et aliquibus comitatibus, qui te prohibere intendat, ne te nobis coniungere possis. Quod si sic est, te requirimus et monemus, sicut antea quoque fecimus, ne te et tuos inconsulte manibus eorum obiicias, aut cuipiam periculo casuique fortuito exponas, nisi se fortunae tam ampla offerret occasio, quae rei bene et sine aliquo periculo conficiendae animum et ansam opportunam praeberet; sed potius in locum quempiam, sicut magis expedire tibi pro rerum et loci qualitate visum fuerit, subducas, donec certiori spe subsidioque nostrorum animatus, te posthac cum tuis audenti atque forti animo hosti opponere possis. Nam in dubio belli eventu via ad victoriam est quasi compendiaria ea in tempore praevidere, quae incautius admissa forte neglectave nocere possint, ita ut pro rerum dispositione consilia quoque mutentur. Nec diutius aberit, quin gentes nostrae, quarum opera castra Posoniense et Dewen potestati nostrae subiecimus, et nunc quoque Tirnaviam cepimus, ulterius progredientes se tuis adiungant. Scripsimus item tibi per alias nostras nos cum reliqua exercitus nostri parte, quae penes nos est, eas sequi velle. Hoc idem nunc quoque facimus. Iampridem enim hinc nos movissemus, nisi alii servitores Hungari nobis in mora et expectatione fuissent. Sed nos cum manifesto rerum et

temporis detrimento diutius expectare non possumus. Hac itaque *septimana instanti* adventum nostrum, qua fieri poterit celeritate maturabimus, recta versus Budam, ad quam caedem gentes nostrae bonam itineris partem iamdiu confecissent, si per tempestatis iniuriam et incommoditatem licuisset; sed quod tempestas impedivit maturiori nostro adventu et eorumdem progressu celeriori compensabitur. Quapropter te tenuo hortamur plurimum ut consilii huius nostri rationem habeas, ne quid inconsulte vel parte vel tuos admittatur. Nec est ut propterea (quod et saepius antea scripsimus) animum abiicias, quasi per hanc rerum difficultatem modicam de rerum nostrarum successu non admodum bene sit augurandum, quin potius animo sis forti et infracto, tuosque eodem esse iubeas; fore enim statim tempus liberationis vestrae, cui si unquam antea nunc maxime initium bonum deo auspice dedimus, quod eiusdem clementia atque ductu ad terminos meliores statim deducere teque et ceteros fideles nostros alarum nostrarum umbra protegere conabimur, quod tibi pro singulari in te gratia nostra notificare voluimus. Datum *Viennae* 27. Julii 1527 regnorum nostrorum primo.

(Fogalmazvány.)

XVI. 1529. márczius 23.

(Iván czár halála után Cselnik Rádó rácz vezérhez fordúl Ferdinand, tudatván vele, miszerint a Grabariai Beriszló István rácz deszpotának árúlását, mely a rácz népnek nagy hátrányára szolgált, igen zokon vette. Most Hoberdanecz által szólítja őt a pártjához és közelebb megérkező hadaihoz való csatlakozásra. E szolgálatért uradalmakat s úri jogokat igér neki, sokkal nagyobbakat azoknál, melyeket már mostanáig kapott.)

Radazaw Chelnik et aliis. Ferdinandus etc.

Egregii nobiles sincere dilecti. Commiseramus alias illustri *Stephano Beryzlo de Grabaria* regni nostri Rasciae despoto, ut nonnulla super animi nostri voluntate vobis exponeret et subinde a vobis peteret, ut vos ad fidelitatem nobis praestandam inclinare deberetis, quod idem despotus nedum non iuxta commissionem nostram vobis retulit, verum etiam illud inimicis et adversariis nostris propalavit, non sine magno vestro omnium malo, quod nobis equidem valde molestum est. Cum autem vobis alia per hunc egregium *Johannem Habardanecz de Zalathnock* deferri et declarari voluerimus, quae nobis clementiae et favoris nostri argumentum non modicum praebebunt: eapropter vos gratiose requirimus, ut dictis et relatibus praefati Habardanecz fidem indubiam adhibeatis, quibus cognitis et intellectis animum illi vestrum declaretis, an ne nobis et sacrae regni nostri Hungariae coronae inser-

vire velitis; quod ubi facere decreveritis, vestrum erit vos cum omnibus viribus et copiis vertris adornare et instruere, atque intellecto descensu exercitus nostri, quem non diu abhinc contra Turcos ad Hungariam mittemus, eidem omni potentia vestra occurrere et fideliter adsistere, sicut vos indubie facturos esse confidimus. Propter hanc vero operam vestram fidelem et bonam vos omni gratia deinceps complectemur, *vosque bonis et iuribus possessionariis, meritis vestris competentibus, atque etiam longe maioribus condonabimus, ultra ea, quae nunc usque obtinuistis, quae vobis etiam confirmabimus et vos in eis manutenebimus et defendemus.* Datum *Spirae* feria tertia post Palmarum 1529.

(Fogalmazvány. Az irat oldalán: Rasciane. Azaz, hogy a kir. leirat rácz nyelven expediálandó.)

XVII. 1529. márczius 24.

(Ferdinand megbízással küldi Hoberdaneczet az alább nevezett rácz főnökökhöz, hogy őket a német párt részére hajlítsa. A megtérőket kegyelmesen elfogadja és a múltban elkövetett hűtlenségökre fátyolt borít. A megtérőket pedig, ha segítségére lesznek magyarországi hadjáratában, jószágokkal fogja ellátni.)

Stephano Balentich et Rascianis waidae. Ferdinandus etc.

Egregii et nobiles. Commisimus aliqua per hunc egregium *Johannem Habardanecz de Zalathnock* vobis referenda, sicut ab eo intelligetis, in quibus cum habito fidei honorisque vestri respectu vos tandem inclinatiores futuros esse arbitremur ad serviendum nobis et sacrae regni nostri Hungariae coronae, vos quoque ad hoc idem praestandum inpraesentiarum admonere voluimus, vobis quoque significantes, quod si, uti non diffidimus ad nos animo serviendi concesseritis, *culpam omnem, quam ex eo, quod Johanni Scepusiensi contra nos et regnum nostrum praefatum adhesistis, clementi animo remittemus et abolebimus*; super quibus omnibus praefatum Habardanecz clarius informetis et resolvetis, ut nos de animi vestri voluntate certiores effecti ulterius agere possimus. Datum *Spirae* 24. Martii 1529.

Sarko de Maglay. In simili fiant unae ad *Jurazin Zepze*, item aliae unae ad *Hassan wayvodam* sub isto tenore: *Ferdinandus etc.*

Egregie sincere dilecte. Cum bonam fiduciam de opera tua conceperimus, eamque in rebus et negotiis nostris et sacrae regni nostri Hungariae coronae *non sine tua etiam utilitate et emolumento* praestare possis: idcirco te gratiose requirimus, ut quum

exercitum nostrum, quem brevi ad regnum istud nostrum mittemus, applicuisse nosque Turcas aggredi velle perceperis, extunc manum gentibus et viribus tuis omnibus *ab alia parte contra eosdem insurgere* nobisque in expeditionis usque nostrae finem fideliter et constanter servire et assistere non graveris, quod ubi per te, uti arbitramur factum fuerit, te omni gratia et favore nostro complectemur, et simul hanc tuam promptitudinem et assistentiam bonam *iuribus et bonis possessionariis in dicto regno vel partibus eidem annexis existentibus* iuxta eiusdem merita accumulate conpensabimus, ultra ea quae prius obtines, quae etiam tibi clementer confirmabimus, teque in eisdem manutenebimus et defendemus. Datum ut superius.

(Fogalmazvány.)

XVIII. 1529. augusztus 5.

(Ferdinand, főleg Cselnik Rádó levele következtében, válaszol Hoberdaneczneк, hozzá intézett több iratára, megbízván őt, hogy Cselniket és a ráczokat minden áron nyerje meg ügyének s az ő, Ferdinand, nevében igérjen meg nekik mindent, amit csak kérnek.)

Ferdinandus etc.

Egregie fidelis dilecte. Quaternae nobis successivae tuae redditae sunt litterae, quibus scribendi diligentiam, qua usus es, gratiose cognovimus. — — — — — — — — — — — —[1]) Allatae sunt item ad nos aliae tuae binae litterae de 12. et 13. Julii praedicti unacum litteris *Radazaw Chelnick* et *Rascianorum,* super quibus tibi iniungimus, ut ad litteras nostras credentiales iis annexas ac in tuam vel hominis probi et idonei a te mittendi personam directas cum eodem Radazaw ceterisque Rascianis, meliori quo poteris et scies modo, mox tractare studeas, *eisque nomine nostro quaecunque a nobis petierint* (honesta tamen et possibilia, sicuti bene nosti) *promittere poteris,* ad hoc ut videant nos de actionibus et operibus eorum fiduciam habere; nosque de iis quae sic cum eis egeris quamprimum certifices. — — — —[2]) Datum *Lintii,* quinta Augusti 1529.

Alul: Egregio fideli nobis dilecto *Johanni Habardanecz de Zalathnok,* aulae nostrae familiari.

(Fogalmazvány.)

---

[1]) Itt a levél török ügyekkel foglalkozik, melyek sem Iván Czárra, sem a ráczokra nincsenek vonatkozással.

[2]) Ismét más érdekű dolgok.

XIX. 1529. augusztus 5.

(Ferdinand ajánlja Hoberdaneczet, mint hiteles emberét, a szerémi ráczoknak, kiknek ha hozzá hűek lesznek, örökös jószágokat igér s azonkívül jogaikban s kiváltságaikban is meg fogja őket erősíteni.)

Ferdinandus etc.

Egregii agiles et nobiles fideles dilecti. Iam binis literis nostris vobis abunde declaravimus: mentem et voluntatem nostram esse, ut egregio fideli nobis dilecto *Ioanni Habardanecz de Zalathnok* in iis, quae nostro nomine vobiscum tractaturus esset, plenam fidem habere ac vos ad servitia nostra transferre deberetis; ad quae cum ex litteris vestris ad nos per eundem Johannem transmissis intelligamus, vos inclinatos esse, saltemque a nobis resolutionem petere, quid vobis sit agendum? Eapropter vobis significamus, qualiter praefato Johanni Habardanecz commissimus, ut vobiscum tractare ac resolutionem nostram per semetipsum aut hominem suum fidedignum praesentium latorem vobis intimare debeat. Quare vos harum serie firmiter requirimus, ut eidem Johanni vel homini suo in omnibus eis quae vobis ex parte nostra dicet et exponet ac etiam promittet, indubiam atque eam fidem, quam nobismet praesentibus praestaretis, adhibere, vosque tanquam fideles et bonos servitores in rebus nostris exhibere debeatis, quo facto vobis omnino gratiam nostram regiam pollicemur, quod vobis *in collatione et donatione bonorum haereditariorum ac confirmatione iurium et privilegiorum vestrorum* ostendere sumus parati. Datum *Lintii* quinta Augusti 1529.

Alul: Egregiis agilibus et nobilibus fidelibus nostris dilectis *Radazaw Chelnick*, aliisque *Rascianis* Sirimii existentibus.

(Fogalmazvány.)

Közli: DR. SZENTKLÁRAY JENŐ.

AZ 1636-IKI MOZGALMAK TÖRTÉNETÉHEZ.

(Gróf Teleki Miksáné levéltárából.)

MÁSODIK KÖZLEMÉNY.

13. 1636. majus 24.

Illustrissime princeps et domine amice observandissime.

Ajánlom szolgálatomat Kgdnek.

Ez havasalföldi vajda ő kgme jámbor szolgái és követi becsülettel és contentatiójával ő felségének is az mi kegyelmes urunknak viselvén itt fenn valami üdőtől fogva magokat, elbocsátotta ő felsége kegyelmesen ő kgmeket. Juthat Kgdnek eszében, hogy Chernel uram által is izentem vala ezen havasalföldi és moldovai vajdák s országok állapatjáról, hogy jó correspondentiát igyekezzék velek tartani, s azon legyen, a mint ide inclinálhassa szivöket és gondolatjokat az keresztyénség egyességére és javára, a kiből nagy sok jó jőjön isten akaratjából üdővel ki, nevekedvén az Kgd neve és nagy becsületi is vele. Kire ugy hiszem, hogy öremest is forditja intentióját Kgd. A bizon dolog, hogy nem egyébnek, hanem nagy isten providentiájának tarthatjuk ultro való inclinatiójokat ezeknek az embereknek, s ki tudja, mit készit is isten vele. Kgdet szeretettel kérem kiváltképpen mostani állapatjára nézve az keresztyénségnek, vegye szivébe ez két szomszédságabeli dolgot, s ez havasali követeket is becsülettel látván és jóakaratot is mutatván hozzájok, tegyen intimatiot maga oblatiójával is a vajdának ő kglmének s bocsássa contente el őket, irván énnekem is cum summa confidentia felőle és egyéb dolgokról is nem kételkedvén Kgd az én Kgdhez való jóakaratomban és szolgálatomban is. Tartsa meg isten Kgdet sokáig. In Heflan 24. Maii 1636.

Illusmae D. Vrae

servitor et amicus paratissimus
comes N. Eszterházi m. p.

Külczím: Illustrissimo principi et domino Georgio Rakoczi de Felső Vadász principi Transylvaniae, sat.

14. 1636. junius 2.

Generose dne amice mihi observandissime, servitiorum sat.

Kelleték Kgldet ilyen dolog végett megtalálnom, mivel csak tegnap előtt adák értésemre, hogy egy jámbor szabadosunkat Tokajban az hajdu vitézek közzől bevivén Révai uram ő kglme, az minemő leveleket nála talált volna, azokat Kgdnek beküldötte volna. És noha az mint értettem, azok az levelek ide voltanak volna dirigálva, kikben mindazáltal elhiszem bizonyosan, hogy sem császár urunk ő felsége, sem magyarországi ő felsége birodalma ellen egy punct írás nem fog lenni, hanem csak némely dolgokról való tudósítás, azt sem vélem, hogy csak egy ujnyi idegen nemzettől iratott papiros is lehetett volna nála, kire egy szóval való alkalmatosságot sem adtam soha is, de hogy szabadosunkat minden ő felsége és országára nézendő ártalmas dologban való írás nélkül igy fogságra vivén vasban veretik, méltatlan cselekedetnek látszik lenni; holott ő felsége és birodalma ellen semmi ártalmas dolgok nem hihetem hogy azokban találtathassanak. Nyilván lévén pedig az Kgdnél, hogy nemcsak én, de még atyám uram ő naga is erős reversalissal köteleztük magunkat császár urunk ő felsége hűségére mind magunk személyéről s mind ez szélnek állapatjáról igy értvén azért Kgd az dolgot, kérem szeretettel Kgdet, hogy azt az Tokajban lévő szabadosunkat bocsáttassa el; hiszem uram, ha kivántatik, én mindenkor kész leszek előállani, az leveleknek continentiáiban penig elhiszem, hogy az megindulásról fog derekasabban való írás lenni és mostani állapatjukban is mint legyenek. Kérem azért ezen is Kgdet szeretettel, hogy azoknak tenorát, annál inkább pariáit senkivel ne közölje, kiváltképpen az fejedelemmel ő nagával, nám Kgdnek is nem kevés injuriái voltanak annak előtte ő nagától; hogy penig az idő magával mostan ezeket igy hozta isten akaratjából, arról nem tehetek. Tudom Kgd palatinus uramnak ő nagának azokat in specie felküldötte; ő Naga is megértvén s látván semmi ártalmas dolgokat az ő flge részéről azokban nem lenni, azt ítélem jó és bölcs ítélettel elmélkedne ő naga is felőle, abból semmi neheztelésre való alkalmatosságot nem fog concipiálni. Mégis kérem Kgdet bizodalmason, hogy azt az szegény szabadost bocsáttassa el, bizonyosan elhidje Kgld, az előállatásában nem leszen semmi fogyatkozás, ha ugy kivántatik. Tartsa meg isten Kgdet jó egésségben sok esztendeig. Datum in arce Ecsed die 2. Iunii a. 1636.

Gener. Vrae Do.

servitor et amicus paratissimus
Petrus Bethlen.

Kívül: Gener. do. I. B. etc. 1636.
(Egykorú másolat.)

15. 1636. junius 4.

Illustrissime comes etc.

Ecsedből lött esete nemzetönknek minemő fájdalmas legyen, minden igaz magyarnak méltán szive epedésére lehet, a honnat vigasztalást és szükség idején oltalmat remél vala, akkor minemő eset történék rajtunk jövendő kárunkkal, ha jól godolkodnék, Nagtok is megítélhetné. Mert valamint ez az nem jó meglött, oly bizonyos, hogy jó belőle ki nem jöhet. De az isten könyörölvén rajtunk, elhiszszük hogy inkább személyeket s nem országunkat szintén utolsó veszedelemmel bünteti, noha bizony mi sem mehetönk mocskolódás nélkül el mellőle. De szenvedésünket fizesse meg isten, az ki oka lött. Ha máson akárkin történt volna is, nem annyira csudás lehetne az, minthogy Ecsed várából lőn, az kinek állapatja miben forogjon, isten tudó benne.

Az minemő legény felől Nagod ír, noha én nem láttam, de hírem nélkül nem lött. Valaminemő szokatlan dolog törökökkel valakinek olyan correspondentiájának lenni s onnan leveleket magyarok köziben hordozni, olyan szokatlan volna minekönk elszenvednönk, az kik nemcsak országunknak, hanem az mi kegyelmes urunknak is egyszersmind vagyunk kötelesek efféle dolgok ellen való vigyázásunkra, kinek meglétele után nem miénk oztán sem az leveleknek pariálása, sem az személyeknek elbocsátása, hanem az kiken forog az dolog, noha én köteles vagyok reá, hogy Nagodnak az jóban kedveskedjem, de az mi ártalmas, soha azt sem dícsírhetem, sőt inkább intem Nagodat róla, s kérem is N. hogy ha mi szükséges dolgokról írni találnék, legyen válaszom reá, ne negligáltassék, mint az prédikátor felől való írásom, kire Nagod mai napig választ nem tőn, maga jobb aránt esik vala az, ha urától feleségét el nem veszi vala, hanem megküldi vala. Igen bizonyosan tudom, hogy eddig prédikátor uram feleségestől ment volna bé Ecsedben, szabados személy lévén feleségével, de az szabadságát elvévén, ugy hiszem magának is nincsen immár szabadsága reá, hogy akkor az mikor akarna, mehetne Ecsedben felesége nélkül.

Az mi az derék dolgot illeti, minemő kötelessége legyen az mi kglmes urunkkal ő felségével vagy palatinus urammal ő nagával, nem mindenestől tudhatom; ezt az egyet tudom, hogy az Ecsedben levők még eddig kötelességük szerint az juramentumot nem praestálák; ennek utánna mint viszik végben, úgy látom az alkalmatosság után járnak, az kinek állapatjokat kivánom, hogy az úristen igazgassa jóra. In reliquis etc. Datum Cassoviae die 4. Iunii ao 1636.

Illris Vrae servitor paratissimus

I. B.

(*Egykorú másolat;* hátára írva I. Rákóczi György kezével: »Bornemisza János megfelel Bethlen Péternek.«)

16. Anno domini 1636. die 8. Iunii Albae Juliae.

Az udvari katonák gyalogok és mezei hadok egy hó pénzekre az mennyi megyen, renddel igy következik.

28. Apr. Az udvari katonák vannak in summa equos 304.		
Egy hópénzekre megyen	fl	1389
Postákra és trombitásokra	»	163
Mezei hadak.		
Eodem.		
Az Faragó András uram hadában az lovas szám in summa Nro 241, hópénzekre megyen . .	fl	1084
Boythi István uram hadában az lovasszám Nro 386 hópénzekre megyen in summa	»	1680
15. Maii. Nagy István százában az lovas szám Nro 88, hópénzek	»	378
In summa megyen az mezei hadakra, kik vadnak equites 715 az Sándor Mátyás és máramarosi hadán kivül hópénzek.	fl	3142
Gyalogok.		
14. Maii. Az udvari kék gyalog in summa Nro 555, hópénzek	fl	1937
Nagy Miklós százában, ki az urral ő nagával vagyon, az legényszám Nro 100, hópénzek .	»	329
Ajtón állókra, kengyelfutókra	»	114
3. Maii. Kloz Gergely hadában az legényszám Nro 299, hópénzek teszen	»	948
In summa az legényszám Nro 954, hópénzek. .	fl	3328
Az németekre megyen az régiekre kik vadnak Nro 329, hópénzekre	»	1752
Universa summa facit	fl	9771
Vagyon jelen most az vármegyékről	»	7000

17. 1636. junius 10.

Illustrissime dne comes amice vicine nobis benevole.

Az mult napokban vöttük Kgldnek mind magunknak s mind Csernel György jámbor főember szolgánknak irott levelét, melyre ez ideig Kgdnek választ hogy nem írhattunk, oka volt az országgyülésére való várakozásunk, melyet az mostani állapatokra nézve ide Fejérvárra publicáltunk vala. El is végeződék isten segétsé-

géből. Az Kgld leveleiből, derekasban pedig Csernel uram relatiójából, bőségesben értettük, mely sinceritással és jó igazsággal elmélkedik Kgld az Bethlen István uram inditotta állapat felől. Azt Kgld igen dícsíretesen cselekeszi s nemzetének is közönséges jót szerez vele. Ha szintén méltóságos tiszti nem mutatná is Kgldnek, de minthogy igaz magyar, hazájának és nemzetének igaz szeretője, Bethlen István uramnak is sógora, nekünk is meghitt igaz jóakarónk: ezek az belső okok is kényszerítik kgldet ez nemzetünk között gerjedező egyenetlenségnek istenes és illendő módok alatt való lecsendesítésére. Akarnók örömest érteni Kgldtől, micsoda bizonyos jeleit vehette Kgld eszében eddig az Bethlen István uram békességre való inclinatiojának; mert az mely kétrendbeli postulatumokat nekünk küldött, melyek nem sokkal külömböznek egymástúl, noha az egyikét annak is tagadja, valakik látták és olvasták, s csak igen könnyedén fontolták is, árnyékát is alig látták azokban az békességnek; az kik pedig intercipiált levelét olvasták, melyekben úgy hiszszük Kgld is látott, ha Bornemisza János Kgld kezében küldötte őket, és kémjeinek is relatiojokat hallották, kik közűl ezen gyűlés alatt egyet meg is ragadtanak, abból is nem békességre való inclinatiója, hanem derék hadakozásra való készületi tetszik ki Bethlen István uramnak. A Kgld opinioja szerént is Bethlen István uram a velünk való megegyesűlésben nem szintén sui iuris, még mástúl kellene arra licentiát szerezni Bethlen István uramnak, a kinek birodalma alá adta magát; az pedig az maga hasznára való alkalmatosságakat könnyen kezéből nem szokta bocsátani. Az szegény Homonnai György uram addig aspiralt az erdélyi fejedelemségre, hogy azzal az alkalmatossággal a szegény fejedelem kezéből Lippát több kastélyokkal együtt extorqueálák. Bethlen István uram maga s fia privatumit miért nem proponálja nude? hanem az ország bántódásin és ecclesia provisioján akadoz, ország és ecclesia híre és akaratja ellen, kiről ő kglmét az ország immár két izben is publice prohibeálta. Az ország, ha mi difficultasi volnának, azoknak complanálását azon az úton és medium által, melyhez ő kglme fogott, soha nem kivánta s nem kivánja, szájokban lévén afféle mediumoknak keserves ízi. Az mi részünkről, uram, ezelőtt is mindenkor kész volt az békesség; jusson eszében Kgldnek, Kgd és cardinal uram interpositiójára valamit Bethlen István uram és fia kivánt, és valamint Kglteknek tetszett, teljességgel a szerént resolváltuk magunkat; de ha Bethlen István uram az Kgltek interpositiojának effectusát nem várván más intercessorokat keresett s Budára futott, arról nem tehetünk; talám az kgltek interpositiojához sem volt kedve s azért nem várta végét. Mi Bethlen István uramnak minden postulatumit az ország ítíletére támasztottuk, valamint az ország végezett felőlök, acceptáltuk, articu-

lusban is írtuk; ha Bethlen István uramnak az békességhez kedve vagyon, előbbeni úri állapatjában fiával együtt contentus akar lenni, bátorságosan megnyughatik mind az magunk s mind az ország resolutioján. Az ország az budai vezérhez ujabban követeket bocsát, Bethlen István uramat is még ez egyszer elébbeni becsületes úri állapatjára hívatja, noha az előszöri követeket is nem szintén ugy excipiálta s bocsáttá vissza, a mint egy ország becsületi kivánta volna. Ha Kgld ezeknél több s nagyobb jeleket vehet eszében a Bethlen István uram békességre való hajlandóságának, tovább is munkálkodjék s fáradjon Kgld az szép egyességnek megszerzésében. Csakhogy uram a becsület embernek eleténél drágább, az közönséges jót s megmaradást oly utakon kell keresni, hogy az megmaradhasson, az jó hír név, és becsület is láb alá ne tapodtassék. Ha azért Kgld ilyen formán és utakon tovább is fáradoz és efficiálhat valamit, bizony dicséretes nagy dolgot s örök emlékezetre méltó nagy jót szerez Kgld az egész magyar nemzet között, melyre az úristen Kgdet vezérelje és adjon jó egésséges hosszú életet Kgldnek. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 10. mensis Iunii anno dni 1636.

Illrmae Dnis Vrae

amicus et vicinus benevolus. [1])

(Egykorú másolat.)

18. 1636. junius 13.

Georgius Rakoci dei gra princeps Traniae sat.

Generose fidelis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az székeken való gyalogok puskájoknak meghozatását akarván szorgalmaztatni, emberinket immár elkészítettük, várakoznak csak az tőlök levő pénz után. Azért kegyelmesen parancsoljuk Kgldnek, ne engedje késedelmezni a pénzt, mindjárást hova hamarébb küldje ki, indithassuk meg emberinket, a puskákkal is érkezhessenek hamarébb. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 13. Iunii ao 1636.

G. Rákóci m. p.

Balog László uram is megjöve s az portai állapatokról tud....... Budán is...... ilyen dolog történt. Bethlen István hítta volt ebédre hozzá Pestre, szép öltezett lovát is küldte volt alája. Maga is Bethlen István Budára házához menvén tefter tihajanak nagy pompával, hogy együtt mennének vele által Pestre, ezalatt csak nagy zendűlés leszen s reá rohannak az tefter tihaja házára, ott kapván Bethlen Istvánt is. Látván az tumultust Beth-

[1]) Eszterházi M. nádornak e levélre írt válaszát lásd: Történelmi Tár 1881-diki évfolyam 669. lapján.

len István, lovára ül, ott kín az sokaság megragadja s leveszik az lóról; nyakából szép köntösét kivévén, gyalog egy dolmányban bocsátják el. Az tefter tihaját házában megölvén, mindenben zsákmányt vetettenek, azután tán az kincstartót s az tolmácsot is megölik. Ezt így végben vivén, mentek az vezír kapujára, azt is berontották s vagy három embert kértek kézben, kiket ha nem ád, magának is meg kell halni s mindjárt csauszokat rendeltek melléje, s egyik házból másikban sem volt még akkor szabad menni azok nélkül, mikor az mi emberünk eljött Budáról; lovai, szolgái mellé is mind őrizőket vetettenek. Nagy torokkal kiabálták az ispaiák, Rákóczi miolta fejedelem, azolta hatalmas császár országát békességben tartotta, sohonnat ellenségünk nem volt; ez az eb (úgy mint Bethlen István) háborúságot akar szerezni, ki ha maga nemzetének igaz nem volt, hatalmas császárnak hogy lehetne; csak az Dunában kellene vetni, s az mit ide hozott, azt fel kellene osztanunk; mi ő érette az mi ép jószágunkat el nem hagyjuk romlani, pusztulni.

Külczím: Generoso Michaeli Toldalaghi de Ercse, sedis Siculicalis Marus capitaneo supremo et consiliario nro etc. fideli nobis syncere dilecto.

(*Eredeti*; az utóírat Rákóczi György saját kezeírása.)

19. 1636. junius 16.

Gergius Rákoci dei gratia princeps Transsylvaniae sat.
Generose fidelis nobis sincere sat.

14. praesentis nekünk írott Kgld levelét vevén, írását értjük. Az articulusokat mind az kolosvárit s mind az itt valót megküldtük Kgdnek. Az görgényi állapatot a mi illeti, igen méltó az gondviselés és vigyázás, kihezképest Kgldnek igen kegyelmesen parancsoljuk, az benne való praesidiumat tölcse ötvenre 50 mindjárt Kgld, megparancsolván az előttök járóknak életére, fejére, ki ne járjon az várból, az mi praesidiumunkat se hagyja kijárni akárki kérésére, ösztökélésére is.

Péter deáknak s Gazdag Ferencznek mindjárt írattunk, siessenek hozzánk jőni, mivel a míg ők ide jőnek, addig Kgld el fog indulni. Ne is késsék Kgld, mert bizony nem hasznos; az instructiót, leveleket mind megküldjük Brassóban.

Daczó Lászlónét jobban examinálja meg Kgld arról is, ki légyen az az úr, ki megtorkolta volt az urát azon dolgoknak kibeszéléséről, s tudósítson voltaképpen róla Kgld. Ha mit expiscálhat Kgld, Brassóból is írjon. Az budai vezér levelének és az tömösvári pasa levelének pariáit is megküldtük Kgldnek. Az keresztyén oratorokhoz mint kellessék magát viselni kgldnek, vagyon az instructióban emlékezet felőle, ahoz alkalmaztathatja Kgld magát.

Az muskaterokkal nem kell terhelni az székely gyalogságot, hanem az pénzt Kgld szedesse ki s szolgáltassa ide éjjel nappal, mert csak arra várakozik bemenő emberünk. Balogh László uram hazament, eddig szemben lehetett Kgld vele. Az szentbenedeki prédikátor ákosfalvi háza exemptióját megengedtük. Az selyei dolog felől püspök urammal beszélvén, valamit az közönséges igazság kíván, azt kell cselekednünk; intve intse meg Kgld őket, ne veszekedjenek, legyenek csendességben, míg eligazítjuk. Az Kgld jobbágyinak kiadása felől im parancsoltunk Kemény János hívünknek Kgld kívánsága szerint. Eidem in reliquo gratiose propensi manentes. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 16. Iunii ao 1636.

G. Rákóczi m. p.

P. S. Az kolosvári Benedek deák száz barmának harminczadját Kgldnek engedtük. Az levél intitulálása dolgából nincsen vétek. Kgld az Péter deáknak szóló levelünket addig meg ne küldje, hanem az 25 gyalagot is küldje olyan praetextussal vele, mintha amazokat akarnák kiváltani. Benn lévén mind az ötvenen, adják meg ugy az levelünket, s akármelyik nem jön is el, életére, fejére parancsolja meg az hadnagynak, mind fogják meg őket, s adják értésünkre. Mi az porkolábot is hivatjuk, ha nem jőne, azt is ragadják meg. Az 300 lovast Kgld ne késlelje kiről az estve iránk, legyen ugyan jó, mivel az fiunk is arra jő be, arra is akarunk vigyáztatni. Be is hozatjuk ezeket az fiunkkal. Az 300 lovast Kgd mennél általabb uton lehet ugy küldje Huszt alá. Mi ugy halljuk, Beszterczе felé vagy Rettegnél kellene általmenni az Emberfőre. Ne is mulassanak utjokban, meghagyja Kd nekik. Kún István uram addig sétála alá s fel, nincs köszönet az ő keme magaviselésében, most már bucsuzik, attúl való gondunkból kiállunk-é, ítílje maga meg kegyelmed.

Külczím: Generoso Michaeli Tholdalaghi de Erchye sat.

(*Jegyzés.* A postscriptum a 3-dik mondaton kezdve a fejedelom sajátkezü írása.)

20. 1636. sept. 20.

Török császár szultan Murad chan levele, Erdély országának szólló.

Erdélyországában levő nemes főrendek, székelyek és szászok azoknak kapitányi és az országnak meghitt főrendei, az három nemzet közzől való dolgoknak látói. Ezen parancsolatom megadatván, értéstekre legyen, hogy mostanság Erdélyországa egyéb birodalmam közzűl való levén, az én igasságos fényes időmben az országnak főrendei, lakosi és adófizetői csendes nyugodalomban, hogy legyenek, császári akaratom tartja. Mostan erdélyi fejedelem

levén Rákóci György fényes portámhoz tökéletes igaz hűséget nem tartván, császári akaratom szerént nem viselte magát, titkon mindenkoron az méltóságos vallásnak és személyemnek ártalmára járt, Erdélyországában levő három nemzetnek nagy rendeit régi szabadságokban, vallásokban és böcsületekben és szokásokban meg nem tartván, az szegénységet és az lakosokat háborgatta. Elpártolása értésemre lévén, semmi titkos és rejtekben való dolga el nem maradott, mindenek nyilván lévén, semmi császári méltóságomhoz illendő dolgot nem cselekszik, az istenben idvözölt és paradicsomban dicsőült szultán Szulejman -chan ahdnameja szerént, az országnak főrendei és elei tetszések és akaratjok szerént méltóságos vallásomnak javára és az ország lakosinak és főrendinek hasznára más fejedelmet crealni rendelni császári akaratom levén, ez dolognak végbenvitelét budai birodalmunkban levő kedves, böcsületes gondviselő vezérünk és helytartónkra Huszain pasára (kinek isten dolgait szerencsésitse) isten segítségéből reája biztuk, budai, bosznai, temesvári, kanizsai hadakat egri tisztben levő hadakkal, azonkivül ruméli, silistriai hadakat is melléje rendeltük, az tatár hadakból pedig elegedendőt az kivánság szerént. Azért Erdélyországa egyéb birodalmimhoz hasonló levén, megoltalmaznom császári akaratom tartja. Mindnyájan egyben gyüljetek, egyenlő értelem szerént ezen szükséges terhes dolgot végben vinni igyekezzetek, az megnevezett vezíremnek hírt küldjetek. Hagyom azért és igen parancsolom, hogy parancsolatom megadatván, az ahdnamen és parancsolatom szerént cselekedjetek. Mindnyájan egyben gyüljetek az kévánság szerént egyenlő értelemmel parancsolatomat végben vigyétek, egy óráig sem halasztván akaratotokat leveletekkel közületek szó megértő, dologlátó embereteket küldvén, az megnevezett vezéremnek (kinek isten állapatját nevelje,) minekelőtte reátok és Erdélyországára menne fényes hadaival, annakelőtte hírt adván, ezen dolognak eligazításában és végben vitelében ugy igyekezzetek és szorgalmatoskodjatok, hogy ezen dolog végett származott parancsolatom és császári akaratom ellen egyebet ne cselekedjetek. Ezen parancsolatom mely nap megadatik, azon nap mindjárt tanácskozzatok, leveletekkel látott hallott embereteket küldjétek. Ezen dolognak végbenvitele felől ha nem szorgalmatoskodtok, magatok lesztek az dolognak okai.

Az megnevezett vezérem (kit isten dolgaiban megáldjon) melléje rendelt török hadakkal az négy részről országtokra megyen és igy mindenféle marhátok elprédáltatik, magatoknak is felette megbántódástokra lészen. Azért mindnyájan császári akaratom szerént viselvén magatokat, az megnevezett vezéremnek (kinek isten állapatját nevelje) hírt adván, egyenlő akarattal ezen dolgot végben vigyétek, Erdélyországának lakosi és adófizetői az

mi fényes időnkben csendes békességben és nyugodalmas állapatban lesztek; ehezképest vigyázó gondviselésben lévén, császári akaratom szerént viselvén magatokat, az ellen ne cselekedjetek. Igy tudjátok, ez nagy méltóságos jelemnek hitelt adjatok. Iratott Rákos mezején Rebbiul Aher havának elein, ezernegyvenöt esztendőben.

(Egykorú fordítás.)

21. 1636. october 4.

Generose dne amice etc. Isten Kedet látogassa meg etc.

Rut, mocskos embertelenséggel összefűzött írásodat uram meghozák, melyet az mint el tudtam olvasni, semmit egyebet felfuvalkodásnál s kettős embertelenségnél benne nem találtam. Irod azt, hogy ne fenyegetődném, mivel egy mákszemnyit sem gondolnál avval. Az kinek szeme s igaz értelemben forgó elméje volt, az én levelemből egyebet intésnél ki nem látott, kivel én tartozom szegény sógor uram mellett, mivel tudom azt, hogy az alkalmatosságban semmit hátra nem hagytak, valamiben jövendő félelmeteket eltávoztathatjátok. De most is azt irom (vagy fog rajtad vagy nem), hogy ha kedves kegls urad hűségére nézve valami álnok titkon való practicával, éhséggel vagy egyéb módon miattad el kezd élete fogyni szegény Zólyomi uramnak, bizony mind az koporsódig megbántatják Kgddel s gyermekiddel. Az én intésemmel bátor ne gondoljon Kegd, de ugyan külömb emberré tötte isten ingyen való jóvoltából Bethlen Pétert Reö hy Orbánnál, ki noha az kővári kapitányságból most úgy dictálszmintha sajátod volna, de bizony kivakaradol onnat. Noha nagymaga gondolatlanul csaknem minden írásidban az én Erdélyből való kibujdosásomat és az urad engedetlensége miatt való kijövetelemet hányja Kgd szememre; de hiszem istent, hogy még az uradnál is közelebb esem Erdélyhez. Ha ki jött az kegyels urad s szemben megfelel annak, az kinek illik (az mint írod uram), méltán nevezheted Herculesnek. De ám egy első intradában megszégyenítette az úristen, mert az kit le nem vágtak, futva szaladt az népe, hanem ha Kegyd megyen segítségére az dandárral; de sietned kellene, mert elnyerik mások az praedát s a nélkűl maradsz. Az uristen talán ezután jobban felnyítja szemeteket s megesmerteti veletek az igaz ügyet ki pártján vagyon, noha ezelőtt örömest magatokra vonszátok vala. Az uristen az felfuvalkodott kevélyt, az ki az országot többire talpa alá tapodta vala, meg szokta verni szégyenvallással. Azelőtt uram magadat egynek tartottalak az emberséges emberek közzűl, de immár csak annyiban becsüllek, a menynyiben fogad fejérit kimutatád. Felfuvalkodtságodban immár még csak titulusomat sem érdemlem meg Kgdtől, ki bizony nem az

agg eb apádtól maradott vala reám; de én minthogy olyan fennvaló kapitány vagy s Rákócinak egyik párnán ülő fél szeme, megadom tiszted szerént való méltóságodat. Ha ez nem elég, jövendőben többet fog az penna; de bizony leszen oly ember, hogy megbúsúlhat miatta. Isten tartsa meg Kgdet. Datum in arce Ecsed 4. die Octobris anno 1636.

Ha Kegd venné s megbecsüllenéd, jó barátod volna s szolgálna is

Bethlen Péter m. p.

Külczím: Generoso domino Urbano Reöthi de Sáros-Patak capitaneo arcis Kövariensis etc. dno amico benevolo.

Rájegyzve. Bethlen Péternek igen embertelen mocskos levele. Hozták 16. die Octobris.

(Eredeti.)

22. 1636. october 7.

Generose domine amice honorande. Sok jókkal lássa isten Kldet.

Noha volna elegedendő materiam s causam egy minapiban hozzám jutott Kgld szép írásából az feleletre, de az becsületnek utát akarván inkább követnem, mostan más illendőbb s jövendőre nézendő hasznosb dologról való írásomat akarom Kgdhez terjesztenem, melyre nem egyéb adott alkalmatosságot, hanem füleimben zengedezvén szegény Zólyomi Dávid uram sógorom ennyi ideglen való sulyos fogságinak majd az legutolsó spiczen forgó és igen megnehezéttetett állapatja, ki ha valaha életének végéhez közelebb lépett, most érte el azt az üdőt az Kgltek fejedelmének megbírhatatlan s engesztelhetetlen haragjá miatt. Annak okáért, hogy Kgdnek tudtára egyen, ez írásom által kérem s intem is Kegyelmedet, hogy ez mostani zenebonás állapatnak alkalmatosságával ugy ügyekezzék élni, hogy fejedelmének kedvezvén, mostohább kézzel sem fogágának sanyaruságát ne öregbítse, sem peniglen életétől szegényt meg ne foszsza; sőt akárki s ha az fejedelem parancsolja is, de abból az helyből ki ne adja s idegen helyre ki ne mozdítsa, meggondolván azt, hogy az szegény hazának nem keveset szolgált, kinél mind ilyen megromlott állapatjában is igen nagyot nyom jövendőben is szegény sógorom szolgálatja. Alioquin Kgldnek is felesége s gyermeki levén, bizony megbúsúlhat még maga személyében is miatta, noha asszonyom az egésség felé tartván inkább, pataki utját kezdette nyomni az költözködéssel, de mondom, bizony Patakon is megtalálja Erdély az emberek fiait. Im nem fogytanak még el az Zólyomi Dávid uram jóakarói ennyi iga alatt is szegény hazánkban, ha mi Kglden esik, nem ítilem, hogy Rákóczi uram elvehesse Kgldről, sőt még ma-

gának is érkezhetik gondja, ha élete fogyására igyekezek Zólyomi uramnak, ki nem ezt érdemlette volna jótéteményeiért, hogy ennyi ideig tartassék ilyen kegyetlen rabságban. Ugy hallom, hogy még étele sem jár csak ugy is meg, mint azelőtt; talám éhséggel akarjátok halálát elközelíteni. Meg is lássa Kgld, mit cselekeszik, mert bizony még maga gyermeki is megbánhatják Kgldnek mostani magaviseletét. Ezzel istennek ajánlom Kgldet. In arce Ecsÿed 7. die Octobris 1636.

Generosae D. Vrae

amicus benevolus
Petrus Bethlen m. p.

P. S. Erre várom az Kgd jó lelkiesmereti szerént való igaz tökéletes jóakaratját sógoromhoz, hozzám penig nyujtandó jó válaszát; ha azt akarja, mostohán Kgdnek is az üdő fel ne kelljen; mert hiszem istent, az sok üdőktől fogván való várakozásnak igaz ügyi meg fog minket is egész hazául környékezni.

Külczím : Generoso domino Vrbano Reöthi capitaneo Kővariensi etc. amico benevolo.

Rájegyzése. Bethlen Péternek fenyegetöző embertelen levele, kitől semmit nem tartok. Hozták 9. die Octobris, kire vagyon is válasza.

(Eredeti.)

23. 1636. october 17.

Generosi egregii et nobiles dni et amici observandissimi, Servitiorum sat.

Hogy Kglteket ez írásommal kelletik meglátogatnom, ez okon cselekeszem. Most adák értésemre, hogy Pogány Sigmond Pinkóczival együtt Várad felől megérkezvén, Rákóczi uramtól Kglteknek oly levelet hoztak volna, kiben dolgait jól lenni írván, az törökben Kornis urammal ő kglmével levők felette sok kárt tettek volna, és atyám uramra ő ngára nagy haragjok levén, az vezir immár vissza is tért volna; ezenkivül beszédekkel Pinkóczival együtt nem kevéssé állattak volna több dolgokat is. Mely Rákóczi uram írására és emberinek beszédökre nézve Kgltek magát opponálván szegény emberinkre kiszállott és őket nem kevéssé veszttegeti és fogyatja. Hogy pedig az dolog sokkal különben vagyon, hogysem mint Kglteknek írták s beszéllették, egy szóval igen igazán írom: legyen hála az uristennek, ez ideig igaz ügyében bódogúl viselte gondját atyám uramnak ő nagának ő szent felsége, Szalontánál is ellenségét ő naga elszélesztvén, csak alig kapták igen sokan Váradot még az nagyja is az embereknek nyakokban. Atyám uramra nemhogy valami neheztelés lött volna az vele lévőktűl, de csak egy szóval is illetlenűl ő nagának senki nem beszéllett. Az vezír pedig oly igen visszatért, hogy

ő Nagával együtt, hitemre merem írni, eddig Lippát is elérte, ha meg nem haladta is. És ha eddig nem értette, igen valóságosan igy értse mostan Kgltek, s afféle ámító hamis híreknek ugy tudhat osztán hinni s magát Kgltek az dologhoz alkalmaztatni.

Akarom azért Kglteknek a végre csak röviden s igen igazán értésére adni, hogy magokat eszekben vévén, jószágunkat tovább ne pusztitsa és rontsa, hanem mindjárást szálljon el rólok és kiki legyen vesztegségben házánál; mert ha Kgltek ott fog mégis táborozni, a szegénységet pusztítani nem szűnik, bizony én is valamire reá érkezhetem, semmit az dologban hátra nem hagyok, sem jószágát, sem magát nem nézem, ha az én jóakaratombúl való intísemet meg nem fogadja. Kin osztán ha mi esik, senkire ne vessen, hanem csak magokra; mert ezentúl elválasztja az úristen ezt egyfelé, s hogy nem várakozik arra Kgltek. Tartsa meg isten jó egésségben Kglteket. Datum in arce Ecsed die 17. Octobris 1636.

Gener. Egregiar. et Nobilium D. Vrum

servitor et amicus ad officia paratissimus
Petrus Bethlen m. p.

P. S. Ám lássa Kgltek mit cselekeszik, ne mondhassák jövendőben is, értésekre nem adtam.

Külczím: Generosis egregiis et nobilibus donis vicecomiti, iudlium et iuratis assessoribus, ac universitti nobilium comitatus Maramarosien. etc. dnis et amicis mihi observandissimis.

(*Eredeti:* az aláirás és utóirat Bethlen Péter kezeirása.)

24. 1636. december 22.

Illustrissime comes dne dne patrone mihi multis nominibus observandissime. Salutem sat.

Noha az Nagod jámbor szolgájától Czeglédi uramtól nagyobb részire ezekről a mostani levelében nekem írt dolgokról Nagodnak viva voce bőségesen izentem s minemű választ tött legyen ő naga, azt is eleiben adtam, hogy Ngodnak intimalja, mindazáltal ez mostani merő panaszszal teljes levelire is ennyi foglalatossagim között is akarék röviden replicalni. Mi, elhidje Nagod tisztünk szerint mindeneket az mi kgls urunknak eleiben szamláltunk püspek urammal együtt, elannyira, hogy ugyan nehézséget is vontunk ő ngától magunkra; de nincs mit tennünk, mert mi azt nem javalljuk, hogy ő naga azt cselekedi. Magat ő naga azzal menté mind akkor, mikor püspek urammal együtt voltunk s mind most estve, hogy az nagod írása szerint azon dolog felől szembe lök o Nagával, hogy mihelyt Bethlen

Péter uram az reversalist megküldi, mindjárt mindeneket keziben bocsát ő nagának fogyatkozás nélkűl, de míg az meg nem lenne, ugy akarja addig bírni, mint egyéb jószágát. Az Nagod jószágát mindenütt kezibe bocsátotta Nagodnak; Máramarosban mindjárt postát bocsátott, hogy mindeneket kézhez bocsássanak. Minthogy intervallum volt az állapat, ha szintén mindeneket elhordatott volna is, mit mondhatnánk? afféle állapot mikor arra fordul az dolog, úgy szokott lenni. Mi mindazonáltal azt nem approbáltuk, kiváltképpen holott csak mostanság lött az dolognak vége felé, sőt ugyan serio instaltunk ő naga előtt és kértük, hogy azt ne cselekedje. Talám nem is miveli ezután, csak Bethlen Péter uram is ne illetné bosszusággal ő ngát, olyan mocskosan ne írna ő nga felől; és afféle imide-amoda való haszontalan írogatásnak hagyna békét; ezt Nagodnak sub rosa írom. Most estve mutata egy csomó leveleket urunk, melyeket Bethlen Péter uram írt volt Nagodnak s elküldött volt egy szolgájától, de az urunknak találta hozni. Azokban az mint értem, Nagodat arra intette volna, hogy Nagod meg ne jöjen. hanem bemenjen az portára és több afféle dolog. Mi szükség immár afféléket irogatni, az tüzet nem kell olajjal oltani. Én eléggé mentém mind Nagodat s mind az urfiat, hogy azok az levelek még az elébbeni állapatra néztenek. Az egyéb dolgokra ő naga azt mondá nekem, hogy Haller uram megfelel Nagodnak. Az szolgák felől emlékeztem. Ő naga megígéri, hogy mind az elsőket s mind az utolszoriakat elbocsáttatja, abban fogyatkozás nem leszen. Az kévántatnék, hogy az Bethlen Péter uram reversalisával ne késnének, hanem mentűl hamarébb lehetne, hoznák meg, mert ő naga egyáltaljában addig keziben jószágát nem bocsátja. Frater Pál uram felől is emlékeztem; arra ő naga azt mondá, hogy praestálja az homagiumot az vármegye ispánja előtt, vagy az váradi káptalan előtt az szokás szerint s azután mindeneket kezihez bocsátnak. Ez szent innepek elmulván, azon leszünk, hogy az mit Nagod leveliben ír némely dolgokról, effectuáltassuk urunkkal ő nagával. Az uristen Nagodnak ez előttünk álló szent innepnapokat adja jó egésségben elérni és boldogúl megszentelni. Albae Iuliae die 22. Decembris anno exeuntis 1636.

Nagodnak alázatos káplánja
Csulajj György m. p.

Külczím: Illustrissimo d. dno Stephano Bethlen de Iktar perpetuo comiti comittus Huniadien, ac Maramarosien. dno et patrono suo multis nominibus observandissimo.

(*Eredeti.* Rájegyezve: Accepi in Illie die 25. December. 1636. per Petrum Nagy.)

25. 1636. december 27.

Illustrissime dne comes, dne et patrone multis modis observandissime. Salutem sat.

Mivel ez szent innepnapok előttünk voltanak s arra való készületünknek kellett lenni s ő nagát is ilyen szent napokban semmi efféle külső dolgokkal nem akartuk bántani, ez azért az oka, hogy az Ngod írása szerint még választ nem írhattam Nagodnak. Ma reggeli praedicatio után mindnyájon ő nagához az szokás szerint bementünk salutálni, és minekelőtte ő nagával szembe löttünk volna, Bornemisza Pál urammal szembe levén, az Nagod intimatiója szerint az dolgot előhoztam és exaggeraltam igen, hogy tudniillik Nagod nem várta volna azt ő kgltől. Menté magát, hogy lássa isten, ő kglme soha nem kévánta, hanem ő naga mivel az kapitányságot majd mintegy kedve s akaratja ellen vetette reája, ugyanakkor ő naga conferálta neki azt az csúcsi jószágot, mindazáltal olyan conditióval, hogy Nagodat meghozván az úristen, kezében ereszti Nagodnak. Mintegy fél kedvvel acceptálni kellett, de semmi oly számot hozzá nem tartott, nem is vette kezihez, hanem mintegy hat hét múlva oztán sok pirongatás után etc. Azt mondja ő Kglme, hogy még az Kajántorkából küldötte volt emberit oda, hogy afféle dézmában jutott sertés marhát és egyéb egymást vigyenek; ő maga is nem tudhatja immár, mit vittek onnan el s mit nem. Hanem — azt mondja ő kglme — Nagodnak véteni nem akar, sem Nagodat bosszusággal illetni, im ma megindul hazafelé az Kajánon, hanem Nagod küldje emberit oda házához, és valami az Nagodé leszen afféle dézmán kivűl, kész megadni. Én mondám, talán immár nem szükség urunkat felőle búsitanom, s mondá ő kglme, hogy azért bátor ő nagát ne búsítsam, mert Ngoddal megalkuszik. Ebben hagytam az dolgot s ezért nem jelentettem ő nagának. Nagod azért küldje bizonyos emberit oda; ha ugyan nem restituálná, (melyet nem remélek, mivel ugyan maga meghagyá, hogy megírjam voltaképpen az dolgot Nagodnak) kész leszek urunknak ő nagának is az dolgot megjelentenem, de igy ítílem jobbnak most először.

Az mint Nagod írja levelinek utolsó részében, hogy ennek előtte mintegy öt héttel az vezérrel s Nagoddal való tractának semmi híre, emlékezeti nem volt az portán, megemlítettem ő nagának s mondá ő naga, hogy immár jól tudják és rövid nap botot s zászlót fognak ő nagának hozni, az mint onnan belől írták. Oda fel az imperiumban csudálatosképpen forog az állapat, számtalan sok csudákat írnak, hogy történtenek ez elmúlt nyáron és őszszel oda fel; az császár hadait megszorongatták igen, az saxo is csak alig vagyon immár. A császár fiát is nem választották, generalis pax hogy legyen, sokan kévánják, melyet inkább

kévánhatunk, sem mint remélhetünk, az mint az állapat vagyon. — Az úristen Nagodnak többször is sok esztendőknek forgásában ilyen szent innepnapokat adjon megérni és megszentelni jó egésségben és ennél örvendetesb állapotban. Albae Iuliae die 27. Decembris anni exeuntis 1636.

Illustris. Mag. Vestr. observantis. cliens
Georgius Csulajj m. p.

P. S. Az Nagod jámbor szolgájára, Czeglédi uramra biztam valami kis dolgot. Nagodnak jó akaratját várom abban, ha Nagodnak nehézségire nem leszen.

Külczím: Illustrissimo comiti duo dno Stephano Bethlen de Iktar sat.

(*Eredeti:* Rájegyezve: Accepi per Volfgangum Nagy die 28. Decembris 1636. in Illie.)

Közli: GERGELY S.

ADALÉKOK A MIKESEK NÓTAPERÉHEZ.

A havasalföldi viszonyok eleitől kezdve nem csekély gondot okoztak I. Rákóczy Györgynek, s a moldvai vajda magatartását még akkor is feszült figyelemmel kellett kisérnie, midőn a Bethlen Istvánnal létrejött békesség következtében biztosítva látta magát Erdély fejedelmi székén. Az 1637-ik évben Megyesen tartott országgyűlés, — legalább egyidőre — visszaadá a zaklatott országnak belső nyugodalmát. Az ellenzék, zúgolódva bár, de lassanként mégis beletörődött Rákóczy fejedelemségébe, a ki a Bethlen Gábor örökségeért folytatott hosszú küzdelem alatt bebizonyította, hogy méltó a nagy fejedelem nyomdokába lépni, és sejteni engedé, hogy kormánypálczája alatt Erdély hatalmi súlyában nem fog veszíteni. A bécsi udvar, hol a nádorral szemben győzött Pázmány Péter politikája — Rákóczy mellett foglalt állást, s azon esetre, ha a török jövetele felől keringő hirek valóknak bizonyúlnának — segélyhadakat igért küldeni fejedelmi széke megvédésére. Ez mindenesetre örvendetes dolog volt, mert a hírek, mik a török jövetelével fenyegetőztek, — bár egymásnak gyakran ellentmondók, — mégis valószinűeknek tetszettek s a kedélyeket izgatottságban tartva, a fejedelem főleg a keleti határok felől éjjel-nappal való szorgalmatos vigyázást legfőbb kötelességének tekintette. A havasalföldi vajdák egyike Lupul, — ügyes, hadra termett, de e mellett ravasz s alattomos ember — Rákóczynak már régóta ellensége, leste az alkalmat, hogy a török beleegyezésével Erdélybe ronthasson s ugy látszik tetemes része volt azon ellenséges hangulat szitásában, mely egy idő óta Rákóczy ellenében uralkodóvá kezdett válni a portán. A bécsi udvar előtt is kedvelt Máté vajdát ellenben Rákóczy segítette méltóságába s vele még 1636. év folyamán szerződésre lépett különösen Lupul ellen, a kinek ugy látszik a porta beleegyezésével is legfőbb törekvése volt Mátét elűzni Havasalföldről.

Rákóczynak azonban, főleg miután a török is határozottan fenyegető állást foglalt el, ennekelőtte főkép az oláhországi zavarokat lecsendesítve mindkét vajdával békés egyetértésben élni, s hol gyors hadi mozdulatai s erélyes intézkedései által minden

alkalommal meghiusítá Lupul ellenséges czélzatait, s Máté vajdát meg is védte ellenében, de az ütközetet látszólag kerülte, nehogy a török haragját fejére zudítsa s megelégedett azzal, hogy titokban Lupul minden lépését figyelemmel kisérte s cselekedeteiről pontosan számot adatott magának. »Az moldvai vajdának nem kell hinni — írja a fejedelem 1638. márt. 3-án Vargyasi Dániel Mihály háromszéki királybirónak, — hanem kegyelmetek éjjel nappal vigyázásban légyen, bizonyos emberit jártassa, mindeneket értsen, halljon s maga írása szerint minket mindenekről tudósítson.« Rákóczy jól tudta kivel van dolga, s a fondorkodó Lupullal nem is lehetett egykönnyen boldogulni, s bár a fejedelem közbevetésére a magyar hadaktól való félelem miatt meg is békélt Máté vajdával, de szíve mélyén a legellenségesebb indulattal viseltetett a fejedelem iránt s kereste az alkalmat, hogy neki árthasson.

Az 1638-ik év tavaszán három előkelő székely főnemes Mikes Mihály, Pál és János, hogy a notát kikerüljék, Moldvába szöktek s felajánlották szolgálatukat Lupulnak. A vajda könnyen érthető okból kitüntető szívességgel fogadta őket, és ügyet sem vetett Rákóczy tiltakozására, a ki a Mikesek kiadatását többször megsürgette.

A Mikes testvérek egyike ugyanis, János urfi, midőn a fejedelem Lupul ellen általános hadfelkelést hirdetett, két testvére s fegyveres szolgáinak segítségével, anyjának tudtával, sőt ugy látszik tanácsára a szentléleki várkastélyra tört s Károlyi Sófiának első házasságából származott leányát Tarnóczy Sárát, a ki szerelmét állhatatosan visszautasította, fegyveres erővel elrabolta s anyjához Zabolára vitte.

Maga a dolog sokkal ösmertebb, semhogy én arról bővebben írni feladatomnak tarthatnám, hiszen a regényes kaland s a Mikes fiuknak kétségbevonhatlanul érdekes alakjai hosszú időn keresztül alkalmas tárgyat szolgáltattak íróinknak, de véleményem szerint nem kevesebb figyelmet igényel a dolog politikai oldala is.

Midőn Rákóczy 1637. decz. 1-én egyetemlegesen felszólította a Mikeseket, hogy Tarnóczy Sárát adják vissza anyjának s »ha valakinek a leányhoz házassági praetensiója vagyon, törvény utján követelje:« ha ők engedelmeskednek is, a fejedelem puritan vallásos nézeteit ösmerve kegyelemre alig tarthatnak vala számot, s minthogy a »nota infidelitatis«-t már a hadba szállási parancs mellőzésével is magukra vonták, előbb mintsem a fejérvári országgyűlés 1638. május 10-én fej- és jószágvesztésen marasztalta volna őket, minden marhájokat s egyéb szállítható javaikat magukhoz véve, mint említettük Lupulhoz menekültek.

Rákóczyt ez események kellemetlenül érintették, s mindenekfelett arra törekedett, hogy a Mikeseknek az erdélyiekkel való

közlekedését megakadályozza, s aztán gyorsan hozzá látott javaiknak elkobzásához. Erre nézve a legnagyobb szigorúságot követte. 1638. május 22-én meghagyta Dániel Mihálynak, hogy Mikeséknek, Moldvába hajtott szarvasmarháit, ha szép szerivel nem lehet, erővel is foglalja vissza, azonban »se dob se zászló ne légyen velek, de annyian mennjenek, hogy valahogy markokba ne szakadjon.« Minthogy pedig az öreg Mikesné, minden módon igyekezett a fiscus munkáját nehezebbé tenni, elrejtvén az arany, ezüst neműeket, ezek felkeresésére nézve is szigorú utasítást ad, s Uzoni Mihályt küldi azoknak kézhez vételére. Egyszóval rövid idő alatt minden a fiscus kezére szállott s a fejedelem 1638. aug. 13-án intézkedik, hogy a Mikesek majorságaiban szemmé tett, s földolgozott életet, buzát, gabonát stb. Marosvásárhelyre szállíthassák.

Ez azonban a dolognak csak könnyebb fele volt. Sokkal több aggodalmat okozott a fejedelemnek az a körülmény, hogy minden elővigyázata és szigorú rendeletei daczára a menekültek folytonos érintkezésben voltak honfiaikkal, s Lupult, boszuval telve Rákóczy iránt, az erdélyi ügyek állásáról bőven informálták. — Rákóczynak tehát érdekében állott, hogy Lupul vajdát a Mikes fiúk kiadására rábirja, s e czélból miután már egy Dániel Mihály által a vajdához küldött embert a tatárok elfogtak, ismételve felszólította Lupult a menekültek kiszolgáltatására, de hasztalanúl. A vajdának úgy látszik tervei voltak a Mikesekkel, s 1638. május havában híre futott Erdélyben, hogy ismét hadra készül, másrészről pedig Mikes Zsigmondné is sűrűn járatta embereit Moldovába, s ez időtájt már a törökkel is érintkezésbe tettek magukat. Rákóczy bár komolyabb veszélytől nem volt oka tartania, 1638. május 28-án Réti István portai kapitihát inti, hogy »az kajmekamot tanaljа meg s kérje, intse meg (Lupult) viselje jól magát az szomszédságban, az kiket az ország törvénye megsententiázott adja kezben, gonosz akaróinkat ne tartsa maga mellett etc.[1] »de a török szemet huny Lupul eljárása felett«, sőt valószinűleg egyértelműleg működött vele, mert nem sokkal utóbb [illegible], hogy a Mikeseket Konstantinápolyba viszik [2]) és talán ennek lehet tulajdonitani, hogy Rákóczy 1638. jul. 21. Apor Lázárt Lupulhoz küldi követségbe, meghagyván neki »hogy csak szóval mondja meg instructioja szerint az dolgot, irást semmiről egy punktot is be ne adjon.«

Míg Apor Lázár ura [illegible] Moldva felé indult, addig a fejedelem [illegible] a Mikesek [illegible] összeköttetéseinek [illegible] s H[illegible] Jánost

[1] [illegible] összeköttetései [illegible]

[2] [illegible]

feleségestől együtt elfogatta, törvényt láttatott felette. Mikes Zsigmondnét is szemmel tartotta, nehogy elébb álljon s 1638. jul. 30-án írja Dániel Mihálynak: »Minthogy penig Mikesné is hamissan esküttt meg, s oda be is küldözött practicalkodót, magára is törvényt lássanak.« A vizsgálat folyamán különösen Hosszú János ellen merültek fel sulyosan terhelő vádak, ő volt a Mikesek állandó tudósítója Moldvában, megszegte a fejedelemnek tartozó hűségit s ezért szigorúan kellett bűnhödnie, s bár Sepsi, Kézdi és Orbai szék közönsége felírt mellette a fejedelemhez, hogy mint szabad székely felett a tisztek itéljenek, de Rákóczy mivel a »Hosszú János dolga nyílván nótára tendál,« nem egyezett bele s követelte, hogy a legközelebbi országgyűlésig fogságban tartassék.

Miután a Mikesek szövetséges társai ártalmatlanná tétettek, másrészről pedig a török sem törődött többé velük, Lupulra nézve is elvesztették becsüket s csak tisztességes módot keresett, hogy Rákóczy kezeihez szolgáltassa őket. Minthogy a fejedelmet is fontosabb dolgok foglalták el ez időtájban, kinek a portával való viszonya is jobbra fordult,; s Lupul vajdát szigorúan utasították Konstantinápolyból, hogy ellenségeskedésével hagyjon fel: alig gondolt többé a Mikesekkel, sőt elérkezettnek hitte az időt, hogy kedvenz s régóta táplált tervét oláhországi vajdák megbékeltetését végbe vihesse. És igy történt, hogy midőn 1639. sept. 16-án Lupul és Máté vajdák, oktober 26-án pedig Lupul és Rákóczy között is megköttetett a béke, a Mikes fiúk kiszolgáltattak a fejedelemnek.

Rákóczynak egyátalában nem állott érdekében, hogy régi ellenségeivel tulszigorúan bánjon, életüknek megkegyelmezett s viszont Mikes János 1639. april 10-én Fogarason reversalist írt alá, melyben elösmeri, hogy igazságos volt iránta a fejedelem haragja; 10 ezer forintig való kezeseket ad magáról, s esküt tesz, hogy hűséges szolgája lesz a fejedelemnek; híre és engedelme nélkül az ország határain kivül nem megy; megnevezi azokat, kik a vajdához hírt hordoztak és soha a rajta elkövetettekért boszut nem áll stb.[1]) És ezzel történetük véget ér.

A leány, a ki Mikes János szerelmét nem viszonozta, mint tudjuk Haller Péterhez ment nőül.

Az alább következendő levelek csaknem kizárólag Vargyasi Dániel Mihályhoz vannak intézve, s számuk csekély voltának daczára is elég élénk világot vetnek az eseményeknek általunk vázolt oldalára.

---

[1]) Arpadia II. k. 242. l.

1. Kiskapos 1638. mart. 3.

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transsilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Generosi fideles dilecti, salutem et gratiam nostram. Kegyelmetek levelét vévén a postától, mivel értjük, hogy az fűrész malmokra deszkának való tőkéket az szán-utbeli fogyatkozás miatt nem hordhattanak, mivel az deszkákra való szükség el nem mulhatik s nem is haladhat, a mint az szegény meghólt urunk idejében az ilyen deszkákra való tőkék szállítását a székek segítették közönségesen, most is Kézdi és Orbai székekre parancsoltunk, hogy a mint Kegyelmeteknek már informatiot adtunk felőlle, melyre való és micsodás deszkák kivántassanak, ahhoz képest rendelljék el a falukra az tőkéknek meghordását s a közönséges jó segítésének attól is meg ne fogyatkozzanak, az commissiókat Kegyelmetek kezébe küldöttük: parancsolljuk azért mégis kegyelmesen és serio Kegyelmeteknek, rendellje el az székekkel az tőkék meghordatását mindgyárást, és szorgalmaztassa igen mind meghordásokat, mind az deszkáknak megmetszéseket. És oly tőkéket hozzanak, kikből három ölnyi hosszú . . . . fél ujnyi temérdek deszkákat . . . . metszenek, s olyanokat mettzessen kegyelmetek [minden fogyat]kozás nélkül s annak idejében mentől hamarább készüljenek el az deszkák is, és az árát az sófalvi aknáról rendeltük megadatni, kiről yan] parancsoltunk is a kamara ispánnak s legyen gondviselése Kegyelmeteknek reája. Az híreket is értjük, de az moldovai vajdának nem kell hinni, hanem Kegyelmetek éjjel nappal igen szorgalmatos vigyázatban legyen, bizonyos emberit jártassa, mindeneket értsen, halljon s maga írása szerént minket mindenekről tudósítson. — Secus non facturus. Datum in Kiskapus die 3. Mart. anno dni 1638.

G. Rakocy m. p.

Az kamara ispánnak ugy írattunk, hogy Kegyelmetektől vegyen informatiot, az deszkák avagy tőkék árában mit kellessék fizetni, s informallja róla az commissio mellett Kegyelmetek, viselhessen ő is idején gondot reá, de árrok felett való költésben nem kell telniek az deszkáknak.

Külczím: Generoso Thomae Nemes de Hidvégh capitaneo, Michaeli Daniel de Vargyas iudici regio trium sedium Siculicalium Sepsi Kezdi et Orbai etc. fidelibus nobis dilectis.

2. Gyulafejervár 1638. május 22.

Georgius Rakoczy sat.

Generose sat. salutem sat. 20 praesentis nekünk írott Kegyelmed levelét elvettük, értjük mint alkalmaztatta az Mikesék dolgában való kegyelmes parancsolatunkhoz magát. Ha azért az

marhákat az moldvaiak ki nem akarnák szép szerint adni, és ahhoz képest reá kellene Kegyelmedet küldeni, se dob se zászlóne legyen vélek, de annyin mennjenek, hogy valahogy markokbanne szakadgyon, — hozhassák ki az marhákot. Értjük az ökröknek is az havason elvételét, az jobbágyokat is fel kell keresni, az kik hajtották s meg kell fogni. Az vigyázás még bár akkor lött volna, mikor magok elmentek Mikesék, abban az vice-királybiró nagy vétket tött. Az res mobilisek felől nemcsak jó embereket, hanem magát is Mikesnét erősen meg kell esküttetni, s mindeneket tőle hittel is elő kell venni. Az Oláhországokra parancsoljuk kegyelmesen, ezután is szorgalmatos vigyázásban legyenek, noha minden bizonnyal császár 8. praesentis indult el Zkiderből az persák ellen, mindazáltal az vigyázás mindenkor szükséges. Az Mikesek, hogy szolgájokat megölték, értjük, illyen több is lészen még ő köztök. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 22. Maii, anno dni 1638.

G. Rakocy. m. p.

Külczím: Generoso Michaëli Daniel de Vargyas trium sedium Siculicalium Sepsi, Kezdi et Orbai supremo iudici regio etc. fideli nobis dilecto.

3. Gyulafejérvár 1638. május 22.

Georgius Rakoczy etc. etc.

Generose stb. Salutem stb. Bizonyosan adák értésünkre, hogy Mikes Sigmondné mindennemű javokat nagyobbára, értvén azt hogy ex parte fisci vitézlő Uzoni Mihályt és Veres Istvánt, hites cancelláristáinkat legitima exemtióra a sententia mellett Mikes Mihály, János és Mikes Pál ellen bebocsátottuk, kit imide kit amoda elrejtegetett, dugacsolt volna; nem akarván azért notorius fiait concernáló javait csak simpliciter oda engedni az Mikesné praktikája szerént, hanem valahol s valakivel mit javokban feltalálhatni, azt absolute csak confiscáltatni kivánnjuk, minthogy egynehány rendbeli ammonitio is interveniált, ha mit occultalt volna, producalná, s lenne ugyan divisio közöttük. De mivelhogy Mikesné semmi részében nem tartotta ahhoz magát, hanem occultátiokban deprehendaltatott: serio parancsolljuk Kegyelmednek, ez commissiónkat vévén Uzoninál lévő instructiónkat is megtekintvén, mindeneket igen szorgalmatosan hit szerént felkerestessen, és arról ha mit feltalálhat, igaz regestumot csinálván, assignálljon mindeneket megirt Uzoni Mihály hivünk kezében, hogy fiscusunk számára épen administrálhassa jobb alkalmatossággal; Azalatt penig valahová suspicio mutatódik, akár udvarházhoz s akár hová, de rendelljen vigyázásoknak drabantokat hiteles emberséges hadnagyok lévén előttök. Kételkedünk, hogy

az pinczében és házoknak pádimentomjában nem ásott volna javaiban, azokat is hányassa fel s kerestesse meg mindenütt; az fiscus hasznára való minden jó alkalmatosságot semmiben el ne mulassa felkeresni Kegyelmed, agnoscálhassuk kegyelmesen felőlle. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 22. Maii. 1638.

G. Rakoci m. p.

Külczím : Generoso Michaeli Daniel de Vargyas etc. fideli nobis dilecto.

4. Haczok 1638. junius 4.

Georgius Rakocy etc. etc.

Generosi sat. Salutem sat. Kegyelmetek levelét vévén értjük, hogy odabenn Moldovában az vajdához embert kültek; azt jól cselekette. Hogy az vajda emberét megfogták az tatárok, azt régen tudgyuk. Mi azt hittük, hogy eddig is régen végben vitte az mi kegyelmes parancsolatunkat s az Mikes Mihály juhait kihajtotta Moldovából, kiben ha kételkettünk volna, mi azoknak kihajtásokban más módot tanáltunk volna. Mi ugy tartanánk, minden maga káránál embernek, urához való hüsége s engedelmessége volna nagyobb. Im minden mezei hadainkat oda rendeltük, s azok által is végben vitetjük, ha kegyelmetek nehezteli az mi kegyelmes parancsolatunkat végben vinni. Eisdem in reliquo sat. Datum in oppido Haczok die 4. Iunii anno 1638.

G. Rakocy. mp.

Külczím : Generosis Thomae Nemes de Hidvéghe capitaneo et Michaeli Daniel de Vargyas judici regio etc. etc. fidelibus nobis dilectis.

5. Kolozsvár 1638. jul. 21.

Georgius Rakoczy etc. etc.

Generosi sat. Salutem sat.

Az moldvai állapatok felől az mint ennek előtte írtunk volt kegyelmeteknek, ime Apor Lázár hivünket rendeltük hogy bemennjen az vajdához, ki felől magának is írattunk s minemű instructióval kellessék bebocsátani, inclusive küldöttük Kegyelmeteknek. Parancsoljuk azért serio, Apor Lázárt mindgyárást magához hivatván Kegyelmetek, mentől jobban tudgya, adgya eleiben az dolgot s ne is késleltesse, hanem mentől hamarább elküldgye s hadgya meg neki, hogy ott szorgalmatos vígyázásban legyen; mindeneket lásson, értsen, tudgyon s minket minden dolgoknak valóságáról tudgyon bizonyosan informalni. Secus non facturus. Datum in curia nostra Colosiensis die 21. julii. anno 1638.

G. Rakoci m. p.

Instructióját ez inclusából írja le maga Apor Lázár, s azt vigye el magával, ez inclusát Kegyelmetek nekünk vissza küldgye, meghagyván Apor Lázárnak is, hogy csak szóval mongya meg instructiója szerént az dolgot, írást semmiről egy punctot is be ne adgyon.

Külczím: Generosis Thomae Nemes de Hidveghe capitaneo et Michaeli Daniel de Vargyas sat.

6. Gyulafejérvár, 1638. jul. 30.

Georgius Rakoczy etc. etc.
Generosi sat. Salutem sat.

22. praesentis nekünk irott Kegyelmetek levelét vévén, irását értjük; hogy Apor Lázárt meg nem késlelte hanem bébocsátotta Lupulhoz, jól vagyon; mivel jőjjön vissza, értésünkre adni mennél hamarább el ne mulassza Kegyelmetek, s igen igen jó vigyázásban lévén Kegyelmetek, minket is mindenekről tempestive tudósítsanak; az Galatzra ment ember is mivel jő meg, mindgyárt értésünkre adgya Kegyelmetek, s mindenekben tartsák ahoz magokat, az mit Kolosról parancsoltunk. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 30. Iulii. anno 1638.

G. Rakocy m. p.

P. S. Uzoni mellett az Mikesek substantiai felkeresésében Kegyelmed diligentiait Dániel Mihály uram kegyelmesen vöttük; az biró felesége, ha hamissan eskütt meg, megérdemlette az mi rajta esett. Hosszú Jánost feleségestől mindgyárt megfogassa Kegyelmed, s törvény láttatván haladék nélkül reá, ha az törvény hozza, magát Hosszú Jánost exequálják is, sőt meg sententiaztatván az törvéntől meg is vallassák, kiváltképen azért kell megbüntetni, hogy mi tőlünk, fejedelmétől ugy nem félt mint Mikesektől s Moldván is hirt tött vala. Az mely pap hamisan megesküttt volt, arra is az esperestől törvént kell kérni mennél hamarább, s micsoda törvénye lészen, tudósítsanak rólla. Minthogy penig Mikesné is hamisan eskütt meg, s oda be is küldözött practicalkodót, s magára is törvént lássanak. Interim reá is vigyáztasson Kegyelmetek, előbb ne álljon.

Külczím: Generosis Thomae Nemes de Hidvégh etc. et Michaeli Daniel de Vargyas etc. etc. fidelibus nobis dilectis.

7. Gyulafejérvár 1638. aug. 3.

Georgius Rakoczy etc.
Generose sat. Salutem sat.

Az Mikesék majorságokból a mi buza és egyéb leguminák mi számunkra jutottanak, azoknak kikészittetéseket és szemmé

tételeket Kegyelmedre bizván: parancsoljuk kegyelmesen Kegyelmednek, mentől hamarább mind buzát s mind egyébféle minden néven nevezendő leguminákot mentől hamarább mentől takarékosabban tétessen szemmé kegyelmed, rakassa igen igen jó helyre, eső hozzá ne férjen, mennyi lészen penig mind buza s mind egyéb tudósitson kegyelmed rólla. Secus non facturus. Datum Albae Juliae 3. die Augusti. Anno 1638.

G. Rakocy.

P. S. Telljes instructióval s tanosággal elébbi kegyelmes parancsolatunk szerént bocsátottuk kegyelmedhez Uzoni Mihályt, minden dolgok felől és mihelyt érkezik, mindenekben ahhoz is alkalmaztassa kegyelmed magát; az buzát mind

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Vardgyas etc. etc. fideli nobis dilecto.

8. Gyula Fejérvár 1638. aug. 5.

Georgius Rakoczy etc.

Generose sat. Salutem sat.

Valahány dologról attunk instructiót articulatim vitézlő Uzoni Mihály eleiben, meg is parancsoltuk neki, hogy semmi dologban Kegyelmed hire nélkül meg ne induljon, hanem legelsőben is az punctumokat igen szorgalmatosan megolvassa, értse és ruminálja, ugy annyira, hogy sem egy sem más részekről difficultás, annál inkább kár ne jöhessen ki, hanem mindenek succedáljanak isten és annak igazsága szerént. Ugy hisszük igaz hüsége s nekünk tartozó kötelessége szerint, mint eddig, hogy minden reá bizattatott dolgainkba tökéletesen procedalt. ebben is fogyatkozást sine discretione personarum nem ügyekezik ejteni; kegyelmesen parancsoljuk Hüségednek ez commmissionkat vévén, megírt Uzoni Mihályt az menyiben lehet ne retardálja, az instructióban irattatott dolgokat penig minden alkalmatossággal de igen igaz és jó uton promovealni el ne mulassa, agnoscallhassuk kegyelmesen felőlle. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Iulia, die 5. mensis Augusti. anno domini 1638.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Vargyas etc. fideli nobis dilecto.

9. Gyulafejérvár 1638. aug. 6.

Georgius Rakoczy etc.

Generose sat. Salutem sat.

Kegyelmed 4. Augusti Ilyefalváról irott levelet vöttük, mit írjon megértettük, hogy az moldvai vajda csendességben volna, a mint maga írása és oda bejárt embereknek relatiója tartják.

annak nem kell hinni, hanem a felől csak készen kell lenni. Az kiket ez után Kegyelmed be küld oda, az Mikesek szállására ne is járjanak. Az gazdálkodás felől a mit referal az ember, azt itt az vajda követe megtagadta. Az ott benn lévő dolgoknak executiójára Uzonit beküldöttük, minden módon instructiót adván neki, hozzá készítettük. Az Hosszú János dolga törvény szerint való eligazítására az patens mandatumat, úgy jut eszünkben megvitték, ha penig meg nem vitték volna, Kegyelmed küldgyen utánna. megküldgyük. Hosszú Jánost kezességen el nem kell bocsátani, mert nem jönne ő többször meg, hanem az mint Uzoninak instructiót adtunk, az szerént exequaltassa Kegyelmed magát. Armbruster Jánost, hogy a vajda megfogatta, azt megérdemlötte. Az Mikesek gazdagságoknak ott bennvaló mutogatását, mi sem tartjuk eszességnek, de el kél az nemsokára. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. — Datum in civitate nostra Alba Iulia die 6. Augusti 1638.

G. Rakocy.

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Vargyas etc. etc. fideli nobis dilecto.

10. Gyulafehérvár 1638. aug. 13.

Georgius Rákoczy etc. etc.

Generose sat. Salutem sat.

9. praesentis nekünk írt Kegyelmed levelét elvöttük, értjük Kegyelmed írását. Kegyelmednek most is parancsoljuk mind búzára s egyéb leguminakra viseljen szorgalmatos gondot Kegyelmed, az búzát mind szemmé tétetvén, ámbár csak... rakassa Kegyelmed. Az tavaszit is szemmé tétetvén, Udvarhelyre kell szálléttatni, se búza, se árpa, zab s szalma el ne tékozlódjék. Mikesné, ha nem nyughatik, meg fogja azt találni az mit keres. Eddig Uzoni beérkezhetett, inquirálni hadtuk reája. Mi úgy értettük, az mely órát bevitt Hosszú János, azt is az asszony kültte be, melyet ott Husszain basának hirdetnek, hogy küldték volna a Mikesek. Az sententiazás után jó lészen Hosszú Jánost torturára vonni, erről s egyébről is megexaminálni. Mikesnét megfenyítse Kegyelmed, jobbágyinknak békét hagyjon, mert bizony megugratják magát is. Secus non facturus. Datum Albae Iuliae die 12. Augusti 1638.

G. Rakoczy.

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Vargyas etc. etc. fideli nobis dilecto.

11. Gyulafehérvár 1638. aug. 22.

Georgius Rakoczy etc. etc.

Generosi, egregii, nobiles, fideles, nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Az Hosszú János dolgábúl micsoda alkalmatosságot vett Hűségtek magának, hogy minket requiráljon efféle dologban ez előtt való ususának observálása felől, értjük Hűségtek írásából; mi is azért nem kévánnjuk azt, hogy directorunk ágálljon közöttök másféle casusokban, de mivel az Hosszú János dolga nyilván nótára tendál, mert ő mind nekünk tartozó hütit megszegte s mind pedig árultatásba találtatott, a melyet mivel az tisztek nem kereshetnek rajta, hanem igyenesen directort concernal, mi is azt contra manifestam authoritatem nostram Hívségteknek nem engedhettjük, hanem directorunk által akarjuk kerestetni. Ha pedig az Hűségteknek nehéznek látszik, mi is annak is annualunk, tartsák árestomban Hosszú Jánost, meddig isten országgyűlését adgya érnünk, mivel ő in flagranti deprehendaltatott, mi is akkorra debito modo evocaltatjuk az articulus tartása szerint, hogy a székelt in casu notae infidelitatis, mind az táblára s mind az gyűlésre szabad légyen evocaltatni. — De caetero eisdem gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 22 Augusti anno domini 1638.

G. Rákoczy m. p.

Külczím: Generosis, egregiis, nobilibus et agilibus universitati nobilium primipilorum, peditumque pixidariorum nostrorum sedis Siculicalis Kezdi etc. fidelibus nobis dilectis.

12. Gyulafehérvár 1638. aug. 25.

Georgius Rakoczy etc. etc.

Generose sat. Salutem sat.

Az ...... az minemű res mobiliseket exequalt Hűséged .....Mikes Zsigmond fiai jószágán, mind búza, árpa és egyéb földbeli veteményeket az mi lészen, ez commissiónkat exhibealván Hűségednek fogarassi Nagy Tamás udvarhelyi udvarbiránk, mindjárást administráljon kezében Hüségtek, kikrűl parancsoltunk is neki mit cselekedjen velek; az jószágot is az szerint valahol mit confiscált, adgya kezében. — Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Iulia die 25. mensis Augusti anno domini 1638.

G. Rakocy.

Külczím: Generoso Michaeli Daniel de Vargyas etc. etc. fideli nobis dilecto.

(Ezen leveleknek eredetijei a Tolcsvai Bonis család birtokában.)

Közli: KOMÁROMY A.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Az Árpádok és Anjouk összeköttetései történetéhez.

1323. augustus 23.

Károly nápolyi trónörökös herczeg s királyi helytartó, Róbert nápolyi király fia, a későbbi Johanna királynő atyja, megküldi Róbert Károly magyar királynak Mária nápolyi királynő, V. István magyar király leányának végrendeletét s az általa Róbert Károlynak hagyományozott ékszereket, Miklós pannonhalmi apát által.

Inclito Principi carissimo consanguineo suo Domino Carolo Dei gratia Vngarie Regi Magnifico. Karolus illustris Jerusalem et Sicilie Regis Roberti primogenitus dux Calabrie ac eiusdem Regni Vicarius Generalis Votiuam salutem continuis ad vota successibus abundantem. Leti recepimus et intelleximus letiores Excellentie Vestre paginam proximo nobis missam, que quodammodo genuino fungens officio et prosperum mittentis statum explicuit, et eius cui mittebatur continentiam exquisiuit. Unde et merito est et cum letitia et affectione magna suscepta, que ad utriusque votum accedens utrique satisfieri de utroque procurauit. De felicibus itaque quibus benedictus Deus gaudetis auspiciis noster letatur animus exultat affectus. Utpote qui uti proprium cupit et diligit omne quod vobis adest prosperum et serenum infestumque gereret, quicquid quod absit contingeret nubilum uel aduersum. De statu nostro Serenissime Princeps, si licet accipite quod per Dei gratiam sani sumus corpore leti mente, id ipsum iugiter de vobis audire plenis desideriis affectantes. Post hec ad noticiam Serenitatis Vestre perferimus, quod Excellentissima Domina comunis utique Avia Jerusalem Sicilie Ungarieque Regina humanis pridem, sicut domino placuit, rebus abducta subscriptas res per eam vobis in suo ultimo testamento legatas pro vobis vestroque nomine a coexecutoribus dicti testamenti iamdudum recepimus apud nos diligenter seruandas, usque dum occvrreret nobis habilitas, ut illas vobis

habiliter mitteremus; sicque vento nuper ad presentiam nostram Venerabili Patre Domino Nicolao Abbate Sancti Martini Sacri Montis Panonie nuncio vestro, vestrisque inspectis litteris quas ostendit, per quas quidem plena ei per vos illa recipiendi patebat concessa potestas, ipsas ei pro vobis recipienti spectabilibus Tarenti et Achaye principibus communibus patruis aliisque pluribus astantibus, ut eas vobis deferat facimus assignari necnon et tradi per ipsum vobis ferendam predictam copiam testamenti, ut per eam de legato huiusmodi vobis facto ceterisque in illo contentis fidem habeat Vestra Serenitas plenariam. Res autem ipse ecce cum omnibus suis distinctionibus subsecuntur. Anulus unus de auro cum uno Robino pulcro. Crux una duplex de ligno Domini, in qua sunt smaraldi grossi tres. Alius smaraldus ad loscugiam unus. Balassi grossi quatri tres. Alius Balassius ad octo quatrus. Ab alio latere dicte crucis smaraldus quatrus unus. Balassius unus, perle grosse octo; pes unus de auro pro dicta cruce ponenda, in quo sunt Zaffiri Orientales grossi sex. Balassi grossi quinque. Robinus unus grossus. Smaraldi grossi viginti, perle grosse quattuor, alie perle minus grosse viginti. Robini parui arsicci trigintatres. Casseta una de argento pro ponenda dicta cruce deaurata in parte. Casseta una similiter de corio Bullico pro conseruando pede dicte crucis. Datum Neapoli anno domini M° CCCXXIII. die XXIII. Augusti VI. indictionis Regnorum dicti domini patris nostri Anno XV°.

(Napoli. Archivio di Stato. Reg. Ang. No 221. f. 228.)

Közli: ÓVÁRY LIPÓT.

Mátyás király szárazföldi s vizi haderejének leírása az 1479-ki hadjáratból.

I. *Ordine per terra* del Serenissimo Re d'Ungheria contra il Turcho.

Inprimis ha la Maestà del Re 3000 charri, di che si fanno e campi; et chon essi, principi, prelati, baroni et subditi suoi.

Item ha XXX bombarde che gittano priete di libre 50 ungaresche, che al peso taliano sono più che 100; le quali delle ruote de charri, sanza che si ponghino in terra, gettano; et inoltra altrettanta cerbottane dicte pixide grandi et lunghe.

Oltra questo ha mezi charri, per numero XXIIII, cioè di dua ruote, che di ciaschuno, XXII per lato, excono XLIIII priete di magnitudine chome usa la cerbottana.

Item ha XII charri che di ciaschuno gettano 6 bombarde priete di libre 50 latine.

Item huomini d'arme Boemi, Moravi et Slesiti ha 6000 homini d'arme, fanti 10.000.

Item del regno d'Ungheria ha 10.000 homini d'arme armati, et fanti con schudi et balestri 4000.

Item di Transilvania ha XVI mila huomini d'arme chiamati Siculi, che di loro ciaschuno ha lancia et schudo et archi manuali; e quali si reputano migliori sagittarii che sieno in levante. Ciaschuno di questi ha uno chavallo velocissimo.

Item nel prefato ordine sono bombarde octo per guastare muri. Et similmente machine octo et X bombarde grande che gettano priete chon fuocho. Et anchora vi sono altri instrumenti che gettano fuocho; et spingharde 4000, et schoppiettieri che gli dicono pixidarii 2000, ciaschuno el suo schoppietto; et maestri 80 di bombarde.

Item di Transilvania sono Valachi 2000, e quali sono lodati in anzi a tutti contra e Turchi; che sono della heredità di detto Serenissimo Re, et che sempre hanno pugnato di compagnia et chol suo genitore et chon la Maestà propria.

Item nobili Transilvani di chavallo et piè hanno 10,000, e quali etiandio sono consueti pugnare contra Turchi.

Item Vaivoda Moldavense ha in questo exercito a chavallo XII mila et appiè XX mila, et certe assai in buona copia bombarde.

Item Vaivoda della Valachia magiore ha VIII mila a chavallo et a piè XXX mila, e quali sempre stettono et stanno al presente ne' confini de Turchi. Et già sono cento anni che Turchi hanno pugnato contra quella patria; nè per anchora hanno loro nociuto. Nè altro gli divide che solo el Danubio.

—

II. Ordine *navale* del prefato Serenissimo Re d'Ungharia contra el Turcho.

Nell' armata sono in tutto navi 330, nelle quali sono huomini, fuor de' marinari, 10,000; tra' quali sono armigeri con lance 1,700, chon larghi schudi 1,200; el resto balestrieri et sagictarii.

Item tra queste sono XVI navi maxime al chostume di ghalee, che in ciaschuna ha XLIIII remi et 300 huomini armati; et in ciaschuna nave sono 4 bombarde grandi, che gettano peso di cento libre; et in ciaschuna 100 pisside, cioè 100 cerbottane et 200 pisside manuali, cioè scoppietti; et circa ciaschuna bombarda deputati tre maestri.

Item oltra queste 330 nave sono in Nandor Alba, cioè Belgrado XXXIII nave, che nella lingua loro si chiamano Nazadi, cioè in lingua latina celoces et actuarie, che ciaschuna ha XVIII remi. Et in queste navi, oltra quegli che tirono el remo, sono XVIII chon pixide manuali, et duo maestri di bombarde. Et hanno quelle navi le prore longhe, cioè la prua lunga; che in

habiliter mitteremus; sicque vento nuper ad presentiam nostram Venerabili Patre Domino Nicolao Abbate Sancti Martini Sacri Montis Panonie nuncio vestro, vestrisque inspectis litteris quas ostendit, per quas quidem plena ei per vos illa recipiendi patebat concessa potestas, ipsas ei pro vobis recipienti spectabilibus Tarenti et Achaye principibus communibus patruis aliisque pluribus astantibus, ut eas vobis deferat facimus assignari necnon et tradi per ipsum vobis ferendam predictam copiam testamenti, ut per eam de legato huiusmodi vobis facto ceterisque in illo contentis fidem habeat Vestra Serenitas plenariam. Res autem ipse ecce cum omnibus suis distinctionibus subsecuntur. Anulus unus de auro cum uno Robino pulcro. Crux una duplex de ligno Domini, in qua sunt smaraldi grossi tres. Alius smaraldus ad loscugiam unus. Balassi grossi quatri tres. Alius Balassius ad octo quatrus. Ab alio latere dicte crucis smaraldus quatrus unus. Balassius unus, perle grosse octo; pes unus de auro pro dicta cruce ponenda, in quo sunt Zaffiri Orientales grossi sex. Balassi grossi quinque. Robinus unus grossus. Smaraldi grossi viginti, perle grosse quattuor, alie perle minus grosse viginti. Robini parui arsicci trigintatres. Casseta una de argento pro ponenda dicta cruce deaurata in parte. Casseta una similiter de corio Bullico pro conseruando pede dicte crucis. Datum Neapoli anno domini M° CCCXXIII. die XXIII. Augusti VI. indictionis Regnorum dicti domini patris nostri Anno XV°.

(Napoli. Archivio di Stato. Reg. Ang. No 221. f. 228.)

Közli: ÓVÁRY LIPÓT.

Mátyás király szárazföldi s vizi haderejének leirása az 1479-ki hadjáratból.

I. Ordine *per terra* del Serenissimo Re d'Ungheria contra il Turcho.

Inprimis ha la Maestà del Re 3000 charri, di che si fanno e campi; et chon essi, principi, prelati, baroni et subditi suoi.

Item ha XXX bombarde che gittano priete di libre 50 ungaresche, che al peso taliano sono più che 100; le quali delle ruote de charri, sanza che si ponghino in terra, gettano; et inoltra altrettanta cerbottane dicte pixide grandi et lunghe.

Oltra questo ha mezi charri, per numero XXIIII, cioè di dua ruote, che di ciaschuno, XXII per lato, excono XLIIII priete di magnitudine chome usa la cerbottana.

Item ha XII charri che di ciaschuno gettano 6 bombarde priete di libre 50 latine.

Item huomini d'arme Boemi, Moravi et Slesiti ha 6000 homini d'arme, fanti 10.000.

Item del regno d'Ungheria ha 10.000 homini d'arme armati, et fanti con schudi et balestri 4000.

Item di Transilvania ha XVI mila huomini d'arme chiamati Siculi, che di loro ciaschuno ha lancia et schudo et archi manuali; e quali si reputano migliori sagittarii che sieno in levante. Ciaschuno di questi ha uno chavallo velocissimo.

Item nel prefato ordine sono bombarde octo per guastare muri. Et similmente machine octo et X bombarde grande che gettano priete chon fuocho. Et anchora vi sono altri instrumenti che gettano fuocho; et spingharde 4000, et schoppiettieri che gli dicono pixidarii 2000, ciaschuno el suo schoppietto; et maestri 80 di bombarde.

Item di Transilvania sono Valachi 2000, e quali sono lodati in anzi a tutti contra e Turchi; che sono della heredità di detto Serenissimo Re, et che sempre hanno pugnato di compagnia et chol suo genitore et chon la Maestà propria.

Item nobili Transilvani di chavallo et piè hanno 10,000, e quali etiandio sono consueti pugnare contra Turchi.

Item Vaivoda Moldavense ha in questo exercito a chavallo XII mila et appiè XX mila, et certe assai in buona copia bombarde.

Item Vaivoda della Valachia magiore ha VIII mila a chavallo et a piè XXX mila, e quali sempre stettono et stanno al presente ne' confini de Turchi. Et già sono cento anni che Turchi hanno pugnato contra quella patria; nè per anchora hanno loro nociuto. Nè altro gli divide che solo el Danubio.

—

II. Ordine *navale* del prefato Serenissimo Re d'Ungharia contra el Turcho.

Nell' armata sono in tutto navi 330, nelle quali sono huomini, fuor de' marinari, 10,000; tra' quali sono armigeri con lance 1,700, chon larghi schudi 1,200; el resto balestrieri et sagictarii.

Item tra queste sono XVI navi maxime al chostume di ghalee, che in ciaschuna ha XLIIII remi et 300 huomini armati; et in ciaschuna nave sono 4 bombarde grandi, che gettano peso di cento libre; et in ciaschuna 100 pisside, cioè 100 cerbottane et 200 pisside manuali, cioè scoppietti; et circa ciaschuna bombarda deputati tre maestri.

Item oltra queste 330 nave sono in Nandor Alba, cioè Belgrado XXXIII nave, che nella lingua loro si chiamano Nazadi, cioè in lingua latina celoces et actuarie, che ciaschuna ha XVIII remi. Et in queste navi, oltra quegli che tirono el remo, sono XVIII chon pixide manuali, et duo maestri di bombarde. Et hanno quelle navi le prore longhe, cioè la prua lunga; che in

ciaschuna sta una cerbottana, che in loro lingua si dice *Esfivize,* che getta peso di libre XL.

Item in detta armata sono octo magne bombarde et balestri maggiori, cioè trabuchi, overo machine, similmente octo, et bombarde grandi 4, che gettano in alto. Queste vulgo si dicono mortari.

Item in detta armata sono bombarde XX magne ad misura d'una tina, che gettano priete di libre 150 che portano seco fuocho; et altri instrumenti da fuocho.

Item se per adventura tochassi terra l'armata, dassi modo che in dua hore si riza un chastello chom pali, catene et asse et fossati, di tanta magnitudine, che da terra chuopra tucta l'armata; dove anchora possono entrare 7 in 8 mila huomini combattenti. Nel qual castello sono oltra quelle che sono locate bombarde, 40 esfivize et drazk [1]) et serpentine. Et dalla parte dell' aqua con chatene et altri instrumenti chon queste sedici navi tutta l'armata si chiude; per modo che queste XVI navi sono per palvese a tutte l'altre navi.

Item in questa armata sono che tirono el remo 2,600.

Item sono pixide, spingharde 2000 et pixidarii chom pisside manuali 12,000.

Item seguono la Maestà del Re nella ripa del Danubio huomini d'arme del Regno di Rascia et di Servia 5000 sopra chavalli velocissimi et electissimi, e quali, quando fussi bisogno, possino fare preda et incendio et che in uno giorno possino correre X miglia unghere, et la notte sequente ritornare, che tra dì et nocte sono 100 miglia taliane.

(Firenze. Archivio di Stato. Strozziana Filza 304. No. 37.)

Közli: ÓVÁRY LIPÓT.

Adalék Pisó Jakab életiratához.

Dr. Abel Jenö úr ernyedetlen buzgalmának köszönhető, miszerint Pisó Jakabnak életéről és munkásságáról bővebb adatgyűjteményt birunk, [2]) melynek kiegészítésére, azon incidensből,

---

[1]) Taraczk.

[2]) »Magyarországi Humanisták és a Dunai Tudós Társaság.« Értekezések a m. tud. Akadémia nyelv- és széptudományi oszt. köréből. VIII. k. 8 sz. 83—94 ll. — Már ugyan léteztek előbb is Pisónak igen becses életrajzai, névleg az, melyet Wernher György, Pisónak általa kiadott verseinek Bécsben 1554. május 15. kelt előszavában közzétett. Sajnos, hogy e mű többé fel nem található, s így ezen életrajzi adatok is nagyrészt elvesztek, a mit birunk, azt Denis Mihály feljegyzéseinek köszönhetjük. Wiens Buchdrucker Geschichte. 551. — Nem mulaszthatom el

mivel legközelebb ezen folyóíratban[1]) *Bauch Gusztáv* úr is tett közé Pisótól két levelet: kötelességemnek tartom azon felette érdekes okmánynak[2]) közlését, mely az 1526-ban Budára bevonuló törökök elől menekülő Pisónak Borostyánkőnél, Ferencz szent-györgyi és bazini gróf által történt kirablására vonatkozik.[3])

Ferdinandus DEI Gratia Rex Hungariae etc. Princeps Hyspaniarum Archidux Austriae etc. Fidelibus nostris capitulo Ecclesiae Posoniensis salutem et gratiam. Expositum est nobis in personis fidelium nostrorum venerabilium: Nicolaj Olah custodis Albensis consiliarii et secretarii Nostri, ac Alberti de Peregh Quinque-Ecclesiensium Ecclesiarum praepositi et aliorum executorum testamentariae dispositionis venerabilis quondam Jacobi Pisonis alias praepositi Ecclesiae Sancti Sigismundi ante arcem Nostram Budensem fundatae, quomodo circa festum Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae, in anno cujus jam tertia instaret revolutio, praeteritura, in communi scilicet omnium accolarum huius regni Hungariae fuga, post miserabilem cladem Mohacsianam, praefatus Jacobus Piso, tunc humanis agens,[4]) habens apud se universas res et bona sua mobilia, dum instar aliorum Regnicolarum pro temporis illius conditione, fuga sibi salutem querentium, se ad loca tutiora transferre voluisset, in publica via, in territorii castri fidelis nostri spectabilis ac magnifici Francisci comitis de Sancto Georgio et de Bazin Stompha, aliter Borostyánkeő vocati, in comitatu Posoniensi existente, iter suum continuare habuisset, tunc praefatus Franciscus Comes, ignoratur quibus respectibus missis et destinatis quam plurimis

még felemlíteni Pisónak életrajzát Budai Ferencz Polgári Lexiconában, ki őt »Borsos«-nak nevezi; valamint azt Szilágyi Sándortól Erdély irodalomtörténetében. Budapesti Szemle 1858. III. 153. l.

[1]) Történelmi Tár 1885-diki évfolyam 340—345. ll Pisónak Erasmushoz írt levelének czímében sajtóhibának kell lenni, bizonyára 1527. helyett 1526. olvasandó, mert csak 1526. sept. haváig tartózkodott Pisó Budán. Különben a levél végén a datum is 1526-beli.

[2]) Az országos levéltárban. Acta Eccl. Cam. 41. cs. vagy Acta Praep. Bud. cs. 7. sz.

[3]) E korból az olygarcháknak ilyetén garázdálkodásáról számos példát találunk a történelem lapjain felemlítve. Hogy a sok közül csak nehányat említsek, ilyenek voltak: Kun Pál, Orbáncz Endre s mások. Jászay. A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után. 13. l. 1. j.

[4]) Pisó elhalálozásának ideje kitetszik Ursinus Veliusnak Esztergomból Erasmus Roterdamushoz 1527. dec. 10. írt leveléből, melyben e szavak fordulnak elő: »Piso mense martio, spoliatus bonis omnibus, credo animi dolore, Posonii diem suum obiit.« Ezek szerint 1527. év martius havában halt el, tehát félévre kifosztása után.

hominibus et familiaribus suis ad praefatum Jacobum Pisonem, eundem ad castrum praefatum, cum curru et sex equis suis, ipsum currum trahentibus induxissent, ubi:[1])

Rubeam Subam de veluto cum mardusibus, Nigram subam de veluto cum mardusibus, Pavonaceam Subam de veluto cum variolis, Scarlatinam Subam cum hermellinis, Athlasiam Subam rubeam cum mardusibus, Subam de Damasco nigram cum mardusibus, velutum rosa sicca, velutum pavonaceum. Athlasjum rubrum, Carmosinum Pervarjum Scarlatinum, Tunicam de Cameloto rubro, Palljum rubrum de Cameloto, Palljum pavonaceum de Cameloto, Damascum et Camucam nigras non factas, Camelotum nigrum non factum, tecturam lecti de Serico, tecturam cum armis Thomae Cardinalis, Palljum pavonaceum de panno, Tapeta decem, Borleta aliquot, Supelectilem linteam, pannum rubrum pro caligis, alterum pannum pro caligis, Tunicam nigram brevem de veluto, Cappam de veluto, alteram Cappam, rubram de panno Diploin, de Damasco rubro, Tunicam pavonaceam de panno, Cappas deauratas octo, Albam unam, Pictaria parva quatuor, auratum unum, Cochlearia octo, furellas septem, Argentum ruptum, Pictarium cum pustulis, Horam argenteam, Pugionem deauratum, florenos in auro viginti, et in moneta communj quadraginta, Bireta Sacerdotalia aliquot, Biretum de velutonem Zobelinis, Thecam cum Sentellis Staneis, Thecam cum clipis, Lectisternia, Thecam cum flassis, Pixides duas, arma servitorum et pecuariorum, et alias quamplurimas res et Bona ejusdem quondam Jacobi Pisonis ab eodem auferri et occupari fecisset, oblataque et occupata idem Franciscus Comes apud se indebite, ac via juris sine omni teneret et conservaret etiam modo, in quibus omnibus premissis, saluis actibus potentiarijs, praefato quoad Jacobo Pisonj plusquam trjum milljum florenorum aurj damna jntulisset potentia mediante, in praejudicium et damnum praefati Jacobi Pisonis valde magnum. Quia autem juxta contenta articulorum nuper in conventu generali regnicolarum nostrorum in ciuitate nostra Alba Regali pro felice coronacione nostra de regio edicto Nostro celebrato formatorum ac per Majestatem nostram Regiam confirmatorum, hujusmodi actus potentiarij more et instar Brevis Brevjum Evocationum, pro quintodecimo die per Nos eo Judices Regni Loci ordinarjos decidi debeant et terminarj. Pro et fidelitati Vestrae harum serie firmiter praecipientes, committimus et mandamus, quominus Praesentes has Nostras memorato Francisco comiti praemissorum scilicet Actuum

[1]) Ezen felette becses művelődéstörténeti, egyházművészeti, és costumismereti adatokat tartalmazó leltárt röviden ismertettem: Egyházművészeti Lap, 1882. 215. l.

potentiariorum Patratori per vestrum testimonium fidedignum exhiberi et praesentari faciatis. Qui si personaliter reperiri poterit, ibidem personaliter, alioquin Domo habitationis, sive solitae ejusdem Residentiae ammoneat eundem, dicatque et comittat eidem verbo Nostro Regio, at ipse quindecimo die a die Exhibitionis praesentium sibi finem computando, coram Nostra Personali Praesentia personaliter vel per Procuratorem suum legitimum ad praemissa de jure responsurus. Aliasque a nobis finalem Deliberationem debitaeque justitiae complementum recepturus modis omnibus comparere debeat et teneatur Certificantes nihilominus eundem, ut siue ipse Termino in praedicto, coram dicta nostra Personali Praesentia compareat, siue non, Nos ad partis comparentis instantiam, id faciemus in praemissis, quod dictauerit ordo juris. Et posthac hujusmodi Exhibitionis, Ammonitionis et Certificationis Seriem cum Ammoniti Nomine, terminum ad praedictum ut fuerit expediatis, dictae nostrae Personali Praesentiae fideliter rescribatis. Datum in Óvár feria Sexta proxima ante Dominicam Oculi. (Mártius 12.) Anno Domini 1528.

Kivül: Certificatoriae ad Instantiam Nicolai Oláh et Alberti de Peregh contra Franciscum Comitem de Sancto Georgio, ratione Despoliati Jacobi Pisonis olim Praepositi S. Sigismundi Budensis. [1])

(Papir, használt állapotban.)

NÉMETHY LAJOS.

[1]) Pisó Jakabot a budavári sz. Zsigmond prépostjaként említik: Knauz, A sz. Zsigmondról nevezett prépostság. Pesti Hirnök 1861. I. 29. 30. sz. — Fraknói, A magyar királyi udvar lelkészei. Századok 1881. 766. l. — Némethy, A vörös csillagos keresztes-vitézek rendjének müködése és érdemei Magyarországban a sz. Zsigmondról czimzett budai prépostság rövid történetével. Uj Magyar Sion 1882. 660. l. — Mikor nyerte ezen prépostságot, határozottan megmondani nem lehet. Először találom ilyennek említve 1523-ban. A sz. Zsigmond prépostsága előtt már más prépostságot birt, mert II. Lajos 1517-ben jan. 25-én kelt okmányában: »Reverendi Jacobi Pisonis Jurium doctoris protonotarii Apostolici, Prepositi Sancti Joannis de Castro Quinqueecclesiensis, preceptoris et Secretarii nostri«-nak nevezi. Közölve C. N. (Carl Neugeboren) által, Ueber den Geburtsort des Dichters, Redners und Staats-Mannes Jacob Piso Probst des h. Johann von Fünfkirchen. Transilvania II. 95. l. (1838.) — Nádasdy Tamás, Ferdinánd föherczeghez tett elöterjesztésében: a mohácsi vészt tulélt jeles férfiak közül, kiknek segedelmével lehetne az országot legkönnyebben reorganisálni, így említi fel öt: »Tisztelendö Borsó Jakab tanár, a szent-Zsigmond budai prépostja, titoknok.« V. ö. Jászay, i. müve 51. l.

Miksich Márton végrendelete.

Testamentum Martini Mikchich.

(1557. Dec. 16. productum 1560. Maii 21. approbatum.)

Ego Martinus *Mÿckhÿch*[1]) *de Jazka*,[2]) mente et animo quidem per omnia sanus, corpore tamen imbecilli et infirmo, sciens hominem in his terris non habere manentem ciuitatem, sed (sicut Paulus ait) futuram esse inquirendam, rerum mearum, quas mihi omnipotens deus, tamquam villico et dispensatori concesserat, (ut ueniens tandem in conspectum aequissimi et justissimi judicis illius audire merear: euge serue bone et fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam,) tale facio testamentum.

Primum habeo in *Jazthribarzka*[3]) in promontorio *Obrozuiza*[4]) unam vineam, ad quam habeo literas confirmatorias a spectabili et magnifico domino *Petro Erdeuedÿ.*[5])

Ibidem in Jazthribarzka penes *Bneczizam*[6]) fluminem (!) fęnilia tria.

Item ibidem in Jazthribarczka, ex *Zdalh*[7]) eundo, habeo quinque jugera terrae arabilis.

Item, eundo *Rakhitiae,*[8]) in monticulo quinque similiter jugera terrae.

---

1) A bécsi egyetem föanyakönyve fol. 104b (*1552 II.*): »Martinus Mykczycz ex Zagrabia......2 solidos denar.«

2) Zágrábmegye; *Jaztribarska* néven is fordúl elö.

3) Jazka néven is fordúl elö; »olim com. Podgoriensis, nunc Zagrabiensis oppidum.« L. *Czinár*, p. 204.; *Pesty*, Az elt. régi vármegyék II. p. 464—465; *Pesty*, A magyarországi várispánságok története etc. p. 354—358. A zágrábi káptalan 1611. dec. 10-én kelt oklevele szerint: »Graf Thomas Erdödy de Monyorokerek etc. *Jaztrebarska... castrum nostrum*«-nak nevezi. Még ma is látható az Erdödy várkastély.

4) Obrozinza?, Obrozniza? Jazka közelében keresendö, talán (?) a név ma ismeretlen.

5) L. Nagy, Magyarország családai IV. p. 60—64; *Pesty*, A magyarországi várispánságok története etc. 358.

6) Bneczizam=*Breznycha*, Breznycza Horvátországban, Zágrábmegyében, a zágrábi és a jaskai alispánság területén, Jaska keleti vidékén, a Kupcsinának s általa a Kulpának baloldali mellékvíze a Brezniki-víz [a topographiára nézve *Berwenni.*] L. Ortvay, Magyarország régi vízrajza I., p. 155.

7) *Zdalch* vagy *Sdalch* ismeretlen; talán *Zdichono*? Jaska közelében.

8) *Rakhitiae* talán *Rieka* Jaska közelében, vagy *Rakitouica.*

Item penes viam, eundo ex Sdalch, vbi et *argilla* [1]) effoditur, habeo partem optimam terrae arabilis.

Item habeo apud Johannem *Zabockhi* [2]) in debito talleros triginta sex.

Item debet mihi Cristophorus *Pethekoich* [3]) septem florenos Vngaricales et cruciatos 65.

Item habeo unum vas magnum in *Cananÿack* [4]) apud Thommeck *Philkoich*, [5]) vallet florenos tres.

Item habeo apud dominum reuerendum patrem meum Sigismundum *Verbouetz* [6]) vestimenta quędam sacerdotalia, libros et thapeta.

Item habui vini cubulos ferre (!) ducentos apud dominum Lucam presbiterum, quae ut diuenderet rogaui, peccuniam conseruaret ad necessitates meas.

Ex his itaque omnibus primo lego vineam meam in Jacztribarzka existentem sorori meae Vrsulae.

Item talleros triginta, sex, quos debet Johannes *Zabokÿ*, fratri meo Casparo lego cum omnibus alijs, quę habeo in *Sclauonia* [7]) in Jaztribarzka, ut sunt terra arabilis, fęnilia et alia etiam, si quae sunt.

Domum, quam emi Sagrabie a *Rosentisch*, [8]) lego sorori meae Vrsulę.

Item habeo apud matrem decem aureos ducatos et octo talleros, quos lego fratri meo Casparo.

Libros, quos habeo apud dominum Verbouez, distribuat sua dominatio scholaribus miseris, reliqua accipiat Casparus frater meus.

Item alia omnia quecunque hic nominaui ręceptis illis, quę legaui sorori et pauperibus scholaribus, lego fratri meo Casparo; ipse deinde pro sua bonitate agat cum eis et quę sunt distribuenda pauperibus, distribuat, quae autem uoluerit pro se habere, accipiat

---

1) Agyag.

2) Zabók, horvát család. L. Nagy, XII. p. 284.

3) Bedekovics ?

4) Fel nem található.

5) Fel nem található.

6) Fel nem található, miután Verbőczyvel való azonossága fel nem tehető.

7) A végrendelkező szerint Jaztribarzka *Sclauoniá*ban feküdt, jeléül annak, hogy a 16. században csak »Slauonien« fordul elő; mind a három végrendeleti tanu, kikről alább lesz szó, magát *Slauus* vagy *Sclauus*-nak nevezi, habár mindhárman a mai Horvátországból erednek.

8) Tollhiba *Radendich* helyett. »Paulus *Radendich* Sclauus . . . . 2 β« előfordul a bécsi egyetem főanyakönyvében fol. 182[a] (1576 II.)

in nomine domini, commendo omnia que habeo tamquam dilecto fratri. Dominus Jesus Christus sit nobiscum semper nunc et in hora mortis amen.

Martius Mÿckhich de Jazka

manu propria.

Testes:

Valentinus Napulÿ, [1]) praepositus *Galgonacensis,* [2]) propria.

Petrus Sigmondich, [3]) propria.

Nicolaus Dwnich, [4]) propria.

[1]) V. ö. Nagy, Magyarország családai VIII. p. 102. — *Artistenmatrikel* a bécsi egyetemen fol. 196[b] [1554 II] (Novemb.) Valentinus Napulÿ, Galgonczensis Sclauus néven fordul elö. — *Artisten-Akten IV.* U. o. fol. 250[b] [1554 II] 1555. márcz. 10. *Valentinus Napuli,* Galgonczensis, Slauus, baccalaureus [11-ik számu] lett.

[2]) Czinár p. 169: *Glogoncza* praepositura etc.

[3]) *Hauptmatrikel d. Wr. Univ.* fol. 87[a] [1552 I.] Petrus Symondych .... 2 β. *Artistenmatrikel* fol. 194[a] [1553. decz. 6.]: Petrus Sigmundisch, Sclauus, Zagrabiensis. *Artistenakten* IV. fol. 250[a] (1554 II.) 1555. márcz. 10. *Petrus Sigmunditsch,* Zagrabiensis, Slauus, baccalareus [4 ik számu] lett. *Artist. Akten IV. fol. 267*[a] (1557. II.): III[a] congregatio 6. Januarii (1558):

Secundo comparuerunt coram facultate 8 baccalarii, petentes admitti ad tentamen gradus magisterii (közöttük a 7-ik Petrus Sigmundisch, Sagrabiensis.) Admissi sunt *omnes praeter Petrum Sigmundisch Sagrabiensem,* quem, quoniam quibusdam dominis de facultate constabat de vitae suae inhonestate, admittere facultas noluit. Eo tempore dictum fuit illi vt 9. Januarii rursus coram facultate compareret. Artist. Akten IV. fol. 268[a] (1557 II) 1558. jan. 10.

Tertio Magister *Hubertus* (Luetanus) proposuit in facultate, magistrandum Petrum (de Sigmondich) nuper ad se venisse et indicasse, quod audierit ex quodam, qui esset in consiliis facultatis, magistrum Hupertum turpitudinem vitae suae testatum esse per magistrum Sarctorem; quod quia egre molesteque non tantum Hupertus, sed tota facultas tulerat decretum fuit, ne magistrandus Petrus ad tentamen admitteretur, nisi eum, qui ista ex facultate eliminarit, nominaret. Magistrandus diu parcere cupiens reo, tandem coactus confessus est magistrum Michaelem Pachman. Cui ista exprobrata sunt a facultate; tandem auditus, quia omnia negare non poterat, respondit non eo animo a se factum, quo interpretaretur, se deinceps circumspectiorem fore etc. Ne tamen impune ista ferret et reliqui cautiores posthac forent, placuit facultati vt maneat extra consilia facultatis vsque ad finem huius decanatus. Posthec rursus fuit vocatus magistrandus [illegible], qui deprecatus fuit culpam magistro Huperto et Sartori, et [illegible] in manus vicedecani quod nec per se nec per alium verbo vel facto [illegible] vindicare

Productum in consistorio Viennensis vniuersitatis die 16 decembris anno etc. 57 et demum approbatum in eodem, die XXI maij, anno LX, ut ex actis vniuersitatis constat.

In fidem notarius venerabilis vniuersitatis juratus subscripsit manu propria.

Közli: SCHRAUFF K.

---

velit. Si vero diuersum aliquando depreheusum fuerit, exclusus erit a facultate et omnibus promotionibus facultatis ipsoque facto periurus; poena tamen fuit examinatoribus reseruata fuitque cum ceteris ad tentamen admissus. Acta fac. Art. IV. fol. 269b (1558. I.)

*I*a *Congregat. 1. Maii.* Quarto ad factem relatum est a viris fidedignis, *Petrum natione Slauum* [Sigmondich], iam primum ad magisterii gradum promotum, quibusdam suis examinatoribus et aliis magistris clanculum insidiari et minari verbera; fuerunt etiam in promptu litterae, quas scripserat contra examinatores, ex quibus facultas intellexerat animum hominis inimicum; ut autem tempestiuius praecaueretur hoc malum, (erat etiam adhuc omnibus in recenti memoria, quam benigne praedictus *Petrus* et ex gratia cum aliis suis competitoribus ad tentamen et examen esset admissus, qui propter suos mores et turpitudinem vitae merito poterat excludi et retardari a gradu, ad hec quod iurauerat in facie factis, se nec verbo nec facto velle vindicare erga quenquam magistrum vel alium propter acerbiorem suam admonitionem, et si forsitan aliquem in suspitionem raperet de fama, quae de illo spargebatur, cuius praestiti iuramenti finito tentamine et examine oblitus, in periurium incurrit seque rebellem, contumacem et inobedientem exhibuit) tandem decretum est, ne facultas tantam iniuriam ferret, ut coram rectore et consistorio per decanum cum suis assessoribus et D. Petro a Rothis actio quaedam contra illum institueretur, ne talia impune auferret et in exemplum iustam poenam luat. Ubi hoc resciuit, maturabat discessum nec expectabat decisionem causae; procul dubio sensisset poenam dignam factis. Postremo conclusum a facte, quando quidem illo absente in incoepta causa nihil poterat contra dictum Petrum [Sigmondich] decerni, magnifico D. rectore et consistorio consenciente, ne inposterum salutetur magister, nec in numerum magistrorum susciperetur, et litteras testimoniales non esse dandas, nisi prius deprecetur culpam. Id quod successoribus committo exequendam. (Lachner decanus.) fol. 270b (1558. I.)

II. Congregatio. 3. Maii: Postremo actum est de *Petro* [Sigmondich], cuius autea mentio facta est, de pena infligenda et instituenda actione contra illum coram rectore et consistorio; verum propter suum subitum discessum et qui amplius non poterat depreheudi, conclusum est, ut ex superioribus patet; plura repetere hoc loco necessarium esse non putaui et sic lubens praeterii. (Muslerus decanus.)

4) *Hauptmatrikel* fol. 100b (1554 II): *Nicolaus Donicz* Sclauus Kapronzinus. *Artistenmatrikel* fol. 196b (1554 II). Nov. *Nicolaus*

A pozsonyi társas-káptalani egyház leltára 1605-ből.

Regestum seu Catalogus rerum et clenodiae Ecclesiae Posoniensis super rebus argenteis, casulis, cappis, antipendiis et reliquis rebus omnibus, anno 1605. die 15. Martii conscriptis a reverendis dominis domino Matthia Submontano seniore, Martino Varasdi Custode, Joanne Laskai et Joanne Fabricio canonicis eiusdem Capituli.

Anno 1605. die 15. Martii conscriptae res Ecclesiae Posoniensis *ad venerabile Capitulum spectantes:*

1. Primo 12 calices cum pathenis suis.

Item calix unus, quem domina Margaretha Coniunx domini Joannis Joo ecclesiae legavit cum ampulis duabus argenteis, cruce una argentea deaurata in pede habens insignia legatariae. Cum una item theca repleta corporalibus.

2. Item unus calix cum ampullis, et patena ad altare omnium sanctorum pertinens.

3. Item unus calix cum patena, argenteus deauratus.

4. Item duo cuprei calices cum una patena.

5. Item tria paria ampullarum argentearum. Item unum par ampullarum deauratarum pro pontifice.

7. Item octo thecae reliquiarum. Et unus annulus cum lapide *gemant.*

8. Item maior monstrantia ex argento deaurata per totum.

9. Item unus nodus argenteus deauratus fractus zonam habens.

10. Item alia monstrantia deargentea extra usum uagans.

11. Item duo paria sandaliorum apud praenotatas reliquias in theca collocata unacum tribus mitris simplicibus et unum par thibialiorum.

12. Item duo cornua in forma candelabri facta cum catena

Dwnitsch, Sclauus Kapronzynus. Acta fac. Art. IV. *fol. 253*[b] (1555. I). V[a] *congregatio.* 22. Sept. 1555: Secundo comparuerunt sex adolescentes, cupientes admitti ad examen pro baccalaureatu in artibus. (Köztük a 2-ik) *Nicolaus Dwnych.* Hi omnes, auditis per fac[tem] completionibus et testimoniis auditarum lectionum, benigne sunt admissi. fol. *254*[b] (1555 I.) *VI. Congregatio*, 13. Oct. (1555 I.) Secundo per examinatores a facultate . . . . electos praesentati et commendati sunt candidati pro gradu baccalaureatus examinati, et hoc ordine locati (*Nicolaus Dwnych* a 2-ik a 6 candidatus közt) fol. *267*[a] (1557 II). III[a] Congregatio 6. Jan. (1558). Secundo comparuerunt coram fac[te] 8 baccalarii, petentes admitti ad tentamen gradus magisterii (köztük a 6-ik *Nicolaus Dwich*, Kaprocensis Slauus, qui admissus est).

argentea deaurata in superficie nodo decorata cum effigie S. Catharinae in sede sita.

13. Item effigies una matris Mariae puta Annae cum margarithis secundum caput ornata.

14. Item alia effigies S. Catharinae in forma tabulae longae, argentea deaurata in superficie et inferne instar petrae facta.

15. Item una crux argentea deaurata et fracta in sacculo.

16. Item una crux argentea deaurata pro pontifice aptu.

17. Item duae cruces cupreae. Vna in capitulo deaurata, et *alia Simplex pro usu parochi et capellanorum data.*

18. Item aliae tres Cruces Capituli integrae; duae maiores, una minor. Item quarta crux olim prepositi Papociensis in pede claudicans in superiori vero parte crucifixum, ex uno latere B. Virginem, et alio Joannem evangelistam habens, uti in circumferentia illius legenti apparebit.

19. Item una crux argentea simplex quondam Stephani Radecÿ (pozsonyi prépost.)

20. Item quatuor candelabra argentea eiusdem quondam Radecÿ ab eodem Eccliae nostrae port mortem legata.

21. Item duae tabulae ad cornua altaris maioris S. Martini factae, laminis argenteis circumductae.

22. Item crux argentea deaurata bene magna instar monstrantiae facta in medio corpore habens uitrum fractum, inferne habens duas literas M. et V. cum insigniis Authoris.

23 Item thuribulum unum argenteum cathenam habens et nauiculam cum cochleari.

24. Item peluis argentea cum episthomio seu fundibulo item argenteo.

24. Item uas argenteum cum aspersorio in parte deaurata cum insigniis praedicti Radecÿ.

25. Item vna theca argentea deaurata pro sacris liquoribus apta.

26. Item aliud thuribulum argenteum deauratum.

27. Item una imago argentea B. M. Virg. Sceptrum, Filium et coronam habens secundum capillos deaurata.

28. Item brachium argenteum deauratum intus habens humanum brachium iuxta opinionem hominum.

29. Item quatuor baculi chorales, ex his tres habent nodos, unus autem caret.

30. Item una crux argentea deaurata, cristallum in medio corpore per totum habens, crucifixum in parte superiori et quatuor Evangelistas, subtus cum S. Mariae et B. Joannis imaginibus cum lato pede in theca rubra locata et facta per R. D. Matthiam *Submontanum de Rhastonicza* seniorem canonicum et huic eccle-

siae S. Martini dedicata atque relicta, ut in circumferenti pedis videre licet.

31. Item una mitra maior pretiosa margarithis per totum laborata pendulis saluis, et duobus nodis in superficie integris, insignia praedicti *Radecÿ* habens.

32. Item alia mitra minor, in planicie una extrinseca habens lapillos 17 in alia autem pari modo septemdecem, pendulis integris et saluis et berillis exornata.

33. Item unus baculus pastoralis maior in quinque particulis existens cum insigniis saepedicti *Radecÿ* et pendula sua.

34. Item alius minor baculus pastoralis *olim prepositi Salui* argenteus deauratus solidus cum sua pendula.

35. *Item caput S. Ladislai Regis argenteus deauratus cum corona regali salua et integra decem lapidibus maioribus et decem minoribus exornata, cum theca sua. Item cornu argenteum deauratum, quo utebatur praedictus rex tempore belli.* (*Széljegyzet:* Rs. Napragj accepit.)

36. Item una crux magna argentea deaurata ex rebus *Budensibus* a ciuibus Posoniensibus sine pede accepta, ratione cuius civitas habet literas capituli reuersales.

37. Item unus calix, qui fuit quondam *Francisci Doctoris*, quem habet D. Andreas *Jancouicius* apud se. (*Újabb jegyzet, mely úgy látszik a következőre is vonatkozik:* De calice illo nihil constat.

38. Item alii septem calices argentei deaurati cum tribus pathenis tantum.

39. Item decem corporalia maiora cum attinenciis intra quae sunt et praeciosa gemmis et aureis filis contexta. Item tria uela super calices, oblonga et subducta variis materiis.

40. Item quatour uela ex serico, ad calices apta, diversi coloris.

41. Item unum album aliud uelum maius ex *pathiolath* ad monstrantiam tegendam tempore processionis aureo filo circumdatum.

Item unum aliud linteum oblongum aureo filo circumdatum et contextum intrinsecus, pro maiori altari datum et aptum. (*Széljegyzet:* »Fulekj« ; *hihetőleg az adományozó neve.*)

Item minora lintheola auro filo contexta ex *pathiolat.*

Item quinque strophiola antiqua et simplicia ex tela ad varios usus apta.

Item duo strophiola, unum auro filo exornatum circumcirca; aliud albo opere elaboratum et *recze* uocatum, subtus calicem aptum.

Item unum rochetum album pro pontifice.

Item unum oblongum lintheolum rubro serico contextum per totum.

Item duo uela maiora, unum auro filo in extremitatibus et in partibus certis contextum, alterum simplex album tantum.

Item una crux argentea ad altare ss. Petri et Pauli apostolorum et ad capellam Regine pertinens cum zona sua in scatula quadam parua locata in inferiori conseruatorio una cum literis spectantibus ad dictam capellam.

Item unum strophiolum *recze* uulgo nominatum ad altare aptum et oblongum. (*Széljegyzet :* Rs. Napragj.)

Item una mappa oblonga ad aram magnam apta ex tela facta et serico diversi coloris contexta.

Item unum uelum album ex *pathiolat* pro b. Virginis imagine in medio pendente.

Item una tabula cuprea in circumferentia lignea extrinsecus, intrinsecus vero argentea lamina per totum obducta quondam Vrielis prepositi de Thurocz alias de Maythe *(így)* cum insigniis suis luna, sole et stella.

Item tres tabulae. Vna Saluatoris flagellum et funem prae manibus habens, secunda trium regum tabula, tertia minor Natiuitatis Domini, quarum circumferentiae sunt nigrae ex Hebano.

Item una alba tabula habens Crucifixum in ueluto nigro depictum et contextum.

Item alia tabula alba lapidea effigiei St. Trinitatis secundum certas partes auro illuminata.

Anno Salutis 1605. 15. Martii.

Clenodia Ecclesiae conscripta ut Supra.

Primo.

Indumenta pontificalia argento filo albo contexta cum omnibus attinentiis suis. Casula in forma romana, cuius trabs est aureo et argenteo filo contexta, et duae dalmaticae, cappa una cum sua pendula, velum unum pro pulpito Evangelii et Epistolae eiusdem materiei et coloris, antipendium in quatuor partibus eiusdem materiei et coloris maiores duae, minores similiter duae, subducti tela rubra. Gremiale eiusdem similiter materiei et coloris, Velum album unum oblongum aptum pro ministerio Subdiaconi tempore pontificalis officii. Item tres albae eiusdem coloris ex telo factae cum suis sericeis cingulis et aliis attinentiis nempe pendulis ad dalmaticas pertinentibus.

Secundo.

Pontificalia rubra aureo filo contexta, nempe una casula columnam habens in dorso aureo et argenteo filo contextam.

Dalmaticae duae eiusdem materiei et coloris cum pendulis suis eiusdem materiei et coloris, subductae rubro serico duplicato. Cappa una eiusdem materiei et coloris et qualitatis. Antipendium unum in quatuor partibus eiusdem coloris et materiei.

Item unum uelum aurei coloris pro pulpitu. Item gremiale rubrum eiusdem materiei et coloris subductum similiter ut supra. Item unum uelum eiusdem coloris pro subdiacono ad patenam tegendam. Item duae Tunicellae pro pontifice aptae uiridi serico subductae. Item tres albae ad idem paramentum pertinentes.

Item una cappa elegans ex materia athlacz aureo filo rosas contextas habens et a tergo pendulam transfigurationis continens, in anteriori vero parte planetas, imagines diversas Apostolorum et prophetarum aureo filo elaboratas prae se ferens.

Tertio.

Pontificalia nigra. Casula, *quae per R. Gabrielem Monozlai Canonicum Posoniensem mutuo pro sepultura fratris sui Rmi Andreae Monozlai prepositi Capituli sub spe bonae fidei accepit, et stipulata manu pectus suum tangendo coram Rndis DD. Martino Varasdi custode et Andrea Wasuari promisit se multo meliorem, elegantioremque loco eiusdem redditurum.* Item duo dalmaticae eiusdem coloris ex eadem materia, subductae nigra tela. Item antipendium unum eiusdem coloris in quatuor partibus ordinatum. Item cappa una, cuius anteriores partes et columna sunt ex *Kamuka* factae. Item eiusdem coloris Velum unum pro pulpitu factum. Totum hoc paramentum constat ex materia *dupla taphota.* Ad eundem colorem addita est una tunicella ex alba *racz taphota,* cuius partem alteram similem huic habet praedictus D. Gabriel Monozlai. Item una cappa eiusdem materiei et coloris cum pendula sua.

Quarto.

Casula *Palfiana* ex nigro ueluto seu purpura, albam trabem ex argenteo filo contextam in dorso et anteriori parte habens cum omnibus suis attinentiis. Secunda casula eiusdem materia Crucifixum in dorso aureo filo contextum habens cum requisitis suis.

Item cappa eiusdem coloris et materiei subducta rubra tela pro pontifice apta. Item uelutum nigrum subductum nigra tela *pro Sepultura dominorum Canonicorum* factum et aptum, in cuius medio Crux ex albo *athlacz* habetur. Item una alia cappa ex nigra taphota subducta nigra tela.

Item una casula ex nigro ueluto in dorso crucem filo aureo contextum habens cum requisitis suis omnibus.

Item una alia casula ex nigra taphota subducta nigra tela

habens crucem albam ex *racz taphota* cum suis omnibus requisitis. (*Széljegyzet:* Vicarius est sepultus in ea.)

Item una alia eiusdem coloris, ualoris et materiei apud R. D. Andream *Jankouitium* asseruatur ad eiusdem usum concessum. (*Széljegyzet:* Fabricius sepultus in ea.)

Item una cappa ex albo damasco planetas et pendulam ex auro filo contextam habens, subducta rubra taphota duplicata in parte et tela rubra.

Item uelutum rubrum unum, ad pontificale Faldistorium spectans, repertum est.

Item duo puluilla. Vnum veluto rubro factum, alterum vero item rubrum aureo filo elaboratum.

Item casula una auro filo contexta, subducta uiridi dupla taphota pro columna habens crucifixum berillis ornatum, inferne autem S. Michaelem cum bilance, cum omnibus pertinentiis absque humerali et cum insigniis R^{mi} D. *Andreae Monoslai.*

Item alia casula ex ueluto rubro subducta Crucem in dorso cum imaginibus aureo filo contextas habens, cum omnibus pertinentiis suis. (*Széljegyzet:* Monozlaiana.)

Item casula alba, filo aureo et argenteo contexta, subducta dupla taphota coloris cerulei, cum omnibus suis pertinentiis. (*Széljegyzet:* Monozlaiana.)

Item alia casula ex rubra purpura aureis floribus et rosis filoque aureo contexta, subducta tela alba, crucem in dorso cum imaginibus, berillis seu gemmis ornatis, sanctumque Petrum deorsum suspensum et S. Stephanum marthyrem inferne habens. anni 1485. cum insigniis columbae, cum pertinentiis omnibus.

Item casula una ex Athlacz, variorum colorum floribus ornata, subducta simplici serico rubro, crucem in dorso aureo filo contextam salutationemque angelicam in brachio crucis habens, cum diversis imaginibus apostolorum, et cum pertinentiis suis.

Item alia casula elegans ex rubro ueluto aureo filo flores contextos habens, Crucem in dorso gemmatam cum crucifixo Christo duo sub pedibus habens B. Virginem Joanni evangelistae commendatam, et tres angelos calices tenentes superne et inferne cum pertinentiis suis.

Item alia casula ex ueluto rubro aureo filo facta diuersis coloribus conspersa in medio dorsi crucem habens, aureo filo berillis et imaginibus ornata, nempe B. Mariae Virg. cum filio, sti Ladislai inferne, Sti Martini. Anni 1451. insignia duplicia habens cum omnibus pertinentiis suis.

Item casula cerulei coloris aureis filis per totum contexta et uariis floribus seu rosis variegatum, crucem in dorso aureo filo factam gerens, imagines diversas, nempe saluatoris cum pomo, in

medio Christum ferens, inferne S. Emerici Ducis cum pertinentiis suis.

Item alia casula Cerulei coloris aureo filo contexta, in dorso Crucifixum aureo filo elaboratum et *insignia Bathoriana* habens, puta Coruum annulum in ore gestantem, literas duas B. et R. item tres dentes continens, cum pertinentiis omnibus.

Item casula ex rubro ueluto aureo filo uarios flores rosasque elegantissimas habens, subducta nigra tela, crucemque in dorso aureo filo ornatam cum diuersis imaginibus sanctorum, inferne Mariam Magdalenam alabastrum habentem, cum omnibus pertinentiis suis.

Item casula ex rubro ueluto seu purpura, subducta alba tela, Crucem in medio dorsi aureo filo et berillis contextam gestans, diversasque imagines sanctarum virginum, imagines sericeas, superne B. M. Virginis cum filio a latere Katharinae et Barbarae interne Dorotheae et Margarethae crucem gestans et draconem conculcans, cum omnibus attinentiis suis.

Item alia casula ex rubro ueluto, subducta nigra tela, ornata imaginibus diuersis, nempe superne Saluatoris cum aureo pomo, Petri et Pauli, cum omnibus pertinentiis suis.

Item casula ex ueluto rubro, subducta tela rubra, uulgo *bagazzia* crucem simplicem cum imagine B. Virginis una cum et filio suo et aliarum ss. tam Virginum, quam et aliorum, inferne S. Cristophori et cuiusdam Diaconi gladium habentis.

Item alia casula alba ex Athlasio, crucem habens aureis filis contextam, subducta tela viridi, cum diversis imaginibus diversorum regum, cum attinentiis suis.

Item una casula alba ex damasco albo, subducta rubra tela, crucem in dorso ferens aurato filo ornatam et diuersis imaginibus Virginum ornatam, nempe Catharinae et Margaretae Crucem in manibus gestans et draconem nigrum pedibus conculcans.

Item una casula violacei coloris aureo filo contexta pro Rorate apta et ordinata, subducta tela rubra, in pectore lacera, crucem in dorso ferens cum effigie salvatoris crucifixi, subtus s. Pauli imago, insignia cum una virgine, et inferne insignia leonem et tres stellas habens, cum omnibus attinentiis suis.

Item una casula uiridis coloris ex athlacz, in dorso per totum variis floribus sparsa, berillis seu gemmis exornatis, ferens crucem auro filo exornatam, superne habens salvatorem, a duobus lateribus Evangelistas.

Item una casula ex ueluto viridi, subducta tela *bagarja*, Crucem in dorso gestans aureo filo, gemmis, lapillis contextam, cum pertinentiis suis.

Item alia casula ex rubro ueluto aureo filo flores per totum

contextos ferens, subducta nigra tela. Crucem in dorso gestans aureo filo et gemmis contextam, cum pertinentiis suis.

Item aliae quatuor casulae coelestini coloris cum attinentiis suis, pendentes in trabibus conseruatorii, cum omnibus pertinentiis.

Item una alia casula ex rubro athlasio diversis floribus et coloribus, aureo filo contexta, in dorso crucem gestans aureo filo elaboratam, superne Saluatoris imago, inferne Mariam Magdalenam insignia habens leonem et stellam, cum attinentiis suis.

Item alia casula ex rubro veluto seu purpura, flores aureo filo contextos per totum habet, crucem in dorso ferens gemmis elaboratum, unicornem et aquilas habens, cum omnibus pertinentiis suis, inferne pro insigniis draconem habens.

Item alia casula rubra, flores aureo filo per totum contextos ferens, crucemque in dorso portans simplicem cum attinentiis suis.

Item alia casula simplex aurei et violacei coloris, crucem instar arboris habens, cum attinentiis suis, inferne Mariam Magdalenam.

Item tres elegantiores cappae rubri coloris, aureo filo flores contextos habentes cum suis pendiculis et planulis. Item quatuor simpliciores eiusdem coloris.

Item duae cappae ex uiridi ueluto cum pendulis et planetis suis, una earum aureo filo contexta et subducta alba tela, altera uero nigra tela.

Item duae cappae celestini coloris, tertia similiter celestini coloris aureo filo contexta.

Item alia cappa Violacei coloris ex ueluto. Item aliae simplices cappae albae ex damasco.

Item quinque auleae seu peristromata seu *aranios karpitok falra ualok* ex aureo filo contexta.

Item septem magna tapetia rubra. Item aliud unum magnum album R. D. Praelati. Item aliud magnum uiride et hirsutum.

Item tria tapetia minora albi coloris.

Item antipendia numero duodecim potiora et meliora diuersi coloris et materiei, atque in potiori parte flores aureo filo contextos habentia.

Item cuprea candelabra quatuor deargentata.

Item quatuor pontificalia, quorum unum est ex pergameno, aliud obductum nigro ueluto, argenteas deauratas clausulas cum fibulis suis, et in quatuor lateribus, item argenteis deauratis laminis obductum, in medio autem utrinque duas glandes habens argenteas deauratas. Duo uero simplicia ex papiro.

Item septem missalia Strigoniensia, octauum Romanum, nonum Zagrabiense.

(Más író jegyzése.)

Nota bene ac diligenter.

Calices venerabilis Capituli Posoniensis in toto sunt 24, computando cum illo qui ultimo a Rs. Gabriele *M[illegible]i*, canonico Posoniensi mansit. patene uero nouemdecem. ex quibus unus est [illegible] Vasarith cum duabus paruis ampulis argenteis, quas leganit [illegible] Joannis [illegible] Alter uero ad Chakardt pro fl. 24 den. 50 [illegible] cum patina sua venditus, cuius pecuniae rationem habet [illegible]. Tertius uero factus [illegible] una cum patina sua exigua [illegible] cum Salinario argenteo et [illegible] ad reparandam et re[illegible] paruam monstrantiam [illegible] datus est.

Pótlék a fentebbiekhez.

Anno 16[illegible] die [illegible] Septembris

[illegible] Posoniensis [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Ittem duae cappae ex alba Kamuka, quarum anteriores partes similiter ex Kamuka violacei coloris, in dorso cum suis pendulis, subducta rubra tela.

Ittem Vna nova cappa ex alba Kamuka, habens partes anteriores ex Kamuka diuersi coloris, subducta in anteriori parte rubra taphta, reliqua vero pars interior rubra tela, pendulam habens in dorso cum insigniis Rndi dni *Andreae Vasvarÿ* abbatis de Kapornak et Szalauar, necnon canonici Posoniensis in testamenti legatione a fratre ipsius Joanne Karol alias Vasuarÿ, facta.

Ittem unum antipendium ad aram S. Crucis spectans, donatum per dominam *Fiorapassam de Paar*, relictam egregii *Francisci Kamper*, Violacei coloris, inserta et depicta diuersis floribus et rosis, super materiam violacei coloris, habens in medio crucifixum et a duobus lateribus B. Virginem et B. Joannem Euang. cum insigniis euisdem dominae.

Ittem, Umbella pro velo corporis Christi ex rubra materia aureis filis intertexta, cum nodis aureis, subducta rubra tela, donata per E. ac Mag. D. Nicolaum Palffy, tunc Praepositum Posoniensem.

Ittem Vnum antipendium ex rubra Kamuka subducta tela nigra ad aram B. Virg. spectans.

Ittem secundum antipendium ex aureis filis partim rubri partim vero latericii coloris instar columnarum factum, et nigra tela subductum.

Ittem Vnum antipendium ex albis filis contextum, vulgo *recze* dictum, subductum rubra tela, a *Baltingeriana* donatum pro ara S. Crucis.

Psalmi Peregrini Vallae, 8 vocum.
Madrigalia 5 vocum Lucae Merentiae.
Magnific. 4 vocum Theodori Leonadi.
Lamentationes Orlandi Lassi.
Responsoria, Antiphonae et Hymni Joannis Matelardi.
Missae Scriptae Philippi de Monte, 6 vocum.
Missae 4. Florii Zachardi.
Moteta 4 vocum Joannis Crucis.
Moteta Seraphini Cantoni, 5 vocum.
Salutationes Beatae Virginis Francisci Salis.
Introitus Dominales Blasii Amonis ibidem Altus.
Cantiones 4 vocum super Dominicas.
Sex Missae Jacobi Bekerle.
Cantionalia quatuor super diversa.
Responsoria duo et unum magnum.
Ordinaria 3.
Hymni scripti.

Psalteria duo.
Antiphonaria duo.
Scartecae aliquot permixtae.

A pozsonyi társas káptalani egyház énekgyűjteménye 1616-ból.

Catalogus librorum cancionum venerabilis capituli Posoniensis reuisus 8-a Septembris anno 1616.

6 Vocum partes scriptae.
5 Vocum Moteta Jacobi Florii.
Thesaurus Lytaniarum Georgii Vic...
Missae quinque Friderici Lendeneri.
5 Vocum partes scriptae de Hymnis.
Introitus Vocum Blasii Amonis.
Septem Missae Joannis Feldmeur.
Cantiones Sacrae Piati Maulgerei.
Moteta Orlandi Lassi, 6 vocum.
Partes Salue et Aue Maria 5 vocum.
Lectiones Job et Moteta Orlandi Lassi.
Cantiones Sacrae 5 vocum Blasii Amonis.
Cantiones Sacrae Orlandi Lassi 5 vocum.
Cantiones Sacrae Joannis Petraloysii.
Moteta 8 vocum Joannis Crucis.
Cantiones Sacrae Christiani Erdbacheri.
Cantiones Sacrae de Festis Joannis Hasleri, bis.

Szemelvények a pozsonyi társas káptalani egyház ujabb leltáraiból.

Az 1617. éviből:

13. Ittem, Vna crux cuprea deaurata. Altera vero simplex, quae pro usu parochi et capellanorum extradata fuerat, *tempore disturbii Bochkaiani* perdita est.

Item duo annuli argentei deaurati, quorum unus habet lapidem rubrum, alter ceruleum, donati una cum cruce iam nominata a pie defuncto quondam *Jacobo Szentkereszthy* Sacrae caesareae Mattis C merae Hungaricae Posonii Consiliario.

Az 1626. éviből:

Item una imago legata a pie defuncto *Balassfy*, cuius circumferentiae sunt argento ornatae.

Item relicta uidua quondam *Pauli Halgas* donauit duas imagines capitulo.

Item *Hölgiana* duas imagines donauit capitulo.

Jegyzet, mely talán Pázmány írása: Praeter haec, admultas Illus. Dni Archi Epi Instantias, ex mandato Sacrae Mattis Regiae consignata sunt Capitulo a Civitate Posoniensi Clenodia Praepositurae Budensis Anno 1626. die *(nincs kitéve)*, quorum Regestrum Separatum habetur apud Capitulum et Ciuitatem.

Az 1642. éviből:

A budai casulák elsején ez a felírat olvasható: »Anno Dni 1450. fecit istud opus, magnificus dnus *Simon Zudar Wayvoda Transylvanus* in nomine Dni nri Jesu Christi ac in honorem Beatae Virginis Mariae Matris eius.«

Ennek a casulának leírását az 1656. évi leltár így adja: »Item una pretiosissima casula meris gemmis exornata, in dorso habens effigiem Resurrectionis, et in parte anteriori Natiuitatis. Anno 1450. facta.«

Ugyanott: Infula una *praepositurae Saghiensis* cum imagine Beatae Virginis, ex altera parte Resurrectionis, cum lapidibus ex una parte decem et margaritis tribus; ex altera parte lapidibus nouem et margaritis duabus, in cuius dependentiis habentur lapides duo.

Pileus cardinalitius cum floccis Eminentissimi condam *Cardinalis Pazmany.*

(A pozsonyi káptalan levéltárából (Capsa I.)

Közli: PÓR ANTAL.

A berekereszturi Deliberatum.

A székelyföldnek egyik kies pontján, a Kis- és Nagy-Nyárád egyesülésétől éjszak-keletre a tenger színe felett 364 m. magasságban terűl el Berekeresztúr [1]) a tenger szine felett 417 m. magasan álló templomával. Már Szent Andrástól Bere felé közeledve, korán szemünkbe ötlik az elég magas hegyen álló zömök toronynyal biró templom, melynek látása önkényt felkölti az ember érdeklődését iránta.

[1]) Philippi, Acker s mások azt állítják, hogy a Keresztur nevezetü helységekben a német lovagoknak volt tanyájuk. Ez lehet, hogy igaz; de lehet az is, hogy nem igaz. Lehet igaz, a mit a Nyárád völgyében talált lovagkardok bizonyítanának, s lehet nem igaz, mert a Barczaságon megtelepített német lovagoknak birtokhatárai szorosan körvonalozva voltak. Lehet, hogy az ily nevü faluk a szent keresztnek tiszteletére szentelt templomaiktól vették nevüket, mint: Sancta Crux.

Mint majdnem minden régi templomunknak, ugy a berekeresztúrinak sem tudjuk építési idejét. Hogy Berekeresztur már a XIV. században központi egyházközség volt, kitetszik az a pápai dézsmák regestruma 1332. évi rovatából, a hol a 619. lapon — »Abraám sac. de S. cruce solv. 8. den. — 8«, s a 733. lapon, hol 4 dénár fizetéssel említtetik meg. Sőt még, hogy a XVII. sz. elején a reformátio idejében is a szomszédos 6 faluval, u. m. Bere, Selye-, Kendővel, Márkoddal, Májával s Magyarossal egy egyházközséget alkotott: kitetszik az alább szóról-szóra közölt Deliberatumból, azaz határozatokból, melyeknek 1602-ben kelt eredetije pergamenre írva a berekeresztúri református egyházközség ládájában őriztetik, mely szerint a fennírt évben Vágási György marosszéki ref. esperes-vicarius és berekeresztúri lelkész elnöklete alatt a nevezett hét falú elöljárói egybegyűlvén, különféle rendszabályokat hoztak. Ma már öt filia B.-Keresztúrtól elpártolt, csak a tőle ¼ órányi távolságra fekvő Bere maradt hű hozzá. A jó állapotban levő pergamen 82 cm. hosszú s 74 cm. széles. Olvasható szövege II. Rákóczy György néválaírásával van ellátva. Ezen határozatok között nevezetesek pl. hogy predikátort mindig az egyházközség válaszszon, még pedig olyat, ki a tanítás vezetésére és megitélésére hívatott legyen, s melléje az egyesűlt községek költségen iskolamestert állítsanak, ki a népet a jó erkölcsökben nevelje s a tudományokra tanítsa. Egy szép példája a népnevelés körűl tett intézkedéseknek. Még azon határozat is törvénynyé van téve, hogy az egyházi szónoklat alatt a czinteremben senki égetett bort különösen, más italokat és eledeleket ne áruljon, zene ne legyen, hanem csak isteni tisztelet után, mi arra mutat, hogy a messze filiákból ide jött hívek templomozás után étkezni s mulatni szoktak. E határozatok oly tiszta magyarsággal vannak szerkesztve, hogy nemcsak nyelvészeti, de históriai tekintetből is méltán megérdemlik a közlést.

A templom is, mint becses műemlék, méltán megérdemli, hogy egy pár szót róla is szóljunk. Eredetileg, magától érthető, kath. templom volt. Falain a freskó nyomai láthatók. Szentélye három oldalról záródó nyolczszög. A templom ablakai csúcsívesek, míg a toronycsarnokba vezető ajtó köríves; tehát e templom a román- s góthstyl közti átmeneti kornak maradványa. A torony lőrésekkel van ellátva. A torony belső falán a XVI-ik századból több felvésés van; nevezetesb a »Franciscus Belkeni 1595.« felvésés. Felvésett számok a XV. századból is vannak. Egyik harangján, mely a környékben legnagyobb s legszebb hangú, ezen felirat olvasható: »Veni Rex gloriae cum pace 1542.« Ezen rövid megjegyzések után térjünk át a nevezetes okmány olvasására.

Deliberationes dominorum patronorum caeterorumque plebeorum ordinum ac totius universitatis in ecclesia Bere Kereszturiensi existente de jure ecclesiastico ab antiqua consvetudine majorum nostrorum recepto usu rite semper conservando ipso die Dominico proximo post festum Beati Michaelis Arcangeli ad lucem anni 1602. in eadem Berekeresztur in perpetuam memoriam factae et communi omnium consensu approbatae.

Mi Vágási György marosszéki esperestnek vicáriussa, és Bere-Keresztur megyéjének praedikatora, Vajai János Deák Maros-Székben vice kapitány, Kosa Mihály Bere-Kereszturról, So Mihály, Szabadi Tamás, Gyergyai Ambrus Beréből, Tamás Deák György, Szőke Péter, Buzás János Mogyorosról, Domokos György, Kováts Máthé, Kováts Lőrintz Selyéből, Nagyobb Tsont Péter, Tsont Mihály, Kendei Mihály Kendőből, Nagy Szabó János, Siklodi Gáspár Márkodból, Májai Péter, Simon István, Nagy János Májából: Adjuk emlékezetére mindeneknek a kiknek illik, az mi jelen való levelünknek rendiben. hogy noha ennekelőtte való időkben is a mi eleinknek jó szokása szerint igyekeztük a mi egyházi gyülekezetünket jó rendtartással viselni és igazgatni, mindazáltal, holott mind az mi egyenetlenségünk miatt, s mind pedig országunknak közönséges háborúja miatt, a rendtartásban tapasztaltunk nagy sok fogyatkozásokat:

Annakokáért kiváltképpen az mi mostani praedikátorunknak Vágási Györgynek köztünk való jó vigyázásából és intéséből, e mellett a mi magunk jóindulatjából is egész megyéűl közönséges akaratból rendeltünk és végeztünk ilyen megálló és felbomolhatatlan végezéseket.

1-mo. Miért hogy az jó magaviselő, jámbor, igaz tanitótól vészen épűletet. és hogy annélkűl egy keresztény megye nép is sohult nem lehet: annakokáért a praedikátor fogadása forogjon oly bizonyos személyeken, kik a taníttó rendet mind tudományokban mind erkölcsökben meg tudják itélni, és ismerni, mindazáltal a megfogadás mindenkoron az egész megye hírével és jó akaratjából lehessen, de hogy egy vagy két személy oly ő magától felindúlván, praedikátort híjjon, biztasson és fogadjon, és arra való tekintetre nézve az előbbit megutálja, azt a megye sem a jó szokás meg nem engedi, hanem ha jó okkal akar cselekedni, ugy hogy a megyének nagyobb része vélle egygyet értene. quia major pars semper vincit minorem.

2-do. Schola mestert penig a megye fizetésére. ugyan megye akarattyából pro arbitrio suo fogadjon a praedikátor, de ollyat a kit a megye is szeressen.

3-tio. Az egyházi szolgáknak rendeltetett bérek eleitől fogván való törvény és szokás szerint ezután is megtartatik az elébbi mód szerint. ha pedig az egyházi szolga többet kívánna a szokott bérnél, tehát ha megérdemli, a szolgálathoz képest az a megye jóakaratján váljék, mennyivel jobbítsa fizetését, az mesternek hasonlatosképpen.

4-to. A bérnek buzának zabnak megadásában a megye a régi szokás szerint tégyen egy bizonyos napot alkalmatos időben, és megye bírsága alatt valakinek vetése lészen vagy sok vagy kevés a bért ő maga megvigye, vagy megküldje. hogy azzal a megye végezése és jó rendtartása fel ne bomollyon, ha ki penig meg nem vinné a bizonyos napra, és a mia kárt vallana az egyházi szolga esső miatt, azt tehát, ha valami kárt vall, megbecsülvén az egyházfiak. tartozzék megfizetni az engedetlen ember ugyan a megye büntetésével egyetemben, annak meg takaríttásakor penig egy bizonyos személyt állasson a megye elő, ki megítéllye az adománt, elvehetőé nemé, mindezekre kiváltképpen az esküttt egyházfiai gondot viselyenek a bírákkal együtt, ha kinek pedig vetése nincsen, tehát Szent-Márton napig tartozzék minden okvetetlen meg elégítteni az egyházi szolgát valamivel megelégítheti egy házas ember bériről, és ha nem cselekedné a megye birságával egygyütt fizesse meg. azután, kit ha a megye meg nem venne, a tisztartó exequáljon.

5-to. Az egyházi szolgák tartoznak az ő hivataljokban eljárni, és az hallgatók közt magokot ugy viselni, hogy az hallgatóknak is példa adók légyenek lelki pásztorok lévén, és őket akaratjok ellen ne kénszeritse senki egyéb dologra valami az ő hivataljok, mindazáltal ha olly szükséges dologra kívántatik kiváltképpen az írogatásban, és olly dologban, ki az ő tiszteknek nem derogál, hát ők is azt megcselekedjék, de a jutalmat munkájoknak megfizessék.

6-to. Az egyházi szolgák kiváltképpen az isteni szolgálatban és az ő hivatalokban és jó magok viselésekben restesek és tunyák ne lennének, és ha a miatt fogyatkozás lenne, a közönséges megye őket arról meginthesse, szólithassa, mindazonáltal egynek, kettőnek arra szabadsága ne légyen, sőt, ha valaki megye híre nélkül meg merészlené cselekedni és lepirongatni tanítóját, az megye birságán flor. 12 maradjon, mellyet ha az megye meg nem venne, a tisztartó exequáljon. ha penig a megye intése nem fogna az egyházi szolgákon. tartozzék az esperestnek bemondani a megye és az esperest büntetése alatt légyen.

7-mo. A megye a templomra való gondviselésből tartozik megszóllittani az egyházfiakat, és ha mi segitség kívántatik, az egyházfiai is és biró tartozzanak minden esztendőben a megyét megállatni és megszóllittani és az egyházi embereknek házokra,

kertekre és épületekre, a megyét megye birságával rá gyűjteni és megcsináltatni, kire ha ők is gondot nem viselnének a czinterem épitésével egyetemben, tehát megye birságán maradjanak, mellyet a tisztartó vehessen meg és az egyházfiúságtól is üressek légyenek, azonképpen ha ők reá nem hínák, és valamellyik megye vagy falu el nem jőne, és az épületre gondot nem viselne, azok is 12 forinton maradjanak, mellyet a megye végyen meg suis modis és oda keljen a hová illik, templom, czinterem, pap és deák házához ha mi kelletik, a tisztartót addig bé ne hozzák, hanem a megyének hírré kell tenni, ha gondja nem lészen reá, ugy hozzon, ha penig azon közben visitatorok érkeznének, és a kik miatt a fogyatkozás lenne, ne mind közönségesen, hanem az engedetlenek maradjanak büntetésben ollyankor, kiket kinevezzenek és a tisztartóval exequáljanak.

8-vo. Ha penig a megye gondviseletlensége miatt az egyházi szolgák tisztességekben és becsületekben megfogyatkoznának, és ha az ő hajlékokra és jövedelmekre s mind magokra gondot nem viselnének, tehát az egyházi szolgák elég okot adhassanak a megye ellen tőllök való eltávozásra, és közzűlök való kimenetelre.

9-no. A megyebéli embertől vagy valakitől akár ki légyen ha az egyházi embernek bántása lészen, a megyének tartozzék megjelenteni az egyházi szolga, és a megye azt az dolognak rendi szerint vagy intéssel, vagy feddéssel, vagy törvénynyel a minémű a dolog, igazitsa el, és az akárki légyen a harang alatt való személy, de a megye előtt tartozzék törvént állani, se külső székre, se ispánra, se földesurára ne tarthassa magát, ki ha lenne 12 forinton maradjon, ha megizennék és rá nem tartoznék az megye ellen, kinek két része a megyéjé, harmadik része a panaszolkodó személyé légyen. De mindazáltal az egyházi ember is ha mi ollyat cselekeszik az ő megyés emberi ellen, elsőbben a megye előtt igazodjék dolga, ha ott valamiképpen nem tetszenék, az ő tisztartójához elvihesse, és ott légyen vége dolgának, hogy ezenképpen az ő szabadságokban ők is megmaradhassanak, sőt inkább a megye előtt is és másutt is mindenütt az egyházi embernek azon megye vagy egyházfiai tartozzanak oltalommal, segitséggel mellette lenni, mert a secularis ember a régi articulusoknak continentiája szerint, a seculare forumon az egyházi emberrel nem perelhet, hanem az ő székin és birája előtt, ha penig erre gondjok nem lenne az egyházfiaknak, és fogyatkozása lenne az egyházi embernek felőlle, a megyének panaszt tévén, 12 forintot végyen a tisztartó a contumax egyházfián, de az egyházi szolgák is a megyének minden tisztességét megadják, okot ne adjanak a háboruságra.

10-mo. Ha pedig az egyházi szolgák egymással egyenetlenkednének valami dologból, kiváltképpen a mely nem religiot con-

20-mo. Ha pedig a praedikátor a melly földeket bé nem akar vetni, tehát az egyházfiak olynak adják tizediben, ki igazán kiadja dézmáját és számadással visellye gondját az egyházfiu, ha pedig ugyan ő maga az egyházfiu a földekben bé akarna vetni, tehát hogy magát a megye előtt kétségessé ne tegye, másunnat való egyházfiakat kettőt híjjon oda mikor dézmája lenne, és azok megbecsülvén a dézmáját az árrán tarthassák meg magoknak, ha magának meg nem tartja, tehát mennél jobb árron hiti szerint tartozzék eladni, kit feliratván számot adhasson rólla.

A kápolnákhoz azonképpen kápolnafiak légyenek, mellyek magokat hittel kötelezvén igaz számot adjanak minden esztendőben a megye és praedikátor előtt, és egy vagy két megye birája előtt az ő módja szerint penig a kápolnának épittésére gondot visellyen, jövedelméből épitse, kit ha nem mivelne, a praedikátor panaszszára a tisztartó azokon 12 forintot vehessen, kinek egy része a tisztartójé, egyik része a praedikátoré, a harmad része a kápolnára keljen. E fenn megirt articulusokat és megye végezésit, ha nem minden megye gyülésében is, de minden esztendőben egyszer egyszer az egy megye mindenek hallottára elolvassa, és számláltassa a megye, hogy tudja minden ember ahoz tartani magát, ne mondhassa senki, hogy nem tudta a jó megye végezésit, mellyet ha a megye nem cselekednék, 12 forinton maradjon, mellyet az esperest rajtok megvehessen, a praedikátorok fizetés nélkül eltemessék, ha házi gazda és gazdaaszszony a megyében meghal, mivel egyéb hellyeken is léváltatott.

(Eddig az 1602-ki határozat pontjai, a mikor még nem irattatott hártyára, hanem csak 1658-ban s iratott alá és erősittetett meg II. Rákóczy György által. A mint az ezutániakból kitünik, az eddigi határozatokhoz újabb határozatok hozattak s ezekkel együtt a régebbiekhez csatoltattak. Lássuk a toldalékot.)

21-mo. Noha 1606-dik esztendőben is Batizi János esperest idejében, ugyanezen Batizi János, Datsó Pál, Apáti Pál, Gálfalvi Gergely szentimrei praedikátor, Telegdi János szentistváni praedikátor és Tsengéri György felfalvi praedikátor előtt, et anno 1624. 11 Martii, ezen régi constitutiót Petrus Bekesi, Balthasár Dobokai és Petrus Borzási visitátorok jelenlétekben az egész Keresztur megyéje jelen lévén, egyik faluból is ellene nem mondván, szám szerint huszonegy esküdt emberek tizennégy egyházfiaival egyetemben confirmálák, és minden punctumokban megtartani magokat kötelezték.

De most ujjabban in anno praesenti 1658. renováltatott és hártyára irattatott a becsületes Fogarasi Mihály uram itt való praedikátorságának idejében.

Melly articulusokat egész megye előtt megolvastatván, és

minden punctumaiban s czikkelyeiben helyben hagyván és örökké való megmaradására és erősségére nevek szerint ide alább megirt egyház és birák fiai egygyező értelemből, és akaratból pecsétünkkel mi is confirmálván és mind mi magunk megtartyuk, mind pedig egyebekkel meg tartattyuk, a mi levelünknek bízonysága és ereje szerint, mellyet hitünk szerint irattunk meg: ugymint Kosa Bálint, Kosa Mihály és Nagy Gergely Bere-Keresztúrról, Sinka András, Vajda István és Istvánfi Péter Beréből, Májai Miklós, Májai Imre és Nagy Tamás Májából. Abodi István, Szantsali György és Domokos György Márkodból. Nagy István, Tsont István és Kátai György Kendőből, Sidó Pál, Szabadi János és nagyobb Tőkés Pál Mogyorosról.

Actum datum et renovatum anno 1658. 19-na Januarii.

Anno 1662. die 30 Junii megye gyűlésében egygyező értelemből az egygyességnek s közönséges igazságnak megmaradására végeztük, hogy mikor az egyházfiak megye gyűlését hírdetnek, ha a megye gyűléséből vagy egyház bírója, vagy egyházfia elmaradna, megszóllítván a megye a gyűlésben az elmarattakot, ha egyházfia nemes ha hívatalos felperesnek törvént ne tégyenek, se meg ne büntessék a megszóllításnak napján, hanem maradjon per non venit sententián érette, s más megye gyűlésén megszóllítván, ha igaz okát adhatja elmaradásának, mint vagy betegség, vagy halál, vagy árvíz, vagy tiszteknek parancsolatja, semmi birságon nem marad, ha pedig igaz okát nem adhatja a megye hitessei előtt, megbüntettessenek a vakmerő emberek.

Végeztük ezen egygyezésnek megmaradásáért, hogy megye gyülésében, minekelőtte bírságnak italához kezdene a megye, minden dolgokat isten s az igazság szerint igazítson, hogy részegen ne láttassanak törvént tenni, ekképpen ha valaki a dolgoknak tilalma szerint birságon marad, tudniillik a melly dolgokról tilalmat tésznek az egyházfiak, a ki meg nem tartja, asztal terittésen maradjon, megbízonyosodván, hogy ő dolga, mely megbízonyosodott dologért ha az asztal teríttő ember pert indíttana, bírságon maradjon. Anno die ut supra notatis Galambfalvi András m. sz. orthodoxus prosenior a berekeresztúri nemes ecclesia szent egyház birái és fijaival egygyütt.

Mivelhogy az urnak napját tartozik a keresztény ember istennek jó formán szentelni józon elmével innet régi törvénye e megyének, hogy szombat estvéjén semmi praetextus alatt senkinek ne légyen szabad dorbézolni, kalákázni és tánczolni.

Közli: Bocz József.

A szabad vitézek kóborlásai történetéhez a XVII-ik században.

Mióta Bocskai István a vallás és politikai szabadság védelmére fegyvert ragadott, s a bécsi békekötés után a zászlója alatt küzdő hajdú vitézeket hadi érdemeik fejében testületileg kiváltságos állapotba helyezte: hazánkban úgyszólván egy új társadalmi osztály keletkezett, melynek élethivatását kizárólag a hadakozás képezte, bárha a szoros értelemben vett katonaság intézményétől lényegesen különbözött is. Az ilyen szabad s gyakran saját felelősségükre működő vitézekkel azonban hazánk történetében már régóta találkozunk, s mióta a török megfészkelte magát országunk szivében, ezen bátor, elszánt s hadban edzett emberek, kiknek a csaták zaja, míg egyrészről éltető elemük, addig másrészről életföltételük is volt, lassankint nélkülözhetlenekké váltak, és létezésüket — bárha féktelen s rabló természetük miatt sok méltó panaszra szolgáltattak okot — az opportunitás eléggé megmagyarázza.

Hazánknak a török által megszállott vidékein fordúlnak elő feles számmal ilyen szabad vitézek, a kik emancipálták magukat mind a megyei, mind a földesúri hatalom alól s hadnagyaik alatt ide-oda kóborolva, hadban, békében egyaránt fegyverjogon szerezték élelmüket. Mióta pedig körülbelől 10 ezer hajdút Bocskai István nemesi szabadságra emelt, a szabad vitézek törvényhozásilag is elismert testületi szervezetet nyertek, kiknek az erdélyi fejedelmek által az alkotmány érdekében folytatott harczok valóságos eldorádójukká váltak. Az erdélyi fejedelmek egyik feladatát ezen hajduk megnyerése képezte, s láthatjuk, miként Báthori Gábor alatt is történt, hogy néha végzetes szerepet játszanak Erdély államéletében. Bethlen Gábor dicsőséges harczainak is legfőbb támaszai a hajduk, illetőleg azon szabad vitézek voltak, a kik a polgári élet jogkörén kívül, s hadi jelszónál más parancsot nem ismerve s nem tűrve, főleg a felső-magyarországi vármegyékben tanyáztak, s harczban félelmes ellenség, békében rettegett barátok valának. Számuk napról-napra szaporodott a kisebb nemesség soraiból is. Ha a jobbágy megúnta az eke szarvát tartani, ha földesura zsarnoksága elkeserítette, a kóbor vitézeket kereste föl, kik ruhával, karddal bőven ellátták s a független katonai élet bizonyára több vonzerővel bírt reá nézve, mint robotban verejtékezni; kereshette aztán ura törvényes jussát, ez emberek nem respectálták a fegyverek erejénél egyéb törvényt. De ha a kisbirtokú nemest is kiforgatá a rabló török az ősi curiából, s ha egyenkint látta fogságra hurczoltatni gyermekeit, feleségét, mint ez igen gyakori eset volt, vagy ha tékozlása következtében

utolsó darab földjét is zálogba vetette s nem maradt egyebe ősi fringiájánál: felkötötte e rozsdás vasat s a kóbor vitézek bizonyára szívesen látták maguk között azt, kinek az életen kívül nem volt egyéb veszíteni valója. Ide menekült az is, a kit a törvény halálra keresett, nem kérdezték ez emberek egymás múltját, nem hogy mi sors verte őket együvé, s talán a fiu gyakran együtt harczolt, egy kupából ivott atyja gyilkosával, s a szerelmes a csábítóval.

Ez embereket folytonos tevékenységre ösztönözte egyrészről talán saját belső lényük is, de legfőképen a külső körülmények. És így történt, hogy akár volt háboru, akár nem, a szabad vitézek napról-napra csatároztak; fölverték a nyugodtan pihenő török tábort, kitörtek az erős végházakból, megzsákmányolva, fóglyúl ejtve a föld népét fosztogató pogányt, mire ezek a meglepetéstől magukhoz tértek, már bedördültek utánnuk a vár nehéz kapui. Hasztalanúl biztosították a békességet az uralkodók egymás között, annak föltételei végrehajtattak ugyan, de a harcz török és magyar között nem szűnt meg, a míg csak két éles szablya akadt az ellenséges táborokban, s míg az ősök pallosát meg bírá emelni az unokák karja.

Tanuságos dolog lenne azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy e kóbor vitézek, martalóczok, rablók szükség idején és szabadsághősök válságos napokban mily szerepet játszottak hazánk történetében? Tanuságos dolog lenne megfigyelni, hogy miként alakúltak át azok a kemény, vad harczosok, kik Bocskai és Bethlen idejében éltek, a nemzeti szabadság öntudatos védőivé; és egykor jóllehet csupán mesterség, életföltétel volt náluk a kardforgatás, később, mintha bizonyos felsőbb missiót teljesítettek volna, az alkotmányos szabadság őrzőivé válottak.

Tagadhatlan dolog, hogy a XVII-ik században e szabad hajduk és végbeli vitézek béke idején ostorai voltak a föld népének. Megszokták a könnyű életet, rablást, zsákmányolást, s ha felsőbb parancs következtében le is rakták ugyan a fegyvert, de mindannyiszor a régi vad harczosokká váltak, ha élelmük fogytán harczi szenvedélyük föltámadt, s ha ellenségtől nem zsákmányolhattak, megrablák saját fajukat, megsarczolák a föld népét, hogy lovaiknak abrak, s maguknak bor s kenyér legyen.

Az alább következő tanúkihallgatási jegyzőkönyv a Borsodmegyében fekvő putnoki végház vitézei által elkövetett ilynemű hatalmaskodásokkal foglalkozik, és kitünően illustrálja, mily sokat kellett a szegény adózó népnek szenvedni a vitéz uraktól, ha közelökben nem akadt sem török, sem német, a kit megrabolhattak volna. Bort, buzát, marhát követeltek a néptől s bizony keserűen lakoltak, ha eleget nem tettek óhajtásaiknak; különben a vitézek ezt nagyon természetes dolognak tartották; éjjel-nappal őrködve

a föld népének vagyona s élete felett: joggal követelhettek ettől hitűk szerint viszontszolgálatokat.

Különösen a béketárgyalások alatt öltött a rablás és fosztogatás a szabad vitézek részéről nagyobb mérvet, miként azt a közlött tanuhallgatási jegyzőkönyv is bizonyítja. A linczi alkudozások tárgyalásai már befejeztettek ugyan, de még a béke végérvényesen megkötve nem lett, s így az óvatos Rákóczi hadait szét nem bocsátotta, tanácsosabbnak tartván fegyverek oltalma alatt keresni a béke olajágát; a putnoki vitézek pedig, úgy látszik, csekély zsoldot kaptak, meg különben is elúnták a hosszas tétlenséget és épen nem katonához illő módon szereztek maguknak élelmet és szórakozást. Jellemző azonban, hogy maguk a panaszos felek, a kik e vitézek fosztogatásai miatt azzal fenyegetőznek, hogy elköltöznek lakóhelyükről, a prédálásnál, rablásnál elviselhetetlenebbnek tartják *szidalmaztatásukat, becstelenítésüket* és nagy keserüséggel panaszolkodnak: *»sem ifjunak sem öregnek becsületi nincsen töllük«*

Ily esetek nagy számmal fordúlnak elő a hadviselések történetében, s a putnokiak, általában e szabad vitézek sem jobbak, sem rosszabbak nem voltak kortársaiknál, s ha az alább következő jegyzőkönyv őket nem is, de a kort mindenesetre jellemzi.

1648. sept. 23.

Anno 1648. die 23-a mensis Septembris, levén nemes Borsod vármegyének pecsétlő széki Szendrő várasában: az nemes vármegye eleiben jövének panaszok, hogy az putnoki vitézektűl felettébb való bántások volna azoknak, kik az erdő hátou laknak, mely bántogatók és háborgatók, prédálók miatt el kelletnék bujdosniok lakó helyekbűl; mely dolognak nyilvábban való megtudására bocsáttattam az nemes vármegyétűl azon pecsétlő székbűl, és ez processus szerént vittem végben az inquisitiót.

Anno 1648. die 25. mensis Septembris, én Jákótelki Boldizsár nemes Borsod vármegyének egyik szolgabirája, mentem ezen vármegyében Várkony nevő faluban és ültem le tanuknak szedésére az prédálók ellen, velem lévén Horváth György ezen nemes vármegyének mellettem levő esküdte.

De eo utrum

1. Micsoda prédálást, pusztitást, vereséget, szidalmat, húzást vonást töttek és vittek végben rajtatok?

2. Hul laknak s hova tartanak azok az prédálók s kiknek hiják?

1-ső tanu arli Biró Jakab Márton nemzetes Barius Ferencz uram jobbágya 36 esztendős hiti után vallja: Tudom, hogy az elmult szent-kereszt emelése napján eljövének az putnokiak, poron-

csolták. hogy mindjárt egy juhot, kenyeret eleget, abrakot tiz zsákkal mindjárt szedjek nekiek. Elindultam vala, hogy az poroncsolat szerént cselekedjem, de nem várák azt, hanem ő magok voltak az exactorok. Vetni való buzát szedtek ki rajtunk hét zsákkal, lovainkat az mezőbűl behajtották, szekerünkben fogták, s úgy vitték el az buzánkat. Ugyan ezen putnokiaktul egy kanált nem tarthatunk, hanem mind erővel s mind lopással elvitték tőlünk, nemhogy nagyubbat tarthatnánk.

2-dik tanu Arlóban lakozó Demjén Vincze nemzetes Vécsei Sándor uram jobbágya, 50 esztendős, hiti után a szerént vall mint az első tanú, hoc addendo: egy szál deszkám volt, még csak azt is elvitték akkor az putnokiak.

3-dik tanu csépányi biró Tóth Péter nemzetes Barna Ferencz uram jobbágya, 36 esztendős, hiti után vallja: Ugyanazon napon azon putnokiak hét zsákot hagytak nála, poroncsolták hogy azt megtöltsük abrakkal, azt megtöltöttem, kenyereket adtam, két tyúkot adtam, egy juhot hatalmasúl vittek el.

4-dik tanu bolyki biró Kutassy Pál nemzetes Bolyki Gergely uram jobbágya, 53 esztendős, hiti után vallja: Ugyanazon hatalmasok estének idején jöttek hozzám; gazdálkodtam volna, s gazdálkodtam is, de azzal nem elégedtek, hanem egész juhot fogtak, azt megnyúzták, noha tyúkot eleget vittem, tyukmonyat vittem, de ugyan nem volt elég, hanem az rettenetes szidalmat cselekedték rajtam.

5-dik tanu Ozdon lakozó Szegh Ádám, nemzetes Ibrányi Ferencz uram jobbágya, 50 esztendős, hiti után vallja: Ezen putnoki vitézek ugyanazon az napon hozzánk jövének s kegyetlenül poroncsolták, hogy vetni való buzát mindjárt készétsünk három zsákkal, mert ha nem készétünk, ott bár ne maradjunk, kassai tiz (!) szapu buzát adtunk nekik vetni valót, három tyúkot, négy kenyeret. Iszonyu volt az szidalmok, az mint szidalmaztak.

6-dik tanu várkonyi biró Huszár István, nemes egri káptalan jobbágya, 40 esztendős, hiti után vallja: Ugyanazon putnoki vitézek hozzám jövén poroncsolták, hogy buzát, kenyeret, pecsenyét szerezzek, ugy mint hét zsákkal és egy juhot is, mert ha nem cselekeszem, bátor Várkonyon ne lakjam, szerzettem kassai három köböl buzát, tíz kenyeret, négy tyúkot az magunk szekerében fogattak velünk, s úgy vitték el.

7-dik tanu Csenterben lakozó nemes személy Bán Gergely, 36 esztendős, hiti után vallja: Ezen egy utban, hogy az putnokiak itt jártak, egy köböl buzát adtam nekik; egy hagymát, egy gyümölcsöt nem tarthatunk miattok, rajtunk sötétednek s rajtunk virradnak, kik miatt szintén, ez mint látom, csak el kell pusztulnunk.

8-dik tanu Sajó-Németiben lakozó Csurda János, nemzetes

Inócy János uram jobbágya, 34 esztendős, hiti után vallja: Egy szóval mondhatom, mivel mi csak kezel lakunk Putnokhoz, rajtunk virradnak, rajtunk sötétednek, az mi javunk volna, nem mienk, hanem övék; mely miatt el kell bujdosnunk helyünkből, ha az úristen oltalmazót nem támaszt mellénk.

9-dik tanu Kis-Károlydon lakozó Tura Márton, tiszteletes Ajtai János uram jobbágya, 30 esztendős, hiti után vallja: Az urunk emberségéért mindennel igéri magát Turánszky Péter, de ugyan minden héten elviszik egy egy kemencze kenyerünket, szidnak, vernek, mely miatt látjuk hogy el kell pusztulnunk.

10-dik tanu Mercsén lakozó Bartók Gergely, tiszteletes Ajtai János uram jobbágya, 38 esztendős, hiti után vallja: Mivel az urunk barátságban vagyon az putnoki kapitánynyal, minden oltalommal igérte magát; de azon közben szőlőnket szabadoson kóborolják, egy gyümölcsöt nem tarthatunk, kenyerünkkel és minden élésünkkel ők birnak s ők parancsolnak az magunkéból, mely miatt szintén elfáradtunk, és el is kell bujdosnunk, ha az úristen oltalmazót nem parancsol valahonnan.

11-dik tanu Uponyban lakozó Patvaros Jakab, tiszteletes Ajtai János uram jobbágya, 60 esztendős, hiti után vallja: Az panaszt az putnokiak ellen isten az ki megmondhatná; mert az mi jóval az úristen minket megáldott, nem miénk, hanem az putnokiaké. De böcsületünk tőlök nincsen, hanem mint egy ellenségre reánk jőnek, szidnak, prédálnak, csak ugy tartanak mint az kiknek semmi oltalmazójok nincsen, mely miatt olyak vagyunk, mint az holt elevenek.

12-dik tanu bocsai biró Christon Mátyás, tiszteletes Ajtai János uram jobbágya, 29 esztendős, hiti után az szerént mindeneket vall, mint az tizenegyedik.

13-dik tanu saczai Eke Péter, nemzetes Barius Ferencz uram jobbágya, 46 esztendős, hiti után aszerint vall, mint az tizenkettődik tanu és 11-ik.

14-dik tanu Tapocsánban lakozó Szabó János, néhai nemzetes Dósa Thamás uram árvái jobbágya, hiti után vallja: Mi sem szőlőhegyünkhöz, sem házunkban lévő javunkhoz nem bizhatunk, s nem is bizunk, mert az putnokiak poroncsolnak belőle magunknak; az szőlő hegyünkön szélt fognak, szabadoson prédálják, övék valamink vagyon s nem miénk.

15. tanu Csokván lakozó Kaló János, nemes egri káptalan jobbágya, 38 esztendős, hiti után vallja: Az mikor hozzánk jőnek az putnokiak, kegyetlen szidalmat tesznek rajtunk, mely miatt szintén elfáradtunk.

16. tanu Daróczon lakozó Nagy Péter, nemzetes Imreh Deák uram jobbágya, 32 esztendős, hiti után vallja: Ezek az prédáló putnokiak minden reánk jőnek hol egyik része, s hol

másik része. Az abrak helyett vetni való buzát szednek rajtunk, mely miatt szintén elfáradtunk.

17. tanu Donha Imreh diznosdi nemzetes Frater Pál uram jobbágya, 36 esztendős, hiti után vallja: Az putnokiak minden napon rajtunk vagynak, csak három s kettő is szintén azt cselekeszi, valamit akar; legközelebb mostan az vetni való buzánkat hordják minden tíkozlással, mely miatt szintén elfáradtunk s elepedtünk.

18-dik tanu szilvási biró Czakó Márton, nemzetes Barius Ferencz uram jobbágya, 60 esztendős, hiti után vallja: Tegnap előtt jöttek reánk az putnokiak, ezek között volt Darkó Geczi, poroncsolt hogy kenyeret 12-őt adjunk, s minden gazda egy egy tyúkot. Engemet az asztalra keresztül vontak és verni akartak az borért; egy szegény ember szőlőjét megszedvén, volt egy dézsa mustja, azt épen megitták; egy szegény asszonyt addig vertek, hogy sem él sem hal. Más egy embert Varró Mátyást kegyetlenül megvertek, szólván az maga javainak prédálásáért.

Végezetre egy szájjal és egy nyelvvel vallják közönségesen, hogy rettenetes szidalommal illetik őket: Aha ördög teremtette, eb anyájú, ördög lelkű, lélek kurvafiai. Sem iffiunak sem öregnek böcsületi nincsen tőlök; mely még az prédálásnál is majdan keservesebb.

Balthazar Jakotelki
iudlium cottus Borsodiensis
(P. H.)

Georgius Horváth
iuratus eiusdem cottus
manu iudicis (P. H.)

(*Eredetije* a gr. Erdődy-féle Vörösvári levéltárban.)

Közli: Komáromy A.

VEGYES KÖZLÉSEK.

DR. MAITZEN BÉCSI ÖSZTÖNDÍJA.

Dr. *Maitzen* Gergely zágrábi kanonok 1551-iki végrendeletében honfitársai számára a bécsi egyetemen következő alapitványt tett: »*Item habeo apud Magistrum Lucam, rectorem uniuersitatis Viennensis, florenos hungaricales aureos centum et quinquaginta quos omnes, tam videlicet illos quingentos in moneta, quam etiam in auro centum quinquaginta, lego ad vniuersitatem Viennensem, ut semper, donec durabit familia mea, quando aliqui Viennae voluerint studere, habeant priuilegium seu salarium in eadem uniuersitate Viennensi, vel si quando non fuerint Viennae aliqui de generatione mea, extunc alii duo pauperes Sclaui, de quibus expectaretur bona spes, in eadem vniuersitate habeant priuilegium vel salarium demptis de ciuitate Montisgrecensis et capitulo Zagrabiensi habentibus beneficium, prout haec D. Mag. Lucas praefatus disponet, cujus fidem totum hoc negotium transigendum committo.*«

A végrendelet végrehajtói, mint az alapitó-levél írja, ezen összeget ezer frtra emelték s Guettenfelder Lukácsnak (art. et phil. mag.) ki is fizették. De Lukács maga, az összeget nem fizette be s ezért a rector és a consistorium, a zágrábi káptalan és Sigmonditsch Péter a hagyományozó unokaöcscse kérelmére kiállitotta az alapitó-levelet. Az alapitványi összeg Polderitz Kristóf a Luk. mag. unokaöcscse kezében van, ki arról kötelezvényt állitott ki.

Az alapitó-levél értelmében egy ösztöndíjra Sigmonditsch Péternek s halála után legközelebbi rokonainak van ajánlási joguk, a Maitzen család tagjaiból. A második helyre az alapittvány superintendense ajánl. Az ösztöndíjasok a Rózsa- vagy Bárány-bursa szabályaihoz kötelesek magukat tartani, s 3 év alatt a baccalaureatust s a következő 2 év alatt a magisteriumot kell megszerezniök. Első sorban slavoniai, azután ilyennek

hiányában krajnai, karinthiai vagy alsó-stiriai tanulók tarthatnak az ösztöndíjra igényt.[1]

I.

Nos *Georgius Walterus*, philosophiae ac medicinae doctor ac pro tempore rector almae vniuersitatis *Viennensis* eiusdemque physices professor ordinarius, caeterique domini consistoriales, memoriae commendamus per praesentes, quod honestus vir *Petrus Sigmonditsch* artium liberalium ac philosophiae magister, nobis hodie piae memoriae magistri *Lucae Agathopedii* quittanciam praesentavit, qua se hic suosque heredes pro *mille Rh. florenos* tenere debere illi obligauit, quos quidem mille florenos *Renenses* constat fuisse ab auunculo illius, reuerendo videlicet *Gregorio Maytzen*, canonico *Zagrabiensi*, ea sub condicione legatos in testamento, ut in hac nostra vniuersitate *Viennensi* vnum stipendium ex eis fundaretur, et donec duraret familia sua, quando aliqui hic *Viennae* ex ea velint studere, haberent subsidium ad studia; familia vero deficiente, duo alii *Sclaui*, pauperes de quibus expectaretur bona spes, demptis tamen ciuitatis *Montis Graecensis* liberis et capitulo *Zagrabiensi*. Qui quidem magister *Petrus* porrigens nobis dictam quittanciam orauit nos summopere, vt supra dictos mille florenos Renenses supra bona libera et non litigiosa locaremus, prae omnibus aliis autem heredibus magistri *Lucae*, si modo super illis sufficientissimo modo cauere valuerint, ac in singulas angarias nepotibus illius competens stipendium se numerare promiserint; propterea autem intercessit pro heredibus magistri *Lucae Agathopedii*, quia cum non modo de se, verum etiam de suo auunculo supra nominato, cum anno etc. 51 in aedibus clarissimi viri domini Martini *Reichkel* decumberet, omnium mortalium plus meruisse agnoscit. Praeterea, videns se ob tenuitatem suarum recularum non posse saepius huc *Taurino* (?) venire, orauit etiam nos, vt daremus sibi vnas literas sub appendenti sigillo nostrae vniuersitatis, in quibus ei concederemus potestatem stipendiarios supradicti stipendii superintendentibus semper praesentandi, ne aliqui abusus in eo fierent per alienos a familia sua, eo vero decedente vt proximior frater in familia *Maytzen* simile ius semper tandem obtineret. Cuius quidem honestis peticionibus moti, vtpote quem et membrum nostrae vniuersitatis esse scimus, et supra dicti *Gregorii Maitzen* nepotem, ex sorore natum, promittimus nos iuxta peticionem ipsius magistri *Petri* hanc totam summam pecuniae. mille videlicet Renenses florenos velle elocare: et etiam illi potestatem stipendiarios nobis vel nostris superintendentibus, quos in hoc stipendio ordinabimus, praesentandi (non obstante tamen fratre proximiore si qui in familia testatoris habetur) et post eum fratri proximiori dare: imo damus et concedimus harum nostrarum testimonio. Actum Viennae etc.

Kívül: Si magnificus dominus rector domino *Martino Reichkel* huic per omnia reuerso (vt dicitur) respondentem obligationem non dederit,

[1]) L. Bécsi Egy. ltár fasc. II. Lit. m. Nro 3.

obligationem magistri *Lucae*, qua se suosque heredes tenere debere mihi obligauit, nullo modo det sibi, neque consistorio, eo quod ego sum heres *G. Maitzen* et me magis haec res concernit, quam dominum rectorem uel consistorium.

Petrus Sigmonditsch, m. p.

II. Bécs, 1598. sept. 28.

Von dēr fürst. durchl. herrn *Mathia*, erczherczogen zu Össterreich vnnsers genedigisten herrn wegen, durch die *Niderösterreichische* regierung dem herrn rectorj vnnd consistorio alhieiger vniversitet auf jren in sachen des *Maiczerisch* stipendium belangenden bericht anczuczaigen: hechstgedachte fürst. durchl. haben sich daruber genedigist dahin resoluiert, das sy jro gedachten jeren bericht genedigist gefallen lassen, doch das der *Sigmunditsch* sich dahin legitimiere, das er der fundation gemäss dises beneficii fächig vnnd catholisch seye, wellichen man sy hiemit erindern wellen. Actum Wienn den achtvnndczwainczigisten tag Septembris anno etc. im achtvnndneunczigisten.

Kívül: Dem herrn rectori vnnd consistorio der alheilgen vniuersitet zueczustellen etc.

Közli: Dr. Schrauf K.

KIS-MARTON TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

Bécs városa ltárában Kis-Marton történetéhez érdekes okirat őriztetik, mely »1453 an phincztag vor Sand Merten tag« (nov. 1-én) Bécs-Ujhelyen kelt, s mely következő felirattal van ellátva:

»Berednuss« zwischen Kaiser Friedrich und »Conrat« Eyczinger von Eyczingen betreffs *Übergabe* des Schlosses und der Stadt »*zun Eysenstat*« durch Vermittlung Hans Graedenekker's, Wilhelm Frawnberger's und Hans Seibersdorffer's von des Kaisers Seite.«

Ez okirat tartalma szerint Eytzinger Konrádnak az általa megszállva tartott Kis-Martont köv. feltételek alatt kötelessége a császárnak átadni: A Huber-ház két szőlővel együtt maradjon Eytzingeré s örököseié. A sáfrány és káposztáskert legyenek Eytzinger személyes tulajdonaivá, s halála után ezek szálljanak a császárra. A gundolskircheni (Alsó-Austria, Gumpoldskirchen) és S. Jorigeni (Sz. György, Pozsony mellett), melyeket Eytzinger vásárolt, hasonlag legyenek tulajdonaivá. Békéltesse ki a császár V-ik Lászlót Eytzingerrel ezen felül egy évre 1453 nov. 8-tól Eytzingernek biztos menedéket ád.

Az okiraton a császár pecsétje s Eytzingeré helyett az ő tanúi Grymm Fridrik Hawczynger Hanns és Pruckner István pecsétei.

Közli: Dr. Schrauf K.

II.

A kismartoni városi plébánia-egyházra vonatkozó négy okmány.

Ezen egyház történetéhez adalékot szolgáltatnak azon XV. századbeli négy okmány másolatai, melyek a város plébánia-irattárában őriztetnek. A másoló szerint, kinek irása a múlt század végére látszik vallani, ez okmányok a városi levéltárban lévő egy másolatról és három eredetiről irattak le; s a negyedik helyen említett okiratra nézve ott áll a leíró jegyzete, hogy a négy pecsétet a tüz szétolvasztotta az eredetin. Im itt közlöm e másolatoknak rövid kivonatát.

»Copiae aliquot communicatorum cum Parocho Documentorum Litteralium in Archivo L. R. Civ. hujus Kismartoniensis asservatorum.

Sigismundus stb. tudatja, hogy nob. Domina Anna vocata filia Johannis, filii Sebewk de Zemne, relicta Kebolfichar, portiones suas possessionarias in Possessionibus Csakan in Sopromiensi, ac Perendorf et Hoffenvoth in Mosoniensi comitatibus, Ecclesiae Parochiali Sti Martini Epis. et Conf. in oppido Kismarthon vocato, et per consequens ipsius Ecclesiae Parochialis Plebanis pro tempore constitutis, perpetuo donasset, imo donavit, cum cunctis eorundem pertinentiis possidendas ita videlicet ut Plebani et Rectores singulis diebus ad honorem Virginis Mariae in aurora unam missam decantare debeant. Praesentes autem sigillo nostro majori, quo ut Rex Hungariae utimur, fecimus consignari. Datum in dicto opp. Kismarthon feria quinta proxima ante Festum Beatorum Fabiani et Sebastiani Martirum. An. dom. Mill. quadringentesimo sedecimo, Regnorum autem Nostrorum anno Hungaricorum vigesimo nono, Romanorum vero sexto.

(Másolatról.)

Miklós pápa levele Frigyes császárhoz, Róma 1451. undecim Kal. aprilis, magyar alattvalókra vonatkozó vallásügyben.

(Másoló megjegyzi, hogy eredetiről iratott.)

Pál pápa bullája. Cupientes ut parochialis Ecclesia Sti Martini in Civitate Ferrea, Jaurinensis Dioecesis congruis honoribus frequentatur, ac etiam in suis structuris et aedificiis conservetur et ornamentis decoretur, a látogatók és adakozók részére bucsuengedményt hirdet. Róma 1468. Tertia Non. Januar.

(Eredetiről.)

Sándor pápa idejéből szentszéki bulla 1500. 2. Januarii. Cupientes ut parochialis Ecclesia Sti Martini Episcopi in ferrea Civitate, Jaur. Dioec., ad quam, sicut accepimus, dilectus nobis in Christo Laurentius Grashamp, Plebanus Ecclesiae Sti Georgii de Sancto Georgio penes dictam civitatem, singularem gerit devotionem, congruis frequen-

tetur honoribus, ac in suis structuris et aedificiis debite reparetur, conservetur, et manu teneatur, nec non libris, calicibus, ornamentis stb. muniatur, az egyházlátogató és adakozó hiveknek . . . centum dies de injunctis eis poenitentiis misericorditer in Domino relaxamus.
(A városplébánia másolatainak irója szerint ez is eredetiről iratott le.)

A helynevekre nézve megjegyzem, hogy Csákán alatt Fehéregyház, Perendorf alatt Pándorf értendő; Zemne alatt pedig Zemenye lappang. Hoffenvoth és Kebolflchar hibás leirás miatt előttem ismeretlen helyilletőleg család-név. A plébániának nincs arról tudomása, hogy az emlitett adományozott birtokokat valaha az egyház megkapta volna; ugy látszik, hogy sikeres ellenmondásra akadt az adományozás. Minthogy ez okmányok nézetem szerint az 1768-i tüzet, mely a városi levéltárt nagyrészt elpusztitá, kiállották s csak azután másoltattak le a plébánia számára; azért azt gondolom, hogy azok, és pedig egyik másolatban, három eredetiben, a városi levéltárban még föltalálhatók volnának.

Közli: STESSEL JÓZSEF.

III.

Kismarton történetéhez.

Eigentlicher Entwurf der k. Fr. Eisenstadt ihres dermahligen Standes u. was selbe von der Freimachung an bis hieher erlitten u. ausgestanden hat.

Demnach diese St. Eisenstadt, so vormahls dem Haus Österreichs incorporiret war, die Freimachung gesucht, ist selbe in Defecte zu der erforderlichen Mitteln, bemüssigt worden ein Cap. v. 16,000 f. aufzunehmen, darzu sind kommen 1000 Eimer (!) Ung. Wein, so nacher Hof in kaiserlichen Keller abgeführt wurden.

Die Freimachung ist geschehen A. 1648 bis 1649.

A. 1681. ist die halbe Stadt abgebrannt.

82. abermahlen fast die halbe Stadt.

83. Ist das Stadt von dem Erbfeind totaliter zu Grund gerichtet worden.

84. Haben die Portiongelder angefangen, u. können Wir vermög gefertigten Rchgen bis auf diese Zeit über 200.000 Fl. richtig abgeführt zu haben wahrhaftig beweisen.

Haben die Kreuzen mit 8000 Mann unvorsehend das arme Stadt angefallen, u. mit Gewalt eingedrungen, auch daselbst durch ganze 7 Wochen mit der armen Bürgerschaft ex puro Religionis et Nationis odio (weil die ganze Stadt pur katholisch u. in lauter deutschen bestehet) gehauset, dass welche auch das Leben verloren, u. die es erhielten, durch Plündern u. Rauben um all ihr Hab u. Gut gekommen, u. welche auch nach Entsetzung der Stadt mit Ausfahl u. Nachsetzung um Ihrer Mayestät beständigen Treue Wissens abgefangen worden, haben mit grossen Geld-

unkösten ihr Leben wiederum lösen müssen, von welche gegen Ihre Majestät stetts getragene Treue noch keine Ergänzlichkeit? = (Erkäntlichkeit) gleich wie Andere sattsam erfahren, erstattet worden, — nebst diesem

sind wir von den Kurutzen A. 1706. durch das Feuer angesteckt worden, also zwar dass von der Stadt alles abgebrannt, u. in Aschen gelegt war.

Dann haben wir die v. Ihrer Majestät hinein verlegte Soldateska als v. General Formond,? (= Virmond) Max Stahrenberg u. Eugen bis 1709. durch unsen selbst unterhalten, ja auch denenselben die erforderliche kleine Mondour geschaft, nicht weniger in Placirung der Kranken, wo sogar die Stadt inficiret worden, u. viel der Inwohner gestorben, bis 6000 fl. auf Credit aufnehmen müssen, welche Unkösten wir noch bei Ihro Majestät Josephi 1-i glorwürdigst Angedenkens sollicitiret, auch eine reichliche Bonification darüber erhalten hätten, so nicht Allerhöchst gedacht Ihro Maj. Todesfall so frühzeitig inzwischen gekommen wäre.

Da nun diese Feindesgefahren u. ungarische Kriege aufgehört, so haben wir die landeskundigen Müssgewächse an Weingärten u. Feldern erleiden müssen, sind wir

Anno 1710. leider Gott durch die Schauer also heimgesucht worden, dass in den Weingärten u. Feldern Alles erschlagen, so dass die Bürger nicht so viel gefähsnet haben, dass sie in andern Jahr anbauen konnten.

A. 1713. haben wir die leidige Pest ausgestanden, u. zur Bestreitung deren hiezu erforderlichen Unkösten neue aufnehmen müssen.

A. 1714. haben wir abermahlen in den Feldern, dann A. 1718. an Weingärten u. Feldern einen erschröcklichen Schauer erlitten.

Item ist die Dürre nachher so gross gewesen, dass man an Körndl und Grass den grössten Abgang erlitt, auch dessenwegen zur Erhaltung der Militz das Heu u. Körndl von entlegenen Orten mit grossen Unkösten herbeischaffen musste.

Letzlichen hat die Stadt kein einziges Beneficium, wovon selbe nur einen Kreuzer zur Unterhaltung der Stadt, oder Abführung der Interessen nehmen könnte; die Bürgerschaft wuste sich wegen der letz ten Brunst nicht zu helfen, sie wollten die Lob verkaufen, Pfaun ha dafür 30000 f. angebothen, Stadtrichter u. Magistrat haben bewilliget aber die Bürger nicht; dann

A. 1759. 1768. 1776. wurde die Stadt abermahlen in Aschen gelegt.

A. 1779. 1788. et 1801. wütete hier eine schröckliche Viehseuche. Seit 1793. bis 1808. hatte die Stadt 7 landtäge, 3 Insurrectionen, u. eine noch im J. 808. festgesetzte, zu entrichten, dann Kriegsbeiträge u. Subsidien zu entrichten.

(Kismartoni Binder János polgár birtokában levő kézirat után, mely a jelen század első tizedében *egy* kéz által, hihetőleg az eredetiről iratott le.)

Közli: STESSEL JÓZSEF.

ADATOK HOMONNAI GYÖRGY TÁMADÁSA TÖRTÉNETÉHEZ.

1. 1616. aug. 18.

A Történelmi Tár 1881-iki évfolyamában közöltem nehány a Homonnai támadását megvilágitó oklevelet. Az alább következő két levél szolgáljon ahoz ujabb adalékul.

Paria literarum a magnificis Geor. Homonnay, Andr. Dóczy, Nicolao Ezterhazy, et Andrea Lóniay ad comitatus datarum.

Spectabiles, magn., gener., egr. ac nobiles dni amici et vicini nobis obsmi.

Salute et servitii nri commendatione praemissa. Az uristentől Kltnek sok jókat, s jó egészséget kivánunk boldogul megadatni. Nagy szomorú szivel kénszerittetének ez irásunkkal Klteket megtalálnunk, hogy hallgatásunkkal ellenünk tött vádlásoknak ne láttassunk consentiálni, s adta volna bár az uristen, hogy erről Kglknek ne kellctnék irnunk, mert ez nem egyéb országunkban, hanem két felé való szakadás, ki után mi következhetik, könnyü ellátni, mert omne regnum in se divisum desolabitur, maga mondja Christus urunk, ki hogy im az mi országunkban is bejütt, megérthette Kltek az Tátrán innét való vármegyéknek Kassára begyült követi leveléből, kiket méltatlanul érdemünk kiül gyalázatosan felölünk irtanak Klteknek, számtalan panaszokat tevén ellenünk benne, culpálván azzal bennünket, hogy mi contra publica statuta et contra pacem publicam illetlen dolgokat akartunk volna cselekedni, mely magok imaginatiójára nekünk zendültenek, és hirünkben s nevönkben meggyalázván rút szidalommal illettenek bennünköt, szolgáinkat fosztották, verték, és Kltek némelyikünknek udvarházára is reá mentenek, és rút dolog a mit cselekedtenek, s mégis mi zavarjuk az vizet nekik, alól iván az folyóvizben. Minden megrögzött hazánk és nemességnek szabadsága ellen karddal támadtanak reánk, és azzal prosequalván bennünköt, mintha sem törvénye sem ura nem lött volna országunknak, és ő fge után is minden tisztviselők elfogytanak volna, hiszen mi is zálogos emberek voltunk, és ha kinek mit vétettünk volna, megtalált volna bennünköt, nem kellett volna szabadságunk ellen reánk támadni, és igy szidalmazni s vesztegetni hirünkben nevünkben mintegy nilvánvaló notoriusokat. De hogy az ő klmek panaszára térjünk: Első az, hogy mi contra pactata et publica statuta idegen hadakat hoztunk ez országban, és itt is hadakat fogadtunk. 2. Hogy azok az hadak némely nemes uraimnak megölésekkel jötteuek volna be, és némelyeknek halálos sebekkel. 3. Hogy azon hadak az ő klmek praedicatorit szidalmazták, fenyegették, és ebeknek nevezték volna. 4. Hogy templomokban (salvo honore) undoklottanak volna, és praedikáló székeket elvagdaltanak volna. 5. Hogy ő klmek közül némelyeket halállal fenyegettünk volna.

Ezek azért a kivel Homonnay uramot, és hogy mi ezeket értettük, minket is, Kltek elött vádolnak, kik ellen, bizony dolog, nem kellenék magunk mentségével Klteket terhelnünk, mivel ugyan ő klmek

magok is ezen vádlások ellen elég mentséget adnak mind az magok akkor csinált articulusokban, s mind az Kltekhez és palatinus uramhoz ő ngához írt levelekben is, mert az utolsó articulusokban azt inserálták ő klmek akkor, mind isten, mind a természet és hazánk törvénye ellen, hogy se közönségesen se privatim törvénynyel se legyen szabad ő klmeket keresnünk, ezért ez mostani ellenünk való cselekedetekért, mert ha törvénynyel procedálunk ellenek, stipulatis manibus öszveadták arra magokat, hogy karddal nyúljanak hozzánk.

Ez-e a mi országunk és nemességünk szabadsága? Ki nem látja ezt az nagy méltatlanságot, hogy mi ha kit törvénynyel keresünk közülök, csak valami privata personát is, hát ők karddal támadnak fel ellenünk mellette. Im látja azért Kltek ezt az nagy szép szent igazságot, és méltó dolgot, kit csak hallani is gyalázatos az mi nemzetünk között. Klteket még azon kérik, tudván azt, hogy Klnek két-két füle vagyon, hogy mind az kettőt ő klnek tartsa, és minket ingyen csak meg se halljon Kltek, és hogy mentségünköt se vegye be, kit Kltekre kellett volna ő klmeknek hadni. De megtetszik ebből is az ő klmek ellenünk való igazságok. Azt hisszük, tudták ő klmek, hogy ha szólnunk hagy Klmetek, megmentjük magunkat, s annak akarták idején eleit venni. Lássa azért ezt az szép igyenességet is Kltek. Palatinus uramnak is azt írják ő klmek, hogy az confoederatus országoknál mentse ő klmeket ez cselekedetekről, kit mi szükség cselekedni, ha oly nagy méltó okai vadnak az ő klmek ellenünk való feltámadásoknak, tudván azt ő klmek, hogy az idő előtt való mentség, vádlás, hiszem mentség nélkül is dicsérik érette ő klmeket, ha méltán cselekedte. De ítélje meg isten s ez világ is azt, ha csak egy mákszemni módjok is volt abban ő klmeknek, kit magok is jobban megértnek ezután. Ez mellett azért az nagy igazság mellett voltak ily készek ő klmek az magok nemzetére támadni, egymással így akarnának elfogyatni bennünköt, s ha másnak is oly kedve lött volna hozzája mint ö klnek, azt hisszük, hogy az mit az mi hatalmas és természet szerént való ellenségünk az török egynehány száz esztendő alatt véghez nem vihetett az mi nemzetünkön, ő kglmek vitték volna azt végben. Bizonyosok legyenek ő klmek abban, hogy ha ártani és véteni akartunk volna mi ő klnek, volt volna abban is módunk, de sem gondoltuk sem akartuk soha is, bizonyságunk lehet az uristen, és a kik ez dolgot értették. Nemde nem magyarok vagyunk-e mi is, és ha valakinek ez országban, országunk veszedelme miatt kárt kellene vallani, bizony ugy tetszik mi is károsodnánk ott, de mi szükség volt volna tahát valami oly mód nélkül való dologra igyekeznünk. Okosságunkat sem vette el annira az uristen, hogy magunk kárával és veszedelmével nemzetünknek és hazánknak kárt és veszedelmet igyekeztönk volna szerezni. Söt ha Homonnay uramnak igyekezetiben avagy cselekedetiben valami olyat láttunk volna, nemhogy tueáltuk volna abban, de arczul támadtunk volna inkább ö klmére, mivel fáj nékünk is az mi hazánk veszedelme. De soha, látja isten, csak meg sem gondolt valamit olyat, hanem

mindenekben mint ő fgnek igaz híve, és hazájának egyik oszlopa, s hazafia, és nemzete szeretője, mindenekben ugy viselte magát, és neque contra publica statuta, neque contra publicam pacem vétett. Mert hogy Raduly vajda ő nga mellé valami számu vitézt adott, az az ő fge annuentiajából, és patenslevele mellett lött, akármi nemzetből állott legyen is az, mert maga nem mehetett, s az magyar hadakat el is vonták volt mellőle, kit cselekedett az egész keresztyénségnek javáért, és maga jó hiréjért, nevéjért, kiben nem itéljük, hogy peccált legyen. Az mi penig az maga személyét illeti ő klmének, soha bizony az erdéliek libera electiójok ellen, kinek az török is annuált és protestált is mellette, nem nézett semmire. Mely libera electiót nemcsak az onnét inség és törvéntelenség alól kijött atyafiakra értette, avagy érti, hanem szabados országos gyülésből lött libera electiórúl, melyből ha választották volna ő klmét, kinek mi ellene lehetett volna benne, hiszem nem uj dolog ez országunkban, mert micsoda ostobaság volt volna azt nem látni, hogy anélkül az török ereje mellettek levén, nagy erő sem mehetett volna elő ott. Abban penig méltó és igaz módjok is lehetett volna és lehet is kötelességeknek sérelme nélkül, elhagyván egyebet. Az mostani urokat választásakor kötelezték articulussal arra, hogy in omnibus illorum privilegiis et libertatibus megtartja őköt, kit ha nem cselekedné, tehát in eo casu reá támadhassanak. Hogy penig ő azt számtalanszor általhágta, és csaknem mint rabjait, nem hiveit ugy tartja őköt, az napfényénél is világosb. Azért erre nézve nem látjuk az első vádlás ellen, hogy vétett volna sem ő klme sem mi, kiről ha kivántatik ezután inkább és bővebb informatiót és mentségünköt is adhatjuk.

Másodszor, az mi az idegen hadaknak cselekedetit illeti, a hol azzal vádolja ő klmek, hogy emberöléssel jöttenek be; az esett egy Fekete László nevü atyánkfián, ki jól lakván együtt házánál velek, s elbocsátván házátul, azután vesztek az fiával azon Fekete Lászlónak öszve, részeg levén mindakettő, kik mikor egyik is másik is kardhoz nyultanak volna, más józan lengyel az apjának barátja megragadta az fiát, és vitte be udvarában, mely zajra boros szeszszel álmából felkelvén az megnevezett atyánkfia, azt kezdte vagdalni, az ki a fiát oltalmazta és bevitte, kinek ujjait is vagdalta el. Amaz szaladván és sebeit látván, azon puskával a melyet eleiben hánt, lötte azután által, ki maga kereste magának a jámbor az veszedelmet. De ha ez szintén külömben lött volna is, kit mi bizonynyal így értettünk, ez támadás nem illett volna, mert az atyjafiainak mind az kapitányok, s mind Homonnay uram ő klme illendő törvént igért, s bünösnek találtatván, megbüntetődött volna. Mivelhogy nem is az mi akaratunkkal cselekedte az jámbor, és egyébaránt is más processusa volt ennek. De nem maradtak adósa nyavolyások ők is az lengyelek, mert minemű szörnyü halállal öltek ő bennek is egynehányat ő klmek ugyan, iszonyodásra való.

Harmadszor, az mi az praedikátor uram szidalmazását és fenyegetését illeti, azt sem mi hagyásunkból cselekedték, ha cselekedték is, de

nem itéljük, s nem is maradtak penig abban is adóssá, megadták ö klmek is az kölcsönt nekik. Azért ez sem láttatik elég oknak az mi ellenünk és országunkban megtiltott insurrectióra.

Negyedszer. Hogy az ö klmek valamely templomában (salvum sit) undoklottanak volna, és valami praedikáló széket is taszitottanak volna le: nem látjuk ebből is elég okának lenni az feltámadást egy olyan embernek embertelenségejért. Nem szólunk az ő klmek gyalázatjára, de az minemő templomok ide néhol vadnak, az vevén magára a hol ugy vagyon, az barom is bele jár delelni, s nem csuda, ha azoktul az a rosz vásott ember példát vött, néha ott történik az is olyankor, hogy a praedikáló széket is eltaszitják, kit szemeinkkel láttunk.

Ötödször. Hogy ő klket mi fenyegetnénk, avagy fenyegettük volna, mi azt nem tudjuk, s azt arányozzuk, hogy kevés bizonyságot is találna ő klmek arra. De ez az egész világ előtt vagyon, hogy ö klmek nem csak fenyegettek, és most is fenyeget, de nilván fel is támadt. De ha mi efféle lött volna is, valljon ez lött volna-e annak a rendi, hogy generalis insurrectiót csináljanak ellenünk, és karddal, szidalommal s gyalázással nyuljanak magok authoritásával magok hazafiokhoz? Hiszen volt urunk, volt törvényünk, és voltanak országunkban főgondviselők is, az ki befogott volna minket. Im látja azért Kltek, ha méltó és elegedendő okok-e ezek az insurrectióra, és az minket szidalmazásra, és mind idegen nemzet elött, mind magunk nemzeti előtt és Kltek előtt gyalázásra és vádlásra.

Kérjük annakokáért ti Klket, nekünk tartott füleivel vegye be az mi igazságunkat és mentségünköt is, kit az ö klmek Kltekhez tött irása extorqueála tölünk, mert a magunk nemzeténél való pántolódástul és gyülöségtül mi idegenek volnánk. De látja mind isten s mind ez világ, hogy ő klmek mind az okai, mert hiszem mi is igaz magyarok és hazafiai vagyunk, szolgálatra valók penig, ha szintén valamiben impingálnánk is, non ex malitia, ugy tetszik, ugy sem érdemlenénk, hogy agyon verjen ö klmek bennünköt; annival inkább, hogy semmiben magunknak gonoszok nem vagyunk, hanem inkább magok az közönséges jónak szolgálatjára nevelniek kellenék ö klknek bennünköt, lám sem urunkat el nem árultuk, sem országunkat, hanem inkább azoknak szolgálni igyekeztünk. De mindezeken az Kltek bölcs itéleti, ha igy megvettettünk érdemletlenül magunk nemzetétől, kénszerités alatt gondviselésünknek kell magunkra lenni, és böcsületünköt meg is kell oltalmaznunk. Az kik penig abban sértegettenek bennünköt, protestálunk is Kltek előtt ellenek, hogy idövel országunk és nemességünk igazságával akarunk élni. Mindezeket azért ponderálván Kltek, hiszszük, ugy viseli ebben hozzánk magokat, hogy nem idegenit, hanem inkább vonszon az közönséges jó, és országunk s maga szolgálatjára bennünköt Kltek.

Bettlennek penig az ő sok számtalan hamis és practikás irási, kit Kltekhez tött egynehány ízben, nem érdemlik, hogy azokról való mentségünkkel és irásunkkal Kltket kellessék terhelnünk, avagy csak papirost is

vele feketitenünk, a kinek isten látni s hallani hagyott, könnyen eszében veheti akárki is az rút gonosz factióit, mely gonoszságit és isten ellen tött cselekedetit másra keni, maga im elég nilván vagyon mind ez világ előtt. De végezzük irásunkat, várván az Kltek jó akaratját, és hazafiaihoz való szeretetit, kiben nem is kételkedünk. Bő irásunkat penig Kltekhez megbocsássa Klmetek, az időhöz is kellett magunkat alkalmaztatnunk. Tartsa meg isten Klmeteket jó egészségben. Datum in arce Ungvár, die 10. Augusti anno dni 1616.

Spl. magn. gener., egr. et nblium Dnum Vrum
servitores, amici et vicini
comes Georg Drugeth de Homonna,
Andr. Dóczy,
Nicolaus Ezterhasy m. p.
Andreas Lóniai.

(Egykoru másolat a kassai városi levéltárból.)

2.

Illme dne etc.

Fejér Demeter uram ide jövén, mind tőle s mind Ngod leveléből megértettem, hogy Ngod az havas alatt vagyon. Az moldovai szerencsétlen állapatot is megértettem, kit ezelött is hallottam, de soha el nem hihettem. Azért Ngod legyen ott az helyben, söt bár az havas alatt lenne Ngod sok okokért. Én Pettracsko uramat elbocsáttam Nghoz, én is oda megyek, csak Ngod legyen vesztegségben. Elég nagy búban nyavaljában vagyok itt az lator vármegyék miatt, ha csak házamból egy két mélyföldnire kimenyek is, mingyárt azt költik, hogy Ngddal löttem szemben, söt csak értenének valamit is, mingyárt feltámadnának, mert Forgács uram ugy szállította le őköt, hogy Ndtól ne féljenek, sem én tőlem, hanem Ngod legyen vesztegségével. Pettracsko uramtól én izentem Ngdnak. Éltesse isten Ndat jóegészségben.

Ungvárt, 18. Augusti, anno 1616.

Illmae Dnis Vrae

servitor et frater addictus
comes de Homonna etc.

Külczím: Illmo principi ac dno Raduliae Walachiae Transalpinae waivodae haereditario etc. dno et fratri observandissimo.

(Egykoru másolat Kassa városa levéltárából.)

Közli: BARABÁS S.

ERDÉLYI FEJEDELEMASSZONYOK LEVELEI.

A kérdés, hogy gyakoroltak-e az erdélyi fejedelemasszonyok uralkodói jogokat, még nem volt kutatás tárgya. Az alább következő négy levél adalékot szolgáltat a kérdéshez. Ezek közül a másodikat Lasztókai

László úr közli Eperjesről, az I. és III-ikat Demkó Kálmán úr szivességének köszönhetjük ki, mint tudva van, Lőcse városa gazdag levéltárát kitűnően rendezte. Végül megjegyezzük, hogy a III. számú levél Rhédey Ferencz elfogatásához s abból következett halálához szolgáltat új adatokat.

I. 1619. decz. 22.

Susanna dei gratia regnorum Hungariae Transylvaniaeque principissa et Siculorum comitissa.

Generosi domini nobis honorandi, Salutem et benevolentiae nostrae commendationem.

Az Kegtek levelét vöttük mind az includáltatott párral együtt, melyeknek tenorát bőségesen megértettük. Hogy Kegtek késedelem nélkül értésünkre adta az dolgot, Kegtektől jó néven vettük. Az mi illeti azért az lengyelnek hadra való készölletit, lehetséges, hogy had nélkül ez nagy háborúságra való képest nem hagyják országokat, netalám, hogy Homonnai ilyen dúlást, prédálást tétete az országban, gondolkodnak ők is arról, hogy Magyarország sem hagyja könnyen, hanem bosszút igyekezik állani az rajta esett méltatlan sok kártételért, igy lévén, hihető, hogy az határban hadat akarnak fentartani, de hogy nyilván való ellensége legyen az király és kiválképpen az respublica Magyarországnak, még azt el nem hihettük magonkban, mert tudja azt az lengyel király és az ország is, hogy török császár soha azt ő nekik el nem szenvedné, mindazáltal embernek ellenségét nem jó semminek vélni, hanem igen kell vigyázni és generalis uramnak hadait bizonyos helyben szállétani és Széchy uramat is igen kell siettetni, hogy eggyezzen meg Rákóczy urammal, ha az két rendbeli hadak megeggyezhetnek, ha szintén ujabb dolgot akart volna is az lengyel próbálni, mi azt hisszük, hogy alább hagyja azbeli szándokát, uram ö kegme is tudom, szüntelen kezdi sollicitálni az portát, és azt megértvén az török, még az télen sok ház gyúl az tatár miatt fel Lengyelországban. Interim Kegtek efféle közönséges híren meg ne nyugodjék, hanem magok bizonyos emberét valami praetextus alatt bocsássa be Lengyelországban és láttassa meg Kegtek az állapatot, ha így vagyon, az mint irják. Az pogány táborba is szoktanak kímeket bocsátani és minden dolgot meghoznak fizetésért az embernek. Azért Kegtek is találhat abban módot, hogy kím által minden dolognak végire mehet, kivel hasznosabb dolog hadakozásnak idején nem lehet, mint ellenségének apparátusát és szándékát bizonyoson megérteni. Igen szükség Kegteknek gyakran írni uramnak ö kegmének, hogy értse az ide való állapatokat. Annakfelette Széchi uramat solicitálni, hogy siessen elérkezni ökegme. Az mi nézi pedig az mi indolásonkat, hirtelen nem akartonk indolnonk, hanem Kegtektől vártonk informatiót, el is végeztük vala magonkban, hogy kiskarácsony napig nem indulonk, annyival inkább, hogy ez Kegtek levele érkezék, nem sietönk megindolni, hanem Kegtek minket gyakorta tudósétson minden hirek és állapatok felől, hogy ahoz tudjuk alkolmaz-

tatni magonkat. De cetero G. D^{nes} V^{ras} diu et feliciter valere optantes. Datum ex arce nostra Varad die 22 mensis Decembris anno 1619.

Benevola
Susanna principissa.

P. S. Rákóczy uramat kértük, hogy megküldje levelönket Kegyelmeteknek. Azért ha azután valami hírt értett Kegtek, adja értésönkre, ö kegme meg is küldi az Kegtek levelét mi nekönk.

Külczím : Generosis dominis Melchiori Rejner, Andreae Berzeviczey et Joanni Palaticz proventuum fiscalium regni Hungariae superioris administratorum etc. nobis honorandis.

Cito.
Cito. Citissime.
Cito. Citissime.
Cito. Citissime.

Más kéz : 27 Decembris anno 1619.

(Eredetije a lőcsei városi levéltárban).

Közli : P. B.

II. 1620. márcz. 14.

Prudentes ac circumspecti nobis honorandi. Salutem et felicitatem.

Intelleximus vos erga curiae nostrae magistrum volentes gratorum animorum specimen addere, eidem carpemtum coreo obductum medio Spectabilis et Magci domini Francisci de Pereni supremi Aulae nostrae Capitanei promisisse; quam vestram in nostros Aulae officiales propensionem uti grate recognoscimus, ita Vos praesentibus requirendos esse duximus, promissi istius vos commonefaciendo, rogantes dicto curiae nostrae magistro datae semel spei et oblationis factae effectum optato requeipsa contestatum reddere haud differatis, gratiam suae serenitatis, domini nostri charissimi, nostramque benevolentiam in aliis rebus pro compensa rursum expecturi. De caetero Vos bene valere cupimus. Datum in libera ac regia civitate Cassoviensi, die 14. Martii, anno 1620.

Susanna Principissa m. p.

Külczím : Prudentibus ac circumspectis judici et juratis civibus liberae ac regiae civitatis Eperiesiensis e. c. t. nobis honorandis.

(Eperjes városa ltrában levő eredetiről.)

Közli : LASZTÓKAY LÁSZLÓ.

III. 1621. aprilis 11.

Susanna dei gratia electa Hungariae, Dalmaciae, Croatiae, Sclavoniaeque regina, Tranniae principissa et Siculorum comitissa etc.

Prudentes ac circumspecti viri dni fideles nobis sincere dilecti, salutem et gratiam nostram. Nyilván lehet Hüségteknél Szécsi György felfu-

valkodván, egynehány izben adatott hitleveléről, szerelmes uramnak és az nemes országnak köteles hüségéről és az uniónak szövetségéről megfeletkezvén, három vagy négyszáz lovast meg annyi számú gyalogot gyüjtvén, pártolást szerzett, Rédai Ferencz uram magát nagy betegen mikor Zabattka táján hozatta volna, utát tolvajul megállatta, és megharczolván szolgáival, ő magát megfogatta és Murányban felvitette, Szerenczinj Istvánnal árulóval sok hamis hütivel practicálván, Fileknek várát megvétette és ott Gömör vármegyében az nemes hiveink házait rontatja, fosztatja, utakat állatja, mely hitszegéséjért mind őtet s mind az körülötte valókat az úristen csudállatos képpen megbünteti. Hogy penig gonosz szándékában elő ne mehessen, látván az én szerelmes uram is Ferdinánd császárnak méltatlan és mód nélkül az békesség dolgában kivánságát, melyet Hüségtek rövid nap megért, tudván immár Szécsi Györgynek álhatatlan dolgát, ottfen jó állapotba rendelte az erősségeket, immár jöttest jö ő kegme erős hadaival Filek tájára. Ma érkezék ő kegmének levele, melyben parancsolja azt, hogy az vármegyéknek ő kegme nevével megparancsoljuk, mig ez tüz jobban meg nem gerjed, hogy Kegtek ilyen országunk és fejedelme árulója ellen personaliter felülvén, ide Kassa mellé lovasokkal, gyalogokkal szállanának.

Azokáért Hüségteknek mint szerelmes hiveinknek hagyjuk és parancsoljuk, hogy sem órát, sem napot, sem több levelünket erről nem várván, jó puskás gyalogokat az Hüségtek régi szokása szerént ide Kassa városában siessen küldenie, hogy az én szerelmes uram onnan feljül hadaival és mi is innen felöl fizetett hadainkkal és az végbeliekkel együtt az felfuvalkodott nemzetsége árulói ellen jobb módjával procedálhassunk. Mely Kegtek ebbéli promptitudóját és serénységét szerelmes uram kedvesen veszi; De cetero bene valeant, nec secus faciant. Datum in civitate nostra Cassoviensi 14. Aprilis anno 1621.

Susanna m. p.

P. S. *a fejedelemné kezével:* Minthogy penig az vármegyék is bizonyos követeket bocsátnak be hozzánk ad 18. diem praesentis mensis Aprilis, azért Kegtek is bizonyos attyafiait kettöt vagy hármat ad eandem diem estvére küldje be hozzánk, hogy másodnapon jó reggel consultálkodhassunk mindenekrül.

Külczím. Prudentibus ac circumspectis viris N. N. judici ceterisque juratis civibus et senatoribus regiae ac liberae civitatis Leutschoniensis etc. Fidelibus nobis syncere dilectis Leutschoviae.

(Eredetije a lőcsei levéltárban, a fejedelemné nagy pecséte alatt kiadva, a lőcsei városi levéltárból.)

IV. 1627. febr. 10.

Catharina von Gottes Gnaden geborne Marggräfin ausz churfürstlichem Stamme Brandenburgh etc. des heiligen Römischen Reichs vnnd in Siebenburgen Fürstin Frau etlicher Antheill des Königreichs Vngarn, Gräffin der Säckeln auch zu Oppeln vnnd Ratibor Hertzogin etc.

Unsern gnedigen Gruisz vnnd geneigten Willen zuuor, edle Ernueste besonders liebe getrewe.

Wir werden berichtet, dasz ihr die viervnnd zwantzigh Cublen Haber so ihr vns in vnserm daselbst Anwesen verehret, vnserm gewesenem Stallmeister nit entrichtet, vngeachtet er euch darumb ansprechen vnnd selbige forderen laszen. Wen vnsz nun solche Hinderhaltung (dem wir vns nit versehen) sehr fremb vorkommet, sonderlich darumb, weill ihr sonsten hiebevorn noch wenig an vnsz gewendet, auch nunmehr dieses geringes Praesent herauszzugeben euch beschweret, so glangt an euch vnser Befelch, ihr wollet, sobalt euch dieses Schreiben zugestellet wirdt, vnserm lieben besondern dem edlen Paulo Strassbourgh solche vierundzwantzig Cublen Haber zustellen vnnd hierinnen den geringsten Mangell nit erscheinen laszen; daran geschicht vnser gnediger Wille vnnd befehlen euch sonsten in Schutz des Almechtigen. Datum in der Statt Neeszen den 10. Februarii anno 1627.

Catharina m. p.

Külczím: Den edlen ernuesten ynsern lieben getrewen Richter vnnd Rath der Statt Caschaw etc.

Más kéz: Exhibitae 28. Februarii 1627.

(Eredetije Kassa város levéltárában).

Közli: P. B.

A GRÓF TELEKIEK MAROSVÁSÁRHELYI LEVÉLTÁRÁBÓL.

1. 1657. maj. 17.

Franciscus Rakoci dei gracia electus Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus etc. Siculorum comes etc.

Generose fidelis nobis grate, salutem et gratiam nostram. Ez holnapnak tizenharmadik napján emanaltatott Kgd levelét elvettük; urunk atyánk ő nga parancsolt, hogy az mostani expeditiobúl a kik itthon maradtanak, avagy az utból visszaszöktenek, és kik micsoda mentség alatt vadnak, azokat felcirkáltassuk szorgalmatosan. Azért igen szorgalmatosan felcirkáltatván, arról való registrumát kezünkhez küldeni ne késsék, annak felette mindenfelé bizonyos meghitt embereit jártatván holmi hirekről tudakozzék s ha mit érthet Kgd, minket is tudósitson. Eidem stb.

Datum in castro nostro Colosmonostoriensi die 17 Maii 1657.

Franciscus Rakoci m. p.

Külczím: Gen. Thomae Basa de Zabola celsissimi principis dni parentis nri consiliario, trium sedium siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai supremo capitaneo etc. fideli nobis syncere dilecto.

2. 1670. nov. 16.

Szolgálok Kgdnek uramnak.

Akarnám uram ha valami bizonyos hírrel kedveskedhetném Kgdnek, de a sok vadászat miatt még eddig nem sok dolognak mehetünk végére,

mivel a vezér is oda a császárral. A bizony dolog, a készület a hadakozásra nagy, de merre fogjanak, míg a lengyel követet nem expediálják, keveset concipialhatunk. A magyarországiak bejövetele felül értekezik urunk, mely is mivel fővezér híre nélkül nem lehet, a békeség punctumaihoz képest arrúl való gyenge conceptusomat a Naláczy uram levelé-ből megláthatja Kgd, a ki a dolgokat jobban tudja, lássa, cselekedje azt, a mi jobban tetszik. Panajot hütivel is ma is azt mondja, hogyha a német ellen leszen a hadakozás, bizonyosan mi rajtunk kezdik el; hol veszik, isten tudja; igaz dolog mi a portátúl jó szándékunkért rend szerint jót várhatunk, de csak különben ne magyaráznák. Ezt ebben hagyom, ezután talán több bizonyost írhatok, hanem mivel continens a szolgálat rajtam, ahoz képpest bizony én is nehezen felejthetem magam. Kgdet mint uramat kérem Naláczy urammal, jó törekedésével promoveálja dolgomat, két annyi gyanánt esnék, ha kimenetelem előtt lenne, akar Bogát, akár Oláh-Nádas, az is radnóti jószág, contentus lennék akármelyikkel, egyébaránt ha ki szakadok, bizony alább hagyok benne, hat emberért bizony rabja Erdélynek nem leszek. Éltesse isten Kgdet uram jó egészségben sok esztendeig.

Drinápoly 16 Novembris a. 1670.

Kgd jámbor szolgája Rosnay Dávid m. p.

Külczím: Tekintetes, nemzetes Teleki Mihály uramnak ő kglmének (cum pleno titulo) etc. jó uramnak adassék.

3. 1670. okt. 14.

Szolgálok Kigyelmednek uramnak.

Szent-Péteren Kigdtől való búcsúzásomkor hagyta vala uram Kigd, hogy bíznám valakire dolgomat, midőn Kigd Naláczy urammal egyszersmind lenne udvarnál, melyre ez levelemnél jobbat nem itíltem. Kigdet azért mint régi jó uramat emlékeztetem, kérem sokszori jó igéreti szerént dolgomban Naláczy urammal ő kglmével együtt szolgáljon szívesen, had legyek én is mind a hazának, mind Kigteknek külön-külön örömest s kész szívvel szolgáló szolgája. Oláh-Kocsárdot fel ne tegye Kigtek, mivel a mint végére mentem az is haszontalan hely, hanem csak directe vagy a bogáti portiót, vagy Oláh-Nádast, ki is Radnóthoz való falu tiz vagy tizenkét emberből álló falu. E kettő közzül akármelyiket adják ő ngok, kész szolga lészek, ha penig ö ngok sajnálják, eltölti isten az én esztendömet, isten ugy áldjon uram, még én soha tovább conventióval ő ngknak ilyen szorosan, mint eddig magamat nem kötelezem, hanem mint hazában lakos egyik szegény legény, én is mikor reám kerül a sor, szolgálok, de hogy én csak vontan-vonjam a haza szolgálatát semmire nézve, soha bizony különben nem cselekszem, hanem vagy bene contentatus, vagy ferro carceratus szolgálok. Irtam uram Naláczy uramnak is ezen tenorral, ha uram Kigtek ebben oda létemig szolgál, jobban esik mintha honn létemben két annyiban szolgált volna, éltetvén isten

mint jó szolgája igyekezem Kigteknek lenni. Adja isten jó egészségben lássam uram Kigdet.

Datum Brassó 14. Octobris a. 1670.

Kgd jó akaró szolgája

Rosnay Dávid m. p.

Külön szelet papiron: Most is uram, amint eszemben veszem, a dolognak a sulya rajtam fog megfordulni, ugy hiszem mások csak nézni fogják az én ő ngok s haza dolgában való tapotásomat (!) s nyughatatlanságomat, melyekben (mivel nekem kevesebb benne) bizony alább hagyhatnék, ha szoros kötelességemrül nem gondolkodnám, de uram hütöm szerént irom Kigdnek, ha most Kigtek által remélett dolgomban ő ngok előtt kiszakadok, bizony felszabaditom magamat az alól a szoros kötelesség alól s arra hagyom a szolgálatot, *a ki hizelkedésével feji a hazát*, más jószágban Kigtek én nekem ne is próbáljon, mert nekem oly helyen nem kell, a hol hasznát nem vehetem házamhoz, inkább ha ott nem succedal, csak maradjon abban.

Külczím: Tekintetes, nemzetes Teleki Mihály uramnak, ő kglmének (cum pleno titulo) uramnak adassék.

4. 1670. dec. 20.

Kegyelmes uram etc.

Költségünkben mindnyájan megfogyatkozván Boér Zsigmond uram kételenitteték lovait kegyelmes uram kiküldeni, melynek alkalmatosságával akarám Ngdat alázatosan tudósítanom. Az császár 1. Decembris érkezék be az vadászatból, énnekem még is itt kell nyomorognom, mivel ha eddig kéredzettem volna s elbocsátottak volna is, csak az elöttiekhez hasonló válaszszal mentem volna kegyelmes uram. Ennyi várakozásomnak penig mi végét adja isten, tudja csak ő felsége, ily bizonytalan alkalmatossággal hírekben írnom nem lehet kegyelmes uram; talám nem sokára magam is megszabadulhatok; vagyok az miatt is elég busulásban kegyelmes uram, hogy senki nem érkezik. Az uristen Ngdat sok esztendeig boldogúl éltesse.

Drinápoly, 20. Decembris anno 1670.

Ngod alázatos szolgája

Rédei Ferencz, m. p.

Közli: SZÁDECZKY LAJOS.

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

